בעזהי"ת
הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשע"ב

ספר

ליקוטי אורות

והוא ביאורים שנרשמו משיעורי מורינו הרב

רבי משה וואלפסאן שליט"א

בספר התניא

שנאמרו בישיבה תורה ודעת במשך קרוב לשלשים שנה

כל אלו נלקטו ונרשמו על ידי תלמידיו מהקלטות
מהשיעורים של כמה מחזורים והנה נשלבו כולם יחד כדי
לזכות את הרבים בדברים ערוכים ומסודרים

והוספנו ליקוט מראי מקומות והוספות מלוקט מפי ספרים ומפי
סופרים מדברי רבוה"ק בספה"ק העוסקים בהענינים שנזכרו
בהמשך הספר

התנצלות המו״ל

הנה, אף שהשקענו עבודה רבה לדייק הדק היטב בכתיבת הספר גם לרבות הגהת הספר כפי כוחינו מ״מ הננו מבקשים שאם ימצא איזה טעות או דבר בלתי מבורר היטב נא ונא לתלות הטעות בהמוציאים לאור, ויה״ר שלא אכשל בדברי לומר על טהור טמא ולא על טמא טהור וגו׳.

וכמו״כ הננו מבקשים מכל באי שער ספר זה שאם ימצאו איזה טעות או הערה נא להודיענו בכתובת הנ״ל כדי שנוכל לתקנו במהדורות הבאות בעזהי״ת

העתקה וצילום לשם לימוד מותר

אפשר להשיג הספר אצל המו״ל

אפרים גלאסמאן
1621 44th Street
Brooklyn NY 11204
(718) 435 5349

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' **יונה צבי** ב"ר **יוחנן** ז"ל
נפטר ליל שב"ק י"ב תשרי תשנ"ה לפ"ק

וזוג' מרת **שרה** ב"ר **משה יהושע** ז"ל
נפטרה ליל שב"ק כ"ח טבת תשמ"ב לפ"ק

ולעילוי נשמת

הרה"ח ר' **אפרים** ב"ר **שמואל חיים** ז"ל
נפטר י"ג מנחם אב שמו"ת לפ"ק

וזוג' מרת **רבקה** ב"ר **משה אהרן** הי"ד
נעקה"ש כ' תמוז תש"ד לפ"ק

תנצב"ה

לזכר נשמות הורינו היקרים

מוהר"ר **חיים אלכסנדר זיסקינד**
בן הר"ר **מנחם מאנעס** ז"ל
מרת **שרה רייזל** בת הרה"ח ר' **מנחם מענדיל** ע"ה
למשפחת
בלומענפרוכט

הר"ר **חיים משה** בן הר"ר **מנחם מענדל** ז"ל
מרת **הינדא רחל** בת הר"ר **משה יהודה** ע"ה
למשפחת
רוזנברג

הרה"ח ר' **ישעי' צבי** בן הר"ר **חיים אלכסנדר יוסף** ז"ל
מרת **שיינדל** בת הר"ר **משה** ע"ה
למשפחת
פרייער

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י האחים
יונה וישראל בלומענפרוכט
ומשפחתם

לזכרון עולם

הרה"ח המפואר ר' **צבי הירש** הכהן **בראנדלער** ז"ל

בן הרה"ח ר' **יקותיאל זוסיא הכהן** ז"ל הי"ד

האשה החשובה

מרת **חי' ריזל** בת הרה"ח ר' **ישראל יעקב** ז"ל

הונצח ע"י

כתם ומשפחתם שיחי'

אבי מורי

אדמו"ר הה"צ רבי **משה מרדכי** זצוקללה"ה **מקאפיטשיניץ**

בן אדמו"ר הה"צ ר' **אברהם יהושע העשיל** זצוקללה"ה

מורי ורבי

הגה"צ ר' **נתנאל הכהן קווין** זצוק"ל

בן הרה"ח ר' **זלמן פנחס הכהן** ז"ל

דודי היקר מוה"ר **ישראל** ז"ל

בן אדמו"ר הה"צ רבי **אברהם יהושע העשיל** זצוקללה"ה

מקאפיטשיניץ

דודתי האשה החשובה מרת **לאה רחל** ע"ה הי"ד

בת אדמו"ר הה"צ רבי **אברהם יהושע העשיל** זצוקללה"ה מקאפיטשיניץ

בעלה הגה"צ הרב **אפרים פישל הלוי** זצוק"ל הי"ד

אבד"ק טיסמיניץ

בן הגה"צ רבי **דוד** זצוק"ל אבד"ק סטאניסלאו

הונצח ע"י

אברהם יהושע העשיל

לזכרון עולם

הר"ר **יעקב** בן **יצחק אייזיק** ז"ל

למשפחת

ברוין

הונצח ע"י חתנו

הר"ר חיים קויפמאן ומשפ' שיחי'

לכבוד ולזכות

מורינו המשגיח שליט"א

משה דוד בערנמאן

ומשפחתו

מכתב ברכה

שכתב מורינו הרב שליט"א

בעת שיצא חלק מהספר לפני כמה שנים

ב"ה

העיר השי"ת את רוח ידידי עוז הרב הגאון ר' אפרים גלאסמאן שליט"א, סגן מנהל במתיבתא תורה ודעת, ויגע ואסף כעמיר גורנה ביאורים בספר תניא קדישא, מתוך הקלטות משיעורים של מספר מחזורים במספר שנים שהרציתי בספר זה לפני תלמידים במתיבתא הנ"ל. וגם הפליא לעשות בהוספות נכבדות ויקרות מספה"ק, ומראי מקומות. יסוד הדברים, הם ממה שקבלתי ממורי ורבי החסיד ר' שרגא פייבל מענדלאוויץ זצ"ל שהרצה לפני התלמידים בישיבה הנ"ל, בספר הקדוש הנ"ל, וממה שקלטתי מספרים הקדושים, וממה שחנני השי"ת ברוב חסדו. עכשיו שיוצא לדוגמא חלק אחד מראשית הספר, אני תפלה שיתקדש שם שמים בזה, ויהי' לנחת רוח לעילא ולנח"ר לתתא.

ברכתי נתונה להרה"ג ר"א גלאסמאן שליט"א, וגם להרב ישראל קריבוס ויתר המסייעים בתיקוני הלשון ופרטים טכניים בהוצאת קונטרס זה, כולם יעמדו על הברכה לישועות ולהצלחות ברו"ג ויראו עם כל ישראל בישועת ישראל ובמקדש על מכונו ובשמחת תיקונו.

ער"ח אב, תשס"ב

משה וואלפסאן

מכתב ברכה

ממורינו המשגיח שליט"א

תמוז תשס"ט

לידידי עוז הרה"ג וכו' ר' אפרים גלאסמאן שליט"א, תשואות חן חן על העמל והיגיעה בעסק ההעתקה של שיעורי התניא קדישא ללשון הקודש, וכפלים לתושי' שחקרת ודרשת וקבצת וממרחק תביא לחמה של תורה בההגהות הבהירות שהצגת בשולי הדפים מקורות ומראי מקורות אל הדברים של פנים הספר, בתוספות מרובה.

יה"ר שמנאי וממך יתקלס עילאה ות' ונזכה לזכות את הרבים לנחת רוח לעילא ולנחת רוח לתתא.

בעוז ידידות

משה וואלפסאן

הסכמות מגדולי ישראל שליט"א

אפרים פישל הערשקאוויטש
מלפנים אב"ד האליין
וכעת דומ"ץ צאנז קלויזנבורג

בעזהשי"ת

אוקיר אנוש מפז ומפנינים ה"ה הרב המופלא ומופלג בתורה ועוטה אורה ביראה טהורה משנתו זך ונקי אוצר בלום בתורה ובחסידות כש"ת אפרים גלאסמאן נר"ו

איש מהיר במלאכת שמים אשר יצא ללקוט אורות ותורות אמת מספרי קדושים מתלמידי אור שבעת הימים הקו"ק רבינו ישראל בעש"ט זלה"ה וחיבר ספר בקוראי שמו **לקוטי אורות** אשר צלל במים אדירים והעלה מרגלין טובות דברים מתוקים וערבים לעורר בנ"י לעבודה שלימה ולכל בני ישראל יהיה אור וגם מקורו ברוך מים טהורים אשר שאב מבאר מים חיים מכבוד הגה"צ מוה"ר **משה וואלפסאן** שליט"א, וסידר הכל בסדר נכון בטוב טעם ודעת וראוי לאדפוסי אידרא

כעת"ג כי יוצא תחת ידם לשם תפלין וצ"ו

אפרים פישל הערשקאוויטש

הסכמות גדולי ישראל שליט"א

מאיר בראנסדארפער

חבר הבית"צ **העדה החרדית**
רב ד"ק
תולדות אברהם יצחק
ורב שכונת **בתי אונגרין** והסביבה
בעיה"ק **ירושלים** תובב"א
מח"ס שו"ת **קנה בשם**

בס"ד

פעיה"ק ירושלים ת"ו, יום ה' לס' ואמלא אותו רוח אלקים בחכמה ובתבונה ובדעת וגו' ז"ך לחודש אדר תשס"א לפ"ק

הנני בשבח המגיע לכתבים במעלת הספר העומד כעת מוכן לדפוס והוא ספר כולל חידושים וביאורים על ספר הק' התניא שנרשמו משיעורי הגה"צ החסיד המפו' כש"ת רבי משה וואלפסאן שליט"א ממה שדלה ושאב מספרי מפרשי התורה ומוסר הראשונים וספרי חסידות מתלמידי רבינו אור עולם הבעש"ט הק' וממה שזכה לחדש בעצמו ברוב גאונותו ובקיאותו בנגלה וספרי חסידות ובשמו יקבנו ספר ליקוטי אורות וגם לרבות מה שהוסיפו בסוף הספר ליקוטים משאר ספרי תלמידי הבעש"ט הק' שנו"נ בעניני הספר את הכל עשה יפה בעטם בלשון צח וקצר למען ירוץ הקורא בו וראויים הם הדברים להביאן על משבח הדפוס ולהעלותן על שולחן מלכים מאן מלכי רבנן יעזור להם השי"ת ויזכו לברך על המוגמר להגדיל תורה ולהאדירה עד שנזכה לגאולתן וישועתן של ישראל בב"א

וע"ז באעה"ח למען כבוד תורתינו הק' ולומדי'

הסכמות גדולי ישראל שליט"א

YAAKOV MEIR SHECHTER
Rav Yeshivas Hamekubolim
"Shaar Hashomayim"
President "Keren Or" Institutions
JERUSALEM
32 Chevras Shas St. Tel. 972-2-6276839

יעקב מאיר שכטער
ר"מ ישיבת המקובלים "שער השמים"
נשיא מוסדות קרן אור
בעיה"ק ירושלים תובב"א
רח' חברת ש"ס 32 טל. 02-6276839

בעזהי"ת מנ"א תשס"א

מכתב ברכה

הנני בזה לקדם בברכה בשמי ובשם כל שוחרי טוב, את כבוד ידי"נ הגאון החסיד ידיד עליון, מלבב לבות ישראל לאביהם שבשמים כש"ת **רבי משה וולפסון שליט"א**, על התמסרותו בעבודתו הרצויה זה רבות בשנים לפרש ולבאר ברחב ידים, בטוב טעם ודעת, ספר הקדוש היסודי של גאון ישראל וקדושו גדול מרבן שמו רבי שניאור זלמן מלאדי זי"ע. ובדרכו הרחבה מתפרשים ומתבארים ענינים רבים ונכבדים בתוה"ק.

אשרי לו ואשרי חלקו וחלק האנשים אשר עמו העומדים לפניו המתעסקים בקודשים. ברוכים יהיו ויזכו להוציא את כל אשר לפניהם לאור עולם.

ועוד ינוב בשיבה דשן ורענן מתוך בריאות מלאה והרבה נחת מבנים ותלמידים, להפיץ מעינותיו חוצה עד כי מלאה הארץ דיעה את ה' כמים לים מכסים ותחוינה עינינו בשובו לציון ברחמים.

מוקירו בערכו הרם

יעקב מאיר שכטער

בפתח השער

מכתב שכתב מורינו הרב שליט"א
בביאור עבודת החסידות לבחור שלמד בארץ ישראל

לכבוד ידיד אהובי... נ"י

בדרך כלל אין אני משיב על אגרות כי אנוס אנוכי. אין לי פנאי. אבל מחמת יקרת חשיבותך בלבי אשתדל לכתוב איזה שורות.

על שאלתך מהי חסידות, תשובתי – איני יודע. אם תשאל לי מהו חיים, גם על זה אשיב, איני יודע. אמנם אני מרגיש חיים. אין שינוי בין חי למת, רק שבחי יש רוח חיים, הבעש"ט המשיך חיים של הרגשת אלוקות בעולם ותלמידיו קבלו אותה נקודה לתוך כליהם הפרטיים. אין תורת הבעש"ט תלוי בשום הנהגה פרטית. ולכן תלמידיו משתנים בהנהגותיהם. תלמידיו אמנם מסרו הנהגות פרטיות לתלמידיהם ובאלו ההנהגות הם מקושרים לרבותיהם, אבל נקודת הבעש"ט היא למעלה למעלה ואינה נתפסת בהשגות. דוגמא לדבר, שמיני עצרת שהיא לעילא לעילא ואינה נתפסת במצוות. ולכן אין בו לא סוכה ולא לולב וכו'.

כשנולדת, קיבלת מאביך ואמך רמ"ח אברים ושס"ה גידים - וגם חיים. תכונת כל אבר ניתן להסברה אבל לא תכונת החיים. אמנם החיים בעצמו אתה מרגיש בלי הסברה יותר מהאברים בהסברה.

הדבק לצדיקי אמת ולחברים אנשי אמונה ותקבל אותה הנקודה הנמסרת מדור לדור שהיא נקודת הבעש"ט. ואותה נקודה בזמה"ז, הכלי לזה הוא ספרי הבעש"ט ותלמידיו, והנהגותיהם איש איש על דגלו. כל אחד ואחד יש לו כלים מכלים שונים. אבל התכולה בתוכה היא נקודת הבעש"ט.

נקודת החסידות אי אפשר להסביר והיא בבחינת לבא לפומא לא גליא. תורת משיח. בחינת סוד. לכן נקודת הבעש"ט ג"כ מתלבשת יותר בנקל בתורת הסוד.

לא תשתדל להיות חסיד לשם היות חסיד. זהו חסידות של שטות. התדבק בטובים, למוד בספרים, התפלל עם מנין של יראי שמים המתנהגים בחסידות, והנקודה תעבור אליך ממילא.

ביאור קצת על מה אדני החסידות הטבעו, תמצא בספר שומר אמונים בהקדמה או במבוא. אין הספר תחת ידי עכשו.

הי׳ לי נחת רוח מהידיעה שאתה לומד טוב ויש לך קורת רוח בישיבה. אשריך אשריך שזכית ללמוד תורה בארץ ישראל – יה"ר שתזכה לעלות מעלה מעלה על במתי התורה ויראת שמים בדרך החסידות.

מסור נא פריסת שלום לידידי האהוב לי מאד ...ג"י. תקותי שגם הוא מסתדר כראוי ויש לו קורת רוח מלימודו ועבודתו בארה"ק.

ונזכה להתבשר רק טוב

הכו"ח, ר"ח חשון – באה"ר

משה וואלפסאן

דבר התלמידים המוציאים לאור

נבואה שעריו בתודה ובתהלה לא-ל גומר עלי, אורות אמר ויהי, היגיענו עד הלום ספר ביפיו תחזינה עינינו עומד הכן.

בעמדינו בשערי הספר עלינו לפרט ולמנות כמה פרטים בליקוטי האורות ובמשפטי העבודה ואיכותיה.

דרכיה דאינש בפתחו ספרים לשוטט אחת הנה ואחת הנה כדי להעלות במצודתו איזה מרגניתא מפה ושם, ובזה די לו, אולם לא כן נתיבותיה של ספר הלז כי כאן שנו ונישנו הכללים והיסודות של דרכי החסידות ותורת החסידות דמרן הבעש״ט הקדוש באופן נאה ומסודר דבר דיבור על אופניו, ויש כאן סדר למקרא ולמשנה ולמוקדם ולמאוחר. והרבה ענינים יש שהם מוסברים באופן נאה ומורחב בפרקים הקודמים, ובפרקים המאוחרים כבר יוזכרו אלו הענינים בקצירת האומר, בהבנה ובסמיכות הדעת שהמעיין כבר יודע על מה מדברים. ולכן בכדי שהלומד יפיק את מרבית התועלת, נכון וכדאי הדבר לישב עצמו בקביעות הראוי ובעיונא דמלתא ויעבור על הספר דוקא לפי סדר הפרקים על ראשון ראשון כדי ללמוד הדק היטב את ההלכות הגדולות בעבודת השי״ת כפי דרך החסידות שנשנה כאן. ומפני זה הטעם עצמו יובן שהפרקים הראשונים של הספר ארוכים יותר, כפי הכלל שבתחילת הבניה מניחים את היסודות מוצקית ואח״כ לבטח יתכנו עליותיו.

הדרך שספר התניא מתבאר בספרנו הוא (כמובא בדברי פתיחה) כפי הדרך שלמדנו את הספר אצל כללות עדת החסידים, שכידוע היתה

בעיקרו כדי ללמדו בדרך התעוררות, להידלק מהניצוצי אש קודש אשר גניזין וטמירין בלשון הרב אשר בכוחו ללכד נשמת איש הישראלי לאהבתו ולירא‌תו ית׳.

מרן המשגיח שליט״א בלמדו את שיעוריו בספר התניא במתיבתא תורה ודעת, כבר עבר על הספר בכמה מחזורים, והביאורים בספרנו הם העתקות מהטעיפ״ס שנקלטו מכמה מחזורים, ונעבדו ונאגדו להיות המשכן אחד.

בעת מסירת השיעורים הרבה פעמים מרן המשגיח שליט״א עובר מענין לענין ומרחיב את הדברים במעין המאורע כגון בעידנא דחגא ומועדי קודש שהוא דולה ומשקה לעדרי הצאן איך לזכות ולהרוות את צמאון נפשנו האלוקית מהני תענוגי קודש וברכת מועדיך שמשיא וממטיר עלינו אבינו אב הרחמן, כפי שזה מתגלה ומאיר בצורת רבותינו הקדוש תלמידי מרן הבעש״ט. אולם כאן בספרנו דלגנו על כל זה, והרוצה לטעום מנופת צופים אלו יוכל למצאם במקומם בספר וקונטרסי אמונת עתיך על התורה ומועדים.

ציוני המראה מקומות אינם ממה שהמשגיח שליט״א בעצמו הראה את מקומם, רק הנם פרי עבודתינו שניסינו למצוא מקום כבודם של הדברים.

עבודה רבה עבדנו במדור ״הוספות וציונים״ שהנו חלק נכבד מן הספר, ומטרתו בכדי להאיר עיני הקורא, כי כמה וכמה חידושים עצומים ישנם ביסודות החסידות שגילה לנו מרן המשגיח הרבה יותר מטפחיים בידיעת דברים עתיקים ממה שהורו לנו גדולי ומאורי החסידות, אולם מכיון שלמי שהוא עוד בתחילת דרכו בדרכו על אדמת הקודש, הדברים

יהיו לו לזרה באמרו מי הוא זה שהוריד לנו חוקים חדשים, ועל זה באנו להראות איה מקור מחצבתם בדברי חז״ל ובזוה״ק ושאר רבותינו הראשונים והאחרונים זי״ע מנהיגי דור ודור, ושכל מה שנשנה כאן הוא ממה שהוריד לנו מבטחה משה עבד ה׳ תורת ה׳ תמימה. ועלינו להזהיר שכל אלו הציונים שבמדור זה ג״כ אינם מה שהמשגיח שליט״א הבהיר לנו שבנה את דבריו על אלו המקורות, רק מה שדלינו ומצאנו כיד ה׳ הטובה עלינו למצוא סמיכין לדבריו בתורת הראשונים להיות הדברים שמחין כנתינתן. כמוהן לא הבאנו בכל ענין את כל המקורות שמדברין מאותו ענין, כי בהרבה ענינים רבים הם הדברים ואי אפשר לפרוט את כולם, זאת ועוד שהמלאכה מרובה והזמן קצר.

מצלאין אנו שאלוקי השמים יהיה עמנו לעזרנו להמשיך בעבודתינו הק׳, ומקוים אנו לגמור את המלאכה ולהוציא לאור את שאר הכרכים על הפרקים האחרים בספר התניא.

בחלק האחרון יבוא בעזהי״ת מפתח ענינים מפורט.

ובזה יצאנו מן השער ותבענה שפתינו שבח ותהלה ביחד עת רנה ותפילה שהקל הטוב בעזרנו יהא ועל ידינו יתגדל ויתקדש שמיה ואור חדש על ציון תכין ונזכה כולנו במהרה לאורו.

דברי פתיחה*

*נאמרו ע״י מו״ה שליט״א כהקדמה להשיעורים בספר התניא

הן ידוע אשר לפני כמאתיים וחמישים שנה בערך, אמר אלהים יהי אור, בהתגלותו דהתנא האלהי אור שבעת הימים מורינו הבעל שם טוב זי״ע. מרן הבעש״ט התחיל להנחיל את תורתו מורשה לאלו שנקבצו ובאו ועשו אזנם אפרכסת לשמוע דברי אלהים חיים שכינה מדברת מתוך גרונו.

עם שהרבה גדולי עולם וענקי רוח עמדו סביב לו, אולם גדול תלמידיו וממשיך דרכו אחריו היה מורינו ורבינו המגיד הגדול קדוש יאמר לו מרן רבי דוב, המגיד ממעזריטש זי״ע אשר הגדיל לעשות בהרחבת והתבססות דרכי ותורת החסידות ברחבי תפוצות ישראל על ידי תלמידיו הקדושים.

בין הנהו חבורתא קדישתא שנדבקו ונתקשרו בהאי אילנא רברבא מורינו המגיד, נמנו תלמידים ככוכבים מזהירים כמו מרן הנועם אלימלך, הקדושת לוי, המאור עינים, ההפלאה ועוד הרבה, וביניהם גם המאור הגדול הרה״ק רבי שניאור זלמן מליאדי, הבעל התניא זי״ע. והנה אף שאין לנו, קצרי השכל וחדלי הדעת, השגות בענינים נשגבים כאלו, אבל עם כל זאת ניתן להיאמר שהבעל התניא היה מיוחד בגאונותו בתורה ובכח מוחו[א].

הן אמת שכולם ינקו ושתו מאותו מעין קדוש, אולם לא ראי זה כראי זה, וכל צדיק אחז דרכו הפרטית להגיע לאותה שלהבת י-ה שהורה להם רבם הקדוש. ובאמת היו חילוקי דעות בין הבעל התניא ושאר תלמידי המגיד, שהבעל התניא הדגיש ודרך בשיטת עבודה על ידי התבוננות בחכמה אלהית, בחב״ד - חכמה

א. באגרות קודש (מהמגיד ממעזריטש זי״ע [דפוס קה״ת], נדפס בסוף ספר מגיד דבריו ליעקב, אגרת קפ״ו) כתב לבנו הרה״ק ר׳ אברהם המלאך זי״ע וז״ל, מתלמידי י״נ ישמע לעצת הק׳, ר׳ מענדילי נ״י, וידבק א״ע במדות הק׳ ר׳ יהודה ליב הכהן נ״י, ובענוות הק׳ ר׳ זושע י״נ, וידע כי שקול הדע״ת הראשון של תלמידי הותיק הק׳ ר׳ זלמינא בעל השולחן ערוך יחי׳ היא נבואה קטנה וכל היוצא מפיו יעשה כי אם הי׳ בדורו של

בינה דעת, אולם שאר התלמידים הדגישו יותר העבודה על ידי רגש, התלהבות ואמונה פשוטה. ואלו ואלו דברי אלהים חיים.

אמנם עם כל זה כולם קבלו את הבעל התניא כרב החבורה להורות להם הלכה ברורה בכל מקום, וכן רבו הגדול, המגיד, צוה עליו שיכתוב את השולחן ערוך שלו[ב]. והוא אמר ויהי, ופסקי הבעל התניא היו נפוצים בין כל החסידים למיניהם. ועם שבעוה"ר נשרף רובו של השולחן ערוך הרב ולא נשאר לנו כי אם חלק קטן ממנו[ג], אולם גם מזה המעט רואים תוקף גאונותו וגדולתו באופן נפלא ומבהיל.

גם זאת ידוע שבעת ההלויה של המגיד הפילו גורל בין התלמידים איך ישאו אותו ונפל חלק הראש בגורלו של הבעל התניא[ד].

והנה כעבור משך זמן מעת פתח הבעש"ט את פתחי החכמה, התחילו תלמידיו הק' לחרוט עלי חרט את דברי קדשו וכתבו בספר למען יעמדו ימים רבים. וכן תלמידי המגיד הקדוש, המה ראו וכן עשו להפיץ המעינות והחכמה בחוץ

אדומ"ו הבעש"ט זי"ע גם כן הי' מצוין וד"ל. ובכל דרכיו ישמע לו כי חכמ"תו ובנ"תו ודע"תו הם עד אין חקר, ע"כ.

ב. בהקדמה לשו"ע הרב כתבו בניו המדפיסים וז"ל, אשר על כן על כל דברי האגרת הזאת משמיא אסכימו על ידי הרב הקדוש הנ"ל (היינו המגיד זי"ע) לחפוש בחפש מחופש בתלמידיו למצוא איש אשר רוח אלהים בו להבין ולהורות הלכה ברורה מתוך ומסיק אליבא דהלכתא הלכות בטעמיהן. לעשות מלאכה זו על סדר השו"ע אורח חיים ויורה דעה שהן הדינים הנצרכים שלהן מצות קדימה על השאר ולסדר כל פסקי דינים הבאים בשו"ע ובכל האחרונים בלשון צח מילתא בטעמא, ויבחר בכבוד אאמו"ר ז"ל אשר בו בזמנו היה מלא וגדוש מים התלמוד והפוסקים והפציר בו עד בוש ואמר לו אין נבון וחכם כמוך לירד לעומקה של הלכה לעשות מלאכה זו מלאכת הקודש להוציא לאור תמצית ופנימית טעמי ההלכות הנזכרים בכל דברי הראשונים והאחרונים זקוקים שבעתיים כל דבר על אופניו בלי בילבול ותערובות ופסק ההלכה המתברר ויוצא מדברי כל הפוסקים עד חכמי זמנינו ע"כ.

ג. בספר **בית רבי** (דף פא ע"ב) כתב וז"ל, ואחר פטירתו הוציאו בניו הקדושים לאור הדפוס את השו"ע שהי' נמצא תחת ידם כי הרבה מכתביו נשרפו איזה שנים קודם פטירתו ונשאר מחלק אורח חיים רובו ככולו, ומחלק יורה דעה נשאר איזה סימנים מהלכות שחיטה וטריפות והלכות ריבית ורוב הלכות נדה כו' ותיקוני המקוה וגם את הלכות תלמוד תורה שנדפס מקודם חברו להשו"ע יורה דעה, והלכות מפוזרות משאר חלקי השו"ע כו'.

ד. כן כתב בליקוטי הוספות (אות צ"א, נדפס בסוף ספר מגיד דבריו ליעקב להמגיד ממעזריטש זי"ע) וז"ל, סיפר רבינו הזקן, כאשר נסתלק מורי ורבי עשו התלמידים הגרלה מי יזכה בהטהרה, ואח"כ הגרלה שני' על אודות פרטי אבריו הק', ובגורלי עלה טהרת ראשו הקדוש, ע"כ (ועיי"ש לשאר פרטי המעשה הנורא שהיה אז).

תרונה. ומבין אלו הספרים ומן הנחוצים ביותר הוא ספר התניא, וכאשר באמת ראינו שהספר הק' הלז נתהוה לספר יסוד ללמוד בו את תורת הבעש"ט, ובדורות הקודמים למדוהו באופן תמידי בכל מקומות החסידות. ורק בדור האחרון נולד הטעות שזה שייך רק לאיזה חוגים מסויימים. אבל האמת היא שזה ספר השייך לכל כלל ישראל וכל אחד יכול להנות ממנו לטובה.

* * *

באותו מבצר התורה אשר ירה אותו גדול הרוח והמעש מורינו ורבינו רבי שרגא פייוול מענדלאוויטש זצ"ל, על אדמת אמעריקא בעוד יבושת הארץ מלחלוחית תורה ויראה, אשר בשם יקבנו מתיבתא תורה ודעת, הנהיג הוא ז"ל ולמד עם הבחורים בישיבה את ספר התניא, וביאר כוונתו ונתן טעם לדבר על אשר בחר בספר זה דוקא, שזהו משום שבחור ובפרט בחור במדינה הטמאה הלזו, שמשוקעים ביותר בתאוות עולם הזה, וכן עוסקים ולומדים לימודי חול וכדומה, נחוץ מאוד שידע ויבין שדבריהם הקדושים דהתנאים ואמוראים ובעלי התוספות אינם כל כך פשוטים כפי שהוא חושב בעת למדו בהם, רק הם עמוקים מאוד הרבה מעבר ממה שהשכל האנושי יכול להשיג, וזה יתוודע לו בעסקו בספר זה. **וזהו** על פי מש"כ הרמב"ם זצ"ל[ה] על הפסוק (משלי כה, יא) תפוחי זהב במשכיות כסף וגו', שכשאדם מביא לחבירו כלים של כסף הרי חבירו מתפעל מיופים ויקרותם, אבל כשהוא פותח המשכית של כסף ומוצא שם תפוחי זהב אז הוא מכיר שזהו העיקר ואין ערוך לחשיבותו של הכסף החיצוני כלפי הזהב הפנימי. וכן

ה. **במורה נבוכים** (ח"א פתיחה) כתב וז"ל, אמר החכם: "תפוחי זהב במשכיות כסף דבר דבור על אפניו"... אמר, כי כמו תפוח זהב בשבכת כסף דקת הנקבים מאד הוא - הדבר הדבור על אפניו. וראה מה נפלא זה המאמר בתאר המשל המתקן, וזה - שהוא אומר, שהדבר שהוא בעל שני פנים, ר"ל, שיש לו נגלה ונסתר (ויק"ג פשט וסוד) צריך שיהיה נגלהו טוב ככסף, וצריך שיהיה תוכו טוב מנגלהו, עד שיהיה תוכו בערך אל גלויו כזהב אצל הכסף; וצריך שיהיה בגלויו מה שיורה המתבונן על מה שבתוכו - כמו זה התפוח של זהב אשר כסוהו בשבכת כסף דקת העינים מאד, וכשיראה מרחוק או מבלתי התבוננות, יחשוב הרואה בו שהוא תפוח של כסף, וכשיסתכל איש חד הראות הסתכלות טובה, יתבאר לו מה שבתוכו וידע שהוא זהב. וכן הם משלי הנביאים ע"ה, נגליהם - חכמה מועילה בדברים רבים, מכללם תיקון עניני הקבוצים האנושיים, כמו שיראה מגלויי משלים ומה שידמה להם מן הדברים; ותוכם - חכמה מועלת בהאמנת האמת על אמיתתה ע"כ.

הוא הענין בתורתנו הקדושה שניתנה למשה רבינו ע"ה בארבעה אופנים המכונים בשם פרד"ס - פשט רמז דרוש סוד. וחלק הפשט הוא מתוק מאד כמו שרואים כשחוזרים על הסוגיא פעם אחר פעם ובכל חזרה רואים דברים חדשים מה שלא הכירו בפעמים הראשונים, אבל כל זה הוא עוד רק הכסף החיצון, וצריכים לידע שיש בתוכו גם זהב - סודות נפלאים.

וזאת היתה שאיפתו של רבי שרגא פייוול זצ"ל, שיתגלה להבחורים קצת מהזהב של התורה וירָאו דברים חדשים ועמוקים שלא ראו כשלמדו על דרך הפשט. ושיתגלו להם שיש בתורה פנימיות וסודות, ועל ידי זה ירגישו "געשמאק און וואָרימקייט" וחשיבות למה שלומדים, ויתחילו להשיג דברים עמוקים וגבוהים בגדלות הבורא ית"ש ותורתו הקדושה, ואחר כל זה כשישבו ללמוד דף גמרא יהיה זה דף אחר לגמרי שיהיה מלא חיות וחמימות ואש קודש, וכעין מה שאמר הרה"ק ר' שלמה קארלינער זי"ע[ו] דגמרא הוא מלשון גומרי, גחלי אש, שיש אש קודש בדברי הגמרא. וצריכין לגלות הרוח חיים של התורה, עד דבקות ממש עם התורה. וזהו מיסודי תורת החסידות שהוא בנוי על תורת האריה"ק שמבוסס על תורת ר' שמעון בר יוחאי והיא היא תורת הנסתר.

אמנם היות שבדורות אלו של עקבתא דמשיחא אין כל אחד מרגיש האש של התורה שהשגתנו הם קטנים מאד, חוץ מיחידים שיכולים לעבוד השי"ת ולראות הנפלאות בחלק הפשט של התורה ולהגיע למדריגות גבוהות, ואפילו למדריגת רוה"ק מלימוד הפשט של התורה בלבד, לכן שאר בני תורה זקוקים

והמהר"ל בספר **באר הגולה** (הבאר החמישי, עמו' פח) כתב וז"ל, ויותר במעלה דברי חכמים, כי חכמי האומות כאשר דברו דבריהם בדרך חידה ומשל, לא היה לדבריהם שום פירוש ותועלת נגלה למי שאין מבין דברי חידותם, אך דברי חכמים נמשכים לדברי תורה ולדברי נביאים שיש להם נגלה ונסתר, והמה נמשלים אל תפוחי זהב במשכיות כסף, שהפנימי נמשל לזהב והנגלה לכסף ושניהם יקרים, כך דברי חכמים שיש להם נגלה ונסתר שהנסתר הוא יקר בחכמה והנגלה הוא נחמד וטוב למראה, ע"כ.

ו. בספר **בית אהרן** (כליקוטים בתחילת הספר דף ה ע"א) כתב וז"ל, בשם אדמו"ר רש"ק זי"ע זצ"ל, למה נקרא גמרא, שהוא ל' גומר"א דאשא. כי בשעה שאדם לומד התורה לשמה בוער להש"י למסור נפשו בשבילו ותאב לתפלה. ע"כ קודם הלימוד יעשה חשבון בעצמו לפני מי הוא לומד, לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, ולייחד הלימוד למי שאמר והיה העולם. ואחר הלימוד יעשה חשבון בעצמו ויסתכל במדותיו וישבור לבו על זה. וע"ז אמר דוד המלך ע"ה לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה. אבל יש בן

ללימוד מיוחד לעורר את עצמם להכיר האש של התורה כדי להגיע לחשקות התורה וקיום המצוות ולהבין ה"קרבת אלהים לי טוב".

* * *

והנה דרך זו, להתעורר לקרבת אלהות על ידי לימוד בפנימיות התורה כבר התחיל מימות יחזקאל הנביא בזמן תחילת גלות הראשונה מארץ ישראל שגלו כלל ישראל לבבל, והיו אז בשפל המצב, כמש"כ (תהלים קל"ז) על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו בזכרנו את ציון, שזכרו כל המעלות שהיו להם בהיותם בבית המקדש ובארץ ישראל - ארץ הקדושה עם כל מעלותיה, ועכשיו גלו לטומאת ארץ העמים והיו לביזה בין העכו"ם, ומצב רוחם אז היה "ירוד" מאד, עד ייאוש ממש. ואיתא בזוה"ק (ח"ב ב ע"ב) שבאותו זמן שהיו צריכים לחיזוק ולנחמה,

---

אדם שיושב בכרס מלא ללמוד בלא חשבון ואחר הלימוד מתגאה לומר אני לומד הדק היטב וחושב בלבו למי יחפוץ המלך יותר ממני. וע"ז הדרך איתא בגמרא כל המתגאה וכו'. ובמה נחשב הלימוד לפני הש"י. אין התורה ניתנה אלא ללמוד ולעשות. ומה הוא מתפלל בכל יום באהבה רבה ומתחנן לפני הקב"ה בפיו ואומר אבינו אב הרחמן המרחם רחם עלינו וכו' ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים, ואחר התפילה עושה בהיפוך ונמצא הוא שקר גמור. וע"ז אמר דוד המלך ע"ה אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד.

ז. וז"ל, ותנינן א"ר שמעון בההיא שעתא קרא קב"ה לכל פמליא דיליה וכל רתיכין קדישין וכל חיליה ומשרייתיה ורברבנוי וכל חילא דשמיא ואמר לון מה אתון עבדין הכא ומה בני רחימאי בגלותא דבבל ואתון הכא קומו חותו כלכון לבבל ואנא עמכון הדא הוא דכתיב כה אמר ה' למענכם שלחתי בבלה וגו'. למענכם שלחתי בבלה דא קב"ה. והורדתי בריחים כולם אלין כל רתיכין ומשריין עלאין. כד נחתו לבבל אתפתחו שמיא ושראת רוח נבואה קדישא על יחזקאל וחמא כל מה דחמא ואמר לון לישראל הא מאריכון הכא וכל חילי שמיא ורתיכו דאתו למידר ביניכון. לא הימנוהו עד דאצטריך לגלאה כל מה דחמא. וארא כך וארא כך. ואי גלי יתיר מה דגלי כלא אצטריך. כיון דחמו ישראל כך חדו וכד שמעו מלין מפומיה דיחזקאל לא חיישו על גלותהון כלל דהא ידעו דקב"ה לא שביק לון וכל מה דגלי ברשותא גלי. ותנינן בכל אתר דישראל גלו תמן שכינתא גלתה עמהון והכא בגלותא דמצרים מה כתיב ואלה שמות בני ישראל וגו'. כיון דכתיב בני ישראל מהו את יעקב, הבאים אתו אצטריך למימר. אלא אלה שמות בני ישראל אינון רתיכין ומשריין עלאין דנחתו עם יעקב בהדי שכינתא בגלותא דמצרים. ואמר רבי שמעון, בה שעתא נחדו ישראל חדוותא שלימתא בסיעתא דמאריהון דהוה עמהון, וכל חד מניהו עאל רעותא דלביה ברחימותא סגיא למימסר נפשיה על קדושתא דמאריהון, ובגין כך גלי יחזקאל כל מה דגלי.

(תרגום הזוהר) א"ר שמעון באותה שעה כשירדו ישראל בגלות בבל קרא הקב"ה לכל פמליא שלו (הת"ת דאצילות) וכל המרכבות הקדושות (של עולם הבריאה) ולכל צבאו שהם המלאכים (של עולם היצירה) וכל מחנות השכינה והשרים של כל

שלח להם הקב"ה ביד יחזקאל הנביא, הנבואה הנשגבה של מעשה מרכבה שמתחלת (יחזקאל א, א) ואני בתוך הגולה על נהר כבר, היינו בגלות בבל. וממשיך הנביא ואומר "נפתחו השמים וארא מראות אלהים" שראה כביכול את הקב"ה יושב על כסא הכבוד רם ונשא ומלאכים ושרפים אומרים שירה להקב"ה, וכל המשך הפרק של מרכבה דיחזקאל, וגם ראה איך שהשכינה הקדושה יוצאת מארץ ישראל והולכת עם כלל ישראל לבבל. וזהו מה שכתוב (ישעיה מג, יד) למענכם שלחתי בבלה, שהשכינה הקדושה אומרת למענכם - בשביל כלל ישראל הנני יורד לתוך הגלות. וזה היה הנחמה של כלל ישראל שהשכינה עמהם בגלותם.

והננו רואים שאז דייקא, בזמן החורבן, נתגלה ליחזקאל נבואה גבוהה כל כך מה שלא נודע ולא נגלה אפילו לנביאים שהיו בזמן שבית המקדש היה קיים. אף שלכאורה בזמן של ירידה כזאת אינו ראוי לגילויים גדולים כאלו[ח], אבל בפועל

מחנה ומחנה ולכל צבא השמים (של עולם העשיה) ואמר להם מה אתם עושין כאן למעלה, ומה בני אהובי הם בגלות בבל ואתם נמצאים כאן. קומו רדו כולכם לבבל ואני ארד עמכם. הדא הוא דכתיב כה אמר ה' למענכם שלחתי בבלה וגו' פי' למענכם שלחתי בבלה זה הקב"ה שירד לגלות בבל עם השכינה בשביל בני ישראל. והורדתי בריחים כולם (פי' בשביל ישראל הורדתי ושברתי את כל הבריחים של שערי בבל) פירוש אלו הם המרכבות ומחנות העליונים, שכולם ירדו לבבל.

כשירדו כל אלו לבבל נפתחו השמים ושרתה רוח נבואה קדושה על יחזקאל וראה את כל המרכבה העליונה ואמר להם לישראל הרי הקב"ה נמצא כאן בבבל, וכל צבא השמים והמרכבות שבאו לדור ביניכם, והם לא האמינו לו שבתוך הגולה ובחושך והסתרה כזה יתגלו דברים כל כך נפלאים וסודות עליונים, עד שהוצרך לגלות כל מה שראה, וארא כך וארא כך, ואם היה מגלה עוד יותר ממה שגלה הכל היה לצורך. כיון ששמעו ישראל כך שמחו, וכששמעו דברי תנחומים האלו מיחזקאל שוב לא חששו על גלותם כלל וקבלו עליהם עול הגלות. כי ידעו שהקב"ה לא עזב אותם, ולא נסתלקה השגחת הקב"ה מעליהם, לכן ציפו להגאולה, הרי כל מה שגלה יחזקאל ברשות גלה.

ותנן בכל מקום שגלו ישראל השכינה גלתה עמהם, וכאן בגלות מצרים מה כתיב, ואלה שמות בני ישראל וגו' וקשה כיון דכתיב בני ישראל למה כתוב את יעקב, היה צריך לומר רק הבאים אתו, ומתרץ אלא מה שכתוב אלה שמות בני ישראל הם המרכבות ומחנות העליונים שירדו עם יעקב יחד עם השכינה בגלות מצרים.

וא"ר שמעון באותה שעה כששמעו בני ישראל דברי תנחומין מיחזקאל הנביא, שמחו ישראל שמחה שלימה בגלל סיוע הקב"ה שהיה עמהם וכל אחד מהם הכניס רצון לבו באהבה גדולה למסור נפשו על קדושת שמו יתברך, ובשביל זה גלה יחזקאל כל מה שגלה. (וע"ע בזוה"ק ח"א דף קמ"ט, וח"ב דף ה ע"ב ועוד).

ח. בספר **תפארת שלמה** על מועדים שער הקריאת שמע וז"ל נמצא כל ענין העבדות בזמן הזה וכל התורה ומצות ומעש"ט באהבה יש בה שני בחי' האחת היא הבחי' המצטרך בזמן הזה בגלות המר

היה להיפך, שדייקא אז שהיה עת צרה ליעקב והיו צריכים נחמה על העבר וחיזוק על להבא לחזק דורות השפלים, גילו לו גילויים כאלו שלא הופיעו אפילו בזמן הבית, וראו שאף גם בהיותם בארץ אויביהם השכינה עמהם, ובזה נתחזק עם ה'.

וזהו הסדר שאנו רואין בהמשך הדורות שככל שירדו ממטה למטה לתוך עומק הגלות הצטרכו לאורות גדולים ביותר[ט]. וכך היה בזמן ר' שמעון בר יוחאי, שכלל ישראל ירדו יותר לתוך עומק הטומאה בגלות, והדורות היו הולכים ומתדרדרים, ונסתלקו הצדיקים הגדולים של הדורות הקודמים כמו התנאים הגדולים - ר' יוחנן בן זכאי ור' עקיבא ור"א ור' יהושע, ונפלו לתוך ייאוש. לכן

להעלות מ"נ ובמס"נ באהבה לאוקמי שכינתא מעפרא ולקרבה אל דודה. והשנית היא שיהי' כל מעשינו ראוים וקיימים לעוה"ב לחזות בהם בנעם ד' בעולם הנשמות. והנה לכך באו שני הפרשיות יחד בק"ש. כי פ' והי' אם שמוע מרומז על בחי' העבדות של זמה"ז ועליו נאמר (דברים יא, יג) לאהבה את ד' כי ע"י האהבה לד' בעוה"ז נזכה לאהבה הנצחיות בעולם הנשמות וע"י מס"נ נזכה לאוקמי שכינתא מעפרא להגיע לכל הטוב ההוא ולכך נאמר (שם יא, יח) ושמתם את דברי אלה על לבבכם דבור הוא לשון קשה והוא ב' דברים דבר גלות ישראל וגלות השכינה והוא ע"ד המבו' בזוה"ק (זוהר ג, רל) בענין מרכבת יחזקאל שהוצרך לפרש ולבאר לבני דורו כל מעשה מרכבה שראה בגלות עמם בח"ל כי הם יראו לנפשותם פן עזבם הש"י חלילה בגלות ולא ישמע עוד לקול תורה ומצות שעושים בגלות לכן גלה להם כי ד' עמהם גם בגלות. וז"ש הכ' (דברים יא, יח) ושמתם את דברי אלה וכו' (שם יא, יז) וחרה אף כשתהיו בגולה ואבדתם כו' בכ"ז תשימו התורה ומצות על לבבכם (שם יא, יח ב) וקשרתם וכתבתם ותהיו גם שם שומרים המצות כי גם שם יהיו לריח ניחוח לד' ולזה סמוך פ' (שם יא, כא) למען ירבו ימיכם על האדמה ר"ל ע"י התורה ומצות שתעשו בגולה ויהיו גם שמה לריח ניחוח תזכו לשוב אל האדמה ולראות ירושלים בבנינה כי (תענית ל, ב) כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בבנינה ושמחתה. וזהו למען ירבו ימיכם וכו' על האדמה היא אדמת קודש כימי השמים על הארץ ולראות בעוז ד' בשמחת עולם בעולם הנשמות.

בספר פרי צדיק חג הסכות אות ח' וז"ל שעל זה מרמז וביום פקדי ופקדתי שבכל יום כפור נפקד ונחסר מהקלקול מעט מעט. ועל זה פועל מצות סוכה להשלים התיקון על ידי גלות דייקא כמו שנאמר שם תנצלו דייקא נפתחו השמים וראה יחזקאל כל מעשה המרכבה ומפורש שם כל סתרי המרכבה מה שלא ניתן רשות לדרוש כידוע. ודוקא בבבל נתיסדו כל התורה שבעל פה כאמרם ז"ל עלה עזרא מבבל ויסדה הלל הבבלי ר' חייא ובניו ויסדוהו ולא פסקו מהם שתי ישיבות כדאיתא בתנחומא. ובודאי אין דוקא המכוון על גלות בבל כי כמו כן כל הגליות פועלים התקרבות הגאולה והתרבות התחדשות התורה בכל דור כאמרם ז"ל (שהש"ר פ"ד ד') הרבה צדיקים העמידה בחורבנה יותר מישובה וכאמרם ז"ל (כתובות ק' ע"ב) בר"ז דהוי משתמיט מר' יהודה למיסק לארץ ישראל דר' יהודה סבר כל העולה מבבל לארץ ישראל עובר בעשה שנאמר בבלה יבואו ושמה יהיו עד יום פקדי אותם. והנה הפסוק זה אם הוא מדויק רק על גלות בבל שהיה לאחר החורבן הראשון הלא כבר נשלם זמן הפקידה לאחר שבעים שנה מאז

דוקא אז זכו לגילוי תורת רשב"י שהוא הזוה"ק, שבו נתגלו דברים שלא נתגלו לא בגלות בבל ולא בזמן בית המקדש השני. ואמר אליהו הנביא זכ"ל שבזה הספר יתחזקו ישראל בתוקף חושך עול הגלות דסוף יומיא וכלשון הזוה"ק דבהאי ספר יתפרנסון דרין בתראין ובהאי חיבורא יפקון מן גלותא[י]. וכשנפלו יותר בא האריה"ק

היה עוד המצוה לעלות כי ר"ל סני להו על שלא עלו חומה. (יומא ט ע"ב) ור' יהודא היה אחר חורבן בית שני אלא ודאי שלשון בבל הוא שם מושאל לכל הגליות מפני שהיה ראשית הגליות וממילא גם בגלות הזה הוא הצווי שמה יהיה עד יום פקדי וכמו כן בכל מיני גליות נפעל התקרבות הגאולה בפנימיות בכל נפשות ישראל וכמו שנאמר שם תנצלו ושם יגאלך ה' מכף אויביך כנ"ל.

ט. **בספר הזכות** (מהחידושי הרי"ם, בחלק הליקוטים פרשת חוקת), כתב וז"ל ובכל דור מתגלים פירושי תורה כפי הדור וכפי הצורך להנהגתם, וכמו שאמר האר"י ז"ל על לימוד הקבלה שהראשונים היו נשמות גדולות וקדושים היה די להם במעט רזין וזה עצמו מה שאיתא בגמרא כל יקר כו' דברים שלא נגלו למשה נגלו לר' עקיבא וחביריו, שרבי עקיבא היה בזמן החורבן היה מהצורך להאיר אור תורה ביתר שאת כל שכן דורות אחרונים שאבדנו הכל בעוונותינו הרבים, ואין לנו שיור רק התורה הזאת כמו שכתוב לולא תורתך כו', מהצורך לקיום שלנו שיאירו פירושי התורה, שכמו שעין רואה והלב חומד בעניני עולם הזה דשורייקא דעינא בליבא תליא כן אנו מבקשים בכל יום והאר עינינו בתורתך ועל ידי זה ודבק לבנו במצותיך שיהיה נמשך הלב אחר העינים, אחר כך יחד לבבנו כו' בלי פסולת, וכן פירש רש"י ז"ל על ולא כו' אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, ולזאת מאירים לפעמים בדורות אלו דברי תורה בעמקות יותר כדי שאולי על ידי זה נזכה להטות לבבנו להשם יתברך.

ובספר **סור מרע ועשה טוב** (בתחילת הספר) כתב וז"ל, י"י אלהינו לא עזבתנו בענייננו בגלותינו, ושלחת לנו מזור ותרופה כח לסבול עול הגלות, לברר וללבן שרשי נשמותינו, לטהר אותנו, ולהעלות כל טוב להדבק בשורש ומקור החיים באורך נראה אור להבין ולהשכיל באור פני מלך חיים, והמשכילים יזהירו כזהר דנהיר ונציץ וזריק שביבין לכל עבר בספר הזהר מבטח גאולתינו ופדות נפשנו, יבא מלכנו צדיק ונושע הוא.

ומה נאמר לפני י"י אלהינו בדור האחרון הזה, ימים רבים לישראל ללא אלהי אמת וללא כהן מורה וללא תורה, איש כל הישר בעיניו יעשה, וגברה יד המינות, נשארנו יתומים ואין אב, ואתה י"י אלהינו, באהבתך את אבותינו קיימת בנו כי לא תשכח מפי זרעו, והופעת עלינו בהדר גאון עוזך להתגלות לנו בימינו אור מצפוני טעמי תורתיך הנסתרות לי"י אלהינו, ושלחת לנו את המורה לצדקה, וארו עם ענני שמיא, נחית עיר וקדיש משמי מרומים רבינו הקדוש האר"י ז"ל עם תלמידיו הקדושים, ובראשם רבינו מהרח"ו ז"ל הקדוש, והאירו עיני יושבי חושך, ופקחו עינים עורות בשעשועי אור החכמה התורה והעבודה, להבין אמרי בינה, להשכיל על מצפוני ספר הזהר איך לשוב אליך י"י אלהינו בכל לבבנו ונפשנו, ותורתך שעשועים וגו'.

י. וז"ל הזוה"ק (רעיא מהימנא פרשת נשא דף קכד ע"ב), והמשכילים יבינו מסטרא דבינה דאיהו אילנא דחיי בגינייהו אתמר והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע בהאי חבורא דילך דאיהו ספר הזהר מן זוהרא דאימא עלאה תשובה. באלין לא צריך נסיון ובגין דעתידין ישראל למטעם מאילנא דחיי דאיהו האי ספר הזהר יפקון ביה מן גלותא ברחמי ויתקיים בהון יי' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר.

(תרגום הזוהר) והמשכילים יבינו אלו הם הצדיקים שיש להם נשמה מבינה דאצילות שהוא עץ החיים, בשבילם נאמר והמשכילים יזהירו כזוהר

וכתב ספריו הק' שמבארים דברי הזוה"ק וגילה דברים שאף הנביאים לא ידעו (כ"כ ר' חיים ויטאל ז"ל על רבו)[יא]. ובתקופות שבאו אחריו היה זמן קשה לישראל והיו

הרקיע - היינו המשכילים יאירו בזה החיבור שלך שהוא ספר הזוהר שהוא מן הארת אימא דאצילות הנקראת תשובה, (ואלו שזכו לסודות ספר הזוהר) אלו לא צריכים נסיון (ולא יכבד עליהם עול הגלות באחרית הימים, כי יזדככו על ידי קדושת ספר הזוהר) ולפי שעתידים ישראל לטעום מעץ החיים שהוא ספר הזוהר הזה, (בזכות זה) יצאו על ידו מן הגלות ברחמים וחסדים ויתקיים בהם מה שכתוב הוי"ה בדד ינחנו – במדת רחמיו שהוא שם הוי"ה יוציאנו וינחנו מן הגלות, ואין עמו אל נכר – שלא יהיה עוד שום קטרוג על ישראל.

ובתיקוני זהר (תיקון ו' דף כג ע"ב) כתב וז"ל, אדהכי הא אליהו קא נחית מעילא, בכמה חיילין דנשמתין, וכמה מלאכיא סוחרניה, ושכינתא עלאה עטרה על כלהו, כתר בריש כל צדיק, בההוא זמנא קלא אתער באילנא דלעילא בנגונא, וכמה עופין דנשמתין שריין תמן בענפוי, הדא הוא דכתיב רבה אילנא ותקיף וכו', ויימא הכי, רבי רבי אנת הוא אילנא דרבה ותקיף באורייתא, בענפין דילך דאינון איבריו קדישין, כמה עופין שריין תמן, דנשמתין קדישין כגוונא דלעילא, דאתמר ביה ובענפוהי ידורן צפרי שמיא, וכמה בני נשא לתתאי יתפרנסון מהאי חבורא דילך, כד יתגלי לתתאי בדרא בתראה בסוף יומיא, ובגיניה וקראתם דרור בארץ וגו', ע"כ.

(תרגום) בתוך כך (שרבי שמעון דרש את הסודות הנזכרים) הנה אליהו ירד מלמעלה ובא עם כמה חיילים של נשמות (שבאו לשמוע את הדרוש לתיקון נשמות) וכמה מלאכים סביביו שבאו עמו לכבודו, ושכינה העליונה היתה עטרה על כל הנשמות, והיינו השכינה היתה כתר בראשי נשמות הצדיקים.

כשסיים רבי שמעון לדרוש בסודות של הפסוק כי יקרא קן צפור וגו' אז איזה קול נתעורר בניגון ושמחה באילן שלמעלה וכמה עופות של נשמות שורים שם בענפי האילן העליון, זהו שכתוב גדל האילן ונתחזק, והקול הזה אמר הכי – רבי שמעון אתה הוא אילן הגדל ומתחזק בתורה באנפים שלך שהם האברים הקדושים (והיינו סביבות אבריך) כמה עופות של נשמות קדושות שורות שם כדוגמת הנשמות של האילן העליון שנאמר בו ובענפיו יקננו עופות השמים.

ואמר אליהו הנביא לרבי שמעון והרבה בני ישראל למטה בעולם הזה יתפרנסו מזה החיבור שלך, כשיתגלה למטה בעולם הזה בדור האחרון בסוף הימים קרוב לביאת המשיח, ובשביל לימוד הזוהר הקדוש יתקיים מה שכתוב וקראתם דרור בארץ ("לכל יושביה", פירושו שיבא משיח צדקנו ויתקע בשופר גדול לחירותנו במהרה בימינו אמן)

וכן אמרו שם (תיקון ס"ט דף קיא ע"ב) וז"ל, אמר רבי שמעון חבריא בודאי קודשא בריך הוא אסתכם עמנא, עלאין ותתאין למהוי בהאי חבורא, זכאה דרא דהאי אתגליא ביה, דעתיד כולי האי לאתחדשא על ידא דמשה בסוף יומיא בדרא בתראה, לקיימא קרא מ"ה ש'היה ה'וא שיהיה וגו', ע"כ.

(תרגום הזוהר) אמר רבי שמעון להחברים בודאי הקב"ה מסכים עם הסודות שאנו מגלים שהרי עליונים ותחתונים באים לסייע לנו בזה החיבור של הזוהר, אשרי הדור הזה שכל אלו הסודות מתגלים בו, שעתידים כל אלו הסודות להתחדש על ידי משה בסוף הימים, דהיינו בדור האחרון שבו יבא המשיח, לקיים הפסוק מה שהיה הוא שיהיה (שהם ר"ת משה, דהיינו משה שהיה גואל ראשון הוא יהיה גואל אחרון) ובו נאמר ממכון שבתו השגיח (ר"ת משה) וגם עליו נאמר אשרי העם שככה לו (שכ"ה בגימטריא משה).

יא. בספר התניא באגרת הקודש פרק י"ט וז"ל עוטה אור כשלמה וגו'. הנה בלקוטי תורה של האריז"ל פ' כי תשא ופ' ויקרא כתב כי השגת

מאד מאד בשפל המצב, ואז נתגלה אור הבעש"ט הקדוש וחידש לנו דרך בעבודת ה' שנתבסס על תורת רשב"י והאר"י הקדוש זיע"א, וגילו לו מן השמים שדרכו תתקבל בעולם ויפוצו מעיינותיו חוצה[ב], וזהו תורת החסידות.

ועל דרך זה בזמנים כאלו הקב"ה מוריד נשמות גבוהות שבאות לזה העולם רק לטובת הדור כדי לגלות האור הגנוז כמ"ש הרמח"ל בספר אדיר במרום[ג] על הפסוק בתהלים (סח, יט) עלית למרום שבית שבי, שפסוק זה קאי על משה רבינו ע"ה שעלה למרום ומצא נשמה, נשמה מיוחדת שיש בכחה לקרב כלל ישראל אל ימות המשיח. וכתב הרמח"ל, שבתיבת שב"י נרמז השם של אותה הנשמה. והכוונה הוא על הנשמה הגבוהה דר' שמעון בר יוחאי, שראשי תיבות שמו הוא שב"י. וכן האריה"ק, ר' יצחק בן שלמה, ר"ת שבי. ועל זה יש להוסיף גם הבעש"ט

מרע"ה לא היתה בבחינת פנימיות דחכמה עילאה הנקרא אבא דאצי' וכ"ש בספירת הכתר שלמעלה ממנה הנקרא א"א כ"א בבחי' אחוריים דחכמה המלובשת בבינה המתלבשת בז' ספירות תחתונות שנק' ז"א סוד התורה ומתפשטת עד סוף ד' ספירות התחתונות שהן נהי"מ ושם היתה השגת נבואתו בבחי' פנימיות דהיינו מבחי' פנימיות בפנימיות כ"א בבחי' אחוריים דנהי"מ. אבל למעלה מנהי"מ לא היתה לו שום השגה דחכמה המלובשת בבינה המלובשת ומתפשטת תוך פנימיות דנהי"מ בסוד נובלות חכמה שלמעלה תורה שהיא בבחי' ז"א וכדכתיב וראית את אחורי ופני לא יראו ע"ש ובשער הנבואה פ"א. ולכאורה יש להפליא הרי נאמר ולא קם נביא עוד בישראל כמשה ואיך השיג האריז"ל יותר ממנו ודרש כמה דרושים בבחי' פנימיות אפילו בספירות ומדרגות רבות שלמעלה מהחכמה וכתר דאצילות. אך הענין הוא פשוט ומובן לכל שיש הפרש גדול בין השגת חכמי האמת כרשב"י והאריז"ל שהיא השגת חכמה ודעת ובין השגת מרע"ה ושאר הנביאים בנבואה המכונה בכתוב בשם ראיה ממש וראית את אחורי וארא את ה' וירא אליו ה' ואף שזהו דרך משל ואינה ראיית עין בשר גשמי ממש.

יב. **בכתר שם טוב** בתחילת הספר מביא אגרת שכתב הבעש"ט לארץ הקדושה וז"ל, בר"ה שנת תק"ז עשיתי השבעת עליית הנשמה כידוע לך וראיתי דברים נפלאים במראה מה שלא ראיתי עד הנה מיום עמדי על דעתי ואשר ראיתי ולמדתי בעלותי לשם בלתי אפשרי לספר ולדבר אפי' פא"פ אך בחזירתי לג"ע התחתון וראיתי כמה נשמות החיים והמתים הידועים לי ושאינם ידועים לי בלי שיעור ומספר ברצוא ושוב לעלות מעולם לעולם דרך העמוד הידוע ליודעי חן בשמחה רבה וגדולה אשר ילאה הפה לספר וכבד האזן הגשמי משמוע וגם רשעים רבים חזרו בתשובה ונמחל להם עונותיהם באשר שהי' עת רצון גדול שגם בעיני יפלא מאד שכמה וכמה נתקבלו בתשובה שגם אתה ידעת אותם והיה ביניהם גם כן שמחה רבה מאד ועלו ג"כ בעליות הנ"ל וכולם כאחד בקשו ממני והפצרו בי עד בוש באמרם לרום מעלת כבוד תורתך חננך ד' בבינה יתירה להשיג ולדעת מענינים האלה עמנו תעלה להיות לנו לעזר ולסעד ומחמת השמחה הגדולה שראיתי ביניהם אמרתי לעלות עמהם ובקשתי ממורי ורבי שלי שילך עמי כי סכנה גדולה לילך ולעלות לעולמות העליונים כי מיום היותי על עמדי לא עליתי בעליות גדולות כמוהו ועליתי

ששמו ישראל בן שרה, (שהוא היה משורש נשמת האר"י ז"ל[יד] ורשב"י ובא לעולם להשלים את דברי האריז"ל, מה שלא השלים מפני קיצור ימיו כמבואר להלן) שהם באו לעולם לנחם לבבות ישראל, ולהראות שה' עמנו בגלותנו.

וכל זה היה כדי לחזק לבבות ישראל בגלות על ידי שיתעורר החשק והגעגועים לעבודת ה' באהבה וביראה על ידי דביקות בפנימיות התורה. ועוד יותר אמרו שבימות עקבתא דמשיחא הוי לימוד בפנימיות התורה עיקר גדול,[טו] וזהו על דרך

מדריגה אחר מדריגה עד שנכנסתי להיכל משיח ששם לומד משיח תורה עם כל התנאים והצדיקים וגם עם שבעה רועים ושם ראיתי שמחה גדולה עד מאד ואיני יודע לשמחה מה זו עושה והייתי סובר שהשמחה הזו ח"ו על פטירתי מהעוה"ז והודיעו לי אח"כ שאיני נפטר עדיין כי הנאה להם למעלה כשאני מייחד יחודים למטה ע"י תורתם הקדושה אבל מהות השמחה איני יודע עד היום הזה. ושאלתי את פי משיח אימתי אתי מר והשיב בזאת תדע בעת שיתפרסם למודך ויתגלה בעולם ויפוצו מעייניותיך חוצה מה שלמדתי אותך והשגת ויכלו גם המה לעשות יחודים ועליות כמוך ואז יכלו כל הקליפות ויהי' עת רצון וישועה ותמהתי ע"ז והי' לי צער גדול באריכות הזמן כל כך מתי זה אפשר להיות אך ממה שלמדתי בהיותי שם ג' דברים סגולות ושלשה שמות הקדושים והם בנקל ללמוד ולפרש ונתקרר דעתי.

יג. וז"ל, ועל כן נקרא רעיא מהימנא מארי תיובתא בעלותו אל הארת הבינה שהיא התשובה בסוד עיר מקלט. והנה כתוב עלית למרום שבית שבי, שמדבר על רבי שמעון בן יוחאי ע"ה, כי שב"י ראשי תיבות ש'מעון ב'ן י'וחאי כידוע, וזה בעלותו לבחינה זו של הארת הבינה שהיא מרום וכו' אז שבה השב"י, והוא כי הוציא בכח ניצוצו זה שהוא רשב"י.

יד. **בספר הוד שבהוד** (והנו ליקוט בעניני ל"ג בעומר) כתב וז"ל, האר"י ז"ל אשר לא היה כמותו מימי הרשב"י אשר הוא גילה לנו שהוא היה גלגול הרשב"י זצלה"ה ותלמידיו היו גם כן גלגולי תלמידי רשב"י ז"ל, וכך היה מסדר אותן בשעת הלימוד בכפר מירון, הרב הנ"ל היה יושב על מקום רשב"י ז"ל, והרב מוהר"ר חיים ויטאל במקום ר' אלעזר בנו, וכו' (מובא בשם הגדולים מערכת ב).

טו. **בספר התניא באגרת הקודש** פרק כ"ו וכמ"ש האריז"ל דדוקא בדורות אלו האחרונים מותר ומצוה לגלות זאת החכמה ולא בדורות הראשונים.

ובהוספות **הבני יששכר** לספר **סור מרע ועשה טוב** וז"ל האיר ה' עינינו ע"י נשמת מורינו ורבינו פה קודש קדשים האריז"ל אור שבעת הימים, ובידו נתן המאציל העליון רשות לפתוח המקורות והצינורות העליונים ברזי דאורייתא, ואמר לנו בפירוש שהנסתרות בזמן הזה הם כמו הנגלות, ומחויבים אנחנו לתקן כל אחד ואחד נפשו רוחו ונשמתו אותו ואת כל העולם כולו וכו' בהתעסקות דברי הזהר ותיקוני הזהר עפ"י דברי מורינו ורבינו האריז"ל, אשר שלחו אלקים לפנינו להאיר לנו מתוך החושך והאפילה בפרט בעיקבתא דמשיחא אשר חוצפא יסגי עכ"ל.

וכתב עוד הגה"ק מהרצ"א הנ"ל בספרו **מעין גנים** (פ"א אות כ' בא"ד) בפירושו על ספר אור החיים למה"ר יוסף יעב"ץ) , וז"ל כי היא עיקר הצלחת הנפש מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד, ה"ה עסק העיון בש"ס ופוסקים ועסק העיון בסודות התורה חכמה האמתית חכמת הקבלה, ובפרט בדורותינו אלה וכו' הנסתרות לנו ולבנינו כמו הנגלות עכ"ל.

שפי' רש"י בשיר השירים (א, ב) על הפסוק ישקני מנשיקות פיהו[טז], שאז בימות המשיח ילמוד הקב"ה סודות התורה עם כלל ישראל. וככל שאנו מתקרבים לימות המשיח, מתגלים יותר ויותר אורות אלו, כמו התנוצצות האור שבסוף המחילה, שאף קודם שיוצאים ממנה רואים כבר מקצת מהאור.

וזאת לדעת אשר דרכו של הבעש"ט שונה מדרכם של המגידים והספרים שהיו בימים ההם קודם שנתגלה דרך החסידות. שהיו המגידים מייסרים את העם ואומרים שצריכים שבירת הגוף וסיגופים "און רייסען שטיקער פון זיך", והיו גוערים בהעם למה עושים כך וכך. אבל לא כן היה דרך הבעש"ט, כי הוא הרחיק מאד דרך זו בחוזק[יז], כי דרך זו תביא רק עצבות שהוא היפך עבודת השי"ת[יח].

טז. וז"ל, ונאמר דוגמא שלו על שם שנתן להם תורתו ודבר עמהם פנים אל פנים ואותם דודים עודם ערבים עליהם מכל שעשוע ומובטחים מאתו להופיע עוד עליהם לבאר להם סוד טעמיה ומסתר צפונותיה ומחלים פניו לקיים דברו וזהו ישקני מנשיקות פיהו.

יז. כתב בספר **מאור ושמש** (פרשת וילך, הפטרת ש"ת) כתב וז"ל, ויראה כי הנביא מבאר לנו ומורה הדרך אשר בה נלך בעבדות בוראנו יתברך, ודרכי התשובה הנכונה, כי הנה ישנם אנשים אשר יחשבו, כי תוכן התשובה הוא יום ענות אדם נפשו, בתעניתים וסיגופים, ואולם לא בזה בחר ה', ובפרט בדורות האלו, צוה לנו אדומו"ר הרב האלקי הקדוש מו"ה אלימלך זצוק"ל, לבל יתענו יותר ממה שציוו חכמינו כי כשל כח הסבל לסבול התעניות והסיגופים, ואין באפשרי לקנות שלימות על ידי תעניתים, זולת מי שבטוח, על כחו ואונו, שיהיה יכולת בידו לקבלם, או פגם חס וחלילה בעבירות חמורות, יבוא לפני צדיקי הדורות, להורות לו תשובה, וכל ערום יעשה בדעת, אמנם זאת העצה להבא לשוב אל ה', לא טוב היותו מגלה מומיו לבני אדם, כמאמר דוד המלך עליו השלום (תהלים לב, א) אשרי נשוי פשע כסוי חטאה, אכן אולי אחרי אשר לא יפרטם בשפתיו, רק יצפנם בלבבו, ישכח ויסיח מדעתו אשר העוה, ויסורו מנגד עיניו, לזאת העצה הנכונה שבעת אשר יהיה לבדו, בלי חברת האדם, בביתו או בחוץ, ישפוך שיחו לפני ה' ויתיך כמים לבו, ולפרוט חטאיו ולהתוודות עליהם, ולבקש מלפניו יתברך, שיפתח לו פתחי התשובה, ויורהו נועם דרכיה, גם בשכבו על משכבו בלילות, זאת תהיה שיחתו בינו לבין בוראו ממקור לבבו, ואם כה יעשה ימים על ימים, בכל עת ובכל שעה, גם בעת אשר יתהלך בחוץ, לעסוק עסקיו, אזי יבטח, כי יפתחו לו שערי תשובה.

יח. **בבעל שם טוב** על התורה (פ' משפטים אות י"ז) מביא מספר בוצינא נהורא וז"ל, שאלו להבעש"ט מהו עיקר העבודה, הלא אנו יודעים ואבותינו ספרו לנו שבימים קדמונים היו אנשי מעשה מתענים משבת לשבת ואתם בטלתם את הדבר הזה, שאמרתם שכל אדם שהוא מתענה עתיד ליתן את הדין, שנקרא חוטא, שמענה את נפשו (עיין בגמרא תענית דף יא ע"א), על כן הגידו נא לנו מהו עיקר העבודה, והשיב להם הבעל שם טוב, דעתי בזה, שיראה אדם להמשיך על עצמו שלשה דברים הללו היינו אהבת השם יתברך ואהבת ישראל ואהבת התורה, ואין צריך לעשות סיגופים.

ובתולדות יעקב יוסף (סוף ח"ב במה שכתב "שמעתי ממורי" אות כ"ח) כתב וז"ל, וסיפר מה שחלם לו כשהוא בארץ ישראל והיה נבוך אם לצאת לחוץ לארץ

מחמת טעמים הכמוסים לו וכו', עד שראה בחלום שאחד סיפר לו שיש כמה רופאים הנותנים רפואה על ידי משקה מר, אך זה הרופא יותר טוב שנותן רפואה על ידי משקה מתוק מדבש, והוא ענין הנ"ל שעל ידי תענית וסיגופים והתמדת לימודו גובר העצבות ומלמד חוב על בני עולם שאינן עושין כמעשיו ומניחין חיי עולם.

בבית אהרן (בליקוטים סוף הספר דף קמד ע"ב) כתב וז"ל, עוד אמר אשו"ר לשון אושר ושרירות לבו. ומצרים היינו שמצר לעצמו בתעניתים וסגופים. כי כמו שאין אדם רשאי לילך אחרי שרירות לבו הרע ונקרא אבוד חס ושלום מהקדושה, כך אינו רשאי להצר לעצמו בתעניתים וסגופים יותר מכחו וממדרגתו ונקרא נידח עכ"פ מהקדושה כ"ז שאין לו רשות מצדיקי הדור.

וכן כתב עוד (שם בדף קמה ע"ב) וז"ל, תשובה צוא מתקן זיין בעולמות עליונים איז ניט אונזער ערך. אונזער תשובה איז צוא מתקן זיין זיך אליין אלהבא. תעניתים וסיגופים ניצוץ מיר ניט נאר מיט ג' תנאים. איין געזינטער מענטש. און איין גראבע עבירה ח"ו. און אין דיא קליינע טעג. גיבין מיר יוא איין מאהל רשות צוא חאפין איין מאהל איין תענית. און דאס אז מען זאל טרינקען ווארעמס פאר טאג. און דאס ניט מיר האלטען דערפון נאר כדי ער זאל ניט אריין פאלין אין עצבות ומ"ש ח"ו. עצבות חלילה ברייגט צוא אלין. איך וויל אזוי פיל ניט זאגין. הרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם. מיט איין שטיקל פרישקייט קאן מען אלין אריבער גיין. כי זה מעשה בע"ד מען זאל זיך בירעכינען וואס מיא האט גיטאן עד עכשיו וסוברים שמתקנים ואדרבה זה מניעת הטוב. איין מאל אין טאג אודער איין מאל אין דער וואך אודער איין מאל אין חודש זאל מען זיך בירעכינען דעם אמת פון דער זאך. ווארום מיא זאל ווארטין ביז מען וועט פאריכטין איז ניט היינטיקע כחות און מוחות. אין מיינסטין וואס מיא טראכט דערינען בלאנקעט עס זיך.

תשובה אין אונזער ערך טייטשין מיר סור מרע על ידי ועשה טוב. משכו איז דער טייטש אוועק ציהען און צו ציהען. אז מיא ציהט ארויף אויף זיך קדושה ווערט מען ממילא אוועק גיצויגען פון שלעכטס. מיר טייטשין והנדחים בארץ מצרים. מיא קאן נידח ווערין פון דער קדושה ח"ו אז מען איז זיך מיצר מיט תענית וסגופים. ממ"נ, גייט מען ניט אויפן גלייכן וועג איז דאך תענית וסיגופים אויך ניט גלייך. אלא מאי גייט אויף דעם אמתין וועג איז דאך עסין און שלאפין אויך גוט. מען גיהער זיך אויס שלאפין און אויס רוהען כדי עס זאל דאס הארץ זיין אין גאנצין. ווארום תשובה איז דער עיקר חרטה. און דאס הארץ איז דיא כלי פון חרטה. אזוי האבין מיר מקבל גווועזין פון אונזירע עלטערין פון גרויסע צדיקים.

ובספר **דרך פקודיך** (בהקדמה דף ב ע"ב) כתב וז"ל, ונ"ל עוד שגם כל אלו הקצבות שקצבו חז"ל לכל חטא ועון מן הסתם דברו למי שיש בו כח ויכול לסבול בלי שיתבטל מתורה ועבודה אבל לא למי שאין בו כח. ותדע דהרי עונש מלקות ל"ט הם מן התורה. ואעפ"כ הי' צריך אומדנא אם יש בו כח לסבול. ובאם אמדוהו לפחות היו פוחתין לפי קוצר כחו. והשכל ג"כ ישפוט זה כי החלש יסתגף בתענית יום אחד יותר מגבור עריץ במאה ימים היאומן כי יסופר שיהי' קצבת ימי התענית שוה בשניהם הלא התורה דרכי' דרכי נועם, ע"כ.

ובספר **סור מרע ועשה טוב** בהוספות מהרצ"א (אות ל"ו) כתב וז"ל, ראשונה מה שהשמיט הרב מדברי מרן מהרח"ו ז"ל, צריך לפרוש עצמו מבשר ויין כל ימות השבוע, הנה כבר מילתנו אמורה אפילו בעניני הסיגופים הנצרכים לכל חטא ועון, שאי אפשר לומר על אנוש חלוש שאי אפשר לו לסגף עצמו שיהיה לסכן ויתבטל מתורה ועבודה, והנה התשובה היא אחת מתרי"ג מצוות התורה, וכלל בידינו בכל מצוות התורה וחי בהם ולא וכו', והנה כל שכן וקל וחומר בעניני הפרישות לפרוש מבשר ויין כשיודע האדם טבע חלישותו ובפרט בדורות הללו, בודאי על כיוצא בזה לא דיבר מרן ז"ל, ע"כ.

ובספר **ישמח משה** (ח"ג בפירושו ישיר משה על שיר

והעניין הוא, שכהיום בדורות עקבתא דמשיחא שרובם הם "צובראכענע נשמות" [נשמות שבורות], שיש עליהם חובות מגלגולים קודמים שעדיין לא תקנו[ט], ויש הרבה מניעות מצד התקופה שבה אנו חיים, והלבבות והמוחות הם קטנים, לכן נשמות כאלו אי אפשר להטיבם על ידי דרך של התיסרות, רק על דרך שדרשו חז"ל עה"פ (שיר השירים ב,ה) סמכוני באשישות רפדוני בתפוחים כי חולת אהבה אני, והוא לעורר החשק בלבבות ישראל השבורים לעבודת השי"ת, ולנהוג עם כלל ישראל בגלות כמו בחולה[כ], שכל זמן שיש לו תאוה לאכול אפשר לקוות שיעשה מה שעליו לעשות, שיאכל מאכלים בריאים וטובים ויתחזק ויבריא וישוב לאיתנו,

---

השירים פרק א, פסוק ב) כתב וז"ל, כי טובים דודיך מיין נ"ל דיש שני מיני עובדים. כת א' אומרים תמיד תפלות ותחינות ומתפללים ובוכים וצמים, ויש כת אחר עובדים בשמחה רבה תמיד בשירות ותשבחות ובוודאי שניהם כאחד טובים, אך איזה מהן משובח מהן יותר ואיזה מין עבדות חביב יותר, לזה אמר כי טובים דודיך היינו המתענגים ושמחים באהבתו מיין היינו כמבואר במס' יומא דף ע"ו ע"ב יין שמביא יללה ופירוש רש"י יין לשון תאני' יוללה עיי"ש והבן.

יט. בספר **אגרא דכלה** דף קנד. וז"ל בפסוק (בראשית לח ט) וידע אונן כי לא לו יהיה הזרע. מתרגמינן לא על שמיה מיתקרא זרעא. הן אמת שפשט הכתוב אינו מובן, למה לא יהיה הזרע לו, אבל לא ידעתי לכאורה מה הועיל המתרגם בפירושו שהזרע לא תקרא על שמו, הרי יהיה הוא בודאי האב, ובאם יתגלגל בבן נשמת האח המת, מה איכפת ליה בנשמה תהיה מי שתהיה, הרי כל הנשמות ברוב מגולגלות מדורות הקודמין, ואף על פי כן האב יקרא אב להנולד ממנו.

בספר **ראשית חכמה** שער היראה פרק י"ג וז"ל עוד צריך לירא מאמונת הגלגול (שהורונו עוד רבותינו ז"ל והסכים עמהם פיתגורס עם היות שרבו החולקים בדעת זו), כי מר הוא מאד לנשמה יותר מדינה של גיהנם. וכתב מורי ס"ה שהוא משל אל אדם שהלך בסחורה מהלך שנתים או שלש למקום פלוני כסבור שירויח באותה הסחורה שם, בהגיעו שם אמר לו כל יגיעך היה לריק ולבטלה כי הסחורה הזו שבידך אינה שוה כלום במקום הזה, וחוזר העני ההוא בפחי נפש לאחור. כמה צער יגיע לאדם הזה על מעוט חכמתו ותבונתו שלא חקר ודרש מה היא הסחורה הנאותה למקום ההוא שבה ירויח, והנמשל מובן מאליו. ובפרט כאשר ידע האדם כי רוב הנשמות שבדורנו מגולגלות ובא לתקן עתה מה שלא תקן בתחלה, שאם יסתלק מן העולם בלי שיתקן על מה שבא נמצא כל טרחו ויגיעו בעולם הזה בהבל וצריך לחזור שלישית ורביעית עד שיתוקן וענשו גדול על שלא תקן בתחלה. וכן כתב הרשב"י ע"ה (זוהר פר' פנחס ריג, א) זה לשונו, אמר רבי שמעון האי בר נש דנטיל גלגולא דנשמתא ולא זכי דייתקן ביה כאלו משקר בקושטא דמלכא ואנא קרינא עליה האי קרא (ויקרא ה), או מצא אבידה וכחש בה ונשבע על שקר. וכחש בה טב ליה דלא אברי, עכ"ל. ובפרט אם נשמתו המגולגלת היתה נשמת איזה רשע שנמצא בונה על יסוד רעוע ובתחלה צריך לתקן היסוד ואחר כך לבנות עליו, כמו שנתבאר שם לקמיה, והתיקון הוא בתשובה ובקבלת היסורין עליו.

כ. וכן פירש רש"י שם וז"ל, סמכוני, עתה כמדת החולים באשישי ענבים או באשישות סלת נקיה: רפדוני, רפדו רפידתי סביבותי בתפוחים לריח טוב

אבל כשנחלה כל כך עד שאין לו עוד חשק ותיאבון לאכול אז העיקר הוא לעורר בו אותו החשק. והדרך לזה הוא על פי מה שאיתא בגמרא (פסחים קז:) דיין מיגרר גריר, ובתורה, היין שמגרר הוא תורת הסוד, [ויין בגימ' סוד]. שעל ידי הגילויים הנפלאים בפנימיות התורה יתעורר ברשפי אש להכיר את גדולת הבורא ית' ולהתקרב לאבינו שבשמים.

ולבן נמצא שרוב ספרי תלמידי הבעש"ט לא נכתבו כספרי מוסר רק בדרך דרוש ורמז בפסוקי התורה, ואלו הפירושים המתוקים המלאים זיו ומפיקים נוגה ממילא יעוררו את לבב האיש הישראלי להתדבק למקור מחצבתו אשר לוקח משם.

אמנם ספר התניא יש לו מעלה יתירה בזה, שלא נכתבה על סדר הפרשיות כשאר הספרים הקדושים, רק הוא מסודר בסדר מתחלתו עד סופו להסביר תורת הבעש"ט, שמניח את היסודות ובונה עליהם עד שבסופו ערוך לפני הלומד בנין מפואר של תורת הבעש"ט. אשרי מי שזוכה ללמוד ספר הזה, ובודאי יעשה שינוי בכל חייו ובכל עבודתו - עבודת ה'. ועוד יותר שהידיעות שיקבל על ידי לימוד זה, יהיו למפתח ללמוד ספרים אחרים אשר עד עכשיו היו כסגורים לפניו.

והנה במשך ספר התניא מופיעים דברים שהם מתורת הקבלה אולם אנו בספרנו לא נכנס בעומק ביאורם, רק נלמדם על דרך הפשטות ובאופן השוה לכל נפש, כי בימינו צריך כל אחד לידע קצת מענייני חלקי הסוד והוא נחוץ לעבודת ה'. ובדרך כלל זה היה דרכם של החסידים, שלא למדו קבלה לשם ידיעת חכמת הקבלה, שזהו מיוחד ליחידים שבדור, מפני שדברי תורת הקבלה עמוקים הם מאד, כמו שדרשו חז"ל (סוכה כח ע"א) שמשה קבל הכל מסיני - דבר גדול ודבר קטן, וביארו בגמרא, דבר קטן הוויות דאביי ורבא, דבר גדול מעשה מרכבה ומעשה בראשית, הרי שרז"ל מכנים את חלק הנסתר שבתורה דבר גדול כלפי שאר חלקי נגלות התורה. ודרך החסידים היתה שהשתמשו עם היסודות של תורת הסוד לסייעם בעבודת

כדרך החולים כי חולה אני לאהבתו כי צמאתי לו פה בגלותי, רפידה לשון מצע היא כמו (איוב מא) ירפד חרוץ עלי טיט.

כא. בספר סור מרע ועשה טוב בהוספת מהרצ"א (סוף אות ו) כתב וז"ל, וכמה מהמתעסקים בחכמה לא היו יודעים איך לעסוק בשכליות החכמה ליקח

ה'[כא]. [ובאמת איתא שהאר"י הק' התכוון לבוא לזה והוא ז"ל חי ל"ו שנים, וחסרו לו ב' שנים כדי להשלים הכל, והבעש"ט השלימו על ידי שלקח דברי הקבלה של האריה"ק והשתמש בהם על דרך העבודה[כב]]. ולכן בהמשך השיעורים נעיין בדברים כאלו רק בפשטות ובאופן שנוכל להשתמש בהם לעבודת השי"ת.

וזאת למודעי שהרבה מן הביאורים שמובאים כאן הם מן השיעורים שהשמיע מו"ר רבי שרגא פייוול זצ"ל בישיבת תורה ודעת. כמו כן יש גם הרבה דברים ממקורות אחרים אולם לאו בכל מקום אפשר לציין בפרוטרוט דברי מי הם, ובפרט כאשר הביאור הוא צירוף מכמה ספרים. ובדרך כלל רובא דרובא מן הפירושים הוא מפי ספרים ומפי סופרים.

ממנה דרך עבודתו יתברך שמו, ובאו לידי הגשמה, כאשר יבואר לקמן בדברי הרב, עד אשר שלח ה' יתברך לנו למחיה נשמת הקדוש עליון הבעש"ט זצוק"ל נבג"מ, הוא האיר עיני העולם האיך לעסוק במושכלות וליקח מהחכמה עבודה שלימה ותמה, כאשר יתבונן המשכיל בדברי תלמידיו אשר הלבישו את עניני החכמה בשכל הנפש המשכלת. וידוע תדע כי לא יובנו דברי תלמידי הבעש"ט זלה"ה בספריהם אם לא למי שעוסק בחכמה הקדושה, ויראה דבריהם רחבים מני ים ועולה לשמים שיאם, להבין על ידי החכמה עניני עסק העבודה באמת ובתמים, ע"כ.

ובאות י' כתב וז"ל, להבין עניני הזוהר האיך הם הולכים על קוטב ויסוד הזה, מאד צריך האדם הנלבב לעיין בדברי תלמידי הבעש"ט, וידקדק בדבריהם וימצא טוב טעם ונחת דברי חפץ לעבודת ה' יתברך בכל תנועה ותנועה, ע"כ.

ובספר **אגרא דכלה** (בצירופי בראשית צירוף נ"ו) כתב וז"ל, בראשית, יצורף א"ת ריב"ש. "אור "תורת "רבינו "יצחק "בן "שלמה, הוא מרן האריז"ל אשר האיר עיני הגולה באלף הששי בהתגלות דברי רבי שמעון בן יוחאי בסוד עולם התיקון, אשרי עין ראתה כל אלה. וגם כן בצירוף הלז יהיה ר"ת "אור "תורת "רבינו "ישראל "בעל "שם, שהוא היה מקרוב סמוך לדורותינו, ופתח לנו פתחים להבין דברי מרן האריז"ל על סוד העבודה. ועוד היה מקום לבאר איזה עניינים בנידון זה, וירא‌תי בפצותי פי במה שלא קבלתי, ע"כ.

כב. בספר **מגילת סתרים** (בחלק מעשי השם) כתב וז"ל, ופעם אחת שאל מרן הריב"ש את מרן האר"י ז"ל מפני מה דיבר הסודות כל כך באתגליא ולא בדרך עבודה, והשיב לו שאם היה חי עוד שתי שנים היה הכל מתוקן ע"כ.

ליקוטי אמרים תניא

פרק א׳

תניא (בספ"ג דנדה) משביעים אותו תהי צדיק ואל תהי רשע ואפי׳ כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה היה בעיניך כרשע וצריך להבין דהא תנן (אבות פ"ב) ואל תהי רשע בפני עצמך וגם אם יהיה בעיניו כרשע ירע לבבו ויהיה עצב ולא יוכל לעבוד ה׳ בשמחה ובטוב לבב ואם לא ירע לבבו כלל מזה יכול לבוא לידי קלות ח"ו.

אך הענין כי הנה מצינו בגמרא ה׳ חלוקות. צדיק וטוב לו צדיק ורע לו רשע וטוב לו רשע ורע לו ובינוני. ופירשו בגמרא צדיק וטוב לו צדיק גמור צדיק ורע לו צדיק שאינו גמור וברעיא מהימנא פ׳ משפטים פי׳ צדיק ורע לו שהרע שבו כפוף לטוב וכו׳ ובגמרא ספ"ט דברכות צדיקים יצ"ט שופטן כו׳ רשעים יצה"ר שופטן בינונים זה וזה שופטן וכו׳ אמר רבה כגון אנא בינוני א"ל אביי לא שביק מר חיי לכל בריה וכו׳ ולהבין כל זה באר היטב וגם להבין מה שאמר איוב (ב"ב פ"א) ובש"ע בראת צדיקי׳ בראת רשעי׳ כו׳ והא צדיק ורשע לא קאמר. וגם להבין מהות מדרגת הבינוני שבודאי אינו מחצה זכיות ומחצה עונות שא"כ איך טעה רבה בעצמו לומר שהוא בינוני ונודע דלא פסיק פומיה מגירסא עד שאפי׳ מלאך המות לא היה יכול לשלוט בו ואיך היה יכול לטעות במחצה עונות ח"ו. ועוד שהרי בשעה שעושה עונות נקרא רשע גמור [ואם אח"כ עשה תשובה נקרא צדיק גמור] ואפילו העובר על איסור קל של דברי סופרים מקרי רשע כדאיתא בפ"ב דיבמות ובפ"ק דנדה ואפילו מי שיש בידו למחות ולא מיחה נק׳ רשע (בפ"ו דשבועו׳) וכ"ש וק"ו במבטל איזו מ"ע שאפשר לו לקיימה כמו כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק שעליו דרשו רז"ל כי דבר ה׳ בזה וגו׳ הכרת תכרת וגו׳ ופשיטא דמקרי רשע טפי מעובר איסור דרבנן וא"כ ע"כ הבינוני אין בו אפי׳ עון ביטול תורה, ומש"ה טעה רבה בעצמו לומר שהוא בינוני (ומ"ש בזוהר ח"ג ד׳ רל"א כל

שממועטין עונותיו אליהו שם הפי׳ צדיק ורע לו הוא כמ״ש בר״מ פרשה וכו׳ היא שאלת רב המנונא לאליהו אבל לפי תשובת משפטים דלעיל ושבעים פנים לתורה).

והא דאמרי׳ בעלמא דמחצה על מחצה מקרי בינוני ורוב זכיות מקרי צדיק, הוא שם המושאל לענין שכר ועונש לפי שנדון אחר רובו ומקרי צדיק בדינו מאחר שזוכה בדין, אבל לענין אמיתת שם התואר והמעלה של מעלת ומדרגות חלוקות צדיקים ובינונים ארז״ל צדיקים יצ״ט שופטן שנא׳ ולבי חלל בקרבי שאין לו יצה״ר כי הרגו בתענית, אבל כל מי שלא הגיע למדרגה זו אף שזכיותיו מרובים על עונותיו אינו במעלת ומדרגת צדיק כלל, ולכן ארז״ל במדרש ראה הקב״ה בצדיקים שהם מועטים עמד ושתלן בכל דור ודור וכו׳ וכמ״ש וצדיק יסוד עולם.

אך ביאור הענין על פי מ״ש הרח״ו ז״ל בשער הקדושה (ובע״ח שער נ׳ פ״ב) דלכל איש ישראל אחד צדיק ואחד רשע יש שתי נשמות דכתיב ונשמות אני עשיתי שהן שתי נפשות נפש אחת מצד הקליפה וסטרא אחרא והיא המתלבשת בדם האדם להחיות הגוף וכדכתיב כי נפש הבשר בדם היא וממנה באות כל המדות רעות מארבע יסודות רעים שבה דהיינו כעס וגאוה מיסוד האש שנגבה למעלה. ותאות התענוגים מיסוד המים כי המים מצמיחים כל מיני תענוג. והוללות וליצנות והתפארות ודברים בטלים מיסוד הרוח. ועצלות ועצבות מיסוד העפר. וגם מדות טובות שבטבע כל ישראל בתולדותם כמו רחמנות וג״ח באות ממנה כי בישראל נפש זו דקליפה היא מקליפ׳ נוגה שיש בה ג״כ טוב והיא מסוד עץ הדעת טוב ורע.

משא״כ נפשות אומות עובדי גלולים הן משאר קליפות טמאות שאין בהן טוב כלל כמ״ש בע״ח שער מ״ט פ״ג וכל טיבו דעבדין האומות עובדי גלולים לגרמייהו עבדין וכדאיתא בגמרא ע״פ וחסד לאומים חטאת שכל צדקה וחסד שאומות עובדי גלולים עושין אינן אלא להתייהר כו׳.

ליקוטי אורות

פרק א׳

תניא, הא דנקט לשון "תניא" צריך ביאור, מאחר שאין זה ברייתא בשום מקום אלא מימרא בגמרא (נדה ג:). (ובפשטות יש לומר שנקט כן לפי שיש גורסין שם בגמ׳ לשון תניא, וכן היא הגירסא במדרש). אמנם אפשר לבארו באופן אחר, על פי הא דאיתא, שיש שר של קליפה ששמו תניא[א], המעכבת את האדם מלהגיע למדריגת ידיעת התורה, וכשלומדים ברייתות או חלקי הזוה"ק (כמו האדרא רבא) שמתחילות בתיבת תניא, שוברין אותה הקליפה, ולכן בחר המחבר והתחיל את ספרו בתיבת תניא דוקא.

עוד אפשר לבאר באופן אחר, כי הנה אחד מן השמות שיש להקב"ה הוא השם אהי"ה, והוא שם השייך לענין התשובה, וכמבואר בספה"ק דהוא משום ששם זה מורה על העתיד[ב], והיינו שמה שהיה היה, ומעכשיו יהיה הכל טוב, וזהו עיקר יסוד התשובה[ג]. והמעיין יראה שבתיבת תניא מרומז ענין זה, שכל תיבה, כשכותבין אותה בלשון עתיד היא מתחילה באחד מאותיות תני"א, לדוגמא, בנין "ישב", שעל העתיד אומרים, תשב, נשב, ישב, אשב, ואי אפשר להתחיל תיבה בלשון עתיד כי אם באחד מאלו האותיות,

ביאורים וציונים

א. **בספר סור מרע ועשה טוב** - בהוספות מהרצ"א (אות ו) כתב וז"ל, אמר לנו הרב האריז"ל למה פתח הרשב"י ע"ה במילת תני"א, אלא שראה התגברות ב׳ קליפות הגדולות בעולם, לכן תניא בגימטריא ב׳ פעמים הקליפה עם הכולל... ותניא הוא שם הקליפה היוצא מפסוק ולמה תניאון את לב בני ישראל, וקליפה תקועה בלב הלומדים של בני ישראל ומונעים אותם מלימוד רזי דאורייתא דרך גאוה ובוז (הג"ה. עיין במשנת חסידים במסכת ספירת העומר שכתב שעל ציון רשב"י ע"ה לא ילמוד אדם ביחידות, אם לא שהוא חסיד גדול, כי יש חשש שהשד ששמו תנ"י יחטיאנו, עיין שם. ונראה לפי הנ"ל, להיות התנא הקדוש גרם להחליש ולבטל אותו הקליפה אשר הוא בגימטריא ב׳ פעמים הקליפה) (ועיין עוד בספר יסוד יוסף פרק ע"ב).

ב. **בבאר מים חיים** (פ׳ שלח ד"ה עו"י סלח) כתב וז"ל, ושמעתי אומרים בזה בשם הרב איש אלהי המפורסם בישראל מ׳ יעקב יצחק הלוי מלובלין שעל כן היה יציאת מצרים בשם אהי"ה כי כל אחד מישראל לא היה ראוי אז לגאולה רק במה שקיבל על עצמו עבודת ה׳ מעתה, לומר מעתה אהיה טוב אף שעתה לא כן אנכי, ועל כן בשם זה נגאלו והבן. ונראה שעל כן שם אהי"ה רומז על תשובה כי זה בחינת התשובה לומר עתה איני טוב ואך אני מקבל עלי אשר מעתה אהי"ה טוב.

ובספר **מאור ושמש** (פ׳ בא) כתב וז"ל, ושמעתי שמה שנקרא השם של תשובה בשם אהיה, מפני שצריך הבעל תשובה לומר מה שעבר אין, ומעתה אני מקבל עלי שאהיה עובד ה׳ באמת, וכל ימי חיים חיותו צריך להחזיק עצמו במדה זו ולא להתפאר לומר צדיק אני. ע"כ.

ג. **בספר התניא** (אגרת התשובה) כתב וז"ל, והנה מצות

וכמו שביארנו, שזה מורה על ענין התשובה, ולכן הבעל התניא שכתב ספר זה כדי לעורר לבבות ישראל לתשובה ולפתוח פתחי התשובה, פתח ספרו בתיבה המורכבת מאותיות אלו.

הסדר בספר התניא הוא, שבפרק הראשון מקשה כמה קושיות, ובפרקים שלאחריו מקדים כמה הקדמות שעל ידם יתורצו קושיות אלו, ואחר כך מורה דרך איך לצרף הידיעות שהקדים לעבודת ה׳ בפועל.

בסוף פרק ג דנדה (דף ל ע״ב) משביעים אותו תהי צדיק ואל תהי רשע, התחיל רבינו את ספרו במימרא זו, שממנה אנו למדים שבאדם טמון כח גדול בפנימיותו, ועל ידי התקשרות בפנימיותו יוכל לשאוב חיזוק גדול.

והענין הוא, דברייתא זו מדברת אודות השבועה שמשביעין את האדם קודם ירידתו לעולם הזה, שילך בדרך צדק. ולכאורה יקשה למה משביעין אותו, הרי בין כך ישכח השבועה וכמו שהגנו רואים שאין אנו זוכרים השבועה שנשבענו, ומה תועלת יש בשבועה זו. וכעין זה יש להקשות על מה שמצינו כששלח אברהם אבינו את אליעזר למצוא זיווג ליצחק, השביעו, לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני וגו׳ (בראשית כד, ג), וכפל השבועה וכו׳. וקשה, הרי אליעזר היה עבד נאמן, א״כ היה מקיים דברי אברהם גם בלא שבועה. וכן כשהשביע יעקב אבינו את יוסף שיעלהו לקבורה בארץ ישראל, ויוסף אמר לו אנכי אעשה כדבריך, ואעפ״כ לא הניחו יעקב עד שנשבע לו, וכמו שמצינו בסוף הפרשה ״וישבע לו״. וכי לא סמך עליו, והרי יוסף היה צדיק יסוד עולם ובודאי היה מקיים רצון אביו, א״כ למה הקפיד יעקב שישבע לו.

וביאור הענין הוא, דהנה כל אדם יש לו כחות נסתרים שאף הוא עצמו אינו יודע מהם, אך אינם מתגלים כי אם בזמנים מסוימים, וכמו שידוע שבשעת הסכנה פעלו אנשים דברים על-טבעיים

ביאורים וציונים

התשובה מן התורה היא עזיבת החטא בלבד (כדאי׳ בגמ׳ פ״ג דסנהדרין ובח״מ ססי׳ ל״ד לענין עדות) דהיינו שיגמור בלבו בלב שלם לבל ישוב עוד לכסלה למרוד במלכותו ית׳ ולא יעבור עוד מצות המלך ח״ו הן במ״ע הן במל״ת. וזהו עיקר פי׳ לשון תשובה לשוב אל ה׳ בכל לבו ובכל נפשו לעבדו ולשמור כל מצותיו כמ״ש יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה׳ וכו׳. ובפ׳ נצבים כתיב ושבת עד ה׳ אלהיך ושמעת בקולו וכו׳ בכל לבבך וכו׳, שובה ישראל עד ה׳ אלהיך וכו׳ השיבנו ה׳ אליך וכו׳. ולא כדעת ההמון שהתשובה היא התענית.

ובדרך פיקודיך (בהקדמה דף ג ע״א) כתב וז״ל, אך תדע ידידי שרוב ההמון טועים באיכות מ״ע של התשובה ורוב ההמון סוברים דעיקר התשובה הוא להתענות ולסגף א״ע בסיגופים שונים, תדע ידידי שטעות גמור הוא כי לא נאמר בתורה הענין הזה רק נאמר בתורה (ושבת עד ה׳ אלהיך ושמעת בקולו) וענין התשובה הוא רק החרטה באמת על מה שעשה עד היום ויתמרמר בלב באמת על אשר הכעיס לבורא עולם יוצר רוחו ונשמתו. ואם יש עון בידו עוד מאותן העבירות ישליכם מידו ויקבל קבלה אמיתיית שאפי׳ יהבי לי׳ כל חללי דעלמא לא ישוב עוד לדבר הרע הזה.

אשר נראו ככוחות על-אנושיים. אמנם האמת הוא שתמיד היה להם אותם הכחות, רק שלא באו לידי התגלות. וידוע מה שאומרים, שסתם בני אדם אינם משתמשים כי אם בכשלשים אחוז מכחותיהם האמיתיים.

והנה אברהם אבינו שהשביע את אליעזר, עשה כן, כדי שעל ידי השבועה יתעוררו כחותיו הנסתרים שבו ויצאו לפועל ע״י יראתו פן יעבור על שבועתו, שהרי אברהם ידע שאליעזר הולך למקום טומאה ששם נמצא בתואל ולבן שכחותיהם הרעים חזקים מאד, וכדאיתא בתרגום יונתן בן עוזיאל (במדבר כג, ה) שלבן הוא בלעם[ה], ומצינו בזוה״ק שכחותיו של לבן היו חזקים יותר מכחותיו של עשיו[ו], כמו שאיתא שם (פ״פ קסו ע״ב) קולו הולך בעולם... שהוא היה מכשף הגדול במכשפים וראש לקוסמים ולא היה אדם שיכול להנצל ממנו, וכששמע עשיו שיעקב יצא שלם בגופו אחר שהיה אצל לבן כ״ב שנים, אמר ווי מאן יקום קמיה.

וכן ביארו הטעם שלא הלך עשיו אחר יעקב אבינו לפדן ארם כדי להרגו על שלקח ברכותיו, דכיון ששמע שהלך לבית לבן היה סמוך ובטוח שודאי לא יצא משם בשלום.

הרי חזינן מכל זה גודל כחותיו של לבן, שהוא היה המרכבה להם״מ ממש. ולכן כששלח אברהם אבינו את אליעזר למקום כזה, חשש שאף שאליעזר הוא צדיק וישר, מכל מקום אפשר שלא יסתייע לו לקיים שליחותו, כי לבן יעשה כל מה שיש בכחו כדי לעכב השידוך, ועל כן הוצרך להלבישו עם כחות נוספים, ולכן השביעו, שזהו כח השבועה, שבני אדם יראים לעבור על שבועתם, וכדאיתא בגמרא (נדה מניעה דף ה ע״ב) דאפילו מאן דחשיד

ביאורים וציונים

ד. וכן איתא במס׳ סנהדרין (דף קה ע״א) דבר אחר בלעם שבלה עם, ומה שמו לבן הארמי שמו.

ה. איתא בזוהר הק׳ (ח״א דף קסו ע״ב) וז״ל, ויצו אותם לאמר כה תאמרון לאדני לעשו כה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי ואחר עד עתה. מיד פתח יעקב לאתהפכא ליה לעבדא בגין דלא יסתכל עשו באינון ברכאן דברכיה אבוי דהא יעקב סליק לון לבתר כדקא אמרן. אמר רבי יהודה מאי חמא יעקב דשדר ליה לעשו ואמר עם לבן גרתי וכי מה עביד בשליחותיה דעשו (דאמר) מלה דא. אלא לבן הארמי קליה אזיל בעלמא דלא הוה בר נש דישתזיב מניה דהוא הוה חרש בחרשין ורב בקוסמין ואבוי דבעור הוה ובעור אבוי דבלעם דכתיב בלעם בן בעור הקוסם, ולבן חכם בחרשין וקוסמין יתיר מכלהו ועם כל דא לא יכיל ביעקב. ובעא לאובדא ליעקב בכמה זיינין הה״ד ארמי אובד אבי. אמר רבי אבא כולי עלמא הוו ידעי דלבן הוה רב חכימין וחרשין וקוסמין ומאן דבעי לאובדא בחרשוי לא אשתזיב מניה וכל מה דידע בלעם מניה הוה. וכתיב ביה בבלעם כי ידעתי את אשר תברך מבורך ואשר תאר יואר. וכולי עלמא הוו מסתפי מלבן ומחרשוי.

(תרגום הזוהר) מיד התחיל יעקב להשפיל עצמו לפני עשיו ולהתהפך לפניו כאילו היה לו לעבד, כדי שלא יסתכל ישים עשיו לבו לאותם הברכות שברכו אביו, ויחשוב שלא יתקיימו לאותן הברכות סלק והניח את הברכות לאחרית הימים כמו שאמרנו.

אממונא לא חשיד אשבועתא. ועל דרך דנדרי זירוזין, פי׳ נדרי מצוה מותרין, שהם נותנין סיוע להנשבע ועל ידם יחזק את עצמו שלא לעבור על איזה איסור או ימנע עצמו מלקיים איזה דבר טוב. וזהו הענין שמשביעין אותו תהי צדיק כדי שיירא מאד לעבור על שבועתו וממילא יתגלו בו כוחותיו הנסתרים וישתמש בהם כדי לעמוד על נפשו.

אלא שיש להבין את מהות כח השבועה שבני אדם כה יראים מלעבור עליה, ושנותן כח להנשבע, ושנזדעזע בשבילה כל העולם, כדאיתא במסכת שבועות (דף לט ע״ב) שכל העולם כולו נזדעזע בשעה שאמר הקב״ה בסיני לא תשא[1].

הנה הרמב״ן בריש פרשת מטות (במדבר ל, ג) מסביר על פי סוד, בקוצר לשון, שהתיבה ״שבועה״ היא מלשון שבע שהוא ״השבעת ימי בראשית״[2]. והענין הוא, שכל דבר וכל כח בהבריאה נברא בהני שבעת הימים מהעשרה מאמרות שבתחלת פרשת בראשית, וכשאדם עובר עבירה ח״ו, הרי הוא פוגם ומקלקל אותה הבחינה של מעשה בראשית השייכת להפעולה שעשה, אולם, כל זה הוא רק בשאר עבירות, אבל איסור שבועה חמורה ביותר, כי היא כוללת את כל הכחות של השבעת ימי בראשית, והיא כח המלכות[3]. וכשפוגם בה כדי לחזק תוקף וקיום שבעת ימי בראשית שבהם נברא העולם. כי כל כוונתו לאסור אסר על נפשו, שתהיה נפשו אסורה ומקושרת בה׳. ולכן הנשבע הוא במלך עצמו, כי בשבועתו הוא מתקשר במלך עצמו. ואז אם כל כוונתו בלתי לה׳ לבדו, לא יחל דברו, האיש ההוא לא יעשה דבריו חולין, כי כל דבריו אשר ידבר אפילו שיחתו חולין יהיה לו קיום והעמדה וכאשר יגזור כן יקום. ככל היוצא מפיו יעשה, דהיינו כפי שיאמר בפיו למשל לאחד בנים ולאחד חיים או מזוני, יעשה המלך ב״ה בסוד ותגזור אומר ויקם וגו׳.

ביאורים וציונים

ו. במסכת שבועות (דף לח ע״ב) אמרו וז״ל, ת״ר שבועת הדיינין אף היא בלשונה נאמרה, אומרים לו הוי יודע שכל העולם כולו נזדעזע בשעה שאמר הקב״ה בסיני לא תשא את שם ה׳ אלהיך לשוא וכל עבירות שבתורה נאמר בהן ונקה וכאן נאמר לא ינקה וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וכאן ממנו וממשפחתו שנאמר אל תתן את פיך לחטיא את בשרך ואין בשרו אלא קרובו שנאמר ומבשרך לא תתעלם וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וכאן ממנו ומכל העולם כולו שנאמר אלה וכחש ואימא עד דעביד להו לכולהו לא ס״ד דכתיב מפני אלה אבלה הארץ וכתיב על כן תאבל הארץ ואומלל כל יושב בה, וכל עבירות שבתורה אם יש לו זכות תולין לו שנים ושלשה דורות וכאן נפרעין ממנו לאלתר שנאמר הוצאתיה נאם ה׳ צבאות ובאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר ולנה בתוך ביתו וכלתו ואת עציו ואת אבניו וגו׳.

ז. בספר **עבודת ישראל** פרשת מטות וז״ל או השבע שבועה, שענין שבועה, נגזר ממלת שבעה ימי בראשית שהוא נשבע לעשות כך וכך

ח. בספר **פרי צדיק** (פרשת מטות אות ג׳) וז״ל אך הענין דהרמב״ן פרשה זו הביא הספרי שכתב מה הפרש בין נדרים לשבועות נדרים כנודר בחיי המלך בשבועות כנשבע במלך עצמו זכר לדבר וכו׳, וכתב על זה הרמב״ן ז״ל והסוד כי השבועה מלשון שבעה כי בנתה ביתה חצבה עמודיה שבעה והנדר בתבונה ראשית דרכו קדם מפעליו מאז וכו׳. והנה שבועה במלך עצמו, היינו שבועה אותיות שבע ו״ה

ח״ו, הרי פוגם בכל חלקי הבריאה ומסלק חיותו מכל חלקי הבריאה ולא נשאר לו שום מקור לחיותו. ולכן כשאמר הקב״ה לא תשא שם ה׳ אלהיך לשוא נזדעזע כל העולם, ודוקא בהאי מצוה כי כל העולם כלול במצוה זו.

וכן מצינו באדם הראשון שהוא נברא גם כן משותפות כל הבריאה, וכמו שפירש הרמב״ן על הפסוק נעשה אדם[ט], שנאמר נעשה בלשון רבים, והיינו שהקב״ה פנה אל כל הנבראים ואמר נעשה כולנו יחד את האדם, והקב״ה שיתף את היסודות של כל העולם בעשיית האדם[י]. ולכן כשאדם נשבע לטוב, אז השבועה שכוללת כל הכחות של כל ז׳ ימי בראשית וכל חלקי הבריאה באה לסייע להאדם המשותף מכל הבריאה לקיים שבועתו, וזהו הענין של נדרי זירוזין. וגם יש לרמז שלשון שבועה הוא מלשון שָׁבֵעַ, פי׳ מזויין ומחוזק.

וכן מצינו שתיבת שב״ע שייכת גם כן לתיבת שפ״ע, שהכלל הוא שהאותיות בומ״פ המה אותיות המתחלפות, שכולן יוצאות ממוצא אחד בפה. וכן ידוע שבאות פ׳ שבכתב אשורית נראה בתוך הפ׳ שחורה ב׳ לבנה, שהתורה נכתבה באש שחורה על גבי אש לבנה (רמ״י בפ׳ וחפת הסגרכה לג, ג, ובמדרש מנחומא ריש פ׳ בהעלותך, זוהר״ק מ״ג קלב ע״ב), והם מתחלפות, ובמקום שבע יכולים לקרוא שפע. והענין כנ״ל שהשבועה משפיעה כחות חדשים, שכלולים מכל הכחות של שבעת ימי בראשית, בתוך האדם[יא]. וזהו הטעם שאברהם השביע את אליעזר ויעקב השביע את יוסף, כדי לחזקם ולעורר כחותיהם הגדולים הטמונים בהם.

ובזה יובן הטעם שמשביעין את הנשמה קודם ירידתה לעולם הזה, שכיון שהיא ירידה גדולה להנשמה הבאה מעולם

ביאורים וציונים

ו׳ מורה על ו׳ המדות ה׳ על שכינתא בחינת קודשא בריך הוא ושכינתיה.

ט. וז״ל הרמב״ן על התורה (פ׳ בראשית), אמר באדם, נעשה, כלומר אני והארץ הנזכרת נעשה אדם, שתוציא הארץ הגוף מיסודיה כאשר עשתה בבהמה ובחיה, כדכתיב וייצר ה׳ אלהים את האדם עפר מן האדמה, ויתן הוא יתברך הרוח מפי עליון, כדכתיב ויפח באפיו נשמת חיים. ואמר ״בצלמנו כדמותנו״, כי ידמה לשניהם, במתכונת גופו לארץ אשר לוקח ממנה, וידמה ברוח לעליונים, שאינה גוף ולא תמות וכו׳.

י. בספר **שפת אמת** (פרשת ויצא שנת תרל״ה) וז״ל בזוה״ק מי שרוצה לירד לבור עמוק צריך מקודם לקשר עצמו בחבל חזק שלא ישתקע שם. כן ויצא יעקב מבאר שבע שנשבע להקב״ה בכל לבו. כנודע ששבועה הוא כלל חיות האדם. שהוא הד׳ מדות שיש באדם. ואז הלך לחרן. וז״ש במדרש אז תלך לבטח כו׳. כי כשמוסר אדם כל הד׳ מדות שלו ונעשה בו רק רצון אחד תמיד להשי״ת. נק׳ אז. והוא למעלה מהטבע. ואז יכול לילך לכל מקום שרוצה בלי פחד. ויפגע במקום שהרגיש גם שם נקודה הפנימיות והוציא יקר מזולל.

יא. בספר **ערבי נחל** (פרשת ויצא, ד״ה ויצא) כתב וז״ל, והנה נודע, כי הש״י ברא לזה העולם אשר הוא תכלית כל הבריאה, והוא בשביל ישראל שיעבדוהו, ברא תחלה עולמות עליונים רוחניים לרבבות וכולם קדושים ושמות הקודש, וכולם ניתנו אח״כ בנשמת איש הישראלי שהוא עולם קטן הכולל הכל, והושם

העליון[ב], עולם הנשמות, אשר חצובה מתחת כסא הכבוד, מקום שיש להנשמה התחברות עם כל המלאכים ושרפים וְשָׂרָה עמהם שירות ותשבחות לה׳, וממקום כה גבוה יורדת למקום כה נמוך - העולם הזה[ג], עולם שיש בו יצר הרע וסטרא אחרא וכח הטומאה הולך וחזק, עולם מלא פגעים, אין רגע בלא פגע ברוחניות ונשמיות. לכן קודם ירידה כזאת[ד], קוראים אל הנשמה ואומרים לה, הנך

ביאורים וציונים

כל זה בתוכו כי ממנו נקח לעבוד את ה׳, כי כל קדושה מכל שם הקודש הוא כח ודרך שכלי לעבודת ה׳.

יב. בספר **שפת אמת** (פרשת מטות שנת תרל״ד) וז״ל ואאו״ז מו״ר ז״ל פי׳ ענין השבועה שע״י שרוצה האדם לקבל עליו דבר זה בכל לבו והוא שבועה התאספות כל השבעה מדות שבאדם ע״ז חל עליו שם שמים. וכ׳ חז״ל משביעין אותו תהי צדיק כו׳. וכי שייך בנשמה שבועה בנקיטת חפץ. רק הפי׳ שמתברר לו אז שאין לו חיות רק מהשי״ת ורוצה בכל כחו לתקן שליחותו בעוה״ז רק לעשות רצון בוראו. וכן בשבת קודש נקרא שבועה לכן בשבת ניתנה תורה לישראל. ואיתא נשבע ועומד מהר סיני והפי׳ ג״כ כנ״ל שבהר סיני נתברר ג״כ אצל כל איש ישראל שאין לו חיות רק מהשי״ת כמ״ש אנכי ה׳ אלקיך וזהו נקרא שבועה כנ״ל. וכן בש״ק כי בכל יום יש מדה מיוחדת ובשבת קודש מתבטלין כל המדות אליו ית׳.

יג. בספר **תורה אור** (בשלח סג.) וז״ל אשירה לה׳ כי גאה גאה וגו׳. ותרגם אונקלוס גיאה על גיותניא וכו׳. יובן בהקדים להבין ענין ירידת הנשמה לעוה״ז שירידה זו צורך עלייה היא כנודע. והנה הנשמה קודם בואה לעוה״ז היתה עומדת לפני ה׳ ביראה ואהבה כמ״ש חי ה׳ אשר עמדתי לפניו ואי אפשר לה לעמוד למעלה לפני ה׳ בלא דחילו ורחימו כי בלא דחילו ורחימו לא פרחא לעילא. וע״ז נאמר והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק (הגם שזה נאמר על המלאכים הוא הדין לנשמות וכל צבא מעלה) רצוא באהבה להיות נכספה וגם כלתה נפשו כו׳. ושוב ביראה כי מי הוא אשר ערב לבו לגשת כו׳. אך בירידתה לעוה״ז נתעלמו הדחילו ורחימו ונתלבשה בגוף הגשמי ולא יכלה עוד להיות תמיד בבחי׳ רצוא ושוב כמראה הבזק כמו שהיתה למעלה כי אם לפרקים ועתים מזומנים שתתעורר האהבה ואף גם זאת אין ערוך אהבה ויראה זו לגבי אהבה ויראה שהיה לה מימי קדם וירידה זו היא צורך עלייה שתתעלה בעסק התורה וקיום המצות.

ובליקוטי תורה (דף סה:) וז״ל ירדה הנשמה בגוף וזהו תכלית הירידה. דהגם שקודם ירידתה היתה ג״כ עומדת לפני ה׳ ונהנית מזיו השכינה.

יד. בספר **דרך מצוותיך** (דף א׳ - מצוה א׳) כתב וז״ל, ענין ירידת הנשמה לעוה״ז למה הוא שהרי נודע שהנשמה טרם ירידתה לגוף היתה עומדת למעלה ונהנית מזיו השכינה כדכתי׳ באלי׳ חי ה׳ אשר עמדתי לפניו (מ״א י״ז, א׳) לפי מקומה ומדרגתה באצי׳ או בבריאה או ביצי׳ ועשי׳, ולמה זה תרד פלאים בגוף חומרי המסתיר על אור קדושת ה׳ הנמשך ורודף בטבעו אחר הנאת העוה״ז שהם מיסודו וטבעו אשר הם הגורמים הסתר והעלם אלהותו ית׳ וגם כי באמת כלא הוא כל תענוגי וחמדי העוה״ז מה שיכול להיות גם אילו חי׳ אלף שנים בשלוה והשקט ובטח והי׳ מלך המלכים עד אשר לא יחסר לו כל מה שבעולם מהתענוגים אינן כדאי באמת להיות נערכים עם כמות תענוג האלהי שעה א׳ גם במדריגות היותר פחותות שבעולמות הרוחני׳ דהיינו כמארז״ל יפה שעה אחת של קורת רוח בעוה״ב מכל חיי העוה״ז (אבות פ״ד מ״ז) שר״ל אפי׳ שעה א׳ בג״ע התחתון, וק״ו בג״ע העליון, אשר אין ג״ע התחתון לו ערוך כלל עד שבעליי׳ הנשמה מג״ע התחתון לג״ע העליון צריכה לטבול בנהר דינור לשכח על התענוג שבג״ע התחתון כדי שלא יבלבלהו בג״ע העליון ע״ד שהעולה מהעוה״ז לג״ע

יורדת לעולם התחתון ושם לא יהיה לך מנוחה ותהי במלחמה תמידית ובמצב של סכנות גדולות, אבל מכל מקום תדעי, שיהיו לך כחות חזקים מאד שעל ידם תוכלי להתגבר על הכל. ואז משביעין אותו, פי׳ משפיעין עליו כל כחות הבריאה לעמוד על ימינו לסייעו לעמוד על נפשו, ולפי עומק הירידה כך משפיעין עליו כחות חזקים ביותר לסייעו לעמוד בכל קשיי ונסיונות העולם הזה. ולכן אף שאינו זוכר השבועה מכל מקום מקבל ממנה השפעה וחיזוק כנ״ל.

ומצינו כעין זה בפ׳ שמות, בשהקב״ה שלח את משה לצוות את פרעה ״שלח את העם״, סיים דבריו ״ושמעו לקולך״ (שמות ג, יח). ולכאורה קשה, שהרי לבסוף לא שמעו אל משה, כדכתיב (שם ו, ט) ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה. אלא הענין הוא כנ״ל, שאף שנראה שלא שמעו, אין הדבר כן, שבאמת שמעו, אלא שלא באה שמיעתם לידי התגלות[טו]. [וכמו שידוע שכל אחד מישראל מאמין בה׳ אף שלפעמים נראה שיש מי שאינו מאמין, הרי אנו יודעין שכל אחד מישראל מאמין באמת בתוך תוכו, וכמו שיתבאר בארוכה בהמשך הספר]. ועל כל פנים, שיך שהלב ישמע אף שלא בא להפה, בבחינת ליבא לפומא לא גליא, וכן הוא הענין בשבועה זו, שאף שאינו זוכרה מכל מקום היא פועלת עליו, כנ״ל.

אמנם חוץ מאותה שבועה המחזקת אותנו, זקוקים אנו גם לחיזוק תמידי, ולשם כך ניתנו לנו השבתות וימים טובים וראשי חדשים אשר המה גם כן נותנין כח וחיזוק לעמוד בכל הקשיים[טז].

ביאורים וציונים

התחתון צריך מתחלה לשכוח על חיזו דהאי עלמא כידוע בזהר.

טו. **בחידושי הרי״ם** (פ׳ וארא) כתב וז״ל, ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה וגו׳, איך אפשר לומר דבר כזה בדבר אשר נקבע בו ידיעת אלהית והגאולה השלימה אשר בזה נכללו כל הגאולות, אלא יש קול הנכנס אף לחרשים אשר לא ישמעו, אפילו לחרשים כאלה, שקשה להם לפרוש, וכמו דאי׳ מעבודה קשה, שהיה להם קשה לפרוש מע״ז, מ״מ פעל ועשה רושם, ויוכל לזקוף בחזרה את האדם, וכמ״ש החרשים שמעו, שיוכלו לשמוע בהיותם חרשים, וכמו בת קול היוצאת מהר חורב ומכרזת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה אשר זוקף את האדם, שאף שע״י חושי השמיעה אינו שומע את הכרוז, מ״מ הרי זה פועל ועושה רושם, כמו דאיתא בשם הבעש״ט זצ״ל מהכרוז הזה בא לאדם הרהורי תשובה, שאל״כ למה מכריזים, וכמו דאיתא שנתקלקל רק הנעשה אבל הנשמע לא נתקלקל ומהנשמע שיתהוה נעשה - זה באמת קשה.

טז. **בספר אמרי אמת** (פרשת בהעלותך) כתב וז״ל, אאז״ל אמר וזכור את בוראך בימי בחורותיך עד אשר לא יבואו ימי הרעה, היינו שלא יוכלו לבא ימי הרעה, ובזוה״ק ימי הרעה דאלין מסחרין ליה לבר נש בחובוי דאיהו עביד, וכתיב ביום טובה היה בטוב וביום רעה ראה, מאי ראה, אלא שיראה שישאר אצלו מימי הטובה לימי הרעה, וכדאיתא אין לך אדם שאין לו שעה, היינו שבשעה זו נפתחים לו הלב והעינים וצריך לראות שישאר אצלו הארה משעה זו, שעל ידי זה יש לו קיום בזמנים האחרים. וכן הוא בעולם שנה נפש, עולם הוא עולם העליון

ונוכל להרגיש אמיתת הענין על פי משל שאמרו אדמו״י סלונים זצ״ל[יז], שהעולם הזה דומה לאדם שהולך מעיר לעיר ותועה בדרך, והנסיעה קשה מאד בגשם ובשלג ובקור חזק מאד והוא עיף ויגע מאד ורעב וצמא וכוחותיו אוזלים, ואחר זמן ארוך שהיה נע ונד בדרך מפרכת זו, הגיע בכוחותיו האחרונים לאכסניא חמה ושתה קצת והחליף בגדיו הרטובים ואכל סעודה וישן אצל התנור וחזרו אליו כחותיו. אחר מנוחתו, אף ששב הוא אל דרכו המפרכת, הרי יש לו את הכוחות שצבר בהיותו באכסניא. כך ממש הוא ענין ימות החול, שהאדם טרוד בטרדות הל״ט מלאכות, שהם כנגד הל״ט קללות שנתקלל אדם הראשון[יח], והיא עבודה קשה מאד מלאה סכנות, והיצר הרע בוער בקרבו, והוא כמו אותו אדם בדרך המפרכת, ואחר כך בא יום השבת, והוא יום שנבדל מהכחות הרעים[יט] וסכנות העולם הזה ובו יכולים

ביאורים וציונים

שיש מנורה של מעלה כסא של מעלה וכו׳, שנה הוא שבת שגם שבת הוא ימי בחורותיך, ושבת מביא לידי יראה כדאיתא בתקו״ז בראשית ירא שבת.

יז. **בדברי שמואל** (שבת אות כ״ב) כתב וז״ל, השבת הוא ע״ד משל להולך בדרך בגשם חזק, והוא כולו רטוב עד לשד עצמותיו, והוא רעב ורועד מקור, ולפתע פתאום פגע באכסניה חמה ויש שם מכל טוב, ונכנס פנימה ופשט את בגדיו הרטובים ולבש בגדים נקיים ויבשים ואכל ושתה ונח והתחמם, עד כי השיב נפשו, ואזר כח להמשיך הלאה בדרך נדודיו. ש״ק היא האכסניה אשר יונה מצאה בה מנוח מכל הדאגות והצרות, וכל יגיעי כח ינוחו שם מהענינים המיגעים והנוגעים אל הגוף ואל הנשמה, והם מתחממים בה מאשר קרך בדרך, ומטהרים את עצמם מכל לכלוך וזוהמה, ומחליפים כח ומתחזקים להמשיך בדרך החיים, להיות מוסיף הולך ואור. וזוהי בחי׳ ש״ק נפשות ישראל בצל כנפיך יחסיון ירויון מדשן ביתך.

יח. **בסידורו של שבת** (ח״ב דרוש ז׳ פרק א׳ מאמר יג) כתב וז״ל, וכל הל״ט מלאכות אסורין בו כי ידוע (לק״ת פר׳ בראשית) שהל״ט מלאכות נתהוו מהל״ט קללות שנתקללו אדם וחוה והארץ, ונתערב אז טוב ברע. כמבואר בזוה״ק (ח״א דף ע״ב) וז״ל, אמר ההוא ינוקא, שמענא, בגין דכתיב ארורה האדמה בעבורך, דהא בההיא שעתא דאתלטיא ארעא בחובא דאדם, אתייהיב רשו לשלטאה עלה ההוא חויא בישא, דאיהו מחבלא דעלמא וכו׳. ועל דא מקריבין ישראל קרבנא לקב״ה, בגין לאנהרא אנפי ארעא ע״כ. ועבור קללת הארץ הלז לא יכלה הארץ להוציא גלוסקאות כאשר בזמן התיקון, וניתן לדורות הבאים אחריו טורח הל״ט מלאכות קודם שיכין אדם צידה לביתו, וצריך לחרוש ולזרוע. וכן בתיקוני לבושי האדם, עבור הקללה לא תוציא שום כלי מילת עד אחר התיקון. וכן כל הל״ט מלאכות, נגד הל״ט קללות. והיתה כוונת הקב״ה שעל ידי טורח הל״ט מלאכות - והכל לדבר מצוה, כי אפילו פרנסת ביתו לבד מיקרי דבר מצוה, ומכ״ש שארי כוונת מצוה שבארנו שיש בכל דברי ארציות - ע״י הטורח והיגיעה הלז לשם מצוה עושין שבירה בהרע והקליפות אשר על הדבר ההוא, וממתק את הל״ט קללות ההם, וניצוצות הקדושות מתדבקים אל האדם הלז לעלות אתו אל הקדושה בעלותו לראות את פני ה׳ אלהיו בתורה ותפילה ודביקות ה׳. (ועיין עוד בסידורו של שבת בהקדמה לחלק ב׳ ד״ה שהנה).

יט. **בספר שם משמואל** (פרשת וישב שנת תרע״ז) ובמה שאמרנו בענין שני המשיחים לעתיד, יש לפרש ענין זכור ושמור בשבת. דכמו שתעודת משיח בן יוסף להסיר את העננים החשוכים המסתירים וסותמין בפני האור האלקי, לעומתה הוא שמור

"צוריק כאפען דעם אטעם" - ולאסוף כחות כדי להמשיך בעבודה הקשה בשבוע הבא.

ולכן כתוב בספה"ק שבאר שבע[ב] רומז לש"ק, כיון שש"ק היא המקור שמשם שואבין השפעות עבור כל השבוע הבא, וגם הוא בחינת המלכות שכולל כל השבע ימי בראשית, ובכחה להשפיע עליהם. וזה יובן על פי מה שכתבנו שהאותיות ב' ופ' מתחלפות, ולכן יום "השביעי" מתחלף ללשון שפע. וכן בשמונה עשרה של שבת ישנן שבע ברכות שהן כנגד השבע כחות של שבעת ימי בראשית, שבשבת מתחדש העולם כאילו נברא מחדש וכן האדם נעשה לבריאה חדשה. וכדוגמת בריאתו הראשונה, קודם ירידתו לעולם הזה משביעים - משפיעים לו עוד פעם על ידי הני שבע ברכות של שמונה עשרה.

ועל דרך זה אפשר להבין את דברי הזוה"ק (תיקו"ז תיקון כ"ט ועוד), דנח איהו שבת, ולכאורה מהו השייכות בין נח לשבת, והענין הוא כי נח שהיה זמן קצר אחר בריאת העולם, וראה את העולם באופן נאה ומצוייר כמו שבראו הקב"ה, ואיך שמכל זה נעשה חורבן נורא על ידי המבול, ולכאורה לְמַה יש כבר לצפות בזמן כזה, כשמצב העולם הוא בתכלית השממון, ובטענה מוצדקת אפשר ליפול לעומק תהום רבה של ייאוש. אמנם נח, לא השגיח בכל זה, רק כדאיתא במדרש (ב"ר פמ"ה ג) כל מי שנאמר בו "היה" ראה עולם חדש[בא], שנח הוא אחד מאלו שבא לבחינה זו ש"ראה עולם חדש" שעניינו הוא כח

ביאורים וציונים

בשבת וסילוק המלאכה וטרדת הפרנסה של כל ימי המעשה המסתירות וסותמות בפני האור האלקי שלא יתפלש לתוך האדם, אלא צריך שתהי' כל מלאכתו עשוי' שלא יהרהר אחר מלאכה, ובשביל זה זוכין שגם ברוחניות מסתלקים כחות הרע המסתירים וסותמים כנ"ל, וכמו שאנו אומרים וכל דינין מתעברין מינה ולית שולטנא אחרא בכולהו עלמין, וכן התנערי מעפר קומי כהדא תרנגולתא דמנערא גפה מן קיטמא כבמדרש (ריש פ' וישלח). כי שבת היא היפוך מדת עמלק, וכמו שכחו של עמלק מסתיר וכשנעקר זרעו מן העולם כתיב (ישעי' ל') ולא יכנף עוד את מוריך, כן השבת שהיא ההיפוך מעמלק מסלקת את הכחות המסתירים, והוא דמיון בצד מה לענין משיח בן יוסף. וזכור הוא הארה אלקית המתפלשת בלב ישראל הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, עד שאפי' ע"ה אימת שבת עליו, וכמו שאנו אומרים וכולהו מתעטרין בנשמתין חדתין, וכמו שאנו אומרים קומי אורי עורי עורי שיר דברי וכבוד ה' עליך נגלה, והוא מקביל לענין משיח בן דוד כנ"ל.

כ. **בשפת אמת** (פ' ויצא שנת תרל"ב) כתב וז"ל, ויצא יעקב מבאר שבע וגו' (בראשית כח, י). בודאי היה יציאה זו הכנה ועצה על הגלות שנוכל לתקן עצמינו גם בחוץ לארץ. ויעקב אבינו ע"ה הכניס עצמו ברצון במקום שנסתר ונעלם כבוד ה' להמשיך גם שמה כבוד שמו. ובאר שבע הוא בחינת שבת והיא הנקודה הנותנת חיים לכל הדברים שנכללים בשבע מדות. ומכל מקום אף שיצא משם. הפירוש גם כן שהיה מקודם דבוק בפנימיות החיות שהוא באר שבע דהיינו שלא היה דבוק בגשמיות ומדות רק בחיות ה' יתברך בלבד.

כא. וז"ל המדרש, ר' לוי ורבנן, ר' לוי אמר כל מי שנאמר בו היה ראה עולם חדש אמר ר' שמואל חמשה הן נח... דאמר ר' לוי בשם ר' יוחנן אפילו איצטרובלין של רחיים נמחה במים, והכא את אמר ויהיו בני נח היוצאים מן התיבה, אתמהא, אלא ראה

ההתחדשות שהתחזק בעצמו והתחיל מחדש, ודוגמת זה הוא עבודתנו ביום שבת קדשנו, שאפילו אם עד עכשיו היה מבול וחורבן מכל מקום עכשיו שכל הבריאה נעשית חדשה מתחילים מחדש עם ההשפעות שמקבלים מן השבת.

ובזה עולה יפה מה שנקבע שפרשת נח תהיה הפרשה הראשונה בסדר פרשיות השנה אחר הימים נוראים וימים טובים (כידוע שפרשת בראשית עוד שייכת להימים טובים[כב]) שמעלתם נשגבה מאד, וגם האדם נתעלה בימים אלה וכל אחד חושב לעצמו שמעכשיו יהיה הכל רק טוב, אמנם כשעובר שבוע אחד של ימות החול רואים שאינו כמו שחשבנו, והוא דומה יותר למבול מאשר לתיקון, אז דייקא קוראים פ׳ נח ללמדנו שכך היה בימי נח, שהיה אז "חורבן העולם", ועם כל זה התחזק נח וראה עולם חדש, וכן כל אחד ואחד אחר "החורבן" וחוסר ההצלחה של ימי החול צריך לידבק בהשבת ולהתחיל מחדש ביחד עם כל הבריאה המתחדשת בשבת קודש.

[**אמנם** בכדי להידבק עם השבת צריך להבין מה היא השבת, ושאין ענין המנוחה, מנוחה גשמית והנאות גופניות, כי אם על דרך שאומרים בתפילת שחרית לשבת המנחיל מנוחה לעמו ישראל "בקדושתו" - שהמנוחה צריכה להיות בקדושה דייקא, ולפי עוצם הקדושה כך גודל המנוחה. והמנוחה היא הכנה לאגור כחות ולקבל השפעות כדי לעמוד בנסיונות הבאים בשבוע הבא ולהתחיל מחדש. ובזה מובנים דברי הזהר שנח הוא שבת, שנח ראה עולם חדש אחר החורבן - וזהו גם כן ענין השבת.]

ובאמת זוהי כל עבודת האדם, שהשי"ת שולח הנשמה ממקום כה גבוה למקום כה נמוך, לתכלית מסוימת, שבירידתו לעולם הזה יתגדל ויתקדש שמו יתברך, והוא על דרך משל[כג] למלך שהיה

ביאורים וציונים

עולם חדש ע"כ. (ועיין באמונת עתיך פרשת נח).

כב. **בדברי שמואל** (פ׳ בראשית ד"ה אמר) כתב וז"ל, אמר בשם הרה"ק רבי דוד משה מטשורטקוב זי"ע, שבת שאחרי יו"ט נקראת בלשון המדוברת שבת נאך יום טוב, והפירוש ס׳איז נאך יום טוב, הוא ז"ל אמר זאת על שבת שאחרי שבועות, ובפרט שבת שאחרי שמחת תורה, שהכל מודים שבשבת נתנה תורה (שבת פו ע"ב), וכל ההשפעות הטובות שנמשכות לעולם הזה הן על ידי תורה ושבת.

כג. **בסידורו של שבת** (שורש ה׳ ענף א׳ עלה ט"ו) כתב וז"ל, ומה מאד יקר בעיני ה׳ דרגא זו מי שזוכה לבוא אליה באמתיות לבבו. והוא על דרך משל למלך שהיה רצונו לתקן כתר מלוכה נפלא יקר הערך למאד לתת על ראשו, ועלה במחשבתו ושכלו הזך והנקי שבכתר הזה יהיה נקבע מכל מיני אבנים טובות המופלאות והיקרות הנמצאות בכל מדינות מקומות ממשלתו, כדי שיראה לכל הדר כבוד מלכותו כי רבה היא במדינות רבות ובאיים הרחוקים לאין קץ. והנה אחד מעבדי המלך, האוהב את המלך אהבה רבה נפלאה עד למאוד יתירה משאר עבדי המלך, אמר הנה אפשר שיקבץ אדוני המלך מכל מיני אבני יקר הנמצאים במדינות ממשלתו הנפוצים בהרים וגבעות על פני תבל ומלואה, ועל ידי זה יתוודע ויתגדל כבודו על פני הארץ והדרים עליה. ואך נפשי חשקה ובוער בלבי

ביאורים וציונים

כרשפי אש שיתוודע ממשלת המלך גם בתוך עמקי הימים הגדולים והנהרות הנובעין הגדולים אשר לא יוכל לשלוט שמה עין כל בריה, ולהיות מלכותו בכל משלה. ומה אעשה, אם לא שאטול נשמתי בכפי למסור אותה בשביל אהבת כבוד המלך, שגם שם יהיה מקום כבודו ויתרבה הדר ממשלתו במעמקי מים. ומיד נותן בים דרך ובמים עזים נתיבה, ומצליל במים אדירים, ומוציא משם אבן יקר נפלא וטוב למאד, ונראה לעיני המלך והשרים את יפיה כי טובה היא ונחמד למראה.

והמלך החכם בהבינו גודל העשיה שעשה זה השפל אנשים, אשר נקט נפשו בכפו ומסר עצמו למיתה לירד לעומקא דתהומא רבא והעלה מרגניתא טבא, הכל בשביל גודל אהבה ורב החשק שבער בלבו לאין קץ בכלות נפשו בשביל אהבת מלכו, וכמה הגדיל השתוקקותו וחשקו לחפוץ ברבות כבודו להגדיל שם מלכותו בקצוי ארץ וים רחוקים, מה שלא כן עשו כמה וכמה משאר עבדיו הנאמנים. ואומר המלך ברוב חסדו לפני כל עבדיו ומשרתיו ויועצי המלך, הנה האיש הזה, אף שהוא הפחות שבפחותים בין עבדי, והאבן הזאת אשר דלה דלה כבר נמצא בבית גנזי חשובים ויקרים כערכו, ואפשר יותר מערך אבן טוב הזה, עם כל זאת אני היודע ומכיר מחשבת האיש הזה ואהבתו הנפלאה אלי החשובה לו יותר מכל נפשו ומאודו, ומים רבים לא יכלו לכבות את האהבה, שחשקה נפשו להושיב את האבן הזה בכתר המלכות שעל ראשי, ואליו נשא את נפשו, ראוי הוא לשום את אבנו בכתר המלוכה למעלה למעלה, ויוכר לכל שחפצי ורצוני רק באהבת האמת. ומגביה ומרים את האיש הזה למעלה על כל השרים, וממילא כל טוב אדוניו בידו, וכלום חסר מבית המלך.

והנמשל מובן מאליו למי שעיני שכל לו ויודע לירד לעמק ענין הלזה. כי ידוע, שכל מצוה ממצוות התורה שאדם מקיים, או כשעוסק בתורה ותפלה, כולם נעשים כתרים לקונו, כמאמר הקרא (ישעיה מט, ג) ״ישראל אשר בך אתפאר״ - שממעשיך נעשה פאר ועטרה לראשי.

...אמנם עוד מעלה גדולה ונפלאה לאין מספר ימצא באיש אשר יאהב את בוראו מלך מלכי המלכים הקב״ה באהבה רבה ועזה ובהתקשרות אמיץ וחזק, וירצה בכלות נפשו לאלהים ממש, ויקר ידידות נעימות חביבות מלכו בערה בו, ותגדל חשקת נפשו להיות מתגדל ומתפאר ומתרומם שמו של מלך מלכי המלכים הקב״ה בעולמו שברא כרצונו וכרצון יראיו אף בעומקא דתהומא רבא, והוא בין עמקי הקליפות והרע והסטרא אחרא המשוטטין בעולם, שבראם הקב״ה כדי לתת שכר טוב לצדיקים אשר בכוחם הגדול מתפרשין מהם ואינם חפצים לעשות כמעשיהם, ולהפרע מן הרשעים שנותנים עצמן עם כל חיותן לבחינותיהם, כידוע שבריאת הרע היתה להיות שכר ועונש בעולם.

והאיש הנלבב הזה רצונו להמליך מלוכת הקב״ה להיות נשגב שם ה׳ לבדו עליון על כל הארץ, ואש מלפניו תלך ותלהט סביב צריו, והאלילים כליל יחלוף, וישח אדם הבליעל וישפל איש מדון ואיש תהפוכות, ויבואו במערות צורים ובמחילות עפר מפני פחד ה׳ ומהדר גאונו, והיה ה׳ אלהי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה, ולהעלות כל חיות הקדושה והשפעת אור ה׳ שבתוכם אל שרשם ומקורם, ונדחים יקבץ להשיבם אל חיק אביהם. ובמה ירצה לו לגרום כזאת, אומר מוטב אפיל עצמי לכבשן האש, ואמסור נפשי על קדושת שמו יתברך, כדי להרבות קדושתו שמה. וברבות שם אור פחד ה׳, ממילא האלילים כרות יכרתון, ולפני ה׳ אלהינו יכרעו ויפולו, וחיות הקדושה שבתוכם יציצו מעיר כעשב הארץ, ולכבוד שם קדשו יקר יתנו, ויודו לה׳ כי טוב כי לעולם חסדו שניצולו מפח יוקשים. והוא על ידי שהולך ומקרב עצמו אל בחינתם ומדרגתם, כענין תאות העולם הזה מאכילה ושתיה וההליכה והישיבה והשיחה ודברת בני האדם זה עם זה, וכדומה משאר צרכי גופו, שהמה הכל כוחות היצר הרע.

רצונו לתקן כתר מלוכה נפלא, ועלה במחשבתו שבכתר הזה יהיו נקבעים אבנים טובות ומרגליות מכל מדינות ומקומות ממשלתו כדי שיראה לכל גודל הדר כבוד מלכותו. והנה אחד מעבדי המלך, מפחותי העם שאהב את המלך, חשקה נפשו שיתודע שממשלת המלך היא גם בתוך עמקי הימים הגדולים. ולכן צלל למעמקי הים להביא משם מרגלית לכתר המלך.

והמלך, בראותו את המרגלית, ובהבינו את גודל המעשה שעשה, שנתן נפשו בכפו ומסר עצמו למיתה לירד לעומק התהום, הכל בכדי להרבות את כבוד המלך. לכן, אף שעבד זה היה מן הפחותים שבעבדי המלך ואף המרגלית שהביא לא היתה יקרה כהאבנים שהביאו שאר שרי המלך, מכל מקום אמר המלך שראוי להשים אבן זה למעלה למעלה בראש כתר המלכות ויתוודע לכל מסירותם הנפלאה של עבדי המלך אליו.

כך הוא גם מצבינו בעולם הזה, שבעבודת ימות החול יורדים למקום מסוכן מאד בכדי להעלות מרגליות ולעשות מהם עטרה למלך מלכי המלכים. וכפי גודל הסכנה כך הקידוש שם שמים ביתר שאת, שהרי מרגלית שמסר נפשו עליו וששום דבר לא עכבו להעלותה עבור כבוד המלך אף שהיתה במקום מסוכן מאד, הנה העטרה שיעשו למלך מאותה מרגלית יקרה היא במאד מאד, ומתרבה כבוד שמים ביותר, וזוהי כל מגמתינו וכל שאיפתנו.

ועל כן בחר הבעל התניא להתחיל את ספרו במימרא זו דוקא, שהוא חיזוק גדול, שידע כל אחד שנותנים לו כחות חזקים מן השמים, ואף שהנסיעה לעולם הזה קשה היא, מכל מקום על האדם לדעת שהוא מצויד עם כחות חזקים, ושמן השמים משפיעים אותו עם כחות להצליח הלא הם נשמתו הטהורה שהיא חלק אלוה ממעל ממש עם הכוחות של כל ימי מעשה בראשית והוא כולל כולם בבחינת אדם - עולם קטן, ועל ידם יוכל לקיים שליחותו בעוה״ז.

אמנם חוץ מהחיזוק טמון כאן גם התעוררות רב, שהרי אם נתנה להאדם נשמה גבוהה כל כך, הרי זה סימן שהדרך מסוכנת למאד ושבאמת האדם צריך לכח גדול כזה כדי להינצל. וצריכים להאחז בשתי הידיעות הללו, א׳ שיש לכל אחד נשמה טהורה וגבוהה מאד עם כחות אדירים, ובכחו להיות צדיק. ב׳ צריך לזכור תמיד שהסכנות הן גדולות, ולעולם אין לו להיות בטוח בעצמו[כד], וכמו שאמרו צדיקים, שהיצר הרע אינו בוש לבוא והוא מתיאש מנצוח אותך ומגבור עליך. אבל היצר אין מספיק לו ממך נצוח פעם ומאה פעמים בין שנצח אותך בין שנצחתו כי אם ינצח אותך ימיתך ואם תנצחהו פעם אחת יארוב לך כל ימיך לנצח אותך כמו שארז״ל אל תאמין בעצמך עד יום מותך,

ביאורים וציונים

כד. **בחובת הלבבות** (שער חמישי שער יחוד המעשה פרק ה)
וז״ל ומה היא המלחמה הגדולה אמר להם מלחמת היצר וחייליו. ומן התימה אחי כי כל אויב שיש לך כשתנצח אותו פעם ושתים ירף ממך ולא יעלה על לבו להלחם בך לדעתו יתרון כחך על כחו

להצדיק הכי גדול בעבירה הכי גרועה[כה]. ובזה נבין השוואת שתי המימרות שמשביעין אותו תהי צדיק, פי׳, שתדע ״שבכחך״ להיות צדיק. והמימרא השני׳ דאפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה, תהא בעיניך כרשע, פי׳, ״שבכחך״ להיות הרשע הכי גרוע, ובכל רגע צריך להיות מוכן ללחום נגד היצר הרע ולא

ביאורים וציונים

ואינו מקיל בקטנה שבקטנות ענינך לנצח אותך בהה כדי שתהיה לו מדרגה לנצח אותך במה שלמעלה ממנה.

כה. בספר **תורת אבות** (חלק דרכים בעבודת הבורא אות קכב) כתב וז״ל, אמר (הר״ן מלכוביץ זצ״ל) רבים חושבים כי לצדיקים אין יצה״ר. ישמרכם השי״ת מיצה״ר שלהם. הוא אינו מתבייש לפתותם אפילו לאיסורים הגרועים ביותר. רק ההבדל הוא בזה, שהצדיק גוער בו כל כך עד שהוא מגרשו מכמה וכמה אלפי יהודים.

ובספר **באר מים חיים** (פרשת נשא, פרק ו) כתב וז״ל, כי נמצאים בעובדי ה׳ אף שהוא צדיק גמור בכל דרכיו ואינו עובר לעולם על שום מצוה ממצוות לא תעשה דאורייתא ולא על שום לא תעשה וגדר וסייג מדברי קבלה ודברי סופרים. ומקיים כל מצוות עשה מרמ״ח מצוות עשה דאורייתא וממצוות עשה דרבנן כתיקונן במחשבה דיבור ומעשה ביראה ואהבה ושמחה רבה, מכל מקום כל זה הוא הכל בכח השכל אשר עליו אשר לו ניתן כח הממשלה על תאוות הלב. כי ואליך תשוקתו ואתה תמשל בו. אבל בחינת היצר הרע ותאוות כוחי מורשי לבבו חזקים בו. ומתאוה מאוד אליהם ורוצה בקיומן בלבבו. ועל כזה אמרו חז״ל (ברכות ס״א.) אוי לי מיוצרי אוי לי מיצרי וכו׳ כי תאוות לבבו קשים אצלו מאוד ונפשו מרה לו לעבור על מחמדי תאוותיו אפס כי עז כח השכל אשר עליו ומתירא לעבור את פי ה׳. ותמיד הוא עומד בקשרי המלחמה עם היצר להגביר עצמו על תאוותיו החזקות ולבבו הקשה ויכבוש יצרו הרע. וידוע אשר מלחמה הזו היא כבידה יותר מכל המלחמות שבעולם. כי כל המלחמות כאשר ישא גוי אל גוי חרב, ויגבור אחד על השני ויכניעו וישפילו אז ינוח ממלחמתו ולא ייראֶ עוד מהערכת מלחמה, כי הצד השני לא יערוך אתו שוב מלחמה אחרי הכנעו. ולא כן מלחמת היצר כי הוא יומם ולילה לא ינוח ולא ישקוט מלהסית את האדם ולהגביר תאותו בקרבו להעריך מלחמה אתו. ואף אם אלף פעמים יגביר האדם עצמו עליו. לא יכנע בשביל זה מלהסיתו כפעם בפעם. ודבר זה קשה הוא מאוד לשאת האדם יומם ולילה על מחשבתו ללחום עם אורבו אשר בקרבו. כי אף רגע אחד כאשר ישקוט האדם מלחשוב במלחמה זו, והאורב טמון בקרבו ועושה את שלו, יוכל ח״ו להלכד ברשת היצר. ועל כן אדם שהוא במדריגה זו ודאי כמה וכמה פעמים מבטל עבודתו על ידי התגברות יצרו. כי אין אדם שליט ברוחו שלא ינוח אף רגע להעריך מלחמה וקרב על אויביו, ומיד כאשר ישקוט ילכד חלילה.

ובספר **דברי ישראל** (פרשת וישב) כתב וז״ל, ועד״ז י״ל זהו שפירש״י, כיון שראה עצמו מושל התחיל אוכל ושותה וכו׳. פי׳, כיון שראה עצמו מושל היינו מושל ביצרו, היינו אחר שכבר הכניע את היצה״ר וראה עצמו מושל ביצרו והי׳ בטוח בעצמו שאינו מתיירא עוד מן היצה״ר, התחיל אוכל ושותה ומסלסל בשערו היינו לעבוד את הבורא בדרכי חכמות כנ״ל, אמר הקב״ה אביך מתאבל ואתה מסלסל בשערך. פי׳ הנה אביך שהוא במדרגה גדולה יותר ממך ואעפ״כ אינו בטוח בעצמו לילך בדרך הזה, רק הוא מתאבל היינו שעובד את הבורא בבכי׳ ותעניתים וסגופים בפשטות, ואתה מסלסל בשערך, ר״ל ואתה בטוח בעצמך לילך בדרכי החכמות. אני מגרה בך את הדוב, וכיון שראה שהוא דרך מסוכן נראית לו דמות דיוקנו של אביו, היינו שנראה לו דרכי אביו יפה יותר מדרכו והתחיל להתנהג ולילך בדרכי אביו כנ״ל ודו״ק והבן.

לבטוח בעצמו לעולם.

ואפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה היה בעיניך כרשע, וצריך להבין, דהא תנן [אבות פרק ב׳ (משנה יג)**] ואל תהי רשע בפני עצמך שמשמע דאדרבה אין לאדם לחשוב שהוא רשע וגם אם יהיה בעיניו כרשע ירע לבבו ויהיה עצב, ולא יוכל לעבוד ה׳ בשמחה ובטוב לבב,** הכוונה בזה שלכאורה יש סתירה בין שתי המימרות, שכאן אמרו דאפילו כל העולם אומרים לך צדיק אתה היה בעינך כרשע, ובאבות למדנו להיפך, שאין לחשוב כך, אלא ואל תהי רשע בפני עצמך.

ומוסיף להקשות שהמימרא עצמה קשה, שהרי זהו כללא בידינו, שאינו שייך לעבוד את ה׳ כראוי בשעה שהוא בעצבות, ועוד שעיקר עבודת ה׳ והצלחתה היא דוקא כשעובד מתוך שמחה, כמו שרואין שכל הקללות של התוכחה האמורה בפ׳ כי תבא, באות מחמת חסרון השמחה בקיום המצוות, כמש״כ (דברים כח, מז) **תחת אשר לא עבדת את ה׳ אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל,** ולא כתיב תחת אשר לא עבדת, הרי שהקללה באה רק מחמת חסרון השמחה בעבודת השי״ת[כו].

ביאורים וציונים

כו. בספר ליקוטי תורה פרשת תזריע דף כ׳ ע״ג וז״ל והענין דהנה כתיב תחת אשר לא עבדת את ה׳ אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל ועבדת את אויביך וגו׳. דלכאורה משמע אע״פ שעובד אלקים רק שאין העבודה בשמחה וטוב לבב אזי יומשך העונש ועבדת את אויביך, וזה אינו מובן כי מפני מה יהי׳ העונש המר הזה מחמת חסרון השמחה לבד. אך הענין כמ״ש כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ומחמת זה נמשך העונש ואעפ״כ אילו הי׳ עובד את ה׳ בשמחה של מצוה הי׳ גדול כח שמחה זו שמעורר השמחה למעלה כביכול והיא מבטלת הדינים כו׳ כי באור פני מלך חיים כו׳ (וע׳ בזהר פ׳ תצוה דף קפ״ד ע״ב), משא״כ תחת אשר לא עבדת בשמחה כו׳ נמשך העונש על העוונות אשר אין צדיק בארץ כו׳ כנ״ל.

ובספר אור יחזקאל חלק דרכי העבודה דף שפ״א, תחת אשר לא עבדת את ה׳ אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל ועבדת את אויביך אשר ישלחנו ה׳ בך ברעב ובצמא ובחוסר כל, (דברים כח:מז) מפרת לנו התורה שעונש כלל ישראל וכל התוכחה עבור חסרון שמחה בעבודת ה׳ והנה לכאורה עבודת ה׳ בשמח ממדריגות הגבוהות ביותר וניתנה רק לחכמים וחסידים ולמרות זאת נענשים כל כלל ישראל עבור חסרון זה חזינן נמי כהמבואר שמדריגה זו תחילת עבודתנו היא וכל שאינו עובד עבודתו הרוחנית בשמחה אין לו תקוה ורחמ״ל מי יודע לאיזה דיוטא תחתונה יגיע, ובכל מצב ובכל דרגה שנמצא בה חייב לעשות אותה מתוך שמחה ורצון לב, יסוד זה מחודש הוא מאוד, כי בעינינו נראה שהעיקר היא העבודה עצמה, ולא משנה כלל אם עבודתו נעשית מתוך שביעות רצון או לאו, [ודאי שלא יתבע כאו״א מאתנו את מדת השמחה הנתבעים מגדולים, אך לכל הפחות יתבע מאתנו שכל מה שעושה בעבודתו הרוחנית ייעשה בשמחה ובטוב לבב.]

וביותר יש להוסיף שעלינו להיות שמחים ומרוצים ממצבנו הרוחני אכן אדם חייב לתבוע ולדרוש מעצמו רבות ולא להסתפק במה שהשיג אבל אין זה סותר לכך שחייב להיות מרוצה ושבע רצון ממה שהשיג, יסוד זה מתגלה לנו בתחילתה של תורה, וישע ה׳ אל הבל ואל מנחתו ואל קין ואל מנחתו לא שעה ויחר לקין מאד ויפלו פניו ויאמר ה׳ אל קין למה חרה לך ולמה נפלו פניך הלא אם תיטב שאת ואם לא תיטב לפתח חטאת רובץ

ורבינו חיים ויטאל ז״ל כותב על רבו האריה״ק שזכה לכל מדרגותיו על ידי השמחה של מצוה דייקא[נז]. וכן פירשו המפרשים[נח] את נסיון העקידה, שהנסיון לא היה אם ישחט את בנו או לא, אלא הנסיון היה אם יעשנה בשמחה.

ביאורים וציונים

(בראשית ד,ד) הנה קין חרה לו ולא היה שבע רצון ממצבו, ולכאורה אי שביעת רצונו היתה מפאת דרישה לרוחניות, ובראותו שהקב״ה קבל מנחת הבל אחיו ואילו את קרבנו לא קבל, ולכן נפלו פני קין ואם כן הרי זה מדריגה עליונה בהיותו שואף ומבקש להשיג מעלות, ורצונו שישעה השי״ת אל מנחתו, ומכל מקום ראינו שהקב״ה תובע אותו על כך, ומורה לו שמצב זה של נפילת הפנים והרוגז והכעס ע״כ שמנחתו אינה מתקבלת, אינה הדרך הנכונה, ולהיפך זו היתה תחילת נפילתו של קין, וע״כ אמר לו אם לא תיטיב ״לפתח חטאת רובץ״. וסופו של קין יוכיח שירד והתדרדר ממעלתו עד שנעשה לרוצח אחיו שהיא השפלות הגדולה ביותר, ומבואר לנו, לו היה קין מתמרמר על מצבו, ומקבל בשמחה לא היה יורד ומגיע עד להיותו רוצח, כי זאת למדנו שבכל מצב ומצב שנמצא בה האדם חייב לקבלו בשמחה וברצון, וכבר נתבאר כמה פעמים שכל הפרשיות בתורה אינם סיפור מעשה בעלמא אלא נכתב כדי ללמדנו בינה לדעת האיך חובתנו בעולם.

לא רק לידי רציחה הגיע קין בנפילתו, אלא הוסיף לכפור באמונתו בהקב״ה, וכדחזינן בכתוב ״ויאמר ה׳ אל קין אי הבל אחיך ויאמר לא ידעתי השומר אחי אנכי״ דברים אלו הם כפירה ממש, וכי הקב״ה אינו יודע היכן הבל אחיו, והאם על ידי אי גילויו כביכול ימנע מהשי״ת הידיעה, והלא תחילה דיבר עם השי״ת והיאך הגיע לידי כפירה רח״ל אלא ע״כ כמש״נ כל שאינו מרוצה ושמח ממצבו הרוחני סופו לירד עד לדרגות התחתונות ביותר רח״ל.

כז. **בצפנת פענח** (מכעל התולדות יעקב יוסף פ׳ בא פן ז׳) כתב וז״ל, והעידו על האר״י זלה״ה שכל השגת רוח הקודש היה מחמת גודל השמחה והתענוג בעת למודו ותפילה ועשיית המצוה.

ובתורה אור (מהכעל התניא פ׳ תולדות) כתב וז״ל, וזהו שהיה האר״י ז״ל שמח מאד בעשיית המצות ולכך זכה לרה״ק.

ובזכרון זאת (קב״ז על משלי, הובא בתורת החזה מלובלין דף קעט) וז״ל, גם האר״י ז״ל גילה למיודעו שזכה לכל האי להתגלות על ידו כ״כ סתרי צפוני תורה הקדושה בשביל שהיה שמח מאד בעשיית המצוה, ע״כ. (ועיין בספר שומר אמונים מאמר צהלי ורני פרק ה׳ ובהג״ה שם, ובספר לב דוד מהחיד״א פרק י״ד ומובא בסוף ספר שער הקדושה אות ג).

כח. **בספר חובת הלבבות** (שער העשירי שער אהבת ה׳ פרק ד׳) כתב וז״ל, ובגופו בברית מילה שלא נתעכב לקיים אותה בנפשו ובזולתו בשמחה, אבל התנדבו באובדן נפשו באהבת האלהים מה שהראה בענין יצחק מן המהירות והחריצות והוא הורה על אהבתו הזכה באלהים ולבבו הנאמן בעבודתו והיא המדרגה העליונה ממדרגות האהבה באלהים. וכמוה לא תתכן מכל אדם לפי שהיא למעלה מן היכולת הבשרית מפני שהטבע הפכה וכנגדה.

ובשפת אמת (פ׳ וירא תר״ס ד״ה בפרשת העקידה) כתב וז״ל, בפרשת העקידה וישכם אברהם בבוקר ובמדרש האהבה מקלקלת השורה. זהו עיקר החיבה מהנסיונות של אברהם אבינו ע״ה שעשה אותם באהבה רבה. כמו שכתוב בספר חובת הלבבות, וכן במשנה (אבות ה, ג) עשר נסיונות נתנסה אברהם אבינו ע״ה ועמד בכולן, פי׳ עמד בבחינת אהבה שהיא מדתו של אברהם אבינו ולא זו אהבתו כמלא נימא מכל הנסיונות וזה דבר גדול מאד.

ובספר אך פרי תבואה מהגאון מליסקא (פ׳ וירא ד״ה ויהי אחר הדברים) כתב וז״ל, והנה לדעתי נראה ליישב דהנה באמת אין זה נסיון כ״כ דהנה בודאי כל איש אשר ישמע קול אלוהים חיים מדבר מי הוא אשר יסרב נגדו ית׳, אמנם עיקר הנסיון היה במה

והנה עבודת ה׳ בשמחה פירושה שהעבודה תהיה בתשוקה מתוך אהבת ה׳[כט], הנמשך מכח אמונה ובטחון בהקב״ה. שידוע שבטחון מביא לשמחה[ל],

ביאורים וציונים

שעשה זאת מגודל השמחה ולא ח״ו כאדם המוכרח לדבר.

כט. בספר **שפת אמת** פרשת אחרי שנת תרנ״ד וז״ל והענין הוא כי התפלה היא לקבל השפעת הקב״ה וצריך להיות עיקר המבוקש לקבל השפעתו ית׳ בדבקות האמת בשורש העליון. וזה פי׳ נקי כפים ולהיפוך נק׳ ידיו מלוכלכות בגזל מאחר שאינו מקבל כפי רצונו ית׳. ואם האדם זוכה לאמונה ובטחון כראוי אז לבו בטוח כי כל הנהגה שלו מהקב״ה. וחכל הוא כפי הטוב ונצרך לו ע״צ היותר טוב מכל הטובות שבעולם. כמו שביאר בס׳ חובת הלבבות באר היטב. ואז אחת שאלתי ופונה לבו מכל דבר כמ״ש ואותו תעבוד אם אתה פונה עצמך ואין לך עבודה אחרת אלא זו. וזה נק׳ בר לבב. והקב״ה הקדים לבנ״י הנסים ונפלאות ביצ״מ ועל הים כדי להיות מובטחים בו כראוי ולא ידאגו על שום דבר רק אחת שאלתי. וכן צריכין לסדר שבחו של מקום ואח״כ יתפלל כדאיתא במד׳ אל הרנה ואל התפלה. רנה זה סידור שבחו. וכ״כ ויאמינו בה׳ אז ישיר. ובמד׳ אין אז אלא בטחון כמ״ש אז תלך לבטח. והבוטח בה׳ הוא מלא שמחה.

ל. בספר **שערי קדושה** (חלק ב שער ד) כתב וז״ל, העצבות גורמת מניעת העבודה וקיום המצות ובטול עסק התורה וכונת התפילה ומבטל מחשבה טובה לעבוד את ה׳, והיא שער התחלת גרוי הסטת היצר הרע אפילו אם הוא צדיק, בהראותו כי אין לו תועלת בעבודה בהיות יסורים עליו וכו׳. וגם כי בא עליו בדרך חסידות באמור לו איך יעלה בדעתך עפר רמה ותולעה להתקרב להתקדש בקדושת מלכו של עולם, וכמו שכתוב (משלי כ״ה ז׳) ראמות לאויל חכמות וגו׳ וכמו שכתוב (איוב ל״ה ז׳) ואם צדקת מה תתן לו:

גם גורמת סלוק רוח הקודש מעליו, וההפך בהיותו עובד ה׳ יתברך בשמחה כמו שכתוב (תהלים ק׳ ב׳) עבדו את ה׳ בשמחה, כי השמחה מוסיפה חשק רב ואהבה להתדבק בו יתברך וכתיב (דברים כ״ח מ״ז) תחת אשר לא עבדת את ה׳ אלהיך בשמחה ובטוב לבב וגו׳. כי העבודה אם היא בעצבון דומה לעבד העובד לרבו בפנים עצבות וזועפות. וכתיב (משלי י׳ כ״ב) ברכת ה׳ היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה. כי העצבון הוא נמשך מזהמת סמא״ל ונחש שהטילו באדם וחוה כמו שכתוב באדם (בראשית ג׳ י״ז) בעצבון תאכלנה וכתיב (שם ט״ז) בעצב תלדי בנים, ועל ידי כך הקדוש ברוך הוא ושכינתו מסתלקים מעליו:

והראיה מיעקב בחיר האבות שנתסלקה ממנו שכינה ורוח הקדש עשרים ושתים שנים שפרש יוסף ממנו, וכששמח בבשורתו נתיב ותחי רוח יעקב, ששרתה עליו רוח הקדש. ואמרו רבותינו ז״ל (פסחים דף ק״ז ע״א) אין שכינה ואין נבואה שורה לא מתוך עצבות וכו׳. וכן מצינו באלישע ובבני הנביאים דכתיב (מלכים ב׳ ג׳ ט״ו) והיה כנגן המנגן וכתיב (שמואל א׳ י׳ ה׳) ולפניהם תוף וחליל וכנור והמה מתנבאים, ואפילו בכל עבודת מצוה ותהלה צריך שיהיה בתכלית השמחה כמו שמצינו באביי (ברכות דף ל׳ ע״א) דהוה בדיח טובא ואמר תפילין קא מנחנא. וכן רב ברונא משום דסמך גאולה לתפלה לא פסק חוכא מפומיה כל ההוא יומא:

וגם בספר השל״ה הקדוש - שער האותיות - אות ת׳ תשוקה, וז״ל והוא החשק והאהבה להשם יתברך ולתורתו הקדושה ולמצותיה, ולשמור ולעשות ולקיים את הכל בשמחה גדולה שישמח שזוכה לעבוד את השם יתברך ולהיות דבק בו. וזה לשון ספר חרידים, מתנאי קיום המצוה השמחה הגדולה במצוה, דכל מצוה ומצוה שתזדמן לו - דורנא דשדר ליה הקב״ה, ולפי רוב השמחה יגדל שכרו. וכן גילה הרב החסיד המקובל מהר״י אשכנזי זצ״ל לאיש סודו, שכל מה שהשיג שנפתחו לו

כמו שאמר דוד המלך ע״ה (תהלים נג, כפ) כי בו ישמח לבנו כי בשם קדשו בטחנו, שעל ידי הבטחון בא ה״ישמח לבנו״, דכל מי שיש לו בטחון בהקב״ה שוב אין מקום לעצבות כלל, דהם שני הפכים, וכמו שמרומז בתיבת עצוב, על פי מה שידוע הכלל מהגאון ר׳ שמשון רפאל הירש זצ״ל שאותיות שמבטאן שוה, מתחלפות. ועל כן צ׳ וז׳ מתחלפות, וממלת עצוב נעשה עזוב, ששורש העצבות בא מזה שמרגיש עצמו כאילו הוא עזוב, ואין לו על מי ועל מה להשען. אבל מי שבוטח בה׳, הרי אף אם יש לו רק מעט מעט, מכל מקום עובד את ה׳ בשמחה, כיון שהוא בוטח בו, והוא הוא מקור הברכה והשפע, ״ואם יש לו את הקב״ה - יש לו הכל״. וענין זה מרומז בתיבת ״שמחה״, עצמו שאותיות ס׳ וש׳ מתחלפות וכן ח׳ וכ׳, ומשמחה נעשה סמכה, ששמחה באה מזה שיש לו על מה לסמוך, שסומך על השי״ת, וכמו שכתוב בפסוק ה׳ רועי לא אחסר, דכיון שה׳ רועי ממילא לא חסר כלום, דאם הייתי חסר משהו היה נותנו לי[א].

ומספרים על הרה״ק רבי שלמה מקרלין זצ״ל[לב], שבצעירותו לא היתה הפרוטה מצויה בכיסו וחי בדחקות נוראה, והיה במצב דחוק מאד. ואחד משכניו החליט בדעתו שהוא יכלכלו ויתן לו ולכל משפחתו די מחסורם, ובא אליו ושאל אותו אם צריך הוא לעזרה בפרנסת ביתו, וענה לו, איני צריך כלום, כי יש לי שני ״קיען״

ביאורים וציונים

שערי חכמה ורוח הקודש בשכר שהיה שמח בעשיית כל מצוה שמחה גדולה לאין תכלית, ואמר דהיינו דכתיב (דברים כח, מז), תחת אשר לא עבדת את ה׳ אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל, פירוש מרוב כל, מכל מיני תענוגים שבעולם מכל זהב ופז רב ואבנים טובות ומרגליות, עכ״ל:

לא. **בביאורי הר׳ שמשון רפאל הירש זצ״ל על תהלים** (פרק כ״ג פסוק א׳) כתב וז״ל, פרק זה מביע את היחס האישי ביותר של האדם אל ה׳ ומתיר לנו הצצה בהירה ביותר לתוך נפשו של דוד. ה׳ רועי על כן לא אחסר. מה שאין לי לא יחסר לי, איני מרגיש בחסרונו, שכן הלא ה׳ רועי הוא הוא שמנע את הדבר ממני. מניעתן לעולם נתינה היא.

לב. **בספר שמע שלמה בחלק התולדות** וז״ל, טרם התגלותו, והוא אברך, היה רבנו (ר׳ שלמה מקרלין זצ״ל) עני גדול. ללא שום מקור תמיכה. ישב ביום ובלילה בביהמ״ד ועסק בעבודתו הקדושה ובתלמודו. התבונן אחד מבאי ביהמ״ד בכל הליכותיו, ותמה ״מהיכן מפרנס אברך זה את אשתו וילדיו״? משראה שרבנו אינו מפסיק ממנהגו זה, שאלו ״מהיכן אתה חי, ומנין מזון ומחיה לבני ביתך״. השיבו יש לי שתי קיא. חשב השואל, שיש לרבנו בביתו שתי פרות חולבות (פרה-קיא בלשון אידיש) ועליהן פרנסתו. התענין לדעת מקום מגוריו, ברצותו לשלוח אליו לקוחות ולהרבות פרנסתו. כשהגיע לבית רבנו, פנה לרבנית ובקש לקנות חלב. ענתה לו ״מאין לי חלב, האם יש לי פרה חולבת״, הגיע האיש לרבנו בטענות ובטרוניות ״למה ככה רמיתני״... ענהו חלילה לי מלשקר, באמת כל חיותי משני ״כי״. האחד, ״כי״ בו ישמח לבנו, והשני ״כי״ בשם קדשו בטחנו״.

(ובעבודת הקודש מסטרעליסק חלק אור עולם דף יח מובא בנוסח אחר קצת).

הוסיף על כך הרבי ר׳ מרדכי מלכוביץ זצ״ל, אנו איננו יכולים להשיג דרגה כזו. אכן, יש לנו שני ״כי״ אחרים שמהם כל חיותנו חסדי ה׳ כי לא תמנו כי לא כלו רחמיו. (כתבי הרה״ג רנ״נ אבד״ק קאלביעל מהרה״צ רד״ש מקוברין).

(פְּרוֹת) ומהם יש לי כל מה שאני צריך. הלה לא הבין והלך לאשתו ושאל אותה על מצב פרנסתם, והיא התחילה לקונן על מצבם הקשה, שממש, אין להם אף לחם לאכול בצמצום וכל שכן שאין להם שתי פרות. ובהשתוממות חזר אל ר״ש ושאל אותו היאך אמר לו דבר שקר. והשיב ר״ש, שאמר רק את האמת וכוונתו למש״כ ״כִּי״ בו ישמח לבנו ״כִּי״ בשם קדשו בטחנו, ומזה יש לו פרנסה ברווח. והענין כנ״ל שמי שיש לו בטחון יש לו שמחה. והיא ההסתמכות על הקב״ה, והיא מיסודות היהדות ובלא זה אי אפשר לעבוד את השי״ת.

זאת ועוד שהרי סגולת כל התורה והמצוות היא, לחזק הקשר שכל אחד מישראל מקושר להקב״ה כבן אל אביו, ולעורר קרבת אלהים ביותר. וכמו שמפרש הזוה״ק (מ״ג פב ע״ב) שהתרי״ג מצוות הן תרי״ג עטין, פי׳ תרי״ג עצות לבא אל התכלית של כל אחד מישראל, והוא לקיים הפסוק של ובו תדבקון[לג], דבקות בה׳. וזה שייך רק מתוך שמחה, כי בשעה שהאדם שרוי בעצבות אינו יכול להרגיש בנועם קרבת אלהים.

הרי לנו שמדת השמחה היא מעיקרי היהדות. ועל כן מקשה הבעל התניא על מה דאיתא שאפילו כל העולם אומרים לך צדיק אתה היה בעיניך כרשע, דמשמע

ביאורים וציונים

לג. בספר **מאור עינים** (פרשת אמור) כתב וז״ל, דנודע כל עבודתינו וכוונת כל עשיית המצות הוא שנבוא למדריגת ובו תדבק שהוא לדבק את עצמו עם החלק אלהי השוכן בתוכו לשורש הכל על ידי עסק התורה ועשיית המצות שע״ש כך נקראים מצות לשון דביקות שבאמצעותן נזכה לדבק החלק אלהי והחיות השופע בתוכינו אל הכל שורש הכל למעלה וכו׳, עכ״ל.

ושם בהשמטות וז״ל, וצריך שגם עתה תהיה מצוה זו נוהג שהתורה נקראת עצה שנא׳ (משלי ח, יד) לי עצה ותושיה רצה לומר שהתורה אומרת כל מי שרוצה להתדבק אל הבורא יתברך שמו ישאל אצלי עצה היא המייעצת ומדרכת האדם להתדבק בו ולכן נקראים התרי״ג מצות עטין בזוהר הקדוש ונמצא גם מצוה זו עצה היא איך להתקרב אל הבורא ואף אם אין בידינו לא מקדש ולא מנורה עכ״פ עצתה תקום לעולם.

ובספר **נועם אלימלך** (פרשת שלח לך) כתב וז״ל, ראוי ועיקר לאדם שיהא דבוק בהבורא יתעלה ולא יפסיק, וזהו זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו, רוצה לומר דשמור הוא מצות לא תעשה כל מקום שנאמר השמר כו׳ וזכור הוא מצות עשה, והיינו שכל רמ״ח מצות עשה ושס״ה לא תעשה לא נאמר לישראל אלא בשביל דיבור אחד, פירוש שיהיו יכולים לדבר דיבור באחדות גמור ודביקות וגו׳, עכ״ל.

ובספר **עבודת ישראל** (אבות פ״ג משנה י׳) כתב וז״ל, הנה כל התורה כולה היא רק להדבק בהקב״ה, ולכן סיים משרע״ה אחר כל התוכחות ובו תדבקון, וכמו שהשיב הלל הזקן להנכרי שבא להתגייר על מנת ללמוד כל התורה כולה על רגל אחת ולמדו דעלך סני לחברך לא תעביד, ושמעתי מזמורי ורבי ז״ל פי׳ סני לחברך, להתחברותך אל הקב״ה, זה לא תעביד, זה הוא כל התורה כולה, ואידך פירושא הוא, המצוות עשה הכל להתחבר אל הקב״ה, והמצוות ל״ת הם הדברים המקלקלים את ההתחברות שלא תוכל להתחבר על ידיהם וכו׳, נמצא כל התורה כולה היא דבר אחד, כמ״ש אחת דבר א׳ שתים זו שמעתי, אחת דבר א׳ הוא בשביל דבר אחד, להתחבר להקב״ה, שתים זו שמעתי הם מצוות עשה ול״ת, נמצא כל המצות עשה נכללות במצות אנכי

שלעולם צריך להחשיב את עצמו כרשע, ואם זה אמת, מתי הוא הזמן שיוכל לעבוד את ה׳ בשמחה.

ואם לא ירע לבבו כלל מזה, היינו שיאחז את הצד השני לגמרי, גם זה לא טוב, שאם לא ירע לבבו כלל, יכול לבוא לידי קלות ח״ו. ומן המוכרח שיהיו לו זמנים לעשות חשבון הנפש ולהצטער על מה שעשה נגד רצון ה׳ ולהתחרט על העבר, וצריך לדעת אשר ״אידישקייט פאָדערט א געווּיסע ערנסטקייט״. על כן צריכין למצוא הדרך האמצעי שיהא בשמחה לעבודת ה׳ ומכל מקום לא יהיה בקלות-ראש, וגם שיקיים המימרא שאפילו כל העולם אומרים לך צדיק אתה מכל מקום היה בעיניך כרשע.

ועכשיו מתחיל לתרץ קושיות אלו וילבישם בדברי תורה שיחדש בענינים אלה.

אך הענין כי הנה מצינו בגמרא (בכורות דף ז ע״ב)[ל״ד] **ה׳ חלוקות, צדיק וטוב לו, צדיק ורע לו, רשע וטוב לו, רשע ורע לו, ובינוני, ופירשו בגמרא צדיק וטוב לו צדיק גמור צדיק ורע לו צדיק שאינו גמור, ועל פי פשטות פירושו של צדיק גמור הוא - שאין לו עבירות כלל, וצדיק שאינו גמור הוא צדיק שיש לו גם עבירות רק שיש לו יותר מצוות מעבירות. אמנם מצינו גם פירוש אחר, והוא וברעיא מהימנא פ׳**

ביאורים וציונים

ה״א, כמ״ש שהם להדבק להקב״ה, והל״ת נכללים בלא יהי׳ לך שהם דברים המפסידים ומפרידים מהקב״ה, עכ״ל.

ובקדושת לוי (פסח, ד״ה חכם מה הוא אומר) כתב וז״ל, דלמה לנו לרמ״ח מצות עשה הלא המצות נקראים בזוה״ק (ח״ב דף פב ע״ב) רמ״ח עיטין, ר״ל רמ״ח עצות לבוא על ידיהם ליראת הבורא ואהבתו, ומקרא מלא הוא למען תלמד ליראה את ה׳ אלהיך כל הימים, שכל התורה והמצוות בכדי לבוא על ידיהם ליראת הרוממות ואהבה ע״כ.

ובספר שומר אמונים (ח״ב - אהבת הבורא - מאמר התרגשות הנפש) כתב וז״ל, וזה תכלית ביאתינו לזה העולם להתקשר אליו יתברך אפילו על רגע אם זוכה לפעמים, ואפשר לכל אחד להמציא לעצמו איזו בחינה מאלו המצות, אשר זו תכלית כל התורה והמצות, כמו שכתוב בסה״ק תולדות פרשת חיי שרה בשם המפרש להרמב״ם כי תכלית כל התורה כולה הוא להגיע למצות עשה ולדבקה בו, ומביא זאת כמה פעמים בספרו הקדוש, ופירש בזה (קדושין ל״ט ע״ב) כל העושה מצוה אחת מטיבין לו, שעושה על זו הכוונה לקיים מצות עשה ולדבקה בו, אז מטיבין לו, וזהו (מכות כ״ד ע״א) בא חבקוק והעמידן על אחת וצדיק באמונתו יחיה, פירוש כי זה תכלית כל התורה מצות האמונה, וזה תכלית הלימוד והתפלה וכל המעשים טובים שיכוון שיבא על ידי התורה והמצות לאמונת השם ודביקות, וזכור אחי כלל זה כי זה עיקר גדול בעבודת השם. (ועיין עוד בספר תולדות יעקב יוסף פ׳ חיי שרה, ובנתיבות שלום ח״א מאמרי יסודי התורה מאמר חמישי).

לד. וז״ל הגמ׳ שם, אמר מר צדיק וטוב לו צדיק בן צדיק, צדיק ורע לו צדיק בן רשע. איני והא כתיב פקד עון אבות על בנים וכתיב ובנים לא יומתו על אבות ורמינן קראי אהדדי ומשנינן לא קשיא, הא כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם הא כשאין אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם, אלא הכי קאמר ליה צדיק וטוב לו צדיק גמור צדיק ורע לו צדיק שאינו גמור רשע וטוב לו רשע שאינו גמור ורע לו רשע גמור.

משפטים (דף קח ע״ג)[לח] **פירשו** (רעיא מהימנא הוא חלק מהזוה״ק שבא מפי משה רבינו, פי׳ שנשמת משה רבינו נתגלתה להתנאים ולמד עמהם סודות התורה ולכן נקרא על שמו, ורעיא מהימנא פירושו - רועה נאמן, וזה משה[לח]), **צדיק ורע לו, שהרע שבו כפוף לטוב וכו׳ וכעין זה מצינו ובגמרא סוף פרק ט׳ דברכות** (דף סג ע״ג)[לז] **צדיקים יצר טוב שופטן כו׳ רשעים יצר הרע שופטן בינונים זה וזה שופטן וכו׳.**

הנה היצר הרע הוא החלק הבהמית שבאדם וגם הדרכתו היא על דרך הבהמי ומפתה את האדם לחיות כדרך הבהמות, דהיינו לעשות כל מה שגופו תאב אליו ולהתענג בתענוגים גשמיים כל היום, וכדוגמת הבהמה שאין לה פנימיות בחייה ואין שאיפתה לשום דבר נעלה כי אם לגופה הבהמי בלי תכלית או כח שכלי. ולכן קטן שנולד יש לו רק יצר הרע, מאחר שיש לו גוף עם רצונות גשמיים שהם הנטיות הטבעיות שגופו תאב אליהם, ועדיין אין לו שכל לעשות את הישר כשהוא נגד רצון גופו. ורק כשנעשה בר מצוה שמקבל חלק בדעת, אז מתחיל לחיות חיים של אדם, וזהו היצר טוב שמקבל כשנעשה בר מצוה, שהוא המלאך המצווהו לעשות הטוב על פי מה שהוא מבין על ידי שכלו אף שזה היפך רצון גופו, כי כן צוה לו ה׳.

וזהו הביאור בגמרא, צדיקים יצר טוב שופטן, שהצדיק אינו שומע שני דיעות כי אם דברי היצר טוב לבד, וזה הוא הפי׳ שאין לו אלא שופט אחד. ורשע שומע רק את דברי השופט האחר שהוא היצר הרע, והבינוני שומע שתי דיעות ויש לו הבחירה להכריע כאיזה מהם שירצה.

והנה, יש לנו כלל מהקדמונים שבמקום שיש לנו ספק באיזה דבר, אם הוא מעצת היצר טוב או מעצת היצר הרע, וכמו שמצוי הרבה שהאדם עומד בפני מצב שיש לפניו שני דרכים ואינו ברור לו איזה מהם הוי דרך היצר טוב (וכידוע מאמר הבעש״ט בזה, שהשוחט משום מה

ביאורים וציונים

לה. וז״ל הזוה״ק, ואוקמוה מארי מתניתין צדיק יצר הטוב שופטו. רשע יצר הרע שופטו. בינוני זה וזה שופטו. מאן דאיהו מאילנא דחיי ליה דינא כלל ליה יצר הרע ודא צדיק גמור ודא צדיק וטוב לו ולית טוב אלא תורה הה״ד כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו. וצדיק ורע לו מסטרא דעץ הדעת טוב ורע. ואמאי אתקרי צדיק בתר דרע לו דאיהו יצר הרע. אלא בגין דטוב שליט עליה אתקרי צדיק ורע לו דההוא רע איהו תחות רשותיה, ע״כ.

לו. וכתב מהרח״ו (בהקדמתו על שעה״ק ד״ג סוע״ד) וז״ל, כי רוב דברי הרשב״י ז״ל בספרי הזהר ותיקונים ובמדרש שיר השירים, הכל נגלה אליו ע״י אליהו זל״ט, וע״י נשמות הצדיקים שבכל דור ודור שנתגלו אליו, אשר זה ענין ספרא דריעא מהימנא שכולו ויכוח הרשב״י ע״ה עם נשמת משה רבינו ע״ה, עכ״ל (הובא בהקדמת פירוש מתוק מדבש על הזוה״ק)

לז. וז״ל הגמ׳ שם, תניא, רבי יוסי הגלילי אומר צדיקים יצר טוב שופטן שנאמר ולבי חלל בקרבי. רשעים יצר רע שופטן שנאמר נאם פשע לרשע בקרב לבי אין פחד אלהים לנגד עיניו, בינונים זה וזה שופטן שנאמר כי יעמוד לימין אביון להושיע משופטי נפשו אמר רבא כגון אנן בינונים. אמר ליה אביי לא שביק מר חיי לכל בריה. (ועיין עוד ילקוט שמעוני תהלים רמז תשכ״ה).

מחייב, משום צובע[לח], פי׳ שהיצר הרע מתחייב על זה שהוא צובע את העבירות עד שנראות כמצוות). אזי ינקוט כלל זה, שלעולם נותנין הרשות להיצר טוב לדבר תחילה, ולכן ישמע לדברי אותו רעיון שבא אל מוחו תחילה. ולדוגמא אחד שהקיץ בבוקר בשעה מוקדמת ועלתה לו במחשבה לקום עתה משנתו ויוכל ללמוד שעתיים לפני התפילה ואז תהיה תפילתו כפנים חדשות ממש ויהיה נחת רוח גדול להקב״ה, ובחלוף רגע באה לו מחשבה שניה, שאם יקום עכשיו יהיה עייף כל היום ולא יוכל ללמוד כהוגן. והנה לכאורה שתי הסברות נראות מיושרות, מכל מקום ידע שהמחשבה שבאה לו בתחילה הוא דברי היצר טוב[לט], וכהנה רבות.

וממשיך את דברי הגמרא שם אמר רבה כגון אנא בינוני אמר ליה תלמידו אביי לא שביק מר חיי לכל בריה וכו׳ דאם רבה הוי בינוני מה שבקת לנו התלמידים, האם אנו רשעים.

ולהבין כל זה באר היטב דהיינו הסתירה בין הברייתא במסכת נדה

ביאורים וציונים

לח. **בבעל שם טוב** על התורה (פרשת בראשית אות קמז)

כתב וז״ל, שמעתי ממורי פירוש הש״ס (שבת דף עה ע״א) שוחט משום מה מיחייב משום צובע, וחד אמר משום נטילת נשמה, ופריך משום צובע וכו׳ אלא אף משום נטילת נשמה, כי היצר הרע נידון לעתיד (סוכה נב ע״א) וקשה הא לכך נברא, וצריך לומר שבשביל זה נענש שעושה עצמו ליצר טוב וכו׳, ובזה יובן השוחט דעלמא חייב, וקשה הא לכך נברא, ומשני משום צובע שהוא צובע עצמו בדמות יצר טוב ועל ידי זה נוטל נשמה ופריך וכו׳, ומשני אף נטילת נשמה ודפח״ח (ס׳ כן פורת יוסף דקכ״ז ע״א).

ובהוספות שם מציין **מהאורח לחיים** שמביאו באופן אחר קצת וז״ל, ובס׳ אורח לחיים (פ׳ לך) הביא דבר זה קצת באופן אחר, וז״ל, שמעתי בשם הבעל שם טוב ז״ל פירוש הגמרא שבת (דף ע״ה) שוחט משום מה מיחייב רב אמר משום צובע וכו׳, ופירשו התוספות אשוחט דעלמא קאי, ומה בעי התוספות בזה, אלא שרצו לומר דרך רמז, דקאי על מלאך המות, דלעתיד ישחוט אותו השם יתברך, ואמר משום מה מיחייב הלא ברא אותו השם יתברך להסית לבני אדם כדי שיהיה שכר ועונש ואם כן עושה הוא רצון קונו, ומשום מה מיחייב, וזהו שפירשו התוספות אשוחט דעלמא קאי, ר״ל על מלאך המות ששוחט לכל עלמא משום מה מיחייב, הלא הוא נברא בשביל זה להסית לבני אדם, ואמר רב דחייב משום צובע ר״ל שצובע עצמו ומסית לבני אדם שיעשה מצוות, ומראה להם פנים כאילו עושים מצוות, והוא לא נברא אלא שיסית לבני אדם שיעברו עבירות, ולא שיצבע את עצמו כמו אוהב נאמן איש טוב ומסית לעשות מצוות ובשביל זה לא נברא, ועל כן חייב ודפח״ח, עכ״ל.

לט. **בספר אמונת עתיך** (חלק ג׳ במאמרים על שבת הגדול) כתב

וז״ל, ושמעתי מאדמו״ר מקלויזנבורג שליט״א עובדא שהיה אצל זקנו הייטב לב זי״ע. שפעם אחת באמצע הלילה שלח לקרא לצורף הכסף, וכשבא לפניו בקש ממנו לעשות כתרים לספר תורה. הלה שמח מאד לקיים רצון צדיק, וכשסיים מלאכתו שאל את הייט״ל מה היה החפזון ששלח לקרא לו באמצע הלילה. השיב הייטב לב שאז עלה במחשבתו שמן הראוי לכבד הס״ת בכתרים. ויראתי שאם אמתין עד הבוקר יבוא בינתיים היצה״ר ויקררני מזה, שלא כדאי להוציא כ״כ ממון בשביל כך ועדיף לעשות דברים אחרים בזה. ע״כ מהרתי מיד להוציא מחשבתי אל הפועל ע״כ. וכן הוא הכלל שמחשבה ראשונה הבאה לאדם היא מצד הקדושה, ואח״כ באים החשבונות מצד היצה״ר כדאיתא בספה״ק.

והמשנה באבות, וגם החילוק בין לשון הגמרא והזוה״ק, וכן להבין היוכוח בין רבה ואביי, וגם להבין מה שאמר איוב [בבא בתרא פרק א (דף מז ע״ב) רבונו של עולם בראת צדיקים בראת רשעים כו׳ וקשה והא צדיק ורשע לא קאמר, פי׳ דאיתא בגמרא (נדה דף מז ע״ב) אותו מלאך הממונה על ההריון לילה שמו ונוטל טיפה ומעמידה לפני הקב״ה ואומר לפניו רבש״ע טיפה זו מה תהא עליה גבור או חלש חכם או טפש עשיר או עני ואילו צדיק או רשע לא קאמר, וקשה האיך אמר איוב בראת רשעים הרי מפורש שם שאינו מכריז אם יהיה צדיק או רשע כי זה נשאר לבחירת האדם.

[במאמר המוסגר אפשר לבאר ענין ההכרזה על כל עניני האדם בגשמיות, שזהו בעצם ענין ה״מזל״ של האדם[מ]. כי הנה, נעיין במה שהננו רואים שאין שני אנשים בעולם שדומים אחד

ביאורים וציונים

מ. בענין מזל האדם והאיך זה מכוון לתכליתו בעוה״ז, כתב **באלשיך הקדוש** (על משלי פרק כ״א פסוק ל) וז״ל, וגם ארז״ל שאמר הוא יתברך למשה בל יתחמץ לבבו על רשע וטוב לו צדיק ורע לו כי צדיק וטוב לו צדיק בן צדיק צדיק ורע לו צדיק בן רשע רשע וטוב לו רשע בן צדיק רשע ורע לו רשע בן רשע, ואיך יצדק זה אם הכל תלוי במזל. וגם דברי המאמר מניה וביה הלא כמו זר נחשבו, שאבות יאכלו בוסר ושיני הבנים תקהינה, והוא צדיק לא הלך בעצת הרשע אביו, וגם ראוי שטוב לא יהיה לרשע בן צדיק כי הוא רשע ימק בעונו. ועוד יקשה כי איך יתלה הכל במזל והלא אין לאל יד המזל לחייב על איש חיוב החלטי כי הלא אמרו רז״ל שביד כל אדם להמלט מגזרתו, והאי דבמאדים דלהוי אשיד דמא יוכל לתקון שיעשה עצמו מוהל או מקיז דם וההיקש בשאר כמז״ל בגמ׳.

אמנם לבא אל אשר הורונו מן השמים נתעורר בדברי אליהוא בן ברכאל אל איוב באמור אליו הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש וכו׳ לאמר לו אל יקוץ בתוכחתו, כי גם כי בפעם הזאת צדיק אתה עונותיך שבפעם הראשונה הטו יסוריך אלה. והלא כמו זר נחשב כי אמר איוב יאבד יום אולד בו ויקלל את יומו כי גבר כאיוב לא היה לו אורח כנשים לקלל את יומו מצרתו בלי טעם, אך ראה באצטגנינות שלו כי מזלו גרמא בנזקו ולהורות נתן קלל את יומו ואמר מי יתן יקבוהו אוררי יום באופן יותש כחו מלגזור עליו רעה, ואם כן אפוא איך אותו תלה אליהוא בסוד הגלגול כדעת הרשב״י הפך מראה האצטגנינות.

אך אומר כי אין ספק כי זה וזה גורם ויהיו לאחדים, כי הלא ברצות ה׳ להשיב הנפש החוטאת אל העולם הזה לתקן את אשר עותה, הלא ישקיף וירא איזה הדרך ישכון אור תיקונו לעומת שבא לתקן, אם אשר חטא על הנפש היה מפאת אהבה בתענוגים וישמן ויבעט מרוב כל רפא ירפא בפעם השניה בחסר כל על כן יביאהו ויטעהו הוא יתברך במזל עוני לענות נפש, ונהפוך הוא אם היה בראשונה תם וישר ירא אלהים ולא השיגה ידו לחונן דלים כאות נפשו כי בפעם השניה בא יבא ברנה במזל עושר לפזר ולתת צדקות אהב בפעם הראשונה, וההיקש בכמה מינים ממינים שונים מסתעפים בבחינותיהם על הדרך הזה. קנצי למלין כי על פי מעללי איש בפעם הראשונה אדם יולד במזל יוכל לתקון על פי גזרתו אשר עותו בראשונה. והלא זה היה ענין איוב כי ראה באצטגנינות שלו שהיום יולד בו גלגל רעתו, ולא הבין כי מה׳ יצא הדבר לתקן את אשר עוות בפעם הראשון, וזה מאמר אליהוא באמור אליו הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש, לומר כי על פי הקודמות נולד במזל יסורים אלו גם כי זך וישר היה בפעם הזאת וזהו הן כל וכו׳ כלומר ולכן לא תקלל יומך.

ובזה צדקו יחדו כל המאמרים הנזכרים שהן הם הדברים הנאמרים באמת למרע״ה כי צדיק ורע לו צדיק בן רשע וכו׳, כי נפש צדיק הלזה הנה באה

ביאורים וציונים

ונהיתה ואשר לא טוב עשתה, ועתה שבה לתקן את אשר עותה להצרף בכור עוני וזהו צדיק בן רשע כי הצדיק הזה בן לרשע ההוא יקרא כי נפשו חלק מכל נפש הקודמת ולא כלה כנודע, ולא תחסר שאם לא כן יתרוקן הגוף הראשון ומה יעשה כי יקום אל להחיות מתים אם לא נותרה בו נשמה, ועל הדרך הזה בשלש החלוקות הנותרות, והוא מאמר לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא כי לא בזכות שזוכה מיום הולדו תלויה טובתו בעולם הזה אלא במזלא אשר הולידו בו הוא יתברך על פי מעשיו הראשונים, והאי מאן דנולד במאדים לפי מעשיו הראשונים הביאו האלהים בכף מאזנים אם לשפוך דם או למול את הבנים למען צרפו בפעם הזאת בהטיית בחירתו לעומת אשר היקל לשפוך דם בראשונה, וההיקש בנולד בצדק כי ידע אל שהיה לבו נודבו לעשות צדקה לולא קצרה ידו ועתה הביאו במזל תעזר בחירתו לטובתו עזר מעט. כלל הדברים כי גם כל מעשה המזל פעל אל יתברך כי הוא יכיר מעבדיהם הראשונים וחושב מחשבות להביאם במזל ישפוט על איש ועל אדם דרך ישכון אור להשיב נפש באופן שבמזלא תליא מילתא והכל בידי שמים.

ובפירושו על קהלת (פרק ג׳ פסוק א׳) כתב וז״ל, הנה בשער המזלות חקרנו ודרשנו אם הכל תלוי במזל, או בהשגחה לפי מעשה בני האדם. ושם הזכרנו דברי הרמב״ם ז״ל בשמנה פרקיו (פרק ח) שייחס אל סכלות ופתיות גדול המאמין כי המזל מעלה ומוריד, שאם כן חלילה תפול התורה כלה ושכר ועונש. וכתב שאם כן על מה צותה תורה להמית את הרוצח, והלא יתנצל באומרו מה פשעי אם איש הרגתי לפצעי ואני נולדתי במזל מאדים המחייבני להיות שופך דם והנרצח נולד במזל המחייבו ליהרג. ועל פי הדברים האלה ודומיהם העלינו כי זה וזה אמת ולא ינגד זה את זה. אך הוא מאז ברא אלהים את השמים וכסיליהם והיה גלוי לפניו יתברך כל אשר יעשה האדם מטוב ועד רע, וכל אשר יהיה ראוי להביא עליו טובה או יסורין לפי מעשיו, ומאז בחכמתו הגדולה עמד וימודד ותיקן שמים באופן לא ישפטו על האדם רק לפי הראוי אליו לפי מעשיו, כי לא יביאהו אל העולם רק בעת ישפוט מזלו הראוי לו, שאם לא כן בטלה בחירת האדם וכל תוכחות מוסר התורה על עוזביה מרעות העולם הזה, שאם הם לפי המזל מה יתן לו רשעו.

וזה יאמר פה שלמה בחכמתו באומרו לכל זמן ועת שהוא עת המזל, ואותו העת הוא לכל חפץ, ובחירת האדם תחת השמים, כי עת המזל והחפץ אחד הוא, כי העת נתקנה לפי החפץ כמדובר.

ועוד כתב בפירושו למשלי (פרק כ״ב פסוק כ׳) וז״ל, פקח עיניך וראה כי לא בהחלט נתננו ה׳ ביד המזל, וזה לך האות והמופת כי הלא ביד כל אדם להפכו ולהמלט ממנו כענין בצאת ישראל ממצרים היה כוכב המורה רעה נגד פניהם והיה גוזר דם, וראה יהושע והפכו לדם ברית ואמר היום גלותי את חרפת מצרים מעליכם, וכן בגמרא דמאן דנולד במזלא דלהוי אשיד דמא יכול להסתר מרעתו ולמהוי מוהלא או אומנא, הנה כי בידו להפך שפיטת המזל מרעה לטובה.

וכן שמעתי דימה הראב״ע ז״ל ענין המזל אל סוס ירוץ לאורך הדרך ובדרך אנשים שטוחים ארכם על פני רחבה, כי לא יבצר מהזחיר למלט נפשו כי יקום ויסתר טרם תשיגנו מרוצת הסוס, כן הדבר הזה הגלגל יגלגל וגזרתו תרוץ על איש כגבור, ועד אשר לא יבואו ימי הרעה יוכל איש להמלט ממנה, כענין היום גלותי וכו׳ ששינו מדם הריגה לברית מילה, והחיקש בנולד במאדים שיעשה עצמו מוהל קודם שתקדמנו מדת שפיכות דמים. ובגלל הדבר הזה לא ינקה שופך דם האדם מכל אשר ישית עליו הוא יתברך בתורתו באומרו למה אמות ונולדתי במאדים, וזה פריי להרוג ולאבד. כי תשובתו בצדו שאין המזל מעכב הבחירה מלהפך דם נפש לדם ברית או הקוה או טבחא.

וזה יתכן הוא מאמר הכתוב ערום ראה רעה, לומר בעיניך תביט כי אין מקרה לידת איש בתנועת מזל פלוני מחייב גזרתו, כי הלא אשר הוא ערום ראה רעה בשפיטת מזלו ונסתר ממנו כענין ביוצאי מצרים שנסתרו מרעת המזל והיפכוה לדם מילה.

לשני[מא], אחד חכם ביותר ואחד גופו חזק ביותר, וכן שאר כל הענינים הגשמיים ששייכים למהות האדם שמשתנים אצל כל אחד. ומה היא הסיבה הגורמת לכל השינויים הללו, שהרי אין זה דבר התלוי בבחירת האדם שהרי כך נולד ולא היה על פי בחירתו, רק ה׳ יתברך ברא את כל אחד לתוך סביבה מיוחדת עם תכונות מסוימות וכחות שונים, מקצתם על צד היותר טוב ומקצתם שאינם מתוקנים כל כך, ועל פי תכונות אלו יסתדר כל מהלך חייו הפרטי. וכמו שרואים שבני אדם שהם פעלתניים וחרוצים, הם סוחרים מוצלחים ועשירים, ואחרים שאין להם אלו הכשרונות הם עניים בדרך כלל. ועל דברים אלו אין לאדם בחירה כלל שהרי כך נולד - שעפ״י הטבע אין לו הכלים להיות עשיר.

נמצא, שהרקע והמסגרת של כל הדברים הגשמיים ששייכים למהות האדם הוא מה שנקרא מזלו של האדם ומצורף מכמה דברים, כגון, החודש שנולד בו[מב], שכל חודש הוא כנגד אחד מן השבטים[מג] ויש לו הנהגה אחרת, (לדוגמא חודש חשון

ביאורים וציונים

או אם נולד במזל שהיה שופך דמים ובוחר להיות מוהל או טבח או מקיז דם וההיקש בזה, ופתיים אשר לא נסתרו עברו ונענשו כלומר אם בפתיותם שלא נשמרו עברו ושפכו דמים אם נולדו במאדים וכיוצא אין להם תואנה להפטר מהעונש באומרם מזלי גרם, כי הלא היה יכול להסתר ממזלו ולהפך הגזרה כמדובר על כן נענשו על פי התורה.

מא. בפירוש **נוצר חסד** על פרקי אבות על המשנה (כ,א) איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם כתב וז״ל, איזו היא דרך ישרה, רבינו הקדוש מוהרי״ר מלובלין פירש, שאין צדיק דומה לחבירו, ואין ברי׳ דומה לחברתה, וכל אחד מעשיו משונים, זה דרכו ללמוד בזוהר ובסודות התורה, ובם חשקה נפשו. וזה בגמרא ופוסקים, וזה בגמילות חסדים, זה דרכו בפרישות מבני אדם ובשמירת הדבור ביותר. וזה דרכו להתקשר עם בני אדם ולדבר עמהם, ובא התנא להזהיר, שכל אחד יהי׳ לו תפארת ממעשיו, שיאחז את דרכו מבלי להניחו. כי זה שרשו ותקונו, ותפארת לו מן האדם, שאינו הולך בדרכו, אעפ״כ תפארת לו, שכל אחד אומר אני איני ראוי להנהגה קדושה כזאת שנוהג בה חבירי, ומעשה חבירו תפארת לו, ע״כ.

מב. **בערבי נחל** (פרשת עקב) כתב וז״ל, והנה נודע שב׳ אנשים הנולדים ברגע אחד יתדמו בכל ענייניהם על הרוב עבור שנולדו במזל אחד, מה שאין כן אם נולד בשעה שאחריה שוב לא יתדמו כ״כ ועל כל פנים קצת יתדמו, עד שהנולדים בחודש אחד ג״כ יתדמו קצת מן הקצת, כמ״ש חז״ל, אבל הנולד בחודש זה להנולד בחודש אחר אפשר שיתרחקו זה מזה עד שלא יהיה להם שום יחוס ודמיון, וידוע שמהלך אדם בינוני ביום עשרה פרסי, ממילא בחודש שלם יהיה שי״ן פרסאות ולכן אפשר שכוונו רז״ל באמרם שי״ן פרסי היינו על מרחק חודש שלם כמו ששי״ן פרסי הוא מרחק גדול בכמות והחודש הוא מרחק גדול באיכות כנ״ל.

מג. **ברסיסי לילה** (אות לט) כתב וז״ל, וסדרן של י״ב שבטים נגד י״ב חדשים יש כמה דיעות במפרשי ס׳ יצירה ואני קבלתי סדרן לוי יוסף יהודה ראובן שמעון זבולון יששכר בנימין אשר דן גד נפתלי [ועוד שמעתי במ״ש בס״י כי הם י״ב גבולי אלכסון והיינו בו׳ עמקים המנויים בס״י יש ב׳ נקודות אלכסוניות שבב׳ קצוות הנוכחיות שהם זה נגד זה וכך בשבטים הם י״ב חלוקים לו׳ שכל א׳ יש לו אחר שהוא אלכסוני לו דהיינו מתנגד נגדו וממש עומד כנגדו דהיינו שמדתו היפך מדת זה. וסדרן בעומק רום יהודה ויששכר שנגדן

הוא מזל עקרב, ורואים איך שהמזל פועל אז בהנהגת העולם שבזה החודש מתחילים כל חלקי הבריאה להיחלש וכל העלים נושרים מן האילנות, ואין הפירות גדלים עוד ומתחיל קרירות החורף, ובני אדם נחלים מחמת הקור, וכן המבול התחיל בחודש זה. וכן בכל החדשים הנהגת החודש הוא על פי המזל ששולט אז).

והכח האמיתי שהוא שורש המזל שמשם נובע כחו לפעול, הוא כמו שכתוב בכתבי האריה״ק שיש י״ב צירופי שם הוי׳ה ובכל חודש שולט צירוף אחר[מד], ועל פי צירוף זה יתנהג המזל בהשפעתו באותו החודש, וזהו לשון מזל, כמ״ש יזל מים מדליו (במדבר כד, ז), שדרכו נוזל ויורד השפע מצירוף שם הוי״ה ששולט באותו החודש,

ביאורים וציונים

באותיות הפשוטות ל׳ ז׳. ובעומק תחת בנימין וראובן שהם נ׳ ח׳ ובעומק מערב אשר ויוסף שהם ס׳ ו׳ ובעומק מזרח לוי ודן שהם ע׳ ח׳ ובעומק דרום גד וזבולון שהם צ׳ י׳ ובעומק צפון שמעון ונפתלי שהם ק׳ ט׳ והם חדשי הקיץ כנגד חדשי החורף]. ולפ״ז אלול ותשרי הם נגד זבולון יששכר וליכא צו״מ דמורי אלא מלוי ויששכר (יומא כו ע״א) שהם היודעים להנהיג העולם. וכן הם חדשי ניסן ותשרי דרק בזה או בזה בריאת העולם דאין ראוי להנהגת העולם אלא ב׳ סדרים הללו דהיינו או מצד עזר השם יתברך והם בני לוי הנלוים אל ה׳ במחנה שכינה או מצד התעוררות אדם והם בני יששכר יודעי בינה שהוא הרגשת הלב דלבבו יבין ושב. וב׳ חדשים אלו היו מכינים למזון לכל החורף וקיץ כמ״ש (ברכות לה ע״ב), ומסתמא כן למזון הנפש כי הנהגת כל השנה מקבלים מב׳ חדשים אלו. וזבולון בצאתך מספיק ליששכר ובצל החכמה בצל הכסף כן הוא אלול לתשרי שההרגשה בתשרי בלב הוא כפי ההכנה באלול במחשבה שבמוח ושכל שזהו רק רכוש הצריך למי שיש לב שיוכל להתבונן בהרחבת הלב על ידי הרחב דעת השכל ועל ידי זה מנובב ומפריח השכל כאשר מרגיש בלב כידוע דעל ידי זה בא להולדה לפועל שזהו הוצאת פרח.

מד. בספר **דגל מחנה אפרים** פרשת בא ד״ה למה וז״ל למה נקרא חודש ניסן חודש האביב. על דרך הנ״ל אך אין מדרש בלא חידוש על דרך (משלי ח׳, ט״ו) בי מלכים ימלוכו כנ״ל כי יש י״ב מזלות וי״ב צירופי הוי״ה ב״ה השולטים בי״ב חדשי השנה ועל ידי צירופים האלו נמשך כל הנהגות המזלות והמלכים וזהו בי היינו י״ב צירופים על ידם מלכים ימלוכו שמשם נפסק ונמשך כל המלכים כנ״ל ועל כן חודש האביב חודש ניסן הוא ראש השנה למלכים כי בחודש ניסן הוי״ה שלו כסדר והוא אב לכל הצירופים שהם נולדו מן הצירוף הראשון ולכך ממנה נמשך הנהגות כל המזלות, וכמו ששמעתי מן אא״ז נ״ע זללה״ה שאמר פעם אחד בחודש ניסן להרב המגיד המפורסם מטורטשין עתה העת שצריכים להתפלל כי באחד בניסן ראש השנה למלכים ואז נתמנה בו כל השרים ושלטונים שבעולם ולעת עתה נתמנו שרים לא טובים ועתה הוא העת להתפלל עד כאן שמעתי מפיו הקדוש, ונראה לי שהוא מטעם הנ״ל כי בחודש זה הוא הוי״ה כסדר שהוא אב לכל י״ב צירופים כנ״ל.

ובמאור ושמש (פ׳ בא) כתב וז״ל, או יאמר, החודש הזה לכם וכו׳, בדרך רמז כי חדשי השנה הם שנים עשר, כנגד י״ב צרופי הויה ומצינו איזה צרופים שהם מצד גבורות, והם הצרופים שההי״ן קודמות לי״ו ומהם צרופי תמוז ואב, ולזה המן הרשע התחכם להפיל פור אל איזה חודש שהצירוף שלו הוא מגבורות, ויצא לו על חודש אדר שהצירוף שלו הוא גם כן גבורות, אך צדיקי הדור הם העומדים בפרץ ומהפכין מדת הדין למדת הרחמים, וצירוף של חודש ניסן הוא כולו רחמים, ולזה בחודש ניסן יכולין הצדיקים לפעול בתפילתם שאותם הצרופים מהחדשים המורים על גבורות שיתהפכו גם כן לחסדים ורחמים.

ובספר באר מים חיים (פרשת ויגש - פרק מד) כתב

וממילא כל הנהגת החודש וכל השינויים הטבעיים שמשתנים בו כגון קור וחום יהיו על פי ההנהגה של אותו צירוף. והמזל של כל חודש נראה בשמים על ידי הצורה של קבוצות הכוכבים באופן שהם סדורים בשמים (הקונסטלציא)[מח], שבחודש תשרי הכוכבים הם בצורה של מאזניים, ובכסלו הם בצורה של קשת וכו׳. ויש חכמה ישנה, ששרשה הוא מהתורה הקדושה, (גם אצל הגוים יש כאלו שיש להם חלקים מחכמה זו, שהוא בירושה מנח), והיא חכמת המזלות שדרכה יודעים דברים נסתרים מחמת צירוף המזלות של אותה השעה.

וחוץ ממזל החודש יש גם מזל ששייך לכל שעה ולכל רגע מן היום והלילה. וכן לכל מדינה יש לה מזלה המיוחד לה[מט], ולכן יכולים להכיר על צורת הפנים של האדם באיזה מדינה הוא נולד[נ], ודבר זה ניכר גם בהתנהגותו, ואין התכונות של בני אדם הנולדים באמעריקא דומים לאותם בני אדם

ביאורים וציונים

וז״ל, כי הנה נודע וכבר כתבנוהו למעלה אשר י״ב שבטי יה רומזים לי״ב גבולי אלכסון המוזכר בספר יצירה (פרק ה׳ משנה א׳) שהם נגד י״ב צירופי הוי״ה המנהיגים את כללות העולם בי״ב מזלות ברקיע ובי״ב חדשים וי״ב מנהיגים בנפש זכר ונקבה עיין שם. וכל השתנות התנהגות העולם והשתנות העתים בקור וחום וקיץ וחורף וגו׳ ושינוי האדם הכל עבור השתנות י״ב צירופי הוי״ה הללו שכל צירוף וצירוף משתנה להנהגה אחרת לדין או לחסד או לרחמים ולשאר פרטים. כי שם הוי״ה כסדר שהוא נכתב מורה על רחמים ולהיפך מורה על הדין שעל כן לא נפל פור המן לאבד את ישראל ח״ו כי אם על חודש אדר לפי שבו מאיר צירוף האחרון משם הוי״ה ברוך הוא שהוא הוי״ה המורה על הדין הגמור ועל כן נפל הגורל בחודש הזה, ואך הקב״ה בחסדיו השיב לו גמולו בראשו שהיפך כל הדינים עליו ונעשה אך טוב לישראל... וכל התנהגות העולם הכל על ידם בערך צירופתם לשנים עשר גבולי אלכסון שהם נגד י״ב השבטים.

וכן כתב עוד (כפ׳ בא ד״ה החודש הזה לכם) ואכן הנה נודע לטועמי מעין החיים אשר שנים עשר חודשי השנה נמשכין מי״ב צירופי הוי״ה ברוך הוא, אשר בכל חודש וחודש מאיר ומופיע בו צירוף אחד מצירופי הוי״ה וכן מתנהג החודש לפי האור והשפע המקבל מצירוף ההוא, כי השתנות הצירופים הוא לפי ערך התגברות החסדים על הגבורות או הגבורות על החסדים או שהמה ממוזגים ע״כ.

מה. **ברבינו בחיי** בראשית פרק א׳ פסוק ב׳ וז״ל וטעם קריאת השמות מאזנים ועקרב, וכן שאר המזלות, כוכבים מקובצים הם בצורות מאזנים ועקרב, וכך נתקבצו בזמן המבול בצורה זו קבוץ כוכבים בצורת טלה, וכן בצורת שור, וכן תאומים שהוא צורת אדם, וכן צורת סרטן שהוא צורת חיה, וכן צורת מאזנים ועקרב, וכן צורת דלי שהוא צורת אדם דולה מים, ונקראו אחרי כן בשמות הללו כפי אותן צורות שנראו בהם בזמן המבול. ונראה לומר כי טעם הראות בזמן המבול בצורה זו כדי שנתעורר על ההשגחה מתוך הוראת השמות וכמו שנמצא לרבותינו ז״ל במדרשם.

מו. **בספר דרך מצותיך** (מצוה צב). וז״ל וכידוע שזהו הטעם שהמאכל שהוא מצומח וחי מחיה את האדם המדבר כי אין לך עשב שאין לו מזל והמזל הוא כח רוחני שהוא מחי׳ את העשב ורבוי המזלות הם ריבוי מיני חיות פרטיים לכל עשב ועשב בפ״ע שיהי׳ טעמו וממשו כך וכך ולכך יש ארץ מגדלת פירות אלו ויש מגדלת פירות אחרים דוקא לפי אופן השר שממנו נשפעים הכח וחיות הנק׳ בשם מזל לעשבים ופירות אותה המדינה.

מז. **בספר רסיסי לילה** (קונטרס דברי חלומות אות יא) כתב וז״ל, אבל בזה רמזו חידוע דרק א״י הוא נחלת ה׳

שנולדו באירופא. ושינויים אלו באים מחמת צירוף המזלות ששייכים לאותו מקום והזמן (חוץ מארץ ישראל שאינה תחת שליטת המזלות[מח]).

גם לכל אדם יש לו מזלו הפרטי המיוחד לו, כדאיתא במס׳ שבת (דף נג ע״ב) אדם אית ליה מזלא, (ופירש״י שם מלאך שלו ומליץ עליו), שהוא מלאך המלובש בכוכב

ביאורים וציונים

לישראל ושם מקבלים השפע מהש״י אבל חו״ל הוא תחת יד השרים אשר חלק ה׳ לכל העמים שכל שר משפיע לאומתו וישראל שבחו״ל מקבלים רק התמצית מהם ומה שיונקים מהם. ואף הנפשות דבנ״י הנולדים בחו״ל אף שהם ממקום קדוש יצאו מ״מ עוברים דרך מעבר הקלי׳ של האומה ההוא ומתלבשי׳ בלבוש הקלי׳ ההוא. ורק כשיבואו לא״י יפשטנו מעליו וכמבואר בחס״ל מעין ג׳ [נהר י״ד עש״ב].

מח. וכן איתא בזוהר (חלק ב דף רט ע״א) וז״ל, ובכל רקיעא ורקיעא אית ממנא ואתפקד על עלמא ועל ארעא לאנהגא כלא בר ארעא דישראל דלא אנהיג לה רקיעא ולא חילא אחרא אלא קודשא בריך הוא בלחודוי והא אוקמוה. ואי תימא היך שריא למגנא רקיעא על ארעא דישראל והא מטרא וטלא מרקיעא נחית עלה כשאר כל ארעא אחרא. אלא בכל רקיעא ורקיעא אית ממנן שלטין על עלמא וההוא ממנא דשלטא על ההוא רקיעא יהיב מחילא דאית ליה להההוא רקיעא (בגין למיהב לתתא) וההוא רקיעא נקיט מההוא ממנא ויהיב לתתא לארעא. וההוא ממנא לא נקיט אלא מתמצית דלעילא. אבל ארעא קדישא לא שליט על ההוא רקיעא דעליה ממנא אחרא ולא חילא אחרא אלא קב״ה בלחודוי ואיהו פקיד לארעא קדישא בההוא רקיעא וכו׳, ע״כ.

(תרגום הזוהר) ובכל רקיע ורקיע יש מלאך הממונה על אותו רקיע והוא נפקד וממונה על העולם ועל הארץ להנהיג את כולם חוץ מארץ ישראל שאינו מנהיג אותם שום רקיע ולא כח אחר אלא הקב״ה לבדו, והרי ביארו החברים ענין זה במקום אחר.

ואם תאמר מאחר שהקב״ה לבדו מנהיג את ארץ ישראל בלי שליחים אם כן איך אפשר לומר ששורה הרקיע על ארץ ישראל בחינם ללא תועלת, ועוד הרי טל ומטר יורד עליה מן הרקיע כשאר כל ארץ אחרת.

ומתרץ, אלא בכל רקיע ורקיע יש מלאכים ממונים השולטים על העולם, והם מקבלים שפע חיותם מלמעלה, וזה המלאך הממונה על אותו הרקיע נותן מכח השפע שיש לו לאותו הרקיע וזה הרקיע לוקח מאותו הממונה ונותן לארץ התחתונה, וזה הממונה אינו מקבל אלא מתמצית השפע של מעלה, כי שרי האומות אינם ניזונים אלא מהתמצית, אבל ארץ הקדושה אינה שולט על הרקיע שעליה שום ממונה אחר ולא כח אחר, אלא הקב״ה בלבדו והוא הפוקד את ארץ הקדושה על ידי אותו הרקיע שעליה, ואין השפעות של ארץ ישראל נמסרים בידי שרי מעלה כמו ההשפעות של חוץ לארץ.

ועיין עוד **בדרשת הר״ן** (דרוש חמישי) שביאר מש״כ בגמ׳ שמי שדר בחוץ לארץ וגו׳ וז״ל, ולפיכך כל הדר בח״ל מצד היותו תחת כוכב או מזל אין תפלתו נשמעת כל כך כאילו היה בא״י שאינה תחת ממשלת קצין שוטר ומושל בלתי לשי״ת לבדו. (ועיין עוד ביסמח משה פ׳ ויחי ד״ה ראובן בכורי, ובספר יערות דבש דרוש י׳ ד״ה אבל הענין, ובספר רסיסי לילה דף קפו).

ובספר **ישמח משה** (פרשת לך לך) כתב וז״ל, ונקדים דארץ ישראל הוא תחת יד השי״ת לבדו, ולא תחת כוכב ומזל... ולפי זה מובן דבארץ ישראל אינו מתנהג בסדור הטבעי כלל הן לשובע והן לרעב הן לכל הדברים, ושם יכול להראות כי השגחת ה׳ בארץ על פי שמראה באיצטגנינות שובע ויהיה החיפך, ומזה המין היה הרעב בארץ כשבא אברהם, כי בודאי בא בעת שהיה נראה לו באיצטגנינות שיהיה שובע, והראה לו השי״ת כי ה׳ שופט כנ״ל.

בשמים[מט], וכשהאדם נולד, מכריז המלאך הממונה על אותו המזל מה תהא מהותו ומצבו בכל ענייניו הגשמיים.

אמנם צריכים לדעת שאפי׳ המזל אינו בדרך מקרה, אלא הוכן באמת ובמשפט, והוא המסגרת והרקע הטוב ביותר עבור האדם, ואם היו נותנים לאדם קודם רדתו לעולם הזה לבחור איזה מזל שרוצה עבור עצמו, ודאי היה בוחר המזל שיש לו. והכל נעשה מחמת תכלית מסוימת, והוא כדי שיתקן מה שעליו לתקן. והרבה פעמים זה קשור בחשבונות מגלגולים קודמים[נ]. וזה אחד מיסודי האמונה שיש לנו והוא סוד הגלגול, שמתקן בגלגול זה מה שפגם בגלגול הקודם[נא]. ולכל אחד יש לו שליחות בעולם[נב], ולכל שליחות יש נסיונות

ביאורים וציונים

מט. **בספר רסיסי לילה** (קונטרס דברי חלומות אות ט) כתב וז״ל, ליל ש״ק תצא ברכו״ת. חלם לי פי׳ מ״ש (שבת קנו ע״ב) דקאי צדק במערב אהדרנא לי׳ למזרח כי ישראל נמשלו לכוכבים נגד כל אחד יש כוכב ברקיע [וכן הוא בתיקונים תי׳ כ״ח עג סע״א (בד׳ מנטובה ובד״ח בהקדמה א׳ ד״ה קם סבא) דצדיקייא ככוכבים וכל א׳ אית לי׳ כוכב] וכפי השתלמות הנפש כן הוא הארת אותו כוכב. ואברהם אע״ה ראש אומה הישראלית כוכבו הוא כוכב המזהיר הנראה בכל לילה ראשון לכל הכוכבים בסמוך ללבנה ומאיר ביותר כידוע ולאותו כוכב קראו צדק [ע״ש אברהם אע״ה שדרשו עליו בב״ר (פ׳ מט) קרא דאהבת צדק וכן פשט׳ דקרא מי העיר ממזרח צדק שפירשו בו על אברהם אבינו קרי לא״א צדק ועל שמו קראו כן גם לכוכבו. כי מה שנא׳ מונה מספר לכוכבים לכולם שמות יקרא היינו בשם הראוי לו לפי כוחו הנמשך מאור הנפש מא׳ בנ״י שהוא כנגדו].

נ. **בבאר מים חיים** (פ׳ בא ד״ה החודש הזה לכם) כתב וז״ל, ועל כן ודאי שצריך להתנהג גם מבחינת הדין לתת לו לפי מעשיו, שיהיה טובתו של הקב״ה שלימה בזה ובבא, ואך שהוא ברחמים גדולים לפרוע מעט מעט ממנו, בגלגול זה ובגלגול אחר עד כמה גלגולים, ובזה הנה תמיד הקב״ה נותן לחם לכל בשר בחסדו ומאריך אפיה וגבה דיליה. ועל כן אין שני בני אדם שוין בברכתן בבני חיי ומזוני כי על כל אחד נמשכו לפי מעשיו, ואך לא לפי מעשיו דהשתא דוקא כי למעלה אין מביטין בגוף החומר האדם כי אם בנשמתו אשר בקרבו, ועל כן יוכל להיות שעתה טובה היא למאוד, ולא היתה טובה בגלגול הראשון ונמצא שאינה מתוקנת וצריכה ליסורין ועל כן הקב״ה מגלגל עליה את הראשונות כנודע מיסורי איוב אף שהיה צדיק גמור שעל כן היה קשה לו מאוד צערו ויסוריו לפי שהיה יודע שצדיק גמור הוא ואין עליו שום נדנוד חטא, ע״כ.

בספר שומר אמונים (מאמר השגחה פרטית פרק כ׳) כתב וז״ל, והאדם כשנברא אז נגזר עליו אם יהיה חלש או גבור, חכם או טפש (נדה טז ע״ב), ממילא באותו רגע מביט הקב״ה כמה יסבול בעולם, כמה נסיונות יסבול על ידי חולשתו, או על ידי טפשותו, או על ידי חכמתו וגבורתו, או על ידי עניו ועשרו, ובא לעולם בחשבון מדוייק כמה נסיונות יעברו עליו. כפי גזירת המקום מגלגול הקודם ולפי תיקון נשמתו וניצוציו, וכן כמה יצטער על ידי אשתו ובניו ושכניו ומטלטליו, ואם שב בתשובה לפני ה׳ או על ידי אמונה ובטחון, נתהפך הגזירה לפעמים משנה ליום.

נא. **בספר משיב נפש** (מגילת רות ד, יא) ועוד יתכן על דרך חכמי האמת שהביא החכם אלקב״ץ ז״ל, כי מדת הגלגול היא נחלקת לג׳ חלקים כנגד ג׳ מדות של שלשה אבות, יש מהם שחזרו לעשות חסד עם בני דורם, כאשר היה דבר משה רבינו עליו השלום שבא בעיבור לצורכם של ישראל, כדאסמכוה אקרא (דברים ג, כו) ויתעבר ה׳ בי למענכם,

מסויימים[נג], ולכן מורידים אותו לסביבה שהיא מוכשרת לתקן את התיקונים הנצרכים. ולדוגמא, עשיר שלא נתן צדקה כדבעי, עליו יכריז המלאך שיתגלגל בעני ויתקן פגמו בכך, ובחירת האדם הוא לפעול באופן הכי טוב בכלים שנתן לו ה׳ על פי מזלו[נד].

וגם להבין מהות מדריגת הבינוני שבו היה הויכוח בין רבה ואבי, ובכלל צריך ביאור בענין הבינוני, שכבר כתבו הקדמונים שאין דבר בעולם שהוא דבר הרשות[נה], וכל דבר הוא או עבירה או מצוה. ואם כן ודאי אין לפרש את התואר "בינוני" כפשוטו - שבודאי אינו

ביאורים וציונים

שהוא למען להנהיג את ישראל בהנהגת המלכות ולעשות עמהם חסד למסור נפשו עליהם ולבקש רחמים מלפניו יתברך, ומדה זו באה מצד החסד מדתו של אברהם. ויש שיבא לזה העולם לקבל עונש על קצת עברות אי אפשר תיקונם כי אם בזה העולם, ואלה יתגלגלו במדת הפחד מדתו של יצחק. ויש שיבואו לזה העולם להשלים המצות אשר חסרו עד השלים חקם, ואלה יבואו עד אלף דור עד אשר ישתלמו, ואלה גלגולם על ידי התפארת מדתו של יעקב כו׳.

נב. בספר **חידושי הרי״ם** (ליקוטים) כתב וז״ל, צריך כ״א לבחור לו מצוה אחת ובה לדבק בכל לבו, ומהיכן ידע איזו מצוה לבחור, העצה לבדוק ולראות על מה יצרו מתגבר עליו למנעו ממצוה זו סימן שעלול לקיימה, כי כ״א נשלח לעוה״ז לקיים בשלימות מצוה אחת.

נג. בספר **דרך ה׳** (חלק ב פרק ג׳ אות א׳) וז״ל הנה כבר הקדמנו, שענין העבודה שנמסרה לאדם, תלוי במה שנבראו בעולם עניני טוב ועניני רע, והושם האדם ביניהם לבחור לו את הטוב. ואולם פרטי עניני הטוב רבים הם וכן פרטי עניני הרע, כי הלא כל מדה טובה מכלל הטוב, והפך זה כל מדה רעה. דרך משל, הגאוה א׳ מעניני הרע, והענוה מעניני הטוב. הרחמנות מעניני הטוב, והפכה האכזריות. ההסתפקות והשמחה בחלקו מעניני הטוב, והפכה מעניני הרע, וכן כל שאר פרטי המדות. והנה שיערה החכמה העליונה כל פרטי העניינים מזה המין שראוים לימצא וליפול אפשרותם בחק האנושיות, לפי התכלית העיקרי שזכרנו במקומו, והמציא אותם בכל בחינותיהם, סבותיהם ומסובביהם וכל המתלוה להם, וחקק אפשרותם באדם כמ״ש. ואמנם לשימצאו כל אלה העניינים, הוצרכו מצבים שונים בבני האדם, שכולם יהיו נסיון להם במה שיתנו מקום לכל פרטי בחינות הרע האלה, ומקום לאדם להתחזק כנגדם ולתפוס בסיבות. דרך משל, אם לא היו עשירים ועניים, לא היה מקום לשיהיה האדם מרחם ולא אכזרי, אך עתה הנה ינוסה העשיר בעשרו, אם יתאכזר על העני הצריך לו או אם ירחם עליו. וכן ינוסה העני, אם יסתפק במועט שבידו ויודה לאלקיו או להפך. עוד יהיה העושר לעשיר נסיון לראות אם ירום בו לבו, או אם ימשך בו אחר הבלי העולם ויעזוב את עבודת בוראו. ואם עם כל עשרו יהיה עניו ונכנע, ומואם בהבלי העולם ובוחר בתורה ועבודה, וכן כל כיוצא בזה. ואמנם חילקה החכמה העליונה את מיני הנסיון האלה בין אישי מין האנושי, כמו שגזרה בעומק עצתה היותו ראוי ונאות. ונמצא לכל איש ואיש מבני האדם חלק מיוחד בניסיון ובמלחמת היצר, והוא פקודתו ומשאו בעוה״ז וצריך לעמוד בו כפי מה שהוא. ויודנו מעשיו במדת דינו ית׳, כפי המשא אשר ניתן לו באמת בכל בחינותיו בתכלית הדקדוק. והנה זה כעבדי המלך שכולם עומדים למשמעתו, ובין כלם צריך שתשתלם עבודת מלכותו, והנה הוא מפלג לכל אחד מהם חלק מה, עד שבין כלם ישכתלמו כל החלקים המצטרכים לו. והנה כל אחד מהם מוטל עליו השלמת החלק ההוא אשר נמסר לו, וכפי פעולתו בפקודתו כן יגמלהו המלך. אך מדת החילוק

מחצה זכיות ומחצה עוונות שאם כן איך טעה רבה בעצמו לומר שהוא בינוני, ונודע דלא פסיק פומיה מגירסא עד שאפילו מלאך המות לא היה יכול

ביאורים וציונים

הזה ודרכיו, נשגבים מאד מהשגתנו ואי אפשר לנו לעמוד עליהם, כי אם החכמה העליונה הנשגבה מכל שכל היא שיערתם והיא סידרתם באופן היותר שלם.

נד. בספר **תפארת שלמה** פרשת נצבים בד״ה א״י אתם נצבים היום כולכם וז״ל דהנה צריך כל האדם להתבונן ולשום עין על כל דרכיו ועניניו מקטן ועד גדול על מה בא בגלגול הזה לתקן את אשר פגם בראשונה. כי יש הרבה בני אדם העושים צדקות ומעש״ט ועכ״ז אינם מגיעים לתיקון פגם הגלגול הקודם להשלים יצירתו מראש ועד עקב. כי לפעמים בא האדם לעוה״ז לתקן מדת הצדקה והוא עוסק בתורה ובמצוה אחרת א״כ לא יצא י״ח. וכן אם בא לתקן ענין תלמוד תורה או לימוד קבלה והוא פונה לבו מזה בע״כ יצטרך להתגלגל שוב בעוה״ז וכן בכל המצות מל״ת ועשה. והבחינה ע״ז הוא כי ישים האדם עיניו על איזה מצוה שהיצה״ר מסיתו יותר לעבור עלי׳ הוא הדבר אשר בא הלום לתקן. וזה שבארנו (בראשית לט, יא) בפ׳ ויבא יוסף הביתה לעשות מלאכתו כי יוסף הצדיק בחי׳ היסוד ידע בנפשו כי הוא בא לעולם רק עבור זה לתקן בחי׳ היסוד וזהו לעשות מלאכתו מלאכת הקודש במצרי׳ הנקרא ערוות הארץ נכנס להתגבר על יצרו ולתקן את מדת כ״ל כנודע. וז״ש חכז״ל (סוטה לו:) חד אמר מלאכתו ממש כאשר בארנו וחד אמר לעשות צרכיו עמה כו׳. פי׳ כי לצורך זה בא עד הלום לתקן דבר זה. ומר אמר חדא ומא״ח ולא פליגי כנ״ל.

נה. **בחובות הלבבות** (שער עבודת אלהים פרק ד׳) כתב וז״ל, וכבר התבאר במה שזכרנו שכל מעשי האדם אינם יוצאים מצווי ואזהרה ודי הספוק כי כל מה שיוצא מגדר די הספוק או אל התוספת או אל החסרון איננו נמלט מהשיג בצווי אם יהיה לשם שמים או באזהרה אם לא יהיה לש״ש. וכיון שהוא כן כבר התברר כי כל מעשי בני אדם אינם יוצאים מן הצווי והאזהרה. וביאור זה כי כל העושה מעשה אם הוא מן הצווים הוא מעשה טוב ואם יניח מעשותו והוא יכול לעמוד בחובתו הוא מקצר. וכן מי שעושה דבר מן האזהרות הוא חוטא. ואם יניח מעשותו הוא צדיק כשיניחנו בעבור יראת השם כמו שאמר הכתוב (תהלים קיט, ג) אף לא פעלו עולה בדרכיו הלכו. ואם יעשה מן המעשים המותרים על דרך שוה ונכונה הוא צדיק כאשר אמר (שם קיב) טוב איש חונן ומלוה יכלכל דבריו במשפט. ואם יהיה מרבה ועובר די הספוק הוא מקצר מפני שהוא מביא למה שהזהיר ממנו האלהים. ואם יקצר מדי הספוק עם יכלתו עליו ותהיה כונתו ליסר נפשו בעבודת ה׳ ולמשול בתאותיו כדי להתקרב אל האלהים או לפרוש מן העולם ולנטות אל העוה״ב הוא צדיק ומעשהו טוב, ואם אינו לש״ש הוא מקצר ומעשהו מגונה ע״כ.

נו. מסכת עבודה זרה דף ה. הוא דאמר כי האי תנא דתניא רבי יוסי אומר לא קיבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא יהא מלאך המות שולט בהן שנאמר אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם חבלתם מעשיכם אכן כאדם תמותון.

ובספר **מאור עינים** פרשת יתרו וז״ל וזהו מאמר רז״ל אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה ואמרו חרות על הלוחות אל תיקרי חרות אלא חירות ממלאך מות חירות משעבוד מלכיות כי באמת העוסק בתורה על זאת הכוונה הוא דבוק באור אין סוף ברוך הוא שהוא חי החיים נצחיים וכן מצינו בכמה תנאים ואמוראים שהגיע עת פטירתם מן העולם הזה בעת עסקם בתורה ולא יכול מלאך המות לשלוט בהם והיה צריך לעשות תחבולה ועצה כמו דמצינו דאיפסק דרגא וכו׳ וכיוצא בהם אבל בעת עסקם אי אפשר לו לשלוט בהם מפני שהיו דבקים בה׳ על ידי עסק התורה ובאור פני מלך חיים וחירות ממלאך המות וגם חירות משעבוד מלכיות וכמאמר רז״ל כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ וכל

לשלוט בו, שאין למלאך המות שליטה על מי שעוסק בתורה ודבוק בהקב״ה[נז], וזהו דוגמת מה שמצינו בדוד המלך ע״ה דאיתא בגמרא (שבת דף ל ע״ב) שקם מלאך המות קמיה (דדוד המלך) ולא יכיל ליה דלא הוה פסיק פומיה מגירסא[נח]. ואם כן, ואיך היה יכול לטעות רבה בעצמו במחצה עוונות ח״ו שהרי רבה ידע שלעולם לא חטא ועסק בתורה בלי הפסק. ואף שהיה עניו, מכל מקום אף העניו יודע האמת, ואם לא חטא, אף שהוא עניו, יודע שלא חטא ואין לו לומר שחטא.

ועוד שהרי בשעה שעושה עוונות נקרא רשע גמור [ואם אחר כך עשה תשובה נקרא צדיק גמור[נט]] ואפילו העובר על איסור קל של דברי סופרים מקרי רשע כדאיתא בפרק ב׳ דיבמות (דף כ ע״ב) ובפ״ק דנדה (דף יג ע״ב)[ס], פירוש, האיך אפשר לילך בתר רוב ולומר שברוב מצוות הוא צדיק וכו׳, הרי הכל תלוי באותו זמן שאנו דנים, ואם עושה אז מצוה הרי הוא צדיק גמור באותו הזמן שעסוק בו, ובשעה שעושה עבירה ח״ו הוי רשע גמור לאותו זמן, אם כן באיזה זמן יקרא בשם בינוני, הלא בכל עת הוא או

ביאורים וציונים

הפורק וכו׳ והיינו על פי מה שאמור כי אי אפשר למשיח שיבא עד שיתברר ויסיר מעלינו זוהמת הנחש ולכן אנחנו היום בגלות שעל ידי הגלות נתכפרו עונותינו וקושי השעבוד משלים שיסור ממנו חלאת זוהמת הנחש כנודע מענין גלות מצרים אשר קושי השעבוד השלים ונגאלו קודם זמנן ולכן כל הפורק ממנו עול תורה נותנים עליו עול מלכות ועול דרך ארץ כי מכיון שאינו עוסק בתורה לדבקה בו יתברך להסיר ממנו טומאת הנחש אזי נותנין עליו עול מלכות שזהו קושי השיעבוד שיסיר ממנו טומאת הנחש על ידי הגלות בלתי זאת תהא נדבק בו הזוהמא ואי אפשר להיות קץ המשיח ח״ו ואם אין בו תורה שיסיר ממנו הזוהמא בעל כרחו צריך הוא לשעבוד בכדי שיוכל להיות קץ המשיח במהרה בימינו.

נז. וז״ל הגמ׳ (שבת ל.), אמרו וז״ל, כל יומא דשבתא הוה יתיב וגריס כולי יומא, ההוא יומא דבעי למינח נפשיה קם מלאך המות קמיה ולא יכיל ליה דלא הוה פסק פומיה מגירסא. אמר מאי אעביד ליה, הוה ליה בוסתנא אחורי ביתיה, אתא מלאך המות סליק בדרגא ובחיש באילני נפק למיחזי הוה סליק בדרגא איפחית דרגא מתותיה, אישתיק ונח נפשיה וכו׳.

נח. במס׳ קידושין (דף מט ע״ב) איתא, על מנת שאני צדיק אפילו רשע גמור מקודשת שמא הרהר תשובה בדעתו.

ובספר פרי צדיק (פ׳ וילך) כתב וז״ל, ואמר ביום ההוא הלא על כי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה וגו׳. ועמד על זה הרמב״ן ז״ל מדוע בא העונש של הסתרת פנים אחר זה שאומר הלא על כי אין אלהי בקרבי מצאוני וגו׳ שהלא זה הוא תשובה וחרטה שהצדיק עליו את הדין. והרמב״ן ז״ל תירץ דכאן בתשובה בהרהור לב לבד על כן הוא עדיין בהסתר פנים ולא כראשון. אבל כששב בוידוי על זה אמר בפרשת נצבים ושבת עד וגו׳ ושב וגו׳ יעויין שם. אבל באמת גם אם התשובה הוא רק בהרהור לבד הלא ידוע מאמרם ז״ל (קידושין מט ע״ב) המקדש את האשה על מנת שאני צדיק אפילו הוא רשע גמור מקודשת שמא הרהר תשובה בלבו. הרי שאפילו אנו רואים עתה במעשיו שהוא רשע גמור דמשמע גם בעבירות היותר חמורות כעבודה זרה (חסר איזה תיבות) עם כל זה אם באותו רגע הרהר בתשובה היה נחשב לצדיק גמור וכו׳.

בגדר צדיק או בגדר רשע, כפי מעשיו של אותו הזמן, (ובאמת זה קשה גם על המימרא שהביא לעיל, דאיך שייך לומר בראת צדיקים או רשעים כיון שאינו דבר תמידי, ורק אצל שאר כל הנבראים שנבראים באופן מסוים ונשארים כך לכל משך זמן הוייתם, למשל, אילן הוא אילן מתחילת בריאתו ועד סופו וכן כל דבר, אבל צדיק ורשע משתנה לפי המעשים אשר יעשה ואין שייך לשון בריאה על דבר שעשוי להשתנות בכל שעה על פי דבר אחר).

ואפילו מי שיש בידו למחות ולא מיחה נקרא רשע [בפרק ו׳ דשבועות (דף לט ע״ב)] **וכל שכן וקל וחומר במבטל איזו מצות עשה שאפשר לו לקיימה, דאם** מצות הוכח תוכיח שאינה מצוה בגופו כי אם בפיו, וביטולה הוא רק בשב ואל תעשה, והגם שאינו עושה מעשה העבירה בעצמו, מ״מ הרי הוא נקרא רשע - כל שכן מי שביטל מצוה כגון תפילין שהיא מצוה דגופא אף דהוי בשב ואל תעשה וודאי דהוי רשע. כמו כל **שאפשר** לו לעסוק בתורה ואינו עוסק שעליו דרשו רבותינו ז״ל (סנהדרין דף לט ע״ב) **כי דבר ה׳ בזה וגו׳ הכרת תכרת וגו׳** (במדבר טו, ל), **ופשיטא דמקרי רשע טפי מעובר איסור דרבנן. ואם בן על ברחך הבינוני אין בו אפילו עון ביטול תורה, ומזה מוכיח שודאי הבינוני אין לו שום עבירות כלל, ואינו עובר עבירות לעולם ומשום הכי מעה רבה בעצמו לומר שהוא בינוני.**

והא דאמרינן בעלמא (עיין רמב״ם הלכות תשובה פרק ג הלכה ג)[ס] **דמחצה על מחצה** מקרי בינוני ורוב זכיות מקרי צדיק, הבעל התניא מקשה כאן על ההנחה שהניח עד כאן, ומביא שמצינו שכן אזלינן בתר רוב, וברוב מצוות נקרא צדיק, וזה דלא כמו שאמרנו שהבינוני הוא מי שלא עבר עבירות כלל.

והתירוץ על זה הוא שמה שמצינו כן **הוא** שָׁם המושאל לענין שכר ועונש לפי שנדון אחר רובו, ומקרי צדיק בדינו מאחר שזוכה בדין, והביאור הוא, שתיבת צדיק יש לה שני מובנים, א׳ שם התואר שאז פירושו הוא אדם שאין בו עבירות כלל, ויותר מזה שאין לו אפילו הרצון לעשות שום רע כלל וכמו שיבאר אחר כך. ב׳ שלפעמים משתמשים בו גם לשם המושאל, פי׳ שלגבי דבר אחד נקרא צדיק, וכמו שאמר הכתוב (דברים כה, ו) והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע, ואירי שם בדין תורה בין שני בני אדם, ויתכן שהזוכה בדין הוא באמת רשע

ביאורים וציונים

נט. במסכת יבמות דף כ. אמר אביי כל המקיים דברי חכמים נקרא קדוש אמר ליה רבא וכל שאינו מקיים דברי חכמים קדוש הוא דלא מיקרי רשע נמי לא מיקרי.

במסכת נדה דף יב. כל המקיים דברי חכמים נקרא צנוע אמר רבא ושאינו מקיים דברי חכמים צנוע הוא דלא מקרי הא רשע לא מקרי.

ס. וז״ל שם, כל אחד ואחד מבני האדם יש לו זכיות ועונות, מי שזכיותיו יתירות על עונותיו צדיק ומי שעונותיו יתירות על זכיותיו רשע, מחצה למחצה

ועובר עבירות ומכל מקום התורה קראתו בשם צדיק, כי שֶׁם הפירוש של צדיק הוא, שלגבי דין זה הוא צדיק אבל אינו שם תואר עליו בכלליות להיות נחשב לצדיק.

וכן הוא הביאור בגמרא שהביא הבעל התניא לעיל, שמי שיש לו רוב זכויות נחתם דינו לטוב ונקרא צדיק, שהפי׳ הוא גם כן כנ״ל דהוי צדיק רק לגבי זה הדין. וכמו שאנו רואין בחוש שיש בני אדם שנחתמו לשנה טובה אף שעוברים עבירות, וכן להיפך, רואים צדיקים שנחתם עליהם גזר דין קשה רח״ל ואין להוכיח מזה שזה צדיק וזה רשע, רק שלפי החשבונות שחישב הקב״ה בדינם יצא זה זכאי בדין, וזה לא יצא זכאי בדין, ועל כן יקרא בשם צדיק אבל לא לענין שם התואר של צדיק.

אבל לענין אמיתת שם התואר והמעלה של מעלת ומדרגות חלוקות צדיקים וביונים **אמרו** רבותינו ז״ל **צדיקים יצר טוב שופטן שנאמר** (תהלים קמ, כג) **ולבי חלל בקרבי שאין לו יצר הרע כי הרגו בתענית, אבל כל מי שלא הגיע למדרגה זו אף שזכיותיו מרובים על עונותיו אינו במעלת ומדרגת צדיק כלל. ולכן אמרו** רבותינו ז״ל **במדרש** (ילקוט שמעוני שמואל ב׳ פ״ב רמז פו) **ראה הקב״ה בצדיקים שהם מועטים עמד ושתלן בכל דור ודור** וכו׳ **שהם יהיו המנהיגים** וְיַזְכּוּ **את כל** הדורות הבאים ויתקנו את בני דורם, וכמ״ש (משלי י, כה) **וצדיק יסוד עולם** שהצדיק הוא היסוד שעליו העולם עומד, ובלעדו אין העולם יכול להתקיים. בזה מניח הבעל התניא הנחה יסודית שהפי׳ של יצר טוב שופטן הוא, שצדיק הוא, אדם שאי אפשר לו לעבור עבירות, שאין לו שייכות לעבירות ואין לו בחירה על זה, משום שאין לו יצר הרע. וזהו הפי׳ מה שאמר דוד המלך ולבי חלל בקרבי, שסילק היצר הרע מרשותו ואין לו מקום לדור אצלו. ותיבת חלל, פירושו ריק, (ליידיג), שדוד המלך אמר על עצמו שלבו ריק, שהמקום שאצל כל אדם הוא מדור היצר הרע, דהיינו החלל השמאלי שבלב, הנה אצל דוד המלך, הוא ריק וחלל (ועל דרך שאדם מת נקרא חלל, שגופו מרוקן מנפשו) וזהו צדיק. וזהו הפי׳ צדיקים יצר טוב שופטן, שהם אינם שומעים כי אם דעה אחת והוא מהיצר טוב.

ובאמת יש כמה מדרגות בצדיקים, יש כאלו שהם מל״ו הצדיקים[סא]..

אבל יש ג״כ צדיק שנקרא צדיק יסוד עולם, לשון יחיד, שהוא הצדיק הדור והוא יסוד העולם. וב׳ אופנים יש בצדיקים, יש כאלו שלא נולדו צדיקים רק על ידי עבודתם הגיעו למדרגת צדיק. ויש כאלו שנולדו בגדר צדיק וכמו שאמר

ביאורים וציונים

בינוני וכן המדינה אם היו זכיות כל יושביה מרובות על עונותיהן הרי זו צדקת ואם היו עונותיהם מרובין הרי זו רשעה וכן כל העולם כולו וגו׳.

סא. המהר״ל בספר נצח ישראל (פרק ט׳) וז״ל אמנם במלת ״איכה״ רמז גם כן שנכרתו על ידי ל״ו כריתות... אך עתה גרמו שניהם ביחד שהיו נכרתים

איוב בראת צדיקים, ועל פי רוב צדיקים כאלו הן נשמות שכבר היו מתוקנות לגמרי ולא באו לעולם הזה כי אם לתקן בני דורם[סב]. ולצדיקים כאלו מביא הבעל התניא מאמר הגמרא ששתלן בכל דור ודור.

וצדיקים ממדרגה זו זוכרים מה שקרה להם בגלגוליהם הקודמים, ואינם כשאר בני אדם שאינם יכולים לזכור מה שאירע להם בגלגוליהם הקודמים, שאם היו זוכרים היה ניטל מבחירתם, אבל צדיק כזה שבין כך אין לו בחירה לעשות רע יכול לזכור כל קורות וגלגולי נשמתו.

וכגון מה שידוע שהרה״ק הישמח משה זיע״א אמר על עצמו שהוא זוכר שבאחד מגלגוליו הקודמים היה אחד מן הצאן שבעדר יעקב אבינו והראה סימן על גבו שנשאר ממכה שקבל מיעקב אבינו. וכן מפורסם על הרה״ק האוהב ישראל מאפטא זיע״א שזכר שבגלגול קודם היה כהן גדול, ובתפילת מוסף ביוה״כ בסדר העבודה בקטע וכך היה אומר אנא השם, שינה ואמר וכך ״הייתי״ אומר. וגם הוא זכר שהיה אחד מן הצאן אצל יעקב אבינו. וזכר שיר אחד ששמע מיעקב אבינו ולמדו לחסידיו והניגון ידוע עד היום. וכן הרה״ק מרוז׳ין זכר שבגלגול קודם היה שלמה המלך. וביאור הענין, שצדיקים זוכרים את גלגוליהם ואין להם בחירה לעשות רע הוא, שהם אינם יורדים לעולם הזה לצורך עבודת ותיקון נשמתם כי נשמתם כבר מתוקנת כל צרכה, וכל מטרת ירידתם לעולם הזה היא רק בעבורינו כדי לזכות את הדור, ועל כן אינו מן היושר שיוכלו להסתכן בזה העולם, ולכן זוכרים את אשר עבר עליהם ואין להם יצר הרע לרע[סג].

ביאורים וציונים

מן השם יתברך, ונכרתו מן הארץ. ונראה כי ל״ו כריתות כנגד מה שאמר בסוכה (מה ע״ב) שיש ל״ו צדיקים שמסתכלים באספקלריא המאירה, שנאמר (ישעיה ל, יח) ״אשרי כל חוכי לו״. ואלו ל״ו הם הפך זה, כי הצדיקים עם השם יתברך לגמרי, ובעלי כריתות נכרתים מן השם יתברך לגמרי, ודבר והפכו הם שוים.

ובספר מאור ושמש פרשת האזינו ד״ה או וז״ל ובחוץ לארץ יש לעולם ל״ו צדיקים כנמצא בזוהר הקדוש והם מרומזים בפסוק אשרי כל חוכי ל״ו, וכמנין זה עולה הש״ס בבלי להכניע בהם אומות חוץ לארץ אשר מן הצורך להכניעם.

סב. **בספר אגרא דכלה** (ביאורי מדרש רבה לפרשת בראשית)

כתב וז״ל, והנה קבלת הקדמונים הוא שלפעמים יבא נשמה קדושה שהיתה בשמיטת החסד תבא לזאת השמיטה, לתקן הדור שלא יתגברו הרשעים מסטרא דשמאלא, ואלו הם שנכתב אצלם ׳היה׳, כמאמרם ז״ל (כ״ר פ״ל ח׳) עולם חדש ראה, כדכתיב (שמות ג, א) ומשה היה, (שם א, ה) ויוסף היה, (אסתר ב, ה) איש יהודי היה. והנה הצדיקים האלו ודאי נשמרים מכל טומאה וחלאה כיון שבאו רק לתיקון הדור, ואם כן יש מקום לומר שהקב״ה חפץ יותר במעשיהם של רשעים מזו השמיטה, כיון שסוף כל סוף על ידי גלגולים וסיבות רבים יתגדל ויתקדש שמו ית׳ עליהם ביתר שאת ויתר עוז על ידי שמהפכים מר למתוק, מה שאין כן אלו הצדיקים הקדושים אשר נדמו כמלאכי רוח משרתי אש, ע״כ.

סג. **בספר אגרא דכלה** דף קכא: וז״ל וירמוז עוד על פי מה שנדע בסוד הגלגול, שלפעמים נשמה

אמנם כמעט כל האנשים אין להם שייכות לזה ועד כמה שיעבדו אין ביכולתם להיות צדיקים כאלו, רק שכל ימיהם ישארו במצב מלחמה עם יצרם הרע, ואדרבה זוהי שליחותם בעולם הזה ועל ידי זה יגיעו לתכליתם, וזהו עבודת ובחינת הבינונים שבבחירתם ועבודתם לא יעשו אפי׳ עבירה אחת כל חייהם.

ויש גם כן רשעים, שנבראו כרשעים ואין להם בחירה לעשות טוב, ועל דרך הכתוב (תהלים נח, ד) זרו רשעים מרחם, וזוהי כוונת איוב במה שאמר בראת רשעים, וזהו אחד מסודות הבריאה מה שהקב״ה צריך גם רשעים כדי להנהיג עולמו להביאו לתיקונו. וכן יש אלו שעל ידי מעשיהם אבדו את הבחירה והיכולת לעשות טוב. כגון פרעה שמצינו שע״י רשעתו ניטלה ממנו הבחירה כדכתיב ואני הכבדתי את לבו. אמנם כל שאר בני אדם יש להם בחירה להיות לפחות בינוני. ולהלן יבאר אלו הג׳ בחינות בארוכה.

אך ביאור הענין להבין חילוקי מדרגות אלו **על פי מה שכתב** הרח״ו ז״ל **בשער הקדושה** [**ובעץ חיים שער נ׳ פרק ב׳**] **דלכל איש ישראל אחד צדיק ואחד רשע יש שתי נשמות איש ישראל דיוקא**, שרק לנו יש נפש אלהית אבל לא לאומות העולם דלהם יש רק נפש אחת, וגם זה אינו במדריגת הנפש השני שבישראל, אלא מסוג שלישי שהוא נפש שכלי שיש בה כח

ביאורים וציונים

מתוקנת הוצרכה לבא בגלגול לצורך תיקון הדור, (ובפרט לפי דעת המקובלים הסוברים שהנהגת העולם על פי סדר השמיטות, סוברים הם שלפעמים לצורך הדור יבא נשמה משמיטה שעברה, והן הם אותם הנשמות שנאמר בהם היה, שאמרו רז״ל (ב״ר פ״ל ח׳) עולם חדש ראה). והנה זאת הנשמה נפשה בשאלתה, הלא אני כבר תקנתי המגיע לחובתי, ולמה אהיה מעותד למקרים למלחמת היצר ופן אלכד ח״ו, אזי השי״ת מבטיח לאותה הנשמה שלא יזדקר לפניה שום חטא ועון, ומשליטה על היצר. וזהו (בראשית כד א) ואברהם ״זקן, (היינו נשמה זקינה שקנתה חכמה כבר והיא מתוקנת מכל וכל), בא בימים (הוצרכה לפעמים לבא בימים היינו תחת הזמן, ובפרט לפי דעת חכמי השמיטות יצדק מאוד, להיות השמיטה זו שמיטות הגבורה, והשמיטה שעברה שמטת החסד, יצדק מאוד ״ואברהם ״זקן, היינו נשמת החע״ד משמיטת החסד הנקרא אברה״ם, והוא זק״ן משמיטה שעברה), ובכדי שלא ישלוט עליו היצר אזי וי״י ברך את אברהם בכ״ל, ומה מתקו דברי רז״ל (ב״ר פנ״ט ד׳) שהשליטו ביצרו, והבן.

ובספר **תפארת שלמה** לראש השנה וז״ל והענין הוא כי יש נשמות קדושות אשר כל תכלית ירידתם לעולם רק לתקנת העולם ולטובת הרבים ולתקן נשמות בני ישראל כמו משה רבינו ע״ה וזולתו ונשמת רבי עקיבא אשר הי׳ ענף מנשמת משה רבינו ע״ה כידוע וכן כל הצדיקים בכל דור ודור אשר נטועים לרבי׳. והם פטורים מעבודת עצמם כי כבר תיקנו חלק נשמתם ולא באו לעולם הזה רק לתקנת הרבים כנ״ל. וכמוהם נמצא בכתבי האר״י ז״ל על עשרה הרוגי מלכות ע״ה היו גם כן רק לטובת הרבים וצדקתם עומדת לעד. והנה נשמת ר״ע זהו הי׳ מדתו להרבין תורה ברבים כל ימיו כנודע אשר הי׳ לו כ״ד אלף תלמידים לכן אח״כ כאשר נתפס על ידי זה היתה זאת תשובתו לפפוס בן יהודה (ברכות סא, ב) משל לשועל וכו׳ ומה במקום חיותנו כך כו׳ ע״ש. ולכאורה יקשה איך הי׳ מוסר נפשו על דבר זה ללמד תורה ברבים הלא הי׳ יכול ללמוד בעצמו.

המדבר, שבזה אינו כמו הבהמה לגמרי. והאמת שגם לעכו״ם יש בחינה מסויימת של נפש אלהית, מצד זה שנברא בצלם אלקים, אבל אינו חלק ממנו כי אם בבחינת מקיף[סד], ודרך אותו מקיף יכולים לזכות לעולם הבא כמו שאמרו חז״ל שחסידי אומות העולם זוכין לעולם הבא[סה] אבל בגופם אין להם שייכות לעולם הבא שהוא עולם רוחני[סו].

דכתיב ונשמות אני עשיתי שהן שתי נפשות והכתוב במילואו הוא (ישעי׳ נ״ז, ט״ז) כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי, והפסוק מדבר באופן ירידת הנשמות לעולם הזה, ומתחיל ברוח לשון יחיד ומסיים בנשמות לשון רבים, הרי שלכל יחיד יש באמת שתי נשמות.

בפרקים הבאים יבאר הבעל התניא ענין השתי נפשות, שהן נפש אחת מצד הקליפה ונפש אחת מצד הקדושה שהן בכללות ענין היצר טוב והיצר הרע וענין הגוף והנשמה[סז], וענינם בקצרה ממש הוא שהנפש מצד הקליפה הוא הכח באדם

ביאורים וציונים

סד. **בספר דרך ה׳** (חלק ב׳ פרק ד׳ אות ו׳) וז״ל ואולם לא היתה הגזירה להאביד את האומות האלה, אבל היתה הגזירה שישארו במדריגה השפלה שזכרנו, והוא מין אנושיות שהיה ראוי שלא ימצא אלו לא חטא אדה״ר, והוא בחטאו גרם לו שימצא. ואמנם כיון שיש בהם בחי׳ אנושיות, אע״פ שהיא שפלה, רצה הקב״ה שיהיה להם מעין מה שראוי לאנושיות האמיתי, והיינו שיהיה להם נשמה כעין נשמות בני ישראל, אע״פ שאין מדריגתה מדריגת נשמות ישראל אלא שפלה מהם הרבה. ויהיה להם מצות, יקנו בהם הצלחה גופיית ונפשיית גם כן כפי מה שראוי לבחינתם, והם מצות בני נח.

(ומו״ה אמר לי שהישמח משה בחלקים האחרונים כותב בפירוש שיש לאו״ה נפש אלקי בבחינת מקיף.)

סה. **וכן כתב הרמב״ם** הלכות מלכים (פרק ח׳ הלכה י״א) וז״ל, כל המקבל שבע מצות ונזהר לעשותן הרי זה מחסידי אומות העולם, ויש לו חלק לעולם הבא, והוא שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שצוה בהן הקב״ה בתורה והודיענו על ידי משה רבינו שבני נח מקודם נצטוו בהן, אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת אין זה גר תושב ואינו מחסידי אומות העולם ולא מחכמיהם, ע״כ. (ועיין בספר ישראל קדושים אות ז׳ ד״ה ומשיח).

סו. **בספר דרך ה׳** (חלק ב׳ פרק ד׳ אות ז׳) וז״ל ואולם לעוה״ב לא תמצאן אומות זולת ישראל, ולנפש חסידי אומות העולם ינתן מציאות בבחינה נוספת ונספחת על ישראל עצמם, ונטפלים להם כלבוש הנטפל לאדם, ובבחינה זו יגיע להם מה שיגיע מן הטוב, ואין בחקם שישיגו יותר מזה כלל.

סז. **בתורה אור** (פ׳ מקץ דף לח ד״ה מי) כתב וז״ל, אך הענין הוא כי הנה באור ענין יצ״ט ויצה״ר הוא כי נודע שיש בכל אדם ב׳ נפשות נפש אלהית ונפש הבהמית וכל נפש מתחלקת לשנים. שהם שכל ומדות. והנה עיקר הנפש הוא משכל. כי נפש האדם עיקרה היא נפש המשכלת ומתבוננת תמיד ומשגת באור אין סוף ב״ה. ואין לה השכלה אחרת. והמדות אהבה ויראה הנולדות מן השכל והשגה זו הן הנקראות בשם יצ״ט. וכן עיקר נפש הבהמית היא המשכלת ומשגת גשמיות עוה״ז וחומריותן שהוא זה לעומת זה לעומת נפש האדם. שהשכל המלובש בעניינים גשמיי׳ הוא הפך ממש מן השכל שבנפש האדם. שהיא בחי׳ חכמה עליונה בחי׳ חכים ולא בחכמה ידיעא. למעלה מן השכל המושכל ומושג בגשמיות. והשכל המושכל ומושג בגשמיות ע״פ שכל אנושי הוא שקר והפך ממש מחכמת אלהות שהיא חכמת אמת והמדות הנולדות משכל הגשמי הן הנק׳ בשם יצה״ר וצריך האדם לאכפייא... ע״כ.

וביערות דבש (דרוש ז׳) דן בדעות שונות בענין זה

שבזה הוא דומה לבהמה דכמו שבהמה אוכלת וישינה ועושה שאר פעולות הנצרכות גשמיות לחיותה הגשמית וגם עושה כל מה שרוצה מבלי שום דבר המעכב, כמו כן יש חלק באדם שרוצה בכל אלו הדברים לאכול ולשתות ולהתעגג בשאר תענוגי עולם הזה[סח], ולכן אנו מכנים לנפש הזה בשם נפש הבהמית, והוא היא היצר הרע שמפתה את האדם לעשות כל מה שגופו מתאוה אליו וכמו שאומרים בתפלה ומותר האדם מן הבהמה אין, לבד הנשמה הטהורה.

והנפש השנית שבישראל שהיא מצד הקדושה, היא הנשמה הקדושה שהיא חלק אלוה ממעל ממש, והיא באה ממקור גבוה עד מאד, היכל הנשמות שהוא המקום שמשם נחקקה התורה בבחינת "קוב"ה ישראל ואורייתא חד הוא" ונשמה זו באה מכסא הכבוד ובעת פטירתו מן העולם חוזרת לכסא הכבוד, והוא הוא היצר טוב שמצוה לאדם לעשות טוב וללמוד ולהתפלל אפילו נגד רצונותיו ותאוותיו של הגוף, ויש לה תשוקה וגעגועים וחשק להתדבק בבורא כל העולמים.

מכאן עד סוף הפרק מבאר בקצרה ענין הנפש דקליפה, ומתחילת פרק ב׳ יבאר בארוכה ענין הנפש דקדושה. **אחת מצד הקליפה**, הנה לטובת הבריאה וכדי לזכות את ישראל את הכל ברא ה׳ יתברך

ביאורים וציונים

וז״ל, אבל דע כי נודע בפסוק כי האדם עלול לחטוא, כדכתיב כי יצר לב אדם וכו׳ ולפתח חטאת רובץ, אבל למה מה טיבו של היצר הרע, דעת פילוסופים ובתוכם הרמב״ם, כי גוף האדם אשר הוא מן ד׳ יסודות החומר הם היצר הרע באמת, כי כל ענינם לחמוד ולהתאוה הגופנית החומרית כולם לרוע יביטו אין דורש אלהים, הכל סג יחדיו לתאוה זמנית ופשע מקרי, וכפי הרכבת ומזג היסודות, כן התאוה, במזג זה התאוה לממון ובזה לאכילה ושתיה ובזה לשאר דברים. ונשמתו של אדם היא יצר טוב, אשר באמת כל מגמתה לתועלת המועיל הוא המלחמת יצרים להיות הגוף עיקר וחצורה טפלה. לכן אדם עלול לחטא ופשע, אם לא ברוב התגברות העיון בלימוד וזירוז לבטל החומר לגבי הצורה, דהיינו הגוף מול הנפש. אבל כפי דעת רבים תורנים, וכפי הנראה מגמתה וביחוד חכמי אמת אומרים, כי יצר הרע הוא מלאך רע באמת מסטרא דס״ם והמון חילותיו אשר שוכן באדם ומסית לו לעבור פי ה׳, ולולי הוא היה הגוף כרוך אחר הנשמה כעגלה אחר מנהיגה, ולמול זה נתן ה׳ יצר טוב שהוא מלאך טוב לשומרו לבל יפול בלכד יצר הרע, זה מושך לכאן וזה לכאן, ואשרי אדם יבחר ויקרב יצר טוב, כי אז טוב לו, ואמרו בגמ׳ (קידושין פא ע״א) להדיא חזי דאנא בשרא ואת נורא, וכהנה יתר ספורים המורים על זה שהוא מלאך רע באמת. (ועיין בדברי חיים לפרשת זכור).

סח. **בספר שיחת מלאכי השרת** (פרק רביעי ד״ה ולכך)

כתב וז״ל, כי הלב הוא שקול מחצה זכאי ומחצה חייב. ר״ל שיש בו נטיה לטוב ונטיה לרע מוטבעים בו והם הנקראים בפי החכמים יצר טוב ויצר הרע וכמו שאמרו [ברכות ס״א ב׳] כי לב חכם לימינו בחלל ימין שבלב ולב כסיל לשמאלו. וחלק הנשמה הוא כולו לד׳ כמו שתיקנו אנשי כנסת הגדולה לומר נשמה שנתת בי טהורה. וחלק הנפש הוא להיפך כי הוא הממוסך ומגובל עם הגוף החומרי ולכך נטייתו אחריו ביחוד וכו׳.

זה לעומת זה, דהיינו כשם שהאציל וברא את כל בנין וקומת הקדושה, כמו כן ברא כנגדו בנין של רע וטומאה (וכאשר נבאר בארוכה לקמן), וגם נתן באדם את הכח הנפלא של בחירה, וע״י שהאדם ימאס ברע ויבחר בטוב ע״י כן יקבל שכרו. והבעל התניא מבאר כאן שהנפש הבהמית שבאדם הישראלי בא מהבנין של רע (לא רע גמור, כאשר יבואר לקמן בפרק זה). והנה בנין זה של רע מכונה בשם קליפה. והפירוש הפשוט של קליפה הוא, כמו קליפת הפרי, שהפרי טמון בתוך קליפותיו. וכמו כן כל מציאות וכוחות הרע אינם מציאות בפני עצמם ח״ו, רק שבכל כח של רע יש בהתלבשותו ניצוץ של קדושה שמחייהו, שזהו העיקר כמו הפרי, והרע שמסבבו הוא כמו הקליפה לפרי.

והביאור, שכל דבר בעולם נברא מד׳ יסודות[סט], והם אש רוח מים עפר, והשורש של יסודות אלו הוא הד׳ אותיות של השם הוי״ה[ע], וזהו החיות של כל דבר בעולם[עא], רק שהאותיות אינן נראות להרואה כיון שהן מוסתרות ומוטמנות בתוך הד׳ יסודות, שה׳ יתברך

ביאורים וציונים

סט. **בנפש החיים** (בהגהה בפרק ב׳) שמביא דברי הזוהר הקדוש וז״ל, ואף שאין חידוש ניכר לעין אמנם הד׳ יסודין עילאין דאינון השרשין קדמאין, ואבהן דכולא כנזכר בזוהר (וארא כג ע״ב) שהם שורש כל מעשי בראשית ופנימיות כולם, והם ד׳ אותיות הוי״ה ברוך הוא, התמזגותם והרכבתם כל עת ורגע בשורש שרשם, אינו מושג כלל, והוא יתברך שמו מחדשם כל רגע לפי רצונו ע״כ.

ע. **בספר שערי קדושה** (חלק א שער א) ונמצא כי גם בנפש האדם היה כן, כי הלא חוצבה מן ארבע יסודות רוחנים שמהם נוצרו כל העליונים והם ארבע אותיות שם הוי״ה ברוך הוא, ועל זה נאמר (יחזקאל ל״ז ט׳) מארבע רוחות בואי הרוח וגו׳, ע״כ.

ובספר **מאור עינים** (פרשת מטות) כתב וז״ל, כל הד׳ יסודות בנין גופו כל אחד לעבודתו כי הן גם כן שרשן משמו יתברך כנודע שהוא השתלשלות ד׳ אותיות של שם הויה וכו׳, ע״כ.

ובספר **קדושת לוי** (חנוכה) כתב וז״ל, והנה נגד אלו ד׳ יסודות יש ארבע אותיות משם הוי״ה ב״ה ואות ה׳ הוא מלכות וגו׳ ע״כ.

ובספר **ראשית חכמה** (שער האהבה, פרק חמישי) כתב וז״ל, וכיוצא עוד יש בחינה שנית בכלל העולם והבריות שבו, שכולם נבראו בארבע יסודות, זה מורה שממציא אחד המציאם בשמו הגדול, שיש בו ד׳ אותיות, שהם שורש לארבע יסודות, כדפירשו בתיקונים, ונעתיק לשונו לקמן וענין זה ביאר הרשב״י ע״ה בזוהר זה לשונו: אמר רבי שמעון תא חזי ארבע אינון קדמאי רזא דמהימנותא, ואינון אבהן דכלהו עלמין, ורזא דרתיכא עילאה קדישא. ואינון, א״ש, רו״ח, מי״ם ועפ״ר אלין אינון רזא עילאה, ואלין אינון אבהן דכלהו עלמין, אבהן דכלא, ומאינון נפקי זה״ב וכס״ף ונחש״ת וברז״ל, ותחות אלין מתכן אחרנין, דדמיין לון כגוונא דאלין.

(תרגום הזוהר): אמר רבי שמעון: בא וראה: ד׳ ראשונות שהם ארבע רוחות העולם. הוא סוד האמונה, הם האבות של כל העולמות והם סוד המרכבה העליונה הקדושה. ואלו ד׳ יסודות אש רוח מים ועפר הם הסוד העליון, ואלו הם האבות של כל העולמות והאב של הכל, ומהם יוצאים זהב וכסף ונחושת וברזל, ומתחת אלו הד׳ מתכות אחרים הדומים להם כעין אלו.

עא. **בספר מאור עינים** פרשת ויצא וז״ל ויכול לבוא למדריגת תשובה שיהא לבו זך ונקי להשראת הבורא ברוך הוא בתוכו ממש כמו שכתוב (שמות

הסתיר את כבודו בהתלבשותו בארבע היסודות. ושכך הוא דרך ההשפעה של כל אור שה׳ משפיע מלמעלה למטה שאינו בא באופן ישר, רק דרך מחיצות שמסתירים האור.

ובאמת בתוך כל דבר גשמי יש נקודה של קדושה שמחיה את הדבר, רק שהנקודה אינה בגלוי כי אם מוסתרת בתוך הטבע. וכל עולם הטבע הזה שחוצץ בין הקב״ה לעינים הבשריים של האדם עד שנראה כמו שיש לעולם הטבע איזה כח מעצמה, נקרא קליפה להקדושה.

אמנם צריכים לדעת שאף הקליפה היא חלק מבריאת הקב״ה והיא נתהוותה גם כן משם הוי׳, רק שהיא הפסולת שנפלה בשבירת הכלים (והוא חלק הרע שבאה ממנה ויש לה תפקיד מסויים, ויבואר ענינו לקמן). וכמו בקליפת הפרי אף שאין הקליפה עיקר מ״מ היא נחוצה מאד ובלי הקליפה היה הפרי מתרקב, והקליפה שומרת את הפרי מכל דבר רע, אמנם כשהולכין לאכול את הפרי, אז אין צורך בהקליפה, וזורקים אותה. כך הוא בכל עניני גשמיות שבעולם הזה, שאף שבאים מכח הקליפה, הרי סוף סוף בלא הגשמיות אין מציאות לעולם הזה כלל, וכן כדי לקיים את התורה צריכין את העולם הגשמי שרוב מצוות התורה נעשים על ידי חפצים גשמיים, וגם הנשמה זקוקה לשכון בגוף הגשמי בעולם הזה שרק על ידו אפשר לקיים את התורה ומצוותיה. אבל צריכין לזכור תמיד שהיא רק הקליפה, וכשבאין להעיקר אז צריכין לזרוק את הקליפה לחוץ ולידבק בעיקר הפרי, שהיא הבונה והתכלית של הקליפה, כדי לגלות עוצם נאמנותנו ואהבתנו את מלכו של עולם כבמשל הבעש״ט. וכשיגיע הזמן של התגלות מלכותו אז יעביר כל ממשלת זדון מן הארץ והיה ה׳ אחד ושמו אחד.

וסטרא אחרא, הנה להקליפה שבארנו לעיל יש כמה שמות, לדוגמא

ביאורים וציונים

כ״ה, ח׳) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ונקדשתי בתוך בני ישראל כי זהו עיקר כוונת הבחירה באומה הישראלית שיזכו למדריגה שיהיו מרכבה וכסא לכבודו יתברך כמו שאמרו האבות הן הן המרכבה שפינו מקום תוכיותם וכל איבריהם וביחוד את לבם עד שהמשיכו את הבורא בתוכם וצריך תחלה להיות סור מרע דהיינו לזרוק את הרע שבקרבו הוא יצר הרע שלא יעכב לזה כי אין אדם דר עם נחש בכפיפה כנוד כמו שכתוב (תהלים ל״ד, ט״ו) סור מרע ועשה טוב דהיינו שיעזוב את הרע בלב שלם בלי שום זיוף ואז ועשה טוב רצה לומר ועשה מקום שישרה בו הטוב הוא הבורא ברוך הוא שנקרא טוב שנאמר (שם קמ״ה, ט׳) טוב ה׳ לכל.

ובספר מאור עינים פרשת בראשית ד״ה בראשית וז״ל בראשית באורייתא שנקרא ראשית דרכו ברא קודשא בריך הוא עלמא נמצא כל דבר נברא על ידי התורה וכח הפועל בנפעל אם כן בכל דבר ובכל העולמות כח התורה וכן האדם דכתיב (במדבר י״ט, י״ד) זאת התורה אדם כאשר יתבאר והתורה וקודשא בריך הוא חד נמצא בכל דבר הוא חיות הקודשא בריך הוא: ואתה מחיה את כולם וצמצם כביכול עד מדרגות התחתונות והושם חלק אלו״ה ממעל תוך חשכת החומר כי כל עיקר כוונה היא שיתעלו מדרגות התחתונות למעלה ולהיות יתרון האור מן החושך.

קליפה, כח הטומאה, יצר הרע, מלאך המות ועוד. וכל אחד מראה ענין אחר של כחה. ואחד משמותיה היא סטרא אחרא, שפירושו צד אחר, כמו במלחמה שיש צד זה וכנגדו ה"צד האחר" שלוחמים נגדם. ובנוגע לענייננו, שיש קדושה ויש צד אחר שהוא הטומאה והם שני צדדי המלחמה שלוחמים זה כנגד זה. וכמו שתרגם אונקלוס על הפסוק (שמות יט, טו) אל תגשו אל אשה - לא תקרבון לצד אתתא, פי' שתאוות גשמיות הוא ה"צד אחר" מהצד של הקדושה והם הפכיים, ועומד כנגדו, ואין שייך להיות בשני הצדדים, וכמו שאמר הרבי מקאצק זי"ע על קבלת התורה שהיא דוגמת חתונה[עב], דהיינו דאמרי אינשי, "מ'קען נישט טאנצען אויף צוויי חתונות", (וזהו כלל, שכל דבר דאמרי אינשי יש דברים בגו) כך אי אפשר להיות בצד הקדושה וגם בהיפוכו.

וכן מרומז הענין בזה שבפסוק שמע ישראל, ה' אחד אות ד' הוא ד' רבתי, ובפסוק לא תשתחוה לאל אחר, כתוב אחר בר' רבתי, שהם זה לעומת זה, שהדבר שמעכב את האדם מלהגיע להאחד הוא האחר, הסטרא אחרא.

וכח הטומאה זו מונח בתוך האדם בצורת יצר הרע, ויש לו שייכות אל האדם, ובאותם חלקי האדם ששייכים יותר אל הקדושה, שם מטיל כחותיו הטמאים ביותר, וכמו שמצינו שעל החלק הכי קדוש באדם, האות ברית קודש, שבו חתם הקב"ה בריתו עם כלל ישראל, נולד האדם עם ערלה שמכסה הקדושה, ושם שורה הטומאה החזקה ביותר. (ועוד יש לרמז שכמו שהחילוק בין אות ד' לאות ר"ש הוא דק מאד, כך הוא ההבדל בין מי שנמצא בצד הקדושה ובין מי שאינו, הכל תלוי בנקודה דקה מאד, דהיינו אם כוונתו לשם שמים או לא, ששני בני אדם יכולים לעשות אותה פעולה ואצל האחד הוא "אחד" ואצל השני הוא "אחר", והכל תלוי בכוונתם אם עושים לשם שמים או לא.)

היוצא מזה, שסטרא אחרא הוא כינוי לכל חלק בעולם ששייך לצד הטומאה והיא המתלבשת בדם האדם להחיות הגוף ובדכתיב (ויקרא יז, יא) כי נפש הבשר בדם היא, פי' שהנפש הבהמית - שהוא הנפש שמצד הקליפה וסטרא אחרא - מקום מדורתה בגוף האדם הוא בחלק הדם, ומשם היא נותנת חיות לכל הגוף.

וכאן המקום לבאר שבאמת יש לעיין מה זה בכלל "חיים", ואם נשאל שאלה זו לכל חכמי העולם לא יוכלו לענות תשובה מספקת. והוא באמת דבר פלא, כי כשיש לפנינו שתי בריות, אחד חיה ואחד מתה ונעיין בהן במה נשתנתה זו מזו, לכאורה בעצם מהותן שוות הן לגמרי, ואף שכל אחד מכיר החילוק ביניהן אבן לא

ביאורים וציונים

עב. בספר אמת ואמונה (דף קב ע"ב) כתב וז"ל, בפסוק אל תגשו אל אשה (שמות יט) תרגם המתרגם לצד איתתא. ואמר בזה"ל, אז מען איז מזמין דא איז מען נישט דא (כשמזמינים כאן אין נמצאים שם) ע"כ.

ניתן להם להסבירו, ולכן אצל חכמי אומות העולם של כל תקופה משתנים התירוצים. אבל אנו קבלנו תורת אמת, והכח הזה שקורים "חיות" היא כח הרוכב על הדם, כדכתיב (דברים יב, כג) "כי הדם הוא הנפש" ובו מוטל כח החיים שברא הקב"ה, ומכח זה גם נובעים כל רצונותיו להשאר בחיים, כגון מה שרוצה לאכול כשהוא רעב ורוצה לישון כשהוא עיף וכו'.

וממנה באות כל המדות רעות, פי' שכל המדות רעות באות מצד הנפש הבהמית, שהיא נפש הקליפה, **מארבע** יסודות **רעים שבה**, הנה כל דבר שבחלק הקדושה שורשו הוא בד' אותיות הוי"ה שבו נבראו ומתקיימים העולמות כנ"ל, כך כנגדה בחלק הטומאה יש ג"כ ד' יסודות שהם ה"זה לעומת זה" של הד' אותיות הוי"ה ומהם מתהווה גשמיות הבריאה, והם אש רוח מים ועפר.

[**והאמת** היא שכל הארבע יסודות ישנם בכל חלקי הבריאה. ולדוגמא, בעץ יש חלק האש, והוא מתגלה כשמדליקים אותו, שאז מתיחד עם יסוד האש ומתעורר החלק האש שיש בתוכו, ועל ידי השריפה נעשה רוח, ולאחר שנשרף נעשה אפר שהוא מיסוד העפר, ואותיות אל"ף ועי"ן מתחלפים שהם ביסוד אחד (וזהו עפר - אפר). וכן בעץ יש יסוד המים והוא הלחלוחית שבתוך העץ וכמו שנראה לעין שמבפנים הוא לח. ואף שדברי תורה אינם צריכים ראיה, אבל המציאות הוא שגם אצל חכמי המדע כהיום הודו לזה, והרבה דברים נפלאים שבונים הוא על פי דברים אלו.]

וכמו שדבר זה מצוי בעולם כך הוא **באדם**, על פי הכלל דאיתא בתיקוני זוהר שאדם נקרא עולם קטן[עג], וכן על פי מה שפירש הרמב"ן[עד] על הפסוק נעשה אדם, שכל הבריאה השתתפה בעשיית האדם, והאדם כולל את כל הבריאה, וממילא בנפש הבהמי - הגשמי של האדם ישנם הד' יסודות גשמיים של כל העולם. ומבאר הבעל התניא שמיסודות אלו באים המדות רעות.

דהיינו כעס וגאוה מיסוד האש שנגבה למעלה, יסוד האש יש לה תכונה מיוחדת שאינו כן בשאר היסודות, והיא שאינה משועבדת לכח המשיכה של הארץ, כי כל דבר שבעולם נופל למטה, אבל אש נמשך ועולה למעלה, וכלשון חז"ל עד שתהא השלהבת עולה, והטעם הוא, ששורש יסוד האש הוא תחת גלגל הירח[עה], וכל תולדות האש, רוצים לעלות לשורשם למעלה בלבנה.

ביאורים וציונים

עג. עיין בתיקוני זהר (דף ק ע"ב) ובזוה"ק ויקרא (דף לג ע"ב), ובמדרש תנחומא (פ' פקודי סימן ג').

עד. עיין לעיל בהוספות וציונים.

עה. וכן כתב רבינו (בפרק י"ט) וז"ל, ולתוספת ביאור צריך לבאר היטב מ"ש נר ה' נשמת אדם פי' שישראל הקרוים אדם נשמתם היא למשל כאור הנר שמתנענע תמיד למעלה בטבעו מפני שאור האש חפץ בטבע ליפרד מהפתילה ולידבק בשרשו למעלה ביסוד האש הכללי שתחת גלגל הירח כמ"ש בע"ח, ע"כ.

[ועל פי זה נוכל להבין מה שנפסק בהל׳ פסח (או״ח סימן תנ״ג) דבדיקת חמץ צריך להיות לאור הנר ובלילה דוקא, אבל ביום אינו יוצא תיקון בדיקת חמץ ואפילו אם בודק לאור הנר, ולכן אם בדק ביום אפילו לאור הנר צריך לחזור ולבדוק בלילה כתקנת חכמים. ועוד אמרו שאפילו בבית אפל שאין שם אור כלל חוץ מאור הנר שבו הוא בודק, ולפי ראות העין נראה שהוא בודק מכח האור של הנר, מכל מקום גם שם לא יבדוק ביום. והטעם אמרו, שזהו משום שאין אור האש מבהיק ביום כמו בלילה. וכן איתא במדרש (ילקוט שמעוני פ׳ נח), שנח בתוך התיבה ידע מתי יום ומתי לילה לפי בהירות הנרות. ואם תשאל לחכמי הטבע לא יודו לזה, אבל האמת היא כן. והענין פשוט על פי הנ״ל, שהיות שכל המקור של יסוד האש הוא בלבנה, ובלילה הוא זמן שליטת הלבנה, ולכן בוער יותר בלילה שאז נתגלה מקורו בעולם ומעורר אצל כל אש בעולם לימשך אחר שורשו]

וכח זה של אש יש גם באדם, ובא לידי התגלות באדם בשעת כעסו או כשהוא מתגאה, כי זהו ענין הגאוה שמגביה עצמו למעלה, וכשכועס גופו מתחמם, והיא היא כח הקליפה של אש מתלקחת המוזכרת בנבואת יחזקאל.

ותאות התענוגים מיסוד המים כי המים מצמיחים כל מיני תענוג, פי׳ שאין שיך תענוג גשמי בעולם בלא מים. וכל דבר המושך את לב האדם, בא מכח המים שבו, וכמו נהר המושך.

והוללות וליצנות והתפארות ודברים בטלים מיסוד הרוח שדברים אלו אין בהם ממש. והתפארות אינו כמו גאוה, שהתפארות הוא רק בדיבור, שמדבר אודות עצמו בהתפארות. והוללות פירושו "פוסט", (ריקנות), ויש לרמוז בזה כי אותיות ה׳ וח׳ מתחלפין והולל הוא כלשון חלל שפירושו אדם שמת ונתרוקן מנשמתו, וזהו ענין ההוללות שהוא דבר ריק ואין בו שום חכמה כלל.

וענין ההוללות בולט ביותר בנוגע בחכמת הנגינה. כי החכמה של נגינה היא, איך לצרף קולות שונים שבעצם אינם שייכים אחד אל השני ועל ידי צירופם בסדר מיוחד יוצא שיר נאה ונעים. ואם מצרפים קולות שונים בלא חכמה ומוציאים קולות בעלמא בלי שום סדר הרי זה אינו שייך לנגינה ואינו רק רעש בעלמא, בלא שום חכמה. וכמו שרואים בניגוני הוללות שהם רק רעש וקולות בעלמא בלי סדר וחכמה. וכל כמה שהקול הוא יותר משוגע ורחוק מן החכמה, הרי זה מעורר יותר את האדם למדותיו הגרועות והשפלות ביותר, וכל תאוותיו וכל מיני תשוקות של אהבות אסורות או של רציחה, בקיצור, פירושו, הפקר. והמוסיקא שמעוררת הפקרות כזאת, היא בגדר מה שכתוב (משלי ג, ג) **נתקה** את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבותימו, להיות כאיש משוגע, שאינו מקושר ואינו משועבד לכלום, רק בהפקרות ופריקת עול וזוהי הוללות - חוללות, ריקנות ממש.

ובאמת הוללות נובעת מכח הליצנות שהיא היפך האמת[עו]. כי ליצנות היא להפך המציאות, וכל ההצלחה של

השחוק וליצנות הוא בזה שאינו כפי השכל, וכפי מה שהוא יותר רחוק מן השכל כך יצליח הליצנות יותר ויצחקו ביותר, ואין בו ממשות כלל.

וכן התפארות, שאדם משבח עצמו או עושה פעולות שאחרים יכירו שהוא אדם טוב ומכובד, ועושה כן אפילו כשיודע שכל מי ששומעו או רואהו צוחק ממנו, מכל מקום הוא שמח ומתהנה ממעשה ההתפארות שלו אף שאין בהם ממש כלל, והוא הבל ורוח בעלמא. ולכן שני מיני התנהגויות הללו באים מיסוד הרוח, שדומים לרוח בזה שאין בהם ממש.

ועצלות ועצבות מיסוד **העפר**, הנה עצבות ועצלות הם סוג אחד, והוא המצב שהאדם אינו רוצה לעשות שום דבר, רק לילך לישון. אין לו סיפוק נפשי, ועצמותיו מכבידות עליו, וזה מביאו למרה שחורה ומצב רוח רע, וכמו העפר שהוא עבה ונופל לארץ. וזה אינו דומה כלל למה שמצינו שצריך לעשות חשבון הנפש ולהתחרט על העבירות שעשה. כי נמצאים שני מיני הרגשים, אחד נקרא עצבות ואחד מרירות אחד מהם טוב ואחד רע[עז]. והסימן לידע החילוק ביניהם, שעצבות גורמת להאדם להתיאש ואין לו חשק לעשות שום דבר ורוצה רק לישון, מה שאין כן עצבות, והיא קרובה לגאוה ואהבה עצמית, שהאדם רצה להגיע לרמה נכבדת (ער

ביאורים וציונים

עו. **בספר רסיסי לילה** (אות נב) כתב וז״ל, כי ליצנות הוא ההיפך מדברי תורה דכתיב בה אמת שזה כל ענין התורה המלמדת לאדם דרך ה׳ היינו שכל פרטי ענייניו מעשיו ומחשבותיו יהיה הכל שפת אמת אשר תכון לעד. וליצנות הוא ההיפך מאמת שכל מעשיו ומחשבותיו הכל לפנים. והוא מתחלק באומות בכל אומה כח מיוחד שאצלם אותו כח של ליצנות ונגד זה יש כח דברי תורה שכאשר נכנס ללב שמתפשט בכלל אומה הישראלית שהם לב העולם אז יוצא נגדו אותו כח של ליצנות שבעולם ונאבד כח אותה אומה שאופיא שלה ממנו.

ובספר **צדקת הצדיק** (אות רנט) כמו ששורש כל דבר טוב הוא האמונה שבו פתחה התורה אנכי וגו׳ שלא בלשון ציווי. וידוע ג״כ בזוהר (ח״א ז ע״ב, יא ע״ב) ע״פ זה השער לה׳ צדיקים יבאו בו דתרעא הוא מדת האמונה. כך שורש כל דבר רע הוא ליצנות שהוא היפך האמונה שהוא מתלוצץ מכל דבר. וזה טעם ראשית גוים עמלק כמ״ש במד׳ (שמו״ר פ׳ כז) ע״פ לץ תכה זה עמלק ופתי יערים זה יתרו. ושמעתי דפתי הוא המאמין בכל כמו שנאמר פתי יאמין לכל דבר ויתרו לא הניח ע״ז כו׳ (כמ״ש במכילתא) שהאמין בכל ולו יש תקנה שיערים להאמין בה׳ אמת ע״י הכאת הלץ שהוא שאין מאמין כלל. וזה ראשית והתחלת לכל כוחות הרע דגוים וכטעם שחוק וקלות ראש מרגילין לערוה. כי ליצנות חלוק לב׳. בשב ואל תעשה היינו פריקת עול לילך בשרירות לבו זה נקרא קלות ראש וע״ז אמרו (ברכות ל ע״ב) אין עומדין להתפלל אלא בכובד ראש דהיינו קבלת עול מ״ש בק״ש הקודמת דע״י פריקת עול הוא ההיפך מתפלה הנמשכת מאמונה.

עז. **בספר התניא** פרק ל״א וז״ל וע״ז נאמר בכל עצב יהיה מותר והיתרון היא השמחה הבאה אחר העצב כדלקמן. אך באמת אין לב נשבר ומרירות הנפש על ריחוקה מאור פני ה׳ והתלבשותה בס״א נקראים בשם עצבות כלל בלשון הקודש כי עצבות היא שלבו מטומטם כאבן ואין חיות בלבו אבל מרירות ולב נשבר אדרבה הרי יש חיות בלבו להתפעל ולהתמרמר רק שהיא חיות מבחי׳ גבורות קדושות והשמחה מבחי׳ חסדים כי הלב כלול משתיהן.

האט געוואָלט עפעס ווערען) ולא עלתה בידו והוא מתעצב על זה[עח], והיא מן המדות הגרועות ביותר[עט]. (ועיין לקמן פרק כ״ו לגליכות הענין). אבל ענין מרירות היא שאדרבה, מחמת זה שרואה מה שקלקל ממילא מתעורר רצונו שלכל הפחות מעכשיו יהי׳ טוב, והולך מיד ומתחיל לתקן מה שפגם. והמרירות מכניסה לתוכו חמימות (ברען) למצוות. ואע״פ שהמרירות הוא דבר טוב וענין חיובי בעבודת השי״ת, מ״מ גם זה הוא רק לעתות מזומנות[פ], כי אין כל הזמנים

ביאורים וציונים

עח. בספר פרי הארץ מכתב כב (דף קפז) וז״ל

תשובה כללית לידידי נפשי, בעסק התורה והעבודה אשר רבים צועקים על המחשבות זרות והתהוות הסיבה הוא הגדלות שבהם שאינם שמחים בעבודתם, ולא די להם כי אם גדולות ונפלאות מהם, כי הנה כלל גדול בתורה להיות שמח בחלקו גם בעסק התורה ועבודה אם מעט ואם הרבה ויהנה ממנו, משא״כ אם אינו נהנה ושמח והנפש רוצה להנות מתאווה תאווה, וכן המחשבות זרות מפני שאינו שמח בעבודתו ורוצה בגדולות ונפלאות ממנו דוחים אותו למחשבת חוץ, שכל מחשבה ומחשבה היכל ה׳ המה, ומי שרוצה לכנוס במקום שאינו ראוי דוחין אותו לחוץ.

הנה אהובי הלא ידע אינש בנפשיה למה יחפצו בגדולות, במה זכה בהם, ודאי מהראוי לומר מתי אגיע למעשה אבותי, ואפ״ה יהיה שמח מאוד בעסק עבודתו של עכשיו, ובשמחה של מצוה זו יזכה לגדולה ממנה, ואם יאמר הי תורה והי מצוה שאין לו כלום, זה אינו, והלא פושעי ישראל מלאים מצות כרמון, אבל אינו שמח ונהנה ממנו, משא״כ כשישמח במעשיו יהי כבוד ה׳ לעולם, והנה יש לאלוקא מלין בעסק זה, תורה וחכמה עד אין חקר, אבל כללא דמילתא האמונה, והמאמין יחוש מעשהו.

בגר״א בפירושו על משלי (י״ט,ג) וז״ל אולת אדם תסלף דרכו וגו׳ שהצרה שבאה על האדם הוא מחמת אולתו, כמו שכתוב (משלי יג,כא) חטאים תרדף רעה והוא זועף על ה׳ ועוד אולת וגו׳ – כי אמרו זכרונם לברכה (שבת קד.) הבא לטהר מסייעין אותו, ולפעמים אדם מתחיל ללמוד תורה ולעשות מצות ואחר כך פורש מחמת שקשה לו מאוד, לפי שאין מסייעין לו, וזועף על ה׳ למה לא סייעוהו, ובאמת הוא מחמת אולתו, והוא, כי כל אדם צריך לילך כפי מדרגתו ולא יקפוץ, כמ״ש למעלה, ואז ילך לבטח דרכו אף כי יסייעוהו, אך שזה האדם לא התחיל לילך בדרכו לכך לא סייעוהו, וזהו אולת אדם כלומר מחמת אולתו שעשה בלתי ישוב הדעת, סילף דרכו, והוא זועף על ה׳ למה לא סייעוהו.

עט. בספר **תורת אבות** (טהרת המדות, אות כה) כתב וז״ל,

עצבות ועצלות הם מיסוד העפר, ועל ידיהם נמשכות תאות הגוף ח״ו. וזהו מאה״כ (תהלים מד, כו) כי שחה לעפר נפשנו, הם עצבות ועצלות שמיסוד העפר, שעי״ז באנו לכך שדבקה לארץ בטננו הם התאות, וע״ז אנו מבקשים קומה עזרתה לנו.

פ. בספר **התניא** פרק כ״ו וז״ל ומ״ש בכל עצב יהיה מותר פי׳ שיהיה איזה יתרון ומעלה מזה הנה אדרבה מלשון זה משמע שהעצב מצד עצמו אין בו מעלה רק שיגיע ויבא ממנו איזה יתרון והיינו השמחה האמיתית בה׳ אלהיו הבאה אחר העצב האמיתי לעתים מזומנים על עונותיו במר נפשו ולב נשבר שע״י זה נשברה רוח הטומאה וס״א ומחיצה של ברזל המפסקת בינו לאביו שבשמים כמ״ש בזהר ע״פ רוח נשברה לב נשבר וגו׳ ואזי יקוים בו רישיה דקרא תשמיעני ששון ושמחה וגו׳ השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה וגו׳ וזהו טעם הפשוט לתיקון הארי״ז ז״ל לומר מזמור זה אחר תיקון חצות קודם הלימוד כדי ללמוד בשמחה אמיתית בה׳ הבאה אחר העצב שיש לשמחה זו יתרון כיתרון האור הבא מן החשך דוקא כמ״ש בזהר על פסוק וראיתי שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור

מוכשרים לזה וכמו שיתבאר לקמן בארוכה.

ה"בית אהרן" מקרלין אמר, שיש שני דברים שאינן לא מצוה ולא עבירה, אחד מהם מביא תועלת יותר מכל מצוה, והשני מביא קלקול יותר מכל עבירה. הראשון מקוה, שמעיקר הדין כבר פסקו בשולחן ערוך שנתבטל החיוב של טבילת עזרא[פא], אך אין דבר שמביא כל כך טוב כמו מקוה המטהר את האדם, וטהרת הגוף מסוגלת לטהרת הנשמה. והשני הוא עצבות, שאף שאינה עבירה מפורשת מכל מקום אין דבר בעולם שמביא כל כך רע לאדם כמו העצבות[פב].

עצבות היא ההיפך הגמור מיסודי היהדות[פג] לפי שהיא היפך מדת

ביאורים וציונים

כו׳ ע״ש וד״ל ומקרא מלא דבר הכתוב תחת אשר לא עבדת את ה׳ אלהיך בשמחה וגו׳ ונודע לכל פי׳ האר״י ז״ל על פסוק זה.

פא. במסכת ברכות (דף כב ע״א) אמרו, כי אתא זעירי, אמר בטלוה לטבילותא, ואמרי לה בטלוה לנטילותא. מאן דאמר בטלוה לטבילותא כרבי יהודה בן בתירא. מאן דאמר בטלוה לנטילותא כי הא דרב חסדא לייט אמאן דמהדר אמיא בעידן צלותא. וכתב הרמב״ם בהלכות קריאת שמע (פרק ד׳ הלכה ח׳) וז״ל, כל הטמאין חייבין בקריאת שמע ומברכין לפניה ולאחריה והן בטומאתן, אף על פי שאפשר להן לעלות מטומאתן בו ביום כגון הנוגעין בשרץ או בנדה וזבה ומשכבה וכיוצא בהן, ועזרא ובית דינו תקנו שלא יקרא בדברי תורה בעל קרי לבדו והוציאוהו מכלל שאר הטמאין עד שיטבול, ולא פשטה תקנה זו בכל ישראל ולא היה כח ברוב הציבור לעמוד בה לפיכך בטלה, וכבר נהגו כל ישראל לקרות בתורה ולקרות קריאת שמע והן בעלי קריין לפי שאין דברי תורה מקבלין טומאה אלא עומדין בטהרתן לעולם שנאמר הלא כה דברי כאש נאם יי׳ מה אש אינה מקבלת טומאה אף דברי תורה אינם מקבלין טומאה.

פב. מובא בספר **ילקוט דברי אהרן** וז״ל, שמחה וואס מיר שמיסען אז מידארף האבן שמחה, מיינען מיר ניט שמחה של מצוה, ווארום שמחה של מצוה איז דאך אמדרגה, קען מען ניט פארלאנגען אז יעדער יוד זאל זיין אבעל מדריגה, נאר מיר מיינען ניט קיין עצבות, פשוט איוד וואס גייט ניט ארום מיט שמחה מיט דעם וואס ער איז איוד איז ער אכפוי טובה לשמים, סיאיז אסימן אז ער האט קיין מאל ניט דער הערט דיא ברכה "שלא עשני גוי", און דאס וואס ער טאפט זיך צו בין איך אחסיד צו ניט, איז דאס גאות. וואס עפיס אחסיד, איוד.

מקוה איז דאך ניט קיין מצוה, סידאך בטלוהו לטבילותה, אבער וואס מקוה ברענגט צו גוטין, קען דאס די גרעסטע מצוה ניט ברייננגען.

עצבות איז דאך ניט קיין עבירה, אבער דעם טמטום הלב וואס עצבות פארשטעלט, קען ניט פארשטעלין דיא גראבסטע עבירה. עצבות איז שאול תחתית ר״ל, וואס איז דער עצם ענין פון עצבות, עצבות איז דער טייטש עס קומט מיר, עס פעלט מיר, הן בגשמיות הן ברוחניות, איז דאך אלץ זיך, וואס עפיס מיר פעלט, אביא אין דעם הימעל זאל ניט פעלין. אברהם אבינו זאל זיך וועלין מיט מיר בייטין וועל איך ניט וועלין, וואס איז אברהם אבינו אצדיק מיט מדרגות, און איך בין אפראסטער מענטש, און אז איך וועל מיר בייטין מיט אברהם אבינו, ער וועט זיין אפארסטער מענטש, און איך וועל וועין אבעל מדריגה, אבער אין הימעל וועט גאר ניט צו קומען נאהר מיר, וואס איך וועל וועין אבעל מדריגה, איז דאס וויטער מיר און זיך, און וואס מיר וויל זיך, ניט דאס דארפין מיר - און מען דארף ניט וועלן.

מרירות איז טייטש שבירות הלב, אז איך האב נאך גאר ניט אנגיהובין צוטאן, ווארום איין ערליכע האר קען מען ניט האבין אן מס״נ, האב איך דען

ביאורים וציונים

גיהאט מס״נ? איז דאס טייטש אז איך האב נאך גאר ניט אנגיהובין, איז דאס דער היפך פון עצבות, אז איך האב גאר ניט אנגיהובין, איז דאך ניט שייך אז סיזאל קומען מיר, אדער סיזאל פעלין, פון דעסטוועגין שעפ איך דעם אויר, און איך האב מיין הצטרכות, אזי דאך אשמחה אז מיר קומט גאר ניט, ע״כ איז מרירות טאקי גוט, נאר פון עצבות ביז מרירות איז כחוט השערה, און דיא גאנצע תורה איז כחוט השערה, והראיה ״נשחט רובו כשירה מחצה טריפה״ (חולין כז ע״א) וויפיל איז פון מחצה ביז ארוב, אמשהו.

יעלו שמים ירדו תהומות (תהלים ק״ז), יונגע לייט מיינען זייא האבין צובראכנקייט, סיקאן גאר זיין ירדו וכו׳, סיאיז גאר עצבות, הגם יונגע לייט דארפין גיוואר ווערין אין עבודה דעם חילוק, נאר איך וועל אייך זאגין, אז סיאיז גיוועזין אחשבון פון עצבות, איז דער סימן אז נאך דעם לייגט מען זיך שלאפין, מיקען זיך ניט ליידין, און דעם אנדערען קען מען גיוויס ניט ליידין, מיאיז בייז, מיאיז באיי זיך שארך, דאס איז אסימן אז סאיז גיוועזין אחשבון של עצבות, אבער נאך מרירות לאזט נישט שלאפין, ווארום וואס איז מרירות אז איך האב גאר ניט אנגיהובין צו טאהן, חאפט מען לערנען דאווינען מען שפירט איודין און מיאיז נהנה אז מיזעהט איודין, און מיאיז ניט שארף מיאיז באיי זיך אנישט, נאר פון דעסווענגין די איידילסטע מרירות האט פארט אנגיעה מיט עצבות, און די גימיינסטע שמחה וואקסט פון קדושה.

וזה תרגומו ללשון הקודש:

עצבות הרי אינה עבירה, אבל טמטום הלב, שהעצבות גורמת, אין העבירה היותר גדולה יכולה לגרום, כשאומרים שצריך להיות בשמחה, אין הכוונה על שמחה של מצוה, כי שמחה זו היא מדרגה גבוהה ולאו כל אדם בעל מדרגה הוא, הכונה היא שלא להיות בעצבות: פשוט יהודי שאינו בשמחה ממה שהוא יהודי - הוא כפוי טובה לשמים, סימן שמעולם לא הגיעה ברכת ״שלא עשני גוי״ לאזניו, כי מה היא עצבות? עצבות פירושה, חייבים לי וחסר לי הן בגשמיות הן ברוחניות, נמצא שאת טובת עצמו הוא דורש, יש הבדל בין מרירות ובין עצבות, מרירות פירושה שבירת הלב - על שלא התחיל עוד לעבוד את ה׳, כי אי אפשר לעבוד את ה׳ לשמה בלי מסירות נפש, כלום היתה לי מסירת נפש? אם לא, הרי שלא התחיל עדיין כלום, זהו ההיפוך מן העצבות, כי אם לא התחלתי עדיין לא מגיע לי גם כלום, ואין שום דבר חסר לי, אם כן העצבות מנין? רק כחוט השערה בין עצבות למרירות, אבל יש סימן מובהק לשתיהן: אם החשבון הוא מתוך עצבות הולכים אח״כ לישון, איננו יכולים לסבול את עצמינו ועל אחת כמה את חברנו, שרויים בכעס ומלאים יוהרא, אבל לאחר חשבון של מרירות, אי אפשר לישון, כי מהי המרירות? שלא התחלתי לעשות כלום, מיד חוטפים ספר לומדים ומתפללים, מרגישים, יהודי אני, ונהנים כשרואים יהודי אחר, בכל זאת המרירות הכי מעולה, יש לה נגיעה בעצבות, והשמחה הכי גרועה, צומחת מתוך קדושה.

אלמלא חפץ אברהם אבינו לעשות אתי חליפין, לא הייתי חפץ בזה, כי מיהו אברהם אבינו? צדיק בעל מדריגות, ומי אני? הדיוט, כשאעשה חליפין עם א״א יהי׳ הוא הדיוט ואני בעל מדריגה אבל לשמים לא יתוסף מזה כלום, רק לי. נמצא שרק טובתי אני דורש ובזה לא מן הראוי לחפוץ.

פג. **בזוה״ק** חלק ב דף רנה. וז״ל ובגין כך, דא שמחה, ודא עציבו, דא חיים, ודא מות, דא טוב, ודא רע, דא גן עדן, ודא גיהנם, וכלא דא בהפוכא דדא. ועל דא גופא דילהון הוה בעציבו, ונשמתא בחדוה, וכד הוו אלין עשרה דאקרון הרוגי מלכות, הרוגים הוו מסטרא אחרא, ואשלימו אתר אחרא דקדושה, ובגין כך, כלא גלי קמי קודשא בריך הוא, ואתעביד כדקא יאות.

ובספר **מאור עינים** בחלק **ישמח לב** על מסכת ברכות ד״ה אמר רבי יוחנן וז״ל כי העצבות הוא מדה גרוע מאוד מאחר שהוא בחינת ע״ז, שלכך נקרא עצבות מלשון עצבים.

ובספר **מאור ושמש** פרשת בהעלותך ד״ה ויהי וז״ל אך הענין הוא דהנה יסוד גדול בעבדות ה׳ להרחיק

הבטחון בה׳[פד], שהרי מי שבוטח אין לו על מה להיעצב, כי מאמין שהקב״ה תמיד עמו וכל מה שעושה וכל מה שיהיה הוא רק ביד ה׳ ואין מקום לעצבות כלל למי שעובד את ה׳. ואפילו בענין אבילות דמצוה מצינו בגמרא כתובות (דף ו ע״ב), שהדין הוא דחתן פטור מקריאת שמע כיון דטריד טירדא דמצוה, אבל אָבֵל חייב בקריאת שמע הגם שהוא טרוד באבלותו והוא עצב, מ״מ אין זה סיבה לפוטרו, וכך מפורש ברש״י וז״ל, ולא דמי לאבל דטריד טרדא דרשות שאין צערו מצוה אף על פי שאבילתו מצוה עכ״ל, פי׳ שאפילו מי שהוא תוך ימי אבלותו אין מצוה להיות בעצבות ולכן חייב בקריאת שמע, דלא נחשב כעוסק במצוה שפטור מן המצוה כמו חתן. והא דמצינו הלכות אבילות בשו״ע אין זה ענין של עצבות כי אם להראות כבוד המת שמראה שעכשיו חסר לו דבר שהיה יקר אצלו ולא עצבות כלל, כי אין מקום לעצבות כלל בעבודת ה׳ (וע״כ אף שבדרך כלל אורך האבילות וחומרתו תלוי בקורבה, וכל הקרוב חמור יותר, מ״מ מצינו חילוק בין אבילות האב על הבן לאבילות הבן על האב, שא׳ ל׳ יום וא׳ י״ב חודש, ולכאורה למה ישתנו, הלא קורבתם שוה, רק הענין, כי הבן חייב בכבוד אביו ביותר, ועל כן הוי חיוב אבילות ארוך יותר, הרי חזינן שהאבילות תלוי בכבוד דייקא).

וגם מדות טובות שבטבע כל ישראל בתולדותם כמו רחמנות וגמילות חסדים באות ממנה, פירוש, שהנפש הבהמית יש לה רצונות שונים, ומהרצונות הכלליים הללו שייך לצמוח גם מדות טובות ושהגוף הגשמי שלו יעורר אותו לעשות דבר טוב. וטוב זה לא בא מחמת השקעת כוחותיו ויגיעותיו בעבודתו, ואינו עושה כן מכח בחירתו בין טוב לרע רק שזהו חלק מטבעו שכך נולד.

וכמו כן מצינו אפילו אצל בעלי חיים, שכל אחת יש לה מדה מיוחדת שבה הוא מתנהג, כגון, אריה שמדתו גבורה והיא מדת היראה, (ואריה הוא אותיות יראה, וכן בגימטריא גבורה), וכן

ביאורים וציונים

עצמו מעצבות ומרה שחורה רחמנא ליצלן בכל האפשרות, שמצינו בזוהר הקדוש שעצבות הוא שמץ עבודה זרה עיין שם. והמופת לזה דמי שהוא עצבון משוטט במוחו מחשבות עבודה זרה. על כן צריך להתרחק מהעצבות מאד ומאד כי הוא מביא את האדם לכל מיני עבירות. והעצבון תחלתו הוא שמתגבר בקרבו תאות אכילה כאשר עינינו רואות האיש אשר הוא שרוי במרה שחורה רחמנא ליצלן אוכל בתאוה ורעבתנות ובמהירות, ומתאות אכילה נמשך אחר תאוות אחרים כגון משגל ודומיהן, ולתת עצות לנפשו להתגבר על יצרו לשבר תאות היצר אי אפשר כי אם שידבק עצמו לצדיקים ומהם ילמוד אורחות חיים.

פד. בספר הברית חלק ב׳ מאמר ב׳ מדות טובות והרעות פרק ב׳ וז״ל אבל אשר אני אחזה תקנה לזה ודבר אשר בו ידחה האדם ממנו מדת העצבות, הוא הבטחון, כי מי שנכון לבו בטוח בה׳ באמת ידע שהכל נגזר עליו לטובה אף גם אם לא ניכר בו ההטבה ימשך ממנה אחר כך, או שהוא לכפרת עונו או שהוא תמורת צער יותר גדול מזה או תמורת מיתה, וכלום יש טובה יותר מזה שהרי עור בעד

כבש שבו גובר מדת החסד, ותכונתו להיות וותרן ואינו מתרעם ואין לו אמצעי להגן על עצמו. או תחש שמדתו תפארת כמו שתרגם אונקלוס (שמות כה, ה) ססגונא, שֶׁשׁ ומתפאר בגוונין שלו. וכמעט כל הבעלי חיים מתנהגות במדת הרחמנות. חזינן מזה שאף בלא נשמה אלהית שיך שיהיו להם מדות טובות ועושות חסד ומרחמים אחד על זולתו.

וכן מצינו שאפילו אצל הגוים שאין להם נפש אלהי נמצאת מדת החסד וכדומה אף שאין להם נפש אלהית (כמו שיבואר בתחילת פרק ב׳), רק שהטוב שלהם מוטבע בנפש כמו אצל הבהמה, ולכן גוי שנותן ממון לעני, הוא מחמת שאינו יכול לאכול כשאחד יושב בחוץ והוא רעב, ופשוט מפסיד תאותו לאכול כשרואהו, ולכן יתן לו משהו לאכול ואחר כך יוכל הוא בעצמו לאכול בתאוה מלאה, וזהו התכלית של צדקותו, ויתבאר עוד בארוכה בסוף הפרק.

וכמו כן להבדיל אצל האדם מישראל המדות טובות הטבעיות שבגופו, שהם באים מנפשו הבהמית, רק שיש חילוק ביניהם, שהבעלי חיים בדרך כלל יש להן רק מדה אחת שזוהי מידתם וכל התנהגותם היא לפי מדה זו, אבל האדם שהוא עולם קטן כדאיתא בזוה״ק (ויקרא פג ע״ב), ובכל הארץ דא גופא עולם קטן[פה], והוא כולל כל הבריאה, לכן יש בו כל השבע המדות רק שאינם שוים בהתגלותם אצל כל אדם, (שיש תכונות שהם שולטיים ויש תכונות שהם אינם שולטיים כל כך), ועל כן הרבה פעמים שיך שהטוב שיש באדם הוא דומה להטוב של הבהמה שהוא חלק מנפשו הבהמית.

ונבאר החילוק בין ישראל לעכו״ם, כי **בישראל נפש זו דקליפה היא** מקליפת נוגה שיש בה גם כן טוב, הנה בנבואת יחזקאל, מתאר את כל השתלשלות המדרגות שראה בנבואתו קודם שראה כביכול את הקב״ה בעצמו יושב על כסא כבודו, שלא ראהו פתאום רק הוצרך לעבור כמה מחיצות ודברים המפסיקים[פו], כמש״כ (יחזקאל ו, ד) **וארא והנה** רוח סערה באה מן הצפון ענן גדול ואש עור וכל אשר לו יתן בעד נפשו, וכל מה דעביד רחמנא לטב עביד, אשר על כן מברכין על הרעה מעין הטובה, לכן כשיחזיק במדת הבטחון יסור ממנו כל עצב וכל עצלות ויהיה שמח בענינו.

פה. עיין לעיל בהוספות וציונים.

פו. בפירוש **מלבי״ם** על מלכים (א׳ פרק י״ט פסוק י״א, חלק באור הענין) וז״ל כי ראה בזה המראה הגדולה שראה יחזקאל, שראה רוח סערה ענן גדול ואש מתלקחת, שהם שלשה קליפות הסובבות את האגוז והפרי, וכן ראה אליהו רוח, ורעש הענן, והאש, נראה שה׳ לא נמצא בם, כי הם מחיצות ומסכים בין הקדש, ומהם תצא הרעה.

ובספר פרי צדיק פרשת ואתחנן אות ג׳ וז״ל וזה ידוע מהאריז״ל ששלש קליפות טמאות יש בעולם והם מרומז בפסוק רוח סערה ענן גדול ואש מתלקחת שמהם שרש כל מיני בעלי חיים טמאים והנאות איסורים אשר אין להם תיקון והרביעית ונוגה לו סביב שהוא קליפת נוגה שהוא השרש של כל מיני תאות ההיתר שיש להם תיקון. ומשרש ג׳

ביאורים וציונים

מתלקחת ונוגה לו סביב. הזכיר ד׳ מיני מחיצות ודברים המעכבים את האדם מלראות. הקשה שבכולם היא רוח סערה. ואחר שעבר על זה, עדיין היה ענן גדול ואחר כך אש מתלקחת, ואחריה ונוגה לו סביב, ואחר שעבר את כל הארבעה מחיצות כתיב "נפתחו השמים וארא מראות אלהים", עד שראה, בביכול, את ה׳ יושב על כסא רם ונשא.

והנה אף שמביאם ביחד אמנם יש חילוק בין ג׳ מחיצות הראשונות למחיצה האחרונה, והוא שהאחרונה שנקראת נוגה אינה מחיצה המסתירה האור לגמרי רק היא מחיצה דקה ושקופה, וקצת מן האור יכול לעבור דרך אותה מחיצה אף שאינו נראה ממש מה שאין כן הג׳ ראשונות הן מחיצות עבות ומסתירות האור לגמרי עד שאינו נראה לעינים כלל. ואלו הד׳ מחיצות שנזכרו הן ד׳ קליפות שנמצאות.

וכן בנוגע לעבודת השי״ת יש הבדל גדול ביניהן שתלוי בהנ״ל, שהג׳ קליפות הראשונות (וכל השיך להן) אי אפשר להן שיתהפכו להיות חלק מהקדושה לעולם (עד ימות המשיח), אבל קליפת נוגה היות שאינה עבה כל כך, יכולה להשתנות ע״י מעשינו ועבודתנו בתורה ומצוות, ובמקום להיות קליפה יכולה להתהפך שתוכל ליכלל בחלקי הקדושה.

ודבר זה נרמז[פז] במה שנמשלה כנסת ישראל לאגוז[פח] כמש״כ (שיר השירים ו,

ביאורים וציונים

הקליפות הנ״ל נפגמו ג׳ העולמות בריאה יצירה עשיה שיש בהם בחינת תערובות רע והמה אופנים וחיות ושרפים ובנפש האדם המה. נפש רוח ונשמה שיוכלו להפגם באיסורים על ידי שורש ג׳ קליפות הנ״ל זולת חיה יחידה שהמה אור מקיף ואינם נפגמים.

פז. **באוה״ח** הק׳ (פ׳ תזריע ד״ה ימול) וז״ל, ואמרו בספר הזוהר הקדוש (ח״א דף ח בהשמטות) כי ד׳ קליפות הם הסובבים לבחינת הקדושה, בסוד גינת אגוז (שה״ש ו, יא), ותמצא שבאגוז ד׳ קליפות, א׳ היא קליפה המרה המתיבשת ונופלת, ב׳ קליפה הקשה, ג׳ אותה המפרדת בין חלקי האוכל, ד׳ הדבוקה באוכל, ונאכלת עם האוכל לצד שדבוקה בו, ובחינת קליפה זו אינה כל כך מאוסה אלא בהפרדה מהאוכל, ובמצות המילה מפרידים מהאדם ג׳ בחינות הקליפה, הערלה היא כנגד בחינה הרמוזה בקליפה החצונה של אגוז, פריעה כנגד קליפת אגוז המשתברת, מציצה הוא כנגד קליפה שמפרדת בין חלקי האוכל וצריך לשולפה מבין האוכל, ועדיין נשארת בו בחינה הרמוזה בקליפה הדבוקה וכו׳. ועיין עוד בזוה״ק (ח״א רסג ע״א) וז״ל, ואינון ארבע יסודין דאינון קליפין דאגוזא ע״כ.

ובספר **מאור עינים** (פרשת וארא) כתב וז״ל, והנה כשהיו ישראל במצרים היה הדעת בגלות כי קליפה קדמה לפירי כי הדעת היה מכוסה בקליפות כמו קליפת האגוז כמו שאמר הכתוב (שיר השירים ו, יא) אל גינת אגוז ירדתי שהוא על גלות מצרים, ובאגוז יש קליפה חיצונה היותר קשה ומכסה את האוכל ותחתיה קליפות דקות זה על זה, ובגלות מצרים נשברה קליפה הקשה כדי שיוכלו לראות האוכל הגם שנשארו עדיין קליפות הדקות עד שיבא משיחנו במהרה בימינו שיתגלה הפנימיות לגמרי וכו׳, ע״כ.

פח. וכדאיתא ברש״י בפירושו לשיר השירים (ו, י ד״ה הנצו הרמונים) וז״ל, מקיימי מצות מליאי זכיות, למה נמשלו ישראל לאגוז מה אגוז זה אתה רואה אותו כולו עץ ואין ניכר מה בתוכו פוצעו ומוצאו מלא מגורות מגורות של אוכלים, כך ישראל צנועין

יפ) אל גנת אגוז ירדתי לראות באבי הנחל, וצורת האגוז הוא כך שמבחוץ יש לו קליפה ירוקה ומרה מאד, והיא הקליפה שמסירין כשהוא עדיין בשדה ואינו שייך לאכילה כלל, (ולכן המפרק הקליפה הירוקה מן האגוז בשבת חייב משום מפרק ולא ניתר כמו שאר מלאכות שהותרו מדהוי דרך אכילה, כיון שהסרת הקליפה הירוקה אינה מלאכה ששייכת לאכילה כלל, רק היא הכנה להכנת האוכל). ואחר כך יש הקליפה הקשה שסביבו כמו שנמכר בשוק, ואחר כך יש קליפה שאינה עבה כל כך והיא הקליפה הדקה שבתוך האגוז שמפרידה את בשר האגוז לד׳ חלקים, ואחר כך יש קליפה רביעית שהיא על בשר האגוז עצמה אבל היא דקה מאד, ויכולים לאוכלו גם עם אותה הקליפה. וקליפה דקה זו שניתן לאוכלה רומזת על קליפת נוגה שיכולים להפכה אל הקדושה[פט].

ביאורים וציונים

וענוותנין מעשיהם ואין תלמידים שבהן נכרים ואין מתפארים להכריז על שבחן, בדקתו אתה מוצא אותו מלא חכמה, ועוד כמה מדרשות לדבר, מה אגוז זה נופל בטיט ואין מה שבתוכו נמאס אף ישראל גולין לבין האומות ולוקין מלקיות הרבה ואין מעשיהם נמאסין, ע״כ.

פט. **בספר בני יששכר** (מאמרי חדש אדר, מאמר ב׳ דרוש ז׳)

כתב וז״ל, הנה כבר כתבנו בכמה מקומות בענין פעולת הדעת להטות גם חלק התאוני שבא מצד נפש הבהמיית ולהדריכו לעבודת הש״י, והנה ככה הוא בכל הענינים הנעשים תחת השמש, ידוע הדבר להמבינים (ע״ח שמ״ט פ״ו) בענין קליפת נג״ה ושלש קליפות הטמאות, אשר כל הענינים האסורים הם מן ג׳ קליפות הטמאות, וענינים המותרים הם מקליפת נג״ה, וגם נפש הבהמיית התאונית שבאדם הישראלי הוא מקליפת נג״ה, והנה כל הענינים המותרים צריכים להתבחן על פי הדעת, אם מתבונן בדעתו לעשותן לשם י״י ולתורתו אזי מתעלה החיות של הדבר המותר ההוא (שהוא מקליפת נג״ה) אל הקדש פנימה, כגון אם אוכל האדם מאכל היתר בכדי לילך בכח האכילה ההוא לעבודת הש״י, אזי מתעלה החיות של המאכל ההוא אל הקדש, נמצא מתעלה נג״ה אל הקדש, ובהיפך כשאוכל למלאות התאוה הולך (אל) החיות לפי שעה ונכלל בג׳ קליפות הטמאות ונמצא נכלל נג״ה בג׳ קליפות הטמאות, אחר כך כשמיישב בדעתו ועובד הש״י בכח האכילה ההוא הנה מעלה החיות אל הקדש, כללו של דבר לדעתי יובן סוד הענין מחצית השקל בסוד הטיקלא המוכרע לטוב ולהפכו, והמכריע הוא הדעת, הבן הדבר, והנה אם לוקח האדם ואוכל או עושה דבר האסור על פי התורה והכוונה לעבוד את הש״י בכח המאכל ההוא, כגון אם יאכל דבר איסור ויאמר בדעתו שילך בכח ההוא ויעבוד את הש״י זה אסור, כי דבר האסור על פי התורה היא משלש קליפות הטמאות וזה רע לגמרי וצריך ביטול לגמרי ולא יעלה אל הקדש, והגם שבודאי אין להם חיות מעצמם רק יש בהם נהירו דקיק מן הקדש כמה דאת אמר (נחמ׳ ט ו) ואתה מחיה את כולם, ומן הצורך לברר הטוב וכו׳, אבל גלוי וידוע לפניו ית״ש שזה הבירור לא שייך לנו, כי אם נרצה לברר מן ג׳ קליפות הטמאות, הנה אדרבא ח״ו ישתקע נפשותינו בקליפות, רק אנחנו מחוייבים לברר את הענינים המותרים על פי התורה והוא מקליפת נג״ה, וכשיוגמר הבירור הזה אזי הש״י בעצמו יוציא בלעם מפיהם של הג׳ קליפות טמאות, ויבולע המות לנצח ומלאה הארץ דע״ה וכו׳, והדברים הללו צריכין ביאור רחב ברחב ידים, אבל כבר נאמרו ונשנו אל החברים המקשיבים על כן קצרתי.

ובספר **ישמח משה** (ח״ג בפירושו עפ״ס רמני על מגילת אסתר) כתב וז״ל, ונקדים דיש ד׳ מיני קליפות והם רוח סערה וענן גדול ואש מתלקחת ונוגה לו סביב. והנה הג׳ הראשונים הם כולו רע אין בהם טוב כלל

והנה, עבודת האדם בעולם הזה הוא לשבור את מחיצות הקליפה וליכנס לתוך גבול הקדושה. ולהבין גדולת ומעלת עבודתנו בדבר זה, יש בזה משל עמוק עמוק שהרבה סודות כלולים בו, מהבעש״ט הק׳[צ], והוא יסוד כל היהדות, ונוכל להבינו גם בפשטותו שהרי הדברים נאמרו לכל אחד כפי מדרגתו.

היה מלך אחד, שהיו לו שרים ועבדים רבים, והיה להמלך גם בן, וסיבב המלך את עצמו בשבע חומות, וכל חומה הקיף בדובים ואריות וכל מיני דברים מפחידים ומבהילים עם סכנות קשות, ואצל כל חומה היו הסכנות והפחדים קשים מאצל חברתה, וכל מי שהיה עובר אחד מהחומות היה מקבל מתנות עבור

ביאורים וציונים

ונוגה הוא רובו רע ומיעוטו טוב וכשנתגבר הרע שבו אז נכלל בין השלוש הקליפות הראשונות וכשנתגבר הטוב אז עולה ונכלל בהקדושה, והנה נפשות העכו״ם וקיום גופם ונפשות כל בהמות וחיות ועופות טמאים וכל איסורים מצומח כעין ערלה וכלאי הכרם הם מהשלוש קליפות הראשונות. והנה בישראל יש בכל א׳ שתי נשמות כמו שנאמר ונשמות אני עשיתי ונפש אחד הוא מס״א מלובש בדם והשני חלק אלקי ממעל והנה זה אשר מס״א הוא בישראל מקליפות נוגה ע״כ יש בו ג״כ טוב כמבואר בספר תניא סוף פ״א וכן כל הנפשות אשר בבהמות וחיות ועופות הטהורים ובצומח המותר הוא גם כן מבחינה זו. והנה כשאדם אוכל מהם רק שהוא שלא לשם שמים רק למלאות תאוותו אז עולה המאכל אשר נשפע מנוגה בשלש ראשונות וגופו של אדם נעשה מרכבה להן ויתהפך לחלבו ודמו מטומאות הנ״ל רק שאם אח״כ עובד ה׳ בתורה ובתפלה באותן הכחות שקבל מהמאכל מעלה הכל אל הקדושה כי כשמו כן הוא מותר ואיננו אסור וקשור ביד החיצונים ויכול להעלותה רק הרשימות נשארים ולכך צריך חיבוט הקבר אבל מאכלות אסורות הוא אסור ביד החיצונים וא״א להעלותה בתיבות הקדושות בתורה ובתפלה וגם חיבוט הקבר לא יועיל ולא יתוקן עד כי יעבור רוח הטומאה מן הארץ או בתשובה מאהבה נפלאה שזדונות נעשים כזכיות ויצא מתורת אסור לזכות ומצוה ואם בשעת אכילתו כוונתו לשמו יתברך הוא עולה לה׳, ע״כ.

צ. **בדגל מחנה אפרים** (הפטרת פ׳ כי תבא ד״ה קופ״) מביא המשל מהבעש״ט וז״ל, או יאמר קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה׳ עליך זרח כי הנה החושך יכסה ארץ וערפל לאומים וגו׳ (ישעיה ס, א-ב). כי שמעתי משל מאא״ז זללה״ה למלך שעשה מחיצות רבות באחיזת עינים זו לפנים מזו וגם סיבוב מן כותל וכותל נהרות וגם חיילות רבים מבוהלים וגם דובים ואריות ושאר חיות מבוהלים בכדי שיראו מגשת אליו ולא כל הרוצה ליטול את השם יבא ויטול, והמלך הוא נורא ומלכותו בכל משלה, ואור פני המלך מאיר בכל העולמות וכבודו מלא את הארץ, רק הכותלים והסובבים הם המסתירים את פני המלך והוא באחיזת עינים, וכרוזים יוצאים כל מי שיבא אל המלך יתן לו המלך עושר וכבוד ויהיה שר אצלו עומד בהיכלו, ומי הוא שאינו רוצה בזה רק כשבא לחומה ראשונה ורואה כמה ארכה וגבהה ושאר דברים המבהילים לבבות בני אדם נסוג לבבו אחור, ויש מהם שהולך כמה חומות זו לפנים מזו ושם יש שרים נכבדים ממונים מאת המלך מפזרים ממון רב לבא לפנים מן החומות ולפעמים אחרי רואו שיש לו כל הון יקר וכבר מצא ידו ואוצרות ממון נסוג אחור אף על פי שראה כבר שהלך כמה חומות ונהרות ואין שם פגע רע ואין מים ואין חומה, מכל מקום אחר אשר כל חומה וחומה גבוהה ורחבה מראשונה ואיומה כדי להבהיל יותר שלא יקרב מי שירצה אל המלך, אבל לבן המלך אשר מעיו המו אל אביו וגם רחמי אב על הבן לקרב אותו לאור פניו אשר באור פני מלך חיים נצחיים תמיד ומאור פני המלך מי

ביאורים וציונים

שזוכה לראותו אזי זיו פניו מבהיקים ומאירים בכל העולם וממנו יגורו כל יושבי תבל ושוכני ארץ כמו בפני המלך בעצמו ורשות בידו להמית ולהחיות לאסור מלכיהם בזיקים ולפתוח ולהוציא אסורים חפשי בכח אור פני המלך ובודאי בן המלך כח האב בבנו בחכמה, וכשבא לחומות ולנהרות וחילות ודובים וכל המבהילים ומסתירים את פני המלך תמה עצמו למאוד מה זה מלך רחמן כמותך כרחם אב על בנים תסתיר עצמך בהסתרות כאלו ואני אנה אני בא, וצועק אלי אלי למה עזבתני, ובכח לבבו הבוער והנשבר לבא אל אביו מוסר עצמו ודוחק עצמו בכח לדלג על החומות ונהרות ומפזר כל הונו לחיילות הסובבים שמה ובראות אביו געגועיו ומסירות נפשו ושועתו עלתה באזני אביו המלך, והסיר האחיזות עינים הללו וירא אין שום חומה ולא שום מסך מבדיל רק ארץ מישור וגנות ופרדיסים והכלי עונג ומשרתי המלך עומדים בלבושי יקר וכל מיני מזמרים עומדים והמלך יושב על כסא מלכותו והארץ האירה מכבודו, וירא ויפול על פניו ויאמר אהה אדוני המלך אבי ומלכי מה זאת ומה זה אשר הסתרת פניך ממני הסתרת פניך הייתי נבהל מחיילותיך ומחומותיך ושאר דברים המבהילים אותי וכמעט אשר אבדתי, ויאמר המלך קום בני חביבי ויושט לו את שרביט הזהב אשר בידו ויחזקהו ויבישהו הודו ואורו ולבושו וכתרו נתן בראשו ויאמר לו, לא למענך ועליך עשיתי את כל זאת רק למען נסותך ולדעת את אשר בלבבך יראתך ואהבתך אלי, ועתה בני אהובי עבור בכל העולם והנה מהודי נתתי עליך ואורי על פניך מאירים ולבושי תלביש וכתר יתן בראשך למען דעת כל עמי הארץ כי בני אתה, והסתרות והפחדים הכל אשר ראית המה שלא יקרבו אלי שונאיך אשר אינם רוצים בטובתך והמגדילים עליך והמלשינים עליך ואינם רוצים במלכותך והמה רוצים לירש את מלכותך כי יודעים הם כל זמן שאתה חי מלכותם לא יכון בידם, לכן אם יבואו לפני ילשינו עליך במעשים הכעורים אשר הלכת עמהם ואחרי עצתם בבית המשתה וכמעט היית בכל רע לולא שמעתי עד כה לעצתם הרעה להדיחך ממני והם ישלטו במלכותי, ועתה בני אל תירא ואל תיחת כי אורך אורי ומלכותי בכל משלה לך היא ולך ישתחוו כולם אחרי שובך אלי ואחרי ראותי געגועיך אלו והם לא יבואו לפני לראות את אור פני כי לא יוכלו מפני גודל המחיצות והסביבים והפחדים המבהילים, וכטוב בעיניך תעשה מהם כל גוי וממלכה אשר לא יעבדוך וצרת עד רדתה, והנמשל מובן. וזהו קומי אורי כי בא אורך, פירוש לשון הסתלקות האור כמו כי בא השמש, כדי שעליך יזרח כבוד ה׳, כי הנה החושך יכסה ארץ וערפל לאומים, כי החשך והמסכים המבדילים יפלו על הבאים ללחום עמך אבל מי שיודע שכל הדברים המסתירים את פני המלך אין זה הסתרה כי מלא כל הארץ כבודו וצועק בלב נשבר אל אביו זה הקב״ה אחר אשר הוא יודע כי מלך רחמן הוא ובחסדו ברא את כל העולם ורוצה שיכירו את אלוהותו ויודע שנשמתו נחצבה ממש ממנו כמו שנאמר (בראשית ב׳, ז׳) ויפח באפיו נשמת חיים, וכלום אדם נופח וכו׳ אם כן למה הוא מסתיר את עצמו ומשבר את לבבו הרם ומתודה על חטאיו וצועק ובוכה, ועל ידי זה נשברו החומות של שקרים המבדילים בינינו לבין אלהינו והנה אור פני המלך עלינו ויסר מעלינו עון וילבש אותנו מחלצות וישם את צניף הטהור על ראשינו שהם מוחין עלאין של חיים נצחיים ומהודו ואורו נמשך עלינו זהו אור התורה הקדושה כמו שאומרים (בתפלת י״ח) כי באור פניך נתת לנו תורת חיים, וכח והיכולת בידינו לעשות ולמלוך ולהמית ולהחיות כמו שאיתא בש״ס (בראשית רבה פר׳ עז ס״ א) שצדיקים דומים להקב״ה מה הקב״ה מחיה מתים וכו׳ מה הוא רופא חולים, וזהו אשרי העם יודעי תרועה, לשון שבירה, ה׳, פירוש שמבינים שכל המסכים המבדילים הם מאת ה׳ והם ממש רק אחיזת עינים, באור פניך יהלכון ובאור פני מלך חיים והמסכים המבדילים הם נזרקים על האויבים כמו (אסתר ז׳, ח׳) ופני המן חפו, אשר ראיתי כתוב בספר מגלת ספר בכדי שלא להסתכל בפני המלך לכן כיסו משרתי המלך את פני המן כי באור פני מלך חיים והוא בודאי לא יחפוץ המלך להחיותו כי אם במיתתו אחר אשר תבע המלך עלבון המלכה כמו שכתוב (שם) הגם לכבוש את

השתדלותו להגיע אל המלך, ואם הוסיף לעבור גם החומה השניה שהיתה קשה יותר מן הראשונה ועם כל זה מסר נפשו ועבר אותה, היה מקבל שכר יותר טוב עם מיני תענוגים, וכן בכל החומות הסכנות ופחדים היו מוסיפין והולכין, ונגד זה היו מוסיפין שכר עליהן, עד שזה שהשליך נפשו מנגד ועבר את כל החומות ואז היה בא אל המלך בעצמו.

והנה היו כאלו שלחמו ועברו את החומה הראשונה וקבלו את שכרם, ונתיישבו בדעתם, למה צריכים אנו להמשיך ללחום כדי לעבור שאר המחיצות, הרי כבר קבלנו כאן כל מיני תענוגים, ודי לנו בכך, ולא הלכו יותר. אמנם היו כאלו שרצו להראות גבורתם והתקדמו ללחום יותר אף שהיה קשה, ולבסוף גברו על החיילות המעכבים ועברו על כל הסכנות ועברו חומה שנייה, וקבלו מתנות טובות יותר מהראשונים, אולם גם הם חשבו כמו הראשונים שדי להם במה שקבלו והרי יש כאן כל כסף וזהב ודי בזה, ואין להם סיבה להתקדם יותר. והיו כאלה שהתגברו עוד יותר עד השלישית והרביעית. אבל בן המלך ענה לכולם, שוטים שבעולם מה יש לי מכל התענוגים הללו, איני רוצה בשום דבר רק בהמלך בעצמו, והתגבר בכוחותיו האחרונים במסירות נפשו ממש, וגבר אף על הנסיונות של החומה השביעית הקשה מכולם והגיע עד המלך בעצמו, ובא אצל אביו, ונפל על צווארו, ונשקו מתוך תשוקה וגעגועים. ואז שאל את אביו המלך, אבי, למה עשית כך שנצרכת כל כך יגיעה כדי להגיע אליך, והשיב לו אביו הבט לאחוריך. והנה הבן מסתכל לאחוריו ורואה שאין שם שום דבר, והכל היה רק אחיזת עינים, ובאמת לא היו לא חומות ולא חיות רעות, לא נחשים ולא עקרבים לא דובים ולא יער. ואז גילה לו המלך ואמר, הכל עשיתי רק כדי לנסות את עמי לראות מי אוהב אותי באמת, והנה נתברר, שכל השרים כוונו רק לקבל שכרם, ורק אתה התחזקת להגיע אלי לפי שאהבת אותי באמת, ולא פחדת מכלום, ולא הסתפקת במיעוט בקבלת מתנות ושאר מיני הטבה, עד שהגעת אלי.

ואמר הבעש״ט, שאדם בא לעולם הזה, כדי לשבור אלו הז׳ חומות ולהגיע אל אבינו מלכנו - הקב״ה, והיא עבודה קשה. אמנם צריכים לדעת שאף על פי כן אין להפסיק עד שמגיעים אל המלך בעצמו ולא להסתפק במשהו פחות מזה. ושתהיה העבודה מאהבת המלך, וכמו שאמר פעם הבעל התניא, רבש״ע איני רוצה לא את הגן עדן שלך ולא את העולם הבא שלך רק אותך בעצמך.

והחומות הללו נקראים ״קליפות״ שהן דברים המפסיקים בינינו לאבינו שבשמים וצריכים לשברן כדי

ביאורים וציונים

המלכה וגו׳, ויש בזה עוד דברים עמוקים ואם ירצה ה׳ כשיהיה רצון מאת ה׳ אבאר. (ועיין עוד בנוצר חסד על פרקי אבות פ״ה אות ז׳, ונתיב מצוותיך נתיב אמונה שביל ה׳ אות א׳, ובכעש״ט עה״ת פ׳ וילך).

להגיע אל המלך, והן הן כל הנסיונות שעוברים על האדם, אבל לאחר שהצדיקים שוברים את המכשולים, נראה להם כל הקושי כאחיזת עינים בעלמא[צא], וכדאיתא בגמרא סוכה (דף נג ע״ב), לעתיד לבא מביאו הקב״ה ליצר הרע ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים, צדיקים נדמה להם כהר גבוה ורשעים נדמה להם כחוט השערה, הללו בוכין והללו בוכין, צדיקים בוכין ואומרים האיך יכולנו לכבוש הר גבוה כזה, ורשעים בוכין ואומרים האיך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה. ושניהם אמת, דבתחילה העבודה קשה היא עד מאד ובלא חשק, וכמו הניגון ששרים בחב״ד ״עסען עסט זיך שלאפען שלאפט זיך וואס זאל מען טאהן אז ס׳לערנט זיך נישט, ...ס׳דאוועט זיך נישט״. פי׳ מה אפשר לנו לעשות הרי הוא קשה, ובלא חשק, ונדמה כהר, אמנם אחר כך נדמה כחוט השערה, שכל מי שכבר עובד את ה׳ באמת, אינו קשה לו והכל אצלו ״ענג״ בבחינת אהבה בתענוגים[צב], הנחמדים מזהב ומפז רב, ואין תענוג בעולם הזה שיכול להידמות

ביאורים וציונים

צא. בספר **אמרי אמת** (פרשת וישלח) כתב וז״ל, כדאיתא במהבעל שם טוב ז״ל שכל ההסתרות הן כסות עינים שנדמה לאדם שעומדות לנגדו חומות וכל זה רק הסתר ולעתיד יתברר שזה קדושה, לעתיד תתגלה הקדושה בתוך כל אחד מישראל כדאיתא במדרש.

צב. בספר **מאור עינים** (פרשת יתרו) כתב וז״ל, הנה נודע כי יש עולם התענוג עולם הבינה וכשמדבר הדבורים בחדוה ובהתלהבות באהבה ויראה בא לו התענוג אחר כך כי מתחלה צריך להטריח עצמו בעבודה שהיא התעוררות ותשוקה שלו וזה נקרא עולם חבא, רצה לומר כי הוא בא תמיד בשעת עבודה ועולם העתיד נקרא לעתיד לבוא בגמרא. ושמיעה היא מלשון בינה כמאמר (בראשית מב, כג) כי שומע יוסף, כי לולא זה שהיו צריכים לטרוח מקודם לא היה נחשב לעבודה כי היה תאוה כשאר תאוות.

וזהו שאמרו ישראל נעשה ונשמע רצה לומר נעשה העבודה ונטרח ואחר זה נבוא לעולם התענוג כדי שיהא חשוב לעבודה, יצאה בת קול ואמרה מי גילה רז זה כו׳ לשון שמלאכי השרת כו׳, באמת הוא דבר גדול כי גם מלאכים הוא גם כן כך כי מתחילה צריך להתעורר בתשוקתו אל הקדושה והחיות מהבורא ית״ש.

ובספר **צדקת הצדיק** (אות ק״ע) כתב וז״ל, כשהקב״ה רוצה להטיב לאדם ורוצה רק שיתפלל האדם על הדבר אז מזמין לפניו צער או פחד מעין דבר זה וכדשז״ל (יבמות סד ע״א) מפני מה היו אמהות עקרות כו׳. או רואה אחר מעונה באותו דבר ומבקש רחמים עליו כדי שיהי׳ הוא נענה וכמ״ש פחד פחדתי וגו׳. כי כל דבר שהש״י רוצה להביא לעולם או לאדם היא מתפשטת לכמה גוונין ויש בה ההיפך ג״כ ח״ו וכד״ש (שמו״ר פ׳ ל, וחז״ג רטז ע״ב) בדור המבול שהיו מעותדים לקבל תורה אילו זכו. וכן בכל דור ובכל אדם. ולכך כשמתעורר מדה זו לטובה מתעורר ג״כ ההיפך ח״ו ומרגיש פחד ומתפלל ובא חטוב. אבל לעולם הוא בא הדבר שמתפחד רק שבא ההיפך דהיינו כל מיני טובה שבדבר זה. וזה ענין מ״ש (כ״ר פ׳ סו) צדיקים תחילתן יסורין וסופן שלוה, פי׳ בכל דבר וכל מדה טובה וענין טוב תחילת הכניסה בו הוא בצער כטעם כל התחלות קשות [ע״ד שא׳ (גיטין מג ע״א) אין אדם עומד על ד״ת אא״כ כו׳] וכד״ש פ״ק דברכות (דף ה ע״א) ג׳ מתנות טובות כו׳ וכבריתו של עולם ברישא כו׳ (שבת עז ע״ב), לפי שהעוה״ז רובו רע כידוע ולכך כל דבר

ביאורים וציונים

שמתעורר בו רואה הוא מקודם כח הרע שבו ומצטער וע״י הצער ממתיקו ומיד סופו שלוה. וכענין תלתא דפורעניתא ושבע דנחמתא שתיקנו רז״ל שהם ג׳ ראשונות וד׳ תחתונות שההתחלה חלוק לג׳ והסוף לד׳ כידוע. והתחלת כל פעולה הוא מצד הכרח הפועל שחסר לאותה פעולה א״כ ההתחלה מצד החסרון שהוא חסר ודחוק לכך ומן המיצר קראתי י״ה שמתוך הצער זועק לה׳ ועונהו במרחב שזה נקרא נחמה דהיינו שמתנחם על צער העבר שרואה שאין צער כענין ונסתם ואין רודף. כי משרע״ה אוהב ישראל הי׳ בודאי לא קיללם רק בכל קללה טמון הברכה שיש בו שא״א להגיע לו רק ע״י הקללה. ובקללת הניסה שם הוא הברכה שאין רודף כלל. וכשמתעורר הארה זו להכיר שאין רודף כלל מתעורר ג״כ ההיפוך שהוא הניסה וע״י הניסה מכיר תיכף אמיתות יחוד הש״י עד שאין רודף כלל. וכן בקללת ולא תאמין בחייך הודיעך שאפי׳ בקללה הם קרויים חיים ולא כרשעים שבחייהם קרויים מתים. אלא שהם מגודל הפחד עד שלא יאמינו גם בכך שיש להם חיי עולם בהכירם מעשיהם. ובאותו פסוק נתגלה זה שכל ישראל יש להם חיים דאומות העכו״ם קרויים מתים ואין להם חיים כלל להאמין בהם. וכשמתעורר פחד זה שאינו מאמין בעצמו כלל אם יש לו חלק לעוה״ב, מתעורר ג״כ ההבטחה הברורה שיש לו חלק לעוה״ב וכן בכל דבר.

ובליקוטי מוהר״ן (מהדורא קמא סימן סב אות ה) כתב וז״ל, גם כי עיקר כל הדברים הן התחלה, כי כל התחלות קשות (מכילתא פרשת יתרו והובא בפרש״י), מחמת שיוצא מהיפך להיפך. אבל אחר התחלה, הוא נכנס מעט בהרגל, ואינו קשה עליו כל כך. וכן בכל יום ויום שהולך למרחוק מההתחלה, כן נקל הדבר, שנכנס מעט בהרגל. נמצא שעיקר כח העבודה של כל ימים, אינו אלא ההתחלה, שאנו צריכין לחזר לאחורי, ליום ראשון שהתחיל להבין ולהתענות, שהוא תחלת התשובה, שהיה קשה עליו ההתחלה, שיצא מהיפך להיפך. ובכל יום חוזר לאחוריו, לקבל כח מההתחלה. ומחמת שאלו השרים הנ״ל, הם סמוכים להדבור, וכשמתגברים, אזי ממשיכין את הדבור לגלות מצרים, בחינת מצר הגרון, בחינת (תהלים סט) ״נחר גרוני״, ואינו יכול לדבר שום דבור לפני השם יתברך. ועל ידי התענית שמרעיב את עצמו, הוא ממשיך מימי החסדים ללחלח הגרון, ואז יוכל לדבר.

ובשפת אמת (פרשת יתרו - שנת תרל״ז) כתב וז״ל, במדרש עלית למרום כו׳ לקחת מתנות. בלקיחה ניתנה יכול שצריך ליתן דמים ת״ל מתנות כו׳. פי׳ כי וודאי התחלת הכל צריך להיות במשפט ע״פ עבודת האדם, וע״ז אמרו כל התחלות קשות, ואמרו פתחו לי כחודה של מחט כו׳, שכשאדם זוכה קצת לדבקות התורה. שוב מצד התורה עצמה היא מתנת חנם. ושורש הדברים כי בתחילה מתנהג הכל במדה״ד, אח״כ משתתף עמו מדה״ר, כמ״ש בענין בריאת העולם. וכן בכל ענינים כדלעיל פ׳ שמות וארא. כי כל אלה המה מדרגות זו למעלה מזו, כי בוודאי מי שהקב״ה מתנהג עמו במדה״ר, יש לו שייכות במקום הזה שאין שם המדה לפי שכר מעשה האדם. אמנם למצוא שייכות לזאת המדרגה הוא ע״י יגיעה רבה ויראת ה׳. שמזה זוכה אח״כ למדת הרחמים. שהוא עיקר התורה. שע״ז נאמר במתנה נתנה. וזה לקחת. ואח״כ מתנות כנ״ל.

בספר אמרי אמת (פרשת בהעלותך) כתב וז״ל, על הפסוק ויהיו העם כמתאוננים וגו׳, כמתאוננים שנכנס בהם מרה שחורה וזה הביאם אחר כך לדברים אחרים ואמרו זכרנו את הדגה, שהיתה זאת הנסיעה הראשונה לאחר קבלת התורה והקמת המשכן ומיד היה להם הסתרות, שכן הוא גם בכל עובד ה׳ שבתחילת עבודתו יש לו הסתרות וצער, אולם צריכים להתחזק ולעבוד את ה׳ בשמחה ולא להסתכל בכלל על כל אלו ההסתרות, וכדאיתא מכאן ואילך יערב לכם שכל ההתחלות קשות, שיהיה ויפוצו אויביך וינוסו משנאיך, ויהי העם כמתאוננים, כתיב מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו, בילקוט וכי גבר על חטאיו, כשבא לאדם אנינות בלב צריך לגבור על חטאיו, וכתיב אולת

כלל לתענוג של מי שלומד תורה באמת[צג]. וצדיקים מרגישים תענוג זה, כמו שמצינו אצל הצדיקים שאף שלא היה להם שום תענוגים גשמיים הרגישו בעצמם שהם הכי מאושרים בעולם, שהיות שיש להם התורה יש להם הכל ולא חסר להם כלום.

והעבודה של שבירת הקליפות, התחילה אחר החטא של אדם הראשון[צד], שאכל מעץ הדעת טוב ורע ונתערב הרע בתוך הטוב. וזהו כל עיקר עבודת הדורות הבאים אחריו ״לתקן אותו הפגם״. וכן האבות הק׳ עסקו בעבודה זו, וכמו שמבואר בספה״ק עומק הענין

ביאורים וציונים

אדם תסלף דרכו ועל ה׳ יזעף לבו, כי הכל הוא לטובה.

וכן מבואר הענין בספר **אמונת עתיך** (פרשת בהעלותך) וז״ל, ונראה לבאר דהנה יש שני בחינות בעבודה של אדם, אחד הוא כשהכל כדבעי בעבודתו ולומד ומתפלל בחשק, זהו העבודה של בחינת אור נגלה שיכול לראות האור. והשני הוא כשהעבודה קשה עליו ולומד ומתפלל בכבדות, אבל יש לו חלישת הדעת על זה, זהו העבודה של בחינת אור הגנוז. וידוע שהמנורה מרמז על אור הגנוז ומבואר באריכות בס׳ בני ישששכר בעניני חנוכה. ואמר הקב״ה לאהרן שלך גדולה משלהם שהעבודה של אור הגנוז גדולה מהנשיאים שעבודתם הי׳ באור נגלה. והיינו מה שנתן לו השי״ת העבודה של הדלקת והטבת המנורה דהוא עבודה של אור הגנוז.

ועפ״ז יש לבאר הקרא, ״וזה מעשה המנורה מקשה״, בשעה שהעבודה באה לו בקושי, שקשה לו ללמוד וקשה לו להתפלל כראוי, אבל עבודה זו היא ״והב״, וחביב מאד לפניו. ״עד ירכה עד פרחה מקשה היא״, כמש״כ רש״י ירכה היינו אבר הגדול, פרחה היינו אבר הקטן, דהיינו מהעבודה הגדולה עד העבודה הקטנה כולו קשה לו לעשותו, ובאים לו הרבה מניעות וטרדות שמאנסים אותו שלא יהא יכול לקיימו כהוגן או שלא לקיימו כלל. אבל ״כמראה אשר הראה ד׳ את משה״, דכתיב בפ׳ ברכה שהראה ד׳ את משה עד הים האחרון ודרשינן עד היום האחרון, ובאמת הפשט והדרוש חדא הם, דביום האחרון הוה ים גדול שיכולין ליטבע בו מאפיקורסות ופריצות וכו׳, וזה שמשה ראה עד היום האחרון זה נתן כח ביד מי שרוצה להנצל ולא ליטבע בהים, וכן מצינו ענין זה ברמב״ן פרשת במדבר (א, מה) ועיי״ש. ואז ביום האחרון יהי׳ עבודה גדולה של אור הגנוז שעתיד להגלות לעיני כל. דאע״ג שיהי׳ קשה מאוד לעבוד את השי״ת בשלימות, מ״מ החלישות הדעת עצמה גדולה מאד לפני הקב״ה. ״וכן עשה את המנורה״ בבחי׳ זו.

צג. **באור החיים** על דברים פרק י״א פסוק כ״ז וז״ל את הברכה אשר וגו׳ אומרו את, להעיר כי מלבד הברכה המושגת מדרך ה׳, עוד לו עמה יעוד הטוב, והוא אשר תשמעו, ״כי השמיעה בתורה הוא תענוג מופלא ומחיה הנפש״, כאומרו (ישעיה נה ג) שמעו ותחי נפשכם, והמרגיש בטעם התורה תשיחנו נפשו כי עליו לשלם גמול טוב לנותן מתנה טובה מופלאת, ואין צריך לומר שאין לתבוע שכר עליה.

עוד ירצה, על פי דבריהם ז״ל שאמרו (אבות דרבי נתן פרק מ ב) זכות יש לה קרן ויש לה פירות, והוא מה שרמז באומרו את הברכה, כי תיבת הברכה מציינת עולם שהוא מקור הברכה, וכולו ברוך, וריבוי את, לפירות הזכות שאוכל בעולם הזה, ודקדק לומר אשר, גילה הכתוב שלא רצה הנביא לעשות הדבר בגדר הספק לומר אם, ואמר אשר שהוא דבר מוחלט, כאשר קיותה להם נפש הצדיק.

ותלה הכתוב הברכה בשמיעה, ולא הזכיר לא מעשה, ולא שמירה, לפי שהשומע ״דברי אלהים חיים״ התורה מטיבה נפשו ומישרתו כי יש בה ״סם חיים״ כאומרם ז״ל (פתיחתא איכה רבתי ב, ד״ה

ביאורים וציונים

רבי אבא בר כהנא) וז״ל המאור שבה [היה] מחזירן למוטב, לזה תלה הכל בשמיעה.

צד. **באור החיים** על בראשית פרק מ״ט פסוק ט׳ וז״ל אכן יתבארו הכתובים על פי הקדמה אחת זכה וברה אשר האירה עינינו בדברים נחמדים מאור תורתנו והוא כי אדם הראשון הוא אילן שבו היו תלויים כל הנשמות של הקדושה שיצאו לעולם מיום היות עולם ואשר עתידין לצאת, וכשחטא אדם שלט חלק הרע וישב ממנו שבי לאין מספר, ודרשו מעל ספר אנשי אמת מה עצמו השבויים מהקדושה בקליפה, והן עם ה׳ משתדלים מיום היותם לברר ולהוציא בולעו מפיו, והולכים ומבררים ומוציאים מידו באמצעות מקור הקדושה אשר נטע ה׳ בתוכנו היא התורה והמצות.

ובספר **קדושת לוי** פרשת ויחי וז״ל גור אריה יהודה מטרף בני עלית. פירוש רש״י מתחלה גור ולבסוף אריה. הנה ידוע שעיקר הגלות הוא רק בכדי להעלות הנצוצות שנפלו בקליפה מחטא אדם הראשון וישראל סובלים יסורי הגלות עד בא העת שתכלה כל הרשעה וכשתהיה עלייה להנצוצות הנ״ל אזי בוודאי יהיה הגאולה תיכף ומיד ואז יכירו וידעו כל יושבי תבל כי לה׳ הארץ ומלואה ואז יתגדל שמו הגדול כמו שכתוב בישעיה. והנה גם בגלות המר הזה הקדוש ברוך הוא עושה עמנו תמיד ניסים ונפלאות כמאמר ועל נסיך וכו׳. ומכל שכן בעת הגאולה אז יהיה ניכר גדולת הבורא ברוך הוא ומכל שכן כשנהיה בארצינו אז יהיה ניכר גדולת הבורא באלף אלפי אלפים רבבות אשר לא יוכל שום בריה לספר.

ובספר **מאור ושמש** פרשת תבא ד״ה או וז״ל כי הנה ידוע אשר עיקר כונת בריאת עולם הזה היה ותוכן עבודתינו הוא להעלות העולמות והניצוצות הקדושות ולהבדיל הקליפה מהקדושה. ובפרט אחר חטא אדם הראשון כנ״ל שנפלו הרבה ניצוצות קדושות לבין החיצונים וכן על ידי קלקול דור אנוש ודור המבול והפלגה עד שבא אברהם אבינו ע״ה והתחיל להעלות הניצוצות הקדושות ולתקן חטא אדם הראשון, וכן יצחק בנו העלה הרבה ניצוצות קדושות עד שבא יעקב אבינו והוליד י״ב שבטי ישורון. וידוע לחכמי האמת אשר כל ענין יעקב עם לבן ואשר עבדו בשתי בנותיו ובצאנו כל זה היה כדי להעלות הניצוצות קדושות שהיו אצלו, ומפני זה נתגלגל שרדף לבן אחריו כי עוד נשארו לתקן ניצוצות קדושות ונתעלו אז באכול יעקב עמו על הגל והוציא בלעו מפיו. וזה היתה גם כן ענין ירידת אבותינו למצרים כדי להעלות הניצוצות כי לשם נתגלגלו כל ניצוצות דור המבול ודור הפלגה. וזה הבטיח השם יתברך לאברהם אבינו שיצאו ברכוש גדול וכן היה ועלתה בידם כענין שנאמר וינצלו את מצרים ודרשו חז״ל שעשוה כמצולה שאין בה דגים, ורמזו גם כן שהעלו את כל אשר מצאו שם במצרים. ומפני שהנחילנו השם יתברך ארץ חמדה טובה ורחבה כי מפני גודל חשיבות ארצנו הקדושה מגולגלים שם הניצוצין היותר גבוהים, גם באם היו מעלים הניצוצין שבארץ ישראל היו מתעלים על ידי זה כל הניצוצין שבכל העולם והיו מתבררים העולמות מכל וכל. ואולם באם יארע לאדם ניצוץ קדוש אשר נתקלקל הרבה הגם כי הוא ממקום גבוה, אז באם האדם ההוא אינו אוכל המאכל אשר נתגלגל בו בקדושה ובטהרה רק נמשך אחר תאותו, אז לא די שאין יכולת בידו להעלותו אכן גם כן יש מקום שיתקלקל האדם ההוא ויפול בשחיתות קלקול הניצוץ ההוא כי יחטא ואשם באותו החטא אשר נתקלקל הניצוץ הזה. ושמעתי מהרב הקדוש האלקי האב״ד דק״ק נשחיז זצוק״ל כי מפני זה יארע לבעלי תשובה שחוזרים לקלקולם אחר כך מפני שאין נזהרין באכילתם לאכול בקדושה ועל ידי כן הניצוצים המגולגלים בהמאכלים ההם מושכים אותם אחורנית. וכן אירע לאבותינו כי בבואם לארץ מלאה כל טוב ונמשכו אחר התענוג הגופני אז חזרו לסורן להיות עובדי עבודה זרה לסיבת אשר נתקלקלו מהניצוצות. וזה מטעמי מצות הבאת ביכורים אל הכהן כי האדם היורד לתוך שדהו ורואה תאנה שבכרה, מורה כי ישנו ניצוץ קדוש מגולגל בתוך התאנה ההיא אשר לו משפט הבכורה

מאריכות הסיפור של הבארות אשר חפר יצחק[צה]. והצורך בזה הוא כדי להדגיש את תוקף הענין שהוא גם כן על דרך הנ״ל[צו] שהתורה באה להורות לנו שתחת הקליפה המפסיקה יש באר מים חיים וניצוץ קדוש, וצריכים לחפור ולחפור כדי לגלותו

ביאורים וציונים

להעלותו קודם. והנה כל אדם יתכן שיחזיק את עצמו אשר עוד איננו שלם בתכלית השלימות, ומהראוי להיות ירא לנפשו ליגע בפרי ההיא כי באולי לא יהיה ביכולתו להעלות הניצוץ ההוא ואפשר שיפסיד גם מה שבידו, על כן מן ההכרח היה שילך אל הכהן אשר יהיה בימים ההם שהוא גדול מאחיו בחכמה ועובד את בוראו עבודה תמה, והוא יניפנו לפני ה׳ ויעלה הניצוצות ההם. ועל ידי בואם לפני הכהנים והלוים ויתן להם חלקם בתרומות ובמעשרות ויראה גודל זריזותם בעבודתם ותוקף קדושתם ואכילתם לפני ה׳ בקדושה, אז יכנע לבבו לשוב בתשובה שלימה לבל יתמשך אחר חמדת תענוגות תבל ואל ישיא לבו בנועם הבלי הזמן, ועל ידי זה יהיה יכולת בידו להעלות ניצוצין המגולגלים בפירות אשר השאירו בביתו ויאכלם אחר כך גם כן בקדושה.

צה. **בספר הזכות** (פרשת תולדות) כתב וז״ל, ענין הבארות אשר חפרו אבות הקדושים, הכל היה עבורנו שמקודם היה האור נסתר בעפר, ועניני עולם הזה המבדילים שלא היה ניכר הבאר מים חיים שיש בעולם [שנסתר בעפר] שהוא עיקר המכוון בהבריאה וחפרו והסירו [העפר] עמוק עמוק כדרך החופר עד שיצאו המים, ועשק ושטנה הם ימות החול שצריכין עבודה גדולה וכמו שכתוב ששת ימים תעבוד, ורחובות הוא שבת שהוא נחלה בלי מצרים שאין מיצר רק האור מתרחב באורך ורוחב, והרי יצחק היה יכול לחפור מיד באר הרחובות, ולמה חפר בארות שרבו עליהם, אולם הכל היה עבורנו כדי להקל לנו, שגם במקום ההסתר יהיה ד׳ לנו סיוע על ידי עבודתם אז, וכל מעשה אבות כן היה, מה שכתוב ויעתר הרבה והפציר, ומן השמים רצו כך שיצטרך להפציר בתפלה והוא גם כן להועיל לבנים גם במקום שיצטרכו רבוי תפלה והפצרה, וכן כאן בהבארות שחפר מקודם עשק ושטנה כו׳, גם כי האדם העובד השם יתברך והולך ממדרגה למדרגה בתחילה צריך עבודות ונסיונות, וכשעומד תמיד בנסיון אזי לבסוף בא למדרגה שאין בה שום הסתר, וזה שבת קודש [שנקראת] רחובות וכנ״ל, ולא רבו עליה כי במדרגתו אז אין ערעור ומריבה, אולם מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת כי בא מזה שעומד בנסיונו אז כנ״ל, וזה שכתוב ואנכי איש חלק, שהיה במדרגה הנ״ל שאין בו ערעור ע״כ. (ועיין עוד בכאר מים חיים פ׳ תולדות).

ובספר **אוהב ישראל** (פרשת תולדות, ד״ה וילך משם יצחק וכו׳) כתב וז״ל, יש להבין מאי משמיענו בזה תוה״ק שקרא להן שמות כשמות שקרא להן אביו, ובהעיר לב י״ל, דידוע שכוונת אבותינו הק׳ ז״ל בחפירות הבארות היה רק להמשיך התגלות אלהותו ית׳ ברב טוב ושפע טובה ורחבה והנהגה ישרה בכל העולמות ע״י חסדים טובים ורחמים רבים מים זכים ונובעים חכמות נפלאות. והנה אעא״ה פעל ועשה בחפירות הבארות המשכות והתגלות אלהותו ית׳ ע״י מדתו מדת החסד. גם המשיך רב חסד ורחמים רבים לכל העולמות ע״י צירופי אותיות התורה והם הם השמות אשר קרא להבארות. ויצחק אע״ה חפר ג״כ הבארות להמשיך התגלות אלהותו ית׳ וחסדים טובים ע״י מדתו מדת הצימצום כנודע.

צו. **בספר אוהב ישראל** (פרשת ויצא) כתב וז״ל, תוכחת מוסר גדול יוכל כל איש ישראלי ליקח לעצמו מזאת הפרשה ולפנות מחשבתו מהבלי הזמן הממדומה. ולדבק באהבת הש״י בהוב״ש ולעבדו בתורה ובתפלה ובמע״ט בשכל אמת וזך. ועיקר שכל מעשי האדם היינו הילוך, דיבור, שמיעה, ראיה, שכיבה, וקימה וכדומה, בכל דבר יהא מעוטף בתוכו שכל אמת וזך לעבודת הש״י בלי שום סיג ופסולת ח״ו. וצא ולמד מאבותינו הק׳ ולך בעקבותיהם פקח עיניך וראה איך ממעשה גשמית של אבותינו הק׳ נארג ונעשה מהם תורה הקדושה.

ולהוציאו מהכח אל הפועל.

וזהו גם כן ענין ברית מילה, שחותכין את הערלה[צז]. כי במקום הברית קודש יש ד' גלדי עור וג' מהם צריך לחתוך לגמרי בבחינת להעביר גילולים מן הארץ, והם נגד הג' קליפות הטמאות לגמרי, ויש עוד עור רביעי שאינו מחתכו רק מהפכו למעלה, והיא כנגד קליפת נוגה שצריכים להפכה כדי שלא תכסה את העטרה[צח] וזהו עור הפריעה המתהפכת לקדושה, ואחר עבודה זו מתגלה העטרה ומתגלה הקדושה של האות ברית קודש השומר על העטרה של מלכות שמים.

וכן איתא במדרש שהד' גלויות - בבל מדי

ביאורים וציונים

ואיך התורה מספרת לנו הליכת יעקב מבאר שבע ובאיזה מקום ישן והדיבורים שדיבר עם רחל בת זוגו, ואיך שנשק אותה ואיך שהיה רועה את צאן לבן ותחבולותיו שעשה המקלות וכיוצא באלו. הלא מזה מוכח שכל מעשיהם מקטן ועד גדול היה הכל רק בהשכל ודיעה מיושבת בחכמת אלהות. והיאך רמזו בכל עניניהם לדברים עליונים נפלאים ונוראים. וכשיסתכל ויתבונן האדם בזה היטב. ראוי לו להתלבש בבושה וענוה גדולה איך הוא נבער מדעת ולא בינת אדם לו. והגם שהוא מתפלל ולומד הוא בלא שכל ודעת ותשוקה רק כאיש חולם. והלואי שיחלום לנו בהקיץ כחלומו של יעקב. וגם צריך האדם לצייר בשכלו ומחשבתו וידמה לו ממש שהאדם הוא סולם מוצב ארצה בתוך ארציות וגשמיות. אך וראשו מגיע השמימה. היינו שכלו ושורש נשמתו הוא דבוק למעלה בשמים. והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו. ר"ל כשהאדם מגביה את לבו ומוחו לעבודת הש"י אז מעלה כל המלאכים לרום שמים העליונים ומשפיע להם חיות הקודש. ובאם לאו ח"ו אז ויורדים בו. יש להם ירידה ע"י כמחז"ל (איכ"ר א, לה) מתישין כחו של מעלה ח"ו. גם זאת צריך האדם להיות תמיד במחשבתו איך שכל הכוחות כולם העליונים כולם כאחד תלויים במעשה האדם הן להעלותם או להיפך ח"ו. והנה ה' נצב עליו. שצריך האדם לחשוב בכל עת איך שהש"י עומד לנגדו ומשגיח ורואה במעשיו ויודע כל תעלומות. ומזה יבוא לו פחד ויראה גדולה.

צז. **באור החיים הקדוש** (פ' תזריע) כתב וז"ל, ימול בשר ערלתו. יתבאר על פי מה שהקדמנו כי הערלה היא בחינת הקליפה, רמז הכתוב כאן, כי צריך לעשות שלשה דברים במצות המילה, והם, מילה, פריעה, מציצה, מילה היא כריתת הערלה, והוא אומרו ימול, פירוש יכרות, הפריעה היא מה שפורע עור הדק לשנים ואין צריך לכרות, והוא מה שרמז באומרו בשר, פירוש יעשנו כבשר שאין בו חיות, ועור הפריעה אינו חוזר וחופה עוד העטרה, והמציצה הוא דם המזוהם של שני בחינות אלו ערלה ופריעה, לצד היותם חלק אחד מגוף, יש להם חלק בדם האדם, והוא מעורב בכללות האדם, וציוה ה' למצוץ דם זה לצד שהוא גם כן בחינת ערלה, והוא מה שרמז באומרו ערלתו, ע"כ.

צח. **בספר שפת אמת** פרשת אחרי שנת תרנ"א וז"ל כמעשה א"מ כו' ל"ת וכמעשה א"כ כו' ל"ת כו' ושמרתם כו' אשר יעשה אותם האדם וחי בהם אני ה'. ובמדרש כשושנה בין החוחים ע"ש. כמו שברא הקב"ה העולם מתלבש כ"ד בטבע ויש בו פנימיות נסתר כמ"ש ה' בחכמה יסד ארץ. כמו כן בנפשות. ובכ"מ שיש אור יש עליו מתלבש קליפה מסתרת האור. ואות ברית מילה יוכיח שהוא האור המאיר ומעלה את האדם עד לשמים ויש עליו ערלה. ובהסיר הערלה בחיתוך ופריעה ואטופי דדמא מתגלה סוד ה' ליראיו. וכמו כן בכלל. וג' ערלות הנ"ל הם עצמם בחי' ע"ז ג"ע וש"ד שהם ג' עבירות החמורות. וכמו כן היה הגאולה ממצרים שהוא ראש לכל ע"ז שבעולם והוא ערלת החיתוך שמשליכין לעפר. וארץ כנען שהיה מיוחד לקדושה רק שהכנענים הסתירו אור הצפון שם ובנ"י איבדו

יון אדום, הן כנגד הד׳ בהמות טמאות שנזכרו מפורש בתורה, שהן הד׳ קליפות, ואדום הוא החזיר[צט]. ועוד איתא במדרש שנקרא חזיר על שם שחוזר לטהרתו, והיינו בימות המשיח[ק]. והביאור הוא, שבקליפת גלות אדום יש תערובת של קליפת נוגה וכמו שאנו רואין הרבה גרים גדולים שבאו מאדום, אונקלוס, רבי עקיבא, רבי מאיר שהם חזרו להקדושה.

וכך אומרים בברכת ולמלשינים, בנוסח ספרד שהוא מבוסס על נוסח האר״י, והזדים מהרה תעקר ותשבר ותמגר ותכניע (ושאר לשונות אינן בנוסח האר״י), ובהני ד׳ לשונות מבקשים מהקב״ה שיבער הרע שהן הד׳ קליפות[קא], והלשון האחרון הוא ותכניע שאינו כמו ג׳ לשונות הקודמים שפירושם לעקר ולהשחית לגמרי, רק ותכניע, שכח הרע שבו יכניע עצמו לכח

ביאורים וציונים

אותם שהוא בחי׳ ג״ע והוא עור הפריעה שצריכין להסירו כדי לגלות העטרה. ולכן איתא כי מצות פריעה ניתן ליהושע. ומולים היו העם היוצאים ממצרים בחיתוך. ואפילו למ״ד שניתן מצות פריעה מקודם מ״מ אלו ואלו ד״א חיים שיסוד מצות פריעה ניתן ליהושע כנ״ל. ולעתיד שימסור לנו קיני קניזי וקדמוני חלקו של עשו הוא אדום יהי׳ תיקון ש״ד בחי׳ אטופי דדמא. והכל רמז באות ברית קודש. וע״ז כתיב ה״א מתהלך בקרב מחניך. להצילך הוא יצ״מ. ולתת אויביך לפניך היא ירושת א״י לאבד הז׳ אומות. ובאיבוד הרשעים ומעשיהם מתגלה אח״כ אור הצפין לצדיקים.

צט. **בויקרא רבה** (פרשה יג) אמרו וז״ל, ...ד״א ואת הגמל זו בבל, כי מעלה גרה שגררה מלכות אחריה, ואת הארנבת זו יון כי מעלה גרה שגררה מלכות אחריה, ואת השפן זו מדי כי מעלה גרה שגררה מלכות אחריה, ואת החזיר זו אדום, והוא גרה לא יגר שאינה גוררת מלכות אחריה, ולמה נקרא שמה חזיר שמחזרת עטרה לבעליה, הדא הוא דכתיב (עובדיה א) ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה׳ המלוכה... ע״כ.

ק. **הבני יששכר** (בדרושיו על חודש אדר דרוש ז׳ אות ב׳), דן בזה המדרש, וכתב שאף שמרגלא בפומיה דאינשי שחזיר עתיד ליטהר הן אמת לא נודע מקומו איה כי לא נמצא במדרשי חז״ל שבידינו, ואפשר הוא בקבלה דלעתיד במהרה בימינו בשעת הכיבוש שוב עתיד ליטהר כיון שהתורה קראתו טוב בכיבוש ראשון.

וכן הביאו רבינו בחיי (פ׳ שמיני יא, ז), ובשל״ה הק׳ בתולדות אדם (דף ל ע״ב), ובעשרה מאמרות להרמ״ע מפאנו (מאמר חיקור הדין פ׳ י״ג), ובריקנטי (פ׳ שמיני כג, ד), ובאור החיים הק׳ (פ׳ שמיני יא, ז), ובחתם סופר תורת משה (פ׳ ראה) ובחתם סופר עה״ת (פ׳ שמיני) ועוד.

קא. **בספר אגרא דכלה** דף קה: וז״ל והנה עבודתינו זאת צורך גבוה, כמו שאנו מסירין הערלה אשר בה ג׳ גלדים, כמו כן השלש קליפות הטמאות אשר רוצים ליהנות מהקדושה יתבטלו, והפריעה אשר אנחנו פורעין הגלד הרביעי להיכלל אותו בעטרה, כמו כן הקליפה הד׳ נוגה אשר הוא מצרנית בין הקדושה והקליפה תכלל בקדושה, ובארנו זה בארוכה במקום אחר.

ועוד כתב **האגרא דכלה** בדף שסז. וז״ל ידוע שאדם בחטאו גרם להתערב טוב ורע, והמשיך הקליפות בעולם בזוהמת הנחש והקליפות, ידוע דהם ארבעה מערכות נוגה ממוצעת בין קדושה להקליפות הטמאות לגמרי, והשלש הטמאות הם רוח סערה ענן גדול אש מתלקחת (יחזקאל א ד), והם טמאות לגמרי וצריכים ביטול הם מקום המיתה והשממון, מה שאין כן נוגה נקראת תיקלא בדעת האדם או להכריעה לזכות או וכו׳. והנה הדברים הטמאים והאסורים לגמרי בדרכי התורה חיותם מהטומאות, מה שאין כן דברים המותרים בעולם אם מכוין האדם בקבלתו הנאה מעסקי העולם בהיתר, היינו אכילה ושתיה ומשגל בהיתר מכוין בזה לעבודת הש״י ותורתו, אזי נכללת החיות שבקליפות נוגה

הטוב, והיא קליפת נוגה שמתהפכת ונכנעת לטוב.

ומכל מה שביארנו נבין את ההבדל העצום בין נפש הבהמית של ישראל לנפש הבהמית של אומות העולם, שנפש אומות העולם היא מג׳ קליפות הטמאות, שאין בכח הגוי לעשות שום דבר בכוונה אמיתית לטוב ולשם שמים, רק הכל לגרמייהו, ולכן אינה יכולה ליכלל בצד הקדושה כלל, ואין להם בחירה על זה כלל, וכל הטוב שיעשו לא יועיל להם (כמו שיתבאר לקמן). מה שאין כן הנפש הבהמית של ישראל שרשה מקליפת נוגה ויש להם לישראל כח הבחירה ובכוחם להפכה לקדושה[קב].

ונביא דוגמא לעבודה זו של העלאת הקליפת נוגה, כגון עבודת האכילה, שעצם מעשה האכילה וגם המאכל שהוא כשר בכל הדינים, הם חלקים מקליפת נוגה כיון שהם גשמיים, ועליתם לקדושה או ירידתם לטומאה תלויה באדם, שאם יאכלם בברכה ובכוונה

ביאורים וציונים

בקדושה, והאלילים היינו ג׳ הטמאות כרות יכרתון. ובהיפוך אם ח״ו כוונתו למלאות תאות לבו הוא בהיפך, מה שאין כן בנהנה בדבר איסור זה הוא החיות משלש הטמאות, וצריך ביטול להשליך מגופו הבשר ודם שנתהוו על ידי הנאה זו, כמו שהקליפות האלה יתבטלו במהרה בימינו. וזה ענין אשר צונו הבורא למול את בשר ערלה שיש בעור החיתוך ג׳ קליפות, היינו ג׳ גלדים וצריכין כריתה וביטול, והעור הרביעי צריך לקורעו ולהטות אותו על העטרה, כי הוא נגד הקליפה הרביעית נוגה. ובזה תבין מה שאמרו רז״ל (סנהדרין ל״ח ע״ב) אדם הראשון מושך בערלתו היה, כי בחטאו המשיך והתעורר הג׳ קליפות הטמאות אשר הם ערלי לב וערלי בשר, וזה הוא גם כן מצות ערלה בפירות האילן שלש שנים יהיה לכם ערלים (ויקרא יט כג), שהם נגד הג׳ קליפות הטמאים לגמרי, ובשנה הרביעית (ויקרא יט כד) אחליה והדר אכליה (ברכות ל״ה ע״א), והבן. בפסוק זה יקשה מאי לכ״ם, הוה ליה למימר ג׳ שנים יהיו ערלים. אך הכוונה לכ״ם לצורכיכם, להיות שנמשך לגופיכם משכא דחויא זוהמת הנחש על ידי חטא האדם, על כן תראו להפריד השלש הקליפות הטמאות לגמרי ולא תהנו מהם בשום פנים, כי הג׳ שנים הראשונים הם ענין הקליפות הקודמים לפרי הרחק מהם כמטחוי קשת, כי באם תהנו מהם יהיו לצנינים בצדיכם וצררו אתכם.

קב. בספר **דרך ה׳** (חלק א פרק ד אות ז) וז״ל אכן מה שהאדם משתמש מן העולם לצרכו, הנה צריך תחלה שיהיה מוגבל בגבול רצונו ית׳, דהיינו שלא יהיה בו דבר ממה שמנעו ואסרו האל ית׳. ושלא יהיה אלא הראוי לבריאות הגוף וקיום חיותו על הצד היותר טוב, ולא כפי נטית החומר ותשוקתו למותרות. ויהיה הכונה בו, להיות הגוף מוכן ומזומן לשתשתמש ממנו הנשמה לצורך עבודה בוראו, שלא תמצא לה עיכוב בהעדר הכנתו וחולשתו. וכשיהיה האדם משתמש מן העולם על הדרך הזה, הנה ימצא התשמיש החוא בעצמו פועל השלימות כמ״ש, ויקנה בו מעלה אמיתית כמו שיקנה במעשה כל המצות כלן, כי גם זה מצוה עלינו, לשמור את גופנו בהכנה הגונה לשיוכל לעבוד בו את בוראנו, ונשתמש מהעולם לכונה זו ולתכלית זה כפי המצטרך לנו, ונמצינו אנחנו מתעלים במעשה הזה, והעולם עצמו מתעלה בזה בהיותו עוזר לאדם לשיעבוד את בוראו.

קג. בספר **באר מים חיים** (פרשת בראשית, פרק ב) כתב וז״ל, וכל הענין הוא כי כל דבר האכילה הניתן לאדם הכל להוריד שפע וברכת אלהים אל המאכל

לשם שמים, דהיינו כדי שיוכל ללמוד ולהתפלל ולקיים מצוות באותו כח שיקבל מהמאכל אז המאכל הזה נתעלה לקדושה[קג]. ולמשל, אם אכל מאכל כמו חתיכת עוף, אז חלק העוף יעלה ממדרגת בעל חי למדרגת מדבר[קד] ואז הוי אכילתו כמו קרבן[קה] ושלחן האדם יהיה כמו מזבח. אבל אם יאכלהו ואחר כך ישב בטל, או

ביאורים וציונים

אשר אוכל ע״י הברכה. וכששורה עליו אור האלהים אז יוכל בעת האכילה לעלות הנ״ק שבתוכו למקור שרשו מקום אשר נחצב משם וזה כל תיקונו כי לזה נברא להתקרב לבוראו אחר התרחקו מאתו כידוע להעומדים בסוד ה׳. אבל כשאינו מברך הברכה אז לא יוכל להעלות הניצוץ ההוא בשום אופן ולא די שלא תקן המאכל ההוא אף מורידו מטה מטה כיון שלא השרה עליו אור ה׳ ממילא כל בחי׳ הס״א עומדים למולו לקבלו לרשותם.

קד. **בספר סידורו של שבת** (שורש ה ענף א עלה ד) כתב וז״ל, הנה צדיק אוכל רק לשובע נפשו (משלי יג, כה) - להשביע נפשו מכל חיות וניצוצי הקדושה שבתוך המאכל ההוא, כאשר כתב האר״י זלה״ה (ליקוטי תורה פרשת עקב) בפירוש הפסוק (דברים ח, ג) ״כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה׳ יחיה האדם״, וזה לשונו: כבר חקרו הפילוסופים לידע סיבת חיבור הנפש בגוף על ידי אכילה, וכי הנשמה בת אכילה היא, ולא עלתה בידם לידע הסיבה. ואתה שמע את אשר אומר לך. כי הנה אין לך דבר מדברי העולם הזה שאין בו צד קדושה וחיות הקדושה המחיה את הדבר ההוא, וכמאמר רבותינו ז״ל (בראשית רבה י, ו), אין לך כל עשב ועשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה ברקיע המכה אותו ואומר לו גדל. והכונה הוא על כח ההשפעה הבאה מלמעלה, כמו שכתוב (הושע ב, כג): ״נאם ה׳ אענה את השמים והם יענו את הארץ״. נמצא כל מאכל בעולם הוא מעורב בגוף ונפש. המאכל הנגלה הוא גוף, וקדושת ההשפעה מלמעלה שמכה בו לאמר גדל זה הנפש שלו. וכשהאוכל אוכלו, אז על ידי אכילה נשאר גוף ונפש שלו מחוברים, כי הנפש נהנה מהנפש של המאכל והגוף מהגוף. וזה שאמר: כי לא על הלחם לבדו - רוצה לומר, לא על הלחם הנגלה לנו יחיה האדם, דזה אינו, דאם כן מה תועלת להנפש מזה, אלא על כל מוצא פי ה׳ - רוצה לומר, שיש למוצא הלחם פי ה׳, דהיינו ההשפעה שמכה בו ואומר לו שיצא לחוץ ויגדל, על ידי זה יחיה האדם. עד כאן.

קה. **במאור עינים** (פ׳ נח) וז״ל, כי נודע היות שבכל המאכלים והמשקים הטעם שלהם המה נצוצי נשמות קדושות והמאכל והמשקה המה כלים ובתוכה המה הנשמות ואם אוכל ושותה לשם שמים הוא השלחן אשר לפני ה׳ שהוא קרבן ממש שמקריב הנשמות הנ״ל אל מקורם ואם ח״ו אינו אוכל לשם שמים הוא משחית את הנפשות הנ״ל כמו ירבעם שהשחית את ישראל, וזהו ותמלא הארץ, אם ח״ו לא שבר את החומריות והארציות שלו כי אם עדיין הוא מלא מחומריות וארציות שלו אזי הוא גוזל את אביו כנ״ל, וזהו ותמלא הארץ חמס שהוא גוזל אביו ואמו כנ״ל ע״כ.

ועוד כתב (פ׳ אמור) וז״ל, והנה נודע שהאכילה נקרא קרבן כמ״ש שהשולחן של אדם הוא במקום מזבח וכמ״ש משחרב בית המקדש שולחנו של אדם מכפר עליו, והנה מצינו גם כן שהתענית נקרא קרבן ע״ש שמקריב חלבו ודמו כנודע, ולהבין זה איך אפשר ששני הפכים בנושא א׳ יחשבו דבר א׳, אך הוא כאמור למעלה כי באמת יש בחינה דביקות בשורש הכל מתתא שהוא לקרב כל המדריגות תחתונים וניצוצות הקדושים מדברים נפולים ולקשרם בבורא יתברך ועל ידי זה דבוק בבורא יתברך הוא עם אותן המדריגות הנפולין שהוא סוד האכילה שנחשב כקרבן על ידי שמקרב כל הניצוצות והחיות העליון המלובש במאכל ההוא שהוא הטעם שטועם במאכל ההוא שהטעם הוא רוחני ולא ממשיי שהוא החיות הקודש העליון המלובש תוך

יעשה דברים לא טובים אז יוריד אותו מאכל לכוחות הקליפה, וכן הוא בכל פעולות גשמיות.

ובזה נוכל להבין מה שמצינו שקרבנות שלמים מקבלים רק מישראל אבל קרבן עולה מקבלים אף מאומות העולם[קז]. והענין הוא, שהיות שקרבן שלמים יש בו חלק לבעלים לאוכלו, ואכילה זו שהאדם אוכל הוא גם כן חלק ממצות הקרבן, וזהו רק כשהאכילה היא בקדושה, אבל אצל העכו״ם שהם מג׳ קליפות הטמאות אין שיך אצלם ענין אכילה בקדושה כלל, ואי אפשר לשום מעשה גשמי שלהם להיות לכבוד שמים, ובקדושה[קז], ולכן אין מקבלין שלמים מהם, שהוא מצוה שתלוי במעשים גשמיים העשויים בקדושה דוקא. אבל קרבן עולה שפיר מקבלים מהם לפי שכולו כליל על המזבח, ובדברים רוחניים שהם שכליים שיך גם לאומות העולם לעבוד את ה׳ כמו על ידי פרישות, ותעניות, שהוא התרחקות מן הגשמיות אבל להשתמש עם הגשמיות לטוב אי אפשר להם. וכמו כן רק מאכלים כשרים יכולים להיכלל בקדושה מפני שהם מקליפת נוגה, ולכן אפילו ישראל,

ביאורים וציונים

המאכל הגשמי ההוא ובאכלו ממנו נשאר החיות בתוך האדם וניתוסף ונקשר בחיות ההוא שהוא החלק אלהי השוכן בתוכו ואם אותו הכח והחיות הניתוסף בו עובד את ה׳ ומדבר דבורים בדביקות ועושה מצות בדביקות וכל זה על ידי הכח וחיות מן המאכל שניתוסף בו ועל ידי שעולה ונדבק בבורא יתברך עם זה הכח יש עלייה לניצוץ הק׳ ההוא שהיא מלובש בגשמיות המאכל והחצוניות נדחה לחוץ.

קז. **בספר הזכות** (בליקוטים חדשים על הש״ס) כתב וז״ל, מקבלים עולות מבני נח אבל לא שלמים שעולה כולה כליל ובעי הפשט וניתוח שיפשיט את עצמו מזה העולם אפילו במסירות הנפש יש כח גם כן ביד בן נח אבל שלמים שמשים שלום בינם לבין אביהם שבשמים היינו להיות בזה העולם ולהיות לה׳ ב״ה ולחלקו ולהיות נבדל מגשמי ולהיות דבוק בהקב״ה ז״א אלא אצל ישראל אשר יעקב בחר לו י׳ ישראל לסגולתו, ע״כ.

קז. בספר **ישראל קדושים** לרבי צדוק הכהן מלובלין זצ״ל אות ה׳ וז״ל אבל דבר זה ממדריגת הקדושה הגמורה והגדולה שיש בישראל דלא עשה כן לכל גוי שיוכל לעשות כל ענינים גופנים והנאות חמדות עולם הזה ולא ירגיש שום הנאת עולם הזה אלא הכל בכוונת הלב לשם שמים לבד. ואם ריק הוא ממך ריק, ולאו כל אדם זוכה לזה אפילו להבין ולהשיג דבר זה בשכל לבד כל שאין מרגיש בלבבו בפועל שמץ מקדושה זו על כל פנים. דבאמת כל ישראל יוכלו להגיע לקדושה כזו גם כן שכולם נקראים קודש וקדושים מצד שורשם שמושרשים בקדושה עליונה הנמשכת מקדושתו יתברך דחלק ה׳ עמו. אלא שהחטאים שמצד העולם הזה שהם ההוצי הסובבים לאסא והחוחים המקיפים לשושנה, גרמו מה שגרמו בעולם הזה. עד שנשבו ישראל בין העמים וגלו בראש גולים לצאת גם מקדושת הארץ שהיא האחרונה שבעשר קדושות. ומכל מקום כל מקום שגלו, גלתה שכינה עמהם, דגם בהיותם בארצות אויביהם לא מאסתים וגו׳ (ויקרא כ״ו, מ״ד) ואני ה׳ השוכן אתם בתוך טומאותם (שם ט״ו, ט״ו). ומכל מקום אין נפרדים משורש הקדושה כלל וסוף שיגאלו כולם אף אותם שנטמעו בין העמים לגמרי ושלא יוכלו לצאת מעצמם. על זה נאמר (שם כ״ה, מ״ט) אחד מאחיו וגו׳ או בן דודו יגאלנו וגו׳. כי נפשות הקרובות אליו בשורשן ויש להם שייכות

כשאוכל מאכלות אסורות ח״ו אי אפשר להמאכל להיכלל בקדושה[קח], ואפילו יאכלנו לשם שמים ויעבוד את ה׳ אחר כך באותו כח שקבל מהמאכל, מכל מקום זה נשאר בחלק הקליפה, כי זהו עצם מהותן.

והנה ביארנו לעיל שגם המדות טובות שבאדם באות מצד הנפש הבהמית, כגון אם אדם מישראל עושה דבר טוב, כגון שנותן צדקה לעני, או הכנסת אורחים, הרי האדם שטבעו טוב בעצם, יש לו הנאה גשמית מזה שמטיב לאחר, וזה בא לו מכח גופו שהיא נפשו הבהמית, ואז הוא עדיין כלול בקליפת נוגה, ואפשר שיהיה לה עלייה בזמן אחר, אבל אם כשהוא נותן הצדקה מכוון ליתן הצדקה לשם שמים ולא למלאות רצון הטוב שבגופו, אז הוא משתמש במדת החסד של קליפת נוגה שיש לו לצורך קדושה וממילא יעלה אותו. אמנם אם האדם ישתמש ח״ו במדת החסד, שמקורו במדת האהבה, לדברים רעים, כמו ניאוף וכדומה, אז יורידה לג׳ קליפות טמאות ומחזק כח הסטרא אחרא ואינה יכולה לעלות משם וכמו שיתבאר ביותר להלן.

אמנם, אצל העכו״ם אינו כן, רק אפילו כשנותן צדקה אינו נותנו כדי לקיים מצות התורה ואצלו אינו צדקה כי אם מעשה נתינה שהוא עושה כדי לְהַשְׁבִּיעַ את מדת הבהמית שלו, והוא ממש כמו הבהמות וחיתו יער שגם הן עושות פעולות של חסד, שמרחמות ועושות חסד עם ולדותיהם כדי לקיים ולהחיות עוד בהמות וחיות, ואין זה ממדת החסד ששייך לקדושה שהרי חזינן שמהחסד שלהן באה הוספה לקליפה בעולם[קט], שמולידין עוד בהמות טמאות שהן גם כן מחלק הטומאה, ועל זה כתיב (משלי יז, ג) וחסד לאומים חטאת, ודרשו בגמרא שאינה מצוה רק

ביאורים וציונים

עמהם יוכלו לגאלם ולהחזירם אל הקודש.

קח. **בספר התניא** אגרת הקודש פרק כ״ו וז״ל וזהו לשון אסור שהקליפה שורה עליו ואינו יכול לעלות למעלה כדבר המותר דהיינו שאינו קשור ואסור בקליפה ויוכל לעלות ע״י האדם האוכלו בכוונה לה׳ וגם בסתם כל אדם העובד ה׳ שבכח האכילה ההיא לומד ומתפלל לה׳ ונמצא שנעשה אותיות התורה והתפלה העולה לה׳ מכח הנברר מהמאכל הוא וזהו בחול אבל בשבת שיש עליה לקליפת נוגה בעצמה עם החיצוניות שבכל העולמות לכן מצוה לאכול כל תענוגים בשבת ולהרבות בבשר ויין אף שבחול נקרא זולל וסובא. לא בשבת ולא בחול גם כשמתפלל ולמד בכח ההוא משא״כ בדבר איסור שאינו יכול לעלות אם לא שאכל לפיקוח נפש שהתירו רז״ל ונעשה היתר גמור.

קט. **בספר שערי אורה** (שער הפורים דף צב ע״א יג) ובכל זה יובן מה שעיקר קיום התו״מ תלוי בישראל דוקא ולא בעכו״ם שהרי עכו״ם שמניח תפלין ועוסק בתורה אינו ממשיך כלום (רק ז׳ מצות ב״נ לבד) וגם במצות הצדקה שנאמר צדקה תרומם גוי היינו לישראל דוקא ואדרבה כתיב וחסד לאמים חטאת ואע״פ שחסד זה מחיה רוח שפלים ולמה נחשב לחטאת אם מחיה נפש כמו החסד דישראל אך מפני שלא נצטוו על הצדקה וחסד ע״פ התורה רק מה שעושין חסד מצד טבען הרי אמרו בזהר דכל חסד דעבדין לגרמייהו עבדין וראיה לדבר מ״ש האומר סלע זה לצדקה בשביל שיחיה בני ח״ז צדיק גמור ודוקא בישראל כו׳ לפי שכח זה

לגרמייהו עבדי שפירושו - מכוחותיהם הבהמיים. אבל ישראל, נותן צדקה ועושה חסד בגדר "והלכת בדרכיו", ומה הוא רחום אף אתה רחום[קי] וכו'. ואף כשישראל יש לו גם פניה מצד המדה הבהמית[קיא] מכל מקום בשורשו ובפנימיותו הוא לשם שמים.

למדנו מזה, שכל פעולה גשמית אצל איש ישראל היא דבר חשוב מאד וביכלתה לפעול דברים נפלאים שאין להשיג, ובאותה מלחמה בין צד הקדושה וצד הקליפה, ושניהם רוצים לתפוס הפעולה והחפץ לצדם.

ביאורים וציונים

דבחי' הבטול מכל וכל רק לעשות רצון ה' לבדו כמ"ש במ"ת כל אשר דבר ה' נעשה אין זה רק בישראל לבדם כו' והוא מפני בחינת השפלות באמת שיש בהם ירושה כמו טבע בנפשם מאבותיהם מאברהם שעשה עצמו עפר כו' שמחמת זה נפתח כוונה שבלב במצות רק לעשות רצון ה' לבד וכנ"ל בפי' ונפשי כעפר או פתח לבי שהיא כוונת הלב במצוה דמצות צריכות כוונה אבל עכו"מ שירושתם מאבותיהם בבחי' הגאות וההתנשאות שלזה נאמר בהם רם על כל גוים כנ"ל ע"כ א"א שיעשו המצוה בכוונה דבטול רצון כנ"ל ע"כ אינם ממשיכים כלום ולא להם ניתנו כי בלא שפלות ורעותא דלבא אין שום המשכה מלמעלה וכידוע בפי' אם ישים אליו לבו דוקא אזי רוחו כו' וכמו"כ הוא בכל א' מצד הגסות שבו לא יוכל לעשות מצוה בכוונה ורעותא דלבא (רק לגרמיה ולהתנשאות כחסד לאמים חטאת יניקה ושפע להיכלות החיצונים הנק' חטאת כמ"ש לפתח חטאת רובץ מפני שזה החסד הוא מטוב שבנוגה וזהו דלגרמייהו עבדין להוסיף להם יניקה כו').

קי. במסכת שבת (דף קלג ע"ב) וז"ל, אבא שאול אומר, ואנוהו - הוי דומה לו, מה הוא חנון ורחום - אף אתה היה חנון ורחום.

ובמסכת סוטה (דף יד ע"א) וז"ל, ואמר רבי חמא ברבי חנינא, מאי דכתיב אחרי ה' אלהיכם תלכו וכי אפשר לו לאדם להלך אחר שכינה, והלא כבר נאמר כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא, אלא להלך אחר מדותיו של הקב"ה, מה הוא מלביש ערומים, דכתיב ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם, אף אתה הלבש ערומים; הקב"ה ביקר חולים, דכתיב וירא אליו ה' באלוני ממרא, אף אתה בקר חולים, הקב"ה ניחם אבלים, דכתיב ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו, אף אתה נחם אבלים, הקב"ה קבר מתים, דכתיב ויקבר אותו בגיא, אף אתה קבור מתים.

ומובא להלכה ברמב"ם הלכות דעות (פרק א הלכה ה) וז"ל, ומי שהוא מדקדק על עצמו ביותר ויתרחק מדעה בינונית מעט לצד זה או לצד זה נקרא חסיד, כיצד מי שיתרחק מגובה הלב עד הקצה האחרון ויהיה שפל רוח ביותר נקרא חסיד וזו היא מדת חסידות, ואם נתרחק עד האמצע בלבד ויהיה עניו נקרא חכם וזו היא מדת חכמה, ועל דרך זו שאר כל הדעות, וחסידים הראשונים היו מטין דעות שלהן מדרך האמצעית כנגד שתי הקצוות, יש דעה שמטין אותה כנגד הקצה האחרון ויש דעה שמטין אותה כנגד הקצה הראשון, וזהו לפנים משורת הדין, ומצווין אנו ללכת בדרכים האלו הבינונים והם הדרכים הטובים והישרים שנאמר והלכת בדרכיו.

וממשיך בהלכה ו' וז"ל, כך למדו בפירוש מצוה זו, מה הוא נקרא חנון אף אתה היה חנון, מה הוא נקרא רחום אף אתה היה רחום, מה הוא נקרא קדוש אף אתה היה קדוש, ועל דרך זו קראו הנביאים לאל בכל אותן הכנויין ארך אפים ורב חסד צדיק וישר תמים גבור וחזק וכיוצא בהן, להודיע שהן דרכים טובים וישרים וחייב אדם להנהיג עצמו בהן ולהדמות אליו כפי כחו ע"כ.

קיא. בספר שפת אמת פרשת משפטים שנת תרמ"ה וז"ל במדרש משפט וצדקה ביעקב אתה עשית. כי באמת גם בני נח מצווין על הדינין. אבל כתיב

ביאורים וציונים

חקיו ומשפטיו לישראל היינו שבנ״י מכוונים אל המשפט האמת דכתיב המשפט לאלקים הוא ובנ״י המה רק כלים שהקב״ה מנהיג העולם על ידיהם ונגמרים משפטי ה׳ ע״י סנהדרין שבישראל. וז״ש אתה עשית כי עשיית בנ״י הוא בכח סיוע משמים. והם הארות שגנוזים בנשמות בנ״י. דהנשמות נק׳ מעשי ידיו של הקב״ה כמ״ש בזוה״ק. וכדכתיב ונשמות אני עשיתי. וז״ש משפט וצדקה כו׳ אתה עשית שאין המשפט על פי שכל פשוט. רק שיש דעת בחכמי ישראל לברר משפטי ה׳. והכל בכוחות שגנוזי׳ בנשמתם. כמ״ש ממני פריך נמצא. וכן בצדקה ונדבה שנמצא בלבות בנ״י הם הכל כחות הבורא ית׳. וז״ש צדקה תרומם גוי וחסד לאומים חטאת ואמרו חז״ל מה דעבדין לגרמייהו עבדין. פי׳ שאין למעשיהם דביקות בשורש אבל מעשה בנ״י המה בדביקות נשמתם. ונק׳ הכל מעשה ה׳ ממש. רק שהמה כלים להוציא הדברים מכח אל הפועל. וכן איתא באדר משמיעין על השקלים. נראה הרמז שמשמים מעוררין הנדבה בלבות בנ״י כמ״ש משפט וצדקה ביעקב אתה עשית.

ועוד כתב בספר **שפת אמת** פרשת שקלים שנת תרמ״ב וז״ל משמיעין על השקלים ועל הכלאים. כי הצדקה מיוחד לבנ״י והוא עדות על נדיבות בנ״י ועל כן כתיב צדקה תרומם גוי. כי חסד לאומים חטאת והכל לגרמייהו עבדי ובנ״י הם המוכנים לצדקה כמ״ש משפט וצדקה ביעקב אתה עשית. לכן נתברר תערובת הכלאים ע״י השקלים. ולא לחנם ביקש הקב״ה נדבת בנ״י כמ״ש רש״י נדבה רצון טוב. ויודע השי״ת רצון עמו בנ״י אליו כי לעולם נמצא זאת הנדיבות בבני ישראל. וכמ״ש על כל פשעים תכסה אהבה. וכמו שאין כל החטאים יכולין לכבות אהבה שבין ישראל לאביהם שבשמים. כן בכח איש הישראלי לעולם לעורר נקודת תשוקה ורצון אליו ית׳. וכשמבררין זאת למטה בלב. כן מתעורר האהבה למעלה. וז״ש נתקשה מרע״ה והראה לו מטבע של אש. כזה יתנו. פי׳ כמו שהחצי שקל שלמעלה הוא אהבת השי״ת לנו אינו נפסק כמ״ש מים רבים לא יוכלו לכבות כו׳. ממילא יש לדעת מזה שבכח בנ״י למטה לעורר מחצית שקל שלהם כנ״ל. וכיון שהי׳ אחר החטא נתקשה מרע״ה איך יוכלו לעורר הנדיבות והראה לו מן השמים כנ״ל.

ובספר **ערבי נחל** פרשת פקודי וז״ל חבירו העני יקבל מתיקות כמעט גשמיים מצד רחמנות שיש לו על העני הזה ואיך א״כ ירצה שכר על הצדקה, וקמ״ל רבותא דאפילו הכי הרי זה צדיק גמור ויש לו שכר כנ״ל.

ואמנם, ענין זה אינו רק בישראל משא״כ בעובדי כוכבים, כי הנה כח זה ניתן לישראל לבד אשר בעשותו א׳ ממצות ה׳ מתקן בעולמות אם רב או מעט כפי איכות המעשה ולכן אף בשיש לו טורח בעבודה ואז אין שכרו מאוצר הגדול הנקרא מתנת חנם מ״מ שכר מיהת איכא וממילא שפיר יכול הוא לומר שעושה המצוה בשביל שכר זה או זה דהא יש לו בודאי שכר וממילא ודאי לא יקרא תגר וידע כי שכרו אתו בעולם הבא, אבל העובד כוכבים אין לו כח זה שיתקן במעשיו איזה תיקון בעולמות לכן אי אפשר שיהיה לו שכר על מצוה שעושה זולת אם יעשה איזה מצוה ממה שנצטווה עליה אשר מטבעו חושק בה ויעשה שלא לשם שכר דאז השכר הוא מצד מתנה ולכן יצוייר שגם הוא ישיג מעט שכר עליה כפי ערכו כיון שהשכר במתנה לכן אף שלא פעל מאומה בעשייתו יקח במתנה.

ובספר **באר מים חיים** פרשת דברים פרק א וז״ל ובאמת באומות העולם אמר הכתוב (משלי י״ד, ל״ד) חסד לאומים חטאת. שאפילו המצוות שעושין, עבירות הם. כמאמר חז״ל (בבא בתרא י׳ ע״ב) ובישראל אמרו חז״ל (עירובין י״ט.) פושעי ישראל מלאין מצוות כרמון.

ובספר **שפת אמת** פרשת ויקהל שנת תרל״ח וז״ל במדרש ארפא משובתם אוהבם נדבה כו׳ אם יתן איש כו׳ כל הון ביתו כו׳ ע״ש. שע״י נדבת המשכן נתקנו בנ״י מחטא העגל. והטעם שע״י הנדבה נתדבקו במקור נפשם הטובה שנק׳ בת נדיב. שהנדיבו׳ נמצא בשורש נפשות בני ישראל בירושה

והמלחמה הזאת מתגברת ביותר בעת האכילה, ולכן כל סעודה נקרא ע״ש הלחם שהוא מלשון מלחמה[קיב], שכל סעודה היא מלחמה ממש[קיג] כנ״ל. ונבין על פי זה מה דאיתא בגמרא (פסחים דף מט ע״ב) שעם הארץ לא יאכל בשר[קיד], וביאר האר״י הק׳ הטעם לפי שקשה לברר הנצוצות שבו - פי׳ חלקי הקדושה הטמונים בבשר, שהם קדושים מאד, והם״א מתגבר לתפסם לצידו, והרי זו מלחמה מסוכנת שרק גדולים יש בכוחם להתגבר[קטו].

ביאורים וציונים

מאבות. אבל אוה״ע אם יתן כו׳ הון ביתו אינו באמיתות נדבת הלב. וחסד לאומים חטאת. רק בנ״י נק׳ נדיבים במקור נפשותיהם כנ״ל.

קיב. רש״י תהילים פרק ל״ה פסוק א׳ - לחם פירש״י לשון מלחמה וכן לוחמי הלחם עם הנלחמים.

קיג. **עיין בזוה״ק** (ח״ג דף ער״ב ע״א), ועיין מאור עינים (פ׳ בשלח ד״ה ויאמר).

קיד. **במס׳ פסחים** (דף מט ע״ב) אמרו וז״ל, תניא רבי אומר עם הארץ אסור לאכול בשר שנאמר זאת תורת הבהמה והעוף, כל העוסק בתורה מותר לאכול בשר בהמה ועוף וכל שאינו עוסק בתורה אסור לאכול בשר בהמה ועוף.

קטו. **במאור עינים** (כליקוטים ישמח לב על מס׳ שבת ד״ה ונודע)

כתב וז״ל, ונודע כי אחר שחטא [אדם הראשון] נתמעטה קומתו ונפלו ממנו אותן נצוצי נשמות, וכן בדורות שאחריו בכל דור נופלין נשמות, ומקום נפילתן מתחלה בדומם, ואח״כ בצומח שהוא בחי׳ תחיה נגד הדומם שהצומח נראה בו החיות כח הצמיחה, ולכן ארז״ל גדול יום הגשמים כתחיית המתים כי באמת הוא תחיית המתים, עבור הצמחים שצמחין בעבורו, באין הניצוצות לבחי׳ תחיה, ואחר זה כשהבהמה אוכלת הצמחים, נתעלה הניצוץ ועולה עוד מדריגה לחי, ובאכול אדם המדבר בשר הבהמה, עולה הניצוץ למדריגת מדבר, והוא עילוי היותר גדול להניצוץ. ובימי אדם הראשון תיכף אחר החטא שנפלו הניצוצות, שעדיין לא הגיע זמן תיקון הנשמות לעלות במדריגת חי, וגם הוא לא היה בו אותו הכח עדיין שיעלה אותן כל כך, לכך לא הותר לאכול בשר רק צמחים, כי עליותן לא היה רק בצמחים עדיין, ואח״כ בעשרה דורות שמאדם ועד נח, שנאמר בו זה ינחמנו וגו׳ מן האדמה אשר אררה ה׳, שיצאה הארץ מכלל קללה, ניתוסף עליית הניצוצות לבא במדריגת חי ומדבר, לכך הותר להן הבשר, ומזה הטעם עם הארץ אסור לאכול בשר כנודע, ע״כ.

ובמאור ושמש (פ׳ פנחס) כתב וז״ל, והנה הניצוצות נפלו בדומם, צומח, חי מדבר, ולכן צריך האדם בכל עסקיו הן באכילתו ובשתיתו ומלבושיו, ונות ביתו, בכולם יתכוין להעלות הניצוצים שבדצח״ם, לקשרם לשרשם, ולכן עם הארץ אסור לאכול בשר, שבבשר כבר הועלה הניצוץ מדומם וצומח, עד שבא לבחינת חי, ואז מן הצורך להעלותו לגמרי לשרשו, ולכן צריך אז לתקונים רבים, לשחיטה כשרה על ידי שוחט כשר ירא השם, ואחר כך צריך למליחה, בכדי שיעולה על ידי זה לעלות לשרשו, ולכן עם הארץ שהוא בעצמו צריך עליה ע״י הצדיק, ואיך יעלה הניצוצין וכו׳, ע״כ.

והחתם סופר (תורת משה פ׳ בהעלותך ד״ה שש) כתב וז״ל, ידוע בספרים כי יש תיקון גדול לנפש הבהמה הנאכלת מהאדם, שעי״ז נקשרת נפש הבהמיית ומתעלה בנפש האדם, ואלולי כן חי׳ אסור לאכול בשר ולהרוג נפש הבהמה דמאי חזית, ולכן מאדם ועד נח לא הותר להרוג בהמה עד שקבל נח ז׳ מצות וגם נתקן קצת חטאו של אדם הראשון ע״י המבול אז הותרו לאכול בשר, אבל אדם רשע לא מיבעיא שמקלקל נפש הבהמה אלא שגם הוא מתקלקל יותר ומתטמטם לבו בנפש הבהמה, ע״כ.

(ועיין עוד בישמח משה פ׳ נח בא״ד נחזור לענייננו, ובמאור עינים שם בהגהות שבהוצאת מוס׳ סקווירא שעיין לפ״מ בדברי האריז״ל).

והחלק הכי קשה לברר מהבהמה הוא הדם[קטז] ששם הוא מדור הנפש הבהמית כנ״ל, והוא המקור להתכונות הבהמיות של הבהמה וכשהאדם אוכל את הדם מכנים לתוכו אותם הכוחות שיש בדמה[קיז], ומכנים לעצמו הבהמיות של הבהמה, כי הדם הוא הנפש. ולשון נפש פי׳ רצון, כמו״ש (בראשית כג, ח) אם יש את נפשכם, ופירש״י נפשכם - רצונכם, ולכן כשאוכל את הנפש של הבהמה מכנים לתוכו רצון של בהמה ופגמו רב ולכן חייבים על זה כרת.

ולפי ששעת האכילה היא עת מלחמה בין הקדושה והקליפה כמו שביארנו, לכן קבעו חכמים נטילת ידים קודם האכילה להסיר הטומאה, כדי שתהיה לו לעזר שיוכל לאכול בקדושה. (אמנם, כיון שהמלחמה חזקה ביותר ולאו כל אדם מנצח, לכן אף שנטל ידיו קודם האכילה, מכל מקום בהא שטלטל את המאכלים, נדבק בו איזה שמץ של סטרא אחרא, ולכן צריכין מים אחרונים כדי להסירה קודם ברכת המזון. וזהו הענין דאף דאיתא בגמרא[קיח] שהטעם שתקנו ליטול מים

ביאורים וציונים

קטז. בספר **אגרא דכלה** דף שכב: וז״ל רק חזק לבלתי אכל הדם... דהנה תרי חללי ליבא הם, חלל הימיני שם משכן היצר טוב והוא מלא רוח נפש הקדושה, וחלל השמאלי מלא דם והוא משכן היצר הרע נפש הבהמית המתאווה לתאווה, והנה זה כל עבודת האיש הישראלי ולאם מלאם יאמץ, היצר טוב בכח הנפש הקדושה אשר בחלל הימיני מבקש להטות אליו כל איברי הגוף עם כל החושים לעבודת הש״י ולתורתו וליראתו, וממאס בתענוגי הבלי העולם אשר היצר הרע עם הנפש הבהמיית מתאווה, ועל ידי זה מושל בכל פעם על הנפש הבהמיית ומתמעט הדם שבחלל השמאלי, ובפרוץ הדבר מתפשט הרוח חיים גם בחלל השמאלי, ומתבטל כל הדם ומתהפך מר למתוק ונעשה היצר הרע גם כן יצר טוב, ונעשה ב׳ פעמים רו״ח בגימטריא חת״ך, הוא השם החותך חיים לכל חי, שנעשה האדם כ״ל ח״י מלא כולו חיות. ומובן הדבר בהיפוך ח״ו מתפשט הדם גם בחלל השמאלי רחמנא ליצלן, ונעשה ח״ו ב׳ פעמים ד״ם, פ״ח יוקשים (תהלים קכד ז).

על כן כששב האדם בתשובה מביא קרבן וזורקין הדם על המזבח, להוראה זו שחטא על ידי התפשטות הד״ם הוא היצר הרע שבחלל השמאלי, ועתה מקריבים לפני י״י. להוראה זו צונו הש״י במצוה שלא לאכול דם, כי הוא הרומז על כל כוחות היצר הרע לבל נגוע בקצהו, על כן חומר איסורו בכרת הנפש ח״ו. ונמצא בהתבונן באיסור אכילת דם, נצטרך להתחזק במצות י״י ולהתחזק לבל נבא לנגוע בקצה תאוות היצר הרע אשר כחו ומשכנו בדם החלל השמאלי. וז״ש הכתוב רק חזק לבלתי אכל הדם, רצ״ל מצורף למניעתך אכילת הדם תצטרך להתחזיק נגד היצר הרע, כי הדם הוא הנפש, ר״ל ד״ם הוא הנפש הבהמיי שבחלל השמאלי וצריך אתה חיזוק.

קיז. **בבאר מים חיים** (פ׳ נח ד״ה אך בשר) כתב וז״ל, וזה הטעם בדם הנפש [שאסרה התורה] לפי ששם עיקר משכן חיות נפש הבהמיות היורדת היא למטה מפני שרובה רע, ואדם אשר יאכלנו יפגע ברע וירד הוא בדגת הים ובעוף השמים ליטבע נפשו בכח הקליפות וכו׳, ע״כ. (ועיין עוד בספר דובר צדק מהר״ר צדוק הכהן מלובלין זצ״ל דף מט ע״ב).

קיח. במסכת חולין דף קה: אמר רב יהודה בריה דרבי חייא מפני מה אמרו מים אחרונים חובה

אחרונים הוא מפני סכנת מלח סדומית, ולכאורה לפי זה כהיום שלא נמצא מלח סדומית לא היו צריכים ליטול, כתבו הפוסקים ומביאו השלה״ק[קיט], שאעפ״כ המנהג ליזהר בזה מצד פנימיות הענין, כי אף שאין לנו המלח סדומית שממסמא את העינים הגשמיים, מכל מקום יש בכח הסטרא אחרא לסמא את העינים הרוחניים, ולכן פסקו דמים אחרונים חובה, שחובה בלשון הזוה״ק (פ״ג דף קנ״ד, וקס״ה) הוא גם כן כינוי להסטרא אחרא, ועל ידי מים אחרונים מסלקין הסטרא אחרא. ומלח סדומית היא קליפת סדום[קכ], שהיא אחת מנ׳ קליפות הטמאות לגמרי, והיא הקליפה של צרות עין ששורה בתוקף בשעת האכילה והרי קי״ל דטוב עין הוא יבורך ולא להיפך ח״ו, לכן מסלקין אותה ע״י נטילת ידים. וזוהי ההכנה רבה קודם ברכת המזון).

אמנם, הא שיש עבודה קשה שקשורה עם יגיעה רבה לשבר כח הקליפה ולהוציא חלקי הקדושה מתערובת הטוב ורע, וגם זה שכח הקליפה שורה במעשים גשמיים, הרי זה נאמר רק בנוגע לעבודת ימי החול, אבל ביום השבת קודש שורה הנהגה אחרת, שבכל ימות השבוע הקדושה היא בהסתר והיא רק נקודה טמונה, אבל בשבת מתרחבת נקודה זו ומתפשטת בכל עניני הגשמיות, וכדאיתא מהאריה״ק שבשבת אפילו עם הארץ שאוכל לשם תאוה מכל מקום יש לו מצוה לפי מדרגתו[קכא]. אמנם ודאי שאין זה עומק קדושת השבת אלא שזהו כמו שפירשו את הזמר כל מקדש שביעי כראוי לו, שכל אחד מקבל כראוי לו. יש כאלה ששומרים רק ״כדת מחללו״ פי׳ שנזהרין שלא לעבור על דיני שבת, אך יש כאלה ש״שכרו הרבה מאד״. ויש כמה וכמה מדרגות, וכל אחד

ביאורים וציונים

שמלח סדומית יש שמסמא את העינים.

קיט. **השל״ה הק׳** (שער האותיות אות ק׳) כתב וז״ל, ואתם בני יצ״ו הזהרו במים אחרונים, ואף שכתבו התוספות והרא״ש והמרדכי בס״פ אלו דברים שהאידנא אין העולם נוהגים בהם וכו׳ אל תשגיח בדבריהם בזה, כי אילו ראו את ספר הזהר בענין הזה לא כתבו מה שכתבו... ע״כ. (ועיין עוד בזוה״ק פ׳ תרומה דף קנד ע״ב, ובשו״ע או״ח סי׳ קפא, ובכף החיים סימן קפז אות כז שהביא דעת המקובלים שצריך ליטול אף שאין חוששין למלח סדומית. ובמ״א שם ובמ״ב ס״ק כב.)

קכ. **בספר קומץ המנחה** (חלק ב׳ אות מ״ד) וז״ל כי בירור סדום על ידי תאוה שהוא הראיה באיסור ואשת לוט היתה רעה לבריות כמו שאמרו ז״ל (בראשית רבה נ׳, ד׳) אבל לא נתברר עדיין לכך היה המשפט להצילה עד ותבט מאחריו שלא היתה גיבורה לכבוש עיניה מלהסתכל במה שהוזהרה אז נספית בכלל סדום אשר גפרית ומלח שרפה כל ארצם ותהי נציב מלח ומלח סדומית אמרו ז״ל (עירובין י״ז ע״ב) שמסמא העינים שהוא כענין הכאת הסנורים הנ״ל (אות מ״ב) שמלח הוא יסורים הממתקים.

קכא. **הפרי צדיק - קדושת השבת מאמר ד׳** (יב ע״ב) כתב וז״ל, וכידוע מהאריז״ל שאכילת שבת אף שהוא לתאות נפשו ומילוי כרס אין בו פסולת ורע כלל כי הכל בקדושה גם אכילה דתאוה כאכילת עץ הדעת דאדם הראשון ע״כ. (ועיין עוד בספר ישראל קדושים אות ה׳)..

מקבל שכרו לפי מדרגתו ועל פי פעלו, איש על מחנהו ואיש על דגלו. וגם עם הארץ יש לו מקומו ואחיזתו בשבת.

ולכן שבת נקראת רחובות, שנקודת הקדושה של ימות החול היא בבחינת נקודה בעלמא, אבל כשבאה השבת היא מתפשטת לאורך ולרוחב ועומק ורום וכו׳ ומקומות של קדושה שאין יכולין להגיע אליהם בימות החול מחמת שמוטמנים ביותר, בשבת הם מתגלים ואפשר להגיע אליהם, שגבולי הקדושה בעולם מתרחבים אז וכל העולם מתעלה, וה׳ יתברך מכנים את כל הקליפת נוגה לתוך הקדושה ולכן שיך גם בה המצוה של עונג שבת, שבימות החול העבודה היא לשבור את הקליפה ולהסיר ולהרחיק הגשמיות מעלינו, אבל בשבת יש חיוב של עונג עם הגשמיות דייקא[קכב].

אולם, צריכים לדעת שמאחר שישנם כחות טמונים בכל פעולה גשמית, ממילא "פארלייגן זיך" ומתאמצים עליהם כוחות הטומאה וצריך האדם לקדש

ביאורים וציונים

קכב. **בבאר מים חיים** (פ׳ בראשית ד״ה ויכולו) כתב וז״ל, ולכן אין בשבת שום בחינת בירור ניצוצות כנודע מדברי האר״י ז״ל, כי בחינת בירור הניצוצות הוא כעין עבודה לעבוד ולמשא לתקנם ולהעלותם בכח הכוונות ויחודים ושבירת תאותו לאל עליון. ולא זו היא בחינת השבת קודש כי אין בו כי אם להתענג על ה׳ וכאמור בזוה״ק (יתרו פ״ח ע״ב) על ה׳, ודאי. דהאי שעתא אתגליא עתיקא קדישא וכולהו עלמין בחדוותא ושלימתא וחדוותא דעתיקא עבדינן וסעודתא דיליה הוא וכו׳ ואף על פי שלא עשה בו שום עשיה הנה אף על פי כן בו נשלם ונגמר כל מלאכת שמים וארץ וכל צבאם כנאמר.

ובסידורו של שבת (שורש ה׳ ענף ג׳ עלה ז׳) כתב וז״ל, ואתה דע לך כי אכילת שבת היא כולה רוחנית, כולו קודש, ועולה למקום אחר לגמרי מן אכילת חול. ובחול אין השכינה וכל העולמות נהנין ומתברכין כי אם מברכת המוציא וברכת המזון, ובשבת הנה השכינה וכל העולמות נהנין ומתברכין מהאכילה עצמה, כמבואר בזוהר הקדוש (ויקהל ר״ח ע״א) ובגין דברכת מזונא חביבא קמי קודשא בריך הוא, כל מאן דבריך על שבעא אוטיב וחדי לאתר אחרא. וסימנא סעודתי דשבתא, דאתר אחרא אתהני מההוא שבעא לחוד, והכא אתהני מההוא ברכה דשבעא וכו׳. וכיון דבר נש אכיל ושתי וקא מברך, האי ברכתא סלקא, ואתהני מאינון מלין דשבעא דסלקין. ואשתכח דאתהני ממזונא מתתא ומלעילא. ודא איהו רזא דמן חברייא. רזא בחול לא מתהני אלא מאינון מלין דסלקי מגו שבעא, וכולהו מלין מתעטרין ורוין ושבעין בחידו, וההוא אתר אתהני מיניה. ובשבת איהו רזא אחרא במזונא ממש ובההוא חדוה דמזונא דמצוה דשבת. ובכולהו משתכחא כלילא מעילא לתתא וכו׳. עד כאן. הרי דבשבת האכילה עצמה עולה למקום הקודש, להיות מתברכין ונהנין ממנה כל העולמות. ועל זה רמז הקרא (שמות לה, ב) ״וביום השביעי יהיה לכם קדש״ פירוש, שביום השביעי אפילו ה״לכם״, שהוא אכילה ושתיה הגשמיות, הוא קודש, ועולה למקום הקודש. והכל באופן שבארנו, שיהיה אוכל לשם זה. ואז שכרו גדול כפול ומכופל עד בלי שיעור וערך, לפי ערך התענוג והנחת רוח שמגיע לצור העולמים ברוך הוא מזה ולכל העולמות הקדושים, הכל כנאמר בכל דברינו הנאמרים למעלה. אשר על כן כל אדם צריך לנהוג שמחה גדולה בשבת, ולבלי להראות בו שום עצבות ודאגה כלל, רק להתענג על ה׳ ולהרבות בתענוגי שבת בכל מיני תענוג, הן באכילה ושתיה הן מלבושים נאים כפי מה שיכול, והכל לשם ה׳ כאמור.

עצמו כדי לטהרם ולהעלותם. וזה מתחיל מנטילת ידים בבוקר, ותיקנו נטילה לידים דוקא ולא לשאר חלקי הגוף לפי ששם דייקא מטיל הס״א כוחותיו ביותר. כי כשאדם ישן בלילה שורה עליו רוח הטומאה, וכשמתעורר בבוקר מסתלקת ממנו הטומאה אך לא לגמרי, כי נשארת על האצבעות[קכג]. והטעם לכך הוא לפי שיש לנו כלל שכל מקום שיש שם[קכד] קדושה יותר, יש שם גם ריבוי של כחות הטומאה ביותר, ויובן על פי מה שמצינו בספר יצירה (פ״ו משנה ג׳) שהקב״ה כרת ענין של ברית עם האצבעות[קכה], וכן יש להבין בפשוטו, שהאצבעות שהן האברים שבהן עושים רוב מצוות התורה, עליהן יורדת הסט״א ביתר עקשנות. ולכן בבוקר אף שאין צריכין לרחוץ את כל הגוף אבל הידים צריכים לרחוץ כדי להסיר הטומאה.

ביאורים וציונים

קכג. **בשולחן ערוך הרב** (הלכות השכמת הבוקר סימן ד׳ סעיף ב׳) כתב וז״ל, כי רוח טומאה זו אינה מתאוה לשרות אלא בכלי של קודש במקום קדושה שנסתלקה משם שהם גופות ישראל כשהם ישנים ונשמתם הקדושה מסתלקת מגופם ואזי רוח הטומאה שורה על גופם וכשהנשמה חוזרת לגוף מסתלקת רוח הטומאה מכל הגוף ונשארת על הידים בלבד וכו׳, ע״כ.

ובספר **דרך ה׳** (ח״ד פ״ו סימנים ב-ד) כתב וז״ל, שבהיות האדם ישן, חלקי נשמתו העליונים מסתלקים ממנו. וטועם טעם מיתה במקצת והוא מה שאמרו חכמינו ז״ל שינה א׳ מס׳ במיתה (ברכות נז ע״ב) ונמצא שאז מתגבר יותר בגופו החשוך בהעדר אור הנשמה המזכך אותו, על כן נמצא שם בית כניסה יותר אל הטומאה לשרות עליו, והוא ענין רוח הרעה שפירשו חכמינו ז״ל ששורה על הידים ולא על מקום אחר, הוא, כי זה השיעור והגבול שהגבילה לה החכמה העליונה מה שתשרה על האדם, שהוא הנאות לפי מצבו בעולם, לא פחות ולא יותר... הנה הפועל הראשון הוא טהרת הידים, כי הנה הם הם שנטמאו ושרה עליהם רוח הרעה, ולזה צריך לגרשם ולטהרם, והנה חקק הבורא יתׄ שמו שיגורש מהם ע״י הנטילה הראויה כמו שלמדנו חכמינו ז״ל, ונמצא כל גופו של אדם נטהר בזה, כמו שכולו היה טמא מהשראתה של רוח הרעה עליהם, ויש בענין הזה גם כן תיקון לכל הבריאה כולה, ליטהר מטומאת לילה ולצאת מחשכתה.

קכד. **בשפת אמת** פרשת אחרי שנת תרנ״א וז״ל כמו שברא הקב״ה העולם מתלבש כ״ד בטבע ויש בו פנימיות נסתר כמ״ש ה׳ בחכמה יסד ארץ. כמו כן בנפשות. ובכ״מ שיש אור יש עליו מתלבש קליפה מסתרת האור. ואות ברית מילה יוכיח שהוא האור המאיר ומעלה את האדם עד לשמים ויש עליו ערלה. ובהסיר הערלה בחיתוך ופריעה ואטופי דדמא מתגלה סוד ה׳ ליראיו. וכמו כן בכלל.

קכה. **רמב״ן** שמות פרק ל׳ פסוק י״ט וז״ל ורחצו אהרן ובניו וגו׳ הרחיצה הזו דרך כבוד שלמעלה, כי כל הקרב לשולחן המלכים לשרת וליגע בפת בג המלך וביין משתיו רוחץ ידיו בעבור היות הידים עסקניות והוסיף כאן לרחוץ הרגלים בעבור היות הכהנים משרתים יחפים ויש בני אדם שיש ברגליהם זוהמא וכיעור.

ועל דרך האמת, בעבור היות ראש האדם וסופו הידים והרגלים, כי הידים למעלה מכל גופו בהגביהו אותן, והרגלים למטה, והם בצורת האדם רמז לעשר הספירות שיהיה כל גופו ביניהם, וכמו שאמרו בספר יצירה (פרק ו) כרת לו ברית בין עשר אצבעות ידיו ובין עשר אצבעות רגליו במלת הלשון ובמלת המעור, לפיכך נצטוו משרתי עליון לרחוץ הידים והרגלים והרחיצה הזאת לקדושה תרגם אותה אונקלוס, ומן הענין הזה תקנו רבותינו נטילת ידים לתפלה, שיתכוין לזה, כטעם נשיאות כפים והרחיצה היא המצוה.

לסיכום הענין, הרי למדנו, שאפילו נפש הבהמית של ישראל היא גבוהה מאד מאד מנפש הבהמית של אומות העולם, מפני שהנפש הבהמית של ישראל היא רק מקליפת נוגה, ועל ידי מעשינו הטובים יכולים להפכה לקדושה ממש, ואפילו הפעולות הגשמיות יכולות ליכלל בקדושה, מה שאין כן הנפש הבהמית של אומות העולם אין שום אפשרות להפכה ולשנותה כי עצם מהותה הוא מהשלש קליפות הטמאות לגמרי שלא שייך להפכם לקדושה.

והיא מסוד, בלשון המקובלים כשרוצים להדגיש דבר באופן עמוק ולא כפשטות הבנתו מכנים אותו בשם "סוד", והיינו השגה שכדי להבין אותה לא סגי בהסברה והבנה במוח לבד רק צריך לזה הרגשה, שהרגש האדם יהיה מעובד ומוכן להרגיש את פנימיות הענין, וכדאיתה בחז"ל (עירובין דף סה ע"ב, מדרש מנמושא פ' שמיני סימן ה', זוהר ח"ג דף לט ע"ב) "נכנס יין יצא סוד", שהיין מוציא את ההרגשים לחוץ. וזוהי מעלת וכח סודות התורה, שהם מעוררים ההרגשים דקדושה שבתוך האדם, להרגיש את פנימיות התורה[קכו].

והנה יש סוד של **עין הדעת טוב ורע** והפירוש לפי פשוטו של מקרא הוא, שבתוך הגן עדן היה אילן שכל מי שאכל ממנו היה יכול לידע טוב ורע, וזהו פשוטו. אבל סוד הענין הוא, דהעץ הדעת הוא מציאות תערובת מטוב ורע, וזוהי קליפת נוגה, וקודם שאכל אדם הראשון מעץ הדעת היה כל דבר בעולם או כולו טוב או כולו רע, ורק העץ הדעת היה תערובת של שניהם - טוב ורע. וכשאכל

ביאורים וציונים

קכו. **בספר צדקת הצדיק** (אות קע"ז) כתב וז"ל, בכל דבר יש פרד"ס. פשט הוא עשיות כל התורה ומצות בפועל ממש. ורמז הוא הרמיזות שבלב שנעשים מאותם הפעולות. כענין חרש רומז ונרמז (גיטין נט ע"א) שהרמז הוא רומז על המכוון שבלבו שא"א לו להוציאו לפועל. וכן כל העבדות הם רמיזות למה שבלב. דרך משל מצות צדקה בפועל ורמיזתה בלב להיות דבוק במדת רחמנות של השי"ת לרחם על הבריות ולהשפיע לזולתו. ודרוש הוא הכונה מצד החכמה שבמוח לדעת איזה לימוד מחודש דחכמה וידיעת הש"י נולד מעובדא זו במוחו. ואחר שמשיג ג' אלו כלי המעשה גומרים ולב חומד ועין רואה חכמת הדבר אז זוכה לסוד שהוא ענין מ"ש (קידושין מא ע"א) לאדם טוב מטעימין לו מפרי מעשיו בעוה"ז. הטעם ע"ד טעמו וראו וגו' נקרא סוד שא"א להסביר לחבירו טעם שהוא מרגיש בחכו כענין שאמרו (אדר"נ פ' לז) ב' אוכלין מקערה א' כל אחד טועם לפי מעשיו. כי הטעם אין שוה בכל א' וזה נקרא סוד כידוע שהוא מה שא"א להגיד כלל. כי מה שאפשר להגיד הרי אחר שהגיד שוב נודע גם להאחר ואיך הוא סוד וסתר ושנאמר בו סוד ה' ליראיו או לישרים סודו. וע"כ שהוא דבר שגלוי למי שזוכה לבד וא"א לגלותו כלל. וזהו הטעימה שכל א' טועם לפי חלקו.

בספר דברי סופרים (קונטרס הזכרונות מצוה ראשונה ד"ה אבל...) כתב וז"ל, ולא לחנם קראום חכמים נסתרות וסוד, שהוא דבר שאי אפשר לגלותו, כי עיקר החכמה הוא השגת הלב, וזה אי אפשר לאדם לגלות לחבירו כלל רק המשיג לבדו יודע. וזה אחר שקדם לו השלימות בתורה כולה ובמצותיה, וכמו שהתנה הרמב"ם על הטיול בפרדס אחר שמילא כריסו בשר ויין מפשט התורה

אדם הראשון מן העץ הדעת, אז הכנים לתוכו את קליפת נוגה, ונעשתה חלק ממנו ממש, והורישה לכל תולדותיו.

וכמו״כ הכנים קליפה זו גם בכללות מציאות העולם והכל נעשה מעורב טוב ורע. מה שאין כן נפשות עובדי גלולים הן משאר קליפות טמאות שאין בהן טוב כלל שהם וחיותם באים מג׳ קליפות הטמאות שאין להן הכח לתקן ואין בכוחם ובבחירתם להפך את הפעולות הגשמיות לקדושה שהרי עצם עצמותם הוא רע, וכמו שבארנו למעלה. אמנם זה שייך בכללות אומות העולם אבל יש מועטים ביניהם שהם מכונים בשם חסידי אומות העולם ואצלם טמונות נקודות מקליפת נוגה, ולכן הם יכולים לכוון לשם שמים, אבל הם מועטים, נשמות מיוחדות בדור, וכמו שכתב הרמב״ם[קכז].

ויש לדעת שיש מצבים שיוצאים מן הכלל, שאז אפשר להפך גם חלקים משלש קליפות הטמאות ולהחזירם אל הקדושה. כי זה שאין להם תיקון הוא רק בזמן הזה, אבל לימות המשיח כשיעברו גילולים מן הארץ, ויהיה העולם התיקון שעליו כתוב[קכח] ומלאה הארץ דעה את הוי״ה, ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ[קכט], שאז יתבטל הרע מן הארץ מכל וכל. וכמו כן יש גם זמנים מיוחדים שהם עת רצון אז מאיר קצת מן האור של ימות המשיח קודם זמן ביאתו, ובזמנים אלה אפשר שתהיה עלייה לג׳ קליפות הטמאות. ובאמת כן ביאר האדמו״ר מסאטמאר זצוק״ל מה שהיה בעת יציאת מצרים[קל], מן הארץ.

ביאורים וציונים

ומצות. ועל אנשים כאלה זכרו בחבורים הנזכרים שימעטו בלימוד הפשט מדברי תורה ולהרבות בדביקות המחשבה, שהוא ההתבוננות בסוד שבחכמת התורה. ודבר זה רמוז בזוהר כמה פעמים, ומפורש גם כן בשם האר״י ז״ל, כי זהו תכלית חכמת התורה למי שנזדככו אברי גופו ומחשבות לבו ומוחו, ע״כ.

קכז. עיין לעיל בהוספות וציונים.

קכח. ישעיה פרק י״א פסוק ט׳ לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי כי מלאה הארץ דעה את ה׳ כמים לים מכסים.

קכט. זכריה פרק י״ג ב׳ והיה ביום ההוא נאם ה׳ צבאות אכרית את שמות העצבים מן הארץ ולא יזכרו עוד וגם את הנביאים ואת רוח הטמאה אעביר

קל. בקונטרס **חידושי תורה** (להאדמו״ר מסאטמאר זצוק״ל, מועדים ח״ג דף י״א ד״ה והנה במצרים) וז״ל והנה במצרים נעשה גם כן ביטול העבודה זרה לגמרי וכדאיתא במד״ר עה״כ משכו וקחו לכם צאן הה״ד יבושו כל עובדי פסל אמר ליה משה רבון העולם וכו׳ א״ל הקב״ה חייך אין ישראל יוצאין מכאן עד שישחטו את אלהי מצרים לעיניהם שאודיע להם שאין אלוהיהם כלום וכו׳ הוי יבושו כל עובדי פסל. נמצא דהגם שעד אז היה בהמתם אסורה לגבוה אבל על ידי שנעשה אחר כך ביטול בע״ז לגמרי א״כ גם הבהמות לא היו אסורים מטעם נעבד... במצרים שהיה ביטול כללי לכל אלוהי מצרים כמאה״כ ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים וכמבואר בדבריהם ז״ל שכולם נמחו ונתבטלו והיה ביטול ע״ז משרשה וכו׳.

שכתוב שם ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים, שפי׳ שנתבטלו הקליפות הטמאות ומשום זה היה מותר ליקח קרבנות לה׳ מהבהמות של המצריים, ואף שהיו נעבדות לעבודה זרה וכדכתיב (שמות ח, כג) כי תועבת מצרים נזבח לה׳ אלהינו ואף אתה תתן בידינו זבחים ועולות, רק הענין כנ״ל שהיה אז ביטול והכנעת הע״ז כעין זמן הגאולה העתידה.

ובזה נוכל להבין מה דאיתא במדרש[קלא] דהחזיר נקרא כן, שעתיד להחזירו לכשרותו, וזה יתקיים בזמן ימות המשיח כשיתבטלו אף הג׳ קליפות טמאות.

ואף שאמרנו שהג׳ קליפות אינם יכולים להתהפך, אמנם מצינו איזה אופן של התבררות גם בהם, ושיתבטלו אף חלק מהג׳ קליפות טמאות, והוא כשיש איזה ניצוץ אשר ידוע לו יתברך שבא עת גאולתה ואז יסדר הבורא ב״ה, מאיזה סיבה שידוע לו ית׳, שאותו ניצוץ שהיה תוך דבר איסור יזכה לפדיה באופן שיתהפך להיות היתר, על ידי שיפול לתוך דבר היתר ויתבטל האיסור ע״י חד בתרי ביבש או ביטול בששים בלח, שהאיסור נעשה היתר[קלב], ולכאורה יתמה האיך נתהפך להיתר, רק שנעשית הארה מימות המשיח שאז כל הרע יתהפך לטוב ולכן אירע שנתבטל. אמנם יש לנו כלל דאין מבטלין איסור לכתחלה שהביטול הוא

ביאורים וציונים

קלא. עיין לעיל בהוספות וציונים.

קלב. **הבני יששכר** (מאמרי חודש אדר מאמר ב׳ דרוש ז׳) כתב וז״ל, וכיון שבאנו לכל זה הדרוש, הנה אבאר לך מה דקשה על זה, כיון שכל הדברים הנאסרים על פי התורה חיותן משלש קליפות הטמאות אשר אין יכולין להתברר על ידינו, אם כן למה תהיה כזאת שלפעמים תתבטל חתיכת איסור בהיתר והוא נאכל על פי התורה, כגון שנתבטל בששים, או יבש ביבש ברוב, אבל תדע שהוא ממחשבות הצור תם, הוא ית״ש יודע אשר הניצוץ הטמון באותה חתיכה האסורה ביחוד יכול להתברר על ידינו, הנה ית״ש מזמין שתפול החתיכה האסורה הזאת לתוך החיתר ותתבטל, ואכול יאכלו אותה על פי התורה ותתברר הניצוץ הזה, וכן תתבונן בהיפך, בדברים המותרים שחיותן מקליפת נוג״ה אשר מוטל על ישראל לברר הטוב מן הרע, כאשר יש באיזה מקום דבר אשר אין הבירור מגיע לנו כי הוא משוקע מאד, הנה היוצר בראשית פועל ומזמין שיבא הדבר לידי איסור, כענין הבהמה הטהורה הכשירה כשיש בה ניצוץ שאין היכולת ביד ישראל לברר, הנה יארע בה אחת מן הטריפות או בשחיטה או בבדיקה כדי שלא יאכל ממנה ישראל, הבן הדבר ע״כ.

ובספר **מחשבות חרוץ** (פרק כ ד״ה וזה) כתב וז״ל, וענין זבחי מתים כי כל מאכל שהוא המקיים חיות האדם ע״כ יש בו כח חיות שעל ידי זה יוכל להתקיים חיות האדם האוכלו ואתה מחי׳ את כולם, והוא הניצ״ק שמעלין בכל אכילה, ואפילו דברים האסורים יש בהם איזה ניצ״ק המחי׳ אותם אלא שהוא שם אסור בבית האסורים שא״י לצאת משם דע״כ נאסרה אכילתו עד עת קץ דהשם יתברך מתיר אסורים, וזה יהיה בביאת משיח בסעודת לויתן שיבוער רוח הטומאה מן הארץ [ואף בעה״ז אפשר לפעמים שיתוקן על ידי תערובות שמתבטל ושב להיתר, ודבר זה צריך שיהיה שלא מדעת וכונת אדם לבטל דאין מבטלין איסור לכתחי׳ רק שיתערב ממילא. כי בכונת אדם אי אפשר להעלותן ולהוציאן מבית האסורים מקום אשר אסורי המלך אסורים שהוא במעמקי ג׳ קליפות הטמאות, רק אפשר שיזדמן זה ממילא על ידי בעל הסבות ית״ש הרוצה בתקנת אותו ניצוץ כדי להתגלות על ידי זה אורות

בחינה של גאולה וגאולה הוא ענין שתלוי בעת שיעלה לרצון לפני הקב״ה, ואין אנו רשאין ליקח הגאולה מעצמינו. וזה היה החטא של בני אפרים במצרים שיצאו קודם זמן הפקידה ולקחו גאולה לעצמם ואין לדחוק הקץ רק צריך להיות ״פקוד יפקוד אלהים אתכם״[קלג], שצריכה להיות הפקידה מאלהים, ורק כשנעשה הביטול מעצמו הרי זה סימן שהאי ניצוץ הטמון בתוך חתיכת האיסור באה לו עת פקידה מהשי״ת ונעשה היתר והוא כעין גאולה פרטית.

וכעין זה הוא ענין נשמות גרים שבאמת שייכים לשורש ישראל רק מפני איזה סיבות נטמעו בין הגוים והקב״ה עושה גאולה בשבילם שיתברר למפרע שהם משורש ישראל[קלד]. והם מתגיירים ליהדות, ובאמת שורש זה ניכר בכל מי שמתגייר לכשנעיין מה היה דרכם לפני שנתגיירו, נראה, שלא היה להם מנוחה בשום דבר והיו חוקרים ומחפשים דבר למלאות החסרון בתוך לבם, ולא נחו עד שהתגיירו[קלה]. וכן מצינו אצל נעמי שאמרה לכלותיה לכנה שובנה וגו׳ ומצאן מנוחה אשה בית אישה (רות ג, ח-ט), וערפה שמעה לה וחזרה למואב ולגיותה, אבל רות לא שמעה בקולה שהיא הרגישה שאם תשוב

ביאורים וציונים

יקרות דדברי תורה בעולם על ידי נפשות יקרות שיוכלו לצאת ממאסר הקלי׳ על ידי זה. ויש בזה ג״כ ענינים עמוקים בהזדמנות תקלה דאכילת איסור לאיזה אדם במה שלא ידע ליזהר והוא כאונס דרחמנא פטרי׳ ולמה עשה השם יתברך ככה, אבל ג״ז מחשבות עמוקות מגדול העצה ית״ש לטובת בריותיו וכו׳] ע״כ.

קלג. בראשית פרק נ׳ פסוק כ״ד, כ״ה ויאמר יוסף אל אחיו אנכי מת ואלקים פקד יפקד אתכם והעלה אתכם מן הארץ הזאת אל הארץ אשר נשבע לאברהם ליצחק וליעקב. וישבע יוסף את בני ישראל לאמר פקד יפקד אלקים אתכם והעלתם את עצמתי מזה.

קלד. **במכתבי קודש** מאדמו״ר המהריי״צ ז״ל (אגרת ב׳שו) בשם הבעש״ט כתב וז״ל, מורנו הבעש״ט נ״ע - געזאגט דעם פירוש אויף דעם מאמר אע״פ שחטא ישראל הוא, א איד האט זיך קיינמאל ניט געשמדט און א גוי האט זיך קיינמאל ניט מגייר געווען, דער וואס האט זיך געשמדט איז לכתחילה געווען א גוי ער האט ניט געהאט קיין יחידה, דער וואס האט זיך מגייר געווען איז לכתחילה געווען א איד, ער האט געהאט די יחידה שבנפש, השי״ת בעדארף נאר מסבב זיין עס זאל אראפגענומען ווערן די העלמות וואס פארדעקען אויף דער נקודה און די התגלות פון דער נקודת היהדות מאכט פון א רשע גמור א צדיק, ע״כ.

בשו״ת **מהר״מ מרוטנבורג** (בחלק א׳ עמוד רפ״ו), כתב וז״ל, מורי חמי זצ״ל, אמר בשם הר״י חסיד זצ״ל אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף (יבמות סב ע״א), פי׳ חדר יש ברקיע וגוף שמו וכל הנשמות העתידות ליתן בבני אדם בתוכו, ומלאך הממונה על ההריון לוקח מן החדר ומשים במעי אשה, ולפעמים טועה ומשים נשמה שראויה להיות גוי במעי יהודיה, ואותו נעשה משומד, ולפעמים משים נשמה שראויה להיות יהודי במעי גויה, ואותו נעשה גר.

קלה. **באמרי פנחס** שמביא את דברי הרה״ק ר׳ פנחס מקוריץ זצ״ל (באות ק״פ) כתב וז״ל, ב׳ הרב, גר קודם שנתגייר נופל ניצוץ קדוש ובוער בקרבו עד שמוכרח לגייר ואין בידו בחירה בזה, ואחר שנתגייר נכבה הניצוץ הקדוש הלז ומניחין אותו בבחירתו. ואמר הוא נ״י שהוא כענין מ״ש בספר הרב

לא יהיה לה מנוחה שם. וזהו סימן שאף בגיותם יש בהם נקודה ישראלית וכנ״ל.

כמו שכתב בעץ חיים שער מ״ט פרק ג׳ וכל טיבו דעבדין האומות עובדי גלולים לגרמייהו עבדין - לגרמייהו עבדין פי׳, דכבר פירשנו דאפילו המעשים טובים שהם עושים אינו אלא כדי להנות לעצמם - להשביע תאוותם, ואינם חושבין כי אם מעצמם, וזהו מצד עצם מהותם שאינם יכולים לעשות טוב בגשמיות שלא להנאת עצמם, וכדאיתא בגמרא (בבא בתרא דף י ע״ב) על פסוק (משלי יד, לד) וחסד לאומים חטאת שכל צדקה וחסד שאומות עובדי גלולים עושין אינן אלא להתייהר בו׳, פירוש שגם החסד הוא חטאת, וכנ״ל, שהיות שמהותם רע, אינם יכולים לעשות דבר טוב שנובע מרצון טוב אמיתי רק אפילו כשעושים פעולות טובות הוי חטאת[קלו] ואדרבה מוסיפים כח לסטרא אחרא[קלז].

(והנה מכאן ועד סוף הפרק אינו פירוש על דברי התניא רק כדי לצייר קצת מה שביאר הבעל התניא את מהות נפש הגוי ושהיא משלש קליפות הטמאות ושגם הטוב שבהם הוא מצד הרע, וכל הטוב שהם עושים אינו רק לצורך עצמם וכדי להתיהר. והמעיין בקורי הדורות יראה איך שזה יוצא לחוץ, ומתגלה ה״להתיהר״ מתוך מעשיהם).

הנה נקוט האי כללא בידך שכל דבר ש״קאֲכט זיך״ (שגורם רעש) בכל העולם, הוא סימן שענין זה תופס מקום גדול גם בשמים, ו״קול המון כקול שד-י״, פי׳, שקול המון של בני אדם הוא כמו, כביכול, קול ה׳ בשמים. וכן הוכיחו בגמרא

ביאורים וציונים

דפולנאה, כפה עליהם הר כגיגית, שכך מתנהגים עם בני אדם, ע״ש.

קלו. בספר **אמונת עתיך** ח״ג דף קנו: וז״ל בגמ׳ (ב״ב ד.) אחז״ל שנענש דניאל על שהשיא עצה לנבוכדנצר שאמר לו ״וחטאך בצדקה פרוק״, כי נגלה לנבוכדנצר שעתידה לבוא עליו פורענות, והשיא לו דניאל עצה שיתן צדקה. וכן הי׳, שנתן צדקה והגינה עליו מן הפורענות. וע״ז נענש דניאל.

ונמצא, עתה נגרם ע״י דניאל עיכוב הגאולה, שהרי ע״י שגילה לנבוכדנצר זכות הצדקה ונתפרסם הדבר, ומזה למד המן וגם הוא נתן צדקה. ועמדה לו זכות זו שישארו ממנו בנים, ועי״ז נתעכבה אז הגאולה כנ״ל. וע״כ נתעורר כעת חטאו הקדום של דניאל אשר גרם ענין כזה, וע״כ יצא דינו כעת ליענש.

קלז. בספר **שערי אורה** (להאדמו״ר האמצעי שער הפורים, דף צ״ב אות יג), ובכל זה יובן מה שעיקר קיום התו״מ תלוי בישראל דוקא ולא בעכו״ם שהרי עכו״ם שמניח תפלין ועוסק בתורה אינו ממשיך כלום (רק ד׳ מצות ב״נ לבד) וגם במצות הצדקה שנאמר צדקה תרומם גוי היינו לישראל דוקא ואדרבה כתיב וחסד לאמים חטאת ואע״פ שחסד זה מחיה רוח שפלים ולמה נחשב לחטאת אם מחיה נפש כמו החסד דישראל אך מפני שלא נצטוו על הצדקה וחסד ע״פ התורה רק מה שעושין חסד מצד טבען הרי אמרו בזהר דכל חסד דעבדין לגרמייהו עבדין וראיה לדבר ממ״ש האומר סלע זה לצדקה בשביל שיחיה בני ה״ז צדיק גמור ודוקא בישראל כו׳ לפי שכח זה דבחי׳ הבטול מכל וכל רק לעשות רצון ה׳ לבדו כמ״ש במ״ת כל אשר דבר ה׳ נעשה אין זה רק בישראל לבדם כו׳ והוא מפני בחינת השפלות

כמה דברים על פי כלל זה, כמו שאמרו היינו דאמרי אינשי, שהנהגת בני אדם מורים (שפיגלען אֶפּ) מה שקורה בשמים, ולכן צריך אדם להתבונן בכל דבר שנעשה בעולם.

ואמר מו״ר ר׳ שרגא פייוול מנדלוביץ זצ״ל בשם הרה״ק מקאצק, שה׳ יתברך עשה חיבור ועל חיבור זה כתב פירוש. ״החיבור״ הוא העולם והפירוש לזה היא התורה, שהתורה מפרשת לנו כל מה שנעשה בעולם, וכמו אדם שלומד גמרא ותוס׳ בעיון הרי כל מה שהאדם למדן יותר כך צריך לעיין ביתר עומק, כך צריכים ללמוד את העולם באותו עיון ובאותם כשרונות, כי כל העולם הוא תורה.

וכן בכל דבר שבעולם יש בה תכלית מסויימת שנצרך לתיקון העולם, וצריכים לעיין באירועי העולם וללמוד מהם. וכן סיפר הרב אברהם קאלמאנאוויטש זצ״ל בשם החפץ חיים שהיה בעיר ראדין, ואירע פעם שהנהר ״מיסיסיפי״ באמעריקא עבר על גדותיו והיה שטפון גדול ונגרם ע״י זה הרבה הפסד ממון וגם הפסד נפשות. והחפץ חיים כינם את הקהל לבית המדרש, ודרש לפניהם ״עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוהט״ - שכל מה שנעשה בעולם הוא משליחות ה׳ וגם הרוחות והאש הם שלוחים של הקב״ה, וכשהם משתנים מטבעיותם הרגילה ומחמתם מתרעש כל העולם, הוא סימן שאנו צריכים לשוב אל ה׳, והם באים להשמיענו שהעולם אינו הולך על דרך הטוב והישר, והחפץ חיים האריך בזה. ועל כן אין לתמוה, מה היא השייכות של נהר באמעריקא להתנהגות בני אדם בפולין, אלא הכל כנ״ל, כיון שכל הבריאה וכל מה שנעשה בהבריאה הוא ישר מכח ה׳ בכוונה כדי לעורר אותנו ולהורות לנו דרך וצריך ללמוד זאת היטב ובעיון רב.

וגם דברים שנראים כבלתי רצויים הם ג״כ עם כונה מסוימת להטיב לבני ישראל, למשל, מש״כ הרמב״ם בסוף הל׳ מלכים[קלח] (פי״ג הלכה ד-ה, בתוך הדפוסים הוסמעו הדברים על ידי הצמוד), וכן כתב באגרת תימן שמה שסיבב הקב״ה שיבוא אותו האיש לעולם וילמד תורת הנצרות, ואף שהיה בזה חורבן נורא ומתכלית הרע מ״מ גם בזה היה איזה

ביאורים וציונים

באמת שיש בהם ירושה כמו טבע בנפשם מאבותיהם מאברהם שעשה עצמו עפר כו׳ שמחמת זה נפתח כוונה שבלב במצות רק לעשות רצון ה׳ לבד וכנ״ל בפי׳ ונפשי כעפר או פתח לבי שהיא כוונת הלב במצוה דמצות צריכות כוונה אבל עכו״מ שירושתם מאבותיהם בבחי׳ הגאות וההתנשאות שלזה נאמר בהם רם על כל גוים כנ״ל ע״כ א״א שיעשו המצוה בכוונה דבטול רצון כנ״ל ע״כ אינם ממשיכים כלום ולא להם ניתנו כי בלא שפלות ורעותא דלבא אין שום המשכה מלמעלה וכידוע בפי׳ אם ישים אליו לבו דוקא אזי רוחו כו׳ וכמו״כ הוא בכל א׳ מצד הגסות שבו לא יוכל לעשות מצוה בכוונה ורעותא דלבא (רק לגרמיה ולהתנשאות כחסד לאמים חטאת שמוסיף יניקה ושפע להיכלות החיצונים הנק׳ חטאת כמ״ש לפתח חטאת רובץ מפני שזה החסד הוא מטוב שבנוגה וזהו דלגרמייהו עבדין להוסיף להם יניקה כו׳) (וכמו״כ גם בישראל א׳ אמרו אחיכם שנאיכם מנדיכם למען שמי יכבד

ביאורים וציונים

ה׳ שעושין מצות רק לגרמיי׳ למען שמי כו׳).

קלח. וז״ל, ואם יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצוות כדוד אביו, כפי תורה שבכתב ושבעל פה, ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה, וילחם מלחמות ה׳, הרי זה בחזקת שהוא משיח, אם עשה והצליח ונצח כל האומות שסביביו ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל הרי זה משיח בודאי, ואם לא הצליח עד כה או נהרג, בידוע שאינו זה שהבטיחה עליו תורה, והרי הוא ככל מלכי בית דוד השלימים והכשרים שמתו, ולא העמידו הקדוש ברוך הוא אלא לנסות בו רבים שנאמר ומן המשכילים יכשלו לצרוף בהן ולברר וללבן עד עת קץ כי עוד (עת) למועד. אף ישוע הנצרי [ימח שמו וזכרו] שדמה שיהיה משיח ונהרג בבית דין, כבר נתנבא בו דניאל שנאמר ובני פריצי עמך ינשאו להעמיד חזון ונכשלו, וכי יש מכשול גדול מזה, שכל הנביאים דברו שהמשיח גואל ישראל ומושיעם, ומקבץ נדחיהם ומחזק מצותן, וזה גרם לאבד ישראל בחרב ולפזר שאריתם, ולהשפילם ולהחליף התורה, ולהטעות רוב העולם לעבוד אלוה מבלעדי ה׳. אבל מחשבות בורא עולם אין כח באדם להשיגם, כי לא דרכינו דרכיו ולא מחשבותינו מחשבותיו, וכל הדברים האלו של ישוע הנצרי ושל זה הישמעאלי שעמד אחריו אינן אלא לישר דרך למלך המשיח ולתקן את העולם כולו לעבוד את ה׳ ביחד שנאמר כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה׳ ולעבדו שכם אחד, כיצד, כבר נתמלא העולם כולו מדברי המשיח, ומדברי התורה ומדברי המצות, ופשטו דברים אלו באיים רחוקים. ובעמים רבים ערלי לב והם נושאים ונותנים בדברים אלו ובמצות התורה, אלו אומרים מצות אלו אמת היו, וכבר בטלו בזמן הזה, ולא היו נוהגות לדורות, ואלו אומרים דברים נסתרות יש בהם ואינן כפשוטן, וכבר בא משיח וגלה נסתריהם וכשיעמוד המלך המשיח באמת, ויצליח וירום וינשא, מיד הם כולן חוזרין ויודעים ששקר נחלו אבותיהם ושנביאיהם ואבותיהם הטעום, ע״כ.

והרמב״ן (בתורת האדם אות קכד שער הגמול) ציין ג״כ לדברי הרמב״ם וז״ל, ולפיכך אמר הרב ר׳ משה ז״ל כל אלו הדברים של... ושל זה הישמעאלי הבא אחריו, כולם לתקן דרך למלך המשיח, כיצד שכבר נתמלא העולם כלו מדברי המשיח ומדברי התורה, ופשטו דברים אלו באיים רחוקים ובעמים רבים ערלי לב, והם נושאין ונותנין בדברים אלו ובמצות התורה, אלו אמרו המצוות כבר היו וכבר בטלו בזמן הזה ולא היו נוהגין לדורות, ואלו אמרו דברים נסתרים יש בהם ואינן כפשוטם וכבר בא המשיח עליו נתנבאו, וכשיעמוד המלך המשיח יצליח וירום וינשא, מיד הם כולם חוזרין ויודעין ששקר נחלו אבותיהם ושנביאיהם ואבותיהם הטעום, ע״כ.

ובכוזרי (מאמר ד׳ אות כ״ג) כתב ג״כ כעין יסוד זה וז״ל, נוסף לזה, יש לאלוהים בהארכת גלותנו כונה עמוקה נסתרת, הבאה מחכמה עמוקה. [ונבאר זאת במשל]. זרע הנופל באדמה ולמראית העין הוא נרקב שם, מתבטל במים ובזבל, ולא משאיר שום רושם מוחשי. והנה רקבון זה, [לא די שלא מכלה את הזרע], אלא עוד מחזקו על ידי שסופג את המים והאדמה שבקרבתו, השתנות זו לא באה באופן פתאומי אלא בצורה הדרגתית. יסודות אלה נטחנים ולאחר התפוררותם משתנים והופכים לחלק מהזרע. [ומשהזרע מתחיל להוציא שורש קטן], הוא דוחה את הקליפה והעלים ושאר הדברים המיותרים שבעין, החוצה. וכשעיקר ותמצית זה בשל עד כדי כך שראוי להצמיח דבר דוגמת הזרע הראשון, אז עושה העץ פרי כדוגמת הזרע שממנו צמח האילן. כמו כן תורת משה כל הבא בעקבותיה, מאמין באמיתותה, אף שבגלוי הוא דוחה אותה. דתות אלו הן הקדמה למשיח שאנו מחכים לו, אשר הוא הגרעין והתמצית, וכשיודו בו יהיו כולם לעץ אחד ויצמדו כולם לגרעין, ואז יפארו ויוקירו את אותו שורש שבזו אותו, כפי שאמרנו בפרשת הנה ישכיל עבדי, ע״כ.

יתרון וקצת תועלת להבריאה, משום שעד אז היו כל הגוים עובדי עבודה זרה והשתחוו לעצים ואבנים, והקריבו בניהם ובנותיהם לעבודה זרה ולמולך ואכלו אנשים וכו׳ והיו גרועים ופחותים ביותר. וכשבא אותו האיש, לקח התורה הקדושה והטיל בה הרבה מים מכוערים ודלל את מושגי התורה ונתן להם תורה שמבוססת, להבדיל אלף אלפי הבדלות, על דברי תורת משה. וחוץ ממה שלימד אותם להתנהג ככבני אדם מנומסים ושלא יהרגו אחד את זולתו וכו׳, עיקר דבריו היו מבוססים על ענין משיח, ושהוא המשיח. ופשוט שהכל שקר, ותכלית הרע, אבל ביני וביני הוא לימד את הגויים ענין של משיח, וכשיבוא משיח האמיתי בב״א, ויתקיים הכתוב להעביר גילולים מן הארץ, אז יהא נוח לו לטפל עם הגויים, שכבר נודע להם הענין של משיח.

ואין הכוונה לומר ח״ו שאותו האיש הטיב לברואים בפועל כי הם רעים עכשיו כבתחילה, רק על דרך משל, לאדם שנפל לתוך בירא עמיקתא מלא מים עכורים וטיט בעומק עשרים אמות, ובא אחר והוריד לו חבל והגביהו חמש אמות, הרי הוא עדיין בתוך הבור כבתחילה ולא עשה בו שום שינוי אלא שכשיבוא אחר ויוריד לו חבל, יהא נוח לו יותר להוציאו מהבור שיצטרך להעלותו רק ט״ו אמה ולא כ׳. והענין הזה היה אחר החורבן שהיה הזמן כבר מוכשר לביאת משיח והתחיל הקב״ה להכין את העולם לביאת המשיח.

וכן מה שאנו רואים את הקורות בדורות שעברו וגם מה שמתרחש כהיום שהגויים מתיימרים לומר שרצונם לתקן את העולם ולהטיב לברואים, והנגו רואים מה נעשה מכל הטוב שלהם שאותם ״אנשים טובים״ התאכזרו על הבריות באופן נורא ומבהיל.

וכמו כן ראינו ברוסיא בתקופת סטאַלין ימ״ש עם דגל ה״סוציאליזם״ שכל תכליתו היה כביכול תכלית האחוה, ו״פיינקייט״, והנגו רואים מה יצא מכל זה שהרגו מיליוני אנשים וייסרו אותם באכזריות שאין להשיג.

ונסביר את הענין על פי דברים שקורים בימינו, ועל פי מה שכתוב בנביאים, שהתנבאו על מצב העולם קודם ביאת המשיח, דכתיב (ירמיה פז, יט) גוים יבואו מאפסי ארץ ויאמרו אך שקר נחלו אבותינו הבל ואין בם מועיל, פי׳ שיבינו בני אומות העולם שכל האמונות שקבלו מאבותיהם היה הכל שקר. ועכשיו רואים זה ביותר, שהענין הזה התחיל בשנת תשכ״ח, דאיתא בספרים ששנת תשכ״ח היה זמן המוכשר מאד לביאת משיח. ואז נתחדשו ענין מרידת הנוער בזקניהם, וצועקים שכל הרעליגיא (הדתות) וכל מה שקבלו מאבותיהם עד עכשיו היה הכל שקר, וכבר לא הולכים לכנסיות שלהם והבתי ספר שלהם נהפכו לגן החיות וכל התוצאות וההשפעות שבאים ע״י זה. והוא ביסוד נבואת הנביא שהם ימרדו בכל מה שקבלו מהעבר, וכבר ראו את השקר שנחלו מאבותם והתחילו דרך חדשה, וקוראים אותם קָאלט (כתות זרות) שעיקר דבריהם הוא להרבות אהבה ואחוה בין הבריות, ולעשות רק טוב לכל אדם, וחידשו מין של שירות חדשות וכו׳, והכל הבל ורעות רוח.

אולם תדע שכל הקלקולים הללו הם חלק מהתוכנית של הקב"ה להכין העולם לימות המשיח, שכל העולם יראו שאף החדשות שבאו הכל שקר ודור הבא גם כן יאמרו ששקר נחלו אבותינו ועוד הפעם יתקיימו דברי הנביא, ושכל החסד והטוב שדרשו אודותיו, וכל החסד לאומים היה תכלית החטאת. שברגע הראשון שהם רואים שתכניתם לא הצליחה, מיד נתגלתה בהם רשעות כל כך גדולה, ויוצא פנימיותם האמיתית בכל הגוונים שלה וכל אחד רואה שכל מה שעשו היה חטאת, ורק כדי להתייהר. וכשהקב"ה יחליט שכל העולם כבר מבין שכל מה שנחלו אבותיהם היה רק שקר והעולם כבר מוכשר לביאת המשיח - נזכה כולנו לאורו בב"א.

ויש להעיר על ענין פלא, שמצינו שהראשים והיועצים לאלו החדשות, היו מהיהודים עצמם. ודברים אלו מכוונים בדיוק למה שפירשו על הפסוק ב"האזינו" (דברים לב, ו), שמשה רבינו מוכיח את בני ישראל "יזבחו לשדים לא אלוה אלהים לא ידעום... לא שערום אבותיכם חדשים מקרוב באו", שכלל ישראל יתנו כוחותיהם לחזק הכחות החיצונים, "חדשים" שלא עבדו אבותיהם - שילכו לחזק לאלהים חדשים שלא ידעו אבותיהם, פי', שאותם הע"ז החדשים - חדשום עכשיו בדורם, וכמו שאנו רואים בעוונותינו הרבים כהיום, שהראשים, והכוחות החזקים של כל העבודות זרות המתחדשות וכל האפיקורסות ל"ע, יש ביניהם מאחינו בני ישראל, שעליהם מנבא משה רבינו ע"ה בפ' האזינו כנ"ל.

והנה איתא בספרים הקדושים שקודם זמן הפקידה האמיתית צריך להקדים פקידה אחרת[קלט] וכמו שהיה במצרים, שכאשר בא משה אל פרעה פעם ראשונה, הנה אף שאז נעשה קשה יותר לכלל ישראל, שניתוספה עליהם העבודה, מכל מקום היתה פקידה שנתעוררה בשמים, וכך הוא גם היום. והראי' הכי גדולה שהתחילה הפקידה היא, בשעה שרואים שמתקיימים דברי הנביאים שנתנבאו אודות הדור אחרון, דור של עקבתא דמשיחא. ונראה לכל איך שכבר התקיימו עם כל החומרות וכל ההידורים ובמלוא מובן המלה מה דאיתא על מצב העולם בזמן עיקבתא דמשיחא, וכמ"ש רז"ל בסוף

ביאורים וציונים

קלט. **החתם סופר** (פ' שמות ד"ה למה זה שלחתני) כתב וז"ל, למה זה שלחתני. משה רבינו תלה זה בחטאו, שאינו ראוי, וזה למה זה "שלחתני", ובאמת לא הי' נשלם כפרת עוונותם של ישראל עדיין וזה נסיון גדול שנעלם הגואל ששה חדשים, וכן יהי' בימי משיח צדקינו, יהיה נעלם אחר התגלות, כדאיתא במדרש, וד' יעמוד לימין הצדיקים בבי"א, ע"כ.

ובשם משמואל (בפירושיו על ההגדה של פסח) כתב וז"ל, ענין הטיבול הראשון, דהנה אכילת ירקות היא תמיד עם אכילת הפת. וכענין על מצות ומרורים יאכלוהו, ואפי' שאר ירקות נאכלים עם הפת או סמוך לו לפתוח את האצטומכא או כמ"ש הרמב"ם פ"ד מהל' דעות ה"ז לאכול הדברים הקלים תחלה ואח"כ הכבדים, אבל להפסיק הרבה בין הירקות לאכילה זהו שינוי, כי גורם גירוי תאות

מסכת סוטה (דף מט ע״ב)[קמ] בן מנוול אב, ובת קמה באמה, וכלה בחמותה וחוצפה יסגא שנתפשטה החוצפה בכל חלקי העולם.

ובאמת מהקלקולים עצמם רואים סימן שהגענו מתקרבים לביאת המשיח,

ועל דרך שכתב המהר״ל[קמא] שהקב״ה עשה שבדור האחרון יתקיימו כל הקלקולים המוזכרים בסוף מסכת סוטה, ובנבואות הנביאים, וכל זה הוא לסיבה ולתכלית, מפני שקודם ביאת משיח הגענו צריכים לעבור בשלב של תכלית ההעדר של האור

ביאורים וציונים

האכילה בעוד שאיננו אוכל עדיין, והוא רמז על סדר הגאולה שתחלה נגלה אליהם משה וחזר ונכסה מהם ששה חדשים עד שחזר ונגלה אליהם וגאלם, והטעם שהי׳ באופן זה שתחילה כשהיו ישראל במצב שפל מאד א״א שהיתה תשוקתם להקדושה גדולה מאד כדבעי, שהרי היו כמעט נואשים ואינם מהרהרים בה כלל, אך הגילוי אליהם בראשונה ושוב נכסה מהם גרם להם להרהר בהגאולה ולהשתוקק אלי׳ ביותר כטבע האדם המבקש דבר ומהרהר בו וכשמונעים אותו ממנו תגדל אליו התשוקה וכמו שרמזו ז״ל מרגליתא וכו׳ כי גורם עוד גירוי התשוקה וזה הי׳ מתבקש, וזהו מ״ש קול דודי דופק פתחי לי מכלל שהיו תרעין דליבא סתימין, וכסדר הזה יהי׳ לעתיד שבגלותנו זו אנו בבחי׳ שינה שאין אנו מרגישין כמ״ש בשוב ה׳ את שיבת ציון היינו כחולמים, וגם זו לטובה, דאל״כ לא הי׳ אפשר לסבול, והי׳ כמ״ש לבי נמס בתוך מעי, וכל מה שאנו משתוקקין להגאולה איננו מעשר מן המעשר כדבעי למהוי, ע״כ תהי׳ בסדר הזה להגדיל התשוקה, ע״כ. (ועיין עוד במאמר הגאולה להרמח״ל שהאריך בכמה פרקים לבאר ענין זה וחילק בין שני זמני הגאולה, אחת שנקראת פקידה והיא עתידה לחזור ולהתכסות, ואח״כ מה שנקראת זכירה שהיא הגאולה השלימה).

קמ. וז״ל הגמ׳ שם, בעקבות משיחא חוצפא יסגא ויוקר יאמיר, הגפן תתן פריה והיין ביוקר ומלכות תהפך למינות ואין תוכחת, בית וועד יהיה לזנות והגליל יחרב, והגבלן ישום ואנשי הגבול יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו, וחכמות סופרים תסרח ויראי חטא ימאסו והאמת תהא נעדרת נערים פני זקנים ילבינו זקנים יעמדו מפני קטנים בן מנוול אב בת קמה באמה כלה בחמותה אויבי איש אנשי ביתו פני הדור כפני הכלב, הבן אינו מתבייש מאביו ועל מה יש לנו להשען על אבינו שבשמים, ע״כ.

קמא. בספר **נצח ישראל** (פרק לט) וז״ל, נתבאר לך תשובת שאלה, במה שקודם ביאת הגואל ימצא בעולם הפסד ושנוי המציאות והסיבה מבוארת גלויה לכל. דבר זה שמו חכמים סימן ברור ואות על ביאת הגואל וזמנו המיוחד לו כשנראה הפסד ואפיסת המציאות ובפרק חלק (סנהדרין צח ע״א) א״ר אבא אין לך קץ מגולה מזה שנא׳ ואתם הרי ישראל ענפיכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל ר׳ אלעזר אומר אף מזה שנא׳ כי לפני הימים האלה שכר האדם לא נהיה מאי ליוצא ולבא אין שלום מן הצר רב אמר אף ת״ח שיש בהם שלום רב לאוהבי תורתך אין להם שלום מן הצר ושמואל אמר עד שיהיו כל השערים כולן שקולים. כל הדברים האלו באו להעיד על העדר הויה שיהיה קודם התחדשות הוית דור המשיח לפיכך אמר אין קץ מגולה כמו זה מדכתיב ואתם הרי ישראל ענפיכם תשאו וכו׳. מזה תלמוד שקודם זה לא היה דבר זה שלא היו הרי ישראל נותנים פריים, וזהו קץ מגולה כאשר הדברים הטבעיים יהיו נעדרים, ואין זה מדרך הטבע שהעולם כמנהגו נוהג. ור׳ יוחנן הוסיף שקודם התחדשות הויה האחרונה יהיה העדר אף לדבר מלאכתי שהוא שכר האדם שיהי׳ קלקול והעדר בו, וזה מורה על שנוי גדול כי דבר כזה אין ראוי שיהיה העדר לו שהוא דבר מלאכתי ואין צריך לברכה

והאמת שבא קודם תכלית ההויה, והוא בענין הסותר על מנת לבנות - ה״הריסה הגמורה״ קודם שיבנה בנין החדש.

וזה שדברנו על מה שראו עינינו האיך שמהטוב של הגוים נולד תכלית הרע מובן בפשיטות על פי דברי הבעל התניא, שמאחר שכל הטוב של עכו״ם בא רק מכח בהמיותם, ואין להם שייכות אל הטוב כלל ואין להם בחירה על זה, לפי שהם באים מג׳ קליפות הטמאות ואינם פועלים טוב אלא להתייהר וחסדם הוא חטאת.

ואין לחשוב שאין זה מן היושר - שלא ניתן להם כח טוב כלל, כי זה לא גרע משאר בריות שונות בעולם שמקצתן נבראו במדרגה גבוהה ומקצתן במדרגות שפלות, כי כך עלה במחשבתו ית׳ לברוא בריות בדרגות שונות ולא שכולם יהיו שוים. וכמו בריאת החיה האם נאמר שאינו מן היושר שהחיה נבראה כמו חיה ולא כאדם, רק שזוהי צורת הבריאה, שנבראה במינים שונים.

וגם אין מקום להקשות דאם זה מצד מהותם למה יחשב לחטאת, הנה יש לפרש זאת בשני אופנים. בפשטות יש לומר, שהיות שעל ידי שהגוי נותן צדקה מרחיק את הקץ ולכן קיימא לן על פי מה שאמרו חז״ל בגמרא (בבא בתרא דף י ע״ב) כל צדקה וחסד שאומות עובדי כוכבים עושין חטא הוא להן ואין לקבל צדקה מעכו״ם[קמב], כי רק אחר שיגמרו זכויות הגוים אז תהיה הגאולה, וכמו שמצינו בגאולת מצרים שלא נכנסו לארץ ישראל עד ששלם עון האמורי ומשום זה נתארך להכלל ישראל זמנם בגלות, וכמ״ש (בראשית טו, טז) ודור רביעי ישובו הנה כי לא שלם עון האמורי עד הנה. ובזה שגוי נותן צדקה, מקבל זכות וחיות שיתקיים בהבריאה ומאריך הגלות ולכן הוי חטאת.

ביאורים וציונים

כמו ענין שבא בטבע, וגם בדבר זה יהיה העדר. ורב הוסיף שאף לת״ח לא יהיה שלום, אף כי ת״ח מרבים שלום כ״ש שראוי שיהיו הם בשלום ועם כל זה לא יהיה שלום להם, וכל זה מפני המעלה העליונה וההויה החדש׳ שתהיה באה לעולם עד שגם ת״ח יקבלו העדר קודם שלא יהיה שלום להם. ושמואל הוסיף שכל השערים שקולים, כלומר שיהיה העדר בכל הדברים כי לפעמים יש חסרון בדבר זה ולפעמים באחר אבל אין הקללה בכל הדברים, שכמו שיהיה הויה חדשה לגמרי כך יהי׳ העדר בכל הדברים, ולפיכך אמר עד שיהיה כל השערים שקולין. והבן מה שאמר שיהיה העדר והפסד בדברים הטבעים, והוסיף ר׳ יוחנן דבר בלתי טבעי והם המלאכתי והוא דבר יותר רחוק מן השנוי, והוסיף רב אף לת״ח כי הת״ח הוא שכלי והוא בודאי יותר רחוק מן השנוי, כי הדבר המלאכתי אע״ג שאינו טבעי והוא מתחדש מן הרצון של אדם מ״מ אינו שכלי, אבל הת״ח הוא שכלי והוא יותר רחוק מן השנוי ואף בו יהיה העדר, והנה בזה נכללו כל המעלות. והוסיף שמואל הכללי, שיהיה העדר בכלל הדברים הנמצאים, ולפיכך אמר עד שיהיו כל השערים כולם שקולים, כלומר ההפסד יהיה בכל הדברים עד שיהיו כל הדברים שוים. וראוי לך להבין דברים אלו מאוד מאוד כי הם דברי חכמה, כאשר תבין ענין אלו ד׳ דברים שזכרו אלו החכמים כי א״א לפרש עוד יותר. וכאשר תתבונן בדברים אלו אשר אמרנו לך, יודע לך מעלת ההויה החדשה שיהיה בעולם שמן השנוי אשר יהיה בעולם נוכל לדעת ההויה החדשה העליונה שתהיה, ע״כ.

אבל אין זו כוונת הבעל התניא כאן, רק כוונתו, (בקיצור נמרץ), דיש כמה תוארים ושמות לכוחות הטומאה, קליפה, טומאה, סט״א, יצר הרע, מלאך המות, וגם חטאת הוא אחד מהם, וידוע שמקור ושרש של כל החטאים וכחות הטומאה בהאי עלמא הוא בהא שעושים פעולותיהם בשביל ״עצמם״[קמג] ולא בשביל הקב״ה, ושורש כל הטוב הוא מה שעושים פעולות לשם הקב״ה, שכל דבר שלא נעשה לשם ה׳ הוי מרידה בכבודו ית׳. וזהו וחסד לאומים חטאת, פי׳ שחסדם בא מכח הקליפה, וכל האומות העולם הן תחת התואר ״חטאת״ שאין ביכולתם לפעול

ביאורים וציונים

קמב. **רמב״ם** הלכות מתנות עניים (פרק ח׳ הלכה ח׳) וז״ל עכו״ם שהתנדב לבדק הבית אין מקבלין ממנו לכתחלה ואם לקחו ממנו אין מחזירין לו היה הדבר מסויים כגון קורה או אבן מחזירין לו כדי שלא יהא להן דבר מסויים במקדש שנאמר לא לכם ולנו וגו׳ אבל לבית הכנסת מקבלין מהן לכתחלה והוא שיאמר כדעת ישראל הפרשתי ואם לא אמר טעון גניזה שמא לבו לשמים ואין מקבלים מהם לחומת ירושלים ולא לאמת המים שבה שנאמר ולכם אין חלק וזכרון בירושלים.

ובהלכה ט׳ אסור לישראל ליטול צדקה מן העכו״ם בפרהסיא ואם אינו יכול לחיות בצדקה של ישראל ואינו יכול ליטלה מן העכו״ם בצנעה הרי זה מותר ומלך או שר מן העכו״ם ששלח ממון לישראל לצדקה אין מחזירין אותו לו משום שלום מלכות אלא נוטלין ממנו וינתן לעניי עכו״ם בסתר כדי שלא ישמע המלך.

קמג. **במהר״ל ספר חדושי אגדות** חלק שלישי עמוד סה (מסכת בבא בתרא) וז״ל צדקה תרומם גוי וכו׳. פי׳ מה שישראל עושים נקרא צדקה כי הצדקה הוא מלשון צדק ויושר שהוא לשם אמת, כי אצל ישראל נעשית הצדקה באמת וביושר, אף כי הצדקה הוא דבר שהוא יוצא מן הדין, כי אין מחויב עליו הצדקה, עם כל זה הצדקה נעשית מהם באמת וביושר. ולא כן אצל (ה)אומות העולם, שלא נקראת צדקה, אשר זה הלשון משמש על הצדק, אבל אצל האומות נקראת חסד, שזה הלשון משמש על דבר שאינו חייב לעשות והוא עושה לפנים משורת הדין, וכאשר רואה האדם שהוא עושה לפנים משורת הדין לגמרי ואין עליו המעשה הזה דבר צדק, אז כאשר עשה אין האדם עושה רק לטובתו ולהנאתו, ולכך קרא המעשה שהוא הצדקה בלשון צדק אצל ישראל ואצל האומות בלשון חסד, וישראל קרא גוי מלשון גוי אחד ור״ל כי תרומם אותם על שאר גוים עד שהם עם אחד, אבל האומות נקראו לאומים. וההפרש שיש בין גוי ובין לאום כי לאום נקרא מצד הממשלה שיש להם וזהו מדריגתם העליונה, אבל ישראל אין זה מעלת מצד הממשלה אבל מה שהם גוי קדוש. יאמר צדקה תרומם גוי כי כבר התבאר כי הצדקה הוא התרוממות לישראל כי כל צדקה הוא שמשפיע אל אחרים ובזה מתקרב האדם אל מדריגות עליונות המשפיעים, וזה צדקה תרומם גוי.

וסבר ר׳ יוחנן בן זכאי כי לכך הוא חטאת לאומות מפני שעושים זה בשביל להתגדל דהיינו לטובתם שיהיו בגדולה ור׳ יהושע הוסיף לומר שעושים שתמשך מלכותן וזה יותר גרע שדבר זה נוטה אל היוהרא מה שעושים שתמשך מלכותן, ור״ג סבר שעושים ליוהרא לגמרי ואין עושים כלל לש״ש, ור״א סובר דיותר כוונתם לרע שעושים לחרף אותנו, וזה יותר גרע. והכל בשביל כי הצדקה נקראת אצל האומות חסד ולא צדקה, ומפני שהוא חסד אצל האומות וכל חסד אצל האומות שאין עושים הצדק, לכך כוונתם שלא לש״ש רק לרע, שאפילו הדבר שהם מחויבים לעשות אין עושים ואיך יעשו דבר שאינם מחויבים לעשות, לכך מעשיהם שלא לשם מצוה וגם לרע.

בשביל הקב״ה בלי פניות.

וגם אין להקשות דאם כן למה להם לעכו״ם לעשות חסד. ובאמת הוא ענין עמוק מאד ונבארו בקיצור. והענין, שהם צריכים לעשות ולעסוק במה שהקב״ה אוהב, לפי שעתיד לבוא זמן בעולם שיתברר שהכל טוב, ואז בעולם התיקון אפי׳ הג׳ קליפות הטמאות יתהפכו לטוב ועכשיו ״בכח״ יש בהם גם כן מן הטוב שיהיה אז, והבעל התניא מדבר כאן רק בהמצב של עכשיו ועכשיו אין להם שייכות לטוב כלל, וחסד לאומים הוי חטאת.

אמנם כל זה הוא רק אצל אומות העולם, אבל להבדיל, כלל ישראל, שה׳ בראנו לכבודו והבדילנו מן התועים וזכינו לנשמה שטהורה היא ושאתה נפחתה בי. וכמ״ש על הפסוק ויפח באפיו נשמת חיים, שכל דנפח מתוכי׳ נפח, ואפילו הגשמיות של ישראל היא טובה. ובאמת אצל כלל ישראל הוא היפוכו ממש עד שמהדברים גשמיים נעשים מצוות ותיקונים הכי גדולים, וכל דבר בעולם הוא רק אמצעי לעבודת השי״ת.

ונוכל להבין יותר על פי ביאור הפרשה שעוסק בפגישת יעקב ורחל[קמד].

ביאורים וציונים

קמד. ענין פגישת יעקב עם רחל - קדושת זיווגי ישראל, מבואר בספר **אמונת עתיך** (פרשת ויצא) וז״ל, וישק יעקב לרחל וישא את קולו ויבך. במדר׳ שמע מתלחשין שהביא כאן מנהג של פריצות שהרי האומות נגדרו מעריות אחר המבול. והם הם אנשי מזקומו של לבן. ורש״י ריש תולדות קראם אנשי רשע והם שמצאו ריעותא ח״ו ביעקב קדוש ד׳ שהוא מכניס מנהג של פריצות ופורץ גדרו של עולם. וכל הפוסל במומו פוסל כי הם בני מקומו ובני גילו של לבן הוא בלעם שבאמת פרץ גדרו של עולם כדאיתא ברש״י ריש פ׳ בלק הקב״ה העמיד נביאים מאומה״ע והם פרצו גדרו של עולם שהיו גדורים בעריות והוא יען להם להפקיר בנותיהם וכו׳. עיי״ש. (עיין תרגום יונתן ב״ע ריש פ׳ בלק שלבן הוא בלעם).

ויעקב הוא תכלית הקדושה. ושלשה ברכות ראשונות של תפלת שמו״ע הם כנגד ג׳ אבות כידוע. נמצא שברכת אתה קדוש הוא כנגד יעקב, והקב״ה נקרא קדוש יעקב. [ובמדר׳ איכא מלאכי אלהים עולים ויורדים בו, פירושו, שהיו מרקדים בשמחתם בראותם את יעקב, עיי״ש. וי״ל שמהאי טעמא אומרים קדושה בברכת אתה קדוש שהיא ברכתו של יעקב שראה את המלאכים בחלום, ומרקדים עם המלאכים העולים ויורדים, ומרקדים קדוש].

וישק יעקב לרחל וישא את קולו ויבך. וברש״י ראה שאינה נכנסת עמו לקבורה. וצריך ביאור למה ויבך. בסידורים, תיקון רחל ולאה, תיקון רחל הוא קינות על החורבן ותיקון לאה, הם שירות ותשבחות ואומרים אותו אפילו בשבת, משא״כ תיקון רחל. ויבואר בעזה״י להלן.

וברמב״ן פ׳ ויחי עה״כ ואני בבואי מפדן, שלא קבר יעקב את רחל במערת המכפלה מפני שהי׳ בוש מאבותיו כי לקח שתי אחיות ורחל לקח באחרונה ולכן היא באיסור ע״כ. וצריך ביאור איך יעלה על הדעת שיעקב יעשה דבר שצריך ליבוש מאבותיו, ואיך עשהו ולא הי׳ בוש מהקב״ה.

בריש מס׳ קידושין ילפינן קידושי כסף קיחה קיחה משדה עפרון. וצריך ביאור, הלא מצינו שישראל חוששין בקידושין שיהי׳ סימן טוב ומזל טוב. ולכן איתא בפוסקים שמקדשין אשה דוקא בתחילת החודש כשהירח מתחדש. וכן מקפידין שיהי׳ תחת כיפת הרקיע לסימן טוב. ובגמרא ריש כתובות קבעינן נישואין ביום שיש בו ברכה לדגים ולאדם. ולמה יהי׳ כזאת שילפינן קידושין מקנין

ביאורים וציונים

בית הקברות של שדה עפרון. וכן מתחלת הגמרא במס׳ קידושין בהאי ילפותא משדה עפרון, ולמה לא חיישינן לסימנא מילתא כנ״ל וכן ממה שנמנעין לקבוע נישואין בבין המצרים.

והנה ברש״י ריש פ׳ חיי שרה איתא שלכן נקראת מערת המכפלה מפני שהיא כפולה בזוגות. ומה בכך שיש שם זוגות שנקבע שם על זה.

והנראה, כי כבר ביארתי, שכשם שאדם וחוה נוצרו יחד ואח״כ חתכם הקב״ה לשנים ונעשה מהם אדם וחו׳, כן הוא בכל זיווג וזיווג שבשמים הם יחד, כדאיתא במדרש עה״כ המה מהבל יחד, שכשהם עדיין הבל קודם היצירה כבר הם יחד. כן הוא במדרש תהלים. נמצא שכל זיווג הוא בין בגוף ובין בנשמה. כי עדיין בכסא הכבוד היו יחד, וננסרו לשנים ושוב מתיחדים בעוה״ז. ואחר פטירתו של אדם כשבטל הזיווג של הגופים עדיין הנשמות מקושרים כמו קודם יצירתן. ולכן נבראו אדם וחו׳ יחד גם בעוה״ז והקב״ה הפרידם ושוב יחדם שיהיו הם סימן לכל צאצאיהם (מזרע ישראל, כי הגויים הם מאדם בליעל כידוע) שגם הם ידעו ויבינו כי זיווג קדוש הוא דבר נצחי אשר מלפנים כבר הי׳ ואחר החיים עדיין נמשך. ולכן ניתנה מערת המכפלה לאבות העולם להעיד על זיווג האבות והבנים שאפילו לאחר החיים עדיין זוגות הם ומקושרים הם וקפדי שיהיו גם בקבר יחד. ולכן נקראת מכפלה שכפולה בזוגות ומקושרים אפילו לאחר החיים, מצד הנשמה.

וכתבה תוה״ק את כל תוקף זיווג ישראלי ע״י שקנין קידושין ילפינן דוקא משדה עפרון, ואדרבה סימן טוב הוא, כי הוא מעיד שהזיווג הזה הוא בנין עדי עד והוא קשר של קיימא שלעולם אינו ניתק. ואפשר שמהאי טעמא נותנת הכלה לחתן טלית של מצוה כי קשר עליון דאורייתא קשר של קיימא שנקרא יחדו, כמבואר בריש מס׳ יבמות.

ואפשר שמהאי טעמא מדקדקים לכתוב בכתובה שהשעבוד של החתן הוא ״בחיי ובתר חיי״. ואע״פ שלכאורה למה נזכיר דברים אלו בשעת שמחה, מ״מ לא כן הוא כי אדרבה הוא הכרזה שזיווג הנשמות אינו ניתק לעולם, וזה סימן טוב על חוזק הקשר.

ולכן בפרשת חיי שרה, תיכף אחר פרשת שדה המכפלה נכתבה פרשת ואברהם זקן שהוא פרשת הזיווגים אשר אצל הספרדים מנהגם שקוראים פרשה זו מס״ת בשבת חתונה, כי פרשת המכפלה הוא הקדמה לפרשת חתונה להגיד את תוקף הקשר של זיווג ישראלי. ולכן שפיר מתחלת מס׳ קידושין בילפותא של קיחה משדה עפרון.

והנה איתא בספרי חכמה, שהשכינה הק׳ יש לה שני מצבים, נקראת רחל ונקראת לאה. כי יעקב אבינו דמותו חקוקה בכסא הכבוד והאבות הן הן המרכבה. ומה שמתנהג בעליונים, נוהג יעקב כאן בעוה״ז. והנה בחינת יחוד הקב״ה עם כנסת ישראל כפי שאנו רואים אותה בגלוי נקרא יחוד יעקב עם רחל. כי בזוה״ק נקראת רחל עלמא דאיתגליא. אבל לאה נקראת עלמא דאיתכסיא. ובחינת היחוד שלה הוא בכסוי והעלמה. ובזמן הגלות כתיב ויצא מן בת ציון כל הדרה, שהיא כנסת ישראל ונפרדה בעוה״ר מהחתן שהוא הקב״ה ורחל מבכה על בניה כי איננו, שזה קאי על הקב״ה כדאיתא במדרש. אבל זה רק בבחינת איתגליא בבחינת רחל שלפי הראות יש הסתרה ויש פירוד. אבל באמת תחת ההסתרה אין שום פירוד ואין שום גלות ותמיד הקב״ה מתייחד כב׳ עם כנס״י בבחינת לאה עלמא דאיתכסיא רק שהוא מכוסה כי לפי ראות עינים יש גלות ואין גילוי כבוד מלכותו ית׳ בעולם. ועיין בספר דעת תבונות לרמח״ל סימן ק״ס ושם מבואר ענין זה.

ויעקב בוודאי הי׳ צריך לקחת שתי נשים שהם רחל ולאה שהם כוללים כל מצב כנס״י בכל הבחינות. אבל יעקב ראה את רחל וידע שהיא תסתלק תחילה ולא תאריך ימים כמו לאה. ורצה לקחת את רחל תחילה ויהי׳ זיווג יעקב עם רחל. ואחר שתסתלק ישא את לאה בהיתר כי איסור שתי

והנה איתא במדרש על הפסוק ויאהב יעקב את רחל ויאמר אעבדך שבע שנים ברחל וכו׳ ויעבוד יעקב ברחל שבע שנים ויהיו בעיניו כימים אחדים באהבתו אותה, ועוד כתוב (בראשית כט, יח), ויאהב יעקב את רחל וישק יעקב לרחל וישא קולו ויבך, ולמה בכה, ויש כמה ביאורים בזה, ורש״י פירש (מצ״ל פרשה ע׳) שראה שאינה נכנסת עמו לקבורה, ודברי רש״י עמוקים מאד, ונוכל להבינו על ידי הביאור במדרש אחר, שבכה כיון שראה האנשים מלחשים אלו לאלו מפני שנשקה, ואמרו מה בא זה לחדש לנו דבר ערוה שמשעה שלקה העולם בדור המבול עמדו אומות העולם וגדרו עצמן מן הערוה, (וזו היתה הטענה על בלעם הרשע שהוא החזיר גילוי עריות אל העולם[קמה] ולימדם בהאי ענין אבל מעת המבול עד בלעם היו גדורים[קמו]). שכשהם ראו שיעקב

ביאורים וציונים

אחיות הוא דוקא בחייה. ואז הי׳ יכול לקבור את רחל במערת המכפלה וגם הוא יקבר שם, וממילא יהי׳ הזיווג עם רחל זיווג תמידי בל יפרד לנצח. ואחר שתסתלק לאה גם היא תהי׳ במערת המכפלה שהרי לקחה בהיתר, ואם הי׳ כך, לא הי׳ פירוד לעולם בין יעקב לרחל, והי׳ הזיווג תמידי אפילו באיתגליא, וממילא לא הי׳ שום גלות ותיכף הי׳ עולם התיקון כי הקשר בין הקב״ה ובין כנס״י הי׳ תמידי בל יפרד לנצח. אבל לבן הארמי אובד אבי ובלבל את כל הענין ונתן לו את לאה מקודם ועכשיו אינו יכול להמתין עד שתפטר לאה ויקח את רחל שהרי רחל תסתלק קודם לאה. ולכן נשמר יעקב ומסר סימנים לרחל שלא ירמה אותו לבן אבל לא הועיל. ורמאות זה של לבן גרם כל הגלות והגליות עד היום הזה ומפני כי ארמי אובד אבי לכן וירד מצרימה. ולקבור את רחל במערת המכפלה עכשו אי אפשר שהרי הוא באיסור לקחה ובוש מאבותיו שלא הי׳ לו כח לנצח את לבן גם בזה. אבל מוכרח הי׳ לקחת גם את לאה גם את רחל כי המרכבה רפודה משניהם, ואי אפשר בלתי שניהם, כי אז הי׳ ח״ו חסרון במרכבה. ולכן כאשר ראה יעקב את רחל, וישק לה מצד נשמתה הרוממה נשא את קולו ויבך, כי קינן אז על הגלות שראה שאינה נכנסת עמו לקבורה וממילא יתפרד היחוד ויהי׳ גלות. ואז בכה כמו יהודי הקם בלילה ואומר תיקון רחל ובוכה עליה על העדר היחוד.

ומפני שאין רחל קבורה במערת המכפלה הכפולה בזוגות ואינה מתייחדת עם יעקב שם לנצח, וזה סימן שיהי׳ גלות, לכן התנצל יעקב ליוסף שלא קבר את רחל במערת המכפלה כדי שיעברו בניה דרך שם ותצא רחל להיות מבכה על בניה. בוכה ומבכה אחרים עמה כדאיתא במדרש. כי במה שלא קבר את רחל במכפלה סימן הוא שיהי׳ גלות וממילא צריכים בניה לה שתהי׳ על אם הדרך ותבכה על בניה כשהם נפרדים מהקב״ה והולכים לגלות, כשם שיעקב בכה כאשר ראה שהיא תבכה ותבכה. והקב״ה מנחם אותה שזה הפירוד אינו אלא לשעה כי במהרה יתיחדו הדודים ושבו בנים לגבולם, ע״כ. (ועיין עוד בספר אמונת עתיך מאמר המוריה ומכפלה כפ׳ חיי שרה, וכפרשת שמות).

קמה. במדרש רבה (במדבר כ, ט) אמרו וז״ל, ויבא אלהים ויאמר מי האנשים האלה, זה שאמר הכתוב (משלי כח, י) משגה ישרים בדרך רע בשחותו הוא יפול, זה בלעם שבתחלה הבריות נוהגות בכשרות ובדבריו אלו היו נוהגין בעריות שהראשונים (בראשית כט, ט) ורחל באה עם הצאן, ולכהן מדין שבע בנות (שמות ב, טז) עמד בלעם והטעה את הבריות בעריות וכמו שהטעה הוטעה בעצה שנתן בה נפל והטעהו הקב״ה שכך כתיב (איוב יב, כג) משגיא לגוים ויאבדם, כיון שאמר לו מי האנשים האלה עמך אמר אותו רשע אינו יודע בהן יש שעה שאינו יודע ואני אעשה בבניו כל מה שאני רוצה לכך אמר להטעותו, ע״כ.

קמו. במדרש רבה (בראשית פ, ו) אמרו וז״ל, ובני יעקב

נהג באופן זה עם רחל חשדוהו שהוא רוצה להנהיג את העולם בתאוות וכו׳ ועל זה בכה.

ואמנם, יש לנו להבין שלכאורה צריכין להבין, ומה חשב יעקב. רק הענין, שיעקב נשקה כאדם שנושק חפצי מצוה, כמו תפילין ומזוזות וכו׳ כדי לקשר עצמו אל הקדושה, אך אנשי ארם חשדו אותו לרע. ונקדים ביאור בגמרא ריש מסכת קידושין, שהגמרא לומדת ענין קידושי כסף בגזירה שוה קיחה קיחה משדה עפרון, ולכאורה, למה למדו ענין של קידושין מקנין בית הקברות ומעפרון, והענין הוא שזיווג ישראל אינה מצד גופם רק מצד נשמתם וכיון שהנשמה אינה מתה ולא נפסקת, כמו כן גם זיווג ישראל אינו בטל גם לאחר מיתה, ומיתת הבעל שמתירה לעולם זה רק מצד הגוף, אבל נשמותיהם עדיין קשורות זה בזה, וכל זיווג הוא משׁשׁת ימי בראשית[קמז], שפלוני ישא פלונית. ואברהם קנה את מערת המכפלה ונקראת כן כמו שפרש״י שנכפלו בזוגות, שזהו כל ענינה שמראה מהות וגודל קדושת זיווג ישראל, התקשרות הנשמות, וכדאיתא שאפילו לאחר מיתתם עדיין הם מקושרים בזיווגם כמו בעולם הזה, לכן לומדים ענין קידושין דייקא מקניית המערת המכפלה, שכפולה בזוגות.

ועכשיו כשראה יעקב את רחל, ראה ברוח הקודש שהוא זיווג הראוי לו, אבל גם ראה שיהא עיכוב בזיווגו, ולא תהיה כמו הזיווג של אבותיו, שראה שלא יהיו יחד בקבורה, פירש שאחר מיתתם לא יהיו יחד, עד שיבוא משיח, ובכה על זה. והענין הוא עמוק עמוק, ונבארנו בקיצור.

הנה מובא בשו״ע (או״ח סי׳ ס״ו ס״ק ג׳) הענין של תיקון חצות, שבכל לילה יש לקום בחצות ולהתאבל על חורבן בית המקדש

ביאורים וציונים

באו מן השדה כשמעם, איסי בן יהודה אמר ארבע מקראות אין להם הכרע ואלו הן שאת ארור וקם משוקדים, ר׳ תנחומא מוסיף הדא ובני יעקב באו מן השדה כשמעם או כשמעם ויתעצבו האנשים. וכן לא יעשה אפילו באומות העולם שמשעה שלקה העולם בדור המבול עמדו וגדרו עצמן מן העריות, ע״כ.

קמז. בספר אמונת עתיך פרשת מסעי וז״ל כתיב (קהלת ג׳) לכל זמן ועת לכל חפץ. ובמדרש על פסוק זה, עת לנח ליכנס לתיבה ועת לצאת וכו׳ והולך ומונה כמה מאורעות שבתורה שזמן קבוע הי׳ להם מתחילת בריאת עולם שהמאורע ההיא מוזמנת לזמן מדויק אי אפשר להקדים או לאחר. וכתיב שם עת ספוד ועת רקוד. ובתרגום יונתן - עת רקוד בחתנים וכלות. הרי חזינן שעת מוגבל ושעה מדויקת היא לכל חתונה מתי תהי׳. ואיתא, על זאת יתפלל וגו׳ לעת מצוא, זו אשה (ברכות ח׳). ושמעתי בשם צדיקים, שלכל חופה יש עת מדוייק מתי תהי׳. ואם יבואו החתן והכלה לחופה איזה רגעים לפני הזמן אז יאבד החתן את הטבעת ולא ימצאוה עד הזמן המדוייק. (ואפשר שזה נרמז בדרוש עת מצו״א זו אשה) וכל הזיווגים הם קבועים מתחילת בריאת העולם כדמשמע מגמרא, ראוי׳ היתה בת שבע לדוד משׁשׁת ימי בראשית (סנהדרין ק״ד) ואפשר שמהאי טעמא מנהג ישראל הוא לכתוב בנוסח כתובה זמן החופה לבריא״ת עול״ם, להורות שכבר הוזמן זה הזמן מיום בריאת העולם.

וגלות השכינה. ויש שני תיקונים ונקראים תיקון רחל ותיקון לאה, פי׳ שהשכינה הק׳ נקראת לפעמים רחל ולפעמים לאה, וענין תיקון חצות היא שמתאבלים על גלות השכינה שהשכינה עצמה היא עמנו בגלות (וכמו שהביא רש״י דרשת חז״ל על הפסוק ושב ה׳ אלהיך את שבותך (דברים ל, ג), היה לו לכתוב והשיב את שבותך, ולמדו רבותינו מכאן שהשכינה בכיכול, שרויה עם ישראל בצרת גלותם, וזהו הפירוש - ישיב לא נאמר כי אם ושב, שהקב״ה ישוב יחד עמנו מהגלות).

ויתבאר לקמן (פרק י״ח) הענין שמובא שהאבות הקדושים הן הן **המרכבה** (בראשית רבה פרשה מז ועוד עיין לקמן), שפירושו שנתדבקו כל כך בהקב״ה עד שנעשו כמו אחד ממש עם הקב״ה. וגם האמהות מחמת צדקתן וקדושתן זכו להיות מרכבה להשכינה הקדושה, וזהו הענין שבחינות השכינה נקראת על שמם. וכשיעקב ראה קדושה זו, רצה לישא אותה כדי להתייחד עם השכינה הקדושה, ועל כן כשראה שהדבר לא יתקיים בשלמות ועדיין לא יהיה לו קיום עולמית, מפני הטעמים שעל ידם הקב״ה מנהיג עולמו, לכן בכה.

ומזה נבין מש״כ ויאהב יעקב את רחל, שלא היה בזה ענין גשמי כלל[קמח], כי כשאדם אוהב אדם אחר מצד הרגשותיו הגשמיות, אינו אוהב את השני כי אם את עצמו הוא אוהב, וכמו שאדם יאמר שהוא אוכל בשר שמן כיון שהוא אוהב את

ביאורים וציונים

קמח. בספר **באר מים חיים** פרשת ויצא (כ״ט פסוק י״ח) וז״ל ויאהב יעקב את רחל ויאמר אעבדך שבע שנים ברחל בתך הקטנה. פירוש את רחל אהב עצמיות כשרות שבה ולא יפיה ולא נויה וחינה, והראיה שאמר אעבדך שבע שנים ברחל וגו׳ ונודע מה שמובא בזוה״ק (בראשית קנ״ג ע״ב) וזה לשונו, וכי מה דעתיה דיעקב דלא קאמר עשר ירחין או שתא חדא אלא ז׳ שנים אמאי אלא יעקב בחכמה עביד בגין דלא יימרין דבגין תיאובתא דשפירו דרחל עבד אלא בגין חכמתא דסיהרא בת שבע היא וכולהו שבע שנין עילאין שרו עליה דיעקב עד לא נסיב לה לרחל וכו׳ עד כאן. ומזה נודעת לכל כי יעקב לא עבד בגין היופי ח״ו או לשום תאוה וחמדה בשום פנים כי הנה מעצמו אמר ללבן לא כמו שאתה סובר שלפי שהיא יפת תואר ראויה היא להנשא בלי מוהר ומתן אני איני חושש לזה רק עוד אעבדך שבע שנים אשר מעולם לא נשמע כזה שיעבוד ישראל באשה, ואמנם ברוב החכמה שעל ראשו ורצה ליכנס בזה השער לה׳ להתדבק בבאר שבע במדה הכלולה משבע ועל כן איני רוצה כי אם ברחל בתך הקטנה, בשלוש אלה אני מקפיד דוקא. ברחל, ולא בלאה כי שורש רחל אהב הנקראת בת שבע למעלה למעלה. וגם דוקא בתך ולא מן השוק כי מי יתן טהור מטמא ואם ממך יצא הטוב ודאי הוא טוב שאין למעלה הימנו כי מן עפר נעשה זהב וזהב הארץ ההוא טוב שם אבן הבדולח המאיר ובא לכל יושבי הארץ כי לפי ערך שורש הרע שהיה בלבן כן ערך הטוב שיצא ממנו בבנותיו והם נשמות יקרות מאירים ומופיעים לעד. וגם דוקא הקטנה לפי שהיא הקטנה יפה כלבנה שאמר לה הקב״ה לכי ומעטי את עצמך וצדיקים נקראו על שמה דוד הקטן שמואל הקטן כמאמר חז״ל (חולין ס׳ ע״ב), ועל כן עליה דוקא אני מקפיד שלא תאמר הלא טובה אעשה לך לתת לך גדולה תחת קטנה אין חפצי רק בקטנה שנמשלה ללבנה ומאן דאיהו זעיר איהו רב כמו שאיתא בזוה״ק (חלק א׳, קנ״ב, בתוספתא).

הבשר, והרי אם הוא אוהב אותו למה נושכו[קמט], אלא האמת היא, שאוהב את עצמו ולכן אוכלו כדי להשביע תאות עצמו. אבל לא כן היתה אהבת יעקב אבינו, שהיתה אהבה דקדושה, והתורה מעידה עליו ויאהב יעקב את רחל, ולא את עצמו, ואהב אותה מחמת צדקותה ושהיא חלק מנפשו, וכן מש״כ במדרש שבכה על שאינו נכנס עמה בקבורה, הרי זה ראיה שהאהבה אינה גשמית, שאהבה גשמית שייכת רק בעולם הזה אבל אהבה רוחנית שייכת גם לעולם הבא.

וכן מדוייק לשון הפסוק (בראשית כט, כ) ויעבד יעקב ברחל שבע שנים ויהיו בעיניו כימים אחדים באהבתו אותה, ולכאורה קשה, דאדרבה, הטעם שכתב הפסוק שאהב אותה היא סיבה שיהא חשוב כאלף שנים ולא כימים אחדים כמו דבר שאדם משתוקק אליו וכל רגע שצריך לחכות לדבר זה כואב לו. רק הענין הוא שכל זה הוא רק באהבה גשמית מצד הקליפה, מה שאין כן באהבה רוחנית. ועל דרך משל אחד שרוצה לקיים מצוות סוכה, והוא יודע גדלות העניגים בסוכה, שהוא צלא דמהימנותא, ויושב תחת כנפי השכינה, וצל הסוכה הוא צל השכינה וכו׳ והנה הוא נכסף ומשתוקק כבר לישב בסוכה, אבל מקודם צריך לבנות הסוכה וכל שאר ההכנות הדרושות להכין הסוכה לדירה, וע״כ יבנה הסוכה בחשק גדול והרבה פעמים קשה לבנות מחמת גשם שיורד וכו׳, וכל זה אינו מעכבו מחמת חשקו ושמחתו לבנות הסוכה. והסיבה לכך היא, שהיות שכל אלו ההכנות הן הכנה למצוה ואין שייך להגיע להמצוה בלא זה, אז גם ההכנות הן חלק מן המצוה, ועצם הבנין מביא התעוררות בנפשו, כי כל כוונתו בבנין הסוכה הוא לכבוד השם יתברך לבד, ולכן אפילו כמה שעות הוי כמו כמה דקות בעלמא מכיון שעוסק אז ברצון ה׳.

וזהו הביאור במה שנאמר אצל יעקב אבינו שהיו רק כימים אחדים, שכל יום מהשנה היה חלק עבודה להקב״ה, והיה צריך לקחת את רחל, שרחל מרמזת על השכינה הק׳, ולכן ״באהבתו אותה״, היינו חלק הטוב שבה ולא באהבת עצמו, היו רק כימים אחדים, דהוי חסד דקדושה ולא חסד לגרמייהו כמו שמעיד הנוסח ״קדושנו קדוש יעקב״, שדייקא יעקב אבינו נקרא ״קדושנו״ שהוא היה בתכלית הקדושה, וברכת יעקב בתפילת שמונה עשרה היא ״האל הקדוש״.

ובאמת כך היה דרך הצדיקים, שכל עמלם בתורה ועבודה היתה בלי שום

ביאורים וציונים

קמט. בספר ערבי נחל פרשת קדושים וז״ל כי יש אהבה החוזרת אל האוהב כאשר נאמר שזה אוהב המטעמים ואילו היה אוהבם באמת לא היה אוכלם ומפסידם, אבל הכוונה שאוהב א״ע ליתן מעדנים לנפשו באכילת המטעמים, נמצא אהבה זו איננה דבוקה בנאהב אלא דבוקה באוהב שאוהב את עצמו, וכן הוא באהבת ההפכי המשלים חסרונו שאינו אוהב כי אם את עצמו והנאתו, אבל אהבה אמתית היא הדבוקה בנאהב, ר״ל שהאוהב אוהב את הנאהב וזה מצד הדמיון שביניהם.

פנייה עצמית, וכמו שמספרים[קנ] על המגיד הגדול ממעזריטש זצ״ל, שפעם באמצע לימודו בבית המדרש באה אליו אשתו וקבלה לפניו שכבר עברו שני ימים שבני המשפחה לא אכלו ועד מתי ימשיך העוני הזה, והוא בשמעו את הדברים נאנח, ויצאה בת קול שמפני אנחה זו איבד את כל העולם הבא שלו, כיון שהיה לו לבטוח ולהאמין שהשי״ת ישלח לו מזונו. וכששמע זאת אמר, עכשיו יש לי אפשרות ללמוד לשם ה׳ לגמרי בלי שום פניות, מאחר שאין לי עולם הזה וגם שכר עולם הבא אין לי והוי לימודי לה׳ לבדו. והתחיל ללמוד בשמחה רבה ובחשק גדול. אחר כך יצאה בת קול, שהחזירו לו את כל שכרו. ובאמת בכל אחד מישראל הוא כך, שאם יבא מלאך אליו ויאמר לו שלא יקבל שכר על מצוותיו, מכל מקום לא ימנע מלעשותו, כיון שבכל אחד מישראל נמצא הכח הזה לעבוד את בוראו רק מפני שזהו רצונו יתברך. ולכן אפילו בכל שלא לשמה בישראל מוטמנת גם כן נקודה של לשמה[קנא].

ביאורים וציונים

קנ. **באגרא דפרקא** (סימן ב׳) כתב וז״ל, סיפרו מעשה רב מאת כבוד קדושת מהרד״ב זצוק״ל. בהיותו מתנודד עדיין בעניות ובדחקות. פעם אחת באת אשתו והתחילה לספר לו בבכי׳ מגודל דחקות בניו איך הם רעבים וצמאים ואין כסות בקרה אזי שמע דבריה והי׳ מתאנח מעט. והנה שמע קול שאמרו לו מן השמים שכבר אבד חלקו מן עוה״ב. והנה עמד מרעיד כרגע בהתבוננו בדעתו שכבר אין לו ב׳ עולמות, דעוה״ז כבר אין לו דהנה הוא ובניו מדוכים בחיצי רעב עד למאד, וגם עוה״ב אין לו. והנה בהתבוננות הזה הפסיק מעט מתורתו עד אשר שם אל לבו בקדושת עיונו אדרבא הנה כעת אהיה עובד עבודה אמתיות שכבר אבד סברי משני עולמות ותהיה עבודתי באמת רק לעשות נחת רוח. והתחיל שוב ללמוד בקדושה אז בשרוהו מן השמים שהחזירוהו לחיי עוה״ב רק מהיום והלאה יהי׳ נזהר שלא יעשה כזאת היינו שלא יתאנח עוד מגודל רחמנותו על בניו כי אין לך רחמנות מרובה מרחמנותו ית״ש. יצא לנו מזה ב׳ ענינים להנהגת האדם במדותיו. א׳ דברי מר״ן ז״ל בענין אלישע אחר וכמש״ל. ב׳ לקבל גזירתו ית״ש באהבה ושלא לדאוג ולהתאנח ע״ז כי צריך לדעת שהכל מצד רחמנותו ית״ש, ע״כ. (ובספר נוצר חסד על מס׳ אבות פ״ד מכ״ב הביא סיפור זה על הבעש״ט זיע״א).

קנא. **המהר״ל בספר נצח ישראל** פרק ה׳ וז״ל אסקוהו בנגידא וכו׳. דע כי מה שאמר ׳טובתם דרוש רעתם אל תדרוש׳, הוא כמו שאמר בסמוך ׳תא חזי מה בין פושעי ישראל לנביאי אומות העולם׳. וזה, כי פושעי ישראל נתן השם יתברך בהם נשמה טהורה, רק שאחר כך בעולם הזה נטו אחר הרשעות, ולפיכך חטאם דבר מקרה בעולם הזה. אבל שלא בעולם הזה אין חוטאים, ומודים על האמת, וחוזרים בהם, מצד כי יש להם שורש טוב. כמו שאמרו חז״ל בעירובין (יט.) ״עוברי בעמק הבכה מעיין ישיתוהו״ (תהלים פד, ז), שמורידין דמעות כמעיין. אבל פושעי אומות העולם על פתחי גיהנם אינם חוזרים (עירובין יט.). וזהו מטעם שעצמם רע, לכך נשארים רע אף אחר מותם, כי אין שינוי לדבר שבעצם. ולכך ההוא גברא היה אומר ׳טובתם דרוש, רעתם אל תדרוש, כל הנוגע בהם וכו׳, כי כבר הוסר ממנו מה שהיה נמשך בחייו אחר החטא, כי ישראל ראוים בעצמם אל האמת והקדושה והטהרה. אבל אומות העולם, חסרונם בעצמם, שהרי בכללותם הם כך, ודבר שהוא בכללות הוא בעצם, ולא ישתנה.

וזהו מה שאמרו רז״ל (במדרש פליכס פפיפפפ ד״ס רפי פפפ) הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו, מתוך שהיו מתעסקין בה היה המאור שבה מחזירן למוטב, ר׳ הונא אמר למוד תורה אף על פי שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, וזהו המאור של לשמה המוטמן בתוך כל שלא לשמה ואף שהוא רק מעט. וכך היתה דרכו של ר׳ לוי יצחק מברדיטשוב זצ״ל שלימד זכות על כלל ישראל, וכשראה אדם גונב, למד עליו זכות שאינו גונב לעצמו כי אם לשלם שכר לימוד לבניו ולקנות שאר צרכי מצוות, ואף שבודאי אין זה היתר, אך מכל מקום טען שיש בתוכו איזה נקודה של נטייה לטובה. וכך יתגלה כשיבוא משיח בעולם התיקון, ויתגלה שכל מה שעשה כל אחד מישראל היה רק בשביל הטוב[קנב].

ולכן יובן שאף שאצל ישראל הנגו רואים שבני אדם עושים פעולות מצד מדותיהם הבהמיות, אין זה קשה כלל, שהכלל הוא שבכל אחד מישראל יש אהבה מסותרת[קנג], פי׳ אהבה

ביאורים וציונים

קנב. בספר **דברי סופרים** - ליקוטי אמרים - ענין שמשון (דף קה ד״ה ולכך) כתב וז״ל, ...ואז יתברר דכל המעשים מבני ישראל הם מכח האור פנימי שבהם דהיינו רצון השם יתברך שהוא בתוכם ועל פיו הם נעשים, ואפילו כל מעשה העבירות ואין צריך לומר פעולת הרשות הכל ע״ד עת לעשות לד׳ הפרו תורתך, כידוע בזוהר פר׳ אחרי דעת לעשות וגו׳ היא הה׳ אחרונה דשם ע״ש, והיינו כשיתגלה אורה מצד התיקון דהיינו העגולים דעולם התיקון שכל המעשים של הקטן שבישראל הכל היה אז עת לעשות לד׳, כי הה׳ אחרונה שהיא השכינה שוכנת אפילו בלב הפחות מישראל והיא שהיתה פועלת הכל ונמצא אין כאן עבירה מעולם ואין כאן שבירה ומיתה מעולם מאחר שהכל מאמיתות עומק הרצון דהשם יתברך, א״כ גם השבירה מעומק הרצון דהש״י, וכשיתגלה דבר זה שזהו עומק הרצון דהשם יתברך ושאין עוד מלבדו א״כ אין כאן שבירה... ע״כ.

ועוד שם (ד״ה ועוד דף קט) כתב וז״ל, ובאמת כן יתברר לעתיד על כל חטאי ישראל כשיצורפו ויתלבנו כמו שאז״ל בשבת (דף פט ע״ב) אם יהיו חטאיכם כשנים הללו שסדורות ובאות משמש ימי בראשית כשלג ילבינו, והיינו דמאחר שאמיתות רצון השם יתברך כך הוי כמו עבירה לשמה בנזיר (דף כג ע״ב) וכמ״ש עת לעשות לד׳ הפרו תורתך, ואע״ג דהוא נתכוון לתאות עצמו הוי ככפוהו ואכל מצה יצא (ר״ה דף כח ע״א) ואמרו בפ״ק דפסחים (דף ח ע״א) דבישראל גם כשמתכוין גם להנאת עצמו ובודק חמץ לבקש מחט מקרי צדיק גמור, ולכך הק׳ דהיינו המילוי זה נקרא קדוש כמו שאמרו ז״ל (חולין דף ז ע״ב) ישראל קדושים הם אפילו הבעלי עבירות [דבאו״ה כהאי גוונא לא מהני כדאיתא בריש ר״ה] שמילוי הרצון שלהם אפילו לד״ע מקרי קדושה וכמ״ש בע״ז של ישראל דאין לה ביטול ילפינן מקדושת מזבח ע״ש בע״ז (נב ע״א) והיינו דע״ז שעשה ישראל ודאי אינו באמת אלא לעבודה לד׳ אלא שבעולם הזה אין נגלה עדיין זה ההכרה הברורה דכל מעשי ישראל הכל פעולת ד׳ ממש שהם חלק אלו״ק, ע״כ.

קנג. ב**ספר התניא** פרק י״ח וז״ל ולתוספת ביאור באר היטב מלת מאד שבפסוק כי קרוב אליך הדבר מאד וגו׳ צריך לידע נאמנה כי אף מי שדעתו קצרה בידיעת ה׳ ואין לו לב להבין בגדולת א״ס ב״ה להוליד ממנה דחילו ורחימו אפי׳ במוחו ותבונתו לבד אעפ״כ קרוב אליו הדבר מאד לשמור ולעשות כל מצות התורה ות״ת כנגד כולן בפיו ובלבבו ממש

והשתוקקות להתדבק ולהתפלל לה׳ רק שהיא מוסתרת ממנו, וכשאדם דבוק בהקב״ה מתעוררת אותה אהבת ה׳ שבאה מחמת שהיא חלק אלוה ממעל, אבל באמת, ובפרט בדורנו, שאין אנו במדרגות גבוהות ושרוב עבודתנו אינה לגמרי לשמה, ומעורבת עם פניות אחרות, מכל מקום צריכים אנו לזכור תמיד שטמונה בהלא לשמה נקודה של לשמה, ואף שהוא אינו רואה אותו ואינו מכירה, בכל זאת יש לדעת שהיא ישנה שם.

ביאורים וציונים

מעומקא דלבא באמת לאמיתו בדחילו ורחימו שהיא אהבה מסותרת שבלב כללות ישראל שהיא ירושה לנו מאבותינו רק שצריך להקדי׳ ולבאר תחלה באר היטב שרש אהבה זו ועניינה ואיך היא ירושה לנו ואיך נכלל בה גם דחילו. והענין כי האבות הן הן המרכבה ועל כן זכו להמשיך נר״נ לבניהם אחריהם עד עולם מעשר ספירות דקדושה שבארבע עולמות אבי״ע לכל אחד ואחד כפי מדרגתו וכפי מעשיו ועל כל פנים אפי׳ לקל שבקלים ופושעי ישראל נמשך בזיווגם נפש דנפש דמלכות דעשיה שהיא מדרגה התחתונה שבקדושת העשיה ואעפ״כ מאחר שהיא מעשר ספירות קדושות היא כלולה מכולן גם מחכמה דעשי׳ שבתוכה מלובשת חכמה דמלכות דאצילות שבתוכה חכמה דאצילות שבה מאיר אור א״ס ב״ה ממש כדכתיב ה׳ בחכמה יסד ארץ וכולם בחכמה עשית ונמצא כי אין סוף ב״ה מלובש בבחי׳ חכמה שבנפש האדם יהיה מי שיהיה מישראל ובחי׳ החכמה שבה עם אור א״ס ב״ה המלובש בה מתפשטת בכל בחי׳ הנפש כולה להחיותה מבחי׳ ראשה עד בחי׳ רגלה כדכתיב החכמה תחיה בעליה [ולפעמים ממשיכים פושעי ישראל נשמות גבוהות מאד שהיו בעמקי הקליפות כמ״ש בספר גלגולים] חנה החכמה היא מקור השכל וההבנה והיא למעלה מהבינה שהוא הבנת השכל והשגתו והחכמה היא למעלה מההבנה וההשגה והיא מקור להן וזהו לשון חכמה כ״ח מ״ה שהוא מה שאינו מושג ומובן ואינו נתפס בהשגה עדיין ולכן מתלבש בה אור א״ס ב״ה דלית מחשבה תפיסא ביה כלל ולכן כל ישראל אפילו הנשים ועמי הארץ הם מאמינים בה׳ שהאמונה היא למעלה מן הדעת וההשג׳ כי פתי יאמין לכל דבר וערום יבין וגו׳ ולגבי הקב״ה שהוא למעלה מן השכל והדעת ולית מחשבה תפיסא ביה כלל הכל כפתיים אצלו ית׳ כדכתיב ואני בער ולא אדע בהמות הייתי עמך ואני תמיד עמך וגו׳ כלומר שבזה שאני בער ובהמות אני תמיד עמך ולכן אפי׳ קל שבקלים ופושעי ישראל מוסרים נפשם על קדושת ה׳ על הרוב וסובלים עינוים קשים שלא לכפור בה׳ אחד ואף אם הם בורים ועמי הארץ ואין יודעים גדולת ה׳. וגם במעט שיודעים אין מתבונני׳ כלל ואין מוסרי׳ נפשם מחמת דעת והתבוננות בה׳ כלל. אלא בלי שום דעת והתבוננות רק כאלו הוא דבר שאי אפשר כלל לכפור בה׳ אחד בלי שום טעם וטענה ומענה כלל והיינו משום שה׳ אחד מאיר ומחיה כל הנפש ע״י התלבשותו בבחי׳ חכמה שבה שהיא למעלה מן הדעת והשכל המושג ומובן.

ליקוטי אמרים תניא

פרק ב׳

ונפש השנית בישראל היא חלק אלוה ממעל ממש כמ"ש ויפח באפיו נשמת חיים ואתה נפחת בי וכמ"ש בזוהר מאן דנפח מתוכיה נפח פי׳ מתוכיותו ומפנימיותו שתוכיות ופנימיות החיות שבאדם מוציא בנפיחתו בכח.

כך עד"מ נשמות ישראל עלו במחשבה כדכתיב (שמות ד, כב) בני בכורי ישראל, בנים אתם לה׳ אלהיכם (דברים יד, א), פי׳ כמו שהבן נמשך ממוח האב כך כביכול נשמת כל איש ישראל נמשכה ממחשבתו וחכמתו ית׳, דאיהו חכים ולא בחכמה ידיעא אלא הוא וחכמתו א׳ וכמ"ש הרמב"ם [הגהה - והודו לו חכמי הקבלה כמ"ש בפרדס מהרמ"ק וגם לפי קבלת האר"י ז"ל יציבא מילתא בסוד התלבשות אור א"ס ב"ה על ידי צמצומים רבים בכלים דחב"ד דאצילו׳ אך לא למעלה מהאצילו׳ וכמ"ש במ"א שא"ס ב"ה מרומם ומתנשא רוממות אין קץ למעלה מעלה ממהות ובחי׳ חב"ד עד שמהות ובחי׳ חב"ד נחשבת כעשייה גופניית אצלו ית׳ כמ"ש כולם בחכמה עשית] שהוא המדע והוא היודע כו׳ ודבר זה אין ביכולת האדם להבינו על בוריו כו׳ כדכתיב החקר אלוה תמצא וכתיב כי לא מחשבותי מחשבותיכם וגו׳ ואף שיש רבבות מיני חלוקי מדרגות בנשמו׳ גבוה על גבוה לאין קץ כמו גודל מעלת נשמות האבות ומשה רבינו ע"ה על נשמות דורותינו אלה דעקבי משיח׳ שהם בחי׳ עקביים ממש לגבי המוח והראש, וכן בכל דוד ודור יש ראשי אלפי ישראל שנשמותיהם הם בחי׳ ראש ומוח לגבי נשמות ההמון וע"ה, וכן נפשות לגבי נפשות, כי כל נפש כלולה מנפש רוח ונשמה, מכל מקום שרש כל הנפש רוח ונשמה כולם מראש כל המדריגות עד סוף כל דרגין המלובש בגוף עמי הארץ וקל שבקלים נמשך ממוח העליון שהיא חכמה עילאה כביכול כמשל הבן הנמשך ממוח האב שאפי׳ צפרני רגליו נתהוו מטפה זו ממש ע"י שהייתה תשעה חדשים בבטן האם וירדה ממדרגה למדרגה להשתנות ולהתהוו׳ ממנה צפרנים, ועם כל זה עודנה קשורה ומיוחדת ביחוד נפלא

ועצום במהותה ועצמותה הראשון שהיתה טפת מוח האב וגם עכשיו בבן יניקת הצפרנים וחיותם נמשכת מהמוח שבראש, כדאיתא בגמ׳ [נדה שם] לובן שממנו גידים ועצמות וצפרנים [וכמ״ש בע״ח שער החשמל בסוד לבושים של אדם הראשון בגן עדן שהיו צפרנים מבחי׳ מוח תבונה], וככה ממש כביכול בשרש כל הנפש רוח ונשמה של כללות ישראל למעלה בירידתו ממדרגה למדרגה על ידי השתלשלות העולמות אבי״ע מחכמתו ית׳ כדכתיב כולם בחכמה עשית נתהוו ממנו נפש רוח ונשמה של עמי הארץ ופחותי הערך ועם כל זה עודינה קשורות ומיוחדות ביחוד נפלא ועצום במהותן ועצמותן הראשון שהיא המשכת חכמה עילאה כי יניקת וחיו׳ נפש רוח ונשמה של עמי הארץ הוא מנפש רוח ונשמה של הצדיקים והחכמים ראשי בני ישראל שבדורם.

ובזה יובן מאמר רז״ל (ע׳ כתובות ק״א ע״ב) על פסוק ולדבקה בו שכל הדבק בת״ח מעלה עליו הכתוב כאלו נדבק בשכינה ממש, כי ע״י דביקה בתלמידי חכמים קשורות נפש רוח ונשמה של עמי הארץ ומיוחדות במהותן הראשון ושרשם שבחכמה עילאה שהוא ית׳ וחכמתו א׳ והוא המדע כו׳, [והפושעים ומורדים בתלמידי חכמים יניקת נפש רוח ונשמה שלהם מבחי׳ אחוריים של נפש רוח ונשמת ת״ח].

ומ״ש בזהר ובזהר חדש שהעיקר תלוי שיקדש עצמו בשעת תשמיש דווקא משא״כ בני עמי הארץ כו׳ היינו משום שאין לך נפש רוח ונשמה שאין לה לבוש מנפש דעצמות אביו ואמו וכל המצות שעושה הכל ע״י אותו הלבוש כו׳ ואפי׳ השפע שנותנים לו מן השמים הכל ע״י לבוש זה ואם יקדש את עצמו ימשיך לבוש קדוש לנשמת בנו ואפילו היא נשמה גדולה צריכה לקידוש אביו כו׳, אבל הנשמה עצמה הנה לפעמים נשמת אדם גבוה לאין קץ בא להיות בנו של אדם נבזה ושפל כו׳, כמ״ש האר״י ז״ל כל זה בליקוטי תורה פ׳ וירא ובטעמי מצות פ׳ בראשית.

ליקוטי אורות

פרק ב׳

ונפש השנית בישראל, ענין נפש אלהית, שיך רק בישראל[א] שהם יוצאי חלציהם של כל הג׳ אבות, (אחר יעקב אבינו), וביאור הדבר, כי הנה אדם הראשון היה ראש לכל נשמות ישראל, ובו הם נכללו[ב], ובריאתו היתה בחלק הטוב בלבד. אלא כשבא הנחש על חוה, הטיל בה זוהמא, אז הטוב שבה נתערב עם הרע של הנחש, וכל הנולדים אחר כך כבר נולדו בתערובת של טוב ורע[ג], הטוב של חוה יחד עם הרע שקבלה חוה מהנחש[ד].

ביאורים וציונים

א. כתב בספר **באר מים חיים** (פרשת וירא - פרק יט) וז״ל, וידוע אומרם ז״ל (עבודה זרה י״ז ע״ב) כל העוסק בתורה ואינו עוסק בגמילות חסדים דומה כמי שאין לו אלוה ונראה פירושו כי זה סימן בני ישראל שיהיו עוסקין בגמילות חסדים ונודע החילוק בין ישראל לאומות העולם כי נשמת ישראל הם חלק אלוה ממעל כמו שכתוב (בראשית ב׳, ז׳) ויפח באפיו נשמת חיים וכמו שאיתא בזוה״ק (חלק א׳, כ״ז.) ונשמת הנכרים הוא מנשמת הארץ ונפשם הנשפע בהם כבחינת נפש הבהמה היורדת לארץ. ועל כן נקראים עמי הארץ כי כל חיותם ונפשם היא מלמטה מארץ כי חלק ה׳ עמו ולא הנכרים, ונמצא מי שאינו עוסק בגמילות חסדים, דומא כאחד מבני הנכרים שאין להם אלוה, כלומר נשמת חלק אלוה וזה דומה כמי שאין לו וכו׳, פירוש הוא דומה כזה האיש שאין לו, ואפשר גם הוא ח״ו מהם כי זה סימן לזרע ישראל.

ב. מובא כמה פעמים בספר **מאור עינים**, וז״ל (בפרשת שמות ד״ה בא): ונודע מה שאמר בש״ס (חגיגה דף יב ע״א) שקומת אדם הראשון היה מסוף העולם ועד סופו, הכוונה בזה כי היו כלולים בו כל הנשמות שמסוף העולם עד סופו עם כל בחינותיהם עד אחר החטא שנתמעט קומתו ונפלו כמה וכמה נשמות בעמקי הקליפות, (וע״ע שם פרשת פנחס ד״ה לכן אמור, ועוד. ועיין עוד בספר ראשית חכמה שער היראה פ״ח אות ד׳, ושער הקדושה פרק ט״ז אות י׳, ועיין בתיקוני זוהר תיקון נ״ו דף צ״ב ע״ב שכתב: וכולהו גווינין דנשמתין הוו נהירין בנשמתיה. ועיין עוד המדרש תנחומא לקמן אות).

ג. בספר **בית הלוי** על בראשית פרק ג׳ פסוק כ״ב וז״ל הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע. איתא במדרש (ב״ר כא ה) כהדין קמצא דלבושיה מיניה וביה. והענין י״ל דבהתחלת הבריאה נברא האדם ישר וכמו שאמה״כ בקהלת (פרק ז׳) כי האלהים עשה את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים, דאע״ג דגם בעת שנברא ניתן להאדם כח הבחירה לעשות כפי רצונו ובחירתו או לטוב או להיפך חלילה, אבל בטבעו בעצמו לא היה לו התשוקה להמשך להרע מצד עצמו אם לא בהסתה ופיתוי של אחרים שמחזין לגופו וכמו שהיה דהנחש פיתה והטעה אותם, אבל באדם עצמו לא היה לו תשוקה להרע יותר מלהטוב, וזהו שנקרא עשה את האדם ישר דהיה ישר. והנה אמרו חז״ל (ע״ז כב) כשבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא, דהכוונה דהזוהמא נכנסה אל תוך האדם והאדם מעצמו יש לכח החומר שלו הנטיה והתשוקה להרע ושוב א״צ לאחרים שמחזין לגופו שידיחוהו, וזהו שדרשו חז

וכל דבר רע שבעולם נקרא על שם הנחש[ד], הנחש הוא יצר הרע הוא השטן והוא מלאך המות (בבא בתרא טז ע״ב), וכן נחש עם הכולל בגימטריא שטן. ומרומז דבר זה באותיות האמצעיות של נחש ושטן, דכשפיו כלפי מעלה והוא משטין ומקטרג נקרא שטן, שאות ט׳ פיה כלפי מעלה, וכשפיו כלפי מטה, היינו כשנושך, נקרא נחש, כאות ח׳ שפיה כלפי מטה. וביתר ביאור, כשהיצר הרע בא אל האדם ומפתה אותו לעבור על רצון ה׳ יתברך, אזי הוא בלבוש יצר הרע ומכח נחש הוא בא, ואחר כך כשעולה למעלה לקטרג עליו, הוא בלבוש שטן, ואחר כך כשיורד למטה להעניש אותו, שוב מכח נחש הוא בא, וכח אחד הוא.

ביאורים וציונים

האדם היה כאחד ממנו כהדין קמצא דלבושיה מיניה וביה, דבהתחלה היו בו שני כחות מופרדים, דבטבעו היה לו התשוקה לטוב, והתשוקה להרע היה חוץ ממנו, ואח״כ נתחברו בו בעצם שני הכחות כאחת דהטוב והרע הם בו בעצם. וזהו כוונתם דלבושיה מיניה וביה. ועי״ז הוכבדה העבודה על האדם והוא עלול לחטא אחר כי עתה הוא לו מלחמת עצמו עם עצמו שבתחילה היה לו להלחם עם אחר שחוץ ממנו ועכשיו נצרך להלחם עם עצמו, וזהו שאה״כ (תהלים לח) אין שלום בעצמי מפני חטאתי, דבעצמו אין לו שלום רק מלחמה עם היצה״ר והתשוקה הקבועה בו בעצמו.

ד. בספר **דברי סופרים** לרבי צדוק הכהן מלובלין זצ״ל אות ל״ח וז״ל ועשו שהיה ישראל מומר (קידושין י״ח.) ומת ברשעו הוא שורש לכל עוונות בפועל שבזרע ישראל דעל כן נשא השעיר את כל עוונותם, וכן נחש הקדמוני הוא שטן [בגימטריא נחש עם הכולל] הוא יצר הרע הוא מלאך המות (בבא בתרא ט״ז.) הכל נמשך מהפסולת שמסיטרא דגבורה בזה לעומת זה.

בספר **ישמח משה** פרשת קדושים דף לב. וז״ל והנה ידוע (קהלת ד יג) דיצר הרע נקרא מלך זקן וכסיל, והוא שטן וכו׳ (ב״ר ט״ז ע״א), והוא נחש הקדמוני.

ועוד כתב בפרשת נצבים דף קלח: וז״ל על כן אחי וריעי עורי נא התעוררי נא נגד הצר הצורר ביי ביי היינו דאחריב ביתן, ועדיין מרקד בינינו יורד ומסטין עולה ומקטרג ולהשמיד בלבו ח״ו, אנחנו ישנים והוא ער לנו תמיד יום ולילה לא יחשה, והוא חושב עלינו מחשבות רעות בתחבולות שונות ונמרצות להדיחנו מדרך הישר דרך המלך מלכו של עולם הוא אבינו אב הרחמן ית״ש, כדי להתנפל עלינו ולהתגולל עלינו לפני אבינו כי מלך אוהב משפט הוא, להכרית את שמינו ח״ו. אחינו עד מתי נהיה מוכים בסנורים בעורון גדול שנשמע ונציית להשונא גדול שלנו, בהיות שידוע לנו משנאתו הגדולה והעצומה אשר גרם לנו כל הרעות האלה לא פעם אחת ושתים, כי אם הרבה פעמים עד אין מספר, החריב מקדשינו, ושרף היכלנו, והגלינו מארצנו, והשליך עטרת ראשינו, ובז כל מחמדינו, וכמה דמים שפך מאחינו ב״א בכל מיתות משונות, כאשר יאמרו המושלים מי מנה עפר יעקב (במדבר כג י), היינו מי מנה כמה מבני ישראל שנשרפו עד שנעשו עפר לאלפים ולרבבות, ומספר את רובע ישראל, היינו מי יוכל לספור כמה שנחתכו בחייהם לארבעה רבעים, אחינו בי״א פקחו נא עיניכם ושימו לב מי עשה לנו כל זאת, הלא איש צר ואויב הרע הזה המסטין ומסית ומדיח ומקטרג, הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות, היא נחש הקדמוני, הוא גרם מיתה לכל באי עולם, ועדיין לא שככה חמתו הכלה נעשה לשארית ישראל ח״ו, לו אנחנו שומעין.

ה. עיין לקמן בהוספות וציונים.

ולאחר החטא שנתערבו הטוב והרע, הוצרך הקב״ה לברר ולזכך הנפש כדי שישאר בו רק חלק הטוב כמו שהוא בשורשו בתחילת בריאתו. לכן כשכרת הקב״ה ברית עם אברהם אבינו ע״ה, והוצרך להפריד הטוב מהרע, נולד לו בן שהיה מעורב בו החלק הרע של אברהם אבינו והוא ישמעאל, נמצא שכשיצחק אבינו נולד כבר היה אברהם אבינו מזוכך, אמנם לא נתברר בירור גמור רק לבתר מכן כשיצא מיצחק אבינו בן עם החלק הרע שנשאר והוא עשיו[ו], אז נגמר הבירור ונולד יעקב שמטתו שלימה, שלא היה בבניו שום פסול. ובאמת במס׳ שבת (דף קמה סוע״ב) נחלקו אם נתברר הרע לגמרי ממש מיד אחר הג׳ דורות של אברהם יצחק ויעקב, או שעדיין לא הי׳ גמר הבירור עד מתן תורה שאז פסקה זוהמתן[ז], אולם בכל אופן כיון שבירור זה נעשה רק בבני יעקב, לכן רק הם מוכשרים

ביאורים וציונים

ו. **המהר״ל בספר חדושי אגדות** (ח״א מס׳ שבת עמוד עה) כתב וז״ל, מפני מה עכו״ם מזוהמין וכו׳, שבשעה שבא נחש על חוה. דבר זה בארנו בפ״ק דסוטה (דף ט ע״א) כי הנחש בא על חוה שרצה הנחש להמית את האדם שימות אדם וישא את חוה הכל כמו שפרשנו במסכ׳ סוטה דברים גדולים וזה שאמר כאן שבשעה שבא נחש על חוה, שודאי היה הנחש מתחבר אל חוה והיה מטיל זוהמה ותועבה בחוה מביאה זאת אשר הוא חבור שאינו ראוי, ובשביל כך הטיל הנחש זוהמא בחוה. כלל הדבר מפני שהיה לחוה חבור אל הנחש מצד זה בא הזוהמא מן הנחש אל חוה, עד שהגוים כלם הם בעלי זוהמא מצד החבור, אבל ישראל שעמדו על הר סיני פסק זוהמתן, מפני כי כנגד החבור שהיה לחוה אל הנחש היה חבור לישראל עם הש״י, ודבר זה [פסק] זוהמא של נחש שהיה מתחבר אל הנחש. (ועיין עוד בספר חדושי אגדות חלק ד׳ מסכת עבודה זרה - עמוד נה)

ז. וז״ל הגמ׳ שם, מפני מה עובדי כוכבים מזוהמין שלא עמדו על הר סיני, שבשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא, ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן, עובדי כוכבים שלא עמדו על הר סיני לא פסקה זוהמתן. אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי גרים מאי, א״ל אע״ג דאינהו לא הוו מזלייהו הוו, דכתיב את אשר ישנו פה עמנו עומד היום לפני ה׳ אלהינו ואת אשר איננו פה וגו׳, ופליגא דר׳ אבא בר כהנא דא״ר אבא בר כהנא עד שלשה דורות לא פסקה זוהמא מאבותינו, אברהם הוליד את ישמעאל יצחק הוליד את עשו יעקב הוליד י״ב שבטים שלא היה בהן שום דופי.

ח. **כתב הבאר מים חיים** (פ׳ תולדות כה, יט) וז״ל, כי הנה נודע אשר על כן יצחק זרע לאברהם ולא ישמעאל, כי ישמעאל אינו אלא בירורי פסולתו של אברהם אשר היה צריך להוציא זוהמתו בשפחתו, וכל עוד שלא הוציא הזוהמא ההיא ממנו לא היה נקרא שמו אברהם כי היה עדיין חסר ה׳ אברים שאינם ברשותו ועיקרם ראש הגויה כי הוא הראש לכל התאות כמו שכתב הרד״ק בפסוק (תהלים נא, ז) הן בעוון חוללתי, עיין שם, וכל עוד שהיה זוהמתו בו היה שמו אברם. ולא היה לידת ישמעאל כי אם לזה שיצא הזוהמא בו והוא הפסולת והקליפה שקודם להפרי אבל אין זה עיקר הפרי, ואחר לידתו קראו הקב״ה אברהם שהיה שלם בכל רמ״ח אבריו ואז הוליד בדמותו וצלמו עיקר הפרי אשר זרעו בו שהוא לבד נקרא זרעו ויצא שלם ונקי, ועל כן רק ביצחק יקרא לו זרע ולא בישמעאל כי זה הוא הפרי כידוע. וכמו כן ממש בשני תולדות יצחק אף שהיו בבטן אחד ומאב ואם אחד מכל מקום עשו לא נולד אלא בשביל לשאוב את הזוהמא וכמאמרם (בראשית רבה סג, ח) למה יצא עשו ראשון כדי שיצא הוא וסריותו (פירוש זוהמתו) עמו, ואמרו משל לעבד שהולך לשטף את המרחץ תחילה כדי שאחר כך ירחץ בו בן המלך, על כן גם יצחק הוליד אחד צדיק

לקבל חלק אלהות בפנימיותם[ח].

היא חלק אלוה ממעל ממש. ידוע שהבעל התניא דייק מאוד בלשונו[ט], ולא הוסיף אפילו אות אחת בלא הכרח, וכשכותב "ממש" פירושו ממש במלוא מובן המלה, שיש בתוך כל אחד מישראל "אַ שטיק געטליכקייט" בתוך לבבו. כמ״ש **ויפח באפיו נשמת חיים ואתה נפחת בי** וכמ״ש בזוהר, **מאן דנפח מתוביה נפח**[י], פירוש מתוכיותו ומפנימיותו, שתוכיות ופנימיות החיות שבאדם מוציא בנפיחתו בכח, ביאור הדברים, דהנה בבריאת העולם מצינו לשונות שונים על אופן הבריאה, כגון ויעש אלהים, ויצר, ויברא, ובבריאת האדם נמי מצינו לשון ויברא ולשון ויעש, ובלשונות אלו היתה בריאת חלק הגשמי שבו, ונפשו הבהמית שבא מן התחתונים[יא]. משא״כ בבריאת הנשמה העליונה מצינו לשון מחודש דליתא בשום בריאה אחרת, לשון "ויפח", שהיא מיוחדת בתכונתה, וכלשון שמביא הזוה״ק מאן דנפח "מתוכיותיה ומפנימיותיה" נפח, וזאת הנשמה שהיא הכח באדם, שבו הוא מתייחס לעניינים רוחניים ועל ידה נברא היכולת לידבק ברצון השי״ת, והיא חיותו האמיתית[יב]. וזה נתהוה כשהקב״ה נפח בגופו של אדם הראשון, שכביכול, לקח

ביאורים וציונים

ואחד רשע להיות הקליפה והפסולת תקדם לפרי בכדי שאחר כך יצא הפרי זך ונקי בלי שום תערובת פסולת וסיגים. ועל כן הנודר מזרע אברהם מותר בישמעאל ובעשו כמו שאמרו חז״ל (נדרים לא ע״א) כי הם אינם נקראים זרע כלל וכלל כי לא באו אלא לשטף את המרחץ וכאמור, ולזה אמר הכתוב כאן ואלה תולדות יצחק בן אברהם כנאמר שתולדות יצחק הם כמו תולדות אברהם אחד הפרי העיקר ואחד פסולת הקליפה, עכ״ל. (ועיין עוד באור החיים הק׳, ובפרי צדיק בריש פ׳ קרח).

ט. וכן כתב בהגה״ה **בליקוטי שיחות** (אבות פרק ד׳ דף 2121) ראה ספר קיצורים והערות לתניא ע׳ קיח ואילך. ובקבלה במשפחת בית רבי, אשר פעם מצא מהרי״ל מיאנוביטש את אחיו רבנו הזקן יושב אצל שלחן הכתיבה והוא בהתעמקות גדולה. כשעה עברה ונתעורר אדה״ז וירא את אחיו עומד אצלו ויאמר לו: "הנה זה שבוע השלישי שהנני מתבונן בכתיבת תיבה זו - והראה על הגליון הכתוב, מספר התניא, שהיה מונח לפניו - אם לכתבה בוא״ו החיבור (כמו תיבת ועיקרה ושרשה בפרק מ״א בתחלתו, שהי׳ יכול לכתוב ראשית העבודה עיקרה, וכתב ועיקרה). ואמר בזה״ל: אויף א וא״ו אין בינונים (הכוונה לספר התניא הנקרא ספר של בינונים) מאג מען אוועקגעבן דעכט וואכען אוך אויף דער זיבעטער וואך וועט ווערן ליכטיג ממש מיט א אור עצמי. אויף יעדער אות החיבור וואס עס איז אין ספר בינונים, האב איך איבערגעטראכט דעם גאנצן ספר" (ממכתב כ״ק מו״ח אדמו״ר, כ״ח תמוז תרצ״ב).

י. לשון זה לא נמצא בדפוסי זוהר שלנו, אבל מצינו בכמה מקומות שמובא כן בשם הזוה״ק, ובפרט בספרי הבעל התניא, עיין בחלק אגה״ק סימן ט״ו. ובספרי ר׳ צדוק הכהן עיין בשיחת מלאכי השרת פרק א׳ ד״ה אבל, ובפרק ב׳ ד״ה וזהו, ועיין בדברי חיים פ׳ לך לך בא״ד וכאשר ראה, שכתב כעין זה בשם המדרש ועוד. (ועיין ענין זה ברמב״ן פ׳ בראשית ב, ז וברבינו בחיי פ׳ יתרו כ, ז).

יא. עפ״י רש״י (בראשית ב, ז ד״ה ויפח): עשאו מן התחתונים ומן העליונים גוף מן התחתונים ונשמה מן העליונים וגו׳.

יב. הרמב״ן (בראשית א, כו) כתב וז״ל, וירדו בדגת

נקודה מתוכיותו והטילו לתוך פנימיותו של אדם הראשון. (וענין זה שייך רק בבני ישראל והדברים ארוכים ואכמ״ל.)

ואל תחשוב שזהו דבר השייך לאדה״ר בלבד ואינו שייך לנו, אין הדבר כן, ולכן מביא הבעל התניא גם כן מנוסח התפילה שתקנו אנשי כנסת הגדולה, בתפילת אלהי נשמה וכו׳, ״ואתה נפחת בי״ שכל אחד מעיד על עצמו, שבכיכול ה׳ יתברך נפח הנשמה הטהורה לתוכו. ובאמת מובן על פי מה שביארנו שכל אחד מישראל עד סוף כל הדורות, היתה נשמתו כלולה באדם הראשון, וכל אחד הוי המשך מאדה״ר, ואם כן שייך לנו ג״כ לומר ואתה נפחת בי. ובפרט שגבי המאמרות שבהם נברא העולם כתיב (תהלים קיט, פט) לעולם ה׳ דברך נצב בשמים, ותמיד הם מתחדשים בכל רגע ורגע[יג].

והנה אף שיש סדר למעשה בראשית, ולפי אותו סדר בריאת נשמת האדם היה ביום האחרון משׁשׁת ימי בראשית, אמנם מאחר שבריאת הנשמה היתה מחלק

ביאורים וציונים

חים - בעבור היותו זכר ונקבה אמר ״וירדו״ בדגת הים, לשון רבים. ובבראשית רבה אמרו תוצא הארץ נפש חיה למינה, אמר רבי אלעזר נפש חיה זו רוחו של אדם הראשון. ולא יתכן שיאמר רבי אלעזר כי ״תוצא הארץ״ יתפרש בנפשו של אדם הראשון כלל, אלא שיתכוין למה שהזכרתי לומר כי יצירת האדם ברוחו, הוא הנפש אשר בדם נעשה מן הארץ כמאמר החיה והבהמה, כי כל נפשות התנועה נעשו יחד, ואחר כן ברא להם גופות, עשה תחילה גופי הבהמה והחיה, ואחר כך גוף האדם, ונתן בו הנפש הזו, ואחר כן נפח בו נשמה עליונית, כי הנפש הנפרדת אשר בו, היא שנתיחד בה מאמר אחר אל האלהים אשר נתנה, כדכתיב ויפח באפיו נשמת חיים.

יג. כתב בספר **יערות דבש** (חלק ראשון - דרוש ה (המשך))

וז״ל, והנה כבר נודע ענין שופר פעמים רבות, אבל עוד יש בו, כי העולם נברא בקול שופר כי קול ה׳ הוא כביכול כקול יוצא מגרון בלי דיבור ותנועות, רק קול פשוט הוא קול שופר, כי גרון הוא בחינת שופר כנודע, ואז הוא פשוט בלי הרכבה של מלאך חיה ואופן ושרף, כי אין בו הברת דיבור ותנועה, וזהו בקול ה׳ באנכי ולא יהיה לך שהוא דיבור ה׳, בקול בעלמא יוצא מגרון, וזהו מאמר ראשון שנבראו בו שמים וארץ ביום ראשון, כי לא היה מלאך ושרף, שלא יאמרו שותף היה להקב״ה, ולכן לא דיבר ה׳, כי תיכף ע״פ דיבור נעשה מלאך, רק היה קול בעלמא באותיות הגרון כביכול, וזהו קול שופר שברא הקב״ה העולם, ולכך בראשית מאמר, ולא נאמר ויאמר או וידבר רק בראשית, והוא מורה על תחילת הברת קול, והוא רק קול שופר בעלמא, והוא מה שהמתרגם אמר בסוכלתנו, כי שופר חכמה ואינו מלאכה [שבת קז ע״ב], כי מה שהוא ע״י מלאך הוא מלאכה, עיין בקונקארדאנצי״ש בשורש לאך, והיה באותיות הגרון, ולכך שם אהי״ה הוא שם ראשון בכתר עליון, שהוא הכל אותיות הגרון, שהוא שם של שופר שבו ברא ה׳ העולם, ולכך בראש השנה שהוא התחלת העולם, תוקעים בשופר ואומרים היום הרת עולם היינו התחלת העולם.

וכן איתא בספר **מחשבות חרוץ** (פרק ת, ד״ה וזהו) וזהו סוד ר״ה יום הרת עולם וישראל עלו במחשבה מתעלים הכל למקורן על ידי קול שופר שהוא קול פשוט הכולל כל פרטי הדיבורים שהוא כלל הבריאה דבדבר ה׳ שמים נעשו, והם צירופי אותיות התורה שהיתה כלי אומנתו ית׳ כמו שאמרי בריש ב״ר, והחזרת הדבר למקור שבמחשבה והריון הוא על ידי קול פשוט שאין בו חיתוך אותיות כלל דהוא הקול קול יעקב מקור הכנס״י.

אלהות, אשר הוא למעלה מן הזמן, נמצא שבשהקב״ה נפח את נשמת האדם לתוכו היה כלול בו גם הראשית של הזמן, ולכן היתה נפיחתו לתוכו בראש השנה שהוא הראשית של השנה אף שהיה יום הששי מימי הבריאה. וזהו הביאור במדרש (ב״ר פ׳ ח׳) אחור וקדם צרתני, דאף שהי׳ אחור למעשה בראשית מכל מקום קדם לכל, כיון שנברא בכח הראשית - מקדמונו של עולם.

[והנה מה שאנו תוקעין בשופר בראש השנה הוי דמיון לענין זה, שאנו לוקחין אותו כח אלהי שקבלנו מה׳ ית׳, כביכול, שהוא נפחו לתוכנו, ואנו חוזרין ונופחין באותו כח לתוך השופר. וכמו שאי אפשר לנו להשיג מהו ענין הנשמה שנפח הקב״ה באדם, כך כשאנו תוקעין בשופר יוצא קול שאי אפשר לנו להשיגו[יד], שהוא למעלה מדיבורים[טו], ואנו מתפללין לה׳ באופן פנימי שהוא למעלה מן ההשגה, ורק למעלה בעולם השופר מבינים תפילות כאלו[טז].]

וזהו חיזוק גדול לכל אחד מישראל, שידע ויזכור תמיד מדריגתו הרמה וכחותיו העצומים, שיש בו פנימיות נפלאה, חלק אלוה ממעל ממש, ואם כן הרי הוא אחד עם הקב״ה. וידוע מאמר הזוה״ק (פ׳ תּזריע עג.) שישראל ואורייתא וקוב״ה חד הוא - שאף ישראל, כולל חלק מאלהותו, ודבר זה צריך להכנים שמחה עצומה בלב האדם בהכירו את חשיבותו. וכפי שאמר הרה״ק רבי שלמה מקרלין זצ״ל[יז], שהיצר הרע הכי גדול הוא זה שמשכח מאתנו ידיעה זו, שישראל ואורייתא וקוב״ה חד הוא. ומאידך גם נובע מזה חיוב גדול לאדם ביודעו שיש בו חלק אלהי, שיהיו מעשיו דיבוריו ומחשבותיו מכוונים לפי ערכו, שיהיו נוחים למקום ושלא תהא סתירה בין

ביאורים וציונים

יד. וכן נתבאר בספר **אמונת עתיך** (חלק ג׳, דף קז.)

וז״ל, טעם לתקיעת שופר בר״ה כדאיתא בזוה״ק (הובא בס׳ תניא פ״ב) מאן דנפח מתוכי׳ נפח. פי׳ שנאמר ויפח באפיו נשמת חיים ומאן דנפח מתוכיותו נפח וממילא האדם שיש בו נשמת חיים שהקב״ה נפח בתוכו יש בו תוכיותו כביכול והוא חיותו. ובראש השנה שכל דבר נתחדש כבראשונה ונאחז בשורשו ובמקורו יש בו מצות תקיעה, שהיא נשימה מתוך הגוף. ומחזירין את נשמת החיים לשורשה בהתדבקותה למצוה ע״י תקי״ש. נשמ״ת חיי״ם בגימט׳ יו״ם תרוע״ה יהי״ה לכ״ם עה״כ, שפסוק זה הוא מצות תקיעת שופר בר״ה. והוא בגימט׳ עם הכולל דייקא שע״י המצוה מתדבקת ונכללת הנשמה במקורה שהוא תוכו כביכול.

טו. **בשפת אמת** לראש השנה שנת תרמ״ח וז״ל איתא בגמ׳ אמרו לפני מלכיות כו׳ זכרונות שיעלה זכרוניכם לפני לטובה ובמה בשופר. קשה הלא אמרו באמירה א״כ מאי הקושיא ובמה. רק דקאי על מ״ש לפני. ואיך יכולין להתקרב לפניו. רק בשופר דאיתא בגמ׳ שופר דלזכרון קאתי כלפנים דמי. כמו כה״ג שנכנס ביוה״כ לפני ולפנים ע״ש. א״כ על ידי השופר נכנסים הדיבורים לפניו ית׳. והענין כי השופר הוא הקול המיוחד לבנ״י. ולכן אינו בדיבור ממש שהוא בהשתתפות שכל האדם רק קול פשוט. והוא לרמוז כי כוחן של בנ״י הוא במתנה מהשי״ת כמ״ש חז״ל מדי דברי בו די דבורי שנתתי בו וזה הקול והדיבור שיש בטבע נפשות בנ״י יש לו חן בשמים והוא מעורר רחמים.

טז. עיין בהוספות וציונים לעיל

יז. בספר **בית אהרן** (בליקוטים דף קמו ע״ב) כתב וז״ל,

נשמתו למחשבותיו דיבוריו ומעשיו, והבן.

כך על דרך משל נשמות ישראל עלו במחשבה (בראשית רבה ריש פ׳ בראשית), פי׳ כשברא הקב״ה את עולמו, עלו ישראל במחשבתו ית׳, על דרך הנאמר (בפיוט לכה דודי) סוף מעשה במחשבה תחילה, ומכח האי מחשבה ברא את כל העולם, והוא על דרך משל לא׳ שרוצה ללמוד בלא שום מניעות, בונה בית תחילה ואחר כך מתקן כסא ושולחן וכו׳, ואחר כך שגומר כל ההכנות הדרושות יושב ללמוד, הרי מובן שכל מה שעשה והכין ותיקן, לא בגלל צרכיו עשה זאת, כי אם בשביל להגיע לתכלית המסויים שהיא ללמוד שם, וסוף המעשה הוא רק אמצעי לצורך המחשבה שהי׳ בתחילה. כך היה בענין בריאת העולם ונשמת ישראל, שכל תכלית בריאת העולם היא רק הכנה לקיום ה״מחשבה תחילה״[יח], שהיא מה שנשמות ישראל עלו במחשבתו ית׳.

כדכתיב בני בכורי ישראל בנים אתם לה׳ אלהיכם בפסוקים אלו הקב״ה מכנה שיכותו עם כלל ישראל כדמיון אב עם בנו, והננו כבנים למקום.

פירוש כמו שהבן נמשך ממוח האב כך כביכול נשמת כל איש ישראל נמשכה ממחשבתו וחכמתו יתברך, והנה יש לנו את יסודי צורת יצירת העולם בקבלה, וכדאיתא ברמב״ן[יט] שכל אלו החכמות מרומזות בתורה, וקבלנו שיצירת

ביאורים וציונים

עוד אמר בשם ר׳ שלמה קארלינער ז״ל דער גרעסטער יצה״ר איז אז מיא פאר געסט אז מיא איז איין בן מלך, ע״כ.

יח. בספר **שפת אמת** ליקוטים פרשת בראשית וז״ל נעשה אדם כו׳ אחור וקדם צרתני כו׳ אחור למעשה בראשית וקדם למעשה בראשית וכו׳ ובמקום אחר כתבו חז״ל ראשון למחשבה ואחרון למעשה והפירוש כי וודאי תכלית הבריאה לצורך האדם העובד הש״י כמו שאיתא בשביל ישראל שנקראו ראשית היינו מי שכל מעשיו נמשכים אחר הראשית שאין מעשיו נפרדים משורשם, ועל פי פשוט כמו שיש בכל דבר כח וחיות מהש״י ויש גשמיות גם כן וכמו כן במעשה האדם יש שכל וכח נפשו הפנימיות ויש מעשה גשמיי בלי שכל וחיות ומי שעושה כל דבריו בהשכל על ידי זה כל מעשיו אינם נפרדים ונדבק עשיותו בכח אלקי שיש בו ובכח הפועל שיש בעשי׳ ההיא גם כן ולכך נקראו בני ישראל ראשית שאינם נפרדים מהראשית שהוא כח ה׳ שממנו נמשך הכל והוא הראשית, וזהו שאמרו ראשון למחשבה כי האדם הטוב שנקרא ראשית כנ״ל הוא קודם לכל כי הוא זה שעלה במחשבה בשביל ראשית כנ״ל, ונאמר עליו שדבוק בבחינת מחשבה שנקראת ראשית כנ״ל כמו שכתוב בתרגום בחכמתא שהפירוש גם כן כנ״ל שהיא דביקות כח הראשון שמחי׳ כל דבר כמו שאומרים כלם בחכמה עשית.

בספר **פרי צדיק** פרשת וירא אות א׳, וזהו עשרה מאמרות דמעשה בראשית שהם נגד עשרה ספירות. והתחלת התגלות מאמר הוא ויהי אור שהוא התגלות החכמה. דבזה יש התגלות לאדם. כמו שאמרו שחלק מחכמתו ליראיו. ובראשית נמי מאמר אלא שלא נאמר בו ויאמר, כי הוא השכל הנעלם מכל רעיון ישת חושך סתרו והוא טמיר ונעלם מהשגת אדם. וישראל עלו במחשבה תחלה, והיינו בהראשית של מחשבה וזה מגיד מראשית אחרית. כי האדם נברא אחור למעשה בראשית, כי התכלית הוא בסוף והוא ראשית המכוון בבריאה.

יט. **הרמב״ן** (בהקדמתו לתורה) כתב וז״ל, הביאני

הולד מַתְחִילָה מנקודתה הראשונה במוח האב, וכשהיא במוח היא רוחנית בבחינת אור, ואי אפשר לנו להשיגה כלל כי לא נתגשמה כלל, רק כולה בתכלית הרוחני, וכשמתעורר מחשבת האדם להוליד הולדה, הרי אותה מחשבה היא התחלת התפתחות הולד שעתיד לצאת ממנו, ושם היא עדיין רוחנית, ומשם משתלשל אור זה ויורד דרך י״ח חוליות השדרה[ב] שהם המשך להמוח וקשורים אליו, ובכל ירידה וירידה מתגשם יותר ויותר עד שמגיע לכלי הזרע ונעשה דבר גשמי ממש, והיא טפת הזרע שממנה נוצר האדם, היינו, שההתחלה היא במחשבה בבחי׳ אור, ואותו אור מתגשם עד שנעשה זרע. וכיון שנקודת ראשית היצירה היא במוח האב ושם שורשו של הבן, והוי ברא כרעיה דאבוה, ומזה נובע הקשר החזק בין אב לבנו[בא], אשר נפשו קשורה בנפשו.

וכך הוי גם בין הקב״ה לכלל ישראל, כשכביכול נשמות בני ישראל עלו במחשבתו, ומאותו אור המחשבה, על ידי שעבר עליו השתלשלויות רבות, נבראו נשמות ישראל. וכמו שבן נמשך ממוח האב, כך נמשך כלל ישראל, כביכול, ממוח הקב״ה, ולכן כשם שישנו קשר אמיץ בין אב לבנו, כך כביכול גם בין הקב״ה לכלל ישראל, ולא עוד, אלא כבני ״בכורי״ ישראל.

אמנם מחובתינו לדעת שאין מחשבת השי״ת דומה כלל וכלל למחשבותינו, רק חכמתו ית׳ היא, כדאיתא בזוה״ק, **דאיהו חכים ולא בחכמה ידיעא**[בב], **אלא הוא וחכמתו אחד, וכמו שכתב הרמב״ם** (הלכות יסודי התורה פ״ב ה״י)[בג]

ביאורים וציונים

המלך חדריו כלומר שהכל נלמד מהתורה ושלמה המלך ע״ה שנתן לו האלהים החכמה והמדע הכל מן התורה היה לו, וממנה למד עד שידע סוד כל התולדות ואפילו כחות העשבים וסגולתם עד שכתב בהן אפילו ספר רפואות.

כ. בספר קב הישר פרק י״ז וז״ל ובאופן שיתקדש באותו פעם (בקיום המצוה) ויחשוב כי השם יתברך ב״ה ברא י״ח חוליות בחוט השדרה של אדם, ושם הזרע עובר שמה מן המוח עד הברית וכנגדן תקנו רז״ל י״ח ברכות שאנו מתפללים ג״פ בכל יום, ובכל ברכה אזכרת ה׳.

במהר״ל ספר חדושי אגדות חלק שני עמוד ל״ט (מסכת סוטה) וז״ל וידוע כי מן הראש ימשך הזרע אל אברי המשגל דרך חוט השדרה.

כא. בספר הפלאה על מסכת כתובות בפתחא זעירא וז״ל כי ענין אהבה יתחלק לשני פנים. האחד אהבת איש את רעהו לעשות רצונו למלאות אשר ישאל ממנו וככל היוצא מפיו יעשה זהו נקרא אהבת רצון לבד ולא אהבה עצמית ואמיתית. והב׳ הוא אהבת אב לבנו אהבה עצמית כי הוא עצם מעצמיו ויחוש בכל נפשו לטובת הבן באמיתות לפי הבנתו. ואף אם יהיה נגד רצון הבן אשר מחמת חסרון הכרתו בטובת עצמו ימיר רע בטוב. והאב האוהב את בנו יכפהו וייסרהו לפעמים עד שיעמידהו לבחור בטוב האמיתי ולמאוס ברע אשר נטה אליו מחמת רצונו ותאותו הגרועה. והנה השי״ת באהבתו אותנו אין כל פה אשר יכול לספר רוב טובותיו.

כב. **בתיקוני זהר** (תיקון א׳ דף יז ע״ב) וז״ל, אנת חכים ולאו בחכמה ידיעא, אנת הוא מבין ולא מבינה ידיעא, לית לך אתר ידיעא אלא לאשתמודעא תוקפך וחילך לבני נשא, ולאחזאה לון איך אתנהיג

שהוא המדע והוא היודע כו׳, כי הנה החכמה שאנו מכירים היא חכמה שהיא חוץ לאדם ודבר נפרד ממנו, שיש אדם ויש ידיעה, והאדם משיג בשכלו ידיעה מסוימת ומכניסה להאוצר שבראשו ששם הוא מחזיק ידיעותיו ונשארת הידיעה מונחת באוצרו, לא כן הדבר כביכול אצל הקב״ה, רק הוא עם ידיעותיו חד הם.

והביאור בזה, כי ענין יחידותו של הקב״ה אינו דומה כלל למה שאנו רגילים לקרוא יחיד או אחד, דהלא כשאנו אומרים שה׳ אחד, הכוונה הוא, אחד בתכלית היחוד שנקראת ״אחדות פשוטה״[כב], והיינו אחדות שאי אפשר לחלקה לשתים, וכל שנחלקם ישארו שלמים, מה שאין כן אחד בלשון בנ״א הוא יחסי אל הזולת, פי׳ שקורין אותו אחד על שם שהוא אחד לגבי השני הבא אחריו, כי כל דבר גשמי אפשר לחלק לשנים ולשלש עד אין סוף ותכלית. לכן בגשמיות, מספר אחד הוא המספר הקטן ביותר, משא״כ ברוחניות, מספר אחד הוא המספר הגדול ביותר, ואין שיך גדול

ביאורים וציונים

עלמא בדינא וברחמי, דאינון צדק ומשפט, כפום עובדיהון דבני נשא, דין איהו גבורה, משפט עמודא דאמצעיתא, צדק מלכותא קדישא, מאזני צדק תרין סמכי קשוט, הין צדק אות ברית, כלא לאחזאה איך אתנהיג עלמא, אבל לאו דאית לך צדק ידיעא דאיהו דין, ולאו משפט ידיעא דאיהו רחמי, ולאו מכל אלין מדות כלל וכו׳.

כג. וז״ל הרמב״ם בהלכות יסודי התורה (פ״ב ה״י), הקב״ה מכיר אמתו ויודע אותה כמו שהיא, ואינו יודע בדעה שהיא חוץ ממנו כמו שאנו יודעין, שאין אנו ודעתנו אחד אבל הבורא יתברך הוא ודעתו וחייו אחד מכל צד ומכל פינה ובכל דרך ייחוד, שאלמלי היה חי בחיים ויודע בדעה חוץ ממנו היו שם אלהות הרבה הוא וחייו ודעתו, ואין הדבר כן אלא אחד מכל צד ומכל פינה ובכל דרך ייחוד, נמצאת אתה אומר הוא היודע והוא הידוע והוא הדעה עצמה הכל אחד, ודבר זה אין כח בפה לאומרו ולא באוזן לשמעו ולא בלב האדם להכירו על בוריו, ולפיכך אומר חַי פרעה וחַי נפשך ואין אומר חַי ה׳ אלא חַי ה׳, שאין הבורא וחייו שנים כמו חיי הגופים החיים או כחיי המלאכים, לפיכך אינו מכיר הברואים ויודעם מחמת הברואים כמו שאנו יודעין אותם אלא מחמת עצמו ידעם, לפיכך מפני שהוא יודע עצמו יודע הכל שהכל נסמך לו בהוייתו.

כד. וראה לשון הרמב״ם (הלכות יסודי התורה פ״א ה״ז), אלוה זה אחד הוא ואינו שנים ולא יתר על שנים, אלא אחד, שאין כיחודו אחד מן האחדים הנמצאים בעולם, לא אחד כמין שהוא כולל אחדים הרבה, ולא אחד כגוף שהוא נחלק למחלקות ולקצוות, אלא יחוד שאין יחוד אחר כמותו בעולם, אילו היו אלהות הרבה היו גופין וגויות, מפני שאין הנמנים השוין במציאותן נפרדין זה מזה אלא במאורעין שיארעו בגופות והגויות, ואילו היה היוצר גוף וגוייה היה לו קץ ותכלית שאי אפשר להיות גוף שאין לו קץ, וכל שיש לגופו קץ ותכלית יש לכחו קץ וסוף, ואלהינו ברוך שמו הואיל וכחו אין לו קץ ואינו פוסק שהרי הגלגל סובב תמיד, אין כחו כח גוף, והואיל ואינו גוף לא יארעו לו מאורעות הגופות כדי שיהא נחלק ונפרד מאחר, לפיכך אי אפשר שיהיה אלא אחד, וידיעת דבר זה מצות עשה שנאמר ה׳ אלהינו ה׳ אחד, ע״כ.

וכן כתב הרמח״ל בספרו דרך ה׳ (חלק א׳ פרק א׳ אות ח׳) וז״ל, וכן צריך שידע, שמציאותו יתברך שמו מציאות פשוט, בלי הרכבה וריבוי כלל, וכל השלמויות כולם נמצאים בו בדרך פשוט, פירוש - כי הנה, בנפש ימצאו כחות רבים שונים שכל אחד

יותר ממנו כי הכל נכלל בו ואי אפשר לחלקו[בה]. וזהו כוונת הרמב"ם "שהוא המדע והוא היודע", וכמו שהרמב"ם עצמו מבאר שם, שאחדותו ית׳ הוא אחד מכל צד ופינה ואין דבר חוץ ממנו.

ודבר זה אין ביכולת האדם להבינו על בוריו כו׳ כדכתיב (פיוט, יפ, ז) **החקר אלוה תמצא וכתיב** (ישע׳ נה, ח) **כי לא מחשבותי מחשבותיכם וגו׳, פי׳, דהנה** לאדם יש כמה חושים, אשר דרכם יכול להכיר ולהבין ולהשיג עניני העולם הגשמי. למשל, חוש הראות, שעל ידה יכול לראות יופי התמונה, וחוש השמיעה, שעל ידה יכול לשמוע נעימות השיר, אבל פשוט שאין בעינים הכח לראות ולתפוס שיר נעים, כמו"כ אין שייך לשמוע תמונה יפה, כי לא ניתן כח חוש אחד להבין את השני.

וכמו שמצינו בעניני עולם הזה שכשאדם עושה שעון או חפץ אחר, הרי הוא מבין את השעון בכל פרטיו, אבל השעון אינו מבין כוחותיו ופרטיו של עושהו, כך הוא יחוסינו להקב"ה, שה׳ יתברך ברא לנו גוף ובתוכו גם את המוח, ובאותו מוח ניתן להבין ולהשיג עניני העולם הזה דרך האברים כל אחד דרך החוש המיוחד לו, כנ"ל, אבל דרכי ה׳ ואלהות אי אפשר לתפוס ולהבינם בשכלנו כלל, כי האדם לא נברא מצוייד באותו כח הנדרש כדי להשיג ולהבין בזה, וכשם שאין בכח האזנים להשיג יופי התמונה, כך גם אין

ביאורים וציונים

מהם גדרו בפני עצמו, דרך משל, הזכרון כח אחד, והרצון כח אחר, והדמיון כח אחר, ואין אחד מאלה

נכנס בגדר חבירו כלל. כי הנה גדר הזכרון גדר אחד וגדר הרצון גדר אחר, ואין הרצון נכנס בגדר הזכרון ולא הזכרון בגדר הרצון וכן כולם. אך האדון ית"ש איננו בעל כוחות שונים, אף על פי שבאמת יש בו ענינים שֶׁבָּנוּ הם שונים, כי הרי הוא רוצה והוא חכם והוא יכול והוא שלם בכל שלמות. אמנם אמיתת מציאותו הוא ענין אחד שכולל באמתתו וגדרו כל מה שהוא שלמות. ונמצא שיש בו כל השלמות לא כדבר נוסף על מהותו ואמיתת ענינו אלא מצד אמיתת ענינו בעצמו - שכולל באמתו כל השלמות, שאי אפשר לענין ההוא מבלתי כל השלמות מצד עצמו.

והנה באמת הדרך הזה רחוק מאד מהשגתנו וציורנו, וכמעט שאין לנו דרך לבארו ומלות לפרשו, כי אין ציורנו ודמיוננו תופס אלא ענינים מוגבלים בגבול הטבע הנברא ממנו ית׳ שזה מה שחושנו מרגישים ומביאים ציורו אל השכל ובברואים הנה הענינים רבים ונפרדים... ע"כ.

וכן כתב ר׳ צדוק **בספר העקרים** (מאמר שני פרק ט) וז"ל, ואולם ראוי שתדע שאי אפשר שיתואר השי"ת בשני דברים על שהם בו עצם כחיות והדבור באדם ולא בדבר אחד על שהוא בו חלק עצם שא"כ יהיה השי"ת מורכב מב׳ דברים, וכבר בארנו שהוא ית׳ פשוט בתכלית הפשיטות. אבל כבר יתואר באיזה תואר ע"ד שיהיה התואר ההוא באור לשם הנקרא בו וזה לא יבא אלא כשיהיה התואר ענין עצמי מבאר לעצם המתואר כמו שנאמר שהממציא הראשון הוא המחוייב המציאות והוא האמת הגמור שכל זה הוא באור שם מחוייב המציאות.

כה. **בספר תפארת שלמה** (בראשית) כתב וז"ל, דבכל מקום שנזכר אחד לא לענין המספר הוא שכוונתו הוא אחד ולא שנים כמ"ש המפרשים על ה׳ אלהינו ה׳ אחד שהוא אחד האחדות ולא אחד המנין וכיון שנזכר התורה קנין אחד א"כ אין לך עוד קנין דוגמתו.

בכח המח והשכל האנושי להבין ולחקור ענינים אלו. וכן אין ביכולתנו לחקור ולדעת היכן הוא סוף העולם, או מה יהיה בסוף הזמן, והמתחיל לחקור דברים אלו רק יושב ומשתומם משום שאין ביכולתו להשיגו. ולפי זה, גם אי אפשר לנו להשיג ולהבין עניני המדע והיודע שבקב״ה, מפני שהוא ענין אלהי ולא ניתן לנו את הכלים להבין בזאת.

אמנם יש חוש אחד שעל ידו יכולים להשיג אלהות, והוא נקרא רוח הקודש, וזה לא ניתן רק לעם אחד בלבד והוא ישראל[כו]. וזאת מכיון שהשגה זו אינה במחשבתו של אדם רק בנשמתו, שעל ידה יכולים להשיג אלהות שהרי גם הנשמה שייכת לאלהות כיון שהיא חלק אלוה ממעל ממש, וזה שייך רק בישראל כמו שביארנו לעיל, וממילא צדיקים ברוח קדשם יכולים לדעת מה נעשה בעבר השני של העולם, וכן מה יהיה לעתיד, כי כח זה אינו מוגבל לזמן ומקום רק הוא למעלה מהם[כז], ולא בגלל שיש לצדיקים מוח חזק יותר או עינים טובות יותר, רק מכח נשמתם שהוא כח אלהי רואים המה ברוח הקודש. וזה מתגלה רק באדם שיש לו שייכות עם נשמתו על ידי הליכתו בדרך התורה בקדושה גמורה, ואינו עובר עבירות שהן מפסיקות וחוצצות בינו לנשמתו שאז אינו מרגיש הרגשי נשמתו. והנה, אפילו מי שחטא ואינו מרגיש, לא משום שאין לו רוח הקודש רק שהוא אינו מקושר למקור חיותו שיוכל להוציאו אל הפועל, אבל בכח הוא נמצא שם.

היוצא מזה דכיון שנשמת ישראל עלתה במחשבה אצלו ית׳, והלא מחשבתו היא עצמותו, וכמבואר לעיל דאחד היינו ״אחדות פשוטה״ שבולל הכל, אם כן כמו שהבן נמשך ממוח האב, שמוח האב נעשה לעצם עצמותו של הבן, הוא הדין אצל הקב״ה, כביכול, מה שנמשך ממחשבתו כביכול הוא עצם עצמותו, ומזה נבראו נשמות ישראל. רק ששאני מחשבת אדם שהיא דבר חיצוני, ממחשבת הקב״ה שהיא גופו וחכמתו כביכול וכדנתבאר לעיל.

ביאורים וציונים

כו. כתב בספר **ישראל קדושים** (לר׳ צדוק הכהן מלובלין, אות ו ד״ה ונקבעו) וז״ל, וכן מקום מאמר זה דלימוד סדר המדריגות להשגת רוה״ק דתושבע״פ שלא עשה כן לכל גוי. כי הוא ע״י התורה המבדלת בין ישראל לעמים שהוא התרעא ופתיחת מדריגות האלו. נקבע במס׳ ע״ז שהוא ההרחקה מהעמים ומרוח הטומאה שלהם שהוא היפוך רוה״ק דישראל דה׳ בדד ינחנו ואין עמו אל נכר כשזוכין לשורש היחידה דאז נעשין גוי אחד בארץ דיבוער רוח הטומאה מהעולם כו׳ (ועיין עוד בספר הנ״ל אריכות הענין בדפים כח - כט).

בספר **נר ישראל** (קריאת שמע) כתב וז״ל, אמר רבינו מריז״ן זי״ע: אתם רוצים לדעת מה זה רוח הקודש? אני אגיד לכם: לכל איש ישראל יש בחי׳ ״רוח״ (מן חלקי הנר״ן) שמקור מחצבתה ״קודש״, ומי ששומר עליה ואינו מטמא אותה הרי יש לו ״רוח הקודש״.

כז. כתב בספר **מאור עינים** (בליקוטים על מסכת שבת) וז״ל, אך אותן הצדיקים הגדולים שהיו בעלי רוח הקודש כגון רבי שמעון בר יוחאי וחביריו, הן במדרגה שלמעלה מן הזמן, כי רוח הקודש הוא

ועתה נבין מעלה נוספת בגדלות נשמת ישראל. שהרי כשאדם גשמי נופח מתוכו לתוך דבר אחר הרי אינו נופח עצם עצמותו רק שנופח דבר שנמצא בתוכו וגופו מחזיקו, משא״כ אצל השי״ת אין שיך דבר בתוך דבר כי הכל אחד - אחדות פשוטה, ולכן כשהקב״ה כביכול, נופח, הרי נופח עצם עצמותו ואי אפשר לחלקו, ומזה נעשה נשמת ישראל, ויש להפליא ולהתחזק בהכרת גדלותה של נשמת ישראל. ואף שאין לנו רוח הקודש להבינו, מכל מקום מאמינים אנו שכן הוא.

ובזה מדוייק היטב מש״כ הבעל התניא לעיל ״כך על דרך משל״, דהלא ידוע שדייק מאד בלשונו, וכשכותב על דרך משל, הכוונה היא, שזה רק ע״ד משל ולא האי דינא ממש, כי אין המשל דומה לנמשל לגמרי, שהרי כשאדם נופח אינו נופח עצם עצמותו רק דבר שיש לו בפנימיותו, מה שאין כן הקב״ה שאחדותו פשוטה, כשנופח, נופח עצם עצמותו, ולכן כתב ״ע״ד משל״.

ואף שיש רבבות מיני חלוקי מדרגות בנשמות גבוה על גבוה לאין קץ כמו גודל מעלת נשמות האבות ומשה רבינו ע״ה על נשמות דורותינו אלה דעקבי משיחא שהם בחינת עקביים ממש לגבי המוח והראש, פי׳ דלפי דברינו שלכל אחד יש לו נשמה שהוא חלק אלוהי וידוע שאלהות הוא ״אחדות פשוטה״ ואין שיך חילוקים ומדריגות אצלו, ואם כן האיך שיך חילוקי מדריגות בנשמות, כמו החילוק של דורות הקדמונים עד דורותינו אלה.

וכדי להבין במקצת חילוקי המדריגות ואת מהות עקבתא דמשיחא, יש להקדים כמה נקודות.

כשהקב״ה ברא העולם הטיל בו ענינים רבים וכחות שונים ולא ראי

ביאורים וציונים

דבר ומדריגה שאינו בזמן, לכך ראו בימיהם כל מה שעתידים דורות האחרונים לחדש, שלכך מצינו בזוהר שמוזכר כמה מימרות ממאמר האמוראים העתידים להיות בדורות האחרונים, והוא מטעם הנ״ל כי הן היו בעלי רוח הקודש והיו למעלה מן הזמן, לכך ראו כן, שלכך משה רבינו ע״ה הראה לו הקב״ה כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, על ידי רוח הקודש שהיה בו והבן, ע״כ.

וכן איתא בספר **ישראל קדושים** (אות ו) וז״ל, וזהו המדריגה עשירית דקדושה שמקדשין אותו מלמעלה ע״י השפעת כתר הנעשה בהופעת אור המקיף דנשמת החי׳ של שורש נשמתו. והוא מביאתו לרוה״ק שהוא הכתר דנשמע. ושורש היחידה שהוא ההתדבקות הגמור במלך יחיד חי העולמים. והוא הרוה״ק שזוכין ע״י התורה כמ״ש בתדא״ז (פ״א) וכיון שקרא אדם תורה וכו׳ ושנה הגמ׳ הפלפול לשמה מיד רוה״ק שורה עליו שנא׳ רוח ה׳ דיבר בי וגו׳. והוא דרגא דדוד רבן של בעלי רוה״ק דוה׳ עמו שהלכה כמותו דעל דבר זה נתקנא בו שאול כמ״ש בפ׳ חלק. כי הוא השורש דתושבע״פ מדת המלכות פה דע״כ זכה למלכות ישראל. וכן כל חכמי ישראל נק׳ מלכים כמ״ש בגיטין (ס״ב ע״א) מטעם זה. דלרוה״ק זה זוכין כל חכמי ישראל האמיתים והיא הנבואה שלא ניטלה מחכמים כמ״ש בב״ב (י״ב ע״א).

זה כראי זה, וסידרם הכל בסדר נפלא ע״פ סודות נשגבים שאין ביכלתנו להשיגם כלל, רק כדי לסבר את האוזן שנוכל להבין את הענין במקצת, אנו מתארים אותו כמו קומה שלימה שכולל בו רמ״ח אברים ושם״ה גידים[כח], וכל הדברים שבעולם נתייסדו על משקל זה. וקומה זו עצמה, מתחלקת על פי הכלל של עש״ן - דהיינו עולם שנה נפש[כט], פירוש חלקי העולם (עולם), וחדשי השנה (שנה),

ביאורים וציונים

כח. כתב בספר **מאור עינים** (פרשת וישלח) וז״ל, על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה, נודע כי בסוד עש״ן שהוא עולם שנה נפש בכל אחד יש קומה שלימה מרמ״ח איברים ושס״ה גידים מעין קומה שלהם כמו שכתב הראב״ד בפירושו לספר יצירה על פסוק (שמות יט, יח) והר סיני עשן כולו, שתיבת עש״ן מרמז על עולם שנה נפש כי כמו שיש בנפש קומה מרמ״ח איברים ושס״ה גידים כן יש בעולם כמו שמצינו שנקרא הארץ בשם איברים טבור הארץ ופי הארץ ערות הארץ, וכן בשנה הימים מיוחדים שכל אחד משס״ה ימים הוא בחינת גיד פרטי ויום ט׳ באב הוא בחינת גיד הנשה מן קומת השנה שהוא בבחינת אחוריים ששם אחיזת הקליפות ועל כן הוא זמן שליטתן שנחרב הבית בראשונה ובשניה ונלכדה ביתר ונחרשה העיר, עבור שהוא יום שליטתן ואחיזתן שניתן להם אותו יום להיות להם אחיזה גם כן בקומת השנה וכמו יום הכיפורים שהוא יום עליון וקדוש בקדושת מעלה על כל השנה שהוא חיות של כל השנה ומובחר שבכולן לקדושה שעל כן ביומא דכיפורי שטן אין לו רשות לאסטוני כמו שאמרו רז״ל (יומא כ ע״א) את זה לעומת זה עשה אלהים כי תשעה באב הוא יום מובחר בסטרא אחרא להיות להן אחיזה יתירה ביום זה שעל כן אירע בו מה שאירע.

כט. כתב בספר **ערבי נחל** (פ׳ בראשית דרוש א) וז״ל, וזו היא הכוונה שברא הקב״ה באופן זה, כי כל זמן שהאדם במדריגה קטנה אז לא יוכל להתקיים במדה״ד, לכן באותה המדריגה יש קדימה למדה״ר, וכשמתעלה למדריגה יותר גדולה, יוכל להתקיים במדה״ד. וזה מובן עוד יותר ממה שנודע מספר יצירה (פ״ג מ״ה) שכל מה שברא הקב״ה ברא במשקל אחד - בעולם, שנה, נפש, ובכל אחד יש כלל ופרט ופרטי פרטים עד אין מספר, כגון בנפש האדם יש כל הכוחות שבעולם ושנה, וזהו בנפש איש פרטי, וכן בכללות נפשות ישראל שהוא שיעור קומה אחד, וכן בכללי כללות היינו נפשות כל בני האדם וכדומה. וכן בשנה יש כל כוחות הנ״ל. וזהו בשנה פרטית, וכן בכללות, היינו כל שנות העולם, שיתא אלפי שני (ר״ה לא.). וכן בכללי כללות - היינו כל השמיטות בכלל שהם סודות עמוקים אין לנו עסק באלה, ולאו כל מוחא סביל. וכן בעולם, יש ג׳׳כ כזאת פרט וכלל. ואמנם אין בכלל אלא מה שיש בפרט ולכן מוטל עלינו בכל דברי התורה להביט כל אחד כפי שכלו איך הדבר ההוא בעש״ן ונדבר מזה אי״ה בכ״מ שישיג שכלנו הקצר.

ולכן נבין דבר זה שאנו בו, איך הוא בעש״ן, והנה בעולם - ידוע (ז״ח ט ע״א) שמבית קדשי הקדשים הושתת העולם, והוא ראשית ההשתלשלות של ארץ הגשמיי הזו. והנכנס לשם חייב מיתה, רק כהן גדול נכנס פעם א׳ בשנה, וגם זה בטבילות וקידושין, ויש מקומות שהכהנים לבד נכנסין, וטעונין קידוש ידים, ויש מקומות שגם ישראל נכנסין, כנודע מעשר קדושות בא״י (כלים פ״א מ׳ ו-ט) וכל אחד קל מחבירו - כי כל מה שמתרחק ההשתלשלות משורשו יותר יוכל לסבול הדברים אשר לא טובים, כי רחמים גוברים שם יותר, כי אם היה הכל בדין לא היה לו קיום.

והאחרון מעשר קדושות היא א״י, נאמר בה (ויקרא יח, כז-כח) ולא תקיא הארץ אתכם כאשר קאה הגוי אשר לפניכם כי כל התועבות האלה עשו אנשי הארץ אשר לפניכם ותקיא הארץ אותם, לפי שאינה יכולה לסבול תועבות. וארץ העמים שמרוחקת עוד

ונשמות של דורות עולם (נפש), שבכל אחד מכללים אלו ישנם ענינים מכוונים לצורת קומה שלימה של האדם. וכן הוא בתורה הק׳ שיש בה רמ״ח מצוות עשה ושס״ה מצוות לא תעשה דהוי קומה שלימה, מתחילה ועד סוף. גם חיי האדם נחלקים לחילוקי הקומה. ונבאר מקצת מקומות שבהם אנו מוצאים שחלקי הבריאה נחלקים כפי הסדר של הקומה שלימה.

דהנה במקומות העולם[ל] מצינו מקום שנקרא עין הארץ כמו שכתוב (שמות י, ה) וכיסה את עין הארץ, ומצרים שהיא מקור התאוה נקראת ערות הארץ כמו שכתוב (שמות מב, יב) כי ערות הארץ באתם לראות, גם זרועות יש לעולם כמו שכתוב (דניאל יא, כו) ומתחת זרועות עולם, וכן מצינו כנף הארץ כמו שכתוב (ישעיה כד, טז) מכנף הארץ זמירות שמענו, וכן פי הארץ כמו שכתוב (במדבר טז, לב) ותפתח הארץ את פיה,

ביאורים וציונים

יותר מהשורש יכולה לסבול. ויש כמה עבירות שחייבים עליהם כרת, ובזמן שהיו ישראל בא״י, העובר עבירה ההיא הי׳ נכרת (עיין אגרת התשובה לבעל התניא פרקים ד-ו) ובחו״ל פעמים אינו מקבל כלל עונש בחייו על העבירה, רק שמור לו העונש לעוה״ב - הרי לך ענין זה בעולם.

וכן ענין זה בשנה, כי נודע (עיין פע״ח שער ר״ח פא א-ב׳ וע״ח של״ב פ״ג) שעשרת ימי תשובה הם כענין י׳ קדושות הללו ונודע (זח״ג רלא ע״ב) שיום א׳ דר״ה הוא דינא קשיא, יום ב׳ הוא דינא רפיא, ואח״כ נתמעט הדין עד יה״כ, ואח״כ כל השנה נתמעט עוד הדין יותר; ולכן מבואר בשו״ע הלכות יוה״כ (סי׳ תר״ג) דאף מי שאינו נזהר מפת פלטר בכל השנה, בעשי״ת צריך ליזהר. דלכאורה תמוה, אם עבירה היא מי התירה בכל השנה, ואם לאו למה נאסרה בעשי״ת. אלא הוא הדבר אשר דברנו, שבכל ראשית הדבר הוא מדה״ד ודבר קטן נחשב לגדול, משא״כ בכל השנה אין הדבר ההוא פוגם כלל. וכן בכללות השנה - דהיינו שיתא אלפי שני, הנה ראינו (יל״ש ח״א רמז ע״ז) בדורות הראשונים היה הקב״ה מדקדק יותר, לפי שהיו צדיקים יותר.

וכן הענין בנפש, שכל מה שמגיע למדריגה יותר ומתקרב יותר לשורשו, יש מדה״ד יותר ופוגם בדבר מועט, וכן בכללות נפשות ישראל, כל מי שהוא צדיק יותר הקב״ה מדקדק עמו יותר כחוט השערה והבן, ע״כ.

וכן כתב עוד (פרשת אמור דרוש ד׳) וז״ל, ונראה לי לבאר כל זה בסוד עולם שנה נפש המבואר בספר יצירה (פ״ג מ״ה), והענין כי הקב״ה ברא שלשה דברים במשקל אחד, כי ברא נפש האדם ויש בה כחות לאלפים ולרבבות, כמו שראינו כל בני אדם למשפחותיהם רבים כחול הים וחלוקים כל אחד ואחד מחבירו בדיעותיו ומדותיו כענין רחמניות ואכזריות, נדיבות וכילות, גאות וענוה, אהבה ושנאה, חדוה ועצבות, ותאוה וכבוד, וכן לרבבות, והכל יש בכח נפש פרטי דהרי האדם הוא בעל בחירה אל אשר יחפוץ יטנו, ממילא יש הכל בכח כל נפש. וכן כל אלה כחות המדות עצמם הם בכללות העולם, כי יש עיר או מדינה או מקום אשר שם מדה זו שולטת, ומקום אחר שולט שם מדה אחרת, וככו וישב העם בשיטים ויחל העם לזנות (במדבר כה, א), וכת׳ בזוהר הקדוש (ז״ח רות צה ע״ב), כי המקום גורם, וארץ ישמעאל רוצחים שנ׳ ידו בכל (בראשית טז, יב), וכן אמרו רז״ל (מכות ט ע״ב) בגלעד נפישי רוצחים, וכן כדומה כל מה שיש בנפש יש בעולם. וכן בשנה, כי יש רגע או רגעים או יום אשר שולט ומתגבר בו מדה זו, וביום אחר מדה אחרת, וברגע אחר מדה אחרת, שכל הג׳ דברים אלו עולם שנה נפש נבראו על משקל אחד ממש, וזה נודע.

ל. עיין לעיל בהוספות וציונים

ובראשם, ירושלים עיר הקודש הנקראת לב העולם כמ״ש (ישעיה ס״ו, ג׳) דברו על לב ירושלים[לא].

וכן נמי בסדר התורה, שמתחילה בבראשית שהוא הראש של התורה דהיינו הדורות הראשונים, עד סוף התורה שהם הדורות האחרונים של עקבתא דמשיחא, שבדרך כלל הם נשמות שפלות, והם מרומזים בפסוקים האחרונים שבתורה בפסוקים של וימת שם משה, הנשמות שכבר עברה מהן לחלוחית החיים, ואינן מרגישות כבר את הקדושה. כמו שמבאר רש״י על הפסוק האחרון שבתורה, לעיני כל ישראל, ופי׳ רש״י ששיבר את הלוחות והיינו הנשמות האחרונות שנשתברו לגמרי.

גם בתחילת בריאת העולם, אף קודם שניתנה התורה לישראל, מצינו שהקב״ה הניח את אדם הראשון בגן עדן וצוה אותו ״לעבדה ולשמרה״, ואיתא בזוהר (פ״ח דף כ״ז) לעבדה במצוות עשה ולשמרה במצוות לא תעשה. וביאור הדברים שכל הבריאה נבראה בקומה של רמ״ח אברים ושס״ה גידים, וכנגדם ישנן הרמ״ח מצוות עשה והשס״ה מצוות לא תעשה, וכדלעיל, וזהו עצם מציאות הבריאה.

והנה איתא שהקב״ה ברא את אדם הראשון בתור חלה[לב], וכמו שאחר עשיית עיסה צריך להפריש חלה, כך, כביכול, הפריש הקב״ה חלה מן

ביאורים וציונים

לא. וכן אמרו בזוה״ק (ח״ג רכא ע״ב, וכעי״ז בח״ב קצג ע״א)

וז״ל, דישראל עבד לון קב״ה לבא דכל עלמא. והכי איתון ישראל בין שאר עמין כלבא בין שייפין כמה דשייפין לא יכלי למיקם בעלמא אפילו רגעא חדא בלא לבא הכי עמין כלהו לא יכלין למיקם בעלמא בלא ישראל ואוף הכי ירושלם בגו שאר ארעאן כלבא בגו שייפין ועל דא איהי באמצעיתא דכולי עלמא כלבא גו שייפין וישראל מתנהגן גו שאר עמין כגוונא דלבא גו שייפין.

(תרגום הזוהר) את בני ישראל עשה הקב״ה לב של כל העולם, וכך הם ישראל בין שאר העמים כמו הלב בין האברים, כי ישראל הם הלב של אילן העליון והאומות הם שבעים קליפות שיש לשריהם יניקה משבעים ענפי הקדושה שבאילן העליון, וכל קיומם של האומות על ידי מותרי השפע שניתן לישראל, לכן כמו שהאברים אינם יכולים להתקיים בעולם אפילו רגע אחד בלא הלב, כך כל העמים אינם יכולים להתקיים בעולם בלא ישראל. וכמו כן ירושלים היא בתוך שאר הארצות כמו הלב בתוך האברים, ועל כן היא באמצעו של כל העולם כמו הלב שהוא בתוך האברים באמצע הגוף, וישראל מתנהגים בתוך שאר העמים כעין הלב בתוך האברים.

וכן כתב **בבאר מים חיים** (פרשת שמות א, כ) וז״ל, ...וכל בחינות אלה הכל יקובל ויושפע דרך הר המוריה מקום המקדש ששם שער השמים ונשקי ארעא ורקיע אהדדי לירד משמים כל בחינת האורות והשפע הנכבד והמקודש לאשתמודע בשכינתא ברזי דרזין דרך שם, ומשם יושפע לכל הארצות שעל כן המקום ההוא נקרא לב הארץ בסוד הכתוב (ישעיה נ״ו, ג׳) דברו על לב ירושלים וגו׳, לפי שהוא באמצע העולם כמו הלב שהוא באמצע הגוף ידוע. וכמו שלב האדם תחילה מקבל הוא כל החיות והשפע ממאכל אשר יאכל לכל אדם ואחר כך הוא מחלק חיות לכל האברים, כן זה שער השמים מקבל תחילה כל השפע והחיות הקודש היורד משמי השמים ומחלק לכל אברי הארץ.

לב. במדרש תנחומא (פרשת נח סימן א) וז״ל, אלה

העולם ומזה נברא אדם הראשון שהוא עפר מן האדמה. [(וה׳ יתברך לקחו ממקום השיתין של תחתית המזבח ומחמת זה נמצא שם חלל שיורד עד לתהום, שלשם יורדים כל הנסכים, ונמצא אדם ניטל ממקום כפרתו[לג], והיינו מקום המזבח.) ומזה נובע מש״כ הרמ״א (פו״מ סימן רמ״ג) שכל אשה תפריש חלה בערב שבת מעיסתה לתקן חטאה בנתינת הפרי מעץ הדעת לאדם, ועל ידה נגזרה מיתה על העולם ונתקלקלה חלתו של עולם. וערב שבת הוא הזמן המוכשר ביותר לתקן ענין זה, דהרי כל מצוה שאנו מקיימים הוי פועל דמיוני ועל ידה מתעוררים ענינים נשגבים בעולמות העליונים[לד], והרי עיסה זו נעשתה בשביל סעודת שבת ובה מקיימין

ביאורים וציונים

תולדות נח (בראשית ו, ט). ילמדנו רבינו על כמה עבירות נשים מתות בשעת לדתן, כך שנו רבותינו, על שלש עבירות נשים מתות בשעת לדתן, [על שאינן זהירות בנדה בחלה ובהדלקת הנר, ושלש מצות הללו מן התורה הן]. נדה מנין, שנאמר ואשה כי יזוב זוב דמה (ויקרא טו, כה), וחלה מנין, שנאמר ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה (במדבר טו, כ), נר השבת מנין, שנאמר וקראת לשבת עונג (ישעיה נח, יג). ולמה נצטוו הנשים על המצות הללו, אלא אמרו חכמינו שאדם היה תחילת ברייתו של עולם, ובא חוה ושפכה דמו על ששמע לה, שנא׳ כי עפר אתה ואל עפר תשוב (בראשית ג, יט), אמר הקב״ה תנתן לה מצות דם הנדה [שיתכפר לה] על אותו הדם ששפכה, ומצות חלה למה, לפי שאדם היה חלתו של עולם, ובאתה חוה וטימאתהו, אמר הקב״ה תנתן לה מצות חלה, שיתכפר לה על חלתו של עולם שטימאתו, ומנין שהיה אדם חלתו של עולם, כך שנו רבותינו, כיון שהאשה נותנת מים בעיסה היא מגבהת חלתה, כך [עשה] הקב״ה, אמר ר׳ יוסי בן קצרתא כיון שנתן הקב״ה מים על האדמה, מיד הגביה חלתו אדם מן האדמה, שכך הוא אומר ואד יעלה מן הארץ (בראשית ב, ו), מיד וייצר ה׳ אלהים וגו׳ (שם פסוק ז) ע״כ.

וכן מובא במדרש תנחומא (פ׳ מצורע סימן יז) ובבראשית רבה (יז, ח) וכן מביאו רש״י במסכת שבת (דף לב ע״א ד״ה הרינו). ועיין בנושאי כלים בשו״ע סימן רמב. (ועיין ביאור הענין גם בספר אמונת עתיך ח״ב דף כב).

לג. וכן אמרו רז״ל במדרש רבה (בראשית יד, ח) וז״ל, מן האדמה, רבי ברכיה ורבי חלבו בשם רבי שמואל בר נחמן אמרו ממקום כפרתו נברא, היך מה דאת אמר (שמות כ) מזבח אדמה תעשה לי, אמר הקב״ה הרי אני בורא אותו ממקום כפרתו והלואי יעמוד.

לד. **בליקוטי תורה** בדרושים לשמיני עצרת דף פ״ג: וז״ל אך להבין מאין הכח הזה להיות אתערותא דלעילא תלוי באתעדל״ת. ואיך יש יחוס ושייכות לנברא שהוא מחודש מאין ליש לעורר חסד עליון של הבורא ית׳ שמו הלא אין ערוך אליו ולית מחשבה תפיסא ביה כלל. הנה זה ביאר הכתוב אח״כ דכתיב אשר נשבעת לאבותינו פי׳ לאבותינו הוא אהב׳ הטבעית המסותרת בלב כל אחד ואחד מישראל בכח וגם בפועל ממש במס״נ על קדה״ש שאהבה זו נקרא בשם אב שממנה התולדה לעשות מצות ומעשים טובים כי כל המצות הם בשביל לדבקה בו ית׳ וגם אהבה זו היא ירושה לנו מאבותינו. ובאהבה זו נמשך לנו הכח והעוז להיות תלוי אתערותא דלעילא באתעדל״ת ועי״ז ניתן הכח להמשיך ע״י מעשה המצות שע״י מצות מעשיות כמו ציצית של צמר תחתון מעורר ציצית עליונים וכן ע״י תפילין תחתונים מעורר תפילין עליונים. משא״כ אחד מעו״ג אע״פ שיתלבש בציצית ויניח תפילין לא ימשיך ולא יעורר כלום (ועמ״ש מזה בד״ה הבאים ישרש) לפי שכל אחד ואחד מישראל

המצוה של עונג שבת, ומובא בזוה״ק[לח] שכל ההשפעות של השבוע באות מסעודות שבת שלפניה, נמצא שבעשיית העיסה אנו מכינים כל ההשפעות של

ביאורים וציונים

יש לו בנפשו אהבה הטבעית הזאת ואפילו חייבי כריתות דכתיב בהם ונכרתה הנפש ההיא מלפני אני ה׳ כו׳ שנכרתה הנפש ההיא משרשה ואין אהבה טבעית זו מתגלה בנפשו מ״מ בשרשה למעלה נשאר בה בחי׳ אהבה טבעית אלא שאינה שורה ומתגלה בנפשם למטה כי הכרת תכרת וגו׳.

כתב בספר **קדושת לוי** (פ׳ מצורע ד״ה ואשה) וז״ל, והנה נבין מאמר הנ״ל, כי הדברים אין להם שחר באמרם דע מה למעלה ממך, והלא ה׳ יתברך הוא למעלה מכל העולמות ומכל השרפים ומכל חיות הקודש, ולמה נאמר ״ממך״. ומקודם נבין פסוק בתהלים (לד, טז) עיני ה׳ אל צדיקים ואזניו אל שועתם, דלכאורה יפלא בעיני האדם על המראה הזה שח״ו נחשוב זאת, כי הלא כל אדם צריך להאמין שאין לו דמות הגוף, רק כי דוד המלך ע״ה כוון לדבר גדול מאד בדברים הללו.

והנה איתא במדרש על פסוק (תהלים קכא, ה) ה׳ צלך, כי מה שאדם עושה, הצל עושה תנועת האדם, כאשר האדם עושה, כן הצל עושה אחריו כעשייתו וכהווייתו. כן כשאדם עובד את ה׳ בורא כל העולמים, אזי מה שהצדיק עושה למטה, כל תנועה ותנועה נעשית למעלה, ומכתיר את הבורא ב״ה בדיבוריו הקדושים. וכמו שכתוב בזוהר (ע״ז זוה״ק ח״ג רסה ושם נב:) כי בכל לילה ולילה כשהנשמה של הצדיק הולכת למעלה, אז כל המלאכים מכריזין הבו יקר לדיוקנא דמלכא. ובדרך משל, לבן שעושה דבר חכמה לפי השגתו, אז האב מתפאר עצמו בחכמת התינוק, הגם שלפי שכל האב הדבר הזה אינו חכמה כלל, רק אף על פי כן לפי שכל הבן בן ה׳ שנים אזי הדבר הוא חכמה. כן אנו נקראים בנים למקום (אבות פ״ג מי״ח), וכשאנו עובדים אותו אזי אנו עושים חכמה גדולה, וכדכתיב (תהלים קיא, י) ראשית חכמה יראת ה׳. לכן השי״ת ב״ה מתפאר עצמו למעלה בחכמת התינוק, ואומר לכל פמליא של מעלה ראו בני שגידלתי, שמכוין את עצמו למלאות רצוני וחפצי שאקבל ממנו תענוג, וזהו כל מגמותיו.

ונמצא מה שהאדם עושה טוב עם העין, אז העין חקוק למעלה לעשות להשי״ת ב״ה נחת רוח מזה העין. וכן כשאדם שומע תורה עם אזניו, ומשמר שלא לעשות דבר נגדו באותן האברים שלו, ומשמר שלא לשמוע דבר ליצנות וניבול פה חס ושלום, אזי האוזן חקוק למעלה. וזה כוונת חכמינו זכרונם לברכה (ב״ר פ״ב, ב) דמות צורתו של יעקב חקוק מתחת כסא כבודו, כי הוא עבד את הבורא, ולכן היתה צורתו חקוקה למעלה... .

לה. וז״ל הזוהר (ח״ב פח ע״א), זכור את יום השבת לקדשו. רבי יצחק אמר כתיב ויברך אלהים את יום השביעי וכתיב במן ששת ימים תלקטהו וביום השביעי שבת לא יהיה בו. כיון דלא משתכח ביה מזוני מה ברכתא אשתכח ביה. אלא הכי תאנא כל ברכאן דלעילא ותתא ביומא שביעאה תליין. ותאנא אמאי לא אשתכח מנא ביומא שביעאה משום דההוא יומא מתברכאן מיניה כל שיתא יומין עלאין וכל חד וחד יהיב מזוניה לתתא כל חד ביומוי מההיא ברכה דמתברכאן ביומא שביעאה. ובגיני כך מאן דאיהו בדרגא דמחימנותא בעי לסדרא פתורא ולאתקנא סעודתא בליליא דשבתא בגין דיתברך פתוריה כל אינון שיתא יומין דהא בההוא זמנא אזדמן ברכה לאתברכא כל שיתא יומין דשבתא וברכתא לא אשתכח בפתורא ריקניא. ועל כך בעי לסדרא פתוריה בליליא דשבתא בנהמי ובמזוני. רבי יצחק אמר אפילו ביומא דשבתא נמי. רבי יהודה אמר בעי לאתענגא בהאי יומא ולמיכל תלת סעודתי בשבתא בגין דישתכח שבעא וענוגא בהאי יומא בעלמא וכו׳.

(תרגום הזוהר) כתיב ויברך אלוקים את יום השביעי וכתיב במן ששת ימים תלקטוהו וביום השביעי שבת לא יהיה בו פירוש שלא ירד המן בשבת, וקשה, כיון שבשבת לא נמצא בו מזונות,

הבריאה של שבוע הבא, וכמו שחלה מתקנת העיסה כך מצות חלה מתקנת את כל הבריאה.]

עכ״פ אדם הראשון הי׳ חלתו של עולם, ובחלה זו שנלקחה מן האדמה היו כמה חלקים[לו] וזוהי הקומה שלימה של אדם הכוללת ראש, לב, עינים, ואזנים, וכו׳. וכל הנשמות של כל הדורות היו כלולים בתוך הקומה שלימה של אדם הראשון[לז], ושליחותיהם משתנות לפי מקום שורשם[לח]. וכמו שדרשו במדרש[לט] על הפסוק באיוב (נח, ד) איפה היית ביסדי ארץ, היינו באיזה מאברי אדם הראשון היית מושרש, וזה קובע מהותו הכללי של האדם.

וכמו שמצינו שיש בני אדם שעיקר

ביאורים וציונים

מה היא הברכה שנמצאת בו (שעליה נאמר ויברך אלקים את יום השביעי)

אלא כך למדנו כל הברכות של מעלה ושל מטה תלויות ביום השביעי ולמדנו כי למה לא נמצא מן ביום השביעי לפי שיום ההוא שהוא השבת מתברכים ממנו כל ששה ימים העליונים וכל אחד ואחד מאלו הששה ימים נותן מזונו למטה בעולם הזה, כל אחד ביומו שהוא שולט בו, מאותה הברכה שכל אחד מהם מתברך ביום השביעי.

ולפי שכל הברכות נשפעות ביום השבת, לכן מי שהוא במדרגה של אמונה צריך לסדר שולחן ולהכין סעודה בליל שבת כדי שיתברך שולחנו כל ששת הימים על ידי סעודה זו, כי בזמן ההוא מזדמנת שפע ברכה כדי שיתברכו כל ששת ימי השבוע על ידי שפע זה, ועל ידי זה שאדם מסדר שולחן לכבוד סעודת ליל שבת מתברך שולחנו לכל ימי השבוע וברכה לא נמצאת בשולחן ריקן ולכך צריך לסדר שולחנו בליל שבת בלחם ומזון כדי שתחול הברכה על שולחן מלא לצורך ששת ימי השבת .

רבי יצחק אמר, אפילו ביום השבת גם כן ראוי שיהיה שולחנו ערוך ומסודר בלחם ומזון, רבי יהודה אמר צריכים להתענג בזה היום ולאול ג׳ סעודות בשבת כדי שימצא בזה היום שובע ועונג בעולם.

לו. כתב בספר גור אריה (פ׳ בראשית דף כז ע״א) וז״ל, מן מזבח אדמה וא״ת אחר שנברא ממקום המזבח דוקא א״כ לא תקלוט אותו בכ״מ שהוא מת וי״ל שמקום המזבח הוא יסוד של כל העולם ומזמנו נמשך כל העולם וכאלו מכל העפר נברא כי מקום המזבח כמו כלל העולם שכן דרשו מציון מכלל יופי מציון נשתכלל העולם ועוד כי דבר שהוא אמצעי הוא שוה לכל לפי שהוא אמצעי והמזבח הוא באמצע העולם לכך הוא שוה לכל וכל העולם קולט אותו.

לז. עיין לעיל בהוספות וציונים.

לח. וכן אמרו רז״ל במדרש רבה (שמות מ, ג) וז״ל, ד״א ראה קראתי בשם בצלאל, הה״ד (קהלת ז) מה שהיה כבר נקרא שמו, אמר הקב״ה מי שהתקנתיו מראש שיעשה המשכן כבר קראתי לו שם, מהו ונודע אשר הוא אדם, עד שאדה״ר מוטל גולם הראה לו הקב״ה כל צדיק וצדיק שעתיד לעמוד ממנו, יש שהוא תלוי בראשו של אדם, ויש שהוא תלוי בשערו, ויש שהוא תלוי במצחו, ויש בעיניו, ויש בחוטמו, ויש בפיו, ויש באזנו, ויש במלתין (זה מקום הנזם), ותדע לך בשעה שהיה איוב מבקש להתווכח עם הקב״ה ואמר (איוב כג) מי יתן ידעתי ואמצאהו אערכה לפניו משפט, הקב״ה משיבו אתה מבקש להתוכח עמי (שם לח) איפה היית ביסדי ארץ, מהו איפה, א״ר שמעון בן לקיש אמר לו הקב״ה איוב אמור לי האיפה שלך באיזה מקום היתה תלויה בראשו או במצחו או באיזה אבר שלו, אם יודע אתה באיזה מקום היתה איפתך אתה מתוכח עמי, הוי איפה היית וכו׳.

לט. כתב המאור ושמש (פרשת כי תשא ד״ה וכמה) וז״ל, הדקדוק מבואר מה הוא הלשון ובמה יודע

עבודתם הוא במצוות השייכים לידים כגון גמילות חסדים ונתינת צדקה, הרי שורשם בחלק הידים של אדם הראשון. ואותם בני אדם שמושרשים בחלק הרגלים של אדם הראשון עיקר עסקם הוא ברגליהם כגון מצות ביקור חולים והלוויית המת וכדומה.

ואף שיש הרבה בני אדם עם מדריגות שונות בזה, ולא ראי זה כראי זה, הצד השוה שבהם שכולם רוצים לעבוד את ה׳ לשמה, וממלאים את תפקידם הראוי להם בעולם שבעבורם נשלחו מן השמים לעולם הזה[מ].

ביאורים וציונים

אפוא לא היה לו לומר רק ובמה יודע כי מצאתי חן. ונראה לי לפרש על פי מה דפירשו על פסוק הנאמר באיוב איפוא היית ביסדי ארץ, ופירשו איפה שלך היכן היתה, כי אדם הראשון הוא היה כללות כל הנשמות ובו היו כל הנשמות העתידים לבא לעולם, הרבה מהם היו כלולים במצחו של אדם הראשון והרבה נשמות היו בחוטמו והרבה בשפתים ובעינים והרבה נשמות היו תלוים בדקנו, ואדם הראשון היה כמו איפה לכל הנשמות והיא העיקר עבדות בכדי שכל אחד ואחד יתקן את שורש נשמתו כפי שרשו באיזה איפה שהיה באדם הראשון. וזה שאמר הקב״ה לאיוב איפוא היית ביסדי ארץ, רצה לומר איפה שלך היכן היתה באדם הראשון, כן הוא במדרש רבה בפרשת כי תשא.

וכן כתב **בדרך פקודיך** (מצות עשה א׳ אות ד׳) וז״ל, טעם המצוה בדברי מר״ן האריז״ל מבואר בס׳ הגלגולים בפ״א י״ב וז״ל, הנה כבר בארנו וכו׳ ענין אותן הד׳ מלכי אדום שנאצלו קודם האצילות ומתו בסוד בונה עולמות ומחריבן ואח״כ נתבררו. והטוב שבהם הראוי לאצילות עלה לאצילות והראוי לבריאה וכו׳ וכן חלק הראוי לכל הנבראים שבכל העולמות וכו׳ ומהפסולת של אותן ד׳ מלכים נתהוו כל הקליפות הנק׳ אדם בליעל כי גם את זה לעומת זה וכו׳. והנה כשברא הקב״ה את אדה״ר בירר החלק של הנפשות והרוחות והנשמות שהי׳ מעורבין עם אותו הרע של אותן הד׳ מלכים [שהרבה ניצוצי קדושה נשארו מעורבים כנודע מבחי׳ רפ״ח ניצוצין] ולקחם ועשה מהם נשמות אדה״ר כללה מכל הבחינות וכו׳ כל הנפשות והרוחות והנשמות כולם היו כלולים באדה״ר בעת שנברא. יש נפש שתלוי בראשו של אדם ויש בעיניו וכו׳ כל הנשמות שהם מצד הטוב כלולות בו ותלויות בו ואחר שחטא ועירב הטוב ברע וכו׳ כשאכל מעה״ד טו״ר עירב הטוב ברע ונתערב הטוב של אדה״ר ברע של הקליפות וכו׳. כי כמו שכל הנשמות ישראל היו כלולים באדם הראשון רמ״ח איברים שבהם תלוים כל נשמות הטוב כן כל רמ״ח איברים שבאדם בליעל כלולים רמ״ח איברים שבהם תלוים כל נשמות הרע וכשחטא אדה״ר ואכל מעה״ד טו״ר נתערבו יחד ונתלבשו אותן הנשמות הטובות וכו׳ באותן שבאדם בליעל כל אבר בתוך אבר כמוהו הא כיצד ראש בתוך ראש וכו׳ כמו שהשכינה נכנסה לגלות פי׳ שמתלבשת בתוך י״ס דמסאבותא כן נשמות הצדיקים גלו ונתלבשו תוך הרע וכו׳ ובכל דור ודור יוצאין הנשמות הטוב מתוך הרע ההוא ובאין לעוה״ז ע״י מצות פרי׳ ורבי׳ שצונו הקב״ה לטעם זה והבינהו. וכפי שהוא אותו הדור כן כפי ערך ההוא יוצאין הנשמות מהקליפות פעמים מאבר הראש וכו׳ וכאשר יוגמרו כולם להתתקן וכו׳ ואפילו טוב דרגלים וכו׳ כדין ייתי משיחא וזה הרמז בפ׳ פקודי עד דמטא רגלין ברגלין והנה בדרא בתראי דמלכא משיחא כבר יוגמר עוד להתברר קומת אדה״ר ולא נשאר כ״א העקביים שלו וכשיגמרו להתברר אז יבא משיח וכו׳ ע״כ. (ועיין במדרש תנחומא פ׳ כי תשא סימן י״ב ד״ה וידבר ה׳, ובמאור ושמש פ׳ אחרי ד״ה ונראה).

מ. בספר **תפארת שלמה** (בראשית) כתב וז״ל, דהנה ידוע מפי הספרים הקדושים שעיקר בריאת העולם היה להטיב לברואיו להיות להם חיים וקיום לעולם הבא וזהו ע״י תורה ומצות. והנה היה גלוי וידוע לפני הבורא ב״ה שכמעט בזמן הזה אינו

ואף שיש לאדם בחירה להיות צדיק או רשע, מכל מקום לבו מטה אותו לדברים מיוחדים, ואין נטיית הלב של ראובן דומה לשל שמעון, ושינויים גדולים מצינו בזה. וכל אחד יכול להכיר מקומו באדם הראשון על פי המעשים והנטיות

ביאורים וציונים

במציאות שיהיו כל ישראל מלאים בתורה ומצות כמו התנאים והאמוראים ומה יעשו אזובי קיר שאחד יש לו הבנה ללמוד אך אין בידו לקיים המצות בצדקה וגמ״ח. ואחד יש בידו לקיים מצות צדקה ואין לו פנאי ללמוד או שאין לו הבנה כלל ללמוד כמו שאנו רואים כמה בנ״א שאין ביכולתם להבין שום דברי תורה. ואחד שאין בידו יכולת ללמוד ולא לתת צדקה. וא״כ נאמר (תהלים פט, מח) על מה שוא בראת בני אדם. ומה נעשה בבני אדם כאלו. ע״ז באה המשנה הזאת לנעץ סופו בתחלתו שהתחיל כל ישראל יש להם חלק לעוה״ב ואם ישאלך וכי הקב״ה וותרן. הוא שיתן להם עוה״ב בחנם. לזה אמר חמשה קנינים הם דהיינו שעל ידם יכול לזכות לעוה״ב. ולזה פרט התנא שבחמשה קנינים הללו דהיינו אפילו באחד מקנינים הללו יכול לזכות לו עולמו. וזה שהתחיל תורה קנין אחד היינו שבתורה לחוד אם אין בידו לקיים מצות צדקה רק בלימודו לבדו יכול להיות לו קנין ביחודו של עולם. וזה כוונתו קנין אחד קנין באחדותו ית״ש ויש לו חלק בעוה״ב וממילא אם האדם לקח לו לקב״ה לחלקו ולקנינו אז ממילא הקב״ה לוקח לו להאדם ג״כ לקנינו וכמ״ש (דברים לב, ט) יעקב חבל נחלתו. שמים וארץ קנין אחד. בזה נקדים דברי הרמב״ם ז״ל (ב, א) מהלכות יסודי התורה וז״ל האל הנכבד והנורא הזה מצוה לאהבה וליראה אותו שנאמר ואהבת את ה׳ אלהיך ונאמר את ה׳ אלהיך תירא. והאיך הוא הדרך לאהבתו וליראתו בשעה שיתבונן האדם במעשיו ובברואיו הנפלאים והגדולים ויראה מהם חכמתו שאין לה ערך ולא קץ ומיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול כמ״ש דהמע״ה (תהלים מב, ג) צמאה נפשי לאלהים לאל חי. וכשמחשב הדברים האלה עצמן הוא נרתע לאחוריו ויפחד ויודע שהוא בריה קלה מועטת לפני תמים דעות כמ״ש דוד המלך ע״ה (תהלים ח, ד) כי אראה שמיך מעשי אצבעותיך מה אנוש כי תזכרנו וגו׳ שמתוך כך מכיר את מי שאמר והיה העולם עכ״ל הזהב. וז״פ שמים וארץ קנין אחד היינו אם האדם אינו יודע ללמוד רק הוא הולך במחשבה זאת מלוך על כל העולם כולו בכבודך וכל חפצו שיהיה מלא כל העולם כולו כבודו ית״ש גם ע״ז קונה האחדות שיהיה אחדותו ית״ש שורה עליו. אברהם קנין אחד. שמצינו (בראשית יב, ה, ברש״י) אברהם מגייר את האנשים שרצה לזכות את כל העולם כולו שיהיו עובדי השי״ת וכדי שיזכו לחיי עוה״ב [וההולך בדרך זה ללמד ליושבי תבל לדעת את ה׳ ולקרבם לעבודתו ישיג קנין באחדותו ית״ש ג״כ] והחילוק שבין שמים וארץ קנין אחד לבין אברהם קנין אחד הוא שקנין שמים וארץ היינו שאינו חושש רק על כבוד הבורא ב״ה. וקנין אברהם היה לכוונת שניהם לאהבת הבורא שיתענג בעבודתם ואהבת העולם ג״כ שיקבלו שכר טוב בעולם. ישראל קנין אחד היינו אפילו לא יהיה בידו רק אהבת ישראל לבדו כמ״ש הלל להגר (שבת לא, א) ואהבת לרעך כמוך ואידך זיל גמור. בזה יש לו ג״כ קנין באחדותו ית״ש. בית המקדש קנין אחד. היינו אדם שאין בידו כל הנ״ל רק מה שמתאבל על חורבן ביהמ״ק ומצטער בצרת ישראל ג״כ הוא קנין אחד והם האבילי ציון וירושלים. וזה י״ל פי׳ הכ׳ (ישעיהו סו, י) שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה מאי קמל״ן פשיטא שבבנין בהמ״ק יהיו ששים ושמחים כל המתאבלים עליה. רק הפי׳ הוא אפי׳ אין בידו תורה ומצות רק מה שהוא מתאבל על חורבן ביהמ״ק ג״כ יש לו קנין באחדותו ית״ש. וז״ש כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בנחמתה פי׳ רואה עתה תיכף בנחמתה. (עיין במדרש פ׳ חיי שרה פ׳ ס״ב):

שמתאוה להם והוא שואב מהם חיות. כמו לדוגמא, דורו של משה רבינו הי׳ "הראש" של כל הדורות, ושורשם מהראש של אדם הראשון, והם היו הדור דעה שקיבלו את התורה מסיני ועיקר עבודתם היתה בתורה. וכן בכל דורות הבאים היו ראשי הדורות שייכים לחלק הראש של אדם הראשון. ודוד המלך ע״ה הי׳ הראש של הנשמות שהם מחלק הלב של אדם הראשון שהם בעלי הרגש ועיקר עבודתם הוא בתפלה, וכן אמר דוד על עצמו "ואני תפלה" שהוא הי׳ הנעים זמירות ישראל, והראש לכל בעלי תפלה שעתידים לבא.

והיות שהאדם כולל כל חלקי הבריאה, שיש לו רמ״ח אברים ושס״ה גידים המכוונים נגד הרמ״ח ושס״ה של הבריאה, וזהו הצלם אלהים שנברא האדם בצלמו, לכן אין כח עבודתו פועל רק על עצמו כי אם על כל חלקי הבריאה המכוונים נגדו[מא], כגון, אדם שעבודתו בידים, אזי כשהוא עושה מצוה בידיו הרי הוא מחיה את כל חלקי הבריאה שיש להם שייכות לידים, וכן בכל האברים.

וחילוק זה בפעולותיהם השונות שהיא תוצאה ממקומם בהקומה שלימה, מתגלה בשתי פנים, א׳ בסדר קומה שלימה של הנשמות בהדור עצמו. ב׳ בסדר הדורות בכללות, שיש דורות שכללות הדור מקורם בראש או במוח של אדם הראשון. וזוהי המשמעות של התיבה

ביאורים וציונים

מא. וכן אמרו בתיקוני זהר (תיקון ע׳ דף קל ע״ב) וז״ל, ואברין דבר נש כלהו אינון מסודרין על סדרי בראשית, ובגין דא אתקרי בר נש עולם קטן, ומאן דאמליך לקודשא בריך הוא על כל אבר ואבר, כאלו אמליך ליה על כל עלמא, ואגרא דבר נש דאמליך ליה על כל אבר ואבר לא אתייהב רשו לגלאה וכו׳, ע״כ.

(תרגום הזוהר) וכל האברים של האדם הם מסודרים על סדרי מעשה בראשית, ובשביל זה נקרא האדם עולם קטן, (כי כל מה שיש בעולם הגדולדהיינו באדם העליון יש דוגמתו באדם התחתון) ומי שממליך את הקב״ה על כל אבר ואבר (על ידי קיום המצוות התלויות באבריו) נחשב לו כאילו המליך אותו על כל העולם. ושכרו של האדם שהמליך את הקב״ה על כל אבר ואבר לא ניתנה רשות לגלות שכרו הגדול.

ובספר מאור ושמש (פרשת נח ד״ה ואני) כתב וז״ל, ונראה לפרש דהנה הבורא ית״ש ברא כל העולמות עליונים ותחתונים שיכירו כולם אלהותו ומלכותו אפילו הבהמות והחיות והעופות, וכן היה בשעת הבריאה שאמר אדם הראשון לכולם בואו ונשתחוה וכו׳ וכן עשו וקבלו עליהם עול מלכותו. אמנם לאחר שנתקלקלו הדורות ושכחו כולם את הבורא אשר בראם ונפלו ממדריגתם ונשאר על האדם שיזדכך מעשיו עד שימשיך אלהותו ית״ש על כל הנבראים ושיבא לכולם השתוקקות לעבודתו כמקדם ויכירו כח מלכותו, ובמה יוכל האדם להמשיך אלהותו ית״ש על הנבראים, הכל על ידי התורה והעבודה זו תפלה שעל ידי עוסקו בתורה והתאמצותו בתפלה ובשירות ותשבחות ומזמורים באמרו הללו ה׳ מן הארץ תנינים וכו׳ החיה וכל בהמה וכו׳ ומדבק עצמו בדביקות ה׳ אזי ממשיך אלהותו עליהם שיבא לכל בריה חיות אלהותו ית״ש, וכן כשלומד תורה ומדבק עצמו בעת למודו ותפלתו באותיות התורה ובפנימיות אשר שם שורש כל הברואים כי אין לך שום נברא בעולם שלא יהיה לו שורש באותיות התורה אזי ממשיך חיות אלהותו ית״ש עליהם גם בעת האכילה וגם במלבושיו

"דור" שהוא מלשון מתדרדר, פי' מתגלגל, היינו שמדורו של משה רבינו והלאה מתדרדר כלפי מטה ומתרחק יותר מהראש.

ולכן אם נחשוב את סדר הדורות מיום היותנו לאומה ועד עכשיו, הרי כיון שדור המדבר הוא הראש, כמ"ש בהתאסף "ראשי" עם (דברים לג, ה), שהיה אז הקיבוץ של ראשי העם[מב], אזי כשמגיעים לדורות האחרונים, הדור שלנו, אנחנו כבר נמצאים בתחתיתו של אדם הראשון, בהעקב ממש. וזוהי הלשון המבואר בחז"ל עקבתא דמשיחא, שדורנו בא מהעקב של אדם הראשון. וכמו שהאריה"ק כבר אמר בדורו, שכבר התחיל זמן של "עקבתא דמשיחא", פי' שהוא הי' הראש לכל הנשמות של עקבתא דמשיחא, ואף שכבר עברו כד' מאות שנים מימי האריה"ק, מכל מקום הרי מבואר במשניות (סוטה ט, ח) שבפיסת הרגל עצמה יש שלשים אברים, ולכן עכשיו כבר הגענו עד לתחתית העקב ממש.

ועל פי זה נבין למה בדורות של עקבתא דמשיחא ההסתר כל כך גדול

ביאורים וציונים

מזמשיך גם כן חיות אלהות על הנבראים ומקשר אותם למעלה כאשר כבר אמרנו מזה במקום אחר, וזהו מחמת שהאדם הוא עולם קטן ונכללו בו כל העולמות העליונים ותחתונים על כן יוכל להתחבר עצמו עמהם בתורתו ותפלתו להעלותם ולהמשיך להם אור אלהותו וממילא צדיק כזה יוכל לקיים כל העולם כולו שלא יתמוטט ח"ו מחמת שממשיך כח אלהותו ית"ש על כל הנבראים. וזהו פירוש הפסוקים ואני הנני מקים את בריתי אתכם, רצה לומר שתכלול כל הברואים אתכם בעת עבודתכם לה', וזהו את כל נפש החיה אשר אתכם וגו' בעוף ובבהמה ובכל חית הארץ אתכם, רצה לומר שתכלול את כל הנבראים הן הבהמות והן החיות ועופות תכללו אותם אתכם וממילא יבא בהם חיות אלהותו ויהיה קיום העולם.

ובספר **רסיסי לילה** (אות מו) כתב וז"ל, כמו שראשית המחשבה דהשם יתברך הוא כולל הכל שממנו חיותם כמ"ש ואתה מחי' את כולם כך האדם נקרא עולם קטן שכולל הכל וכל הכוחות של כל הנבראים כלולים בו והוא כלול בהם ומשפיע להם מצד סוף מעשה היינו מצד ההשקפה אל התכלית [כדרך שכתבתי במקום אחר כמו דיעקב אע"ה כולל כל הנפשות ישראל מצד ההתחלה שהוא שרשם כך משיח כוללם מצד התכלית. וכמו שיש בכל א' מישראל שורש נפש מהאבות כך יש בו שורש מנפש משיח ג"כ]. ומצד הזה אמרו (כ"ב עה ע"ב) עתיד הקב"ה לקרוא לצדיקים בשמו היינו שם הוי' שהוא הרומז שמהוה את הכל וכולל הכל. וכך הצדיקים אמרו ז"ל (ב"ר ח, ז) על פסוק המה היוצרים שהיו שותפים כביכול בבריאת עולם הכוונה מצד התכלית שאליהם היה מכוון כל הבריאה לצוות לזה ונמצא כוחם הוא המשפיע כלל הבריאה.

ובספר **מחשבות חרוץ** (ריש פרק יא) כתב וז"ל, האותיות הם שורש הכל, כי כל דיבור ומחשבה הוא באותיות כידוע, ובדבר ד' שמים נעשו, ובי' מאמרות נברא הכל אמירה הוא בלחישו, ואותיות המחשבה על ידם השתלשלו עולמות אצילות בריאה יצירה בג' מיני מחשבות שבאדם במוח ולב וחיבורם הנמשך לדיבור שהם סוד חב"ד, ואח"כ אותיות הדיבור שבהם נעשה עולם העשי', וזה שאמרו בב"ר שהתורה דפוס של כל מעשה בראשית ודבאורייתא ברא קוב"ה עלמא היינו באותיות התורה, וכל נברא יש בו אותיות פרטיות שעל ידם נברא והם שורש חיותו וקיומו, והאדם שנקרא עולם

והחושך מתחזק ביותר, כיון שהוא דומה לעקב, שהעקב נמצא במקום שאין שם הרגש כלל, שאם יתחוב מחט בהעקב כמעט ואינו מורגש כלל. כך אנו בדורנו כבר אבדנו את ההרגש[מג], שאין אנו מרגישים ואין לנו את ה״געפיל״ אל עוצם קדושת התורה והמצוות. ועוד, שהעקב נמצא על המקום שבגוף שלעולם הוא חשוך, ואפילו כשאדם עומד בתקופת תמוז באמצע היום תחת השמש, הרי בכל שאר חלקי גופו יש אור המאיר עליו, אבל תחת הרגל במקום העקב אינו מאיר כלל, וגם שהוא האבר היותר רחוק מהראש, שהוא מקור החושים. ואם בזמן האריה״ק כבר הי׳ בתחילת העקב הרי אנחנו העור התחתון שבעקב שכבר נוגע בארץ ממש, וכמו שנאמר (תהלים מד, כו) כי שחה לארץ נפשנו דבקה לארץ בטננו, ועוד שכבר נתקיים מה שאמרו רז״ל במס׳ סוטה[מד] (דף מט ע״ב) דבעקבות משיחא חוצפא יסגא וכו׳ וכל הדברים המבוארים שם. והחושך שורה על העולם בתוקף, מה שלא היה בדורות שלפנינו[מה].

וכן מצינו בסדר הדורות, מהאבות הקדושים עד מתן תורה, שגם באותה תקופה עצמה היה בסדר של קומה שלימה מהראש עד הרגליים, והאבות היו

ביאורים וציונים

קטן שהוא כולל כל הבריאה וכל העולם כולו יש בו כל הכ״ב אותיות וע״כ נאמר עליו בצלמנו כדמותינו, וכל ספר יצירה הוא לבאר זה איך הכל נברא על ידי הכ״ב אותיות העולם והאדם ומסיים אלו הם כ״ב אותיות שבהם חקק כו׳ ועשה מהם שלשה ספרים וברא מהם את כל עולמו וצר מהם את כל היצור ואת כל העתיד לצור וכשבא אברהם אבינו ע״ה כו׳ נגלה עליו אדון הכל כו׳ וקשר כ״ב אותיות התורה בלשונו כו׳ ע״ש. (ועיין עוד בספר נפש החיים בתחילתו ובספר דרך ח׳).

מב. כתב בספר **דברי סופרים** (ליקוטי מאמרים אות י׳) וז״ל, ומשה רבינו ע״ה ודור המדבר לא נחלו לארץ כי הם דור דעה ומקבלי התורה דוגמת כהנים ולוים שהם נקראים בלשון הכתוב בכ״מ השופטים מישראל כמש״נ ובאת אל הכהנים וגו׳ ואל השופט וגו׳, וכמו ששמעתי כי כל ראשי מנהיגי שופטי ופרנסי הדורות הם גלגולי דור המדבר שאפילו הפחות שבדור המדבר הוא ראש ושופט באיזה דור דלכן נאמר ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם וגו׳ שמשה רבינו ע״ה היה מלך על כל ראשי עם, והשופט שהוא מדור המדבר הוא דוגמת כהנים ולוים שאין להם חלק בארץ רק ה׳ חלקם זהו הנבחר לשופט, ולכך נבחרו באמת עפ״י רוב כהנים ולויים וכמ״ש בספר יוחסין וכמ״ש במקום אחר.

מג. בספר **נר ישראל** (קץ הימין) כתב וז״ל, רבינו מרידין זי״ע אמר: קודם ביאת הגואל צדק יהיה קשה להתחזק באמונה כמו שקשה לטפס על כותל חלק.

מד. בספר **נר ישראל** (קץ הימין) כתב וז״ל, וזהו מה שהזהיר לנו זקיני מרידין זי״ע, אחר שראה באספקלריא המאירה מה שאנו עוד נצטרך לסבול בגלות המר הזה, והסתרה עצומה וחשכות נורא יכסה ארץ שבגללה רבים יהיו החללים שיפלו מאמונת השי״ת, לכן בא לעוררם מתחילה ע״ז, דסוף סוף תדעו שההתחזקות באמונה היא עיקר העיקרים וישועתכם תלויה בדבר זה.

מה. בספר **נר ישראל** (קץ הימין) הובא בשם האדמו״ר הזקן מסא״ג זי״ע וז״ל, אם כי לפי ראות העין

הראשים, ואחר כך התחילה תקופה של הי״ב שבטים ואחר כך התקופה של ע׳ נפש, שזו התחילה כשנמצא הגביע באמתחת בנימין, והתחיל זמן הגלות[מו]. וג׳ תקופות הללו מרומזות באותיות גבי״ע ג׳ אבות, י״ב שבטים, ע׳ נפש, שבהם התחיל זמן הגלות. וכשמת יעקב אבינו התחילה תקופת העקב של הסדר של קודם מתן תורה. ובפרשת ויחי המדברת ממיתתו של יעקב אבינו מבואר ברש״י (בראשית מח, ח) למה פרשה זו סתומה לפי שכיון שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם ולבם של ישראל וגו׳. וכ״ז הוא מעשה אבות סימן לבנים, למה שיקרה אחר זמן מתן תורה עד הדור שלנו שהיא פרשה סתומה, בגין שנסתמו עינינו ולבנו. ונתקיים בנו דברי חז״ל (פוף מסכת סופה) ותהי אמת נעדרת, שכמעט אי אפשר למצוא נקודה של אמת, כי היא נעדרת ממש. ומרומז דבר זה בקריאת שמע שאנו קוראים שיש בה רמ״ח תיבות נגד רמ״ח אברים, אולם האבר האחרון אינו כתוב בקריאת שמע - והיינו תיבת אמת. דהלא בספר התורה תיבת אמת ליתא, וזה רומז על דורנו - הדור האחרון כנגד האבר האחרון שנסתם כ״כ והאמת נעדרת עד שלא נראית.

ביאורים וציונים

נראה שהדור יורד בכל פעם למדריגה יותר נמוכה מהדורות הקודמים, ויש חשש שזה יעורר דאגה בלב האדם בחושבו: אם הראשונים הטובים מאתנו בהרבה, לא זכו לגאולה, הרי עאכו״כ שאנו לא נזכה לה ח״ו, אבל האמת אינו כן, כי כמו ביציאת מצרים אם כי היו משוקעים במ״ט שערי טומאה, ורגע של יציאתם היתה נמוכה מכל הימים, ולבסוף נתהפך הכל לטוב גמור, כן גם עתה, אעפ״י שאנו רואים שהדור יורד למטה, אבל כנראה ששם במקום הנמוך והשפל בתכלית, שם מתנוצץ אור הגאולה ונזכה לגאולה שלימה במהרה, אכי״ר.

ובספר **נר ישראל** (קץ הימין, הביאו בשם הה״ק מרוזין זי״ע), וז״ל, לפני שיבוא מלך המשיח במהרה, יצטרכו בני ישראל לעמוד בנסיון גדול עד מאד, דיהיה כעין הוויכוח (מלחמת הדיעות) שהיתה בין אליהו הנביא זל״ט ולהבדיל נביאי הבעל, כן יהיה בין ישראל לבין רשעי אוה״ע, ואם לא די לנו בזה (שדור שפל ונמוך כמונו יצטרך לעמוד מול התוקפים אותם, משא״כ בימים ההם שעמד ״אליהו הנביא״ בראש המערכה לצד הקדושה), יהיה עוד הבדל גדול בינינו לביניהם, דאז בסופו של דבר היתה האות והמופת לצד הקדושה, אבל לא כן יהיה לנו, האות והמופת יהיה ח״ו לצד הסט״א רח״ל, ואין לנו עצה אחרת כי אם להתחזק באמונה שלימה גם בעת ההסתר הנורא הזה.

ועוד שם וז״ל, אמר רבינו מריד״ין זי״ע: טרם בוא יבוא הגואל יהיה מצב כזה שלההמון עם הפשוטים יהיה טוב, משא״כ להבעל השגה יהיה קשה מאד הן בגשמיות והן ברוחניות עד כדי כך שבקושי יוכלו לומר א קאפיטעל תהלים כראוי; ואם תשאלו אותי למה אני מבשר אתכם את זה? דכדאי שתדעו זאת מראש כדי שלא תפלו ברוחכם אלא תראו להתחזק ולהתאמץ בעוז ותעצומות.

מו. **בספר הזכות** (פרשת שמות) כתב וז״ל, וחנני השם יתברך בחסדו, הנה ד׳ בחינות בישראל, אבות, י״ב שבטים, ע׳ נפש, ס׳ רבוא, כמו שאיתא במדרש נגד ד׳ עולמות, ומצד אבות וי״ב שבטים אין גלות, שהן עליון על העולם, רק בבחינת ע׳ נפש מתחיל שמכוונים נגד ע׳ אומות וצריך בירור.

וכן בחדשי השנה יש ראש וסוף, ניסן שהוא ראש חדשים, עד חודש אדר שהוא סוף השנה כנגד העקב. וכן מצינו בגמ' (סוטה דף קלט ע"ב) אודות הנס פורים שהוא באדר, אסתר מן התורה מנין, דכתיב ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא. ודבר זה ניכר אפילו בחלק הטוב שיש בחודש זה שאפי' הניסים שהיו בו הם היפך הניסים של חודש ניסן, שניסן כשמו כן הוא, חודש של ניסים גלויים, כגון יציאת מצרים וקריעת ים סוף וכו', מה שאין כן אדר הוא מלשון אדרת, שהניסים שבו מלובשים בטבע. שהשגחת הבורא ב"ה נסתרת, ונראה ח"ו שהעולם מתנהג רק על פי טבע. והתגברות ההסתר, הוא מה שאנו רואים היום שכבר לא ניתן רשות לצדיקים לגלות כוחם ולהראות ניסים ונפלאות לחזק אמונתנו כפי שהיה אפי' בדורות האחרונים לפני כחמישים שנה.

היוצא מדברינו שיש הרבה מדריגות בנשמות (וממשיך לבאר המדריגות השונות) וכן בכל דור ודור יש **ראשי אלפי ישראל שנשמותיהם הם ראש** ומוח לגבי נשמות ההמון ועמי הארץ, וכמו שביארנו שבכל דור בפרטות, גם ישנה הקומה שלימה הכוללת רמ"ח אברים. ראש מוח ולב וכו', וע"פ מה שביארנו שראשי הדור הם מהנשמות שהיו בדורו של משה רבינו ע"ה ונתגלגלו פעם נוספת בדורות האחרונים[מז]. וכמו שמצינו שמשה רבינו מינה שרי אלפים ושרי מאות ושרי חמישים ושרי עשרות, ולכאורה למה היו צריכים דיין א' לכל עשרה ושר נוסף על כל החמישים וכו'. אלא דכשמינה משה רבינו את הראשים, לא היה המינוי רק על אותן אנשים של דור המדבר בלבד, כי אם על כל הדורות שעתידין לבוא מהם[מח]. וכן אפשר שיהיו כמה בני ראשי הדור וצדיק א' יהיה הראש לזמן מסויים ואחר כך יעבור זה לצדיק אחר, והכל לפי הזמן ולפי הדור.

וכן נפשות לגבי נפשות כי כל נפש כלולה מנפש רוח ונשמה, הנה, כל נשמה כלולה יחד מה' חלקים והם נפש, רוח, נשמה, חיה, יחידה[מט], כמו שאיתא שכנגד ה' חלקים אלה אמר דוד המלך ע"ה ה'

ביאורים וציונים

מז. עיין לעיל בהוספות וציונים

מח. **בספר דברי סופרים** (לקוטי מאמרים, אות י' ד"ה ולכך) כתב וז"ל, וכמו ששמעתי כי כל ראשי מנהיגי שופטי ופרנסי הדורות הם גלגולי דור המדבר שאפילו הפחות שבדור המדבר הוא ראש ושופט באיזה דור דלכן נאמר ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם וגו' שמשה רבינו ע"ה היה מלך על כל ראשי עם וכו'.

מט. וכן אמרו רז"ל במדרש רבה (בראשית יד, ט) וז"ל, חמשה שמות נקראו לה, נפש, רוח, נשמה, יחידה, חיה. נפש, זה הדם שנאמר (דברים יב, כג) כי הדם הוא הנפש. רוח, שהיא עולה ויורדת שנאמר (קהלת ג, כא) מי יודע רוח בני האדם העולה היא למעלה. נשמה, זו האופיה, דברייתא אמרין האופיתא טבא. חיה, שכל האברים מתים והיא חיה בגוף. יחידה, שכל האברים משנים שנים, והיא יחידה בגוף, הה"ד (איוב לד, יד) אם ישים אליו לבו רוחו ונשמתו אליו יאסוף. (ועיין עוד במדרש רבה דברים ב, לז, ובהערה שאחר זה).

פעמים ברכי נפשי בתהלים[ג]. והחלק האחרון הוא הנפש שממנה נעשה המעשים בפועל מה שאנו פועלים. ולמעלה ממנה הרוח שממנה נמשכים ההרהורים של האדם. ולמעלה ממנה הוא הנשמה שהוא ענין מחשבת האדם[נא]. ולמעלה מהם יש בחינת חיה שהיא נקראת נשמה לנשמה, והוא ענין גבוה מאד. ועל כולם יש מדריגה נשגבה מאד הנקראת יחידה. והוא המקור של כל נשמות ישראל, ובה כל הנשמות מחוברות יחד ונשמה אחת[נב], והיא בחינת נשמת יעקב אבינו, ובחינה זה תתגלה

ביאורים וציונים

נ. **הבאר מים חיים** (בראשית כ, ז ד״ה וייצר ה׳) כתב וז״ל,

ונראה דהכתוב רומז בזה לחמשה חלקי הנשמה שניתן באדם שכנגדם אמר דוד חמשה פעמים ברכי נפשי הנקראים בפי חכמי אמת נפש רוח נשמה חיה יחידה. וכן הוא במדרש חז״ל בפרשה זו חמשה שמות נקראו לה וכוונתם על חמשה חלקים הללו.

נא. כתב **בערבי נחל** (פ׳ ויקהל דרוש א׳) וז״ל, נודע היות

הנשמה באה לעולם לבלתי תאכל נהמא דכסופא, וכתבו הקדמונים כי הנשמות ניתנות באדם, והוא בכח, וניתנת לו להוציאה מכח אל הפועל. ולהבינך ענין זה בבירור כך הוא, (עיין מה שכתבנו בפרשת וישלח מהשייך לזה ונבאר עתה כל הדברים היטב). הענין הוא, כי יש באדם נפש רוח נשמה, ונשמה לנשמה. והענין, כי חלק הנפש היא כח המעשה הניתן באדם, כי דומם אין לו תנועה ולא יעשה מאומה, וניתן באדם נפש חיה ועל ידי זה יש לו כח לעשות כל מה שחפץ. הרוח הוא כח וחיות מאת ה׳ ניתן באדם אשר בכחו יוכל לדבר, ולזה מתרגם לרוח ממללא. נשמה, הוא חיות וכח מאת ה׳ אשר בו יחשוב האדם כל מה שחפץ, והוא מעולם המחשבה. נשמה לנשמה, הוא השכל שניתן באדם חיות וכח מאת ה׳ אשר בו ישכיל בכל המושכלות, כל אחד כפי ערך שכלו כך ישכיל. הרי אלו ארבעה מיני חיות באדם, ואחרי מותו הגוף כלה ולא נשאר רק ד׳ חלקי נשמה הללו כי זה כל האדם, אבל הגוף אינו רק לבוש שפושטין אותו. ואמנם כל אלו החיות ניתנו באדם בכח והוא יוציאם לפועל.

נב. **בספר הזכות** פ׳ שמות כ׳ ובאמת הפירוש שישראל הם ב׳ הבחינות מספר ואין מספר, והברכה שהמספר יהיה אשר לא יספר, דכתיב נפלאות עד אין מספר, שמה שיש בעולמות הוא בחינת מספר, והנפלאות מעולם עליון שאין מספר, ועיקר התיקון שיהיה ניכר בעולם הזה שהכל במספר ניכר ומבורר בטבע, ויודע בעולם שהשם יתברך ברא הכל הטבע והחסתר, ונעשה מהמספר עד אין מספר, ומבואר בזהר תצוה כנ״ל דשמא קדישא סתים וגליא, כן ישראל מספר ואין מספר, וכן ארץ ישראל רוח פשטא ליה בזמן שיושבים עליה כו׳ כצבי, וקיפלה הקדוש ברוך הוא תחת יעקב גם כן כנ״ל וכן כל בני ישראל אצל הארון כמו שכתוב בזאת תדעון כו׳ ובבית המקדש עומדים צפופים כו׳ רוחים כו׳, הכל מהנ״ל שבאין לבחינת אין מספר, היינו אל הנקודה של המכוון שעלו במחשבה, ושם כל ישראל אחדות אחד שכולם כוונתם לעשות רצון השם יתברך, רק למטה בחינת התחלקות זה באופן זה, וזה כך כפי ענין שנברא, וזה נקרא פרט, ונעשה מזה כלל שכולם המכוון לענין אחד, והשם יתברך המאחד אותם על ידי הצדיק הכוללם, מכניסם לבחינת כלל אין מספר, ויכולין כל ישראל לעמוד במקום אחד, כמו שהיה בבית המקדש תמיד ועם כל זה צריך כל אחד לתקן ענין שלו בבחינת מספר דגם כן בחינת סתום וגלוי דאין בכלל אלא מה שבפרט.

ובספר **שיחת מלאכי השרת** פרק ג׳ וז״ל וכח זה רצה לומר החכמה המרובה ועמוקה שבנפש עד שמתייחדת על ידו עם המאציל הם שני השמות חיה ויחידה שלנפש. וביאור זה כי נשמה לנשמה רצה לומר כח וחיות של הנשמה גם זה הכח הוא בנשמה

כשיבוא משיח צדקנו בב״א. ועל זה כתב הבעל התניא שלא רק בנשמה יש קומה שלימה, והראשים הם בחינת ראש לגבי שאר ההמון, אלא גם בחלק השפל ביותר שהוא חלק הנפש, גם בה יש קומה שלימה במדריגות שונות של נפשות הדורות.

וצריך לדעת שאף שיש לכל אדם את כל החלקים האלו, מכל מקום אינן מתגלין לכל אחד בשוה[נג], כי הנה כשאדם נולד, הוא מקבל את חלק הנפש שלו, וכשנעשה בן שלש עשרה, מקבל את חלק הרוח, ובגיל עשרים הוא מקבל את חלק

ביאורים וציונים

עצמה כמו האדם שהוא נפש העולם וגם הוא מכלל העולם. וחיות הנשמה שהיא חלק מהכל הוא על ידי דביקותה עם הכל יתברך שמו שהוא אחד יחיד ומיוחד. וכמו שכח המדבר בעולם הוא כלול משנים דהיינו חומר וצורה גוף ונפש כך כח זה שבנפש הוא כלול משני אלו. וחומר הנשמה לנשמה הוא ענין שהוא חלק אלקי ממעל שדבר זה הוא הנותן קיום וחיות לנשמה כאשר הוא אדוק ודבוק במחשבה בזה שכל כוחותיו הם מחלק אלקי וה׳ שוכן בקרבו דבר זה הוא החומר של כח וחיות נשמתו.

לזה נקרא חיה שהכל מתים והיא חיה כי השם יתברך נקרא אל חי ואלקים חיים שהוא החיים אמיתים הנצחיים שאין לה ביטול [המכונה מיתה] עולמות. ומצד הזה שבחיות הנשמה שהוא מה שהיא חלק אלקי היא נקרא חיה כמו הכל. והצורה לזה שהוא ההעמקה יותר בדביקות נפשו ביוצרה עד שהם מתאחדים כאחד. ורצה לומר מדריגת יחוד כל הכוחות בעצם המאציל ששם הכל אחד ביחוד גמור והוא דביקת החלק עם הכל שאין כאן חלק אלקי נפרד דבר זה כמו הצורה לחומר שמדבקת החומר בעילתו והיא קשר הגופני ברוחני כך מעלת ומדריגת זו שנקראת יחידה שזו היא יחידה ביחוד גמור שאין כאן פירוד כלל רק הכל אחד וה׳ אחד ומיוחד לגמרי וכך נפשו מיוחדת בו יתברך.

ושני אלו הכוחות הם כוחות נפשיות שחוץ לאיברי הגוף הנגלים ומורגשים לגוף כמו המחשבה שבמוח שמורגשת לגוף על כל פנים שמחשב מצד שהמוח גם הוא מאיברי הגוף ומשכן הנשמה והמחשבה בו. אבל אלו השני כוחות הם כוחות בנפש חוץ לגוף והם הנקראים בשולחן ערוך אורח חיים (ריש סימן צ״ח) התפשטות הגשמיות. שכאשר הוא מגיע למדריגות שני כוחות אלו אז אינו מרגיש כלל בענייני גופו ואיבריו כלל כדרך שאמרו ברבי אלעזר בן פדת (עירובין נ״ד ע״ב) שקיים באהבתה תשגה תמיד (משלי ה׳, י״ט). והם שני העולמות האחרים שראה נפש דוד.

נג. בספר **מאור ושמש** (פרשת ויחי, ד״ה והנה) כתב וז״ל,

ונראה דאיתא בזוהר הקדוש דמתחילה יש באיש הישראלי נפש הקדושה המלובשת בנפש החיונית כו׳ וזהו הנפש שממשיכין לו אביו ואמו לפי כוונותיהם בשעת הזיווג, זכה יתיר נותנין לו רוח, זכה יתיר נותנין לו נשמה. והנה מי שזוכה לרוח זהו שיכול לדבר דיבורים קדושים הן בתורה והן בתפילה בלי מחשבות לכן נקרא בתרגום אונקלוס רוח ממללא שיכול לדבר דיבורים קדושים וטהורים מבלי מחשבת פסול חלילה. ומי שזוכה לנשמה זהו שיכול לכוין מחשבות קדושות זכות וטהורות. ויכול לזכות עוד יותר אל חיה ויחידה שהוא מדריגות יותר ויותר כידוע. והנה לאו כל אדם זוכה לנשמה ומי שזוכה לנשמה הוא יכול לנהוג את הדור ולהיות נקרא רבי, מה שאין כן מי שלא זכה עדיין לנשמה. והנה הנפש והרוח מתלבשים באדם ושורים בו, מה שאין כן הנשמה הוא רק בשעה שמתפלל בכוונה עצומה ובהתלהבות גדולה, וכן בשעה שעוסק בתורה בדחילו ורחימו אז שורה הנשמה על האדם ההוא, מה שאין כן בשאר היום רק מה שנשאר לו מהשארת הנשמה וזה נקרא השארת הנפש.

הנשמה אם הוא זוכה לה[נד]. אך יש חילוק, שאם האדם זוכה הרי החלקים אלו של נשמתו נעשים חלק מפנימיותו, אבל כשאינו זוכה לה, הרי הם נמצא אצלו רק בבחינת מקיף סביב לו מלמעלה. ולכן אפי׳ בחינת נשמה אינה מצויה כל כך שתהיה חלק מהאדם, רק בצדיקים וגדולי הדור. ובחינת חיה כמעט שאין אדם בדור זוכה לזה. ויש דורות שאין אפי׳ אדם אחד הזוכה לזה. ויחידה שייך רק לנשמות כוללות כמשה רבינו ויעקב אבינו ע״ה והם בחינת משיח. ונשמה זאת מונחת בהיכל הנקרא קן ציפור[נה] (זוס״ק פ״ג קנ״ו), והוא בבחינת אדם הראשון קודם החטא,

ביאורים וציונים

נד. ואיתא בזוהר (ח״ב צד:) וז״ל, תא חזי ב״נ כד אתיליד יהבין ליה נפשא מסטרא דבעירא מסטרא דדכיו מסטרא דאלין דאתקרון אופני הקודש. זכה יתיר יהבין ליה רוחא מסטרא דחיות הקודש זכה יתיר יהבין ליה נשמתא מסטרא דכרסייא. ותלת אלין אינון אמה עבד ושפחה דברתא דמלכא. זכה יתיר יהבין ליה נפשא בארח אצילות מסטרא דבת יחידה ואתקריאת איהי בת מלך. זכה יתיר יהבין ליה רוחא דאצילות מסטרא דעמודא דאמצעיתא ואקרי בן לקב״ה הה״ד בנים אתם לי׳ אלהיכם. זכה יתיר יהבין ליה נשמתא מסטרא דאבא ואמא הה״ד ויפח באפיו נשמת חיים מאי חיים אלא אינון י״ה דעלייהו אתמר כל הנשמה תהלל יה ואשתלים ביה ידו״ד. זכה יתיר יהבין ליה ידו״ד בשלימו דאתוון יו״ד ה״א וא״ו ה״א דאיהו אדם בארח אצילות דעילא ואתקרי בדיוקנא דמאריה ועליה אתמר ורדו בדגת הים וגו׳ והאי איהו שולטנותיה בכל רקיעין ובכל אופנים ושרפים וחיוון ובכל חיילין ותוקפין דלעילא ותתא, ע״כ.

וכן כתב האר״י הק׳ בשער הגלגולים (הקדמה ב׳) וז״ל, בסדר כניסת הנר״ן באדם, ...הנה בעת שנולד גוף האדם היוצא לאויר העולם, נכנסת בו הנפש שלו, ואם יוכשרו מעשיו, יזכה ויכנס בו הרוח בתשלום שנת השלש עשרה שאז נקרא איש גמור כנודע. ואם יוכשרו עוד מעשיו מאז ואילך, נכנסת בו הנשמה בתשלום שנת העשרים, כנזכר בסבא דמשפטים, אבל אם לא תקן את הרוח לגמרי, לא תכנס בו הנשמה, ויהיו בו נפש ורוח בלבד. וכן אם לא תקן את הנפש לגמרי, אין בו רק נפש בלבד, וישאר מבלי רוח ונשמה, וישארו הרוח והנשמה באתר ידוע לקב״ה, ותמן אזדמן דוכתייהו לכל חד וחד מנהון.

וכן כתב בשולחן ערוך הרב או״ח (סימן ד׳ סעיף ב׳) וז״ל, ומטעם זה נהגו להקל בנגיעת הקטנים שלא הגיעו לחינוך, לפי שגמר ועיקר כניסת נפש הקדושה באדם הוא בי״ג שנים ויום אחד לזכר וי״ב לנקבה שלכן נתחייבו אז במצות מן התורה ונעשו בני עונשים ותחילת כניסת נפש זו הקדושה היא בחינוך לתורה ולמצות שחייבו חכמים לחנך (גם במצות מילה ולכן הנזהר מנגיעת הקטן מיום המילה ואילך קדוש יאמר לו), עכ״ל.

נה. וז״ל הזוהר (ח״ב דף ח ע״א), ותב ההוא קן צפור ומשיח לדוכתיה, ותב משיח ואתגניז גו ההוא אתר כמלקדמין. ובזמנא דיתער קב״ה לאתקנא עלמין, ואתנהירו אתוון דשמיה בשלימו, יו״ד בה״א (לאתקנא) וא״ו בה״א, למהוי כלא בשלימו חד וגו׳.

(תרגום הזוהר) וחוזרים הקן צפור (דהיינו מט״ט ומשיח) למקומם, וחוזר המשיח ונגנז תוך אותו מקום ש הקן צפור כמקודם. ובזמן שיתעורר הקב״ה לתקן את כל העולמות ויאירו ד׳ אותיות של שמו יתברך בשלימות וגו׳.

ובספר **רגל ישרה** (מערכת ק, אות לה) כתב וז״ל, ק״ן ציפו״ר, הוא היכל שממנו יתגלה משיח צדקינו ב״ב, ועי״ז יתבטל הקליפה הנק׳ תוק״ל שהוא בגי׳ כמנין ק״ן ציפו״ר.

ובנשמה זאת טמונים כחות נפלאים.

וכדי להבין ענין זה במקצת יש להקדים את מחלוקת הרמב״ם והראב״ד[נג], באופן התגלות משיח צדקנו במהרה בימינו. דדעת הרמב״ם שאין משיח צריך להראות אותות ומופתים, אולם הראב״ד חולק וסובר שצריך להראות אותות ומופתים. ולכאורה נראה שהמשיח לדעת הראב״ד היא נם נפלא יותר מהמשיח שתיאר הרמב״ם, אבל כשנעיין בדבר, נראה שהמשיח לדעת הרמב״ם הוי נם גדול טפי. שהרי משיח יקרב כל אחד מישראל לדרך התורה, וכולם יכירו את ה׳ וישמעו וילכו אחריו[נד], ואם יעשה כל זה מבלי להראות ניסים רק על ידי כח נשמתו, נשמת יחידה, שימשיך אליו ויתאחדו כל נשמות ישראל וכולם ילכו ביחד בדרך אחד לדעת את ה׳, הרי זה נם ופלא שאין לשער.

והנה אף שביארנו שבחינת יחידה נמצאת אצל כל אחד מישראל אבל אינה מתגלית כי אם בצדיקים מיוחדים. אמנם יש זמנים שונים שבהם מתגלים החלקים הגבוהים ביותר של הנשמה לכל אחד מישראל, ובמיוחד, יש זמנים מיוחדים שהינם יוצאים מן הכלל והם ביום הכיפורים וביום הפורים שהזמן גרמא להתגלות היחידה בכל אחד ואחד מישראל שהיא בבחינה שבה כל ישראל מאוחדים. וכמו שכתוב במגילת אסתר ״לך כנוס את כל היהודים״ ומכח זה נעשה הנס.

ובזה נוכל להבין גם את הענין של מצות משלוח מנות, כידוע, הכלל ויסוד לכמה ענינים, שלכל אחד מישראל יש אות בספר תורה[נה] שהיא מכוונת לנשמתו, ואם אות אחת נוגעת בחברתה הרי הספר תורה פסול, כך יש לכל אדם חפצים וממון

ביאורים וציונים

נג. וז״ל **הרמב״ם** (הלכות מלכים פרק י״א הלכה ג׳), ואל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם או מחיה מתים וכיוצא בדברים אלו, אין הדבר כך, שהרי רבי עקיבא חכם גדול מחכמי משנה היה, והוא היה נושא כליו של בן כוזיבא המלך, והוא היה אומר עליו שהוא המלך המשיח, ודימה הוא וכל חכמי דורו שהוא המלך המשיח, עד שנהרג בעונות, כיון שנהרג נודע להם שאינו, ולא שאלו ממנו חכמים לא אות ולא מופת, ועיקר הדברים ככה הן, שהתורה הזאת חוקיה ומשפטיה לעולם ולעולמי עולמים, ואין מוסיפין עליהן ולא גורעין מהן.

ובהשגת הראב״ד: אל יעלה על דעתך וכו׳, א״א והלא בן כוזיבא היה אומר אנא הוא מלכא משיחא ושלחו חכמים לבדקו אי מורח ודאין או לא וכיון דלא עביד הכי קטלוהו.

נד. כתב **בספר אמת ואמונה** (מהדה״ק מקוצק זי״ע) וז״ל, ושמעו לקולך, היינו אם תאמר להם בל׳ פקוד יפקוד ישמעו לקולך, וקשה הלא כל אחד יכול גם כן לבוא בזה הלשון. אך לשון פקוד הוא כמו ויפקוד שמשון את אשתו בגדי עזים, שלוחים של געגועים, וזה יכול לעשות רק הגואל האמתי והוא יפעול בלב ישראל געגועים לאביהם שבשמים ולא אחר.

נה. כתב **במגלה עמוקות** (אופן קפ״ד) וז״ל לפי שבאותו פרק התחילה להתנוצץ נשמתו של משה שהיא כלולה מס׳ רבוא אותיות התורה, שכן משה כלול מטעם זה מששים רבוא נשמות של ישראל (דברים רבה יא, ט) וסוד שש מאות אלף רגלי אשר אנכי בקרבו, כי לכל אחד מישראל יש לנשמה

ואוכל שמיוחדים רק לו ואין אדם אחר יכול לנגוע בהם, לפי שהם שייכים לנשמתו הפרטית, וזאת ההשפעה שהשפיעו עליו מן השמים[נט]. ולפי זה נבין

ביאורים וציונים

שלו אות אחת מס׳ רבוא אותיות התורה, (כדאיתא בזהר רות על פסוק וזאת לפנים בישראל) ע״כ.

וכן כתב **הפני יהושע** (עמ״ס קידושין דף ל ע״א) וז״ל, והואיל ואתא לידי שנקראו הראשונים סופרים שהיו סופרין כל אותיות שבתורה אימא בהו מילתא דהוי קשיא לי כמה שנין לפי שמצאנו בספרים קדמונים ואחרונים שמספר כל האותיות שבתורה הם ששים ריבוא, וע״ז רומז ישראל שנוטריקון שלו יש ששים ריבוא אותיות לתורה ולכך מספר כל ישראל היו ששים ריבוא כמו אותיות התורה ושכל אחד מישראל יש לנשמה שלו מצוה אחת ואחיזה באות אחת, ודבר זה כמעט שהוא דבר מוסכם ונזכר בזוהר ובספר הקדוש שני לוחות הברית במקומות הרבה. ועמדתי משתומם ומתפלא לפי חשבון חמשים פסוקים שיערתי בלבי שלא יהיו אותיות התורה כי אם חצי ערך החשבון המוזכר. עד שראיתי בספר חסד לאברהם שהרגיש בזה וכתב שנמצא דאותיות התורה הן שלשים ואחד ריבוא אלא מה שנמצא שאותיות התורה עולים ששים ריבוא היינו השבעה ועשרים אותיות האלפא ביתא עם מנצפ״ך במילואיהן ומילוי דמילוי עיין שם במעיין שני נהר י״א ענין התירוץ. אמנם אף שאין אני כדאי נ״ל דהדברים ג״כ כפשוטן דמאחר שמצאנו שמספר האותיות שבתורה ממש הן ל״א ריבוא וא״כ שפיר מצינן למימר ג״כ שהן ששים ריבוא עם התרגום שנמסר ג״כ בסיני כדאיתא במדרש ובספרים הקדמונים הרבה מאד וביחוד בספר של״ה בענין שנים מקרא ואחד תרגום. ועוד נראה לי לפרש בענין יותר מרווח שכל אות מאותיות התורה יש לה שני בחינות קדושות ממש ענין הכתיבה שנכתב באצבע אלהים וענין קדושת הקריאה שדיבר הקב״ה עם משה וכדכתיב אחת דיבר אלהים שתים זו שמענו ורואין את הנשמע ושומעין את הנראה ואמרינן נמי יש אם למקרא ויש אם למסורת וראיה ברורה לדברי שהרי כל אותיות שבתורה נאצלו מהשם הקדוש הוי״ה ב״ה ולא כשהוא נכתב הוא נקרא וא״כ כל התורה כיוצא בה הכתיבה לחוד והקריאה לחוד וא״כ שפיר מצינן למימר שעולין סמ״ך ריבוא ל״א ריבוא דכתיב וכ״ט דקריין וכמה אותיות לרוב שאין ניכרין כלל במבטא ואין בהן אלא בחינת כתיבה כאותיות הווין ואלפין שבאמצע התיבה והנחה, כן נראה לי נכון בעזה״י ואם שגיתי אתי תלין וה׳ הטוב יכפר בעדי. ועוד יש לפרש על דרך מזה ומזה הם כתובים ואין להאריך, ע״כ. (ועיין עוד בילקוט ראובני בתחילת פ׳ בראשית, ובספר פרי צדיק ריש פ׳ שמות, ועוד הרבה).

נט. וכן איתא **בצוואת ריב״ש** (סימן קט) וז״ל, איתא בגמרא התורה חסה על ממונם של ישראל, ולמה כן, כי זה כלל גדול שכל דבר שאדם לובש או אוכל או משתמש בכלי הוא נהנה מהחיות שיש באותו דבר, כי לולא אותו הרוחניות לא היה שום קיום לאותו דבר, ויש שם ניצוצות קדושות השייכים לשורש נשמתו, ושמעתי כי זה טעם שיש אדם שהוא אוהב דבר זה ויש אדם שהוא שונא דבר זה ואוהב דבר אחר, וכשהוא משתמש באותו כלי, או אוכל מאכלים אפילו לצורך גופו הוא מתקן הניצוצות, כי אחר כך הוא עובד, באותו כח הבא לגופו מאותו מלבוש או מאכל או שאר דברים ובזה הכח עובד להשם יתברך נמצא שעל ידי זה הם מתוקנים, לכך פעמים יארע [שיאבד ממנו] כל הדבר ההוא שכשכלה כבר לתקן כל הניצוצות שהיו באותו דבר השייכים לשורש נשמתו, אז לוקח ממנו השם יתברך אותו הכלי, ונותן לאחר, ששייכים הניצוצין שיש באותו כלי לשורש [של] אחר.

ואמר הריב״ש ע״ה שאוכלין בני אדם ויושבין עם בני אדם ומשתמשין בבני אדם, היינו בניצוצין שיש באותן הדברים, לכך צריך אדם לחוס על כליו ועל כל דבר שיש לו, דהיינו מצד הניצוצין שיש שם, בכדי לחוס על ניצוצין הקדושות.

ובספר **ישראל קדושים** (אות ה ד״ה ועוד) כתב וז״ל,

את גודל עון גזל[ס], שהרי כשגוזל מחבירו הרי הוא נוגע ב"אות" שלו ובזה הוא פוסל אות וחלקו בספר תורה, וכל השפעתו וחיותו נפסלת מזה. ומשו"ה נמי חשבינן בדיני עירובין שביתת האדם ומקומו על פי מקום סעודתו, שהאדם נגרר בתר סעודתו מאחר שהיא חלק ממנו.

ובזה יתבאר הענין שנהגו אצל חסידים לילך אצל רבותיהם ולהשתתף ולאכול מסעודתם, מאחר שכל דבר גשמי השייכת לגוף ובפרט בסעודתו שייכת לנפשו, ולכן כשכל הנמצאים משתתפים בסעודתו הרי הם מתקשרים אליו על ידי סעודתו. (טעם נוסף לזה, על פי מה שמצינו בדיני טומאה, שאדם הנמצא באהל המת נטמא, והרי מדה טובה מרובה שהאדם שנמצא באהל אחד עם הצדיק, הרי זה מטהרו והוא מתעלה על ידו, וכמו שנאמר (תהלים קיח, טו) "קול רנה וישועה באהלי צדיקים" - באהל דוקא.

וכן מצינו בדיני חמץ (ע׳ פסחים מה.) שאם ישנם שני חצאי זיתים של חמץ בכלי אחד מצטרפין לעבור בבל יראה, ומדה טובה מרובה, באוכל שהוא על שולחן אחד, ובפרט אם הוא בכלי אחד הרי הכלי מצרפם, ומאחר שכל אוכל שמגיע לאדם הוא חלק השייך לנפשו ולשורש נשמתו, נמצא שהכלי מצרף חלקו עם חלק הצדיק ומתקשר אל הצדיק.)

וכך אנו נוהגים בפורים, שכל אחד לוקח מסעודתו ושולחו לחבירו, נמצא שכל העיר מתאחדת על ידי הסעודות שנתערבו, ועל ידי זה מתקיים ה"לך כנוס את כל היהודים". וזה שייך לענין חלק היחידה ששם כל הנשמות הן אחד, וכפירוש המילה "יחידה" מלשון יחיד, ובחינת יחידה מתגלה בפורים דייקא. והוא דבר פלא שאורות גבוהים כאלו נתגלו דייקא בחדש האחרון המרמז על דור האחרון, במצב השפלות בתוך החושך, והוא ע"פ הכלל (זוהר"ק מ"ג דף קפד ע"ס) דלית נהורא אלא מהוא דנפיק מגו חשוכא.

והנה חידוש גדול מתחדש בחלקי הנפש בביאת השבת קודש, שאז ניתוסף להאדם חלק נוסף מהנפש - שהוא הנשמה יתירה, שהיא פי שנים ממדריגתו[סא]. וזה

ביאורים וציונים

כידוע שכל הנאות האדם וקנינו הם השייכים לשורש נפשו. שכאשר מקבלם לש"ש מזכך בזה כל חלקי נפשו. והנשפע לאחר הוא מה ששייך לאחר ואין שייך לו, דא"כ הי׳ הש"י משפיע לו. ומה שקונה מיד אחר מאחר שהש"י הזמין לו מעות לקנות הרי השפיע הדבר לו. ובתחילה הי׳ שייך לאחר ועתה שייך לו ולשורש נפשו.

ס. **בכתבי האר"י הק׳** (שער המצוות פרשת משפטים) כתב וז"ל, נבאר מ"ש רז"ל (בבא קמא קיט ע"א) הגוזל מחבירו שוה פרוטה, כאלו גוזל ממנו נפשו כו׳. והענין הוא, כי כל נשמה כלולה מן רמ"ח אברים, וכל אבר כלול מן כמה ניצוצות של האורות, וכפי ריבוי האורות אשר לנשמה ההוא, כך הוא שיעור השפע אשר משפיעין עליו מלמעלה, וכפי השפע שמשפיעין בה, הוא ענין הממון אשר לו בעולם הזה. ונמצא כי כאשר גונבים ממונו, הם גונבים ממנו אותו השפע העליון היורד לנפשו מלמעלה, ואפילו אינו אלא שוה פרוטה הרי הוא גוזל מנפשו שוה פרוטה של השפע הנשפע עליו כנזכר, עכ"ל.

סא. **בספר שפת אמת** (ספר בראשית - פרשת וירא - שנת

נעשה בהדרגה[סב], דכשאומר בקבלת שבת "בואי כלה בואי כלה" אזי מקבל את הנפש יתירה, וב"ברכו" מקבל את הרוח יתירה. [וזהו הטעם שהמתפלל ביחידות צריך לומר אחר כגוונא קטע מהזוהר המסתיים בתיבות ברכו את ה', שע"י אמירתה יקבל את חלק הרוח יתירה]. וכשאומר "הפורש סוכת שלום עלינו ועל כל עמו ישראל ועל ירושלים" מקבל אז את החלק מהנשמה יתירה, שאז מתקשרים עם ירושלים שהיא בחינה גבוהה מאד, הנשמה של העולם. ובבוקר של "יום" השבת מוסיפין על הקדושה, קדושת יומא דשבתא, מאחר שקדושת ליל שבת היא בחינת לוחות שניות, ובבוקר היא בחינת לוחות ראשונות, ואז אומרים "זכור את יום השבת" שהוא מהלוחות ראשונות. וכשאומרים תפילת "נשמת" יחד עם הציבור מקבלים את הנפש יתירה. וכשמתחילים תפילת שמונה עשרה מקבלים הרוח יתירה, ובקדושה של מוסף באמירת "איה" מקבלים הנשמה יתירה של יום השבת, ולכן נוהגים לטבול[סג] בשבת בבוקר כדי לקבל תוספת הקדושה.

ובאמת יש עוד חילוקי מדריגות, שבכל אחד ואחד יש נפש דנפש, ורוח דנפש, ונשמה דנפש וכו'. וכן יש מדריגות שונות כפי העולם שבו האדם מושרש, כי מי ששייך לעולם היצירה הוא רוחני יותר ממי ששייך לעולם העשייה וכו'. ולדוגמה, המדריגה הכי שפלה היא נפש דנפש

ביאורים וציונים

[תרל"ן]) כתב וז"ל, וכן שבת נק' ברית עולם כמו מילה בנפש. ואחז"ל שבשבת יש לכל איש ישראל נשמה יתירה. ביאור הענין דכתיב ויפח באפיו נשמת חיים וכח ההשפעה שבא מהשי"ת אין ביכולת כלי הגוף לקבל הכל וכמו כלי שממלאין אותה עד שנשפך על שפתה מבחוץ כמו כן נשאר כח הנשמה שאינה נכנסת באדם. וכפי מה שמתקן הגוף נמשך בו יותר כח הנשמה. ולזאת בש"ק ניתוסף קדושה בעולם ומאיר אור הנשמה. וכמו כן ע"י המילה מתקשר הגוף להארת הנשמה.

סב. וכן איתא מהאר"י הק' בפע"ח ליל שבת וז"ל, כי כמה מיני בחי' תוספות נשמה הם. כי בלילה יש לאדם ג' מיני תוספות שבת, הא' תוספות נפש, וזה נעשה בעת קבלת שבת בשדה כנ"ל. והב' תוספות הרוח וזה נעשה בעת שאומרים ברכו, והג' תוספות נשמה וזה נעשה כשאומרים ופרוש סוכת שלום עלינו. וג' אלו הם כולם מצד הנקבה שזמן עלייתה הוא בליל שבת ואחר כך ביום שבת יש ג' מיני תוספות נר"ן וג' מצד הזכר כי זמן עלייתו הוא ביום שבת.

סג. וכן איתא מהאר"י הק' **בשער הכוונות** (שחרית של שבת) וז"ל, ענין הטבילה דשחרית דשבת הנה אם נטמא בקרי או בתשה"מ אין צורך להזכיר כי הטבילה אז מוכרחת. אבל אף אם לא הוצרך לטבול לסבה הנז' צריך לטבול בבוקר ביום שבת, והוא, כי כדמיון מה שביארנו לעיל, שצריך לטבול בכל ערב שבת להפריש מן החול לשבת, כן צריך עתה טבילה אחרת, כי הפרש גדול יש בין קדושת ליל שבת לקדושת יום שבת שהוא קדושה יתירה. אבל החילוק הוא, כי בע"ש הוצרך לב' טבילות, הא' להפשיט בגדי החול מעל נפשו, והב' להתדבק ולהמשיך בו קדושת שבת. אבל עתה בבוקר יום שבת, די לו בטבילה אחת להמשיך עליו קדושה עליונה של יום שבת, ואיננו מפשיט מעליו ח"ו קדושת יום שבת, עכ"ל.

מעולם עשיה. וכן יש הרבה מדריגות שונות בתוך כל אחת ואחת מהמדריגות.

ולכאורה יש להקשות האיך שייך כל הני שינויים במדריגות, הרי השורש של כל נשמה הוא החלק אלוה ממעל ממש וכדנתבאר, ובאלהות אין שייך מדריגה גבוהה ושפלה כי אם אחדות פשוטה בלי שינויים ובלי חילוקים.

ועל זה מתרץ מכל מקום שורש כל הנפש רוח ונשמה כולם מראש כל המדריגות עד סוף כל דרגין המלובש בגוף עמי הארץ וקל שבקלים נמשך ממוח העליון שהיא חכמה עילאה כביכול. הבעל התניא מניח הנחה נחוצה, שמה שאמרנו, הוא ודאי אמת, ששורש נשמות העקבים שהם אותן הנשמות המלובשים בגופי עמי הארץ וקל שבקלים, הם מאותו שורש עצמו של הנשמות שהם בראש המדריגות של המוח, ובשורשם ומקורם שוים ממש הם. וא״כ למה מצינו את כל החילוקים הגדולים בין הנשמות, ועל זה מתרץ הבעל התניא שהחילוקים במדריגותיהם אינו בשורשם כי אם מחמת דברים אחרים שבאו על ידי השתלשלויות שפועלים עליהם שינויים חיצוניים עד שנראה לאדם בעיני בשר כמו שאינם שוים.

וכדי להבין זאת, צריכים להקדים ענין של ההשתלשלות מהו. והבעל התניא מקדים את ביאור ההשתלשלות, לדוגמת סדר יצירת הולד. כמשל הבן הנמשך ממוח האב שאפילו צפרני רגליו נתהוו מטפה זו ממש על ידי שהייתה תשעה חדשים בבטן האם וירדה ממדרגה למדרגה להשתנות ולהתהוות ממנה צפרנים. פירוש, יש להתבונן בסדר היצירה של הולד, התחלתה כבר ביארנו לעיל, שהיא הטיפה הבאה ממוח האב, ואחר כך נשארת בבטן האם לט׳ חדשים. ובאותן ט׳ חדשים עובר העובר שינויים שונים עד שבסוף יוצא מטיפה אחת ולד שלם עם רמ״ח אברים, ראש וידים ורגלים וכו׳.

והנה כבר ביארנו דחלק האחרון שנתהווה בסוף התשעה ירחי לידה הוא התהוות השערות והצפרנים. [יוצא מזה נפקא מינה להלכה, שאם יש להולד שערות וצפרניים אז ניכר שכבר נגמרה בריאתו והוא בר קיימא.] וזוהי כוונתו במש״כ ״צפרני רגליו״ שאף שהם הדברים האחרונים שנתהווים בסוף הט׳ חדשים של ההשתלשלויות השונות, מכל מקום מהטיפה נבראים אף השערות והצפרניים ואפילו ציפרני רגליו שהם מהדברים הרחוקים ביותר מטיפה ראשונה ועברו עליהם שינויים יותר, משאר כל חלקי הגוף.

ועל זה ממשיך הבעל התניא, ועם כל זה עודנה קשורה ומיוחדת ביחוד נפלא ועצום במהותה ועצמותה הראשון שהיתה טפת מוח האב פירוש, שאף שלאחר כל השינויים שנעשו מחמת רוב ההשתלשלויות, מכל מקום ברור הוא שכל האברים השונים באים ממקור ושורש אחד שהוא טיפת האב, ושם אין הבדל בין רגל לראש או לצפורן, רק בגלל שהייתה תשעה חדשים בתוך האם עברו עליה כל ההשתלשלויות - ההתפתחויות של הטיפה, ובתחילה נעשה מוח וראש ואחר כך הגוף והרגלים וכו׳. וכל אלו הם רק לבושים לנקודה הפנימית שהיא הטיפה הראשונה.

וגם עכשיו בבן, יניקת הצפרנים וחיותם
נמשכת מהמוח שבראש ועוד יותר, שאפילו אחר כל השינויים האלה שכבר אינו נראה יותר כציור הראשון כשהיה בשורשו, מכל מקום חיותו עדיין נמשכת מאותו שורש שהוא עצם עצמותו רק שנתלבשה בלבוש אחר מחמת ההשתלשלות **כדאיתא בגמרא** [נדה שם] **לובן שממנו גידים ועצמות וצפרנים**, פירוש, ע״פ מה שמצינו במס׳ נדה (דף ל״ו ע״ב)[סד] ששלשה שותפין יש באדם, הקב״ה שנותן הנשמה וכו׳, האב שנותן החלקים הלבנים באדם, שהוא העור והעצמות והגידין והצפרנים, ומהאם נעשים החלקים האדומים שהם הדם והבשר, הרי שאף הצפרניים שייכות אל האב.

כך גם בנשמות ישראל הוי השורש של כל אחד שוה, דוגמת הטיפה הראשונה בסדר של יצירת הולד, וההבדל הוא רק מחמת ההשתלשלויות באופנים שונים, שמחמת ההשתלשלות נעשים שינוים בלבוש הנשמה, דוגמת אברי הגוף שמשתנים לפי ההשתלשלות בתוך האם שמחלק אחד נעשה הראש ומחלק אחר נעשים הצפרניים וכו׳, אבל מכל מקום בשורשם שוים הם, הוא הדין בנשמה.

ויש להקדים שגם בהצפרניים עצמם, יש הבדל, שיש את החלק שעדיין מקושרים לחיות הגוף והם החלקים שכואבים כשגוזרים אותם, ולעומתם יש גם את ההמשך שכבר אינם יונקים מחיות הגוף והם כבר חלק המותרות שצריכים לחתכם ולשרפם.

והבעל התניא מדבר בעיקר בחלק הצפרניים שהוא עדיין מקושר אל הגוף לחיותו ולשרשו, אלא שמכיון שהם צפרניים הם בבחינת מותרות. אבל הבעל התניא אינו מתכוון לחלקי הצפרניים שהם מותרות ממש דהרי הם כבר נפסקו לגמרי מהמוח.

ואחרי שכתבנו, שמה דעכשיו הם בדמות צפרניים הוא רק מקרה חיצוני ולא שנשתנה עצם מהותם, לכן, לפי הכלל שכתב בספרים[סה] שכל שינוי שאינו שינוי עצמי כי אם מקרה, מוכרח להסתלק

ביאורים וציונים

סד. וז״ל הגמ׳, תנו רבנן שלשה שותפין יש באדם, הקב״ה ואביו ואמו. אביו מזריע הלובן, שממנו עצמות וגידים וצפרנים, ומוח שבראשו, ולובן שבעין. אמו מזרעת אודם, שממנו עור ובשר ושערות, ושחור שבעין. והקב״ה נותן בו רוח ונשמה וקלסתר פנים, וראיית העין, ושמיעת האוזן, ודבור פה, והלוך רגלים, ובינה והשכל. וכיון שהגיע זמנו להפטר מן העולם - הקב״ה נוטל חלקו, וחלק אביו ואמו מניח לפניהם. אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי פוץ מלחא ושדי בשרא לכלבא.

סה. במהר״ל בספר נצח ישראל פרק א׳ וז״ל כי הגלות בעצמו הוא ראיה והוכחה ברורה על הגאולה. וזה כי אין ספק כי הגלות הוא שנוי ויציאה מן הסדר, שהשם יתברך סדר כל אומה במקומה הראוי לה, וסדר את ישראל במקום הראוי להם, שהוא ארץ ישראל. והגלות מן מקומם הוא שנוי ויציאה לגמרי. וכל הדברים כאשר הם יוצאים ממקום הטבעי, והם חוץ למקומם, אין להם עמידה במקום הבלתי טבעי להם, רק הם חוזרים למקומם הטבעי. כי אם היו נשארים במקומם הבלתי טבעי

והדבר יחזור לשרשו ולמצבו הראשון (והכרח זה הוא ע״פ שכל בחכמת הטבעיות של העולם), עפ״ז מוכרח שאף הנשמות שהן בבחינת הצפרניים יהיו מוכרחים להתברר, וזה יקרה בימות המשיח, שיתברר לגמרי האוכל מתוך הפסולת.

אמנם, זה רק בנשמות שהן מכוונות לחלקי הצפרניים שעדיין מקושרין אל המוח וכאמור לעיל, אבל הנשמות ששייכות לחלק הצפרניים שגוזרין אותם, אדרבה אותן נשמות מתבררין מתוך הטוב ומושלכין לחוץ בבחינת מותרות כדי שלא יפריעו[סו]. ובנשמות אלו

ביאורים וציונים

להם, היה הבלתי טבעי נעשה טבעי, ודבר זה אי אפשר שיהיה הבלתי טבעי נעשה טבעי. משל זה, אם אתה מכריח את חלק האש שיהיה עומד בארץ, שמקומו הטבעי שלו הוא למעלה, ואתה מכריח אותו חוץ למקום הטבעי להיות עומד למטה. וכן הארץ, מקומה הטבעי למטה, ואם אתה מכריח את חלק ממנו לעמוד למעלה, אם היה נשאר עומד שלא במקום הטבעי, כבר היה הבלתי טבעי נעשה טבעי.

וכן ישראל בעצמם, אם היו עומדים בגלות לעולם, שאין זה מקומם הראוי להם, כי מקומם הראוי להם לפי סדר המציאות להיותם בארץ ישראל ברשות עצמם, ולא ברשות אחר. כמו כל דבר ודבר מן הנמצאים הטבעים יש להם לכל אחד מקום בפני עצמו, כמו שגזרו חז״ל (אבות פ״ד, מ״ג) ׳אין לך דבר שאין לו מקום׳, וכל דבר הוא ברשות עצמו. ואם היו נשארים בגלותם לעולם, היה הדבר הזה - שהוא העמידה חוץ למקומם, שהוא בלתי טבעי - נעשה טבעי. שאין עומד בתמידות רק הדברים הטבעיים, כי הטבע שנתן השם יתברך לכל דבר ודבר מקיים אותו עד שהוא מקום עומד תמיד. ואם הדבר הבלתי הטבעי קיים תמיד גם כן, אף כי אינו כסדר וכטבע המציאות, היה הטבע ההוא דבר מותר ובטל לגמרי ללא צורך, ודבר זה לא יתכן.

וכמו כן הפיזור אינו דבר טבעי, וכמו שחוזר כל דבר ודבר אל מקומו, כך חוזרים החלקים המפוזרים והנפרדים להיותם כלל אחד. ודבר זה מבואר לכל אדם אשר הוא בן דעת, כי כל החלקים ענין אחד להם. ואם כן למה יהיה חלוק ביניהם, ולא יתאחדו, מאחר שהם דבר אחד. ולכך כל פיזור עומד להתכנס יחד. ולפיכך פיזור ישראל בין האומות הוא דבר יוצא מן הטבע, שמאחר שהם אומה אחת, ראוי שיהיו עומדים יחד להיות אחד, כמו שתמצא כל הדברים הטבעיים אינם מחולקים לשנים, רק הם מתקבצים ביחד, וכן כל ״הנחלים הולכים אל הים״ (קהלת א, ז) להיות מתקבצים, ואין דבר אחד מתחלק. ומאשר האומה הישראלית אומה אחת בלתי מחולקת ומופרדת יותר מכל האומות, ראוי שיהיו מקובצין יחד. ומזה נראה כי הפיזור להם בפרט אינו טבעי כלל. ואי אפשר לומר שדבר זה הוא בשביל חטא ועון, סוף סוף דבר זה הוא בלתי טבעי, דהיינו הפיזור לישראל, ויהיה הבלתי טבעי נעשה טבעי אם היה זה לעולם.

סו. בספר **כתר שם טוב** (הוצאות קה״ת, מאמר שנדפס בחלק ההוספות אות ת״ח) כתב וז״ל, ואח״כ בזמן הזה ירדו כלל ישראל למדריגה הד׳ שירדו מלמעלה מקיפים דקליפה לעוה״ז והם נוטלים חלק חוש ההרגש, הגם שרוא׳ בספרי קודש ושומע ד״ח, מ״מ אין להם חיות כלל מזה, והמכוון בזה למעלה שיפרד חלק הרע מן הטוב, הם הנשמות הנדחים

מושרשין הערב רב שבגללם חטאו ישראל במדבר. (ואין לטעות לכלול בזה חלילה, אלו של״ע סרו מן הדרך, שודאי הם חלק מכלל ישראל, ולא נכלל בזה רק האפיקורסים הגרועים ופחותים, והם המסיתים ומדיחים להכעים והם נכללים באלו שכותב הרמב״ם ״לא עמדו רגליהם על הר סיני״ והם אינם חלק של כלל ישראל, רק מפני איזה סיבה נטמעו בין ישראלים ועליהם צריכים בירור פסולת מתוך האוכל ולהפרידם מכלל ישראל), ועל אלו גילו להבעש״ט מן השמים[סז], בעת שהי׳ מצטער על ריבוי מכלל ישראל שנתפסו למינות והשתמדו ל״ע בימיו, שאל יצטער עליהם כיון שהם אינם חלק מעצם כלל ישראל רק מהערב רב שהם המותרות ומהחלק מהצפרניים שגוזרין ושורפין אותם, ומורים על אותם שאין

ביאורים וציונים

ונאבדים בג׳ קה״ט שלא יקלקלו לאחר, וטובה זו עשו לנו שהם נפרדים בכל הענינים, הן במלבושים והן בהתנהגות אפי׳ בדברים שבקדושה כמו בבהכנ״ס ושארי דברים, ואפי׳ בבית הקברות פורשים א״ע להיות להם מקום מיוחד ולא יקברו אצל האנשים הישרים והתמימים, והם שונאים בתכלית לאיש חסיד וישר וזאת לטובתינו וד״ל, וע״כ זה דומה לחיתוך בשר החי שלא יקלקל בשר הבריא.

סז. כתב בספר **שומר אמונים** (מאמר השגחה פרטית פרק ב׳) וז״ל, וגם תדע שמה שרואים עכשיו בעוה״ר שמתהפכים למינות מזרע קודש הרבה, שרש נפשם המה ממינם דייקא, תכלית עכירות הזוהמא דסדום ועמורה וערב רב, וגילו משמים להבעש״ט הקדוש כי הכת הידוע ימ״ש שנחטפו אז הרבה נשמות גדולות, והיה מצטער הבעש״ט הקדוש על הנשמות שנדחו על ידי זה, וגילו לו כי לא נפלו ברשתם רק אלו נשמות השייכים אליהם, וגם עכשיו כל הנשמות הקדושות יש עליהם השגחה והמלטה מן השמים שלא יפלו לשיחות עמוקות ח״ו, וכל אלו השייכים לקדושה סוף כל סוף ישובו בתשובה בלי ספק, כי לא ידח ממנו נדח, ע״כ.

וכן מובא **בנוצר חסד** על פרקי אבות (פרק ג׳ משנה י״ז) וז״ל, חכמתו מרובה, להשיג חכמת התורה ועומקה, לומר פשטים וחריפות, או להשיג חכמה פנימית ואין בה מעשה, אומר ואינו עושה, כי תורתו משפה ולחוץ כדואג ואחיתופל, מלא גאוה וכעס, אפשר יארע כזה אף למי שבנפשו מושרש מדור דור ודורשיו, שיהיה ראש הדור ומנהיגו, ויהיה ענפיו מרובים, כי הרבה יתדבקו אליו במרוצה ורצון בלי עיכוב, כמו שאירע לכת הידוע ימ״ש, שנתדבקו אליו לאלפים ורבבות, ושאלו לאור ישראל רבנו דוב בער הקדוש מה זה שנלכדו ברשתו כמה נפשות, והשיב בזה משל נאה אכ״מ, והכלל שכל אלו נשמות נובלות נרקבו ברקבון נפש. כי טוב לא יתדבק ברע, וכל אחד הולך לשרשו ו״טמא טמא יקרא״ ומי שתורתו ותפילתו משפה ולחוץ, אליו יתדבקו ענפים כמותו, והם הרבים, כי צדיקים הם מועטים ע״כ.

וכן כתב **החתם סופר** (פ׳ עקב ד״ה ואמרת בלבבך מי ילד לי את אלה) וז״ל, ומה שמשתוקקי׳ על הממירים מרצונם מהידוע כי אלו אינם מבני ישראל כמ״ש הרמב״ן פ׳ נצבים ומאת ה׳ היתה כזאת להטעות לגוי׳ לאמור המיר פלוני ואינו כ״א מזרע גוים שנתערבו בין ישראלים ועי״ז תסיר הרבה קנאה מבינינו.

אך הממירים הוי יודע כי אינם אלא מהם והמונם והאכלתי את מוניך את בשרם וכעסיס דמם ישכרון כי אכלו בשר עצמם וטעו כי מישראל המירו ולא כן הוא לכן לא יוחזרו הגרים לסורם ולא יוחזרו רשעי ישראל אלה לשמוח בשמחת עם ה׳ אלה ע״כ.

להם חלק בעולם הבא וגם לא בשבת שהוא מעין עולם הבא. וכעין זה גם, שכשבא מעין אותו זמן - בכל ערב שבת קודש, כהכנה לשבת קודש, גוזרין את הצפרניים והשערות, בכדי להסיר המותרות המעכבים אותנו מלהגיע אל הנאת עונג שבת.

ולכן בזמנינו שאנו מתקרבין לזמן הבירור הגמור רואין שיש ל״ע נשמות מישראל שנקצצין ונכרתין מכלל ישראל, בגלל שעכשיו נמצאים בזמן של ערב שבת וגוזרין הצפרניים. ומאידך גיסא רואין להיפך, שהרבה מכלל ישראל חוזרין בתשובה וחוזרים לדרך התורה, כי הם מחלקי הצפרניים שעדיין מקושרים להמוח ויש עוד חיות אצלם וחוזרין אל שורשם. (וזה צריך לביאור ארוך ואין כאן מקומו).

(ואגב יש לדעת שאפילו אלו שעליהם נאמר (סנהדרין דף ק״ד ע״ב) שאין להם חלק לעולם הבא, מכל מקום דורשי רשומות היו דורשים שיהיה להם חלק לעולם הבא, והכוונה לזה, כי הם דרשו כפי הפנימיות - הרשימה[סח]. והאריה״ק אמר שאפי׳ לאותו האיש יהי׳ תיקון אחר

ביאורים וציונים

סח. **בספר דברי סופרים** (ליקוטי אמרים אות סז, ד״ה וענין) כתב וז״ל, וענין דורשי רשומות, היינו שיוכלו להשיג מה שאין בו התגלות גמור רק רשימה מה, כי מה ששנינו שאין להם חלק לעולם הבא הוא מצד ההשגה הנגלית שהיה לחכמי ישראל בענין עולם הבא, אבל באמת עצמות עולם הבא עין לא ראתה ואינו אלא השגה דרך חכמה (אין ניכר תיבה אחת) יש בו מעמקים שאינו מושג לכל חכמי ישראל בעולם הזה כלל דע״ז נאמר עין לא ראתה אלהים זולתך (ברכות ל״ד ע״ב) ומאותן מעמקים יש גם כן רשימות קצת שמתגלות לדורשיהם אשר ידרשום באמת שיוכלו להשיג שמץ דבר כמשיג רשימו מגוף הדבר, ועל ידי השגת רושם זה הם אמרו דגם לאלו יש להם חלק לעולם הבא, כי באמת שורש ישראל אינו נאבד כלל וכל הקלקולים הם מצד העולם הזה אף הקלקולים דעולם הבא הוא על ידי העולם הזה, כמ״ש (ע״ז ג׳ ע״א) משל לע״ש ושבת ויבשה וים וזהו כל ההשגה דעולם הבא שבעולם הזה דמשיגים אותו רק דרך העולם הזה והיינו מן הצד שעולם הזה הכנה לו, אבל באמת יש בעולם הבא עוד דברים נעלמים בעולם הזה לגמרי לפי שאין הכנה להם אלא דרך רשימו, רצה לומר ההכנה הוא רק מצד קדושת השורש שהיה בעולם הזה בתכלית ההעלם כעין רשימו לבד, ודורשי רשומות משיגים רושם קדושה שיש אפילו בהיותר גרוע שבישראל ועל ידי זה משיגים הרשימה של חלק עולם הבא שיש גם לאלו מצד רושם מה של קדושה הנמצא בשרשם, וכידוע דכל אור וקדושה המסתלקת מונחת במקומה רושם הנקרא אצל חכמי הסוד רשימו, וכן קדושת יהדות הוא מלידה מבטן אף שאחר כך קלקל מעשיו עד שנדחה חס ושלום לגמרי ונסתלק האור מכל וכל עד שאין לו חלק לעולם הבא מכ״מ הרשימו נשאר, ומצד רשימו זה נשאר בו עדיין קצת קדושה אלא שאינה גלוי׳ ודורשי רשומות בדרישתם מכירים.

וכן כתב בספר **רסיסי לילה** (אות יב) וז״ל, מה שאין כן דואג דנדחה מחלק עוה״ב הרי מכלה ע״ז א׳ משפה ולחוץ. ומכ״מ דורשי רשומות אמרו כו׳ (סנהדרין קד ע״ב) פירוש דחלק עוה״ב נקרא בינה כנודע דהיינו רק על ידי הבינה שבלב. אבל יש רשומות והיא מקום יותר עליון דלא קיימא לשאלא ואין השגת אדם שם רק ברשימו שלו. שם אף זה דמשפה ולחוץ אין נדחה. דהוא למעלה מן הלב וסוף מעשה דבוק במחשבה תחלה בעולם הזה שהוא עולם המעשה ועקימת שפתיו הוי מעשה אף בזה יש קדושה ומועיל להכניס הקדושה בלב על ידי כן וזה טעם וחיים ביד לשון.

חמישים אלף יובלות, דכתיב (שמואל ב׳ יד, יד) וחושב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח, שמורה שאפילו אחד מישראל לא ישאר בלי תיקון. ויש לרמז כי הנה "לבלתי ידח ממנו נידח" בגימטריא "שבת", וכשיבוא ליום שכולו שבת יהיה תיקון לכל אחד ואחד מישראל.)

ויש להעיר על דקדוק הלשון של הבעל התניא, שעד עכשיו כתב הכל בלשון הקודש וכאן שינה ונקט לשון ארמית, עד סוף כל "דרגין", והנה ידוע המאמר בשם הבעש"ט הק' שבעבודת יעקב אבינו בבית לבן היו ענינים עמוקים מאד, ובכל מעשיו הגשמיים, פעל דברים גדולים ברוחניות. דהרי נודע[סט] שבכל דבר גשמי יש בו נקודה של קדושה שהוא החיות של הדבר, שהקב"ה ברא העולם במאמרו והיינו בכ"ב אותיות שבתורה, וכל דבר נברא באותיותיה, ומי שיודע להסתכל בפנימיות הדבר, יכול לראות בכל דבר את החלק האלהי באותיותיה, ואפילו במקומות הטמאים והמאוסים גם שם מוטמן חלק אלהי רק שאותן המקומות מרומזים באותיות "בשביה" ומשום שהם בשביה תחת הסטרא אחרא.

ואיתא שיעקב אבינו ידע שלבן הוא מקור הטומאה וכמו שהבאנו לעיל שהוא היה בלעם והי' חזק יותר מקליפת עשו, ואפילו נגד כח כה חזק, נצח יעקב אבינו, ולא זו בלבד, שאפילו לא נשפע מלבן, אלא שעוד הצליח להוציא מחלקו את כל החלקים הטובים שהיו בשביה אצל הסט"א ברשות לבן. וכן היה עם אבותינו במצרים, דכשיצאו, הריקו את מצרים מכל

ביאורים וציונים

וכן כתב עוד שם (אות מד) וז"ל דורשי רשומות אמרו כולם יש להם חלק לעוה"ב פירוש רשומות הוא מצד הרשימה שלהם דכל אור שהיה אף שנתנתק מניח רשימה ואלו אף שלרוב חטאם אבדו וניתקו אור עוה"ב היינו שורש דביקותם בלב בהשם יתברך. מכ"מ כבר היה זה בשרשם בתולדה ועדיין נשאר הרשימה ומצד הרשימה דרשו שיש להם חלק לעוה"ב. והם דרשו רק על ו' מישראל ולא על בלעם דאצלו לא היה רשימה מעולם. ואף שהוא זכה למזה שביקש תמות כו' דמצד מיתת נפשו ואבידתו מעוה"ב נכלל בכלל אותן מישראל שנמנו שאין להם חלק לעוה"ב מכ"מ מצד חזרתן על ידי דורשי רשומות לא נכלל עמהם כלל.

סט. **בשער יחוד ואמונה** מהבעל התניא (פרק א') כתב וז"ל, וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד. וצריך להבין וכי תעלה על דעתך שיש אלהים נשרה במים מתחת לארץ שצריך להזהיר כ"כ והשבות אל לבבך. הנה כתיב לעולם ה' דברך נצב בשמים ופי' הבעש"ט ז"ל כי דברך שאמרת יהי רקיע בתוך המים וגו' תיבות ואותיות אלו הן נצבות ועומדות לעולם בתוך רקיע השמים ומלובשות בתוך כל הרקיעים לעולם להחיותם כדכתיב ודבר אלהינו יקום לעולם ודבריו חיים וקיימים לעד כו' כי אילו היו האותיות מסתלקות כרגע ח"ו וחוזרות למקורן היו כל השמים אין ואפס ממש והיו כלא היו כלל וכמו קודם מאמר יהי רקיע כו' ממש וכן בכל הברואים שבכל העולמות עליונים ותחתונים ואפי' ארץ הלזו הגשמית ובחי' דומם ממש אילו היו מסתלקות ממנה כרגע ח"ו האותיות מעשרה

הטוב[ע]. וכתב האריה״ק שמטעם זה אסור לבני ישראל לחזור למצרים, מפני שלא נשארו שם ניצוצות קדושות.

והוסיף הבעש״ט[עא] שאצל לבן אף אחר שהלך יעקב לדרכו נשארו עוד שם קצת ניצוצות קדושים. ולכן היה צורך

ביאורים וציונים

מאמרות שבהן נבראת הארץ בששת ימי בראשית היתה חוזרת לאין ואפס ממש כמו לפני ששת ימי בראשית ממש וז״ש האר״י ז״ל שגם בדומם ממש כמו אבנים ועפר ומים יש בחי׳ נפש וחיות רוחנית דהיינו בחי׳ התלבשות אותיות הדבור מעשרה מאמרו׳ המחיות ומהוות את הדומם להיות יש מאין ואפס שלפני ששת ימי בראשית ואף שלא הוזכר שם אבן בעשרה מאמרות שבתורה אעפ״כ נמשך חיות לאבן ע״י צירופים וחילופי אותיו׳ המתגלגלות ברל״א שערים פנים ואחור כמ״ש בס׳ יצירה עד שמשתלשל מעשרה מאמרות ונמשך מהן צירוף שם אבן והוא חיותו של האבן וכן בכל הנבראים שבעולם השמות שנקראים בהם בלשון הקדש הן הן אותיות הדבור המשתלשלו׳ ממדרגה למדרגה מעשרה מאמרות שבתורה ע״י חילופים ותמורות האותיות ברל״א שערים עד שמגיעות ומתלבשות באותו נברא להחיותו לפי שאין פרטי הנבראים יכולים לקבל חיותם מעשרה מאמרות עצמן שבתורה שהחיות הנמשך מהן עצמן גדול מאד מבחי׳ הנבראים פרטיים ואין כח בהם לקבל החיות אלא ע״י שיורד החיות ומשתלשל ממדרגה למדרגה פחותה ממנה ע״י חילופים ותמורות האותיות וגימטריאות שהן חשבון האותיות עד שיוכל להתצמצם ולהתלבש ולהתהוות ממנו נברא פרטי וזה שמו אשר יקראו לו בלה״ק הוא כלי לחיות המצומצם באותיות שם זה שנשתלשל מעשרה מאמרות שבתורה שיש בהם כח וחיות לברוא יש מאין ולהחיותו לעולם דאורייתא וקב״ה כולא חד, ע״כ.

ובספר **דברי שמואל** בסוף הספר מביא הדרכות מהבעש״ט מכת״י מוהר״ש, ובאות א׳ כתב וז״ל, אין בכל התורה כולה ובכל העולם כולו רק אור א״ס ב״ה המסתתר בהם. וכל הפסוקים אין עוד מלבדו, את השמים ואת הארץ אני מלא, הם כפשוטם ממש, שאין לך בכל מעשה ובכל דבור וכל הרהור שאין עצם האלהות מסתתר ומצטמצם בו. ולכן מביט ורואה בעין שכלי על כל הדברים אשר נגד עיניו מצד פנימיותם וחיותם, לא מצד שטחם וחיצוניותם בלבד, לא יראה רק כח אלהי שבתוכם המחי׳ אותם וּמְהַוֶּה ומקיימם בכל עת ורגע. והשומע באזנים קשובות לקול הפנימי שבתוך הקול הגשמי הנשמע לאזנים, לא ישמע רק קול אלהים המחיה וּמְהַוֶּה ברגע ההוא ממש הקול אשר הוא שומע, ע״כ.

ומשיך שם (באות ד׳) וז״ל, אין רע יורד מן השמים כי אין מקור לו. ובהרע אשר נמצא יש לו כח פנימי המחי׳ אותו, והוא טוב גמור. ולכן אם יביט על הרע מצד פנימיותו לא יראה רק הטוב שבו, עכ״ל.

ע. בספר **פרי עץ חיים** (שער קריאת שמע פרק ג׳) כתב וז״ל, אמנם, בכל הגאולות שנגאלו ישראל נק׳ על שם העיקר, אך אינה גאולה שלימה כמו בבל מדי יון, לא היה גאולה שלימה, כי נשארו קצת ניצוצות הקדושה שלא יכלו להתברר, אך נקרא גאולה. אך גאולת מצרים היתה גאולה שלימה, כי אז וינצלו את מצרים שעשאוהו כמצולה שאין בה דגים, ולא נשאר בהם שום ניצוץ קדושה והיתה גאולת השכינה לגמרי, משא״כ בשום גאולה אחרת. וזהו הטעם לזכור יציאת מצרים יותר מכל שאר הגאולות, כי היא גאולה שלימה, אך האחרות צריכין עדיין תשלום, אמנם לעתיד לבא תהיה גאולה שלימה יותר מגאולת מצרים, כי גאולת מצרים היתה פרטיות, אבל לעתיד תהיה גאולה שלימה וכלליות בכל העולם, כי אז לא ישאר שום ניצוץ קדושה בכל הגוים אשר הדיחנו שמה, לכן לא נאמר חי ה׳ אשר העלנו ממצרים, כי אם חי ה׳ אשר העלה ישראל מכל הארצות כנז׳ בירמיהו, לכן גאולת מצרים היתה אחריה הפסק, כי עדיין בכל

שלבן ירוץ אחרי יעקב, ונתווכחו אז לבן עם יעקב, בכדי שיעקב אבינו יברר את הניצוצות הקדושות האחרונות שנשארו אצל לבן. וגם שם מצינו בתורה לשון

ביאורים וציונים

שאר הארצות הוי שם ניצוצין, אך לעתיד תהיה גאולה שאין אחריה הפסק, כי היא כללות בכל העולם. ובזה תבין סוד גדול, בסוד כל גליות שהוצרכו ישראל לגלות שם בכל ד׳ רוחות העולם, כמאמר רז״ל שגלו ישראל בכל ע׳ לשון כי כיון שגלה א׳ מישראל בין אומה א׳, וא׳ מישראל בין אומה אחרת, נחשב כאלו גלו כל ישראל שם, נמצא כי כל ע׳ אומות שלטו בישראל וגלו ישראל לשם. וטעם הדבר תבין עם הנ״ל, ובפרט כאשר תסתכל בכתוב, כאשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם, וכתיב לא תוסיפו לשוב בדרך הזה עוד, ולמה נאסר דירת מצרים מכל שאר ארצות, רק סוד הדבר, כי הלא גם זה לעומת זה עשה אלהים, וכאשר חטא אדם הראשון פגם בכל העולמות, וא״כ היה מוכרח שנפלו ממנו ניצוצי הקדושים ונתערבו בכל ד׳ רוחות העולם ובכל ע׳ אומות, כל א׳ נטל את חלקו, והנה אותן הניצוצין, אין בהם כח לצאת משם, רק ע״י ישראל העושין מצוות ותפלות, וע״י תפלותיהן מעלין אותן בסוד מ״ן כנודע ליודעי חן, ומתבררין אז כולן וגו׳ ע״כ.

ובערבי נחל (דרוש ב לפסח) כתב וז״ל, ופירשתי על פי המבואר מכתבי האר״י ז״ל הטעם למה הגלה הקב״ה את ישראל תמיד, ומדוע לא יקבלו עונשם בארצותם בעת שחוטאים ולא יהיה שמו הגדול מחולל באמור עם ה׳ אלה ומארצו יצאו. ותירץ כי הגלות אינו עונש כלל רק הוא דבר הכרחי, כי מתחלה ברא הקב״ה הקדושה והקליפה זה לעומת זה ולא יתערבו זה בזה, ובחטא אדם הראשון עירב טוב ברע ונפלו ניצוצי הקדושה תוך הקליפות, ומחמת זה נתחזק כח הסטרא אחרא והעכו״ם, ונחלש כח קיבול הקדושה אצל ישראל, ומחמת זה ירדו ישראל מצרימה כי הוא היה ראש הסטרא אחרא, והוציאו משם כל הניצוצות כמבואר בספרי קבלה מזה באורך, ומחמת זה נאסר להם לשוב למצרים כי כבר נתרוקן מצרים מכל וכל ונחלש כחם על ידי שלא היה בהם שום ניצוץ קדוש כמו שאמרו רז״ל (ברכות ט ע״ב) עשאוה כמצודה שאין בה דגים, ולכן היה חשש פן כשיבא איזה יהודי למצרים ויעשה איזה עבירה ויחזרו ליפול בידם ניצוצות קדושים לכן נאסר להם שוב לשוב למצרים ואח״כ חטאו ישראל ונפלו נ״ק בין כל שרי העכו״ם, לכן הוכרחו ישראל להתפזר בארבע רוחות העולם להוציא הנ״ק בכל מקום שהם, וכשיוגמר ענין זה יבא משיח צדקנו במהרה בימינו.

ולאהבת ה׳ את ישראל שלא יתארך משך זמן הוצאות הניצוצות כי רב הוא, ומלאכה גדולה היא כי אלו מוציאין ואלו משליכין בעו״ה, והיה הזמן מתארך מאד, ולכן כל מקום שגלו שכינה עמהם, כי בסיועת השכינה נקל להוציא הניצוצות על ידי תורה ותפלה ומעשים טובים, כי כל דבר משתוקק לשורשו ובהיות השכינה אצלינו הניצוצות משתוקקים ומוציאים אותם בנקל ולא יומשך הזמן כל כך עכ״ד. (ועיין עוד בילקוט ראובני פ׳ בשלח).

עא. כתב בספר **מאור עינים** (פרשת ויצא) וז״ל, ויצא יעקב מבאר שבע וגו׳ ולמדו רז״ל מן המקראות שהיה נטמן בבית עבר י״ד שנים ואחר כך הלך לחרן. ונבאר לשון נטמן ולא אמרו רז״ל למד בבית עבר או כיוצא בו. אך דהנה נודע כי סוד יעקב הוא הדעת כי בחינת יעקב ובחינת משה הן אחד רק שזה מלגאו וזה מלבר כי זה פנימית הדעת וזה חיצוניות הדעת כנודע, וקודם הליכת יעקב לבית לבן לא היה התגלות הדעת והתורה כי אם בהעלם וכמה שרשי התורה היו מפוזרין במדרגות תחתונים על ידי שלא היה התגלות הדעת בעולם, ובבית לבן היה כמה שרשי תורה מלובשין שם שזהו התורה הנכתב בספר תורה מספורי המעשיות שעשה יעקב בבית לבן שבה׳ מלובשים היו שרשים החם שהוציא יעקב ובירר וצירף אותם מעומק הקליפות לבן כנודע גודל הקליפות שלו.

והנה יעקב אבינו ע״ה הוציא משם השרשים

ארמית, שלבן קראו יגר שהדותא (בראשית לא, מז), והענין הוא שלשון ארמית מראה על מדריגות שפלות מאד, והן מקליפת נוגה שיש להפכן לקדושה, וכמו שכתב החתם סופר[עב] בענין החיוב להעביר הסדרא שנים מקרא ו׳ תרגום, משום שצריכים לבטל הרע של תרגום חד בתרי, ונתבטל ברוב. וכן בבית לבן, כיון שהיו הניצוצות שפלים כל כך לא היה בכחו של יעקב להוציאם, ולכן הוצרך שלבן ירוץ אחרי יעקב ויתוכח אתו ועל ידי יגיעה נוספת זו והיסורין, הצליח לנצח את לבן אפילו על אותן הניצוצות השפלים. וכמ״ש הזוה״ק שכדי להוציא ניצוצות כאלו צריכים יגיעה רבה ויסורין, ולכן הוצרכו אבותינו להשתעבד במצרים. ולכן כשרצה הבעל התניא לכלול את הכל, ממדריגות הגבוהות עד המדריגות הקטנות, אזי כדי לבאר המדריגה השפלה ביותר, נקט בלשון ארמית המורה על נצוצות שפלים ביותר.

[וכמ״ש בעין חיים שער החשמל בסוד לבושים של אדם הראשון בגן עדן שהיו צפרנים מבחינת מוח תבונה]. ובכה ממש כביכול בשורש כל הנפש רוח ונשמה של כללות ישראל למעלה בירידתו ממדרגה למדרגה על ידי השתלשלות העולמות

ביאורים וציונים

ההם בעשרים שנה שהיה שם בחרן אצל לבן שעל כן נקרא שם המקום חרן שהוא לשון חרון אף של מקום על שם שהמקום ההוא אשר שם היו מלובשין שרשי התורה היה מקום קליפיות גדול שהוא בחינת חרון, וכל עסקי יעקב עמו עבור בנותיו וצאנו היה הכל לברר ולגלות שרשי התורה משם כנודע מסודות התורה שיש על זה הענין, וענין אשר שם יעקב את המקלות ברהטים שעל ידי זה תלדנה הצאן עקודים נקודים וברודים שהן רזין דרזין וסתרין גניזין, וענין שנשא לאה ורחל שהן סוד תורה שבכתב ותורה שבעל פה שכל זה ראה והתקין התגלות התורה למטה מה שהיה בסתימו עד בוא יעקב, ועל ידי שהוא הדעת נעשה המשכות התגלות התורה מבאר שבע שהתורה עליונה נקרא באר שבע.

וזהו ויצא יעקב מבאר שבע מבחינת סתימת התורה להביאה לידי התגלות על ידי הבירורין שהלך לבחינת חר״ן שהוא מקום קליפות שהיה התורה מכוסה ומלובשת בהן, וכל זה לעשות הכנה לדורות הבאים שיוכלו להשיג השגת התורה בהתגלות מה שהיה בהתכסות וכמ״ש הבעש״ט זלה״ה נשמתו בגנזי מרומים שמה שרדף לבן אחר יעקב הוא כי עדיין נשאר אצלו התלבשות התורה ההיא שהם אלו הפסוקים שנכתבו בתורה איך שרדף לבן אחר יעקב ואיך שנתווכחו זה עם זה עד סוף הפרשה כל הענין שזאת התורה שבאלו הפרשה נשארה עדיין בהתלבשות אצל לבן מה שלא בירר עדיין יעקב, וסיבב ה׳ יתברך כך שירדוף אחריו להביא אליו את התורה שעדיין לא נשלמה להתברר ששם בהשיגו את יעקב על ידי דבורו עמו אלו הדבורים שנכתבו שם בירר יעקב גם זה עד שלא נשאר אצלו כלום, וכל מה שעשה אצל לבן בכל העניינים הכתובים במקרא היה הכל תורה ועסק העבודה לשמים לגלות התורה מבחינת חרן שהוא עומק הקליפות וכו׳ להביאה לידי התגלות הקדושה לכוללה לתורה עליונה.

עב. **החתם סופר** (בחידושים על הש״ס מסכת חולין דף כח ע״ב)

כתב וז״ל, התרגום הוא קליפת נוגה שנאחז בתורה על ידי שבירת הלוחות בעוה״ר ואף על פי שחזר ונתן לנו לוחות שניות ונסתלקה הקליפה מ״מ לגמרי לא נסתלקה לכן צריך לתקנה לבטלה חד בתרי בשנים מקרא כי הקליפה לא נסתלקה לגמרי ע״כ.

אבי״ע (אצילות בריאה יצירה עשיה) מחכמתו יתברך כדכתיב כולם בחכמה עשית, נתהוו ממנו נפש רוח ונשמה של עמי הארץ ופחותי הערך פירוש, כמו שאמרנו שממוח האב נמשך עד לצפרני רגליו, הכי נמי נשתלשלו הנשמות מחכמה עילאה עד הנפש רוח ונשמה של עמי הארץ ופחותי ערך. והצפרנים מכוונים אל הנשמות האחרונות ובפרט הצפרנים של הרגלים שזה מראה על הכופרים ורשעים גמורים.

והנה, כדי לבאר את ענין השתלשלות הנשמות, נקדים לבאר קצת ענין השתלשלות העולמות בכלל.

הנה כשעלה במחשבתו יתברך, כביכול, לברוא העולם, אז מאותו רצון העליון נתהווה אור גדול, אבל אור זה הי׳ חזק ועצום מאד ולא הי׳ ביכולת הכלים לקבלו לפי שהיה יותר מכדי קיבולם, ומזה נעשה שבירת הכלים[עג]. ובלשון חז״ל -

ביאורים וציונים

עג. **בבאר מים חיים** (ריש פ׳ מקץ) כתב וז״ל, וכנודע מסוד שבירת הכלים הידועים שלפי שבא להם אור גדול מלמעלה עד שלא יכלו לסבול גודל האור נשברו הכלים ונפלו, ועל כן עיקר הטוב והחסד והברכה הוא בהתמזגות החסד והדין בהתכללות שמאלא בימינא ומתנוצץ מהם אור משותף משניהם סוד הרחמים, ועל ידי הרחמים מתנהגים כל העולמות בסוד הכתוב (בראשית ב, ד) ביום עשות ה׳ אלהים ארץ ושמים, עכ״ל.

ובספר **לקט אמרים** (מהגרי״מ שכטר שליט״א ח״ב עמוד קנ״ב) ביאר ענין שבירת הכלים וז״ל, סוד השבירה והתיקון המובא מהאר״י זלה״ה - דהנה בעת בריאת העולמות היה כידוע ענין הנקרא ״שבירת הכלים״ (כמבואר באריכות בס׳ עץ חיים בכל הפרקים שבהיכל נקודים מדף ל״ד ולהלן) והוא אחד מהדברים השרשיים עליהם הושתתה כל תורת הסוד. אבל בפשטות הדברים, כדי לשבר את האוזן - מובנו הוא, שהאורות שנמשכו מלמעלה, היו מרובים על הכלים, ונתפקעו הכלים מעוצם האור ונשברו. וזה כונת ״שבירת הכלים״ שאור האלקי שהוא רב ועצום שנתגלה בעת הבריאה לא יכול היה להצטמצם לתוך הגבלות של הבריאה, ומכך נתהוו שבירת הכלים [ועוד כמה וכמה סיבות בגרמת השבירה מצינו בכתבי האר״י ז״ל, כמו בעץ חיים בשער המלכים פרק ה׳, שלא היתה אהבה וחיבה ביניהם, ולא היו מאוחדים כביכול. וכן שהיו האורות בהם מעורבים ולא היו בבחינת פרצוף שיהיה כל אור מתיישב על מקומו כמו שנהיה בשעת התיקון כמבואר בפרקים דשם. וראיתי בספר הדע״ה (ח״א דרוש ו׳ סימן א׳) שהעלה מכל כתבי האר״י ז״ל י״א סיבות שבעטיים נתהוותה השבירה, וכולהו הוו בהו. ואין כאן מקום ביאורם להאריך בזה].

וגם במדרש (בראשית רבה ג׳ ז׳) מובא ענין זה בהא דאיתא שהקדוש ברוך הוא היה בונה עולמות ומחריבן, עד שברא את אלו, אמר דין הניין לי וכו׳ - והיינו שטרם הבנין היה מוכרח להיות תחילה שבירה וחורבן. וסוד זה של שבירת הכלים ותיקונם פותר את כל שאלת הבריאה ורזיה, כידוע ליודעי חן.

והנה התיקון והבריאה שלאחר השבירה נוצרו מחלקי האור שלא נשתברו, כי תמיד גם לאחר השבירה, נשארו נקודות של אור שלא נשברו [אע״פ שהיו שבירות שונות ומשונות לאין קץ, עם כל זה עיקר השבירה שבכל פרט חל על הכלים]. ועל ידי החלקי אור שלהם שלא נשברו - על ידם תוקנו שוב העולמות מחדש. וזה ביאור דברי רבינו בליקוטי

"שהיה בונה עולמות ומחריבן"[עד] (בלשונם בפ׳ ט, קהלת רבה ג, יד), ומאלו השבירות נתהוו הקליפות שהם השמרים, והוא, שגם ניצוצי הקדושה נפלו למדריגות שפלות. ולבתר מכן ברא עולמו על ידי "בריאה בהדרגה", דהיינו שהתחיל במאורות הגדולים וצמצם האור עד שיוכל העולם לקבלו ולא ישברו הכלים מחמת ריבוי האור[עה].

ביאורים וציונים

מוהר״ן (סי׳ ל״ד) המדבר שם משבירת כלי החסד - מביא מע״ח שער שבירת הכלים (פרק ג׳) שאור החסד נשאר ביסוד דאצילות, כלומר במקום ספירת יסוד דאצילות, וכל דבר שלא נפל מעולם האצילות לא חל עליו שם שבירה אם שהיה לו שם ירידה, כמובא בע״ח. אמנם ״כלי החסד״ נפלה אל בינה דבריאה (כלומר אל מקום שיהיה אח״כ בעולם התיקון בינה דבריאה, ועי״ז שנפלה ונפרדה מעולם האצילות, עי״ז נהרסה ונשברה) ומזה נתהוו הקליפות, שהם אהבות טמאות ורעות, חרפות ובזיונות. (ועיין שם שהאריך הרבה בענין זה).

עד. וז״ל המדרש, ד״א וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד, רבי תנחומא פתח (קהלת ג׳) את הכל עשה יפה בעתו, א״ר תנחומא בעונתו נברא העולם לא היה העולם ראוי לבראות קודם לכן, א״ר אבהו מכאן שהקב״ה היה בורא עולמות ומחריבן בורא עולמות ומחריבן עד שברא את אלו אמר דין הניין לי יתהון לא הניין לי, אמר רבי פנחס טעמיה דרבי אבהו וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד, דין הניין לי, יתהון לא הניין לי ע״כ.

ובספר **ערבי נחל** (ראש השנה שחל להיות בשבת) כתב וז״ל, כי ידוע משארז״ל (בראשית רבה ג׳, ז) בתחלה היה הקב״ה בורא עולמות ומחריבן ואח״כ ברא ולא החריב. והענין, כי בתחלה היה השתלשלות המדריגות רק בעלה ועלול לבד, אבל לא היו מסכים מבדילים בין עלול ובין עילתו, ולכן לא היה יכול לסבול האור השופע עליו ונתבטל ממציאות, ואח״כ ברא ה׳ עולם התיקון ע״י שהיה ירידת כל מדרגה מערך מדרגה שלמעלה ממנו לא מצד עלה ועלול לבד אלא גם מצד ריבוי מסכים כידוע כ״ז באורך ועי״ז יכולים לסבול. (ועיין עוד במדרש רבה בראשית פ׳ ג׳, קהלת ג, יד, ובמדרש תנחומא פ׳ נח סימן י׳). (ועיין במאור עינים פרשת תולדות ד״ה ואלה, פ׳ מקץ ד״ה כדבריכם ועוד, ומבואר בדברי האריז״ל עיין בעץ חיים שער הכללים פרק א׳).

עה. בספר **מאור עינים** (פרשת לך לך) כתב וז״ל, אך דנודע סוד בריאת העולמות היה על ידי צמצומים כי הבורא ב״ה שלם בכל המידות שאין חסר לו שום דבר שנאמר ח״ו שעל ידי שהיה חסר הדבר ההוא ח״ו הוצרך לברוא העולמות כמו למשל האדם שחסר לו איזה דבר וכל זמן שאין לו הדבר ההוא נקרא חסר ואינו נקרא שלם בשלימות, זה בודאי לא יעלה על לב שום בר שכל ח״ו לחשוב כן בבורא ב״ה שאצלו יתברך היה הוה ויהיה שוין, ואם כן מה שהוא ביהיה היה גם כן בהיה שהוא קודם בריאת העולמות שהיה נקרא שלם בכל השלימות ולא הוצרך ח״ו מצד עצמו לבריאת העולם, אך כי מאחר שהוא חסדן גדול ורב חסד וטוב כמו שאמר הכתוב (תהלים קמה, ט) טוב ה׳ לכל, ומטבע הטוב להיטיב ורצה בבריאת העולם להיטיב לנבראים ושיכירו כח מלכותו ויתענגו מזיו כבודו ולכוונה זו ברא את העולמות וכמ״ש אדון עולם אשר מלך בטרם כל יציר נברא, שהיה מלך בשלימות הגמור בכח בטרם כל יציר נברא אך מה שברא העולמות הוא כי לעת נעשה בחפצו כל אזי מלך שמו נקרא על ידי הנבראים שמכירין כח מלכותו והוד יקרו ומתענגין מעבודתו ומקבלין שכר בזה ובבא, ואם כן היה בריאת העולמות על ידי חסדו הגדול שהופיע על הנבראים אך שהחסד של הבורא יתברך הוא גדול מאוד אור צח ומצוחצח שלא היו הנבראים יכולים לסובלו כמו למשל באור השמש אי אפשר להביט וליהנות מאורה כי אם על ידי מסך הצמצום האור כפי השעור שיוכלו הנבראים לקבלו ולהנות מאורו, כך באלף אלפי אלפים הבדלות אור חסדו הגדול לא היו הנבראים יכולים לקבלו והיו

ועל דרך משל, כשיש לאדם חבית גדולה ורוצה להריק מקצתה לתוך כלי קטן שפיו צר, אזי אם ישפוך מפי החבית אין ביכולת כלי הקטן לקבל כל מה שנשפך, אלא צריך לשים ברז קטן שממנו יריק את המשקה לתוך הכלי הצר. וכן אם יתנו

ביאורים וציונים

בטלין ממציאות והוצרך מדת החסד להתצמצם על ידי מדת הגבורה שהיא מדת הדין שמודד מדת החסד בצמצום כפי שיעור שיוכלו הנבראים לקבלו. וכל זה קודם שיופיע אור שפעת החסד הגדול ממנו יתברך הוצרך להיות צמצום בכדי שאחר כך כשיופיע אור החסד יהא מוגבל ומצומצם כשיעור שיוכלו לקבלו בכדי שיוכל להיות עולם על ידי החסד כמ״ש (תהלים פט, ג) עולם חסד יבנה, ואם כן זה הצמצום והדין נכלל גם כן במדת החסד מאחר שהוא גם כן לטובות הנבראים שעל ידי זה יוכלו לקבל אור החסד ועל ידי זה נקרא שם מלא ה׳ אלקים אחדות הגמור והבן.

וזהו כוונת רז״ל בתחלה עלה במחשבה לברוא העולם במדת הדין, ואם תאמר והלא עיקר בריאת העולם היה מצד חסד כאמור למעלה, ואם כן מה זה שעלה במחשבה לברוא העולם במדת הדין. ולתרץ זה אמרו ראה שאין העולם מתקיים, פירוש אלו היה נברא בחסד לבד לא היה העולם מתקיים מגודל הבהירות שמצד חסדו הגדול כאמור, לכך הקדים מדת הרחמים, פירוש גם הקדימה שעלה במחשבה לברוא במדת הדין הוא גם כן רחמים כאמור בכדי שיוכלו לקבל החסד אחר כך, רק ששתפו למדת הדין שבלעדי זאת לא היה כח הארת החסד מתגלה לנבראים ואם כן נעשה מדת הדין והחסד משותפים כללות אחד כלשון שותפות המורה על יחוד אחד, ע״כ.

וכן כתב עוד שם (פרשת תולדות) וז״ל, אך סוד הענין הוא דכבר כתוב אצלנו במקום אחר על פסוק (בראשית ב, ד) ביום עשות ה׳ אלקים ארץ ושמים, מתחלה עלה במחשבה לברוא העולם במדת הדין ראה שאין העולם מתקיים הקדים מדת הרחמים ושתפה למדת הדין. והיוצא ממה שמבואר שם כי הוצרך להיות דווקא כך להיות עולה במחשבה לברוא במדת הדין ואחר כך לשתף עמו מדת הרחמים, עבור כי בנין העולם היא על ידי חסד כמו שאמר הכתוב (תהלים פט, ג) עולם חסד יבנה, וחסדו הגדול יתברך לא היו יכולים הנבראים לקבלו בלי דבר מה שיצמצם חסדו הגדול עד שיתגלה רק כפי מה שיוכלו לקבלו, לכך נברא העולם על ידי ששיתף מדת הדין למדת הרחמים שמדת הדין מצמצם את הרחמים והחסד לעכבו מבלי שירד יותר מכח קבלת המקבלים שלא היה בנין העולם כלל מגודל הופעת החסד והיה מתבטל ממציאות אם לא צימצום מדת הדין באופן ששיתוף מדת הדין במדת החסד הוא גם כן חסד מפני שהוא גם כן קיום העולם שלולא הדין לא היה פעולת החסד יוצא לפועל על ידי ביטול המציאות שלא היה כח בנבראים לקבלו והוא היה המתקת הדין והתכללותו בחסד לצורך קיום העולם ולא היה שינוי רצון ח״ו אלא שהוצרך להיות כך.

ולכך כתיב בהבראם שהוא אותיות באברהם למפרע, להורות על כוונה זו שבריאת העולם היה על ידי אור ישר ואור חוזר כמבואר שם שאברהם כסדר הוא בחינת אור הישר ומה שאין כן למפרע הוא להורות על אור החוזר שאמר לעולמו די לצמצם את החסד הישר שלא יתפשט עד בלי די.

וכמו שבריאת עולם היה על ידי חסד וגבורה לכוונה הנ״ל, כמו כן גם כל הנהגות הבורא ברוך הוא יתברך בעולם הוא כן שמקודם שבא איזה חסד בין בכלל בין בפרט אפילו לאדם אחד צריך להיות תחלה צמצום הבא מצד הגבורה לצמצם השפעת החסד בכדי שיוכלו לקבלו, וכן באדם הרוצה להתקרב לה׳ יתברך ולילך בדרכיו להתדמות למדותיו של קונו צריך להיות גם כן כך שיהא לו מדה המצמצמת את החסד.

לתינוק לשתות מכוס, אז ינזק מחמת רוב המשקה היורד לפיו, שהרי אין לו את הכלים לקבל שפע גדול כזה. אבל אם יצמצמו את השפע ויתנו לו בקבוק שמוציא כמות קטנה אז יהנה מהחסד. כן נמי בענייננו, שבשיש ריבוי השפעה, גרמא הוא שלא יוכלו לקבלם, ודוקא על ידי הצמצום יתקבל השפע שנשפע. ועל דרך זה ברא ה׳ יתברך את עולמו, על ידי צמצומים רבים של אורו, שעברו אלף אלפי אלפים וריבי רבבות מדריגות עד שמהמאור הגדול נברא העולם הזה.

והנה הצמצום נעשה על ידי צמצום והשתלשלות האור מדרגא לדרגא בארבעה מדריגות עיקריות הנקראות ארבע עולמות - אצילות בריאה יצירה עשיה, ובכל מדריגה יש ריבי רבבות מדריגות, ומכוונים להארבע אותיות של השם הוי״ה ב״ה שמהן נתהוו הד׳ עולמות הכלליות[עו].

העולם הראשון הוא עולם האצילות, והוא עולם קדוש מאד ואין לנו השגה בו כלל. והלשון אצילות יש לו כמה פירושים: א. פרשה ופליטה - דבר שבא כהפרשה והארה המובדלת ממקורה[עז]; ב. רוממות, כלשון הפסוק (שמות כד, יא) ״ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו״[עח]; ג. לשון ״אצל״, שעולם האצילות הוא קרובה אצל המלך ומקבלים חיותם ישר מהמלך. והכוונה בכל אלו שהיא המדריגה

ביאורים וציונים

עו. עיין בספר עץ חיים שער מב פרק א-ב ושם מבואר באריכות.

עז. **במאמרים שנת תרע״ב** (חלק א׳ דף י״א) וז״ל הענין

הוא דהנה ידוע דאצי׳ הוא גילוי ההעלם מאוא״ס המאציל שז״ע אצי׳ מל׳ ואצלתי מן הרוח אשר עליך שהוא הפרשת הארה שאינו התחדשות דבר, וכמו אצילות רוחו של משה על הזקנים שאין זה מהות אחר שהרי ההשפעה הי׳ צ״ל ע״י משה, הרי מה שנאצל על הזקנים זהו רוחו של משה ממש שהי׳ כלול תחלה במשה ונמשך מההעלם אל הגילוי כו׳. וכמו״כ הו״ע אצי׳ למעלה שאינו התחדשות דבר כמו ברי׳ שהוא התחדשות יש מאין משא״כ אצי׳ כו׳. וזהו שאצי׳ הוא אלקות ממש דענין האלקות דאורות דאצי׳ הוא בחי׳ התפשטות מעצם אלוק׳ כו׳ כמ״ש במ״א, והיינו שאין זה עצמות המאציל ממש כ״א הארה המתפשטת ממנו אבל לא בבחי׳ התחדשות דבר כו׳. ומ״מ הרי אצי׳ ג״כ בבחי׳ אין ערוך לגבי עצמות, וכן מובן ממ״ש והחכ׳ מאין תמצא שהחכ׳ היא בחי׳ יש ונמצאת מאין דכתר בבחי׳ יש מאין.

עח. **בספר רגל ישרה** (מערכת א, אות פ״ה) כתב וז״ל,

אצילות הוא עולם הראשון המושג אלינו דהיינו שהרשות נתונה להתבונן בו, הגם שקדמו לזה העולם אלפי אלפים רבבות עולמות כולם נכללים בשם א״ס לרוב העלמם, ונרמזים בקוצו של יו״ד דשם הוי״ה, ומעולם האצילות אנו מתחילין לדבר, ועד שם מגיע תפילתינו ותורותינו, וגם עולם האצילות הוא כשלהבת הקשורה בגחלת עם אור א״ס ב״ה ואיהו וחיוהי חד בהון, ואחר עולם האצילות נעשה מסך ונעשה עולם הבריאה (עיין אות ב׳ בריאה) והנה עולם האצילות נרמז בפסוק כל הנקרא בשמי הוא עולם האצילות שהוא עצם שם הוי״ה ב״ה, ובפרטות אותיות השם הוי״ה נרמז ביו״ד של השם הוי״ה, וגם בשם ע״ב הוי״ה דיודי״ן. ובס׳ מאורי אור מערכת הא׳ סי׳ קט״ז וז״ל, אצילו״ת לשון מדליק נר מנר ויאצ״ל מן הרוח, גם פירושו לשון כבוד אצילי בני ישראל, עכ״ל.

הראשונה בסדר ההשתלשלות ועדיין קרובה היא אל מקורה, והוא עולם שהוא רק אור, והוא נאצל מהאור אין סוף ב״ה, ובתורה הוא מרומז בתיבת ״בראשית״ שהיא המדריגה הראשונה בסדר בריאת העולם, והיא כולה קדוש כולה רוחני, וכולה אלהות ועדיין לא נתגשמה, ונקראת אַין שאין שם שום בריאה כי אם אור קדוש שמשם מתחילים הצמצומים שהם נחוצים לקיום הבריאה. ומרוב קדושת עולם זה היו צדיקים שהיו יראים להוציא המלה ״אצילות״ מפיהם כלל.

והיות שאור עולם האצילות הוא גבוה כל כך ואין לנו שום שייכות והשגה בו, הוצרך בביכול, לצמצם את אורו יותר, ומצמצום האור של עולם האצילות נשתלשל האור של העולם הבריאה ששם הוא התחלת בריאת יש מאין, ומשם מתחלת מציאות של נבראים[עט]. ושם יש רק בריאות קדושות מאד, דהיינו הכסא הכבוד והמלאכים המיוחדים הגדולים שנושאים את הכסא, וגם נודע בשם עולם התשובה ועולם השופר.

ומשם צמצם בביכול את האור עוד יותר ונברא מזה עולם היצירה, שמשם התחילה הבריאה לקבל צורה, דאף שכבר התחילה בריאת יש מאין מעולם הבריאה, מכל מקום עוד לא קבלה צורה עד עולם היצירה, ושם נמצאים העולם של המלאכים[פ]. ואחריה נעשתה צמצום נוסף ונתהווה מזה את העולם העשיה. ומצינו את הד׳ לשונות של העולמות במעשה בראשית, כמו, ויברא, ויצר, ויעש.

אמנם אף הדברים הנמצאים בעולם העשיה, בשורשם הוי ממש כהאור של עולם האצילות ומאור עד אין סוף, רק שצמצם האור, ומחמת הצמצום נשתנתה צורתו ״הנראית״, אבל עצם האור לא נשתנה.

ונקל להבין מושג ההשתלשלות על פי משל למים, אשר יש בו את

ביאורים וציונים

עט. **בספר התניא** (פרק מ״ט) וז״ל אך דרך כלל הם שלשה מיני צמצומים עצומים כלליים. לשלשה מיני עולמות כלליים. ובכל כלל יש רבוא רבבות פרטיים. והם שלשה עולמות בי״ע. כי עולם האצילו׳ הוא אלהות ממש וכדי לברוא עולם הבריא׳ שהן נשמות ומלאכים עליונים אשר עבודתם לה׳ בבחי׳ חב״ד המתלבשים בהם והם משיגים ומקבלים מהם היה תחלה צמצום עצום כנ״ל. וכן מבריאה ליצירה. כי אור מעט מזער המתלבש בעולם הבריא׳ עדיין הוא בבחי׳ א״ס לגבי עולם היצירה. ואי אפשר להתלבש בו אלא ע״י צמצום והעלם וכן מיצירה לעשיה [וכמ״ש במ״א ביאור שלשה צמצומים אלו באריכות לקרב אל שכלינו הדל] ותכלית כל הצמצומים הוא כדי לברוא גוף האדם החומרי ולאכפייא לס״א ולהיות יתרון האור מן החושך בהעלות האדם את נפשו האלהית והחיונית ולבושיה וכל כחות הגוף כולן לה׳ לבדו כנ״ל באריכות. כי זה תכלית השתלשלות העולמות.

פ. בספר התניא פרק ל״ט וז״ל ומדור המלאכי׳ בעולם היצירה (והיינו בסתם מלאכים אבל יש מלאכים עליונים בעולם הבריאה שעבודתם בדחילו ורחימו שכליים כמ״ש בר״מ שם שיש שני מיני חיות הקדש טבעיים ושכליים וכמ״ש בע״ח).

האפשרות להשתנות לצורות שונות[פא], כי אם יקחו מים ויקפיאו אותם ישתנו לקרח, ואזי הוא גוש ויש לו ממשות. אבל אם יחממו במקצת את הגוש הזה הוא נהיה חזרה למים נוזלים ומתפשטים. ואם יחממם עוד יותר יהי׳ לקיטור. ואם יחממם עוד יותר הוא כבר יהי׳ לאד והבל עד שאי אפשר לראותו לפי שהוא עדין מאד. (והטעם, שפעולת הקירור גורמת לצמצום והתגשמות ששרשו במדת הדין, והחמימות גורמת להתפשטות, ששרשו במדת החסד.) אמנם גם אחר כל השינויים האלו, הרי עצם מהותו נשאר מים ואין שום הבדל בין קֶרַח לאד, וההפרש הם רק במראיהם החיצוניים, רק, מחמת שפעלת בהם כחות חיצוניים והשתלשלו שונות נשתנים הם ממראת אד עד למראת קרח.

כן נמי בענייננו, שאף על פי שבעולם העשייה האור שונה לגמרי במצבו ובדרגתו מן האור דהעולם האצילות, אבל בפנימיות הרי הוא אותו האור ממש.

וכעת כבר יכולים להבין סדר השתלשלות מדריגות הנשמות, שכולן מתחילות למעלה בשווה בעולם האצילות, רק שאחר כך, הם השתלשלו ממדריגה למדריגה וירדו לעולמות התחתונים. אמנם ישנם כאלו שלא ירדה נשמתם למטה בהשתלשלות, אלא ישר מעולם האצילות לעולם הזה והן נשמות "יחידה" כמו נשמת דוד המלך ע"ה, ועוד יחידי סגולה שזכו לזה. ויש גם אחרים שבהשתלשלותם נעצרו בעולם הבריאה, והם נשמות "חיה" וזהו נשמות חכמי הדורות. וככה השתלשלו מדריגה אחר מדריגה עד למדריגות האחרונות של דורות אלו, שהן מעולם העשייה. אמנם זהו רק באופן כללי, אבל גם בתוך כל עולם ועולם ישנן כל הד׳ מדריגות ועשר הספירות כפי שיבואר בפרק הבא.

מכל הנ"ל מתברר לנו כלל חשוב, שכמו ביצירת הולד כך בהשתלשלות העולמות, ההבדלים הם, רק הבדלים חיצוניים, ואפילו אחר כל השינויים הם נשארים אותו דבר ממש כמו שהיה בתחילת בריאתו, ובזה נתיישבה הקושיא שבראשית דברינו, שאם שורש כל נשמה בישראל הוא חלק אלוה ממעל ממש, והרי אצל הקב"ה שייך רק אחדות פשוטה

ביאורים וציונים

פא. בספר ליקוטי תורה (דרושים לשמ"ע פז ב) כתב וז"ל, עד"מ כמו הרב שרוצה להסביר שכל גדול לתלמידו שאין התלמיד יכול לקבלו וצריך להמשילו בדרך משל וחידה וכמו משלי שלמה כו׳. ועד"ז כדי שיומשך מבחי׳ חכמה עילאה חכים ולא בחכמה ידיעא בבחי׳ חב"ד שבעולם הבריאה ואין בנבראים יכולת לקבל הארת החכמה כמו שהיא באצילות לכן נעשה בחי׳ פרסא שעל ידה נמשך החכמה בנבראים כמו עד"מ השכל שמשיג התלמיד דרך לבוש המשל וכענין וידבר שלשת אלפים משל כו׳ וכמ"ש מזה בד"ה פתח אליהו בפ׳ וירא ובד"ה והבדילה הפרוכת, וזהו שנקראת רקיע כעין הקרח כמו עד"מ הקרח שהוא עצמו מים אלא שנגלדו ונעשו קרח כך הוא ענין התלבשות השכל במשל שבו מלובש השכל עצמו ממש אלא שמלובש במשל גשמי והוא כמו גשמיות הקרח לגבי המים.

וכנתבאר, אם כן איך מצינו מדריגות שונות כל כך בנשמות ישראל. והתירוץ, שבעצם עצמותם שורש נשמתם שוה, והוא החלק אלהי כנ״ל, וההבדלים שאנו רואים הוא רק מחמת השתלשלויות שונות שנעשו בירידתו דרך העולמות וכפי העולם שבו נמצאת הנשמה עכשיו. וכן הוא גם בענין הנפש רוח ונשמה של עמי הארץ ופחותי הערך, שאף כשהם במצב הכי גרוע, מכל מקום עדיין מקושרים לשורשם בחכמה עילאה ששייך להיו״ד של השם הוי״ה ועם כל זה עודינה קשורות ומיוחדות ביחוד נפלא ועצום במהותן ועצמותן הראשון שהיא המשכת חכמה עילאה, שהיא חלק אלוה ממעל ממש.

ולהלן יתבאר בארוכה שפעמים ניצוץ זה מתגלה לעין כל אף בפשוטי עם, שידוע מהרבה קהילות שלמות שמסרו נפשם על קידוש ה׳ וביניהם היו גם כאלו שעברו עבירות חמורות ח״ו, מכל מקום כשהגיעו לידי נסיון שחייבים ליהרג ולא לעבור, היו מוכנים למסור נפשם וליהרג כדי שלא לעבור על אמונתם בה׳. וביאור הענין, שכשמגיעים לנסיון לכפור בהקב״ה ח״ו, אזי הדבר נוגע לנקודה הישראלית שלו וירא שלא תכבה נרו, ולכן מתאסף בו ונתעורר בו כחותיו הפנימים, ונתגלה האהבה המוסתרת, ואינו מניחו לכפור, וממילא כל אחד מוכן למסור את נפשו, (חוץ מבני אדם שבאמת אינם חלק מכלל ישראל כי אם מהערב רב[פב]).

כי יניקת וחיות נפש רוח ונשמה של עמי הארץ הוא מנפש רוח ונשמה של הצדיקים והחכמים ראשי בני ישראל שבדורם. כמו שביארנו דכמו שיש סדר וקומה שלימה בגוף האדם, ובפרט באדם הראשון שכל הנשמות היו כלולות בו, וכן בסדר התורה נכתב בסדר המכוון לקומה שלימה וכן בכל חיי הפרט וכו׳, כך בכל דור עצמו יש קומה שלימה. ישנם בני אדם שהם בחינת הראש ואחרים בבחינת הרגלים ואחרים בבחינת הצפרניים וכדומה, ואף על פי שבמצבם שנראים עכשיו בעוה״ז ניכר שאנו רואין מרחק גדול בין ההבדלים הללו, מכל מקום מצד שורשם הם אחד ושוים, ועוד יותר, שאפילו במצבם הנוכחי הם מקושרים, כי כשם שהצפורניים בגוף מקבל חיותו מן הראש, כך בני אדם אלו שהם כנגד הצפרנים של הדור מוכרחים לקבל חיותם מראשי הדור, ובזה כולם מקושרים.

אמנם כדי לקבל יניקה זו צריך להיות מקושר עם כל בני ישראל יחד בלי שום פירוד ובפרט הקטנים עם הגדולים. ובזה יובן מה שדרשו רז״ל בפ׳ קרח (במדבר טז, ו) שכתוב קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ולא כתוב בן יעקב, ופירש״י, שיעקב אבינו ביקש רחמים על עצמו שלא יזכר שמו על מחלקותם שנאמר (בראשית מט, ו) ובקהלם אל תחד כבודי, וביאר האוה״ח הק׳[פג], שכוונתו היתה שהפגם של החטא לא יגיע עד בחינת יעקב אבינו. ובאמת יש

ביאורים וציונים

פב. עיין לעיל בהוספות וציונים.

פג. האור החיים הקדוש (פרשת קורח) כתב וז״ל,

להקשות, דאדרבה למה מזכיר הכתוב בכלל את זקינו, די היה בכך שמזכיר רק את אביו, קרח בן יצהר כלישנא דקרא בשאר מקומות.

ביאורים וציונים

ולהאיר אור תורה אסדר ב׳ ג׳ גרגרים מסתרי תורה. הא׳ כי ענפי הקדושה אשר הכין וסדר המאציל ברוך הוא הם שבילי ומשפטי התורה אשר חקק ה׳ ביד משה עבדו, וכל המחליף סדר מסדרו הנה הוא עוקר הענף ההוא בסוד בחינת נשמתו ועושה הענף ההוא ענף רע, כי יסתלק ממנו כח המקדש, וזה לך האות, סוד הקרבן אשר יתפגל ויחשב טמא במחשבת חוץ לזמנו וחוץ למקומו, ובנותר, וירד מכבוד קדושתו להיות טמא, ומחייב אוכליו כרת.

ב׳ כי הענף עצמו שבו פעל און הוא קודם לשלוח בו יד, בסוד תיסרך רעתך (ירמיה ב, יט), נמצאת אומר כי ענף הקדושה יהפך לרעה ויהיה הודו לו למשחית רח״ל.

ג׳ דע כי בחינת הנשמות אשר נטע ה׳ בעמו הם אותיות התורה כידוע ליודעי חן.

ד׳ דע כי כשברא ה׳ את האדם, ברא נטע אחד שבו כלולים כל ענפי הקדושה, וכשחטא ונפגם נפגמו כל הנשמות שהיו תלוים בו, וכל שיצאו ממנו פגומים היו, עד שיצתה נפש אברהם אבינו ונתלבנה, באמצעות עשר נסיונות, ונתברר הפסולת בישמעאל, ויצתה נשמת יצחק ונתלבנה בעקדה, ונתברר הפסולת בתגבורת האש הוא עשו, ויצתה נשמת יעקב בלא שום דופי, והוא מה שהעירונו רבותינו ז״ל במאמרם (זוה״ק ח״ג שו ע״ב) שופריה דיעקב אבינו מעין שופריה דאדם קדמאה ע״כ, פירוש שלא היה בו פסולת כאדם קודם שחטא.

נמצינו אומרים שהאילן הוא יעקב, ויצאו ממנו י״ב ענפים, ואחד מהם הוא לוי, ענף זה העניך ג׳ ענפים, גרשון קהת ומררי, וקהת העניך ד׳ ענפים, עמרם יצהר חברון ועוזיאל, וענפי יצהר הוא קרח. והנה בבא קרח להחליף ענפי הקדושה ולהפך הכהונה ממקומה, נפגמו ענפי הקדושה שבשורש נשמתו שהיו כולן לשבח, והתחיל ממטה למעלה, בראשונה, הענף עצמו שהוא קרח, בתחלה היה נקרא קרח טהור, בן יצהר שהיה מאיר לעולם כצהרים, בן קהת שהיה מקהה שיני כל רואה גדולתו ומעלתו, בן לוי שנתלוה מיום לידתו להקדוש ברוך הוא בכמה מעלות. ועכשיו הענף עצמו שנקרא קרח נפגם ועשה בו קרחה, ולא ענפו לבד, אלא גם שורש הענף שבא ממנו שהוא יצהר, נהפך לרעה כשורש נשמתו והרתיח כל העולם כולו כצהרים, ולא שורש אחד לבד אלא גם שורש שלמעלה ממנו שהוא בן קהת, נהפך לרעה להקהות שיני מולידיו, ולא זו בלבד אלא גם שורש הענף הראשון שיצא מיעקב, שורש של נפש קרח אשר שם נעקרה נפגמה, ועשתה בו נקמה ללוותו לגיהנם. וממה שלא הזכיר הכתוב בן יעקב עדיין שורש הראשון שהוא בעיקר האילן שהוא יעקב לא נודעו מעשיו, אם גם עדיו הגיע הפגם, ונמצא נעקר שורשו של קרח מעיקרו או לא.

ודע שיש מחלוקת רז״ל (סנהדרין קט ע״ב) בקרח ועדתו אם יש להם חלק לעולם הבא, למ״ד אין לו חלק לעולם הבא גם שורשו ביעקב נמק, והוא מה ששאל השואל ולחשוב בן יעקב, ודקדק לומר שעקב עצמו לגיהנם, פירוש לא נתלוה לבד שהוא לזמן מועט, אלא עד סוף העולם, והוא מה שרמז במאמר שעקב עצמו, לשון סוף ותכלית כעקבים שהם סוף תכונת האדם, ורז״ל ישתמשו בלשון זה כאומרם (סוטה מט ע״ב) בעקבות משיחא וכו׳. ותירץ לפי שהתפלל על עצמו וכו׳, פירוש לעולם שכן הוא, אלא שה׳ עשה נחת רוח ליעקב שהתפלל וכו׳, או אפשר שסובר שיש לו חלק לעולם הבא, וזו היתה תפלתו של יעקב, שלא יגיע כח החטא עד עיקר השורש שביעקב ולא ינתק חבל הכסף מעיקרו, ויש תקוה לאחריתם.

אלא הענין כנ״ל, דכל הנשמות קשורות יחד, ובפרט נשמת יעקב אבינו, דהרי שופריה דיעקב אבינו מעין שופריה דאדם הראשון (בבא מציעא דף פד ע״ב), ודמותו חקוקה בכסא הכבוד (חולין דף צא ע״ב), [והוא אחד עם נשמת משה רבינו רק א׳ מלגאו וא׳ מלבר (עין פיקודי זוהר כט ע״ב)], ויעקב אבינו שיך לכל אחד, כמ״ש ״יעקב חבל נחלתו״ ופירשו שיעקב הוא בראש החבל שהוא בחינת מוח האב, וכל הנשמות קשורות בחבל לפי דרגתם עד קצה החבל ששם נשמות הצפרניים. ואפי׳ אם אדם יחטא חטא גדול ואפילו החמור ביותר, מכל מקום עדיין הוא מקושר באותו חבל שיעקב אבינו הוא בראשו, ואי אפשר לאדם מכלל ישראל להיות מנותק לגמרי משרשו. [ואיתא בספרים הקדושים שיש ל״ו אסורים שהעובר עליהם ח״ו חייב כרת ואי אפשר לעבור על כולם, וכנגד ל״ו כריתות אלו יש ל״ו חוטים שעל ידם קשור האדם לאבינו שבשמים, וכשעוברים על חיוב כרת א׳ אז נחלש הקשר בינו להקב״ה שהרי נכרת חוט א׳ שמקשרו להקב״ה][פד].

ועל פי זה יובן מה שהתפלל יעקב אבינו, בסודם אל תבא נפשי ובקהלם אל תחד כבודי, שיעקב אבינו התפלל שאף אם יחטאו חטא חמור מאד, כמו חטא המחלוקת, שהפגם לא יגיע עד שורש יעקב אבינו ע״ה, וממילא יהיו להם עוד אחיזה בנחלת ישראל, ולא ינתק מהשורש, וכמובא בספרים, שהקב״ה נוהג בכל אחד ואחד במדה כנגד מדה, וממילא כשא׳ מתנהג כבעל מחלוקת, מצד הדין היו צריכים לעונשו במדה כנגד מדה שיברת ג״כ מכלל ישראל, ושינתק מהחבל של

ביאורים וציונים

פד. בספר **עבודת ישראל** פרקי אבות (פרק א׳) וז״ל או יאמר והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות. רצ״ל הפירוש כי כל נשמה היא קשורה בשורשה, כמד״א (ישעיה ס, כא) נצר מטעי כו׳ כנ״ל, ולזה יש בתורה ששה ושלשים כריתות, כי לכל נשמה יש לה ל״ו מיתרים שבהם קשורה ומקושרת בשורש העליון, וכשאדם עובר על כרת אחד רח״ל אזי נכרת משורש אחד למעלה, וכמו כן בכל כרת ח״ו, עד ח״ו כשעובר על כל הכריתות אז נכרת לגמרי רח״ל ועבר ובטל מן העולם ואין לו תקומה כלל לא בזה ולא בבא, ועם כל זה יש מקום הנקרא כנסת ישראל שבו כלולים כל נשמות עושי רצונו ונקרא כל האדם, וזהו שאמר התנא כשאתה עושה כן, שתעשה תורתך קבע, תזכה לקבל ולמשוך החיות הקדוש מזה העולם הנקרא כל אדם מכללות נשמות עושי רצונו.

בישמח ישראל בביאורי הגדה של פסח בד״ה כל דצריך וז״ל דנודע שכל נשמה מקושרת בשורש העליון בחבל נחלת ד׳, עדה״כ (דברים לב:ט) יעקב חבל נחלתו, והחבל הוא ל״ו נימין, ע״ד כי יעקב בחר ״לו״ (תהילים קל״ה:ד) ואם ח״ו אדם עובר עבירה שעונשה כרת אזי נכרת משורש אחד למעלה, ואם ח״ו קלקל והזיד להרשיע כ״כ, ועבר ח״ו על כל הששה והשלשים כריתות, מה שאינו שכיח בפושעי ישראל ח״ו, ועבר ובטל מן העולם ואין לו תקומה לא בעוה״ז ולא בעוה״ב, עכ״ז יש מקום שנקרא ״כל ישראל שבו כלולים כל נשמות עושי רצונו, ונקרא ג״כ האדם, ויוכל עוד לכלול א״ע בכלל ל ישראל, ולפי״ז אין לך אדם מישראל שלא יוכל לזכות לתשובה ולהכלל בכלל ישראל, כמובא כ״ז בספר עבודת ישראל (אבות פרק א׳).

יעקב אבינו וכלל ישראל[פה]. וע״ז התפלל יעקב אבינו שהפגם לא יגיע עד שורש יעקב שבתוך קרח ועדתו, ולא יכרתו לגמרי. וזהו החידוש שנתחדש כאן, דוקא אצל ענין המחלוקת, ששם מופיע החידוש ביתר שאת, שאפילו אם יעברו על עבירה כה חמורה כמחלוקת, מכל מקום התפלל יעקב אבינו שלא ינתקו לגמרי מהשורש ל״ע ולא יפגם השורש של יעקב הטמון בהם.

והנה יעקב אבינו הוא שורש כל נפשות ישראל, והוא כולל את כל המדריגות של נשמות כלל ישראל, שבדרך כלל הם מחולקים לשתי מדריגות[פו], האחד שנקרא ״ישראל״ - ״לי ראש״ וזו כשבני ישראל נמצאים המדריגה הגבוהה, בבחינת ראש. ושנית כשהם נמצאים בשפל המדריגות ואזי הם נקראים ״יעקב״ מלשון עקב - בחינת העקבים. אמנם, אף שמצינו מדריגות שונות, מקצתם בבחינת יעקב

ביאורים וציונים

פה. **בספר דובר צדק** (אות א, ד״ה עירובין) כתב וז״ל, כי נפשות כל ישראל אחוזים וקשורים כבשלשלת כידוע מ״ש יעקב חבל נחלתו (ע׳ במדבר רבה פ״ט) עד שהתגלות אור אלוה בהעלם והסתר וצמצום גדול אין נעלם מכל לב איש ישראל אף הפחות שבפחותים יש בו חלק חיים אשר חלק לו ד׳ מחלק אלוה ממעל.

וכן כתב בספר **רסיסי לילה** (אות נ, ד״ה ותקיעת) וז״ל, וכל נפשות מישראל קשר אחד וכאשר נקשרה נפש אחד מישראל לגמרי בו יתׄ הרי ממילא נמשך הכל עמו כמושך בקצה חבל שנמשך כל החבל עמו. ויעקב חבל נחלתו ראשו אׄ קשור למעלה בצורתו של יעקב החקוקה בכסא הכבוד וראשו התחתון הוא נפשות פושעי ישראל היותר גרועים. וכן הוא הולך ממדרגה למדרגה. ויום הכפורים שמעורר היחיד ששב להיות נכנס אל הׄ לבית קודשי קדשים ממילא נמשך כל החבל עמו בהתעוררות תשובה ועלי׳ למעלה כ״א לפי ערכו ומדריגתו וממילא נמשך כפרה גם להם.

פו. כתב **בספר אוהב ישראל** (פרשת וישלח) וז״ל, וזאת ידוע דכמו שהכנס״י נחלקה לשני כתות יעקב וישראל, היינו המוזן עם מכונים בשם יעקב וחכמי העדה מכונים בשם ישראל, כמו״כ בהצדיק גופא יש בו ג״כ שני בחינות הנ״ל. היינו כשהוא דבוק במחשבתו לקדושה עליונה ומוחין שלו דבוקים בעולמות העליונים, אז הוא מכונה בשם ישראל ר״ל לׄ״י ראׄ״שׄ. ואך כשהוא חׄ״ו נופל ממחשבתו הקדושה הנ״ל והוא בעולמות התחתונים אז מכונה בשם יעקב. והנה עׄ״י שהיה יעקב מדבק מחשבתו למקום העולמות הרמים והנשאים אז נשארו עולמות הקטנים התחתונים בלי המשכת שפע כי סילק יעקב מחשבתו ומוחין שלו מהם מפני יראת שליטת ואחיזת החיצונים חׄ״ו ואז הוצרך לסבב סיבות שיפול יעקב ממחשבתו במקום הגבוה, ואז בא לעולמות התחתונים להשפיע להם שפע עכ״פ בבחי׳ יעקב. וזשׄ״ה ויותר יעקב לבדו, ר״ל שבתחלה היה מכונה בשם ישראל עׄ״שׄ שהיה דבוק במוחין עליונים הגדולים, ועכשיו נשאר יעקב לבדו, בבחי׳ יעקב לבדו. ולזה דרשו חז״ל סיבת הנפילה זו היתה בשביל ששכח פכים קטנים, ר״ל עולמות תחתונים המכונים בשם כלים קטנים, היינו שסילק מחשבתו מהם ודביקותו, לזה הוצרך ליפול ממדריגתו למדריגה תחתונה המכונה יעקב. אך מיד כיון שדבק מחשבתו לעולם עשיה, אז נתעוררו כוחות עשו, וזהו שאמר ויאבק איש עמו הוא שרו של עשו, ודרשו רזׄ״ל (חולין צא עׄ״א) מלמד שהעלו אבק רגליהם עד כסא הכבוד. כי יעקב אף שהיה בקטנות בבחי׳ אבק, מכל מקום גם אבק רגליו דהיינו קטנות שלו היה גׄ״כ מגיע עד כסא הכבוד. ולכך וירא כי לא יכול לו, ר״ל שלא יוכל לעשות

ומקצתם בבחינת ישראל, מכל מקום הם מקושרים יחד, ויעקב אבינו נקרא על שם שתי הבחינות, כי נשמת יעקב אבינו מקיפה ושייכת לכל המדריגות מהראש עד העקב. וזו מרומז בשמו ישראל, ראש ל״י, שהלמ״ד היא האות הגדולה ביותר והיו״ד היא האות הקטנה ביותר, ויעקב אבינו כוללם יחד להיות מקושרים[פז].

והענין הוא, שיעקב, אף שהוא מלשון עקב מכל מקום מצורף בו האות י׳, אשר היא נקודה בעלמא והאות הקטנה ביותר מכל שאר האותיות, והיא מורה על הנקודה שבכ״א מכלל ישראל, שאותה נקודה נשארת טהורה לעולם והיא חשובה מאד. ויותר, שאות זו היא השורש ומשם מתחיל לעלות למדריגות הגבוהות. וכן בשם הוי׳ ב״ה, האות יו״ד היא האות הראשונה והכי קדושה, וגם ראש התיבה ומשם מתרחבת וכנ״ל שהאות הכי קטנה נעשית לאות הכי קדושה, שהיא השורש.

וכן מצינו באות יו״ד, שבכל אותיות התורה נכלל בהם האות יו״ד[פח], וכן

ביאורים וציונים

ליעקב שום דבר רע מחמת עוצם קדושתו, עכ״ז פעל זאת בהאבקו עמו ותקע כף גו׳. דהנה באמת יעקב היו בו שורש וכללות העולמות והקדושה, והיו בו כח והוויות כל הנמצאים. וא״כ גם כח מציאות שורש הרע היה כמוס בו כיון שהוא היה קומה שלימה ברמ״ח איברים ושס״ה גידים מכל עניני מציאות שבעולם הגם שהוא עצם הטוב, עכ״ז צריך להמצא בו כח ושורש אשר משם יתפשט הכל ואפילו הרע, אך שהיה נכלל בתחלה בקדושת יעקב. וזהו מכונה בשם גיד הנשה כי שם מקומו, אבל כשהיה מקודם נכלל בעצמותו של יעקב עצם הקדושה אז היה כשר וטהור בכל איברים וגידים. ולכך לא נאסר גיד הנשה עד יעקב, מפני שהפסיק עצמו מדביקות יעקב מחיבור הקדושה, ויצא מהכלל להפרט, ואז שלט בו הרע לגמרי ולכן נאסר מאז והלאה. וזש״ה ותקע כף ירך יעקב, ר״ל שנעתק ונפסק ממקום קדושתו של יעקב בהאבקו עמו, ויעקב נשאר בקדושתו והבן, עכ״ל.

פז. בספר **קדושת לוי** (פרשת וישלח) וז״ל ויאמר לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל כי שרית עם אלהים ואנשים ותוכל. הענין, כי יש אדם שהוא דבוק תמיד בהבורא ברוך הוא אפילו כשהוא מדבר עם בני אדם ויש אדם שהוא דבוק בהבורא ברוך הוא בעת שעוסק בעבודתו ובתורתו ובמצותיו אבל כשמדבר עם בני אדם אינו יכול לדבק מחשבתו להבורא ברוך הוא והבחינה הא׳ נקרא ישראל, כי הוא אותיות ישר אל וגם לי ראש והבחינה הב׳ נקרא יעקב יו״ד עקב. וזהו לא יעקב וכו׳, כי אם ישראל כי שרית עם אלהים, כלומר שאתה דבוק באלהים אפילו כשאתה מדבר עם בני אדם וזהו עם אלהים ואנשים, ותוכל לדבק מחשבתך תמיד להבורא יתברך.

פח. בספר **מאור ושמש** (רמזי יום א׳ של סוכות ד״ה או) וז״ל והנביעה של הכ״ב אותיות ושרשם הוא היו״ד, שאין אפשר לכתוב שום אות אם לא יתחיל לכתוב נקודה שהיא יו״ד. ובזה יש לרמוז בכתוב ויעקב נסע סכתה ויבן לו בית וגו׳, כי הנה נאמר ותקע כף ירך יעקב שרומז ששרו של עשו רצה לסלק היו״ד משמו של יעקב שישאר עקב שעולה ב׳ פעמים שם אלהים שבו אחיזת החיצונים, וגם רצה לסלק הנביעה מהכ״ב אותיות התורה שהיא היו״ד שיתפרדו משרשם. והכ״ב אותיות אשר הם כלולים כל אות מהם מעשר קדושות עולים ר״כ כנזכר, ועם יו״ד הנביעה הם יר״ך. וזהו ותקע כף ירך יעקב, שרצה לסלק שני יודין שהם עולין כ׳, היו״ד שהיא מקור ונביעה להכ״ב אותיות, והיו״ד משם יעקב.

בספר **אוהב ישראל** (פרשת שמות בד״ה וז״ש במדרש וירא

כשכותבין אות בס״ת כותבין היו״ד תחילה ואחר כך מתרחבת הנקודה לציור של כל שאר האותיות שנכללות בהן המדריגות של שפלות יעקב למדריגות גבוהות של ישראל. ודוקא ממדריגות השפלות מתחילין, והיא הנקודה - חלק אלוה ממעל, הבסים של כלל ישראל וזו ההתחלה שממנו עולה מעלה מעלה.

וזהו כוונת הפסוק (דברים לב, ט) ״כי חלק ה׳ עמו יעקב חבל נחלתו״, שמדמה את יעקב לחבל, כמו חבל שיורד מלמעלה למטה אף שיש חלק שהוא למעלה ויש חלק שהוא למטה מכל מקום הוא חבל א׳, והחלק התחתון מקושר עם חלק העליון, כן הוא בכלל ישראל שאין שייך בו יחידים כי אם כלל אחד, והם מציאות אחת וגוף אחת ועצמיות אחת, והוא החבל. ומפני שכולם מקושרים לחבל אחד, לכן משפיע א׳ על השני, הגדול על הקטן והקטן על הגדול. וכדוגמת החבל, שאם מושכים החבל כלפי מעלה אזי כל החבל עולה כלפי מעלה, ואין שייך התעלות של חלק העליון לבד. ואם מושכים את החבל כלפי מטה, אזי כל החבל נמשך למטה, כך, כשהצדיקים וראשי הדורות מתעלים, אזי מושכים עמהם את כל החבל, וגם עמי הארץ מתעלים אתם יחד. וכן להיפך ח״ו כשהע״ה ונשמות העקביים יורדים למטה - מושכים אתם את כל החבל כלפי מטה, ואזי גם הצדיקים יורדים במדריגתם[פט].

וכן מסופר על הרב מבריסק זצ״ל כשהי׳ לו איזה עיכוב באמצע השיעור והוצרך להפסיק מלימודו, אמר שאם יפסיק את שיעורו, אזי יהודי בפאריז

ביאורים וציונים

מלאך) וז״ל כי קוב״ה והכנסת ישראל הם כביכול בבחי׳ ודוגמא של איש ואשה שבהם שני אש ושם י״ה המחבר אותם. והנה היו״ד הוא דכר והוא המזחבר. ונקרא לב שהוא שורש לכל עולמות כמו שהלב הוא שורש לכל האיברים. כמו כן היו״ד הוא נקודה ומזו הנקודה נתהווה כל האותיות היינו כל אות שתרצה לצייר צריך אתה מקודם להתחיל בנקודת היו״ד ולמשוך מהנקודה שהיא היו״ד כל אות שתרצה לכתוב, וא״כ יו״ד כמו כן הוא שורש לכל האותיות והוא הראשית בבחי׳ ל״ב.

פט. ראה בספר **אמונת עתיך** (ח״ב ד״ה אשר נשיא יחטא)

וז״ל, והנה מובא בספרי תלמידי הבעש״ט הבחינה של יעקב חבל נחלתו. כי כל שיעור קומת ישראל הם חבל ארוך הנמשך מתחת כסא הכבוד. וכל אחד מישראל אחוז בחבל זה לפי ערכו. שראשי הדור אחוזים בראש החבל, ופשוטי העם אחוזים בתחתית החבל, וכל אחד מושך את החבל ע״י מעשיו. וע״י מעשיהם הטובים של ראשי הדור מגביהים את החבל ועי״ז מתנשאים פשוטי העם. וכן להיפך ע״י חטאיהם של פשוטי העם מושכים החבל למטה וגורמים הורדה ופגם אצל ראשי הדור. ובספר תולדות יעקב יוסף, בשם ר׳ ישראל פיסטנער הביא שפי׳ הפסוק הושיעה ה׳ כי גמר חסיד כי פסו אמונים מבני אדם, שלכך גמר חסיד כי פסו אמונים מבני אדם. שע״י שפשוטי העם אין להם אמונה זה גורם כי גמר חסיד. והראו לו בחלום שאולי הפי׳ הוא להיפך, שבשביל שגמר חסיד זה גורם שפסו אמונים מבני אדם. וב׳ הבחינות אמתיים הם. והנה כל דרכי השי״ת הם לטובת ולתיקון ישראל. וה״נ נצמח שהכוונה על מזה שפשוטי העם גורמים פגם בראשי הדור, כי ע״ז ראשי הדור מתעוררים מיד בתשובה ובזה מגביהים את פשוטי העם. ועפי״ז י״ל במה שאמר הכתוב אשר נשיא יחטא שהוא נמשך אדלעיל שסיים חטאת הקהל הוא. ור״ל שאם הנשיא חוטא דבר זה חטאת הקהל הוא, כי הם גרמו לו.

ישתמד ח״ו, כי כשהגדולים מפסיקים מעבודתם גם השפלים מרגישים בכך וכן להיפך. אמנם אין הקב״ה תובע עבודה מכל אחד בשוה רק כל אחד לפי מדריגתו ולפי מקומו בחבל. ולדוגמא, כעם, שאמרו רז״ל שכל הכועס כאילו עובד ע״ז (זוה״ק פנחס ס׳ סז: ועוד, וברמב״ם הלכות דעות פרק ג הלכה ד׳), וכוונתם[צ] דבאדם גדול, הוי כעם כע״ז, שהקב״ה תובע ממנו עבודה יותר גבוהה ממה שתובע משאר בני אדם.

ואחר שביארנו איך כל ישראל מקושרים יחד ותלויים אחד בזולתו, נמשיך בלשון הרב ובזה יובן מאמר רז״ל על פסוק ולדבקה בו, שכל הדבק בתלמיד חכם מעלה עליו הכתוב כאלו נדבק בשכינה ממש, פי׳ שהוקשה לחז״ל במה דכתיב ״ולדבקה בו״ שפירושו שצריך לידבק בהקב״ה, והאיך זה שייך לידבק הלא כתוב (דברים ד, כד) ״כי ה׳ אלהיך אש אוכלה״.

אלא על תלמידי חכמים שהם דבקים בתורה, ומקיימין את המצוה של ״ובו תדבק״ ודבקים בה׳ ממש, עליהם לא הי׳ קשה לחז״ל האיך הם דבקים בה׳, אלא על פשוטי העם שאינם דבקים כ״כ בתורה ובמצוות, ומכל מקום הם מחוייבים בכל התרי״ג מצוות ובודאי במצות ״ובו תדבק״, הוקשה האיך הם מחוייבים הרי אינם יכולים לקיימה. ואף אם תמצי לומר שהלא הם יכולים לקיימה בעתים מזומנים, כמו שבת ויום טוב ויום הכיפורים, זה אינו, דהלא מצוה זו, מצוה תמידית היא לכל אחד, וכמו שמצינו בצדיקי אמת שאף בעת שנתם בלילה היו דבקים בה׳.

ביאורים וציונים

וע״כ אמר חטאת הקהל הוא אשר נשיא יחטא, ע״כ.

ובערבי נחל (פרשת מקץ דרוש ב׳) כתב וז״ל, והנה כמו שהענין בדרך פרט בכל אדם פרטי, כך הענין בכללות ישראל כי כולם שיעור קומה אחד, ויש בהם בחינת ראשים - הם הם האנשים אשר מוסרים כל כחם וחושם על התורה והחכמה ונקרא כל שיעור קומה שלהם בתואר חכם, הרי הם בחינת ראש הכללי על שם החכמה השורה בראש, ויש בחינת עיני העדה, וכן כל איברים, ויש בחינת רגלים - שהם המוני עם אשר השליכו החכמה מעליהם, והרי כל שיעור קומה הפרטי שלהם בחינת רגלים של שיעור קומה הפרטי והבן. ונודע כי מחסרון הכללי יומשך גם חסרון להפרטים - כי ע״י חטא ההמונים נמשך פגם גם לראשי הדור - עבור אשר בכללות הם שיעור קומה אחד כמו האדם המוכה ברגליו מרגיש גם ראשו, והתבלבל מחשבתו עבור כאב רגליו ר״ל ע״כ.

צ. בספר **סור מרע ועשה טוב** בהגהת מהרצ״א (בעל הבני יששכר) (אות י״ז) כתב וז״ל, ונראה לומר הכונה דיש כמה וכמה ענינים שבאמת אין נחשבים להמון עם לחטאים, אבל נחשבים לחטאים לצדיקים דהיינו כמו שמבואר בזוהר גודל העונש למי שאינו קם בחצות לילה, בודאי להמון עם לא יחשב זה לחטא כל כך, מה שאין כן לצדיקים. וכמו שמבואר בזוהר מי שמשמ״ט בימי החול עובר על לאו ערות כלתך וכו׳, הנה בודאי אין זה להמון עם. הגע עצמך, וכי ידינוהו הבית דין על זה כמצווה עליהם בכלתו ממש, ולהשרידים אשר י״י קורא בודאי יגיע להם איזה עונש על זה. וקבלנו על זה שזהו כאשר צריכים הצדיקים לילך מדרגא לדרגא ידקדקו עמהם על כל החטאים כאלו, כאשר תראה באזהרת המגיד לבית יוסף, וכמה פעמים אמר לו שאבד מדריגה שלו שהשביע את עצמו משתיית מים ומאכילת צנון. תן לחכם ויחכם עוד.

וע״ז מתרצת הגמרא שהעצה לזה הוא, על ידי דבקות בת״ח, והבעל התניא מבאר איך זה שייך. כי על ידי דביקה בתלמידי חכמים קשורות נפש רוח ונשמה של עמי הארץ ומיוחדות במהותן הראשון ושרשם שבחכמה עילאה שהוא יתברך וחכמתו אחד והוא המדע כו׳ והבעל התניא מבאר, שעם הארץ אינם מתדבקים ממש בה׳ כדוגמת הצדיקים, אלא הם נתדבקים בה׳ על ידי ״איש אמצעי״ דהיינו הצדיקים, בזה שהם נדבקים בת״ח וצדיקים, והם דבקים בה׳.

ולבאר ענין דביקות בתלמידי חכמים, הנה כבר ביארנו שיש חילוקי מדריגות בבני הדור, שיש להם בחינת ראש מהקומה שלימה, ויש להם בחינת שאר אברי הגוף. אך יש לדעת שבחלק הראש עצמו, יש גם לפעמים כמה נשמות, שביחד הם ראש הדור, וכמו שביאר החתם סופר[צא] על הפסוק ״ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה״ שהפסוק מונה רק את י״ב השבטים, וקשה דהרי כבר נמנו כל השבטים בפ׳ ויגש ושם נמנו כל השבעים נפש בפרטות, וכאן לא מנה כי אם הי״ב שבטים, ותירץ שכשהיה יעקב אבינו חי היה הוא לבדו ראש הדור וכל שאר צאצאיו היו במדריגה שוה ולכן נמנו שם יחד עם כולם, מה שאין כן אחר הסתלקותו אז נעשו הי״ב שבטים לראשי הדור, והם היו ראשים על שאר כלל ישראל ולכן מנאם כאן בפרשת שמות מצד היותם הראש, ולא מנה את שאר הנפשות כי לא בא להזכיר כי אם את הראשים.

והטעם שהוצרך להיות חילוק בין הראש לשאר בני ישראל. הוא משום שכך עלה ברצונו יתברך, שכל סדר ההתנהגות בבריאת העולם יהיה באופן של משפיע ומקבל, וכן הדבר בשם הוי״ה ב״ה, שהה״א השניה יונקת מהיו״ד והו״ו מהה״א וכו׳, ובאופן זה הקשר בין ישראל לאביהם שבשמים שהוא המשפיע והם המקבלים. והוא א׳ מהיסודות שכתבו הקדמונים.

והרמ״ק בספר אלימה מבאר בארוכה, שיש נשמות מיוחדות שהקב״ה משפיע עליהם והם הנקראים צדיק יסוד עולם, ואיתא בספה״ק אם הדור זוכה אזי הצדיק הוא בנגלה, ואם לא אזי הוא בהסתר[צב], וכן איתא שפעמים בדור אחד

ביאורים וציונים

צא. **החתם סופר** על התורה בתחילת פ׳ שמות כתב וז״ל, ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו. י״ל דבתחלה בפ׳ ויגש כשהי׳ יעקב חי קחשיב שבעים נפש בפרוטרוט וכאן לא קחשיב אלא י״ב הראשיים, משום כל זמן שיעקב חי והוא הי׳ שורש האילן כולו וכולם טפלים וענפים לו, אין לחלק בין א׳ לחבירו לכן קחשיב כל השבעים, משא״כ משמת יעקב, הרי ראובן ראש ושורש לשבטו וביתו, וכולם יונקים ממנו וכן שמעון לכן קחשיב השנים עשר ענפים גדולים וכל א׳ כולל בני ביתו עמו, שכולם יונקים מראש השבט. וזהו אלה שמות בני ישראל, אשר בתחלה היו הם הבאים את יעקב וטפלים לו ליעקב, ועתה איש וביתו באו כי כל א׳ משך עצמו וביתו עמו, ויהי׳ פי׳ ראובן שמעון ולוי ר״ל משפחת ראובן משפחת שמעון וכיוצא בזה ע״כ.

צב. **בספר ישראל קדושים** אות ה׳ ד״ה וכך וז״ל

ענין צדיק הדור עובר מאחד לשני לאיזה תקופה[צג], וממנו יונקים שאר הצדיקים וראשי הדורות, ומהם יונקים אותם שהם קרובים אליהם ובסביבתם. וכן על זה הדרך ממשיך הסדר שכל אחד יונק מהגדול ממנו[צד].

ורק באופן זה שיך להגיע אל מקור חיותו. למה הדבר דומה, לחבית גדולה שרוצים להוריק את תכולתה לתוך כדים קטנים, אי אפשר להוריק מתוכה רק כשהכדים יהיו למטה ממנה, שאם לא כן ישפך הכל על הארץ[צה], והבן.

והנה מה שהקטן יונק את חיותו והשפעתו מן השמים הוא רק על ידי התדבקותו והתבטלותו אל הגדול ממנו,

אמנם אצל הסט״א הוא להיפך, שאין המקבל נכנע תחתיו אלא אדרבה המקבל נעשה ראש, ועוד יותר מצינו

ביאורים וציונים

ואחר החורבן שנתפשטו ונתפזרו ישראל בארצות שונות יש להם הרבה ראשים ומנהיגים שאין הא׳ כייף לחבירו וכולם במדרגת הלב. ומ״מ לעולם שורש הכל הוא רק א׳ וכמ״ש אנו גוי אחד ואלהי א׳ וכ״ג א׳. אלא שפעמים מאיר שורש החיות לתוצאות החיים בזה ונעשה הוא ראש ההנהגה ולב העולם ופעמים בזה ועד״ז הוא מציאות ס״ר ראשים בכל הדורות כמספר הנפשות דדוה״מ שנפש מרע״ה מתפשטת בכולם מצד החכמה. ונפש אהרן הכהן מאירה לכולם מצד הקדושה.

צג. **במאמרי אדמו״ר הזקן** (עניינים, דף רצ״ט) כתב וז״ל,

אך הענין הוא כי בכל דור ודור יש צדיק שא״א לעולם בלא צדיק שצדיק יסוד עולם, אך אם הדור זוכים הצדיק שלהם בהתגלות אצלם ואם לאו הוא בהסתר אצלם.

צד. **בספר באר מים חיים** (פרשת קרח, פרק טז) כתב וז״ל, ידוע לחכמי אמת אשר נפשות הצדיקים שבדור וביחוד אותן שמורין לעם ה׳ דרכי ה׳ ותורתו ועבודתו. הנה נשמתן הוא כמו הצינור המושך מים ממקור מים חיים להכניס המים אל הבור שבחצר. כן ע״י שורש נשמתן ממשיכין לאנשי ישראל חיות הקודש ומוחין ואמתיות עבודה לאהבה את שמו יתברך ולירא באמת ממקור העליון ב״ה. והנה בדרך משל כשהבור מתמלא נראה לאדם שאין צריך עוד אל הצינור. ואכן החכם עיניו בראשו לומר הנה המים שבבור כשלא יהיו מעורבים עם מי המקור ע״י הצינור יפיגו את טעמן ויסריחו עד שלא יהיו ראוין לשתיית אדם ואולם כשהמים שבבור יהיו הולכין ושבין תמיד ויתערבו עם מי המקור, יעמדו תמיד בטובן וטעמן. כן הוא בדרכי שמו יתברך ועבודתו. הנה הקצר בשכל כשרואה שבא למדריגה אחת ע״י צדקת הצדיק בכח השפעתו שהמשיך עליו ע״י שורש נשמתו. הנה נדמה בעיניו שמהיום ההוא והלאה אין צריך עוד אל הצדיק להמשיך שפע וחיות הקודש ע״י שורש נשמתו. ונדמה לו שהוא דבר חשוב בפ״ע ואינו רוצה להיות נכנע אל הצדיק באומרו כי מה לי עמו יש לי רב מבלעדו. ואמנם החפץ באמת ומבקש אמת יודע באמת כי כאשר יתפלג ויפריד עצמו מהצדיק ח״ו יסריחו מימיו ויפיגו טעמן.

צה. **בתפארת שלמה** (שבועות) כתב וז״ל, כי עיקר הכנה לקבלת התורה היא השפלות להיות בחינת מקבל כמ״ש בשם הרב הק׳ מו״ה משה ליב ז״ל. האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהיה לי לעבד, כאשר דרך הגביע שהוא כלי המקבל צריך להיות עומד למטה מכלי הנשפך ממנו לתוכו כי אם הוא עומד למעלה איננו יכול לשפוך בתוכו, כן התלמיד צריך להיות שפל בדעתו נגד הרב המשפיע לו ואז יהיה ראוי לקבל ממנו.

שהנקבות בסט״א חזקות יותר מהזכרים, כמו שכתב האוה״ח הק׳[צו] פ׳ ויחי (מט, יפ), שהיה לו מלחמה עם הסט״א בחלום, והראה לו את הס״מ ביצור של שני כלבים, זכר ונקיבה, והשני כלבים היו המרכבה לכוחות הסט״א ס״מ ונוקביה - לי-לי-ת (והוא השם של הטומאה, ולכן כידוע אין מבטאין תיבה זו מן הפה לחוץ, כי באמירתה ממשיך הטומאה על האדם). וכתב האוה״ח, שבמלחמתו עם הזכר הכניע אותו מהר, אבל עם הנקיבה המלחמה היתה יותר חזקה ועצומה ולא הי׳ בכוחו להכניע אותה לגמרי, דבסט״א הנקיבה קשה יותר מהזכר.

ולכן כהיום בעקבתא דמשיחא שבוחות הסט״א מתגברים ביותר, רואין ענין זה, כדאיתא בסוף מס׳ סוטה שבעקבתא דמשיחא חוצפא יסגי, בת קמה באמה, כלה בחמותה וכו׳ ע״ש[צז]. ותמצית הדבר, שנתבטל הענין של דרך ארץ והכנעה מהקטנים אל הגדולים אלא אדרבה מתגברים הקטנים על הגדולים, והמקבלים על המשפיעים. וכמו שיש בימינו מדינות שנשים מושלות שם, ובזה מתבלט תוכן הירידה של התקומה של עיקבתא דמשיחא.

ויסוד אמונת חכמים מוזכרת בתורה, כמו שכתוב ויאמינו בה׳ ובמשה עבדו, שאף שעיקר האמונה היא להאמין בה׳, מכל מקום ההשלמה לאמונה שלימה היא האמונה בצדיקים וכמו שאמרו רז״ל[צח] (ילקוט שמעוני פ׳ בשלח רמז כ״מ) על הפסוק ויאמינו בה׳ ובמשה עבדו, דאם במשה האמינו קל וחומר בה׳, ומה ת״ל בה׳, ללמדך שכל המאמין ברועה ישראל כאילו מאמין במי שאמר והיה העולם. ויסוד האמונה היא ההתבטלות אל הצדיק[צט], כדרך דכתיב (מגילה פפא ב, ז) ״ויהי אומן את הדסה״[ק] וכן כתיב (במדבר יפ, יב) ״כאשר ישא האומן את היונק״, פי׳, כמו שמגדלים תינוק, שהתינוק בטל ותלוי לגמרי במי שמגדלו.

ביאורים וציונים

צו. **האור החיים הקדוש** (פרשת ויחי מט, יא) כתב וז״ל, ואולי נוכל לומר עוד על דרך מה שאמרו בזוהר (פנחס רלא ע״ב) כי בסטרא אחרא הנקבה היא יותר חזקה מהזכר, כי הזכר נוטל יותרת שלה, ונקרא יותרת הכבד. וכדבר הזה וכחזיון הזה הראוני בחלום, שהאבקתי במלחמה עם הזכר ויהי נקל בעיני להכניעו והפלתי אותו בכחי ולנקבה נתאמצתי בכל כחי כמה פעמים, ואחר כמה טרחות יכולתי להשליכה כמה מעלות למטה לארץ, אך לא כבעלה הזכר... ע״כ.

צז. עיין לעיל בהוספות וציונים.

צח. איתא בילקוט שמעוני (פ׳ בשלח רמז רמ) וז״ל, אם במשה האמינו קל וחומר בה׳, ומה ת״ל בה׳, ללמדך שכל המאמין ברועה ישראל כאילו מאמין במי שאמר והיה העולם. כיוצא בו אתה אומר וידבר העם באלהים ובמשה, אם באלהים דברו ק״ו במשה ללמדך שכל המדבר ברועה ישראל כאילו מדבר במי שאמר והיה העולם.

צט. כתב בספר **תפארת שלמה** (פרשת בשלח ד״ה וישובו) וז״ל, וישובו ויחנו לפני פי החירות. פרש״י להגיד שבחן של ישראל כו׳ אלא אמרו אין לנו אלא דברי בן עמרם. לכאורה למה לא אמרו אלא דברי

ביאורים וציונים

משה מה זה שהזכירו בשם אביו בן עמרם. אמנם כתיב ויאמינו בה׳ ובמשה עבדו, וכן אמרו ז״ל כדאי הם וזכות אבותיהם והאמונה שהאמינו בי ויצאו לקרוע להם הים. דהנה ידוע שבזכות האמונה נגאלו ממצרים ובפרט בים הוצרכו להתחזק יותר באמונה גדולה עד מאד. והנה במ״ח דברים שהתורה נקנית בהם נאמר באמונת חכמים. ושורש אמונת חכמים להאמין בדבריהם של צדיקי הדור אשר רוח ה׳ נוססה בם וכל הענין שיאמרו ויעצוהו אף בדבר הרשות ואף שהוא נגד השכל הפשוט ואף כי יאמר שאינו מפי ה׳ כמו הנביא, כי בזה חכם עדיף מנביא. כי הנביא אשר ידבר דבר בשם ה׳ כה אמר ה׳ אינו שייך האמונה בו זולת בדבר ה׳ אשר דבר ויאמינו בקול ה׳ ע״י נביאו. אבל אמונת חכמים הוא האמונה בדברי החכם עצמו אף שהוא נגד השכל ולא מפי ה׳ אעפ״כ נהנין ממנו עצה ותושיה וכאשר יגזר אומר כן יקום בכל דבריו גם בדברי עוה״ז ועצות אנשים בעוה״ז במו״מ וכיוצא. ובדרך הזה יהיה הגאולה ב״ב כימי צאתך מאמ״צ, ומי שאינו מאמין בכל זה הנה הוא מעכב הגאולה וגורם גלות כו׳ ע״כ כאשר הוצרכו בנ״י לעבור כו׳ לזכות לגאולה על ידי דרכי האמונה נתן הש״י להם ע״י משה הנסיון שלא ע״ד השכל הישר, ויצום משרע״ה וישובו ויחנו וגו׳ אשר לכאו׳ נראה דבר זה זר בעיניהם. כי איך נתקרב אל רודפינו. אעפ״כ נתחזקו ישראל באמונתם ואמרו אין לנו אלא דברי בן עמרם. ר״ל דברי בן עמרם אע״פ שאינו משה רבן של כל הנביאים ואף אם יאמר דבר זה מלבו ולא על פי נבואה נשמע לו וזהו ויאמינו בה׳ ובמשה עבדו בשתי האמונות האלו עברו וזכו לקריעת ים סוף לנס הגדול הזה השייך לקבלת התורה וגם שם נאמר וגם בך יאמינו לעולם וזה דרך קניות התורה באמונת חכמים כנ״ל.

ובספר **ליקוטי מוהר״ן** (מהדורא קמא סימן קכג) כתב וז״ל, העיקר והיסוד שהכל תלוי בו, לקשר עצמו להצדיק שבדור, ולקבל דבריו על כל אשר יאמר כי הוא זה, דבר קטן ודבר גדול. ולבלי לנטות ח״ו מדבריו ימין ושמאל, כמשארז״ל (ספרי פ׳ שופטים) אפי׳ אומר לך על ימין שמאל וכו׳. ולהשליך מאתו כל החכמות, ולסלק דעתו כאילו אין לו שום שכל, בלעדי אשר יקבל מהצדיק והרב שבדור. וכל זמן שנשאר אצלו שום שכל עצמו, אינו בשלימות, ואינו מקושר להצדיק. וישראל בעת קבלת התורה היו להם חכמות גדולות, כי אז היו עובדי ע״ז שבימיהם, שהיה טעותם ע״פ חכמות וחקירות גדולות כידוע. ולולי שהיו ישראל משליכין מעצמן החכמות, לא היו מקבלים התורה. כי היו יכולים לכפור בכל ח״ו, ולא היה מועיל להם כל מה שעשה משה רבינו עמהם. ואפי׳ כל האותות והמופתים הנוראים שעשה לעיניהם, לא היה מועיל להם, כי גם עתה נמצאים אפיקורסים הכופרים ע״י שטות וטעות חכמתם. אך ישראל עם קדוש ראו האמת, והשליכו החכמות, והאמינו בה׳ ובמשה עבדו, ועי״ז קבלו התורה. והיינו שתרגם אונקלוס (דברים לב) עם נבל ולא חכם, עמא דקבילו אורייתא ולא חכימו. כי עיקר קבלת התורה היה ע״י ולא חכימו, היינו ע״י שהשליכו מאתם כל החכמות כנ״ל.

ובספר **היכל הברכה** (דברים ד, כח) על הפסוק ועבדתם שם אלהים אחרים וגו׳, כתב וז״ל, אמרו לי בחלום דלא כתיב אלהים אחרים חלילה חלילה אלא מתרגמינון רברביא והם ראשי הדור רב ורבי ורבן אשר בדורות שלפנינו היו ראשי הדור רואין מסוף עולם ועד סופו ומדברין ברוה״ק ושומעין כרוזין של מעלה והיה נפשם מלאים מזיו השכינה והשפיעו מאור הזה לכל בני דורם ולכל הדבקים בהם כידוע כל זה ומפורסים ובעקבות משיחא חוצפא יסגי ועבדתם שם אלהים ראשי הדור מעשה ידי אדם שהסכימו עליהם עדת ישראל שיהיו ראשי הדור עין החיים צדיק הדור ואבן ת״ח העוסק בתורה רבנים ולומדים שהסכימו עליהם בני אדם וזהו מעשה ידי אדם עץ ואבן אשר לא יראון ברוח הקודש ולא ישמעון כרוזין של מעלה ותורה מפי עליון ולא יאכלון בזיו השכינה להשפיע מאורם אל

ועל פי הנ״ל נבין גודל החסרון של מי שאינו מקושר לצדיקים, ועוד מבזם ומדבר עליהם דברים בלתי רצויים, ואינו מתפעל מהם, דהרי הוא אינו פוגע אלא בעצמו, שעי״ז ח״ו הוא מפסיק חיותו ממש, כי כל ההשפעות שמושפעות עליו אינם אלא ע״י הצדיקים, ובזה שמתרחק מהם מרחיק ההשפעה ממנו וכורת עצמו משורשו, ה׳ ירחם.

והכנעה לצדיקים היא יסוד גדול ביהדות, כיון שכשם שנכנעין לצדיק כן נכנעין ג״כ להשי״ת. וכן להיפך שמי שמתרעם על הצדיק, יתרעם גם על השי״ת ח״ו, ובעלי גאוה שאינן נכנעים סובלים הרבה מזה. ואגב זוהי מהמעלות שמצינו אצל פשוטי עם, שאצלם מצויה יותר מדת הכנעה לצדיקים.

ואם תקשה, מאחר שיש רשעים ופושעים שמורדים בת״ח וממילא הרי כבר פסקו לחיותם וכדנתבאר, אם כן מנא להם חיים, וע״ז מתרץ הבעל התניא [והפושעים ומורדים בתלמידי חכמים, יניקת נפש רוח ונשמה שלהם מבחינת אחוריים של נפש רוח ונשמת תלמידי חכמים]. ביאור הענין,

ביאורים וציונים

הדור ולא יריחן ריחא דלבושא כפי הראוי שיהיה מדריגות אלו לראשי הדור להנהיג דורם בנחת ובקדושה ולכך יתיר נון דקאי על רוחניות כללות ושורש הראיה והשמיעה ואכילה וריח אעפ״כ ובקשתם משם את ה׳ אלהיך ומצאת גם אצל ראשי הדור כאלה ובלבד אם תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך בלב אמת דבוק באהבה עזה ובאחדות עם הצדיק יהיה לך תועלת גדול ע״כ אמרו לי בחלום אבל באמת יש שדין יהודאין שצריכין להתרחק מזהם כמו מן האש. אבל אפילו המשיג רוח הקודש ומכ״ש לאיש המוני חלילה לו להרהר אחר שום ראש הדור כי יפול למטה לשאול תחתית ולא יוכר זה אלא לבוחן לבות וכליות הוא יודע לב כל אחד ולנו העניים אין נ״מ אלא למבעי רחמא מן קדם אלהא דשמיא שנזכה להיות דבוקים בצדיק אמת. (ועיין בכאר מים חיים פ׳ בהר).

ק. בספר **אוהב ישראל** (פרשת נח) כתב וז״ל, אמונה מלשון ויהי אומן את הדסה (אסתר ב, ז) והוא לשון המשכה וגידול כי באמונה יש כח זה שע״י האמונה יומשך הדבר הזה ממקורו ויבוא. היינו ע״י שהוא מאמין בהש״י ובוטח בו באמונה שלימה על שום איזה דבר אז נמשך הדבר ההוא ובא בשלימות.

ובספר **ליקוטי מוהר״ן** - (מהדורא קמא סימן קנה) כתב וז״ל, - כי עיקר העצבות והעצלות, הוא מחמת חסרון אמונה. כמו למשל, כשמניחין חטה בארץ טובה, אזי הוא גודל וצומח יפה, ואינו מזיק לו שום רוח ולא זיקים ורעמים, וזה מחמת שיש כח הצומח וכח הגודל, ע״כ אינו מזיק לו שום דבר. אבל כשנותנים החטה בארץ שאינה טובה לזריעה, אזי הוא נרקב בארץ, מחמת שאין לו כח הצומח וכח הגודל. ואמונה היא בחי׳ כח הגודל וכח הצומח, כמ״ש (אסתר ב׳) ויהי אומן את הדסה, לשון גידול, וכמ״ש רז״ל (שבת לא) אמונה זה סדר זרעים. וע״כ כשיש לו אמונה, שהיא בחי׳ כח הגודל וכח הצומח, אזי אין מזיק לו שום דבר, ואינו ירא משום אדם ושום דבר ומתפלל בחיות כראוי, ונוסע להצדיק, כי אינו מתירא ומתפחד משום ענין שבעולם. אבל כשיש חסרון באמונה, אזי אין לו כח הגודל וכח הצומח, ואזי הוא נרקב ממש, כמו החטה הנ״ל, וע״כ יש לו עצבות ועצלות וכבידות, והוא נרקב ממש.

שהנה ידוע שבכל דבר בעולם יש בתוכו נקודה של קדושה שמשם יש יניקת החיות של אותו דבר ואפילו בדברים טמאים ומאוסים לגמרי ואף בשדים ומזיקים, וקשה, הלא הם טמאים והקב״ה שונא אותם, וא״כ מנא להם חיותם.

אלא הענין הוא שיש ב׳ אופני השפעה, א׳ נקרא משפיע באופן פנים בפנים, וכמו כשאחד רוצה להסביר דבר לחבירו אז יכול להסביר לו היטב כשרואה את פניו. [וכמו שאינו דומה השומע דבר מהקלטה (טייפ) דאינו מבינו כ״כ על בוריו כשומע מפי המדבר בעצמו ובראותו את פניו], כדכתיב (שמות ג, כ) והיו עיניך רואות את מוריך, שיש דברים שאי אפשר להסבירם בדברים כ״א ״בהסברת פנים״. וזהו היחוד החזק מאד שהצדיקים זוכים לה - שהשפעתם היא בבחינה זו.

ויש אופן השפעה אחרת שנקרא השפעה בבחינת אחוריים, וכשמו כן הוא שנותנו דרך אחוריו, וכמו א׳ שמוכרח ליתן איזה דבר לשונאו הרי נותנו לו דרך אחוריו ואינו מראה פניו אליו ומראה שנותנו לו רק מתוך ההכרח אבל עדיין השנאה קיימת. וכך הוא דרך השפעת ה׳ אל הקליפות, שאף שה׳ שונא אותם מכל מקום היות שיש צורך בהם, [לפחות עד שיבא משיח שאז יתקיים היעוד של להעביר גילולים מן הארץ, וכדכתיב (זכריה יג, ב) ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ], לכן כביכול הקב״ה מוכרח להשפיע אליהם חיותם אבל אינם מקבלים כי אם בבחי׳ אחוריים, ואינם מרגישים שה׳ הוא הנותן להם את חיותם.

ובאופן זה היא ההשפעה לאותם הפושעים המורדים בתלמידי חכמים והחולקים עליהם, שאינם יונקים בבחי׳ פנים בפנים כי אם בבחינת אחוריים, ואוי ואבוי ליניקה כזאת, שהיא מעורבת עם סט״א.

אמנם עם כל זה אפילו כשמקבל בדרך אחוריים ישנה ג״כ הכנעת המקבל במקצת. כי האמת היא שבפנימיות הלב של כל אחד מישראל, ואפילו הפושעים, יש נקודה קטנה שבה הם מתבטלין להת״ח, שהרי בפנימיות הלב של כל אחד ואחד כואב לו על מחלקותו עם הצדיק, ואף שאין הדבר ניכר, מכל מקום יש לפחות נקודה שבה רוצה שיהא לו רצון, להיות טוב וישר, [וכמו שאמרו הצדיקים שזהו ענין ״רעוא דרעוין״ בסעודה שלישית בשבת, שרצוננו שיהי׳ לנו רצון להיות טוב באמת.[קא]] שהגורם להתנהגותם כך עם הת״ח, נובע מחמת שהם משוקעים בגאוה ותאוה ואינם יכולים להשיג גדלות הצדיק והם מקנאים בו, ומחמת הא גופא שהם

ביאורים וציונים

קא. **בספר שפת אמת** (ספר בראשית - פרשת לך - שנת תרל״ה) כתב וז״ל, במנחת שבת הוא עת רצון כמ״ש דבי׳ רעוא דרעוין ולית זעפין. דהנה בכל איש ישראל יש רצון אליו ית׳. ומי שאין לו רצון כראוי יש לו רצון לבוא לרצון אמת. וכמו כן בשמים כביכול הקב״ה רוצה בישראל. אף כשאין ראוין חפץ להיות לו רצון עליהם והוא רעוא דרעוין. והפי׳ שמקבל עתה גם זה הרצון שיש בפשוטי בנ״י לבוא אל הרצון כנ״ל ולכך לית זעפין. וא״ז ז״ל פי׳ הפסוק לתאוה יבקש נפרד בכל תושי׳ יתגלע. כי

מרגישים שהצדיק גדול מהם - זה עצמו מביאם לידי המחלוקת וגורם להם לחלוק עליו מחמת הקנאה. נמצא שעצם המחלוקת מראה על נקודה של הכנעה שמכיר שהוא גדול ממנו דאם לא כן לא היה חולק עליו, ובנקודה זו זוכה ליניקה מעט, ובבחי׳ אחוריים. והכנעה מועטת זו מקשרת אותם לצדיקים ולהקב״ה.

ומ״ש בזהר ובזהר חדש שהעיקר תלוי שיקדש עצמו בשעת תשמיש דווקא, מה שאין כן בני עמי הארץ כו׳ דלכאורה, לפי מה שביארנו עד כאן, שכל הנשמות מצד עצם עצמותם שווים הם, אם כן האיך אמרו בזוה״ק שהדבר שגורם לגדלות או קטנות האדם הוא מחשבת אביו בעת הזריעה, דאם מכוונים לשם שמים אז יהיו בניהם ת״ח ויראי ה׳ ואם לא ח״ו יהיו מעמי הארץ. ולכאורה תמוה למה ישתנה על ידי זה, הרי כל הנשמות שוות.

וע״ז מתרץ היינו משום שאין לך נפש רוח ונשמה שאין לה לבוש מנפש דעצמות אביו ואמו, שלכל ולד יש מה״מציאות״ של אביו ואמו, וזהו גופו, וכל המצות שעושה הכל על ידי אותו הלבוש כו׳, פי׳ שאף שיש לכל אדם נשמה, ולנשמה יש כוחות נפלאים ויכולה לפעול דברים נשגבים למעלה, מכל מקום אין הנשמה יכולה לפעול כלום בלא מלבוש שהוא הגוף, שכל פעולותיה נעשות על ידי הגוף, ואף שבעצם אין שייכות בין הגוף להנשמה, מכל מקום הרי זה דוגמת בעל מלאכה שצריך להשתמש עם כלי עבודה שלו, והבעל מלאכה המעולה ביותר אינו יכול לעשות שום חפץ בלא כלי מלאכתו, כך אין הנשמה יכולה לקיים מצות תפילין אם אין לה ראש מבשר ודם, וכן הוא בשאר כל המצוות.

אמנם יש שינוי גדול בגופים, כי כמו שיש אנשים שגופם בריא וחזק ובקל ירימו משאות כבדות, וכנגדם יש אנשים חלושי המזג שכל דבר בא להם בקושי, כמו כן יש אנשים שגופם נוטה לעביות ונשם וגסות, וכנגדם יש כאלו שהם עדיני הנפש ורכי הלב.

ועפי״ז יובן מה שאמרו בזוהר הק׳ שמחשבת האב פועלת על הולד[קב], זהו רק על חלקו בלבד שהוא

ביאורים וציונים

בכל איש ישראל יש רצון כנ״ל. ומי שהוא נפרד. מתאוה לבוא אל הרצון. וזהו לתאוה יבקש כו׳ וע״י היגיעה בתורה מתגלה זה הרצון המלובש בו. כי תכלית הרצון הוא אליו ית׳ כנ״ל. וזה יגעתי ומצאתי. להוציא מכח אל הפועל מה שיש בכל איש ישראל נקודה טמונה כנ״ל.

קב. וכן אמרו בזוהר הקדוש (ח״א קנה ע״א) וז״ל, כל מלין דעלמא אזלין בתר מחשבה והרהורא ועל דא והתקדשתם והייתם קדושים בגין דכל קדושין דעלמא אפיק ומשיך בהרהורא טבא ע״כ.

וכן כתב הרמב״ן ז״ל (באגרת הקודש בסופה) וזה לשונו, ואתה מדעתך תבין דרך ההנהגה שאדם ראוי להתנהג בה בשעת תשמיש, יותר על כל צניעות שאתה נוהג בכל שאר ענינים, במאכל ובמשתה ובכל דרך ארץ שכפי המחשבה שאתה מתנהג בשעת החיבור כן תחול הצורה על טיפת הזרע וכו׳, ועל כן זכו אבותינו להוליד בנים כמותם מחבור האמהות הכשרות אשר היה בקדושה וטהרה

הגוף, כי הרי ידוע ששלשה שותפין יש באדם, הקב״ה נותן בו את הנשמה, והאב ואם משתתפין ביצירת גוף הולד. ולכן יש לאב ואם כח לפעול על הגוף, אבל לא בנשמתו. ואם נוהג בקדושה יפעול על הולד שיהי׳ לו גוף קדוש עם נטיות לדברים קדושים ומדות רחמניות, ואם ח״ו לא ינהוג בקדושה יגרום שבנו יקבל גוף שפל עם נטיות שליליות. ואף דהוי שינוי גדול לכל ימי החיים בין זה שגופו קדוש לזה שגופו שפל והוא אם עבודתו תבוא לו בנחת, או שיצטרך לעבוד ולהתייגע כדי להגיע להמדריגה שיכול להגיע. מכל מקום הם רק שינויים בגוף האדם שהוא ה״כלי

ביאורים וציונים

בשמרם כל מצות התורה אף על פי שלא ניתנה וכו׳, וכן הדבר נוהג בכל שאר החסידים אנשי לבב, כי בהיות כוונתם לשם מצוה ובהדביק דעתם ומחשבתם בעליונים בשעת החיבור, אז יולידו בנים ראויים לקדושה ולטהרה ולזריזות וחסידות וכו׳, ועתה התבונן סוד מה שכללנו בפרקים אלו וכשתהיה נוהג במה שעוררנוך והודענוך בהם, הנה אני ערב לך שתוליד בן צדיק וחסיד מקדש שם שמים.

וכן כתב **רבינו בחיי** (פ׳ ויצא) וז״ל, וממעשה הטבע שבפרשה זו (פרשת יעקב אבינו עם צאן לבן) יש ללמוד חיוב בני אדם שיש להם שכל ודעת, לקדש עצמם בשעה שנזקקין עם נשותיהם, שהרי אנו רואים בבהמות, ציור העובר יוצא כפי ציור המחשבה, ועל כן אמרו ז״ל לעולם יקדש אדם את עצמו בשעת תשמיש, וקדושה זו היא טהרת המחשבה, שלא יחשוב באשה אחרת ולא בדברים אחרים, רק באשתו. וזהו קל וחומר שאין עליו תשובה, אם הבהמות שאין להם דעה להבין תועלת הדבר ונזקו, ואינן עושות אלא מכח הטבע, יש להם כח לפעול בתולדות כפי הצורה המצטיירת בלבם והקבוע במחשבתם, קל וחומר לבני אדם, אשר להם כח גדול בנפש השכלית, לצייר במחשבתם ובלבם העליונים והתחתונים, ויש להם כוונה בדעת ובשכל להתכוין באותו הציור, שצריכים לטהר מחשבותם בענין ההוא.

וכן האריך בזה **האור החיים הקדוש** (פ׳ תזריע) וז״ל, והנה בעת הזריעה אמרו ז״ל כי כפי הכוונה אשר יכוין המזריע ימשיך לזרע, הנפש. אם יחשוב מחשבות רעות ומזוהמות ימשיך לטפה נפש טמאה, ואם יחשוב בטהרה ימשיך נפש קדושה... אם כן עיקר הלידה שהיא המשכת הנפש לעובר, היא בשעת ההזרעה וקודם לה מלפניה, כי אחר הוצאת הזרע כבר קדם כח החושב שממנו יתהוה הזרע, והוא מאמר הכתוב כי תזריע וילדה, מודיע הכתוב כי עיקר הלידה הוא בשעת ההזרעה, שכאשר תזריע כבר ילדה והיה מה שהיה. אם נפש טהורה אם לא, ואין תקוה להפך מה שכבר הוא, ומעתה מה שיתעצם האדם בבחינת הלידה הוא בשעת ההזרעה, כי אז הוא עיקר הלידה לבחינת הנפש שהיא העיקרית באדם, והויות הדבר והמצאתו הגם שהוא נעלם תקרא לידה.

ובדרך פקודיך (מצוה א׳ אות ח׳) כתב וז״ל, והנה האב והאם נותנים מצד רוחם בשעת הזווג ב׳ כיסויים לנשמות א׳ מן האב וא׳ מן האם כי הנשמה שיהיה הולד הוא מחו״ג דזו״נ עילאין... והלבוש מאביו ואמו, ולבוש זה מסייעו לעשות מצוה כי הוא אינו יכול לעשותם שהוא קטן ובפרט אם הוא מגולגל כי אין עונותיו מניחים לו לעשות מצוה וצריך סעד לתמכו בזה הלבוש... ואפילו השפע שנותנים לו מן השמים הוא ע״י הלבוש, וזה הענין שותפות האדם עם אשתו בולד. ובזה תבין כמה החמירה התורה על האדם לקדש א״ע בשעת תשמיש כנודע ואם יקדש האדם א״ע ימשך בנשמה ההיא לבוש קדוש שעי״ז יזכה לעבוד את ה׳, ואעפ״י שהיא נשמה גדולה צריכה אל קידוש אביו ואמו בשעת תשמיש להוציא לו לבוש מעולה ולא יהי׳ לבוש זה סיבה לחטא דוגמת יצה״ר.

מעשה״ שבהם הנשמה משתמשת לפעול כל מצוות התורה. אבל אין זה פועל שינוי בעצם נשמתו שהיא חלק אלוה ממעל והיא שוה במקורה עם נשמת כלל ישראל.

אמנם כאן המקום להדגיש שאף מי שמן השמים נתנו לו גוף שפל עם מדות רעות ואכזריות, מכל מקום עדיין בכחו להגיע לתכלית שלמות נשמתו[קג]. ומצינו גדולים וקדושים שהעידו על עצמם שהיו להם גופים נבזים ושפלים. ומי לנו גדול מאברהם אבינו - שורש כל ישראל שנולד מתרח ואמו אמתלאי בת כרנבו (בבא בתרא דף נח ע״ב)[קד], והיה בן נדה, ונפגם מזה ונולד בגוף מגושם מאד והוצרך ליגיעה רבה, ושבר הרבה מוחין דקטנות וזמנים קשים וחשובים ועבר על כולם ביגיעה רבה[קה].

ביאורים וציונים

קג. **בספר דרך פיקודיך** (מצוה א׳ אות ט׳) כתב וז״ל, והנה מ״ש הרב דאם מחשבת האם לא טהורה מוכרח הוא לעת זקנתו להחמין, לא תטעה לפרש דבריו שמוכרח הוא לגמרי לעשות רע ח״ו דא״כ תסלק הבחירה ח״ו ושכר ועונש מן הבן, רק הכוונה שהלבוש מסיתהו ועלול הוא לעשות רע אם לא יזהר בעצמו ויתגבר בעזר אלוקי אבל אעפ״כ הבחירה חפשית בידו להתאמץ בתורה ובמצוות, והש״י יעזרהו להתגבר על הלבוש, ותדע מדברי הגלגולים מענין טעות הקליפות שנותנים נשמה גבוה במקום לא טהור והיא מתגברת אח״כ בתורה ושוברת הקליפה. והנה לבושים שהם לא טהורים בהעדר הכוונה הנכונה של האב ואם אעפי״כ בזרוע עוזם מטהרים גם הלבושים הבן הענין... ובזה פירשנו הפסוק רבות רעו״ת צדיק ומכולם יצילנו ה׳ רעו״ת גי׳ ב׳ פעמים לבו״ש הנה הלבושים של אב ואם והגם שהם רעות מאוד ברבו יתירה עכ״ז מכולם יצילנו ה׳.

קד. **ובספר דרך פקודיך** (מצוה א׳ סוף אות ד׳) וז״ל, וכפי ערך גודל הנשמה כן היא נטבעת בעמקי הקליפות והחיצונים משתדלין מאד בכל מאמצי כוחם לטנפה בכל מיני טינופים כדי שתשאר תמיד ברשותם להיות נהנים ממנה... והנה הם מתייראים שמא על ידי צדיק גמור יוציאה מביניהם בעת דיווג כנזכר ולכן קודם שמוציאה הצדיק וכו׳ מה הם עושים כשהם רואים איזה מקום פגום עד מאד אז הם מוציאין את הנשמה העצומה ההיא משם כדי שתכנס שם ואז (הם חושבים) לסיבות היותה במקום הרע יחטיאנה ויקלקלנה יותר מבתחילה ותחזור לידם פגומה כבתחילה ועי״ז תעמוד בידם תמיד וכו׳ והם חושבים כי בהיות הנשמה הקדושה ההוא במקום הגרוע כגון בבן אדם רשע גמור או בגר וכיוצא בו שעדיין היא ברשותם וכבר נתייאשו ממנה (ר״ל שאינם רודפים כ״כ להשתדל להחטיא בחושבם שממילא יומשך אחריהם) נ״ל וחושבין שאין לה עוד תקומה. ולהיות כי הנשמה ההוא עצומה וקדושה היא מתעוררה ומטיבה מעשיה ונפרדת לגמרי מן הקליפה ולא די בזה אלא אדרבה מביאה ניצוצות אחרות עמה ומוציאין מעמקי הקליפות. וזה ענין אברהם אבינו ע״ה שהיה בן תרח וכו׳ ואדרבה נאמר בו ואת הנפש אשר עשו בחרן וכל גירי הצדק כגון רות ותמר ורחב וכל מלכי בית דוד ומשיח ור״ע ור״מ וכו׳ העולה מזה כי הנשמה ביותר העצומה היא מוטבעות עמהם בקליפות והיצר הרע שלה גדול עד מאד (אין זה סותר למה שנאמר לעיל שמתייראין מהנשמה הלזו וכפי שפי׳ שאינם רודפים כ״כ להחטיאה כי מתחילה אינם רודפים כ״כ אחרי׳ אבל אחר כך בראותם השתדלות הנשמה לצאת מרשותם אז הם רודפין ביותר אחרי׳ להשיגה ולהחזירה נ״ל) ולכן אין לתמוה על דוד וכו׳ גם בזה תבין למה יהי׳ צדיק בן רשע.

ובבאר מים חיים (פרשת כי תשא ד״ה כי תשא) כתב וז״ל, לפי שהקשוטין הנעשין על ידי התורה והמצוות הנה ממקום קדוש באו ולמקום קדוש יהלכו מה שאין כן בקישוטין הבאין משורשי הרע

וזה הי׳ הנסיון העיקרי בעקידת יצחק שכתוב שם "וירא את המקום מרחוק"[קה]

ביאורים וציונים

שבאין מעמקי הקליפות להתברר לקדושה המה חשובים ונתעלים למאד ועל כן היצר הרע בזה הוא טוב מאוד... כנודע אשר כמה וכמה נשמות קדושות נמשכין ובאין דוקא ממקומות הפחותים מאוד כמו נשמת דוד המלך מרות המואביה ונשמת אברהם אבינו מתרח ואמתלאי שבא עליה בנדתה כנודע הטעם בזה להבאים בסוד ה׳ בקבלת מרן הרב האלהי האר״י זללה״ה בסוד מי יתן טהור מטמא. (ועיין באור החיים הק׳ ריש פ׳ תולדות כה, יט).

קה. וכן איתא בזוהר הק׳ (ח״א דף קכ ע״א) ביום השלישי וישׂ״א אברה׳ם א׳ת עיניו וירא את המקום מרחוק, ביום השלישי, הא אוקמוה, אלא כיון דאתמר ויקם וילך אל המקום אשר אמר לו האלהי״ם, מאי טעמא ביום השלישי וירא את המקום מרחוק, אלא בגין דכתיב כי ביצחק יקרא לך זרע, ודא הוא יעקב דנפק מניה, והאי הוא ביום השלישי וירא את המקום מרחוק כמה דאת אמר (ירמיה לא ג) מרחוק יהו״ה נראה לי, וירא את המקום, דא הוא יעקב, דכתיב (בראשית כח יא) ויקח מאבני המקום, אסתכל אברהם ביום השלישי דאיהו דרגא תליתאה, וחמא ליה ליעקב דזמין למיפק מניה, מרחוק כמה דאמרן, מרחוק ולא לזמן קריב. אמר ליה רבי אלעזר, מאי שבחא איהו לאברהם כד אסתכל וחמא דזמין למיפק מניה יעקב, דהא כד אזיל למיעקד ליה ליצחק, לאו שבחא כל כך איהו דיליה, א״ל ודאי (והא) חמא ליה ליעקב, דהא מקדמת דנא ידע אברהם חכמתא, ואסתכל השתא ביום השלישי דאיהו דרגא תליתאה, למעבד שלימו, וכדין חמא ליה ליעקב, דכתיב וירא את המקום, אבל השתא קיימא ליה מלה מרחוק בגין דאזיל למיעקד ליה ליצחק, ולא בעא להרהר אבתריה דקב״ה.

(תרגום הזוהר) ביום השלישי פירוש הא כבר אוקמיה (כי יום השלישי מסוגל לכל דבר טוב בכל מקום, לכן הראהו הקב״ה את המקום ביום השלישי אלא צריך להבין הרי משמע מהמלה וילך שכבר הלך והגיע אל אותו המקום, אם כן למה כתיב אח״כ ביום השלישי וגו׳ וירא את המקום מרחוק (כי היה ראוי להקדים זה הכתוב של ביום השלישי וישא אברהם את עיניו קודם וילך אל המקום ואח״כ ביום השלישי וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק ויבא שם) אלא סוד הדבר הוא, שמש״כ כי ביצחק (באות ב׳ ללמד שלא כל יצחק כי עשו לא נקרא זרע יצחק) זהו יעקב שיצא ממנו וכנגדו כתוב יום השלישי (לפי שהיה שלישי לאבות) וירא את המקום מרחוק (וירא את הת״ת שהוא שורשו של יעקב, שמלת מקום עולה קפ״ו כמספר יעקב עם ד׳ אותיותיו, ומש״כ מרחוק פי׳ שראה אברהם במראה הנבואה הנקרא רחוק, ומפרש עוד בענין אחר מש״כ וירא את המקום זה הוא יעקב דכתיב ויקח מאבני המקום (ועל שם זה נקרא יעקב מקום) ומפרש, שהסתכל אברהם ביום השלישי, היינו מדריגה השלישית ורה את יעקב הנקרא מקום שעתיד לצאת מיצחק, וראה שזה יהיה עוד לזמן רחוק ולא לזמן קרוב.

אמר ליה רבי אליעזר (לר״ש אביו) מה שבח הוא לאברהם שהסתכל בנבואה וראה שעתיד יעקב לצאת מיצחק שהרי כשהלך לעקוד את יצחק אין ידיעה זו שבחו של אברהם א״ל (ר״ש לר״א בנו) ודאי שראה שעתיד יעקב לצאת ממנו שהרי עוד לפני העקדה ידע אברהם חכמה והסתכל עכשיו ביום השלישי שהוא מדרגה השלישית ואז ראה את יעקב דכתיב וירא את המקום (שהוא יעקב) אבל עתה עמד לו הדבר מרחוק והעביר מדעתו ידיעה זו לפי שהלך בצווי ה׳ לעקוד את יצחק ולא רצה להרהר אחרי דבריו של הקב״ה שתחלה אמר לו כי ביצחק יקרא לך זרע ועתה אמר לו להעלותו לעולה כי חשב שהקב״ה יודע באיזה אופן יבוא יעקב לעולם ואם כן היא מעלה גדולה לאברהם שאף שידע שצריך לצאת ממנו יעקב, עכ״ז הלך לשחוט את יצחק על אף שאינו יודע איך יצא יעקב לעולם עכ״ז הלך לשחוט את יצחק על אף שאינו יודע איך יצא יעקב לעולם.

היינו, שלא הרגיש שום קורבה ותענוג בעבודת ה׳ ונתגבר בו כח הגוף הגשמי והקליפה שקבל מתרח, וזה היה תוקף הנסיון[קו]. וכל עבודתו היתה להגביר אור הנשמה על חושך הגוף ולהפכו ולנקותו מהפגם, עד שהי׳ גופו טהור כל כך שהי׳ ראוי להוליד את יצחק. הרי למדנו מזה שאף שהיתה לו נשמה כה גבוהה - נשמת האבות, מכל מקום הי׳ לו גוף גרוע ומגושם.

וכן מצינו בדוד המלך ע״ה, כדאיתא בגמרא (יומא דף כב ע״ב) שאול באחת ועלתה לו דוד בשנים ולא עלתה לו, פירוש ששאול עבר עבירה אחת ואיבד על ידה את מלכותו, ואילו דוד עבר על שני עבירות ונשארה המלוכה אצלו. וכתבו המקובלים[קז] שהטעם הוא משום שדוד בא ממקור לא טהור, ממואב, מייחוד בנות לוט, וכל המעשה ברות המואביה וכו׳, ומחמת זה הי׳ לו גוף מגושם שאין להשיגו הגם שלא נראה אליו ה׳ עדיין כלל וגם לא דיבר עמו ורק מכח חקירתו ע״י שכלו הכיר את בוראו ועכ״ז מסר נפשו עבורו. אמנם הרבותא בנסיון העקדה הי׳ כפי מ״ש בזוה״ק עה״פ וירא את המקום מרחוק, שהיה הקב״ה נראה אליו מרחוק, שהי׳ לבו מטומטם ורחוק מלהרגיש בהירות האמונה, שהיו בלבו קושיות על הקב״ה שאמר לו מתחילה כי ביצחק יקרא לך זרע ועכשיו אומר לו העלהו לעולה. ובמצב זה של טמטום וחשכת הלב התגבר והיה מוחו שליט על הלב ועמד בנסיון. ואף שהיה הולך ומתקרב אל הר המוריה למקום האבן שתי׳ שהוא קדש הקדשים והיה סבור שיזכה להרגיש בקדושת המקום ועכ״ז בהגיעו למקום המקודש לא הרגיש כלום והיה לבו בחשכות. וזה היה גודל הנסיון של העקידה. ונסיון זה הוא בחי׳ עקבתא דמשיחא שהיא תקופת הסתר פנים וחשכות וכביכול יש קושיות על הקב״ה. ואי׳ מהרה״ק מלעכוויטש זצ״ל עה״פ והיה עקב תשמעון. והיה הוא ל׳ שמחה שתהיה שמחה כאשר ״עקב״ בתקופת עקבתא דמשיחא תשמעון אל מצות ה׳. כי במצב של הסתר פנים וחשכות, חשיבות גדול היא העבודה. וכבר ביארתי בפרשת וירא, שזהו מה שקילס אותו המלאך אחר הנסיון ואמר יען אשר עשית את הדבר הזה וגו׳ כי ברך אברכך וגו׳ עקב אשר שמעתי בקולי. כלומר ששמעת בקולי כאשר עבר עליך מצב בבחינת מעשה אבות סימן לבניך, ועבר עליך מצב

ביאורים וציונים

ובספר **שפת אמת** (ספר בראשית - פרשת וירא - שנת [תרמ״א]) בפסוק עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה. כתב וז״ל, ומקשין הלא עבודתו של אברהם הי׳ בחי׳ אהבת ה׳ שהוא למעלה מעובד מיראה ולמה ייחס לו הכתוב ירא אלקים. אבל התירוץ הוא כי זה עצמו היה הנסיון כי ודאי אברהם אע״ה שעזב ארצו ומולדתו והשליך עצמו לכבשן האש בעבור הבורא ית׳ מה נסיון הוא לשחוט את בנו. אבל התירוץ הוא כי בודאי העובד מאהבה כמו אברהם נמשך לבו ומעיו לעשות רצון קונו עד שכל איבריו נמשכין בטבעם לעשות רצון קונם. וכל רמ״ח איברים שבו. כל חיותם. המצות של השי״ת. אכן באמת לא הי׳ רצונו של הקב״ה לשחוט את יצחק. ולבו של אברהם לא הרגיש דביקות ואהבה בזו העובדא ע״י שבאמת לא הי׳ כן רצונו של השי״ת ולכן הי׳ נסיון ולכן נאמר וירא את המקום מרחוק. ולכן הי׳ עבודתו עתה רק בבחי׳ ירא אלקים שלא הרהר אחריו ית׳ כלום. ולכן ביקש שלא ינסה אותו עוד פי׳ שלא יהי׳ לו רחקות עוד שדרכו של אברהם אע״ה בחי׳ אהבה כנ״ל, ע״כ.

קו. בספר **אמונת עתיך** (חלק ב׳ פרשת שלח) כתב וז״ל, ועיקר הנסיון של העקידה לא היה בזה עצמו שהיה מוכן אברהם אבינו להעלות את יצחק לעולה כי בזה אין כ״כ רבותא ובזה יותר גדול הנסיון הראשון שהשליך עצמו לאור כשדים עבור השי״ת

והי׳ לו יצר הרע חזק ועצום, ומכל מקום עבד ויגע יגיעה רבה, שאין לנו השגה ביגיעתו הקשה, עד שבא למדריגה כה גבוהה שאמר על עצמו "ולבי חלל בקרבי" - שהרגו ליצר הרע הגדול שלו בתענית (עבודה זרה דף ס ע״ב). וזהו הביאור בדברי הגמרא שדוד שבא ממקור כזה, אף אם יעבור על שתי עבירות אין זה טענה כ״כ עליו. אבל שאול המלך שבא ממקור טהור, אף על עבירה אחת כבר הפסיד את מלכותו.

וכן מסופר על גדולי ישראל שנולדו עם גופים שפלים והם התגברו עליהם ונתגלתה עצם מעלת נשמותיהם הנשגבות, אחר עבודה ויגיעה רבה. וכמו שאמר הה״ק ר׳ אורי מסטרעליסק, על עצמו שנולד מאביו שהי׳ ע״ה ואדם פשוט מאד, ונולד עם תכונות רעות מאד, והוא בעצמו הי׳ קדוש עליון. ואמר שאם הי׳ אביו הולך למקוה אפילו פעם אחת קודם הולדו הי׳ קל לו בהרבה להגיע אל מדריגתו.

וזה היה הנסיון של לך לך מארצך וממולדתך[קח], שהרי לכל מדינה יש לה מזל מסויימת. ויש קליפה, שהיא המדה הגשמיית המסוימת של כל מקום ומדינה

ביאורים וציונים

של ״עקב״. אותו המצב שיסבלו בניך בעקבתא דמשיחא, נסיונות קשים, ואעפ״כ שמעת בקולי.

קז. **בבן יהוידע** (מהבן איש חי, מסכת יומא דף כב ע״ב) כתב וז״ל, ונ״ל בס״ד כי שאול המלך ע״ה לא היה סיגים בנשמתו ובא לעולם הזה לעסוק במלאכה אחת שהיא לקשטה ולעדנה, וכיון דאין לו טורח גדול בתיקון נשמתו דאין לו אלא מלאכה אחת לכך עלתה לו חטאתו, אך דוד המלך ע״ה שתי מלאכות מוטל עליו כי נפשו בה סיגים הרבה וצריך לעסוק וליגע ולהלחם בשבילה מאד מאד, הא׳ להפריד ממנה הסיגים, והב׳ לקשטה ולעדנה שהוא ענין סור מרע ועשה טוב, וכיון שהוא היה עסוק בשתים ר״ל שתי מלאכות לכך לא עלתה לו חטאתו עכ״ל.

ובספר **פוקד עקרים** (אות ד) כתב וז״ל, כי חומר כל חטא הוא כפי הזמן והמקום והנפש כמו דוד בשתים ועלתה לו, ושאול באחת ונענש מיד בהסרת המלוכה כי לפי מעלת הנפש שלו הי׳ זה חטא גדול מאוד כי הכל כפי הנפש וזהו מצד חילוק הנפשות וכן יש חלוק בזמנים ובמקריות.

קח. **כתב המאור ושמש** (פרשת לך לך ד״ה ויאמר [הב׳]) וז״ל, ולהבין הענין נראה לי כי מבואר ברמב״ם הלכות דעות שטבע בני אדם ממשיכים אחר בני מדינתו ומכל שכן אחר בני משפחתו שנתגדל ביניהם ומכל שכן נשמע שמושך טבעו יותר ויותר אחר טבע אביו ואמו שנתגדל על ברכם הן להיטיב מעשיו או להרע. ובהיות אביו ואמו ובני משפחתו ובני מדינתו המה רשעים והאדם הירא ה׳ רוצה לפרוש ממעשיהם מקודם צריך להתרחק עצמו ממעשי בני מדינתו שיותר נקל לו לפרוש ממעשיהם משיפרוש ממעשי בני משפחתו ומכל שכן ממעשי אביו ואמו, אמנם אחר שכבר פירש ממעשי בני מדינתו אזי נקל לו אז לפרוש ממעשי בני משפחתו ואחר שיפרוש ממעשיהם אזי יוכל אחר זה לפרוש גם ממעשי אביו ואמו הגם שהם מושרשים אצלו אחרי כי כבר עלה במדריגה אחר מדריגה. הדרך הזה למד השי״ת את אברהם אוהבו שאמר לו להתרחק ממעשיהם עד קצה האחרון, על כן אמר לו מתחלה לך לך מארצך, רצה לומר שימשיך עצמו ממעשי בני מדינתו ואחר כך ממולדתך רצה לומר ממעשי בני משפחתו, ואחר כך מבית אביך היינו שלמדו שילך מדריגה אחר מדריגה עד שיפרוש ממעשיהם עד קצה האחרון. ולפי זה שפיר מסמיך המדרש לפסוק זה הפסוק שמעי בת וראי וגו׳ ושכחי עמך ובית אביך, רצה לומר שמעי בת כי

שזה משפיע על עבודת האדם[קט]. למשל זה שנולד באמעריקא יהא קשה לו לאהוב את ה׳, כי אמעריקא הוא מקום תאוה. וכל מדינה כפי מדתה. וזה הי׳ ציווי ה׳

ביאורים וציונים

בתחלה כל עוד שלא נזדכך כראוי נאמר שמעי שאינו בהתגלות רק שמיעה מרחוק, ואחר כך כשנזדכך אז וראי היינו אחר כך יוכל להיות בהתגלות יותר, ומפרש הפסוק אחרי זה על ידי מה יוכל להזדכך שיבוא להתגלות, על כן נאמר מקודם ושכחי עמך היינו לפרוש ממעשי בני מדינתו ואחר כך ובית אביך לפרוש ממעשי אביו ואמו ואז ויתאו המלך יפיך היינו אחר כך תוכל לדבק את עצמך באין סוף ב״ה וברוך שמו וק״ל.

קט. **כתב המאור ושמש** (פרשת מסעי ד״ה וידבר) וז״ל,

וידבר ה׳ אל משה לאמר צו את בני ישראל ואמרת אלהם כי אתם באים אל הארץ כנען זאת הארץ אשר תפול לכם בנחלה ארץ כנען לגבולתיה. ופירש רש״י ומדרש אגדה אומר על ידי שהפיל הקב״ה שריהם של שבעים אומות מן השמים וכפתן לפני משה אמר לו ראה אין בהם עוד כח. הענין הוא כך שמה שמלכי האומות לוחמים זה עם זה על איזה מדינה הגם שיש להם הרבה מדינות שיוכלו למלאות תאוותם ויצרם באלו המדינות שיש להם, רק הענין הוא כך ששרים שלמעלה הם המביאים לכל תאוות ויצר הרע שבעולם שכל רצונם למשוך את האדם אחר תאוות יצר הרע, ובפרט לאיש הישראלי כל מגמתם לנתק אותו מעבודתו עבודת השי״ת. והנה האיש הישראלי שרואה זאת שרוצים להביאו לתאוות העולם השפל בלבושם או בלשונם, אז צריך שלא לשמוע אליהם בשום אופן ולעשות היפוך מתאותם מה שהולכים אחר השר של המדינה שהוא רוצה לכפור בהשגחה של השי״ת ולמשוך אחר תאוות העולם, כל שר של מדינה מושך בני מדינתו בתאוות אחרות והנהגות אחרות, וצריך האיש הישראלי להיות חזק ואמיץ לבו כגבורים לגעור בתאוות שרוצה השר למשוך אותו ולא ללכת אחריו, ובזה הוא משפיל את השר של מדינה ההוא ומחלישו מכחו של מעלה. והנה הכוונה של מלכי אומות שרוצים לכבוש את שאר מדינות תחתיהם להיות מושלים עליהם, כדי להרבות להם תאוות עולם הזה מכח השר שממונה על מדינה ההיא והוא יביא אותם אל תאוות העולם כי האומות העולם הולכים אחר שריהם של מעלה, ורצונם של מלכי אומות העולם בהכבש מלכות אחרות שיהיה להם אחיזה בשר ההוא הממונה על המדינה כדי שיוסיף לו תאוה בעולם הזה כנ״ל, מה שאין כן אנחנו מצווים שלא לשמוע לתאוותם ובזה נחלש כח השרי אומות מה שרוצים להפריד בני ישראל משרשם. וידוע שמעשה הכנענים מקולקלים מכל האומות כפירוש רש״י ז״ל בפרשת אחרי בפסוק כמעשה ארץ מצרים וגו׳ וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה וגו׳ ששרים של מעלה הביאו אותם לתאוות גדולות וכפרו בהשגחה יותר מכל האומות עובדי עבודה זרה, על כן הזהיר השי״ת אותם שלא לילך אחריהם רק לדבק בשרשם של שורש הנשמות של מעלה ובזה יפלו השרים של ארץ כנען ויחלשו כחם. וזה הפירוש צו את בני ישראל וגו׳ כי אתם באים אל הארץ כנען ושם כל התאוות רעות מחמת השרים של מעלה יותר מכל המדינות שבעולם, על כן זאת העצה זאת הארץ אשר תפול לכם בנחל״ה, פירוש נוטריקון נ׳פשינו ח׳כתה ל׳ה׳ כידוע בזה יפלו השרים שלמעלה על ידי נחלה שהוא ראשי תיבות כנ״ל, בזה יפול כל התאוות רעות משם בהדבק עצמיכם לשורש הנפשות וממילא יפלו השרים שלמעלה. ארץ כנען לגבולותיה, פירוש לגבולותיה מה שגבלו השרים שלמעלה את ארץ כנען לגבולותיה בתאוותיהם שיש להם גבול וקצה למטה מה שאין כן שורש התאוות למעלה הם בקדושה בלי סוף שורש וי״ו מדות עליונות. ושרי אומות ממשיכים את המדות למטה אחר תאוות רעות ומדות רעות ומביאים את התאוות לגבול וקצה וסוף, על כן תפול לכם בנחל״ה כנ״ל ארץ כנען לגבולותיה, פירוש שיפילו על ידי נחל״ה

לאברהם שילך מארצו, היינו חלק הקליפה שקבל מהארץ ששם נולד, וצריך לשבור הקליפה של המדינה. שכל אחד שנולד בחו״ל אף שלא נעשה חלק ממנה הרי מכל מקום משהו מהקליפה נדבק בו וצריך להסירה מעליו.

וזהו הענין שאמרו[קי] שבכל ערב שבת צריך לשוב בתשובה, דהרי גוי ששבת חייב מיתה, ולכן קודם כניסת השבת צריך להסיר חלק הגוי שבו. וזוהי כל העבודה להסיר את קליפת הגוי מתוכנו.

והנה יש לנו כלל, שאין בראש אלא מה שבסוף[קיא], וסוף הדורות הם דוגמת תחילת הדורות, והנשמות ששרשם בסוף התורה באותיות ״ולעיני כל ישראל״

ביאורים וציונים

בנוטריקון כנ״ל את התאוות משרי אומות וממשיכים ומפילים למטה בגבולים וקצה וסוף, תפילו אתם את השרים של מעלה בזה שאינכם עושים את התאוות רעות ומדות רעות אשר הם בגבולותיה רק נ׳פשינו ח׳כתה ל׳ה׳ ולדבק בהשורש ואז יפלו שרי האומות תחתיכם וק״ל.

ובספר **דברי סופרים** (מהרה״ק ר׳ צדוק הכהן מלובלין ז״ל, אות לח) וז״ל, וכפי קליפת האומה שבני ישראל תחת ידם ומשועבדים להם כפי שרשם והשתקעותם באיזה כח דרע, כן הוא אצל בני ישראל אז בהיותם תחת ידם מצוי להיות נכשלים בזה מצד התגברות קליפה זו, ובמלכות יון התחילו ורבו המסורות בבני ישראל שהם כרודפים ושופכי דמים וכמו שאמרו ז״ל (בבא קמא קיז ע״א) על פסוק כתוא מכמר דעל כן הותר להורגו משום דבא להורגך, וזה התחיל בין בני ישראל במלכות יון ולא היה מקודם והתחלת גזירת שמד היונים היה על ידיהם כידוע לקורא בספרים, ומלכות הרשעה שמזרע עשו השקולה נגד כולם כמו שאמרו ז״ל (ויקרא רבה פי״ג) ע״פ דחילא ואימתני ותקיפא וע״פ חרב שלישיתה, היא נגד לשון הרע שזה היה חטא ישראל בחורבן שני ועל ידי זה גבר כח הלשון הרע דעשו בקטרוגיו, וכל הגזירות רעות דמלכות הרשעה לא היה כזו דהמן כי הוא שורש הרע דלשון הרע דליכא דידע כמוהו ונמצא הוא שורש כל הרע שבעולם, ע״כ.

וכעין זה כתב ר׳ צדוק הכהן זצ״ל בספרו קונטרס **דברי חלומות** (אות י״א) וז״ל, אבל בזה רמוז הידוע דרק ארץ ישראל הוא נחלת ה׳ לישראל ושם מקבלים השפע מהשם יתברך אבל חוץ לארץ הוא תחת יד השרים אשר חלק ה׳ לכל העמים שכל שר משפיע לאומתו וישראל שבחוץ לארץ מקבלים רק התמצית מהם ומה שיונקים מהם. ואף הנפשות דבני ישראל הנולדים בחוץ לארץ אף שהם ממקום קדוש יצאו מכל מקום עוברים דרך מעבר הקליפות של האומה ההוא ומתלבשים בלבוש הקליפות ההוא. ורק כשיבואו לארץ ישראל יפשטנו מעליו וכמבואר בחסד לאברהם מעין ג׳ [נהר י״ד עיין שם בפנים].

קי. **בחידושי הרי״מ** (עניני שבת) כתב וז״ל, איתא בספרים שערב שבת הוא זמן תשובה, לפי שהחטא הנמצא באדם הוא חלק הגוי א״כ יהי׳ אסור לשבות בשבת מטעם בן נח ששבת וכו׳, לכן צריך לחזור בתשובה ולהסיר מעצמו חלק הגוי.

קיא. וכן כתב ר׳ צדוק הכהן **בפרי צדיק** (סוף פרשת ואתחנן ד״ה ישיב לא נאמר) וז״ל, ששמעתי מרבינו הקדוש זצ״ל שאמר בשם הרבי ר׳ בינם זצלה״ה שאמר שאף שהדורות והמוחות מתמעטין בכל פעם אבל נקודת החיים שבלב מתרחב תמיד ונעשה מזוכך בכל פעם בגלות יותר. ואמר רבינו הקדוש שהיה לו זה לדבר חדש כששמעו בפשיסחא ואחר כך מצא הדבר מפורש בכמה דוכתי ולא פירש לן איה מקומן וכבר אמרנו שורש לזה (ונתבאר במ״א) וזה הוא התקוה טובה בגלות.

ובספר **פוקד עקרים** (אות ו) כתב וז״ל, כי כל דור ההולך התורה ומצוות שלהם נשארו

מקושרות עם הנשמות של האותיות "בראשית". וכן סדר העבודה שהי׳ אצל אברהם הוא גם כן סדר עבודת דורנו, דור עקבתא דמשיחא.

ביאורים וציונים

ונקבעו בלבבות בנ״י בדור הבא דלולי כן מה התועלת באריכות הגלות והדורות הולכים ומתקטנים ואיה התקוה לזכות לביאת המשיח במהרה בימינו מה שלא זכו בה דורות הראשונים שהיו גדולים וטובים מאלה אבל אף כי מצד הדורות עצמם הם מתקטנים ונק׳ עקבתא דמשיח שהנפשות הם מהעקביים מ״מ מצד מה שכל הזכויות של כל דורות הקודמים כולם וכל תורה ומצוות שסיגלו בעוה״ז הכל נשאר קבוע ותקוע במעמקי הלבבות שבדור האחרון, ומצד כזה כל דור מאוחר יש לו יתרון הכשר מעלה וע״ד שהמשילם בענין החכמה כננס ע״ג הענק כידוע כן הוא ג״כ בענין העבודה תורה ומצוות, ומצד הזה הדורות הולכים ומתעלים ממעלה למעלה מצד יתרון הזכויות והמעלות המתחדשות בכל דוד ודור שהם הנשארים לעולמי עד משא״כ החטאים והחסרונות מיתה ממרקתן והם כלים והולכים ולא נשאר מהם כלום ורק הטוב הוא הנשאר והנקבע בכל הלבבות. וכן קבלתי בפירוש כי הגם שהדורות הולכים ומתמעטים הנקודה שבלב הולכת ומזדככת בכל דור, והיינו מה שבמעמקי הלב שהקב״ה לבן של ישראל כמו שאמרו על פסוק צור לבבי והוא שורש השכינה השוכנת בלב בנ״י ובתוך טומאתם והיא הנק׳ כנס״י שהיא קיבוץ הקדושה של כל כללות ישראל והיא שורה בלב כל אחד בפרט וקדושת כנס״י מתעלה בכל דור ע״י תוספת סיגול מצוות ומע״ט של כ״י והתחדשות תושבע״פ של חכמי הכנס״י שאין לך דור שאין בו התחדשות חכמת התושבע״פ של חכמ״י שבאותו דור ועי״ז נוסף קדושה בכלל הכנס״י שהטוב שבהם הוא הנשאר ואין נכלה, וזהו תוס׳ קדושת השכינה השוכנת במעמקי הלב של כ״י המזככת את לבם בכל דור מצד תוספת קדושה הנוספת במקור הכנסי׳ בכל דור והן הם התולדות של צדיקים.

בספר **שומר אמונים** (מאמר האמונה פרק ז׳, דף עג.) וז״ל כמובא בעשרה מאמרות (מאמר חיקור דין חלק שני פרק ד) וז״ל אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא ולא יאחר מספר הכל בראשית עם כללות הפסוק, שזה תכלית הבריאה עכ״ל, דהיינו הדור האחרון שיזכו לגאולה במהרה בימינו הוא תכלית הבריאה, הגם שכללות הדור עכשיו הוא בתכלית השפלות, אבל מרבוי הגלים ונסיונות שנצרפו צירוף אחר צירוף, ישארו הנשארים מזוקק שבעתים מזהירים כאור החמה ולבנה, (ישעיה ד) והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו כל הכתוב לחיים בירושלים.

ובספר **צדקת הצדיק** (אות ולח) כתב וז״ל, והיינו כנודע דכל נפש מישראל יש לו כח מיוחד בקדושה וכמספר הדורות שעברו כך הם מספר כוחות הקדושה והדברי תורה שנתגלה בעולם. ולכך בכל דור ודור הקדושה הולכת ומתגלית יותר הגם דהדורות מתקטנים כנודע לפי שכבר נתגלו דברים שנגלו לקודמים כנודע ממשל דננס ע״ג ענק. וזהו בד״ת מצד הספרים ובודאי גם כל נפשות ישראל שנשתלמו קדושתם כבר גלוי׳ בעולם פי׳ בלבבות בנ״י מה שא״צ ליגיעה ושלא במתכוין והשתדלות עושה דבר טוב ומחשבה טובה הוא מצד שכבר קדם אותו כח שבקדושה להתגלות בעולם. וכל דבר ופעולה ומחשבה הוא מכח מיוחד ודבר קדושה מיוחדת שיש בזה חלוקות לאלפי אלפים ורבוא רבבות כמספר הנפשות.

וענין זה נזכר בספרי ר׳ צדוק הרבה פעמים עיין ברסיסי לילה דף ז׃, פוקד עקרים כב׃, דברי סופרים ט׃, בפרי צדיק ח״א דף קט ועוד.

וכך אנו רואים ענין שנתחדש בדורנו והוא דוגמת עבודת אברהם אבינו, שנתגבר הענין של חזרה בתשובה שאף בני אדם שנולדו להורים שלא שמרו תורה ומצוות ודיני טומאות וטהרות וניטמטמו ונפגמו גופותיהם בדברים רעים, מכל מקום עוזבים את כל זה ושוברים את המסך המבדיל בין גופם לנשמתם ושבים למקור מחצבתם, לפי שדורנו הוא הדור של עקבתא דמשיחא, וכדאיתא בתהלים בפרק למנצח לבני קרח מזמור, עלה אלהים בתרועה וגו' עם אלהי אברהם - וכשמתחיל השופר של משיח לתקוע בעולם, אז נתעורר הענין של "עם אלהי אברהם" ושוברים טומאת הגוף ומתגלה קדושת הנשמה. ולכן הננו רואים שמהורים שאינם מתנהגים כראוי ואינם מהדרים ואינם מדקדקים במצוות כל כך, דוקא מהם יוצאים בנים תלמידי חכמים ועובדי ה'.

ודור אחר דור, על ידי שבירת הקליפה מזדככים הגופים ביותר. ולכן אמרו הצדיקים[קיב] שכהיום אף שהנשמות אינם ממדריגות הנשמות של דורות הקודמים, מכל מקום בענינים מסוימים בני דורנו הם יותר מזוככים, והוא על דרך מה שאומרים שכל שבת גבוהה מהשבת הקודמת, שהרי היא עומדת על כל כוחות הקדושה של כל השבתות שעברו. וכן הוא בבני הדור שנזדככו ביותר מחמת כל הצרות וגלויות שעברו עלינו עד עכשיו.

וזהו שכותב הבעל התניא **ואפילו השפע שנותנים לו מן השמים הכל על ידי לבוש זה**, פי' - המזל גם כן משפיע על פי הגוף, שגוף של חכם יהי' מצליח יותר בדברי חכמה וכדומה, וכדביארנו בפרק ראשון. **ואם יקדש את עצמו ימשיך לבוש קדוש לנשמת בנו ואפילו היא נשמה גדולה צריכה לקידוש אביו כו' שעם גוף קדוש לא יצטרך ליגיעה כל כך להגיע אל מעלותיו כנ"ל. אבל הנשמה עצמה הנה לפעמים נשמת אדם גבוה לאין קץ בא להיות בנו של אדם נבזה ושפל כו'** שאין שייכות בין מדריגת הנשמה למצב תכונות הגוף, כמ"ש **האר"י** ז"ל כל זה **בליקוטי תורה פרשת וירא ובטעמי מצות פרשת בראשית.**

ביאורים וציונים

קיב. בספר **שומר אמונים** (מאמר האמונה פרק ז', דף עב:)

וז"ל רק בשעת הבריאה עלה לפני בעל החסד ובעל הרחמן זה הדור האחרון בראש כל הדורות כי אין בראש אלא מה שבסוף, כדכתיב (במדבר כא) את והב בסופה, כי הסוף תכלית הראש כמו שזה העולם השפל סופא דכל דרגין והוא תכלית ראשית הבריאה ככה סוף כל הדורות תכלית כל הדורות הקודמים כי אין בראש אלא מה שבסוף.

ליקוטי אמרים תניא

פרק ג׳

והנה כל בחי׳ ומדרגה משלש אלו נפש רוח ונשמה כלולה מעשר בחי׳ כנגד עשר ספירות עליונות שנשתלשלו מהן הנחלקות לשתים שהן שלש אמות ושבע כפולות פי׳ חכמה בינה ודעת ושבעת ימי הבנין חסד גבורה תפארת כו׳, וכך בנפש האדם שנחלקת לשתים שכל ומדות. השכל כולל חכמה בינה ודעת. והמדות הן אהבת ה׳ ופחדו ויראתו ולפארו כו׳, וחב״ד נקראו אמות ומקור למדות כי המדות הן תולדות חב״ד.

וביאור הענין כי הנה השכל שבנפש המשכל׳ שהוא המשכיל כל דבר נקרא בשם חכמה כ״ח מ״ה וכשמוציא כחו אל הפועל שמתבונן בשכלו להבין דבר לאשורו ולעמקו מתוך איזה דבר חכמה המושכל בשכלו נקרא בינה, והן הם אב ואם המולידות אהבת ה׳ ויראתו ופחדו, כי השכל שבנפש המשכלת כשמתבונן ומעמיק מאד בגדולת ה׳ איך הוא ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין וכולא קמיה כלא חשיב, נולדה ונתעוררה מדת יראת הרוממות במוחו ומחשבתו לירא ולהתבושש מגדולתו ית׳ שאין לה סוף ותכלית ופחד ה׳ בלבו, ושוב יתלהב לבו באהבה עזה כרשפי אש בחשיקה וחפיצה ותשוקה ונפש שוקקה לגדולת אין סוף ב״ה, והיא כלות הנפש כדכתיב נכספה וגם כלתה נפשי וגו׳, וכתיב צמאה נפשי לאלהים וגו׳, וכתיב צמאה לך נפשי וגו׳, והצמאון הוא מיסוד האש שבנפש האלהית, וכמ״ש הטבעיים, וכ״ה בע״ח שיסוד האש הוא בלב ומקור המים והליחות מהמוח, וכמ״ש בע״ח שער נ׳ שהיא בחי׳ חכמה שנקרא מים שבנפש האלהית, ושאר המדות כולן הן ענפי היראה והאהבה ותולדותיהן כמ״ש במקום אחר. והדעת הוא מלשון (בראשית ד, ד) והאדם ידע את חוה, והוא לשון התקשרות והתחברות שמקשר דעתו בקשר אמיץ וחזק מאוד ויתקע מחשבתו בחוזק בגדולת אין סוף ב״ה, ואינו מסיח דעתו, כי אף מי שהוא חכם ונבון בגדולת א״ס ב״ה, הנה אם לא יקשר דעתו ויתקע מחשבתו בחוזק ובהתמדה לא יוליד בנפשו יראה ואהבה אמיתית כי אם דמיונות שוא, ועל כן הדעת הוא קיום המדות וחיותן, והוא כולל חסד וגבורה, פי׳ אהבה וענפיה ויראה וענפיה.

ליקוטי אורות

פרק ג׳

והנה כל בחינה ומדרגה משלש אלו נפש רוח ונשמה, כבר ראינו בפרק הקודם שלכל אחד מישראל, יש בנשמתו שלש מדריגות הנקראות נפש רוח ונשמה, וכל אחד זוכה בהם לפי מדריגתו כאמור, (ואגב איתא שביום השבת שעולה במדריגתו אז ניתוסף לו פי שנים ממדריגתו בימי החול[א], וכמו שמצינו בקרבנות של שבת שני כבשים תמימים, ולחם משנה, הרי שכל הדברים של שבת הם כפולים). ועתה בא הבעל התניא להסביר את כחותיהם בפרטיות.

כל אחד מאלו שלש המדריגות בלולה מעשר בחינות כנגד עשר ספירות עליונות שנשתלשלו מחן, הביאור בעשר הספירות הוא ענין יסודי בחכמת הקבלה[ב], אך לא נבארם על דרך הקבלה,

ביאורים וציונים

א. בספר **תורת משה** פ׳ בשלח (ט״ז ד׳) כי כאשר המן זן את הנפש, ומכלכל אגבה את הגוף. כן גם איכות התורה עתה. וכאשר על ידי הכנת קדושת שבת, שבא ביום הששי בערב יום, הנפש יתירה, יעדיף המן לזון גם החומר לחם משנה. כן באלף הששי, שהוא ערב אלף השביעי, שכלו שבת, יהיה לאיכות התורה המתפשט בגוף, פי שנים על מה שהוא עתה. ומה גם באלף השביעי. כי ענין המן, הוא דוגמא אל התורה, בכל הזמנים, כמדובר, להחיות הנפש והגוף עמה. כי יעלה עמה ולא ירד.

ובספר **ליקוטי הלכות** הלכות הכשר כלים הלכה ד׳ וז״ל וזה בחינת קדשת שבתות וימים טובים וראש חדש שיש בהם קרבן מוסף וכן כל הימים שיש בהם תוספות קדשה זה בחינת פי שנים נגד יום חל, שעל ידי זה עקר התקון. ועל כן עקר שלמות איש הישראלי להמשיך קדשת שבת בכל ימי החל, כדי להמשיך בחינת הארת פי שנים גם בימי החל וכנ״ל. ועל כן צריכין להשלים פרשיותיו שנים מקרא ואחד תרגום, כי דיקא על ידי שנים מקרא בחינת פי שנים, יכולים לתקן ולברר בחינת התרגום שהוא בחינת עץ הדעת טוב ורע, ששם עקר הברור והתקון, כי משם כל יניקת הסטרא אחרא, שעל ידי זה באים כל הקלקולים, חס ושלום, ושם צריכין לברר ולתקן (כמו שכתוב בהתורה ״תפלה לחבקוק״, סימן יט). ועקר התקון על ידי בחינת פי שנים שהוא מתקן ומברר כל הפגמים שבאים על ידי עץ הדעת שהוא בחינת תרגום, וזה בחינת שנים מקרא ואחד תרגום וכנ״ל.

ב. בספר **מאיר עיני חכמים** (שער א פרק א) כתב וז״ל, והנה נשכיל על הדבר בהמשל זה שבארנו בפרק הזה, הנה בעת שמפנה האדם מחשבתו בתשוקתו לחשוב באיזה דבר חפץ ותענוג אזי מחשב בחכמתו החפץ ומתבונן בבינתו באיזה אופן ואיזה דרך מה שיתקיים מחשבתו, ומוציא לעצמו בחי׳ דעת האיך שבבחי׳ הדעת יתמלאו כל מידותיו ומעשיו, שיוכל להמשיך הדבר להוציא אח״כ מן הכח אל הפועל. וזה מכונה בכתבים בשם חב״ד. וזה שמבחי׳ הדעת נתיילד לו אהבה להחפץ, ומזה

וכמו שכתבנו לעיל שהבעש״ט[2] לא הדריך את תלמידיו בלימוד הקבלה כי הוא

ביאורים וציונים

נופל עליו יראה אשר מתפחד שלא יתקלקל תשוקתו באיזה סיבה ומניעה, ומוציא לעצמו דבר ממוצע שיוכל ע״ז להשיג אהבתו וישלים עמו יראתו לבל יתקלקל הדבר, ומזה נמשך לו ענפים ופארות לכללות גופו וחושיו ואבריו שיעשה החפץ ולהוציא אותו מכח אל הפועל, וזה מכונה בכתבים בשם חג״ת. ומחמת זה מנצח לכל העסקים שלו שהיו לו עד עתה, וכל המניעות אשר מונעים מלהוציא הדבר מכח אל הפועל הוא מנצח אותם, אשר כולם מודים לו שזה החפץ הוא תענוג יותר מכולם, ובזה נתקשר כללות גופו ואבריו בתענוג להחפץ ההוא, ולזה גומר החפץ לעשותו ולהוציא מכח אל הפועל בגשמיות המעשה, וזה בחי׳ נהי״ם. והם בדרך כלל העשר ספירות הנזכר בכתבי האלהי האריז״ל הנקראים בשם חב״ד חג״ת נהי״ם, והבן היטיב.

והנה נשכיל להבין שאי אפשר שיבוא התשוקה לידי התגלות מכח אל הפועל שישתנו אח״כ כל מידותיו לאהוב הדבר וכו׳, וכן שיביא התשוקה לידי מעשה לנצח כל העסקים ומניעות כדי להוציא הדבר מכח אל הפועל, באם לא שתשוקתו היתה כל כך שלימה ברצונו בשלימות כל העשר ספירות הן במחשבה והן במידותיו והן במעשיו, שכל אחד ואחד יהיה כלול מעשר ספירות. היינו שרצונו חזק כל כך אפילו באם שיצטרך לבטל כל מחשבותיו הראשונים וכל מידותיו הראשונים ומעשיו הראשונים הכל כדאי הוא נגד התענוג וחפץ זו, ונתבטלו כולם להתענוג הזה. ונגמר במחשבתו לנצח כל עסקיו, וכולם יהיו מודים לו לתשוקה זו, לקשר את עצמו בתענוג זה להוציא מכח אל הפועל.

וזה כאשר נגמר הדבר במחשבה והוא בסוד נה״י שבמחשבה, שמכונה בכתבים בשם נה״י דבינה, שהוא מוחין לזעיר אנפין, רצ״ל תשוקה זו הוא חיות של מידותיו שהוא מכונה בשם ז״א, שנולד אצלו מידות חדשות לאהוב וכו׳. ומחמת זה נגמר הדבר במידותיו לנצח כל עסקים שלו שיהיו כולם מודים לו להתענוג ולהתקשר בהחפץ ותענוג זה. וכאשר נגמר הדבר במידותיו, והוא בחי׳ נה״י שבמדותיו שמכונה בכתבים בשם נה״י דז״א, הוא חיות של המעשה שמכונה בכתבים בשם נוקבא, רצ״ל שמזה נמשך המעשה בפועל ממש לגמור הדבר תענוג והחפץ שיש לו במעשה ממש.

והנה נשכיל להבין במשל הזה שבחי׳ נה״י הן במחשבה והן במידות והן במעשה, הנה״י הם בחי׳ לבושין לבחי׳ חג״ת, רצ״ל שא״א להביא אהבתו ויראתו וכו׳ לידי התגלות באם לא ע״י נה״י, שינצח כל העסקים והמניעות, שכולם יודו לתענוג זה, ובזה נתקשר כללות גופו לתענוג זה שיוציא מכח אל הפועל, וזה שהנה״י הם בחי׳ לבושין למדות חג״ת, שע״י בחי׳ הנה״י יכול לבוא מדות חג״ת לידי התגלות, שאוהב הדבר מאוד ומתיירא לבל יתקלקל, ובזה מוציא לעצמו דבר ממוצע כדי שיוכל להתקיים תענוגו וחפצו, הכל ע״י נה״י שמנצח כל העסקים והמניעות שבעולם וכולם מודים לו שזה הוא תענוג ומתקשר את עצמו בתענוג הזה.

וכן נשכיל להבין שהנה״י הוא בחי׳ מוחין לעולם שלמטה ממנו. היינו כשנגמר מחשבתו על השלימות לנצח כל העסקים ומניעות שיודו לו כולם וכו׳ הוא בסוד נה״י שבמחשבה, זה הוא המוחין וחיות של מידותיו, שבכח זה נולד אצלו מידות חדשות לאהוב החפץ וכו׳. וכשנגמר לו הדבר כן במידותיו על השלימות לנצח כל עסקיו והמניעות שיודו לו כולם ויתקשר בזה, הוא בסוד נה״י שבמדותיו, שהוא חיות של המעשה, שמזה נמשך לו המעשה בפועל ממש להוציא הדבר מכח אל הפועל. ונבין ונשכיל, שכן הוא ממש בהשי״ת ב״ה וב״ש בבריאת העולמות בכללות עשר ספירות חב״ד חג״ת נהי״ם, שבכללות ארבע עולמות אבי״ע, שהשפע של כל העולמות ופרצופיהם הכל הוא בסוד נה״י של עולם העליון הם נעשו מוחין לעולם התחתון והבן.

ג. בספר **דרך מצותיך** מהצמח צדק (מצות תפילה דף קטו:) כתב וז״ל, ומזה הטעם ציוה הבעש״ט

דבר מסוכן מאד, מאחר דהוי עניינים גבוהים מאד שאסור לגשמם וקל לבא לידי טעויות חמורות, ואמר שהקבלה של האר״י הק׳ כמו שהוא, ניתן רק ליחידי הדור, רק שהבעש״ט השתמש ביסודות הקבלה לסייע בעבודת ה״ד. ואיתא[ה] שהאר״י הק׳ חי ל״ג שנים, וחסרו לו ב׳ שנים כדי להשלים הכל, והבעש״ט השלימו על ידי שלקח דברי הקבלה של האריה״ק והשתמש בהם על דרך העבודה.

ונבאר ענינים אלו באופן שמוסברים המה בספרי חסידות. וזאת למודעי שאף מה שנבאר הוא רק טיפה מן הים ממה שיש לבאר בענינים גבוהים אלו.

הנה כבר ביארנו בפרק הקודם שבשעת

ביאורים וציונים

שלא ללמוד ס׳ הקבלה כי מי שאינו יודע להפשיט הדברים מגשמיותן מתגשם מאד ע״י לימוד זה כשנותן ציור בעניות דעתו לאלהותו ית׳ לפי מדות פרטיים, ואע״פ שדברי האריז״ל הם נאמנים ואמיתיים וכשקראו שכינה למדת מל׳ כן הוא באמת, וכן הוא באמת שם אל בחסד ושם אלהים בגבורה כו׳ ע״כ.

ד. **בספר שומר אמונים** (מאמר פתחו שערים) כתב וז״ל,

עד שבא רבן שמעון בן יוחאי ע״ה והתחיל לגלות סודות התורה, עד שהיה דורו בערך דור המדבר כמבואר בזה״ק (האזינו דף רפ״ז ע״א), וכשנפטר ר׳ שמעון בן יוחאי עליו השלום ונתעלה למעלה, נתעלו עמו כל גנזין סתימין דאורייתא ופרחו למעלה, ולא נשתייר רק כצנצנת המן לראשי הדור, אשר מסרו מפה אל פה, כמבואר בזוה״ק (פרשת ויחי דף רי״ז ע״א), ובאריכות בהקדמת ר׳ חיים וויטאל ז״ל בעץ החיים ובשער ההקדמות, ומאז נשאר העולם שמם וחרב מחכמה זו, כי אם יחידי סגולה שבדור שנגלה אליהם אליהו זכור לטוב ונשמות הצדיקים, עד שריחם ה׳ על עולמו ושלח לנו משיחינו נשמת משיח בן יוסף, הוא רבינו הקדוש קודש הקדשים האריז״ל, והתחיל לגלות בפומבי סודות אלקינו ברוך הוא וברוך שמו, וגילה כל מצפוניה דברים שכיסה עתיק יומין, והעמיק והרחיב בבאורין, ונתן רשות לתלמידו הקדוש ר׳ חיים ויטאל ז״ל לכתוב ולרשום סודות העליונים ותחתונים מה שלא הורשו בשום דורות הקודמים, כי דברי הזוה״ק הוא נעלם ומכוסה מעין כל חי, ולו ניתן רשות והורמנא מן השמים לגלות מצפונות וגנזי חכמה מסודות אלקינו ברוך הוא וברוך שמו לעד, והאיר את העולם באורו הגדול והצח, אבל לדאבון לבנו פתאום נגנז ארון אלקים, ולא הספיק לגלות אורו הקדוש, אשר היה מוכן לקבץ נדחי ישראל אם היה הדור ראוי לכך, ונשאר העולם שמם וחרב, ולא השתמשו בסודות אלו כי אם יחידי וסגולי הדור, והרבה באו רח״ל לטעותים גדולים, כאשר אירע לכת הידוע ימ״ש וזכרם, עד שריחם היוצר וברוא כל העולמים וראה בעני עמו, שהתורה כבר לבשה שק ואפר ונתכסה עד האזניים, וכמעט שכבה נר ישראל, בשביל כי קרוב היה אז הדור להיות בבחינה של עכשיו, ואולי ח״ו עוד יותר בשפלות, והקב״ה היה חפץ למען צדקו להאריך עוד ימי גלותינו, למען נשמות נדחי עמו הנפוצים ומפוזרים מכל צד וצידי צדדים, עוד מימות בית ראשון, והציץ בעל הבירה והשקיף מן השמים, ושלח לנו גואל צדק נשמת משיחו התמים, הלא הוא נשמת אלקי אור עולם אור צח ומצוחצח אשרי העין ראתה, מנשמות אשר לא טעמו מעץ הדעת, מנשמות אשר בשבילם נברא העולם, הוא רבינו ישראל בן אליעזר (הבעש״ט), המרומז בפסוק (ישעיה מט) י׳שראל א׳שר ב׳ך אתפאר בראשי תיבות, והוא האיר העולם כולו מקדושתו, והעמיד תלמידים ששים גבורים מגבורי ישראל, אשר כל אחד מהם היה כחו רב ועצום להעמיד העולם, ומהם בחר מגדולי תלמידיו הקדושים אשר סמך ידו עליהם שיתנהגו בפירסום ובהתגלות אלקותו יתברך שמו.

ה. עיין לעיל בדברי פתיחה ובהוספות וציונים שם.

בריאת העולם כשעלה ברצונו יתברך לברוא עולמו, האציל כביכול מאורו יתברך, ואותה האצילות צמצם והקטין אורו יותר ויותר, עד שבסוף כל הצמצומים היה אפשר לברוא עולם הזה הגשמי באופן שהברואים לא יתבטלו מגודל הבהרת האור. והנה הצמצומים האלו נתהוו ע״י שברא עשרה כוחות רוחניים זה למטה מזה ונקראים עשר ספירות, והם הם העשרה מאמרות שנזכרים מריש פרשת בראשית עד ויכולו. ודרך עשר ספירות הללו, אורו ושפעו יתברך יורד ומתצמצם עד שמגיע אלינו באופן שנוכל לקבלו ולא נשרף מגודל האור. ובדרך משל מי שרוצה להביט בחמה, הרי אינו יכול להביט ישר אל החמה כיון שאורה חזק כל כך ואם יביט כך לזמן מה ודאי יתעוור, ולכן ישים איזה מכסה דק על עיניו ויביט על החמה דרך המכסה, ואם עדיין יקשה לו אז ישים עוד מכסה ועוד מכסה עד שעיניו יוכלו לסבול את האור[1].

ולשון ״ספירה״ הוא לשון קדוש מאד, והיו צדיקים שהיו יראים להוציא תיבה זו מפיהם מרוב קדושתה, ושורש התיבה הוא בעין הלשון שכתוב בתורה ״ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר״ (שמות כד, י). וכן מה שנאמר ״נופך ספיר ויהלום״ (יחזקאל כח, יג) שפירושו אבן שממנו זורח זיו חזק של אור, ועל פי הנ״ל מובן שהאור שהקב״ה האיר מעצמו, והאלהות שזורחת ממנו כביכול, וזיוה של האי התגלות אלהית היא הנקראת ספירה.

העשר ספירות הם חכמה בינה דעת, חסד גבורה תפארת, נצח הוד יסוד ומלכות. ובכל אחת מהן יש כח מיוחד הנחוץ לקיום הבריאה. והקב״ה מנהיג אותנו ומתגלה אלינו בלבוש הספירות הללו.

עוד יש לדעת שבסדר ההשתלשלות והצמצומים ברא הקב״ה ארבע עולמות שהם אצילות בריאה יצירה ועשיה וכמבואר לעיל, וכל אחד מאלו העולמות כלול מעשר ספירות, שבתחילה האציל עשר ספירות דאצילות ואחרי זה השתלשלו להיות העשר ספירות דבריאה וכו׳. וההשתלשלות הולכת ויורדת ממדריגה למדריגה, וכל אחת ממדריגות

ביאורים וציונים

1. בספר מאור ושמש (פרשת בא) כתב וז״ל, ונראה בכל זה כי השם יתברך ברא כל העולמות ועיקר רצונו היה כדי להיטב לברואיו, אכן מעצם בהירות אלקותו יתברך שמו בלתי אפשרי לקבל הטובה ההיא שהיינו מתבטלים ממציאות, על כן צמצם אלקותו יתברך שמו בצמצומים רבים כדי שנוכל לקבל הטובה, ואיתא בכתבי האר״י ז״ל משל על זה, שאם אדם רוצה להביט בהשמש אינו יכול עד שיעשה חלונות ומסכים, כן הקל וחומר באלף אלפי אלפים הבדלות באור העליון, ועיקר ההטבה הוא שישיג עריבות נעימות אלקותו יתברך שמו, וישראל עלו במחשבה תחילה מפני שהיה גלוי לפניו יתברך, שישראל עם קדושו ייחדו העולמות התחתונים עם העולמות העליונים, וישיגו שהכל הוא אחדות הפשוט, וזאת לפניו יתברך שעשועים גדולים וכדי שנוכל להשיג אחדותו יתברך שמו צמצם אלקותו בצמצומים והוכרחו לצאת היו״ד ספירות.

אלו אוחזת במדריגה שלמעלה ממנה. ולדוגמה, המדריגה הכי גבוהה של עולם העשיה אחוזה במדריגה הכי נמוכה של עולם היצירה[ז]. וזהו הפירוש של השתלשלות[ח] שהיא מלשון שלשלת - שכל חוליה אחוזה באותה שלמעלה ממנה, וכן בהשתלשלות האורות ממדריגה למדריגה נעשה באופן זה[ט].

והנה גם באדם שהוא עולם קטן, עברה ההשתלשלות ממדריגה למדריגה, ונברא האדם בד׳ בחינות שהן נפש רוח נשמה חיה ששרשן מארבע העולמות (ויחידה, היא למעלה מהן ואין אנו מדברים אודותה כאן). וכמו שהד׳ עולמות כלולים מעשר ספירות, כך אצל האדם כל בחינה של נפש רוח ונשמה כלולה מעשרה חלקים[י], שיש עשר בחינות בנפש ועל גבו יש עשר בחינות ברוח וכו׳, וכולן נשתלשלו מעשר ספירות העליונות, אלא שכשהם משתלשלין בתוך האדם אי אפשר לקרותם בשם ספירות, כי ספירות הם אורות זַכִּים וטהורים מדי, ועל כן בנוגע לאדם נקראים מדות.

הנחלקות לשתים שהן שלש אמות ושבע כפולות פירוש חכמה בינה ודעת ושבעת ימי הבנין חסד גבורה

ביאורים וציונים

ז. בספר **ערבי נחל** (ראש השנה שחל להיות בשבת) כתב וז״ל, ונודע כי בכל עולם יש עשר ספרות והכתר של עולם נעשה מהמלכות של עולם שלמעלה

ח. **בליקוטי תורה** (פ׳ וזאת הברכה צה ע״א) כתב וז״ל, והוא בחינת עילה ועלול שהם קרובים בערך זה לזה היינו שאין ביניהם דילוג הערך ממש וזהו נקרא השתלשלות כשלשלת העשויה מטבעות רבות שראשה של זו נקשר ונתחבר בסופה של זו וכו׳ ע״כ. (ועיין עוד בתורה אור פרשת בשלח ד״ה אך הנה יש עוד).

ט. בספר **ליקוטי מאמרים** (ענין שמשון ד״ה וכל) כתב וז״ל, וידוע דלעולם מדריגה האחרונה מאיזה דבר הוא ראש למדריגות במדריגות שאחריה ומי שהוא זנב לאריות הוא ראש לשועלים וכדאיתא בסנהדרין [ל״ז א׳] וגם כי מדריגה אחרונה היא כללית כל המדריגות שמשפיעתם למקבל, נמצא בה הוא כללות המדריגות כולם יחד מצד ההשפעה וזהו ענין העיגולים ומדריגה הא׳ היא ראשית קבלת השפע שרצה לומר שורש כל המדריגות מצד מה שמקבלים מלמעלה וזהו ענין האור מקיף.

י. בספר **מאור עינים** (פרשת בשלח) כתב וז״ל, הנה נודע כי צריך כל אחד להביא המדות שנשרשו בטבעו, כי יש עשר מדות והן עולמות עליונים והכל נאצל מאין סוף ברוך הוא. והנה האדם הישראלי גם כן כביכול ניצוץ מאין סוף ברוך הוא ובדבר שהוא אין סוף כלול ניצוץ מכולו, ואם כן יש בכל אדם כל המדות והן עשר דהיינו ״אהבה ״יראה ״התפארות ״ניצוח ״הודאה ״התקשרות ״דבור שהוא כנגד מלכות, ויש גם כן ג׳ עליונות חכמה ובינה ויש עוד עליונה ואין אנו בענין ההוא. והנה המדות נתערבו מטוב ורע כדי שיהיה שכר ועונש וצריך כל אחד לטהר אותן המדות שלא יהא רק לעבודת ה׳ יתברך ולא ישאר רק הניצוץ הקדוש ובודאי לא יהיה שום קטרוג על עבודתו כיון שנזדככו המדות ונמצא האדם העובד עובד בחיות הבורא שבתוכו. וזהו אל תהיו כעבדים המשמשין

תִּפְאֶרֶת כו׳, והנה נאריך בזה קצת לבאר אופן התגלות הספירות בעולם ואופן התגלותם בתוך האדם.

הנה הספירות הללו נחלקות לשני אופנים, מוחין ומדות. שלשת הראשונות שהן חכמה בינה ודעת נקראות מוחין. וחסד גבורה תפארת, נצח הוד יסוד ומלכות, הן המדות, ונבארם אחד אחד. אך צריך להקדים, שאין לנו השגה בהבנת עצם הספירות כלל, שהן קדושות הרבה למעלה מהשגתנו, ואפילו לא נדבר אודותן כי הן מתורת הקבלה, ונדבר רק על האופן שהן נראות לעינינו בעולם הנשמי, והאיך הן מתנהגות אלינו אחר כל השתלשלותן עד שבאו לעולם הזה הגשמי, שהיות שכל דבר בעולם נברא מהרכבה של ספירות אלו ניתן לנו לחקור ולחשוב על מצבם בעולם הזה הגשמי, אבל זאת למודעי שאף כשנבארם באופן גשמי אין הפירוש שבעולם הזה הוי עצם עצמותם גשמי ח״ו, רק שיוצא מהן פעולות גשמיות בעולם הזה ואותן פעולות מתייחסות אל הספירה, אבל לא עצם הספירה שהיא כולה רוחנית.

שלש ספירות הראשונות נמנים לפעמים בשמות כתר חכמה ובינה, ולפעמים נמנים בסדר חכמה בינה ודעת, ובאמת הם ענין אחד רק ששם זה מורה על פנימיות הענין ושם זה על חיצוניות הענין[א]. וארוכים הדברים ואי״ה יבוארו בפרקים הבאים.

וּבְאָדָם, הוי המדור לכוחות אלו במוחו, אולם הענין של כתר אינו חלק

ביאורים וציונים

את הרב ״את״ דייקא מלשון ״עם״, שהאדם עובד כביכול עם אותו הניצוץ מאין סוף ברוך הוא ונמצא די לו בחסד הגדול שזוכה לזה, על כן צריך לזכך המדות שלא יהיו רק לעבודת ה׳ יתברך, למשל אהבה שלא יאהב זולתו הבורא יתברך, ואם יעשה משא ומתן או שאר גופניות יעשה בשכל באופן שלא יכוין לצורכו, וכן בכל המדות, וכן במדת התקשרות יראה שלא יהא מקושר מחשבתו ודבורו זולתו בדבר עבודת הבורא ברוך הוא ע״כ.

וכן כתב עוד שם (פרשת פנחס) וז״ל, וכל זה הוא על ידי טובת הבורא יתברך על ברואיו בכדי שיוכלו להשיג מלכותו ואדנותו צמצם את עצמו כביכול מזמדה למדה עד מדה העשירית כנודע זה בספרים, וכל א׳ מישראל שהן חלק אלוה ממש כאמור לעיל נשתלשל ונקבע בתוכן מעשר מדות אלו שהן אלהותו יתברך על ידי הכנסו בשער הנ״ל יכיר וישיג יותר גודל אלהותו יתברך על ידי מדותיו העליונים ויתחזקו בתוכו המדות הנקבעים בחלק נשמתו מהמדות העליונות ע״כ.

יא. בספר **פרי צדיק** (במאמרי קדושת השבת מאמר ז׳ ד״ה והנה) כתב וז״ל, וזהו התחלת התגלות היש מאין בחכמה העליונה שממנה המשכת הבריאה כולה, וכמו שאיתא בריש בראשית רבה. ודעת זה רוח הקודש כמו שכתב רש״י פרשת תשא זהו השגת החכמים בתורה שבעל פה שהיא מצד הקדושה הפנימיות מדריגה נמוכה מהראשונים. אבל ידוע, כי מה שמונין חכמה בינה דעת במנין העשרה, הוא מצד הפנימיות, אבל מצד החיצוניות יבוא הכתר במקומה שהוא למעלה מחכמה והשגה שבמוח, כי הוא האור מקיף שאי אפשר להשיגו בחכמה המשגת ורק בדעת שהוא חיבור חכמה ובינה, דהיינו שמתבונן לדעת ולהבין שרשי החכמה ומתייגע לעמוד על עמקם ולידע עיקרם שזהו הדעת. בזה הוא ממשיך רוח הקודש להשיג מאור המקיף הנעלם מכח השגת אדם.

מהאדם כי אם למעלה ממנו, אבל מכל מקום האדם יכול לידבק בו. ובאמת איתא שהתפילין שהאדם לובש הוא חלק הכתר של האדם, וכלשון הזוה״ק[ב] כתר איהו קרקפתא דתפילין - שאינו חלק ממוחו רק הוא על גבי מוחו. וזוהי הזכות הגדולה שניתנה לאדם, שעל ידי מצות תפילין יכול האדם להתדבק במדריגת כתר עד שיעשה חלק ממנו.

חכמה - (לפי מה שאנו קוראין לחכמה בעולם הזה - שהיא התגשמות שנשתלשלה מחכמה עילאה)[ג] היא הנקודה שבה התחילה בריאת העולם והיא נגד תיבת ״בראשית״ שבהתחלת התורה, כמו שכתוב (משלי ג, יט) ה׳ בחכמה יסד ארץ, שתחילת התייסדות של העולם הי׳ בחכמה, וכמו שביאר המגיד ממעזריטש זי״ע[ד], שאף שלא כתוב כאן ויאמר, מכל

ביאורים וציונים

יב. **בתיקוני זהר** (תיקון א דף יז ע״א) וז״ל, חכמה מוחא איהו מחשבה מלגו, בינה לבא ובה הלב מבין, ועל אלין תרין כתיב הנסתרות לה׳ אלהינו, כתר עליון איהו כתר מלכות, ועליה אתמר מגיד מראשית אחרית, ואיהו קרקפתא דתפלי, (נ״א קרקפתא דלא מנח תפלי), מלגו איהו יו״ד ק״א וא״ו ק״א, דאיהו ארח אצילות, איהו שקיו דאילנא בדרועוי וענפוי (נ״א ואנפוי), כמיא דאשקי לאילנא, ואתרבי בההוא שקיו ע״כ.

יג. **בספר התניא** (פרק י״ח) וז״ל והענין כי האבות הן הן המרכבה ועל כן זכו להמשיך נר״נ לבניהם אחריהם עד עולם מעשר ספירות דקדושה שבארבע עולמות אבי״ע לכל אחד ואחד כפי מדרגתו וכפי מעשיו ועל כל פנים אפי׳ לקל שבקלים ופושעי ישראל נמשך בזיווגם נפש דנפש דמלכות דעשיה שהיא מדרגה התחתונה שבקדושת העשיה ואעפ״כ מאחר שהיא מעשר ספירות קדושות היא כלולה מכולן גם מחכמה דעשי׳ שבתוכה מלובשת חכמה דמלכות דאצילות שבתוכה חכמה דאצילות שבה מאיר אור א״ס ב״ה ממש כדכתיב ה׳ בחכמה יסד ארץ וכולם בחכמה עשית ונמצא כי אין סוף ב״ה מלובש בבחי׳ חכמה שבנפש האדם יהיה מי שיהיה מישראל ובחי׳ החכמה שבה עם אור א״ס ב״ה המלובש בה מתפשטת בכל בחי׳ הנפש כולה להחיותה מבחי׳ ראשה עד בחי׳ רגלה כדכתיב החכמה תחיה בעליה [ולפעמים ממשיכים פושעי ישראל נשמות גבוהות מאד שהיו בעמקי הקליפות כמ״ש בספר גלגולים] הנה החכמה היא מקור השכל וההבנה והיא למעלה מהבינה שהוא הבנת השכל והשגתו והחכמה היא למעלה מההבנה וההשגה והיא מקור להן וזהו לשון חכמה כ״ח מ״ה שהוא מה שאינו מושג ומובן ואינו נתפס בהשגה עדיין ולכן מתלבש בה אור א״ס ב״ה דלית מחשבה תפיסא ביה כלל.

יד. **בספר מגיד דבריו ליעקב** מהמגיד ממעזריטש זצ״ל בחלק רמזי תורה על פרשת בראשית וז״ל בראשית נמי מאמר הוא. וקשה לכתוב ויאמר. ושמעתי פי׳ ע״ז כי הנה ידוע בספרי המקובלים כי ראשית הכל נאצלו האותיות ואחר כך באותיות ברא הקדוש ברוך הוא בל העולמות וזה סוד בראשית ברא אלהים א״ת פי׳ האותיות מא׳ עד ת׳ נמצא כי הבריאה ראשונה דהיינו האותיות בוודאי נאצלו במחשבה לבד בלא אמירה. כי אמירה הוא באותיות בה׳ מוצאות המה. ועדיין לא האציל את האותיות. על כן האציל את האותיות במחשבה לבד בלא אמירה. לכן א״א לכתוב אמירה כי לא היתה על ידי מאמר ולכן התרגום הוא בחוכמתא ע״כ.

מקום הרי אמרו (ר״ה לב ע״ב, מגילה כט ע״ב) ש״בראשית״ נמי מאמר הוא, והוא שבראשית היא הנקודה הראשונה קודם שנבראו האמירה והאותיות.

ובאדם, הוי דוגמתו החכמה במוח האדם, שהיא רק ידיעת החכמה, וידיעה בעלמא היא הנקודה, ואחר שיש לו את הנקודה יכול להשתמש בכח שני שבא מכח הספירה השניה שהיא הבינה, ובבינתו יש לו את היכולת להרחיב אותה הנקודה, שעל ידה הוא מבין דבר מתוך דבר. ולמשל, כשיש לאדם הרבה לבנים, שכל לבינה בפני עצמה אינו בנין רק שעל ידי שהאדם ישתמש באותן לבנים ויצרפן באופן מסודר על פי חכמתו הרי יבנה מהם בנין. וכך הוא בענין החכמה, שהחכמה היא כמו בקיאות של ידיעות, ובינה היא העמקות בידיעות בהבנה, ועל ידי עיונו הרי הוא מרחיב אותה הנקודה שהיתה לו במוחו ויחדש חידוש ואותו חידוש הוא דבר חדש לגמרי - לא החכמה ולא ההבנה, רק הצירוף של שניהם ממציא דבר שלישי. וכך הוא הדרך במלמד פלפולו לחבירו, שמקדים כמה הקדמות ועל פי הקדמות הללו בונה בנין חדש. ונקרא בינה מלשון בנין, ובקבלה נקראת חכמה בשם ״אבא״, ובינה בשם ״אמא״, והוא דוגמת סדר יצירת הולד, שהנקודה של זרע באה מהאב ואחר כך על ידי שהייתו במשך תשעה חדשים בבטן האם הרי אותה נקודה מתרחבת ונעשה ולד שלם, שהבינה בונה את מה שקיבלה מן החכמה.

ולכאורה יש לחקור על מקור החכמה, מהיכן נפלה אותה נקודה של חכמה לתוך ראשו, ואיתא בסה״ק[טו] שנקודה זו של חכמה היא בחינה של

ביאורים וציונים

טו. **בחובת הלבבות** שער חשבון הנפש פרק ג׳ וז״ל והדמיון בזה במלאכות והלמוד כי הלומד מלאכה בהתחלתה יעשה מחלקיה כפי בינתו ופחות ממה שביכלתו וכאשר תתחזק בינתו ויתמיד עליה יורהו הבורא שרשי המלאכה וכלליה ומילד מהם תולדות שלא למדם מזולתו מבני אדם וכן בלמוד כי בעל חכמת השיעור לא יוכל ללמד תלמידו השיעור המחשבי בתחלת ענינו אבל מלמד אותו השיעור המורגש המצויר בצדו בצורות הרשומות כאשר סדר אותם אקלידוס בספרו שחבר בשיעור, וכשיבין אותו תלמיד היטב ויפוץ לעמוד על תולדותיו בהשתדלות וחרציות יורהו הבורא השיעור המחשבי ויתכן כלל מדעו ויוכל להוציא ממנו צורות מופלאות ומלאכה דקה כמעט שתדמה לנבואה הבאה מאת האלהים. וכן בשאר החכמות, כי התלמיד ימצא בלבו כשהוא משתדל בחכמה כח עליוני רוחני אין בכח אדם להועילו בו ולזה אמרו רבותינו ז״ל חכם עדיף מנביא.

ובספר **ישראל קדושים** אות [ו] ד״ה וזהו וז״ל וכן כל חכמי ישראל נקראו מלכים כמו שאמרו בגיטין (ס״ב.) מטעם זה. דלרוח הקודש זה זוכין כל חכמי ישראל האמיתים, והיא הנבואה שלא ניטלה מחכמים כמו שאמרו בבבא בתרא (י״ב.). ואף על פי שניטלה מהנביאים ובאמת הם חכמים גם כן וכמו שאמרו בנדרים (ל״ח.) דאין שורה אלא על חכם. רק הכוונה דנבואת הנביאים שהוא השגה דכה אמר ה׳ בדרך חזון כמראות הנביאים, זה ניטל. אבל השגת נבואה שמצד החכמה דהוא השגת רוח הקודש לא ניטל. וכל תלמיד ותיק שזוכה להשיג חידוש תורה השייך לחלקו. זהו השגת רוח הקודש שמשיג על ידי הפלפול לשמה, ואי אפשר לבוא לזה אלא על ידי הקדושה הקודמת דאין רוח הקודש

נבואה קטנה ששולחים לו מן השמים, והיא הנקראת חכמה, ואחר כך כשהאדם מרחיבה נקראת בינה.

ועכשיו נבאר את השבע מדות ואחר כך נחזור לבאר ענין הדעת. הנה השבע מדות מתחילות במדת החסד (שהוא הכח באדם שנשתלשל מספירת החסד, עד שנתגלה באדם כמדה, כנ״ל), ולחסד יש כמה פירושים ובאמת כולם הולכים בכיוון אחד, והכלל הוא שחסד הוא המדה של ״נתינה״ ליתן ולהתחסד להזולת. וכן ענינו הוא אהבה כמ״ש (ירמיה ג, 3) חסד נעוריך אהבת כלולותיך. והם דבר אחד כי אהבה בא לידי התגלות על ידי נתינה [וכן יש לרמז ששורש המילה אהבה הוא הב ופי׳ ליתן]. ולכן ממדת החסד בא הכח להשפיע לאחרים. ומכח המדה הזאת שבאדם יוצא זה שהאדם אוהב דברים מיוחדים ויש לו נטייה דוקא אליהם, והוא מכח האהבה שעצמיותו מתפשטת גם על אותו דבר הנאהב ומשתוקק להכניסו לתוך רשותו, ולכן רואין שבנ״א נותנים מתנות לאוהביהם והוא משום שרוצה שתהיה לו שייכות לאותו נאהב עי״ז שחלק ממנו מתפשט אל אוהבו.

המדה השניה היא גבורה, והיא היפך מדת החסד - היפך מדת ההתפשטות, שבמקום להתפשט הוא מצמצם את עצמו ואינו נותן לזולת, וכן יראה ופחד הוא מיסוד מדה זו. [ויראה בגימטריא גבורה].

וכן בגשמיות העולם יש דברים שבאים מיסוד ספירת החסד ואחרים מגבורה וכו׳, למשל מים באים מחסד, שטבע המים להתפשט, [ולכן קודם האכילה נוטלים ידים במים, כדי להמשיך החסד על עצמו[טז]] וזה יסייעו במלחמתו עם היצה״ר, שתהיה אכילתו לשם שמים].

וכן בבעלי חיים, האריה ממדת הגבורה, וכן אריה אותיות יראה שהוא בגימ׳ גבורה, שהוא משתמש במדת הגבורה ולכן מטיל אימתו על אחרים. ובהרבה דברים מצינו מדות אלו בדבר והיפוכו כמו חמימות שמתייחסת ליסוד החסד וקרירות שמתייחסת ליסוד הגבורה, שאחר שהקרירות שולטת על איזה דבר, שוב אינו יכול להתפשט, וכמו קרח שבא מקרירות המים, ומה שמצינו שמים מתפשטין על ידי קרירות - שמציאות הקרח הוא שמתפשטת יותר ממים, זהו יוצא מן הכלל והוא מפלאי מעשה בראשית שהקב״ה

ביאורים וציונים

שורה אלא במקום קדושה והוא גדר ערוה שעל זה הם כל מדריגות הקודמות. ועל כן הסמיכו המאמר בעבודה זרה שם להא דשלא יהרהר וכו׳, וכן מאמרים הקודמים שם מענין זה.

טז. **בבאר מים חיים** (פרשת כי תשא ד״ה ועשית כיור) כתב וז״ל, והנראה כי הנה נודע להבאים בסוד ה׳ בקבלת מרן הרב האר״י ז״ל (בסוד נטילת ידים שחרית) בכוונת נטילת ידים שהוא להפריד הקליפות והחיצונים הנאחזים בעשר אצבעות הידים בהקצוות לפי ששם מתגלים ה׳ גבורות מנצפ״ך בכל יד ויד, ובמקום הגבורות שם נאחזים הקליפות, והם מסתלקים ומתפרדים על ידי המים הנשפכין, כי מים הוא בסוד החסד ומימי החסד הם הדוחין ומגרשים הקליפות לבל יינקו משם, עכ״ל. (ועיין עוד בשולחן הטהור דף ק״מ.).

שינה את הטבע מפני קיום הבריאה. והטעם, כי אילו היו המים מתרכזים על ידי הקירור אזי בימות החורף כשהקור גדול והנחלים קופאים, היו המים העליונים הקפואים כבדים יותר משאר המים נופלים למטה ושוב היו קופאים המים העליונים עד שכל הנחל יקפא וכל החי במים היה מת. ולכן שינה הקב״ה את מציאות המים.

וכן באדם ישנם שני כוחות אלו בצורה של ״מדות״, והאדם יכול להשתמש בהם לטוב כגון נתינת צדקה וגמילות חסדים, וכן לאהוב דברים שצריך לאהוב, אהבת ה׳ ואהבת ישראל, או ח״ו לרע, שיתן ויתמוך דברים לא טובים, ויאהב דברים שאסור לאוהבם, כגון איסורי עריות וכדומה, וכמו שביאר הבעש״ט[יז] על הפסוק איש אשר יקח את אחותו וכו׳ חסד הוא, פי׳ שהתורה קובלת על העובר על עבירה זו, ״געוואלד״ חסד הוא, הרי הוא משתמש במדה כה קדושה - מדת החסד, והאיך משתמש בו לאיסור ומחלל מדה קדושה כזה. וכן בגבורה, שאפשר לירא מדברים שצריך לירא מהם, כמו יראת חטא, או ח״ו להיפך לירא מדברים שהתורה מצווה שלא לירא מהם.

עוד יש לדעת שבכל מקום הזכר הוא הכח שמשפיע ובבחינת חסד - שמתחסד עם הזולת, והאשה שהיא מקבלת היא

ביאורים וציונים

יז. בספר **מאור עינים** (פרשת שמיני) כתב וז״ל, והנה יש שבעה מדות שהשם ב״ה מנהיג בהם את עולמו והם נקראים שבעת ימי הבנין, כי בנין העולם הוא על ידי ז׳ ימים כי אחרי כלות שבעה מתחילין עוד שבעה אחרות וכן לעולם, והם ז׳ מדות נגד שבעה ימים הנ״ל. ביום ראשון הוא מדת החסד שהוא אהבה והמשכיל יקח מכל האהבות אהבת השם ב״ה ומקיים על ידי מדה זו את העולם ביום ראשון, והרשעים מאבדין את העולם, היינו אם אוהב אהבות אשר שנא ה׳ אז מקלקל כביכול המדה הזאת. וז״ש הבעש״ט ואיש אשר יקח את אחותו חסד הוא (ויקרא כ, יז), פירוש התורה היא המיסרת את האדם שבא על הערוה שאחותו הוא שורש כל הערויות ואמרה מה זה שבוער בך אהבה לילך אל הערוה הלא חסד הוא, הלא זאת מדת החסד ואתה מוציא את המדה אל מקום מכוער כביכול מהראוי הוא לדבק את עצמך על ידי האהבה שיש בתוכך אל מדת החסד. וכן נצטוינו בתורה על יראת השם והוא מדת הגבורה והפחד יצחק, וכל הפחדים שבאים לאדם הוא השם ברחמיו המפחדו כי עיקר היראה הוא יראת הרוממות בגין דהוא רב ושליט עיקרא ושרשא דכל עלמין רק לאו כל מוחא סביל דא כי הן יראת ה׳ היא חכמה (איוב כח, כח), ומי שאין בו זאת החכמה להביאו ליראת הרוממות מפחדו השם בפחדים שהוא מתפחד על ידי שכלו הקלושה בכדי שעל ידי יראה הקטנה הזו יבוא לירא את השם יראת הרוממות ע״כ.

ועוד כתב (בפרשת פנחס) וז״ל, וזהו ואיש אשר יקח את אחותו חסד הוא (ויקרא כ, יז), כמבואר אצלנו במקום אחר בשם הבעש״ט נבג״מ, כי האהבה המלובשת בעריות היא בחי׳ נובלות מן האהבה העליונה בכדי שעל ידי זה יוכלו לבא לאהבת ה׳ שמבלעדי זאת לא יתעורר בו מדה ההיא, ועל כן אמרה התורה ואיש אשר יקח את אחותו ונמשך למטה עם אותו המדה איך לא נתן דעתו להבין כי חסד הוא, פירוש שהוא נובלת ממדת החסד העליונה בכדי שעל ידי זה יהיה לו בנקל לבא לאהבת הבורא ב״ה ואדרבה על ידי זה נמשך למטה ומכריח כביכול רצון וכוונת הבורא ב״ה לשנותו וד״ל ואין לך פגם גדול מזה ח״ו, ע״כ.

מבחינת גבורה[יח]. [ועל כן הוי קנין הקידושין על ידי נתינה - מעשה של חסד, שהחתן - הזכר נותן כסף לכלה - הנקיבה. אבל אין מעשה נתינה מצד הכלה, ואדרבה, אם הכלה נותנת הרי אין הקידושין חלין[יט], והקבלה היא חלקה בהקידושין].

בתורת הסוד וגם בספרי חסידות מובאים הרבה דברים שהם מצד מדת החסד, ואחרים כנגדם שהם מצד הגבורה, ונציין כאן כמה מהם, כגון ימין ושמאל, זכר ונקיבה, קיץ וחורף, יום ולילה, קור וחום, שני הצדדים של "המגנט" שאחד נמשך לצד צפון והשני לצד דרום כי דרום מורה על מדת החסד וצפון על מדת הדין, ולכן במפות שעושים הגוים (שהם מצד השמאל) הוי צפון לצד הראש, אבל בשל תורה הוי צפון בצד שמאל, כמו בסדר הנענועים שעומדים עם הפנים למזרח ובתחילה מנענעים לצד ימין שהוא דרום ואחר כך לצד צפון שהוא בשמאל[כ]. וכן בכלל נהגו ישראל עם קדוש בהרבה דברים להגביר את הצד הימין על צד השמאל, כגון בלבישת בגדים שמקדימין צד ימין[כא] וכן ברצועות דתפילין של ראש שמאריכין הרצועה הימנית וכן הרבה, והוא כי הימין שייך למדת החסד וברצונו להגביר החסד על הדין.

המדה השלישית - היא מדת התפארת, ופירושו מיזוג של דברים שונים,

ביאורים וציונים

יח. בספר **באר מים חיים** פרשת תזריע פרק י״ב וז״ל ונודע לכל, אשר התקבלות ההשפעה יכונה על שם הבת בחינת נוקבא המקבלת, והמשפיע השפע נקרא בחינת בן הזכר המשפיע מטובו.

יט. **ברמב״ם** הלכות אישות (פרק ג׳ הלכה ב׳) נתנה היא ואמרה לו הריני מקודשת לך הריני מאורסת לך הרי אני לך לאשה או בכל לשון הקנאה אינה מקודשת וכן אם נתנה היא לו ואמר הוא אינה מקודשת נתן הוא ואמרה היא הרי זו מקודשת בספק.

כ. **בשער הכוונות** דרושי חג הסוכות בהקדמה וז״ל סדר הנענועים הם בו״ק ע״ד ו׳ צירופי יהו׳ הנד׳ בס״י וגם נזכר בס״ה בפ׳ ויקרא בר״מ בד׳ י״ז ע״א והנה הם כסדר הו״ק ממש דז״א שהם חג״ת נה״י ולכן נענוע הא׳ הוא לצד דרום כנגד החסד ואח״כ נענוע הב׳ הוא לצד צפון שהוא בגבו׳ והג׳ במזרח שהיא בת״ת והד׳ והה׳ מעל׳ ומטה שהם שחקים נצח והוד זה על גב זה והו׳ הוא במערב שהוא היסוד שעליו אמרו שכינה במערב.

כא. **בקיצור שולחן ערוך** (סימן ג׳ סעיף ד׳) כתב וז״ל, לפי שמצינו שהימין היא חשובה בתורה: לענין עבודה, ולענין בהן יד ובהן רגל של מילואים, ושל מצורע, ולענין מצות חליצה; לכן בלבישה וכן בשאר דברים, לעולם יקדים של ימין לשל שמאל, ובחליצת המנעלים ושאר בגדים, יחלוץ של שמאל תחלה (שזהו כבודה של ימין). ואך לענין קשירה, השמאל חשובה יותר, מפני שקושרין עליה את התפילין; ולכן כשצריך לקשור, יקשור של שמאל תחלה, כגון מנעלים שיש בהם קשירה, נועל של ימין ואינו קושרו, ונועל את של שמאל וקושרו, ואחר כך קושר של ימין, וכן בשאר בגדים, ע״כ. וכן לגבי רצועת תפילין מאריכין את הימין עיין בטור ושולחן ערוך סי׳ כ״ז.

ובספר **יסוד יוסף** (פרק מ״ח) כתב וז״ל, ואפילו בלבישת מלבושין, מזהיר הקדוש האר״י ז״ל,

שעל ידי צירוף הרבה דברים שכל אחד מהדברים בפני עצמו אין לו שום יופי ושום תכונה ורק על ידי צירופם באופן מסודר בחכמה יוצא דבר נחמד, ואותו כח המקשרם ומצרפם יחד הוא הכח של תפארת. ועד״מ, כשרואין תמונה המורכבת מכמה צבעים, הרי שכל צבע בפני עצמו אינו כלום רק היות שהם מצורפים באופן מסודר, זה מעורר את האדם המסתכל עליה ומגיע אליו הרגשי נעימות, ומה שיוצא מהמיזוג של כל אלו הצבעים ביחד נקרא תפארת. וזה אינו לא החסד ולא הגבורה ולא חלקים משניהם רק היא בריאה חדשה לגמרי.

וכן בחכמת הנגינה, שיש שבע קולות (נאטן), וכל קול בפני עצמו אינו כלום, כי אם רעש בעלמא, אבל כשיסדרו אותם על פי חכמת הנגינה אז יוצא נעימות הניגון בתפארתו, ויעורר הרגשי האדם על פי תכונות הניגון. והיופי היוצא ממיזוג כולם נקרא תפארת, שאין היופי בא מעצם הקולות כ״א מהשייכות שיש מאחד לשני, וכשיסדר אותם הקולות עצמם שלא לפי חכמת הנגינה יהיה רק רעש ובלבול כי אז חסר לו התפארת[כב].

עוד מצינו שמשפחה נקראת תפארת, כמ״ש (ישעיה מד, יג) כתפארת אדם לשבת בית, והוא המיזוג של כל אנשי הבית, כשהם מתנהגים באופן שכולם שייכים אחד לשני בשלום ובאחדות.

ובמדות האדם נאמר שהתפארת היא המאחדת את שתי המדות

ביאורים וציונים

לעולם להקדים לבישה בית יד ימין תחילה, ואחר כך שמאל, דאז נכלל שמאל בימין והחסדים גוברין, אבל אי מקדים שמאל לימין חס ושלום, שהחסדים נכלל בשמאל, והדינין גוברים. ומאוד יזהר האדם בדברים אלו.

ובספר **אגרות קודש** מהרה״ק מו״ה מנחם מענדיל מרימאנוב זי״ע כתב וז״ל, עוד חדשים מקרוב באו במנהג חדש של עכו״ם שמהפכין ומניחין צד השמאל של הבגדים על צד הימין צו צו קנעפלין ובזה מגבירים השמאל על הימין בעוה״ר גם זאת לא טוב הוא והנה הרבה קהלות קדושות במדינתינו פולין אשר עיניהם ראו הרעות הגדולות אשר צמחו מסיבה הנ״ל.

כב. בספר **אמונת עתיך** פרשת האזינו וז״ל ולכן נקראת האזינו, שירה כי בה אנו לומדים כי לכל המאורעות יש סדר והמשך וסמוכים, ושייכים זל״ז לפי התכנית של בורא עולם. ושמחים ומסכימים עם גזירות הבורא באמונה שהכל טוב, ושפיר נקראת ״שירה״. והנה ידוע ששבעת הקולות של מזמור הבו לד׳ בני אלים, הם כנגד שבעת ימי בראשית, ואומרים אותה בקבלת שבת ביום גמר הבריאה. ונראה להסביר יותר. שבעת הקולות הם קולות של זמרה, כי כידוע יש שבעה קולות בנגינה, והשמיני חוזר להיות ראשון, ונקרא ״אקטייב״. וכל נגינה בעולם אי אפשר אלא ע״י שבעת הקולות האלו המצטרפים ומזדווגים זה לזו וזו לזה עד שיוצא נעימות לפי המזג והזיווג המכוון. דהיינו, שמחה או דבקות או געגועים או מרירות הכל לפי סידור הקולות למיניהם.

וכן במעשה בראשית יש סדר לפי שבעת הקולות של נגינה, כל יום הוא קול אחד. אבל אי אפשר לשלמות הנגינה בלי שבעת הקולות כולם,

הראשונות של חסד וגבורה, שהרי אם אדם יתיישב בדעתו שבכל דבר יתנהג במדת החסד שלו שהוא לאהוב כל דבר ולקרב כל דבר, או שישתמש במדת הגבורה שהוא היפוכו, לרחק כל דבר ולהפיל פחד על כל דבר הרי כמובן שאין האדם הזה עומד על צד השלימות. אבל שלמות המדות היא שישתמש במקצת ממדה זו ומקצת ממדה זו והמיזוג של שניהם היא התפארת של האדם, והוא דבר חדש לגמרי לא חסד ולא גבורה כ״א תפארת.

המדות הרביעית והחמישית - הן נצח והוד. והנה בפתח אליהו, שהוא חלק מהזוה״ק שהוא מאליהו הנביא[כג], מסדר את העשר ספירות איך שהן נמצאות בקומה שלימה של האדם הנברא בצלם אלהים, שבמוח יש חכמה בינה ודעת, יד ימין היא חסד, יד שמאל היא גבורה, גוף האדם שבאמצע הוא תפארת, רגל ימין הוא נצח ורגל שמאל הוא הוד וכו׳.

ובזה נוכל להכיר קצת ממדות הנצח וההוד, כי כמו ענין הרגלים שהם האברים שהאדם עומד עליהם, וכל קיומו בקומתו ובצורתו הוא מחמת רגליו, ובלא הרגלים הרי נופל לארץ, כך בדוגמתם מדות נצח והוד הם הדברים שעליהם מוטל קיום כל המדות, ובאמת נצח והוד הם שני הפכים רק שהצד השוה שבהם הוא ששניהם מוכרחים לקיום האדם, כגון, כשאדם מוטל במקום סכנה מאדם אחר שעומד להרגו, יש לפניו שני אופני הצלה,

ביאורים וציונים

ולכן אי אפשר לשלמות הבריאה עד שיבוא יום השביעי שהוא תשלום הקולות. וכשבא שבת, הכל מוכן לשירה ולזמרה ויום השבת משבח ואומר מזמור שיר ליום השבת. ובאופן יותר נעלה, לכשיבוא אלף השביעי שהוא יום שכולו שבת, אז תרנן כל הבריאה כולה לפני שבת המלכה כדכתיב שירו לד׳ שיר חדש, אז ירננו כל עצי היער, וכן מזקראות הרבה.

כג. בהקדמה לספר הזוהר עם פירוש מתוק מדבש וז״ל נודע שספר הזהר נתחבר ע״י רשב״י והחברייא קדישא דיליה שנתגלו אליהם אליהו הנביא ונשמות צדיקים שבג״ע משיבה של מעלה וישיבה של מטה, וגם מלאכי מעלה ניתן להם רשות שירדו למטה ויגלו להם סודות התורה כמ״ש בריש ספר התקונים וז״ל, והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע וגו׳, והמשכילים אלין רבי שמעון וחברייא, יזהירו כד אתכנשו למעבד האי חבורא, רשותא התיהיב להון, ולאליהו עמהון, ולכל נשמתין דמתיבתאן לנחתא בינייהו, ולכל מלאכיא באתכסיא ובארח שכל, ועלת על כלא יהיב רשו לכל שמהן קדישין ולכל הויין ולכל כנוין, לגלאה לון רזין טמירין כל שם בדרגא דיליה, ורשותא יהיב לעשר ספירן לגלאה לון רזין טמירין, דלא אתיהיב רשו לגלאה לון עד דרא דייתי מלכא משיחא, עכ״ל.

וכן החברייא קדישא בעת שהלכו בדרך למדו סודות התורה, וזכו שנתגלו אליהם נשמות צדיקים מג״ע ומלאכים קדושים, וגלו להם סודות התורה, ורוב דרושי ספר הזהר נתגלו בעת שהלכו החברייא בדרך.

וכתב **מהרח״ו** (בהקדמתו לשער ההקדמות ד״ג סוע״ד) וז״ל, כי רוב דברי רשב״י ז״ל בספר הזהר ובתיקונים ובמדרש שיר השירים, הכל נגלה אליו ע״י אליהו זכור לטוב וכו׳, וע״י נשמת הצדיקים המתגלים אליו שבכל דור ודור, אשר זה ענין ספרא דרעיא מהימנא שכולו ויכוח הרשב״י ע״ה עם נשמת משה רבינו ע״ה, עכ״ל.

או שישתמש בכוחו ללחום נגד אויבו, או שיכניע את עצמו והוא יניח לו לחיות מחמת כניעתו. והמידה של לחימה נקראת מדת הנצח, שמנצח את האויב, ומדת ההכנעה נקראת מדת ההוד, שמודה לו, והאדם צריך להשתמש בשתי המדות הללו, שלפעמים יחיה רק אם ינצח ופעמים יחיה רק אם יכנע.

ועד״מ, בשמנשבת רוח סערה חזקה ויש אילנות ועשבים בשדה, והרוח עומדת כנגדם בכח, הרי האילן שהוא גדול ומלא כח לא יכנע, וינסה לנצח בכוחו וגבורתו. ואם הרוח תהיה חזקה יותר הרי האילן ישבר וימות, אבל העשבים שאין להם כח וממילא יכנעו ויכופו עצמם לארץ, הרי לאחר שיפסיק הרוח יקומו בכחם כבתחילה. ונמצא שכל קיומם בא רק מחמת זה שהכניעו עצמם למי שחזק מהם. וכן באדם ישנן שתי התכונות הללו ובכחו להשתמש בשתיהן כדי להציל חייו מכל מניעות ועיכובים שיבואו עליו.

וחמש מדות אלו הם באמת כל המדות, כיון ששתי מדות האחרונות הם שני עניינים שהן תוצאות מהמדות שלפניהם[כד].

המדה השישית - היא יסוד שהוא כח ההולדה - הכח להפרות ולהרבות, והתולדות שיצאו ממנו יהיו גם כן ביכולת להוליד כמוהו ולהוליד בדומה לו מין במינו. וזהו יסוד הקיום של כל הבריאה ולכן נקראת מדה זו יסוד, שהיא המדה הממשכת את כל השבע מדות לעולם וכל המשך הבריאה תלוי בה.

והיות שהיא יסוד כל הבריאה, ממילא קשורים בה הנסיונות הגדולות

ביאורים וציונים

כד. בספר **מאור עינים** (פרשת לך לך) כתב וז״ל, וכל זה ע״י טוב התחזקות במדות בקרבו לעבודת בוראו ולהגביה כל מדותיו הנפולין מבחי׳ מצרים לשרשם למעלה כאמור, ולבל יצא שום מדה מהמדות מחוץ לגבול הקדושה בלתי לה׳ לבדו, וכמ״ש דוד המלך ע״ה לך ה׳ הגדולה והגבורה והתפארת וגו׳, שזהו כוונת לך ה׳ וגו׳ כל המדות הן לך לבדך, כנודע כי יש שבע מדות אלו שמנה בפסוק זה, וחמשה מהם נקרא מדות שהם אהבה ויראה והתפארות ונצחון והודיה שהוא הו״ד י״ה להודות שמו הגדול, והשנים שהם יסוד ומלכות אינם נקראים מדות, כי בחי׳ יסוד הוא הנקרא בפסוק כל, כמש״ה כי כל בשמים ובארץ ותרגום אונקלוס דאחיד בשמיא וארעא, כי הוא הכולל כל המדות (עי׳ זוהר כל דאחיד לכלא (שכולל ומאחד כל הששה קצוות), ומבואר ח״א דף פט ע״א, ברית קשורא דכלהו דרגין וכו׳. ומיחד ומקשר כל המדות אל העובדא שהיא המלכות בחי׳ מעשה כמש״ה לך ה׳ הממלכה, שלכך נקרא העובדא בשם מלכות כי כל עוד שלא נגמרה העובדא ולא יצאו המדות לכלל מעשה אינו נקרא בשם שלימות הגמור, מאחר שע״י המדות והעובדא בקישור ויחוד המדות ע״י ברית שהוא בחי׳ יסוד המיחדן נקרא בשם מלכות על שם השלימות שנגמר הדבר במילואו וטובו בלי חסרון שום מדה לחוץ ח״ו, על שם כלום חסר מבית המלך שהמלכות הוא המשלים העובדא, וכל זה ע״י בחי׳ ברית שהוא בחי׳ צדיק שהוא התקשרות כל המדות הטובות מרום השמים ועד הארץ להביאם להעובדא, כמו שתרגום אונקלוס דאחיד בשמיא וארעא.

והקשות שבעולם[כח], וכן לעומת זה מי שהוא נקי בענין זה מכונה בשם "צדיק"[כט] שהוא מחזיק את כל כח ההולדה בתוכו ואינו משתמש בו כי אם לקדושה ולא ח״ו לטומאה. וזוהי המדה של יוסף הצדיק, שבענין זה היה עיקר נסיונותיו, וכן יוסף פירושו להוסיף תולדות על העתיד. ומכח זה בא הכח שיש באדם להשפיע לאחרים.

והמדה האחרונה נקראת מדת המלכות, ואינה מדה כשאר מדות רק שהיא כלי המקבל מכל שאר המדות, אבל המדה בפני עצמה לית לה מגרמה כלום (זוה״ק ח״ג דף רי״ח), וכמו הלבנה שמסמלת את בחינת המלכות בעולם הזה[ל], שהלבנה אינה מאירה מצד עצמה רק שהיא מקבלת את אורה מאור החמה, כך במדת המלכות

ביאורים וציונים

כה. בספר **סידורו של שבת** (שורש ב ענף ב עלה יב) כתב וז״ל, וביותר יעשה הפלאה הזאת למי שיהיה בדרגת שומר הברית באמת, כי היא היא התאוה החזקה והחמדה הקשה יותר מכל התאות שבעולם, כאשר כתב הרמב״ם ז״ל (הלכות איסורי ביאה פרק כב הלכה יח) וזה לשונו: אין לך דבר בכל התורה כולה שהוא קשה לרוב העם לפרוש אלא מן העריות והביאות האסורות. אמרו חכמים: בשעה שנצטוו ישראל על העריות בכו, וקבלו מצוה זו בתרעומת ובכיה, שנאמר (במדבר יא, י) "בוכה למשפחותיו" - על עסקי משפחותיו. ונמצא בירושלמי (פ״ז דכתובות ה״ח): מתניתא אמרי: אפילו כשרים אין ממנין להיות אפוטרופוס לערירות, דתניא: אפילו חסיד שבחסידים אין ממנין אותו וכו׳. עד כאן. והשומר בריתו באמתיו..., הנה הוא נקרא "צדיק יסוד עולם" (משלי י, כה), שעליו העולם עומד וזכותו גדול מאד.

ובספר **תפארת שלמה** פרשת ראה וז״ל וזה (תהילים יא, ה) ד׳ צדיק יבחן. כמו יוסף הצדיק שנתנסה בזה וכן כל הצדיקי׳ עיקר נסיונות של הצדיקים במדת היסוד יסוד צדיק. ימטר על רשעים פחים ואש וגו׳ (שם ו), היינו מדה כנגד מדה. וזה (ישעיה סו, טז) כי באש ד׳ נשפט כו׳. את כל הדברים אשר אנכי מצוה אתכם אותו תשמרון לעשות (דברים יג, א), כידוע כי בכל המצות כולם תלוים בשמירת הברית כמ״ש (שמות יט, ה) ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים. וזה את כל הדברים וגו׳ העיקר אותו תשמרון לעשו׳ עשי׳ הוא תיקון. לא תוסיפו ולא תגרעו ממנו (דברים יג, א) הוספה היינו עבירה אבר קטן יש באדם כו׳ ולא תגרעו ממנו (סוכה נב, ב), פן יאמר האדם אהי׳ פרוש לגמרי אפי׳ לקיום המין ולא אשא אשה כלל. ולזה אמר ולא תגרעו ממנו בהדי כבשא דרחמנא למה לך. וזה הי׳ כוונת חזקי׳ שלא רצה לישא אשה כלל. (מכתי״ק).

כו. זוהר חלק א׳ דף נ״ט: וז״ל ועל דא ישראל דנטרי ברית וקבילו ליה אית לון חולקא בעלמא דאתי, ולא עוד אלא בגין כך אקרון צדיקים, מכאן אוליפנא כל מאן דנטיר האי ברית דעלמא אתקיים עליה, אקרי צדיק, מנא לן מיוסף, בגין דנטר ליה לברית עלמא זכה דאקרי צדיק, ועל כך ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ.

זוהר חלק א׳ דף קצ״ד: וז״ל רבי שמעון אמר, עד לא אירע ליוסף ההוא עובדא, לא אקרי צדיק, כיון דנטר ההוא ברית קיימא אקרי צדיק, וההוא דרגא דברית קדישא אתעטר בה.

כז. בספר **מאור ושמש** (פרשת החדש ד״ה ויאמר) כתב וז״ל, וענין מיעוט הלבנה הוא שמקבלת אורה מאור השמש ומאמצע החדש עד סופו היא מתקרבת אל השמש מעט מעט, וכל מה שמתקרבת יותר מתמעט אורה יותר עד המולד שאז היא קרובה מאד להשמש ולכן אינה נראית כלל אז, ומהמולד ואילך חוזרת ומתרחקת מהשמש מעט מעט ומתרבה אורה עד ט״ו בו שאז היא כנגד השמש ממש ואור השמש

יש רק מה שהיא מקבלת משאר המדות.

וכן שבת נקראת מלכות - שבת כלה מלכתא, שגם שבת לית לה מגרמה כלום, שאסור להכין בשבת ואפי׳ לצורך שאין שבת מכינה לעצמה רק ממה שהוכן לה בימות החול.

ובדרך כלל י״ל שענין המלכות היא התגלות והרגשת כבוד שמים בעולם - להרגיש האלהות בעולם, שכל הקומה של כל המוחין והמדות יבואו לידי התגלות ועל ידי זה תגלה ותראה כבוד מלכותו ית׳ בכל העולם וידע כל פעול כי אתה פעלתו ויבין כל יצור כי אתה יצרתו.

וכן בגוף האדם, האבר שמכוון למדת המלכות הוא הפה[כח], ולכן ההתגלות הנ״ל נעשית על ידי הפה, בזה

ביאורים וציונים

מאיר אל עבר פניה ונשלם פגימתה. ולעתיד תתמלא פגימת הלבנה כאמור והיה אור הלבנה כאור החמה. וידוע שמדת מלכות נקראת ירח דלית לה מגרמה כלום רק שמקבלת מהט׳ העליונות והיא רק בבחינת נקודה קטנה, וכל מגמתינו לבנות קומת השכינה ולהמשיך לתוכה ט׳ נקודות מט׳ העליונות שתהיה גם כן כלולה מי׳ ואז נבנית קומתה בבחינת ראש ואברים. וכפי מעשי עם בני ישראל ועבודתם לבוראם יתברך שמו ויתעלה כן ממשיכין לתוך מדת המלכות שתבנה קומתה וליחד קודשא בריך הוא ושכינתיה ולעתיד לבא יהיה בשלימות היחוד ומלאה הארץ דעה את ה׳. וידוע בספרי קודש שהנקודה שבמדת מלכות שלא נתבטלה הוא בחינת כתר שבה ולעתיד לבא כשיהיה תכלית בירור העולמות ושלימות היחוד יומשך לתוך המלכות הבחינות היותר העליונות מכל ספירה וספירה שהיא בחינת כתר שבכל אחד.

בספר **תפארת שלמה** (לראש השנה) כתב וז״ל, אמנם להבאים בסוד ד׳ עפ״י הזוה״ק והמקובלים הנה ידוע כי הלבנה רומזת לבחי׳ המלכות שהיא השכינה. והנה כל תפלה וכל תחינה וכל מצוה שישראל הם מסגלים בעוה״ז הכל נוגע אל השכינה שהיא עמנו בהגלות כל הימים וכביכול ע״י המעש״ט של בנ״י היא מתקשטת וראוי׳ לבא לפני המלך וכן להיפך ע״י העבירות חלילה. הנה עיקר הפגם נראה למעלה בהשכינה כביכול וע״י התשובה ותיקון החטא הנה תשוב היא להתעלות ולהתראות לפני הש״י ב״ה ותתפאר חזי במאי ברא אתינא לקמך. ועל סוד הרמז הזה של השכינה שהיא נקראת לבנה. הנה אמרו רז״ל אצל הלבנה (שמות רבה טו, כו) שהצדיקים יקראו על שמך וכן ישראל משולים ללבנה. וכן אנו אומרים וללבנה אמר שתתחדש עטרת תפארת לעמוסי בטן שהם עתידים להתחדש כמותה, כי הלבנה היא מרמזת על השכינה הנקראת כנ״י והם אדוקים בה והיא (תהלים קיג, ט) עקרת הבית אם הבנים שמחה כאם החופפת על בני׳ כל הימים כיל״ח. והנה כי כן עיקר התיקון של כנ״י להיות הלבנה במלואה בלי שום פגם כמ״ש.

כח. בספר **מאור עינים** פרשת מצורע וז״ל ואמרו רז״ל גדולה לשון הרע כנגד עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים וצריך לדקדק מה ענין עבודה זרה ללשון הרע אבל הענין דכתיב (תהלים ע״ג, ו׳) בדבר ה׳ שמים נעשו שכל העולמות וכל הברואים נבראו בדיבור בכ״ב אותיות התורה שהוא נקרא מלכות שמים כי כשהמלך אינו מדבר אין יודעים לעשות רצונו וכשמדבר נתגלה רצונו והוא מלכות שמים ומלכותו בכל משלה ואיתא בס״י קבען בפה שהשם יתברך קבע הכ״ב אותיות עולם הדבור מלכות שמים מדת אדנות אדני שפתי תפתח קבע בפה של אדם.

ועוד כתב בספר **מאור עינים** (תהילים) וז״ל כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב לבושה (תהלים מ״ה, י״ד) איתא במדרש זה אהרן שנאמר

שמקיים מצות קבלת עול מלכות שמים על עצמו, ובלימוד התורה ועיון תפילה. וצריך ליזהר בכל דיבור שהאדם מוציא מפיו, שעל ידו יבוא להתגלות מלכות שמים ולא ח״ו ההיפך.

ובזה שאמרנו שמדת המלכות לית לה מגרמה כלום, נכלל גם כן ענין הביטול. ומצינו זאת אצל דוד המלך ע״ה, שבין שבעת הרועים הוי דוד השביעי שמכוון למדת המלכות. וכיון שמלכות הוא מכוון כנגד הפה לכן התפילות וזמירות של כלל ישראל נאמרו על ידי דוד המלך, ודוד המלך הוא הפה של כלל ישראל.

ונחזור לבאר מהו ענין הדעת[כט] - דעת הוא ענין של התקשרות שהוא מקשר חכמה ובינה עם המדות של חג״ת נהי״ם[ל]. והנה ביארנו לעיל שהאדם והבהמות מתנהגים במדות הגשמיות הללו, רק שהאדם כלול מכל המדות ואילו הבהמה בדרך כלל מתנהגת רק על פי מדה אחת או שתים וכל מה שהיא עושה היא על פי המדה שבה היא נולדת והיא תכונתה ואין לה בחירה לעשות דבר זה או אחר רק שגופה פועל מעצמו (מחמת אימפולם) על פי התכונה שבה נבראה. אבל האדם אינו כן, והשינוי בא מזה שיש לו כח הדעת במוחו, והאדם כלול מכל המדות ולא רק ממדה אחת, ויש לו דעת להבין ולהתבונן בכל מצב ולבחור באיזה מן המדות ישתמש עכשיו, מתי בחסד ומתי בגבורה, ובאיזה מצב של סכנה יוכל להציל את חייו על ידי השתמשות במדת

ביאורים וציונים

בו ועשית משבצות זהב, לבאר דבר זה הוא כי כל עבודתינו תלויה בפה הם האותיות של תורה ותפלה אשר קבע המקום בפיות עמו בית ישראל אשר לזה אמרו רז״ל שהקודשא בריך הוא נקרא צבאות אות הוא בצבא דיליה הכוונה בדבריהם אלו היות הקודשא בריך הוא שוכן בתוך בני ישראל וצמצם שכינתו בתוכם על ידי האותיות שנתלבש כביכול באותיות כנודע וקבע אותם בפה עמו בני ישראל וזהו אות הוא בצבא דיליה הם בני ישראל עמו ועל ידי האותיות יתקרבו וישיגו וידבקו בה׳ ברוך הוא ועל זה נאמר (דברים ד׳, ד׳) ואתם הדבקים בה׳ אלהיכם חיים כלכם היום.

כט. **בדברי חיים** (חג הסוכות בתחילת הדרושים ליום ב׳) כתב וז״ל, והנה באמת יש שני מיני דעת אחד מה שהוא מכריע, אם השכל גוזר, ובא בהבנה להבין אם יעשה כן יהיה כן ואם יעשה כן יהיה כן, שזה הוא הבנה שבאדם להבין דבר מתוך דבר, בחכמת השכל הוא היולי פשוט בכח, והבנה שמבין את השכל, והדעת מכריע את השכל והבנה מה לעשות, אך יש דעת המתפשט במדות, היינו שהמדות האהבה או יראה או ההתפארות האיך יהיו. ובאמת יש דעת בהמדות גם כן והוא מקרי במחקרים כח השופט שבאדם, אבל דעת המכריע הוא רק להכריע החכמה והבנה האיך הוא מושכל, ומכריע אפילו לדבר חכמה בלא מדות שבנפש ע״כ.

ל. **בספר התניא באגרת הקודש** פרק ט״ו וז״ל ובכולן צריך להיות מלובש בהן בחינת הדעת שהוא בחינת התקשרות הנפש הקשורה ותקועה בהשגה זו שמשגת איזה ענין מגדולת ה׳ שממנה נולדה בה איזה מדה מהמדות כי בהיסח הדעת כרגע מהשגה זו מסתלקת ג״כ המדה הנולדה ממנה מהגילוי בנפש אל ההעלם להיות בה בכח ולא

הנצח ומתי טוב לו יותר להשתמש במדת ההוד, ובזה יוכל להגביר כח שכלו על המדות הטבעיות. והדעת הוא הכח המצווה על האדם להשתמש במדה זו או באחרת על פי החכמה ובינה שיש לאדם בשכלו, ששכלו מבין מהו הטוב והדעת מביאה אל המדות ומצווה אותן לפעול על פי שכלו. ולכן אדם שיש לו דעת, הוא אחראי על מעשיו, ודלא כבהמות, שהאדם הינו בר דעת.

אמנם נקרא כן רק כשהאדם משתמש עם דעתו, שהרי שייך שמוח האדם יהיה מלא מחכמה ובינה אבל כל זמן שאינו משתמש בהן שיפעלו מידותיו על פי שכלו אפשר לקראתו בר חכמה ובר בינה אבל לא בר דעת ולכן קטן אף ששייך שיהא בו הרבה ידיעות של חכמה ובינה מכל מקום הדעת - שהיא האחריות, חסרה לו.

והנה עדיין לא ביארנו הראש של כל המדריגות, והיא מדריגת "כתר", ונסביר במקצת מקומות שמצינו את ענינו, ובעולם שנה ונפש.

והנה, כבר הקדמנו, שהד׳ עולמות הם השתלשלות מהד׳ אותיות של שם הוי״ה, אולם בשם הוי״ה עצמו הוי הנקודה הכי גבוהה הקוצו של יו״ד [שהוא נעלם בתוך היו״ד]. וכנגדו יש ג״כ חלק בנפש האדם והוא חלק היחידה שבנפש, גם יש מקום שמכוון כנגדו והוא הקודש קדשים - המקום הכי קדוש וכנגדו יום הכיפורים שהוא הזמן הכי מקודש [וזהו הענין שכל דבר ישנו בעש״ן ר״ת עולם שנה ונפש.

ויש להעיר על ענין פלא שמצינו שכשאדם עובר עבירה ח״ו על ידי זה הוא פוגם בהשם הוי״ה יתברך[לא] והתורה חייבתו מלקות ארבעים, שהם כנגד הארבע

ביאורים וציונים

בפועל ולכן נקרא הזיווג בלשון דעת מפני שהוא לשון התקשרות וזהו בחי׳ דעת תחתון [נ״א הדעת התחתון] המתפשט במדות ומתלבש בהן להחיותן ולקיימן ויש בחינת דעת העליון שהוא בחינת התקשרות וחיבור מקור השכל המשיג עומק המושג שהוא כנקודה וכברק המבריק על שכלו שיתפשט למטה ויבא עומק המושג לידי הבנה בהרחבת הביאור באורך ורוחב שהיא בחינת בינה הנק׳ רחובות הנהר כמו שיתבאר במקומו.

בתורה אור פ׳ משפטים דף עה. וד״ל והנה בחי׳ הממוצעת המחבר ומזווג חכמה עם בינה הוא הדעת. דעת הוא לשון התקשרות כמ״ש והאדם ידע כו׳. דהיינו שיהיה מקושר בעומק נקודת הלב במחשבת הבינה שמתבונן משא״כ בינה לבדה היא חיות הענין במחשבה לבד ואין נוגע לעצמותו דהיינו ללבו כלל אבל שיהיה רעותא דלבא התלהבות לבבו ודביקותו בהענין שמחשב עד שיהיה כולו בהענין דבוק מאד בכל חושי גופו זה נקרא דעת הוא גורם שיתחבר בחי׳ חכמה לבינה דהיינו שיגרום ברוב חוזק ההתבוננות עד שיהיה בהבינה בחי׳ ראיה ראית החכמה כנ״ל.

לא. בספר **מאור עינים** פרשת ויקהל וד״ל כי עבירה הוא אותיות עבר י״ה על ידי העבירה סילוק אלהותו שבקרבו ונפסק מחי החיים יתברך שמו הנותן חיים לכל חי והעבירה הוא בחינת הקטנות שנפל מתחלה למקום הקטנות ששם הדינין ועל ידי זה עשה העבירה ונפסק מכל וכל משרשו ובשבת אין שום דינין כלל כנודע מה שכתוב בזוהר שאז יתפרדו כל פועלי און ומי שמכניס קדושתו של שבת על ידי טוב הכנתו בודאי יצא מבחינה

אותיות של השם ועשר החלקים הכלולים בכל אחת מאותיות הוי״ה, [שהם העשר ספירות שבכל אחד מהד׳ עולמות וכפי שביארנו לעיל]. ובאו חז״ל ואמרו שאין להכותו ארבעים כי אם ל״ט. ולכאורה קשה האיך מיעטו ממה שכתוב בתורה.

והביאור הוא, שיש נקודה אחת שהיא הקוצו של יו״ד - בחינת יחידה שהיא טמונה בתוך כל אחד מישראל ששם הוא בחינת קודש הקדשים של האדם, ועל דרך מש״כ בזוה״ק[לב] שבתוך כל אחד יש משכן, ואם יש משכן ממילא יש גם קודש

ביאורים וציונים

הראשונה ומכניס הבורא בלבבו ומתייחד עם בוראו והוי תיקון החסרון שמקדם כי אין לך חסרון גדול מזה כי החסיר כביכול את עצמו ממקור החיים ונשאר בחינת מת כי הרשעים בחייהם קרוין מתין מטעם זה להיותם מופסקים ממקור חי החיים.

ועוד כתב במאור עינים פרשת בראשית וז״ל הבא ליטמא פותחין לו כי הבא ליטמא נקרא מפריד אלוף שמפריד אלופו של עולם משכינתי׳ שהוא החלק אלהי השוכן בתחתונים ונפסק מהשורש שהוא הבורא ב״ה ומסלקו מעליו כביכול שלכן נקרא עבירה אותיות עבר י״ה.

לב. וז״ל הזוהר הק׳ (ח״ב דף קסב ע״ב) וז״ל, ואת המשכן תעשה עשר יריעות וגו׳ הא הכא רזא דיחודא דהא תקונא דמשכנא מכמה דרגין איהו דכתיב ביה והיה המשכן אחד. לאתחזאה דכל שייפין דגופא כלהו רזא דגופא חד. בבר נש אית ביה כמה שייפין עלאין ותתאין אלין פנימאין לגו ואלין באתגליא לבר וכלהו אקרון גופא חדא ואקרי בר נש חד בחבורא חדא. אוף הכי. משכנא כלהו שייפין כגוונא דלעילא וכד אתחברו כלא כחדא כדין כתיב והיה המשכן אחד (נ״א כגוונא דאדם). פקודי אורייתא כלא שייפין ואברין ברזא דלעילא. וכד מתחברין כלהו כחד כדין כלהו סלקן לרזא חד. רזא דמשכנא דאיהו אברין ושייפין כלהו סלקין לרזא דאדם כגוונא דפקודי אורייתא דהא פקודי אורייתא כלהו ברזא דאדם דכר ונוקבא דכר מתחברן כחדא אינון חד רזא דאדם. מאן דגרע אפילו פקודא חדא דאורייתא כאלו גרע דיוקנא דמהימנותא דהא כלהו שייפין ואברין בדיוקנא דאדם ובגין כך כלא סלקא ברזא דיחודא ועל דא ישראל אינון גוי אחד דכתיב ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם וכתיב ומי כעמך ישראל.

(תרגום הזוהר) ואת המשכן תעשה עשר יריעות, הרי יש כאן בעשר היריעות הסוד היחוד של עשר ספירות, כי תיקון המשכן הוא מכמה מדרגות וכל מדרגה היא יחוד בפני עצמה שכתוב בו והיה המשכן אחד כי הכל ביחד הם צורה שלימה ובנין שלם להראות שכל האברים והחלקים של גוף המשכן הם סוד גוף אחד.

והוא דוגמת אברי האדם כי כמו באדם יש בו כמה אברים עליונים שהם אברי הראש ותחתונים שהם אברי הרגלים, אלו פנימים בפנים שהם אברי המוח והלב והמעיים ואלו הם בגלוי בחוץ שהם שאר אברים הנראים, וכולם נקראים גוף אחד, ונקרא אדם אחד בחיבור כל אבריו יחד, כמו כן המשכן כל אבריו הם כעין אברי המלכות שלמעלה וכשמתחברים כולם יחד ואז כתוב והיה המשכן אחד.

וכן המצוות שבתורה כולם הם חלקים ואברים וכשמתחברות כל המצות יחד אז כולם עולות לסוד אחד כי כל מצוה היא ענין בפני עצמו ויחוד בפני עצמואבל כל המצוות יחד הם ענין ויחוד שלם, וכן סוד המשכן שהוא אברים וחלקים כולם יחד עולים לסוד אדם שלם כעין מצות התורה כי מצות התורה כולם הם בסוד אדם שהוא זכר היינו סוד מצות עשין ונקבה סוד מצות לא תעשין שכשמתחברים יחד הם סוד אדם אחד.

לכן מי שגורע ואינו מקיים אפילו מצוה אחת שבתורה נחשב לו כאילו גרע ופגם בצורת השכינה הקדושה הנקראת אמונה שהיא כוללת כל המצוות

הקדשים, והחטא אינו מגיע לפגום באותה נקודה שהיא גבוהה וקדושה עד מאד, ועל דרך שדרשו חז״ל[לג] על הפסוק (ויקרא פז, יז) וכל אדם לא יהיה באהל מועד, ודרשו ש״כל״ מוסיף אף אלו שפניהם דומים לפני האדם שהם מלאכים שאינם יכולים ליכנס לשם לפי שקודש הקדשים הוא קדוש וזך כיון ששם הוא השורש של הנשמה הישראלית. ונקודה זו אינה יכולה לימחק, וכמו שפירש החי׳ הרי״מ[לד] את הברכה של מגן אברהם, שמברכין להקב״ה על זה ששומר ומגין על הנקודה הישראלית שלא ימחק בשום אופן בעולם, ומים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונהרות לא ישטפוה.

ולכן אדם שעבר עבירה ומלקים אותו כנגד כל המדריגות שפגם בהם - אין מלקים אותו כי אם ל״ט, כי במדריגת הארבעים שם היא הנקודה שאליה לא הגיע החטא, ואותו חלק ממנו לא הסכים לחטוא ולכן עבור אותו חלק שלא נעשה בו פגם אין להכותו.

וכן במלאכות שבת איתא במתני׳ במסכת שבת (דף עג ע״ב) שהמנין הוא ארבעים חסר אחת ולא נקט בפשטות ל״ט. והענין

ביאורים וציונים

כי כל המצוות הם חלקים ואברים בצורת אדם ובשביל זה הכל עולה בסוד היחוד ועל כן ישראל הם סוד גוי אחד כתיב ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם כלומר כולם יחד נחשבים לאדם אחד, וכתיב ומי כעמך ישראל (גוי אחד בארץ).

בישמח משה (פ׳ בראשית ד״ה בפסוקה בראשית) כתב וז״ל, וכבר נודע דכל עניני המשכן ומקדש יש באדם, עיין בעקידה ובאלשיך פרשת תצוה, וכדכתיב ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, ואמרו רז״ל בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, וכדכתיב היכל ה׳ המה, והיינו דאיש הישראלי הוא מקדש והבן. (ועיין עוד בתיקוני זהר הקדמה דף יג. ואריכות הענין בנפש החיים שער א׳ פרק ד׳).

לג. **בתלמוד ירושלמי מסכת יומא** (פ״א הלכה ה) וז״ל, וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבאו לכפר בקדש עד צאתו, אפילו אותן שכתב בהן ודמות פניהם פני אדם לא יהיו באהל מועד, ע״כ. והכוונה למלאכים כמו שפירשו המפרשים שם.

לד. **החידושי הרי״ם בספר הזכות** (דף מא) כתב וז״ל, אשה כו׳. במדרש אחור וקדם כו׳, אשא דעי כו׳, למרחוק משבחין לשמו של אברהם אבינו, וירא כו׳ מרחוק עיין שם. כתיב בזוהר הקדוש שביום ג׳ ראה את המקום מרוחק ממנו עיין שם, והיה זה נסיון עצום שהולך לשחוט בנו יחידו בציווי השם יתברך, שהיה ראוי להיות לו קרבות ה׳ ביתר שאת, והיה מקום לפקפק, כמו שאמר לו השטן שמעתי השה לעולה ולא יצחק, עם כל זה נתחזק לעשות רצון השם יתברך גם שהוא מרוחק, וזה עיקר הנסיון להעלים אורו יתברך, ופעל בזה לדורי דורות, שגם שיהיו באמת מרוחקים, עם כל זה ישאר פנימיות האהבה מהשם יתברך לישראל, וממילא יהיה גם בלב ישראל כן, שהפנימיות ישאר באהבת השם יתברך רק מוסתר, וזה שאמר השם יתברך לאברהם אבינו אנכי מגן לך, שיש נקודה בלב כל איש מישראל, שהשם יתברך הוא מגן שלא יאבד אותה, ומזה הוא אף על פי שחטא ישראל הוא, ועל זה אנו מברכין להשם יתברך מגן אברהם, ואחר גמר הנסיון נתן שבח להקדוש ברוך הוא על הריחוק שהיה לו, שאז הבין הכל למה בא, וזה שאמר משבחין לשמו כו׳ על וירא כו׳ מרחוק, שגם אנו בכל הדורות נותנין שבח על זה, אשא דעי למרחוק כו׳, שזה רוממות הדעת מרחוק, כדכתיב ותתצב אחותו מרחוק לדעה, עיקר היראה מרחוק, ויש בכל איש ישראל ענין ריחוק וקירוב, וזה שלום שלום לרחוק ולקרוב, וזה שמפרש המדרש

הוא שהרי המלאכות באו מחמת החטא של אדם הראשון, שקודם החטא היה בגן עדן שהוא בבחינת יום שכולו שבת - שבת שנמשך לכל השבוע, ואחר שחטא קללו ה׳ בל״ט קללות, וכן כְּשֶׁמוֹנִים את כל הקללות בפ׳ בראשית שנתקללו אדם וחוה הנחש והאדמה, עולה החשבון ל״ט וכנגדם יש לנו הל״ט מלאכות[לח]. ועל מלאכות אלו דרשו בגמ׳ שבת (דף מט ע״ב) שהמספר של המלאכות היא ל״ט, מהל״ט פעמים שכתוב ״מלאכה״ בתורה[לט]. ומקשי׳ בגמ׳, הרי כתוב ארבעים פעמים, וקאמר בגמרא שי״ל שהפסוק שכתוב אצל יוסף הצדיק בבית פוטיפר - ויבא הביתה לעשות מלאכתו אינו מן המנין, וסוד הדבר הוא שאף שיש הוה אמינא שיש ארבעים מלאכות מכל מקום אין אנו מונים הפעם הארבעים, שה׳ יודע שבנקודה זו לא חטא ובאמת לא הלך יוסף הצדיק לחטוא ולכן אין מונין אותו שישנה נקודה שלשם לא מגיע החטא, ויש רק ל״ט מלאכות.

והנה כפי שאמרנו שבקודש הקדשים - שמכוון לקוצו של יו״ד וליחידה שבנפש - אין מגיע שום חטא, לכן שם הוא שורש הכפרה של ישראל שמגלה שבשורש כלל ישראל אין חטא, ודבר זה מתגלה בחוזק ביום הכיפורים[לן] כשהכהן הגדול שהוא קודש הקדשים של נפש, נכנס לפני ולפנים בבית המקדש שהוא קודש הקדשים של מקום ביום הכיפורים בשהוא קודש הקדשים של זמן.

ובאמת חלק היחידה שבנפש מתגלית באדם בזמנים מיוחדים בשנה כמו ביום הכיפורים וגם בפורים, ועל פי

ביאורים וציונים

שהקשה לו, מה זה שנמשך טומאה מלידת איש ישראל, ועל זה תירץ שהבריאה הוא שיהיה גם ריחוק שהוא טובה גדולה, וכל עובד ה׳ לא יקשה לו מה שרואה לפעמים ריחוק גדול, כי וודאי הוא לטובה.

לח. כן איתא מהאריז״ל, ומובא בספר סידורו של שבת בכמה מקומות. וז״ל (בשורש ו׳ ענף ב׳ עלה י״ח) ...והם נגד ל״ט קללות שנתקללו אדם וחוה כידוע, ובשבת עבור גודל קדושות הללו שנחתמו בל״ט חויות, כל הקללות יתהפכו לברכה ונדחה כל הסטרא אחרא ונחש הקדמוני מכל וכל, והקב״ה נעשה כטל לישראל, וחופף עלינו בטל אורות הידועים. וכל ל״ט מלאכות אשר נתהוו מל״ט קללות הנ״ל כולהון אסורות לנו. (ועיין גם בהקדמתו לחלק ב׳ ובדרוש ז׳ פרק א׳ מאמר י״ג).

לט. וז״ל הגמ׳ שם: הדור יתבי וקמיבעיא להו הא דתנן אבות מלאכות ארבעים חסר אחת כנגד מי, אמר להו רבי חנינא בר חמא כנגד עבודות המשכן. אמר להו רבי יונתן ברבי אלעזר כך אמר רבי שמעון ברבי יוסי בן לקוניא, כנגד מלאכה מלאכתו ומלאכת שבתורה ארבעים חסר אחת. בעי רב יוסף, ויבא הביתה לעשות מלאכתו, ממנינא הוא או לא, אמר ליה אביי וליתי ספר תורה ולימני, מי לא אמר רבה בר בר חנה א״ר יוחנן לא זזו משם עד שהביאו ספר תורה ומנאום. אמר ליה כי קא מספקא לי משום דכתיב והמלאכה היתה דים ממנינא הוא, ע״כ.

מ. **בשפת אמת** (ספר דברים - שבת תשובה, שנת תרמ״ח) כ׳ וז״ל ענין עשרת ימי תשובה כמ״ש ז״ל במקום שבע״ת עומדין אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד

מה דאיתא בזוה״ק שכיפורים הוא מלשון כ״פורים״ שענין שניהם שוה אבל תלה קטן בגדול[לח], שיום הכיפורים הוא דוגמת פורים, והיינו שפורים גבוה יותר מיום הכיפורים, והביאור בזה שביום הכיפורים מוחקים את החטא של אדם הראשון והוא האכילה מן עץ הדעת, ולכפר על זה הננו נמנעים מלאכול, אולם כתוב בזוה״ק[לט]

ביאורים וציונים

ולכן לעולם יש רק ששת ימי המעשה ושבת. ועתה יש עשרה ימים והיינו שמתגלה הארת הג׳ ראשונות שהם נקראים ימי קדם. ואמת כי השבת יש בו מג׳ הראשונות ג״כ. וזה הרמז בג׳ סעודות ג׳ פעמים היום דכתיב בשבת שמאיר בו ג׳ ימים הראשונים. ואלה הג׳ אינם מתגלים בימי המעשה כדכ׳ ששת ימי המעשה יהי׳ סגור. והטעם כי בימי המעשה יש תערובות. וכן כתיב ערב ובוקר. ובשבת שהוא מעין הימי קדם לא כתיב בו ערב. ומה״ט הם ימי תשובה כי אין שם מגע החטאים. וזהו שורש התשובה לשוב להתדבק בשורש שאין החטא פוגם שם. לכן השבת מסייע אל התשובה לעולם. וכתיב בשבת זכרון למעשה בראשית ולכאורה אינו מובן כי אדרבא כל מעשה בראשית הכנה להשבת. רק שהשבת הוא הזכר והפנימיות של מעשה בראשית. ויובן יותר עפ״י מ״ש חז״ל בראשית נמי מאמר הוא והוא שזה המאמר אחד שבו הי׳ יכול העולם להבראות כדאיתא בפ״ה דאבות. שהוא השורש שהכל מתאחד שם רק שנברא בעשרה כדי להיות בחירה כו׳. אבל השבת זכרון למעשה בראשית פי׳ לכללות העשי׳ שהוא באחדות וראשית הנ״ל והבן. רק בעשרה ימים אלו הקב״ה וב״ש בחסדו מגלה בהם בחי׳ הימי קדם. הגם שא״י להתגלות רק ע״י שמתגלה בהם הי״ג מדות שהם לפנים משורת הדין כדכ׳ נושא עון ועובר על פשע. ואיתא בספרי קודש כי הקדושה מתגלה ושובר המחיצות של ברזל ואין החטאים מעכבין מלהתגלות כי רב חסד הוא. ולכן בימים אלו העת לשוב לפניו יתׄ כי החטאים אין מניחין לבוא לתשובה רק ע״י שחסדו יתׄ גובר בימים אלו בזה נותן יד לפושעים להתדבק בתשובה. ואיתא וכל מאמינים שהוא פתוחה ידו. ובכל השנה מבקשין פותח את ידך. רק הוא עולם התשובה ושם הפתח פתוח רק שהשפע צריך להתלבש בעשי׳ וז״ש את ידך. אבל בימים האלו שפתח התשובה מתגלה גם בעולם העשי׳.

לח. **בתיקוני זהר** (תיקון כא דף נז ע״ב) וז״ל, פורים אתקריאת על שם יום הכפורים, דעתידין לאתענגא ביה, ולשנויי ליה מענוי לענג, ומה דאיהי שכינתא אסור ביה נעילת הסנדל, בההוא זמנא אתמר בה מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב, וענוגא וחדוה וכמה טבין מזומנין לגבה, ודא יהא בזמנא דפורקנא בעגלא.

(תרגום הזוהר) פורים נקראת על שם יום הכיפורים (ור״ל שיום כפורים יהיה כמו פורים) כמו כן לעתיד לבא עתידים ישראל להתענג ביום כפורים ואז ישנו את יום הכפורים מעינוי לעונג.

לט. ר׳ צדוק הכהן זי״ע בספר **דברי סופרים** (בסוה״ס) כתב וז״ל, וע״כ כל ימיו של ר׳ עקיבא היה מצטער מתי יבוא לידו מסירות נפש בפועל (ברכות סא ע״ב), מצד רוב השתוקקותו כל ימיו בהשגת שלימות החכמה וההשגה שיוכל לזכות על ידי זה, כי תכלית הידיעה שלא נדע הוא השגת עומק חכמתו יתׄ שאי אפשר לידענה כלל כי לא מחשבותי מחשבותיכם, ואי אפשר לבוא לזה על ידי התבוננות ודעת, וידיעה רק על ידי העדר הדעת, וזה גם כן סוד הביסום בפורים עד דלא ידע כי יום הכפורים אמרו בתיקונים (תיקון כ״א) דהוא כמו פורים, ומי נתלה במי קטן בגדול (תענית ז׳ ע״א), והיינו דיום הכיפורים הוא עולם הבינה כידוע ואז נתרצה הקב״ה על מעשה העגל להצטוות על ידי זה במלאכת המשכן וקרבנות שלא נצטוו ע״ז מקודם.

ובספר **אמרי נועם** (פרשת תצוה פ׳ זכור) כתב וז״ל, ונראה לפי המבואר בתיקונים חד ועשרין אשר לעתיד יהי׳ מן יום הכפורים דאסור באכילה יהי׳ ממנו פורים בעונג ושמחה ע״ש. הרי דיום הכפורים

שלעתיד לבא נאכל ביום הכיפורים דאז כבר יתוקן החטא של אדם הראשון, ויהיה כדוגמת פורים שהננו אוכלין ושותין דוקא, וזוהי מצותה. נמצא שפורים הוא בגדר יום הכיפורים של לעתיד לבא[מ].

ולכן כשימי הפורים ממשמשין ובאין תקנו חז״ל שכשמברכים החודש אדר יקראו פרשת שקלים, והענין, כי השקלים נקראו כפר נפש ובשקלים מוטמנת הכפרה של פורים, וכמו שביאר היערות דבש[מא] את המדרש שהקב״ה

ביאורים וציונים

ופורים בחד דרגא ועיין בדברי מהר״ל מפראג בספרו אור חדש בהקדמה.

בספר **מחשבות חרוץ** (פרק יט ד״ה וזהו) כתב וז״ל, וזהו תוקף הקדושה דפורים דאמרו ז״ל (מד׳ משלי ס״ ט׳) דלא יתבטל לעולם. דלעתיד אדרבא יתגלה עוד יותר דכל קדושתו הוא התגלות מעין דלעתיד. וסעודת פורים הוא מעין הסעודה דלעתיד. דעל כן אמרו באסתר רבה (פ״ב) דאחשורוש א״ל אם יהיה להם כן לעתיד והם השיבו דיאמרו כבר אכלנו בימי אחשורוש ע״ש. ודברי הבל וטענות של מה בכך לא היה לרז״ל להזכיר אבל אף על פי שהוא כפי מחשבתו דיבר דברי הבל מזלי׳ חזי. דבאמת כפי מה שזיככו נפשם אנשי כנסת הגדולה באותה סעודה וזכו להביא הרפואה למכה ולהביא קדושת יום הפורים לעולם. ואותה סעודה היה אתחלתא לסעודת פורים שנקבעה אח״כ למצוה מפי חכמים בתושבע״פ. טעמו גם אז בה מאותה קדושה. והוא קדושת הסעודה דלעתיד מלויתן ושור הבר ויין המשומר. שיזכו על ידי ניצוח וזביחת ג׳ יצרים דתאוה וכעס וגיאות ג׳ דברים המוציאים את האדם מהעולם. (ועיין עוד בספר דובר צדק אות ו ד״ה א״ל).

מ. בספר **אמונת עתיך** (חלק ג׳, שמחת תורה דף קמ״ח) כתב וז״ל, והנראה בזה, בהקדים ששורש כל הרע והיסורים והטומאה בעולם בא ע״י פגם האכילה שאכלו אדה״ר וחוה מעץ הדעת. תוקף תיקון והסרת הזוהמא מאכילה זו, עתו וזמנו הוא ביוה״כ שנמנעים מאכילה שהביאה את המצב המקולקל. וכשתגיע השעה שסוף סוף תבוא הבריאה על תיקונה ורוח הטומאה תעבור מן הארץ, אז אדרבה יהי׳ יום הכפורים ליום עונג תחת עינוי כדאיתא בתיקוני זוהר תיקון כ״א. ואיתא בספה״ק שזו בחינת פורים שגדולה מעלתה יותר מיום כ-פורים, שאז מתנוצץ אור העתיד שתהי׳ יום הכפורים לעונג, ומן יוה״כ דאסור באכילה יהי׳ ממנו פורים בעונג ושמחה. (עיין אמרי נועם ח״ב פ׳ זכור בד״ה בפסוק, דף ע״ד ע״ב).

מא. **היערות דבש** (ח״ב דרוש ט״ו) כתב וז״ל, ואגב יש להבין, במה שאמרו (מגילה טז ע״א) כי המן אמר אתיא מלא קומצא דידכו ודחי יו״ד אלפים ככר כסף דידי, מה ענין קומץ שהוא קרבן לה׳, מן יו״ד אלפים ככר שנתן למלך אחשורוש, וחברותא כלפי שמיא, ואם יתן איש מתנה למלך בשר ודם הירצה לה׳, וכן אמרו (שם יג ע״ב) גלוי וידוע שעתיד המן וכו׳ לפיכך הקדים, מה זו הקדימה, זהו שקלים לקרבנות וזהו למלך טפש ורשע, וגם לא מצינו בקרא שנתן, הלא אמר הכסף נתון לך.

אבל הענין כי אמר הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך, כך פירושו הכסף והעם, שבשניהם תעשה כטוב בעיניך, ותכלית הטוב לחלקם לעניים, וכן אומות העולם יודעים כי מצות צדקה רבה, ולמדו מנבוכדנצר מלכא, וחטאך בצדקה פרוק (דניאל ד, כד), ואמרו חז״ל (ב״ב י ע״ב) צדקה תרומם גוי, וזהו שהיה טוב בעיני כל השרים לחלקם לעניים, וכן עשה המן וחשב שזהו יותר מכל הקרבנות, דכתיב ונבחר לה׳ מזבח, ולכך תמה שאין מלא קומצא קרבן ידחה יו״ד אלפים ככר כסף לעניים, שהוא טוב בעיני ה׳ מכל הקרבנות, ולכך השיב מרדכי כי הצדקה מיוחסת לי, כי הכל שלי, עבד שקנה נכסים וכו׳. וא״כ שכל בטחון המן שיצליח היה הואיל

הקדים שקלי ישראל במדבר לשקלי המן, שכוונת המן היתה שכמו שכלל ישראל נתנו שקלים לצדקה גם הוא יתן שקלים לצדקה, ולקח שקלים כנגד כל שקלי המדבר, עשרת אלפים ככר כסף, ונתנם לעניים. אמנם בפורים מתגלה היחידה שבנפש ומתגלה שאין הנתינה של המן הרשע דומה בכלל לנתינת כלל ישראל, שהרי החסד של אומות העולם חטאת היא, וכדכתיב (משלי יד, לד) וחסד לאומים חטאת, ומשום שלגרמייהו עבדין, משא״כ אצל כלל ישראל שאף אם נראה שהם נותנים ג״כ מסיבות צדדיות, מכל מקום יש בהם נקודה פנימית שהיא קה״ק והוא שורש נשמות ישראל שהוא חלק אלוה ממעל ממש שאין שייך שם חטא, וישראל נותנין בנקודה זו המוטמנת בהם, וממילא נדחים כל הקטרוגים ובאה כפרתם, וזהו הסיום של פ׳ שקלים ״לכפר על נפשותיכם״.

ובעמדנו כאן נאריך קצת לבאר כמה מקומות ומאורעות בעולם, שהם נהוגים ומסודרים על פי אלו העשר ספירות, והוא רק מקצת מן המקצת ממה שיש לבאר, שבאמת כל הדברים בעולם מקושרים בסדר הנ״ל.

עשר מכות - הנה אף שנודע שהעולם נברא בעשר ספירות מכל מקום לא באו לידי גילוי בתחילת הבריאה. וכתב החידושי הרי״מ[מב] שבתחילה נברא העולם עם קליפה סביבו שכיסה את הקדושה, ולכן הוצרך שיבואו העשר מכות, שהמכות ישברו את הקליפות וכל מכה שברה את הקליפה של כח אחד, ונגלה כבוד מלכות שמים בכל העשר ספירות. ואחר שנסתלק הקליפה היה העולם ראוי לקבלת התורה שהיא הגילוי של העשר ספירות בעשרת הדברות, ושניהם הוי ענין אחד. ודוק ותשכח איך שהמכות והספירות הם ממש זה לעומת זה ונביא מקצתם[מג].

ואיתא מהאר״י הק׳ (כך ביאר האריה״ק את כל המכות בפרי עץ חיים

ביאורים וציונים

ופיזר נתן לאביונים כהנ״ל, ולכך בעת הזכרת הנס צריך מתנות לאביונים והבן.

ומכל מקום גרמה זכות הצדקה להמן שלא נכלה זרעו, רק בניו חזרו על הפתחים, כי צדקה תציל ממות, ועל ידי כך זכה שיצאו ממנו גרים (גיטין נז ע״ב) וזהו מאמר חנה, שבעים בלחם נשכרו, שדרשו חז״ל (מגילה טו ע״ב) על בני המן, רעבים חדלו, פירוש הואיל שהיה זן רעבים, מכח זה בלחם נשכרו, ולא באו למות.

מב. **השפת אמת** (פ׳ בא, תרל״ט) מביא בשם חידושי הרי״ם וז״ל, בשם מו״ז ז״ל כי העשרה מאמרות ועשר מכות ועשרת הדברות הכל אחד כו׳. כי המאמרות היו בכלל. ואח״כ בפרטות לתקן ולהעמיד כל דבר על מקומו ואז יש גלות ויגיעות רבות לברר כל הפרטים. ואח״כ חזר וכלל. וכלל האחרון אחר הפרט הוא קיים לעד. וניתקנו אח״כ העשברה מאמרות ונעשה מהם דיברות כי דיבור הוא מפורש ומבורר יותר ממאמר. ולכן בשבת ניתנה תורה. ושבת ניתן אחר יציאת מצרים כי אחר הגאולה נתגלה בחינת השבת שהוא התגלות האמת אשר לו המלוכה. כמ״ש במדרש הנ״ל במה אני ייגע כו׳. וכיון שזה נקרא יגיעה ממילא השבת שנקרא מנוחה נתבטל בו כעס אויל (משלי כז, ג). לכן כל שבת

פרק ז׳) שהמכות הלכו בסדר מתתא לעילא, שמכת בכורות שהיא המכה האחרונה היא נגד בראשית - הראשון של המאמרות וכנגד אנכי שהוא הדיבור הראשון. ולכן מכת בכורות שהיא כנגד הספירה העליונה שנקראת כתר, וכשמו כן הוא, בכר״ת אותיות בכת״ר שהיא נקודת הראשית - תחילת הבריאה ממש, ולכן הכה המכה בהראשית של מצרים - והיינו הבכורים, ועל ידי מכת בכורות נתגלה הבראשית - והיינו ישראל שנקראו ״ראשית״ וכך נתברר שכלל ישראל הוא בני בכורי ישראל[מד]. ונשברה קליפת עמלק שטוען שבאמת הוא הראשית כמ״ש (במדבר כד, ג) ראשית גוים עמלק, והוברר אז שזה אינו, וכן נתגלה ה״ראשית״ של כל היצור - האדון עולם אשר מלך בטרם כל, שזהו הדיבור הראשון, אנכי ה׳ אלהיך.

ולכן הקדימה התורה פרשת מחיית עמלק לפרשת קבלת תורה, שדוקא על ידי מחיית עמלק, הראשית של הגוים, הוכשרו ישראל שהם הראשית האמיתי לקבל את האנכי הוי״ה שהוא הראשון.

וכן מכת חשך היא כנגד המאמר השני שהוא ויהי אור וכמ״ש מפורש אצל מכת חשך (שמות י, כג) ולכל בני ישראל היה אור במושבותם, [וזה מראה שהאור של מצרים הוא באמת חושך, ולכן בזמן ששורה אור על ישראל הוא חושך למצרים], והוא כנגד הספירה הנקראת חכמה, שהפסוק של ויהי אור מכוון אל

ביאורים וציונים

הוא זכר ליציאת מצרים שקודם יציאת מצרים לא היה יכול להתגלות בחינת השבת כנ״ל, ע״כ.

מג. בספר **מאור ושמש** (פרשת וארא, ד״ה כי ידבר אליכם פרעה לאמר) כתב וז״ל, דהנה איתא בספרים הקדושים דעשר מכות אשר הוכו המצריים, באו מעשר קדושות, היינו עשר ספירות, ובאו מתתא לעילא, ולזה הסימן של העשרה מכות, הוא בשלש שלש, דצ״ך עד״ש באח״ב, כידוע, שהעשרה קדושות גם כן נחלקים לשלש שלש מדריגות כידוע, והכה לפרעה, סטרא אחרא, בעשרה כתרא דמסאבה מלעילא לתתא, דהיינו מכות דם הכה ממלכות דקדושה אל מדריגה ראשונה של סטרא אחרא, ונטל ממנו א׳ מאדם נשאר דם, והביא עליהם מכות דם, וצפרדע הוא לשון צפור דע, והכה מדת יסוד שהוא התקשרות ותענוג בהם, והביא בהם צפרדע, ועל כן כתיב בהו ותבאש הארץ, שנהפך התענוג, ולא יכלו להנות משום דבר, מחמת רע של הצפרדעים, וכנים גם כן מכוון יעויין שם.

מד. בספר **פרי צדיק** לחמשה עשר באב אות ו׳ וז״ל אך יש עוד קליפה דכמו דישראל נקראו ראשית כמו שאמר בראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית שקשורים בשרש בראשית המחשבה בחינת כ״ע. יש כנגד זה בקליפה ראשית גוים עמלק ובזוהר הקדוש (ח״ג ק״ס א׳) עמלק יצרא בישא והוא שורש היצר הרע ונאמר עליו אשר קרך שהצנינך והפשירך שמשליך קרירות על האדם.

ובשפת אמת לפורים שנת תרנ״ה וז״ל כי עיקר הברכה לבנ״י בכח דביקות בראשית. ובזה אין אחיזה כלל לסט״א. דכתיב ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אובד. פי׳ שעשה לו ראשית לעצמו ולכל תכלה יש קץ. אבל בנ״י שהם דבוקים בראשית שאין לו תכלית יש להם אחרית טובה.

התורה[מד] כמו שפירש"י[מו].

ובאמת בין המפרשים[מז] נזכרו דרכים שונים לאיזה ספירות מכוונות המכות שיש מהם שמנו המכות בסדר ישר והיינו מעילא לתתא (לבר מג' מכות האחרונות שהם נגד הג' מוחין והיינו כתר חכמה ובינה) ואז יוצא שמכת דם היא כנגד המדה של חסד וכנגד הדיבור של לא תחמוד, ומשום שזו היתה מכה במים שהיא מורה על מדת החסד וכלשון התניא לעיל פרק א', שמים מצמיחים כל מיני תענוגים בעולם וכמו שביארנו לעיל שטבע המים להתפשט ולהשפיע. ולכן איתא במדרש[מח] שממכת דם נתעשרו בני ישראל שזה היה חסד בלי טענה עליו של לא תחמוד אלא בהיתר. וגם מכת ברד, המכה השביעית כנגד מדת המלכות[מט] ושייכת לשבת וכן בכולם. וכן נחלקות שתי הסדרות של וארא ובא על דרך זה, שבפרשת וארא יש שבע מכות כנגד

ביאורים וציונים

מד. בספר **מאור עינים** (פרשת בראשית) כתב וז"ל, ויאמר אלהים, הוא הצמצום דהיינו מה שנתצמצם וירד למטה, יהי אור, התורה נקרא אור וכמו שכתוב ותורה אור. ויהי אור, ואיתא בזוהר (פ' בראשית טז ע"ב) אור דכבר הוה היינו כנ"ל שהחכמה עליונה נשתלשל וירד למטה ונעשה חכמה תתאה. ורוח אלהים מרחפת על פני המים, רצה לומר מים הוא התורה, ורוח אלהים פירש רש"י כסא הכבוד כו', היינו אם לומד כנ"ל נעשה על ידי תורתו כסא הכבוד להשם יתברך והנה אם לומד כנ"ל ומיחד הב' חכמות אז יצר הרע בטל ממנו כמאמר רז"ל אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש, וזהו וירא אלהים וכו' כי טוב דהיינו שעושה יחוד כנ"ל.

מו. ברש"י תהילים מזמור קי"ט פסוק ק"ל וז"ל, ד"א פתח דבריך יאיר תחילת דבריך במעשה בראשית יהי אור. מבין פתיים משם יבינו הכל ויפתחו (להתחיל ולפתוח) בדברי תורה, תנחומא.

מז. ראה בספר **אמונת עתיך** (ח"א פרשת וארא ד"ה הירא) וז"ל, ונראה לומר שמכת הברד היתה ענינה להכות ולהכניע את המרידה במלכות שמים. ומצינו שבמכה זו נכנע פרעה והתוודה ד' הצדיק ואני ועמי הרשעים. כי הי' בכח הרוחני של המכה לשבר את המרידה במלכות שמים. והיא המכה השביעית מדת המלכות. (ואע"פ שבזוה"ק (ח"ב כט ע"א), איתא שמכה זו באה ממדת החסד, אין זו סתירה). כי יש אופנים שונים בסדר המכות, וכמו שהשבטים נסדרים באופנים שונים בתורה, לפעמים כתולדותם כמו על החושן, ולפעמים לפי הדגלים ואז יהודה בראש, ובתחילת שמות יש סדר אחר וכו', כן יש מקום לסדר את המכות כמו שסודרו על הקערה לפי האריז"ל. דהיינו חג"ת נהי"ם, והם המינים על המצות, ותחתם שוב מתחיל סדר שלש מצות שהם כתר חכמה בינה. ובחידושי הרי"מ כתב שמעשרה מכות נעשו עשרת הדברות, ובכל מכה נצטיירה לפי בחינתה אחת מעשרת הדברות. ע"כ. וזהו פשוט כי זה ממטה למעלה, כלומר ממכת בכורות נעשה הדיבור של אנכי שהוא כנגד מאמר בראשי"ת, וכו'. ולפ"ז מכת הברד שהיא השביעית, מכוונת כנגד הדיבור השביעי ממטה למעלה שהוא זכור את יום השבת, יום המלכות כידוע, ע"כ.

מח. שמות רבה (פרשה ט, י) וז"ל, אמר ר' אבין הלוי ברבי ממכת דם העשירו ישראל כיצד המצרי וישראל בבית אחד והגיגית מלאה מים ומצרי הלך למלאות הקיתון מתוכה מוציאה מליאה דם וישראל שותה מים מתוך הגיגית והמצרי אומר לו תן לי בידך מעט מים ונותן לו ונעשו דם ואומר לו נשתה אני ואתה מן קערה אחת וישראל שותה מים והמצרי דם, וכשהיה לוקח מישראל בדמים היה שותה מים מכאן העשירו ישראל ע"כ.

מט. עיין לעיל בהוספות וציונים.

השבע מדות, ובפרשת בא יש ג' מכות לנגד הג' מוחין. ויש לרמז שתיבת בא בגימ' שלש, כנגד השלש מכות שנזכרים בה שהם כנגד השלש ספירות הראשונות שנקראו מוחין.

והנה קבלנו יסוד גדול, שבכל פעם שקוראים בתורה, מתחדש אותו ענין שקורין והענו חיים באותם עניינים שלומדים, והיות שהתורה היא תורה ניצחית לכן בכל שנה יש שייכות בין מצב העולם וכל פרט באותו זמן להקריאה שהננו קורין[ב], וכן על דרך זה אמרו בשם החוזה מלובלין זיע"א[נא], שבהשבועות שקורין בהם פ' בא בשלח ויתרו יורדת הארה מימים הראשונים של פסח, ושביעי של פסח ושבועות. בפ' בא יורד הענין של פסח, ובפ' בשלח יורד הענין של שביעי של פסח, ובפרשת יתרו יורד הענין של שבועות - קבלת התורה, ולכן היה נהוג אצל חסידים שאם לא היה ביכולתם להיות אצל רבותיהם ביום טוב, היו הולכים בשבועות אלו ובפרט בפרשת בשלח לקריאת שירה ויתרו לעשרת הדברות שהן מיוחדות באורותיהן, שהיא מבחינת ימים טובים הנ"ל.

וע"פ הנ"ל תדע שבשבועות אלו יכולים לקנות השלמות של העשר ספירות

ביאורים וציונים

נ. וכן אמרו רז"ל (בראשית רבה פרשה מט, א) וז"ל, רבי ברכיה ורבי חלבו משום רבי שמואל בר נחמן ור' יונתן כשהיה מגיע לפסוק הזה, אשר הגלה מירושלים עם הגולה וגו' הוה אמר נבוכדנצר שחיק עצמות ולמה לא הוה אמר כן בירמיה אלא שכל נ"נ שכתוב בירמיה חי הוי, ברם הכא מת הוי ע"כ.

באמרי יוסף (פ' יתרו ד"ה והר סיני) כתב וז"ל, והר סיני עשן כלו מפני אשר ירד עליו וגו', הנה נ"ל לומר בפי' הפסוק עפ"י מה שקבלתי מרבותי אשר כל דבר ודבר הוא בסוד עולם שנה נפש כמ"ש בס"י וה"ס הענין של השבתות אלו דהיינו שבת שירה וכן פ' יתרו שקורין באמצע החורף והוא כי כל דבר הוא בעולם ושנה ונפש דהיינו קי"ס כאשר האדם בא אל הים שנקרע לפני ישראל יוכל להרגיש ההארה של שביעי של פסח שהוא הארה של קי"ס והראי' לזה דמבואר בגמ' ברכות דהרואה מעברות הים צריך ליתן הודאה ושבח לפני המקום וזה הוא בסוד עולם וכאשר בא יום שביעי של פסח מרגיש ג"כ הארה נפלאה מזה והוא בסוד שנה, וכן כאשר קורין בתורה פ' בשלח יוכל להרגיש ג"כ הארה זו והוא בסוד נפש וכעד"ז הענין הוא בהארה של מעמד הר סיני כי בעולם הוא כאשר בא האדם אל הר סיני יוכל להרגיש הארה זו ובשנה הוא כאשר בא חג השבועות זמן מתן תורה ובנפש הוא בשבת שקורין בתורה בפ' יתרו וכעד"ז הוא בכל ענין כי בעולם הוא כאשר בא אל המקום אשר שם נעשה הענין הזה בפועל ממש ובשנה הוא כאשר בא הזמן הזה בשנה שהי' הדבר הזה ובנפש הוא כאשר קורא בתורה הענין הזה ע"כ מה שקבלתי מרבותי רק הוספתי מעט בהרחבת ביאור הענין ושמעתי ממורי הקדוש זצללה"ה כי בסוד הנפש שהוא ע"י התורה הוא יותר גבוה במעלה מן הזמן שהוא בשנה ע"כ שמעתי ממורי.

בספר דרך ה' להרמח"ל (ח"ד פרק ח' אות ו') כתב וז"ל, והנה צריך שתדע, שמן התקונים הגדולים שסידרו הנביאים לישראל, היה ענין הקריאה בתורה, וזה נכלל בשתי בחינות: האחת קריאת ספר התורה על הסדר עד תומו, וחוזר חלילה על דרך זה, והשנית קריאת פרשיות מיוחדות בזמנים מיוחדים. וזה, כי הנה ספר התורה הוא כלל מה שנמסר לנו ממנו יתברך להיותו הוגים בו, שעל ידי זה תמשך לנו הארתו, וכמ"ש בחלק א' ובחלק זה גם כן פרק ב', והנה לקבל הארה זו בתמידות תקנו שנהיה הוגים בו במקהלותינו בתמידות על הסדר,

על ידי הקריאה בתורה אודות כל הניסים שהיו במצרים, שידוע שכל מכה היתה נגוף למצרים ורפואה לישראל[נב]. ובפ' בשלח שיש בה חזרה על כל המכות וכמו שאיתא בפרקי אבות (פ"ה ד) שעשר מכות הביא הקב"ה על המצריים במצרים ועשרה על הים, יכולין אז לקבל את התפארת דהיינו המיזוג והצירוף של כל העשר כוחות ביחד, ולשעבד כולם להשי"ת. והזמן מסייע בסיוע גדול לשעבד כל עצם עצמותו להשי"ת בכל כחותיו. וממשך לפ' יתרו שאז יורדות הארות של מתן תורה,

ביאורים וציונים

וזה מלבד ההגיון הפרטי הראוי לכל אחד ואחד בפרטו; והנה על ידי הקריאה התמידית הזאת מתמיד בנו אור הקדושה הזאת וגם בזמנים המיוחדים, כפי ענינם, ראוי שנקרא הפרשיות הנוגעות לענינים ההם, לחזק הארת הימים על ידי כח התורה, שהוא הכח היותר חזק שיש לנו.

נא. **בפרי צדיק** (פרשת בא אות יא) מביא בשם רבו החוזה זצ"ל וז"ל, שמעתי בשם רבינו הרב הקדוש מלובלין זצוק"ל שאמר ששבת פרשת בא הוא כעין ימים ראשונים דפסח, בשלח ימים אחרונים דפסח, יתרו שבועות. והוא כמו שאמרנו כמה פעמים במה שנאמר שבת בשבתו שכל שבת יש לו קדושה מיוחדת. והיינו דקדושת הפרשה שקורין בו זהו קדושת השבת ובכל שבת קריאה מחודשת ובשבת זה קורין יציאת מצרים ובשלח קריעת ים סוף ויתרו מתן תורה. (ועיין עוד בדברי האמרי יוסף המובאים לעיל).

ובחידושי הרי"ם (פרשת בא) כתב וז"ל, יש בפרשת בא משום קדושת חג הפסח, בפרשת בשלח משום שביעי של פסח, בפרשת יתרו משום קדושת חג השבועות, קבלת התורה, ופרשת משפטים זהו ראש השנה, כי משפטים הם דינים, פרשת שקלים מרמזת על יום כפורים, כמ"ש לכפר על נפשותיכם וגו', ובפרשת פקודי נרמז על נסיעת עמוד הענן, רמז לחג הסוכות, שהוא זכר לעניני הכבוד.

נב. **בפרי צדיק** (על חג הסוכות אות ז') כתב וז"ל, איתא בזוהר הקדוש (ח"ג קג ע"ב) על פסוק בסוכות תשבו שבעת ימים ולבתר ישבו בסוכות וכו' אלא קדמאה לאושפיזין תניינא לבני עלמא וכו' תיבו אושפיזין עלאין תיבו אושפיזא מהימנותא זכאה חולקיהון דישראל דכתיב כי חלק ה' עמו וגו'. ענין האושפיזין, היינו הארת שבעה מדות הקדושים הנקראים שבעת ימים וכדאיתא שם בזוהר הקדוש כמא דאת אמר כי ששת ימים עשה ה' וגו' ונפשות השבעה רועים היה מרכבה כל אחד למדה שלו בהקדושה כידוע. והמה השרישו הארת הד' מדות הקדושים בכל נפשות ישראל. כי בחינת ג' האבות הקדושים נמצאו בכלל נפשות ישראל שהם רחמנים ביישנים גומלי חסדים. גומלי חסדים הוא מדת חסד לאברהם לגמול חסד עם כל הבריות אף למי שאינו ראוי ולזה יצא ממנו פסולת. וביישנים הוא מדת יצחק כאמרם ז"ל (נדרים כ ע"א) למען תהיה יראתו על פניכם זה הבושה והוא בחינת הצמצום אמנם גם בזה יש פסולת. ורחמנים הוא מדתו של יעקב הממוצע ומזווג שני המדות לחנן ולרחם על מי שצריך וראוי. ובחינת משה רבינו ע"ה, היינו שהוא רבן של כל ישראל והשפיע להם התורה. ובחינת אהרן הכהן נאמר במתן תורה ואתם תהיו ממלכת כהנים כי כן נקבעו בנפשות ישראל להיותם עובדים עבודת הקודש וכמו שנאמר ואתם כהני ה' תקראו. ובחינת יוסף הצדיק נקראים כלל ישראל ועמך כולם צדיקים. ובחינת דוד המלך ע"ה הוא הלב של כל ישראל כדאיתא בספר יצירה הלב בגוף כמלך במדינה. והוא הגבר הוקם עולה של תשובה והוא בחינת משיח שהוא יחיד ששב שמוחלין לכל העולם כולו, והיינו שיכניס הדרך תשובה בלבבות נפשות ישראל וכמו כן בכל דור ודור נמצא נפש כזאת המכניס הרהור תשובה בלב כללות נפשות ישראל. והארת הד' מדות הקדושים המה בכח כל נפשות ישראל להגיע אליהם מפני שכולם חלק אלהי ממעל וכו'.

ויכול לזכות לקבל העשרת הדברות בעשרה כחות נפשו ולחזק האמונה בעשרת הדברות, וממילא לקבל עול מלכות שמים על ידי קיום העשרת הדברות. וכן היו נוהגין שאלו השבע ימים שבין פ׳ בשלח לפ׳ יתרו היו מיוחדים לתיקון השבע מדות[נג] כמו הימי ספירה בין פסח לשבועות.

השבע רועים - גם מצינו ענין השבע מדות באבות הקדושים הנקראים שבעת הרועים, שהם אברהם, יצחק, יעקב, משה, אהרן, יוסף, ודוד, והם האושפיזין שבאים לבקר אותנו בחג הסוכות שכל אחד מהם הוא מרכבה לאחד מהשבע מדות[נד].

אברהם הוא כנגד מדת החסד, ורואין דבר זה בכל עבודתו, שקירב והכנים האורחים לביתו ואפילו עובדי ע״ז, וגייר גרים, והתפלל אפילו על אנשי סדום. וכן מדתו אהבה.

וידוע שהג׳ רגלים הם כנגד הג׳ אבות[נה], והרגל שהוא כנגד אברהם הוא חג הפסח, ולכן ההלכות הראשונות בהלכות פסח הן דיני מעות חיטים לעשות חסד עם אחרים, וגם בליל הסדר מתחילין בהפיסקא ״כל דכפין ייתי וייכול כל דצריך ייתי ויפסח״, שאז משפיעין החסד על כל השנה. ואז קורין נמי מגילת שיר השירים שהיא המגילה של אהבה שבין הקב״ה לכנסת ישראל. וכן מצינו באברהם אבינו שכל ההצלחות שלו היו בחג הפסח, בו נתבשר הבשורה על לידת יצחק, וכן הברית בין

ביאורים וציונים

נג. בספר **פרי צדיק** פרשת בא אות א׳ וז״ל הענין

דכבר אמרנו דהעשר מכות כנגד עשר ספירות שיש בזה לעומת זה בקליפה עשר כתרין דמסאבו ובכל מכה היה נגוף למצרים ורפוא לישראל שיצאו ישראל מקליפה אחת והכניסם בקדושה במדה אחת. וסדר המכות מתתא לעילא וכמו שאמרו (זח״ב כט א) מתתאה שרא קב״ה וכו׳. ואחר ד׳ מכות שהיו כנגד ד׳ מדות תחתוניות, והיינו מה שהיו ישראל משוקעים בקליפה בנגלות והתחיל הג׳ מכות שהם כנגד ג׳ ראשונות שהם הנסתרות לה׳ אלהינו. והיינו להוציא את ישראל מהג׳ ראשונות דקליפה שהיו ישראל משוקעים בנסתרות כתיב בא אל פרעה דעייל ליה אדרין בתר אדרין כו׳

נד. בספר **פרי צדיק** פרשת שמות אות א׳ וז״ל וד׳

פרשיות אלו שמות וארא בא בשלח הכנה למתן תורה שבפרשת יתרו ואחר כך משפטים להושיע משופטי נפשו שהם אותם אשר גם יצר הרע שופטן כמו שאמרו בהרואה ולעשות משפט כתוב באויבי עצמו שהם עצמם חיילות היצר רע שעולה ומקטרג. וזהו פרשיות השובבי״ם שהוא זמן תשובה לבנים שובבים בתיקון הברית בדבר שאין התשובה מועלת כמו שנאמר בזוהר אבל יש לו תיקון על ידי דברי תורה שהוא מחכמה שהוא למעלה מתשובה שהוא מבינה כמו שאמרו ולבבו יבין ושב.

נה. וכן איתא בזוה״ק (ח״ג רנז ע״ב) וז״ל, פקודא תריסר איהי איתקריאת חג המצות וחג השבועות וחג הסוכות מסטרא דתלת אבהן וכו׳, ע״כ.

והטור (או״ח סימן תי״ז) כתב וז״ל, ושמעתי מאחי ה״ר יהודה טעם לדבר לפי שהמועדים נתקנו כנגד האבות פסח כנגד אברהם דכתיב (בראשית יח, ו) לושי ועשי עוגות, ופסח היה. שבועות כנגד יצחק שתקיעת שופר של מתן תורה היה בשופר מאילו של יצחק. סוכות כנגד יעקב דכתיב (בראשית לג, יז) ולמקנהו עשה סוכות.

הבתרים והמלחמה עם הארבעה מלכים ותפילתו על סדום שמאותה תפילה ניצול לוט שממנו בא משיח בן דוד וכן כל הדברים שנזכרים בפיוט ואמרתם זבח פסח. וענין זה בא בהדגשה יותר בזה שיש לנו כלל שכל מקום שמוזכר איזה דבר בפעם הראשונה בתורה שם יש אותו ענין בתוקפו[נו], וכן אצל אברהם אבינו מצינו חג הפסח בפעם הראשונה בתורה.

יצחק אבינו, הוא המרכבה למדת הגבורה, עבודת ה׳ מתוך יראה - פחד יצחק, והיתה לו עבודה בדרך אחרת לגמרי מעבודת אברהם אביו, ולכן לא מצינו בתורה שעסק בענייני קירוב רחוקים כאברהם אביו, ולא הלך לגייר גרים, אף שבאמת גם כן עסק בדברים אלו אבל זה היה על ידי שעסק בתורה ומצוות ובעבודתו פעל והשפיע טוב גם על אחרים ולכל העולם.

ומובא דבר זה במדרש (ב״ר פכ״ה פ״ד ד׳ ד״ה ו׳ וי״ג) עה״פ וישב יעקב בארץ מגורי אביו, והקשה במדרש שאצל אברהם מצינו שגייר גרים[נז], וכמו שדרשו חז״ל על הפסוק את הנפש אשר עשו בחרן - אלו הגרים שגייר[נח]. וכן מצינו אצל יעקב אבינו כמו שדרשו על הפסוק ויאמר יעקב

ביאורים וציונים

נו. ר׳ צדוק הכהן זצ״ל השתמש בכלל זה הרבה בספריו, כגון בספר **ישראל קדושים** (אות ז) וז״ל, ופעם ראשון שנזכר בתורה מלת קדושה הוא אצל יום השבת מיד בבריאת העולם בפ׳ בראשית ויברך וגו׳ ויקדש אותו, וקבלתי שבכל דבר וענין במקום שמלה זו נזכר פעם ראשונה בתורה שם הוא שורש הענין. וכן שורש הקדושה שישנו בעולם הוא קדושת יום השבת שהיא קדושה קביעא וקיימא שקבע הש״י בעולמו זמן מיוחד לברכה וקדושה שבירכו וקידשו.

וגם הבני יששכר דרש על פי כלל זה בדרושיו על ל״ג בעומר.

נז. וז״ל המדרש ד״א וישב יעקב וגו׳, אברהם גייר גיורים, הה״ד (בראשית יב, ה) ויקח אברם את שרי אשתו, א״ר אלעזר בשם ר׳ יוסי בן זימרא אם מתכנסין כל באי העולם לבראות אפילו יתוש אחד אינן יכולין ואת אומר ואת הנפש אשר עשו בחרן, אלא אלו הגרים שגייר אותם אברהם, ולמה אמר עשו ולא אמר גיירו, ללמדך שכל מי שהוא מקרב את הגר, כאלו בראו, תאמר אברהם היה מגייר ושרה לא היתה מגיירת, תלמוד לומר ואת הנפש אשר עשו בחרן, אשר עשה אין כתיב כאן אלא אשר עשו, א״ר חוניא אברהם היה מגייר את האנשים ושרה מגיירת את הנשים, ומה ת״ל אשר עשו אלא מלמד שהיה אברהם אבינו מכניסן לתוך ביתו ומאכילן ומשקן ומקרבן ומכניסן תחת כנפי השכינה, יעקב גייר גיורים דכתיב ויאמר יעקב אל ביתו וגו׳ ויתנו אל יעקב וגו׳. ביצחק לא שמענו והיכן שמענו, רבי יצחק ותאני לה משום רבי הושעיא רבה בשם ר׳ יהודה בר סימון כאן כתיב וישב יעקב בארץ מגורי אביו, מאי מגורי אביו מגיורי אביו ע״כ.

נח. במדרש רבה בראשית פרשה ל״ט פסקה י״ד ואת הנפש אשר עשו בחרן אמר רבי אלעזר בן זימרא אם מתכנסין כל באי העולם לברוא אפילו יתוש אחד אינן יכולין לזרוק בו נשמה ואת אמר ואת הנפש אשר עשו אלא אלו הגרים שגיירו ואם כן שגיירו למה אמר עשו אלא ללמדך שכל מי שהוא מקרב את העובד כוכבים ומגיירו כאלו בראו ויאמר אשר עשה למה נאמר אשר עשו אמר רב הונא אברהם היה מגייר את האנשים ושרה מגיירת את הנשים.

אל ביתו הסירו את אלהי הנכר והטהרו וגו׳ (בראשית לה, ב)[נט] מה שאין כן ביצחק לא מצינו זאת. והענין שמדתו היא מדת הפחד שהיא צמצום, היפך מדת ההתפשטות, אולם מסיום המדרש נתבאר שאל תחשוב שבישיבתו בביתו לא גייר גרים, אלא ודאי שגייר וזה מרומז בהפסוק וישב יעקב בארץ מגורי אביו, ודרשינן מגורי - מגיורי, פי׳ הגרים שגייר אביו רק שהיה בדרך אחרת על ידי עבודתו בתורה ותפילה וכמו שפי׳ לעיל. ויש לרמז שתיבת "מגורי" יש לה שלשה פירושים והם דירה, גיור, ומורא וכולם אמת, שיצחק היה המרכבה למדת היראה, ולכן היה גר בביתו ולא היתה מתפשט לחוץ ומכל מקום גייר גרים[ס].

וחג השבועות הוא היום טוב שמכוון כנגד יצחק שהיה בבחינת הגבורה, וכמו שאמרו רז״ל (מכות כד ע״ב, סוכות ה ע״ב) אנכי ולא יהיה לך מפי "הגבורה" שמענום, שהתורה ניתנה בגבורה ובקולות וברקים.

ויעקב אבינו - מדתו הוא תפארת שהוא המיזוג של החסד של אברהם והגבורה של יצחק מצורפים יחד, ומצירופם נעשה דבר חדש לגמרי (כמו שביארנו ענין תפארת בארוכה למעלה).

ביאורים וציונים

נט. **בילקוט שמעוני** (בראשית פרק ל״ז רמז ק״מ) וז״ל וישב יעקב בארץ מגורי אביו אברהם גייר גרים שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן אם מתכנסין כל באי עולם לברוא יתוש אחד ולזרוק בו נשמה אינן יכולין ואת אמרת ואת הנפש אשר עשו בחרן אלא אלו הגרים שגיירו ולמה עשו אלא ללמדך כל המגייר את הגר כאילו בראו. יעקב גייר גרים ויאמר יעקב אל ביתו ואל כל אשר עמו הסירו את אלהי הנכר וגו׳.

ס. **בספר אמונת עתיך** (ח״א פ׳ וישב) כתב וז״ל, וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען. במד״ר (כ״ר פ״ד ב) אברהם גייר גיורים שנא׳ ואת הנפש אשר עשו בחרן. יעקב גייר גיורים דכתיב ויאמר יעקב אל ביתו וגו׳ ויתנו אל יעקב וגו׳. ביצחק לא שמענו והיכן שמענו ר׳ יצחק ותאני לי׳ בשם ר׳ הושעיה רבה בשם ר׳ יהודה בר׳ סימון כאן כתיב וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען. במד״ר (כ״ר פ״ד ב) אברהם גייר גיורים שנא׳ ואת הנפש אשר עשו בחרן. יעקב גייר גיורים דכתיב ויאמר יעקב אל ביתו וגו׳ ויתנו אל יעקב וגו׳. ביצחק לא שמענו והיכן שמענו ר׳ יצחק ותאני לי׳ בשם ר׳ הושעיה רבה בשם ר׳ יהודה בר׳ סימון כאן כתיב וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען ע״כ. וקשה דעדיין לא שמענו ומנא לי׳ דמגורי אביו פירושו מגיורי אביו אפשר פירושו לשון ויגר שם, דהיינו שהיתה דירתו שם, וזה יותר משמע לפי פשוטו מלשון מגיורי. ותו, הלא יש משמעות אחרת מלשון מגורי״י אביו מלשון מגור מסביב, או ויגר מואב, שהוא לשון פחד ומורא ושייך לשון זה ליצחק אבינו שהוא הי׳ מדת הגבורה פחד יצחק.

והנראה לי בעזה״י, שבאמת, בפועל לא גייר יצחק גרים כלל. ובזוה״ק (ח״ג רמה ע״א) איתא דשמאי הזקן מסטרא דיצחק והלל הזקן מסטרא דאברהם, ע״כ. ובפרק במה מדליקין (שבת לא ע״א) איתא שדרכו של שמאי היתה לדחות גרים כמעשה באותו גר שדחפו באמת הבנין והלל גיירו. ומסתמא כן היתה מדתו של יצחק אבינו ע״ה ששמאי הזקן מושרש בו. אבל בוודאי קמי שמיא גליא דגייר גרים, והוא על שני אופנים. א) כשיש צדיק בעיר ואפילו אין לו שום מגע ומשא עם בני אדם, מ״מ כשיודעים שהוא עובד את השי״ת באמת ובמסנ״פ ובפרט כשהוא יוצא מביתו וחוזר לביהכנ״ס וכדומה והכל רואים פניו שהוא כמלאך אלהים ושכינה שורה עליו, מזה גרידא נופל פחד על הרואים אותו. או יודעים שהוא דר בשכונתם ויודע כל מעשיהם ובפרט כשיש כמה אנשים בעיר שיודעים לספר אודותיו נפלאות וכדומה זה מדליק בתוך האנשים את שביב האמונה וחוזרים למוטב. ב) דרכו של הצדיק שהוא משפיע שפע קדושה על כל סביבתו כידוע (עין בס׳ בית אברהם פ׳ ויגש) שבביתו של הרח״ק ר׳ אלימלך זי״ע מחצות

והיום טוב שמכוון ליעקב אבינו[סא] הוא חג הסוכות כמו שמצות סוכה מרומז במש״כ אצל יעקב אבינו ויעקב נסע סוכתה (בראשית לג, יז).

שבעה ימי שבתא - מצינו ענין שבע בשבעת ימי השבוע שיום ראשון הוא מדת החסד ובו התחילה בריאת העולם וכמו שכתוב (תהלים פט, ג) עולם חסד יבנה. ויום שני היא מדת הגבורה וכיון שגבורה שייכת למדת הדין לכן ביום ב׳ לא נכתב כי טוב שאז נבראו בעולם דברים שמשליכים פחד על האדם, אז נבראו הגיהנום והמחלוקת[סב] והוא יום שהסט״א יכול להתגבר בו מכח זוגות. ויום ג׳ הוא תפארת ולכן כתוב בו שתי פעמים ״כי טוב״ מחמת ששני הקצוות מתחברים לעשות התפארת, וכן הוא בשאר כל הימים שמה שנברא בהם מכוונת למידתם[סג].

וערב שבת קודש הוא מכוון למדת היסוד, שהוא היום שמשפיע להשבת קודש שמכוונת למלכות ונקראת שבת מלכתא

ביאורים וציונים

היום בערב ש״ק הי׳ כמו יוה״כ, והמשרתות ביקשו מחילה זמ״ז ונתפייסו. ובספר תפארת שלמה איתא עה״כ ורבים מעמי הארץ מתיהדים כי נפל פחד מרדכי עליהם, עמי הארץ חזרו ליהדותם כי פחד אלהים שהיתה על מרדכי נפל עליהם. ודפח״ח. ולכן כשיש צדיק בעיר ממילא מתגיירים גרים כי פחד אלהים של הצדיק נופל על כל סביבותיו.

לכן נראה שיצחק אבינו וגם שמאי הזקן בוודאי גיירו גרים. אבל לא באופן ישיר לעיני בני אדם כי באתגליא אדרבה דחו בני אדם מהם מחמת מדת גבורה של קדושה ששרתה עליהם וטבעו של מדת הגבורה הוא לדחות. אבל בשמים ידוע שהם גיירו גרים.

ובזה ניחא שגבי אברהם ויעקב כתיב בהדיא בקרא שגיירו גרים אבל ביצחק לא כתיב בהדיא. כי כלל גדול השריש המהר״ל שבתורה כתוב הכל באופן שאירע. מה שאירע בנגלה כתוב נגלה ומה שאירע בהסתר כתוב ברמז. ולפ״ז נראה שהואיל ויצחק לא גייר גרים לפי ראות בני אדם ואדרבה דחה אותם בשתי ידים, לכן גם בתורה לא כתיב בהדיא שגייר גרים עד שהמדרש מעיד ״ביצחק לא שמענו״. ואם בעל דין שאין דעת חכמים נוחה הימנו רוצה לחלוק, שפיר מצי לחלוק ולומר שאינו מאמין שיצחק גייר גרים שהרי בעיניו ראה שדחה אותם. אבל חז״ל הקדושים מגלים לנו כוחו של צדיק אמת שהוא פועל ומשפיע על כל סביבתו מה שאין נראה לעינים וכל צדיק עובד את ה׳ ית׳ על פי דרכו וע״י זה יושפע שפע רב של קדושה וממילא מתגיירים.

סא. ברעיא מהימנא פרשת אמור דף ק: וז״ל כיון דההוא מקטרגא אזל בההוא דורונא ואתפרש מנייהו בעי קב״ה למחדי בבנוי מה כתיב ויעקב נסע סכתה ויבן לו בית וגו׳. על כן קרא שם המקום סכות. כיון דיתבו בסכות הא אשתזיבו מן מקטרגא וקודשא בריך הוא חדי בבנוי. זכאה חולקהון בהאי עלמא ובעלמא דאתי.

סב. בילקוט שמעוני בראשית פרק א׳ רמז ח׳ וז״ל למה אין כתיב בשני כי טוב לפי שבו נברא גיהנם שנאמר כי ערוך מאתמול תפתה יום שיש בו אתמול ולא שלשום, ר׳ חנינא אומר שבו נברא מחלוקת שנאמר ויהי מבדיל בין מים למים, ומה מחלוקת שהוא לתקונו ולישובו של עולם אין כתיב בו כי טוב מחלוקת לערבובו של עולם על אחת כמה וכמה.

סג. ובספר **מאור עינים** (פרשת לך לך) וז״ל, אמנם נודע כי הש״י מנהיג את העולם ע״י שבעה מדות שהם שבע ימים שהעולם סובב בהם ונקראים ימי עולם וימי הבנין, והתחלתן ממדת החסד כמו

(זוה״ק פ״ג ער״ב: שבתא דיהי מלכתא ודיהי כלה), ולכן נהגו אצל אנשי מעשה שכשרצו לעשות תיקון של מדת היסוד, ובפרט בימי שובבי״ם, אז לא היו ישנים בליל שישי ועסקו בתורה, שהוא הלילה של ערב שבת והוא הזמן המוכשר ביותר לתיקון, כי כשם שיום הששי הוא היום שמכין ומשפיע לשבת כך המדה הזו מכין את העולם להיום שכולו שבת. ומי שנקי מפגם במדה זו הוא בטוח שיש לו הכנה ליום הקיבול שכר. ולכן כפי מדריגת האדם במדת היסוד כך יהיה לו נעימות והרגש ביום השבת קודש.

וכאן המקום להזהיר שאף שענין ההכנה ולימוד בליל ששי הוא תיקון גדול וחשוב מאוד, עם כל זה צריך להיזהר שלא תהא תקנתו קלקלתו. וזהו על דרך מה שמצינו בספרי הקדמונים שהציעו תיקונים על חטאים שונים, ונכלל בתיקונם הרבה תעניות וסיגופים וכדומה, אמנם כשהבעש״ט ותלמידיו ראו שבדורותינו אלה כבר אין לנו את הכח לעבוד את ה׳ בדרך זו, עמדו וביטלו לכל עניני התעניות וסיגופים[סד]. וכמסופר שפעם אחת בא אדם א׳ להרה״ק רבי יחזקאל מקוזמיר זצ״ל ובקש ממנו דרך לתקן את החטאים הרבים והגדולים שחטא ושאלו כמה תעניות צריך להתענות עבורם, והשיב לו ר׳ יחזקאל ״לא די שכבר הרגת את נשמתך ברצונך להרוג גם את גופך״. כי עצות כאלו יכולים להיות מעשה בעל-דבר[סה], שיצא מהם קלקולים רבים, שאחד העוסק בסיגופים כמו מיעוט שינה ומיעוט אכילה הרי קשה לו להיות בשמחה וימשיך על עצמו מצב של מתח (אָנגעצויגנקייט) ונוח לבעום, ומתרבה

ביאורים וציונים

שאמר הכתוב עולם חסד יבנה, וכמו שהנהג׳ העולמות ע״י שבעה ימים אלו, כמו כן צריך העובד ה׳ שהוא עולם קטן, והוטבעו בו שבעה מדות אלו שהן אהבה ויראה והתפארות וכו׳ כנודע, וביד האדם הוא להטות המדות לכל אשר יחפוץ, כי זה הבחירה הנמסר לאדם ויכול לפעול על ידם הן לטוב הן למוטב כנודע, ואף שהן נטולין ונאצלין ממקום גבוה כגון אהבה שבאדם שרשם מעולם האהבה עליונה וכן יראה וכן שאר המדות, מ״מ בהשתלשלותן עד קרב האדם הן מעורבין מטוב ורע ונקראים מדות נפולין.

וזה כל עיקר עבודתינו לטהר המדות שבקרבנו מן הרע ולהעלותן ע״י שהוא עובד עמהם עבודתו ית׳.

וכן כתב עוד בספר **מאור עינים** (פרשת שמיני) כתב וז״ל, והנה יש שבעה מדות שהשם ב״ה מנהיג בהם את עולמו והם נקראים שבעת ימי הבנין כי בנין העולם הוא על ידי ז׳ ימים כי אחרי כלות שבעה מתחילין עוד שבעה אחרות וכן לעולם והם ז׳ מדות נגד שבעת ימים הנ״ל ביום ראשון הוא מדת החסד שהוא אהבה והמשכיל יקח מכל האהבות אהבת השם ב״ה ומקיים על ידי מדה זו את העולם ביום ראשון והרשעים מאבדין את העולם היינו אם אוהב אהבות אשר שנא ה׳ אזי מקלקל כביכול המדה הזאת.

סד. עיין לעיל בהוספות וציונים.

סה. בספר **באר מים חיים** פרשת בראשית, וז״ל זה דרך היצר הרע כשמבין באדם שלא יצייתו לעבור עבירה בגלוי תיכף. אז יבוא אליו בערמה להסיתו, והאדם צריך ליתן דעתו ומחשבתו על כל דרכיו אולי הם מדרכי היצר הרע מערמותיו כי כל דרך איש ישר בעיניו וצריך לעמוק מחשבתו על כל זה. והנה קצות דרכיו מערמותיו אפרש לך בג׳ דרכים:

אצלו המרה שחורה, ומפריע לימודו בתורה ועבודתו בתפילה[סו], ולכן ביטלו דרך זו לגמרי ולימדו את תלמידיהם שכיום עיקר התיקונים מתקנים דוקא על ידי יגיעה

ביאורים וציונים

דרך אחד יבוא אל האדם ויתחיל להחמיר עליו בחומרות אשר לא נצטוו עליו לאמר הלא אתה צריך לעשות לך גדרים וסייגים יתירים כי הלא מעשה אלהים המה, ויראתו גדלה עולם מהכיל, על כן הרגל עצמך בפרישות יתירה שלא להזדווג באשתך כי אם לעתים רחוקות מאוד והיה ניעור בכל לילה ולילה ללמוד תורת ה׳ ושלא תדבר כלל וכלל ולא תביט על שום דבר כי אם בספר תורה, והתענה כל ימיך וכדומה, ובזה מכביד עליו המשא עד אשר לא יוכל שאתו ואז משליך המשא כולה מעליו ולא די שאינו פרוש אף נעשה פרוץ בעבירה. כי נעשה לו הגדר כמו עבירה ממש וכשיותר לו הגדר כי לא יוכל עמוד בו אז אומר בלבו מה בין זה לזה וכיון שפרצתי הגדר אכנוס לבית, ועל כן אמר שלמה (קהלת ז׳, ט״ז-י״ז) אל תהי צדיק הרבה ואל תרשע הרבה כלומר אם לא תצדק הרבה ותספיק עצמך במה שאסרה התורה אז לא תרשע הרבה וכדבר האמור. וזה שהזהירה התורה בלא תעשה לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם (דברים ד׳, ב׳) כי כל יתר כנטול דמי והמוסיף גורע והלא תראה מה שאמרו חז״ל (חולין ק״ט ע״ב) כל מה דאסר לן רחמנא שרא לן כוותיה, מנדה, דם טוהר. מחזיר, שבוטא וכו׳. וכתבו המפרשים הטעם כדי שלא יאמר אדם בעינא לטעום טעמא דאיסורא ועל כן בכל דבר איסור שרא לן כנגדו דבר מה לטועמו כי היכי דלא ליתגרי ביה יצרו. וכמה פעמים דיברה התורה כנגד היצר הרע כמו בלקיחת יפת תואר וכדומה והכל כי אם תכבד עליו המשא לא יוכל לסובלו וישליכו כולו מכתיפו.

סו. **בספר ראשית חכמה** (שער הקדושה, פרק ט״ו אות ל״ו)

כתב וז״ל, ואל יתענה האדם עינוי נפש, פן יחליש לבו, ויתקלקלו מעשיו וטבעיו, ויתערבב מוחו, ויהיה הפסדו מרובה משכרו, כי יבטל מן התורה ומן התפלה, ואם ילמד, לא תהיה תורתו מיושבת, ולא יסכים להלכה ולפלפול השמועה, לפי שאין התורה נקנית אלא מעיקר השמחה.

ובצוואת הריב״ש אות מד. וז״ל לפעמים מטעה היצה״ר לאדם ואומר לו שעבר עבירה גדולה אע״פ שאינו אלא חומרא בעלמא, או שאינה עבירה כלל, וכוונתו שיהא האדם בעצבות מכח זה ויבוטל בעצבותו מעבודת הבורא יתברך. וצריך האדם להבין הרמאות הזה, ויאמר להיצה״ר איני משגיח על החומרא שאתה אומר לי שכוונתך לבטלני מעבודתו ית׳ ושקר אתה דובר, וגם אם הוא באמת קצת חטא, יותר יהיה נח״ר לבוראי שלא משגיח על החומרא שאתה אומר לי לגרום לי עצבות בעבודתו, אדרבה אעבוד אותו בשמחה, כי זהו כלל גדול כי אין כוונתי בעבודה לצורך עצמי רק לעשות נחת רוח לפניו ית׳, וא״כ אף שלא אשגיח על החומרא שאתה אומר לא יקפיד הבורא עלי, כי כל עיקר שאיני משגיח הוא מחמת שלא אבטל מעבודתו ית׳, ואיך אבטל מעבודתו אפילו רגע אחד וזהו כלל גדול בעבודת הבורא ית׳ שיזהר מעצבות כל מה שיוכל.

ועוד כתב **בצוואת הריב״ש** אות מ״ו וז״ל ואל ירבה בדיקדוקים יתירים בכל דבר שעושה שזה כוונת היצר לעשות לאדם מורא שמא אינו יוצא בדבר זה כדי להביא אותו לעצבות ועצבות היא מניעה גדולה לעבודת הבורא יתברך, ואפילו נכשל בעבירה לא ירבה בעצבות שיבוטל העבודה רק שיעצב על העבירה ויחזור לשמוח בהבורא ית׳ כיון שהוא מתחרט בחרטה גמורה ובדעתו שלא ישוב לכסלתו בשום פעם, ואפילו כשיודע בודאי שאינו יוצא בדבר אחד מחמת מניעות הרבה לא יהיה עצב, ויחשב שהבורא ית׳ בוחן לבות וכליות, שהוא יודע שרצונו לעשות מן המובחר רק שאינו יכול, ויחזק עצמו לשמוח בהבורא ית׳, וכמ״ש עת לעשות לה׳ הפרו תורתיך שפעמים יש מצוה שיש בה קצת נדנוד עבירה אל ישגיח על יצה״ר שרוצה לבטלו מלעשות המצוה ויאמר ליצר הלא אין כוונתי

בתורה ותפילה[סז] ולחפש עצות לכבד את השבת.

ולכן זה שינהג כאותם בדורות הקודמים שנהגו עצמם בתיקונים כגון שלא יישן כל ליל שישי, ואחר כך בכל השבת יישן וירדם באמצע התפילה או קריאת התורה הרי הוא עושה היפך הכוונה, שהרי אי השינה בליל שישי אינו מכין אותו לשבת, כי אם ההיפך, ואין זה כי אם מעשה טפשות. וצריך כל אחד לשער כוחותיו, דודאי אם יוכל ללמוד כל הלילה ואחר כך כשיבוא שבת יהיה מלא חיות ומזורז בכל כחותיו וירגיש הנהירו דאנפין, אשרי חלקו והוא דבר טוב, אבל אין לעשותו על החשבון של העונג שבת, וכל אחד יעשה בדעת.

וכיון שהזכרנו לעיל שכפי הכנתו מערב שבת באותה מדה יזכה להרגיש את

ביאורים וציונים

באותה המצוה רק אני רוצה לעשות נחת רוח להבורא יתׄ במצוה זו ובזה יסתלק היצה״ר ממנו בעד״ה אבל מ״מ צריך להבחין בשכלו אם יעשה המצוה הזאת אם לאו וכל מה שכתבתי הם כללים גדולים ונחמדים מפז רב כל דבר ודבר הוא כלל גדול.

סז. בספר **חרדים** (פרק עג) כתב וז״ל, מצוות המסוגלות לכפרת עוון: אחר שכתבנו רפואת תעלה בדמים יקרים לנפש החוטאת שלא תמות, יש לנו לחקור ולבקש רפואה בדמים קלים, אחר שנמשלו חולי הנפש לחולי הגוף. ולפעמים רפואה שיעשה רופא חכם במאה פרחים הוצאה, מכמה מיני רפואות יקרות הערך, ולפעמים ימצאו מיני רפואות בכסף אחד או בחצי כסף של מיני עשבים מרפאים בדרך סגולה:

ושמעתי מפי מגידי אמת, שאירע במלכות קאסטילי״א באחד משרי המלך הפרתמים בלכתם לצוד ציד להביא, בא לרדוף אחר שועל לצודו, ועקץ השועל את רגל השר עקיצה קטנה לא הרגיש בה, ביום השני התחילה רגלו לצבות ביום השלישי צבתה מאד עד סוף הירך, ורופאי המלך נלאו לבקש מיני רפואות משונות בדמים יקרים מאד ולא יכלה ונואשו ממנו, חקיה מצוה מחמת מיתה, וכל בני ביתו בוכים. והנה נכנס אחד ממשרתיו שהיה מביא לו דורון כמנהגו, וראה את הצרה הגדולה ואת החולי שחלה אדוניו, וישאל אליהם מה החולי הרע הזה פתאום בא לאדוני, והיום שלשת ימים ראיתיו שאנן ושלו. ויאמרו לו עקיצה קטנה של שועל הביאה עליו את המות הזה. ויען אליהם, אל תיראו כי בעזר האל אני ארפא אותו, וילך במהירות אל השדה וילקט מיני עשבים ידועים לו, וירץ ויבא אל בית אדוניו ויכתוש את העשבים במכתש, וישם על רגל אדוניו פעמיים שלש, מיד התחיל להרפא, ביום השלישי נתרפא והלך על רגליו, וישתוממו הרופאים וקללו את האלקים אשר ברא מיני סגולות בעשבים. ובזה אנו מבינים מה שאמר רבי אליעזר בפרקי אבות, עקיצתן עקיצת שועל. וכן שמענו כמה מיני חלאים שנמצא להם רפואת תעלה בדמים קלים בדרך סגולה, ועל דרך זה יש לנו לבקש בשדה אשר ברכו ה׳ היא הגמרא, מיני סגולות ורפואות קלות לרפאות חולי הנפש החלושים שאין בהם כח לסבול הרפואות הקשות.

סגולה ראשונה. הנה מצאנו לרז״ל שאמרו כל מי שעונה אמן יהא שמיה רבא בכל כחו (אפילו היה בו שמץ מינות מוחלין לו. והחמירו בזה בזהר ואמרו שצריך שיזעזע כל איבריו ולענות בקול תקיף. ומי שירגיל לעשות כן הנה הוא מבושר שימחלו לו עונותיו אם לא ישוב לכסלה, הרי סגולה אחת.

סגולה שניה. אמרו, שכל הזהיר וזריז נהבמירת שבת בכל תנאיו ובכל דקדוקיו, אפילו עבד עבודה זרה כדור אנוש מומלין לו, שנאמר שומר שבת מחללו, אל תקרי מחללו אלא מחול לו. ולא תקשה

השבת נועם הנשמות, כדאי להביא כאן מה שאיתא מצדיקים[סח] שאף א׳ שנזהר

ביאורים וציונים

לך מה הוסיף בעשותו מצות שבת כדי לכפר עונותיו, הרי זו אמת מן המצות שהיה הוא חייב בהן, דיש לומר דהזירוז היתר הוא המכפר, וכן בעניית אמן.

סגולה שלישית. יכוון בשירת הים שאומרים בכל יום, לאומרה בקול ובשמחה רבה, כאילו אותה שעה יצא ממצרים. שהרי אמרו במדרש, ויסע משה את ישראל מים סוף, שהסיעם מצונותיהם, שנמחלו על ידי השירה שאמרו, שכל מי שנעשה לו נס ואומר שירה מוחלין לו על כל עונותיו. והנה אתר שצונו ה׳ לומר שירה זו בכל יום כדכתיב ויאמרו לאמר, וכדכתב רשב״י שרוצה לומר שנאמר אותה בכל יום בשמחה רבה כשעה ראשונה שאמרנו אותה, ודאי כח סגולתה כל יום כשעה ראשונה למהדרין.

סגולה רביעית. אמרו רז״ל כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו, שנאמר נושא עון ועובר על פשע, למי נושא עון למי שעובר על פשע. לכן יוכיח האדם את נפשו ויאמר לו, למה תסבול יסורים בעולם הזה ובגיהנם על עונותיך, הלא טוב לך לסבול חרפת אנוש וגידופיו ולא תענה, ותשמח ביסורים אלו, כי תעלת רפואה הם לנפשך, זרח בחשך אורך, כמו שאמרו רז״ל, הנעלבין ואינן עולבין שומעין חרפתם ואינן כהסיבין עחסין מאהבה ושמחים ביסורים עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו, פירש החסיד ששלש מדרגות דבר התנא, זו למעלה מזו. ראשונזק מי ששומע חרפתו ומשיב, אבל אינו מעליב את חבירו בתשובתו. שנית, עואינו משיב כלל, אך לבו מר לו בקרבו. שלישית, ששמח ביסורין, הם הדברים של חרפה אשר שמע, אולי גם ה׳ יכפר עונותיו.

סגולה חמישית. היא ההתבודדות שכתבנו למעלה (פרק ס״ח) בשם ספר בית מדות, כי לעתות רצון יפרוש עצמו במקום מיוחד שלא יראוהו בני אדם, וישא עיניו למרום אל מלך יחיד עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות, כמטרה לחץ, כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם, ועל דרך זה כאשר הוא יבא לשום פניו אל אלקיו, כן הוא יתברך ישים אליו, ויחדיו ידובקו, כך שמעתי מפי מורי ורבי החסיד הקדוש כבוד ר׳ יוסף סאגיס זלה״ה, וכך היה הוא עושה. וכן מצאתי לרבינו יצחק דמן עכו, שכמה חסידים היו עושים כן בימיו, ודוק ותשכח כן בדברי רמב״ם ורמב״ן וחובת הלבבות והרב רבינו יונה ז״ל.

סגולה שישית. ישמע בחשק דברי חכם כשדורש יראת שמים ודברי אגדה שמושכין לבו של אדם כמים, שאמרו רז״ל שבזה ימחול עונותיו וכו׳.

(ועיין בספר טהרת הקודש שהאריך לבאר כל הסגולות הללו בהרחבה).

סח. בספר **בית אהרן** (בחלק הליקוטים דף קמו ע״ב) כתב וז״ל, בשם הרב הק׳ רש״ק זצוקללה״ה מוועתק בלשונו הק׳. אום שבת זאל מען אומיטיג זיין בתמיה. מען גיהער זיך זייער שעמען פאר שבת. אזוי ווי שבת איז גרויס זאל איך ניט הארכין. בתמיה. די פעולה איז דער פון אז מען שעמט זיך אויף דער וועלט פאר שבת. אז מען קומט אויף יענער וועלט איז פאראן אזוי איין מענטש וואס ער איז מקיים כל התורה ומצות. נאר ער האט ניט גיהאט דעם תענוג און דעם ברען. קומט ער אהין הייסט מען אים אריין אין ג״ע נאר ער האט ניט גיפילט דעם תענוג אויף דער וועלט. פילט ער דארט אויך ניט דעם תענוג פון ג״ע. וועו עס איז איין נאר איז ער מתרעם. וואס איז דער לייארים פון ג״ע. גיט מען אים אווארף. דאס איז אים ערגער פון כל המיני יסורים כו׳. ביז ער מוז אן קומען צו איין צדיק פון דער וועלט ער זאל אים איין טובה טאן, ע״כ

ובספר **שמע שלמה** מביא תרגומו ללשון הקודש וז״ל, בשבת היתכן להיות מדוכא? ראוי מאד להתבייש מהשבת. הרי השבת גדול ואני לא אקשיב? זה שמתביישים בעולם הזה משבת זה

בדיני שבת ושומרה כהלכתה אך אינו מבקש ומחפש עצות איך "להרגיש" נועם קדושת השבת[סט], אז לעולם הבא גם כשיקבל הגן עדן המגיע לו אבל לא ירגיש הטעם כי מה שהאדם פועל בעולם הזה זוהי הכנתו לחלקו בגן עדן, ואם בעולם הזה לא הכין הרגשה לשבת שהיא מעין עולם הבא כן יהיה לו לעתיד לבא.

ביאורים וציונים

פועל: כשבאים לעולם הבא יש כזה אדם שהוא מקיים כל התורה ומצוות רק שלא היה לו את התענוג ואת ההתלהבות, כשהוא בא לשם אומרים לו להכנס לגן עדן, רק הוא שלא הרגיש התענוג בעולם הזה גם שם הוא לא מרגיש את התענוג של גן עדן, מי שהוא שוטה מתרעם, מה הרעש מגן עדן? אז זורקים אותו, זה גרוע לו מכל מיני יסורים כו׳. עד שהוא מוכרח להגיע לצדיק מעולם הזה שהוא יעשה לו טובה. הפעולה מזה שמתבייש בעולם הזה משבת: שבת מעין עולם הבא, מגיע הוא לשכל ששם הוא ג״כ יתבייש, מה הפירוש? הלא גן עדן זה כל כך גדול ואני לא שומע זאת? עוזר לו השי״ת ששם הוא גם יקשיב.

והוסיף שם מה שאמר הרה״ק ר״מ מקוברין זצ״ל בשם רבינו הקדוש: אם יהודי שומר שבת כהלכתה ועוסק ביום זה בתורה ותפלה, אלא שאין לו תענוג שבת, אין לו את השמחה, הרי אם הוא מאמין לכל הפחות שיש תענוג בשבת ורק הוא לא זכה להשיג זאת, אז אפשרי הדבר שצדיקים יעשו לו טובה, זיי קענען איהם דערליינגען אתענוג אין עולם העליון ע״כ.

ובספר **נתיבות שלום** (כמאמרי שבת דף סג) כתב וז״ל, ולאור זה ניטיב להבין מאמר מרן הק׳ הר״ש מקרלין זי״ע. שאם אינו משתדל להרגיש תענוג הדביקות בש״ק אזי גם בג״ע לא ירגיש שום תענוג, דאף שכל מצוה יש לה ערך בעצם קיומה בפועל בלי כל תענוג, כי המצוות המה כנגד ימי המעשה, אבל בש״ק שכל מהותה בחי׳ נשמה שהיא יומא דנשמתא וכל עבודתה בנשמה, הנה יהודי שאינו משתדל אז להרגיש תענוג הדביקות הרי חסר לו בעיקר השבת, וכמ״ש השבת נועם הנשמות וגו׳ להתעדן באהבתך ויראתך, שזו העבודה בש״ק להתעדן באהבתו ויראתו ית׳. וזה דאיתא מהאריז״ל (בשער הכוונות בשינויים שבין שבת ליו״ט) שבכל הזמנים התעוררות הזיווג עליון היא ע״י התפלות, אבל בש״ק עצם הש״ק מעורר הזיווג. והיינו טעמא לפי שבש״ק עיקר העבודה היא התענוג והשתוקקות וכלות הנפש להשי״ת, ועבודה זו היא לעילא מכל המדרגות בעבודת ה׳ ומכל התפלות.

בסידור **מגן אברהם** (סלונים) מביאו בנוסח אחר קצת וז״ל, הרה״ק מהר״ש מקרלין זי״ע אמר, שמעתי מכריזין בשמים, כי גם מי שעוסק בתורה ובמצוות ושומר שבת כדת, אך אינו משתדל להרגיש תענוג עילאי בשבת קודש, יהיה דינו ככה גם אחרי פטירתו - יתנו לו את חלקו בגן עדן, אך הוא ירגיש שמה את עצמו בבחינת ספסל העומד בגן עדן, שאינו מרגיש מאומה, ע״כ. (ועיין עוד בתורת אבות בהוספות על עניני שבת פרק שני אותיות צ״ו וצ״ז).

סט. בספר **אגרא דכלה** (פרשת כי תבא) כתב וז״ל, תחת אשר לא עבדת את וכו׳. לכאורה הוה ליה למימר על אשר וכו׳. וירמוז לדעתי חוץ הפשוט על אשר לא ענגו את השבת בשמחה, כי אותיות שבת הם תחת אש״ר, היינו אחר אותיות אשר הם אותיות שב״ת, וכבר קדם מאמרינו בפייט לכה דודי מראש מקדם נסוכה, והמ״ש.

ודבר זה נוגע לכל עניני שבת קודש, וכגון לגלות קדושת השבת בתפילות שבת. וכמו שאמר ההפלאה[ע] זי״ע שאפילו בחלק של התפילה בשבת שהוא כמו התפילה של חול צריך גם כן לחדש ולהרגיש שהתפילה אינה כתפילה של חול רק דבר חדש לגמרי, ואין צריך להמתין עד שיגיע לאתה קדשת או לישמח משה להרגיש את נועם השבת אלא אף בתחילת שמונה עשרה בברכת אבות יתפלל באופן אחר כיון שהיא תפילה של שבת והיא תפילה אחרת לגמרי.

וכמו כן במאכלי שבת, איתא[עא] על הפסוק ויברך אלהים את יום השביעי במה ברכו - במאכלי שבת שאין מאכלי שבת כמאכלי חול, ואותו הדג עצמו כשאוכלו בחול הוא דג פשוט, וכשאוכלו בשבת הוא דבר חדש לגמרי, הוא מאכל שבת וצריכין להרגיש את השינוי והברכה שבתוכו שהיא ברכת השבת. ואם אינו מרגישו הוא דומה לאחד שאין לו חשק לאכול ואיבד כל תאוותו לאכילה וכל מה שהוא אוכל, טועם בה טעם תבן, הרי זה סימן שהוא חולה גדול

ביאורים וציונים

ע. **בפנים יפות** (פ׳ יתרו ד״ה לא תעשה כל מלאכה) כתב וז״ל, לא תעשה כל מלאכה וגו׳, וינח ביום השביעי וגו׳, פירש״י כביכול הכתיב בעצמו מנוחה וכו׳, אף דכתיב בדבר ה׳ שמים נעשו, ילמד ממנו אדם שיקדש בדיבורו בשבת, כמ״ש [שבת קיג ע״ב] ודבר דבר [ישעיה נח, יג] שלא יהיה דיבור של שבת כדיבורו של חול, ואין הכוונה על ריבוי דברי חול לבד, דא״כ הול״ל שלא ידבר בשבת דברי חול, אלא הכוונה הוא שיקדש את פיו ולשונו בקדושה יתירה, בין בלימוד בין בתפלה, כגון שלשה ראשונות ששוין בשבת כמו בחול, יתקדש בשבת יותר מבחול, כי הכל תלוי בקדושת המחשבה. בזה מובן מ״ש הכתוב [תהלים קמח, א] שירו לה׳ שיר חדש תהלתו בקהל חסידים, כי השיר עצמו שהיא התורה לא תשתנה לעולם, אלא ההפרש הוא לפי כוונת פה המדבר, כמו שיש הפרש בקדושת המלאכים שאנו אומרים כשם שמקדישים אותו בשמי מרום, אפ״ה יש הפרש בין קדושת אמירתם לאמירתינו. והיינו שאמר, שהשיר חדש יהיה במה שיהיה, תהילתו בקהל חסידים, כי תהלתם יהיה למעלה מתהלת המלאכים, וכענין זה אמר, שלא יהיה דיבורו של שבת כדיבורו של חול, שאפילו אותו דיבור של חול עצמו כשתדבר אותו בשבת יהיה בקדושה יתירה.

עא. בראשית רבה (יא, ד) וז״ל, ר״א בשם רבי יוסי אמר מפני איסטניסים ברכו במטעמים, רבינו עשה סעודה לאנטונינוס בשבת, הביא לפניו תבשילין של צונן אכל מהם וערב לו, עשה לו סעודה בחול הביא לפניו תבשילין רותחין, א״ל אותן ערבו לי יותר מאלו, א״ל תבל אחד הן חסרין, א״ל וכי יש קלרין של מלך חסר כלום, אמר לו שבת הן חסרין, אית לך שבת ע״כ.

וכן איתא בפסיקתא רבתי (פרשה כג ד״ה דבר אחר) וז״ל דבר אחר [ברכו] בטעמים. אמר ר׳ פנחס מעשה בחסיד אחד ברומי שהיה מכבד את ימים טובים ואת שבתות, חדא ערובא, ואית דאמרין ערובא צומא רבה הוי, סליק לשוקא מזבין כלום, ולא אשכח אלא חד נון, והוה טליא דאיפרכא קאים תמן, והוה דין מעלי ליה ודין מעלי ליה, זבני ההוא יהודאה ליטרתא דינר, בעונתן דאריסטון אמר איפרכא לטליא לית הכא נון, א״ל לא סליק יומא הדין לשוקא אלא חד נון וזבניה חד יהודאה ליטרתא דינר, אמר ליה ואת חכים ליה, אמר ליה

וצריך לילך אצל רופא, כך זה שאין לו את החשק ואינו מרגיש החילוק בין דברים שבקדושה לדברים של חול צריך לילך אצל רופא נפשות לרפאותו כי חולה מסוכן הוא.

ישנו בו האור של הנהורא עילאה, השכינה הקדושה השורה על הנרות. וזהו הענין שאומרים הפורס סוכת שלום עלינו, ששייך רק לכלל ישראל, וענין זה כלול בנרות של שבת.

וביותר שורה הקדושה על הנרות של שבת, וכמו שדרשו[עב] במה ברכו, ברכו בנרות וצריך להסתכל בנרות ולראות שכאן בוערים "אדישע שבת'דיקע ליכט" ולראות ממש, איך שהשכינה הקדושה שורה על הנרות, ואינם דומים כלל לנרות הדולקות בימות החול, שבחול בוערת אש ולא אור, אבל בנרות שבת במזמור כ"ט שבתהלים - מזמור לדוד הבו לה' בני אלים שאומרים בקבלת שבת, מצינו מרומז ענין העשר ספירות, ונוהגין לאמרה כחלק מקבלת שבת - והטעם הוא כי הקב"ה ברא את העולם בששה ימים שכל אחד מימים אלו מכוון לאחד מהשש מדות הראשונות (חג"ת נה"י)[עג]. ואח"כ בא יום השבת

ביאורים וציונים

אין, אמר ליה איזיל צווח ליה דטימן אית ליה והוה למלכא, אזל צווח ליה, אמר ליה חייטא אנא, אמר ליה ואית חייט דאכיל ליטרתא דינר, (דמרי') [דבריה], אמר לי מרי יהיבנא לי רשות ואני נשתעייא קדמך, אמר ליה אישתעאי, אמר ליה אית לן יומא חד (והוה) [והוא] חביב עלינן סגיה מכל יומי שתא, מכל חובים דאנו עבדין ביה ההוא יומא מישתרי ומשרן לן, בגין כך אנו מוקרים ליה סגי מכל יומי שתא, אמר ליה הואיל והבאת ראייה לדבריך הרי אתה פטור, מה פרע לו הקב"ה, זמן לו (מתוכו) [בתוכו] אבן אחת טובה של מרגלית, והיה מתפרנס הימנה כל ימיו.

עב. בבראשית רבה (פכ, טו) וז"ל, ר' לוי בשם ר' נזירא שלשים ושתה שעות שמשה אותה האורה, י"ב של ערב שבת, וי"ב של לילי שבת, וי"ב של שבת, וכיון ששקעה חמה בלילי שבת בקש הקב"ה לגנוז את האורה וחלק כבוד לשבת, הה"ד (בראשית ב, ג) ויברך אלהים את יום השביעי, במה ברכו באורה, וכיון ששקעה חמה בלילי שבת והתחילה אורה משמשת התחילו הכל מקלסים להקב"ה, הה"ד (איוב לז, ג) תחת כל השמים ישרהו ע"כ, וכן מובא בילקוט שמעוני תהלים רמז תתפח.

ובספר **סידורו של שבת** (שורש ב עלה יג) כתב וז"ל, ואתה תחזה מה שמבואר (ילמדנו; ילקוט בהעלותך תשיט) אם שמרתם נרות של שבת, אני מראה לכם נרות של ציון וכו'. ואיני מצריך לכם לראות באורה של חמה, אלא בכבודי אני מאיר לכם וכו'. מורה על האמור בדברינו, שעל ידי הנרות של שבת נוכל לקבל אורה מההוא אור שברא הקדוש ברוך הוא ביום ראשון הנגנז לצדיקים. וזהו שאמר שאינו מאיר באור החמה, שהוא אור המאיר עתה לעין כל, רק אור כבודו יתברך בחינת אור הגנוז הנזכר.

עג. **בשל"ה הקדוש** מסכת חולין פרק תורה אור אות כ"ב וז"ל ועל זה נאמר (דברים לב, ז), זכור ימות עולם. וימות העולם הקדמונים הקדושים הם ששה מדות העליונים, אשר עליהם נאמר (שמות כ, יא), כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ ולא כתיב בששת, ופירש הזוהר וכן כתבו כל המקובלים, כי ששת ימים הם שמים וארץ ושלימותם וקיומם, כי בהמצאם ימצאו כל המעשים. כי באצילות הששה ספירות שהם הימים העליונים הכלולים מדין ורחמים אור וחושך, שהם חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד, נפעלו כל מעשי בראשית ונעשו ששה ימים למטה, ונפעל כל פעולה

שהוא מכוון למדה השביעית - מדת המלכות, ושבת נקראת שבת כלה מלכתא, וכן אומרים בשבת ישמחו במלכותך שומרי שבת. ולכן כשבא זה הזמן של גמר כל הבריאה בסוף הששה ימים, הננו מקבלים פני השבת במזמור לדוד, [שנאמרה ע״י דוד המלך שהוא הרועה השביעי שהיא מדת המלכות]. ומזמור זה כולל בה ענין שלימות הבריאה, ומרומז במש״כ ג׳ פעמים הבו לה׳ בנגד הג׳ ספירות עליונות של חכמה בינה ודעת, ואחר כך ז׳ פעמים ״קול״ שכל אחד מהם הוא כנגד אחת משבע המדות. הראשונה היא קול ה׳ על המים שָׁמַיִם מורה על מדת החסד וכדנתבאר לעיל, והשניה, קול ה׳ בכח שהוא מורה על מדת הגבורה, וקול ה׳ בהדר שהוא מדת התפארת וכן כולם.

בחכמת הנגינה - ענין הנגינה גם כן מיוסד על פי סוד העשר ספירות ושבע מדות[עד]. כי הנה ידוע שיש

ביאורים וציונים

דבר יום ביומו, כאשר יתבאר בארוכה. ויום השביעי שבת קודש היא מידה שביעית, שבה עשו שביתה של הששׁ ספירות כמו שיתבאר, הרי כל הימים קדושים ושבת קודש קדשים.

ועוד כתב השל״ה הקדוש מסכת חולין פרק תורה אור. אות נ״ב וז״ל כי ששת ימים שלמטה שורש שרשם הם שש מדות שלמעלה, ׳חסד׳ ׳גבורה׳ ׳תפארת׳ ׳נצח׳ ׳הוד׳ ׳יסוד׳. הרי ׳גבורה׳ ו׳הוד׳ שהם מדות הדין הם יום שני וחמישי. וכן כתב הרקנטי בפרשת בראשית וזה לשונו, ומסוד שבעת ימי בראשית שזכרנו, תבין מה טעם יום שני וחמישי ימי דין, ומפני זה נהגו להתענות בהן, כי הרמז בהן לספירות הגבורה והחוד, עכ״ל.

ובמאור עינים פרשת לך לך וז״ל אמנם נודע כי השם יתברך מנהיג את העולם על ידי שבעה מדות שהם שבע ימים שהעולם סובב בהם ונקראים ימי עולם וימי הבנין והתחלתן ממדת החסד כמו שאמר הכתוב (תהלים פ״ט, ג׳) עולם חסד יבנה וכמו שהנהגת העולמות על ידי שבעה ימים אלו כמו כן צריך העובד ה׳ שהוא עולם קטן והוטבעו בו שבעה מדות אלו שהן אהבה ויראה והתפארת וכו׳ כנודע.

עד. **בספר פאת השולחן** (בהקדמה) מונה שם שבחי רבו הגר״א זצ״ל וז״ל, שהיה ידיו רב לו בכל החכמות וז״ל וחכמת מוסיקה ושיבחה הרבה הוא חי׳ אומר אז כי רוב טעמי תורה וסודות שירי הלוים וסודות תיקוני הזהר א״א לידע בלעדה ועל ידה יכלים בנ״א למות בכלות נפשם מנעימותי׳ ויכולים להחיות המתים בסודותי׳ הגנוזים בתורה הוא אמר כמה ניגונים וכמה מדות הביא מרע״ה מהר סיני והשאר מורכבים.

ואיתא **בתיקוני זהר** (תיקון כ״א דף נא ע״ב) וז״ל, ועוד שופ״ר הולך רבי״ע דרגא תרי טעמי, בההוא זמנא דיתמחון חיביא מעלמא, סלקא צלותא בנגונא בארבע מינין, דאינון שיר פשוט ודא י׳, שיר כפול ודא י״ק, שיר משולש ודא יק״ו, שיר מרובע ודא יקו״ק, בשמא דיקו״ק סלקא צלותא דאיהי שכינתא, אורייתא בנגונא, שכינתא בנגונא, ישראל סלקין מגו גלותא בנגונא, הדא הוא דכתיב אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה׳.

ובספר יערות דבש (ח״ב דרוש ז ד״ה מחכמת) כתב וז״ל, מחכמת המוזיקא אין לדבר, כי היא חכמת השיר, ובזה נבין כל ענייני הטעמים ונקודות ושיר השירים בתורה ונועם מליצת הלוים וכדומה בכל פרטי הדברים, והם נגונים ישרים לשמח הלבבות להסיר מרה שחורה, ולקנות הנפש שמחה שיחול בה רוח אלוה כמעשה הנביאים. ומה רב כחה של חכמה זו, אשר כל מלאכי מעלה וגלגלי שמים כולם ינגנו וישירו בשיר ונגון נועם כפי סדר טוב הקולות

שבע קולות (נאטן), [והשמינית היא האוקטבה] וכל אחת מהן מכוונת לא' באמת הראשונה והיא מה שנקראת מהספירות התחתונות[עה]. ובשיבוא משיח

ביאורים וציונים

וחצי קולות, וכולם יש להם שורש בחכמת האמת, וכל תנועה יש לה שורשים, וכבר הארכתי כיצד היתה כוונתם בתנועת עולמות עליונים בנגנם ובשירם ובתנועותם, כפי הנועם והניגון בחכמה הנ"ל בפה ובכלי להשמיע קול אחד.

ובספר **באר מים חיים** (פרשת תזריע, פרק יג) כתב וז"ל, ומכל שכן מי שחננו ה' בדעה ובינה יתירה להשכיל על מוצא הדבר שורש הנגינה בשמים מזמעל איה מקום מוצאו ומבואו בשורש המרכבה העליונה בשיעור קומה של יוצר בראשית ברוך הוא, ואיך שכל העולמות מתקשרים ומתיחדים על ידי תנועת הנגינה כנודע מסוד שירת הלוים בבית המקדש (ועיין בליקוטי תורה ובסידור האר"י ז"ל בכוונת שיר הלוים).

עה. בספר **דברי ישראל** (פרשת מקץ, ומאמר אחד מרמזי חנוכה) כתב וז"ל, קחו מזמרת הארץ בכליכם, על דרך דאיתא בספר קדושת לוי עה"כ ובשירי דוד עבדך. וזה לשונו, כי הניגונים של העבודה וכן בעבודת הלוים לשורר, הוא הנקרא אקטאווע ויש מדרגה בתר מדרגה. היינו כמו שיש אהבה להבורא ב"ה גבוה על גבוה גם בחי' יראה גבוה על גבוה, כך הוא הניגונים. וזה פירוש ובשירי דוד עבדיך וכו' עי"ש בלקוטים. ועל דרך זה י"ל כאן. זהו שמרומז קחו מזמרת הארץ בכליכם, פי' מזמרת הארץ היינו חכמת הנגינה כפירש"י שמזמרין וכו'. ור"ל קחו מזמרת הארץ היינו ליקח רמיזא דחכמתא לעבודת הבורא מחכמת הנגינה. היינו כאמור בקדושת לוי הנ"ל.

...הן אמת שאין שום דבר גשמי בעולם שאין לו שורש ברוחני למעלה כנודע. ובפרט חכמת הנגינה היא ידוע ששרשה למעלה בקדושה גבוה מאוד מאוד. כנודע מעבודת הלוים במקדש. בשירה ובזמרה בכנורות ובנבלים ובכלי שיר אין מספר בכל מיני חכמת הנגינה והמוזיק"א, וכדאיתא בתקזה"ק (תיקון י"א) דאית היכלא דלא מפתח אלא בנגינה ובגין דא דהמע"ה מתקרב להחיא היכלא בנגינה וכו' עי"ש. ובעבודת הקודש (ח' התכלית פ' יו"ד) וז"ל בגין דנשמתא אתגזרת מלעילא ורגילה בניגונים ובשיר של מלאכי השרת והגלגלים, ע"כ בהיותה בגוף ושומעת נגון אז מוצאה נחת רוח ונהנת לפי מה שהיתה רגילה בהיותה דבקה ביסודה. ומריבוי ההנאה והעריבות ראוי' לשרות עלי' רוח אלקים כפי הנהגתה ביסודה הראשון עי"ש. ובאור החמה על הזוה"ק (שמות ד), ובהקדמת הרמ"ב ז"ל לספר היצירה, וביערת דבש (ח"ב ד"ז) ז"ל, כל החכמות הם פרפראות וצורך לתורתינו ומחכמת המוזיק"א אין לדבר כי היא חכמת השיר וכו'. ומה רב כחו של חכמה זו אשר כל מלאכי מעלה וגלגלי שמים כולם ינגנו וישוררו כפי סדר טוב הקולות וחצי קולות וכולם יש להם שורש בחכמת אמת וכו' עי"ש. היוצא לנו מכ"ז שחכמת הנגינה שרשה גבוה מאוד מאוד כאמור אבל מ"מ יש לדעת השייכת שיש לה עם בני בינה כנ"ל. הן אמת איתא בפרדס בערכי הכנוים דנגון סודו בבינה עי"ש. אמנם הוא צריך ביאור.

ולהבין זה יש להקדים ב' הקדמות. א'. מחכמת הנגינה. ב'. מחכמת אמת. והשורש הוא אחד כאמור לעיל וביערת דבש הנ"ל. ומתחלה נבוא אל ההקדמה מחכמת הנגינה. והוא דידוע לחכמי הנגינה ומבואר בדברי המקובל אלקי הבעל משנת חסידים ז"ל בספר הון עשיר שלו על המשניות (יומא פרק ג'). היות חכמת הנגינה והמוזיק"א חצבה עמודי' שבעה. היינו שהיא בנוי' על שבע מדריגות הקול מנמוך לגבוה ומגבוה לנמוך ויותר משבע אֵין. היינו למשל כשהולך ועולה במדרגות קול הנגינה מנמוך לגבוה, אזי מאחת ועד שבע הם קולות משניין דא מדא כל קול שמגביה הוא מין אחר לגמרי, וכשבא לקול דרגא השמינית הגבוה מכולם, הוא עצם וגוון חד עם הקול דרגא הראשונה הנמוכה מכולם

ביאורים וציונים

שהתחיל בה, ואין הפרש ביניהם כלל אלא שהם אקטאוועס חלוקים זו אקטאוועע גבוה וזו אקטאוועע נמוכה. וכן בהיפוך כשהולך ויורד במדריגות קול הנגינה מגבוה לנמוך. אזי מאחת ועד שבע כל קול שהולך ויורד הוא מין אחר לגמרי, עד שיורד ובא לקול דרגא השמינית הנמוכה מכולם, הוא עצם וגוון חד עם הקול דרגא השמינית הגבוה מכולם שהתחיל בה, ואין הפרש ביניהם כלל אלא שהם אקטאוועס חלוקים כנ״ל.

ולכן למשל שני אנשים מנגנים נגינה אחת וזה תופס דרגא זו וחבירו דרגא גבוה ממנו, אזי אם השני דרגות המה מאחת ועד שבע הם תרתי דסתרי אהדדי ומבלבלים את אוזן השומע כידוע. אבל אם השני דרגות הם אחת והשמינית הם עריבים לאוזן השומע, מפני שהם עצם וגוון חד רק אקטאוועס חלוקים זו אקטאוועע גבוה וזו אקטאוועע נמוכה ובבת אחת הם עריבים לאוזן כי אחת הם כאמור. ואמר ע״ז בס׳ הון עשיר הנ״ל, וסימנך מה שאמר דהמע״ה ראש המשוררים למנצח על השמינית. היינו השני קולות אחת והשמינית שהם רחוקים זה מזה שמונה מעלות הם נקראים שמיניית. וכשנשמע קולם בבת אחת הם עריבים למשמע אוזן עי״ש בשינוי לשון קצת. וכל זה הוא ידוע ומובן לכל חכמי הנגינה והמוזיק״א.

אמנם יש עוד דבר בזה, והוא כי לא זו בחכמת הנגינה והמוזיק״א בלבד שהיא בנוי׳ משבע מדריגות הקול ולא יותר, אלא כי אף אין כלל במציאות בעולם יותר משבע קולות. כי כל הקולות שבעולם מקול רעם ורעש גדול עד הקול הנמוך שבנמוך. כולם המה מכלל השבע מדרגות הקולות הללו לא יותר. אלא שהם אקטאוועס חלוקים גבוה על גבוה עד אין מספר. ולא זו שאין במציאות בעולם יותר משבע קולות. אלא אף אין שום תפיסה והשגה בשכל האנושי אפילו לצייר במוחו דרגא קול שמיני יותר משבע קולות ודו״ק מאוד והבן זה.

כלל היוצא מהקדמה זו. א׳. שחכמת הנגינה היא בנוי׳ על שבע מדרגות הקול ויותר אין. ובס׳ הון עשיר הנ״ל אמר ע״ז וסימנך שבעה קולות שאמר דהמע״ה על המים עי״ש. ב׳. השבע מדרגות הקול הם קולות משניין דא מדא. והקול דרגא השמינית הגבוה מכולם עם הקול דרגא הראשונה הנמוכה מכולם הם עצם וגוון חד אלא שזו אקטאוועע גבוה וזו אקטאוועע נמוכה. יצא מהכלל זה עוד כלל. ג׳. שהדרגא הגבוה מכולם הוא הנמוך מכולם והנמוך מכולם הוא הגבוה מכולם כאמור. ונקוט הני כללי בידך.

ועתה נבוא אל ההקדמה מחכמת אמת. ויבואר ע״פ האמור לעיל מס׳ אוהב ישראל וע״פ הידוע מזוה״ק ומסה״ק. והוא. א׳. הנה ידוע עולם חסד יבנה היינו ז׳ ימי הבנין הלא המה שבע מדות הקדושים מחסד ולמטה שהעולם מתנהג בהם כנ״ל. והשבע מדות אלו הם נקראים בני בינה והשמינית לעילא היינו מדת בינה היא אם הבנים כנודע. גם הם נקראים ז׳ קולות והשמינית מדת בינה נקראת קול גדול והיא קלא עילאה הכוללת שאר הקולות וממנה יצאו כולם ועלי׳ נאמר וקול שופר חזק מאוד, כמבואר בזוה״ק ובאור החמה שם בפ׳ יתרו עה״כ וכל העם רואים את הקולות עי״ש. ב׳. הנה הז׳ קולות אלו היינו השבע מדות הקדושים מחסד ולמטה שהעולם מתנהג בהם כנ״ל, יש בהם השגה בעוה״ז. והשמינית מדת בינה שהיא קלא עילאה לית בי׳ השגה בעוה״ז, כנודע מסה״ק שהיא מדה דקיימה לשאלה ולא למנדע, כמו״ש שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך, וכמו״ש בזוה״ק הנ״ל שעלי׳ נאמר וקול שופר חזק מאוד היינו שאין בה השגה בעוה״ז, עד לימות המשיח שאז נאמר והי׳ ביום ההוא יתקע בשופר גדול, והבן. ג׳. הנה הז׳ קולות היינו השבע מדות הקדושים בני בינה כנ״ל, כל מדה ומדה היא בחי׳ אחרת. מדה זו בחי׳ חסד ואהבה, ומדה זו בחי׳ גבורה ויראה וכן השאר כידוע. והשמינית קלא עילאה היינו מדת בינה עם הראשונה מדת מלכות הם בתואר וגוון חד בסוד כאמא כבתה. אלא שהיא עלאה והיא תתאה בסוד אמא עלאה אמא תתאה ה׳ עלאה ה׳ תתאה

בב״א יהיה קול שמיני ואז יהיו ניגונים באופן אחר לגמרי - שיר חדש, כמ״ש למנצח על השמינית, וכמו שאיתא (ערכין יג ע״ב) שהכנור בבית המקדש היתה של שבע נימין וכשיבוא משיח יהיה לה שמנה נימין. ובעולם התחיה יהיה לה עשרה נימין[עו].

ויש לדעת שבחכמת הנגינה יש סודות נפלאים, ועל כן בבית המקדש היתה הנגינה עבודה גדולה מאד, וזו היתה עבודת הלויים ונקראת עבודת עבודה[עז] שעומדת במעלה מעבודת משא. שעל ידי שהיו מסדרים את הקולות השונים בסדר מיוחד היו ממשיכים אורות חדשים. וכמ״ש

ביאורים וציונים

וכיוצ״ב, כנודע זאת ומבואר בכ״מ בזוה״ק עי״ש ודוק והבן כ״ז כי עת לקצר.

עתה נחזור אל הכלל השני מחכמת הנגינה. היות השבע מדרגות הקול הם קולות משניין דא מדא. והקול דרגא השמינית הגבוה מכולם עם הקול דרגא הראשונה הנמוכה מכולם הם עצם וגוון חד אלא שזו אקטאווע גבוה וזו אקטאווע נמוכה. היינו כנגד ז׳ ימי הבנין ז׳ קלין עילאין הלא המה שבע מדות הקדושות שכל מדה ומדה היא בחי׳ אחרת כנ״ל. והשמינית מדת בינה עם הראשונה מדת מלכות הם בתואר וגוון חד בסוד כאמא כבתה. אלא שהיא בחי׳ עלאה והיא בחי׳ תתאה בסוד אמא עלאה אמא תתאה ה׳ עלאה ה׳ תתאה כנ״ל והיינו ממש כאמור ודו״ק. כלל היוצא לנו מזה. המדה שמינית בינה והראשונה מלכות הם בתואר וגוון אחת כאמור.

ועתה נחזור אל הכלל השלישי מחכמת הנגינה. שהדרגא הגבוה מכולם הוא הנמוך מכולם והנמוך מכולם הוא הגבוה מכולם עי״ש. זהו שאמר הלל (ויק״ר פ׳ א׳) השפלתי היא הגבהתי הגבהתי היא השפלתי כמובן וכמבואר בדברינו בכללים עי״ש והבן. גם יובן בזה מאמר אחד בסידור הרב ז״ל עה״כ ברוך ה׳ עושה נפלאות לבדו וכו׳, וז״ל, כלל הידוע בכל מקום שכל הגבוה גבוה במעלה יותר, יותר יוכל להשפיל א״ע למטה מטה ביותר, וכל שאינו גבוה כ״כ לא יוכל לירד למטה כ״כ עי״ש לדרכו בקודש. היינו כמו שאנו רואין בחכמת הנגינה למשל כשהולך ועולה במדרגות הנגינה מלמטה למעלה, אזי בכל שבע המדרגות שהולך ועולה אין בהם צד השפלה אל הדרגא שלמטה הימנו. אך ורק כשבא אל הדרגא קול נגינה השמינית הגבוה גבוה מכולם הוא שוה ממש בגוון חד עם הדרגא קול נגינה הראשונה השפלה ונמוכה מכולם. הרי שכל הגבוה גבוה במעלה יותר, יותר יוכל להשפיל א״ע למטה מטה ביותר כאמור. ובזה ימתק מאוד הכתוב והאיש משה עניו מאוד מכל האדם, כי לפי שהי׳ גבוה מכל אדם הי׳ עניו מכל אדם כנ״ל ודו״ק והבן.

וכן ג״כ יובן בזה הכתוב שבע יפול צדיק וקם. ולכאורה אינו מובן מהו בכוון שבע דווקא. אלא היינו כמו בחכמת הנגינה למשל כשהולך ויורד בשבע מדרגות קול הנגינה מגבוה לנמוך, אזי עד שבע הוא הולך ונמוך. וכרגע שבא לירד אל השמינית מיד הוא קם ועומד על המדרגה הראשונה הגבוה שהי׳ בו בתחלה. ונמצא מחותיתי׳ צבחר צבחר מסוקיתי׳ קם כולא כחדא ההיפוך ממה שנאמר בחורבן עי״ש במדרש עה״כ השליך משמים ארץ. זהו בכוון שבע יפול וקם כאמור ודו״ק.

עו. וז״ל הגמ׳ שם: דתניא, רבי יהודה אומר כנור של מקדש של שבעת נימין היה, שנאמר שובע שמחות את פניך, אל תיקרי שובע אלא שבע. ושל ימות המשיח שמונה, שנאמר למנצח על השמינית, על נימא שמינית. של עולם הבא עשר, שנאמר עלי עשור ועלי נבל עלי הגיון בכנור, ואומר הודו לה׳ בכנור בנבל עשור זמרו לו שירו לו שיר חדש.

עז. ברש״י במדבר פרק ד׳ פסוק מ״ז וז״ל עבודת עבודה הוא השיר במצלתים וכנורות שהיא

בזוה״ק[עח] שיש היכלות בשמים שאי אפשר ליכנס לתוכם כי אם על ידי נגינה. ובשבת הוא הזמן ליכנס שם ועל כן נוהגין בשבת לשיר זמירות כדי לפתוח היכל קדוש זה. [וזה מביא לתשובה כי הנגינה הוא ההתבטאות של הלב][עט].

בצבעים - איתא בזוה״ק[פ] שכנגד העשר ספירות יש עשר צבעים. ונדבר משנים מהם, מדת החסד מכוונת לצבע לבן, והוא הצבע של החלב שהתינוק יונק משדי אמו. ונבאר בהקדם כללות ענין פרנסת האדם.

ביאורים וציונים

עבודה לעבודה אחרת, ועבודת משא כמשמע.

עח. **בתיקוני זהר** (תיקון יא דף כו ע״ב) וז״ל, דאית היכלא דדמעה, דלית לה רשו למפתח אלא בדמעה, ואית היכלא דנגונא, דלית לה רשו למפתח אלא בנגונא, ובגין דא דוד מתקרב להאי היכלא בנגונא, הדא הוא דכתיב (מלכים ב, ג) והיה כנגן המנגן, ואית היכלא דנחורא, דלא מתפתחא אלא לבר נש דהוה מתעסק בנהורא דאורייתא.

בספר **אמת ואמונה** מהרה״ק מקוצק זצ״ל (דף פב) כתב וז״ל, במלכים ב׳ (ג, טו) והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד השם. מי שהוא מנגן כשר ואין לו שום פניה יכול לקרב את הגאולה. כי היכל הנגון קרוב להיכל המשיח, אז ותהי עליו יד ה׳. וזה פירוש כנגן המנגן, אם המנגן אין לו שום פניה כמו הנגן היינו הכנור, אז ותהי עליו יד ה׳.

עט. בספר **שם משמואל** שמחת תורה שנת תרפ״א וז״ל ונראה דהנה כתב בברית מנוחה שהכהן כשהי׳ מרגיש בעבודת הקרבן שהבעלים עדיין לא עשו תשובה שלימה הי׳ מרמז להלוי שבשירה שלו ילהיב לב הבעלים לתשובה. ובפשיטות אינו מובן שקרבן יחיד אינו טעון שירה. ומוכרח לומר שלאו בשירה של אותו הקרבן, אלא בשירת היום של קרבן ציבור מיירי, והשירה היתה מגביהה את לב ישראל ומחברת אותם לאביהם שבשמים, ואז מזילא מתעורר לבו לעשות תשובה.

פ. **בקדושת לוי** (פ׳ תצוה ד״ה נבוא) כתב וז״ל, וזהו הרמז בגמרא (תענית יא ע״ב) במה שימש משה בימי המלואים בחלוק לבן שאין בו אימרא, כי יש לכל צדיק וצדיק בחינות מיוחדות שעובד בהם את הבורא, וכל בחינה יש לה גוון מיוחדת, אברהם בגוון הנוטה ללבן, יצחק בגוון אדום, יעקב בגוון ירוק (זוה״ק ח״ג רטו ע״א), וכן משה גוון מיוחדת וכן אהרן, וכן לכל צדיק וצדיק מדה מיוחדת וגוון מיוחד. והנה כאשר הצדיקים מסתכלים על האי״ן, ואז הם בטלים במציאות, כל אחד יכול לעבוד את הבורא בכל המדריגות שבכל הצדיקים, והאי״ן על שאין בו שום גוון וציור נקרא לבן (זוה״ק ח״ב טו ע״א), כאשר כתבו כל המחקרים שגוון לבן אינו גוון כלל, כי לבן מקבל כל הגוון.

ובקדושת לוי (בליקוטים בד״ה בן חכם ישמח אב) כתב וז״ל, ונמצא רומז על אחדות וזהו הרמז הן האחדות בא מירא׳ ה׳ כשהם ביראה מחמת הסתכלותם על שורשם אז הם באחדות גמור. וזה הרמז במאי דאמרינן בגמרא (תענית יא ע״ב) במאי שמש משה בימי המלואים בבגד לבן שאין בו אמרא, כי הנה לכל צדיק וצדיק יש בחינה מיוחדת שעובד בה את הבורא יתברך, אברהם הי׳ לו מדה הנוטה קצת למראה לבן יצחק במדה שמראה אדומה יעקב במדה שמראה ירוקה ולמשה מדה אחרת ולאהרן מדה אחרת ולכל צדיק וצדיק מדה מיוחד לעבוד בהם הבורא ב״ה, אך כאשר הצדיקים מסתכלים על האי״ן ואז הם בטלים במציאות מחמת גודל האור של האי״ן ואז הם באחדות גמור, ונמצא על בחינה הזאת כל אחד יכול לעבוד את הבורא יתברך שמו בכל המדריגות שבכל הצדיקים. והנה האי״ן שאין שם שום גוון וציור בו הוא נקרא לבן כאשר כתבו כל המחקרים המה בספריהם שגוון לבן אינו גוון וצבע ואינו נקרא כלל גוון וצבע. כי מלבן נעשים כל הגוונים וכו׳.

הנה קודם החטא של אדם הראשון היה העולם מתנהג באופן שהקב״ה מפרנס את האדם בלי שום השתדלות מצדו, ועבודתו היתה רק בעניני עבודת ה׳. אבל אחר החטא שגירשו ה׳ מגן עדן וקללו בקללת בזעת אפיך תאכל לחם, הוצרך כבר להשתדל עבור פרנסתו וליגע בכחות עצמו כדי להתפרנס, וכבר לא היה באופן של חסד גמור. וכך הוא ברוב בני אדם שיגעים לפרנסת עצמם, ואפילו בני אדם שמקבלים פרנסתם מיד עשיר ואינן יגעים בכחות עצמם גם כן אינו חסד גמור שהרי חסד גמור פירושו שנותנו לו בלי שום תשלום או סיבה עצמית כלל, אבל עשיר המרחם על העני, ונותן לו מהונו הוא מחמת המצב הירוד של העני על שאין לו די סיפוקו וזה מעורר מדת הרחמנות בפנימיותו ומשתוקק להטיב עמו וכדי להשביע אותה תשוקה נותנו לו, אבל אף שלמצוה גדולה יחשב מ״מ אין זה חסד גמור.

וכמו כן ספרו על הר״ר בונם שבא אליו עני, והוא כבדו ונתן לו כדי צרכיו ואחר כך הוסיף ליתן לו עוד נתינה, והסביר כוונתו לתלמידיו שבפעם הראשונה כשנתן היה זה מחמת רחמנותו, אבל פעם השניה היה רק לעשות חסד עם העני. אמנם יש מקום אחד שבאה לאדם פרנסתו בחסד גמור בלי שום אתערותא דלתתא, והוא תינוק היונק משדי אמו, ולכן צבעו לבן שהוא תכלית החסד.

ובזה יובן מה שפירש רש״י על הפסוק (דברים ח ג)[פא], תפל ולבן, על שתפלו על המן, שהרי המן ניתן לכלל ישראל בחסד גמור בלי שום פעולה של התעוררות מצד המקבל ובלי השתדלות כלל. וזו היתה טענת משה רבינו ע״ה שעל מאכל שהוא בתכלית הלבן - חסד גמור, ע״ז אתם מתרעמים, הרי אין טוב ממנו.

וצבע אדום הוא כנגד מדת הגבורה, ומצינו ענין הגבורה ביין שצבעו אדום, וכמ״ש (תהלים עה, פה) כגבור מתרונן מיין, וכששותין יין מרגישין גבורה בלב (כשאין שותין יותר מדי). והאדמימות היא מעצם תכונת היין, ולכן לפי הרמב״ן[פב] אין יוצאין ידי חובת קידוש כי אם ביין אדום, ע״ש הפסוק (משלי כג, לג) אל תירא יין כי יתאדם, שלכל דבר ישנו צבע המיוחד לו לפי מדתו.

וגם אצל אומות העולם, אף שהם לא חזו מכל מקום מזלייהו חזי בדבר זה. כי

ביאורים וציונים

פא. וד״ל בין פארן ובין תפל ולבן - אמר רבי יוחנן [רשב״י] חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו תופל ולבן, אלא הוכיחן על הדברים שתפלו על המן שהוא לבן, שאמרו (במדבר כא, ה) ונפשנו קצה בלחם הקלוקל ועל מה שעשו במדבר פארן ע״י המרגלים, ע״כ.

פב. **רמב״ן במס׳ ב״ב** (דף צח ע״א ד״ה חמר, ומובא לשונו בכנית יוסף סימן ער״ב) כתב וז״ל, מכל מקום לענין קידוש בענין אדום ושם מצאתי בירושלמי א״ר ירמיה מצוה לצאת ביין אדום מאי טעמא אל תרא יין כי יתאדם ומשמע דאפילו בדיעבד לא יצא דעד שיהיה בהן מראה יין דיעבד הוא ומצוה לצאת דיעבד נמי הוא דגמ׳ דילן לאו לכתחלה בלחוד היא.

הנה לכל אדם יש לו מזל שהוא כוחו בשמים [והם ההרגשים הטבעיים שמטין דעתו לצד א׳, כמו שרואין אצל כל הבעלי חיים שכל מעשיהם נעשים על פי איזו מדה מיוחדת ואף בלא חינוך לזה, כמו שכל אחד יברח מן הדברים המסוכנים לו]. וכמו שאמרו במס׳ ב״ק[פג] (דף ג ע״ב) שקל יותר להרוג בעל חי מלהרוג אדם, שאדם יש לו מזל, כח בשמים השומרו, ולכן אף שור שמועד להרוג את הבהמה אינו מועד להרוג את האדם, כי לאדם יש שמירה מכח מזלו. וכן במס׳ מגילה[פד] (דף ג ע״ב) כתוב שדניאל ראה וחבריו לא ראו אבל גם הם הרגישו פחד, ומפרש בגמ׳ שפחדם בא מהא שמזלייהו חזי. וכן לעכו״ם יש מזל ומזה בא מה שהם מרגישים שלבן הוא צבע של חסד, ולכן כל הרופאים מלובשים בלבן. והוא כפי מה שפירש״י (בראשית יח, ג) שמלאך רפאל הוא מלאך של חסד, ואף שהם יאמרו טעמים אחרים, אבל מכל מקום זהו הטעם האמיתי. וכן כשרוצים שאדם שהולך יעצור מהליכתו, מראים לו אור אדום, שאדום הוא צבע של גבורה, שענינו צמצום ולא להתפשט יותר, והוא דבר פלא שדברים אלו נתפשטו בכל העולם כולו, והטעם כנ״ל שכל העולם נברא במדות והם הגורמים לדברים אלו.

קערת הסדר - בליל הסדר, הקערה מסודרת על פי העשר ספירות[פה], הג׳ מצות הם כנגד הג׳ ספירות הראשונות ועל גביהם ששה מינים שהם שש מן הז׳ תחתונות והקערה עצמה הוא כנגד המלכות וסך הכל הם עשר כנגד העשר מכות שבאים מהעשר ספירות.

ועתה יבאר את העשר ספירות בפרטיות איך שהן נחלקות שהן שלש אמות ושבע בפולות פירוש שהשלש אמות הן

ביאורים וציונים

פג. וז״ל הגמ׳ שם: מאי שנא גבי אדם דכתיב כי יגח, ומאי שנא גבי בהמה דכתיב כי יגוף, אדם דאית ליה מזלא כתיב כי יגח, בהמה דלית לה מזלא כתיב כי יגוף, ומלתא אגב אורחיה קמ״ל, דמועד לאדם הוי מועד לבהמה, ומועד לבהמה לא הוי מועד לאדם.

פד. וז״ל הגמ׳ שם: וראיתי אני דניאל לבדי את המראה והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה אבל חרדה גדולה נפלה עליהם ויברחו בהחבא. מאן נינהו אנשים, אמר רבי ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא זה חגי זכריה ומלאכי, אינהו עדיפי מיניה, ואיהו עדיף מינייהו. אינהו עדיפי מיניה, דאינהו נביאי ואיהו לאו נביא. איהו עדיף מינייהו, דאיהו חזא ואינהו לא חזו. וכי מאחר דלא חזו מאי טעמא איבעיתו, אע״ג דאינהו לא חזו מזלייהו חזו. אמר רבינא שמע מינה, האי מאן דמיבעית אע״ג דאיהו לא חזי מזליה חזי. מאי תקנתיה ליקרי קריאת שמע. ואי קאים במקום הטנופת לינשוף מדוכתיה ארבע גרמידי, ואי לא לימא הכי, עיזא דבי טבחי שמינא מינאי.

פה. מובא בבאר היטב (או״ח סי׳ תע״ג ס״ק ח׳) וז״ל, סדר הקערה של האר״י מועתק מספר עץ החיים וז״ל, סדר הקערה של השמורות יהיו כסדר הזה והוא שתקח ג׳ מצות שמורות ותניח הכהן למעלה ואחריו לוי ולמטה ממנו הישראל שהם כנגד ג׳ מוחין דאבא עילאה ואח״כ תקח מרור וכרפס וחרוסת וב׳ מיני תבשיל זרוע של טלה צלויה וביצה מבושלת ותניח אלו הה׳ דברים למעלה על הג׳ מצות דהיינו זרוע שהיא חסד בימין שלך וביצה שהיא גבורה בשמאל שלך מרור שהוא רומז לת״ת

חכמה בינה ודעת והשבע כפולות הן ושבעת ימי הבנין חסד גבורה תפארת כו' והנה הטעם שהג' הראשונות נקראות בשם אמות יתבאר בהמשך הפרק, ועכשיו נבאר למה הראשונות לא נקראות כפולות והשבע האחרונות נקראות כפולות, כי בעולם יש שני כוחות, כח הקדושה והיפוכו שהוא כח הטומאה, ונבראו באופן שזה לעומת זה. אמנם אין לכח הטומאה חלק בכל העשר ספירות כי אם בשבע המדות התחתונות. ולכן השבע מדות נקראות כפולות, שהן אחת מצד הקדושה ואחת מצד הטומאה[פו].

לדוגמא, מדת החסד, שהיא גם כן מדת האהבה (בבחינה מסויימת) ניתן להיאמר שהיא שייכת גם בחלק הטומאה, ועל פי דברי הבעש"ט[פז] שדרש על הפסוק (ויקרא כ, יז) ואיש אשר יקח את אחותו וגו' חסד הוא, שא' שעובר על איסור עריות הרי הוא לוקח מדה קדושה - מדת החסד ומפילו לתוך הטומאה.

[אגב נבאר ביתר עומק דברי הבעש"ט בהקדם ביאור מה שהביא רש"י הק' את המדרש על הפסוק הנ"ל, וז"ל אם תאמר קין נשא אחותו, חסד עשה המקום לבנות עולמו ממנו, שנאמר (תהלים פט, ג) עולם חסד יבנה עכ"ל. והביאור בזה, שהרי מצינו שקין נשא את אחותו שהיתה תאומתו, ולכאורה האיך נשאה הרי היתה אחותו, ועל זה מתרץ הפסוק כאן ש"חסד הוא" שזה היה חסד גדול מאת הקב"ה שהתיר לקין לשאת את אחותו בשביל קיום העולם, אבל ודאי שלנו זה איסור.

ולבוא אל ביאור הענין בעומק יותר מהו החסד בזה שהתיר לקין לשאת את אחותו שהוא א' מן העריות, יש להקדים ביאור ענין העריות בכלל ע"פ הפסוק בשיר השירים (ג, יא) צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו

ביאורים וציונים

באמצע בין הזרוע והביצה כי ת"ת מכריע בין חסד לגבורה ואח"כ החרוסת בקו ימין תחת הזרוע מפני שהיא רומזת לנצח ואח"כ הכרפס שהיא רומזת להוד תניח תחת הביצה בקו השמאל שלך ואח"כ תקח חזרת ותניח למטה מן המרור בקו האמצעי שהוא כנגד היסוד והוא כדי לעשות אח"כ כריכה עם החזרת. והקערה בעצמה שכוללת כולם היא המלכות הרי י"ס דחכמה ואל ישנה הסדר הזה ואשרי לו מי שמכוין להנד"ל עכ"ל.

פו. **באמונת עתיך** (ח"ב פרשת מטות דף קצ"ח). וז"ל בספר התניא בריש פ"ג הביא שעשר ספירות עליונות נחלקים לשתים, שהן שלש אמות ושבע כפולות, עיי"ש. והפירוש, שבמדות התחתונות שייך שהמדה תהי' בטוב או ברע, כמו חסד דקדושה, ולהבדיל, חסד דקליפה, ולכן נקראו כפולות, אבל בשלש הראשונות, אין שייך כפולות לטוב וגם לרע, שעל העליונות כתיב "לא יגורך רע", והם אמות ושרשים אל התחתונים מהם. אבל עדיין צריך ביאור, שהרי ידעינן שגם בחכמה ובינה יש אחיזה לרע כמו אדום עמון ומואב. וצ"ל דשאני ספירתה עליונות, שהם בעצמם אינם רע, רק שיש לפעמים שהרע מלבישם, כמו שמצינו שגם בנשמה שהיא חלק אלוק' ממעל, שייך שהרע ח"ו ילבישנה בשעת העבירה, אבל הנשמה בעצמה היא קדושה וטהורה, רק שהיא בגלות ובשבי' אצל הקליפה המסובבת אותה.

פז. עיין לעיל.

ביום חתונתו וביום שמחת לבו ופירש״י, וז״ל אמר רבי נחוניא שאל רבי שמעון בר יוחאי את ר׳ אליעזר ברבי יוסי אפשר ששמעת מאביך מהו בעטרה שעטרה לו אמו, אמר לו משל למלך שהיתה לו בת יחידה והיה אוהבה ביותר, לא זז מחבבה עד שקראה בתי וגו׳ לא זז מחבבה עד שקראה אחותי וגו׳ לא זז מחבבה עד שקראה אמי וגו׳ עמד רשב״י ונשקו על ראשו עכ״ל.

והנה כשלומדים עניני שיר השירים צריכים לדעת תמיד שדברי שיר השירים הם קודש קדשים, וכל אות ממנה הוא קדוש מאד נעלה, ויסודו בנוי על היחס של היחוד החזק שיש בין הקב״ה לכנסת ישראל, וכך כתובה כולה כמו משל מחתן וכלה שמורה על ענין זה. וזאת למודעי שאף שיש לנו כלל גדול שאין מקרא יוצא מידי פשוטו אולם גם לזה הכלל יש יוצא מן הכלל, והוא בשיר השירים ששם המקרא יוצא מידי פשוטו[פח], ואדרבה מי שלומדו כפשוטו הוא אפיקורס, וזהו החילוק בין שיר השירים לשאר כתבי הקודש כמו שהביא רש״י בתחילת ספר שיר השירים שכל הכתובים קודש ושיר השירים קודש קדשים[פט].

ונבאר יותר את השייכות בין קודש קדשים לשיר השירים - קודש קדשים של הכתובים. הנה יש מקום אחד בעולם הזה שבעצם אינו שייך לעולם הזה רק היא באמת חלק מן השמים כאן על הארץ, והוא מקום קודש הקדשים. ולכן כשמסתכלין על עניני הקודש הקדשים א״א להבינם בשכל גשמי ששייכת לארץ כי הוא אינו חלק מן הארץ.

ובזה יובן מה שאיתא בגמרא יומא (דף נ״ד ע״ב) ששני הכרובים היו אחד בצורת זכר ואחד בצורת נקיבה - דוגמת חתן וכלה. ועוד יותר איתא בגמ׳ שם שהיו מצויירין וחקוקין בכותלי קודש הקדשים צורות המראים על ענין יחוד חתן וכלה, וכשנכנס נבוכדנצר הרשע לקודש הקדשים וראה ציורים הללו נמאס בעיניו שכלל ישראל היו עוסקים בעניינים אלו, וכן הוציאם לשוק לבזות אותם בהם[צ]. אולם

ביאורים וציונים

פח. **בספר בן איש חי** הלכות שנה שניה פרשת כי תצא אות כ״ה וז״ל המלמד תינוקות, אינו רשאי לתרגם מגלת שיר השירים בלשון ערבי או שאר לשונות כפי משמעות המילות ממש בלבד, יען כי דברים אשר במגילת שיר השירים לא נאמרו כפי פשוטן ממש, אלא רק נתנו להדרש בלבד, ולכן תמצא בעל התרגום לא תרגם מגילת שיר השירים כשאר תרגומים שהם תרגומי המלות כפשוטן, אלא הביא על כל פסוק דברי מדרש, יען כי פשוטן הוא נאמר דרך משל ודמיון בלבד.

פט. **בספר שם הגדולים** (חלק ספרים - מערכת כ אות לג) כתב וז״ל ועתה ראיתי בס׳ ארץ החיים פי׳ תהלים מזמור ע״ב שהביא מאמרם ז״ל כי כל התורה קדש ושיר השירים קדש קדשים, ופירש דכל התורה יש בה פרד״ס ואינו ניכר הסוד אך בשיר השירים הסוד בגלוי ולכן הוא קדש קדשים והאריך בזה ע״ש.

צ. וז״ל הגמ׳ שם: וכתיב כמער איש ולויות, מאי כמער איש ולויות, אמר רבה בר רב שילא

הביאור הוא כנ"ל, שבקודש הקדשים הענינים אינם גשמיים רק הם כמו ששייכים בצורתן בשמים, ובשמים הרי ענין זה מכוון לאורות גדולים ולזיווגים עליונים שמורה על הייחוד הגדול שיש בין הקב"ה עם כנסת ישראל. וכן הוא הענין בשיר השירים ששניהם ענין אחד, והציורים של דברים גשמיים אינם גשמיים כלל כי אם האורות הגדולים המלובשים בו, ולכן אין להם פשט פשוט כי אם הפשט של שמים - אורות זכים. ולזה כיוון רש"י שכל הכתובים קודש, פי' יש להם גם פשט פשוט אבל שיר השירים קודש קדשים היינו שאין לה חלק בפשט כלל.

ונחזור לבאר הענין שהביא רש"י עה"פ צאינה וראינה וגו'. שבפסוק זה רצה שלמה המלך ליתן משל על גודל הייחוד החזק והחיבה היתירה שיש בין קוב"ה וכנסת ישראל. ובזה היו מדריגות שונות של חביבות עד המדריגה הגבוהה של לא זז מחבבה עד שקראה "אמי". וזהו שאמר בעטרה שעיטרה לו אמו, וענין עטרה הלזו, היא מה שנעשית מהמצוות שנעשים על ידי כלל ישראל ומהתפלות שבנ"י מתפללין, ומאותן מצוות נעשית כתר כביכול להקב"ה[צא], וזהו מה שאומרים "כתר יתנו לך ה' אלהינו וגו' עמך ישראל קבוצי מטה. ואותו הכתר

ביאורים וציונים

כאיש המעורה בלוייה שלו. אמר ריש לקיש בשעה שנכנסו נכרים להיכל ראו כרובים המעורין זה בזה, הוציאון לשוק ואמרו: ישראל הללו, שברכתן ברכה וקללתן קללה יעסקו בדברים הללו, מיד הזילום, שנאמר כל מכבדיה הזילוה כי ראו ערותה, ע"כ.

צא. במדרש רבה שמות פרשה כ"א פסקה ד' וז"ל ד"א מה תצעק אלי הה"ד (תהלים סה) שומע תפלה עדיך כל בשר יבואו מהו שומע תפלה א"ר פנחס בשם ר"מ ור' ירמיה בשם ר' חייא בר אבא בשעה שישראל מתפללין אין אתה מוצא שכולן מתפללין כאחד אלא כל כנסיה וכנסיה מתפללת בפני עצמה הכנסת הזו תחלה ואח"כ הכנסת האחרת ומאחר שכל הכנסיות גומרות כל התפלות המלאך הממונה על התפלות נוטל כל התפלות שהתפללו בכל הכנסיות כולן ועושה אותן עטרות ונותנן בראשו של הקב"ה שנאמר עדיך כל בשר יבאו ואין עדיך אלא עטרה שנאמר (ישעיה מט) כי כלם כעדי תלבשי וכה"א (שם) ישראל אשר בך אתפאר שהקב"ה מתעטר בתפלתן של ישראל שנאמר (יחזקאל טז) ועטרת תפארת בראשך.

(ועיין עוד בסידור של הבעל התניא שער חנוכה דף רע"ג ביאור ארוך בענין זה).

ובסידורו של שבת (שורש ח' ענף ב' עלה א') כתב וז"ל, וכן הוא ממש בדרך ה' ועשיית מצותיו. כי בכל מצות התורה ולימוד התורה ותפלת ישראל הם כולם כתרים ועטרות לקונו, כמאמר הקרא (ישעיה מט, ג) ישראל אשר בך אתפאר, שמעשיך נעשים פאר ועטרה להיות עולה ויושב בראש אלהי עולם מלך מלכי המלכים הקב"ה (והזכרנו מזה בשורש החמישי, ענף א). ואמרו רבותינו ז"ל (חגיגה יג ע"ב) במתניתא תנא סנדלפון שמו, הגבוה מחבריו מהלך חמש מאות שנה ועומד אחורי המרכבה וקושר כתרים לקונו. ופירשו התוספות שם, מתפלתן של צדיקים הוא עושה עטרות. וכן הוא בזהר הקדוש (בשלח נח ע"א), תנא סנדלפון עלאה הוא על כל שאר חברוי חמש מאה שנין, והוא קאים בתר פרגודא דמאריה וקשר ליה כתרין מבעותהון דצלותא דישראל. ובשעתא דמטי האי כתר לרישיה דמלכא קדישא הוא מקבל צלותהון דישראל, וכולהו חיילין ואוכלסין מזדעזעין וכו'.

וזה על ישראל גאותו ועוזו בשחקים, נורא אלהים ממקדשיך וגו' (תהלים סח, לה-לו), פירוש

(עטרה) שנעשה על ידי ישראל, כביכול ה׳ משימו על ראשו, וזוהי העטרה שעטרה לו אמו. וזה מראה על ה״לא זז מחבבה״ שבאו למדריגה של דיבוק גדולה כל כך.

והאמת הוא שכל זיווג בבני ישראל הוא פועל דמיוני ודוגמה של מעלה וכשהזיווג הוא בהיתר והאדם נוהג באופן של ״חיים של קדושה״ אז יוכל לזכות שזיווגו יהיה מרכבה לאורות גדולים שמורים על הזיווג העליון שיש בין הקב״ה וכנסת ישראל[צב] ותיעשה ביתם למשכן, דוגמת המשכן של מעלה.

והנה כאמור בשמים ישנם ייחודים וזיווגים של אורות גדולים שמורים על ענין

ביאורים וציונים

כשישראל עושין מצוות ומעשים טובים אז נכתר המלך בכתר מלכות, ועל ידי זה גאותו גדלה עולם מהכיל, כי הכל יראים ומתפחדים בעת שהוא נכתר בכתר המלוכה, וחיל ורעדה יאחזון אז מפחד ה׳ ומהדר גאונו. ואז נורא אלהים ממקדשיך. פירוש, אף אותן שמקודשים לשמשו, על דרך (ישעיה ו, ב) שרפים עומדים ממעל לו, לשמשו (רש״י שם), ובעת שהוא נכתר בכתר המלוכה, אז נורא הוא עליהם ובאימה יעריצו. כדרך המלך בשר ודם, שבעת שאינו משתמש בכתר המלוכה, אז עבדיו ומשרתיו הנצרכים לשמשו מגישים אליו ומדברים עמו כל הדברים כמעט כרצון לבם, וגם הוא מראה להם פנים שוחקות ומדבר עמהם כאשר ידבר איש אל רעהו. ולא כן בשעה שיושב על כסא המלוכה וכתר מלכות בראשו, אז בדילין ממנו אף כל עבדיו ומשרתיו המשמשין אותו, והצריכים לבוא לפניו אז לשמשו באים באימה ובפחד ורועדים וחלים מאימת מלכם, אחר שמשתמש עתה בהתנהגות המלוכה, גם עליהם אימה ופחד המלך, כי לבישת הכתר מורה על גדולת המלוכה האמתית וממשלתו בכל. ובעבור זה הענין גורמין ישראל קדושה גדולה ומורא בכל העולמות, כי המה עושים להיות מלך מלכי המלכים הקב״ה מוכתר בכתר המלוכה, ואז מוראו ופחדו על הכל, יראת הרוממות והאמתית שהיא במלאכי מעלה, אף בשרפים העומדים ממעל לו, כנ״ל, עכ״ל.

ובספר **שערי אורה** (האדמו״ר האמצעי, שער הפורים דף פו ע״א) כתב וז״ל, ובכ״ז יובן מה שארז״ל על מט״ט שיושב וקושר כתרים לקונו והכתרים שקושר הוא מתפלותיה׳ של ישראל דוקא ויש להבין איך מתפלה בדבור גשמי יעש׳ מט״ט בחי׳ כתר עליון לקונו שהוא כדמיון העטרה ע״ג ראש האדם למטה. אך הנה ידוע דאותיות התפלה עולות ע״י המלאכים העליונים בעלוי אחר עלוי מעולם לעולם עד שתעלה לרום המעלות להיות בחי׳ כתר למ״ל דאצי׳. ואמנם איך תעלה כ״כ הלא התפלה גשמי הוא באדם התחתון הנה לזה יש מלאכי׳ ממונים בכל היכל והיכל מבחי׳ היכלו׳ עליונו׳ לקבל כל תפלה ותפלה ולהעלות׳ ממדריגה למדריג׳ עליונ׳ כנ״ל והוא כמ״ש בזה״ק דהמלאך הממונ׳ על התפלה גפיף לה ונשיק לה בתחלה ואח״כ מעלה אותה לעולם העליון הימנו ועד״ז בבוא התפלה לעולם והיכל העליון הימנו יש מלאך ממונה שם ג״כ דגפיף ונשיק לה ומעלה אותה לעולם והיכל העליון הימנו ועד״ז תעלה בעלוי אחר עלוי עד רום המעלות.

צב. בספר **באר מים חיים** פרשת שמות וז״ל וחוץ מזה אין שיעור לרב השמחה והתענוג שיגיע לבורא עולם בעת עליית הדברים ההם והוא הנקרא תענוג שעשועים בעת התקרבות הרחוקים וכמאמרם (סנהדרין צ״ט.) בפסוק (ישעיה נ״ז, י״ט) שלום שלום לרחוק ולקרוב וגו׳ ברישא רחוק והדר קרוב. וכדומה בשאר חפצי העולם כמו התעסקות המשגל כשהוא לשם ה׳, או להנצל על ידי זה מן החטא והרהורים רעים, או לשמח את אשתו במצות עונה, ומכוון בזה לתקן שורש מצוה זה במקום עליון בשיעור קומה, כי מצות עונה היא מצות עשה דאורייתא, או להעמיד בנים צדיקים בעולם וגם זה

הייחוד בין הקב״ה וכנסת ישראל, ובין היחודים וזיווגים העליונים יש זיווגים הנקראים על שם העריות ג״כ, ובשמים גם הזיווגים האלו קדושים הם[צג]. אמנם

ביאורים וציונים

מצות עשה פריה ורביה, או ליחד בזה שם ה׳ כידוע שעל ידי הזיווג הקדוש מתיחד הכל, ואז שם ה׳ נקרא על בן הנולד מכוונה זו והם זרע בירך ה׳ הגונים וראוים לחכמה ולחסידות כמו שכתב הרמב״ם ז״ל (הלכות דעות פרק ה׳ הלכה ה׳). ועבור זה חתם הקב״ה שמו יתברך בכל הדברים התחתונים, להיות גם המה מתחברין אל האהל להיות אחד ליחיד המיוחד בכל דרכי בני אדם הדורשים את ה׳ ומיחדים אותם בכל דרכיהם וחפציהם.

צג. **בדרך מצוותיך** (מהצמח צדק זצ״ל) מצות איסור ערות אחות אשתו (דף כט ע״ב) כתב וז״ל, אך הענין הוא כי הנה ידוע ענין היחודים שיש למעלה בי״ס דאצי׳ בבחי׳ דכר ונוק׳ משפיע ומקבל שהמשפיע הוא חפץ חסד להשפיע גילוי אא״ס בהמקבל שחפץ ומשתוקק ברשפי אש לגלוי אלהות זה וע״ז מאיר שפע רב בעולמות ביתר שאת ויתר עוז בתוס׳ מרובה על עיקר החיות הקצוב להם משי״ב שזהו ענין השבתות ויו״ט כנודע לבאי שערי האריז״ל, והנה כל היחודים ההם במשפיע ומקבל כולם הם בעריות דוקא כמו יחוד ז״א ונוקבא הרי לפעמים נק׳ מדת מלכותו ית׳ בשם בת ולפעמים בשם אחות וכמארז״ל (מדרש רבה שה״ש) ע״פ שמעי בת (תהלים מה, יא) לא זו מחבבה עד שקראה בת כו׳ עד שקראה אחות כמ״ש לבבתני אחותי כלה (שה״ש ד, ט) וגם פעמים נק׳ אחותו מן האב ואז עיקר היחוד וכמ״ש ר״ש בזהר אמור ק׳ ע״ב ע״פ אחותי בת אבי היא אך לא בת אמי ותהי לי לאשה (בראשית כ, יב) ונת׳ ג״כ ביאור זה היטב במ״א, ועד״ז נתבאר ענין היחודים בשמ״ע שם ע׳ הארת ז״ת דאבא הנק׳ יש״ס במל׳ ה״ז ענין אביו עם בתו וכן אחד אח ד׳ ודלית רבתי מל׳ דתבונה שמתייחדת עם הז״א ה״ז בחי׳ אמו ועד״ז ג״כ יש בחי׳ חמותו כי הרי הבינה היא אם למל׳ וכך יש בחי׳ כלתו ואכמ״ל, וא״כ יפלא לכאורה למה נאסרו העריות לישראל, אלא הענין הוא כי היחודים הנפלאים ההם אינן יכולים להיות כ״א באצי׳ דוקא כי איהו וחיוהי וגרמוהי חד בהון שהוא וחכמתו ובינתו ודעתו וחסדו וגבורתו כו׳ ודיבורו הכל א׳ ע״כ מבחי׳ יחוד המדות ההם ומזיגת ועירוב הכחות ההם הנק׳ בשם אח ואחות עד״מ נעשה שם יחוד שלם בתכלית שלימות היחוד ביותר וגלוי אא״ס במדותיו אבל למטה בבי״ע שנק׳ עלמא דפרודא ובחי׳ יש א״א להיות שם היחוד בבחי׳ עריות מפני בחי׳ הפירוד וגם בחי׳ היחוד שבאצי׳ א״א להתגלות שם בבריאה להיות הנבראי׳ בבחי׳ יש וגם שיש שם קליפות וסט״א ויקבלו יניקה מיתרון האור הגדול הזה ומתגבר הרע ביותר ולכן נאסרו כל העריות שלא לעשות כדוגמת היחוד שבאצי׳ למטה כי הרי למטה א״א להעשות היחוד הזה ובעשותו אז נעשה ערוה ורע גמור בהתגברות החיצונים להכרית נפשו ממקורה ושרשה ולכן נק׳ האיסור בשם גילוי עריות כי סיבת האיסור הוא מצד שלמטה בי״ע הם עלמא דפרודא ובעשותו בחי׳ זו למטה נק׳ גילוי שמגלה הסוד ויחוד הי״ס דאצי׳ למטה לעשות כמתכונתם ודמיונם עד״מ והגילוי למטה הוא רע גמור ועצום בהתגברות כחות הטומאה במאד מאד, וביאור זה קצת לקרב אל השכל יובן ממ״ש בזהר שהמגלה רזין דאורייתא בפני מי שאינו ראוי הוא כמו גילוי עריות והענין לפי שעניני המלך וסודו ביחוד אורות וכלים כשמגלה זה הוא בזיון גדול למלך כמשל התגלות סוד של המלך בו״ד לפני איש נבזה בשווקים וברחובות שה״ז בושת גדולה למלך, ולכך איסור העריות למטה לפי שלמטה הוא עלמא דפרודא וז״ס גלוי ערוה משא״כ למעלה באצי׳ בהם עיקר היחוד, (וכיוצא בזה הוא לאו דלא תבערו אש בכל מושבותיכם כו׳ שהם בי״ע שנק׳ בבחי׳ ישיבה ולא באצי׳ עמידה צלותא דמעומד וכמש״ש) (במצוה קי״ד).

ועוד כתב בענין זה במצות איסור ערות אחותו

הזיווגים של העריות הן מרכבות לאורות גדולים מאד, והם כה גבוהים עד שאין לנו רשות ליגע בהם מחמת רוב קדושתם, ולא ניתן לאדם היכולת להתקרב אליהם להיות הוא מרכבה אליהם, ואף אם ירצה להתחבר אליהם, ישנם מלאכי חבלה שאין נותנים לו להתקרב אליה, כמו להט החרב המתהפכת שׂשָׂם ה׳ בפתח גן עדן לשמור את דרך עץ החיים, ועוד יותר שאם ח״ו יעסוק בהם יגרום למצב של טומאה גדולה בעולם, וזהו ענין העריות שהתורה אסרם מחמת גודל קדושתם, שאם האדם יעסוק בהן יביא רק טומאה ורע לעולם.

אמנם בעת תחילת בריאת עולם הזה רצה הקב״ה להכניס בנו גם קדושה גדולה מאד כזאת של חסד מרובה, בבחינת יחוד של קורבה גדולה של אחותו ולכן אז התיר זיווג כזה של קין בתאומתו - שהיא קורבה כזאת הנובעת מכח גדול ממדה הקדושה של חסד ועל ידי זה יוסיף כח החסד בעולם וזה יסייע את האדם לעמוד נגד הנסיונות הקשיים הקשורים בממדת החסד על ידי שישתמש במדת החסד לקדושה לבד - אבל אחר כך כבר אסור לגמרי.

ותדע שלא רק התחלת העולם התחילה בחסד מרובה של בחינת אחות, אלא אף התחלת היצירה של כלל ישראל ג״כ היתה באופן דומה, שאברהם נשא את שרה שהיה בה בחינת אחותו במקצת, כמ״ש (בראשית כ, יב) וגם אמנה אחותי בת אבי היא אך לא בת אמי, שלאברהם היה ביכלתו להגיע לקדושה בריבוי חסד אבל לא לשאר בני אדם.

אמנם יכול לזכות לדבקות גדול כזה על ידי דבקות בתורה שנקראת ג״כ בחינת אחותו, כמ״ש (משלי ז, ד) אמור לחכמה אחותי את, שהתורה תהיה בייחם אל האדם בבחינת אחות, אבל בגשמיות אסור לו ליגע בקירוב כזה.]

הרי לפנינו דוגמה איך שמדת האהבה שייכת בין לטוב ובין לרע, וכן שייך בשאר כל המדות שהם נגד השבעת ימי

ביאורים וציונים

(דף לא ע״א) וז״ל, וזה מבואר ג״כ במ״א בענין הנסירה דר״ה שמתחלה כותל א׳ לשתיהן ר״ל כשההשפעה נמשכת בלבוש עב ומעלים עד שהמשפיע שוה בהשגת ההשפעה עם המקבל ואין לו יתרון עליו מסיבת קטנות השפע שהמקבל משיג בו כמו המשפיע ולכן אז אינו נק׳ יחוד כי היחוד ענינו גילוי אור א״ס דוקא וזהו ע״י שהחסד פריש גזעין שממשיך תוס׳ גילוי אלהות אזי נפרדים זו״נ שניכר המשפיע למשפיע והמקבל למקבל כי אין ערוך כלל בין השגת המשפיע להשגת המקבל שקצר השגתו מהשיג העומק של ההשפעה הנמשכת מפנימיות אלהותו ית׳, אלא שאח״כ מתייחדים ונמשך במקבל גלוי אא״ס ע״י מוחין חדשים כו׳ וה״ז היחוד נק׳ אח ואחות מטעם הנ״ל להיות׳ תחלה דבוקים יחד וע״י הנסירה נעשים איש ואשתו כו׳ וכ״ז הוא למעלה דוקא דאיהו וגרמוהי חד כנ״ל משא״כ למטה חייבים כרת וכדכתיב ואיש אשר יקח את אחותו כו׳ חסד הוא ונכרתו כו׳ (ויקרא כ, יז) ופרש״י א״ת קין נשא אחותו חסד המקום הי׳ לבנות עולמו כמ״ש עולם חסד יבנה (תהלים פט, ג) ר״ל כי זיווג זו״נ שנת״ל הי׳ ע״י חסד עליון דפריש גזעין בשביל לבנות העולמות כו׳ (ומ״ש קין י״ל משום כי בעודם אב״א הי׳ בז״א בחי׳ גבורות ונק׳ קין) משא״כ עתה ונכרתו כי ערות אחותו גלה וכמשנת״ל.

הבנין, והם הכוחות הגדולים שהקב״ה הטיל בעולם ומחמת רוב קדושתם הרי הם נותנים כח גדול לאדם לעמוד בנסיונותיו, אבל זהו בתנאי שלא יפגום בהם ע״י שישתמש בהמדות הקדושים לדברים אסורים.

אבל השלש ראשונות שנקראות אמות אינן שייכות לחלקי הקליפה, ואף שמצינו בספרים שבמצרים היתה הדעת בגלות[צד], וכן הגנו רואים שהאדם יכול להשתמש בחכמתו ובינתו להשיג דברים לא טובים, שם אין הפירוש שהדעת בעצמותה היתה רעה רק שהדעת היתה נכפית, שכפאוה לצד הסטרא אחרא אבל אינו בעצם, מה שאין כן המדות שייכות להיות בעצמותן רעות.

וכך בנפש האדם שכמו שמצינו בספירות עליונות שנחלקת לשתים כן באדם נחלקות לשנים שכל שהוא כנגד השלש ספירות עליונות של מוחין ומדות שהן כנגד שבעת ימי הבנין השכל כולל חכמה בינה ודעת שהשכל בעצמו נחלק לשלשה חלקים, שהם חב״ד, והמדות הן **אהבת ה׳ ופחדו ויראתו ולפארו כו׳** ומסביר למה נקראות חב״ד אמות, וחב״ד נקראו **אמות** ומקור למדות כי המדות הן תולדות חב״ד שהמדות נולדות מחב״ד, ואיך זה נעשה יתבאר בהמשך הפרק.

וביאור הענין כי הנה השכל שבנפש המשכלת שהוא המשכיל בכל דבר נקרא בשם חכמה ב״ח מ״ה (זוה״ק ג: ל״ד., ומיקוי זוהר בהקדמה), פירוש שהרעיון (בליץ)

ביאורים וציונים

צד. **במאור עינים** (פרשת שמות) כתב וז״ל, אך דנודע סוד גלות מצרים הוא כי הדעת היה בגלות דכתיב (דברי הימים א כח, ט) דע את אלהי אביך ועבדהו, שצריך לידע כי יש בורא ברוך הוא והם לא ידעו מהבורא ברוך הוא ולכן על הים היה קטרוג הללו עובדי עבודה זרה וכו׳, וחלילה לומר ח״ו שישראל היו אז עובדי עבודה זרה שאם כן לא היה ה׳ יתברך עושה להם נסים גדולים כל כך כי קב״ה לא עביד ניסא לשקרי ח״ו, רק הוא כמו שאמרו חז״ל כל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוה וכל הדר בחוץ לארץ דומה כמי שאין לו אלוה, כי מרגלא בפומיה דהרב בעש״ט נשמתו בגנזי מרומים זכותו יעמוד לנו על מה שכתוב (דברים יא, טז) וסרתם ועבדתם אלהים אחרים, תיכף כשסרתם מאת ה׳ מיד ועבדתם אלהים אחרים, כי זהו עיקר הדעת לידע שכל כחותיו וחיותו הוא הבורא ברוך הוא שהוא תקיף ובעל היכולת ובעל הכחות כולם והוא יתברך מנענע כל הכחות שלו, ותיכף כשסר מדעת זה נעשה עובד אלהים אחרים כחות אחרים זולת הבורא ברוך הוא שאין לו דעת זה שכל הכחות שלו הוא הבורא ברוך הוא. וזהו כל הדר בארץ ישראל כו׳, רצה לומר שהארציות שלו הוא גם כן ישראל כראוי לאיש הישראלי להיות לו הדעת הנ״ל אז דומה כמי שיש לו אלוה, מה שאין כן הדר בחוץ לארץ שהוא חוץ לגבול הקדושה שאין לו הדעת הנ״ל אז דומה כמי שאין לו אלוה. ולכן אז במצרים שהיה הדעת בגלות על כן היה קטרוג אלו ואלו עובדי ע״ז אבל לא ח״ו שעבדו עבודה זרה ממש. והנה אז שהיה הדעת בגלות לא היה בריאה כלל כי עיקר הבריאה היה בשביל דישתמודעון ליה שיכירו אותו יתברך, וכשהיה הדעת בגלות לא היה בריאה כלל והיה העולם תוהו ובהו כמו שאמרו רז״ל שית אלפי שנין הוי עלמא שני אלפים תהו שני אלפים תורה, כי השני אלפים קודם שניתנה התורה היה העולם תהו וכו׳.

שנופל לתוך ראשו פתאום נקרא בשם חכמה, ונקרא כן כי המלה חכמה היא צירוף של שתי תיבות "כח מה" שפירושו משהו ממש, ואיתא בזוה"ק שפי' "מה" - כל דבר של מציאות, הדרגא הראשונה שבמציאות אותו דבר, כל דבר ששייך לשאול עליו מה זה, ואינה כי אם נקודה שעדיין אין לה אורך ורוחב, ונקראת נקודה של חכמה.

והנה, באדם יש מוח, ובמוחו יש לו כח לחשוב ולהבין דברים, וזהו כח השכל שבנפש המשכלת, שהשכל הוא הכח של המוח להשכיל, וכח זה באדם היא בחינה שמכוונת כנגד ספירה העליונה שנקראת חכמה, והיא היכולת לקבל נקודות של מחשבה, והוא השורש של כל דבר שיחשוב אודותה.

ולכן כפי שאמרנו לעיל שהיו"ד שבשם הוי"ה ב"ה היא כנגד חכמה, וכן צורת היו"ד בנקודה בעלמא[צה] (ובאמת בתוך היו"ד עצמה יש ג"כ נקודה שהוא הקוצו של יו"ד - השורש של הנקודה) והוא מכוון להכח שיש באדם שיכול לקבל רעיון (הבליץ) של מחשבה.

וכשמוציא כחו אל הפועל שמתבונן בשכלו להבין דבר **לאשורו** ולעמקו מתוך איזה דבר חכמה המושכל בשכלו נקרא בינה והוא השלב השני, שהאדם לוקח את הנקודה של חכמה שקיבל בנפשו המשכלת, ומשכיל להרחיבה ולהתבונן בה ולבנותה, שמנקודה זו יצמח בנין שלם, וזו נקראת בינה מלשון בנין. ולמשל, אדם שמחדש איזה ענין בתורה או להבדיל אפילו בחכמות הטבע כגון המצאה חדשה, הרי החידוש מתחיל באיזה רעיון שנפל לראשו פתאום או כמה רעיונות, ובכח מוחו על ידי התבוננות, הוא מעבדה ומצרפה ומוסיף עליה עד שיוציא דבר מפואר.

וביאור כוונתו במש"כ "לאשורו ולעמקו" הוא שענין בינה הוא מה שמרחיב את הנקודה של חכמה לבאן ולבאן ומהנקודה נעשה קו, וזהו לשון "אשורו" שנעשה כשורה, ואחר כך עוד יותר שנתגדל בעומקו ורומו.

והן הם אב ואם המולידות אהבת ה' ויראתו יראת הרוממות ופחדו יראה מפחד השי"ת, שההתבוננות בחכמה מולידה המדות, ולכן נקראים המוחין בשם אב ואם, שהם מולידים תולדות שהן המדות כמו אהבה ויראה. וכמו האב, שממנו באה רק טפה, כמו כן החכמה היא רק דבר מועט והיא עצם הרעיון של החכמה. והבינה היא כמו האם וכשם שהאם מקבלת את הטיפה ועל ידי התשעה ירחי לידה מתרחבת הנקודה ועוברת על כמה וכמה שינויים עד שבסוף התשעה

ביאורים וציונים

צה. **בדגל מחנה אפרים** פרשת ויגש ד"ה או וז"ל תורה בלא דחילו ורחימו לא פרחת לעילא וכשלומד בדחילו ורחימו אזי מביא בתורה רוח חיונית ורוח זה היינו רוח חכמה ובינה שהוא אהבה ויראה ופרחת לעילא כי רוח האדם עולה למעלה והנה אהבה ויראה הם במחשבה ששורשם הוא חכמה ובינה ועל אילין תרין כתיב הנסתרות לה' אלקינו שהם במוח ובלב מוחא חכמה בינה לבא

חדשים נולדת ממנה ולד שלם, כך הבינה מרחיבה את הטיפה של חכמה ומולידה תולדות בצורה של מדות שהם אהבת ה׳ ויראתו ופחדו.

והאיך נעשית ההולדה בפועל, על ידי כי השכל שבנפש המשכלת כשמתבונן ומעמיק מאד בגדולת ה׳ אז על ידי התבוננות בעיון ובעמקות דוקא איך הוא ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין וכולא קמיה כלא חשיב והוא על פי מאמר הזוה״ק ולית אתר פנוי מיניה, שאין שום מקום בעולם שאין בו מחיות הבורא והוא ממלא הכל וסובב הכל.

והענין הוא שהקב״ה ברא עולמות הרבה עד אין שיעור, והקב״ה ממלא כל נקודה של כל העולמות הללו, ומושג גדלות העולמות הוא דבר שהוא הפלא ופלא ורחוק משכלנו, ואפשר לירד לעומק מעט כפי קוצר דעתנו כטפה מן הים, על פי מה שידוע לנו אודות הכוכבים והגלגלים שיש כוכבים בלי שיעור ואיך שכל כוכב בפני עצמו הוא פי כמה וכמה פעמים גדול יותר מעולמנו זה, ויש כוכבים אחרים שאין אנו רואין אותם בכלל מחמת התרחקותם מעוה״ז אבל יודעים אודותם, אמנם כל זה הוא רק החלק מה ששייך לעולם המעשה, ואחר זה, למעלה ממנו ישנם כל העולמות הרוחניים, שמתחיל בעולם העשייה הרוחני ועל גביו עולם היצירה ובריאה ואצילות גבוה וגבוה, וה׳ ממלא כל אלו. אולם מציאות השי״ת בכל האין סוף של כל העולמות נכלל כולו בבחינת ממלא כל עלמין ואחר כל זה מתחיל הבחינה של סובב כל עלמין שסובב לעילא מכל עלמין ותחות כל עלמין.

וכשהאדם מתבונן בכל הענינים המראים את גדולת הבורא ית״ש נולדה ונתעוררה מדת יראת הרוממות במוחו ומחשבתו לירא ולהתבושש מגדולתו יתברך שאין לה סוף ותכלית ופחד ה׳ בלבו שעל ידי ההתבוננות בחכמה ובינה בגדולת ה׳ יעורר בעצמו את מדת יראת הרוממות[צו], ולא רק יראת העונש שהיא

ביאורים וציונים

והם אהבה ויראה שאינם נכרים רק במחשבה הם ומחשבה היא נקודה כי שורש של מחשבה הוא יו״ד ויו״ד היא.

צו. **ברמב״ם** הלכות יסודי התורה (פרק ב׳ הלכה ב׳)

וז״ל והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול כמו שאמר דוד צמאה נפשי לאלהים לאל חי וכשמחשב בדברים האלו עצמן מיד הוא נרתע לאחוריו ויפחד ויודע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה עומדת בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעות כמו שאמר דוד כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך מה אנוש כי תזכרנו ולפי הדברים האלו אני מבאר כללים גדולים ממעשה רבון העולמים כדי שיהיו פתח למבין לאהוב את השם כמו שאמרו חכמים בענין אהבה שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם.

וברמב״ם הלכות יסודי התורה (פרק ד׳ הלכה י״ב), וז״ל בזמן שאדם מתבונן בדברים האלו ומכיר כל הברואים ממלאך וגלגל ואדם כיוצא בו ויראה חכמתו של הקב״ה בכל היצורים וכל הברואים

יראה במדריגה פחותה[צז], שהוא כעל מנת לקבל פרס, ואותה יראה היא רק שלב המסייעתו להגיע להיראה שלמעלה ממנה[צח], אבל יראת הרוממות אינה מחמת העונש, רק שהיא יראה שבאה על ידי זה שהוא רואה ומבין ומרגיש את גדולת ה׳ שאז הרי מטבעו כבר יולד בו יראת הרוממות. ודוגמתה במעט הוא מה שמצינו כשנכנסין לחדר של צדיק גדול, נופל פחד על האדם ולכאורה ממה הוא מפחד, האם יכהו או יעשה לו דבר מה - ודאי שלא, רק היראה באה מזה שמרגיש שהוא גדול הרבה יותר ממנו והוא מתבטל אליו, וזוהי יראת הרוממות, וכלשון

ביאורים וציונים

מוסיף אהבה למקום ותצמא נפשו ויכמה בשרו לאהוב המקום ברוך הוא ויירא ויפחד משפלותו ודלותו וקלותו כשיעריך עצמו לאחד מהגופות הקדושים הגדולים וכ״ש לאחת מהצורות הטהורות הנפרדות מן הגולמים שלא נתחברו בגולם כלל וימצא עצמו שהוא ככלי מלא בושה וכלימה ריק וחסר.

צז. בספר **באר מים חיים** פרשת מצורע, וז״ל והנה נודע שעיקר היראה הוא יראת ה׳ ולא יראת עצמו שהוא יראת העונש שירא לעבור עבירה שלא יגיענו עונש בעולם הזה בבני חיי ומזוני או עונש עולם הבא ביסורי גיהנם ח״ו הגם שגם עבור זה צריך האדם מאוד לירא שלא יבוא לדבר עבירה ח״ו אך זה נקרא עובד את עצמו שירא לנפשו אימת מות וצער ויסורים. ואמנם עיקר היראה הוא יראת גדולת מלכותו שעבור יראתו מפני פחד ה׳ ומהדר גאונו אינו יכול לעבור עבירה ח״ו וזה נקרא בחינת החסד כי בחינת החסד הוא המתפשט בכל מדה ומדה כאמור בזוה״ק (עיין חלק ג׳, קצ״א ע״ב) על פסוק (תהלים מ״ב, ט׳) יומם יצוה ה׳ חסדו יומא דאזיל עם כולהו יומין. וזה שאדם משים לבבו ומחשבתו לכוון באמת לשם ה׳ בכל מדה הוא החסד שבה הנובע מאהבת חסד לאהבה את שמו יתברך בלבד בלבבו ונפשו.

צח. בספר **מאור ושמש** (פרשת עקב) כתב וז״ל, ונראה לפרש דהנה כתיב ראשית חכמה יראת ה׳, משמע שעיקר התחלת העבדות ה׳ היא היראה, שצריך להיות ירא שמים קודם שלומד תורה שהיא החכמה, והלא אמרינן בגמרא אין בור ירא חטא, ובגמרא אמרינן אמר רבה בר רב הונא כל אדם שיש בו תורה ואין בו יראת שמים דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החיצוניות לא מסרו לו בהי עייל, מכריז ר׳ ינאי חבל על דלית ליה דרתא ותרעא לדרתא עביד, וקשה גם כן אהדדי שמרבה בר רב הונא משמע שהתורה היא הפנימיות והיראה היא השער ליכנס בה וצריך שתקדים היראה לתורה, ומר׳ ינאי משמע שהיראה היא הפנימיות והתורה היא השער, שר׳ ינאי קאי על רבה שאמר שאדם שיש בו תורה ואין בו יראה כו׳ ועלה מכריז ר׳ ינאי חבל על דלית ליה דרתא היינו שאין לו יראה ותרעא לדרתא עביד, והמשיל היראה לדירה והתורה לשער, ורבה המשיל להיפוך התורה למפתחות הפנימיות והיראה למפתחות החיצונות.

ונראה בכל זה שהתחלות לימוד התורה ועשיית המצות, צריך האדם להקדים טרם בואו להתחיל לעבוד השם יתברך לשום מול פניו יראת העונש שאם יעבור ח״ו יענש ביסורים ר״ל, וכן צריך להרגיל עצמו תמיד שיראת עונש יהיה נגד עיניו, והיא השער שבה יכנס לעבודת ה׳, ובלא זה אי אפשר כמו בלתי יסוד, ואם הוא ירא שמים יראת העונש זוכה אל אהבה שעושה רצונו יתברך שמו מאהבה, ומשם זוכה אל יראת הרוממות בגין דהוא רב ושליט עיקרא ושרשא דכל עלמין ובזוה״ק איתא לעולם יכנס אדם שיעור שני פתחים ויתפלל, שיכנס לשני הפתחים אלו ליראת העונש ואהבה, ועל ידי זה יוכל להתפלל ביראת הרוממות.

הזוה"ק (הקדמס יפ ע"ג) בגין דאיהו רב ושליט.

ומש"כ הבעל התניא "ולהתבושש מגדולתו" הכוונה היא כי הבושה היא חלק מן היראה, וכמו שדרשו (נדרים כ ע"ב) על הפסוק (שמות כ, יז) ובעבור תהיה יראתו על פניכם - זו הבושה. ונמצא שירא ממנו כיון שהיא בוש ממנו וכנ"ל, שמתבושש מחמת השגתו את רוממותו ית' וזוהי מדריגה גבוהה של יראה, וביראה זו יש הרבה מדריגות זו למעלה מזו, אולם זו המדריגה אשר ממנה שייך לכל אחד לפי כוחותיו.

ושוב יתלהב לבו באהבה עזה, פירוש שאחר היראה דוקא, בא האהבה, ואמרו רמז על זה על פי מאמר רז"ל (כנפ כתפ דף קמפ ע"פ) בת תחילה סימן יפה לבנים[צט], וכידוע שבחינת נקיבה וצד השמאל נקרא בת, ואהבה היא מבחינת הזכר, ולכן בת תחילה, פי' יראה הקודמת לבן שהוא אהבה - הוא יפה.

והטעם לזה, כי אם יעבוד על האהבה קודם היראה אז לא תהיה האהבה אמיתית כי אם בדמיון, כי אי אפשר לעבוד על אהבה כמו שיתבאר, מה

ביאורים וציונים

צט. **בתורה אור** פ' משפטים דף ע"ט ע"א וז"ל כי אהוי"ר הם בחי' בן ובת. שאהבה היא בחי' בן כמ"ש זכר חסדו. והיראה היא בחי' בת. וזהו בת תחלה סימן יפה לבנים שצריך לעורר יראת ה' ופחדו תחלה כי זה השער לה' כמ"ש במ"א. משא"כ כשאין עבודתו עד"ז ובחי' זו רק שרוצה לאחוז במדות אהוי"ר להיות אוהב וירא כו' הנה היא לא תצלח בידו ולעולם לא יוליד שום אהבה ויראה אמיתיים כ"א דמיונות שוא שהוא דבר שאין לו קיום אלא לפי שעה.

ק. וכן איתא **בזוה"ק** (ח"ב רטז ע"א) וז"ל, והא אתמר. לבתר אהבה כמה דאוקמוה. דאהבה שריא לבתר יראה ורזא דמלה כיון דשארי יראה על רישיה דבר נש אתער לבתר אהבה דאיהו ימינא. דמאן דפלח מגו אהבה אתדבק באתר עלאה לעילא ואתדבק בקדושה דעלמא דאתי בגין דהא סליק לאתעטרא לאתדבקא בסטר ימינא. ואי תימא דפולחנא דאיהו מסטרא דיראה לאו איהו פולחנא. פולחנא יקירא איהו אבל לא סליק לאתדבקא לעילא וכד פלח מאהבה סליק ואתעטר לעילא וכו', ע"כ.

ובספר **מאור עינים** (פרשת בראשית) כתב וז"ל, ואמרו רז"ל למה נקרא שמו יתרו שיתר פרשה אחת בתורה, ר"ל שצריך להיות באדם אהבה ויראה אבל אהבה בלא יראה אינו כלום. ואף על פי שנראה לו שאוהב השם, אינו אמת אלא שנדמה לו כן מפני שהורגל באהבת עולם ובמיני אהבה נדמה לו שיש לו גם כן תשוקה להשם ואינו כן, רק צריך לירא מפניו ואחר כך יבא למדת אהבה, ואז יוכל לתקן גם מדרגות תחתונות ויהיה דעת שלם וכו', ע"כ.

וכן כתב עוד (בפרשת האזינו) וז"ל, ונודע שמדת יצחק היא היראה ונקרא פחד יצחק, ואיתא בתיקונים יצחק אותיות קץ ח"י שנותן קץ לחיות מדת הדין ומפני זה הוא פחד יצחק פחד מפני שלא יהיה קץ לחיות כי הוא מחיה את כולם. והנה ידוע שאהבה בלא יראה אינו כלום כי היראה נקרא אשה יראת ה' בסוד נוקבא, ואהבה דכר, ודכר בלא נוקבא נקרא פלג גופא. ועל דרך משל דכר בלא נוקבא אף על פי שיש לו רב עושר ונכסים לא יועילנו לו עשרו כי לא ישאר אחריו מאומה, אבל כשיש לו אשה אזי מוליד בנים ויש לו נחת מהם וזנם ומפרנסם ועזב להם חילו ועשרו. כן אהבה בלא יראה דכר בלא נוקבא, כי מי שאוהב את חבירו על דרך משל אם רוצה לאהוב עוד דבר אחר גם כן מי יעכב בידו כי יאהב זה וגם זה, אבל הירא מפני חבירו אינו זז

שאין כן יראה בכחנו להגיע אליה[קא]. ורק אחר שהאדם יעבוד על יראה אז הקב״ה נותן לו מתנה של אהבה, וממילא כמים פנים אל פנים, גם הוא ירגיש אהבה אל הקב״ה[קא]. ובאמת, אהבה אינו דבר שהאדם יכול לפעול בעצמו תמיד, ואין בכח האדם לכוף עצמו לאהבת ה׳ כי האיך יכול לאהוב דבר שאינו אהוב אצלו, וגם שפעמים לבו מטומטם בתוכו ואף ע״י התבוננות לא יוכל לעורר אהבה בנפשו, (ועיין בדברי התניא לקמן פרק כ״ט ול׳).

מה שאין כן יראת ה׳ דהיינו שישתמש עם שכלו לבחור בטוב ולעשות פעולות של טוב וכן לכוף את יצרו שלא לעשות פעולות רעות הרי זה בכוחו לגמרי. ושני מיני עבודות אלו מכונים בשם עבודת עבודה ועבודת מתנה[קב], כי עבודה מיראה שכרוכה עם יגיעה ועבודה נקראת עבודת עבודה מה שאין כן עבודה מאהבה נקראת עבודת מתנה כי היא עבודה מתוך תענוג - שמקבל מתנה מהרבש״ע[קג]. ועל כן אף שבסדר הספירות מקודם בא חסד

ביאורים וציונים

מאתו מפני יראתו ממנו. כן על דרך משל האוהב השם בלא יראה אין האהבה בשלימות כי יאהב זרים גם כן, אבל הירא דבר ה׳ אינו זז מאתו וירא לאהוב כי יסיר מאחרי ה׳, ונמצא כל הולדות מעשים טובים שהם תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים הוא על ידי יראה שנקראת אשה יראת ה׳, ואז כל מה שהאדם מסבל מביא לידי תועלת כי מוליד בנים מעשים טובים ע״כ.

קא. **בספר מאור עינים** (פרשת נח, פרק ג) כתב וז״ל, אך דנודע שהכל תלוי באתערותא דלתתא והוא בחינת מ״ן כי תיאובתא דנוקבא לגבי דדכורא ואנחנו עם בני ישראל נקראים בחינת נוקבא לגבי קודשא בריך הוא וכשאנו מתעוררים לדבק בבוראינו יתברך מלמטה למעלה אנו מעוררים כביכול תשוקה בבוראינו יתברך להשפיע לנו כל טוב סלה ומורידים השפעה מלמעלה למטה בשפע וברכה ורחמים וחיים ושלום, והנה אנחנו כנסת ישראל עם הבורא יתברך דבר אחד שלם כשאנו דבקים עמו יתברך וזה בלא זה כביכול אינו נקרא שלם כמאמר אין השם שלם ואין הכסא שלם שאנחנו נקראים כסא להבורא יתברך כי כביכול הבורא ברוך הוא בלעדינו אינו נקרא שלם ופשיטא אנחנו זולתו יתברך רק כשאנו מעוררים תחלה מיין נוקבין דהיינו תשוקתינו ממטה למעלה לדבק בו יתברך על ידי זה אנו מעוררים תשוקתו יתברך מלמעלה למטה ואז כשהשני תשוקות באים ביחד אז הוא דבר אחד שלם. וזהו תמים תהיה עם ה׳ אלהיך (דברים יח, יג) רצה לומר אתה עם השם יתברך נקרא דבר שלם.

קב. **בספר התניא באגרת הקודש** פרק ו׳ וז״ל והנה מודעת זאת דיש ב׳ מיני דו״ר הראשונות הן הנולדות מהתבונה והדעת בגדולת ה׳ ובדברים המביאין לידי אהבת ה׳ ויראתו והאחרונות הן הבאות אחר כך מלמעלה בבחי׳ מתנה וכמ״ש במ״א ע״פ עבודת מתנה אתן את כהונתכם שהיא מדת אהבה וכן הוא ג״כ ביראה. והנה ודאי אין ערוך כלל בין הראשונות שהן תולדות השכל הנברא לגבי האחרונות שהן מהבורא ית״ש.

קג. **בסידור הרב** (שער תיקון חצות) כתב וז״ל, והנה אחר שהגיע האדם למעלת ומדריגת היראה הבאה מלמעלה ממלכותו יתברך שבאצילות אזי ממילא יעלה ויבא ויגיע לבחי׳ מדריגת אהבה רבה הבאה מלמעלה מאליה וממילא בבחי׳ מתנה כי דרכו של איש לחזר אחר אשה כו׳ ולכן נק׳ מדת יראה זו זה השער לה׳ כו׳ בזאת יבא אהרן כו׳. אך בחי׳ האהבה שהאדם מוליד בנפשו ע״י התבוננותו היא בחי׳ העלאת מ״ן ואתדל״ת לבחי׳ האהבה שבאה מלמעלה באתדל״ע ממדת חסד ואהבה שבאצילות שהיא בחי׳ אלהות וכן מה

ואחר כך גבורה מכל מקום בסדר העבודה צריך להקדים הגבורה לחסד.

ומצינו ענין הקדמת עבודת היראה לאהבה גם בסדר התפילה שבכל יום[קד], שמתחילים ברכות קריאת שמע, בברכת יוצר אור המציירת את גדולת ה' שברא את החמה והלבנה, ובפרט בשבת שמאריכין בתפילת קל אדון על גדולת ה' בבריאתו, וכן מזכירים ממה שנפעל על ידי הבריות של מעלה - איך שהשרפים וחיות הקודש אומרים שירה ומתבטלים לפני בוראם, וכשאדם אומר זאת במתינות ומתבונן בה היטב הרי הוא מתפעל מגדולה כזו ונופל עליו פחד באמרו עונים באימה ואומרים ביראה, ואחר כך כשכבר נתלבש ביראה, באים לברכת אהבת עולם שהיא ברכה על אהבת ה' שמדבר על התורה ומצוות ואיך שה' מטיב לנו כל כך, ומאריכין בתוקף אהבת ה' אותנו, ושהוא אבינו אב הרחמן, וגם איך שברצוננו לאהוב את ה' ומסיימים בברוך וכו' הבוחר בעמו ישראל באהבה. וכן בברכות קריאת שמע של ערבית שגם שם יש שתי ברכות, א' על גדולת ה' המולידה יראה ואחר כך ברכה על אהבה, ואחר הקדמת שתיהן הרי הוא מוכן לקריאת שמע שהוא לקבל עול מלכות שמים. וכן הוא גם בסדר השנה, שאחר ראש השנה ויום הכיפורים שהם בחינת יראה בא חג הסוכות שהוא ענין האהבה[קה].

ביאורים וציונים

שמיגע נפשו להמשיך עליה יראה עילאה ירא' בושת היא העלאת מ"ן ואתדל"ת ליראה עילאה העליונה האמיתית וכו'. והנה מודעת זאת למבקשי ה' יבינו כל כי לעתים רבים בעת רצון למעלה יצוה ה' חסדו ויאיר עליהם אור האהבה ותתלהט נפשם בלהט ולהב שלהבת העולה מאליה וממילא ובאה מלמעלה בבחי' מתנה והיא מילתא דשכיחא. אבל לא שכיחא כלל שתפול אימתה ופחד על נפשם מלמעלה מאליה וממילא והסיבה לזה היא בחי' גלות השכינה שירדה הארתה והשפעתה ונתלבשה בלבוש שק הם החיצונים שבהיכלות הקליפות כמ"ש בזה"ק פרשת פקודי. אך להיות האהבה באה מלמעלה מאליה בקביעות כל אימת שירצה האדם לעורר נפשו באתעדל"ת בהתבוננות כו'. זהו דבר שא"א בלי קדימת היראה הבאה מלמעלה כי זה השער לה' כו' ודרכו של איש כו' כנ"ל.

קד. **בליקוטי תורה** פרשת ראה דף י"ט ע"ד וז"ל כי אית יראה ואית יראה יראה חיצוניות היא מפני התפשטות גדולת מלכותו ית' כמורא בשר ודם מפני התפשטות גדולת מלכותו על ריבוי עם ומדינות מלכותו כו'. וכך כתיב אלף אלפין ישמשוניה כו'. וע"ד זה תקנו ברכת יוצר אור ששם נאמרה ונשנית יראה זו יוצר משרתים ואשר משרתיו כולם עומדים כו' ומשמיעים ביראה כו' כולם כאחד עונים באימה ואומרים ביראה כו' והאופנים וחיות הקודש ברעש גדול כו' שמזה מקבלים ישראל ג"כ בחי' יראה זו. כמשל הרואה שרים משתחוים לפני המלך כו' וכמ"ש במ"א. והנה יראה זו קודמת לאהבה שעי"ז שמקבלים יראה זו נמשכה מדרגת האהבה האמורה באהבת עולם אהבתנו כו' ויחד לבבנו לאהבה כו' הבוחר בעמו ישראל באהבה עד שבק"ש נמשכה מדת האהבה העליונה לקיים ואהבת את ה' אלהיך כו' ועל בחינת יראה ואהבה זו נאמר אכלתי יערי עם דבשי יער הוא שבו כל עץ ועצי שטים עומדים הם המלאכים שרפים עומדים. וזהו בברכת יוצר אור ששם נאמר ענין המלאכים שעומדים ומשמיעים ביראה והאופנים ברעש גדול כו'. ודבשי היינו מתיקות ותענוג היא האהבה בתענוגים שנמשכה בק"ש ואהבת בכל לבבך שגם

ברשפי אש בחשיקה וחפיצה ותשוקה ונפש שוקקה לגדולת אין סוף ברוך הוא והנה לשונות אלו של אהבה מבוארים במדרש[קן] בפרשת וישלח (עיין מדרש תנחומא פ' וישלח סימן כ' וכן במדרש תהלים מזמור כ"ב ד"ה גול) **אצל המעשה של דינה בת יעקב עם שכם בן חמור[קו], שכתוב ותדבק נפשו בדינה בת יעקב ויאהב את הנערה וידבר על לב הנערה, וכן כתוב שכם בני חשקה נפשו בבתכם, וכתיב כי חפץ בבת יעקב, ומלשונות אלו שאמר שכם ואביו חמור, הננו לומדים את הדרך של אהבה שצריכה להיות בין כל אחד מישראל להקב"ה.**

ולכאורה דבר זה הוא פלא נפלא וקשה מאד להבין, איך בא לימוד כה גדול וקדוש של אהבת ה', מהאהבה שהיתה אצל שכם שהיה עכו"ם ועינה את דינה שהוא דבר שמגונה כל כך.

והביאור הוא על פי היסוד הגדול שהניח הבעש"ט הק' שהשי"ת מלוא כל הארץ כבודו, ואף במקומות הטמאים

ביאורים וציונים

תוכיות הלב שהיא בהעלם והסתר האהבה המסותרת יהיה גם תוכו רצוף אהבה בהתגלות. ובכל נפשך כל כחות הנפש מחשבה במחשבה כו' ובכל מאדך בלי שיעור והפסק שהאהבה בתענוגים אין לה קץ וסוף שיש להתענג מרוב כל כנ"ל (ועמ"ש ע"פ אני ישנה כו' גבי פי' יונתי), ומבחינת אהבה זו יבא ויגיע למדרגת יראה פנימיות בחי' ביטול במציאות ממש והיינו בחי' השתחואות שבתפלת שמונה עשרה כי בחינת יוצר אור הוא מדרגת המלאכים ויראתם והשתחואתם הוא בבחינת חיצוניות. משא"כ תפלת שמונה עשרה היא בחי' ביטול והשתחואות הנשמות שהם בבחי' פנימיות.

קה. **בספר אמרי אמת** (ימים ראשונים סוכות) כתב וז"ל, סוכות הוא זמן תשובה מאהבה שכן כתיב מחיתי כעב פשעיך וכענן חטאותיך שובה אלי כי גאלתיך, וכענן היינו ענני הכבוד, שגמר הסליחה מהימים נוראים הוא בסוכות וכדאיתא במדרש תנחומא על הפסוק ולקחתם לכם ביום הראשון ראשון לחשבון עונות היינו שההתחלה היא בראש השנה וביום זה הוא גמר החשבון מיום הראשון של השנה...

הימים הנוראים הם יראה וסוכות הוא אהבה וזה שאומרים וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה, שהחסד יש לו קיום, למען שמו היינו סוכות כדאיתא שחל שם שמים על הסוכה.

קו. מדרש תהלים (מזמור כב) וז"ל, אמר ר' שמעון בן לקיש בשלש לשונות של חיבה חיבב הקב"ה את ישראל, אלו הן, בדביקה בחשיקה בחפיצה, בדביקה ואתם הדבקים (דברים ד, ד), בחשיקה חשק ה' בכם (שם ז, ז), בחפיצה כי חפץ ה' בך (ישעיה סב, ד), ואנו למדין מן אותו רשע, מן פרשת ותצא דינה (בראשית לד, א), [בדביקה] ותדבק נפשו (שם לד, ג), [בחשיקה] שכם בני חשקה נפשו (שם פסוק ח), [בחפיצה] כי חפץ בבת יעקב (שם פסוק יט). ר' [אבא] בר אלישע מוסיף עוד תרין, באהבה ובדבור על לב, באהבה שנאמר אהבתי אתכם (מלאכי א, ב), בדבור על לב שנאמר דברו על לב ירושלים (ישעיה מ, ב), ואנו למדין אותם מפרשת של אותו רשע, ויאהב את הנערה (בראשית לד, ג), וידבר על לב הנערה (שם). יצילהו כי חפץ בו. פאמה דיליה סליק ע"כ.

קז. **בספר אגרא דכלה** (דף קמג, ב) כתב וז"ל, ונלמד מפרשתו של אותו רשע מה שנצטוינו אהבה לאהוב את הש"י, הנה נדע מדריגות אהבה מאהבה הגשמיות הנזכר בפרשתו של אותו רשע, וכמים הפנים לפנים מצינו בהש"י חיבב אותנו בה' מדריגות הללו, "דביקות "חשוקה "חפיצה "אהבה "דיבור, כן יהיה לנו מצות אהבתו, וחובה עלינו לאהוב אותו ית"ש בכל אלו הה' מדריגות:

ביותר טמונים ניצוצות קדושים מאד[קח], ולכן בכל דבר בעולם שיש בו איזה כח מן הכחות או יופי, ואפילו במקומות השפלים ביותר, הוא ממה שהטיל בו הקב״ה, וכמו שביאר ר׳ שמשון רפאל הירש[קט] זצ״ל עה״פ (תהלים כט, ג) קול ה׳ על המים וכו׳ קול ה׳ בכח קול ה׳ בהדר וכו׳ היינו, שבכל מקום שאדם רואה כח או הדר, תדע שזהו קול ה׳ שצועק מתוך אותו דבר, והוא מכח הדיבור שאמר הקב״ה בשעת בריאת העולם וזה מחייהו.

וביאר האריה״ק[ק] דגם כאן בתוך שכם הי׳ ניצוץ קדוש עד מאד, והיא הנשמה הקדושה של ר׳ חנינא בן תרדיון, ודרשו בפסוק שאמר חמור ליעקב והנה הארץ רחבת ידים לפניכם, ״רחבת״ הוא ר״ת רבי חנינא בן תרדיון שהוא יצא משכם ודינה. והתשוקה והחשק שהיה לשכם להתחתן עם דינה בא מהניצוץ קדוש שהיה בתוך שכם, ואותו ניצוץ רצה להתדבק עם דינה כדי להוציא הניצוץ הקדוש משכם שהרי אותו ניצוץ לא היה

ביאורים וציונים

קח. עיין לעיל בהוספות וציונים.

קט. **ר׳ שמשון רפאל הירש** זצ״ל בפירושו על תהלים (פרק כט פסוק ג) כתב וז״ל, קול ה׳ וגו׳. הביטוי קול ה׳ משמש רק את הדיבור אל האדם או בעדו, ולא כקולו החזק של הטבע, כגון הרעם. משום כך סבורים אנו כי גם כאן הכוונה לקולו של אלהים המדבר אלינו מתוך תורתו שבמקדשו, מלשון ״כי תשמע בקול ה׳ אלהיך לשמר מצוותיו וחקתיו הכתובה בספר התורה הזה״ (דברים ל, י). לשון היחיד ״הכתובה״, מתייחס שם כנראה אל ״קול״, אף שכרגיל משמש קול בלשון זכר, והכוונה: קול ה׳ המלמד אותך לשמור מצוותיו וחוקותיו שהוא כתוב בספר התורה הזה. אותו קול ה׳ המדבר אלינו מתוך תורתו ומעצב את דמות חיינו, הוא הקול אשר ריחף בשעת הבריאה על פני המים ואמר ״יהי״, אותה אמירה שבאמצעותה נברא, הובדל, נוצר וסודר הכל. ואם הרעם עודנו מעיד על הכוח הכל-יכול הבא לידי פרסום בטבע, הלא הוא קול ה׳ אלהי תורתנו, הפוקד על מים רבים ונותן אותם בהתאם לצרכי החינוך של בני האדם וכו׳, עיין שם שהאריך.

קי. **כתב האור החיים הק׳** (ריש פ׳ כי תצא) וז״ל, אכן יסוד הדבר וסודו הוא על פי דבריהם ז״ל שאמרו שבחטא אדם הראשון נשבו כמה נשמות יקרות ביד סטרא אחרא והם נשמות הגרים, וצא ולמד כמה וכמה גדולי עולם באים מהאומות, ורות המואביה תוכיח, וכמה גדולי עולם שמעיה ואבטליון, ואונקלוס הגר, וכאלה רבות.

עוד אגלה לך סוד אחד, תמצא נשמה טהורה דבוקה בנשמה טמאה, ואין כח בטהורה להטות הטמאה להטיב והיא מונחת שם עד עת דרור, וצא ולמד כיוצא בזה מנשמת רבי חנינא בן תרדיון שהיתה דבוקה בשכם בן חמור, כרמוז בתיבת רחב״ת ידים (בראשית לד, כא) כאמור בדברי המקובלים, ומצינו שהנפש הלזו לא עשתה מפעל טוב (בחמור) [בשכם] ויצתה כשדבק בדינה מצאה הנפש מינה ונדבקה בו כאומרו ותדבק נפשו בדינה (שם פסוק ג), ושמור לך כלל זה. ויש נפש קדושה בין הקליפה, שבמקום שכונתה תטה לב השוכנת בתוכו להטיב, ויגרשו חלק הרע או ימתקוהו, והם הגרים המתגיירים מן האומות מעצמן, כרות המואביה וכנעמה, וכמו שראינו בעינינו גרים שמעצמם באים ומתגיירים.

בתוך שכם כחלק ממנו, רק היה אצלו בשביה ורצה לצאת אל צד הקדושה כי האמת היא שאותו ניצוץ היה שייך לחלק הקדושה, וקדושתו היה גדולה מאד כמו שרואין שמן שכם ודינה יצאה אסנת, שנשאה יוסף הצדיק במצרים[קיא] וממנה יצא משיח בן יוסף, ולכן כששכם ראה את דינה, נתעורר בפנימיותו התעוררות גדולה באהבה עזה, וככל הלשונות שנזכרו בפרשה, לבוא שוב אל מקורו, שלכל דבר יש לו תשוקה ואהבה לדברים ששייכים לן[קיב].

ולפי מה שאמרנו אין מקום שהוא יותר מוכשר ללמוד ענין אהבת ה׳ יותר מכאן, שהרי כאן הננו רואין איך שניצוץ א׳ חשק בכל מיני חשק ותשוקות להתדבק במקורו, ואם כן הלא קל וחומר הוא שכלל ישראל שהם מלאים מקדושה וחלק אלוה ממעל ממש, צריכים לחשוק הרבה יותר להתדבק במקורם - בקודשא בריך הוא, שישראל ואורייתא וקוב״ה חד הוא.

ועל פי הנ״ל מדוייק היטב מה דאיתא בגמ׳ (ב״ב דף י ע״ב) דר׳ חנינא בן תרדיון היה גבאי צדקה נאמן וכדמובא בגמ׳ (עבודה זרה דף יז ע״ב)[קיג] מעשה להראות עד כמה היה מצויין בעבודתו של גבאי צדקה (ע״ש), ועל פי הנ״ל אתי שפיר שהרי צדקה באה ממדת החסד והאהבה, והוא בא מניצוץ של חסד גמור, על ידי שנתלהב הניצוץ באהבה עזה למינו השייך לו, ולכן כשרוצין לומר דוגמה של מי שהוא מצויין ביותר בענין הצדקה נקט את ר׳ חנינא בן תרדיון שהוא בא ממקור החסד - נשמה של חסד.

ביאורים וציונים

קיא. וז״ל התרגום יונתן בן עוזיאל על הפסוק (בראשית מא, מה) וקרא פרעה שמיה דיוסף גברא דטמירן מפרסם ויהב ליה ית אסנת דילידת דינה לשכם ורביתה איתת פוטיפרע רבא דטניס לאינתו ונפק יוסף שליט על ארעא דמצרים ע״כ. (ועיין עוד בספר ישראל קדושים לר׳ צדוק הכהן זצ״ל דף קכ״ו).

קיב. בספר **ערבי נחל** (פרשת קדושים) כתב וז״ל, ויראה כי כתבו המחברים שהפלוסוף אפלטון אמר שגדר האהבה הוא בהיות הנאהב הפכי מהאוהב כמו שהארץ שהוא יבשה בטבעה הוא משתוקקת למים ומטר המרטיבה וכן המוכר משתוקק אל הקונה שהוא הפכי לו המשלים ענינו וחפצו אבל הדומים ישנאו וא״ז כמו שמצינו כל אומן שונא אומנתו ואריסטו לעג עליו ואמ׳ בהיפוך כי הדמיון יוליד האהבה כאשר בעלי דת אחת אוהבים וא״ז בעבור הדמיון שביניהם ושונאים לזולתם וכדומה לזה הרב׳ והראי׳ שהביא אפלטון מאהבת ההפכי שגה בביאור ענין אהבה כי יש אהבה החוזרת אל האוהב כאשר נאמר שזה אוהב המטעמים ואלו הי׳ אוהבם באמת לא הי׳ אוכל׳ ומפסידם אבל הכוונה שאוהב א״ע ליתן מעדני׳ לנפשו באכילת המטעמים נמצא אהבה זו איננה דבוקה בנאהב אלא דבוקה באוהב שאוהב א״ע וכן הוא באהבת ההפכי המשלים חסרונו שאינו אוהב כ״א א״ע והנאתו אבל אהבת אמתית היא הדבוקה בנאהב ר״ל שהאוהב אוהב את הנאהב וזה מצד הדמיון שביניהם.

קיג. וז״ל הגמ׳ שם: ובגמילות חסדים לא עסק, והתניא רבי אליעזר בן יעקב אומר לא יתן אדם מעותיו לארנקי של צדקה אלא א״כ ממונה עליו תלמיד חכם כר׳ חנינא בן תרדיון הימנוה הוא דהוה מהימן, מיעבד לא עבד. והתניא אמר לו מעות של פורים נתחלפו לי במעות של צדקה וחלקתים לעניים וכו׳.

והיא כלות הנפש פי' שהנפש "גייט אוים ממש" מעוצם האהבה ויראה ובבחינה שכתבנו בשכם שהניצוץ רצה לצאת מנפש של שכם ולידבק במקורו ומביא פסוקים שבהם מצינו איך שדוד המלך ע"ה היתה לו באמת אהבה עזה כזו עד כלות הנפש. **כדכתיב** (תהלים פד, ג) **נכספה וגם כלתה נפשי וגו' וכתיב** (שם מג, ג) **צמאה נפשי לאלהים וגו' וכתיב** (שם קג, ג) **צמאה לך נפשי וגו'** הרי נקט לשון צמאון על דרך משל לאדם שהולך במדבר, וצמא למים, וכשרואה מים אז כל עצם עצמותו וכל מה שיש בו מתרכז בדבר אחד - בזה שהולך להגיע אל המים. וכמו כן היתה כל נפשו של דוד מתרכזת כולה לכלות הנפש לאלהים.

והצמאון הוא מיסוד האש שבנפש האלהית שצמאון בא מכח האש. וכמו שאומרים "עם ברענט א דורשט" וכשמתגברת כח האש צריכים לכח המים בצד השני לשם השוואת המשקל, ולכן המילוי צמאון הוא המים שהיא האהבה וכמו שכתבנו הטבעיים וכן **הוא בעין חיים שיסוד האש הוא בלב** ומקור המים והליחות מהמוח וכמ"ש **בעין חיים שער נ' שהיא בחינת חכמה שנקרא מים שבנפש האלהית** רואין מזה שההתבוננות בחכמה היא במוח האדם וממנו באים לאהבה ויראה **ושאר** המדות כולן נצח הוד יסוד ומלכות הן **ענפי** היראה **והאהבה** ותולדותיהן כמ"ש במקום אחר. עד עכשיו דברנו רק אודות שתי המדות הראשונות שהן אהבה ויראה אבל יש עוד חמש, שהן תפארת נצח הוד יסוד ומלכות, ויכול להשתמש בכולן לעבודת השי"ת וכולן הינן תולדות מחכמה ובינה והתבוננות, רק שהבעל התניא תפס את שתי המדות הללו לפי ששאר המדות הן תולדות וענפים של אהבה ויראה ומקורם הוא באהבה ויראה, וכמו שביארנו את סוד קומת האדם, שלמעלה הוי אהבה בצד ימין ויראה בצד שמאל, ותחתם נצח הוא בצד ימין והוד בצד שמאל, וכן באמצע יש תפארת ותחתיה יש יסוד ומלכות.

והדעת הוא מלשון והאדם ידע את חוה והוא לשון התקשרות והתחברות שהדעת מקשרת את החכמה והבינה אל המדות, והמלה ידע פירושו לְאַחֵד שני דברים ששייכים אחד אל השני שמקשר **דעתו בקשר אמיץ וחזק מאוד** פירוש שכדי להוליד אינו די לו להשתמש בקצת חכמה ובינה רק צריך לעשותו עם ריכוז מחשבתו בחזק והחלטיות ויתקע מחשבתו בחוזק בגדולת אין סוף ברוך הוא **ואינו מסיח דעתו** מה שמדבר כאן הוא באמת גודל מעלת הצדיקים שלעולם הם קשורים ודבוקים בהקב"ה בלי היסח הדעת לאף רגע, ובכל דבר ואפילו כשעוסקים בדברים פשוטים עדיין מחשבתם מקושרת בהקב"ה.

כי אף מי שהוא חכם ונבון בגדולת אין סוף ברוך הוא הנה **אם לא** יקשר דעתו ויתקע מחשבתו בחוזק ובהתמדה דהיינו בין בחוזק שהוא מדה גדושה איכות ובין בהתמדה שהוא מדה גדושה בכמות **לא יוליד בנפשו יראה ואהבה אמיתית**, כאן הבעל התניא מסיים את הפרק בהנחה שהוא יסוד חסידות חב"ד, ששיטת הבעל התניא היתה, שהיות שאי אפשר לאדם לבא לעבודה מאהבה ויראה כי אם על ידי התבוננות בחכמה

ובינה, ממילא היתה כל הנהגתו וכל הנמשכים אחריו, להדגיש ביותר את ההתבוננות בחכמה, ושלא יהיה הפסק אפילו לרגע מהתבוננות בדרכי ה', ועל ידי עסק בחכמת אלהות יבוא להשגות ויתקשרו המוחין עם המדות על ידי הדעת. ודבר זה בולט כשלומדים את ספרי תורת חב"ד, שהם מבוססים על דרושים ארוכים ודבריהם תלויים בעולמות העליונים ובגדולת ה' במדריגות גבוהות על פי פנימיות הענינים, והוי עיקרם במוח, וכך היתה דרכם של חסידי חב"ד לישב לשעות ארוכות ולחשוב ולהתבונן בדרכי ה' וגדולתו ובדרושי תורה שקבלו מרבותיהם.

וגם היו הרבה מתלמידי המגיד שלא הלכו לגמרי בדרך זה, ולדעתם אין צריך להדגיש את התבוננות המוח כל כך ולא לחקור באלהות ובדברים עמוקים, רק להתחיל את העבודה על פי מדותיו, ולעסוק בתורה בהתמדה ובעסק המצות, ולעבוד על אהבת ה' ויראת ה' ואלו ואלו דברי אלהים חיים.

בשפת אמת[קיד] בפרשת וישב מבאר, שהמחלוקת בין יוסף הצדיק והשבטי י"ה היתה ג"כ על דרך הנ"ל שעבודת יוסף הצדיק היתה עבודה גבוהה מאד, ואף שאין כל אדם יכול לסובלה מכל מקום היתה דרכו ללמד לתלמידים מועטים אבל מצויינים, מה שאין כן שאר השבטים רצו להדריך הדרכה שתהיה שוה לכל נפש, ולהכין הדרך אפילו לשפלים, ועל דרך זה היה גם כן החילוק בין הבעל התניא ותלמידי המגיד, ואין החילוק בעצם הענין כי אם בדרך ההדרכה, שדבר פשוט הוא שבאים לידי אהבה ויראה יותר גבוהה על ידי התבוננות הקודמת, רק שהם סברו שאפשר לבוא לידי אהבה ויראה באופנים אחרים גם כן וכגון על ידי התלהבות בתפילה וכדומה.

אמנם סוף סוף אם אין לאדם את החכמה והבינה האיך אפשר לו להגיע אל אהבה ויראה, ולזה היתה עצתם שעל ידי שיתקשרו אל רבותיהם בקשר חזק מאד[קטו], והיות שרבותיהם בעצמם כן עבדו בהתבוננות חכמה ובינה, הרי יעלו גם את החסידים עמם[קטו], וזה שייך רק

ביאורים וציונים

קיד. **בשפת אמת** (פ' וישב, תרל"א) כתב וז"ל, במדרש נפזר עצמינו כו' ואין מובן. ויש לומר עפ"י מ"ש אא"ז מו"ר זצלה"ה כי בחינת יוסף היה להיות קדוש ונבדל בלתי לה' לבדו כמ"ש (בראשית מט, כה, דברים לג, טז) נזיר אחיו. ובחינת יהודה היה להביא הקדושה גם בעניני עולם הזה כמ"ש (דברים לג, ז) ואל עמו תביאנו כו'. ושמעתי ממנו כי בזה היו מחולקין גם רבותינו נוחם עדן כי מהם רצו שיהיה מעט חסידים ויהיו קדושי עליונים. ומהם רצו להיות מתפשט החסידות בין רוב עם אף שיהיו פחותים במדריגה עכ"ד. ולפי זה נמצא היתרון מרצון השבטים היה בחינת הפיזור כמובן. וז"ש נפזר עצמינו כי זה עיקר התועלת להיות ההנהגה כרצונם.

קטו. **בספר שומר אמונים** (מאמר פתחו שערים) כתב וז"ל, ומהם נמשכו עובדי ה' לאלפים ורבבות אשר מסרו נפשם לה' בלי שיעור, אשר לא נראה מימות התנאים התגלות אלקות כזה בעבודת ה' במסירת

ביאורים וציונים

נפש אשר הדריך והנחיל רבינו הבעש״ט ז״ל.

והאיר דרך אשר כל אחד אפילו מבני הבעלי בתים הפשוטים אשר המה בתכלית הירידה והשפלות, גם כן יתקרבו ברצונם לה׳, על ידי התקשרות צדיקי הדור בממון, בשימוש, בנסיעות, באמונה פשוטה, אשר מקודם היו הבעלי בתים הפשוטים מבוזים מאד בעיני הלומדים, ולא היה לאיש פשוט שום מבוא ופתחון פה באיזה קרבות לה׳, ומימי התחלת דרך הבעש״ט ז״ל מצאו כל אנשי חיל ידיהם בעבודה, וקטן וגדול אליו יתברך ישמעון, על ידי איש הביניים זה הצדיק אשר המשיך קדושה גדולה, וגם באבנא דארעא נפלה שלהבת והתנוצץ מהם ניצוצי אור.

קטז. ענין זה נתבאר באריכות בספה״ק ובספרי חסידות, ונצטט כאן מעט מדבריהם בענין.

בספר **דרך השם** להרמח״ל (ח״ב פרק ג׳ אות ח׳) וראתה שהיה ענין נאות להם מאד, שיהיה בכח קצתם להועיל לקצתם ולהיטיב להם; פירוש - שלא יוחלט הדבר, שרק מי שיגיע בכח שלו עצמו אל השלימות, יהיה מן הנמנים בקיבוץ בני העוה״ב, אלא גם מי שכבר יגיעוהו מעשיו, שבהתלותו באחר זכאי ממנו, יוכל ליהנות בשלימות, הנה יכנס בכלל ההוא, אלא שיהיה במדרגה תחתונה, שהיא מדרגת הנתלה בחבירו; ונמצא שלא ידחה מן השלימות לגמרי אלא מי שלא יהיה ראוי ליהנות בו לא מצד עצמו ולא מצד התלותו בזולתו, ונמצאת על ידי זה ההצלה מרובה, וירבו יותר הנהנים. ואולם הנהנים ומהנים לאחרים, ודאי שאלו יהיו היותר גדולים בקיבוץ ההוא, והם יהיו הראשים והצריכים לתלות בם יהיו משועבדים להם וצריכים להם. וכדי שיהיה מקום לתיקון הגדול הזה, קשר מתחלה את האישים זה עם זה, וזה ענין כל ישראל ערבים זה לזה שזכרו חכמינו ז״ל (שבועות לט ע״א), כי הנה על ידי זה נמצאים מתקשרים קצתם בקצתם ולא נפרדים איש לעצמו, והנה מדה טובה תמיד מרובה, ואם נתפסים זה על זה בחטא כל שכן שיועילו זה על זה בזכות.

בספר **באר מים חיים** (פ׳ ויצא ד״ה ויחלום) כתב וז״ל, ועל כן פשוטי המון העם שאין להם בחינת אהבה והיראה כראוי מצד פחיתת ערך נשמתם מעולמות שלמטה או עבור התחזקותן בתאות וחמדת עולם הזה שאהבת עולם הזה ויראתו מבטל מאהבת וירא הבורא כמ״ש בזה החסיד הקדוש בחובת הלבבות (שער חשבון הנפש, חשבון כ״ה) שכאשר לא יתחבר בכלי אחד המים והאש כן לא יתחבר בלב אחד אהבת הבורא ואהבת עולם הזה, ונמצא שח״ו היה נשאר כל תפילתם ועשייתם בתורה ומצוות למטה למטה, ועל כן זה תקנתם. הנה הם יעשו כאשר יוכלו שקודם כל עסקתם בתורה ומצוות ותפילה יבקשו דרך אהבתו ויראתו בכל לבב שלא יעשו מצותם ותורתם כמצות אנשים מלומדה עבור ההרגל בזה מנעוריו ולא ידע כלל למה מניח התפילין על ראשו וציצית בבגדו וכדומה, רק שיחשוב את עצמו כי הוא עושה כן לקיים מצות בוראו על ידי זה, וכי הוא אוהב ה׳ יתברך בכל לבב ורוצה לעשות מצותו על ידי הבנתו בגדולת יוצר בראשית וחכמתו ויכולתו שאין לה שיעור וערך, וגם הוא ירא את פני ה׳ שלא לעזוב את מצוותיו אשר לא תעשינה, או יראה פנימיות מזה לירא מגדולת הבורא בעת עשיית המצוות לומר מה זה בידי ומה אני עושה והלא כל עצמי נפשי ורוחי ונשמתי עם כל אשר לי מהוני ורכושי אינם כדאים לעשות רצון בוראי ואיך אקח מצוה הזאת בידי אחרי שהיא כתר לראש בוראי כביכול ואיך לא יאחזני רעדה ופחד מזה, זה והדומה לזה יעלה על לבו כאשר יוכל. ואם עד כה לא יבוא לאהבה ויראה האמיתיות מפני דברים המעכבים כנזכר לעיל, אז יקשר עצמו עם הצדיקים גדולי הדור הידועים לו ושאינם ידועים לו, ואז עולה תפילתו וכל עשיותיו עמהם ביחודא שלים כי נקשר עמהם באמת לאמיתו, וכמאמר חז״ל (כתובות קיא ע״ב) עמי הארץ אינם חיים לעתיד וכו׳ א״ל רבי מצאתי להם רפואה מן התורה שנאמר (דברים ד, ד) ואתם הדביקים בה׳ אלהיכם, וכי אפשר לאדם לדבק בשכינה וכו׳ אלא המשיא בתו לתלמיד חכם וכו׳ ומהנה תלמידי חכמים מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאילו הם

ביאורים וציונים

דבוקים בשכינה וכו׳ עד כאן. וממילא בכל הדברים כן הוא בעליית תפילתו וכל מצוותיו כשהוא נקשר עם הצדיקים באמת לאמיתו אז עולה עשיותיו עמהם והם פורחים ועולים למעלה למעלה על ידי כנפי נשרים שיש בכל עשיותם מבחינת אהבה ויראה כאמור, ורק באופן כשהאדם עושה בעצמו כל אשר יוכל, ומה שאינו יכול לעשות בכוחו זה עולה על ידי התקשרות הצדיקים, אבל אם ירפה אדם את עצמו מכל וכל ויסמוך על הצדיקים ודאי שישאר הוא וכל עשיותיו למטה לא יראה אור לעלות למעלה, כי שפת אמת תכון לעד, ועד ארגיעה לשון שקר (משלי יב, יט). אם הוא עושה מה שבידו, אז מה שאין בידו מתקרב על ידי הצדיקים אבל כשאינו עושה כלל הרי אינו רוצה כלל בטובה, יהיה לו כמו שרוצה.

והמשל בזה נאמר בשם הרב איש אלהים קדוש המפורסם מוהר״ר מנחם מענדל מפרומשלאן זללה״ה, כשבני אדם נוסעים יחד בעגלה אחת ויארע לאחד שיחלה בדרך, אז אלו האנשים שעמו מתעסקים עמו בכל יכולתם להעלותו למחוז חפצו לשלום מה שאין כן אם ח״ו ימות אחד מהם בדרך ודאי שלא יתעסקו בו להעלותו כי אם יקבר במקומו. וכן הוא בזה, אם האדם יש לו על כל פנים קצת חיות בהמצוה ומעורר שכלו ולבו כאשר יוכל לאהבה ויראה ולמחשבה טהורה ונכונה ואך כי חולה הוא ואינו יכול לעשותו בשלימות אז נתעלה על ידי הצדיק, מה שאין כן אם הוא עומד כאבן דומם בלתי חיות כלל כמת ומחשבתו קשורה בהבלים אחרים בעשותו המצוה לא יוכל להתעלה עם הצדיקים.

ונמצאת אומר שעל ידי הצדיק עולים כל בחינות האיתערותא דלתתא מעסק התורה והמצוות שהוא בחינת העלאת המיין נוקבין, וגם על ידו יורד בחינת הברכות והשפעות לבאי עולם, כי הוא בכוחו יוכל להמשיך כל טוב ומזמנו מתפרנסין כל הנלוים אליו וכל העולם כמאמר חז״ל (תענית כד ע״ב) כל העולם ניזון בשביל חנינא בני וכו׳, ועל כן הוא כבחינת הממוצע ממש בין העולם שלמטה לעולם שלמעלה, עכ״ל.

בספר **מאור עינים** (פרשת וירא) כתב וז״ל, והענין נפילת הצדיק למקום החשכות כמשל מלך, אדיר ששלח שלוחו למרחוק לכבוש מדינה ההוא שיהא נקרא שם המלך עליה גם כן להקרא שם מלך, כך הענין בנפילת הצדיק, כשהצדיק נופל ובודאי יאחז צדיק דרכו ויתעורר מיד משם וידבק את עצמו להש״י ואז כל הרשעים שמשוקעים במקום ההוא גם כן יש להם עליה, ודווקא אותן הרשעים שהם משורש נשמתו של אותו הצדיק והצדיק כשמגביה את עצמו אוחז גם כן ברשעים השוכנים שם, ובמה יש לו בהם צד אחיזה במצוות שהם עושים כי ריקנים שבך מלאים מצוות כרמון אף שהמצוות הם ריקנים כמו שאמר הכתוב (שיר השירים ד, ג) כפלח הרמון רקתך, מכל מקום להיותם מצוות יש להצדיק צד אחיזה בהם ואז אף שנפל למדריגה התחתונה הנקראת מלכות ומלכותו בכל משלה, ממליך גם כן את הבורא ברוך הוא ומתפשטת מלכותו גם שם. אך זהו כשהרשעים אינם מתנגדים עם הצדיק ומאמינים בצדקתו, וזהו ויש רשעים שמגיע אליהם כמעשה הצדיקים על ידי נפילת הצדיק, אבל בעוונותינו הרבים לפתח חטאת רובץ רצה לומר כי הנה פתח הגוף אשר דרך שם מבוא הקדושה העליונה כמו שכתוב ושכנתי בתוכם הוא הפה דהיינו על ידי הדיבור של האדם כשהוא זך ממשיך בקרבו קדושת השם יתברך כנודע. והנה כשמטמא האדם את פיו ח״ו בשקרים ורכילות ומלשינות ולשון הרע אזי אין מבוא לקדושת השם יתברך לבוא בקרב האדם ומזה נמשך שמדבר לשון הרע על ה׳ ועל משיחו ומדבר על הצדיק לשון הרע ודופי כי כמו שהאדם הוא כך הוא רואה כי הצדיק אינו רואה שום רע מחמת שקדושת אור הבורא יתברך שופע בתוכו והטוב האמיתי שורה בקרבו, ואז בכל מקום אשר יפנה ויסתכל אינו רואה אלא הטוב, והרשע רואה בחינתו כי אי אפשר לצדיק שלא יהיה לו שמץ מנהו כמו שאמר הכתוב (קהלת ז, כ) כי אדם אין צדיק בארץ וגו׳

כאשר החסיד מקושר עם רבו בקשר חזק ורק אז יכול לסמוך על זה.

ומן הראוי להביא מש״כ ההפלאה[קיז] על הקשר בין הרב לתלמידו, וביאר

ביאורים וציונים

ולא יחטא, וחטא מלשון חסרון, והרשע רואה זה ומלשין עליו כהנה וכהנה אפילו כזבים מה שאין בו, ואם כן אי אפשר להצדיק להעלותו מחמת שהוא נפרד ממנו בתכלית הפירוד והריחוק, וזהו הגורם גם כן אשר הרשע לא יפרד מן העבירה בעת שיזדמן לו לעשותו, ע״כ.

וכן כתב עוד (פרשת אמור) וז״ל, אמור אל הכהנים וגו׳ לנפש לא יטמא בעמיו וגו׳, הענין נודע שיש נפשות שנפלו ממדריגתם וצריכים להעלותם ולקשרם למעלה, וזה נעשה על ידי הצדיק המקשר הכל ומעלם, והוא כי הצדיק קשור בבורא יתברך במחשבתו הקדושה ואותו הנפש והניצוץ החושק ורוצה לעלות מנפילתו בא אליו במחשבתו הוא סימן שלהעלותו הוא מבקש ולהקימו מנפילתו, ואז הצדיק צריך לראות שלא ימשיכהו ח״ו למטה אלא יאחז צדיק דרכו לאחוז בבורא יתברך וביראתו ואז מתקרב ומקרב הנפש ההיא גם כן. ונודע שכל הקרוב קרוב קודם מפני שהוא קרוב לשרשו של הצדיק מתעלה ומתקרב תחלה לתקנו למי שצריך תיקון. ויש עוד בחי׳ א׳ שאם הצדיק עצמו רוצה לעלות למדריגה יותר גדולה ממדריגתו אז תחלה נוטלים ממנו החיות והקדושה שהיה לו מקודם וכשהוא אחר כך מתעצם בתשוקתו ומתקרב לה׳ מוסיפין לו מעלה יותר על מעלתו כי עמד בנסיון, ע״כ.

בבאר מים חיים (פרשת וילך ד״ה הנה) כתב וז״ל, והנה הדרגה התחתונה הפחותה שבבני אדם, אלו העושין מצותן במצות אנשים מלומדה שאין שמים על לבם ומוחם כלל מה הם עושין ואינם יודעין לעשות רצון קונם וחפץ צורם רק עבור ההרגל שהורגלו כך מנעוריהם. הם אינם נחשבין כלל, בכלל השלשה דרגות האלה, כי בחוץ המה עומדים וכל עשייתם הוא מהשפה ולחוץ, ותקנתם קשה הוא. ותכלית תיקונם אינו כי אם על ידי התקרבותם באמת לצדיקי הזמן שהולכים לפני ה׳ וכמאמר חז״ל (כתובות קיא ע״ב) עמי הארץ אינם חיים שנאמר (ישעיה כו, יד) מתים בל יחיו רפאים בל יקומו, במרפה עצמו בדברי תורה הכתוב מדבר וכו׳, א״ל רבי מצאתי להן תקנה מן התורה שנאמר (דברים ד, ד) ואתם הדבקים בה׳ אלהיכם וגו׳, וכי אפשר לאדם לידבק בשכינה והלא כבר נאמר (שם פסוק כד) כי ה׳ אלהיך אש אוכלה הוא וגו׳, אלא כל המשיא בתו לתלמיד חכם והעושה פרקמטיא לתלמידי חכמים והמהנה תלמידי חכמים מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאילו הם דבקים בשכינה וכו׳ עד כאן. כי הוא נעשה טפל ובסיס אל התלמיד חכם וכאילו אחד הם כמו הראש והרגל שבאדם שהמה אחד מיוחדים ביחוד, ובלבד כשהרגל הוא אחד עם הראש, אבל אם ח״ו יתפרד הרגל מן הראש הרי הראש יחיה בלי הרגל והרגל הוא כאילו מת ועבר ובטל מן העולם.

ואמנם כי מי שנותן לבו להתעורר במקצת מתרדמת הבלי הזמן ותענוגיו ורוצה לעבדו יתברך שהוא תענוג כל העונגים. הנה הבחינה התחתונה, שעושה מצותיו במוחו ולבו בכדי לעשות רצון קונו כאשר צוהו ולעשות תענוג ונחת רוח לפניו שאמר ונעשה רצונו ומתעורר לבו ומוחו לעשותן באהבה ויראה כאשר יוכל שאת בנפשו. והוא בדמיון העבדים הנזכרים במשל המשחקים את הסממנים בכדי לצחצח בהן המראות שעושין רצון המלך בזה באהבה, עכ״ל.

קיז. **בפנים יפות** (פרשת חיי שרה ד״ה ואברהם זקן בא בימים) ואמרו עוד (מכות י ע״א) מתלמידי יותר מכולם, ענינו הוא, לפי שאחז״ל (עירובין מז ע״ב) לאו מכל אדם זוכה ללמוד, מפני שהתלמידים נשמתם נאצל משרשם שהוא נשמת הרב המלמד אותם, ואי אפשר לו לקבל החכמה אלא מצינור שהוא שרש נשמתו, הרי כשרצון השי״ת להשפיע לתלמידים לכל אחד חלק חכמתו הוא משפיעו דרך הצינור שהוא שורש נשמת החכם, הרי שבשבילם הוא מקבל חכמה כדי

שכשם שאיתא בגמרא שארבעים יום קודם יצירת הולד מכריזין בת פלוני לפלוני כך מכריזין תלמיד פלוני לפלוני, כי הקב״ה ברא את העולמות שיתנהגו באופן משפיע ומקבל, וכמו שהרבונו של עולם מזווג זיווגים בבחינה של משפיע ומקבל, כך הוא גם ברב ותלמיד, ויש השגחה מדוקדקת על זה שיזדווג הזיווג ושימצא התלמיד את רבו ששייך אליו מצד שורשו, ובלבד שהאדם לא יקלקלו בבחירתו, שהרי לכל אחד יש לו התפקיד המיוחד לו, ומן השמים מנהיגים אותו אל הרבי המוכשר לו ביותר להשלים את תפקידו הפרטי, וכל אחד על מקומו יבוא על פי השגחתו יתברך.

ביאורים וציונים

להשפיע להם, וזהו שאמרו שלומד מכל אדם שהוא מקבל מכל התלמידים שעל ידם הוא מקבל חכמה להשפיעם, והוא ענין שתיקנו חז״ל בסדר התפלה שאומר כל א׳ והאר עינינו בתורתך אף לפני אדם ששכלו קצר מלהבין זולת המשפיע להם, מ״מ הם מתפללים שיאר עיני חכמים כדי שיוכלו לקבל כל א׳ ממנו כפי חלקו, וכשהחכם אינו משפיע לתלמידים עונשו הוא שחכמתו מסתלקת כמו שאחז״ל, והטעם כיון שנסתם הצינור ממילא נסתם השורש החכם שמקבל ממנו, ואחז״ל (סנהדרין צא ע״ב) כל המונע הלכה מתלמיד אפילו עוברים שבמעי אמן מקללין אותו, והטעם כיון שנסתם השורש שהוא נשמת החכם הכוללות כמה נשמות ממילא עוברים שבמעי אמן שאחז״ל (נדה ל ע״ב) שמלמדין אותן במעי אמן כל התורה, מ״מ כיון שנסתם השורש שהוא נשמת החכם ממילא גם הם אינם יכולין לקבל כראוי, כיון שנשמתן משורש נשמת החכם, וזהו שאמרו אפילו עוברים שבמעי אמן מקללין, ויבואר עוד בפ׳ כי תשא (שמות לג, ח) בפסוק והביטו אחרי משה ע״ש, ובזה מובן שאברהם שהיה יושב בישיבה ומשפיע להם, וזהו עיקר הברכה שנתברכו בו שקיבל הוא כל חלקי החכמים הראוי להם, והיינו דכתיב וה׳ ברך את אברהם בכל.

בספר **ערבי נחל** (פרשת נשא (המשך) כתב וז״ל, ענין הדבר כי כשם שיש תולדות מצד הגופים כך יש תולדות בנשמות, שיש נשמת אדם אחד המחלקת ניצוצות וכל ניצוץ נעשה נשמה לאיזה אדם אחר, ואלו האנשים אשר חיותם אלו הניצוצות, מקבלים תמיד חיותם משורשם, דהיינו הנשמה ההיא הכללית, והמה נעשים תלמידיו ומיד מתדבקים בו באהבה עזה, והמה נשמעים אליו ומשוכים אחר רצונו כבן לאב כי המה תולדותיו, ולכן התלמיד מחוייב לשמש את רבו יותר מהבן לאב, כי הוא אליו בן מצד הנשמה בן ממש.

אכן לפעמים שמזדמן התלמיד אצל רב אחר שאינו תולדה שלו אזי אף על פי שהרב ההוא מדריכו ומלמדו, מ״מ אינו נמשך כ״כ אחרי רצונו, ולפעמים יכול ג״כ להתרעם עליו ולהתקוטט עמו, כי הוא אינו אביו והוא איננו כבנו, ואיננו רק כאשר ישא האומן את היונק וקורבה אין ביניהם, ולכן מתחלה היה סברת משה רבינו ע״ה שנשמת כל ישראל המה תולדותיו ממש ביחוד, וימשכו אחר רצונו ויקל עליו שיהיה הוא לבדו המנהיג כל ישראל, אכן הקב״ה ראה שיצטרך עוד שיעבוד גליות ואילו היה הדבר כך לא היה חטא ובחירה בישראל, והיה בא משה רבינו ע״ה לארץ ושוב לא היה אפשר להיות גלות, לכן עדיין לא רצה הש״י אז שיהיו נשמות ישראל תולדותיו ממש, רק יחידי הדור הסגולה, אבל שאר העם אף שהיה משה רבינו ע״ה רבם ומלמדם ונפשם קשורה בנשמתו ומקבלים ממנו, מ״מ לא תולדות ממש היו, והראיה שהרי כמה פעמים נתרעמו ונתקוטטו עמו, זה יורה שלא היו תולדותיו ממש, כיון שכן משום הכי לא היה זכותו של משה רבינו ע״ה מגין לאחר פטירתו, ולכן נפסק המן אז.

כי אם דמיונות שוא וכתב כאן שאף אם אחד הוא גדול בהבנתו וידיעתו בגדולת ה׳, מכל מקום אם לא יתקע מחשבתו בגדולת ה׳ בחוזק ולא יקשר דעתו בחוזק ובהתמדה ויסיח דעתו אפילו לזמן מועט מההתבוננות בחכמה, שוב לא יוכל להוליד אהבה ויראה אמיתית כי אם דמיונות שוא.

והנה הבעל התניא תובע עבודה גדולה מאד שאף לרגע לא יסיח דעת מה׳. ובאמת זו היתה עבודת הצדיקים כנ״ל, שהתקשרותם בהקב״ה היתה בלי הפסק אפילו לרגע ואפילו כשהתבוננו והתעמקו בסוגיות התורה לא הסיחו דעתם מהשי״ת. ואפילו בעת שינתם עדיין היו דבוקים בהקב״ה. והחידושי הרי״מ אמר על עצמו שלא עפעף בעינו (״פינקלט״) בלי כוונה מיוחדת של ייחוד שמות הקדושים. וכן היה גם אצל החתם סופר, שפעם אחת באמצע לימודו עם בנו הכתב סופר הוצרך להפסיק כדי לדבר עם הפרנסים שהיו ממונים על הציבור, ודבר אתם אודות דברים ששייכים להנהגת העיר וכדומה, והכתב סופר חשב שמן הסתם לא ידברו דברי תורה ואין מן הצורך שישאר שם לשמוע דבריהם והלך ללמוד. אחר שהלכו שאל אותו אביו למה יצא, והשיב לו שהלך ללמוד, וענה לו אביו, כל מה שאני אומר הוא רק דברי תורה, ואיני לוקח כוס ממקום אחד ומניחו במקום אחר שלא יהיה על פי התורה. ולכן אף שלפי ראות העינים לפעמים נראה שעוסקים בדברים פשוטים תדע שאינו כן, שאצל צדיקים אין דבר פשוט רק הכל תורה.

אמנם, כאן צריכים לדייק מאד בדברי הבעל התניא שלא אמר שהם דמיונות שקר רק שהם דמיונות שוא, שפירושו הוא, שהוא דבר אמת רק נקרא שוא מאחר שאין לה חשיבות וכן כאן נקרא שוא כיון שאין לו קיום, והוא חילוק גדול. וכמו שני הדברים, שבועת שקר ושבועת שוא, ששבועת שקר היא שנשבע על דבר שאינו אמת מה שאין כן שבועת שוא היא שבועה על דבר אמת רק שהיא לשוא, שאף שהיא אמת מכל מקום אינה אמת לאמיתו דהיינו שאין בו ענין אמיתי של שבועה.

והנה לכאורה אחר לימוד זה, ואחר שהקדמנו שזה נקרא ספר של בינונים ושהפירוש של בינוני הוא שלא עשה אפילו עבירה אחת בכל חייו וגם בעתיד לא יעשה, ולאדם כזה שייך ענין זה של עבודה אמיתית בלי שום הפסק, אבל אם כן למה לנו ללמוד ספר כזה שנכתב לבני אדם במדריגה נשגבה שכמעט אין לנו השגה בה כלל, ואין ביכלתנו להגיע אליה.

והתירוץ הוא, שהבעל התניא כאן כותב דבריו אליבא דאמת בביאור עצם הענין. אבל דבר זה יתבאר לקמן פרק י״ג וכן מבואר בארוכה בספרים אחרים, שכל דבר נידון לפי המקום והמצב שבו נמצא[קיח], ולכן לאנשים כמונו שאין ביכלתנו ואין בכוחנו להתבונן בגדולת ה׳ בלי היסח הדעת, אין לומר שהאהבה

ויראה שיש לנו הן שקר וגם אין לומר שהן דמיונות שוא אלא הן יקרות מאד ושוות הרבה והן "אמת" כפי מדריגתנו, ואין הכי נמי שאינן אמת לאמיתו לגמרי אבל ודאי שהן אמת. ולכן אף שהוא רק באופן עראי, לפי שעה, מכל מקום הוא אמת, וכמו שמצינו בדיני שבת שמחללין שבת על חיי שעה, ואף במקום שיודעין שלא יחיה יותר משעה אחת, מכל מקום חיי שעה לגבי מתים נחשב לחיים.

ביאורים וציונים

קיח. **בספר חסידים** (סימן תתקמה) כתב הקישו שלשה קלי עולם לשלשה אבירי עולם ללמד שבית דינו של גדעון ושל שמשון ושל יפתח שקולים כנגד משה ואהרן ושמואל. ולא עוד אלא שסמך [הגדולים] מכאן ומכאן והקלים באמצע הקיש קלים כשמתכוונים לשם שמים לצדיקים. לפי שאצל הקב״ה לב שאינם פקחים בדורות אחרונים כלב פקחים שהיו בדורות ראשונים. שאם לא תאמר כך יוכל כל דור לומר למה לא נבראתי בימים הראשונים שהיו חכמים גדולים והייתי לומד תורה הרבה, אומר לו מה איכפת לך אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים, ולא ישב בטל אלא יהגה כל עת שיכול אע״פ שאין לבו חריף כל כך.

והחיד״א ז״ל בספרו **ברית עולם** כתב על זה וכיוצא בזה ראיתי בכתבי מהרח״ו ז״ל ששאל לרבו רבינו האריז״ל, דעין רואה בתלמוד ובמדרשים שמעשים טובים, מדות, וקדושת התנאים ואמוראים הוא דבר מבהיל ולא יוכל מהאדם בדורנו לעשות אחת מאלף. והשיב לו הרב זצ״ל דעתה גברה מאד הסט״א, והמעט שעושים עתה חשוב לפניו יתברך כהרבה שהיו עושים הראשונים עכ״ד.

באמונת עתיך (ח״ב פרשת צו ד״ה זאת) כתב וז״ל, וי״ל עוד באופן אחר כי הנה ע״י התגברות החשך בתוקף הגלות נחלש מאד מדת עבודתנו בתורה ומצוות. וזהו בנוסף על עצם הדבר שחסרים לנו קיום רוב המצוות שא״א לקיימם רק כשהמקדש בבנינו וישראל על אדמתם. גם איכות העבודה במצוות שיש בידינו היא חלושה ורפויה לעומת עבודת הדורות הקודמים. אמנם לאידך גיסא מיעוט העבודה בדורות הללו חביבה ורצויה לפני השי״ת עד מאד כערך העבודה של דורות הקודמים ואף למעלה מזה. כידוע שאמר האריז״ל למהרח״ו שגדולת נשמתו היא כמעלת התנאים והאמוראים ושאלו היאך יתכן דבר זה והרי אין עבודתו מגעת כלל לערך עבודתם והשיבו שלפי ערך הדור נחשבת עבודה קלה כמעלת העבודה הרמה בימי התנאים. והדברים הללו נאמרו לפני ד׳ מאות שנה על אדמת הקודש של עיר צפת. ומה נאמר עוד כהיום הזה. וכיו״ב אמר החי׳ הרי״מ שיתכן שכבר היתה ראויה לבוא הגאולה אך הקב״ה חושק מאד בעבודת בנ״י בגלות ויש לו נח״ר יותר מיגיעת העבודה בכובד הגלות. ונמצא לפי״ז שמצד מעלת העבודה אין לנו להתאונן על מצב הגלות, ואין ראוי לאדם שיפול רוחו בקרבו שאין עבודתו נחשבת לכלום, כי לפי מצב הדור חשוב מאד כל דבר. ואם מזדמן לאדם בעסקו אפשרות להרויח איזה סכום שלא כדת ומונע את עצמו, אל יחשוב שלא נחשב זה לכלום כי גם נסיון זה חשוב הוא מאד לפי ערך הדור, וכן כל כיוצ״ב. ומעתה אם נביט מצד קבלת פרס על עבודתנו אין נגרע חלקנו ע״י מצב הגלות כי חשובה היא עד למאד. אך על זאת יתאונן האדם על מיעוט כבוד שמים ועל חילול שמו יתברך בין העמים השואלים איה אלהימו צור חסיו בו וכו׳.

ואנו לומדים ספר זה כדי שלפחות יהיו לנו את הידיעות מהי העבודה של אמת לאמיתו וממילא כל אחד ידמהו למקומו בחבל, ובמדריגתו ששייכת אליו ולמדריגה שיש לו את היכולת להגיע אליה, אבל ודאי שאין לאדם להחזיק את עצמו בדמיונות לחשוב שהוא אוחז בדרך הצדיקים הקודמים, רק יש לו למצוא את מקומו הראוי לו, ולעבוד את השי״ת באמונה.

ועל כן הדעת הוא קיום המדות וחיותן והוא כולל חסד וגבורה פירוש אהבה ועניפיה ויראה ועניפיה היינו שהדעת היא היכולת של ריכוז המוח בכל כחו ובהתמדה בהתבוננות בגדולת השי״ת שיוליד בר קיומא של המדות.

ליקוטי אמרים תניא

פרק ד׳

ועוד יש לכל נפש אלהית שלשה לבושים, שהם מחשבה דבור ומעשה של תרי"ג מצות התורה, שכשהאדם מקיים במעשה כל מצות מעשיות ובדבור הוא עוסק בפירוש כל תרי"ג מצות והלכותיהן, ובמחשבה הוא משיג כל מה שפאשר לו להשיג בפרד"ס התורה, הרי כללות תרי"ג אברי נפשו מלובשים בתרי"ג מצות התורה. ובפרטות בחי׳ חב"ד שבנפשו מלובשות בהשגת התורה, שהוא משיג בפרד"ס כפי יכולת השגתו ושרש נפשו למעלה.

והמדות שהן יראה ואהבה וענפיהן ותולדותיהן מלובשות בקיום המצות במעשה ובדבור שהוא ת"ת אמיתי, כי המקיימן באמת הוא האוהב את שם ה׳ וחפץ לדבקה בו באמת, ואי אפשר לדבקה שכנגד כולן, כי האהבה היא שרש כל רמ"ח מ"ע וממנה הן נמשכות ובלעדה אין להן קיום בו באמת כי אם בקיום רמ"ח פקודין שהם רמ"ח אברין דמלכא כביכול כמ"ש במקום אחר. והיראה היא שרש לשם"ה לא תעשה, כי ירא למרוד במלך מלכי המלכים הקב"ה. או יראה פנימית מזו שמתבושש מגדולתו למרות עיני כבודו ולעשות הרע בעיניו כל תועבת ה׳ אשר שנא, הם הקליפות וסטרא אחרא אשר יניקתם מהאדם התחתון, ואחיזתם בו הוא בשם"ה מצות לא תעשה.

והנה שלשה לבושים אלו מהתורה ומצותיה, אף שנקראים לבושים לנפש רוח ונשמה, עם כל זה גבהה וגדלה מעלתם לאין קץ וסוף על מעלת נפש רוח ונשמה עצמן, כמ"ש בזהר דאורייתא וקב"ה כולא חד, פי׳ דאורייתא היא חכמתו ורצונו של הקב"ה, והקב"ה בכבודו ובעצמו כולא חד, כי הוא היודע והוא המדע וכו׳ כמ"ש לעיל בשם הרמב"ם. ואף דהקב"ה נקרא אין סוף ולגדולתו אין חקר ולית מחשבה תפיסא ביה כלל, וכן ברצונו וחכמתו כדכתיב (ישעיה מ, כח) אין חקר לתבונתו, וכתי׳ (איוב יא, ז) החקר אלוה תמצא,

וכתיב (ישעיה נה, ח) כי לא מחשבותי מחשבותיכם, הנה על זה אמרו (מגילה ל״א ע״א) במקום שאתה מוצא גדולתו של הקב״ה שם אתה מוצא ענוותנותו, וצמצם הקב״ה רצונו וחכמתו בתרי״ג מצות התורה ובהלכותיהן, ובצרופי אותיות, תנ״ך ודרשותיהן שבאגדות ומדרשי חכמינו ז״ל, בכדי שכל הנשמה או רוח ונפש שבגוף האדם תוכל להשיגן בדעתה ולקיימן כל מה שאפשר לקיים מהן, במעשה דבור ומחשבה, וע״י זה תתלבש בכל עשר בחינותיה בשלשה לבושים אלו.

ולכן נמשלה התורה למים (תענית ז׳ ע״א) מה מים יורדים ממקום גבוה למקום נמוך כך התורה ירדה ממקום כבודה שהיא רצונו וחכמתו יתברך ואורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד ולית מחשבה תפיסא ביה כלל. ומשם נסעה וירדה בסתר המדרגות ממדרגה למדרגה בהשתלשלות העולמות עד שנתלבשה בדברים גשמיים ועניני עולם הזה, שהן רוב מצות התורה ככולם והלכותיהן ובצרופי אותיות גשמיות בדיו על הספר עשרים וארבעה ספרים שבתורה נביאים וכתובים, כדי שתהא כל מחשבה תפיסא בהן, ואפי׳ בחי׳ דבור ומעשה שלמטה ממדרגת מחשבה תפיסא בהן ומתלבשת בהן.

ומאחר שהתורה ומצותיה מלבישים כל עשר בחי׳ הנפש וכל תרי״ג אבריה מראשה ועד רגלה הרי כולה צרורה בצרור החיים את ה׳ ממש ואור ה׳ ממש מקיפה ומלבישה מראשה ועד רגלה, כמ״ש (תהלים יח, ג) צורי אחסה בו, וכתיב (שם ה, יג) כצנה רצון תעטרנו, שהוא רצונו וחכמתו יתברך המלובשים בתורתו ומצותיה. ולכן אמרו (אבות פ״ד מי״ז) יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי עולם הבא, כי עולם הבא הוא שנהנין מזיו השכינה שהוא תענוג ההשגה, ואי אפשר לשום נברא אפי׳ מהעליונים להשיג כי אם איזו הארה מאור ה׳, ולכן נקרא בשם זיו השכינה. אבל הקב״ה בכבודו ובעצמו לית מחשבה תפיסא ביה כלל, כי אם כאשר תפיסא ומתלבשת בתורה ומצותיה אזי היא תפיסא בהן (הגהה - בכ״י ליתא תיבת בהן) ומתלבשת בהקב״ה ממש, דאורייתא וקב״ה כולא חד.

ואף שהתורה נתלבשה בדברים תחתונים גשמיים, הרי זה כמחבק את המלך,

דרך משל, שאין הפרש במעלת התקרבותו ודביקותו במלך בין מחבקו כשהוא לבוש לבוש אחד בין שהוא לבוש כמה לבושים, מאחר שגוף המלך בתוכם. וכן אם המלך מחבקו בזרועו גם שהיא מלובשת תוך מלבושיו, כמ"ש (שיה"ש ב, ו) וימינו תחבקני, שהיא התורה שנתנה מימין שהיא בחי׳ חסד ומים.

ליקוטי אורות

פרק ד׳

ועוד, פי׳ בנוסף על מה שביארנו בפרק ג׳ שיש לכל נשמה שלשה חלקים שהם נפש רוח ונשמה, ושיש בכל אחד מהם עשרה כוחות ששרשם הוא בעשר ספירות עליונות, יש לכל נפש אלהית שלשה לבושים וענין לבושי הנשמה הוא בדומה ללבושי אדם, שהמלבוש מציג ומודיע לכל את חשיבות האדם, וכדאיתא במסכת בבא קמא (דף נ״ח ע״ב) שר׳ יוחנן קרי למאני ״מכבדותא״, היינו שהבגדים שהאדם לובש הם הנותנים כבוד להאדם ומסמלים את מהותו ומגלים לכל את כוחותיו הפנימיים, כי האדם בלי מלבושים אינו נכבד. וכך הוא בנשמה האלהית של האדם שיש בו את כל העשרה כחות של הבריאה, הרי גם לו יש לבושים שעל ידיהם הוא מציג ומוציא לפועל את כחו בעבודת ה׳, שהם מחשבה דבור ומעשה של תרי״ג מצות התורה שבהם היא מלובשת, ועל ידם הנפש מבטאת את עצמה להוציא מהכח אל הפועל.

וביתר ביאור, דהנה האדם נברא בצלם אלהים, והיינו שכמו שבתורה ישנם רמ״ח מצוות עשה ושס״ה מצוות לא תעשה, כמו כן גם נשמת האדם מורכבת מתרי״ג חלקים, וכנגד זה גם גשמיות גוף האדם מורכב מרמ״ח אברים ושס״ה גידים שהם מלבישים את תרי״ג חלקי הנשמה. וכל אחד מחלקי הרמ״ח ושס״ה שבאדם מקבל חיות ומאיר כשהאדם מקיים מצות עשה או שנזהר מלעבור על מצות לא תעשה שהוא כנגד אותו האבר או הגיד שבאדם[א].

ורמ״ח אברים ושס״ה גידין שבאדם הינם כלים שביכלתם לקבל את התרי״ג

ביאורים וציונים

א. בספר שערי קדושה להרח״ו (חלק א׳ שער א׳) כתב וז״ל, וכמו שלבוש גוף האדם יעשהו האומן בתבנית אברי הגוף כן עשה הוא יתברך את הגוף שהוא לבוש הנפש בתבנית דיוקן הנפש ברמ״ח איברים ולהם שס״ה גידים המקשרים את האיברים ולהמשיך על ידם הדם והחיות מאבר אל אבר כדמיון צנורות, ואחר יצירת הגוף נפח בו נפש חיה כלולה מרמ״ח איברים רוחנים ושס״ה גידים, ויתלבשו תוך רמ״ח איברים ושס״ה גידים של הגוף ואז פועלים איברי הנפש פעולתן על ידי הכלים שהם איברי הגוף כגרזן ביד החוצב בו. והראיה לזה כי לא יפעלו איברי הגוף פעולתם אלא בעוד הנפש בהם עין רואה ואוזן שומעת וכו׳, ובהסתלק הנפש חשכו הרואות בארובות ונתבטלו כל החושים מרמ״ח אברים.

ועל דרך זה שס״ה גידים רוחנים של הנפש מתלבשין תוך שס״ה גידים שבגוף, וממשיכין מזון הגופני שהוא הדם אל רמ״ח איברי הגוף עם מזון

אורות[ב] שהם התרי״ג מצוות, כמו בית יד עם חמש בתי אצבעות העשויים לקבל את חמש אצבעותיו, כך גם האדם נברא בכלי קיבול שהוא הגוף, בצורה מדוייקת לקבל את הנשמה, שהיא גם כן מתרי״ג חלקים ובצורה מדוייקת כמו התרי״ג מצוות.

והנה, כבר ביארנו שנשמת האדם מחולקת לשלשה חלקים, שהם נפש רוח ונשמה, וכן בתרי״ג מצוות ידוע שצריכים לקיימם במחשבה דיבור ומעשה[ג]. וכל חלק מהתרי״ג שבאדם מקבל חיות מאחת מהתרי״ג מצוות שבתורה, אולם ככל שהחלק יותר רוחני

ביאורים וציונים

הרוחני פנימי בתוכו לפרנס רמ״ח איברי הנפש, ואחר הפטירה אין שום חיות נשפע, וגידי הגוף גם כן מתפרקין ומתרקבין כמו רמ״ח האיברים והיו כלא היו, נמצא כי האדם בעצמו איננו כי אם הנפש השכלית אשר מתלבשת בגוף הנקרא לבוש שלה בעולם הזה ע״כ.

וכן איתא בספר מאור עינים (פרשת נצבים) וז״ל, אך נודע שיש לנו שתי תורות תורה שבכתב ותורה שבעל פה. ולהבין הדבר מפני מה נחלקו לשתי תורות, הענין הוא כי זאת התורה אדם כי שיש בהתורה רמ״ח מצות עשה ושס״ה מצות לא תעשה ונקרא התורה קומה שלימה רוחניות כלולה מתרי״ג מצות, והאדם נברא ברמ״ח אברים ושס״ה גידים גשמיים, ובעשותו אחת מרמ״ח מצות עשה אזי מזמשיך חיות מהמצוה אל האבר הפרטי המתייחס לאותה מצוה, וכן ישב ולא עבר עבירה בהזדמנה לו אזי נמשך שפע חיות רוחני אל הגיד הגשמי המתייחס לאותו לא תעשה כאמרם רז״ל ישב ולא עבר עבירה נחשב לו כאלו עשה מצוה, ואם ח״ו עבר על איזה לא תעשה ונתרשל מאיזה מצות עשה אזי נסתלק החיות מהאבר או מהגיד המיוחס נגד אותה מצוה פרטית ואז נקרא האבר או הגיד מת, ולכך הרשעים בחייהם קרויים מתים כי הם עוברים על כמה וכמה מצות ונקראים מתים וכו׳.

ב. בספר מאור עינים (פרשת בחקותי) כתב וז״ל, אם בחקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם, ונתתי גשמיכם בעתם. הנה חוקים הם מצות שאין להם טעם, ומצות הם שיש להם טעם, ולמה אמר כאן תלכו וכאן תשמרו. גם מהו ועשיתם, כיון שישמרו בודאי יעשו. ועוד קושיות המפרשים למה אינו כתוב רק שכר הגשמי. אבל אמת הוא שבתורה יש קומה רוחניות מן רמ״ח איברים רוחניים היינו רמ״ח מצות עשה ושס״ה גידים רוחניים שהם שס״ה לא תעשה, ובאדם יש גם כן רמ״ח אברים ושס״ה גידים, והנה האדם נברא בצלם אלהים. ולהבין הענין וכי שייך לומר בו יתברך שום תמונה ח״ו. אך הפירוש הוא בצלם של התורה שהתורה נקראת אלהים שהוא צמצום שהשם יתברך צמצם א״ע לתוך התורה כדי שיוכל האדם שהוא בעל גבול ותכלית לדבק א״ע בהשם יתברך שהוא בלי גבול ותכלית ולא היה באפשרי לדבק בו יתברך, לכן צמצם השם יתברך עצמו לתוך התורה ואדם נברא בצלם אלהים של התורה שהוא הקומה רוחניות רמ״ח מצות עשה ושס״ה ל״ת, והנה האדם השלם הוא כשהוא א׳ עם הצלם דהיינו הקומה גשמיות שלו הוא א׳ עם הקומה רוחניות של התורה אדם העליון, וכשמנענע אבר גשמי מנענע ומעורר אבר העליון וזה נקרא אדם שלם כמאמר (תהלים לט, ז) אך בצלם יתהלך איש, ר״ל מי שמהלך עם הצלם שהוא א׳ עם הצלם אז נקרא איש, אבל כשלא עשה איזה מצוה או עבר איזה עבירה הוא חסר אבר א׳ או גיד א׳ ואינו שלם, ע״כ. (ועיין לעיל אות א מ״ש מספר שערי קדושה).

ג. וכ״כ בשולחן ערוך הרב הל׳ ת״ת (סימן א׳ סעיף ד׳) וז״ל, וכן אמרו חכמי האמת שכל נפש מישראל צריכה לבא בגלגולים רבים עד שתקיים כל התרי״ג מצות במעשה דבור ומחשבה, ודיבור ומחשבה הוא לימוד הלכותיהן

כך המקום שמשם הוא מקבל חיותו גם כן גבוה יותר. ולכן, הנפש מקבלת חיות ממעשה המצוה, הרוח מחלק הדיבור, והנשמה מחלק המחשבה[ד].

ביאורים וציונים

על דרך שאמרו חכמים (מנחות קי ע״א) על פסוק זאת תורת החטאת וגו׳ שכל העוסק בתורת חטאת כאילו כו׳. ועוד אמרו חכמי האמת שכל נפש צריכה לתיקונה לעסוק בפרד״ס כפי מה שהיא יכולה להשיג ולידע, וכל מי שיכול להשיג ולידע הרבה ונתעצל ולא השיג וידע אלא מעט צריך לבא בגלגול עד שישיג וידע כל מה שאפשר לנשמתו להשיג מידיעת התורה הן בפשטי ההלכות הן ברמזים ודרשות וסודות, כי כל מה שנשמתו יכולה להשיג ולידע מידיעת התור׳ זהו תיקון שלימותה וא״א לה להתתקן ולהשתלם בצרור החיים את ה׳ במקורה אשר חוצבה משם בלתי ידיעה זו ולכן אמרו חכמים אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו כדי שלא יצטרך לבא בגלגול לעוה״ז, עכ״ל.

ובספר **דרך פקודיך** (הקדמה ג׳ אות א-ב) כתב וז״ל, בענייני מצות התלויות בסיבה כגון יבום ופדיון הבן, אשר אם נמנעת ממנו הסיבה לא יוכל לקיימם. והנה בהכרח לקיימם בכדי להשלים החלוקא דרבנן להשלמת אור נפשו כמש״ל ובהעדר אפילו אחת מהמצות יצטרך להתגלגל או להתעבר כאשר יתבאר הנה בזה אעתיק לך הקדמה מספר הגלגולים ממרן האריז״ל וז״ל (בפ״ד מספר הנ״ל) כל המצות שיש יכולת ביד האדם לקיימם בגלגולו כמו תפילין וכיוצא בו צריך האדם לרדוף אחריהם וכו׳ ואם לא קיימם מוכרח להתגלגל ולקיימם עכ״ד וכו׳ ואם לא באו לידו (היינו מצות התלויים בסיבה כנ״ל ונמנעת ממנו הסיבה) אין צריך להתגלגל אלא מספיק לו שיתעבר בסוד עיבור באיזה אדם שיהי׳ משורשו המתייחס אליו כנ״ל בגלגול וכשבא לידי אותו אדם מצוה שחסרה לו לזה יקיימנה על ידו ויסתלק אח״כ משם עכ״ל. הנה אתה הראת לדעת שהמצות שהי׳ ביכולתו לקיימם ונתעצל ולא קיימם מן ההכרח הוא שיתגלגל גלגול ממש רק אותם שנמנעת ממנו הסיבה אז הוא השלים חקו והש״י ישלחהו אח״כ מג״ע לפי שעה שיתעבר באדם שיקיימם ואח״כ ישוב למכון שבתו בג״ע בלי שום צער. אבל תדע שתנאי הוא הדבר דהנה האדם צריך לקיים כל המצות במחשבה ודיבור ומעשה כמו שמבואר ג״כ בס׳ הנ״ל בפ׳ הנ״ל בתחלת הפרק וז״ל ולא עוד אלא כל התרי״ג מצות צריך שיקיימם האדם במעשה ובדיבור ובמחשבה וכו׳ ואם חסר איזה ניצוץ נשמה אפילו חלק א׳ מאלו ג׳ שהם מעשה דבור מחשבה הוא בהכרח שיתגלגל עד שיקיים כלם עכ״ל הנה לפי״ז תשכיל ותתבונן דאפילו אותן המצות התלויים בסיבה ונמנע ממנו הסיבה שא״צ להתגלגל רק להתעבר זהו דוקא כשקיים בזאת המצוה כל מה שאפשר לו לקיים דהיינו מחשבה ודיבור בזאת המצוה דהיינו לימוד משפטי המצוה על בורי׳ ולצפות במחשבה מתי תבוא לידי ואקיימנה ולהתבונן דבר מת״ד בטעמי המצות כפי אשר חלק לו הש״י בבינה. דכל זה הי׳ סיפוק בידו עשות הגם שנמנעת ממנו עשיית המצוה בפועל. אבל כשלא קיים המצוה במחשבה ודיבור שהי׳ סיפוק בידו בודאי מן ההכרח הוא שיתגלגל ע״כ בזאת תדע שאין לך שום מצוה בעולם שלא יצטרך האדם ללמוד כל משפטי דיניה וחקיה עד גמירא ולהתבונן בה כל מה שאפשר לו בשכלו ובינתו.

ד. **בכתבי האריז״ל** שער הגלגולים הקדמה י״א וז״ל גם צריך שתדע, כי האדם צריך לקיים כל תרי״ג מצות, במעשה, וכן בדיבור, ע״ד מה שאמרו רז״ל כל העוסק בפרשת עולה, כאלו הקריב עולה וכו׳. וכן במחשבה, אם לא קיים כלם בשלשה בחי׳ אלו, יתגלגל, עד שיקיים כל התרי״ג מצות בשלשה בחי׳ אלו.

עוד דע, כי התרי״ג מצות מתחלקות בתרי״ג איברים וגידים של אדה״ר, שנקראים תרי״ג שרשים גדולים, ובכל אבר ואבר מהם יש מצות פרטיות,

והיות שחיות האברים באה מקיום המצוות, לכן אם האדם מחסר מלקיים אחת מתרי״ג המצוות, הרי שזה יחסר לו בעת תחיית המתים ולא יקום באברים שלמים. וזוהי הסיבה שהאדם צריך לשוב בגלגול פעם ופעמיים, כדי שישלים את כל מה שחיסר מהתרי״ג מצוות.

אבל אם האדם קיים לפחות פעם אחת בחייו מצוה במחשבה דיבור ומעשה שוב לא יתגלגל בגלל אותה מצוה, כי כבר הכנים חיות פנימי לתוך אותו אבר, ואף אם יעבור עליה אחר שכבר קיימה, מכל מקום אין השלמות שקיבל ניטלת ממנו, רק נפגמת, ויסורים או גהינם יכולים לנקותו ואינו כדאי להתגלגל בשביל זה, שהרבה סכנות טמונות בגלגול האדם לעולם הזה[ח], והגלגול קשה יותר מעונשי גהינם[ט].

ביאורים וציונים

כנזכר כי בכל אבר הכתף השמאלי, יש אחד עשרה מ״ע וט״ו מל״ת. וכל מי שהוא מן הכתף הזה, מחוייב להשלים אלו המצות יותר מכל שאר התרי״ג. ולא נתברר לי היטב ענין זה, כי כיון שכל אדם מחוייב להשלים כל התרי״ג מצות כנד״ל, מה הוא החיוב המשונה שיש בין אלו המצות הפרטיות שבכל אבר אל שאר התרי״ג כולם.

ה. וכתב **בשער הגלגולים** הקדמה ט״ז וז״ל ובה יתבאר שכל מי שנשמתו חדשה, צריך לקיים כל תרי״ג מצות. דע, כי כל מי שהוא נשמה חדשה, צריך לקיים כל התרי״ג מצות. ונודע, כי יש כמה שרשים מחולקים בהם כל הנשמות שבעולם, וכל שרש מהם, הוא אבר א׳ מאברי נשמות אדה״ר, כמו שיתבאר. וכל שרש מהם, מתחלק לנצוצות נשמות לאין קץ, כמו שיתבאר וכו׳. והנה כל נצוץ ונצוץ מהם, צריך אם הוא חדש, לקיים כל תרי״ג מצות, לפי שאין אבר שאינו כלול מכל רמ״ח איברים כנודע, אבל מי שאינו חדש, אלא נתגלגל וחזר בעה״ז, אין צריך שישלים עתה, רק אותם המצות החסרות ממנו שלא קיימם בגלגול הא׳ שקדם. ובזה יתבאר לך מה שמצינו בתלמוד, כי חכם פלוני היה זהיר במצוה פרטיית יותר משאר המצות, וחכם א׳ היה זהיר במצוה אחרת. וכמו שמצינו שהיה שואל אמורא פלוני לחבירו אבוך במאי הוה זהיר טפי, וחבירו השיבו שהיה זהיר בציצית או תפילין וכיוצא בזה. וכפי הנראה שזה הורס את המשנה, האומר והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה. אבל סוד הענין הוא, כי כל חכם וחכם היה זהיר באותה המצוה שהיתה חסירה ממנו בגלגול הקודם, או כלה, או פרט מפרטיה. וגם ז״ס מה שמצינו בתלמוד כי פלוני היה בורר לו מדות אלו, ופלוני היה בורר לו מדות אחרות, כמ״ש שאלו לפלוני במה הארכת ימים. א״ל, מימי לא עברתי על מדותי וגו׳, כי כל א׳ בורר לו מדות, כפי בחי׳ גלגולו.

בספר **ראשית חכמה** (שער היראה פרק יג אות פ) כתב וז״ל, עוד צריך לירא מאמונת הגלגול, (שהורונו רבותינו ז״ל, והסכים עמהם פיתגורס, עם היות שרבו החולקים בדעת זו.) כי מר הוא מאוד לנשמה, יותר מדינה של גיהנם, וכתב מורי ע״ה, שהוא משל אל אדם, שהלך בסחורה מהלך שנתים או שלש למקום פלוני, כסבור שירויח באותה הסחורה שם. בהגיעו שם אמרו לו: כל יגיעך היה לריק ולבטלה, כי הסחורה הזו שבידך אינה שוה כלום במקום הזה. וחזר העני ההוא בפחי נפש לאחור, כמה צער יגיע לאדם הזה על מיעוט חכמתו ותבונתו, שלא חקר ודרש מה היא הסחורה הנאותה למקום ההוא, שבה ירויח. והנמשל מובן מאליו, ובפרט כאשר ידע האדם, כי רוב הנשמות שבדורנו מגולגלות, ובא לתקן עתה מה שלא תקן בתחלה, שאם יסתלק מן העולם בלי שיתקן על מה שבא, נמצא כל טרחו ויגיעו בעולם הזה בהבל, וצריך לחזור שלישית

והנה אותן מצוות שאין לאדם יכולת לקיימן במעשה כגון מצות פדיון הבן לאחד שאין לו בן בכור, או כל המצוות שאינן שייכות כי אם בזמן שבית המקדש היה קיים, די לנו לקיימן רק במחשבה ודבור כי סוף סוף לא פשע ומן השמים לא נתנו לו את האפשרות לקיימם ולכן אין לו להפסיד משום זה[ו]. ובאמת בהרבה מצוות, אף שאי אפשר לקיימן בפועל ממש, עדיין שיך לקיימן גם בחלק המעשה והוא על ידי התעסקות באותן מצוות בגופו בפועל, וכגון מצות פדיון הבן

ביאורים וציונים

ורביעית, עד שיתוקן, וענשו גדול על שלא תקן בתחלה ע״כ. (ועיין עוד בערבי נחל פ׳ נח דרוש ב׳).

ו. בספר **באר מים חיים** פרשת חיי שרה וז״ל ולפעמים אי אפשר לתקנו כי אם על ידי ביאת נשמתו לעולם הזה אחר פטירתו וזה ודאי הוא עונש קשה שאין קשה ממנו, כי הלא בכל יסורי גיהנם על כל פנים קץ וסוף להם, ואחריהם הוא טהור מכל וכל. אבל אם יצטרך לבוא פעם אחרת לעולם הזה ידוע לכל מהמקרים ופגעים רעים שבעולם הזה מיום הולדו עד יום מותו שאין שיעור וערך להם, ומעולם לא ראיתי ולא שמעתי שיאמר אחד מישראל שטוב לו בעולם הזה וכל אחד יש דבר אחר לפניו זה צער גידול בנים וזה צער פרנסה וזה צער הבריאות וממש אין רגע בלא פגע, ועל כולם צער עבודת בוראו שלא די שאינו עובדו כראוי כי אם אף ח״ו מנאצו בעבירות רעות קלות או חמורות רחמנא ליצלן. ונמצא אם לא יראה האדם עודנו חי על פני האדמה להשלים ימיו ושנותיו לבוא בהם לפני בוראו בעבודה תמיד ויחסר אחת מהנה יצטרך לבוא בגילגול לתקנו, ודאי שאין עונש קשה ומרה כזה להביט פעם שנית בהבלי העולם הזה ופגעיו וללחום עם יצרו תמיד וכולי האי ואולי אם יתקן, או אפשר יקלקל עוד חלילה.

ז. המהר״ל בספרו **תפארת ישראל** (פרק ה׳) כתב וז״ל, ואני אומר כי לא קשיא כלל, כי מה שישראל הם מוכנים אל התורה היא מדרגה בפני עצמה, כי מפני שהם מוכנים אל תורה כמו שהתבאר למעלה ואינם כמו עכו״ם שאין מוכנים לתורה, ואם נתן להם מעט מצות לא היה הזכות שלהם כל כך כמו שיש להם זכות במה שיש להם תורה שיש בה מצות הרבה ומוכנים אל הרבה מצות, ואם לא היה מעלת ישראל במה שהם מוכנים אל התורה, באיזה צד נוכל לומר שאותם שלא היו יכולים לקיים מצות התורה שמתו כשהם קטנים שיהיו בני עולם הבא, אבל הענין הוא במה שהם העם שיש להם תורה ומוכנים לתורה ומצוה בשביל הכנתם לתורה יזכו לחיי עולם הבא. וכן חס ושלום לומר שאנחנו בני גלות ואין אנו יכולים לקיים הרבה מצות התלוים בארץ, שלא יהיה לנו חלק באותן מצות שלא נוכל לקיים, חס ושלום לומר דבר כזה למעט משלמות הדורות שמתו, אבל במה שאנו בני תורה ויש לנו הכנה אל התורה יש לנו שכר בכל התורה כולה ודבר זה ברור ויתבאר דבר זה באריכות בעזרת השם.

ועיין עוד בספר **שפת אמת** (פרשת כי תצא, תרנ״ט) וז״ל, ורצה הקב״ה שיהי׳ התיקון על ידינו, ד״ש המל ימול שע״י מילה שלמטה יתעורר ברית מילה שלמעלה. וכמו כן בהעברת סט״א כמ״ש תמחה זכר עמלק למטה ואני אמחה מלמעלה נמצא מתחבר מעשה האדם לתיקון העליון זה נק׳ לוית חן. ועיקר תכלית המצות כמ״ש בזוה״ק י״ה עם שמי שס״ה זכרי עם ו״ה רמ״ח, נמצא בשמירת כל התרי״ג חל שם ה׳ על האדם ולכן כ׳ במד׳ שצריכין ליזהר במצוה קלה כבחמורה שתכלית התיקון בא בשמירת כל המצות דווקא. ואפי׳ בזה״ז שא״י לקיים כל המצות במעשה יכולין לקיים בדיבור ומחשבה כמ״ש חישב אדם לעשות מצוה. וכמו כן העוסק בפ׳ חטאת ועולה כאילו הקריב, עכ״ל. (ועיין בליקוטי תורה ריש פרשת פינחס).

יכול לעסוק בחלק המעשה של המצוה בגופו בפועל על ידי הליכה לסעודת פדיון הבן, או כשמסייע לאבי הבן לקיים המצוה ביתר הידור[ח].

ובספרים הקדושים מובא עצה נוספת והיא שמשתתפין עם כלל ישראל באהבת ישראל, שזהו כלל גדול בתורה, ועל ידי ההשתתפות עם כל ישראל נעשה שותף לאותם שכן מקיימים שאר המצוות שאין ביכולתו לקיימן, ובזה יחשב לזכות גם בשבילו[ט]. וכן יש עצות נוספות שמובאים בספרים הקדושים[י].

ומזה תצא התעוררות, שצריכים להחיש לקיים את כל המצוות במהרה, שהרי ברור שמשיח יבוא בקרוב, ולא

ביאורים וציונים

ח. בספר **דרך פקודיך** (בהקדמה ג׳) כתב וז״ל, עוד קבלתי שכל מצוה שנמנע ממנו עשייתה בעת אשר רואה הזדמנות המצוה הזאת לחבירו יסייע לו בעשייתה הן בגופו הן בממונו. והנה כל ישראל כגוף א׳ ובפרט אם נשמותיהם הם משורש אחד. ובפרט כשחברו מכוין בעשותה בשם כל ישראל כנוסח הנהוג לומר לשיקובה״ו בשם כל ישראל אזי יחשב כמעט כאילו עשאה בעצמו ויש סמוכות לזה מדברי קדמאי ובתראי ואין מן הצורך להאריך.

ט. בספר **ישמח משה** (פרשת שמות, ד״ה וייטב אלהים למילדות) כתב וז״ל, והנה איתא בספרים דמי שמקשר עצמו עם כל אחד מישראל כנפשו, הרי נחשב כגוף אחד עם כל ישראל, וכל מה שמקיים אחד מישראל כאלו קיים הוא. ומפרשין על פי זה המשנה (שבת ק ע״ב) ספינות קשורות זו בזו מטלטלין מזו לזו, והבן. וזה אשר השיב לו הילל, כל מה דעלך סני לחברך לא תעביד זו היא כל התורה כולה, שבמצות שיעשה חבירך תצא ידי חובתך גם אתה, עד כאן דברי ב״ש אחרון ובתוספת נופך. והנה לדבריו אינו מובן מה שסיים ״ואידך פירושא היא זיל גמור״.

ונראה לי, כי בודאי צריך לקיים כל המצות שאפשר לו לקיים, דאז אף שיש מצות שלא היה יכול לקיימן לא נחשב חסר משום זה, דמשלימין לו מצד האחדות, אף שאינו מקבל שכר על מה שלא עשה מכל מקום שלם הוי, דכיון שהיה מקיים כל מה שהיה יכול לקיים, הרי הם מפרשין דעתו דאלו היה יכול לקיים גם השאר היה מקיימן, ואנוס הוא, ולכך משלימין לו מצד האחדות. מה שאין כן כשאינו מקיים מה שיכול, אם כן אין לו פירוש וביאור על דעתו, דדלמא גם בהשאר גם אם היה יכול לקיים לא היה מקיימן, לכך אין משלימין לו מצד האחדות. וזה דברי הילל, ׳ואידך׳ ר״ל שאר המצות שאתה תוכל לקיים, ׳פירושא היא׳ ר״ל שהם יפרשו דעתך במה שלא תוכל לקיים דהוא מצד אונס, וישלימו לך מצד האחדות, על כן ׳זיל גמור׳ כדי שתקיים כל מה שבכחך, כן נראה לי להוסיף נופך על דבריו.

ובספר **מאור ושמש** (דמזי שבועות ד״ה אחת) כתב ג״כ יסוד זה וז״ל, או יאמר אחת דבר אלהים וגו׳, דהנה הקב״ה נתן תורה לישראל מעצמותו ית״ש וכל התורה היא חד שכל המצות נכללים באנכי כמאמרינו לעיל וכל המצות נכללים חד בחבריה, והקב״ה נתן תרי״ג מצות ומי יוכל לקיים כולן שהרבה מצות נאמרים לכהנים וללוים, ובפרט בגלות המר הזה שהרבה מצות תלויות בארץ ומצות הקרבנות והמקדש שעתה בעוונותינו הרבים חסר לנו כל זאת, אך אם יש בינינו אהבה ואחדות וכל חד כולל עצמו בחבריה ויש לכל אחד חלק בתורתו של חבירו, ואיתא כל העוסק בפרשת הקרבנות כאלו הקריב קרבן וכל העוסק במלאכת המקדש כאלו נבנה בית המקדש בימיו, לכן אם נשמתו נוטה ללמוד מסכתות קדשים ונשמתו של זה נוטה איזה מסכת אחרת, וכן במצות ומעשים טובים זה נזהר טפי במצוה זו וזה נזהר טפי במצוה זו כדאיתא

ביאורים וציונים

בגמרא במה זהיר טפי, ואם כל אחד ואחד כולל את עצמו בחבריה באחדות גמור והתורה הוא גם כן באחדות גמור כנ״ל, הקב״ה משלם לכל אחד ואחד שכר כל התורה כולה אם בעצמו לא קיים כל התורה הואיל שכל חד הוא כלול בחבריה באחדות גמור.

וכן איתא גם בספר **אור החיים הקדוש** (שמות לט, לב) וז״ל, עוד נראה כי כאן עשה הכתוב מחברת הכללות בקיום התורה, והראה כי בני ישראל יזכו זה לזה, והתורה נתנה להתקיים בכללות ישראל כל אחד יעשה היכולת שבידו, ויזכו זה לזה. ואולי כי לזה רמז באמרו ואהבת לרעך כמוך, פירוש, לצד שהוא כמותך, כי בשלומו ייטיב לך, ובאמצעותו אתה משלים שלימותך, ואם כן אינו אחר אלא אתה עצמך וכאחד מחלקיך. ובזה מצאנו נחת רוח כי ה׳ צוה תרי״ג מצוות, ומן הנמנע שימצא אדם אחד שישנו בקיום כולם. וזה לך האות, כהן ולוי וישראל ונשים, יש מצות עשה בכהנים שאין מציאות לישראל לעשותם, ויש מצות לישראל שאינם בכהנים, וכן בלוים, וכן בנשים, ומה מציאות יש ליחיד לקיימם, להשלים תיקון לרמ״ח איבריו ושס״ה גידיו אשר יכוונו להם. אלא ודאי שתתקיים התורה במחברת הכללות, ויזכה זה מזה. והוא מה שאמר הכתוב כאן ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה ה׳, כינה לכולם יחד מעשה כולם, הגם שמהם הביאו הנדבה, מהם עשו מלאכה, יאמר על כללותם שעשו הכל.

י. **בספר דרך פקודיך** (בהקדמה ג׳ אות ג-ה) כתב וז״ל,

עוד יש תקנה דהנה כל מצוה כלולה מתרי״ג מצות. ע״כ יאמר קודם כל מצוה המזדמנת לו שמכוין לקיים התרי״ג מצות התלויים בה וא״כ יש איזה תקנה גם לאותן מצות שלא נזדמן לו סיבתם. ובפרטות יזדרז מאד להיות זהיר וזריז באותן המצות שאחז״ל שהם שקולים ככל המצות דהיינו כגון ציצי״ת שאחז״ל ציצית בגימ׳ ת״ר ח׳ חוטין ה׳ קשרים בגי׳ תרי״ג להורות ששקולה כתרי״ג מצות וכן יהי׳ זהיר בשמירת שבת בכל הפרטים ודקדוקים וכן בסוכה. ויכוין לצאת גם ידי אותן המצות שלא נזדמנו לו.

עוד קבלתי שישתדל מאוד בקיום המצוה הראשונה והאחרונה שבתורה דהיינו הראשונה היא מצות פ״ו בקדושה והאחרונה היא כתיבת ס״ת דמקובל הדבר ביד חכמי ישראל, ביש לאדם איזה מניעה בלימוד איזה ספר לגמרי ע״כ מצד ההכרח הוא רק מתחיל ומסיים ויחשב לפני הבורא כאילו למד הכל. ע״כ המנהג הנהוג בכל תפוצות ישראל בליל מתן תורתנו להתחיל ולסיים מכל ספרי התנ״ך ומשיתא ס״מ. בכדי שיחשב לפני הקב״ה כאילו למד כל התורה כולה בכתב ובע״פ. וא״כ לפי״ז הה״ד בנידון דידן כיון שמקיים המצות שהן התחלות התורה וסופה יוחשב המעט לפני הבורא, כאילו קיים הכל מחמת שאין המניעה ממנו.

ותדע ותתבונן עוד שכל מצוה ומצוה יש לה ענפים רבים והוראות ואזהרות רבות יוצאים ממנה לפי הטעמים המקובלים מקדמונים. ולפי הטעמים אשר מתבונן האדם בכל עת כי אין סוף לטעמיהם ומוסרים רבים והנהגות רבות יוצאים מכל מצוה ומצוה. וא״כ לפי זה הגם שנמנע ממנו עיקר ישתדל לעשות מה שבכחו מענפי המצוה הנמנעת והמוסר והנהגה היוצא ממנה לפי טעמים המקובלים ולפי תבונת שכלו והשם יראה ללבב ויחשב לפניו ית׳ כאילו קיים בפועל עיקר המצוה ועיין בהקדמה ה׳.

ובספר **ערבי נחל** (פרשת חיי שרה) כתב וז״ל, ויתכן לפרש עם הא דקיימא לן (קידושין לט ע״ב) שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, והקשו הקדמונים איך לא יקיים הקב״ה ביומו תתן שכרו לשלם בעד עבודת כל יום ויום בעולם הזה, ונאמר ע״ז הרבה תירוצים. והנה קיימא לן (חו״מ סי׳ שלי״ט סעי׳ ו) בקבלנות ליכא משום בל תלין, ולכאורה עבודת ה׳ לא נקרא קבלנות דהא תנן (אבות א כא) לא עליך המלאכה לגמור, וא״כ בכל יום ראוי ליתן שכרו כמשפט שכיר יום. אכן אף על פי כן משפטו כקבלנות, דהא ידוע שכל אדם צריך להשלים כל תרי״ג מצות ואם לאו מוכרח להתגלגל, ולפי שרחוק מאד הדבר שיקיים אדם כל המצות אם

נשאר הרבה אפשרויות לקיים את המצוות, וצריכים לעשות כל שבידינו שלא נישאר ח"ו בלי תיקון, ואף שברור שה' יתקן אותנו לבסוף, מכל מקום מוטל עלינו לעשות כל מה שנוכל, שהרי בודאי זה יותר חשוב ומעולה, וכל שכן שהשכר שנקבל הוא הרבה יותר כאשר אנחנו נעשה בעצמנו מה שיש בידינו לתקן.

שכשהאדם מקיים במעשה כל מצות מעשיות ובדבור הוא עוסק בפירוש כל תרי"ג מצות והלכותיהן, נקט כאן "ובדיבור" כי יש שני חלקים במצות לימוד התורה[א], אחד הוא המצוה של "ולמדתם" שזה מקיימים על ידי שהאדם מדבר בדברי תורה בפיו דוקא. ובנוסף לזה יש מצות "והגית בו יומם ולילה" שמצוה זו היא במוחו ובמחשבתו - שהוא משיג את מושגי התורה. וכן כאן הבעל התניא מחלקם לשנים, א' שבדיבורו הוא עוסק בפירוש המצוות שזה שייך למצוות שבדיבור, ואחר כך מפרש חלק השני והוא מה שהוא משיג במחשבתו.

ובמחשבה הוא משיג כל מה שאפשר לו להשיג בפרד"ס התורה ועל ידי שיקיים כל התורה ומצוותיה בשלשה אופנים הללו או הרי כללות תרי"ג אברי נפשו מלובשים בתרי"ג מצות התורה, פי' שכאשר האדם מקיים איזה מצוה במחשבה

ביאורים וציונים

לא בגלגול ממילא כל שלא נשלם בכל התרי"ג מצות עדיין לא נשלם הקבלנות ולית ביה משום בל תלין, משום הכי שכר מצוה בהאי עלמא ליכא. אמנם ביארו המפרשים דע"י התשוקה שמשתוקק האדם תמיד ועומד ומצפה על כל המצות מי יתן שיבואו לידו ויקיימם נחשב לו בזה כאלו קיים את כולם ממילא ע"י תשוקה זו נשלם הקבלנות ואז מגיע שכר מצוה בהאי עלמא (ועיין עוד בשלה"ק בהקדמתו לתורה שכבתב שהארץ בזה).

יא. וכ"כ בשולחן ערוך הרב הלכות תלמוד תורה (פ"כ הלכה י"כ) וז"ל, וכל אדם צריך ליזהר להוציא בשפתיו ולהשמיע לאזניו כל מה שלומד בין במקרא משנה ותלמוד אא"כ בשעת עיון להבין דבר מתוך דבר. וכל מה שלומד בהרהור לבד ואפשר לו להוציא בשפתיו ואינו מוציא אינו יוצא (ברכות כ' ע"ש בפ"י ד' מ"ו) בלימוד זה י"ח מצות ולמדתם אותם וכמ"ש לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו וגו'. וכמו בכל המצות התלויות בדבור שאינו יוצא בהן י"ח בהרהור אא"כ שומע מפי המדבר שהשומע כעונה בפיו. אך אם הוציא בשפתיו אף על פי שאינו מבין אפי' פירוש המלות מפני שהוא ע"ה, ה"ז מקיים מצות ולמדתם. ולפיכך כל ע"ה מברך ברכת התורה בשחר לפני הפסוקים. וכן כשעולה לס"ת.

ובספר **ליקוטי תורה** (פ' בלק דף ע"א) כתב וז"ל, וי"ל כי יש תורה ויש תורה היינו כשעוסק רק פ"א שחרית ופ"א ערבית בהלכות פסוקות לקיים מצות והגית בו כו' א"כ היא מצוה ע"ד כל המצו' שהן בחי' אברים וכלים רק שמ"מ היא בחי' אברים הפנימים שהחיות תלוי בהן ממש ולכן לא ויתר על ביטול תורה כו' ומ"מ התפלה שהיא המשכת הדעת נק' אור לגבי אברים הפנימים ג"כ. אבל כשעוסק רוב היום בתורה להגיע למצות ידיעת התורה בעיון התלמוד אז תורתו היא בחינת חכמה מוחא ממש שלמעלה מבחי' אברים ולכן התפלה אע"פ שהיא הדעת נקרא אחור לגבי חכמה עילאה ממש כו' וכן כתוב בהלכות תלמוד תורה שהידיעה היא מצוה בפני עצמה והדבור וההגיון בה מצוה בפני עצמה.

(ועיין בקונטרס אחרון להלכות תלמוד תורה בריש פ"ג שהארך ובנה הרבה על פי יסוד זה ובמאמרי אדה"ז תקס"ז).

דיבור ומעשה אז המחשבה דיבור ומעשה של המצוה נעשים לבוש לנשמתו, ואם קיים כל התרי״ג מצוות בכל הג׳ לבושים אז כל כולו מלובש בקדושה זו.

ובעומק יותר, כיון דידוע שהרמ״ח מצוות עשה הם הרמ״ח אברים דמלכא כביכול[יב], דאורייתא וקוב״ה וישראל חד הוא, אם כן כשמקיים אחד מן המצוות אז אותו האבר שהוא מכוון כנגד המצוה שהוא עושה מתלבש בלבוש של מצוה שהיא אלהות ממש וכן איתא בזוה״ק[יג] (פ׳ פנחס דף רכ״ז ע״ב, תיקוני זוהר תיקון ד׳ קל״ח ע״ב) שאותיות מצוה בא״ת ב״ש מתחלפות לאותיות הוי״ה, שמ״ם נעשית יו״ד, וצדי״ק נעשית ה״א, ובצירוף האותיות האחרונות ו-ה, הרי לפנינו שם הוי״ה ב״ה. והטעם[יד] שהחלק הראשון של השם צריכים להחליפו באותיות א״ת ב״ש וחלק האחרון קוראים אותו כמו שהם, הוא כאמור, שחלק הראשון של שם הוי׳ דהיינו היו״ד והה״א הן כנגד ג׳ הספירות ראשונות כתר חכמה ובינה, שהן מכוונות להעולמות העליונים ואין לנו השגה בהם ולכן הוא מכוסה, מה שאין כן הוי״ו והה״א, מכוונות להעולם הזה והוא בגילוי ולכן נכתב כפשוטו ובגילוי.

אמנם זה שאמרנו שיש מצוה שמיוחדת לכל אבר והיא מקור חיותו הרי זהו הכלל ברוב מצוות התורה, אבל יש

ביאורים וציונים

יב. בספר **שם משמואל** פרשת בשלח (חמשה עשר בשבט) וז״ל כי צורת האדם הוא לחבר העליונים והתחתונים, באשר יש בו נשמה מהעליונים וגוף נושא הנשמה מהתחתונים, ואמרו ז״ל (סוטה מ״ו.) בטעם עגלה ערופה מפני שלא הניחו לו לעשות פירות מאי פירות מצוות, כי המצוות הן בהתדמות פרי הגדל באילן שיש בפרי כח רוחני המזין ומחי׳ את האדם, כידוע פירוש האריז״ל בפסוק (דברים ח׳) כי לא על הלחם לבדו יחי׳ האדם כי על כל מוצא פי ה׳ יחי׳ האדם, היינו מוצא פי ה׳ שיש בלחם, וגוף הפרי הוא נושא לרוחניות שבו, כן המצוות הן רמ״ח אברים דמלכא וגוף המצוה היא נושא לרוחניות שבמצוה, ואדם העושה את המצוה באשר יש בו כח המחבר עליונים ותחתונים, ע״כ נמצא כח במעשה המצוות שהוא עושה חיבור וצירוף עליונים ותחתונים, מעשה המצוה מהתחתונים והרוחניות שבו מהעליונים.

יג. בספר **ראשית חכמה** (שער היראה פרק ד׳ אות לה) איתא וז״ל, כי כל מצוה ומצוה למעלה היא אור עליון דבק בעץ החיים, כי מצוה הוא ידו״ד כדפירשו בתיקונים ורעיא מהימנא וכו׳.

יד. בספר **אגרא דפרקא** (אות ר״א) כתב וז״ל, הבנתי מדברי הרמ״ז (כפ׳ תרומה) מה שכל מצוה נקראת מצוה הוא שנחתם בה השם הוי״ה, כי אתוון מ״צ הם בא״ת ב״ש י״ה ואתוון ו״ה הם כפשוטו, כך כתבו הקדמונים וחקרו למצוא טעם למה באו אותיות י״ה מחולפים בא״ת ב״ש ואתוון ו״ה מפורשים (עיין בר״ח שעה״ק רפ״ו ג״כ מזה). ואני הבנתי הטעם מדברי הרמ״ז דהנה כל מצוה הוא בנוק׳ ששרשה בת״ת זעיר ושם הוא יסודות או״א. והנה או״א הם י״ה אבל להיותם מכוסים שם בתוך ז״א, לכן באו אותיותיהם מכוסים דהיינו רק ברמז מחולפים בלבוש, משא״כ אתוון ו״ה המורים לזו״ן באים מגולים, הבן הענין.

מצוות שמעלתן נשגבה במאד מאד, שנוסף על זה שהן מצוות פרטיות יש בהן אור מיוחד שהן מלבשות את כל תרי״ג אברי נפשו של האדם וזה האור נקרא ״אור מקיף״[טו], והן המצוות שמצינו בדברי חז״ל שהן שקולות ככל המצוות[טז]. ועוד נתבאר בספר בני ישששכר[יז] שאלו המצוות שמלבישות את כללות האברים יש בהן

ביאורים וציונים

ובספר **מאור עינים** (פרשת בהעלותך) איתא וז״ל, והנה מצוה הוא אותיות השם הוי״ה ב״ה כי השני אותיות ראשונות שהם מ״צ הם בא״ת ב״ש אותיות י״ה. ולהבין זה למה החצי הראשון של השם הוא נסתר באותיות א״ת ב״ש. הענין הוא שהשם יתברך ב״ה הוא סתים וגליא, נגלה מצד פעולותיו דהיינו הנסים והנפלאות שעשה לנו ועושה עמנו בכל עת ורגע, ונסתר מצד מהותו. והנה מהנגלה יש גם כן הנסתר דהיינו מהותו יתברך שהוא החיות של הנגלה וכתיב (דברים כט, כח) הנסתרות לה׳ אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת... וכן במצוה צריכים אנחנו לעשות מעשה המצוה שהוא הנגלה והנסתר דהיינו הסוד של המצוה הוא הנשמה והחיות שלה שהוא מהותו יתברך, ולכן כשעושה בלא כוונה הוא כגוף בלא נשמה כי מעשה המצוה הוא הגוף והכוונה שהוא הסוד הוא הנשמה והחיות של המצוה וצריך לייחד הגוף עם הנשמה וזהו נקרא יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה שמייחד המעשה שהוא הגוף עם הנשמה והחיות שהוא השם יתברך ב״ה בעצמו ונעשה יחוד בכל העולמות, ולכן האותיות ו״ה שבמצוה הם נגלות שהוי״ו הוא תורה שבכתב והה׳ הוא תורה שבע״פ, והשני אותיות הראשונים שהם אותיות י״ה הם נסתרים בא״ת ב״ש מ״צ שהוא הנשמה והחיות דהיינו הסוד שהוא מהותו יתברך, וזהו שכר מצוה מצוה שמתדבק בה׳ הוי״ה ב״ה ואין לך שכר גדול מזה, ע״כ.

טו. **בספר הזכות** לבעל **החידושי הרי״ם** (בחלק הליקוטים דף ק״כ) כתב וז״ל, שמור תשמרון כל המצוה במד׳ שזו ציצית ושבת ששקולין כנגד כל המצוות ואין מובן הטעם שהרי שבת אין דוחה מילה ושאר מצוות ומה ענין שקולה וכו׳ וק״ש על קבלת עומ״ש היא כל המצוות כולן ושבת וציצית קשה כנ״ל אולם הפי׳ ששקולין נגד כל המצוות שהרמ״ח מ״ע נגד רמ״ח אברי אדם וע״י עשיית איזה מצוה מושך קדושה על אבר המיוחד למצוה זו וכמ״ש חכז״ל לצרף בהן את ישראל ומצוות אלו שבת וציצית ששקולין היינו שעל ידם נמשך קדושה לכל איברי וגידי האדם קדושתם גדולה כמו כל המצוות שנמשך קדושה על כל האדם כנ״ל.

טז. **בספר שפת אמת** (פרשת משפטים, תרנ״ז) כתב וז״ל, בפסוק ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות למען ינוח כו׳ ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו. רמז שהמקיים השבת כאלו קיים כל התורה ומצות. ובאוה״ח פי׳ כי כל מצוה מתקן אבר מיוחד לכן צריכין לקיים כל המצות כדי להיות נשמרים כל האברים. ז״ש ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו. וכמו כן בשמירת שבת כיון ששקול ככל המצות נשמר כל האדם. וכן אמר מו״ז ז״ל כי המצות שאמרו חכמים ששקולין ככל המצות היינו שמתקנים כל האדם.

יז. **בספר בני יששכר** (מאמרי חודש תשרי מאמר יב) כתב וז״ל, ענין שמיני עצרת ושמחת תורה, מה שאמרו בזהר ובעוד דאיהו עם מלכא שאל מה דבעי ויהיב ליה, וגם ענין ההקפות שנוהגין ביום ההוא, הבנתי מדברי הרב הגדול החסיד המפורסם מורינו הרב ר׳ שניאור זלמן זצ״ל (שער האלול), ממעשה כל המצות מתהוים (על האדם גם כן) אורות מקיפים, אך הוא בחינת אור מקיף פרטי מקיף החוזר, היינו האור שלא יכילנו הכלי יוחזר להיות בבחינת מקיף על הכלי, (כתבתי במקום אחר הנרצה במאמרם ז״ל מצות ומעשים טובים, היינו המצות ודקדוקי המצות אשר מתהווה מזה אור מקיף, עיין שם), והוא דמיון בחינת חי״ה, אשר הוא מקיף פרטי לכל מדריגה בפני עצמה, היינו לנפ״ש בפני

מבחינת אור המקיף שהוא עוטפו מכל צד, (ועל מצוות כאלו נאמר הפסוק (דברים טז, יח) כנשר יעיר קינו)[יח].

דוגמא לדבר, מצות ציצית על בגד של ארבע כנפות שכל גוף האדם מתעטף במצות הציצית. וכן פירש״י[יט] (במדבר טו, לט) שמצות ציצית כוללת את כל התרי״ג מצוות ולכן יש בה הגימטריא של תרי״ג, ומטעם זה איתא מהאר״י הק׳ שבטלית קטן לא יעשה בתי ידים, שכיון שהיא מצוה שכוללת את כל הגוף והוא בגד כללי אין שייך ליחסו לאבר פרטי לכן ישאר בצורה כללית, וק״ו בטלית גדול שאין לה צורת מלבוש כלל וכלל. ולכן כשלובשין את הציצית ובפרט בלבישת הטלית הגדול צריכים לידע שבזה מלבישין את כל התרי״ג אברים באותו אור, וכמו שאומרים בלשם יחוד קודם שמתעטפין בטלית גדול: ״הריני מתעטף גופי בציצית כן תתעטף נשמתי ורמ״ח אברי ושס״ה גידי באור הציצית העולה תרי״ג״, וכן מזכירים את הפסוק ״כנשר יעיר קינו״

ביאורים וציונים

עצמה, ולרו״ח בפני עצמה, ולנשמ״ה בפני עצמה כנודע, אבל יש אור מקיף כללי אשר הוא מקיף מתחלתו, היינו מתחילת הארתו, ומקיף הכל בהשוואה דמיון בחינת יחיד״ה המקיף הכל ביחד לכל חלקי נר״ן (והיא באה משמחה של מצוה), והוא ענין יום שמחת תורה, להתהוות המקיף הכללי מן כללות עשיית המצות ולכל התורה, עד כאן דברי קדשו, ולדעתי הוא סוד ההקפות שעושין ביום שמחת תורה לרמז המקיף הנ״ל, וזהו שאמרו בזהר (על יום הזה) ובעוד דאיהו עם מלכא שאל מה דבעי ויהב ליה, כי ממלאין משאלותיו בלי גבול וצמצום, כמו אור מקיף הכללי שאינו נגבל כלל אפילו בבחינת התחלקות, הבן מאד הדבר הזה הנכבד.

ובהגה״ה שם מבאר ונראה לי בדומה, ענין מנהגינו בטלית של מצוה הנהוג אצלנו, שאינו כעין מלבוש בחיתוך אברים להקיף כל אברים בפני עצמן, רק על המלבושים הנעשים בחיתוך אברים עוד יש למעלה מהם מלבוש עליון בלא חיתוך אברים, עטיפת כל הגוף ביחד, ותבין לפי זה מה שמברכין להתעטף בציצית, ועטיפה לא נזכרה בתורה, הבן.

ובהגה״ה שניה כתב וז״ל: לפי מה שכתבתי בהג״ה הסמוכה, תבין מה שאמרו בגמרא (קדושין כט ע״ב) חזייא דלא פריס סודרא אריש וכו׳, אמר אכתי לא נסיבת, וכן נוהגין עד היום דאין מתעטפין בטלית עד הנשואין, וטעמא בעי, ולפי מה שכתבתי בהגה״ה הסמוכה תבין, דהנה ענין העיטוף מורה על אור מקיף הכולל בחינת יחידה, והאור ההוא בא מן שמחה של מצוה (יבמות סב ע״ב), והשרוי בלא אשה שרוי בלא שמחה (שבת קנב ע״א), שמחת לב אשה, נראה לי והבן.

יח. בספר **תפארת שלמה** מועדים במבוא השער וז״ל בברכת עטיפת הטלית ויצילם כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף (דברים לב, יא) הנ״ל עפ״י מ״ש בספרים שיש רפ״ח ניצוצות אשר נגזלו בין החיצונים והם המעכבים התפלה. וע״י עטיפת הטלית הוא בחי׳ אור המקיף להציל מן הסט״א לבל יכלו לגשת אליו. וזה כנשר יעיר קנו על גוזליו ירח״ף מה שנגזל בין הרפ״ח ני״ק יציל מהם כנ״ל.

יט. וכדאיתא במסכת מנחות (דף מג ע״ב), תניא אידך וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה׳, כיון שנתחייב אדם במצוה זו נתחייב בכל מצות כולן, ור״ש היא דאמר מצות עשה שהזמן גרמא היא. תניא אידך וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה׳, שקולה מצוה זו כנגד כל המצות כולן, ופירש״י שם (ד״ה שקולה מצוה זו) מדכתיב את כל מצות. ועוד דציצית בגימטריא ת״ר וה׳ קשרים וח׳ חוטין הרי תרי״ג.

שזה מרמז על המצוות המקיפות את כל הגוף. והואיל וקדושת מצוה זו היא גבוהה כ״כ, לכן אנו נוהגין שמי שאינו נשוי אשה אינו לובש טלית גדול, שכיון שא״א לאדם להגיע אל השלמות בטרם ישא אשה, מפני שאדם קודם נישואיו נקרא ״פלגא דגופא״[ב] פי׳ חצי גוף, דכתיב (בראשית ב, כז) זכר ונקבה ברא אותם, לכן אי אפשר לזכות להשלמות הבאה ממצות לבישת טלית כי אם כשהוא נשוי, דכשאינו נשוי לא יסתייע כלל בקדושה כזו שהקדושה גדולה כ״כ עד שא״א לו להגיע אליה עד הנישואין.

והמעלה הלזו היא מחמת שהוא בא ממקום גבוה, ולכן איתא מהאריה״ק[א] שהטלית קטן יהי׳ תחת בגדיו, טמון ומכוסה. ואף שבשו״ע[ב] מבואר דאדרבה שיש ללובשו ע״ג בגדיו, הרי זה אחד מן הדברים שנחלקו חכמי הפשט עם חכמי קבלה. ואמנם על כל פנים זהו רק בטלית קטן, אבל בטלית גדול הולכין בגלוי שקדושתו כה גדולה עד שאין מגיעים לשם הקטרוגים.

ויותר מזה הוא המקיף של מצות סוכה שגם היא שקולה ככל המצוות שכל הגוף נכנס לתוך הסוכה[ג]. ועל דרך זה איתא במדרש[ד] שיישוב ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצוות, שאויר ארץ

ביאורים וציונים

כ. ברעיא מהימנא (זוהר פרשת בהר קט ע״ב) איתא, דב״נ בלא אתתא פלגו גופא איהו ושכינתא לא שריא עליה. הכי (ס״א כד) קב״ה לאו איהו בקורבנא עם שכינתא בכל ישראל דאינון אנשי מדות דאינון אברים דילה עלת העלות לא שריא תמן וכאלו לא הוה קב״ה חד בתר דלאו איהו עם שכינתיה וכו׳.

וכן איתא בזוהר (ח״ג ז ע״ב) וז״ל: מאי טעמא בגין דדכר בלא נוקבא פלג גופא אקרי. ופלג לאו הוא חד. וכד מתחברן כחדא תרי פלגי אתעבידו חד גופא וכדין אקרי אחד וכו׳.

כא. בבאר היטב סימן ח׳ ס״ק י״א הביא בשם האר״י הקדוש בכתבים וז״ל, ובכתבים איתא דטלית קטן [דוקא] תחת בגדיו. וכן הביאו המ״ב בס״ק כ״ה.

כב. בשו״ע (או״ח סי׳ ח סעיף י״א) וז״ל, עיקר מצות טלית קטן ללבשו על בגדיו כדי שתמיד יראהו ויזכור המצות.

כג. בדברי הפייט ליום ב׳ של סוכות, אשרי אנוש יעשה זאת יחשב לו כשמר כל התורה הזאת, ע״כ. והבני ישכר מביאו במאמרי חג הסוכות מאמר י׳ אות כ״ה, וכתב שלא מצא זאת מבואר בדברי חז״ל אבל הסבירו ע״פ דרכו.

ובספר **דברי יחזקאל** (לסוכות) כתב וז״ל, בליל א׳ של סוכות שיבח מצות סוכה, שכל המצות הוא רק על איזה אבר מאבריו של אדם לבד, אבל מצות סוכה מקפת את האדם כולו.

גם בספר **דברי שמואל** (עניני סוכות) כתב וז״ל, חג הסוכות הוא בחינת אור מקיף, איש יהודי נכנס כולו בתוך הסוכה והיא מקיפה אותו מכל צד, ולכן שקולה מצוה זו כנגד כל המצוות שבכל המצוות אין מצוה כזו שיכנס אדם בתוכה בכל גופו. אלא בפרט אחד גדולה מצות שבת מסוכה, כי מן הסוכה יכול הוא גם לצאת, ואילו שבת קודש בכל מקום שנמצא קדושת השבת חופפת עליו.

וכן האריך בספר **חקל יצחק** (פרשת עקב ד״ה והיה עקב) וז״ל, וי״ל בהקדם הגמ׳ בע״ז ג׳ ע״א דלעתיד לבא יבקשו אומות העולם תנה לנו מראש ונעשנה, ויאמר להם הקב״ה מצוה קלה יש לי וסוכה שמה לכו ועשו אותה ע״ש, וקשה למה דוקא מצות סוכה נתן להם ולא שאר המצוות, וי״ל דהנה העשיית

ישראל מקיפו מכל צד והיא קדושה נפלאה. אמנם המצוה הכי גבוהה של המצוות המקיפין היא מצות השבת שהיא גם כן שקולה ככל המצוות[בה] וקדושתה

ביאורים וציונים

המצוות שנתן לנו הבורא ית״ש מקדשין האברים שעושין בהם המצוות וז״פ מה שאנו אומרין אשר קדשנו במצותיו, דהמצוות מקדשין אותנו, ולמשל על ידי הנחת התפילין מתקדשין היד והראש, וע״י אכילת מצה ומרור מתקדשין הפה ובית הבליעה וכדומה כל אבר ואבר מתקדש על ידי המצוה הנעשית בו אבל לא מצינו שכל הגוף יכנס לתוך מצוה אחת זולת מצות סוכה שכל הגוף נכנס ומתקדש בתוכה, וע״כ כשבקשו אוה״ע תנה לנו מראש ונעשנה כדי להתקדש ע״י המצוות, אלמלי הי׳ הקב״ה נותן להם מצוות פרטיות לקדשם הי׳ צריכים זמן רב לקיים כל המצוות כדי להתקדש, וע״כ אמר להם הקב״ה מצוה קלה יש לי, ר״ל שבנקל יוכלו כל האברים להתקדש על ידה, וסוכה שמה, כי על ידי שתכנסו בכל הגוף לתוך הסוכה, יתקדש כל הגוף בפעם אחת, וכן אמר רבינו הקדוש הד״ח מצאנץ דהגם דהטלית של ציצית מכסה ג״כ רוב הגוף אעפ״כ אין הרגלין נכנסין לתוכה, משא״כ הסוכה דגם הרגלים נכנסין לתוכה, ולא עוד אלא דהסוכה כולה שמות הקדושים, וקרקעות הסוכה ג״כ שורה בתוכה שמות הקדושים כידוע, והשי״ת צוה לנו לכנוס לתוך הסוכה לדרוס עליהם כדי לקדשינו ולטהרנו ולכפר פשעינו, עכדה״ק. (ועיין עוד ספר אגרא דכלה דף קמו., ובתפארת בנים ד״ה בפיוט דף ק״צ.).

כד. בספרי (פ׳ ראה פיסקא פ) וז״ל, וירשת אותם, מעשה בר׳ יהודה בן בתירה ור׳ מתיא בן חרש ור׳ חנינא בן אחי ר׳ יהושע ור׳ יונתן שהיו יוצאים ח״ל והגיעו לפלטום וזכרו את ארץ ישראל, זקפו עיניהם וזלגו דמעותיהם וקרעו בגדיהם וקראו המקרא הזה (וירשת אותם וישבת בארצם) [וירשתם אותה וישבתם בה ושמרתם לעשות את כל החוקים], וחזרו ובאו למקומם אמרו ישיבת א״י שקולה כנגד כל המצות שבתורה. ומעשה בר׳ אלעזר בן שמוע ור׳ יוחנן הסנדלר שהיו הולכים לנציבים אצל ר׳ יהודה בן בתירה ללמוד הימנו תורה והגיעו לציידן וזכרו את ארץ ישראל, זקפו עיניהם וזלגו דמעותיהם וקרעו בגדיהם וקראו המקרא הזה וירשתם אותם וישבתם בארצם [וירשתם אותה וישבתם בה ושמרתם לעשות את כל החוקים]. חזרו ובאו להם למקומם אמרו ישיבת א״י שקולה כנגד כל המצות שבתורה.

ובספר **ליקוטים מהאמרי אמת** (בחלק הליקוטים דף קסז ע״ב) כתב וז״ל, איתא בספרי ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצוות שבתורה, והטעם לפי שכל מצוה היא לזמן אבל היושב בארץ ישראל הוא תמיד בתוך המצוה, זקיני החי׳ הרי״מ ז״ל אמר שיש תרי״ג מצוות כנגד תרי״ג אברים וגידים, וע״י המצוה שעושה אפשר לקדש את האבר המכוון כנגד אותה המצוה, ועל ידי מצוה שאמרו עליה חז״ל ששקולה כנגד כל המצוות כגון שבת וציצית אפשר לקדש את כל האברים, כמו כן לפי דברי הספרי ע״י ישיבת א״י להעלות ולקדש את כל האברים.

כה. וכן איתא בזוה״ק (ח״ב צב ע״א) וז״ל, שבת איהו כללא דאורייתא וכל רזין דאורייתא ביה תליין וקיומא דשבת בקיומא דכל אורייתא וכו׳. וכן אמרו עוד (ח״ב מז ע״א) וז״ל, ושקיל שבת לקבל אורייתא כלא ומאן דנטיר שבת כאילו נטיר אורייתא כלא. (וע״ע שם דף קנא ע״א).

וכן איתא במדרש (שמות רבה כה, יב) וז״ל, א״ר לוי אם משמרים ישראל את השבת כראוי אפילו יום אחד בן דוד בא, למה שהיא שקולה כנגד כל המצות, וכה״א (תהלים צה) כי הוא אלהינו ואנחנו עם מרעיתו וצאן ידו היום אם בקולו תשמעו. א״ר יוחנן אמר הקב״ה לישראל אע״פ שנתתי קצבה לקץ שיבא בין עושין תשובה בין שאין עושין בעונתה היא באה, אם עושין תשובה אפילו יום אחד אני מביא אותה שלא בעונתה, הוי היום אם בקולו תשמעו, וכשם שמצינו שעל כל המצות בן דוד בא,

מקיפה את כל האדם ואי אפשר לצאת ממנה, מה שאין כן סוכה אינה מקיפה אותו כי אם כשהוא בתוכה, אבל כשיוצא שוב אינו מקיפו, ועל דרך זה אויר ארץ ישראל, אבל המקיף דשבת בכל מקום שהוא נמצא מוקף הוא בקדושת השבת שאורה חזק כל כך ואי אפשר לצאת ממנו.

והנה ענין זה שהאדם מלובש באלהות ממש בעת שמקיים מצוה הוא דבר נפלא להמעיין בו, ומידיעה זו צריכים להרגיש נעימות גדולה וחשק עצום למצוות בוראנו, וכמו שאנו נוהגין לומר קודם כל מצוה את הפסוק (תהלים צ, יז) ויהי נועם ה׳ אלהינו עלינו, שמבקשים שהנעימות של הבורא יתברך ישרה עלינו, וזהו דבר שאי אפשר להמחיש לאחד שמעולם לא טעם את הנעימות של תורה ומצוות. אבל מי שזכה לזה יודע שאין שום תענוג בעולם שיכול להידמות אליה כלל וכלל[כו].

וזהו שבקש דוד המלך ע״ה אחת שאלתי מאת ה׳ אותה אבקש... לחזות בנועם

ביאורים וציונים

על שמירת יום אחד של שבת בן דוד בא, לפי שהשבת שקולה כנגד כל המצות, א״ר אלעזר בר אבינא מצינו בתורה ובנביאים ובכתובים ששקולה שבת כנגד כל המצות, בתורה מנין שבשעה ששכח משה לומר להם מצות שבת אמר לו הקב״ה (שמות לא) עד אנה מאנתם לשמור מצותי וגו׳, ומה כתיב אחריו ראו כי ה׳ נתן לכם את השבת. בנביאים מנין שנאמר (יחזקאל כ) וימרו בי בית ישראל במדבר בחוקותי לא הלכו, מה כתיב אחריו (שם) ואת שבתותי חללו. בכתובים מנין שנאמר (נחמיה ט) ועל הר סיני ירדת ודברת עמהם, מה כתיב אחריו ואת שבת קדשך הודעת להם, אמר להם הקב״ה לישראל אם תזכו לשמור שבת מעלה אני עליכם כאלו שמרתם כל המצות שבתורה ואם חללתם אותה מעלה אני עליכם כאלו חללתם כל המצות, וכן הוא אומר (ישעיה נו) שומר שבת מחללו ושומר ידו מעשות כל רע, בעת שאדם שומר את השבת גוזר גזירה והקב״ה מקיימה שנאמר (שם נח) אם תשיב משבת רגלך, מה כתיב אחריו אז תתענג על ה׳, כמה דתימא (תהלים לז) והתענג על ה׳ ויתן לך משאלות לבך, ולא עוד אלא כל מה שאתה אוכל בעולם הזה אינו אלא מן הפירות, אבל הקרן קיימת לך לעוה״ב שנאמר (ישעיה נח) והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי ה׳ דבר.

והחפץ חיים בהקדמה לספרו משנה ברורה האריך בענין זה, וז״ל כתיב בתורה (שמות כ ח) זכור את יום השבת לקדשו ששת ימים תעבוד וגו׳ כי ששת ימים עשה ד׳ את השמים ואת הארץ וגו׳, הורה לנו הכתוב בזה שענין שבת הוא שורש האמונה לידע שהעולם הוא מחודש, וכיון שברא הכל הוא ארון על הכל, ואנחנו עבדיו ומחוייבים לעשות רצונו, ולעבדו בכל גופינו ונשמותינו וממונינו כי הכל שלו, והזהירה התורה על שמירת השבת י״ב פעמים, ואמרו חז״ל כל המשמר את השבת כאלו מקיים כל התורה, וכל המחלל השבת כאלו כפר בכל התורה כולה, והכל מטעם הנ״ל דהוא שורש האמונה. (ועיין בדברי הספר הזכות שהבאנו לעיל אצל מצות סוכה ובסידורו של שבת שורש ז׳ ענף א׳ עלה כ׳).

כו. **בספר התניא אגרת הקודש** פרק ה׳ וז״ל ויובן בהקדים מאמר רז״ל ע״פ כי ביה ה׳ צור עולמים בה׳ נברא עוה״ז ביו״ד נברא עוה״ב. פי׳ שהתענוג שמתענגים נשמות הצדיקים ונהנין מזיו השכינה המאיר בג״ע עליון ותחתון הוא שמתענגים בהשגתם והשכלתם שמשכילים ויודעים ומשיגים איזה השגה באור וחיות השופע שם מא״ס ב״ה בבחינת גילוי לנשמתם ורוח בינתם להבין ולהשיג איזה השגה כאו״א לפי מדרגתו ולפי מעשיו ולכן נקרא עולם הבא בשם בינה בזוה״ק.

ה׳, שביקש להרגיש את הנעימות של תורה ומצוות. ובאמת זכה לכך כמו שנחזה בכמה פסוקים בתהלים שאמר (תהלים קיט, צג) לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי, וכן כתיב (שם יט, יא) הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופים, וכהנה רבות.

ומי שזוכה לזה יכול להתחזק ולהתנחם בכל מצב שימצא, ואפילו במצבים קשים מאד, וכמו שמצינו בדוד המלך ע״ה שעבר כמה תקופות קשות בחייו, שברח מאבשלום שלקח את פלגשיו ועשה בהן מעשה נבלה, וגרשו ממלכותו, ומאיגרא רמה גבוהה נפל לתחתית בירא עמיקתא, ומכל מקום כתיב (שמואל-ב ג, ו) ויתחזק דוד בה׳ אלהיו, וקבל נחמה מאת ה׳, ובמה - עם ה״לולי תורתך שעשועי״ - על ידי זה שהרגיש בלימוד התורה כמו שעשועים, טעם גן עדן ממש, ואיך שדברי התורה נחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופים, וזה הצילו מלהאבד בימי עָנְיו. וידוע עד כמה הרגישו הצדיקים תענוג גדול בעבודתם, וכמסופר על הרה״ק רבי משה ליב מסאסוב זצ״ל[כז], שבידוע עסק הרבה במצות פדיון שבויים, והיתה דרכו בקודש שקודם לכתו לעשיית מצוה כזו שהוצרך להרבה סייעתא דשמיא שיצליח, עסק בתפילות ותעניות רבות, ופעם בהגיעו אל בית הפריץ והיה אז באמצע סעודתו, העבירו לפניו מאכל ערב מאד, ומחמת חולשתו הגדולה אחזו בולמום מריח המאכל, והרי הדין הוא שאפילו ביום הכיפורים, אם אחז בולמום לאדם נותנים לו לאכול דהוי בגדר פיקוח נפש ממש, אבל תיכף ומיד התיישב בדעתו שמאכל זה הוא של נבילות וטריפות ואסור לאוכלו, ולכן הזכיר לעצמו את התענוג שהי׳ לו בתפילת נשמת כל חי בשבת קודש, ותחי נפשו בהרגשת תענוגי המצוות עד ששכח כלל מהמאכל, ולכן קודם כל מצוה אנו מבקשים ויהי נועם ה׳ אלהינו עלינו.

ועם שדברנו מגודל הנועם והערבות שבתורה ומצוות, עם כל זה צריך לדעת שמי שעדיין לא בא לידי הרגשת

ביאורים וציונים

כז. בחומש **היכל הברכה** (פ׳ כי תבא ד״ה יכבה) כתב וז״ל, והיית כאן נאמר ברכה גדולה והיית שיהיה לך הויה חדשה אשר תמשש באור עליון הנקרא צהרים אור צח אור מתוק זיו השכינה תרגיש ממשות תענוג ואור בתורה ומצות שבע ממש כאשר יתפעל וימשש העור התאוה ההלך אחר תאות לבו בתאות עוה״ז והוא מרגיש ממשות תענוג בתענוגי עוה״ז כך תהיה אתה מרגיש ומתפעל ושבע מתענוגי התורה והמצות כאשר ימשש העור באפילה של חשכות תענוגי עוה״ז. ופעם אחת היה הצדיק הקדוש רבי משה ליב אצל שר אחד לפדות שבוי אחד והוא עדיין לא טעם כלום באותו היום והיה עומד שם בבית התבשיל הנקרא קעך והעבירו לפניו תבשיל אחד שהיה שויו שמנה מאות גולדין פוליש ועלה הריח בנפשו עד שאחזו בולמוס וסיפר זה לתלמידו מורי דודי רבינו צבי ואמר בזה הלשון, משה ליב האט זיך דער מאנט נשמת כל חי של שבת האט ער פיל מער תענוג ממש ונתישבה דעתו ואמר מורי דודי שכל צדיק יש לו עולם בפ״ע יש שמרגיש זה בנשמת ויש בק״ש ויש בתפלה ויש בפסד״ז ויש בתפילין וק״ש ומי שהוא משיג זה הנועם והזיו והוד והדר עליו נאמר ולא תצליח את דרכך בטעם וצלחה הירדן כי מי שאינו משיג זה והוא צדיק גמור צריך להבדיל להפריש דרכיו כי

נעימות התורה לא מפני זה ינום ויסוב לאחור, אלא צריך להתייגע ולהמתין עד שיבואו זמנים טובים יותר, ואדרבה ידע שעל זה הזמן שעובד בלי נעימות וחוסר חשק, יקבל שכר יותר ממה שיקבל על עבודתו שהיא כבר בנחת והרחבת הדעת[בח], וצריך להאמין שאף שאין גופו מרגיש טעמה המתוק של המצוה, מכל מקום נשמתו בוודאי מרגישה, רק שלעת עתה העבירות חוצצות ומונעות ממנו מלהרגיש בנועם וערבות התורה והמצוות, וכמש״כ (ישעיה נט, ג) כי אם עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם וגו׳, ויתייגע וימתין עד שמן השמים יאירו לפניו ויראה בחוש מה שנאמר שהם נחמדים מפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופים. ואלו שתי הבחינות הן בגדר מה שנאמר (שמות יד, לא) ויראו העם את ה׳ ויאמינו בה׳, שלפעמים אין מרגישין וצריך להאמין שהנשמה מרגישה, ופעמים זוכה לראות את ה׳ יתברך כביכול בעצמו.

וכן צריך לדעת שלפעמים יקרה שבמשך איזה זמן יש לאדם הרגשה וחשק לתורה ומצוות, ובפרט בתחילת חייו, וכעבור זמן מה פתאום נלקח ממנו, תדע שאין זה סימן שעשה עבירה[בט], ושהרגשת התענוג ניטלה ממנו מחמת עונותיו או

ביאורים וציונים

בעת שעוסק בהכרח בעניני עוה״ז הוא כופה את יצרו ויש לו יסורים מענין כפיות יצרו בכמה דרכים ועיקר עסקו וחיותו בעניני תורה ומצות, אבל למי שזוכה לאהבה בתענוגים כל עניני עוה״ז מאוסין בעיניו והוא עוסק בהם ביחודים להתענג על ה׳ ואין לו אלא לב אחד ודרך אחד להש״י.

כח. ובספר **צדקת הצדיק** (אות קמא - קמב.) כתב וז״ל, ההעלם שמגיע לאדם הוא נראה לכאורה ראיה שגם החשק והחיות שהיה לו מקודם היה שקר כי שפת אמת תכון לאדם. אבל באמת אדרבה על ידי זה הקב״ה בונה שתכון לעד החשק כאשר משיג בהעלם שהוא בהסתר פנים מהשם יתברך ומתחנן מהשם יתברך שיאיר לו הרי כבר אינו בהעלם שעל זה נאמר תכלית הידיעה שלא נדע. ודבר זה נקרא ענוה והוא מדריגה היותר גדולה כנודע ונאמר (תהלים ל״ז י״א) וענוים יירשו ארץ פירוש ירושה אין לה הפסק (כבא בתרא קכ״ט:) וכמו שנאמר במשה רבינו ע״ה שהיה ענו מכל האדם לא כהתה עינו וגו׳ (דברים ל״ד ז׳) שלא היה לו למעלותיו שום הפסק ודייקא על ידי זה נעשה שתיכון לעד.

אף על פי שבעניני העולם הזה אין לאדם לסמוך על נס כמו שאמרו ז״ל (שבת ל״ב.) בעניני העולם הבא יסמוך אף על נס. רצה לומר אף שרואה שכפי דרך התוריי המסודר [שזה נקרא דרך הטבע של עולם הבא] כמעט אבדה תקותו חס ושלום מרוב חטאיו ושעליו נאמר (תהלים נ׳ ט״ז) ולרשע וגו׳ שרואה שמדחים כל המעשים טובים שלו עם כל זה יסמוך על נס כי העולם הבא אינו בטבע. ונס יוכל להיות מאפילה לאור גדול [מאפילה דייקא] ועל זה נאמר (שם ל״ז ג׳) בטח בה׳ ועשה טוב וגו׳ ולא יחוש שחס ושלום המעשים טובים לריק וכן איתא בזוהר (תולדות קמ״ב.) על פסוק (תהלים פ״ד ו׳) עוז לו בך היינו לענין זה שמסילות בלבבם שיעזרנו ויהפך לבו לטוב על זה יוכל לסמוך ולא כחנניה מישאל ועזריה וכו׳ עיין שם. ומסילות רצה לומר שאינו הדרך כבושה רק השם יתברך יכול לעשות מסילה מן הצד בלבבם לטובה.

כט. **בספר הזכות** (דף קלב) כתב וז״ל, הגם שרואה שאינו פועל אפי׳ כמה פעמים אפי׳ מאה פעמים והוא מבחוץ מ״מ צריך לצפות ושלא

ביאורים וציונים

להתרפות ולעזוב וצריך לשקוד על הפתח שאולי ירחם.

(וממשיך) צריך ליזהר מאד שבל יפול מזה שאין אנחנו כ״כ גדלות כי יוכל להיות שזאת הוא חשוב אצל הבורא ית׳ אם בקטנות כזאת עושים איזה דבר כי מסתמא אם הי׳ רוצה הבורא ית׳ שנהי׳ כמו אנשים גדולים הי׳ נותן נשמות גדולות וגבוהות ומהסתם כשברא אותנו ית׳ כעת בדורות אחרונים נשמות פחותים מהסתם זה רצונו שהנהי׳ עובדים עד״ז, ואמר כי הלא אנחנו מברכין בכל יום אשר קדשנו במצוותיו ונוונו לעסוק בדברי תורה כמו שמברכין אנשים גדולים בלא שינוי וגם שאנו מברכין בלכ יום יוצר המאורות היינו שהשי״ת מחדש בכל יום מעשה בראשית מהסתם יכולים להתחיל מחדש. והוסיף כי הוא מעשה היצה״ר שהוא מזכיר לאדם חטאיו בכדי שיפול מזה ולא יתחיל מחדש כי מה שנדמו לאדם פחות הלא פחות יותר אלף פעמים וכי מניח בשביל כן עבודת יוצרינו ואמר כמה פעמים שהוא ערב ע״ז היינו שנשכח לגמרי על העבר ומה דהוה הוי ועכ״פ יתחיל מחדש ואם יתן ה׳ שנבוא אל המכוון אז יעשה תשובה על העבר ואמר כמה פעמים שזאת הי׳ עיקר כוותו להסיר שטות הלז מהחסידים אשר מתחילין איזה דבר תיכף בא להם מחשבה זו וזה קלקול גדול ובפירוש אמר כי בוודאי מי שמאמין אשר יו״כ מכפר וכן אצלי יוכל להתחיל מחדש כאילו היום נולד רק למי שאין מאמין בזה לא יועיל ע״כ.

וכן איתא עוד שם (כדף מ״ט) וז״ל, וזה היה ההשתוקקות של המתאוים ועתה נפשנו כו׳, שבודאי לא שיקרו שאין ההרגשה מהמן כל כך שהוא בא מן השמים בדקות לחם שמלאכי השרת אוכלים, ואין בזה הרגשה כמאכל של עולם הזה, אולם היה חטא שראוי שיוטב מה שהשי״ת נותן ואין מרגישים מכל הרגשות חפץ ורצון שבעולם, וזה עצמו חטא אדם מאכילת עץ הדעת, וזה שאמר ספר ברית מנוחה, קברות התאוה מדביקות מתו, והוא כנ״ל עונשם היה ברצונם בדביקות נפלא, ולא כראוי שישארו חיים והוא החטא עצמו שהציצו ויחזו וכו׳.

ושם (כדף מ״א) וז״ל, ואחר גמר הנסיון נתן שבח להקב״ה על הריחוק שהיה לו, שאז הבין הכל למה בא, וזה שאמר משבחין לשמו כו׳ על וירא כו׳ מרחוק, שגם אנו בכל הדורות נותנין שבח על זה, אשא דעי למרחוק כו׳, שזה רוממות הדעת מרחוק, כדכתיב ותתצב אחותו מרחוק לדעה, עיקר היראה מרחוק, ויש בכל איש ישראל ענין ריחוק וקירוב, וזה שלום שלום לרחוק ולקרוב, מה שמפרש המדרש שהקשה לו מה זה שנמשך טומאה מלידת איש ישראל, ועל זה תירץ שהבריאה הוא שיהיה גם ריחוק שהוא טובה גדולה, וכל עובד ה׳ לא יקשה לו מה שרואה לפעמים ריחוק גדול, כי וודאי הוא לטובה.

וכן נתבאר בספר **אמונת עתיך** (ח״ב דיש פ׳ בהעלותך) וז״ל, ונראה לבאר דהנה יש שני בחינות בעבודה של אדם, אחד הוא כשהכל כדבעי בעבודתו ולומד ומתפלל בחשק, זהו העבודה של בחינת אור נגלה שיכול לראות האור. והשני הוא כשהעבודה קשה עליו ולומד ומתפלל בכבדות, אבל יש לו חלישת הדעת על זה, זהו העבודה של בחינת אור הגנוז. וידוע שהמנורה מרמז על אור הגנוז ומבואר באריכות בס׳ בני יששכר בעניני חנוכה. ואמר הקב״ה לאהרן שלך גדולה משלהם שהעבודה של אור הגנוז גדולה מהנשיאים שעבודתם הי׳ באור נגלה. והיינו מה שנתן לו השי״ת העבודה של הדלקת והטבת המנורה דהוא עבודה של אור הגנוז.

ועפי״ז יש לבאר הקרא ״וזה מעשה המנורה מקשה״, בשעה שהעבודה באה לו בקושי, שקשה לו ללמוד וקשה לו להתפלל כראוי. אבל עבודה זו היא ״וזהב״, וחביב מאד לפניו. ״עד ירכה עד פרחה מקשה היא״, כמש״כ רש״י ירכה היינו אבר הגדול, פרחה היינו אבר הקטן, דהיינו מהעבודה הגדולה עד העבודה הקטנה כולו קשה לו לעשותו, ובאים לו הרבה מניעות וטרדות שמאנסים אותו שלא יהא יכול לקיימו כהוגן או שלא לקיימו כלל. אבל ״כמראה

פחיתות מדרגתו, אלא מפני שלפעמים נותן הקב״ה לאדם מתנה של תענוג מתורה ומצוות אף שאינו ראוי לקבלה מצד זכויותיו הפרטיים, וכל זאת כדי שיטעם את הטוב, ועל דרך שכתוב (תהלים לד, ט) טעמו וראו כי טוב ה׳ - כאדם שנכנס לחנות שמוכרים שם מיני מגדים ובעל החנות נותן לו מעט לטעום בחנם, כדי שיראה שהוא טוב ויקנה הרבה יותר, אבל אם רוצה יותר מטעימה, כבר צריך לשלם עבורו, כך הוא הענין שלפעמים נותנים לאדם זמנים טובים יותר מכפי מדרגתו, כדי שיטעם ויראה שטוב ה׳[ל]. ואחר כך נוטלים את הטעם המתוק ממנו כדי

ביאורים וציונים

אשר הראה ד׳ את משה״, דכתיב בפ׳ ברכה שהראה ד׳ את משה עד הים האחרון ודרשינן עד היום האחרון, ובאמת הפשט והדרוש חדא הם, דביום האחרון הוה ים גדול שיכולין ליטבע בו מאפיקורסות ופריצות וכו׳, וזה שמשה ראה עד היום האחרון זה נתן כח ביד מי שרוצה להנצל ולא ליטבע בהים, וכן מצינו ענין זה ברמב״ן פרשת במדבר (א, מה) ועיי״ש. ואז ביום האחרון יהי׳ עבודה גדולה של אור הגנוז שעתיד להגלות לעיני כל. דאע״ג שיהי׳ קשה מאוד לעבוד את השי״ת בשלימות, מ״מ החלישות הדעת עצמה גדולה מאד לפני הקב״ה. ״וכן עשה את המנורה״ בבחי׳ זו. (ועיין בהערות לפרק א׳).

ובספר **שומר אמונים** (ח״ב - אהבת הבורא - מאמר התרגשות הנפש) כתב וז״ל, והנה מי שנפתח לפניו פעם אחת זה האור ואחר כך נתכסה ונעלם ממנו, ואם הוא שוטה סובר שלא יזכה עוד לזה כשנעלם ממנו, ועוד החשכות מתגבר עליו, אבל הבר דעת חושב למה אירע לי כזאת לפתוח לפני אור כזה, מסתמא רמז לי בעל הבירה שיש בכחי וביכולתי להגיע לקדושת זה האור אם אשתדל אחריו.

ומי שרוצה למהר יציאתו מזו המערה הכפולה והחשיכה, אז יש לפניו שתי עצות אשר קבלנו מרבותינו הקדושים, אחד שיצעק תמיד בצעקה גדולה ובבכיה שירחמו עליו ויוציאו אותו מזה החשכות, עד שמרחם עליו בעל הבירה ומאיר לו אור עד שרואה הדרך לעלות ולצאת, וזה מצד מדת הרחמנות, אבל דרך קרובה הוא לחשוק תמיד לזה האור, ולהתבונן בגדולת ונפלאות זה ההר והפלטרין הגדול והנורא והאור המופלא שיש בתוכו, והנה אור הוא רוחני, ומחשבתו והשתוקקותו גם כן רוחני, וזה גלוי וידוע כי רוח ממשיך רוח ורצון, וככה בהשתוקקות הנפש לעבודת בוראה, ובעל הבירה כשרואה גודל השתוקקותו, אף שאינו זוכה עוד לזה, מעלהו לאיזו בחינה מהאור לפי הבנתו בקדושה.

ובספר **בית אברהם** (פרשת זכור) וז״ל זכור את אשר עשה לך עמלק וגו׳ עיקר מלחמת עמלק היה לאחר שראה שישראל יצאו מאמ״צ ערות הארץ, ממקור הטומאה להקדושה, ויזנב בך כל הנחשלים, אז מתגבר על איש יהודי להכשילו במכשולים ופגמים, שעל ידי זה יפול ברוחו, שאחרי כל המדריגות והיגיעות בעבודתו ית׳ שוב יקרה לו מקרים ומכשולים כאלו, ונופל ליאוש ר״ל. ואתה עיף ויגע ולא ירא א׳, הנפילה שלך הוא משום שאין בך יראת שמים, שאם היה בו יר״ש לא היה נופל ברוחו, שכדאי הוא כל העבודה והיגיעה בשביל פעם אחת שיפרוש מתאוותיו, עבור כבודו ית׳. וזהו עיקר מצות מחיית עמלק. תמחה את זכר עמלק מתחת השמים, שלא יפול ביאוש ורפיון ידים, רק להתחזק שעד דם האחרונה יעבוד להקב״ה.

ל. בספר **ר׳ ייבי** (פ׳ במדבר) כתב וז״ל, אמנם לפעמים יש שאדם משיג גדולת הש״י ואינו רק לפי שעה ואח״כ נסתם שכלו ואינו מבין כלום הוא כי מה שהשיד להבין קצת גדולת הש״י לפי שעה היה התעוררות מלמעלה להחזיר אותו למוטב כמו ששמעתי אומרים כמדומה שהוא בשם ריב״ש למשל מי שבא לקנות אצל חנוני או אל קפילא נותן החנוני וקפילא לטעום תחילה המאכל או המשקה

ביאורים וציונים

אם הוא טוב ואח״כ כשטועם הקונה שהוא טוב לא יתן עוד המוכר בחנם רק עד שישלם הקונה במיטב כן עבודת בוראנו לפעמים יפתח שכל האדם לפי שעה ויבין קצת גדולת בוראנו ויהיה לאדם דביקות גדול לפי שעה זהו התעוררות מלמעלה שנותנים לו לאדם לטעום התורה שהוא מתוק מדבש ונופת צופים כמ״ש טעמו וראו כי טוב ה׳ וכשטועם האדם שהתורה מתוקה מדבש אזי אין נותנם עוד לאדם בחנם מלמעלה רק עד שיתעורר האדם מלמטה ביגיעה כמ״ש רז״ל יגעתי ומצאתי תאמין אזי נותנים לו מלמעלה וזהו שילום שכרו של אדם מה שיגע בתורתו של הקב״ה הוא כאילו משלם האדם בעבור שיפתח לו שכל מלמעלה כי כן הקב״ה חפץ ביגיעה כמ״ש והגית בו יומם ולילה ואם יגע האדם אחר שנתנו לו לטעום מלמעלה אז יגעתי ומצאתי זוכה שנפתח שכלו על ידי יגיעה ויבין קצת גדולת בוראנו ויבין וידבק במחשבתו אל השם יתברך ויתפרד מן הקליפה מעט מעט עד שיתחזק בדבר זה להיות דבוק אל הש״י במחשבתו ויקוים בו ואתם הדבקים בה׳ אלהיכם חיים כלכם היום ואז כשיתפרד מן הקליפה ע״י דביקות בהש״י זה נחשב כמו יציאת מצרים שצאו ישאל שהם מצד הקדושה מן ארץ מצרים שנקרא ערות הארץ מקום הטומאה והקליפות וכשיצאו משם דבקו בהש״י בהר סיני ע״י מתן תורה כן היא היום אצל יחיד כשנותן אל לבו ליפרד מן הקליפה ולהיות דבוק אל הש״י אוז ע״י דביקתו נפרד מן הקליפה וכשיתחזק וישנה בדביקותו פעם שנית אזי יבוא לידי רוח הקודש זהו שאמר הכתוב באחד לחודש השני היינו שיזכה לרוח הקודש באחד כשיבין אחדותו של הש״י ולא בפעם ראשון שנותנים לו לטעום מן השמים הדביקות אלא בחודש השני כשיתחדש אצל האדם פעם שנית דביקות ע״י שיתחזק מעצמו לבוא צעמצו אל הדביקות יתפרד מן הקליפות אבל לא לידי רוח הקודש אלא בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים כשיתחזק וישנה פעם שנית בדביקות אל הש״י אזי יבוא לידי רוח הקודש ע״כ. (ועיין בבעל שם טוב על התורה פרשת נח אות י״ד)

ובספר מאור עינים פרשת האזינו וז״ל וזהו כל שלא אמר אמת ויציב שחרית אמת ואמונה ערבית כו׳ שנאמר (שם צ״ב, ג׳) להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות גו׳ דהיינו לשון קיום ומעמד וערבית דהיינו בעת חשכות המוחין צריך להיות על ידי האמונה כנ״ל בעת חשכות המוחין צריך להיות על ידי האמונה כנ״ל וזהו להגיד הוא לשון המשכה בבוקר היינו בעת בהירות המוחין יכול להמשיך חסדים ואמונתך בלילות היינו בעת חשכות המוחין צריך להיות על ידי האמונה כנ״ל ואם עושה כן אז הוא בא אחר כך למדריגה יותר גבוה והיה אומר הבעש״ט נ״ע משל האב במלמד את בנו לילך עומד רחוק מעט וקורא אותו לבא ובבואו קרוב לאב נמשך האב להלאה ומתרחק יותר מהבן הנ״ל והבן נופל ולמה עושה האב להלאה ומתרחק יותר מהבן הנ״ל והבן נופל ולמה עושה האב כן היינו שלולא זה לא היה יכול הבן לילך רק אותו מעט אבל עתה מתחזק הבן על רגליו והולך ומתקרב אצלו יותר והנמשל מובן.

ובספר שם משמואל פרשת בהעלותך שנת תר״ע וז״ל באופן אחר דאיתא בשם הבעש״ט ז״ל בדברי המד״ר (ויקרא סו״פ י״א ושיה״ש פ״א) ינהגנו על מות עלמות, דכמו תינוק בשעה שהאב מלמדו לילך כשהתינוק מתקרב אצלו הוא מרחיק א״ע ממנו כדי להרגילו לילך ונמצא הריחוק טובה להתינוק, יע״ש. והנה במדבר היו במדרגה גדולה שהיתה להם התגלות אלקות וגם מאכלם הי׳ מאכל רוחני, ולא עסקו בשום מעשה גשמי, אך זה לא הי׳ תכלית הבריאה, כי הנשמה קודם ירידתה לעוה״ז אין מחסור לה בשום דבר, כי היא בנועם זיו העליון, אך תכלית הבריאה היתה שגם בעוה״ז העולם הגשמי תעבוד את השי״ת [אדורך האקן פון אלעם]. וזו היתה הכוונה שיעלו לא״י ויזרעו ויחרשו, היינו שיעסקו בדברים גשמיים ואעפי״כ יעבדו את השי״ת בתכלית עבודה. ועתה שהיו

שיעבוד ביגיעה ויקיים מה שאמרו שתהיו עמלים בתורה, ואחר העמל והיגיעה שוב ירגיש ביתר שאת הרגשה ונעימות שבאו מכח עמל פעולותיו ולא כמתנת חנם.

ובפרטות פירוש, מש״כ שעל ידי קיום כל התרי״ג מצוות במחשבה דיבור ומעשה הרי כל כולו מלובש באלהות, זהו בכללות, אבל פרטיות ההתלבשות מתחלקת לפי הפעולה שהוא עושה, שהרי ביאר בפרק הקודם שיש לכל נפש עשר בחינות שמכוונות לעשר ספירות קדושות, ועתה יפרט את אופן ההתלבשות של כל חלק מהעשר בחינות. והיינו שבחינת חב״ד **שבנפשו מלובשות בהשגת התורה שהוא** משיג כי ההשגה הוא בכלי המחשבה שהוא מכוון לחלק החב״ד, ולכן בחינות חב״ד מתלבשות בהשגת התורה.

והנה פרט לזה שיש מצוה המיוחדת לכל אבר המחיה אותו אבר ודוקא אותו אבר, ואין ביכולת המצוה המכוונת נגד אצבעו להחיות את אזנו, (פרט למספר מצוות פרטיות שיש בהם הסגולה של בחינת אור מקיף שהם בגדר לבוש לכללות האברים), אבל כל זה הוא רק בשאר המצוות אבל מצות לימוד התורה אינה כן, שהיא לבוש שמקיף את כל פנימיות גופו ואינו מכוון לאבר אחד בלבד, וכמו שנבאר.

אמנם במצות לימוד התורה גופא יש שני ענינים אחד כללי ואחד פרטי, כי האדם מקבל לבושים כפולים בעת עסקו בתורה, א׳ מצד שהוא לומד תורה שמצות לימוד התורה כוללת את כל המצוות וכדאמרו חז״ל במסכת מכות (דף כג ע״ב) שתורה בגימטריא תרי״א וביחד עם השתי מצוות של אנכי ולא יהיה לך ששמענו מפי הקב״ה בעצמו הרי הוא תרי״ג[לא], וכן ידוע מאמר המשנה (פאה פ״ו מ״ו) ותלמוד תורה

ביאורים וציונים

קרובין ליכנס לא״י היו מתחילים מן השמים להראותם התרחקות מעט, וזהו וארון ברית ה׳ נוסע לפניהם ולא בתוכם, כדי שיתרגלו לקרב א״ע, והם לא הבינו זאת, והיו מתאוננים. וזהו לימוד לצעירים שמתחילים לעבוד השי״ת בהתלהבות, ואח״כ נופלים מעט ממדרגתם, וזאת היא מן השמים שלוקחים מהם העזר האלקי, כדי שבכחות עצמם יעבדו את השי״ת. וכל המניעות הן ג״כ מן השמים, וצריך כ״א לידע זאת שלא יפול בעצמו ויחזק א״ע לעלות מעלה מעלה. והבן.

לא. וז״ל הגמ׳ שם, דרש רבי שמלאי שש מאות ושלש עשרה מצות נאמרו לו למשה, שלש מאות וששים וחמש לאוין כמנין ימות החמה, ומאתים וארבעים ושמונה עשה כנגד איבריו של אדם. אמר רב המנונא מאי קרא, תורה צוה לנו משה מורשה, תורה בגימטריא שית מאה וחד סרי הוי, אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום.

וכן אמרו חז״ל במדרש (שמות רבה פרשה לג, ז) וז״ל, ד״א ויקחו לי תרומה, הה״ד (דברים לג) תורה צוה לנו משה, דרש ר׳ שמלאי תרי״ג מצות נתנו לישראל ע״י משה שכן מנין תורה, ואם תאמר אינן אלא תרי״א ושתים היכן הם, אלא אמרי רבנן אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמעום, ותרי״א אמר להם משה שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה וגו׳, אל תקרי מורשה אלא ירושה, ירושה היא לישראל לעולם, משל לבן מלכים שנשבה כשהוא קטן למדינת הים אפילו לאחר כמה שנים אינו בוש מפני שהוא אומר לירושת אבותי אני חוזר, כך ת״ח שהוא פורש מן התורה והלך והתעסק בדברים אחרים אפילו לאחר כמה שנים הוא מבקש לחזור

כנגד כולם, ממילא מלביש בזה את כל תרי״ג האברים. וזהו בכללות, אבל בפרטות, פי׳ האבר הפרטי ששייך לתורה הוא המוח, ולכן המוח מקבל לבוש פרטי מצד זה שהוא האבר שמכוון בפרטות למצות תלמוד תורה, והוא לבוש למוחו.

והענין יתבאר בהקדם מה שיש להקשות מהא דאיתא בזוה״ק שהתורה היא המזון של הנשמה[לב], והמצוות הן לבושים לנשמה, ואם כן היה לו להבעל התניא לומר שעל ידי לימוד התורה יהיה מזון לנשמה, ולמה כתב שהתורה נעשית רק לבוש לחב״ד שבנפשו.

והתירוץ הוא, שכשאדם לומד תורה תרווייהו איתנהו ביה, שכן מצות לימוד התורה מלבד סגולתה המיוחדת שכוללת הכל, הלא היא גם אחת מהתרי״ג מצוות ולכן אף על פי שענינה היא האור שממנו מגיע מזון להנשמה, הרי מאחר שהיא אחת מהתרי״ג מצוות, מצד זה גם נעשית לו לבוש לנשמתו. וכאן עוסק הבעל התניא בחלק המצוה של לימוד התורה אף שהוא טפל לעיקר גדולת לימוד התורה שזה יתבאר בהמשך הפרקים.

ובאמת ענין זה (שיש בתורה שני חלקים א׳ מצד שהוא מצוה וא׳ מצד מעלתה הפרטית שהיא תורה וכמו שביארנו) ישנו כעין זה גם בקיום המצוות, כי הנה הכוונה שמכוין בעת המצוה היא חלק התורה שיש בכל מצוה, ובפרט במצוות שצריכות כוונה מפורשת. ואע״פ שיוצא ידי חובתו גם בלא כוונה, מכל מקום כוונה מועטת לעולם איכא, שהרי האדם יודע שעושה דבר זה מפני שהוא מחוייב על פי התורה, ונמצא שבמצוה יש תורה ובתורה יש מצוה, אבל כמובן שיש חילוק ביניהם, שבקיום המצוות המצוה היא העיקר והתורה היא רק ענין צדדי, מה שאין כן בלימוד התורה, התורה היא העיקר והמצוות מתלווים אליה.

אמנם אין התלבשות בחינת חב״ד שבנפש האדם על ידי לימוד התורה שוה בכל אדם, אלא תלויה במה שהוא משיג בפרד״ס כפי יכולת השגתו פירוש, כאן שכותב אודות השגת התורה כתב דוקא ״כפי יכולת השגתו״ שאינו שוה בכל אחד, דהנה בחלק המעשה והדיבור של המצוה הרי ראשי העם והעם הארץ הם בשווה, וכמעט לא ניכר שום חילוק בעצם העשייה. אלא ההבדל ביניהם הוא במדרגת המחשבה, ובזה כבר יש חילוק גדול כרחוק מזרח ממערב[לג], כי זה תלוי בכלי מחשבתו וכשרונותיו להשיג את גדולת

ביאורים וציונים

אינו בוש מפני שאומר לירושת אבותי אני חוזר.

והנה בספר **מאור עינים** (פרשת ויגש) כתב וז״ל, ולכן אמרו רז״ל תורה בגימטריא תרי״א אף שיש תרי״ג מצוות כי השני מצוות אהבה ויראה הם שורש כל התורה והם צריכים להיות בכל מצוה ומצוה ולכן אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו העיקר והשורש של כל התורה השמיענו הבורא ברוך הוא מפיו כי אנכי הוא אהבה כי הוצאתיך מארץ מצרים וצריך אתה לאהוב אותי ולא יהיה לך אלהים אחרים כחות אחרים וכו׳.

לב. עיין לקמן בהוספות וציונים.

לג. בספר **באר מים חיים** (פרשת נח, פרק ט) אמר רבה

ועמקות התורה, ולכן במצות לימוד התורה שההתלבשות היא בבחינות חב״ד שבנפשו והלבוש בא לאותו חלק באדם שמכוון אל הפעולה שהוא עושה ולכן ההתלבשות שבאה מעסק התורה מוגבל כפי יכולת השגתו.

וגם תלוי במדריגת ושרש נפשו למעלה,

וביאור הענין הוא, דהנה כבר למדנו שבבריאת העולם ברא ה׳ את ארבע העולמות במדרגות זו למטה מזו שהם אצילות בריאה יצירה ועשיה. וכן ברא נשמת האדם בד׳ חלקים שהם נפש רוח נשמה וחיה, ומכוונים הם בד׳ אותיות של שם הוי׳ המחיה את הכל. וכנגד אלו הארבעה נחלקת התורה גם כן לארבעה חלקים והם פשט רמז דרוש וסוד, ר״ת פרד״ס, שחלק הסוד של התורה מכוון לבחינת חיה של הנשמה ולעולם האצילות ולאות יו״ד של השם הוי״ה, וחלק הדרוש של התורה מכוון לבחינת נשמה של הנשמה ולעולם הבריאה ולאות ה״א ראשונה של השם הוי״ה, וחלק הרמז

ביאורים וציונים

בר בר חנא אמר ר׳ יוחנן מאי דכתיב (הושע יד, י) כי ישרים דרכי ה׳ צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם, משל לשני בני אדם שצלו את פסחיהן אחד אכלו לשם מצוה ואחד אכלו לשם אכילה גסה זה שאכלו לשם מצוה נאמר בו צדיקים ילכו בם וזה שאכלו לשם אכילה גסה נאמר בו ופושעים יכשלו בם וכו׳ עד כאן. ונמצאת למד מזה אשר ימצאו ב׳ בני אדם מתנהגים בדרך אחד זה כמו זה, זה הולך לבית הכנסת וכן זה, זה מתפלל וכן זה, וכדומה מתפילין וציצית וכל עשיות מצות הבורא והתנהגות דרך העולם, ואכן בתוכן נקודת לבביהם ומחשבות כליותיהם רחוקים זה מזה כמזרח למערב ויותר, כי הנה זה מתפלל במחשבה טהורה ונכונה בלב טוב באהבה ויראה והכנעה ושמחה ויודע לפני מי הוא עומד, ויש לו נחת רוח ממה שזכה להתפלל לפני ה׳ יותר מכל חמדת העולם אף יותר מחיות נפשו ממש. וזה מתפלל מפני שבוש מבני אדם שלא יתפלל שלא יאמרו עליו שהוא רשע וישיג קלון וביזוי על ידי זה או אפילו כשאינו עדיין על דרך הזה רק שהוא מתפלל בשפתיו בדברי התפילה והוא עצמו ומחשבותיו והרהורי לבבו מהומה וטרודה בחוצות בשווקים וברחובות בעסקי פרנסתו וטרף חוקו ואינו די לו בחושבו זאת כל היום אף שעה קלה הזו שהוא עומד ומתפלל עומד וחושב באופני עניניו, ולא יטענו לבו להיפך אשר בעת עסקיו יהיה טרוד במחשבתו בעסקי עבודת ה׳ והתפילה, כי הוא ינחת שזכה לצאת מבית התפילה. גם באכילתו אינו טרוד כלל בעסקיו והוא ומחשבתו ולבו קשור בתאות האכילה, ומתכעס ומתקצף על אשתו על שאינה מכינה לו מזון כראוי באומרו שהוא עובד כל היום ואחר כך אינו מוצא לאכול, ולא יקשה לו כלל מפני מה לא התפלל היום ובכל יום כראוי, וכן בכל עשיית המצוות שבעולם והתרחקות מן החטא, זה עושה כולם לקיים מצות בוראו ועושה הכל בדעה נכונה ובמחשבה טהורה, וזה עושה כולם בשביל הבלי שטותיו להשיג על ידי זה כבוד הבריות ובוש מפניהם לעבור עבירה, או סתם שהורגל כך מנעוריו לילך לבית הכנסת להתפלל ושאר עשיות, אבל לא יכוון בלבו בחזקה שעושה כן מפני כבוד הבורא, וזהו שאמר הכתוב (מלאכי ג, יח) ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלהים לאשר לא עבדו, ועוררו חז״ל (חגיגה ט, ע״ב) היינו צדיק היינו עובד אלהים וכו׳, ולדברינו יאמר בין עובד אלהים לאשר לא, פירוש, שאינו עושה כמוהו הגם שהוא עבדו פירוש שגם הוא עובד, וזה עושה כמו זה, מכל מקום יש בינם מרחק רב עד אין שיעור, כי זה כוונתו לשמים וזה כוונתו להבליו.

שבתורה מכוון לבחינת הרוח ולעולם היצירה ולאות וי״ו של השם הוי״ה, וחלק הפשט של התורה מכוון לבחינת נפש ולעולם העשיה ולאות ה״א אחרונה של השם הוי״ה[לד].

והנה ע״פ מה שבארנו בפרקים הקודמים שאין נשמות כל אדם שוות ביכלתם ובכחם רק שתלוי בסדר ההשתלשלות, שהרי הנשמה משתלשלת ממקורה על ידי צמצומים רבים עד בואה לעולם הזה, ואף שנשמת כל אחד מישראל חצובה מתחת כסא הכבוד והיא חלק אלוה ממעל ממש, מכל מקום הצמצומים פעלו עליה וירדה ממדריגה למדריגה כפי מספר ועביות הצמצומים שעברו עליו, כי יש נשמות שעברו עליהן צמצומים מועטים ולכן לא פעלו לשנות את צורות נשמתם כל כך ועדיין הנשמה בתוקפה והן שייכות להעולמות העליונים, ונשמות אחרות שהשתלשלו יותר שייכות לעולמות שפלות יותר.

ולכן אותן הנשמות שהשתלשלו עד עולם העשיה ושם הן מושרשות עכשיו שייכות לחלק הפשט של התורה, ואותן שלא השתלשלו כ״כ שייכות לעולם היצירה והן משיגים הרמז שבתורה, ואותן ששייכות לעולם הבריאה משיגות הדרוש. והנשמות הספורות הגדולות מאוד כגון נשמת רשב״י הן הן נשמות הסוד.

אמנם אף בכל עולם בפני עצמו יש גם כל המדרגות האלו, שכל עולם נחלק גם כן לארבעה, דהיינו שגם בעולם העשיה יש כל הארבעה היינו פשט רמז דרוש וסוד, וכן בכולם, ולכן אף במקום שרשו עצמו ג״כ יהיו החילוקים הללו.

ובזה יובן ענין נוסף, כי כמ״ש לעיל שלכל אחד יש ה׳ חלקים לנשמתו, מכל מקום רובם אינם נעשים חלק ממנו רק הם סביבו בבחינת מקיף[לה], ואף אותם החלקים ששייכים לו מצד שרשו מכל מקום אין כולם נכנסים לתוכו כאחד וכמו שביארנו

ביאורים וציונים

לד. **בספר הזכות** (דף י״ד) כתב וז״ל, אולם מבקשי ה׳ יבינו כל, כי יש בתורה פשט רמז דרוש סוד כידוע נגד ד׳ העולמות וזה נוהג בכל דבר, גם באדם יש פשט רמז דרוש סוד, פשט הוא הגוף והנפש כמו שהוא והוא עולם העשייה, ויש רוח שהוא הציור שבו וענינו רמז, והוא יצירה כו׳, ודרוש שהוא עולם הבריאה שהוא לכבודי בראתיו, נקרא נשמה וחיה על שם חיים, והן הלשונות שכתוב בתורה בבריאת אדם ויעש, וייצר, ויברא, ויפח באפיו כו׳ והן ד׳ יסודות ושרשם משם הקדוש, כ״כ בשער הקדושה וכו׳ ע״כ.

ובספר **שומר אמונים** (ח״ב, אהבת הבורא - מאמר התרגשות הנפש) כתב וז״ל, וידוע מספרי חכמה כי כמו שיש לאדם נפש רוח ונשמה, כך יש לתורתנו הקדושה בחינות נפש רוח ונשמה, וכשאדם לומד תורה ועוסק במצות בפשטות, אז מתדבק נפשו בנפש התורה הקדושה, וכח השפעתה מגיע לעולם העשיה, וכשלומד ועובד ה׳ יותר בפנימיות, אז שורה עליו קדושה מבחינת הרוח שהוא יותר בפנימיות, ואם עובד ה׳ ביראה ובבחינת מחשבה. אז שורה עליו קדושת הנשמה, ואז זוכה על ידי זה לקדושת המחשבה, והכי מתקשר נפש בנפש, רוח ברוח, נשמה בנשמה. ונשמה לנשמה, עד אין סוף ברוך הוא וברוך שמו.

לה. **בספר ליקוטי תורה** (שיה״ש דף טז ע״ד) כתב וז״ל,

לעיל[לו] שכשנולד מקבל בחינת הנפש של נשמתו, ואחר כך אם זוכה יקבל חלק הרוח וכו׳, הרי שהשגתו בפרד״ס התורה תהיה תלויה גם בזה, שאם עדיין לא זכה לבחינת הרוח לא יזכה לחלק הרמז של התורה, כי היכולת להשיגה תלויה במדריגת שרשו וגם במדרגתו הפרטית בערך למדרגתו הכללית.

ביאורים וציונים

ולהבין זה היטב הנה נודע שלא כל הנשמה כולה בכללה היא מלובשת בגוף האדם למטה שהרי מלאך בשליש העולם עומד והנשמה היא יותר עליונה. ואיך תוכל להתלבש בגוף האדם למטה שהוא קטן מהכיל. אלא קצת הארה מן הנשמה היא המתלבשת בגוף וכל הנשמה כולה היא למעלה בבחינת מקיף ונקרא מזל בלשון רז״ל שאמרו אע״ג דאיהו לא חזי מזליה חזי, ואין הכוונה על מזל ממש שהרי אין מזל לישראל אלא הכוונה על הנשמה שלמעלה שאינה מלובשת בגוף ונקרא מזל מלשון יזל מים מדליו ונוזלים מן לבנון שהיא מזלת ומנטפת טפת השפעה והארה מלמעלה להנשמה המלובשת בגוף לקשרה ולחברה בגוף [ועמ״ש בד״ה האזינו השמים ובד״ה ציון במשפט תפדה]. וזהו אלהי נשמה שנתת בי טהורה היא אתה בראתה כו׳. דלכאורה איפכא הוי ליה למימר אתה בראתה כו׳ טהורה היא כו׳ כי קודם שנבראת לא שייך לקרוא אותה בשם טהורה אלא דטהורה היא קאי על חלק הנשמה שלמעלה מן הגוף בבחינת מקיף שהיא אינה בבחינת בריאה אלא אתה בראתה ואתה יצרתה כו׳ השתלשלות המדרגה הן רק כדי להתלבש בגוף כי בריאה הוא יש מאין יש דייקא דהיינו להיות בחינת יש והתחלקות שכל ומדות ושאר כחות הנפש [עמ״ש מזה בפ׳ בשלח בד״ה אז ישיר משה], והיינו כשהיא בהשתלשלות המדרגות להיות מלובשת בגוף. אבל למעלה היא בבחי׳ אין וכמו עד שלא נברא העולם היה הוא ושמו בלבד הוא לבדו הוא יחיד ומיוחד כו׳. כך הנשמה היא בבחינת יחוד למעלה במאצילה ב״ה ושם היא טהורה היא [ועמ״ש בפ׳ משפטים בביאור ע״פ וכעצם השמים לטוהר. לטהירו עילאה כו׳ ע״ש, וגם כאן י״ל כן בפי׳ טהורה היא וכמ״ש במ״א]. ועל בחינת נשמה זו אמרו בראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית ולא פירש הכתוב בהדיא בישראל כי בישראל יש ב׳ בחינות. הא׳ חלק הנשמה המלובשת בגוף האדם. ועל זה אמרו בזהר תלת קשרין מתקשרן ישראל באורייתא ואורייתא בקוב״ה שישראל הם למטה במדרגה מהתורה, אבל הבחינה הב׳ היא הנשמה שלמעלה בבחי׳ מקיף ועל זה אמרו ישראל שנקראו ראשית ישראל עלו במחשבה קדש ישראל לה׳ ראשית תבואתה שישראל הוא ראשית ומקור התורה כי בכל התורה כולה כתיב דבר אל בני ישראל צו את בני ישראל שכל התורה כולה נבנית ומיוסדת על בחי׳ ישראל. ונמצא שבחי׳ ישראל שעלו במחשבה היא המקור והיסוד התורה [וכדאיתא במדרש רבה ר״פ בראשית מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר. דהיינו גם קודם לתורה ע״ש]. וזהו ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל פירוש ביעקב וישראל שבהם ועל ידם הקים עדות ותורה שם שמהם נמשכה התורה ע״כ.

לו. עיין לעיל בהוספות וציונים

לז. בספר **אגרא דכלה** (דף טח:) וז״ל ועתה ישראל שמע כו׳ אשר אנכי מלמד אתכם לעשות (דברים ד א). התחיל בלשון יחיד שמ״ע, וסיים ברבים מלמד אתכם. (הגם לפי פשוטו שבכל מקום שאמר לשון ראיה ושמיעה שהוא ברוחניות יצדק

ומזה יוצא שאין כל חלקי התורה שיכים לכל אחד בשוה אלא תלויים במדריגת שרשו[לז], ולכן אל תטעה לחשוב שכל אחד יכול ליקח מספרי הקבלה וללמדם, ואף אם יבין מה שכתוב שם וכל הכוונות שכתב האריה״ק שיכוון בעת התפילה וכדומה, וכשיבוא זמן התפילה אז בכל חלק יכוון לשם אחר, במלה זו יכוון צירוף זה ובאחרת צירוף אחר, וכל התפילה נעשית כמו תפילה הנאמרת מאליה בלא שימת לב, תדע שאין אלה סודות התורה כלל וכלל, ורק מבלבל את עצמו, ולא רק שבשמים ישחקו למו אלא שאף פירוש המלות הפשוט שהאדם הפשוט מכוין חסר לו[לח], כי סודות התורה הם ״סוד ה׳ ליראיו״ כלומר דוקא ליראי ה׳, והיא ההרגשה שתלמידי חכמים צדיקים מרגישים מהתורה והשגות פנימיות שבאות ממנה.[לט] והענין הוא, כי חלק הסוד של התורה הוא ״סוד אמיתי״ פי׳

ביאורים וציונים

לשון יחיד, כי ברוחניות כל ישראל כאיש אחד חברים, מה שאין כן בעשיה יתפרדו, כי עשייה הוא פעולת הגוף וגופים נפרדים זה מזה, דוק ותשכח כזה בכ״מ, עם כל זה עדיין אנו צריכין למודעי). והנראה דהנה התורה אשר ניתנה לכנסת ישראל, הגם שכולם ביחד שמעו את דברי התורה, עם כל זה כל אחד מבין כפי שורש נשמתו, והגם שכולם שומעים לשון אחד, בעשייה יתפרדו. וזה סוד הללו פוסלין והללו מכשירין ואלו ואלו דברי אלקים חיים (עירובין י״ג ע״ב), כי כל אחד יתפרד בעשיה כפי שורש נשמתו, מי ששרשו מגבורת פוסל, ומי ששורשו בחסדים מכשיר, והנה משה נשמתו משורש כללות הדעת עטרא דחסד וגבורה. וז״ש ועתה ישראל שמע ביחד אשר אנכי שורש הדעת מלמד אתכם לעשות, שבעשיה יתפרדו להבין ממני עשות כל אחד לפי מחצוב נשמתו.

לח. בספר מאור ושמש (פ׳ עקב) כתב וז״ל יש כמה וכמה אנשים שמתפללים בכוונות השמות. ואולם בדורות האלו אינם צריכים לזה. וכן שמעתי מאדמו״ר בוצ״ק מו״ה אלימלך זצוק״ל, שאמר שאין מתפלל עפ״י הכוונות. ומה שמתפלל בסידור האר״י ז״ל, הוא מפני שהשם הוי׳ נכתב שם בכתיבה תמה וגדול עכ״ל. ומסיים עוד שם, לפי שהעיקר אם התפלה הוא בכל נפשו רוחו ונשמתו, ממילא נעשה כל היחודים בשמות, וכוונה זו עולה על כל הכוונות עיי״ש באריכות. וגם מצאתי שאמר אא״ז זצוק״ל מזוואלין בשם הרה״ק מהר״ם זצל״ה מאפטא, בענין כי זכר כל המעשים לפניך בא ואתה דורש מעשה כולם. פי׳ אם אדם מישראל עושה מעשה לעבוד אותו ית׳, אפילו שאינו יודע כלום מן הכוונות, אתה דורש אותו ומגדיל אותו שהי׳ כוונתו לכך וכך, עכ״ל.

לט. בספר מאור ושמש פרשת תבא ד״ה או וז״ל ואף אנו נאמר פירוש הכתובים על פי מה שאמרנו על פסוק סוד ה׳ ליראיו, שעיקר לשון סוד פירוש דבר שאי אפשר לגלותו ואין הכונה על לימוד הקבלה שהוא דבר שהאדם רשאי ללמדו לזולתו, אמנם הדבר שהוא סוד באמת הוא השגת מציאותו יתברך ויתעלה כמבואר בזוהר הקדוש פסוק נודע בשערים בעלה כל חד לפום שיעורין דיליה, שזה הדבר המוטמן בלב כל איש לפי מדריגתו ולפי זריחת אור השם יתברך ללב ההוא ואי אפשר שיבין אדם לזולתו השגה זאת, שאף שיבינהו לא יבין כלל כי אם כל אחד משיג לפי מה שביקש את ה׳. וזה פירוש סוד ה׳ ליראיו שמציאות בוראינו יתברך הוא סוד כמוס אצל יראיו שהם משיגים השגה גדולה ממציאותו יתברך. וזהו פירוש את ה׳ האמרת היום, שלשון אמירה בכל מקום הוא דבר הנאמר בחשאי ובסוד ודיבור הוא הנדבר בפרהסיא, כלומר שאתה עשית את ה׳ יתברך סוד שהשגת אלהותו חסום בלבך וכמוס עמדך, וה׳ האמירך היום שהוא יתברך גם הוא עושה אותך סוד

דבר שאי אפשר לגלות להזולת, וגם אחר הביאורים נשאר בגדר סוד[מ]. ואף אם

ביאורים וציונים

וזה להיות לו לעם סגולה, שלשון סגולה פירושו אוצר שהוא כמוס מן העין כמו כן אותו הצדיק הוא סוד והוא סתום ונעלם שאי אפשר להבינו. גם הוא מכוסה מכל המקטרגין.

ובספר **קול מבשר** ח״א על תהילים אות ו׳ וז״ל תורת אלקיו בלבו לא תמעד אשוריו (תהלים ל״ז לא). אמר הרבי ר׳ בונם זי״ע ז״ל, שאין חוש מן החושים להרגיש התורה הקדושה כי אם הלב. כי החושים של אדם הם להרגשה, כידוע. אבל להתורה הקדושה ואלקותו יתברך אין כאן חוש, רק הלב. ובפרט סודות התורה שנקראו תורת אלקים הוא בלבו דייקא ההרגשה. ולכן לא יטעה ח״ו. עד כאן דבריו הקדושים.

ו**בספר הזכרונות** מצוה א׳ וז״ל אבל נראה כוונתו בציור שכלי במהות עצמותו, לשלול הגשמות וכיוצא, דברים שעמל בהם הרבה בחיבור מורה נבוכים. ודבר זה ודאי צורך בו שלא יגשים במחשבתו חס ושלום, אולם עיקר השגת זה על בוריו אינו אלא על ידי חכמת האמת שהוא הנסתרות שבתורה, וכמו שיתבאר במצות היחוד.

ולא לחנם קראום חכמים נסתרות וסוד, שהוא דבר שאי אפשר לגלותו, כי עיקר החכמה הוא השגת הלב, וזה אי אפשר לאדם לגלות לחבירו כלל רק המשיג לבדו יודע. וזה אחר שקדם לו השלימות בתורה כולה ובמצוותיה, וכמו שהתנה הרמב״ם (יסודי התורה פרק ד׳ הלכה י״ג) על הטיול בפרדס אחר שמילא כריסו בש״ס ופוסקים מפשט התורה ומצוות.

ועל אנשים כאלה זכרו בחיבורים הנזכרים שימעטו בלימוד הפשט מדברי תורה ולהרבות בדביקות המחשבה, שהוא ההתבוננות בסוד שבחכמת התורה. ודבר זה רמוז בזוהר כמה פעמים, ומפורש גם כן בשם האר״י ז״ל, כי זהו תכלית חכמת התורה למי שנזדככו אברי גופו ומחשבות לבו ומוחו.

וכל אדם חייב להשתדל להגיע למדריגה זו, אבל לעולם בתחילת השתדלותו ועד שלא פסקה ממנו זוהמת היצר יהיה כל עסקו בפשטי התורה לבד. ובלבד שיהיה עסקו בהם לשם שמים, היינו בשביל שהשם יתברך ציונו לעסוק בה. ויתבונן כמה פעמים ביום ולפני כל התחלת עסק תורה ועשיית מצוה באמיתות המצווה יתברך שמו וגדולתו, ועד שיזדככו מחשבותיו ויזכה אל הטיול בפרדס שהוא השגת הדביקות במחשבתו בו יתברך, מעין מדריגת הנביאים וחסידים הראשונים והדומים להם.

אבל ודאי לעולם אין העסק בתורה ומצוות נחשב לשכחה חס ושלום בהשם יתברך. ואפילו בעוסק שלא לשמה, כל שאינו שלא לשמה הגרוע שפירשו התוספות (ברכות י״ז. ושאר דוכתי) הרי אמרו חכמים (פסחים נ׳ ע״ב) לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות אפילו שלא לשמה שמתוך וכו׳. אלא שהאדם צריך שישתדל לשמה, אבל מכל מקום גם בעוסקו שלא לשמה קרוי עוסק במצוות השם יתברך, ואין קרוי שכחה אלא כשהוא לבלתי שמור מצוותיו, וכמו שנתבאר.

מ. **בספר הזכרונות** לר׳ צדוק הכהן זצ״ל (מצוה ג׳) כתב וז״ל, וענין איסור המסירה שזכרו חז״ל הוא ענין אחר, כי אין קרוי מסירה אלא מה שהאדם מוסר לחבירו כדרך מסירת חפץ, שהוא אחרי כן ביד חבירו כמו שהיה תחילה בידו של זה. וכענין משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע וכו׳, והם מסרוה לאנשי כנסת הגדולה (אבות א, א), שהיא מסירה ממש דלא בשמים היא, וכל מה שידרשו ויפרשו בה חכמי ישראל הוא הדבר אשר דיבר ה׳, והרי הוא מסורה בידם ממש. ועל דרך זה הוא מסירת סתרי תורה, שסיפור הדברים לבד דרך סיפור ככתוב בספרים, אין זה בכלל מסירה כלל, רק כיודע מעשה מסופרת. וההתבוננות על פי הספרים והחכמים המסבירים הדברים לשכל, כבר זכרנו שזה בכלל מעשה בראשית.

ולא זו היא הדרך שהשיג האר״י ז״ל אותן הדברים. שהדבר ידוע שהוא לא המציא לו משלים להלביש דבריו, דאם כן למה בחר לו במשליו

האדם יקבל איזה ידיעות שכתובות בספרים הקדושים העוסקים בזאת החכמה, מכל מקום אין זה אמיתות החכמה כי חלק הסוד של התורה שייך רק לאותם צדיקים שמצד שורש נשמתם הם אחוזים בעולם האצילות, ולאחרים אין שייכות לזה. ואחרים שבשורשם אחוזים בעולם הבריאה שייכים לחלק הרמז של התורה. ונשמות פשוטות ביותר שייכות רק לחלק הפשט שבתורה. והכל תלוי במקום שורשו בעולמות למעלה ואין לו כח לשנות את הדבר, ולכן מצינו כמה מגדולי עולם שהיו רבנים של כל בני הגולה ואפילו בין הראשונים ולא זכו לחלק בסודות התורה. אמנם תדע שיש נשמות גדולות ונשמות קטנות בכל מדרגה ג״כ, ולכן שייך שתהי׳ נשמה גדולה מאד שחלקה הוא רק בפשט התורה, ובכל זאת תהיה גדולה יותר לאין ערוך מנשמה אחרת שחלקה הוא בסודות התורה, שמי שיש לו הרבה מפשט התורה חשוב יותר מאחד שיש לו מעט מחלק הסוד ועל דרך משל, אחד שיש לו הרבה אוצרות של כסף, הרי הוא חשוב הרבה יותר מאחד שיש לו מעט זהב. וכן מצינו אצל גדולי עולם ורבני כל בני ישראל, בדורו של האר״י ז״ל, ומסופר שכשהלכו לשיעור הלימוד של האריה״ק ונרדמו באמצע הלימוד, ואמר האריה״ק

ביאורים וציונים

האלה. גם ודאי צריך בילוי זמן עצום לזה, לחקור איך להלביש דברים במשל, שיהיה מכוון לנמשל. אבל כל השגותיו היה דרך צפייה בנסתרות, והוא ראה כל המראה הזה כדרך שראה יחזקאל המרכבה. ולא היתה צריכה אליו לפתרון, כי הפתרון בדרך הסברא שיבין כל שומע אינו בכלל סתרי תורה, שהוא נסתרות שאין כל אחד יוכל לידע כלל כאמור. אבל הדברים היו מובנים אליו באמת כמות שהוא, על פי ידיעת היחוד האמיתי שזכרנו על בוריו שזכה אליה. ובידיעה זו היא השגת כל אותן הדברים שהם נסתרים אלינו, שלא יוכל לדעתו מי שלא טעם טעם השגת היחוד האמיתי, שהוא השגת מעין רוח הקודש ונבואה.

ודבר זה אי אפשר כלל ללמדו ולכתבו בספר שידע כל קורא, רק מי שהוא זוכה להיות חכם ומבין מדעתו, להסתכל באובנתא דלבא, ולראות במרכבה ממש כרואה בעיניו, ושישיג לא בדרך שמיעה וקבלת הסיפור ששמע וראה כתוב בספר, רק שישיג בעצמו על הדרך שהשיג האר״י ז״ל עצמו והדומין לו.

אבל אפשר למסור דבר זה מרב לתלמיד שיהיה דרך מסירה, וכנודע מהמסופר מתלמידי האר״י ז״ל, שבחיי האר״י ז״ל כשהיה מוסר להם יחודים לכוין על קברי הצדיקים, היו מתגלים להם נפשות הצדיקים, ומודיעים להם סודות התורה. והתגלות זה הוא השגה מעין השגת האר״י ז״ל עצמו, שלא דרך שמיעה לבד, וכמובן.

ובספר **דברי סופרים** (קונטרס הזכרונות, מצוה שלישית ד״ה ומזה) כתב וז״ל, ומזה נלמוד כי כל הספרים שחיברום חכמי הדורות האחרונים, להסביר ענייני חכמת הקבלה שיהיה מובנים לשכל האדם, ומושגים בלב כל רואה דבריהם, אין אלו מכלל הדברים שהם כבשונו של עולם. ואף על פי שכל דבריהם דברי אלקים חיים, והם אמת ודבריהם אמת, מכל מקום כל השגה המושגת לכל אחד אף שלא נזדכך גופו וחומרו להיות נפשט מגשמיותו, אינה אלא השגת המעשה בראשית דהיינו הכרת הנבראים שיש בורא. ואף על פי שהם דורשים במרכבה ומבארים ענין היחוד האמיתי, מכל מקום מה שהוא מובן וגלוי לשכל כל הרואה בספרתם אינו אלא השגת ״כיון דאמליכתיה״ וכו׳ שזכרנו, שעל ידי השגת כבוד

שלא יצטערו על כך, שאין זה חלקם בתורה, ושהם צריכים לעסוק בהלכות התורה בחלק הפשט, אולם פשוט הוא לכל בר שכל, שהם היו גדולים יותר לאין שיעור מאחרים שכן היה להם חלק בסודות התורה, רק הביאור הוא כנ״ל שהיתה להם נשמות גדולות מאד של חלק הפשט. ופשוט הוא שמי שאינו מובשר לזה, אין תובעים את זה ממנו, אדרבה, אם יעסוק בה לא יצליח כי כל אחד מצליח בחלק התורה ששייך אליו דוקא.

אמנם זאת עלינו לדעת שאף שלא כל אדם זוכה לחלק הסוד, אבל עכ״פ טיפה מן תורת הסוד שייכת לכל אחד, בדומה לאדם שאין לו מעות לקנות חפץ מסויים, ומכל מקום הולך לחנות שמוכרים שם אותו חפץ כדי לראותו, שלפחות תהיה לו ידיעה על כך, וחלק כזה שייך לכל אחד.

היוצא מכל זה, שמי שנשמתו אחוזה במקום גבוה יותר אז תורתו מגיעה למעלה וגם ממשיך מלמעלה יותר, והמדה של אלהות דהיינו התורה, (שהתורה היא אלהות, שעל החכמה של התורה אמרו ״הוא המדע והוא היודע״) שמלבישה את האדם שבא ממקור גבוה הוי ביתר שאת וברבוי אור יותר מאחר שאינו אחוז במקור גבוה כמוהו, אבל פשוט שאפילו ההשגה בתורה שיש לבני אדם הפשוטים ביותר הנה הוא גבוה וקדוש עד אין שיעור. וזוהי כוונת הבעל התניא שאין ההשגה וההתלבשות של אלהות הבאה מהשגת התורה שוה בכל אחד רק הדבר תלוי ביכולתו מצד כח מוחו וגם בשורשו למעלה.

והמדות שהן יראה ואהבה וענפיהן ותולדותיהן מלובשות בקיום המצות במעשה ובדבור שהוא תלמוד תורה שכנגד כולן, פי׳ כמו שעל ידי שמשתמש בשכלו להשיג עניני תורה ועל ידי זה בחינת חב״ד שבנפשו מתלבשת בהמחשבה של השגת התורה, כך על ידי קיום שאר המצוות שאינן בשכלו כי אם בדיבור ומעשה מתלבשים שאר חלקי נפשו שהם השבע בחינות אחרות שהן הן המדות בלבושי מצוה.

כי האהבה היא שרש כל רמ״ח מצות עשה וממנה הן נמשכות ובלעדה אין להן קיום אמיתי, פי׳ שאם תקשה מה הקשר בין קיום המצות לאהבת ה׳, ועל זה מבאר כי כל המצוות באות בכח המדות, והמדות של אהבה ויראה הן השורש של כל המצוות.

והטעם שאמרו שהמדות הן שורש המצוות הוא, כי כל מצוה צריכה להעשות דוקא מתוך אהבה להקב״ה, כגון א׳ שילבש תפילין כנגד רצונו הטוב, ובלי חשק ובלא כוונה רצויה,

ביאורים וציונים

מלכים חקור דבר הוא משיג זה בחקירתו, ורץ לבו לפעמים כמו רגע לצפות ביחוד האמיתי, ותיכף שב למקומו שהוא מה שהוא נברא ומכיר בוראו, שזה הוא מקומו ומדריגותו כל זמן שלא הפשיט עצמו מגשמיותו, בהזדככות כל מחשבות מוחו ולבו ופעולות אבריו, בלתי לה׳ לבדו.

ועושה כן רק משום שמוכרח לעשותה, הרי מצוה זו לא באה מאהבה שהיא מקור כל מצוות עשה, ואם חסר אהבה, חסר מעצם המצוה, ואף שסוף סוף יחשב למצוה ויצא ידי חובתו מכל מקום אין לה קיום אמיתי ולא נשאר אצלו בשלימותו לנצח.

כי המקיימן באמת הוא האוהב את שם ה׳ וחפץ לדבקה בו באמת ובזה הוי אהבת ה׳ שורש המצות, שהאהבה מביאו לקיימה, ועל ידי קיום מצוות התורה באופן זה דוקא - שמקיים את המצוה מפני שמתאווה לידבק בהקב״ה ויודע שזוהי הדרך היחידה שיכול לידבק בו - נעשה לבוש לנשמתו, ונמצא שכל מצוה היא פרי שבא מאילן של אהבת ה׳, ואם לא בא מאהבת ה׳ חסר בעצם המצוה ולקיום האמיתי של המצוות, וצריך לידבק בה׳ בעת עשיית המצוות ודביקות פירושה אהבה.

אמנם תדע שיש כמה וכמה מדריגות באהבה, כי אף שידוע שאצל הצדיקים הגדולים היו כל מהותם בוערים כלפיד אש מאהבת ה׳ בעת עסקם במצוות, אבל אין לחשוב שכל אהבה שהיא פחותה מזו לא תחשב למצוה, רק שצריך להיות איזה מדריגה של אהבה ואף אם האהבה היא בבחינת ״אני ישנה״ ומוסתרת עד שאינה נראית לעין מכל מקום יש שם האהבה. ובדרך כלל אצל רוב בני תורה כשעושים מצוה יש בהם איזה בחינה של אהבה שהרי יודעים למי עובדים ושממלאים רצון הקב״ה בזה.

ואי אפשר לדבקה בו באמת כי אם בקיום רמ״ח פקודין שהם רמ״ח אברין דמלכא כביכול כמ״ש במקום אחר (עיין לקמן פרק כג), הנה ענין זה שמדמין את הרמ״ח מצוות לרמ״ח אברים של הקב״ה כביכול הוא ענין עמוק מאוד, וצריכין ליזהר שלא יבוא ח״ו לידי התגשמות שהרי אין להקב״ה שום גוף ואין לו שום דמיון כלל, ולא נכתב כן כי אם לסבר את האוזן שגבין במקצת איזה נקודה מענין מצוות השי״ת.

והענין הוא, כי אומרים באופן רוחני, שכביכול יש להקב״ה רמ״ח אברים, והכוונה בזה שכמו בגשמיות האדם הרי הוא פועל פעולותיו על ידי אבריו, כך כביכול הקב״ה פועל פעולותיו על ידי אבריו שהם המצוות. כי יש הרבה ענינים בסדר הבריאה שהם מתיקון העולם כמו כל הילוך הטבע, שהנהרות זורמים והרוחות מנשבות והעופות מעופפים וכיוצא באלו, ומאין יש כח וחיות לכל פעולות הללו, המענה הוא, שעל ידי שבני ישראל מקיימים את הרמ״ח מצוות עשה הרי זה משפיע חיות לכל הבריאה. וזהו ענין הרמ״ח אברים דמלכא כביכול, כמו שהאדם עושה מצוותיו ברמ״ח אבריו הגשמיים כך פועל הקב״ה פעולותיו ית׳ בעולם על ידי המצוות שבני ישראל עושים והם הם כביכול אבריו של הקב״ה לפעול פעולותיו.

ולא זו בלבד, אלא שכפי קיום המצוות על ידי בני ישראל כך הן ההשפעות שנמשכות לעולם. כי כל מה שנעשה בעולם הוא כביכול בכח האברים דמלכא כביכול והן המצוות שבני ישראל עושים. ולכן כשהלכו המרגלים לארץ ישראל וחזרו עם פירות ארץ ישראל הביאו פירות

גדולים מאוד עד שהצריכו שמונה אנשים לישא אשכול אחד של ענבים, וכן שאר הפירות היו גדולים מאוד, והטעם כי אז היו בני ישראל במדבר והיו עוסקים בתורה ביום ובלילה בלי הפסק והמשיכו השפעות רבות כל כך עד שעצי השדה הניבו פירות גדולים ועצומים.

וכן הוא בכל מצוות לא תעשה שהן באות ממדות, **והיראה היא שרש לשם״ה לא תעשה כי ירא למרוד במלך מלכי המלכים הקב״ה, מה שאין כן אם נזהר משם״ה לא תעשה רק משום שכך הורגל מקטנותו,** כגון שאינו אוכל חמץ בפסח כיון שכך חינכו אותו מקטנותו והוא בגדר מסורת בעלמא, אין זה קיום הלאו בשלימות, ואפילו אם ירא שמא יענש על ידי העבירה גם זה אינו ממש בעצם קיום הלאו שהרי לעצמו הוא עושה - שהוא ירא מפני עונשי גופו, רק פירוש יראה הוא בגין דאיהו רב ושליט[מא], וכנ״ל שאם חסר לו יראה זו שהיא שורשו, חסר לו בעצם שלימות קיום הלאו.

ומטעם זה פירש הרמב״ן[מב] שעשה דוחה לא תעשה, שכן כל

ביאורים וציונים

מא. **בספר חרדים** פרק ט׳ וז״ל ובהקדמת בראשית (ח״א י״א:) כתב, יראה, דאיהו עיקרא למדחל בר נש למאריה, בגין דאיהו רב ושליט, עיקרא ושרשא דכל עלמין, דכלא קמיה כלא חשיבין, כד״א וכל דיירי ארעא כלא חשיבין עכ״ל.

ובספר **ראשית חכמה** שער היראה פרק א׳, וז״ל ראשונה צריכין אנו לבאר מהות פרק היראה ואחר כך הדברים שעל ידה יקים האדם היראה בלבו, היראה שעליה נצטוינו בתורה כמה פעמים (שם יא, יא), ועתה ישראל מה ה׳ אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה׳ אלהיך, וכן (שם יא, יט), את ה׳ אלהיך תירא, וכמוהו רבים, הוא כי אחר שידע האדם שיש לעולם בורא א׳ והוא ברא כל הנמצאים והוא מנהיגם כרצונו, ומבלעדי שפעו וחיותו אין להם קיום, כמ״ש, ואתה מחיה את כולם, ואלו ח״ו יצוייר העדר שפעו מכל העולמות אפילו רגע אחד, יתבטלו כלם והיו כלא היו, כי כלם צריכין אליו והוא אינו צריך להם, חייב לירא ממנו ולקבל עליו עול תורה ועול מצות, כעבד היודע שיש לו אדון ופטרון, למי הוא עובד, שאם לא ידע למי הוא עובד, לא תכון בלבו העבודה, כמ״ש (דה״א כ, חט), דע את אלהי אביך ועבדהו. ויראה זו ביאר הרשב״י ע״ה בפרשת בראשית (זוהר בראשית יא) זה לשונו, יראה דאיהי עקרא למדחל בר נש למריה בגין דאיהו רב ושליט עקרא ושרשא דכל עלמין וכלא קמיה כלא חשיב, כמא דאתמר (דניאל ה, ו) וכל דיירי ארעא כלא חשיבין ולשואה רעותיה בההוא אתר דאקרי יראה, עכ״ל לענייננו. ודבריו אלו קטני קטני הכמות ורבי האכות, צריכים ביאור רחב, ויתבארו בעזרת השם כפי שכלנו הדל לפי הפשט ממש היוצא מכללות דבריו אל כוונתינו, שעיקר היראה לירא מעילת כל העילות וסבת כל הסבות, שהוא עיקר ושורש לכל העולמות, ירצה שהוא המקיימם בחיותו ית׳ השופע בהם.

מב. **הרמב״ן** (שמות כ, ח) כתב וז״ל, ובמדרשו של רבי נחוניא בן הקנה (ספר הבהיר אות קפב) הזכירו עוד סוד גדול בזכור ושמור, ועל הכלל תהיה הזכירה ביום והשמירה בלילה, וזהו מאמר החכמים (ב״ק לב ע״ב) שאומרים בערב שבת באי כלה באי כלה, באו ונצא לקראת שבת מלכה כלה, ויקראו לברכת היום קדושא רבא (פסחים קו ע״א) שהוא הקדוש הגדול, ותבין זה. ואמת הוא ג״כ כי מדת זכור רמזו במצות עשה, והוא היוצא ממדת האהבה והוא למדת הרחמים, כי העושה מצות אדוניו אהוב לו ואדוניו מרחם עליו, ומדת שמור במצות לא תעשה, והוא למדת הדין ויוצא ממדת היראה, כי הנשמר מעשות

מצוות עשה באות משורש האהבה ומצוות לא תעשה באות ממקור היראה, ובעבודת ה׳ אהבה היא מדרגה יותר גבוהה מיראה, כי אהבה היא עבודה בבחינת בן, וכן המלה אהבה באה משורש ״אב״(מג), והיא עבודה יותר רוחנית, מה שאין כן יראה היא עבודה בבחינת עבד כמ״ש (מלאכי ו, ו) ואם אדונים אני איה מוראי, ולכן כמו שהאהבה דוחה יראה, כך העשה דוחה הלא תעשה.

ויש יראה גדולה מזו והיא או יראה פנימית מזו שמתבושש מגדולתו למרות עיני כבודו ולעשות הרע בעיניו כל תועבת ה׳ אשר שנא, פי׳ שאינו עובר עבירה רק מחמת זה שיודע שה׳ שונא רע, וכמ״ש (דברים יב, לא) **כל תועבת ה׳ אשר שנא ולכן אנו צריכים ליזהר מלעשות.**

ומהו התועבת ה׳ הם הקליפות וסטרא אחרא אשר יניקתם מהאדם התחתון ואחיזתם בו הוא בשם״ה מצות לא תעשה. שכל רע וטומאה שיש בעולם הוא מצד הס״א וכל מי שהוא מאוהבי ה׳ ממילא שונא רע, ומאחר שעל ידי שעובר על אחת ממצוות לא תעשה שבתורה הרי הוא מתקשר עם הס״א ומקבל על עצמו הכנעה ובעלות של הס״א ונכנס תחת שלטונו, וכמו שיתבאר בארוכה לקמן, לכן כל מי שהוא מאוהבי ה׳ ישמור את עצמו ויתרחק מכל דבר ששייך לס״א וכל שכן שלא יעבור על רצונו ית׳. ועל דרך משל כשיש שתי כתות שלוחמים זו בזו, הלא בודאי מי שהוא מצד א׳ ואוהבו ומחזקו, לא ילך לצד השני - לאויבו, כדי לספר בשבחו של זולתו ולחזקו לקבל מרותו. ולהבדיל בעבודת ה׳ הוא ג״כ כך, שאיך יכול אוהב ה׳ לחזק וליתן מזון וחיות להסט״א מאחר שהיא תועבת ה׳.

ומה שכתב הבעל התניא שיניקתם היא מאדם התחתון, הכוונה היא להאדם בעולם הזה, שהרי חיות כל כחות הרע בעולם, נובע מהעבירות ששונאי ישראל עושין. למשל אם יש דֻבר או מגיפה מאיזה חולי שמתפשט בעיר וכמה וכמה בני אדם ניזוקין ממנו, הרי חולי זה בא מכח מלאך בשמים שהוא הממונה על חולי זה והכח

ביאורים וציונים

דבר הרע בעיני אדוניו ירא אותו, ולכן מצות עשה גדולה ממצות לא תעשה, כמו שהאהבה גדולה מהיראה, כי המקיים ועושה בגופו ובממונו רצון אדוניו הוא גדול מהנשמר מעשות הרע בעיניו, ולכך אמרו דאתי עשה ודחי לא תעשה, ומפני זה יהיה העונש במצות לא תעשה גדול ועושין בו דין כגון מלקות ומיתה, ואין עושין בו דין במצות עשה כלל אלא במורדין, כמו לולב וציצית איני עושה, סוכה איני עושה, שסנהדרין היו מכין אותו עד שיקבל עליו לעשות או עד שתצא נפשו.

מג. בספר שם משמואל פרשת תרומה שנת תרע״ז וז״ל אבל עדיין תכלית הכל היא דביקות ישראל באביהן שבשמים, ולשון אב הוא אהבה כמ״ש (דברים י״ג) לא תאבה לו, וכן לשון אביון פירשו תאב לכל דבר, וזהו שאמר אתם בנים ואני אביכם וכמים פנים אל פנים השי״ת מכניס אהבה זו בלב ישראל, וזהו שאמר עשו בית לאב שיבוא וישרה אצל בניו, היינו שענין אהבת השי״ת לישראל יבוא וישרה בלב ישראל שיהי׳ לבם בוער באהבת השי״ת.

שיש למלאך זה הוא מעבירות שנעשים בעולם, כי אף שהם מלאכים שבאים מן השמים מ״מ אין מקום בשמים שמשם יהיה יניקתם רק הוא מאדם התחתון. ובאמת זוהי כוונת המשנה במסכת בבא קמא (דף ע ע״ב) כל שחבתי בשמירתו הכשרתי את נזקו, שפי׳ שחסרון בשמירה נחשב כעשייתי ההיזק בפועל ממש.

הרי ביאר איך שכל המצוות באות ומושרשות במדות האהבה והיראה והם נחוצות מאד בקיום התורה, ובלעדיהם אין שיך קיום התורה באמת כי הם שרשי המצוות, וא״כ לא רק שהמדות נעשות לבוש למצוות אלא גם נעשות לבוש לנשמה עצמה. וכן בשאר מדות אם יהדר באיזו מצוה לקיימה באופן של זה אלי ואנוהו נעשית מדת התפארת ללבוש קדוש של הדר לנשמתו.

והנה שלשה לבושים אלו מחשבה דיבור ומעשה מהתורה ומצותיה אף שנקראים לבושים לנפש רוח ונשמה עם כל זה גבהה וגדלה מעלתם לאין קץ וסוף על מעלת נפש רוח ונשמה עצמן. הבעל התניא מדגיש בזה שלמרות שבכל מקום הלבוש הוא טפל להאדם הלובשו, מ״מ הלבושים האמורים כאן גבהה מעלתן יותר מהלובש, והיינו מפני שהתורה היא הלבוש והרי ידוע שמעלת התורה גבוהה לאין קץ וסוף על מעלת נפש רוח ונשמה של האדם, נמצא שהלבוש גדול יותר מהלובש.

אכן צריכין לעיין בדברי הבעל התניא, שהרי יש לנו קבלה שאין במציאות שיהא שום דבר בעולם גבוה יותר מהנשמה הישראלית, כיון שהיא חלק אלוה ממעל ממש, ואדרבה, הטעם שיש תורה ומצוות בעולם הוא רק מחמת הנשמה, שמאחר שיש נשמות ממילא הוצרכו למצוות כדי להחיותן, וא״כ איך כתב הבעל התניא כאן שהתורה ומצוות גבוהים מהאדם המקיימם[מד].

ביאורים וציונים

מד. בספר אור התורה (פרשת האזינו דף א׳ תרנ״ג) הקשה קושיא זו על דברי התניא וציין לדברי הליקוטי תורה שהבאנו לעיל, שחילק בין שני חלקי הנשמה - שרק חלק קטן ממנו נכנס לתוך הגוף ואותו חלק קטן מהנשמה אבל הלק שהוא משורשו המקיפו גבוה יותר מכל דבר.

ובמאמרי הרש״ב זצ״ל (במאמרי שנת תרע״ב (בשעה שהקדימו) דף א׳תג) ביארו בארוכה וז״ל, והענין דהנה בתורה ונש״י מצינו מדרשות חלוקות שפעם מצינו דנש״י גבוהים במעלתן מן התורה ופעם מצינו להיפך שהתורה גבהה מעלתה על נש״י, דהנה בתדב״א א׳ שני דברים קדמו לעולם תורה וישראל וא״י איזה מהן קדום ואומר אני ישראל קדמו, והראי׳ לזה שהרי כל התורה מדבר בהציוי לישראל צו אל בנ״י דבר אל בנ״י וא״כ הרי ישראל קדמו, וכ״ה במד״ר בענין ד׳ דברים שקדמו לעולם דחשיב בזה גם התורה ואו׳ דמחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר כו׳, וכן מובן ממ״ש תורה צוה לנו משה מורשה ואמרז״ל א״ת מורשה אלא מאורשה שהתורה נק׳ כלה מאורסה לאיש שזהו כנס״י כו׳ הרי שנש״י הם משפיעים בתורה כו׳. ופעם משמע בהיפך וכדאי׳ בזהר תלת קשרין מתקשרין דא בדא ישראל מתקשראין באורייתא ואורייתא בקוב״ה, הרי מזה דמעלת התורה למעלה ממעלת נש״י שע״י אמצעית התורה מתקשראין נש״י להקב״ה כו׳.

והענין הוא דשניהם אמת דבנשמות יש ב׳

והביאור הוא, שכבר כתבנו שהנשמה כלולה מחמשה חלקים, אולם אצל רוב בני אדם רוב חלקי הנשמה נשארים מחוץ לגוף האדם והגם אצלו רק בבחינת מקיפין, ולא מיבעיא שנים העליונים - חיה יחידה שרוב בני אדם אין זוכים להם[מה], אלא אפילו בשאר הג׳ רוב פשוטי העם אינם זוכים לכולם.

והנה, בספרים הקדושים מובא שהגוף מכונה בשם נעל[מו], והכוונה בזה היא לדמות גוף האדם לנעל שהאדם לובש על רגליו, והיינו שכמו שכשרגל האדם נמצאת בתוך נעלו אין כל גופו נכנס בתוך נעלו כי אם החלק הירוד שבגופו, כך הוא גם ביחס לנשמת האדם עם גופו, שאצל רוב בני אדם רק חלק קטן מן הנשמה

ביאורים וציונים

מדרי׳ נשמה המלובשת בגוף ושרש ומקור הנשמה, וכמא׳ נשמה שנתת בי טהורה היא אתה בראת אתה יצרת כו׳, דלכאו׳ מה שייך טהורה היא קודם שבראת כו׳, אך הענין דבנשמות יש ב׳ מדרי׳ כמו שהן בבחי׳ בריאה וכמו שהן למעלה מבחי׳ בריאה כו׳.

הגם דכללות ענין התלבשות הנשמה בגוף הוא בכח מפליא לעשות המקשר רוחניות בגשמיות כו׳, הענין הוא דמדרי׳ זו דנשמה אינה מה שנמשכה להיות בהתלבשות בגוף בבחי׳ חיות המחי׳ כו׳, דהרי נעשה אדם בצלמינו כדמותינו וע״כ יש בנשמה מדרי׳ שאינו גם בבחי׳ מקור לחיות כו׳ וכמשי״ת, ומה שמתלבש בגוף להחיותו זהו בחי׳ בראתיו יצרתיו כו׳ היינו בחי׳ נר״ן שבנשמה כו׳, והעיקר מה שלהחיות את הגוף הוא בחי׳ הנפש שעז״א ואתה נפחת בי כו׳, דרוח ונשמה שהן בחי׳ מדות ומוחין שלמעלה מבחי׳ חיות להחיות את הגוף כו׳, וכמ״ש הרמב״ם ה׳ תשובה פ״ח ה״ג כל נפש האמור בענין זה אינה הנשמה הצריכה לגוף אלא צורת הנפש שהיא הדעה שהשיגה מהבורא כפי כוחה כו׳, ומ״מ כללות בחי׳ אלו זהו שבא בבחי׳ התלבשות ותפיסא בגוף ונה״ב שבאה בהגשמה בהתלבשות זאת, וכמשנת״ל באורך איך שכחות הנפש מתגשמים בהתלבשותם בגוף כו׳, והגוף והנה״ב מעלימים ומסתירים על הארת אור הנשמה שעד״נ יונתי בחגוי הסלע בסתר המדרי׳ כו׳ וכמ״ש במ״א ונת׳ ג״כ לעיל. ולגבי מדרי׳ זו דנשמה התורה היא למעלה מישראל וישראל מתקשראין באורייתא, וע״י אמצעית התורה מתקשרת הנשמה שמלובשת בגוף להקב״ה ועי״ז נמשך המשכת אלהות בעולמות, וכמ״ש הליכות עולם לו ב׳ הליכות מלמטה למעלה ומלמעלמ״ט, ומבו׳ במ״א דמלמטלמ״ע הוא ע״י התפלה, ולפי המבו׳ נר׳ דגם מלמטלמ״ע היא ע״י התורה והו״ע שישראל מתקשראין באורייתא וע״י התורה מתקשראין בקוב״ה (וצ״ל שהיא התקשרות עליונה יותר מכמו ע״י התפלה כו׳ ועמ״ש בסש״ב פכ״ג), ועי״ז נמשך הארת אוא״ס בחי׳ קוב״ה בעולם כו׳, דהתורה היא ממוצע לחבר ולהמשיך אוא״ס בעולם כו׳.

מה. בספר **באר מים חיים** פרשת בראשית וז״ל ותדע אשר בחינות אלו הם בכל הבחינות לאדם אשר אין לו כי אם נפש בלבד, עם כל זה היא כלולה מכל חמשה חלקים, וחיה, העליונה שבכולם ומקבלת על ידי השכל הנעלם שהיא בחינת יחידה. ולאשר שרומז אליה בחינת עצם הגולגולת שבאדם שהוא נעלם משכל, לכן קראה הכתוב כתנות עור, הוא עור פני אדם החופף על עצם הגולגולת וזה הוא מסך המבדיל שעשה הקב״ה לאדם ולאשתו שיקבלו האור על ידו, ועל כן אמר וילבישם כי ידוע שאין בחינה זו נכנסת תוך האדם כמו נפש רוח נשמה, רק כמו אור המקיף לאדם, כבחינת המלבוש, כמו שמובא בדברי מרן האלקי מורינו הרב ר׳ חיים ויטאל ז״ל (בספר עץ חיים היכל א״ק שער ג׳ פרק א׳).

מו. **באברבנאל** (דברים כה, ה) כתב וז״ל, והפן השלישי הוא נמשך אל המקובלים בטעם היבום והוא שחבור הנפש בגוף הישראלי ובואה שמה בגלגול דומה להכנסת הרגל בנעל, כי הרגל

בתוך הגוף. ועוד שרק החלק הכי ירוד של הנשמה היא בתוך הגוף, ושאר חלקי הנשמה הם חוץ לגוף ועולים מעלה מעלה לגבהי מרומים עד כסא הכבוד. ובאמת לפעמים ירגיש האדם שניתנו לו כוחות נפלאים שלא כדרכו, ידע שזהו מכח המקיפין פירוש חלקים מנשמתו שלא נעשו חלק ממנו ממש והם מקיפים אותו[מז] וזהו הכח שמסייע אותו. ויש מצוות מיוחדות שבכוחם להמשיך ולעורר כח המקיפין, והן אותן המצוות שאינן שייכות לאבר פרטי כי אם לכללות הגוף והוא בחינת המקיפין, כגון טלית שבת וסוכה, והם מסוגלים שיכולים לשאוב על ידם למעלה ממה שהוא זוכה בעצמו.

והשתא אתי שפיר מה שכתב הבעל התניא שהלבוש של תורה ומצוות גבוה יותר מהנשמה, כי כוונתו רק על חלק מנשמתו המוכנם בתוך גופו בעולם הזה, ועל אותו חלק קטן כתב הבעל התניא שהמצוות הם למעלה לאין קץ מגדולת האדם, אבל שורש הנשמה למעלה ודאי שהוא גבוה יותר, שהוא מושרש בשורש העליון של אלהות.

[ועל פי מה שנתבאר שגוף האדם מכונה בשם נעל להנשמה יבואר הענין של מצות יבום, שכתוב בה שלף איש נעלו (רות ד, ז) וצריכין להבין למה דוקא בנעל. ובעצם הענין של ייבום ביאר הרמב״ן בכמה מקומות (בפירושו עה״פ וכן בפירושו על ספר יוחס) שמצות ייבום נותנת אפשרות לנשמת הנפטר לחזור לעולם הזה ולקבל גוף חדש ולחזור ולתקן את נשמתו[מח], ולכן זה שאינו רוצה לקיים מצות יבום דהיינו לבנות בית אחיו,

ביאורים וציונים

הוא החי הוא המתנועע וההולך כמו שהנשמה היא החיה, והיא בעלת הרצון והפעולו׳ כלם. וכמו שהנעל הוא כלי לרגל להתנועע עמו ועליו, והוא נבדל ממנו בעצמו ונמצא עמו בהקשר, ככה הנשמה נמצאת עם הגוף ונבדלת ממנו בטבעה והוא כלי לפעולתה, וכמו שהרגל האחד יכנס בנעל אחד ויעזבהו ויכנס בנעל אחר אחריו, כך ענין הנפש עם גופות העברי׳ בגלגולה וכאלו תורה שנפש המת תבא בגוף המתילד, ותכנס שמה כמו אותו הרגל הנכנס בנעל ושעתה בעוז היכם וסבתו יתפרד הנעל ויותרו הקשורים, כלומר שימנע הגלגול, ולא יבא הנפש אל הגוף ההוא ובסבת אותה הרעה אשר הוא עושה וירקה בפניו ואמרה ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו, ואם לזה עצמו כוון הרמב״ן בדברים שזכרתי בשמו ואם לא בא בדבריו מבואר, הנה היטיב לראות ברמז הענין והמשלו.

מז. בספר **ליקוטי תורה** (שיר השירים ל׳ עמוד ג׳) וז״ל ועד״ז בנשמת האדם אתה נפחתה בי ואתה משמרה בקרבי. פי׳ אתה נפחת׳ בי. הוא חלק הנשמה המתלבשת בתוך הגוף שלא כל הנשמה מלובשת בתוך הגוף רק הארה ממנה. ועיקר הנשמה הוא בבחי׳ מקיף ואינה מתלבשת בכלי הגוף ואעפ״כ עי״ז הוא ואתה משמרה בקרבי שע״י המקיף תתקיים הנשמה שבפנימית ועי״ז נשמרת בקרבי. וכך יובן ג״כ בענין ב׳ בחינות דעת הנ״ל שהד״ת הוא נשמת המדות עליונות ומתלבש בפנימיותן והד״ע הוא בחי׳ ואתה משמרה כו׳ וזהו כי אל דעות הוי׳ שב׳ בחי׳ דעת אלו מתאחדים יחד.

מח. **הרמב״ן** (בראשית לח, ח) כתב וז״ל, ויבם אותה והקם זרע לאחיך - הבן יקרא על שם המת, לשון רש״י. ואין זה אמת, כי במצות התורה נאמר גם כן יקום על שם אחיו המת ולא ימחה שמו מישראל, ואין היבם מצווה לקרא לבנו כשם אחיו

שולפין נעלו ממנו ואומרים, ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו, פי׳ שאדם זה אינו רוצה ליתן נעל חדש לאחיו, היינו גוף חדש כדי שנשמת אחיו תוכל לחזור לתיקונה.]

ולהבין זה גופא מדוע עשה ה׳ ככה ומה הצורך בזה, שהמלבוש יהיה הרבה יותר גבוה מהלובש, י״ל משום שכיון שבאמת יש בכח הישראל שורש זה למעלה, וגם ניתן לו הכח לשאוב חיות וחיזוק מאותו שורש, ועוד כי כשיזכה לעולם הבא ואז תתגלה נשמתו אף בחלקיה הגבוהים מאד, לכן גם עכשיו שיך שהתורה תהיה מלבוש לנשמה, אף שכעת נמצא בתוך גוף שפל.

כמ״ש בזהר (פ״ח כד ע״ב) **דאורייתא וקב״ה בולא חד** הרי לן כמה גדלה מעלת התורה ומצוות, דאורייתא היא חד ממש עם קב״ה. ובאמת אפשר להקשות דלשון הזוה״ק הוא, דאורייתא וקוב״ה וישראל בולא חד הוא, ולמה השמיט תיבת ישראל. והענין הוא כמו שביארנו למעלה, שהזוה״ק כאשר כולל ״ישראל״, כוונתו היא על שורש הנשמה וחלקו למעלה, אבל כאן בא לדבר רק על חלק הנשמה שנמצא בתוך הגוף, והוא אינו במדרגת התורה.

פירוש דאורייתא היא חכמתו ורצונו של הקב״ה, והקב״ה בכבודו ובעצמו בולא חד כי הוא היודע והוא המדע וכו׳ כמ״ש לעיל בשם הרמב״ם וכמו שביארנו לעיל (בתחילת פ״ג) שהקב״ה שהוא אחדות פשוט ואין שום חילוק בין המדע ליודע, וא״כ ה״מדע״ שהוא התורה הוא אחד עם ה״יודע״ שהוא הקב״ה.

וכאן בא להקשות, דלפי מה שאמרנו דקוב״ה וחכמתו הוא חד ממש, אם

ביאורים וציונים

המת. אבל הענין סוד גדול מסודות התורה בתולדת האדם, ונכר הוא לעיני רואים אשר נתן להם השם עינים לראות ואזנים לשמוע. והיו החכמים הקדמונים קודם התורה יודעים כי יש תועלת גדולה ביבום האח, והוא הראוי להיות קודם בו ואחריו הקרוב במשפחה, כי כל שארו הקרוב אליו ממשפחתו אשר הוא יורש נחלה יגיע ממנו תועלת, והיו נוהגים לישא אשת המת האח או האב או הקרוב מן המשפחה. ולא ידענו אם היה המנהג קדמון לפני יהודה. ובבראשית רבה אמרו כי יהודה התחיל במצות יבום תחלה, כי כאשר קבל הסוד מאבותיו נזדרז להקים אותו. וכאשר באתה התורה ואסרה אשת קצת הקרובים, רצה הקב״ה להתיר איסור אשת האח מפני היבום, ולא רצה שידחה מפניו איסור אשת אחי האב והבן וזולתם, כי באח הורגל הדבר ותועלת קרובה ולא בהם, כמו שהזכרתי.

והנה נחשב לאכזריות גדולה באח כאשר לא יחפוץ ליבם, וקוראים אותו בית חלוץ הנעל כי עתה חלץ מהם, וראוי הוא שתעשה המצוה הזאת בחליצת הנעל. וחכמי ישראל הקדמונים מדעתם הענין הנכבד הזה, הנהיגו לפנים בישראל לעשות המעשה הזה בכל יורשי הנחלה, באותם שלא יהיה בהם איסור השאר, וקראו אותו גאולה, וזהו ענין בועז וטעם נעמי והשכנות. והמשכיל יבין.

ובזוה״ק (ח״א קפז ע״ב) איתא, ת״ח קב״ה נטע אילנין בהאי עלמא אי אצלחו יאות. לא אצלחו אעקר לון ושתל לון אפי׳ כמה זמנין ובגין כך כל ארחוי דקב״ה כלהו לטב ולאתקנא עלמא, ע״כ.

עיין ברבינו בחיי פרשת כי תצא (כה, ט), ובפירוש הרמב״ן על איוב.

כן איך שייך בכלל ששכלו המוגבל של האנוש ישיגו, וזהו שממשיך ואף דהקב״ה נקרא אין סוף, והגדרת אין סוף הוא דבר שא״א למוח האדם להשיגו, שהרי האדם בעולם הזה נברא בחושים שפועלים על דרך העולם הזה ולא כפי העולם הבא, ולכן אין בכח המוח להבין דברים שהם למעלה מן המקום או למעלה מן הזמן, וכל שכן את ה״אין סוף״ שהוא למעלה משניהם.

ועל דרך זה מה שכתוב ולגדולתו אין חקר (תהלים קמה, ג), וכן מצינו בתיקוני זהר (הקדמה יז) שכ׳ ולית מחשבה תפיסא ביה כלל הרי שאין שום מציאות לחקור ולהשיג את גדולתו יתברך. וכן ברצונו וחכמתו כדכתיב (ישעיה מ, כח) אין חקר לתבונתו וכתיב (איוב יח, ז) החקר אלוה תמצא וכתיב (ישעיה נה, ח) כי לא מחשבותי מחשבותיכם, הרי שלא רק עצמותו יתברך רחוקה מבינתנו אלא גם חכמתו ית׳ היא למעלה מהשגת אנוש, ואם כן איך שייך להשיג את התורה במוח האדם.

וע״ז מתרץ הנה על זה אמרו (מגילה כז ע״ב) במקום שאתה מוצא גדולתו של הקב״ה שם אתה מוצא ענותנותו וצמצם הקב״ה רצונו וחכמתו בתרי״ג מצות התורה ובהלכותיהן, וכדי להבין זאת היטב נקדים ענין אחר, מה שמצינו אצל שלמה המלך ע״ה שכתוב עליו (במלכים-ב׳ ה, יג) וידבר שלשת אלפים משל, והכוונה בזה היא שבדרך כלל כשאחד רוצה להסביר ענין קשה לזולתו ואין ביכולת השני להבינו מחמת קוצר שכלו, יסבירו לו בדרך משל, שזהו כח המשל שהוא מדמה ענין הקשה לדברים פשוטים ביותר, ואותם דברים פשוטים נתפסים בקלות בשכל השני ועל ידי זה שוב ידמהו להבין הנמשל.

אמנם אצל שלמה המלך היתה חכמתו עמוקה כל כך, שאפילו את משלו לא הבינו והוצרכו להסביר את המשל עצמו על ידי משל אחר, וכן גם המשל השני היה עמוק מכדי השגת בני אדם והוצרך למשל אחר, ועוד משל עד שהוצרכו שלשת אלפים מדרגות של משלים כדי להסביר את הענין העמוק לבני אדם[מט]. וזהו ענין הצמצום, פי׳ שהקב״ה שהוא כל יכול, הקטין את אורו וממעטו

ביאורים וציונים

מט. בספר **שערי אורה** (שער הפורים) כתב וז״ל, והוא מענין משלי שלמה כמ״ש וידבר שלשת אלפים משל כו׳. דלכאורה זהו דבר פלא, מה עוצם שבחו של חכמת שלמה במ״ש ״ויחכם מכל האדם״ ברוב משלים שדבר, והלא המשלים רוב ענינם ענינים זרים ורחוקים יוצאים מגדר השכל. ומהיכן יש להם שייכות עם עמקי החכמה כו׳. וכן אמרו בשבח מעלת חכמתו של ר״מ שהיה דורש ג׳ מאות משלי שועלים כו׳. אך הענין ידוע שאין המשלים מצד עצם ענינם חכמה גדולה, שהרי הם דברים פשוטים מאד, אלא מפני שהמשלים הן להשיג חכמות עמוקות ביותר שא״א להשיגם בהבנה כמו שהם, להיותם בתכלית העומק וההפלאה מן השכל ביותר, אשר ע״כ צריך להיות להם בחי׳ לבוש זר שע״י יבאו לידי השגה (וכמו משל הנ״ל בחקיקת אותיות שבאבן טוב הבהיר, שאינם ניכרים רק בשעה וכה״ג) וכמו שאנו רואים שכל שהשכל והחכמה עמוקה ונפלאה ביותר, לא יוכלו לעמוד על עמקו. כי עמוק עמוק הוא מי ימצאנו כו׳, כ״א שימצא לו ענייני משלים הגם שהם דברים זרים, אך

פחות פחות בהדרגה עד שמורידו למדרגת האדם הפשוט שגם הוא יבינו, ואם הוצרכו לשלשת אלפים משל להבין חכמת שלמה, שהי׳ בשר ודם, על אחת כמה וכמה שכדי להבין אלהות והתורה שהיא חכמה עילאה יש צורך לאלפי אלפים ורבי רבבות צמצומי מדרגות עד למדרגה שתהא ביכולת שכלנו להשיגו.

ובאמת כך דרשו[3] עה״פ (שמות כד, יג) כאשר יאמר משל הקדמוני שהכוונה על התורה, שהתורה נקראת משל על הקב״ה, אבל התורה אינה סתם משל רק משל למשל לרוב כדי שיוכל להבין את הרבש״ע, אבל תוך המשל הרי מוטמן הקב״ה בעצמו.

וענין זה יבואר שהוא כדוגמת מים שיש להם כמה צורות ומשתנים כפי מדת החום שפועל עליהם, כשמקפיאים אותם הופכים לקרח, וכשמחממים אותם נעשים להבל או לאד. ולכשנתבונן נראה

ביאורים וציונים

שהן קרובים לענין הדבר שבו השכל והחכמה שיובן מזה בדרך נמשל עכ״פ, אז ע״י המשלים יוכלו לעמוד על כל עומק החכמה הנפלאה. וכל שאור החכמה ההיא עמוקה ונפלאה ביותר, יותר צריך לרוב משלים, ושיהיה זה משל לזה וזה לזה, עד שבאמצעות כל המשלים שמלבישים זא״ז, אז יוכלו לעמוד על עומק הפלאת החכמה להשיגה (כי במשל הראשון עדיין לא יוכלו להבין עומק החכמה, מפני שגם משל זה צריך לבוש ומשל, וכן משל הב׳ צריך גם הוא משל ולבוש שיושג על ידו, וכן עד כמה משלים רבים מאד שזה משל לזה כו׳. עד המשל היותר אחרון, שהוא בחי׳ לבוש היותר חצוני, שם דוקא יוכלו לעמוד על עומק החכמה שמלובש במשל הראשון. וכל שהיא עמוקה ביותר, צריך לבא בלבושים דמשלים רבים יותר. וכל שאינו עמוק כ״כ די לו בב׳ וג׳ משלים וכיוצא, וא״צ לבא בהתלבשות במשל למשל ברבוי כ״כ. וכאשר אינו עמוק כלל, א״צ כלל משל להשיגו, כי יושג בלא משל כו׳). וזהו וידבר שלשת אלפים משל, שכ״כ היתה חכמת שלמה עמוקה בעמקי סודות התורה. עד שהיה צריך אור חכמתו לבא בג׳ אלפים משלים, זה משל לזה כנ״ל, עד שבמשל האחרון שבג׳ אלפים שם הוא מובן ומושג. וגם זה לא כמו שהוא אלא כמו שרואה דרך המסך כו׳.

נ. וכן פירש רש״י מסכת מכות (דף י ע״ב), והאלהים אנה לידו, זהו שאמר הכתוב כאשר יאמר משל הקדמוני מרשעים יצא רשע. משל הקדמוני היא התורה שהיא משל הקב״ה שהוא קדמונו של עולם.

ובספר תורה אור (פרשת מקץ ד״ה נר חנוכה) כתב וז״ל, והנה התורה נתלבשה באותיות ג״כ עד״ז שאותיות התורה שרשן למעלה מעלה מבחי׳ התורה, דאורייתא מחכמה נפקת והאותיות שרשן למעלה בבחי׳ כתר. ואותיות מלשון אתא שהוא לשון המשכה. שהאותיות הן המשכות שבהן ועל ידן נמשך להיות התורה. והענין כי הנה כתיב כאשר יאמר משל הקדמוני והוא התורה שהתורה נקראת בשם משל הקדמוני. וביאור הדבר ההוא כי הנה ענין המשל הוא להמשיל את הנמשל באופן שיובן מתוך המשל, והרי המשל הוא ענין אחר שאינו מהות הנמשל. אלא שהנמשל מובן מתוכו ע״י שדומה לו בצד מה. וז״ש וביד הנביאים אדמה. וחז״ל המשילו מראה הנבואה לאספקלריא שכמו שרואין באספקלריא הגם שנראית דמות הצורה בתמונתה ובצלמה ממש מ״מ אין זאת גוף הצורה

שאין צורתם החיצונית משנים את עצם מהותם, שסוף סוף הם ממש אותם מים, והשינוי בהם הוא רק מפעולות שפעלו עליהם. וכן הוא בנוגע לענייננו שאור הגדול של המצוות עבר שינויים שונים בצורתו החיצונית ובכל שינוי מתגשם יותר עד שמאור גדול של אלהות נעשה מצוה גשמית, אבל אף בצורתן הגשמית ביותר הוא ממש אותו דבר כמו שהיה בתחילה (ועיין גם בביאור השתלשלות לעיל בפרק ב׳).

והטעם שהוכרח להקטין האור על ידי כל הני צמצומים, יובן על פי משל לאחד שהוצרך לשאת חומר שורף אשר מכח החריפות לא שייך להחזיקו ביד, או אז בכדי שלא יוזק על ידי נגיעתו יטמון את החומר בתוך מיכל נחושת, ואם תשאל את האדם מה בידך, יאמר לך שיש לו חומר שורף פלוני, ולא נאמר שאין זה אמת כיון שאינו נוגע בו כי אם בהקופסא שסביבו, כי זה פשוט שזה נחשב כמו שנושא את החומר בעצם ולקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה.

וכביכול זהו מה שעשה הקב״ה שצמצם אורו יתברך בצמצומים אחר צמצומים, והקטין הענינים עד שירדו בסתר המדרגות, שכביכול הקב״ה צמצם את אורו עד שנתלבש בהתורה ומצוותיה, ובאמת התורה היא אורות גדולים מאד ואם היתה בצורתה הראשונה היתה גדולה הרבה יותר מכדי השגתנו והיינו נשרפים מחמת עוצם קדושתה. וכמו שהטעים מרן הרה״ק מלעכוויטש זי״ע שלשון גמרא הוא מלשון ״גומרי״[נא] שהם גחלים רותחים, ואם יגע בהם יכווה, ולכן הסתיר הקב״ה את חכמתו לבושים בתוך לבושים

ביאורים וציונים

עצמה ממש אלא דמותה ותמונתה. כך כל השגת הנביאים באלהותו ית׳ אין זה אלא בחי׳ דמות ודמיון. והיינו כמו בחי׳ משל שממנו מובן הנמשל. אבל באלהותו ית׳ ממש כתיב כי לא יראני כו׳ וכמשארז״ל, וז״ש בשלמה וידבר שלשת אלפים משל על כל דבר מד״ת כו׳ דהיינו שאמר על כל דבר מד״ת רוחניות הענין כמו מצות קרבנות מן הבהמה, ומקריבים חלב ודם ע״ג המזבח בכהן ובגדי כהונה והיה אומר ענין הקרבנות ברוחניות ומזהו נקרא חלב ודם רוחניות ומהו כהן ומהו בגדי כהונה. והנה גבוה מעל גבוה כמה מדרגות רוחניות זו למעלה מזו. והשיג שלמה בחכמתו שלשת אלפים משל. דהיינו שלשת אלפים מדרגות זו למעלה מזו. וכולם אינן רק בחינת משל לגבי בחינת אלהות ממש השורה ומתלבש בתורה. והנה שלמה לא השיג אלא שלשת אלפים משל. אבל באמת כך הוא עד רום המעלות לאין קץ שכולם אינן רק בחינת משל לקדמונו של עולם. דהיינו אור א״ס ב״ה ממש שלמעלה מעלה מבחי׳ וגדר השתלשלות לא בבחי׳ ממלא ולא בבחינת סובב רק שהתורה נמשכה משם ע״י בחינת אותיות והמשכות. וע״ז ארז״ל דוד הע״ה היה מחבר תורה של מעלה בהקב״ה. דהיינו שהמשיך אותיות התורה מאוא״ס ב״ה ממש. ועז״נ אשר יעשה אתם האדם כו׳. לעשות אותם. שעשיית התורה היא ע״י האדם. וכמארז״ל מעלה אני עליכם כאלו עשאוני. וזהו ותורה אור שהתורה מאירה אוא״ס ב״ה ממש, אך אין אור התורה עולה בשם אור אלא ע״י נר מצוה. (וע״ע בתורה אור על מגילת אסתר בד״ה חייב איניש לבסומי בפוריא בא״ד וזהו שארז״ל, ועיין בדגל מחנה אפרים בליקוטים ד״ה טעם למה נקרא התורה משל הקדמוני, ובאוהב ישראל פ׳ חוקת).

נא. עיין לעיל בהוספות וציונים.

וצמצומים אחר צמצומים עד שבאה למדרגה שביכלתנו להגיע אליה ולהשיגה, ונמצא שכל דיני התורה הם אלהות ממש רק שהם בצורת לבוש של המחליף פרה בחמור או בשאר דינים בדברים גשמיים.

ועוד יותר אמרו, שכל מה שהאור גבוה יותר הוי הלבוש יותר גרוע[נב], והענין כנ״ל שבדבר מסוכן ביותר צריך לבוש יותר עב, וכמו שבזוה״ק[נג] משבח ביותר את מסכת בבא מציעא ושבה עיקרי

ביאורים וציונים

נב. והאריך בזה בספר **תורה אור** (פ׳ וישלח ד״ה ויקח)

וז״ל, ויובן זה ע״פ הקדמה כי נודע כי אני הוי״ה לא שניתי כתיב ולמת״ב ואינו בגדר עלמין כלל ואעפ״כ כי ממך הכל כתיב. אך הוא ע״י זיו והארה הודו על ארץ ושמים כו׳ וגם הארה זו עצמה מעצמותו ית׳ לא היו העולמות יכולים לקבל חיות ושפע להיותן בבחי׳ גילוי עולמות כ״א ע״י השתלשלות דהיינו כשלשלת הארה והארה דהארה. וכל מה שיורד ומשתלשל מטה מטה הוא הארה דהארה מהעליון ממנו כו׳, וכל מיני מדרגות ברבוי התחלקות העולמות ועליות וירידות הכל הוא בבחי׳ זיו והארה אם רב ואם מעט. ויש בזה כמה מיני מדרגות זו למעלה מזו כמו עוה״ב ותחה״מ ואלף הד׳ יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולם שהוא עילוי אחר עילוי והכל הוא בזיו וההארה כו׳. והנה יש ב׳ מיני השתלשלות. השתלשלות האורות בכלים בבחי׳ פנימי׳ שהוא לפ״ע הכלי שהכלי יכול להגבילו. ויש בבחי׳ מקיף דהיינו שאינו מוגבל בכלי. ויובן זה בעבודת ה׳ שבלב זו תפלה ברשפי אש שכאשר האהבה באה מהתבוננות כי הוא חייך וחיי החיים של כל העולמות נמשך מזה תשוקת הנפש כאשר תוכל שאת לפי מזגה ותכונתה, מזשא״כ כשהאהבה באה מחמת שישים אל לבו ויעמיק בעומקא דלבא כי אני ה׳ לא שניתי כתיב ולמ״ת כו׳. אשר ע״כ תכלה אליו נפש כל חי להבטל במציאות ולהתכלל באחד ממש. ולכן כאשר ישים אל לבו ג״כ ריחוקו מא״ס ב״ה אשר ירדה הנפש ותרד פלאים בעלמא דפרודא כו׳ תהי התגברות האהבה ביותר מאשר תוכל שאת עד שאין כח בנפש לכלוא את האה״ר וזהו בחי׳ בכל מאדך בחילא יתיר כו׳.

והנה כתיב פני אריה אל הימין ופני שור מהשמאל שבחי׳ פני השור הוא למטה ממדרגת האריה במרכבה שבחי׳ פני אריה הוא אל הימין כו׳ ואעפ״כ למטה בעוה״ז הרי השור הוא בהמה טהורה והארי הוא חיה טמאה, והענין כי אדרבה מה שהוא למעלה במדרגה יותר גבוה אין לו התלבשות בכלי למטה להיות גילוי בחינתו כמו שהוא למעלה בקדושה וכמו אריה שהוא בחי׳ גבורה גבור כארי שהוא התגברות האור במאד מאד עד שא״א להיות שורה ומתגלה קדושתו למטה בכלי שנכלל בקדושה וכמו בהמה טהורה אלא ע״י דרך נפילת האור ברפ״ח נצוצין שבשבה״כ בג׳ קליפות הטמאות ואז הוא בחי׳ חיה טמאה שמקבל חיות מנפילות הנצוצים מארי דקדושה. אבל לא בהתגלות בחי׳ ארי׳ בדרך השתלשלות והתלבשות כבהמה טהורה רק בחי׳ מקיף מלמעלה והוא בחי׳ לבונה כו׳ כמ״ש במ״א. וזהו שעשו היה בכור שהוא מבחי׳ לפני מלך מלך כו׳ בהר שעיר בארץ אדום כו׳ ועשו היה מקור הד׳ מלכים שמלכו כו׳ וימת וימלוך וימת וימלוך כו׳ שהוא בחי׳ שליא המקפת על הולד שקדמה לולד. והעיקר הוא הולד שנולד ובצאתו זורקין השליא כו׳ שאינו מקבל רק בחי׳ מקיף.

ובספר **תורת חיים** להאדמו״ר האמצעי (פרשת וישלח) כתב וז״ל, ולזה הטעם יובן דמפני שלא יכיל הכלי לסבול האור דמקיף ירד ונפל בנפילה אחר נפילה כו׳ בשבירה ופיזור למטה מטה ביותר הוא שגרם להיות התהוות היכלות הקליפות הגסות ביותר שנק׳ ג״ק הטמאו׳ כו׳. ונמצא דמה שלא יכול המקיף לבוא לגילוי למעלה קודם השבירה מצד תוקף האור שלא יכילנו הכלי. אבל בירידה ונפילת

תורה, ושם ההתחלה היא בטענת הרמאי דוקא שצריך לירד לעומק דעת הרמאי והא גופא הוא לימוד אותו חלק של תורה. וכן מס׳ מכות מתחילה בדיני עדים זוממין ותחבולות של הרשעים לרע, כי כך היא דרכה של תורה שמטמינה את אורותיה בלבושים פחותים כדי שלא יזוקו המחזיקים בה.

ולכשנעיין נראה דבר זה בחוש, ונביא כמה דוגמאות. הנה כבר נתבאר שציצית היא מהמצוות המיוחדות במעלתן המקיפות את כל הגוף, וששקולה כנגד כל התורה כולה. ולכאורה, למצוה חשובה כזו היה ראוי יותר לקחת ציצית של חוטי כסף וזהב או לפחות מבגד חשוב, ואילו בציווי התורה מצינו להיפך שזה

ביאורים וציונים

הכלים למטה מטה כמו בפיזור ופירוד האותיות בצירופים זרים שם דוקא יוכל לשכון האור מקיף בבחינת ההעלם בלבוש הגס ביותר דוקא שבשפלות וגסות הכלי ביותר שם יוכל להתלבש המקיף יותר כידוע בענין עומק השכל שאינו יכול לבא בדיבור וגם במחשבה ויכול להתלבש במשלים וחידות דוקא מפני שכל העליון ביותר שלא יכילנו הכלי יתלבש למטה בלבוש גס התחתון ביותר שזהו הכלל שכל מדריגה גבוה ביותר לא יוכל לבא בהתלבשות רק בדבר השפל ביותר ולא למעלה ברוחנית ודקות וכו׳. וראיה ממה שאנו מוצאים באריה שהוא להימין במרכבה כשירד למטה הוא מן החיות הטמאות. והשור הוא מבהמות הטהורות כו׳ (כמ״ש בספר אוה״ח) ולכאורה כפלא יחשב איך יהיה חיה טמאה במרכבה עליונה וכן פני נשר כו׳ אלא הענין הוא דאדרבה משום דשרש האריה הוא למעלה במרכבה במדריגה גבוה מאד דבחינת גבורה עילא׳ אשר מפני זה בירידתו למטה דוקא א״א לבוא בכלים דקדושה מפני תוקף התגברות אורו. וכמו שנראה גבורות האריה למטה ע״כ לא יכילנו כלי בקדושה אלא יורד למטה בשבה״כ להיות מחיות הטמאות שהן גקה״ט לגמרי שנפלו למטה ביותר מצד עוצם הירידה והנפילה ופיזור דכלים דתהו שם יכול האריה להתלבש בכלים ולא למעלה מהם בבהמות וחיות דקדוש׳ (רק אחר תשלום הבירורים דרפ״ח כו׳ נאמר ואריה כבקר יאכל תבן ולא יהיה טורף ומזיק כלל כמ״ש במ״א וד״ל).

וענין זה מובא הרבה פעמים בתורת הרבי האמצעי, ועיין בתורת חיים פ׳ בראשית דף כ״ה ע״א ושם נסמן.

נג. וד״ל הזוהר חק׳ (ח״ג קצח ע״א), והכי אמר רב המנונא סבא תלת בבי דינא תקינו (ס״א רבנן) בסדרי מתניתא חדא קדמיתא בארבע אבות נזיקין השור וכו׳ תניינא טלית דאשתכח. תליתאה שותפין ורזא דאבידה מ״ט אלא קב״ה בכל זמנא עביד לון לישראל זדונות כשגגות ואינון דסדרו מתניתין דתלתא בבי הכי סדרו ארח דקרא נקטו דכתיב על כל דבר פשע והאי פשע איהו דלאו בזדון ומאן איהו על שור על חמור על שה דא בבא קמא דהכא הוא באיינון מלין. על שלמה דא בבא מציעא. על כל אבדה דא בבא תליתאה. דארח קרא נקטו. דכד מטא לבבא מציעא הוה אמר שירותא דקא נקטו בטלית דא אמאי כיון דאשתכח קרא אמר ודאי דא הלכה למשה מסיני וביארו כל מלי דרבנן. כה אמר יי׳. מ״ש בכל דוכתא דנביאי דכתיב כה אמר יי׳ ובמשה לא כתיב הכי. אלא משה דהות נביאותיה מגו אספקלריאה דנהרא דלעילא לא כתיב ביה כה אבל שאר נביאים דהוו מנבאין מגו אספקלריאה דלא נהרא נביאו מגו כה (נ״א לאחזאה דכלא איהו חד בלא פרודא דאע״ג דאמרו כו׳ לא אמרו אלא מגו כ״ה):

באה דוקא מצמר הבהמה, ולא עוד אלא שאי אפשר לעשותה מעצם הבהמה רק דוקא מהחלק הגרוע, שער הבהמה, ואם יעשנה מחומר אחר אינו יוצא ידי חובתו. וכן התפילין אינם נעשים מחלק המשובח שבבהמה אלא דוקא מעורה - דבר שאין לו חשיבות ואינו בנותן טעם. וכן האותיות אינו יכול לכותבן בצבע יפה כי אם בצבע שחור, הצבע הכי שפל שאין לו שום אור, והדין הוא שאם כתב האזכרות בעפרות זהב פסול[נד]. וכן מצות סוכה שגם היא שקולה כנגד כל התורה והסכך שהוא העיקר ושעליו השכינה שורה צריך להיות דוקא מפסולת גורן ויקב ולא מהגורן ויקב עצמו[נד]. וגם הרצועות של תפילין, שאיתא מהאריה״ק שהאור של התפילין יורד לכל שאר חלקי הגוף על ידי הרצועות, הוי הלכה למשה מסיני שצריכים להיות דוקא שחורות, הצבע של יסוד העפר הגשמי ביותר. וכן דרשו[נו] על הלכות זבה ושאר טומאות את הפסוק (שיר השירים ה, יא) שחורות כעורב.

והאמת היא, שכיון שיש בתוכן קדושה כל כך הוצרכו להטמינם ולצמצמן, ולא יוכל לצמצמן כי אם בצבע שחור. וכן איתא מהאריה״ק[נז] שסוד הדין שרצועות התפילין צבעם שחור הוא ע״פ הפסוק של שחורות כעורב, והעורב הוא העוף הטמא ביותר המבשר בשורות רעות רח״ל[נח], והוא היפך היונה שהוא העוף

ביאורים וציונים

נד. וכדאיתא בשולחן ערוך (או״ח סימן לב סעיף ג) וז״ל,

יכתבם בדיו שחור, בין שיש בו מי עפצים בין שלא במי עפצים. הגה: ולכתחלה יחמיר לכתוב בדיו העשויה מעשן עצים או שמנים שרוים במי עפצים (מהרי״ל סי׳ קי״ט) וכמו שיתבאר ביו״ד סי׳ רע״א. (עב״ל הרמ״א ז״ל). כתב אפי׳ אות א׳ בשאר מיני צבעונים או בזהב, הרי אלו פסולין.

נה. עיין גמרא מסכת סוכה דף יב.

נו. בויקרא רבה (פרשה יט, ג) איתא וז״ל, ר׳ שמואל בר יצחק פתר קריא בפרשיותיה של תורה אע״פ שנראות כאלו הן כעורות ושחורות לאומרן ברבים כגון הלכות זיבה ונגעים נדה ויולדת אמר הקב״ה הרי הן עריבות עלי שנאמר (מלאכי ג) וערבה לה׳ מנחת יהודה וירושלים וגו׳ תדע לך שהוא כן שהרי פרשת זב וזבה לא נאמרו כאחת אלא זו בפני עצמה וזו בפני עצמה, איש איש כי יהיה זב מבשרו ואשה כי יזוב זוב דמה וגו׳.

נז. בספר בן איש חי הלכות שנה ראשונה פרשת חיי שרה וז״ל הבתים והרצועות בתפילין של ראש ותפילין של יד צריך שיהיו שחורות הלכה למשה מסיני, ולכן אם נתלבנו מחמת ישנן צריך להשחירם, ואם השחירם גוי פסולים, וצריך שיהיה צד השחור שברצועות לצד חוץ, ...ואף על גב דעל פי הסוד, משחירין הרצועות פנים ואחור, שחורות כעורב, כנזכר בשער הכוונות לרבינו האר״י ז״ל.

נח. בספר קומץ המנחה (חלק ב אות כד) כתב וז״ל, כנס״י ליונה אימתילא כמ״ש בשבת (דף מט ע״א) והוא בת זוגו ונוקבא דקדושה. וכנגדו בקליפה זה לעומת זה הוא העורב לדעתי ולכן אמו של המן בת עורבתא כי כ״מ בדרז״ל כמו בפ׳ חלק כלום אסיר לן עורבא ושרא לן יונה וכן בשאר מקומות יונה קרי דבר ברור לטהרה ועורב לטומאה והם כל אחד אם הבנים והביצים שוים ממש כמ״ש חולין ס״ד א׳. שבבטן אחד נולדו יעקב ועשו ושוים בדמיונם ממש רק שמ״מ זה טהור וזה טמא ואז״ל (מד׳ שה״ש) יונה

של אליהו הנביא המבשר בשורות טובות[נט].

הרי לן מזה שקיום המצוות המעולות הוא דוקא בדברים הכי גשמיים, והטעם, שהיות שאורן הוא גדול כ״כ, ממילא הוצרכו ללבושים יותר עבים בכדי שנוכל לטלטלן מבלי להנזק על ידן, ולכן אם ירצה האדם להדר במצוות ולעשות ציצית מחוטי זהב או סכך מענבים או תפילין מחלק יותר חשוב לא יצא ידי חובתו כלל, שהרי אין ביכולת הלבוש לקבל את האור באופן כזה וזקוקים לצמצומים נוספים לזה. והביאור הוא כנ״ל שרק בדברים פחותים כאלו שייך לצמצם את האור הגדול ועל ידי הצמצומים ניתן לבני אדם הפשוטים להבינו.

על כל פנים היוצא מהנ״ל שאף שאין אנו מבינים את התורה כי אם אחר כל הצמצומים הללו, מכל מקום הרי עצם האור לא משתנה רק שמתלבש בלבושים שונים. וכאמור שאין הבדל אם אוחז את הדבר בידו או על ידי מלבושים הרי סוף סוף נחשב כמו שאותו דבר הוא בידו ממש. וזהו מה שכתב, שבמקום גדולתו שם אתה מוצא ענוותנותו, שאף שאורו גדול כ״כ עד שאין לנו תפיסה כלל, מכל מקום כביכול הקב״ה משפיל עצמו אל המדרגות השפלות שלנו, על ידי צמצומים רבים כדי שנוכל להבינו על ידי לימוד הלכות התורה והוא יחוד נפלא שיש בינינו להשי״ת.

ועכשיו מבאר הבעל התניא ביתר אריכות את גדר הצמצום, שהיה כל כך עד שנתלבש ובצורפי אותיות תנ״ך ודרשותיהן שבאגדות אף שאינן הלכות ומדרשי חכמינו ז״ל, והטעם לזה בכדי שכל הנשמה או רוח ונפש שבגוף האדם תוכל להשיגן בדעתה ולקיימן כל מה שאפשר לקיים מהן במעשה דבור ומחשבה ועל ידי זה תתלבש בכל עשר בחינותיה בשלשה לבושים אלו. ועל ידי הצמצומים הם לבושים לנפש האדם, וכך ניתן להאדם להשיגם על ידי לבושיהם.

ולכן נמשלה התורה למים (בבא קמא יז ע״ב, תענית ז ע״ב) מה מים יורדים ממקום גבוה למקום נמוך ולא סתם נמוך אלא יורד למקום הכי נמוך ששייך, כך התורה ירדה ממקום כבודה שהיא רצונו וחכמתו יתברך ואורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד ולית מחשבה תפיסא ביה כלל. זה שכתב שתורה נמשלה למים הביאור הוא, שכלל ישראל לא זכו לתורה כי אם מכח תכונה זו שהטיל הקב״ה בהתורה, שהתורה מתנהגת באותה תכונה שיש במים שיורדים ממקום גבוה למקום נמוך,

ביאורים וציונים

שומרת בת זוגה כמשפט כנס״י אשה כשרה ועורב מזמש להיפך דהוא זנאי כמ״ש במק״א על פתרון דפ׳ הרואה (ברכות נו ע״ב) בעורבין דהדרי לפוריי׳ ע״ש ובפ׳ חלק (דף קה ע״ב) דשימש בתיבה וחשד לנח אאשתו מפני זנותו דכל הפוסל וחושד לאחר במומו פוסל.

נט. עיין בספר **ליקוטי מאמרים** לר׳ צדוק הכהן דף קכ״ו.

ומחמת זה היה שייך ענין הצמצום שירד ממקום שאין לנו השגה בו למקום נמוך כהעולם הזה שבו יכולים להשיג, ואם לא היתה יכולה לירד בצמצום לא היה לנו שייכות בה.

ועפי״ז נוכל להבין הענין המבואר בספה״ק[ס] שעיקר העבודה בימי הספירה - ימי הכנה למתן תורה - הוא שישפיל את עצמו, ויעבוד את ה׳ יתברך בשפלות רוח, ואם יעבוד בגבהות הלב לא יוכל לזכות לקבלת התורה[סא] בבוא חג השבועות - יום מתן תורה, כי מי שהוא בעל גאוה אזי הקב״ה מתנהג עמו מדה כנגד מדה ג״כ בדרך זה ולא יצמצם אורו בשבילו ואז לא יהיה לו שום שייכות

ביאורים וציונים

ס. בספר **תפארת שלמה** (לחג השבועות) כתב וז״ל, וז״ל הנ״ל לבאר עפ״י המשנה במס׳ אבות (פ, ח) חמשה תלמידים הי׳ לו לר׳ יוחנן בן זכאי הוא הי׳ מונה שבחם. ולכאורה צריך להתבונן בדבר זה. רב גדול ונשיא הדור כר׳ יוחנן בן זכאי אשר הי׳ חי ק״כ שנה לא יהי׳ לו רק ה׳ תלמידים הלא הוא הי׳ המנהיג לכל ישראל. גם הדקדוק לשון הוא היה מונה שבחם. רק באמת הי׳ לו כמה תלמידים רק מחמת שהיו בעצמם יודעים מעלתם והיו חשובים בעיניהם אך החמשה תלמידים הללו היו נמוכי רוח ושפלים בעיני עצמם ולא היו יודעים כלום ממעלתם. לכן דייקא הוא היה מונה שבחם. והם היו עיקר מכל התלמידים שיהיו ראוים לקבל ממנו. כי עיקר הכנה לקבלת התורה היא השפלות להיות בחי׳ מקבל כמ״ש בשם הרב הקדוש מוה׳ משה ליב ז״ל. האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהי׳ לי עבד. כאשר דרך הגביע שהוא כלי המקבל צריך להיות עומד למטה מכלי הנשפך ממנו לתוכו כי אם הוא עומד למעלה איננו יכול לשפוך בתוכו. כן התלמיד צריך להיות שפל בדעתו נגד הרב המשפיע לו ואז יהי׳ ראוי לקבל ממנו.

ובזה פירשתי הפ׳ ויתיצבו בתחתית ההר. פי׳ שכל המעמד ומצב לקבלת התורה הוא מה שעמדו בתחתית ההר בנמיכת רוח ובשפלות גדול ככלי הריק מכל ואז היו ראוים לקבל התורה במדריגת הענוה. וז״פ מה נעשה לאחותנו ביום שידובר בה. פי׳ בחי׳ ״מה״ וענווה ושפלות נעשה לאחותנו ביום שידובר בה במתן תורה. וזה ג״כ הרמז בדברי הגמ׳ שהתחלנו. יומא קמא לא אמר להו ולא מידי. פי׳ שאמר להם שיהיו בבחי׳ הענווה שלא יהיו חשובים בעיניהם לכלום. ולא מידי ככלי הריקן מכל אין בו מאומה. ואז יהיו ראוים לקבל התורה.

ובקונטרס **עמלה של תורה** (אות [ד] ד״ה אכילת מצה שהוא לחם עוני.) כתב וז״ל, מוליד עוני ושפלות בלב וזה הכנה לקבלת התורה שמניחים מקום גבוה והולכים למקום נמוך (תענית ז׳.) וכל מה שנמוך יותר יורד לשם ד״ת יותר. ומרע״ה שהי׳ עניו יותר מכ״א זכה לקבלת התורה מד׳. ושנקרא על שמו. וכן אהרן שנא׳ בו ושפתי וגו׳ ותורה יבקשו מפיהו וגו׳ שא׳ ונחנו מה. ואאע״ה שנעשו ב׳ כליותיו מעינות ונובעים תורה ומנמנו התחלת ב׳ אלפים תורה ע״י שא׳ ואנכי עפר ואפר. ודה״מ ע״ה שורש תושבע״פ כמ״ש מלכות פה תושבע״פ קרינן אמר ואנכי תולעת. ונא׳ כי לא מרובכם וגו׳ כי אתם המעט וגו׳ דע״י שממעטים עצמם נבחרו לחלקו של השי״ת כמ״ש ואת דכא ושפל רוח אשכון.

סא. בספר **שערי אורה** (שער הפורים דף צג ע״א) כתב וז״ל, ובכל הנ״ל יובן מ״ש וקבל היהודים וקבל ל׳ יחיד דוקא ועוד יש להבין למה בכל מגלת אסתר נקרא בשם יהודים דוקא ולא ישראל ויעקב וכה״ג כמו שמזכירם בשאר הכתובים והנה מבואר למעלה שע״י ב׳ דברי׳ מס״נ ושפלות עצומה שהיה

ותפיסה בהתורה כלל. וכמו כן מצינו שהתורה ניתנה על הר סיני הנמוך שבהרים, וניתנה על ידי משה רבינו שהוא האיש משה עניו מאד מכל האדם. ודבר זה מרומז גם כן במ״ש (שמות יט, יז) ויתיצבו בתחתית ההר, היינו בשפלות רוח, וכן כתיב (שם יט, ג) ויחן שם ישראל נגד ההר, ופירש״י כאיש אחד בלב אחד, כי זה שיש לו גבהות הלב א״א לו לקיים המצוה של ואהבת לרעך כמוך, שאהבת חברים שייכת רק כשיש שפלות ביניהם[סב] וזהו דבר המוכרח לקבלת התורה. ולכן האדם יזכה לתורה כפי מדרגת שפלותו, והיינו כפי מה שהם מרגישים שאינם ראויים לה, ואינם זוכים לתורה כפי מעשיהם ולפי שמירתם רק מבקשים אותה כמתנה.

ואיתא בזוה״ק[סג] שבשבוע החמישי של ימי הספירה, שאז העבודה היא על מדת ההוד, יוצא כרוז מן השמים שתרעין פתוחין, פי׳ ששערי שמים פתוחים, והוא שבוע שבו יכולים לזכות לדברים גדולים מאד, ולכן באותו שבוע יש ימים גדולים, כמו פסח שני, ול״ג בעומר שהיא הנקודה הגבוהה ביותר של ימי הספירה היא הוד שבהוד, וענין ההוד הוא שפלות רוח, (מלשון הודאת בעל דין) שא׳ מודה אל השני, ולכן בל״ג בעומר שמורה על המדה של הוד בתכלית ההוד - הוד שבהוד, זהו גופא תיקון האבילות של ימי ספירה שנבעה מזה שלא נהגו כבוד זה בזה, ועכשיו בל״ג בעומר שב לאיתנו על ידי ריבוי שפלות - הוד.

ביאורים וציונים

בהם זכו שיהיה גלוי אור העליון דתו״מ להתישב בהם וזהו וקבל היהודים כו׳ והנה ב׳ קושיות הנ״ל יתורץ בהקדמה א׳ והוא במה שמצינו שבשעת מ״ת היו כללות נש״י כלולים באחדות גמורה כאיש א׳ מזמש וכמ״ש ויחן שם ישראל נגד ההר ישראל כמו איש ישראל א׳ ע״כ א׳ ויחן ל׳ יחיד וכמו״כ גם עתה אנו אומרים ברכנו אבינו כלנו כאחד באור פניך כלנו כאחד כאיש א׳ כו׳ והיינו בדוגמא דמ״ת שהוא באור פניך דוקא וכמ״ש כי באור פניך נתת לנו תורת חיים כו׳ והענין הוא לפי שבחינת אור פניו ית׳ שבתורה הוא בתכלית היחוד העליון הנקרא אח״פ בתכלית כידוע דאין גלוי אא״ס ב״ה עצמי כ״א בחכמה שבתורה דוקא שכולל הכל באחדות כו׳ ולכן לא היה ביכולת כנ״י לקבל אז בחינת הארת פנים העליונים בי׳ הדברות כ״א כאשר היו כלולים תחלה כולם יחד בתכלית האחדות והתכללות כאיש א׳ ממש ולא כאשר היו בבחינת הפרוד שנקרא רבים שהוא הפך היחוד כו׳ כדי למהוי אחד באחד שיהיה בחי׳ אח״פ שורה בהם והוא בחינת אור פנים העליונים כמ״ש באור פניך ממש נתת לנו כו׳ וד״ל.

סב. בספר **מאור עינים** (פרשת מקץ דרוש לחנוכה) וז״ל שצריך האדם להשים עצמו כבהמה ותרעינה באחו ומתרגם באחווא כי מה שאדם שונא את חבירו הוא מחמת גדלות ודומה לו שלו ראוי הכבוד והגדולה ומקנא לחבירו אבל אם משים עצמו כבהמה אז הוא אוהב את כל העולם ואין לו שום שנאה על חבירו.

סג. **ברעיא מהימנא** (זוהר ח״ג דף קנב ע״ב) כתב וז״ל, אלא כיון דכנסת ישראל מתעטרא בעטרהא בניסן, לא אתעדיאת כתרהא ועטרהא מנה תלתין יומין, וכל אינון תלתין יומין מן יומא דנפקו ישראל מפסח, יתבא מטרוניתא בעטרהא, וכל חילהא בחדוה, מאן דבעי למחמי למטרוניתא יכיל למחמי, כרוזא כריז, כל מאן דלא יכיל למחמי מטרוניתא, ייתי ויחמי עד לא ינעלון תרעיה, אימתי כרוזא כריז, בארבעה עשר לירחא תניינא, דהא מתמן עד שבעה

והנה בשני שבועות האחרונים של ספירת העומר נסגרים השערים, אבל איתא מהמגיד מקאזניץ זי״ע[סד] שאפילו באותם שני שבועות האחרונים יש עצה שעל ידה אפשר ליכנס אף כשהתרעין סגורין. והסבירו ע״ד משל, לכלה שמכינים אותה ליום חופתה ומקשטים אותה בכל מיני קישוטין, וכמובן שבשעה כזאת שעוסקים בקישוטי כלה אינו מן הנימוס שתהיה הדלת פתוחה וסוגרין את הדלת. אמנם כל זה רק לגבי אנשים גדולים בשנים, שלגבם יש ענין של בושה, אבל אם תינוק קטן יכנס לית לן בה כיון שאין בושה לפני תינוק.

והנמשל הוא שבימי הספירה הללו שקודם חג השבועות שהיא יום חתונתו ויום שמחת לבו, הרי הקב״ה מקשט את הכלה - היא התורה, ומכינה את עצמה שתהיה ראויה ליכנס לחופה

ביאורים וציונים

יומין תרעין פתיחן, מכאן ולהלאה ינעלון תרעי, ועל דא פסח שני.

בספר **מאור עינים** (פרשת לך לך) כתב וז״ל, והנה הגם שהנשמה היא מלובשת בחומר עכור ומתאוות לתאוות גשמיות וארציות, מזה גופא תוכל לילך בעבודת השם, וזהו מארצך, מתוך ארציות שלך תוכל לילך בעבדות השם, וכל זמן שאין האדם בגדר השפלות אינו יכול לעבוד השם כי אין אני והוא כו׳.

סד. בתהלים **תהילות ישראל** (פרק מ״ב מהמגיד מקאזניץ זצ״ל) כתב וז״ל, והנה כבר אמרנו הפירוש על מאמר הרעיא מהימנא: בזוהר פ׳ בהעלותך (קנ״ב ע״ב) בד״ה פקודא שלשי׳ וז״ל כיון דכנסת ישראל מתעטרא בעטרהא בניסן לא איתעדיאת כתרא ועטראה מינה תלתין יומין וכל אינון תלתין יומין וכו׳ מאן דבעי למוחמי למטרוניתא יכול למחמי כרוזא כריז כל מאן דלא יכיל למחמי ייתי וחמי עד לא ינעלון תרעי אימתי כרוזא כריז בארבעה עשר לירחא תנינא דהא מתמן עד שבעה יומין תרעין פתיחין מכאן ולהלאה ינעלון תרעי עכ״ל. והנה לפי דברי הזוהר וחשבונו ינעלון תרעי שני שבועות קודם חג השבועות אשר לא כן הדעת נותן ואדרבה כל הקרב הקרב יותר אל החג, מהראוי שיפתחו השערים יותר כדי להשיג הקדושה והבהירות להכנה דיו״ט: ונראה לתרץ דכיון דאמרו רז״ל (פסחים דף ו׳) שואלין ודורשין לפחות י״ד יום קודם יו״ט א״כ מסתמא גם למעלה הכלה מתקשטת בקישוטין ומסדרת הקישוטין לכבוד יום החג הוא הנשואין שיבא ומבשרי אחזה כמו שלמטה הכלה מתחלת להתקשט לפני הנשואין כן למעלה וזמן הקישוטין מסתמא שני שבועות כיון שמצינו שלפחות דורשין ב׳ שבועות קודם. והנה מדרך ארץ שבעת שהכלה מתקשטת אין רשות לאדם ליכנס ואפי׳ לחתן וכמו שמצינו ראי׳ לזה ממאמר הזוהר פקודי (רל״ח ע״א) בד״ה ויביאו את המשכן ולא יכול משה לבא וגו׳ ע״ש ולכן ניחא הטעם לנעילת השערים למעלה ארבע עשר יום קודם החג ואין רשות לשום אדם נק׳ פני אלהים הנפים שלו כי בכל שם יש לכנס. אמנם מצאתי עצה טובה כשהאדם מקטין ומשפיל א״ע לפני בוראו ית״ש כראוי ומתקטן לפני אביו אז אין נעילת שער לפניו, למשל כמו הילד הקטן שיונק משדי אמו גם בעת שמתקשטת, כי אין בושה לפני קטן כידע. וכן הענין כשמקטין האדם ע״ע ברחו הנמוכה אז יוכל לבא אל שער המלך.

וכמו שדרשו[סה] עה״פ (במדבר ז, 6) ויהי ביום כלות משה, שהתורה ניתנה ככלה לחתן. אמנם בשני שבועות האחרונים דימי הספירה שאז לכולי עלמא הוא כבר עת הכנה להחג (אפילו לאותם חולקים הסוברים שלא הוצרכו שלשים יום קודם החג), אז עיקר הזמן מוקדש בעסק קישוטי כלה, ולכן אז בעת ההכנה נסגרים השערים בשמים ואי אפשר להיכנם. אמנם כל זה הוא רק למי שהולך בגדולות ונפלאות, אבל מי שמשפיל עצמו בקטן אין שום דלת ומחיצה חוצצת בפניו ואפשר לו ליכנס לפני ולפנים גם בשבועות אלה.

ולכן זוהי עבודתנו בימי הספירה בכלל ובשבוע של ספירת הוד בפרט להגיע למדריגת שפלות הרוח באמת. ועלינו לדעת דבעת שבשמים עוסקים בהכנת קישוטי כלה, מוטל עלינו לתקן את חלקנו בקישוטי כלה, על ידי לימוד התורה ביראת שמים ולשם שמים ושממנו יעשו הקישוטים, ואחר זה יהיה לנו חלק גדול בשמחת החתן והכלה ביום שמחת לבם יום מתן תורה.

ובזה יעלה יפה מה שידוע שכל דבר שנזכר בתורה הוא דבר נצחי[סו], ולכן כמו אז קודם מתן תורה היה קטרוג חזק למעלה בשמים, והמלאכים לא הסכימו שמשה רבינו יוריד את התורה לארץ רק צעקו ״תנה הודך על השמים״[סז], והיה ויכוח בין משה והמלאכים עד שלבסוף היה נצחון בצד של

ביאורים וציונים

סה. איתא ברש״י (שמות לא, יח) וז״ל, ככלתו, ככלתו כתיב חסר, שנמסרה לו תורה במתנה ככלה לחתן, שלא היה יכול ללמוד כולה בזמן מועט כזה. דבר אחר מה כלה מתקשטת בכ״ד קשוטין, הן האמורים בספר ישעיה (ישעיה ג, יח-כד) אף ת״ח צריך להיות בכ״ד ספרים.

סו. בספר מאור עינים (בהשמטות) כתב וז״ל, בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות ויעש כן אהרן וגו׳ (במדבר ח, ב-ג). ופי׳ רש״י להגיד שבחו של אהרן שלא שינה. ויש להבין מדוע כאן השבח דוקא במצוה זו שלא שינה אהרן. והענין הוא דידוע שהתורה נצחית דאורייתא וקודשא בריך הוא חד, כשם שהקב״ה היה הוה ויהיה כך התורה היא בכל עת ובכל זמן, אך שבזמן שבית המקדש היה קיים היה מצוה זו נוהג כמשמע׳ גם כן וצריך שגם עתה תהיה מצוה זו נוהג שהתורה נקראת עצה שנא׳ (משלי ח, יד) לי עצה ותושיה, רצה לומר שהתורה אומרת כל מי שרוצה להתדבק אל הבורא יתברך שמו ישאל אצלי עצה היא המייעצת ומדרכת האדם להתדבק בו, ולכן נקראים התרי״ג מצות עטין בזוהר הקדוש, ונמצא גם מצוה זו עצה היא איך להתקרב אל הבורא ואף אם אין בידינו לא מקדש ולא מנורה עכ״פ עצתה תקום לעולם ע״כ.

וכע״ז כתב בפרשת תולדות וז״ל, גם להבין איך שייך זה בכל אדם כי קבלנו מפי סופרים ומפי ספרים שכל התורה מוכרחת להיות בכל אדם ובכל זמן, ע״כ.

וכן בפרשת בשלח וז״ל: הנני ממטיר לכם לחם מן השמים וגו׳ ולקטו דבר יום ביומו וגו׳ הנה התורה היא נצחית כי אורייתא וקודשא בריך הוא חד וצריכה להיות אין סוף בהיה והוה ויהיה, ואיך שייך זה בכל אדם ובכל זמן, ע״כ.

סז. וז״ל הגמ׳ שם, ואמר רבי יהושע בן לוי בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב״ה: רבש״ע, מה לילוד אשה בינינו, אמר להן לקבל תורה בא. אמרו לפניו חמודה גנוזה שגנוזה

משה והורידה, כך בכל שנה ושנה יש קטרוגים אלו, שהרי בכל שנה יש נתינת התורה מחדש, ושוב מתעוררת הטענה "תנה הודך על השמים", והמלאכים שעומדים בשערי התורה בשמים צועקים, תנה הודך על השמים - ולא לבשר ודם. ומהי העצה להינצל מהקטרוג ולקבל את ההשפעות החדשות של תורה ויראת שמים והרגשת אלהות שעומדות לירד בחג השבועות, זהו רק על ידי זה שנענה כמו שענה משה רבינו, שמשה טען כלום יש יצר הרע ביניכם, כלום יש קנאה ביניכם, כלום יש תאוה ביניכם. ונמצא שכל תביעתנו שהתורה תנתן לנו רק מצד חסרונותינו ולא מצד מעלתינו[סח], שדוקא משום שיש לנו יצר הרע ותאוה אנו זוכים לתורה ולא

ביאורים וציונים

לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם, אתה מבקש ליתנה לבשר ודם, מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו ה׳ אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים. אמר לו הקב״ה למשה החזיר להן תשובה, אמר לפניו רבש״ע, מתיירא אני שמא ישרפוני בהבל שבפיהם, אמר לו אחוז בכסא כבודי וחזור להן תשובה, שנאמר מאחז פני כסא פרשז עליו עננו, ואמר רבי נחום מלמד שפירש שדי מזיו שכינתו ועננו עליו, אמר לפניו רבונו של עולם, תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה, אנכי ה׳ אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים. אמר להן: למצרים ירדתם, לפרעה השתעבדתם, תורה למה תהא לכם. שוב מה כתיב בה, לא יהיה לך אלהים אחרים, בין עמים אתם שרויין שעובדין עבודה זרה. שוב מה כתיב בה, זכור את יום השבת לקדשו, כלום אתם עושים מלאכה שאתם צריכין שבות. שוב מה כתיב בה, לא תשא, משא ומתן יש ביניכם. שוב מה כתיב בה, כבד את אביך ואת אמך, אב ואם יש לכם. שוב מה כתיב בה, לא תרצח לא תנאף לא תגנוב, קנאה יש ביניכם, יצר הרע יש ביניכם, מיד הודו לו להקב״ה, שנאמר ה׳ אדונינו מה אדיר שמך וגו׳ ואילו תנה הודך על השמים לא כתיב, מיד כל אחד ואחד נעשה לו אוהב, ומסר לו דבר, שנאמר עלית למרום שבית שבי לקחת מתנות באדם, בשכר שקראוך אדם לקחת מתנות. אף מלאך המות מסר לו דבר, שנאמר ויתן את הקטורת ויכפר על העם, ואומר ויעמוד בין המתים ובין החיים וגו׳, אי לאו דאמר ליה, מי הוה ידע.

סח. בספר **מחשבות חרוץ** אות ז׳ וז״ל והתעוררות מסירה זו דמאוד הבא מצד התעוררות הנקודה שבשורש, דבר זה שוה בכל מחצית השקל שהוא י׳ שהיא נקודה והיא החכמה כידוע הנמשכת מהכתר שהוא הכ׳ שקל השלם, והוא האין דשם אין השגה, כי כל השגת אדם אין בו שלימות דכולו מלא חסרונות, וכל השגתו הוא רק מצד זה שתשוקתו למילוי חסרונותיו דבעל חסרון משתוקק להשלמה, וכמו שכתבו קמאי בטעם מדות הארון הכל חצאים שזהו הכלי קיבול לדברי תורה, ועל דרך שאמרו (שיר השירים רבה א׳, י״ט) דדברי תורה מניחים מקום גבוה והולכים למקום נמוך, ובתענית (ז׳ ריש ע״ב) דאי הוו סני הוו גמירי טפי, והכוונה על כיעור נפשו מצד החסרונות שבשורשו דעל כן ניתנה תורה לבני אדם ולא למלאכים כמו שאמרו בפרק רבי עקיבא (שבת פ״ט.) דאמר להם כלום יצר רע יש ביניכם, ועל כן לא בשמים היא דעיקר השגת דברי תורה הוא רק מצד מה שמכיר חסרונו ושצריך השלמה על ידי הדביקות בקונו יתברך שהוא המשלימו וכשאני לעצמי מה אני והוא כמו פלג גוף.

משום שאנו בני עליה מצד זכות עצמינו. וזוהי ההכנה למתן תורה שיטען כל אחד שמפני גודל חסרונותיו יש לי זכות בתורה, ולכן צריך את התורה יותר מהמלאכים, שהתורה היא התבלין ליצר הרע, ואז נותנין המזון הרוחני שהוא תורה ולבושים רוחניים שהם המצוות למי שמתנהג בשפלות.

ומשם נסעה וירדה בסתר המדרגות ממדרגה למדרגה בהשתלשלות העולמות עד שנתלבשה בדברים גשמיים ועניני עולם הזה שהן רוב מצות התורה כבולם והלכותיהן, וכצרופי אותיות גשמיות בדיו על הספר עשרים וארבעה ספרים שבתורה נביאים וכתובים כדי שתהא כל מחשבה תפיסא בהן, ואפילו פשוטי העם אף שאינם מבינים את הסוגיות הקשות מ״מ פירושים קלים יכול כל אחד להשיג, ולכל אחד יש חלק בתורה.

ואפילו בחינת דבור ומעשה שלמטה ממדרגת מחשבה תפיסה בהן ומתלבשת בהן שהתורה נתגלגלה בסתר המדרגות והתלבשה בדברים הכי גשמיים ששייך ולא רק בבחינות של מחשבה שהיא יותר רוחנית אלא אפילו בבחינות של דיבור ואף במעשה, שבדברים גשמיים ממש ג״כ מתלבשת בהם האלהות על ידי הצמצומים הרבים ועל ידי זה יש לבני ישראל תפיסה בהם.

ובאמת על ידי שעושה המצוה בדברים גשמיים, הרי זה מכנים קדושה לתוך אותן דברים גשמיים על ידי שקדושת המצוה מתלבשת באותו חפץ שעל ידו יקיים את המצוה. וכן נראה דבר זה בחוש, כגון דרך משל אחד שבא לקנות אתרוג בחודש שבט המחיר יהיה זול מאד, אבל כשיבוא לקנותו בחודש תשרי הרי מחירו גדל פי כמה ממה שהיה בחודש שבט, ולמה, כיון שבחודש תשרי בא חג הסוכות ואז נכנם בו קדושה יתירה ואז יש בו רוחניות הפרי והאתרוג מקבל נשמה וממשיכים אלהות לתוך האתרוג והוא פרי אחר לגמרי, שהרי זהו דבר פשוט שאם אין לו אתרוג אי אפשר להמשיך קדושת מצות נטילת ד׳ מינים, ורק על ידי התלבשות בכלי גשמי אפשר לתופסו. ואף שלית מחשבה תפיסא ביה כלל, מכל מקום על ידי התלבשותו אפשר לתפסו ואפילו בידו, והרי תופסין אלהות בעת נטילת הארבע מינים, שהרי איתא בסה״ק[סט] שהד׳ מינים הם כנגד הד׳ אותיות של השם הוי״ה ב״ה ממש, וכמו שאנו אומרים ביהי רצון קודם נטילת לולב ״אותיות שמך המיוחד״. וכשמנענעים את הד׳ מינים לד׳ רוחות העולם הננו מנענעים אלהות לכל רוחות העולם, ומשפיעים אלהות ומלכות שמים

ביאורים וציונים

סט. בספר שם משמואל פרשת ויקרא שנת תרע״ה, וד״ל ויש לומר דהיינו טעמא דלולב דאינו יוצא אף בשאול, כי ד׳ מינים שבלולב מורים על חיבור וקישור ישראל בהש״י, והד׳ מינים רומזים לד׳ אותיות הוי׳, כמו שאנו אומרים בהתפלה שקודם נטילת לולב אותיות שמך הגדול המיוחד תקרב

בכל קצוי ארץ, וכן הוא בכל המצוות - שהקדושה מתלבשת בחפצי המצוה, וזה בא מכח הצמצום - שכביכול הקב״ה מצמצם את אורו כל כך עד שיהא ביכולת האדם הגשמי לתפסו בחושיו הגשמיים.

ומאחר שהתורה ומצותיה מלבישים כל עשר בחינות הנפש וכל תרי״ג אבריה מראשה ועד רגלה הרי כולה צרורה בצרור החיים את ה׳ ממש ואור ה׳ ממש מקיפה ומלבישה מראשה ועד רגלה. היינו שבנוסף למה שביארנו לעיל שהעשרה כחות הנפש מתלבשים באור התורה והמצוות, הרי מתלבשים גם האברים הגשמיים, כי קומת האדם מתחלקת באברים המכוונים לאותם עשרה כחות - כל אבר לכח שלו, וכמו שהבאנו לעיל לשון ה״פתח אליהו״ שהמוח הוא מדור של חב״ד וכן שאר האברים הם מכוונים לשאר חלקי הגוף.

היוצא לנו מכל הנ״ל, שיש לפנינו ענין נפלא עד מאד, שעל ידי עסק התורה ומצוות הוי כמו שהוא מתלבש באלהות ממש. וכן כשמוח האדם מתבונן בתורה, הוא מתבונן באלהות ממש, ואף שהוא על ידי לבושים, אבל סוף סוף לאחר שהוא כבר נקלט במוחו הוי כאילו הוא אוחז ג״כ את פנימיות ההלכה, והלבושים אינם מגרעים את עצם חשיבות הפנימיות.

וידיעה זו צריכה להלהיב את לב העוסק בתורה ומצוות, כשיתחיל להתבונן במה הוא עוסק - ולגלות את הפנימיות של המצוה - שהיא רצון ה׳ ממש ואינה מעשה גשמי כלל וכלל. ובאמת ענין התגלות פנימיות התורה בעולם ולהראות איך שכל דברי תורה באמת מורים על שורשם הגבוה ואיך הם מכוונים להדברים העליונים בשמים, היה בעיקר על ידי ר׳ שמעון בר יוחאי (ואף שהיה ידוע גם קודם שגלהו, מכל מקום לא היה מגולה בעולם) שדרש את הלכות התורה בפשטותן וגם להראות איך שבאותו ענין פשוט טמונים דברים גדולים בפנימיות הענינים, וזהו הענין בתורה, וכך הוא גם אצל נשמות ישראל, שאף שלפעמים בחיצוניותם נראים כפשוטים, מכל מקום בעומק פנימיותם הם למעלה למעלה, ופנימיותם הרי מקושרת עם שורשם הנשגבה למעלה בעליונים.

ומזה נובעת השמחה שהננו שמחים ביום טוב של ל״ג בעומר שהוא היום טוב של רשב״י, ואיתא בבית אהרן[ע] דכשם שהשי״ת הוא לכל, כך גם רשב״י

ביאורים וציונים

אחד אל אחד והיו לאחדים בידי, צריך שמזירה כנ״ל ופסול ביום א׳ אפילו שאול, ובשאר הימים שהמצוה מה״ת רק במקדש פסול גזול כמו בקרבן.

ע. בספר **בית אהרן** (ל״ג בעומר) כתב וז״ל, עוד אמר כל מי שיש לו אמונה ברשב״י יש לו חיזוק בר׳ שמעון בר יוחאי כשם שהשי״ת הוא י״י לכל כך

הוא לכל ואפילו לפחותים, פי׳ שאפילו בני אדם הפשוטים ביותר שאינם מבינים כי אם מחלק הפשט של התורה, צריכים לדעת דכמו שאף שהוא אינו מבין כי אם פשטות התורה מכל מקום מאמין שיש בתוכו פנימיות עמוקה ונפלאה עד שאין בכחנו להשיגה, כך צריך להאמין שבכל אחד מישראל ואפילו הפחות יש בו ג״כ רזין דרזין ונשמתו גבוהה עד מאד[עא].

ביאורים וציונים

רשב״י הוא רשב״י לכל, אפילו לפחותים.

עא. בספר **אמונת עתיך** (על מועדים דף נא.) כתב וז״ל, וזהו ג״כ הענין של ל״ג בעומר, כי רשב״י גילה שיש פנימיות התורה ורזין דאורייתא ועל כל אות ואות יש תלי תלים סודות התורה, וכל א׳ מישראל יש לו אות בתורה, וא״כ גם לכל א׳ מישראל יש פנימיות, ובכל א׳ מישראל יש סוד נשגב גבוה מעל גבוה ששום אדם ואפי׳ מלאך אינו מבין עליו, ולכן ל״ג בעומר הוא התיקון להחטא של תלמידי ר״ע שלא נהגו כבוד זה בזה שחשבו כל א׳ שחבירו פחות ממנו ואין לו חשיבות, אבל בל״ג בעומר נתגלה שיש לכל א׳ נקודה פנימית חשובה מאוד, ואם אין יכולין לראות חשיבותו וכמדומה שהוא איש שפל מאוד אזי יש לו חשיבות ע״פ סוד, כמו שאם אין מבינים ענין א׳ אומרים שהוא ע״פ סוד וזהו תירוץ לכל הקושיות. כן אם יש קושיא על א׳ מישראל למה הקב״ה מחבב אותו הלא הוא בתכלית השפלות, התירוץ הוא שע״פ סוד יש לו חשיבות, וזהו השייכות של פורים לל״ג בעומר כי שניהם ענייניהם שוים, להראות גודל חשיבות כל א׳ וא׳ מישראל אפי׳ הפחות שבפחותים שעדיין נושב בתוכו רוח חיים כביום הלקחו.

ולכן בל״ג בעומר יש המתקת הדינים כי ענין הדין הוא שנותנים לאדם כפי מה שראוי לו ע״פ דין. אבל ביום זה, הוד שבהוד, וענין הוד הוא מלשון מודים חכמים לר״מ, שפלות והכנעה, וזהו ענין הודי, כמ״ש רש״י אצל לאה כשאמרה הפעם אודה את ד׳ ״שנטלתי יותר מחלקי״. וזהו שאע״פ שמן הדין אין מגיע לו דבר אבל ענין הוד הוא ליטול יותר מהמגיע לו אע״פ שנראה שאין לו במה לזכות ושכבר הוא בתכלית הירידה, אולם מ״מ בל״ג בעומר מתגלה שיש לו חשיבות ע״פ סוד ועדיין לא זז מחבבן, וזהו השמחה של ל״ג בעומר, וזהו שרשב״י לכל ואפי׳ לפחותים.

וכן נתבאר עוד שם (בפ׳ קדושים) וז״ל, והנה רשב״י הוא נגד חלק הסוד שבתורה ועל ידו נתגלה שיש בתורה פנימיות וסודות עד אין חקר, ולא רק מה שנראה לעין פשטות הענינים. וכל מה שיש בבריאה יש בתורה, כי איסתכל באורייתא וברא עלמא. ולכן גם ע״י רשב״י נתגלה שיש סודות עמוקים בבריאה, וכל פרט ופרט מושגח בהשגחה פרטית. כמובא במד׳ רבה (פ׳ וישלח פרק ע״ט סי׳ ו׳) שרשב״י ור״א בנו היו טמונים במערה י״ג שנים מפני הגזירה. ולבסוף י״ג שנה יצאו וראו צייד עומד וצד צפורים. וכאשר שמע בת קול אומרת דימוס [פי׳ שתנצל הצפור] היתה בורחת ונצלת. וכאשר שמע ב״ק אומר ספקולא [ל׳ הריגה] היתה נלכדת. אמר, אם צפור לא נצודה כ״א בגזירת עליון עאכ״ו נפש האדם. יצא ומצא שנתבטלה הגזירה, עכת״ד המד׳.

וענין זה נתגלה ע״י ר״ש שהוא בחי׳ הסוד, שבכל ענין הנעשה בבריאה יש סוד, וכאשר ביארו זאת תלמידי הבעש״ט. ולא כמו שהיו מהחוקרים הקדמונים שרצו לומר שאין השגחתו ית׳ בפרטיות כ״א על האדם, אבל בשאר דברים ההשגחה רק בדרך כלל, אלא כל פרט ופרט מושגח בהשגחה פרטית. ואף גרגיר עפר הנד ממקום למקום הוא בהשגחה מכוונת (כמ״ש הצדיקים). וכמו שיש סודות בתורה כך יש סודות בבריאה.

וכך נתגלה ע״י רשב״י הסוד הצפון בנשמות ישראל, שכ״א הוא צדיק כמ״ש ״ועמך כולם צדיקים״ - ואף אם אינו נראה לעין, אבל הוא בבחי׳ סוד. וכ׳ הבית אהרן, וז״ל: כל מי שיש לו אמונה

ובגילוי זה יתוקן החטא שבעטיו מתו תלמידי רבי עקיבא על שלא נהגו כבוד זה בזה, ואין הכוונה שלא נהגו כבוד באותם שהיו גדולים מהם, רק שלא הרגישו שצריכים לנהוג כבוד גם בפחותים מהם, והטעם הוא משום שלא ידעו דבר זה - שיש פנימיות בכל אחד מכלל ישראל ואותו פנימיות חשוב הוא עד מאוד, ומשום אותה פנימיות בלבד חייב לכבדו ולנהוג אתו בכבוד, ובל״ג בעומר שנתגלה ענין הפנימיות שיש בכל אחד מישראל נמתק ענין זה.

כמ״ש (תהלים יח, ג) **צורי אחסה בו וכתיב** (שם ה, יג) **כצנה רצון תעטרנו שה׳** מלביש את האדם ומעטר אותו כמו המגן שהוא לבוש העשוי להגנה ומגין מכל הצדדים שלא יוכל להינזק על ידי הרע, **שהוא רצונו וחכמתו יתברך המלובשים בתורתו ומצותיה, שרצון ה׳ הוא תורתו ומצוותיו והוא אלהות ממש** וזוהי העטרה שמעטר את האדם כצנה (פי׳ מגן שמקיף את האדם מג׳ צדדים).

ולכן פי׳ שהאדם שלומד תורה ועוסק במצוות ועל ידם מתלבש באלהות ממש, **אמרו** (מכות פ״ד מ״ז) **יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא שיש מעלה יתירה**

ביאורים וציונים

ברשב״י יש לו חיזוק ברשב״י, כשם שהשי״ת לכל כך רשב״י לכל ואפי׳ לפחותים, ע״כ. כי ע״י בחי׳ הסוד של רשב״י מתגלה שאף הפחותים שבישראל הם צדיקים עפ״י סוד. והחי׳ הרי״מ אמר שכ״א יש לו נשיאת חן מסויימת אצל הרבש״ע משום איזה נקודה טובה שבו. ואין האדם בעצמו יודע איזה נקודה היא זו. ואם חושב האדם בלבו איזה מעלה טובה הנמצאת בו שבשבילה יש לו נשיאת חן, ידע שודאי אין זו הנקודה טובה, כי מושללת היא מידיעת האדם, והיא סוד טמיר ונעלם בנשמת כ״א מישראל.

בספר **שומר אמונים** (אהבת הבורא, מאמר צהלי ורני) כתב וז״ל, כמאמר הבעש״ט הקדוש זי״ע (בתולדות פרשת עקב ד״ה ואחר הצעה זו) וז״ל שמרוב ענותנותו של אדם גורם שנתרחק מעבודת ה׳ יתברך, שמצד שפלותו אינו מאמין כי האדם גורם על ידי תפלתו ותורתו שפע אל כל העולמות, וגם המלאכים ניזונים על ידי תורתו ותפלתו, שאלו היה מאמין זה כמה היה עובד ה׳ בשמחה וביראה מרוב כל, והיה נזהר בכל אות ותנועה ומלה לאומרה כדקא יאות, וגם לתת לב אל מה שאמר דוד עליו השלום (תהלים סח) אם תשכבון בין שפתים, שהקדוש ברוך הוא שומר ושוקד על שפתי האדם לנושקם, כשהוא אומר בתורה ותפלה בדחילו ורחימו, ואם ישים אליו לבו בוודאי מי הוא זה האיש אשר לא יאחזנו רתת וזיע שהמלך גדול ונורא שומר ושוקד על שפתים של אדם נבזה חדל אישים וכיוצא בזה.

והוא מעין מה שאמרו חז״ל (גיטין נ״ו ע״א) ענותנותו של רבי זכריה גרם החורבן וכו׳, כך האדם ראוי לשום לב ולומר כי הוא סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, וכל תנועותיו ודבורו והלוכו ועסקיו עושה רושם למעלה למעלה, בוודאי יזהר בכל דרכיו ועסקיו שיהיה לשם שמים, מה שאין כן בחושב האדם מה אני ספון לפגום או לתקן למעלה ולמטה שיהיה נרשם כל עסקי למעלה, ובזה הולך בשרירות לבו ויאמר אך שלום יהיה לי, ובאמת זה אינו, כי האדם על ידי מעשיו הטובים הוא דבוק בו יתברך ממש, וכמו שכתוב (דברים כח) והלכת בדרכיו, ועל ידי שהוא רחום למטה נתעורר מדה זו של רחום למעלה בכל העולמות, עכ״ל.

כשאחד עוסק בתורה ומצוות בעולם הזה יתר על חיי עולם הבא והוא כי עולם הבא הוא שנהנין מזיו השכינה שהוא תענוג ההשגה, פי' שההנאה שנהנים ממנו בעולם הבא הוא מה שנהנים מתענוג ההשגה, ובאמת בתלמידי חכמים, אפילו כשהם בעולם הזה יש להם מעט מזעיר מעין השגה זו, באופן דק מן הדק, והוא באמת תענוג גדול.

ונחזה כעין זה גם בחכמות גשמיות, שכשנתחדש איזה דבר לאדם או שצץ במוחו המצאה חדשה, הרי יש לו תענוג נפלא מזה שאין שאר תענוגי עולם הזה הגשמיים יכולים להידמות אליו כלל. וכל מי שיגע באיזה דבר והשקיע בו עמל רב, ואחר כל היגיעה וטרחה הגיע לבהירות הענין, יודע הרגשת מתיקות תענוג זה, וכמ"ש הרמב"ם אין שמחה כהתרת הספיקות[עב], שמה שהיה קשה לו עד עכשיו התברר לו, והיות שחכמות הגשמיות הם האחוריים של החכמה העליונה, לכן מצינו הנאה זו במקצת גם בחכמות הגשמיות. אמנם התענוג הגדול הוא, שיש לנשמה השגה באלהות ותענוג ההשגה מזיו השכינה.

אבל עם כל זה השגות אלו של עולם הבא אינן אלא הנאה הבאה מ"זיו" השכינה שהיא הארה מאלהות ואינה שייכת להשכינה עצמה רק מזיוה, כדוגמת האור הבא מן השמש שאינו נהנה כי אם מזיו שזורח מהשמש ולא מן השמש עצמה, וזה שממשיך ואי אפשר לשום נברא אפילו מהעליונים להשיג כי אם איזו הארה מאור ה' ולכן נקרא בשם זיו השכינה אבל הקב"ה בכבודו ובעצמו לית מחשבה תפיסא ביה כלל. שליהנות מאלהות בעצמו אינו שייך בעולם הבא שהרי כאמור לית שום מין של מחשבה וחקירה שיכול לתופסו כלל.

כי אם כאשר תפיסא ומתלבשת בתורה ומצותיה אזי היא תפיסא ומתלבשת בחקב"ה ממש דאורייתא וקב"ה כולא חד שעל ידי עסק התורה והמצוות יש לו את האפשרות להשיג אלהות ממש על ידי שהקב"ה מלביש את עצמו לתוך לבושים ועל ידם ניתן לאדם היכולת להתקרב אל הקב"ה מאד, משום שבאמצעות עסקו בתורה ומצוות הרי הוא מתלבש באלהות ממש.

ואף שהתורה נתלבשה בדברים

ביאורים וציונים

עב. **הבני יששכר** (מאמרי חודש סיון מאמר ה אות יג) מביא את דברי הרמב"ם וז"ל, ואמר הרמב"ם מי שלא טעם טעם התרת הספיקות (בתורה) לא טעם שמחה מימיו. וכן מביאו במאמרי חדשי כסלו טבת (מאמר ג אות יט) בלשון אחר קצת, וז"ל, כמו שכתב הרמב"ם מי שלא טעם טעם התרת הספיקות לא טעם טעם

תחתונים גשמיים הרי זה כמחבק את המלך, דרך משל שאין הפרש במעלת התקרבותו ודביקותו במלך, בין מחבקו כשהוא לָבוּש לבוש אחד, בין שהוא לבוש כמה לבושים מאחר שגוף המלך בתוכם. שחיבוק המלך בא מחמת זה שהוא קרוב אליו קירוב חזק כזה שיכול לחבק את המלך, ואז אף שאינו מחבקו בידו ממש שהרי בגדו מפסיק, מכל מקום הוי כחיבוק ממש, שאין הבגד חשוב כדבר החוצץ. וכן אם המלך מחבקו בזרועו גם שהיא מלובשת תוך מלבושיו, מדבר כאן בשני אופנים של חיבוק, א׳ שהאדם מחבק את המלך, ב׳ איך שהמלך, מחבק את האדם, וענין זה יתבאר בפרקים הבאים, שיש בחינות שונות בתרי״ג מצוות התורה, שיש מהם דהוי כמחבק את המלך, ויש כאלו שהם בבחינה שהקב״ה מחבק כביכול את האדם, ולכן כותב את שניהם, לומר שבשניהם לא נחשבים המלבושים לחציצה המפסקת בין האדם להמלך.

כמו שכתוב (שיר השירים ג, ו - ח, ג) **וימינו תחבקני, ואיתא במדרש**[עג] שכשאחד מישראל לומד תורה או מדבר דיבורים של תפילה, כביכול הקב״ה מנשקו על

ביאורים וציונים

מתיקות מימיו.

וכן מביאו הפמ״ג בא״א סימן תר״ע ובמ״ז סימן תרפ״ב בשם החכם ובשם החוקר.

עג. בספר **נוצר חסד** (פירוש על פרקי אבות) פרק ד׳ משנה ד׳ מביאו בשם המדרש וז״ל, ויש שפל רוח על ידי מרה שחורה, ועצבות, וצער. ויראה רעה, וזה אינו טוב, וגם יש הרבה מיני שפלות שמבטלין מעבודת השם יתברך. [עיין תולדות יעקב יוסף]: שמעתי ממורי ע״י רוב ענותנותו של אדם, גורם שיתרחק מעבודת השם יתברך, כי ״ויגבה לבו בדרכי יהוה״ כתיב, והוא מצד שפלותו אינו מאמין, כי הוא גורם ע״י תפלתו ותורתו שפע אל כל העולמות, וגם המלאכים ניזונין ע״י תורתו ותפלתו, שאלו היה מאמין זה, כמה היה עובד את השם בשמחה וביראה מרוב כל, והיה נזהר בכל אות ותנועה ומלה לאומרה כדקא יאות, וגם לתת לב אל מה שאמר שלמה ״נפת תטופנה שפתותיך כלה דבש וחלב״ וגו״ שהקב״ה שומר ושוקד על שפתי האדם לנושקם, כשהוא אומר תורה ותפלה בנחת ובלב טוב בדחילו ורחימו, ואם ישים זאת אל לבו, בודאי מי הוא זה האיש אשר לא יאחזנו רתת וזיע, שמלך גדול ונורא שומר ושוקד על שפתיים של אדם נבזה וחדל אישים, וראוי לאדם לשום תמיד על לבו בחקיקה, אשר אין לה מחיקה, כי הוא ״סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה״, וכל תנועותיו ודבורו והלוכו ועסקיו עושה רושם למעלה למעלה, כמאמר נעים זמירות ״יהוה צלך״ שכל תנועה של אדם, כביכול השם יתברך כנגדו עושה כך וכו׳ ע״כ.

בילקוט שמעוני איכה (רמז תתרלה, מובא גם בתנדבא״ר ריש פרק יח) כתב כעין זה וז״ל: נכח פני ה׳, מכאן אמרו כל תלמיד חכם שיושב בינו לבין עצמו וקורא ושונה כביכול הקב״ה יושב כנגדו וקורא ושונה עמו, לכך נאמר נכח פני ה׳ ולהלן הוא אומר ויחנו אלה נכח אלה.

וגם בילקוט שמעוני (שיר השירים רמז תתקפא) איתא וז״ל, רבי יודה אומר שני חברים שהם יושבים ועוסקים בהלכה אומר הקב״ה משיקות הם עלי, ורבי נחמיה אמר אפילו הבל היוצא מפיהם, כמא דאת אמר ואיוב הבל יפצה פיהו, אמר הקב״ה משיקות הם עלי וכו׳.

פיו, וכן דרשו חז״ל על הפסוק ישקני מנשיקות פיהו, ופירש רש״י לפי שיש מקומות שנושקין על גב היד ועל הכתף אך אני מתאוה ושוקקת להיותו נוהג עמי כמנהג הראשון כחתן אל כלה פה אל פה. וביאר הגר״א[עד] שלא כתב ישקני מנשיקות פיו, רק ״פיהו״, וביאר שהתיבה פיהו הוא צירוף משתי תיבות ״פיו״ ו״פיה״ שמתייחדין כל כך עד שנעשו מלה אחת, כך הוא גם באדם הלומד תורה שכביכול הוא ממש כמנשק את הקב״ה וכשעושה מצוות הוא כביכול ממש כמחבק את הקב״ה[עה], שהיא התורה שנתנה מימין שהיא בחינת חסד ומים, שימין הוא בחינת חסד ומים. ויובן ע״פ מה שנתבאר בפרקים הקודמים שמים מורים על ענין האהבה, והפסוק וימינו תחבקני קאי על החיבוק שהקב״ה מחבק את הלומד תורה.

ביאורים וציונים

עד. **בפי׳ על שיה״ש עה״פ ישקני** (בחלק הפשט בא״ד מיין)

וז״ל, ופירש רש״י ז״ל כמו שנושק חתן אל כלה. כי אנכי יסוד כל מצות עשה ולא יהיה לך יסוד כל מצות לא תעשה, והם החתן והכלה הנ״ל. שו׳ הוא לשון זכר וה׳ לשון נקיבה, וכאן ״פיהו״, פיה פיו נכללין בתיבה אחת, וזהו שכתב רש״י כחתן אל כלה.

עה. **בספר באר מים חיים** (פרשת בראשית) כתב וז״ל, ובזה אמרתי טעם למה שאמרו ז״ל (סנהדרין נ״ט.) עכו״ם שעסק בתורה חייב מיתה. כי עסק התורה הוא בבחינת נשיקין, כי כאשר לומד התורה בדחילו ורחימו אז נפשו יצאה בדברו ומקשר ומדבק נפשו לה׳ אל עליון בבחינת אתדבקות רוחא ברוחא, ולכן אמרו (פאה פרק א׳ משנה א׳) ותלמוד תורה כנגד כולם, כי כל המצוות, הדבקות הוא באבר אחד מאברים הגשמיים, ולא כן בעסק התורה שמדבק את נפשו נפש החיונית שבו לרצון אין סוף ברוך הוא הנעלם בתורתו. והוא כעין בחינת כלל כלול מכל אברי הגוף ולכן גדלה כנגד כולם.

וזה בישראל שהקב״ה חפץ בדביקותם ולא כן בעכו״ם שנעתרות נשיקות שונא. והוא משל לאיש הכפרי שבא בזוהמת פיו לנשק המלך בנשיקות פיו ודאי המלך ידחהו לחוץ ולו משפט מות שקרב אל המלך אשר לא כדת. וכמו כן עכו״ם שעוסק בתורה שבא לנשק המלך ודאי חייב מיתה לשמים.

ליקוטי אמרים תניא

פרק ה׳

ולתוספת ביאור באר היטב לשון תפיסא שאמר אליהו לית מחשבה תפיסא בך כו׳. הנה כל שכל כשמשכיל ומשיג בשכלו איזה מושכל הרי השכל תופס את המושכל ומקיפו בשכלו והמושכל נתפס ומוקף ומלובש בתוך השכל שהשיגו והשכילו, וגם השכל מלובש במושכל בשעה שמשיגו ותופסו בשכלו, דרך משל, כשאדם מבין ומשיג איזו הלכה במשנה או בגמרא לאשורה על בוריה הרי שכלו תופס ומקיף אותה וגם שכלו מלובש בה באותה שעה. והנה הלכה זו היא חכמתו ורצונו של הקב״ה שעלה ברצונו שכשיטעון ראובן כך וכך דרך משל ושמעון כך וכך יהיה הפסק ביניהם כך וכך, ואף אם לא היה ולא יהיה הדבר הזה לעולם לבא למשפט על טענות ותביעות אלו מכל מקום מאחר שכך עלה ברצונו וחכמתו של הקב״ה שאם יטעון זה כך וזה כך יהיה הפסק כך, הרי כשאדם יודע ומשיג בשכלו פסק זה כהלכה העורכה במשנה או גמרא או פוסקים הרי זה משיג ותופס ומקיף בשכלו רצונו וחכמתו של הקב״ה, דלית מחשבה תפיסא ביה ולא ברצונו וחכמתו כי אם בהתלבשותם בהלכות הערוכות לפנינו, וגם שכלו מלובש בהם, והוא יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו ולא כערכו נמצא כלל בגשמיות להיות לאחדים ומיוחדים ממש מכל צד ופנה.

וזאת מעלה יתרה גדולה ונפלאה לאין קץ אשר במצות ידיעת התורה והשגתה על כל המצות מעשיות, ואפי׳ על מצות התלויות בדבור ואפי׳ על מצות תלמוד תורה שבדבור כי ע״י כל המצות שבדבור ומעשה הקב״ה מלביש את הנפש ומקיפה אור ה׳ מראשה ועד רגלה. ובידיעת התורה מלבד שהשכל מלובש בחכמת ה׳ הנה גם חכמת ה׳ בקרבו מה שהשכל משיג ותופס ומקיף בשכלו מה שאפשר לו לתפוס ולהשיג מידיעת התורה איש כפי שכלו וכח ידיעתו והשגתו בפרד״ס. ולפי שבידיעת התורה התורה מלובשת בנפש האדם ושכלו ומוקפת בתוכם לכן נקראת בשם לחם ומזון הנפש כי כמו שהלחם הגשמי זן את הגוף כשמכניסו בתוכו וקרבו ממש

ונהפך שם להיות דם ובשר כבשרו ואזי יחיה ויתקיים כך בידיעת התורה והשגתה בנפש האדם שלומדה היטב בעיון שכלו עד שנתפסת בשכלו ומתאחדת עמו והיו לאחדים נעשה מזון לנפש וחיים בקרבה מחיי החיים אין סוף ברוך הוא המלובש בחכמתו ותורתו שבקרבה. וז"ש (תהלים מ, ט) ותורתך בתוך מעי, וכמ"ש בע"ח שער מ"ד פ"ג שלבושי הנשמות בגן עדן הן המצות והתורה היא המזון לנשמות שעסקו בעולם הזה בתורה לשמה, וכמ"ש בזהר ויקהל דף ר"י ולשמה היינו כדי לקשר נפשו לה׳ ע"י השגת התורה איש כפי שכלו כמ"ש בפרע"ח [והמזון היא בחי׳ אור פנימי והלבושים בחי׳ מקיפים. ולכן אמרו רז"ל (פאה פ"א מ"א) שתלמוד תורה שקול כנגד כל המצות, לפי שהמצות הן לבושים לבד והתורה היא מזון וגם לבוש לנפש המשכלת שמתלבש בה בעיונה ולימודה, וכל שכן כשמוציא בפיו בדבור שהבל הדבור נעשה בחי׳ אור מקיף כמ"ש בפרע"ח].

ליקוטי אורות

פרק ה׳

בפרק הקודם ביאר הבעל התניא גודל מעלת המקיים את מצוות התורה, שבעת שמקיימן הרי כל קומתו מלובשת בלבוש מהמחשבה דיבור ומעשה של התרי״ג מצוות, ומאחר שהמצוות הם ה׳ יתברך בעצמו כביכול, כי הוא ורצונו אחד, א״כ הרי זה כמו שהאדם המקיימן מלובש באלהות. ובפרק זה יבאר את המעלה המיוחדת שיש בלימוד התורה הקדושה וגודל היחוד שאליה זוכים על ידה, משא״כ בשאר מצוות.

ולתוספת ביאור באר היטב לשון תפיסא שאמר אליהו לית מחשבה תפיסא בך כו׳. התיקוני זוהר מתחיל בתיבות ״פתח אליהו ואמר״[א], (והוא חלק שאמר אליהו הנביא, ויש נוהגים לאומרו קודם התפילה והוא סגולה לתפילה יפה). ומבאר שם מגדולת ה׳, ואופן מציאותו בתוך טבע העולם, והוא בסוד העשר ספירות. ושם כתוב כלל זה ש״לית מחשבה תפיסא בך כלל״, והכוונה הוא שאין בכח מחשבת האדם להבין

ביאורים וציונים

א. **בתיקוני זהר** בההקדמה (דף יז) וז״ל פתח אליהו ואמר, רבון עלמין דאנת הוא חד ולא בחושבן, אנת הוא עלאה על כל עלאין, סתימא על כל סתימין, לית מחשבה תפיסא בך כלל, אנת הוא דאפיקת עשר תקונין, וקרינן לון עשר ספירן, לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגליין, ועלמין דאתגליין, ובהון אתכסיאת (נ״א אתכסייא) מבני נשא, ואנת הוא דקשיר לון, ומייחד לון, ובגין דאנת מלגאו, כל מאן דאפריש חד מן חבריה מאלין עשר, אתחשיב ליה כאלו אפריש בך.

ואלין עשר ספירן אינון אזלין כסדרן, חד אריך, וחד קצר, וחד בינוני, ואנת הוא דאנהיג לון, ולית מאן דאנהיג לך, לא לעילא ולא לתתא ולא מכל סטרא, לבושין תקינת לון, דמנייהו פרחין נשמתין לבני (נ״א דבני) נשא, וכמה גופין תקינת לון, דאתקריאו גופא לגבי לבושין דמכסיין עליהון, ואתקריאו בתקונא דא, חסד דרועא ימינא, גבורה דרועא שמאלא, תפארת גופא, נצח והוד תרין שוקין, ויסוד סיומא דגופא אות ברית קדש, מלכות פה תורה שבעל פה קרינן לה:

חכמה מוחא איהו מחשבה מלגאו, בינה לבא ובה הלב מבין, ועל אלין תרין כתיב הנסתרות לה׳ אלקינ״ו, כתר עליון איהו כתר מלכות, ועליה אתמר מגיד מראשית אחרית, ואיהו קרקפתא דתפלי, (נ״א קרקפתא דלא מנח תפלי), מלגאו איהו יו״ד ק״א וא״ו ק״א, דאיהו ארח אצילות, איהו שקיו דאילנא בדרועוי וענפוי (נ״א ואנפוי), כמיא דאשקי לאילנא, ואתרבי בההוא שקיו.

אלהות, רק שלכל אדם לפי מדרגתו יש הרגש בהקב״ה, אבל לא בכח מחשבה ותפיסא. ומחמת זה נלאו כל הפילוסופים למצוא את הפתח להבין אלהות, שהרי לא ניתן לאדם החוש לזה, ועל ידי חקירתם ועיונם אינם מבינים רק כפי שכלם, וכשיבוא אדם שהוא חכם יותר מהם הלא יסתור דבריהם ועל ידי חקירתו יוכיח ההיפך לגמרי, וכל דבריהם מבוססים על תאוותם, ומה שהתאוו לומר כפי שכלם הקטן אמרו, כי אלהות הוא ענין שאי אפשר לתפוס כלל.

הנה כל שכל כשמשכיל ומשיג בשכלו איזה מושכל הרי מזכיר כאן ג׳ לשונות. שכל, משכיל, ומושכל - ופירושם, השכל הוא כח הנפש במוח האדם שבו יכול לחשוב מחשבות, וכשהשכל מתבונן וחושב מחשבות הרי הוא משכיל, והמושכל הוא הדבר והענין שהשכל משכיל ומתבונן בו.

הרי השכל תופס את המושכל ומקיפו בשכלו והמושכל נתפס ומוקף ומלובש בתוך השכל שהשיגו והשכילו, שכשהשכל עוסק בהשכלת והבנת איזה ענין, הרי מכנים אותו מושכל לתוכו והוא תופסו ומקיפו.

וגם השכל מלובש במושכל בשעה שמשיגו ותופסו בשכלו, פירוש, שמלבד מה שאמרנו שהשכל תופס את המושכל, גם הצד הנגדי יש כאן, והוא שהמושכל מקיף ומלביש את השכל, והיינו דאמרי אינשי ״מען טוהט זיך אריין אין א ענין״ ופשוטו כמשמעו שנכנס לתוכו ממש, שהוא בפנים המושכל המקיף אותו, ונמצא שיש יחס ויחוד בין שכל האדם והמושכל משני פנים.

והנה ענין היחוד הנזכר אי אפשר להבין בגשמיות, כי אי אפשר לשני דברים שכל אחד משניהם יקיף את השני, כי זהו נגד כללי זמן ומקום, אבל ברוחניות שייך ענין זה, שהמקיף יקיף את הניקף וגם הניקף יכול להקיף את המקיף מכל צד ופינה בזמן אחד.

דרך משל כשאדם מבין ומשיג איזו הלכה במשנה או בגמרא לאשורה על בוריה הרי שכלו תופס ומקיף אותה וגם שכלו מלובש בה באותה שעה. ומדייק בלשונו שייחוד זה הוא דוקא כשהוא מבין ומשיג את לימודו על בוריה, כי אם אינו מבינו על בוריה רק שנשאר איזה חלק ממנו שעדיין אינו מובן אליו בהסברה זכה הרי אין זה היקף גמור. וכן לגבי הענין השני שהשכל מלובש בהמושכל גם זה שייך רק כשהוא מעיין בסוגיית התורה באופן שכל שאר דברי עולם הזה שכוחים ממנו אז לגמרי, אבל אם אינו משתמש בכל כח מוחו להתבונן בדברי התורה בלבד, רק יניח חלק ממנו לחשוב בענינים אחרים, אז אין המושכל מקיפו לגמרי רק שההיקף מצורף גם ממושכלות אחרות.

ונמצא שהיחוד שאליו זוכה בעת עסקו בתורה הוא כפי היגיעה שמתייגע וכפי מה שהוא משקיע את כל מוחו עד שהוא מלובש מכל צד בהתבוננות החכמה בלבד, ואז נחשב שהוא מלובש מכל צד. וכפי המשל שכתב הבעל התניא בפרק הקודם, שהוא כאדם שמחבק את המלך, שבחיבוק יש כמה מדריגות וכפי גודל החיבה כך ההתחבקות חזקה יותר, ולעניננו שהחיבוק הוא על ידי עיון שכלו כך כל שמתעמק ומיגע את שכלו באותו

ענין הרי החיבוק חזק יותר.

ולכן יוצא מזה שבעת שלומד סוגיות הקשות בגמרא ותוספות ודברי הראשונים ואחרונים בעיון, יהיה היחוד חזק יותר מכשהוא לומד בדרך בקיאות או כשלומד לימוד שאינו דורש עיון כל כך, כי כפי העיון וכל שהשכל תופס יותר כך הוא חוזק היחוד. וכן אף מי שאינו בעל כשרונות וקשה לו להבין את הסוגיות הקשות, ואף בכדי שיבין את דברי הגמרא הפשוטים צריך ליגיעה רבה ולהשקיע את כל כחותיו, הרי הוא זוכה ליחוד כמו מי שמשקיע אותו עיון ויגיעה בסוגיות החמורות, וגם יהיה היחוד אצלו חזק יותר ממי שהוא בעל כשרון ומבין אותו הענין שהוא לומד בלי יגיעה כמותו.

ועוד, היות שביארנו שגודל היחוד נובע מזה שהוא תופס השכליות במוחו ומשיגה לאשורה ועל בוריה, הרי בזה יובן המעלות המיוחדות שיש בלימוד חלק הפשט של התורה על לימוד חלק הסוד של התורה. כי הנה כבר ביארנו שאורות התורה הם גדולים במאד מאד והתורה היא אש אוכלה, כמ״ש (ירמיה כג, כט) הלא כה דברי כאש נאום ה׳, ולכן הוצרכו לצמצומים רבים ורק על ידי הלבושים הרבים אפשר להתקרב אליה.

והנה יש מדרגות שונות בעובי הלבושים, ויש בחינות שאינם מלובשים בלבוש עב כל כך והם סודות התורה, שהם רוחניים ביותר וגבוהים הרבה יותר מפשט התורה כי לא עבר עליהם צמצומים רבים כמו בחלקי הפשט של התורה שעברו הרבה צמצומים עד שירדו להתלבש בדברים גשמיים ממש. ומצד זה הרי מעלת לימוד סודות התורה עולה הרבה על לימוד חלק הנגלה שבתורה. אמנם יש גם מעלה יתירה בלימוד פשטי הלכות התורה יתר על לימוד סודות התורה, והוא שבתורת הפשט ישנה המעלה שהוא קרוב יותר אל שכלנו ויכולים לתפסו ולהבינו ביותר מסודות התורה וממילא הוי מוחו יותר דבוק בתורה, שיש לו השגה גמורה בו ונמצא החיבור ביתר חיזוק, מה שאין כן בסודות התורה אף שיש להם מעלות גבוהות ושהם טובה גדולה לנשמה[ב]

ביאורים וציונים

ב. בספר **דגל מחנה אפרים** ליקוטים ד״ה ישקני וז״ל ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיין (שיר השירים א׳, ב׳). ויש לפרש בדרך רמז ויבואר מהיכן נמשך על דרך דאיתא שלשון הזוה״ק הוא מסוגל לנשמה אף שאינו מבין כלל מה שאומר כמשל (פרקי דרבי אליעזר כ״ה) הנכנס לחנות של בושם אף על פי שלא לקח כלום מכל מקום ריח טוב קלט עמו כך הוא ממש בההולך למקום והיכל שהצדיק בו אי אפשר שלא יקלט איזה ריח טוב מריחא דצדיק אף שאינו מבין כלל מאמירת הצדיק, והוא שמרמז לריח שמניך טובים היינו הריח מהחכמים השלימים כמו שפירש רש״י על כל איש שמן גבר דרשים והיינו החכמים הרשומים טובים לקבל ולקלוט מהם ריח טוב כנ״ל,

ובספר **מורה באצבע** (מהחיד״א) פרק ב׳ אות מ״ד וז״ל לימוד ספר הזהר מרומם על כל לימוד והוא תיקון גדול לנשמה בשגם לא ידע מאי קאמר ואף שיטעה בקריאתו והוא תיקון גדול לנשמה לפי שהגם דכל התורה שמותיו של הקדוש ברוך הוא

ששייכת אליהם ושמוכן לקבלם ויכול לזכות למעלות גבוהות על ידי אותו לימוד, מכל מקום מעלה זו אין להם כל כך, שהיות שהם גבוהים א״א להשיגם השגה גמורה, מה שאין כן לימוד הפשט. ונמצא שחיבוק המלך בפשט התורה הוא גדול יותר מבלימוד חלק הסוד של התורה[ג].

ביאורים וציונים

מכל מקום נתלבשה בכמה סיפורים ואדם הקורא ומבין הסיפורים נותן דעתו על פשט הפשוט אבל ספר הזוהר הן בסודות עצמן בגלוי והקורא יודע שהם סודות וסתרי תורה אלא שאינ מובן מקוצר המשיג ועומק המושג.

ובספר **פלא יועץ** ערך זוהר וז״ל לימוד ספר הזוהר נשגב מאוד לטהר ולקדש הנפש ואפילו אי לא ידע מאי קאמר ושוגה בו שגיאות הרבה הוא חשוב לפני הקדוש ברוך הוא כדכתיב ודגלו עלי אהבה פרשו רבותינו ז״ל ודילוגו עלי אהבה הא למה הדבר דומה לתינוק שאינו יודע דבר ומחדבו חציין של תיבות בלעגי שפה ואביו ואמו יצחקו לו ישמחו לקולו כך יושב בשמים ישחק וישמח כשהאיש הישראלי יש לו חבה בתורה ורוצה ללמוד אך אין דעתו משגת או אין לו מי שילמדנו ולומד כמה שיודע בודאי עושה נחת רוח ליוצרו ובא בשכרו.

ג. בספר **ליקוטי תורה** (פרשת ויקרא דף ד:) וז״ל והנה מכ״ז יובן שמעלה ומדרגה זו שבעסק התורה ששכל האדם העוסק בתורה מתקשר ומתאחד בחכמתו ית׳. ועי״ז נכלל עצמיות הנפש באור א״ס ב״ה המלובש בחכמתו ית׳ זהו דייקא בעסק התורה הנגלות לנו שהם שיתא סדרי משנה המדברים מכשר ופסול טמא וטהור וחייב וזכאי כו׳ לפי שהם נתלבשו בעשיה ר״ל שחכמתו יתברך שבאצי׳ שבתוכה אור א״ס ב״ה נסעה וירדה עד שנתלבשה בדברים גשמיים שבעניני עוה״ז בכדי שהאדם הלומד ההלכה יהיה שכלו משיג ותופס מהות ועצמיות החכמה שבההלכה מכיון שמדברת בענינים גשמיים שמהותן מושג. ולכן נעשה התקשרות ויחוד אמיתי שכל האדם בחכמה שבההלכה וכיון שהיא חכמתו ית׳ ממש המיוחדת במאצי׳ל׳ א״ס ב״ה רק שנתלבשה בלבושי׳ כו׳ ע״כ עי״ז נעשה ג״כ היחוד העליון שעצמיות נשמתו נכללת בעצמות אור א״ס המלובש בח״ע המלובשת בהלכה זו. אבל בלימוד חכמת הקבלה הואיל שחכמתו ית׳ שבענינים אלו מלובשת בעניינים רוחניים כמו בתיקון פרצופי האצי׳ או בבי״ע בבריאת שרפים וחיות כו׳ נשמות ומלאכים ג״ע העליון וג״ע התחתון כו׳ הרי האדם הלומד זה דהיינו ידיעת סדר ההשתלשלות שבע״ח אין יד שכלו משיג מהות חכמה זו ששכל האדם אינו משיג המהות רק בעשיה ולא מהות הרוחניות איך ומה הוא רק מציאותו, ולכן כשחכמתו ית׳ מלובשת בעשיה משיג מהותם ממש כמו בד׳ רשוית לשבת משיג היטב מהות רה״י ומהות רה״ר. משא״כ כשהחכמה מדברת בענינים רוחניים שאין מהותן מושג כלל היינו בלימוד הקבלה אין שכלו תופס ומשיג ומתקשר כ״כ במהות חכמתו ית׳. רק במציאות׳ ולא במהות׳ ואין זה יחוד והתקשרות כמו בנגלה ששכל האדם תופס ומשיג מהות חכמתו ית׳ ולא מציאותה לבד. ולכן עי״ז דוקא נעשה ג״כ התכללות עצמיות נשמתו באור א״ס המלובש בחכמתו יתברך שהשיג מהותה ממש. שבתוכה א״ס ב״ה. משא״כ בלימוד ידיעת סדר ההשתלשלות שהשיג רק מציאות מחכמתו ית׳ ולא המהות ממש. וזהו מ״ש בפע״ח דקבלה היא באצילות ותלמוד הוא בבריאה ומשנה ביצי׳ ומקרא הוא בעשי׳. דלכאורה תמוה שהרי משנה ותלמוד הן תשבע״פ ודאי כולם נמשכו מחכמה דאצי׳ וכ״ש המקרא תשב״כ, אלא דר״ל בבחי׳ ההתלבשות שבמקרא נתלבשה ח״ע גם בעשי׳ שעיקר הקפידא הוא על תמונת האותיות ושיהיה הקלף כדין כו׳ ובתגין שבהם נרמזו רזין דאורייתא שלא יוכלו להתלבש בדיבור אלא ע״י עשי׳ כמו לחכימא ברמיזא כו׳

ועתה מפרט את היחוד שנעשה כשאדם לומד ומשיג בתורת ה׳. והנה הלכה זו היא חכמתו ורצונו של הקב״ה שעלה ברצונו שכשיטעון ראובן כך וכך דרך משל ושמעון כך וכך יהיה הפסק ביניהם כך וכך ואף אם לא היה ולא יהיה הדבר הזה לעולם לבא למשפט על טענות ותביעות אלו, מכל מקום מאחר שכך עלה ברצונו וחכמתו של הקב״ה שאם יטעון זה כך וזה כך יהיה הפסק כך, הרי כשאדם יודע ומשיג בשכלו פסק זה כהלכה הערוכה במשנה או גמרא או פוסקים הרי זה משיג ותופס ומקיף בשכלו רצונו וחכמתו של הקב״ה דלית מחשבה תפיסא ביה ולא ברצונו וחכמתו כי אם בהתלבשותם בהלכות הערוכות לפנינו שעל ידי הצמצומים הרבים והשתלשלויות יכולים להשיג את השי״ת כביכול, על ידי התורה, וכמו שביארנו בפרקים הקודמים. וזה הוי היחוד הראשון. וגם שכלו מלובש בהם, הרי הייחוד בשני פנים.

ומדבריו כאן יוצא התעוררות רב לאדם העוסק בתורה, שכשמתבונן בדברי הסוגיא ויורד לעומקה בהבנה ברורה הרי הוא מתקשר אל הענין שבו הוא מתבונן, ומאחר שהענין הוא תורה, ואפילו אם הוא חלק בתורה שאינו נוגע למעשה, מכל מקום הרי מאחר שזהו מה שיהיה רצון השי״ת אם יצוייר כזה, אז על ידי לימודו הרי הוא מתקשר עם רצון ה׳ וביחוד הדדי - שרצון ה׳ נכנס לתוכו ושהוא מקיפו, היינו שמוחו מכיל את רצון ה׳, וגם רצון ה׳ מקיפו. וצריך לזכור זאת תמיד שלומד את רצון השי״ת שהוא ורצונו אחד, וכשפוסק רבי יהודה בסוגיא מסוימת שההלכה היא כך וכך, הרי זה כאילו הקב״ה פוסק כך.

והוא יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו ולא כערכו נמצא כלל בגשמיות. בא להדגיש כי לכאורה ענין היחוד שיך גם אצל אדם המעיין בחכמה גשמית, שגם אז הלא הוא מכנים את המושכל לתוכו וגם המושכל מקיף אותו, אמנם אינו דמיון כלל, כי הענין של ״יחוד״ אינו שיך כי אם בדברים שיש להם שייכות עצמית ביניהם, אבל אם אין שייכות ביניהם קודם יחודם, אזי אף לאחר שישכילו במושכלות, מכל מקום אין זה יחוד כי אם דמיון בעלמא, ואינו אלא כאחיזה בו ולא יחוד. ועל דרך שדרשו חז״ל (סנהדרין דף נח ע״ב) על הפסוק (בראשית ב, כד) על כן יעזב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד, ודרשו חז״ל והיו לבשר אחד, מי שנעשים בשר אחד, יצאו בהמה וחיה שאין נעשין בשר אחד. והטעם לזה דלא הוי בשר אחד, דאין זה נקרא אחדות, ואף שעושה מעשה

ביאורים וציונים

ומשנה ותלמוד הן נתלבשו ביצי׳ ובריאה שהוא בחי׳ אותיות הדבור והחכמה שבהן. משא״כ קבלה היא באצי׳ דהיינו שאין מהות חכמה זו מושגת למטה כיון שלא נתלבשה בבריאה ויצי׳ כמו משנה ותלמוד. לכן אין מושג רק מציאותה ולא מהותה משא״כ משנה ותלמוד מושג מהות חכמתו ית׳ שבהן. וזהו ענין משנה ביצירה כו׳ שעי״ז מושג מהותן.

איחוד, מכל מקום אי אפשר להם להתאחד.

וכך הוא הענין כשיתבונן האדם בשאר חכמות, שמאחר שאינם שייכים לעצם האדם ממילא לא יתכן ענין היחוד ביניהם כלל. לדוגמא, אדם שמעיין ומתבונן כמה רחוקים הכוכבים מן הארץ וכדומה בחכמת הכוכבים. ולפי ראות עיני האדם נראה לו שהחכמה נכנסת לתוכו וכן שהחכמה מקפת אותו, אולם יש חילוק גדול ביניהם, כי בעיונו בענין הכוכבים הרי אין לו את הכוכבים במוחו כי אם דמיון של כוכבים ובכך הוא מתלבש ואת זה הוא מלביש, אבל אינו כי אם דמיון הכוכבים בכח המדמה שבמוחו, מה שאין כן כשאדם מישראל לומד תורה, שהתורה היא אלהות ממש והאלהות שייכת לנשמת ישראל, וכן נשמת ישראל שייכת לאלהות, הרי אינו מתייחד בדמיון התורה אלא עם התורה עצמה, והוא ייחוד נפלא ועצום מכל צד ופינה, וכבר ביאר בפרק הקודם שזהו דבר שגדול יותר ממה שהצדיקים זוכים בגן עדן, כי שם אינו אלא זיו השכינה וכאן הוא בכיכול השכינה עצמה.

להיות לאחדים ומיוחדים ממש מכל צד ופנה. שכל חלק מהשיעור קומה של האדם יהיה ביחוד נפלא כזה עם הקב״ה, וכיון שיש לכל אחד מישראל חלק אלוה ממעל ממש שפיר שייך שיתייחדו יחד. וזהו ענין יחוד קוב״ה ושכינתיה - שהוא בבחינת יחוד וזיווג עם הקב״ה עצמו כביכול. וכן איתא בסה״ק שהלכ״ה היא אותיות הכל״ה[ד] שהיא השכינה הקדושה, הכלה הקדושה, האשת חיל שהיא התוה״ק[ה], ועל ידי לימוד ועסק

ביאורים וציונים

ד. בספר **יסוד יוסף** (פרק מ״ו) כתב וז״ל, ילמוד הלכה בכל יום, ויכוון לדייק היטב ולהסיר לפי שכלו כל הקושיות שבה, ובזה הוא מסיר מן השכינה כל הקליפות ומקשטה בקישוטים, כי הלכ״ה אותיות הכל״ה ע״כ.

ובפרק נ״ג כתב וז״ל, אכן לפי הנראה לדעת עניה וקלושה זהו תוכן הענין ופירושו, כי ידוע מה שאמרו חכמינו ז״ל (ברכות ח ע״א) כתב וז״ל: שאין להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ד׳ אמות של הלכה בלבד, היינו ד׳ אותיות של שם אדנ״י שהוא שכינתא קדישא הנקרא אדנ״י, והיא ה׳ שניה של השם ונקראת ״כלה״, ועל כן נקראת ״הלכה״. וזהו בד׳ אמות של הלכה, דהיינו ששם ידו״ד שוכן בתוך אדנ״י בחבור יאהדונה״י, שהוא יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה. ובהתחלת התפילה מתחיל האדם לומר ״אדני שפתי תפתח״, וכוונתו שהשכינה תקבל תפלתו דאיהי מקבלת כל צלותהון דישראל, ועל זה הכוונה שמכוון האדם היטב במחשבה ברורה זכה וישרה ובלב נכנע וטהור, מייחד קודשא בריך הוא ושכינתיה, ואז הרי כאילו הוא עומד בתוך ד׳ אמות הקדושים, ד׳ אמות של הלכה כנזכר.

ה. **בילקוט שמעוני** משלי (רמז תתקס״ד) וז״ל ד״א אשת חיל זו תורה, ורחוק מפנינים שהיתה לפני ולפנים וזכה משה והורידה לישראל, ושלל לא יחסר שלא היה חסר דבר ממנה.

בספר **מאור ושמש** (כי תצא ד״ה וזה אמרו כי תצא למלחמה) כתב וז״ל, ביאורו שהתורה נקראת אשה, כמבואר בהרבה כתובים, גם היא מרמז, לשכינה הקדושה, שנקראת אשת חיל, ואורייתא וקוב״ה וישראל חד.

בתורה שהיא הכלה זוכה ליחוד גדול כזה.

וזאת מעלה יתרה גדולה ונפלאה לאין קץ אשר במצות ידיעת התורה והשגתה על כל המצות מעשיות, פירוש אף שהמצוות הם ג"כ אלהות שהרי גם המצוות הם רצונו ית', והוא ורצונו אחד, [וכן מרומז שם הוי"ה בתוך אותיות מצוה, שאותיות מ' וצ' מתחלפות באותיות י', וה', בחילוף ע"פ סדר א"ת ב"ש, וכמש"כ לעיל[1]]. ואם כן הרי אף כשהאדם עוסק במצוות מעשיות הרי הוא מתלבש מראשו ועד רגליו באור ה' שהוא נפלא ועצום, מ"מ יש מעלה למצות ידיעת התורה יתר על שאר מצוות, וכמו שיתבאר.

ועוד יותר ואפילו על מצות התלויות בדבור שכאמור יש שלשה לבושים שמדרגת האחד גדולה מחבירו, בתחתית המעלה הלבוש של מעשה, ולמעלה מזה הלבוש של דיבור, ולמעלה מזה הלבוש של מחשבה, ולכן כותב שלימוד התורה גדול יותר אפילו ממצוות גבוהות שהן תלויות בדיבור, ואפילו מחלק המצוה של תלמוד תורה שמקיימים בדיבור. **ואפילו על מצות תלמוד תורה שבדבור** שבמצות לימוד התורה ישנם שני ענינים[2], מצות ידיעת התורה ומצות לימוד התורה, והם נלמדים משני פסוקים, מהפסוק של ושננתם ומהפסוק של ולמדתם, פי' כי גם עם-הארץ האומר פסוקי תורה אף אם אינו מבינם, מכל מקום הרי הוא מקיים בזה מצות לימוד התורה אף שאינו מקיים בזה המצוה של ושננתם (ידיעת התורה). וזהו שאמר שמצות תלמוד תורה דושננתם שהוא בהתבוננות והגיון, גבוהה יותר מכל המצוות האחרות.

כי על ידי כל המצות שבדבור ומעשה הקב"ה מלביש את הנפש ומקיפה אור ה' מראשה ועד רגלה. שעל ידי חלק הדיבור של מצות לימוד התורה או שאר מצוות נעשה לו לבוש בלבד, וכמו שנתבאר בארוכה בפרק הקודם, אבל במצות עיון בתורה הוא יותר - ובידיעת התורה מלבד שהשכל מלובש בחכמת ה' הנה גם חכמת ה' בקרבו מה שהשכל משיג ותופס ומקיף בשכלו מה שאפשר לו לתפוס ולהשיג מידיעת התורה איש כפי שכלו וכח ידיעתו והשגתו בפרד"ס, פי' שעל ידי המצוות רק נעשית לו לבוש שמלבישה את הנפש מבחוץ, אבל בתורה יש יחוד כפול, הן מבפנים והן מבחוץ, וכשאדם מקיים מצוה הרי זה בבחינה שהמלך מחבקו, אבל כשלומד תורה בעיון הוי כמו שהוא מחבק את המלך ג"כ - יחוד האדם בה' יתברך, וכביכול ה' ג"כ מתייחד עם האדם. [אמנם אף בדברי תורה עצמה הרי עוצם היחוד תלויה ג"כ במדרגת התורה שהוא לומד שהיחוד הוא כפי כחו והשגתו ובאיזה חלק מפרד"ס התורה שבה הוא עוסק].

אמנם תדע שאף במצוות מעשיות יש שני חלקים, מעשה המצוה וכוונת המצוה, והבעל התניא מדבר כאן רק בענין

ביאורים וציונים

1. עיין לעיל בהוספות וציונים
2. עיין לעיל בהוספות וציונים

מעשה המצוה, שעל חלק העשייה יש מעלת התלבשות באור ה׳, אבל אם הוא מכוון בדברי תורה השייכות למצוה זו, הרי זה כדברי תורה עם מעלת עיון התורה שאז יש יחוד כפול כנ״ל.

ולפי שבידיעת התורה התורה מלובשת בנפש האדם ושכלו ומוקפת בתוכם לכן נקראת בשם לחם ומזון הנפש. יובן עפ״י מה שאמרו בזוה״ק (ת״ח דף קנו ע״ב)[ח] שכל הדברים הגשמיים שבעולם מרמזים ומורים על ענינים רוחניים, וכמו שבעולם הגשמי צריך האדם למזון ולמלבושים לצורך קיומו, כך נשמת האדם צריכה ג״כ למזון ומלבושים כדי שתתקיים. כי זהו הכלל שכל דבר בעולם הזה אינו אלא משל על דברים רוחניים.[ט] ודבר זה נתגלה על ידי שלמה המלך ע״ה שהיתה לו דרך מיוחדת מה שלא מצינו בשאר הנביאים, ששאר נביאים דברו בענינים רוחניים ע״פ דברים רוחניים, מה שאין כן שלמה המלך ע״ה דיבר בדברים גשמיים והסבירם על דרך רוחניותו[י], פי׳ שגילה לנו על מה הם מרמזים באמת. לדוגמא, מגילת שיר השירים שנכתבה בצורה של ענינים גשמיים, והרי לא יעלה על הדעת שדבריו הם כפשוטם בלבד, ובודאי שהם מורים על דברים רוחניים, שכל מגילת שיר השירים היא ביאור על ענין יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה שהוא ענין אני לדודי ודודי לי, שהכלה מרמזת על כנסת ישראל ועל התורה, והחתן מרמז על הקב״ה[יא].

וכן בשאר דברים שבעולם, הראה שלמה האיך הם מרמזים על דברים של

ביאורים וציונים

ח. וזה לשון הזוה״ק, תא חזי כד בעא קב״ה למברי עלמין, אפיק חד נהורא סתימאה דמן ההוא נהורא נפקין ונהרין כל אינון נהורין דאתגליין, ומההוא נהורא נפקין ואתפשטו ואתעבידו שאר נהורין, ואיהו עלמא עלאה, תו אתפשט האי נהורא עלאה ועבד אומנא, נהורא דלא נהיר, ועביד עלמא תתאה, ובגין דאיהו נהורא דלא נהיר, בעי לאתקשרא לעילא, בעי לאתקשרא לתתא, ובקשורא דלתתא אתקשר לאתנהרא בקשורא דלעילא, והאי נהורא דלא נהיר בקשורא דלעילא, אפיק כל חילין ומשריין לזינין סגיאין, הה״ד מה רבו מעשיך יי׳ וגו׳, וכל מה די בארעא הכי נמי לעילא, ולית לך מלה זעירא בהאי עלמא, דלא תלייא במלה אחרא עלאה דאתפקדא עליה לעילא בגין דכד אתער האי לתתא אתער ההוא דאתפקדא עליה לעילא, דכלא אתאחד דא בדא, עכ״ל.

ט. וכן כתב הרמח״ל בספרו דרך ה׳ (חלק א׳ פרק ח׳ אות ב׳) וז״ל, והנה מן העיקרים הגדולים שבידינו בענין זה הוא, שכנגד כל מה שנמצא בנמצאים השפלים נמצאים למעלה כחות נבדלים שמהם משתלשלים ויוצאים בסדר אחד של השתלשלות שגזרה חכמתו ית׳, השפלים האלה הם ומקריהם ונמצאים הכוחות ההם שרשים לנמצאים השפלים האלה, והנמצאים השפלים ענפים ותולדות לכחות ההם, ונקשרים זה בזה כטבעות השלשלת.

עוד מסורת בידינו, שעל כל עצם וכל מקרה שבנמצאים השפלים האלה הופקדו פקידים מן הסוג המלאכיי שזכרנו למעלה, ומשאם לקיים העצם ההוא או המקרה ההוא בנמצאות השפלים כפי מה שהוא, ולחדש מה שראוי להתחדש בשפלים כפי הגזירה העליונה.

בסידורו של שבת ח״א שורש ה׳ ענף א׳ אות ג׳ וז״ל וכל דברי הגשמיות הכל נאצלים ונפרשים מדברים עליונים, וכל בשמים הוא בארץ, שכל מה

קדושה ורוחניות. וכך מרומז בשמו ׳שלמה׳ שהוא אותיות ׳המשל׳, שלימדנו שכל דבר בעולם אינו אלא משל. והנמשל הוא מה שמוטל עלינו לעיין בו ולהבינו על פי רוחניות. וצריך להזהר שלא יטבע במשל שהוא הטפל, אלא שיוציא ממנו את העיקר שהוא הנמשל.

והמזון להנפש הוא התורה, וכאמור שבעת לימוד התורה נעשה יחוד באופן כפול שהאדם מקיף את דברי התורה וגם הם נכנסים לתוכו דוגמת המזון שנכנס לתוך האדם. מה שאין כן המצוות שהם אינם כי אם בבחינת לבוש ומקיף כמו לבושי האדם שאינם אלא מבחוץ ואינם נכנסים לפנימיותו. וכן מה שמצינו בעולם הזה שמזונות נחוצים ביותר, ולגבי דיני צדקה לעניים קיימא לן דמזון קודם למלבושים, וכן אין בודקין למזונות אבל בודקין למלבושים, וכן הוא גם ההבדל בין תורה למצוות.

כי כמו שהלחם הנשמי זן את הגוף כשמכניסו בתוכו וקרבו ממש ונהפך

ביאורים וציונים

שברא בשמי השמים העליונים ברא בארץ נגדו להתעורר למולו במאורי אור דוגמתם אשר בארץ... ואשרי מי שיודע להשיב כל דבר לשרשו ומקורו וכו׳.

י. בספר **מאור עינים** פרשת בשלח וז״ל וכתיב בשלמה המלך ע״ה (קהלת י״ב, ט׳) איזן וחיקר תיקן משלים הרבה ודרשו רז״ל שעשה אזנים לתורה כי מתחלה היתה התורה ככפיפה שאין לה אזנים ועשה לה אזנים הענין הוא כי בסיני שמעו מפי הקודשא בריך הוא כל התורה כולה בדבור אחד מה שאין האוזן יכול לשמוע נמצא לא היה באפשרי ששמיעה כזאת תעשה רושם בהם על כן אמרו דבר אתה עמנו ונשמעה ורק משה קיבל כל התורה מסיני והיה בכחו לשמעו ומסרה ליהושע בבחינת מסירה לבד ויהושע לזקנים מדריגה אחר מדריגה עד בימי שלמה שירדו המדריגות עד שלא היו יכולים לקבל השכל בלי התלבשות כמו שהיה בימי משה ויהושע שהיו שומעים התורה כאשר היא בלי לבוש אבל בימיו הוצרך להיות על ידי לבוש והמוחין שהוא השכל לא היו יכולין לקבל כי אם על ידי לבוש כמו על ידי משלים ואז היו מבינים נמצא שעשה אזנים לתורה שיכלו לשמוע ולהבין על ידי שתיקן משלים הרבה והלביש החכמה בלבושין.

ובספר **תורה אור** על מגילת אסתר בחלק ההוספות דף קכ״א ע״ג ד״ה אם ישים אליו וז״ל וז״ל וכמו ענין משלי שלמה כמ״ש וידבר שלשת אלפים משל פי׳ כדי שיומשך אור העליון שבחכמת התורה מלמעלה למטה הוצרך להמשיך בג׳ אלפים משל דוקא כי בחי׳ חכמה שבעולם העליון כשצריכה לבוא למטה הימנו א״א בלתי הלבשה במשל וכאשר יבא אור השפע לתחתון הימנו צריך משל למשל הראשון ועד״ז יורד והולך האור ממשל למשל עד ג׳ אלפים משל כו׳ וכ״ז לעוצם רוממת מעלת שורש חכמת התורה למעלה בבחי׳ חכמת אדם הנ״ל עד שצריך לבא למטה לידי גילוי ע״י ג׳ אלפים משל כו׳ וד״ל.

יא. **בליקוטי תורה** (שיר השירים דף א׳ עמוד א׳) וז״ל שיר השירים אשר לשלמה ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיין. הנה נודע שהקב״ה נקרא חתן. וכנ״י נקרא בשם כלה. והיינו ע״ש המשכת והשפעת התורה לישראל. וכמארז״ל ביום חתונתו זה מ״ת. ולכן המשמח את החתן זוכה לתורה שניתנה בה׳ קולות בפ״ק דברכות כי חתן חות דרגא. דהיינו ירידת והמשכת אור א״ס ב״ה להתלבש בתורה. וכנס״י היא מקור נשמות ישראל וכן כל ניצוץ וניצוץ מישראל בפרט הוא בבחי׳ כלה.

שם להיות דם ובשר כבשרו ואזי יחיה ויתקיים, וזהו מעלת המזון יתר על הלבושים, שאף שגם המלבושים נחוצים לחיותו, מכל מקום לעולם אינם נעשים חלק ממנו ממש, מה שאין כן המזון שנעשה ממנו דמו ובשרו ממש.

כך בידיעת התורה והשגתה בנפש האדם שלומדה היטב בעיון שכלו עד שנתפסת בשכלו ומתאחדת עמו והיו לאחדים. וכאן מתנה הבעל התניא תנאי גדול בדבריו, שאימתי יש לנו לומר שהתורה תהיה מזון לנפשו, זהו רק כשלימוד התורה נעשה באופן הראוי לתורת ה׳, שיהי׳ נתפס ותאחד עמו. (ולזה צריך הלימוד להיות עם ההכנות הראויות ללימוד התורה ומתוך ידיעה שהיא תורת הוי״ה ובכובד ראש ומתוך יראת שמים ובעיון רב שיורד לעומק הענין להבינו על בוריו וכמ״ש (מלכים ח׳, ג, כח) חכמת אלהיו בקרבו, דאימתי נכנס בקרבו - דוקא כשנלמדת באופן שהיא תורת אלהיו) **נעשה מזון לנפש וחיים בקרבה מחיי החיים אין סוף ברוך הוא המלובש בחכמתו ותורתו שבקרבה.** וזהו שכתוב (תהלים מ״ח)

ותורתך בתוך מעי, הרי שמדמה דוד המלך ע״ה את התורה למזון שנכנסת לתוך המעיים. וכמ״ש בעץ חיים שער מ״ד פרק ג׳ שלבושי הנשמות בגן עדן הן המצות שלא זו בלבד שנתלבש נפשו בשעת עשיית המצוה, אלא שגם בעולם הבא נארג מלבוש יקר ומפואר לאדם ממצוותיו שעסק בהן בעולם הזה, וזהו האיצטלא דרבנן שילבש בעולם הבא[יב].

והענין הוא, כי איתא שמכל המצוות שאדם עושה בעולם הזה נעשין לו מלבושים רוחניים, ולעולם הבא יצטרפו כולם להעשות מהם החלוקא דרבנן באופן נאה[יג], וכמו שאומרים בתפילת יהי רצון קודם לבישת הטלית גדול, וכשם שאני מתכסה בטלית בעולם הזה כך אזכה לחלוקא דרבנן ולטלית נאה לעולם הבא בגן עדן. ועל כן צריכין להתאמץ בכח רב לקיים את כל תרי״ג מצוות התורה כי על ידי זה נארגים בגדיו שילבש לעולם הבא, ואם ח״ו יחסר לו איזה מצוה הרי יחסר לו ממלבושיו בעולם הבא בגן עדן.

ובהקדמה לספרי מהרי״ץ חיות ז״ל[יד]

ביאורים וציונים

יב. הרב בעל התניא מביא ענין זה מעץ חיים, והוא בפרק שער הנהגת הלימוד ד״ה מורי ע״ה, ועיין גם בשער היחודים פ״ג בשם הזוהר פ׳ ויחי. וענין זה מבואר בהרבה ספרים, במאור עינים פ׳ מקץ בד״ה ויהי מקץ, ובדרך פקודיך בהקדמתו האריך בזה, ובדברי חיים בריש פרשת בראשית, ובספר רסיסי לילה אות ל״ד.

יג. בספר **יסוד יוסף** (פרק מז) כתב וז״ל, שכל מעשי הטוב דיליה נעשה לו לבוש לנשמתו לעולם הבא, כי כשם שאי אפשר להגוף להתקיים בעולמו בלתי מלבוש כן הנשמה, ומזונה אחד יש ברקיע וצדקיא״ל שמו שבידו כל לבושים הנעשין לנשמה על ידי תורה ומעשים טובים, וכשהגיע הזמן שנשמת האדם הגיע למעלה אחר פטירתה מהגוף מיד נוטל האי ממונה לבושים דיליה הנעשים על ידי מעשים טובים והולך לקראת הנשמה ומקבלה בשמחה ועייל עמה, והמלבושים בידו עדיין.

יד. מובא בספר **שולחן הטהור** שער צדקה (פ׳ יא)

כתב בנו, שבא אליו אביו בחלום, והיה לבוש בבגדים מפוארים ביותר וכתר על ראשו, רק הלך יחף בלי נעליים, ואמר לו באתי לבית דין של מעלה וראו שקיימתי כל המצוות והרבה תורה למדתי, ומאותן התורה ומצוות נעשה לי לבוש יקר זה, ורק דבר אחד לא קיימתי כדבעי, שלא הלכתי סביב העיר לקבץ ממון לעניים. ובקש מבנו לתקנו על ידי שיקבץ מעות לצדקה ועל ידי זה יהיו לו נעליים לרגליו, וכך עשה.

וענין הארגת הלבוש בולט ביותר במצות ציצית, וביאור הענין הוא, שאף שיש תרי״ג מצוות פרטיות, אולם האמת היא שכל מצוה כלולה מכל התרי״ג מצוות[טז], היינו שלכל מצוה יש ענין עיקרי שבזה ניכר עצם צורת המצוה אבל גם נמצא בה חלק מכל שאר התרי״ג מצוות, וכמו שאנו אומרים לפני עשיית המצוות, ותרי״ג מצוות התלויים בה. ולדוגמא, מצות פרה אדומה, הרי כתוב בה (במדבר יט, ב) זאת חוקת התורה וגו׳, שהיא מצוה שניתנה כחוק שאין אנו מבינים את טעמה, ולכאורה תמוה למה נקראת רק מצוה זו בשם חוק, הלא גם מצות תפילין או ארבע מינים אין אנו משיגים טעמיהם. אלא הביאור הוא, שבמצות פרה אדומה החוק הוא ענין עיקרי והיא המצוה הפרטית שכוללת בתוכה את כל חלקי התורה שאינם מובנים והיא השורש שמשם מתפשטת חלק זה לכל שאר מצוות התורה[טז]. וזהו שנאמר זאת חוקת התורה, פי׳ שהוא שורש החוק של כל התורה, וכן כשנמצא חלק שהוא בחינת חוק בשאר מצוות הרי הוא מכח שייכותו למצות פרה אדומה.

וכן הוא גם במצות ציצית, שאף שמכל

ביאורים וציונים

וז״ל, וראיתי זה כמה שנים בס׳ מבנו של הרה״ק ר׳ יצחק חיות ואינו תחת ידי כעת וכמדומה ששמו קץ חי, ומובא שם מעשה נורא מרבו של אביו ז״ל שנתגלה לאביו ע״ה אחר פטירתו והוא הי׳ אדם גדול וקדוש וראהו שהוא מאיר מאד בתואר פניו ובמלבושיו רק שהולך ביחפי רגלים, ונתבהל מזה והי׳ לו לבושה גדולה ושאלו על הענין הזה, וא״ל בשביל שלא הי׳ נזהר לילך בעצמו לקבת מעות לעניים והטעם בודאי מפני שהי׳ גדול ומפורסם, ולכן נענש ע״ז שאין לו מלבושים על רגליו, לכן בא מעולם העליון לזרזו בזו המצו׳ ואם יקיים אז יתוקן בזה עונו ונתכפר לו, ומאז והלאה הי׳ נזהר מאוד הקודש תלמידו לילך בעצמו בעבור העניים לקבץ מעות. והתבונן במעשה הנוראה הזו אשר תסמר שערת ראש האדם, ואם צדיק וגדול כזה בעבור שלא הלך לקבץ מעות הי׳ לו עונש ובושה כזה זמן רב, לילך ביחפי רגלים בעולם העליון אשר אין שיעור וערך שהי׳ הבושה נגד כל הנשמות והצדיקים ומה נענה אנן אבתרי׳.

טו. וכן כתב **השלה״ק** (בהקדמתו לחלק התורה שבכתב)

וז״ל, וכדי ללמדך בינה להשכיל ולהבין את הדבר הזה, צריך שתדע כי המצוות כלולות זו מזו, וכל מצוה מתרי״ג מצוות ברוחניותה כוללים כל רוחניות התרי״ג. כי המצוות תלויות בספירות, וכמו שהספירות כלולות זו בזו כנודע במקום אחר, הרי כל מצוה ומצוה היא כלל ופרט, כי בכל מצוה נכללים כל המצוות וכו׳ עכ״ל.

ובספר **ליקוטי אמרים** מהמגיד ממעזריטש זי״ע (אות קע״ט, ובדפוס תולדות אהרון אות קפ״ד) כתב וז״ל, ואין

מצוה שאדם עושה נעשה לו חלק בחלוקא דרבנן לעולם הבא, אבל מצות ציצית היא המצוה הכללית של אריגת המלבוש ובכל שאר מצוות יש ניצוץ של מצות ציצית,

ביאורים וציונים

לך כל מצוה שאינו כלולה מכל התורה כנ"ל כי היא אחדות פשוט אך היא מצומצמת אבל כשמפשיטה מגשמיותה היא רחבה מאוד וכלולה מהכל וגדולה יותר מעולם ומלואו וכו' עכ"ל.

ובספר **דברי חיים** (בדרושיו על חנוכה ד"ה בגמרא מאי חנוכה) כתב וז"ל, וידוע שכל העולם כולו נברא בתורה ונתקיים על ידי התורה וקודם שנתן התורה היה התורה בכח, ובד' מצות בני נח היה בכח כל התורה כולה, דכל אחד ממצות תורה הקדושה כלל מתרי"ג מצות רק שהם בכח.

טז. בספר **אור גדליה** פ' חוקת וז"ל והק' המפרשים שהיה לו לומר "זאת חוקת הפרה" וי"ל ע"פ מה שכתבנו כבר לבאר מה שאומרים בנוסח "לשם יחוד" "תרי"ג מצוות התלויים בה" דהכוונה היא שכל מצוה התורה יש לה ענין מיוחד , עיקר הנקודה של המצוה ונקודה זו היא גם בשאר המצוות אלא שמצוה אחת מיוחדת היא לענין זה בלבד. והמשל לזה, הדרשה על הפסוק ושמרתם את המצות ר' יאשי' אומר אל תהי קורא את המצות אלא את המצוות כדרך שאין מחמיצין את המצות כך אין מחמיצין את המצוות, כדרך שאין מחמיציין את המצות כך אין מחמיצין את המצוות, ע"ש ברש"י. היינו דעיקר הנקודה של מצות מצה היא בזריזות בעשייתה שלא תבא לידי חיצין ודרשיהן שיש ענין של זריזות בעשיית כל המצוות, "מצוה הבא לידך אל תחמיצנה". וכן י"ל לענין מצות פרה אדומה שחק היא ולמעלה מהשגת האדם וכמו שאמר שלמה המלך כשביקש לגלות הטעם של פרה אדומה "אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני", שזו היא הנקודה של המצוה שחק היא ונקודה זו יש גם הכל המצוות שאף שנאמר בהן טעמים ומבינים את ענייהמצוה מ"מ יש בכל מצוה טעם שהוא למעלה מן ההשגה בחינה של חוק, ולכן מתאים הלשון "זאת חוקת התורה" היינו זאת המצוה של פרה היא חוקת התורה החק המיוחד של כל התורה שכל שאר התורה תלוי' בה, שגם בשאר המצוות יש בחינה זו של פרה, הבחינה של חוק שהיא למעלה מבשגת ותפיסת האדם.

ועוד כתב באור גדליה על חנוכה בליקוטי דיבורים אות ח' וז"ל ובאמת בכל מצוה יש בה חלק שהקרא חוק כי התרי"ג מצוות בם תלוין זה בזה כמו שאומרים בהלשם יחוד של כל מצוה "ותרי"ג מצוות התלוים בה ", כי כל מצוה יש בה איזה ענין מיוחד כמו למשל מצות סוכה שהוא ההבדל בין ישראל לעמים כמו שראינו בגמ' ע"ז שלע"ל יתברר שאין לגוים שייכות למצות ע"י המצוה של סוכה וזה נקודה מיוחדת שיש במצות סוכה, אבל בכל מצוה יש נקודה זו וזהו התרי"ג מצוות התלוים בה, וכן בכל מצוה ומצוה יש לזה המצוה איזה נקודה מיוחדת וכן הנקודה של חוק יש בכל המצות ואף שיש מצוות הנקראים משפטים אבל יש בהם נקודה אחת של חוק.

ובספר **אמונת עתיך** ח"ב במאמרים על שבת הגדול וז"ל שמעתי ממו"ר הגאון ר' גדלי' שארר זצ"ל שכל מצוה ומצוה מתרי"ג מצוות יש לה ענין מיוחד שהיא תוכנה של המצוה. וכל תרי"ג מצוות התלויין וכלולות זה בזה, כולן שואבות את ענין המיוחד הזה לתוכם, באופן שכל מצוה יש לה משהו מכל המצוות כולם. דוגמא לדבר, פרה אדומה היא מיוחדת בזה שהיא חוקה בלא טעם. ואם נמצא דרך משל שיש איזה פרט וענין במצות ציצית שהיא חוקה, זה מחמת כוחה של פרה אדומה שיש בתוכה. וזהו שאמרה תורה אצל פרה אדומה, זאת חוקת התורה. כאן נמצא בחינת החוקה של כל התורה כולה. ודפח"ח.

ומאותן הניצוצות פועלים גם שאר המצוות לעשות מהם חלק מהחלוקא דרבנן, אבל מצות ציצית היא השורש של כל חלקי הלבוש. ולכן ניתנה מצות ציצית בצורה של מלבוש.

[אגב, בהיותנו עוסקים בענין הלבוש שנעשה לאדם מהמצוות שהוא עושה, יש לעורר אודות ענין הבגדים הגשמיים שהאדם לובש, שכידוע שבמשך כל הדורות הדגישו דגש חזק על ענין המלבושים[ו], והטעם, כי הוא באמת דבר חשוב במאד מאד. ובדבר זה מצינו ההיפך אצל אומות העולם[ז], שכבודם הוא כשמסירים בגדיהם מעליהם, וכגון במקומות החשובים נוהגים הם להסיר הכובע וכדומה. מה שאין כן להבדיל אצל כלל ישראל ישנה קדושה עצומה במלבושים, והראיה לזה מבגדי כהונה שהקפידה התורה באופני ודקדוקי עשייתם, וכמ״ש (שמות כח, ג) ועשית בגדי קודש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת, שזהו כבודם וזוהי תפארתם. וכך בדיני איזה אדם ראוי להיות שליח ציבור, שצריך שלא יהיו בגדיו קרועים. וכן נוהגין לחבוש כובע בעת התפילה והיא הוספה על הכיסוי הראשון שלובשים על הראש, והוא שהכובע הראשון הוא כנגד מוחין דקטנות,

ביאורים וציונים

יז. בגודל חשיבות ענין הבגדים, כתב בספר אמרי **פנחס** (ערך בגדים) וז״ל, בבגדים יש רזין דאורייתא, דבגדים הם מקיפין של אדם, דכשהשי״ת נותן נשמה לאדם אין כילות לפניו ית׳ כמו המטר כשיורד על מקום אחד יורד מטר על הרבה מילין ומה שיכול נכנס בפנים והשאר הוא בחי׳ אור מקיף לכן צריך האדם לבחי׳ מקיף עד בחי׳ שידין, ולכך יהודי ההולך אצל שר צריך לילך ביופי או טיזליק [בגד עליון] ואם לאו הוא כועס עליו. וכשהשר הולך אצל שר אחר משליך מעליו המלבוש העליון שפושט תחילה מעליו המקיף ובעצמו אינו יודע מפני מה, דבבואה דבבואה לית להו.

ובספר **מאור עינים** (בליקוטים על שיר השירים) כתב וז״ל, אמנם ידע כי התורה היא בכל אדם וכל אדם היא תורה שלימה דכתיב (במדבר יט, יד) זאת התורה אדם, וזה נתבאר כמה פעמים. והנה התורה עצמה היא רוחניות גדולה מאד אלא שנתלבשה בלבוש גשמי לעינינו בכדי לשבר את האוזן ובאמת הכל אחד התורה עם לבושין שלה כן האדם שהוא רוחניותו הנק׳ אדם לגו היא התורה ומלבושיו הם לבושי התורה, וצריך שיהיו לבושיו אחד עם התורה דהיינו שיהיה לבושיו על פי התורה כענין לא תלבש שעטנז גו׳ (דברים כב, יא) וכדומה לזה, ואז כשהלבושים על פי התורה מתלבשת רוחניות התורה בלבוש כראוי והם מוחין ושכלו של אדם, ואם לבושיו שלא כדעת תורה אז גורם התערבות מוחין כי לא יתלבשו במלבושי נכרי, ולכן כתיב לא תלבש שעטנז אז גדילים תעשה לך, רצה לומר גדלות המוחין ושכל שימצאו מלבוש להתלבש כראוי, ומאי דאפקי ציצית בלשון גדילים הוא מטעם זה וכו׳.

יח. בספר **בני יששכר** (מאמרי חודש תשרי מאמר י׳ אות ז׳ בהגה) כתב וז״ל, ועל פי זה תבין מה שאמר הרב הקדוש מהר״פ הנ״ל זצוק״ל, אשר יכול האדם להתבונן המבחן מה בין ישראל לעכו״ם ממנהגיהם, דמנהג ישראל שהבגד העליון (הנקרא טוזלי״ק או איי״ן הו״ל בלשון אשכנז) הוא להם בגד כבוד ולבוש יקר, וכשהולך איש נכבד לבית הכנסת או אפילו אל בית אדם חשוב הולך דוקא מלובש בבגד העליון כי זה כבודו, ואצל העכו״ם הוא בהיפך,

והכובע העליון מראה על מוחין דגדלות[ט]. וכן מרומז בתיבת "כובע", שאותיות הראשונות כ"ו כנגד שם הוי', והאותיות האחרונות ע"ב כנגד המילוי של שם הוי"ה, והוא המילוי הגבוה ביותר, שהוא במילוי יודי"ן, ואלו הם השני כובעים - הכ"ו בקטנות ועל גביו - הע"ב שהוא המילוי המראה על מוחין דגדלות. וכן מרומז במה שאנו קוראין אותו "יארמילקא" היא אותיות "ירא אלקים"[כ]. וההיפך מזה בעמלק שעליו אמרה תורה "ולא ירא אלהים" שאין לו שייכות עם היארמולקא. ולכן ככל שהאדם מקודש יותר ורוצה להרבות כבוד שמים הוא לובש מלבושים נאים ומכובדים ומיוחדים כגון אבנט, ובגדי שבת ויו"ט וכדומה.

ובפרט בבגדי שבת[כא], וע"ד מה שאיתא במדרש על הפסוק במגילת רות (רות רבה פרשה ה׳ ד"ה ויאכל ושתע"ב) שאמרה נעמי לרות ורחצת וסכת ושמת שמלותיך, שרחצת - פי' שתטבול במקוה, ושמת שמלותיך פי' שתלבש בגדי שבת. מכאן א"ר חנינא צריך אדם להיות לו שני עטפים אחד לחול ואחד לשבת עיי"ש, וזהו ענין הטבילה במקוה בערב שבת, שהוא ג"כ מעין הלבשת לבושים חדשים לכבוד השבת[כב], ולכן איתא מהאר"י הק' זי"ע (מובא בכף החיים סימן רס"ב אפילו כשהוא מלובש באיזה בגד עליון שקורין אייב"ר רו"ק מחמת הקור וכיוצא, בהליכתו לבית שרים נכבדים מפשיט מעליו את הבגד העליון כי הוא להם לחרפה, ואמר הרב הקדוש הנ"ל כי זהו הטעם, דישראל יש להם אור מקיף וזהו כבודם ותפארתם, מה שאין כן העכו"ם אין להם מקיף (כמו שכתבתי לך בסוד והנחש היה ערום). הבן.

(ועיין באמרי פנחס ענינים שונים אות קצ"ח).

יט. בספר **אמרי פנחס** (ערך בגדים) כתב וז"ל, אמר כי במלבושי אדם יש כל חכמת הפרצוף, וכל איש ישראל לובש על ראשו ב' מיני כובע, כי הם ב' מוחין.

כ. בספר **אהל יהושע** (אות ח') מביא בשם הרה"ק יהושע מבעלזא זי"ע וז"ל, שמעתי מפי איש א' מפה כי בהיות הרה"צ ז"ל בקארלסבאד שאל אותו גביר א' להגיד לו טעם הדבר מה שנוהגים היהודים לכסות ראשם ביארמילקא והלא בגמ' לא מצינו רק כובע אחד שאמרו כסי רישך ודי בכיסוי אחד ולמה לנו שנים. והשיב לו הה"ק כי יארמילקא הם אותיות ירא אלהים ולכך הולכין ביארמילקא להיות יראת אלהים עלי ראשו. ושאל אותו הגביר הנ"ל א"כ ילכו רק ביארמילקא לבד. והשיב לו דאית יראה עילאה ויראה תתאה והכובע העליון הוא נגד יראה עילאה. והיארמילקא הוא נגד יראה תתאה. ודפח"ח. והעולם אומרים יארמילקא. הוא כמו ירא מלכא.

כא. בענין בגדי שבת עיין בספר **מאמרי קדושת השבת** לר' צדוק הכהן זצ"ל (מאמר ח' - נדפס בתחילת ספר פרי צדיק על התורה) שהאריך בזה הרבה.

כב. בספר **סידורו של שבת** (שורש א' ענף ג' עלה ח') כתב וז"ל, וכל הענין הזה נרמז בטבילת המקוה שאנו טובלין בערב שבת קודש. והקדוש מוהרח"ו (בפע"ח שם) כתב: וצריך לטבול שתי טבילות, אחת לפשוט בגדי חול מעליו, ואחת להמשיך עליו תוספת שבת. והוא על דרך גיטין וקידושין הנזכר. ובאופן שיהיו מעשיו אחר כוונת הלב. פירוש, שקודם יתן אל לבו

ביאורים וציונים

(או"ק מ') שאין לנגב את עצמו אחר טבילתו במקוה בערב שבת, לפי שגם המים של המקוה הם חלק מלבושי שבת[בג].

וכן מספרים על הרה"ק הם"ק מלעבעוויטש זצוק"ל[בד] שפעם הלך לטבול במקוה בערב שבת, ומשמשו שנשא כליו הפיל אחת מאנפילותיו לתוך המים בטעות, ולכן התיישב בדעתו ליקח אחת מאנפילותיו של בגדי החול והחליפה באותה של שבת שנרטבה, ואחר כך כשבא הם"ק מלעבעוויטש לקבלת שבת התחיל לצעוק, "ווי" שאינו מרגיש קדושת השבת ברגלו, שהלבוש של חול עכב את הרגשת קדושת השבת מרגלו. חזינן מזה עד כמה גדולה מעלת המלבושים. וכן מצינו כמה מצוות הקשורים בלבושים כגון מצות ציצית ובגדי כהונה ושלא ללבוש שעטנז וכו'.

אמנם יש להעיר שהרבה פעמים יכולים לצאת טעויות מעסק המלבושים, והוא כשאין האדם לובשם לכבוד ה' יתברך אלא לכבוד עצמו, שאז הרי זה דומה כמו שהלבישם ע"ג דחליל שאין זה ענין המלבושים כי אם לבושה ולחרפה יחשב, אכן אם לובשם לכבוד ה' ולתפארת, אז הוי דבר גדול מאד].

ביאורים וציונים

ומחשבתו לשוב בתשובה שלימה לפני בוראו, כדי שיוכל לפשוט ולהסיר מעליו בגדי חול על ידי הבושת והתשובה כנאמר למעלה, ואז יוכל לגרש מאתו הסטרא אחרא השורה עליו. כי הנה היא מתגרשת ומסתלקת על ידי בחינת המים, כידוע שזו היא טבילת הזבה והנדה, לגרש מעליה כח הסטרא אחרא ששורה עליה בימי נדותה, כי דרך הרע והטומאה לשרות במקום המטונף והמאוס, לכן בעת נדתה שורה עליה הסטרא אחרא, ועל ידי הטבילה במי המקוה מימי החסד תתגרש מאתה ותסתלק. ולכן צריכה שתבוא כולה במים ולא יהיה עליה שום דבר חוצץ בשום מקום בבשרה ובשערה, כדי שתטהר מכל וכל בכל גופה מקום שנוגעין המים ובאין שמה. כן צריך אדם בערב שבת קודש בטבילה אחת להעביר כל הסטרא אחרא מעליו וכו', עכ"ל.

כג. ספר **ראשית חכמה** שער הקדושה פרק שביעי וז"ל והעיקר שצריך האדם לעשות ביום ששי והעיקר בגופו לקנות קדושת שבת ונשמה יתירה היא טבילה במ' סאה כדי לפשוט לבוש רוח חול וללבוש רוח קדושת שבת שהוא רוחא דנשיב מעתיקא שצריך טבילה, וכולי האי ואולי שישרה עליו אותו הרוח הקדוש. ומהם התשובה בהרהור ומעשה, והכלל כי זריזות ונקיות וטהרה כולם צריכים להעשות בערב שבת כדי שתשרה אחריהם הקדושה שהיא קדושת שבת ועל ידי הכנות אלו תהא דירה נאה בלבו ואבריו נאים ונשמתו ובהחסר ח"ו אלו אין תיקון כלל ואין הקדושה מוצאה מקום לנוח.

כד. בספר **שמע שלמה** (דף ל"ח) הביא מעשה מהרה"ק ר"ש מקרלין וז"ל, באחת השבתות התלונן רבינו בצער שברגלו השמאלית אינו מרגיש את קדושת השבת, אמר כך בליל שבת, וחזר ואמר בשבת בבוקר, עד שהבחין המשמש בצערו של רבינו, ונזכר שהסיבה לכך כי מנהגו של רבינו היה להחליף כל בגדיו לכבוד שבת, מכף רגל ועד ראש, באותו ערב שבת כשהלכו לבית המרחץ נפלה לארץ גרב אחת מהגרבים שהיו לצורך שבת ונתלכלכה, נתן לו המשמש את הגרב הישנה שלבש מקודם, היות ואף היא נראתה כחדשה, זו היתה סיבת תלונתו, כשהוחלפה הגרב - הונח לרבינו ונרגע. (וכן מובא גם בתורת אבות בסוף הספר).

והתורה היא המזון לנשמות שעסקו בעולם הזה בתורה לשמה וכמ״ש בזהר ויקהל דף ר״י, ומהו תורה לשמה, ולשמה היינו כדי לקשר נפשו לה׳ על ידי השגת התורה איש כפי שכלו כמ״ש בפרי עץ חיים. והיינו שיקשר נפשו לה׳ יתברך ולימודו יהיה לשם השכינה הקדושה, וזהו ענין ״תורה לשמה״.

והנה המדרגה של לשמה כפי שמפרש אותה הבעל התניא, היא מדרגה גבוהה מאד, וזהו עפ״י דרכו של הבעש״ט ותלמידיו זי״ע.

ובאמת יש כמה מדרגות בלשמה ובכל דור ישנה המדרגה השייכת אליו, והצדיקים האחרונים כבר אמרו שאין לתבוע בדורנו תורה לשמה כפי שהיה בדורות הראשונים[כה].

וידוע המעשה שהיה עם בעל שו״ת מהרש״ם[כו] והובא בהקדמת

ביאורים וציונים

כה. **בשער הגלגולים** הקדמה ל״ח וז״ל פעם אחת שאלתי למורי ז״ל, איך היה אומר לי שנפשי היתה כ״כ מעולה כנז״ל, והרי הקטן שבדורות הראשונים, היה צדיק וחסיד, שאין אני מגיע לעקבו. ואמר לי, דע לך, כי אין גדולת הנפש תלויה כפי מעשה האדם, רק כפי הזמן והדור ההוא. כי מעשה קטן מאד בדור הזה שקול בכמה מצות גדולות שבדורות אחרים כי בדורות אלו הקליפה גוברת מאד מאד לאין קץ, מש״כ בדורות ראשונים. ואלו הייתי בדורות הראשונים, היו מעשי וחכמתי נפלאים מכמה צדיקים הראשונים. ושחז״ל על נח תמים היה בדורותיו, ואלו היה בדורות צדיקים היה יותר צדיק, ולכן שלא אצטער על זה כלל, כי בלי ספק יש לנפשי מעלה גדולה על כמה צדיקים הראשונים מזמן תנאים ואמוראים.

בבני יששכר לחנוכה מאמר ד׳ אות קמ״ד וז״ל ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם והוא על פי מה שכתב האריד״ל להיות דגברה הסטרא אחרא עתה ומעט מעשים טובים שעושים ישראל בזמן הזה הוא חשוב מהרבה שעשו התנאים בזמנם עכ״ד. וזהו שאומרים גם בכאן בהודאה ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם (עומד לימינם לטעון בעבורם נגד מידת הדין) בעת צרתם, רצ״ל שזאת היתה הטענה שהיא כעת בעת צרתם בשעת תגבורת הסטרא אחרא, ומעט מעשים טובים וזכיות שיש בידם הוא חשוב כהרבה שעושים בשעת הרוחה, והוא טענה מופלגת ע״כ

ובספר **נועם אלימלך** פרשת וישב וז״ל ע״ד ששמעתי משל מתוק מפי אדומ״ו הרב המגיד דק״ק ראויני ולה״ה והוא שאנו רואים שכעת אשר אנחנו בגלות המר יש בני אדם שזוכים לרוח הקודש בקל יותר מבימי הנביאים שהיו צריכין השבעות והתבודדות רב כידוע כדי שישיגו הנבואה ורוח הקודש. ואמר משל נפלא ומתוק למשל המלך שהוא במקום כבודו בביתו בחצירו בפלטין שלו ויבא איזה אוהב המלך וירצה להזמינו לסעודתו לביתו אזי בוודאי יכעוס עליו המלך כי אין זה כבוד של מלך לצאת מפלטין שלו לבית אחרים גם אם יהיה הסעודה גדולה עד למאוד. ובלתי אפשרי שיזמין את המלך לביתו עד שיכין כל הכנות ויעמיד מליצים ופרקליטין גדולים שימצא חן בעיני המלך שיבא לסעודתו. אבל כשהמלך נוסע בדרך ורוצה ללון בדרך אזי כאשר ימצא מקום נקי באכסניא נקי אף אם בית המלון הוא בכפר אם הוא רק נקי אזי זה בית מלונו ללון שם והנמשל מובן ממילא בזמן שבית המקדש קיים והיה שכינת כבודו בבית קדשי הקדשים אזי אם היה אדם רוצה לשאוב רוח הקודש או נביאות היה צריך עבודה גדולה כמו שמצינו בשמחת בית השואבה ששם היו שואבים רוח הקודש. אבל עתה בגלות המר הגם השכינה קדושה גלתה עמנו ובעוונותינו הרבים היא נע ונד בארץ ותשוקתה מאוד מצוא מקום דירה לשכון בה. ואם

ביאורים וציונים

מצאה מנוח מקום נקי אדם שהוא רק נקי מעבירות וחטאים אזי שם היא דירתה ודפח״ח.

ובספר **שומר אמונים** מאמר צהלי ורוני פרק א׳ וז״ל כל עיקר הסתכלות הבורא ברוך הוא על העולם בשביל הצדיק הגורם לשכינה תענוג ותפארת, בפרט בעידן צר וחשך ובדור חשוך ואפל, אז יותר חשוב אפילו תנועה קטנה לכבוד ה׳.

וזה לשון הספר הקדוש **חסד לאברהם** (בעין כל נהר כ״ד) ואם תאמר כיון שנסתם השפע בכלל, אם כן מה יתן ומה יוסיף העוסק בתורה ובמעשים טובים או אם יפגום ח״ו, ויש לומר כי העושה מצוה בעת הזאת, הוא עושה סמך אל השכינה ומושך לה שפע קצת כמו זיעה בעלמא, ועם כל זה יש לו שכר טוב בעמלו, ועל זה נאמר (ישעיה סו י) שישו אתה משוש וכו׳, כי הוא עושה לה ממך, ואדרבה שכרו יותר גדול, והעד על זה בת מלך בהיותה יושבת בהיכל אביה המלך ואחד מעבדיה יעשה לה איזה עבודה ודאי תשלם לו שכר, אבל לא שכר כל כך כמו שאם תהיה הוץ להיכל המלך בדוחק ובגלות, ואם העבד יתן אז אפילו דבר קל כמו עשב לח להבריא נפשה, הוא חשוב בעיניה מכל אילי נביות אשר היה בשעת הממשלה, עד כאן.

ועוד כתב שם וז״ל, כי העבודה זו המועטת בזמן הזה, הוא יותר חשוב מכל אילי נביות שהיה בזמן שהיה בית המקרש קיים, וכן על דרך זה הוא הפגם ח״ו, מי שפוגם עכשיו בשעת גלות המר הזה שגורם שגם מיעוט השפע נחסר, ואז כביכול בכעס ודין, והקלה מן הסיבות ח״ו על ידי זה תתהפך לדין חזק ותקיף, וזה טעם צרות התכופות זו לזו בגלות המר הזה מה שלא היה כן בכל שאר הגליות, עד כאן לשונו.

הרי תראה כי כל מה שהחשכות ביותר וביותר, יותר חשוב ומקובל למעלה אפילו מצוה קלה בחשיבות גדולה עד למאוד, לכן כתוב בכתבי הקודש של ר׳ ח״ם וויטאל שגילה לו רבינו האר״י ז״ל שעכשיו דבר קטן ומצוה קטנה, עולה יותר מכל מצות גדולות ורמות של ימים הקדמונים וכו׳

ועוד כתב בשומר אמונים במבוא השער פרק ב׳ וז״ל ואיש כזה אשר אינו רודף אחר שטותים והבלים ודברי פאליטיק ושקר, ומוסר עצמו וכל אשר לו על הקב״ה, ובפרט בדור שפל כזה אשר לא היה כמותו מימות מתן תורתינו הקדושה, לכן עכשיו דייקא הגם קצת עבודתינו חשוב ומרוצה מאד בלי ישוער ובלי יסופר.

כמו שכתוב **בשבחי ר׳ חיים ויטאל זי״ע** וז״ל שם, פעם אחת שאלתי למורי ז״ל איך היה אומר לי שנפשי יש לה מעלה כל כך, והרי קטן שבדורות הראשונים היה צדיק וחסיד שאין אני מגיע לעקבו, ויאמר אלי דע כי גדולת הנפש אינה תלויה כפי מעשה האדם הנראה לעינים, כי בוחן לבות וכליות השם יתברך, רק כפי הזמן והדור החוא, כי מעשה קטן מאד בדור הזה, שקול ככמה מצות בדורות הראשונים, כי [בדורות האלו] הקליפה והרע גוברת מאד מאד עד אין קץ, מה שאין כן בדורות הראשונים, ואלו הייתי אני חיים באותן הדורות, היו מעשי וחכמתי נפלאות ועולות מכמה צדיקים הראשונים, עכ״ל.

ואם כן מה נענה בדור הזה אשר עם כמה אלפים ורבבות מדריגות נתקטן הדור מאז ועד עכשיו, ובוודאי הוא החשיבות מקצת העבודה גבי קודשא בריך הוא בזמן הזה מאד מאד בלי שיעור, ועיקר שלא להתחבר עצמו עם רשעים ומסיתים ומדיחים ח״ו, ולא לסור ח״ו מדרכי אבותינו ואמהותינו הקדושים והצנועים.

בספר **תורה אור** פ׳ וישלח דף כ״ה ע״ד וז״ל והנה הקרבנות הם העלאת מ״ן להיות ריח ניחוח דהיינו כמו ריח שהוא משיב את הנפש כך הקרבנות הם מעלים מ״ן בבחי׳ ריח שיהיה ניחוח להוי״ה גילוי המשכת והשראת שכינתו שיהא שורה ומתגלה בחי׳ אלקות בנפשו וזהו ניחוח לשון ירידה דהיינו שיהא ירידה והשתלשלות אלקות מעילה לעילה עד שיכנס ויתגלה בנפש האדם בתוכו ובפנימיותו ממש והטעם כי הנה ענין העלאת מ״ן היינו כמו שמביאין למלך דבר חדש בכדי שיפנה אל בקשה הקטנה

ביאורים וציונים

והנמוכה לגבי מעלת ומדרגת המלך. שע״י דבר חדש הוא ממשיך לב המלך כמו ע״י צפור המדברת הגם שבנ״א מדברים בבינה יתירה אך מצד החידוש שהצפור תדבר עי״ז ימשיך ויעורר לב מלכים אין חקר שיפנה לבקשת ההדיוט. ולכן העלאת מ״ן תלוי באתעדל״ת דייקא נפשות ישראל המלובשים בגוף כו׳. הגם שהמלאכים עומדים ברום עולם ותמיד משבח ימ״ב בלי הפסק אומרים ביראה קדוש גם בדעת יותר ידברו שהשגתם גדולה ועצומה ומתענגים על ה׳ לאין קץ. משא״כ למטה שיש מחשבות זרות רבות הטורדות ומפילות לב האדם וגם האהבה שמעורר חולפת ועוברת ויש לה הפסק וכו׳. אך בשביל החדוש שבזה שהרי כח זה באדם למטה להיות מדבר הוא מאכילה ושתיה. ומי שאינו אוכל ג׳ ימים נעשה חלוש ואין לו כח הדבור בשלימות וכן כמה מניעות שתלוי בגשמיות כמו מניעת הקור כו׳ הרי כח הדבור שלמטה שחיותו מדברים גשמיים דבר זה יקר מאד בעיני ה׳. וכמשל צפור הנ״ל.

ובליקוטי אמרים להרה״ק מו״ה דוב בער זצ״ל סימן ע״ז וז״ל הרחק משכן רע דהנה היום בזמן הגלות הוא בקל להשיג רוח הקודש יותר מבזמן הבית כמשל המלך כשהוא בבית מלכותו אי אפשר להתקרב אליו כל כך כמו שהוא בדרך שאז יוכל להתקרב אליו כל מי שירצה אפילו בן כפר שאין הגון לבא לפני המלך בבית מלכותו ובדרך בפונדק שלו יכול לבא לפניו ולדבר עמו כך היום בגלות כשאדם מחשב בדביקות השי״ת מיד שורה עמו ושוכן אצלו בכן ראוי לאדם שיתרחק עצמו מן התאוות ומחשבות זרות בכדי שלא יפרד ממנו ית׳ רק יעשה כל מעשיו לשמו ית׳ וזהו הרחק משכן ר״ל ממי ששוכן אצלך הרחק הרע.

ובספר **תולדות יעקב יוסף** פרשת עקב בסוף ד״ה מצוה והלכת בדרכיו להדבק וז״ל ובזה מבואר שזה ששוקל גם במדת הענוה ותופס מדת בינוני חכם יחשב כי הוא תועלת וחכמה נפלאה בענין עבודת הבורא , שלא יהיה נמאס בעיני עצמו , רק יאמר מתי יגיעו מעשי למעשי אבות הראשונים, ובפרט בזמן הזה שהשכינה בגלות שלא מצאה היונה מנוח לכף רגלה, כי מיד בהבין אדם מעשיו לשם שמים בכל דרכיו נתקרב יותר מדורות הראשונים שהיה הרבה צדיקים בעולם, מה שאין כן בדור הזה כי גמר חסיד שיעשה חסד עם קונו ודאי ראוי לאיש לאזור כגבר חלציו לגמול חסד עם השכינה ואז נעשה כסא אל מדת החסד, כמו בדורו של אברהם שלא היה עזר לשכינה כי אם על ידי אברהם, כך עתה שאין איש שם על לב לעשות עזר וסמך להשכינה בגלות המר הזה כי אם מעוטי דמעוטא, השם נפשו בכפו ודאי נעשה כסא אל השכינה במדת החסד, והשי״ת יעזרנו לעבדו באמת ובתמים וכו׳

כו. בספר **ילקוט מהרי״א** מביא הסיפור וז״ל, אחר הסתלקותו של הרה״צ מסטרעטין ז״ל הלך הגאון רבי שלום מרדכי הכהן - המהרש״ם מבעזאן זצ״ל זמן מה שובב מבלי ליתן נייח לנפשו ולא יכול ליתן עצות בלבו לאיזה צדיק יסע להסתופף בצלו אחרי אשר עד כה ועוד מילדותו היה דרכו תמיד להסתופף בצל איש קדוש, וכמעט קץ בחייו. ופעם א׳ בלילה נדמה לו בחלום שנחלה ושבק חיים לכל חי והביאו אותו לב״ד של מעלה והתחילו לדון אותו ונפרטו כל מעשיו שעשה כל ימי חייו עד כה והיו מימינים ומשמאלים זה אומר בכה וזה אומר בכה, ושמע שמליץ טוב אחד המליץ עבורו שלומד תורה לשמה הרבה, וקפץ המקטרג ואמר את כל תורתו אפיח ברוח אחד ולא ישאר מאומה, והתחילו מדיינים זה כנגד זה וגברו המקטריגים ויצא הפסק שיובילוהו לגיהנם, ומסרו אותו למלאך א׳ להובילו ויעוף עמו ושאל הוא להמלאך לאיזו דרך מוליכין אותי והשיב לו שליח ב״ד אני ואינני יודע עוד רק יודיעו לי ואז אראך מקומך, ופתאום באמצע הדרך נשאר המלאך עומד ואמר לו נשוב לבי״ד כי שמעתי קול אומר שאשיב עמך, וחזר ושאל אותו מה זה ביאה ומה זה שיבה, והשיב לו המלאך הלא אמרתי אליך ששליח בי״ד אני ופקודתם שמרה נפשי ואני

ביאורים וציונים

מצווה ע״ז, ואין אתי יודע עד מה להשיב לך. ובבואו בחזרה לבי״ד שלמעלה שמע קול גדול איך שאחד צעק בקול רוגזה ובכעס מה זה הדין שאתם דנים בעת הלזו, הלא המליצו על האברך הנ״ל שלמד תורה הרבה בהתמדה גדולה והכי העתים הללו בזמנינו אלו שהארץ מזוהמה יהיה כמו העתים והזמנים שהיה בימי התנאים או בימי האר״י הקדוש זלה״ה אשר אז דקדקו כחוט השערה עליהם, הלא העת ההוא האויר מזוהם וסיטרא אחרא גברה ושולטת בארץ בעולם התחתון, ואם המצא תמצא אחד בעיר אשר לומד תורה ביראה ובהתמדה גדולה, ולילות כיום שם לתורה ולתעודה תחפשו עליו דקדוקי עניות, אני אינני מסכים על הפסק שלכם ואני מבטל אותו שיהיה בטל כחרס הנשבר, ואני גוזר שיקרעו הפסק וישיבו את האברך לעולם לשלום, כי שלום שמו שלום בגופו שלום בתורתו שלום בממונו.

ובשמעו את הקול הזה הפציר מאוד בהמלאך אשר תפסו שיאמר לו מי הוא זה הסניגור שלו, והשיב לו המלאך שאין לו רשות לגלות מסתירה דבי דינא כי הסניגור הנ״ל הוא צדיק אחד מעולם התחתון עודנו בחיים חיותו, ובא יבא בכל פעם לבי״ד שלמעלה ומראים לו הפסקים של הבי״ד אם הוא מסכים עליהם וחותם עליהם בגושפנקא שלו, ובקש ממנו עוד הפעם בהפצרה רבה שיאמר לו מי הוא זה הצדיק הנוכחי, והשיב לו עוד הפעם לגלות לך לא אוכל בשום אופן כי אין לי רשות כאשר אמרתי לך, אבל בזאת אאות לך ואעשה עמך חסד אחרי שמוע את דברי המגלין עבורך מצאת חן בעיני, ארים אותך למעלה ומשם תראה מי הוא זה, אם תכירהו מה טוב, ורק רגע א׳ אתפוש אותך למעלה לא יותר וראה בעיניך, ומילא מבוקשו והרים אותו וראה צורה אחת, אך לא ידע מי הוא זה כי לא ראה אותו מעודו, והקיץ משנתו וזכר כל החלום בפרוטרוט כמו שנראה בהקיץ, והיו פניו זועפים ותפעם רוחו בקרבו. ובבקר כאשר בא אביו העירה והיה דרכו תמיד לבקרהו בכל יום ראה אתו כי ברע הוא ופניו זועפים, שאל אותו בני למה פניך זועפים מסתמא יש לך איזו עגמת נפש ח״ו, ספר נא לי והוא התאפק מלספר לו וגזר עליו בגזירת כיבוד אב שיספר לו את כל הנעשה, וסיפר לו את החלום הנ״ל ואז אמר לו אביו הלוא חלום טוב הוא כי ראית הפתרון שנקרע ונתבטל מאתך הגזר דין, ומעתה בוודאי חי תחיה, ואמר הוא לאביו הלא אין חלום בלי דברים בטלים מי יודע איזו דבר הוא מדברים בטלים, ואביו ניחם אותו בדברים טובים.

אך לא עברו ימים מועטים אשר נפל למשכב בחולי מסוכן ושכב עלי ערש דוי והרופאים אמרו נואש כי אין תרופה למחלתו, ולא יוכלו לתאר את גודל הצער מאבותיו וכל המשפחה ואנשי שלומו והן היה לו אח אחד הצעיר ממנו הוא ניהו הרב וכו׳ מו״ה יעקב ז״ל אשר נדפס ממנו קו׳ שושנת יעקב בספר משפט שלום, והאח הנ״ל דר אז בעיר קאלאמיי והודיעו לו שיבא תיכף לזלאטשוב יען שאחיו נחלה וצריך רחמים, וכאשר נודע לו גמר אומר ליסע לבקרהו והן אחיו ה״ר יעקב הנ״ל הי׳ מחסידי של הה״צ ר׳ אייזיקיל מזידיטשוב ז״ל והסתופף בצילו והדרך מקאלימיי לזלאטשוב הוא דרך חאדרוב סמוך לזידיטשוב, ובנסעו נסע מחאדרוב לזידיטשוב וכאשר בא להרה״צ ז״ל ונתן הפתקא של אחיו השיב לו הרה״צ ז״ל לאחיך החולה כבר הוטב ובעזה״י יוחזר לאיתנו בקרוב, כי הלא שלום שמו שלום בגופו שלום בתורתו שלום בממונו. והביט הר׳ יעקב הנ״ל במורה השעות לראות את השעה והרגע שברכו הרה״צ הנ״ל בברכתו, וכאשר בא לזלאטשוב נסו לקראתו בבשורה טובה שת״ל הוטב לאחיו, וכי הרופאים אמרו שבלילה הלזו הלך החולאת ויש תקוה טובה שיתרפא ושיוחזר לאיתנו בעזה״י. והיה באותה שעה ובאותה רגע שברכו הרה״צ ז״ל הנ״ל. וכאשר שב לאיתנו סיפר לו אחיו הנ״ל את כל הנעשה וכי היה אצל הרה״צ מזידיטשוב, והרה״צ ברכו בברכה הנ״ל כפי אשר שמע בהחלום, אז גמר בדעתו ליסע להרה״צ הנ״ל להכירהו אם זה הוא הסניגור אשר

ספרו עה״ת תכלת מרדכי ונבתבנו בקיצור. כשהיה בגיל צעיר אחר נישואיו, היה לומד תורה בהתמדה רבה ופתאום נחלה במחלה חמורה ומצבו היה הולך ומתדרדר עד שכבר נתייאשו כל הרופאים מרפואתו. והיה ויכוח בין בני משפחתו על ששמעו שהרה״ק רבי אייזיק׳ל זידיטשובער זצ״ל יכול לפעול ישועות, ואולי כדאי לילך לבקש ממנו שיפעול רפואה בעד המהרש״ם. לבסוף שלחו אליו שליח, ואמר לו הרה״ק רבי אייזיק׳ל שכבר יש לו רפואה, והשליח ציין לעצמו אותו הזמן. ואכן כך הוה והמהרש״ם הגיע למצב של ״קריזים״ שהוא המצב באותו חולי שאם מתגבר הגוף על החולי באותו רגע אז ידוע שיחיה, ואם לא ח״ו להיפך, והוא עבר הקריזים והתחיל להזיע שהוא סימן טוב לרפואה.

וכשעבר זמן מה פתח המהרש״ם את עיניו, וסיפר להסובבים אותו שהיה לו חלום, שהביאו אותו לפני הבית דין של מעלה לדונו אם לחיים או ח״ו וכו׳, והתחילו מלאכים שונים להביא מעשיו לפני הב״ד הגדול, והביאו עגלות עגלות מלאות בתורה שלמד בהתמדה רבה כיאות לגדול בתורה כמו המהרש״ם, ושמו אותם על כף המאזניים. ואז בא קטיגור אחד ממלאכי החבלה ונפח את כל התורה מהמשקל וחזרו להכריעו לכף חובה, בטענה שתורה זו לא למד לשמה וממילא לא חשוב התורה להצילו. והנה באמצע הדיון נעשה פתאום עירבוביא ובהלה בשמים והביאו דיין חדש דיין צעיר בזקן שחור להיות האב בית דין, והוא צוה להתחיל את הדין תורה מחדש, ועוד הפעם הביאו את העגלות מלאות בתורה, וכשבא

ביאורים וציונים

ראה אז בחלומו כאשר המלאך הגביהו. ונסע אחר עבור איזו זמן כאשר שב לאיתנו הראשון וכאשר דרך על מפתן בית הרה״צ הנ״ל ז״ל הכיר תיכף הצורה שראה אז והליץ בעדו, ונתבהל מאוד ונשאר עומד על המפתן ופג רוחו והשתומם, וכששב רוחו קיבל שלום ושאל אותו הרה״צ האם לומד בהתמדה ובירך אותו בברכה כזה הנה שמך שלום, שלום בגופו שלום בתורתו שלום בממונו.

ומאז בכל פעם שהי׳ אצל הרה״צ הנ״ל בירך אותו תמיד בברכה הנ״ל, וכאשר נתקבל לרב אב״ד לעיר פאטיק נסע טרם שעקר דירתו לשם לקבל ברכת הרה״צ הנ״ל וציוה הרה״צ לבנו הרה״צ ר׳ אלי׳ ז״ל ליתן לו ספסל לישב עליו ולכבד אותו עם יין ופת הבאה בכיסנין (לֶקַח), והוא נתן להרה״צ הנ״ל את הפתקא ובירך אותו בברכה הנ״ל והניח הפתקא על השלחן ובתוך כך היו כמה וכמה אנשים שנתנו פתקאות, ופשט הרה״צ את ידו לתוך הפתקאות הנ״ל והוציא את הפתקא שלו וקרא אותו עוד הפעם ובירך אותו עוד הפעם בברכה הנ״ל והניח עוד הפעם הפתקא. ונפלו עוד כמה פתקאות ופשט ידו עוד הפעם והוציא הפתקא ובירך אותו בברכה הנ״ל כן הי׳ שלשה פעמים, ובכל פעם פשט ידו והוציא הפתקא בלי שום חיפוש רק פשט ידו ולקח הפתקא, ובכל פעם ברכו בברכה הנ״ל ואח״כ נתן לו ברכת הפרידה וליוה אותו עד הפתח זי״ע ועכ״י. (הסיפור מובא ג״כ בספר תכלת מרדכי בהקדמת בן המחבר).

עוד הפעם הקטיגור לסלקם בטענה שלא למד לשמה, התחיל הדיין לצעוק עליו, איזה טענה היא זאת, הלא בדור כזה, דור שפל מאד, ודאי לא מדקדקים על טענת "לא לשמה", וכל מי שלומד בהתמדה אי אפשר לדייק בתורתו - והלא הוא היה "עהרליכער איד". וכך יצא הפסק והמהרש"ם יצא זכאי, ובאותה שעה פתח את עיניו. וכשחזר השליח מזידיטשוב נתברר שבאותו זמן שאמר לו שיהא לו רפו"ש היה הזמן של הקריזיס והחלום ודיון בשמים, ואחר זמן מה נתרפא לגמרי.

המהרש"ם לא הכיר את הרה"ק רבי אייזיק'ל, אולם בהיות שהובנו הדברים שישועתו באה לו על ידי הרבי מזידיטשוב גמר בדעתו לילך אצלו להודות לו. וכשבא אצלו וראהו מיד התעלף, שהכירו שהוא היה הדיין החדש שהביאו שהפך דינו לזכות לחיים. ואמר לו הרבי, אברך, עתיד אתה להיות מורה הוראה בישראל, תראה שכל מה שיהא אפשר לך להקל ולהתיר דברים ע"פ תורה תפסוק להיתר[כז], שאין שום ענין להחמיר ולהכביד על כלל ישראל, רק צריך ללמד זכות ולהקל בכל מה שאפשר ע"פ תורה.

ואכן ידוע שבפסקי המהרש"ם יש קולות נוראות, עד שכתב עליו בעל הדרכי תשובה, שהוא מביא דברי המהרש"ם רק להראות שאין ההלכה כמותו, שהוא הקיל יותר מדי והפריז על המדה. אמנם למעשה הננו רואים שבאמת הפוסקים מקבלים וסומכים על פסקי המהרש"ם, וכבר אמרו גדולי עולם שאין בכח האחרונים להכריע נגד המהרש"ם וכבודו במקומו מונח.

הרי חזינן מזה שצריך להקל בענין גדר לשמה כפי כח ומדרגת הדור, ופשוט שאם בזמן המהרש"ם הוצרכו להקל במדרגת לשמה, כל שכן בימינו. והנה כלל נקוט בידינו שהתורה היא נצחית ושום דבר לא נתבטל, והא דדיברו חז"ל במעלת העוסק בתורה לשמה וכן הא דאמרו בזוה"ק שהתורה הוא מזון הנשמה, הרי זה מציאות השייכת גם לזמנינו, ואם נאמר

ביאורים וציונים

כז. בספר **בני יששכר** (מאמרי חדש אלול, מאמר ב', בריית כרותה) כתב וז"ל, ועל פי דברי הגדולים פירשתי בטוב טעם הא דאמרו רז"ל (ברכות ח.) גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים דכתיב (תהלים קכח ב) יגיע כפיך כי תאכל אשריך (בעולם הזה) וטוב לך (לעולם הבא) עכ"ד, וקצרתי לשון הגמרא עיין שם, וידוע דהמאמר הזה קשה להלום לפי פשוטו, ופירש בו הרב הקדוש בעל השל"ה דהכוונה, יש מי שהוא ירא שמים בכל דבר, ופורש מכל דבר ספק בחוששו פן יבוא לנגוע בקצה האיסור (עיין תשרי מאמר י סימן ז), והנה יש מי שמייגע את עצמו בתורה וממציא היתרים על פי התורה בדבר שנראה כספק איסור, הנה יאכלו ענוים וישבעו הנה הוא אוכל ונהנה מיגיעו, הנה נהנה מיגיעו כזה הוא גדול מירא שמים המחמיר, דנהנה מיגיעו כזה טוב לו בזה ובבא, עכ"ד ע"ש, אבל קשה לפי זה וכי סלקא דעתך שהירא שמים לא יהי' לו שכר רק בעולם הזה ולא בעולם הבא, אבל לפי הנ"ל יתכן, דהנה לעולם הבא שואלין לאדם עצמו הדין וההלכה, מי שדרכו היה בעולם הזה לייגע את עצמו בתורה להמציא קולות על פי התורה, אז טוב לו גם לעולם הבא שיפסוק הדין לקולא על פי התורה, מה שאין כן הירא שמים בלי יגיעה בתורה יחמיר, הבן הדבר.

שלימוד התורה כפי שהוא בדורינו אינו לשמה הלא ח״ו בטלו דבריהם, אלא ודאי שאין תובעים מאתנו את הלשמה שהיה בדורות הקודמים היות שאין לנו את הכלים לכך.

ובנוסף לזה יש בדורינו מניעות ועיכובים שלא היו בדורות הקודמים, והוא מחמת פחיתות הדור שבו הננו חיים. ויש לרמז עפ״י הקדמת הערבי נחל[כח], שמבאר קושית הגמרא (במסכת שבת דף נו ע״ב)

ביאורים וציונים

כח. בספר **ערבי נחל** (פ׳ שלח דרוש א׳) כתב וז״ל,

בהקדם ש״ס דמס׳ שבת דרבי שמעון סבירא ליה סותר על מנת לבנות במקומו חייב, דהוה ליה מקלקל על מנת לתקן מאחר שעושה לצורך בנין. משא״כ סותר על מנת לבנות שלא במקומו פטור משום דהוי מקלקל, ואע״ג שכוונתו לבנות מ״מ כאן לא יבנה ממילא השתא מיהת מקלקל הוא וכל המקלקלין פטורים. ופריך הש״ס, מכדי כל מלאכת שבת ממשכן גמרינן ובמשכן סותר על מנת לבנות שלא במקומו הוי, דהא פרקו במקום זה ונסעו למקום אחר ושם הקימוהו. ומשני, שאני התם כיון דכתיב על פי ה׳ יחנו ועל פי ה׳ יסעו, כסותר על מנת לבנות במקומו דמי ע״כ.

והנה בעת למדי גמרא זו אשתומם כרגע חדא, שאין מובן כל זה שמחמת שכל מסעם על פי ה׳ היה לכן הוא כסותר על מנת לבנות במקומו, והדבר מתמיה מאד, והרי כל דברי רז״ל אין בהם דבר רק, ואם רק הוא מכם מחמת מיעוט התבוננות. ואחר שנשתוממתי כרגע חדא נפל לי בדעתי ביאור דבריהם באמתה של תורה בעזרת ה׳, והוא דגם בפסוק זה עצמו יש לדקדק, הלא ביאר שם תחלת הפרשה איך שבנסוע הענן יסעו ובנוחו ינוחו, וא״כ דבר זה הוא מושכל ראשון כי הנסיעה והמנוחה של הענן בודאי היה בדברי השי״ת והשגחתו, וא״כ מה צורך עוד להודיענו על פי ה׳ יחנו כו׳. וגם לשון ״על פי ה׳״ אין לו מובן דהול״ל על ידי דברי ה׳ וכדומה.

אלא האמת הברור הוא על פי דברי הזהר וכתבו האר״י ז״ל שהקשו הלא נודע שאיסור קדשים בחוץ שחייבין עליו כרת עבור כי אין מקום להקריב קרבן אם לא בבית המקדש שעומד בארץ ישראל ושם עשר קדושות המבוארים בכלים [פ״א ו-ט] אבל חוץ לארץ אינו סובל קדושת הקרבת הקרבן, ואם כן איך בכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר בחוץ לארץ הקריבו קרבנות אצל המשכן. ותירצו שכמו שמצינו ביעקב [חולין צא:] קיפל הקב״ה את כל ארץ ישאל והניחו תחתיו, כך היה הענין בזה, שמעת צאתם מארץ מצרים אזי בכל מקום שהיה חנייתם היה שם כל עשר קדושות של ארץ ישראל והיו שורים במחנה לויה, ומקום המשכן היה ממש מקום המקדש וכל הקדושה שמקומה לשרות במקום בית המקדש היה שם במקום שהוקם המשכן, ולכן הקריבו שם קרבנות, ולא זו בלבד שבמקום חנייתם היה שם כל קדושת ארץ ישראל אלא גם בעת נסעם נסע ארץ ישראל עמהם וכל הקדושה של ארץ ישראל יעו״ש.

והנה לכאורה מי איכא מידי דלא רמיזא באורייתא, והיכן רמוז דבר זה. אלא הענין כי נודע שהקדושה השוכן והמשגיח בארץ ישראל הוא מדת מלכות הנקראת ארץ ישראל, ונודע שמדה זו נקראת פה כמבואר במאמר אליהו ז״ל [הקדמת ת״ז יז.] מלכות פה כו׳, והיא הנקראת פי ה׳ כנודע. ממילא לפי זה דברי הזוהר מפורשים במקרא דקאמר על פי ה׳ יחנו, ר״ל שחנייתם היה על מקום הנקרא פי ה׳, ולא זו בלבד בעת חנייתם אלא שגם ועל פי ה׳ יסעו, שהמסע שלהם היה ג״כ על המדה הנקרא פי ה׳, שכל מקום שהלכו הלך עמהם ארץ ישראל וקדושתו, והשתא שפיר קאמר הש״ס הואיל דכתיב על פי ה׳ יחנו כו׳.

דאיך נחשב פריקת המשכן למלאכת סתירה, הלא לא היה סותר על מנת לבנות במקומו, ותירצו, כיון דכתיב על פי ה' יחנו, כסותר ע"מ לבנות במקומו דמי. ולכאורה עדיין קשה דהרי סוף סוף אינו מקומו, והוי סתירה שלא לבנות במקומו ואין זה צורת המלאכה. ותירץ הערבי נחל ע"פ מש"כ האר"י הק' שמקום בית המקדש הלך עם כנסת ישראל במדבר, וממילא הוי סותר על מנת לבנות באותו מקום ממש, וזהו על פי ה' - שפי ה' היא מדת המלכות המכוונת למקום המקדש. ואם כן שמקומות יכולים לזוז ממקום אחד למשנהו, י"ל שמה שכתוב על מצרים בדורו של יוסף הצדיק ע"ה שהיתה ערות הארץ, ואם כן בלי ספק שכהיום המקום שנקרא ערות הארץ הוא כאן באמריקא, וזה גורם טמטום הלב והמח, ומקשה על לימוד התורה בכלל, קל וחומר בלימוד תורה לשמה באמת, וכדי להתגבר על תוקף ערות הארץ, וצריכים ממש כגבורת שמשון, וכ"ש ללמוד תורה לשמה או להתפלל שמונה עשרה בכוונה, הרי ודאי שאין דורשים מאתנו את הלשמה כמו שעבדו בדורות הקדמונים[כט].

ביאורים וציונים

כט. **בספר שומר אמונים** (ח"ב מאמר צהלי ורוני פ"א) כתב וז"ל, ועוד כתב שם [בס' חסד לאברהם] וז"ל, כי העבודה זו המועטת בזמן הזה הוא יותר חשוב מכל אילי נביות שהיו בזמן שהיה בית המקדש קיים, וכן על דרך זה הוא הפגם ח"ו, מי שפוגם עכשיו בשעת גלות המר הזה, שגורם שגם מיעוט השפע נחסר, ואז כביכול בכעס ודין, והקלה מן הסיבות ח"ו על ידי זה תתהפך לדין חזק ותקיף, וזה טעם צרות התכופות זו לזו בגלות המר הזה מה שלא היה כן בכל שאר הגליות עכ"ל.

הרי תראה כי כל מה שהחשכות ביותר וביותר, יותר חשוב ומקובל למעלה אפילו מצוה קלה בחשיבות גדול עד למאוד.

לכן כתוב בכתבי הק' של ר' חיים וויטאל שגילה לו רבינו האר"י ז"ל שעכשיו דבר קטן ומצוה קטנה עולה יותר מכל מצות גדולות ורמות של ימים הקדמונים [עכ"ל].

ובימי התנאים הקדושים והצדיקים ועובדי ה' אמתיים היה להם חולת אהבה לה', כמאמר שלמה מלכנו (שיר השירים ב) כי חולת אהבה אני, והיה בכל ענייניהם ומעשיהם כל כוונתם והשתוקקותם רק בה', ולהתגעגע אליו ולכסוף אליו להעלות כבוד שכינת עוזנו, ולהקים אותה ולעטר אותה כביכול, כי זה הוא הרצון הבורא ברוך הוא וברוך שמו שדבר הגדול והנורא הזה יושלם ויעשה על ידינו דייקא, מה שאין שום מלאך ושרף יכול לפעול זאת, וכן כל עליות ניצוצין הקדושים דייקא על ידינו בסיוע שכינת עוזנו ע"כ.

ובספר **שומר אמונים** (במבוא השער סוף פרק ב') מביא מהרח"ו זי"ע וז"ל, כמו שמובא (בשבחי רבי חיים ויטאל זי"ע ומובא גם כן בספר שער הגלגולים דף סב ע"ב) וזה לשונו שם: פעם אחת שאלתי למורי ז"ל איך היה אומר לי שנפשי יש לה מעלה כל כך, והרי קטן שבדורות הראשונים היה צדיק וחסיד שאין אני מגיע לעקיבו, ויאמר אלי דע כי גדולת הנפש אינה תלויה כפי מעשה האדם הנראה לעינים, כי בוחן לבות וכליות ה' יתברך, וכפי הזמן והדור החוא מעשה קטן מאד בדור הזה שקול ככמה מצות בדורות הראשונים, כי בדורות האלו הקליפה והרע גוברת מאד מאד עד אין קץ. מה שאין כן בדורות הראשונים, ואלו הייתי אני חיים באותן הדורות היו מעשי וחכמתי נפלאות ועולות מכמה צדיקים הראשונים תנאים ואמוראים, אשר על כן לא אצטער על זה כלל, כי בלי ספק יש לנפשי נפש בניהו וזכריה ורבי עקיבא מעלה יתירה

אמנם טוב לומר קודם הלימוד, שלומד כדי לקיים את מצוות התורה של ולמדתם, ומצות ושננתם, ומצות והגית, ואהבת ה׳ ויראת ה׳, ושאר המצוות שמקיים אז, ובכוונה כדי לידבק בהקב״ה, וכדי לקרב את הגאולה ולאקמא שכינתא מעפרא ולייחדה למעלה. וכן יש להתפלל קודם הלימוד שעל ידי לימודו יתוקנו מדותיו, שזוהי העצה לתיקון המדות כפי שידוע[ל] שאחד שאל את הרה״ק מרוזין זי״ע מהו הדרך לתקן המדות, והשיבו שאדם יכול לשבור את כל גופו ולא ישבור בזה את מדותיו הרעות, רק העצה היא תורה ותפילה. ועל ידי הנ״ל ירויח שלפחות קודם לימודו תהיה מחשבתו זכה ולשם שמים, וזה הוי כמו ״מסירת מודעה״, ואז אף אם יבואו לו מחשבות לבלבלו באמצע לימודו, הרי בדורות אלו הננו כמו אנוסים בזה[לא].

אכן ודאי שצריך כל אדם להתייגע בכל כחו להגיע למדרגות גבוהות יותר, וזוהי תכלית ירידתנו לעולם הזה, ועליית נפש האדם נעשית על ידי מסירות נפשו דוקא[לב] וביגיעה רבה, ואז במעט מעט מזכך אותה, ודוקא במעט מעט. ולא די בזה שיחליט האדם שמכאן ולהבא יטיב דרכו, ויסתפק בכך, אלא צריך שיעמול ויתייגע שלב אחר שלב, קבלה אחר קבלה,

ביאורים וציונים

על כל הצדיקים ראשונים מזמן התנאים ואמוראים עכ״ל, ואם כן מה נענה בדור הזה אשר עם כמה אלפים ורבבות מדריגות נתקטן הדור מאז ועד עכשיו, בוודאי הוא חשוב מקצת העבודה גבי קודשא בריך הוא בזמן הזה מאד מאד בלי שיעור.

והקדוש מריז׳ין אמר לי בזה״ל: ״לערין און דאווין, וועט דאס אריין קריכען, און יענץ וועט ארויס געהן״, פי׳ דצריך ללמוד ולהתפלל עכ״פ כיכולתו ומעט מעט יכנסו לתוכו התורה והתפלה, והרע יצא.

ל. בספר **אמרי דוד** (להגה״ח ר׳ דוד מאיר פדר זצ״ל מבערז׳אן) כתב וז״ל, הנה אמר דוד המלך ע״ה (תהלים נא, טו) ״אלמדה פושעים דרכיך וגו׳, ובתר הכי אמר ״הצילני מדמים״, שמעתי לפרש שבזה ביקש דוד המלך שיינצל מלהורות דרך תשובה ע״י סיגופים מרים (וזהו הצילני ״מדמים״), ושהעובר על חייבי מיתות בי״ד או חייבי כריתות יצטרך לתשובת המשקל לסיגופים המרים כמות, אלא כך למדוני הקדושים כו׳ מהר״י מריז׳ין ומהרי״צ מסטרעטין ומהר״ש מבעלזא נבג״מ זי״ע, היינו לתקן הפגמים ע״י תורה ותפלה, ולזה אמר הכתוב: ״תרנן לשוני צדקתך״, וכן אמר עוד ״אדנ״י שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך״.

לא. בספר **שומר אמונים** (ח״ב - אהבת הבורא - מאמר התרגשות הנפש) כתב וז״ל, והנה קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד. כי אור קדושת שמו יתברך שוכן בתוך האותיות, וכשאדם מנענע שפתיו בקדושה ומתדבק בפנימיות האור של האותיות הקדושים בכל מחשבתו ובפנימיות לבו, אז נעשה ממש היכל ומשכן לשכינה הקדושה כשמכוון לבו לכך, (ועיין בב״ח (הל׳ ברכת התורה או״ח סימן מ״ז) כי הכונה של לימוד התורה לשמה הוא באופן הזה).

לב. בספר **שפת אמת** (פרשת בא, תרמ״ז) כתב וז״ל, במדרש כובד אבן כו׳. כי הנה ביצ״מ הי׳ תיקון כל מעשה בראשית. ואמו״ז ז״ל אמר כי באמצעות

ביאורים וציונים

העשר מכות נעשו מעשרה מאמרות עשרת הדברות כי מאמר הוא בכלל ודיבור הוא בפרט כו'. והענין הוא כי הוצרך להתברר תערובת טוב ורע. והרע ניתן למצרים בעשרה המכות. ובנ"י קיבלו הטוב שהוא התורה. כי הכל לכבודו ברא. אבל התחתונים צריכין לברר זאת ובנ"י בגלות מצרים בירורו זה העדות. וכ' את ה' האמרת וה' האמירך כו' שבנ"י מבררין כי קיום כל הבריאה ע"י עשרה מאמרות. וכמ"ש במשנה ליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין העולם שנברא בע"מ. והש"י כביכול מעיד על בנ"י כי כל המאמרות ובריאת העולם הי' בשביל בנ"י. ואלה הבירורים הם גם היום בכל יום ויום כמ"ש א"ה האמרת היום כו' וכ"כ ולמען תספר באזני בוב"ב. שנתן זה הבירור לבנ"י לדורות. וכפי הבירור כך זוכין להתחדשות בכל יום כמו שזכו אחר הגלות לפרשת החודש הזה לכם. ושמעתי מפי אמו"ז ז"ל כי אין כל חדש תחת השמש ורק ע"י מסירת נפש שמבטלין הטבע זוכין להתחדשות שלמעלה מן השמש. ולכן כ' ואהבת את ה"א בכל לבבך נפשך מאודך. אח"כ והיו הדברים האלה א"א מצוך היום. ודרשו חז"ל בכל יום כחדשים. והיינו שע"י מסירת נפש ויוצאין מן הטבע. זוכין להתחדשות והארת התורה בכל יום ויום עכ"ל ז"ל. וזה כוונת המדרש שבנ"י מבררין תכלית מעשה בראשית ועומדין נגד הרשעים וכעס אויל כו'.

בספר **שער התפילה** (מבוא השער, פרק ז) כתב וז"ל, ואך הענין במה שישראל עושים חיל הלז - להיות מתעוררים את הניצוץ הקדוש שבתוך הרע להיות הוא מתגבר והולך, והרע מיכף יכוף תחתיו, הראשון שבכולם, מה שרמזו ותקנו חכמי האמת שצריך האדם לכוון בדל"ת של אחד - לקבל עליו עול מלכות שמים בשלימות כזה, שלא להסיר מיחודו של הקב"ה, אף למסור נפשו להריגה, לקבל עליו ארבע מיתות בית דין ולא להמרות יחודו, ויהא נדמה בעיניו כאילו באו עליו היסורים האלו והוא מקבלם באהבה מגודל אהבתו יתברך, כדרך שאמר רבי עקיבא, כל ימי הייתי מצטער על זה.

והנה יסורים והצער המה שורש הקליפות והרע, וכשאדם מקבל עליו הצער הגדול למען קדושת ויחוד שמו של הקב"ה, אז מהפך הדבר שהוא להרע להכניסו אל הטוב, ונתעורר הטוב שבהרע הלז, להיות מתגבר כוחו ולהכניע את המסך הרע אשר עליו - אשר הוא רק רע גמור שלא יוכל להתהפך לטוב - להיות נכנע, ונופל מעליו להתהום רבה, מקום אשר לא יזכר ולא יפקד ולא יעלה על לב לעולם, והניצוץ הקדוש שהיה מכוסה ומובלע בו עולה למעלה, ומצא מין את מינו, ונתדבק בקדושת השכינה ועולה עמה.

ולזה קבעו חז"ל הענין הזה בדל"ת שבאחד דקריאת שמע, כי מאחר שכתבנו לעיל בשם התיקוני זוהר, שמכח מצות הקריאת שמע שאנו קורים שני פעמים, מתעורר הכח "מי" - בינה בחמשין אתוון של שני פעמים קריאת שמע - לסייע להשכינה לעלות, וענין הלשון של סיוע ששייך לומר במקום הזה, הוא עבור שמתדבקים בהשכינה הניצוצין הקדושים, ועלייתן עמה היא הגאולה שלהם, וכל הגאולות כוחם והארתם הוא מבחינת בינה, ששם הוא מקום החירות, והגאולה, ולכן תיכף בהתדבקות הניצוצות בה מאיר אור הבינה לתת הכח להשכינה לעלות, בכדי ליגאל עמה כל הניצוצות הקדושות שנתדבקו בה.

ומאחר דאתערותא של הניצוצין הקדושים להיותן עולין להתדבק אי אפשר להיות כי אם על ידי כפיית הרע כנזכר, ועל ידי יסורי המיתה כנזכר, לכן עשו חז"ל חיזוק להתורה להיות רצון הבורא נעשה על ידינו, וקבעו הדבר הצריך לזה, דהיינו שיקבל אדם על עצמו הצער של ארבע מיתות בית דין בקריאת שמע, בכדי לתת בזה כח להניצוצות לעלות ולהתדבק בהשכינה, ולעלות עמה אל מקום הקודש.

והכל עולה בקנה אחד שאתערותא של הניצוצין הקדושים להיותן עולים, אי אפשר להיות כי אם על ידי המכוון את לבו לאביו שבשמים בגודל חוזק לבב, ולמסור נפשו על גודל אהבתו, ויחודו של

ולא בבת אחת, ואז יתעלה ממדרגה למדרגה עד שלאחר שנים רבות יבא לתיקונו. ומאידך גיסא על האדם לזכור תמיד שתורתו חשובה מאד בשמים[לג], ואף שאינו לומד במדרגת הלשמה שכתב הבעל התניא, מכל מקום תורתו חשובה היא, וכמו שאמר צדיק אחד, שהקב״ה יודע שמסחרו בעולם הזה מצליח וכדאי לו להמשיך עסקו בעולם הזה, שאם לא היה כן ולא היה מרויח ממנו, היה סוגרו. והיות

ביאורים וציונים

הקב״ה, ולהמליכו בכל לבו ונפשו, לכן בכל מקום שתיקונה של השכינה נעשה - הן בקריאת שמע והן בתפלה, צריך להיות הרע על ידי מסירת נפשו לה׳.

ולכן נמי כתבו תלמידי האר״י ז״ל, כאשר הוא היה לומד ההלכה ומפלפל בה, היה מייגע את עצמו ומזיע, כדי לשבר כח הקליפות ולהעלות הניצוצות הקדושות, וכן מצינו בכל ספרי חכמי אמת.

לג. בספר **קדושת לוי** (קדושת פורים, קדושה שלישית) כתב וז״ל, וזה חיוב על כל אדם שיהיה לו שמחה במה שהאל הקדוש משמח בו ומשעשע בעבודתו. והנה אם אדם יהיה עניו ויאמר מה אני ומה חיי שאגרום שמחה להבורא ב״ה, אזי יבין בלבבו ויאמר בלבבו באמת הוא אחת מחסדי ה׳ ומנפלאותיו הבורא ב״ה שאדם קרוץ מחומר יגרום שמחה ותענוג וחדוה באלהי האלהים ואדוני האדונים אשר הוא גבוה על כל גבוהים ורם על כל רמים, כמו שכתב המשורר ישמח ה׳ במעשיו (תהלים קד, לא), ובמעשיו הוא עולם העשיה עולם התחתון הוא עושה נחת רוח להבורא ב״ה, ומחמת שיש להאל ב״ה נחת רוח מבני אדם אשר המה מזרע ישראל עבדו מגודל השעשועים הוא מביא שפע לכל הנבראים והיוצאים והנעשים. וכן כתב הפייטן (יום ב׳ דר״ה) הציב וירה אבן פינתו עבור לשעשע באיומתו. וזה הוא עיקר עבודת האדם עבור לעשות נחת רוח להבורא ב״ה.

אמנם אם מתייאש את עצמו ואומר שאין להקדוש ברוך הוא נחת רוח במעשיו, הגם שיהיה סובר שהוא עניו ושפל ברך, אם מתייאש את עצמו ואומר שאין להקב״ה נחת רוח בתחתונים אין זה נקרא עניו ושפל ברך, אדרבה הוא נוטה קצת למינות, ואין זה עניו ושפל ברך העולה על לב בני האדם כי אין נחת רוח להקב״ה מהעושין רצונו, רק זה הדרך שאדם מתענג בעת אשר לומד ומקיים מצותיו, ועיקר הנחת רוח של בני ישראל בעת עסקם בתורה ומקיים מצוותיו, עבור שחושבין בלבבם שהאלהי האלהים ואדוני האדונים יש לו נחת רוח כביכול ושמח במעשינו הטובים.

ובספר **תפארת שלמה** (פרשת ויגש, ד״ה א״י ויגש אליו יהודה) כתב וז״ל, הנראה לי דהנה מצינו הגשה לתפלה ולמדנו מזה ערך תפלתו של אדם לבל יתיאש ויפול בדעתו לאמר מה אני ומה חיי שאזכה להתפלל לפני השי״ת. וכי ישמע קולי הלא אני רחוק ממנו ית״ש מאד. כי זהו מעשה היצר כי יניא לבבו בשעת תפלתו דוקא. כי האמת אינו כן כי כבר אמה״כ (ויקרא טז, טז) כי אני ה׳ השוכן אתם בתוך טומאתם, אעפ״י שחלילה הם טמאים אעפ״כ השכינה שרויה ביניהם. ולכך ישים נא האדם אל לבו הלא רוח אלהי בקרבי אשר הוא מחיה את כל בשר כמ״ש הכ׳ (הושע יא, ט) בקרבך קדוש. וכל איש מבנ״י יש בו השראת השכינה ואור ה׳ השופע עליו מעולמות העליונים גבוה מעל גבוה כי אף בנפש העשיה שבעשיה מאיר בו ניצוץ האור העליון על כל. נמצא (דברים ל, יד) כי קרוב הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו (תהלים קמה, יח) וקרוב ה׳ לכל קוראיו. וכן הוא אומר (שמות לד, ט) ילך נא אדני בקרבנו כי עם קשה עורף הוא. השם אדנ״י רומז לשכינה. ור״ל אף כי עם קשה עורף אתה הנה השם בקרבנו. כי כן הוא השם אדנ״י מורה על היותו אדון על כל המעשים לכן הוא ברוך ומבורך שמו בפי כל נשמה כי ע״י השם אדני יעלה אח״כ מעלה מעלה לבחי׳ נשמה מאצילות.

שכתוב על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים, הרי שעל תורתנו, כמות שהיא, זהו התורה שעליו העולם עומד, ולפי מחיר השוק של היום נחשבת תורתנו ג״כ לתורה ולמדריגה גדולה שחשובה מאד בשמים[לד].

[והמזון היא בחינת אור פנימי והלבושים בחינת מקיפים ענין זה של אור מקיף ואור פנימי נבאר בפרקים הבאים.

ולכן אמרו רז״ל שתלמוד תורה שקול כנגד כל המצות לפי שהמצות הן לבושים לבד והתורה היא מזון וגם לבוש לנפש המשכלת שמתלבש בה בעיונה ולימודה. וכוונתו כאן למה שביארנו לעיל, שבלימוד התורה יש שני ענינים, לבוש, ומזון. שמצד היותה אחת מתרי״ג מצוות

ביאורים וציונים

לד. בספר **צדקת הצדיק** אות קנ״ד וז״ל כשם שצריך אדם להאמין בהש״י כך צריך אח״כ להאמין בעצמו. ר״ל שיש להש״י עסק עמו ושאיננו פועל בטל שבין לילה כו׳ וכחיתו שדה שלאחר מיתתם נאבדו ואינם. רק צריך להאמין כי נפשו מזמקור החיים ית״ש והש״י מתענג ומשתעשע בה כשעושת רצונו. וזה פי׳ ויאמינו בה׳ ובמשה עבדו פי׳ משה ר״ל כלל ס״ר נפשות ישראל בדור ההוא האמינו שהש״י חפץ בהם]ומזמילא ג״כ במשה אשר הוא ממש הם וכמשאז״ל (ב״ב קכא:) שכל זמן שהיו ישראל נזופים לא נתייחד הדבור למשה. וכמ״ש במק״א כי בכל חטאי ישראל חטא ג״כ משה שהוא כללותם כמו בעגל הי׳ חטא משה בשבירת הלוחות ובאמת הוא דבר תמוה וזר מאוד אפי׳ לקרוע ס״ת בחמתו ולהשליכה לארץ מכתב יד סופר דעלמא כ״ש הלוחות מכתב ה׳. והוא ממש חטא דעגל כמ״ש במק״א וכשנא׳ לו יישר כחך ששברת ידע כי גם בנ״י כן כמ״ש בע״ז (ה.) בואו ונחזיק טובה לאבותינו כו׳ ובקברות התאוה א׳ הצאן ובקר ישחט וכן במי מריבה ובמרגלים הי׳ חטאו השליחות כמ״ש שלח לך לדעתך ואכמ״ל כולם[ורוצה ומקבל נח״ר מן חלק הטוב שבהם.

בספר הזכות (דף קל״ב) כתב וז״ל, צריך ליזהר מאד שבל יפול מזה שאין אנחנו כ״כ גדלות כי יוכל להיות שזאת הוא חשוב אצל הבורא ית׳ אם בקטנות כזאת עושים איזה דבר כי מסתמא אם הי׳ רוצה הבורא ית׳ שנהי׳ כמו אנשים גדולים הי׳ נותן נשמות גדולות וגבוהות ומהסתם כשברא אותנו ית׳ כעת בדורות אחרונים נשמות פחותים מהסתם זה רצונו שהנהי׳ עובדים עד״ז, ואמר כי הלא אנחנו מברכין בכל יום אשר קדשנו במצוותיו ונוונו לעסוק בדברי תורה כמו שמברכין אנשים גדולים בלא שינוי וגם שאנו מברכין בלכ יום יוצר המאורות היינו שהשי״ת מחדש בכל יום מעשה בראשית מהסתם יכולים להתחיל מחדש. והוסיף כי הוא מעשה היצה״ר שהוא מזכיר לאדם חטאיו בכדי שיפול מזה ולא יתחיל מחדש כי מה שנדמו לאדם פחות הלא פחות יותר אלף פעמים וכי מניח בשביל כן עבודת יוצרינו ואמר כמה פעמים שהוא ערב ע״ז היינו שנשכח לגמרי על העבר ומה דהוה הוי ועכ״פ יתחיל מחדש ואם יתן ה׳ שנבוא אל המכוון אז יעשה תשובה על העבר ואמר כמה פעמים שזאת הי׳ עיקר כוותו להסיר שטות הלז מהחסידים אשר מתחילין איזה דבר תיכף בא להם מחשבה זו וזה קלקול גדול ובפירוש אמר כי בוודאי מי שמאמין אשר יו״כ מכפר וכן אצלי יוכל להתחיל מחדש כאילו היום נולד רק למי שאין מאמין בזה לא יועיל ע״כ. (ועיין לעיל בהוספות וציונים לפרק ג).

התורה הרי היא לבוש למוחו, ובנוסף יש לה גם כן מעלת המזון שנכנם לתוכו ומחייהו.

וכל שכן כשמוציא בפיו בדבור שהכל הדבור נעשה בחינת אור מקיף כמ״ש בפרי עץ חיים] וזוהי אחת ממעלות הדיבור בעשיית המצות, שהוא מביא את אור המקיף[לח].

ולסיכום הענין, נתחדש לנו בדברי הבעל התניא בפרקים אלו, את גודל הזכייה שיש לאדם המקיים את מצוות התורה שזוכה ללבוש קדוש הן בעולם הזה שנפשו מתלבשת במחשבה דיבור ומעשה של מצוה שהוא רצונו ית׳, והוא ורצונו אחד. ובנוסף לזה הרי הוא מכין מלבושים נאים לעצמו שיתלבש בהם לעולם הבא בגן עדן.

ועוד שעצם קיום המצוות הוא מה שמחיה את רמ״ח אבריו, כי באדם יש רמ״ח אברים שכל אחד מהם מכוון כנגד מצוה אחת מתרי״ג מצוות, ומאותה מצוה הוא מקבל חיותו. ובנוסף לזה על ידי קיום המצוה הרי הוא מכנים חיות לתוך פנימיות אותו אבר שעל ידה יוכל לעמוד בתחיית המתים באברים שלמים, ואם ח״ו יחסר לו מקיום מצוה אחת יחסר לו אותו אבר גם לעתיד לבא, ומשום כך צריך האדם להתגלגל עד שיקיים את כולם במחשבה דיבור ומעשה.

אמנם ביארנו שכדי שיתהוה ממנו לבוש ושיהא חשוב בקיום מצוות ה׳ צריך שיהיה נובע ממקור האהבה והיראה לה׳ כי הן הן שורש המצוות. אולם כאמור שיש רבבות מדריגות בגדר אהבה ויראה, ובדיעבד סגי במדריגה קטנה של אהבה גם כן.

וכל זה הוא בקיום המצוות, אבל יותר מכל זה הוא מה שהאדם מקבל בעת עסקו בתורה, שלא זה בלבד שהוא מקבל לבוש אלא גם זוכה ליחוד נפלא ועצום,

ביאורים וציונים

לח. בספר **לקוטי תורה** (דרושים לשמ״ע) כתב וז״ל, ודרך פרט בכל יום הוא ענין תלמוד תורה ועל זה אמרו גדול תלמוד שמביא לידי מעשה. והענין דכתיב ואשים דברי בפיך ובצל ידי כסיתיך שמן התורה נעשה בחינת סוכה בחינת צל שמהכל הדבור נעשה מקיף לנשמה והוא בחי׳ מוצא פי הוי׳ כי לא על הלחם לבדו שהוא בחי׳ תורה בעצמה יחיה האדם כי על כל מוצא פי הוי׳ שהוא ע״י מוצאיהם בהכל הפה שמזה נעשה מקיף לנשמה (ועמ״ש סד״ה וארשתיך לי ובזח״א (בראשית דף ד׳ ע״ב) ע״פ ואשים דברי בפיך ובפי׳ הרמ״ז שם) והוא הנותן כח ועוז לאתערותא דלתתא במעשה המצות שיחי׳ תלוי בזה אתערותא דלעילא. וזהו גדול תלמוד שמביא לידי מעשה פי׳ שהתלמוד שלומד בהבל הפה שאפילו לומד בענין שאינו צריך למעשה. כגון סדר קדשים וזבחים ומנחות ואפילו בענינים הנוגעים למעשה יש כמה דברים שאין צריך ללמדם בתוך הגמרא. ובפרט כי כעת יש קיצור דינים בשולחן ערוך והוא ג״כ גילוי רצון העליון הנוגע למעשה אף על פי כן צריך ללמוד הגמרא כי אין הענין בשביל שנוגע למעשה אלא בשביל שמוציא בפה דברי תורה שמזה נעשה מקיף לנשמה להיות נמשך עונג העליון. (עיין באמרי פנחס ענינים שונים אותיות ר״ב - ר״ה, ועיין בליקוטי תורה פ׳ במדבר דף ח. ד״ה והנה ענין הקידושין)

שהתורה שהיא כמו הקב״ה בעצמו שהוא החכמה והוא המדע, נכנס לתוך האדם וגם מקיפו מכל צד ופינה, והוא יחוד שאינו שיך בגשמיות, והוא הוא היחוד הגדול שמתייחד הקב״ה עם כנסת ישראל.

והנה כאן המקום להזכיר את דברי הרמח״ל[לו] בספרו דרך ה׳ שמסביר את ענין קיום לימוד התורה, ומתנה תנאי גדול שהוא מעצם קיום מצות לימוד התורה, והוא שאין הלימוד עולה בגדר תורה על כל מעלותיה כי אם בעת שילמד התורה באופן הראוי ללימוד תורת ה׳, והיינו מתוך יראת שמים ולא בקלות ראש ח״ו, ומתוך זהירות בכבוד ספרי הקודש, וילמוד בדרך ארץ לפני הרבנים מרביצי התורה וכיוצא בזה, ואם חסרים תנאים האלו, הרי תורתו חסרה קדושתה ואינו ממשיך שפע כלל[לז], שהרי אין הדברי תורה אלהות בעצם, שהרי לית

ביאורים וציונים

לו. בספר **דרך ה׳** (חלק ד׳ פרק כ׳ אות ח׳-ו׳) כתב וז״ל, אך התנאים הצריכים להתלוות לתלמוד הנה חם: היראה בתלמוד עצמו, ותיקון המעשה בכל עת. וזה, כי הנה, כל כחה של התורה אינו אלא במה שקשר ותלה ית״ש את השפעתו היקרה בה, עד שעל ידי הדיבור בה וההשכלה תמשך ההשפעה הגדולה ההיא, אך זולת זה לא היה הדיבור בה אלא כדיבור בשאר העסקים, או ספרי החכמות וההשכלה ככל שאר מושכלות המציאות הטבעי למיניהם, שאין בם אלא ידיעת הענין ההוא, ואין מגיע ממנו התעצמות יקר ומעלה כלל בנפש הקורא - המדבר והמשכיל, ולא תקון לכלל הבריאה. ואמנם ההשפעה הזאת הנה ענינה אלהי כמ״ש, ולא עוד אלא שהוא חיותר עליון ונשגב שבענינים הנמשכים ומגיעים ממנו יתברך אל הברואים, וכיון שכן, ודאי שיש לו לאדם לירא ולרעוד בעסקו בענין כזה, שנמצא הוא נגש לפני אלהיו, ומתעסק בהמשכת האור הגדול ממנו אליו, והנה צריך שיבוש משפלותו האנושי, וירעש מרוממותו יתברך, והנה יגל מאד מחלקו הטוב שזכה לזה, אך ברעדה כמ״ש, ונכלל בזה שלא ישב בקלות ראש, ולא ינהג שום מנהג בזיון לא בדבריה ולא בספריה, וידע לפני מי עומד ומתעסק, ואם הוא עושה כן אז יהיה תלמודו מה שראוי לו להיות באמת, ותמשך על ידו ההשפעה שזכרנו, ויתעצם בו היקר האלהי, וימשך תיקון והארה לכל הבריאה. אבל אם תנאי זה יחסר ממנו, לא תמשך ההארה על ידו, ולא יהיו דבריו אלא כשאר כל הדיבורים האנושיים, הגיונו - כקורא אגרת, ומחשבותיו - כחושב בדברי העולם, ואדרבא לאשמה תחשב לו, שקרב אל הקדש בלי מורא, ומקל ראשו לפני בוראו, עודו מדבר לפניו ומתעסק בקדושתו יתברך, ואולם כפי מדרגת המורא, ושיעור הכבוד והזהירות בו, כן יהיה שיעור יקר הלימוד ומדרגת ההשפעה הנמשכת על ידו וכמש״ל.

והתנאי השני הוא תיקון המעשה, כי הנה מי שירצה להמשיך השפעה, ראוי שיהיה הוא הגון ומוכן להמשיכה, אכן אם הוא מטמא את עצמו באשמות ופשעים, ומרחיק עצמו מבוראו, וזונה מאחריו אחרי כחות הטומאה והרע, ודאי שיאמר בו ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי וכו׳, וכן אמרו ז״ל כל המלמד לתלמיד שאינו הגון כאילו זורק אבן למרקוליס, והנה איש כזה, ודאי שתורתו לא תמשיך מן ההשפעה שזכרנו שום מדרגה כלל.

לז. בספר **באר מים חיים** (פרשת בראשית, פרק א) כתב וז״ל, וכמו כן במצוות לא תעשה המכוונים

מחשבה תפיסא ביה כלל, אלא שהם כלים המכילים אורות קדושים, אבל כשאדם לומד תורה ללא התנאים הנ״ל, יש לו כלים רקים, שאף שהם כלים מכל מקום אינם מכילים בתוכם קדושה כלל, והדבר דומה לאדם שקיבל מעטפה בדואר אך המכתב שהוא העיקר, חסר. ולכן צריך שלא ירשיע ח״ו, שלרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי ותשא בריתי עלי פיך (תהלים נ, טז), ואינו ממשיך קדושה כלל, רק הוי כסיפור דברים בעלמא כשאר חכמות.

אבל האמת היא, שאף בדברי תורה שנלמדו באופן שחסרים התנאים הנ״ל מכל מקום יש בהם קדושה, ואם ילמד הרבה אזי המאור שבה יחזירנו למוטב. וביתר ביאור, שלדברי תורה יש שני חלקים, א׳ שיש בה הכח להכיל אורות גדולים, ב׳ שיש קדושה מצד עצם צורת המילים, בזה שיש כה להכיל קדושה נפלאה ונמצא שכשהוא לומד מתוך יראת ה׳ הרי הוא כמכנים נשמה לתוך הגוף ופועל וממשיך קדושה במעשיו, אבל כשאינו לומד עפ״י התנאים הנ״ל ח״ו, הוי כמו גוף מת בלי נשמה. אמנם הרי אף במת שאין לו נשמה, מכל מקום היות שיש לו צורת האדם ברמ״ח אברים ושס״ה גידים ושהוא נברא ככלי לנשמה, יש בו רושם הנשמה כל אחד לפי מדרגתו[לח].

[אגב, זהו ענין ההשתטחות על קברי צדיקים[לט] שאף שאין נשמת

ביאורים וציונים

כנגד שס״ה גידים, הנה כאשר ישמרם בטהרה בקדושה ובזיכוך, אז יוכל רצון אין סוף ברוך הוא המזהירו על זה, לשרות על גידיו שיהיה כלי מוכן לקבלת הקדושה והטהרה.

וזהו שאמרו אורייתא וקודשא בריך הוא וישראל חד. כי התורה ברמ״ח מצוותיה ושס״ה לא תעשה היא היא המקשרת ומיחדת את ישראל לקונם, במה שמדבקים עצמם ברצון אין סוף ברוך הוא הנעלם בה, והיא מכוונת לרמ״ח איברים ושס״ה גידים עליונים בבחינת שיעור קומה של יוצר בראשית הידוע ליודעי נסתרות, ועיקר כוונה זו כי בהיות האדם מקושר ומדובק בקונו יוכל להשפיע עליו כל טוב שפע וברכה. וכאשר ירחק ח״ו מקונו הנה עוונותיכם היו מבדילין ביני וביניכם וצנורות השפע מתקלקלין ונשברים ויורד מהן להאי שפחה בישא בחינת עכו״ם והסטרא אחרא והרע.

לח. בספר **דרך ה׳** (חלק ד׳ פרק ב׳ אות ו׳) וז״ל, ואף על פי כן רז גדול גלו לנו החכמים ז״ל, שאלו לא היו הרשעים עוזבים את תלמוד התורה, סוף שהיו חוזרים למוטב, כי אף על פי שאין בכחם להמשיך שום המשך מלפניו יתברך כמ״ש, כבר דברי התורה בעצמם מקודשים ועומדים מצד עצמם, עד שבהתמיד העסק בהם, יגיע מהם פעם אחר פעם קצת התעוררות, וכמו דמות הארה קטנה שבקטנות, אל העוסק בם, שסוף סוף תגבר עליו, ותחזירהו למוטב, והוא מה שכתבו ז״ל הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו, שהמאור שבה מחזירן למוטב, ואמנם פשוט הוא, שאין הדברים אמורים במי שיתעסק בה דרך שחוק והתול, או לגלות בה פנים שלא כהלכה, אלא שיתעסק בה לפחות כמו שמתעסק בשאר החכמות.

לט. בספר **אמונת עתיך** (ח״ב פ׳ שמיני) וז״ל, אמנם יש לבאר שהוא ע״ד ענין השתטחות על קברי הצדיקים אשר מצינו כבר בכלב שהלך והשתטח על קברי האבות, אשר לכאורה מהו הדבר שהולכים לציון של הצדיק להוושע שם, והרי אין הצדיק שם, שכבר עלתה נשמתו לגנזי מרומים. אכן, כיון שגופו

הצדיק שם, מכל מקום כיון שגופו שם הרי רושם נשמתו עדיין נשאר שם]. וכך הוא בדברי תורה אף כשהם בלא נשמה מכל מקום רושמם נשאר שם, ואחר לימוד הרבה סוף סוף יוכרח להטיבו, אבל פשוט שעיקר התורה הוא בלימוד מתוך יראת שמים ומחמת האלהות שבה, ואז כחה גדול מאד כמ״ש במשנה (סוטה פ״ו מ״ה) כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה, והתנא מונה את כל המעלות עד מעלת הצדיקים שיכלו להחיות מתים בכח תורתם.

ביאורים וציונים

הי׳ לבוש לנשמתו בהיותו בחיים, ע״כ אף שנשמתו כבר נסתלקה מקרבו, מ״מ נשאר עוד קוסטא דחיותא והבלא דגרמי וניצוצי הנפש על גופו במקום קברו, כמבואר בזוה״ק.

ליקוטי אמרים תניא

פרק ו׳

והנה זה לעומת זה עשה אלהים, כי כמו שנפש האלהית כלולה מעשר ספירות קדושות ומתלבשת בשלשה לבושים קדושים, כך הנפש דסטרא אחרא מקליפות נוגה המלובשת בדם האדם כלולה מעשר כתרין דמסאבותא, שהן שבע מדות רעות הבאות מארבע יסודות רעים הנ״ל. ושכל המולידן הנחלק לשלש שהן חכמה בינה ודעת מקור המדות. כי המדות הן לפי ערך השכל כי הקטן חושק ואוהב דברים קטנים פחותי הערך לפי ששכלו קטן וקצר להשיג דברים יקרים יותר מהם. וכן מתכעס ומתקצף מדברים קטנים וכן בהתפארות ושאר מדות, ועשר בחי׳ אלו הטמאות כשאדם מחשב בהן או מדבר או עושה הרי מחשבתו שבמוחו ודבורו שבפיו וכח המעשיי שבידיו ושאר איבריו נקראים לבושי מסאבו לעשר בחי׳ אלו הטמאות שמתלבשות בהן בשעת מעשה או דבור או מחשבה, והן הם כל המעשים אשר נעשים תחת השמש אשר הכל הבל ורעות רוח, וכמ״ש בזהר בשלח שהן תבירו דרוחא כו׳.

וכן כל הדבורים וכל המחשבות אשר לא לה׳ המה ולרצונו ולעבודתו, שזהו פי׳ לשון סטרא אחרא, פי׳ צד אחר שאינו צד הקדושה, וצד הקדושה אינו אלא השראה והמשכה מקדושתו של הקב״ה, ואין הקב״ה שורה אלא על דבר שבטל אצלו יתברך בין בפועל ממש כמלאכים עליונים בין בכח ככל איש ישראל למטה שבכחו להיות בטל ממש לגבי הקב״ה במסירת נפשו על קדושת ה׳.

ולכן אמרו רז״ל (אבות פ״ג מ״ב) שאפי׳ אחד שיושב ועוסק בתורה שכינה שרויה כו׳, וכל בי עשרה שכינתא שריא (סנהדרין ל״ט ע״א) לעולם אבל כל מה שאינו בטל אצלו ית׳ אלא הוא דבר נפרד בפני עצמו אינו מקבל חיות מקדושתו של הקב״ה מבחי׳ פנימית הקדושה ומהותה ועצמותה בכבודה ובעצמה אלא מבחי׳ אחוריים שיורדים ממדרגה למדרגה רבבות מדרגות

בהשתלשלות העולמות דרך עלה ועלול וצמצומים רבים, עד שנתמעט כל כך האור והחיות מיעוט אחר מיעוט עד שיכול להתצמצם ולהתלבש בבחי׳ גלות תוך אותו דבר הנפרד להחיותו ולקיימו מאין ליש, שלא יחזור להיות אין ואפס כבתחלה מקודם שנברא. ולכן נקרא עולם הזה ומלואו עולם הקליפות וסטרא אחרא, ולכן כל מעשה עוה"ז קשים ורעים והרשעים גוברים בו כמ"ש בע"ח שער מ"ב סוף פ"ד: [הגהה - עם היות בתוכו עשר ספי׳ דעשיה דקדושה וכמ"ש בע"ח שער מ"ג ובתוך עשר ספי׳ דעשיה אלו הן עשר ספי׳ דיצירה ובתוכן עשר ספי׳ דבריאה ובתוכן עשר ספי׳ דאצילות שבתוכן אור א"ס ב"ה ונמצא אור א"ס ב"ה מלא כל הארץ הלזו התחתונה על ידי התלבשותו בעשר ספי׳ דארבע עולמות אבי"ע כמ"ש בע"ח שער מ"ז פ"ב ובספר גלגולים פרק כ׳].

אלא שהקליפות הן נחלקות לשתי מדרגות זו למטה מזו, המדרגה התחתונה היא שלש קליפו׳ הטמאות ורעות לגמרי ואין בהם טוב כלל, ונקראו במרכבת יחזקאל (א, ד) רוח סערה וענן גדול וגו׳, ומהן נשפעות ונמשכות נפשות כל אומות עובדי גלולים וקיום גופם ונפשות כל בעלי חיים הטמאים ואסורים באכילה, וקיום גופם וקיום וחיות כל מאכלות אסורות מהצומח כמו ערלה וכלאי הכרם כו׳, וכמ"ש בע"ח שער מ"ט פ"ו, וכן קיום וחיות כל המעשה דבור ומחשבה של כל שם"ה לא תעשה וענפיהן כמ"ש שם סוף פ"ה.

ליקוטי אורות

פרק ו'

עד כאן ביאר הבעל התניא ענין העשר ספירות הקדושות עם ג' הלבושים הקדושים של מחשבה דיבור ומעשה, ואיך האדם מתלבש בהם בעת קיום המצוות ועסק התורה. ועתה יבאר שלעומת זה יש כעין זה, בבחינת קוף בפני בני אדם, גם בטומאה אצל הסטרא אחרא, והצורך בזה הוא כדי שהאדם יכיר את מהות האויב ותכסיסיו שבהם הוא עומד כנגדו, ועל ידי ידיעתו והבנתו בהם יקל עליו לכבשו.

והנה זה לעומת זה עשה אלהים זהו כלל גדול בדרך שברא הקב"ה את עולמו, והוא באופן שלא יהא צד הקדושה בולט וגלוי לעין כל, אלא שיהיו כח הטומאה וכח הקדושה בשוה, והבחירה מוטלת על האדם לבחור בין שניהם, ובבחירתו להיות צדיק או רשע.

ונבראו באופן של זה לעומת זה, שאחד מנגד להשני, וכמו שמסופר במס' חגיגה (דף ה ע"ב) שהיה ר' יהושע בן חנניא מתווכח הרבה עם המינים וצדוקים שהיו גוברים אז בזמנו והוא נצחם והשפילם תמיד. וכשהגיע זמנו להסתלק מהעולם שאלו אותו תלמידיו מי יתווכח עם המינים אחר הסתלקותו, והשיבם על פי הפסוק (בראשית נג, יג) נסעה ונלכה ואלכה לנגדך, היינו שכל זמן שהיה חי והיה בכוחו להכניעם, יש להם גם כן את הכח להתווכח, אבל לאחר פטירתו שלא יהיה מי שינצחם, שוב לא יהיה להם גם כן הכח נגד ישראל, וזהו כנ"ל שכפי כוחות הקדושה כך יש כח נגדי לטומאה, והעולם נשאר במשקל שוה[א].

וענין זה נראה לעין כל המתבונן במרוצת הדורות, שבדורות הראשונים שהצדיקים היו בעלי מדרגות נשגבות, כך גם להבדיל היו חכמי אומות העולם גדולים בכח טומאתם ובכישוף. אכן בדורותינו שהצדיקים אינם באותן מדרגות כפי שהיו בדורות הקודמים, כך הרשעים אין כוחם כמאז[ב]. והוא גם כן מטעם הנ"ל שהעולם נברא ומתנהג במשקל שוה.

וכן איתא בילקוט ראובני[ג], שכאשר נולד יעקב אבינו בא הס"מ לקטרג ולטעון אמור דרוש ה'.

ביאורים וציונים

א. ועיין עוד באמונת עתיך פרשת תולדות ד"ה ויגדלו הנערים.

ב. עיין בזוהר הק' חלק ג' דף ב. ובערבי נחל פ'

ג. בילקוט ראובני פרשת תולדות וז"ל בשעת בריאת עולם היה צריך להיות מרכבה ד'

ביאורים וציונים

אברהם יצחק יעקב דוד ואח״כ נתחלף יוסף בדוד ויעקב ודוד היו ראוים לצאת מיצחק ונתן להם עשו תחתיו, והטעם כי סמא״ל קטרג על בריאת יצחק שאמר שנתבשר לשרה והוא מסטרא דנוקבא, וא״כ שלו הוא והשיב ב״ד עליון כבר בישר לו הקב״ה ג״כ לאברהם ונענש המלאך המבשר עד מנוח שעלה בלבת אש על שבישר לשרה ולא לאברהם, ואח״כ בעקידה חזר סמא״ל וקטרג אמר העלה בנו ע״ג העצים ואח״כ גנב איל והעלה תחתיו בלתי רשות מהקב״ה, א״ל הקב״ה כבר מחל ליה אמר סמא״ל לא ינוח דעתי עד שיתן לי חלקי בזרעו של יצחק בן הבכור א״ל כן יהיה כדבריך. א״ל הראיני ואשים חותמי בו שלא ידע שאני. שלחו לגבריאל והביא לו דוד ושמח סמא״ל ואמר אני מכירו שראיתי אותו כשהראה אותו לאדם הראשון ועתיד להיות מלך על ישראל, וכשבא גבריאל והראה לו דוד אמר סמא״ל דא הוא שראיתי אותו אדמוני וחתום בחותמי גופו מלא שער, ובשעת הריון זרק בו זוהמתו כדי שילך בדרכיו ולעולם היה חושב שהוא דוד עד שראה יעקב רימה ונצח ולקח ברכתו ובכורתו.

ובספר **אמונת עתיך** פרשת מסעי וז״ל ובילקוט ראובני תולדות עה״כ ויצא הראשון אדמוני, איתא ענין נפלא אין שהקב״ה הטעה את השטן שרצה לעכב את לידת דוד המלך בגבול הקדושה וחשב שדוד שהוא אדמוני״ (עם יפה עינים) הוא מסטרא דעשו ולכן הסכים על צאתו לעולם ולא קטרג. עי״ש. וענין זה מבואר בכמה ספה״ק שהשטן מתאמץ לעכב את הופעת אורו של דוד ומשיח ע״י כמה טענות וקטרוגים כי יודע שזה נוגע בנפשו כי כשיבוא המשיח אז זכה לד׳ בבצרה ויעביר ממשלת זדון מן הארץ. ומלך במשפט יעמיד ארץ, וכשהס״מ מקטרג, המשפט הוא לשמוע טענותיו, ולכן בכל עת מצוא שמופיע אורו של משיח נעשה זה בהעלמה ובסתר, באופן שהס״מ לא ירגיש ולא יבוא לקטרג. ואחר שכבר הופיע האור, מה שנעשה עשוי, ואז כבר אחר אתה מועד למנוע. וזו היא המציאה של דוד בסדום, כי מי יאמין שגבול רשעה כסדום אשר מלאה תעובה וניאוצים שם דוקא נמצא ניצוץ משיח. ולכן הסה ס״מ אשר משוטט בארץ למצוא ענינים לקטרג ולהפר, מ״מ לסדום אינו פונה, כי לא עולה על דעתו ששם יש לו ענין לקטרג על קדושה שלא תצא לאור. ולכן נקרא הופעת אורו של דוד ומשיח בסדום בשם מציאה, מצאתי את דוד עבדי, שתי בנות לוט הנמצאות, כי הוא כמציאה שאדם מוצא אבן טוב באשפה במקום שאינו עולה על הדעת. ולכן ענין רות ובועז, שהרי כל הענין הי׳ בערעור ואבירי הרועים ראשי סנהדרין וכו׳ אמרו עליה כי היא אסורה לבוא בקהל. וכן במדרש שישי סבר שבא על שפחתו ובאמת היתה אשתו וגולד דוד. (עיין מדרש תלפיות ערך דוד, ומצודת דוד על תהלים נ״א פסוק ד׳).

במדרש שמואל פרשה י״ט וז״ל וישלח ויביאהו והוא אדמוני וגו׳ כיון שראה שמואל את דוד, התחיל מרתת ועולה, אמר, אף זה שופך דמים הוא. כמה דאת אמר, (בראשית כו) ויצא הראשון אדמוני וגו׳. אמר ליה הקדוש ברוך הוא, עם יפה עינים, דוד מדעת סנהדרין הוא הורג, אבל עשו מדעת עצמו. ויאמר ה׳ קום משחהו. אמר לו הקב״ה, קום מלפניו. כי זה הוא. מאי, כי זה הוא. אמר רבי שמואל בר נחמן, זה הוא בעולם הזה וזה הוא בעולם הבא.

ובספר **מי השילוח** פרשת במדבר וז״ל וכמו שמבואר בזוה״ק ואיש תרומות יהרסנה דא עשו, והא דוד נמי איש תרומות שאני דוד דכתב בי׳ עם יפה עינים, היינו אף שנכתב בו אדמוני שהי׳ נראה ככעס כמו דאיתא במדרש כיון שראה שמואל את דוד אדמוני נתיירא שמא הוא שופך דמים כעשו אמר לו הקב״ה עם יפה עינים זה מדעת עצמו הורג, וזה מדעת עצמו אינו עושה רק מדעת סנהדרין.

ובספר **שם משמואל** פרשת וזאת הברכה - לקוטים מלפני שנת עת״ר וז״ל ומעתה יש לומר שיצחק חשב שכמו כן הם יעקב ועשו, ושמיעקב יצאו קצת שבטים וקצת מעשו. והנה עשו הי׳

כנגדו דבהולדו לא ישאר העולם בשוה בשני הצדדים, הטומאה והקדושה, כי בשלמא באברהם נתנו לו את ישמעאל שהוא כח החסד בקליפה. וביצחק נתנו לו את עשו שהוא כח הגבורה דקליפה, אבל מיעקב והלאה מתחלת השלמות, שמטתו שלימה וכולם צדיקים וקדושים, ותתגבר צד הקדושה בעולם. ולכן עשה הקב״ה שעשו יצא אדמוני ויטעה את השטן בחשבו שמשיח יהיה בחלקו של עשו, כמו שמצינו אצל דוד המלך ע״ה שכתוב בו (שמואל א׳ פ״ז, י״ב) אדמוני עם יפה עינים, והשטן חשב שמשיח יצא מעשיו שהוא גם כן אדמוני, אמנם לא ידע שאף שדוד המלך היה גם כן אדמוני אין לזה שום שייכות לאדמומיתו של עשו הרשע, שאצל דוד כתיב עִם יפה עינים כנ״ל, ופירושו שטבע האדמימות הרומזת על שפיכות דמים שהיתה בדוד המלך ע״ה, השתמש בה על פי סנהדרין שנקראו עיני העדה, משא״כ אצל עשו. על כל פנים נחזה שהעולם נברא באופן שכוחות הטומאה והקדושה צריכים להיות בשוה זה לעומת זה.

אמנם אף שנתבאר שכל ענין שיש בקדושה יש כנגדה גם בטומאה, מכל מקום אינה כמותה ממש אלא רק כדוגמתה, וכדמיון הקוף לבני אדם שאף שדומה לאדם, מכל מקום הוא רחוק מעצם מציאותו, וכמו שיתבאר.

כי כמו שנפש האלהית כלולה מעשר ספירות קדושות ומתלבשת בשלשה לבושים קדושים, וכמו שנתבאר בפרקים הקודמים שהקומה של קדושה עשויה מעשר ספירות קדושות ושהן מחולקות לשתים, הג׳ ראשונות הנקראות מוחין ונקראות חכמה בינה ודעת (או כתר חכמה בינה כמו שביארנו לעיל בפרק ג׳) ותחתיהן יש שבע המדות של קדושה, חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד ומלכות. ובכוחות אלו צריך האדם לעבוד את ה׳

ביאורים וציונים

אדמוני, ובמדרש (פס״ג) כשראה שמואל הנביא את דוד שהי׳ אדמוני נתירא שלא תהי׳ מדתו מדת עשו. וכ״כ יש לומר שיצחק חשב להיפוך על עשו שהוא דוד המלך, ובמסורה אדמוני ב׳ אצל עשו ודוד, והיינו שיצחק חשב שמעשו יצאו דוד המע״ה ומלך המשיח. ואולי חשבו ג״כ לצדיק יסוד עולם שומר הברית מדתו של יוסף, שאמר אבא בן ארבעים שנה נשא אשה אף אני כן, ועשו גמטריא שלום מדתו של יוסף. וכשתדקדק בכתוב תמצא שהברכות האלו הן מעין ברכות שברך יעאע״ה את יהודה ואת יוסף, הכא כתיב מטל השמים ומשמני הארץ, והתם כתיב מטל השמים מעל ומתהום רובצת תחת, הכא כתיב ורוב דגן ותירוש, והתם חכלילי עינים מיין ולבן שינים מחלב, ות״א יסמקון טורוהי בכרמוהי יטופון נעווהי בחמר יחוורן בקעתי׳ בעבור ובעדרי עאנא, הכא כתיב יעבדוך עמים וגו׳ ישתחוו לך בני אמך, והתם כתיב ידך בעורף אויביך ישתחוו לך בני אביך גור ארי׳ וגו׳ עד ולו יקהת עמים.

ד. בספר באר מים חיים פרשת תולדות פרק כ״ה וז״ל וגם יאמר אדמוני כולו לא כאדונינו דוד המלך ע״ה שכתוב בו (שמואל א׳ ט״ז, י״ב) אדמוני עם יפה עינים שהיה שופך דמים על פי סנהדרין כמאמר חז״ל (בראשית רבה ס״ג, ח׳) אבל זה אדמוני כולו שכולו אדום שופך דמים אין מבחין בין חייב לזכאי, אורב לדם, יצפון לנקי חנם.

באחד מג׳ הלבושים שהם מחשבתו או דיבורו או מעשה ידיו. וכמו שבקדושה יש בחינת המוחין שנקראו אבא ואמא שהם חכמה ובינה ומהם נולדות תולדות שהן המדות הנ״ל, כך הנפש דסטרא אחרא מקליפות נוגה. נקט קליפת נוגה כיון שבא לברר ענינים הנוגעים לבני ישראל שגופם בא מקליפת נוגה כמו שכתב בפרקים הקודמים. המלובשת בדם האדם בלולה מעשר כתרין דמסאבותא, בחלק הטומאה יש עשר כתרין של טומאה, לעומת עשר ספירות של קדושה. וכנגד עשרה כוחות אלו של טומאה באו עשר מכות על המצריים במצרים, שמאחר שהמצריים נטלו את העשרה כוחות שהטיל הקב״ה בבריאת עולם הזה וכדאמרו חז״ל (מכות פ״ה ע״ב) בעשרה מאמרות נברא העולם, והם השתמשו בכחות אלה להרבות טומאה בעולם, הוצרכו לעשר מכות של קדושה לבטלם ולכתשם. וכן העשרת בני המן במגילת אסתר שהדין הוא שצריכים לכותבן כולן בעמוד בפני עצמו וכל אחד בשורה בפני עצמה, אחד תחת השני, להראות שאנו מבטלים את כל כולם מראשם עד סופם בקדושת המגילה.

שהן שבע מדות רעות הבאות מארבע יסודות רעים הנ״ל הבעל התניא מדמה, שכל הקומה והכוחות שמצינו אצל הקדושה כמו שביארנו למעלה, הרי שלעומתם כולם נמצאים גם אצל הטומאה וכמו שיתבאר.

ויש להעיר מה שמצינו אצל הטומאה שמכנה להעשרה כוחות בשם כתרין, ואילו אצל הקדושה מכנה אותם בשם ספירות. והענין הוא, כי בחילוק הזה מתבטא עיקר החילוק בין מהות הטומאה ולהבדיל כח הקדושה, שאצל קדושה הכל מתבטל למה שלמעלה ממנו ומקבל מהמדריגה הגבוהה ממנה, מה שאין כן אצל צד הטומאה אינן מתבטלין רק כל אחד מכריז ״אני ואפסי עוד״ ובמקום להכניע עצמם למלכותו ית׳ צועקים ״אנא אמלוך״[ה]. וחילוק זה מרומז במלה

ביאורים וציונים

ה. בספר דרך מצותיך לבעל הצמח צדק מצות מילה פרק ה׳ וז״ל וזהו כלל גדול והוא שעיקר ההבדל בין סט׳ דקדושה לסט״א שבקדושה הוא בחי׳ הביטול, שבקדושה יש ביטול היש עש איז גאר ניטא קיין איך משא״כ בסט״א הגם שיודעים את ה׳ אינו פועל בגופם שינוי כי רק קרו לי׳ אלקא דאלקייא וזה הי׳ ענין הערב רב ויעמדו מרחוק, וזה הי׳ גם ההפרש בעסק הפלסופי׳ בין הרמב״ם לאריסטו הממרא להבדיל בין קדש לחול שהרמב״ם כל שהשיג יותר אמתת ה׳ הי׳ נרתע ופחות יותר בעיניו ואריסטו כל שהשיג יותר נעשה יש יותר באמרו הלא דבר אני בהשגתי מציאת ה׳ ואחדותו בשכלי במופתים מכריחים, אבל איש האלקי הרמב״ם הרי אדרבה מצד השגה זו יגיע לו הביטול האמיתי להשליך נפשו מנגד מכל וכל בראותו כי ה׳ לנגד עיניו וכמ״ש רמ״א משמו בד״מ לא״ח סי׳ א׳, והוא ענין ההפרש בין ב׳ הבדלות שבישראל החול נק׳ חולין שנעשו עטה״ק ובאומות נק׳ חול גמור טמא וד״ל.

ובליקוטי תורה פרשת אחרי דף כ״ז ע״ג וז״ל וזהו כלל שבסטרא דקדושה הכל בבחי׳ ביטול אליו ית׳ חכמה כח מה נשא״כ חכמה דקליפה היא בחי׳ יש. וכמ״ש ע״פ בעלי במות ארנון. וזהו מארז״ל

ספירות האמור בקדושה שבא משורש ספיר - פירושו זַכּוּת, כמ״ש (שמות כד, י) ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר, ותכלית הזַכּוּת היא כשהוא מתבטל לגמרי ולית ליה מגרמיה ויכולים לראות דרכו שהוא שקוף לפי שהוא בטל לאורות הקדושה שזורחים דרכו, מה שאין כן אצל הטומאה שכל אחד הוא ״יש״ בפני עצמו, היפך הביטול, וכל אחד הוא כתר בפני עצמו במקום להתבטל להכתר הגבוה ממנו, לכן בטומאה הם מכונים כתרין.

ביאורים וציונים

ישראל שבחו״ל כו׳, כי ארץ ישראל נק׳ ארץ כנען לשון הכנעה וביטול (עמ״ש סד״ה ויהי בשלח פרעה) משא״כ כשהוא בבחי׳ גסות הרוח ויש הוא כמו עובדי עבודת כוכבים בטהרה הם שענין עובדי כוכבים ומזלות הוא כמ״ש וראית את השמש ואת הירח כו׳ והשתחוית להם כו׳. והנה כתיב ממגד תבואות שמש שהשמש משפיע לתבואות הארץ וכן כל צבא השמים שהם המזלות אין לך עשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה כו׳. אלא שהשתחוי׳ להם אסור מפני שמחשבים אותם ליש ודבר שהם המשפיעים ובאמת אין השפעתם מצד עצמם אלא שהם כלי ההשפעה שבהם ועל ידם עוברת ההשפעה וכן כל עבודת כוכבים שעושה עצמה ליש ודבר אלא דקרו ליה אלהא דאלהא. משא״כ סטרא דקדושה היא בבחי׳ ביטול שאין עוד מלבדו וא״כ מי שנמשך אחר גסות רוחו להחשיב עצמו ליש הרי הוא כעובד עבודת כוכבים בטהרה. דהיינו מי שנמשך אחר בגדי כבוד להתפאר בפני בני אדם כי כבוד חכמים ינחלו כתיב ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת שהכבוד הנמשך לבחי׳ חכמה כח מ״ה הוא בבחי׳ ביטול משא״כ שאר כבוד של עוה״ז שהוא יש הוא מסטרא דקליפה. ובזה יובן מה שאמרו רז״ל כך הוא דרכה של תורה פת במלח כו׳ אם אתה עושה כן אשריך בעוה״ז כו׳. ולכאורה אינו מובן מהו העוה״ז בזה אלא הענין שכאשר ישים אל לבו ההכנעה וביטול אליו ית׳ שבזה שורה עליו עונג עליון כנ״ל. אין לך עוה״ז גדול מזה. ועל זה אמרו יפה שעה אחת כו׳. אבל כשנמשך אחר תענוגי עוה״ז הרי ממשיך עליו סטרא דקליפה ומלביש א״ע בגדים צואים וכשישים אל לבו שהקליפות סבבוהו לא יהי׳ לו תענוג מעוה״ז כלל משא״כ כשפת במלח תאכל כו׳ ישמח לבו ויגל כי אין לו לבוש מסטרא דקליפה ומבגדים הצואים. אך מי שפגם והעביר את הדרך בהמשיך את לבו אחר היש והגסות, העצה היעוצה לצעוק אל ה׳ בצר לו צעק לבם שיהא הלב צועק בקרבו מקרב איש ולב עמוק איך לא שם לנגד עיניו אור א״ס ב״ה הסובב כל עלמין שלפניו כחשיכה כאורה ורוחניות וגשמיות שוין וימלא בושה וכלימה וכמ״ש ולא נבוש לעולם ועד. וכמשל מי שהולך ערום בלא הודע לו שיש אנשים רואים אותו ואח״כ כשרואה שהאנשים רואים אותו יתמלא בושה, כן ויותר מכן יש ליבוש מאור א״ס ב״ה הסובב כל עלמין דכתיב בי׳ את השמים ואת הארץ אני מלא. (ועמ״ש מזה בד״ה מנורת זהב). ועל זה נאמר כי לא יראני האדם וחי בחייו אינו רואה אבל בשעת מיתתו רואה והיינו כדי שיתמלא בושה וכלימה בראותו ה׳ נצב עליו ורואה במעשיו ועי״ז ישוב בתשובה שלימ׳ לפניו את פניך ה׳ אבקש דהיינו לבקש פנימיות ה׳ גילוי אור א״ס ב״ה ממש דהיינו להחזיר פנים בפנים כנ״ל וכמים הפנים כתיב וזרקתי עליכם מים טהורים י״ג מכילין דרחמי שהם בחי׳ פנימיות והן מקור התורה ולכך ממלא כל הפגמים שפגם בתורה. כמ״ש אנת הוא ממלא כל שמהן ואנת הוא שלימו דכולהו ועי״ז וטהרתם.

גם רצה לרמז בקראם בשם כתרין, להראות על כוחותם העצומים לרוע שכח התאוה הוא כח חזק מאד, והוא מלאך נורא הוא היצר הרע בעצמו[1], וגם שהוא בבחינת מלך שרוצה לכבוש את העיר קטנה ולשלוט עליה.

ושכל המולידן הנחלק לשלש שהן חכמה בינה ודעת מקור המדות האמת היא, שג׳ הראשונות מהעשר ספירות שהן חב״ד אינן יכולות להיות עצם עצמן בטומאה, רק שהן ממשיכות חיות לעצמן מהקדושה, והוא רק בדרך גלות וכמו שנבאר.

וביאור דבריו הוא, שכמו שאצל הקדושה החב״ד מולידות מדות של קדושה, כך אצל הטומאה החב״ד מולידות מדות טמאות, וכמו שבארנו בפרקים הקודמים. והיינו דכמו שעל ידי התבוננות בדברים טובים כגון בגדולת ה׳ ואיך שהוא מנהיג עולמו, מזה יוליד אצל נפשו לאהוב את ה׳ וכו׳, כך להבדיל הוא גם אצל טומאה, כגון אחד שרוצה לאכול חזיר האסור באכילה ומתחיל להתבונן שיש בו טעם כזה וכזה, נולדת בלבו נטייה אל המאכל, שזוהי המדה של חסד שכנ״ל הוא מדת האהבה, הרי שהשכל הוליד אהבה לדבר האסור. וזהו שכותב שחב״ד הוא מקור המדות, שהמדות הן תולדות המוחין ושייכין גם בטומאה.

ויש להקדים ב׳ קושיות ועל ידי תירוצם יתבארו דברי התניא. א׳, לעיל בפרק ג׳ כשביאר את העשר ספירות בקדושה כתב וז״ל: שהן שלש אמות ושבע כפולות פי׳ חכמה בינה ודעת ושבעת ימי הבנין חג״ת נהי״ם, עכ״ל. הרי שהקדים ביאור המוחין לביאור המדות. וכאן עשה להיפך שמקודם כתב את המדות, ורק אחר כך סיים וכל המולידן.

ועוד קשה, דהלא ידוע שעבודת ימי הספירה של מ״ט יום שהם שבעה שבועות, הוא שבכל שבוע יעבוד ליזכך אחד מהשבע מדות, ולכאורה למה סגי בז׳ שבועות ואין אנו סופרים עשרה שבועות כדי לזכך גם את המוחין.

והביאור הוא, על פי הכלל שביארנו שמהות כל דבר שבקדושה שמתבטל למה שגדול ממנו ומכיר שאין

ביאורים וציונים

1. בספר יערות דבש חלק ראשון דרוש ז׳, וז״ל אבל כפי דעת רבים תורנים, וכפי הנראה מגמ׳ וביחוד חכמי אמת אומרים, כי יצר הרע הוא מלאך רע באמת מסטרא דס״ם והמון חילותיו אשר שוכן באדם ומסית לו לעבור פי ה׳, ולולי הוא היה הגוף כרוך אחר נשמה כעגלה אחר מנהיגה, ולמול זה נתן ה׳ יצר טוב שהוא מלאך טוב לשומרו לבל יפול בלכד יצר הרע, זה מושך לכאן וזה לכאן, ואשרי אדם יבחר ויקרב יצר טוב, כי אז טוב לו, ואמרו בגמ׳ [קידושין פא.] להדיא חזי דאנא בשרא ואת נורא, וכהנה יתר ספורים המורים על זה שהוא מלאך רע באמת.

ובספר דברי סופרים ליקוטי אמרים אות ט״ז ד״ה אבל וד״ל והרי יצר הרע הוא מלאך כמ״ש רב עמרם חסידא חזי דאת נורא ורצה גם כן להפילו ולא יכול לו כמ״ש בסוף קדושין (פ״א.) וכן גבי ר׳ מאיר דשם וגבי ר׳ מתיא בן חרש באדר״נ.

עוד מלבדו, היפך הסטרא אחרא שעובד את עצמו וכל שאיפתו הוא להתגדל ולהראות שאני ואפסי עוד. ולכן כשאדם עושה איזה פעולה, אפילו אם היא פעולה של היתר, מ״מ אם אינו עושה אותה אך ורק לשם שמים הרי זו בחינה של עבודה זרה, כי באותה שעה אינו עובד את הקב״ה כי אם דבר אחר״, והרי זה אמת

ביאורים וציונים

ז. בספר **דגל מחנה אפרים** פרשת קדושים ד״ה אל וז״ל אל תפנו אל האלילים. ודרשו חז״ל (שבת קמ״ט.) אל תפנו אל מדעתכם, יש להבין זה על פי שאמר אא״ז זללה״ה על פסוק וסרתם ועבדתם אלהים אחרים פירוש וסרתם תיכף כשסר האדם מדביקות מחשבתו בהשי״ת ועבדתם אלהים אחרים אזי עובד אלהים אחרים יחשב חלילה, הגם שדבריו צריך לפני ולפנים מכל מקום לפי קט שכלי אבאר בקיצור כי האדם העובד ה׳ בכל דרכיו ומקיים (משלי ג׳, ו׳) בכל דרכיך דעהו שעושה הכל בדעת כמו אכילה ושתיה ושינה ודיבוריו עם העולם בכדי לקרבן או בכדי להסיר ממנו העצבות או בכדי פרנסתו להחיות את נפשו בכדי שלא ימנענו מלעבוד ה׳ ואם הוא עושה זאת בדעת אזי הכל נעשה עבודת הקודש וכמו שאמרתי כבר שהם הנקראים חולין שנעשו על טהרת הקודש והם הם דברי חז״ל (סוכה כ״א:) על (תהלים א׳, ג׳) ועלהו לא יבול אפילו שיחת חולין של תלמידי חכמים צריכין לימוד כי כל דבריהם היא תורה והנהגה ישרה חוץ לזה שיכולין למצוא בכל דבריהם חכמות נשגבות וכשעושה מעשיו חלילה שלא בדעת והשכל אזי נמשל כבהמות נדמה אף דברים טובים שעושה הם דברי שטות ולאולת יחשב.

ובספר **מאור עינים** פרשה ואלה שמות וז״ל כי מרגלה בפומיה דהרב בעש״ט נשמתו בגנזי מרומים זכותו יעמוד לנו על מה שכתוב (דברים י״א, ט״ז) וסרתם ועבדתם אלהים אחרים תיכף כשסרתם מאת ה׳ מיד ועבדתם אלהים אחרים כי זהו עיקר הדעת לידע שכל כחותיו וחיותו הוא הבורא ברוך הוא שהוא תקיף ובעל היכולת ובעל הכחות כולם והוא יתברך מנענע כל הכחות שלו ותיכף כשסר מדעת זה נעשה עובד אלהים אחרים כחות אחרים זולת הבורא ברוך הוא שאין לו דעת זה שכל הכחות שלו הוא הבורא ברוך וזהו כל הדר בארץ ישראל כו׳ רצה לומר שהארציות שלו הוא גם כן ישראל כראוי לאיש הישראלי להיות לו הדעת הנ״ל אז דומה כמי שיש לו אלוה מה שאין כן הדר בחוץ לארץ שהוא חוץ לגבול הקדושה שאין לו הדעת הנ״ל אז דומה כמי שאין אלוה ולכן אז במצרים שהיה הדעת בגלות על כן היה קטרוג אלו ואלו עובדי על זה אבל אל חס וחלילה שעבדו עבודה זרה ממש.

ובספר **באר מים חיים** פרשת תצא פרק כ״א וז״ל וכבר כתבנו כמה פעמים שכל הדברים שבעולם הנעשים לתאות האדם שלא לשם ה׳, כולם נשרשים ונמשכים מבחינת הרע והסטרא אחרא, סטרא אחרא ממש. כלומר צד אחר שאינו לה׳ ונקרא עבודה שהיא זרה ממך. ועל כן המשבר כלים בחמתו כעובד עבודה זרה, שזה דבר שאינו בשום אופן לשם ה׳ כי כל תאוות ההיתר הנעשים לתאוה שלא לשם ה׳ הגם שבודאי קשה ורע הוא למאוד ומרה תהיה באחרונה, שאין יצר הרע מתרבה בגו מעוהי דבר נש אלא מתוך אכילה ושתיה כמו שאיתא בזוה״ק (תרומה קנ״ד ע״ב), ומכל שכן בשארי תאוות, והכל כי שורשם בהרע ומשם נמשכין ונובעין. מכל מקום יוכל להמצא בהם דבר ה׳ כמו על כל פנים כאשר יתפלל האדם אחרי אוכלו ואחר שתה, או ילמוד ויעשה איזה מצוה בכח האכילה והיא ובזה נתקן קצת המאכל וכדומה. אבל המשבר כלים בחמתו שהוא דבר שאין שום הנאה מזה כי אם מילוי התאוה ולא ימצא בזה דבר ה׳ וממילא אינו בטוח מן העבירה החמורה שבחמורות אפילו לעבוד עבודה זרה ח״ו כיון שאינו יכול להתגבר על התאוה מה לי זה או זה. ואפשר עוד כל שכן אם לא יוכל להתגבר על תאוה זו מכל שכן תאוה גדולה עבירה חמורה. וזהו שאמרו היום אומר לו עשה כך וכו׳ עד שאומר לו

בכל פעם שהולך אחר תאותו ונהנה מהעולם בלי הכרח. אמנם כל זה שייך רק במדות, כי המדות הן הרצונות של האדם ומהן באה תשוקתו לעשות איזה דבר, והרבה פעמים שהתשוקה לא תטהו לטוב כי אם להיפוכו, ולכן צריך לימי הספירה כדי לתקן ולזכך באלו המדות. אבל לגבי השכל אינו כן, כי אין רצון ותשוקה לשכל כי השכל בעצם הוא נקי ונבדל מהשפעה חיצונית והוא ישר בתכלית.

ועל כן בקדושה הוי השכל השורש לכל רצון, ואינו נמשך אחר רצונותיו, רק שרצונותיו נמשכים אחר שכלו[ח]. מה שאין כן בטומאה אינו רוצה לציית לשכל, אלא אדרבה יש לו רצונות משלו וכופה את שכלו לעיין ולחדש אופנים איך למלאות תאותו, והרי אז אין השכל שכל אמיתי, שכן על פי אמיתיות השכל אין הרע תופס מקום כלל אלא שנמצא שם בדרך שבויה.

ובזה יתורצו שתי קושיות הנ״ל, שהטעם ששינה הבעל התניא שאצל הקדושה הזכיר השכל ואחר כך המדות, כי כך הוא הסדר בקדושה שהמדות באות רק אחר השכל וכתולדה מהם, מה שאין כן כשביאר את צד הטומאה הקדים המדות לשכל כי שם אין השכל של טומאה בעצם, רק נכפה שם תחת רצון המדות. ובזה ג״כ יובן הטעם שאין צריכים ימי ספירה לזכך המוחין, כי אין המוחין נטמאים בעצם רק הם כשבויים אצל הסטרא אחרא, ועל ידי חג הפסח שהוא זמן חירותינו שהשכל יוצא לחירות (כמו״ש שמצרים הוא הדעת דקליפה ובפסח יוצאים ממנה), שוב אין צורך בתיקון השכל כי לא נפגם מעולם.

כי המדות הן לפי ערך השכל כי הקטן חושק ואוהב דברים קטנים פחותי הערך לפי ששכלו קטן וקצר להשיג דברים יקרים יותר מהם, וכן מתכעס ומתקצף מדברים קטנים וכן בהתפארות ושאר מדות. פי׳ כי לכאורה קשה, היות שהשכל הוא דבר חשוב, אם כן איך שייך שתהיינה לו תולדות פחותי ערך. והתירוץ, שאין השכל דבר ששוה אצל כל אחד, ולכן אין לומר שכל חסד שהיא מולידה תהיה בשוה, כי יש כמה וכמה מדרגות, ואם השכל מועט יוליד מדות ביוצא בהן - קטני הערך, ואם השכל רב יוליד דברים חשובים.

ועל דרך משל, קטן כיון ששכלו מועט לכן כל מדותיו מוסבות סביב דברים קטני ערך, שהוא אוהב דברים קטנים, ומתקצף ומתכעס מדברים פעוטים המצערים אותו. ואותם דברים עצמם שהקטן מתפעל מהם,

ביאורים וציונים

לך עבוד עבודה זרה והולך ועובד ח״ו.

ועיין עוד **בבאר מים חיים** פ׳ תרומה פרק כ״ה פסוק כ״ה

ח. **ברבינו בחיי** על בראשית פרק כז פסוק מא, וז״ל ויאמר עשו בלבו - דרז״ל הרשעים ברשות לבם, (תהלים יד) אמר נבל בלבו, (בראשית כז) ויאמר עשו בלבו, (מלכים א יב) ויאמר ירבעם בלבו, אבל הצדיקים לבם ברשותם (ש״א א א) וחנה היא מדברת על לבה, (שם כז) ויאמר דוד אל לבו, (דניאל א) וישם דניאל על לבו, דומים לבוראם.

כשיבוא אדם יותר מבוגר הרי יצחק ממנו, כי לפי שכלו אין חשוב הדבר הזה להתפעל ממנו, אלא שהוא יתפעל מדברים יותר חשובים. וכאשר יבוא אחד ששכלו יותר מבוגר, הרי שלא יתפעל גם מדברים שרוב בני אדם מתפעלים ממנו, אלא ישים כל מגמתו בעסקי מסחרים גדולים ומתפעל רק מעושר וקנין קרקע ושדות, וכשיבוא תלמיד חכם שאצלו נחשבים כל הבלי עולם הזה לכלום, הוא יתפעל ויוליד מדות רק בדברי קדושה ורוחניות. וכך הוא הענין ממש אצל חב"ד שאינה של קדושה, שיוכל להוליד מדות שאינן קדושות, כי כל מדות המתילדות הן דוגמת השכל המולידן וכערכו, ושכל במדרגה פחותה יוליד מדות פחותות.

ועשר בחינות אלו הטמאות כשאדם מחשב בהן או מדבר או עושה שאלו הם ג' לבושי האדם הנזכרים בפרקים הקודמים, שהם מחשבה דיבור ומעשה, הרי מחשבתו שבמוחו ודבורו שבפיו וכח המעשיי שבידיו ושאר איבריו נקראים לבושי מסאבו לעשר בחינות אלו הטמאות שמתלבשות בהן בשעת מעשה או דבור או מחשבה.

ומעתה מובן המשך פרק זה לפרק הקודם, כי בפרק זה הונח הכלל הידוע שכשהקב"ה ברא עולמו, בראו באופן שכח צד הקדושה וכח צד הטומאה יהיו שוים וגם מנגדים האחד לשני בשוה. ולכן כמו שביארנו בשני פרקים הקודמים שבשעה שאדם עוסק בדברים של קדושה, דהיינו תורה ומצוות, הרי באותה שעה הוא מלובש בביכול מהקב"ה וכאמור שהוא ורצונו יתברך אחד, כך לעומת זה בצד הטומאה כשאדם עוסק בדבר שאינו של קדושה באחד משלושת הלבושים של מחשבה דיבור ומעשה, אז מתלבש לגמרי בלבוש של טומאה וסטרא אחרא.

[ובזה יובן ענין הכתובים, שבעת שנגנם יעקב אבינו ליצחק אביו לקבל את הברכות לבש בגדי עשו. כי בהיותו לבוש בבגדי עשו היו הלבושים נותנים לו כח לעסוק בכל מיני תאוות וכדומה, אבל כשלבשם יעקב שהוא איש האמת והגיע למצב שהוצרך לדבר דברי שקר שהרי רבקה אמו צותה אותו על כך, ואף שכבר ביאר רש"י שלא היה שקר גמור, מכל מקום לא היה אמת לגמרי בתכלית האמיתיות, ואם כן הוי זה דבר שהוא היפך תכונותיו, ומהיכן היה לו את הכח לפעול כן, ועל זה היתה העצה שילביש עצמו בבגדי עשו שהם מובלעים מהטומאה שנאספו שם מכל מעשיו הרעים של עשו, והם יסייעו לו לומר דיבור של שקר. אמנם היות שהשקר היה לשם שמים נמצא שהוא מעלה את כל הקליפה ומהפכה לקדושה יחד עם השקר, ולכן כתיב אחר כך (בראשית כז, כז) וירח את ריח בגדיו ויברכהו ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה', שכשיצחק הריח את בגדיו הרגיש בקדושה שהשיג מבגדי עשו שיעקב הפכם מקליפת נוגה דטומאה לקליפת נוגה דקדושה[ט]].

ודבר זה אינו רק באדם שעושה דברים אסורים ח"ו, אלא אפילו כשעושה דברים המותרים רק שהם דברי רשות שאינם לשם שמים הרי אז הם בחלק של

קליפת נוגה, וכגון שחושב על איזה תאוה גשמית המותרת, הרי כל גופו מתלבש בקליפה של קליפת נוגה. ונקוט כללא דא, שהאדם מלובש לגמרי באותו דבר ששכלו עסוק בו אז, ואם הדבר שייך לקדושה הרי הוא זוכה ללבוש של קדושה, ואם ח״ו להיפך הרי הוא מלובש בלבוש של סטרא אחרא, ואז הוא נלכד תחת חסותו של הסט״א שהוא השטן בעצמו.

והן הם כל המעשים אשר נעשים תחת השמש אשר הכל הבל ורעות רוח. הבעל התניא משתמש כאן במליצת המדרש בקהלת על הפסוק (קהלת ה, ט) ואין כל חדש תחת השמש, ודרשו (קהלת רבה פרשה ה ד״ה ה) שתחת השמש דוקא אין כל חדש, אבל למעלה מן השמש יש חדש. וביאור הענין הוא שתחת השמש מורה על כל הדברים השייכים לעולם הזה הגשמי. ומבואר שכשאדם עוסק בעסקי עולם הזה הגשמי שלא לשם שמים הרי הוא מתלבש תוך הקליפות.

וכמ״ש בזהר בשלח (ג׳ נט.) **שהן תבירו דרוחא כו׳ שרעות רוח פי׳ תבירו דרוחא, רוח נשברה, מלשון תרועם בשבט ברזל** (תהלים ב, ט), שכשאדם עוסק באחד מארבע הקליפות הכוללות את כל עניני עולם הזה האסורים, ואפילו בדברים המותרים רק שלא נעשו לשם שמים, כל זה משבר את רוח נשמת האדם, כי לכל אחד יש קשר שבו הוא מקושר ומחובר להשי״ת, ועל ידי שעובר עבירה או כשעוסק בדברים גשמיים שלא לשם שמים, שאז הוי מעשיו נכללים בקליפת נוגה שאינה של קדושה, והרי הוא מנתק וכורת חוט מהחבל המקשרו. וזהו רעות רוח - שמשבר ומכרית עצמו משרשו באלהים חיים.

וכן כל הדבורים וכל המחשבות אשר לא לה׳ המה ולרצונו ולעבודתו שכוזהו פירוש לשון סטרא אחרא פירוש צד אחר שאינו צד הקדושה. וזהו יסוד דבריו, שכל דבר גשמי ואפילו דברים המותרים אם עושה אותם שלא לשם שמים נמצא שבאותה שעה אינו עובד את השם אלא את הסטרא אחרא, ולכן הוא נמצא באותה שעה בצד של הסטרא אחרא. כי בעולם הזה ישנם רק שני דברים שיכולים לעשות, או מצוה או עבירה, ואין דבר ממוצע שאינה מצוה ואינה עבירה אלא רשות[ט], רק אם הרשות היא לשם שמים, הרי היא מצוה גמורה, ואם לאו, הרי היא עבירה גמורה שהרי היא מטה את קליפת

ביאורים וציונים

ט. וכן כתב **החתם סופר** (פ׳ תולדות דף קכ״ה ד״ה הלא) וז״ל, בירושלמי ר״פ אלו מגלחין [הלכה ג׳ איתא מקלו של רבי מאיר היתה ביד תלמידו והיא היתה מלמדתו דעת], משמע דבמלבושיו של אדם נאצלים [ושוכנים] מקדושתו של הלובש וה״ה בהיפוך והלובש אותם אחריו יאצל עליו מאותו הרוח לטוב ולמוטב בסוד אשר ילבשם תחתיו מבניו, וה״ה בהיפך כגון מטומאתו של עשו היו בגדיו מטומאים, ולכן כשבא יעקב איש תם לרמאות אביו והוא לא יוכל להוציא דבר מפיו שאינו כולו אמת על כן הלבישתו אמו בגדי עשו, כדי שלפי שעה יאציל עליו מבגדי עשיו מדה של מרמה, וצורך שעה היתה.

י. עיין לעיל בהוספות וציונים

נוגה לצד הטומאה, וצד הטומאה הוא הכח שמנגד לה', והוא כמו מלחמה שיש בה שני צדדים שלוחמים אחד נגד זולתו, וצד הקדושה אינו אלא השראה והמשכה מקדושתו של הקב"ה ואין הקב"ה שורה אלא על דבר שבטל אצלו יתברך, השראה פירושה שהשכינה שורה שם, והמשכה פירושו להמשיך הקדושה מן המקור עד הנה. וכדוגמא גשמית כשאדם מדליק נר חשמלי על ידי לחיצת מתג, הרי אין הנר דולק מחמת עצם המעשה שעשה בלחיצת המתג, אלא שעל ידי לחיצתו יצר מגע בין חוטי הנר לחוטים המוליכים את כח החשמל, ובזה הוא ממשיך את כח החשמל ממקורו לפעול בנר הזה. וכך הוא הענין בהתעסקות בעבודת ה', שעל ידי מעשיו הרי הוא ממשיך קדושה ממקורו עד לפעולה שרוצה לפעול ובזה הוא משרה את השכינה גם כאן. והנה זהו כלל נקוט בידינו שאין הקב"ה משרה שכינתו כי אם על דבר שבטל אצלו. ונבאר את הענין בארוכה בהמשך הפרק.

בין בפועל ממש כמלאכים עליונים, שאצל המלאכים מובא[א] שבכל יום נבראים מלאכים חדשים והם שרים שירה להשי"ת ומתבטלים במציאות. וזהו מ"ש (תיכף ג, כג) חדשים לבקרים רבה אמונתך, פי' שבכל בקר נבראים מלאכים חדשים. ולמה, רבה אמונתך, היינו מפני גודל הכרתם בגדלות הבורא ית' הם מתבטלים, מפני שמתבטלים בתכלית הביטול, כמשל הנר המתקרב אצל האבוקה שנכבה ומתבטל לגמרי נגד האור הגדול של האבוקה, ואינו חשוב אצלו לכלום. כך המלאכים מתבטלים ממש מפני קדושת אורו יתברך.

בין בכח בכל איש ישראל למטה שבכחו להיות בטל ממש לגבי הקב"ה במסירת נפשו על קדושת ה'. פי' שאצל כלל ישראל אף אם אינם מתבטלים בפועל, היינו ביטול הנראה לעינים כמו שנעשה אצל המלאכים, מכל מקום היות שיש בתוכם נשמה קדושה וכאמור שהיא חלק אלוה ממעל ממש, ואותה נקודה באמת בטלה לגמרי לה' והוא כביכול, כהמשך מקדושת ה'. לכן יש בכל אחד מישראל האפשרות והיכולת להביא כח זה לידי גילוי - להתבטל ממש ולמסור נפשו לה'.

ויתבאר להלן באריכות שזהו מה שראינו במשך הדורות בחוש שאותה נקודה נתגלתה אפילו בפשוטי עם, כמו שהיה בתקופות השמד ל"ע, שידוע שאפילו פשוטי עם וקלי הדעת מסרו נפשם על קדושת השם. והביאור הוא, שבעת שכופין אותו לשמד להיכרת מה', דבר זה נוגע לפנימיות לבבו ואז מתעורר אצלו מה שמוטמן בלבבו ה"בכחו" לעמוד נגד הנסיונות. וע"ד שאיתא ברמב"ם (הלכות

ביאורים וציונים

יא. וכן אמרו רז"ל במדרש רבה (שמות פרשה טו, ו) וז"ל, המלאכים מתחדשין בכל יום ומקלסין להקב"ה והן חוזרין לנהר אש שיצאו ממנו ושוב האלהים מחדשן ומחזירן כשם שהיו בראשונה שנאמר (איכה ג) חדשים לבקרים. (ועיין עוד בילקוט שמעוני פ' בשלח רמז קלג, ובילקוט שמעוני לדניאל רמז תתרסה).

גרוסין פ״ג הלכה כ׳)[ב] בגט מעושה שכופין אותו עד שיאמר רוצה אני, דאף שעל פי הנראה לעין אינו רוצה לגרש, מכל מקום אנו תולין שבפנימיות לבבו הוא רוצה כן באמת, כך בפנימיות לבבו כל אחד רוצה ויכול להתבטל לה׳ לגמרי, ולכן כשבא כח חזק לנגדו אז בוקע כח זה שבפנימיותו ומטהו לרצון השי״ת.

ולכן אמרו רז״ל (סנהדרין פ״ג מ״ו) **שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה שכינה שרויה כו׳ וכל כי עשרה שכינתא שריא לעולם** (סנהדרין דף לט ע״ב). ויש לדייק שכשמדברים מאחד שיושב, צריך שיהא עוסק בתורה כדי שהשכינה תשרה אצלו, אבל בעשרה אמרו בסתם שהשכינה שורה. וכן הוא האמת שכל מקום שיש עשרה מישראל השכינה שורה שם, ואף אם אינם עוסקים לא בתורה ולא בתפילה ולא בשום מצוה אחרת, (וכמובן שאינם עושים דבר אסור), אלא יושבים בצוותא, הרי השכינה שורה שם, ואין הכי נמי שיש כמה מדרגות בהשראת השכינה, אבל גם באופן זה מתגלה אצלם אור מקיף מבחינת כל ישראל בחינה של כנסת ישראל. והבעל התניא כותב באגרת הקודש[ג] שבמקום שיושבים שם עשרה מישראל אף כשאינם לומדים או מתפללים, אם היה בא לשם מלאך או שרף היה נשרף ומתבטל לגמרי מגודל הקדושה.

והענין הוא כי כשנמצאים עשרה מישראל

ביאורים וציונים

יב. וז״ל הרמב״ם, מי שהדין נותן שכופין אותו לגרש את אשתו ולא רצה לגרש, בית דין של ישראל בכל מקום ובכל זמן מכין אותו עד שיאמר רוצה אני ויכתוב הגט והוא גט כשר וכו׳. ולמה לא בטל גט זה שהרי הוא אנוס בין ביד עכו״ם בין ביד ישראל, שאין אומרין אנוס אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחוייב בו מן התורה כגון מי שהוכה עד שמכר או עד שנתן, אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו או עד שנתרחק מדבר האסור לעשותו אין זה אנוס ממנו אלא הוא אנס עצמו בדעתו הרעה. לפיכך זה שאינו רוצה לגרש מאחר שהוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש לרצונו.

יג. וז״ל, (באגרת כ״ג) אבל ההשראה היא הארה עצומה מאור ה׳ המאיר בה בלי גבול ותכלית ואינו יכול להתלבש בנפש גבולית כ״א מקיף עליה מלמעלה מראשה ועד רגלה כמו שאמרו חז״ל אכל בי עשרה שכינתא שריא כלומר עליהם מלמעלה כמ״ש ויהי נועם ה׳ עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו כלומר כי נועם ה׳ אשר הופיע במעשה ידינו בעסק התורה והמצות דאורייתא וקוב״ה כולא חד יתכונן וישרה עלינו מלמעלה להיותו בלי גבול ותכלית ואינו מתלבש בנפשנו ושכלנו וע״כ אין אנו משיגים בשכלנו הנעימות והעריבות מנועם ה׳ וזיו השכינה בלי גבול ותכלית אשר מתכונן ושורה עלינו במעשה ידינו בתורה ומצות ברבים דוקא. וע״ז ארז״ל שכר מצוה בהאי עלמא ליכא כי אי אפשר לעולם להשיגו כי אם בהתפשטות הנפש מהגוף ואף גם זאת על דרך החסד כמ״ש ולך ה׳ חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו וכמו שארז״ל שהקב״ה נותן כח בצדיקים כו׳. משא״כ במלאכים כמו ששמעתי מרבותי כי אילו נמצא מלאך אחד עומד במעמד עשרה מישראל ביחד אף שאינם מדברים בדברי תורה תפול עליו אימתה ופחד בלי גבול ותכלית משכינתא דשריא עלייהו עד שהיה מתבטל ממציאותו לגמרי וכו׳ (ועיין גם בשומר אמונים ח״ב במאמר צהלי ורוני סוף פרק ט׳, ובנוצר חסד על פרקי אבות פרק ג׳ משנה ו׳).

ביחד אז על ידי הצטרפות עשר נשמותיהם נעשה על ידי זה התאחדות ושלימות גדולה ונשמותיהם מתבטלות אחת אל רעותה ומתהוים לחטיבה אחת. וכח הגדול הזה בעצמו ממשיך את השראת השכינה לאותו מקום[ד].

ודבר זה מרומז במספר עשרה אף באופן שאומות העולם כותבין מספר עשרה שהוא המספר אחד ואפס, והיינו ששאר המספרים בטלים ונשאר רק אחד. ואף שדבר זה הוא אצל אומות העולם, מכל מקום כללא יש בידינו שאף הדברים שנתפשטו אצל אומות העולם אינו במקרה, [וכן מצינו בחז״ל שלמדו דינים שונים ממספרים של העכו״ם וכגון הא דתפילין של ראש צריך להיות מארבעה בתים, ודרשו חז״ל (סנהדרין ד ע״ב, מנחות לד ע״ב), כי המלה טוטפות בלשונות הגויים מורה על מספר זה - טט בכתפי שתים, ופת באפריקי שתים, פי׳ שהמלה טוטפות מובלעים בה שני מספרים בלשונות הגויים, ומשם לומדין שצריך להיות ד׳ בתים. ויש לבאר עוד שחז״ל מצאו לנכון דוקא בתפילין ללמוד את מספר הבתים מלשונות הגויים, כי הארבעה בתים הם מנגדים את הארבע קליפות הטומאה, ועל ידי לימוד הלכה זו מלשונות הקליפה הרי זה מבטל כחותיהן ומכניעות אותן, וכדרך שאמרו בזוה״ק (ח״ג דף קכט ע״ב)[טו] שהטעם שאומרים קדיש בלשון תרגום כיון שהוא לשון ששייך להסטרא אחרא בקליפת נוגה, לכן על ידי שמשתמשים בו לקדושה, הם מתבטלים לצד הקדושה]. ובפרט שבמספרים מרומזים ענינים גבוהים, כמ״ש (מהלים פז, ו) ה׳ יספור בכתוב עמים, שבמספרים של גויים ישנם רמזים של קדושה, שהם ניצוצי קדושה שנמצאים

ביאורים וציונים

ד. בספר **אמרי אמת** (ימים ראשונים סוכות) כתב וז״ל, איתא שקודם כל מצוה ותפלה יש לאדם לקבל עליו מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך וזהו מלמד שכל ישראל ראוים וכו׳, וכתיב ואהבת לרעך כמוך אני ה׳ שבכל מקום שישנה אהבה חל שם שמים.

טו. וז״ל הזוה״ק, ת״ח קדושתא דא לאו איהו כשאר קדושאן דאינון משלשין. אבל קדושתא דא איהי סלקא בכל סטרין לעילא ותתא ובכל סטרי מחימנותא ותברא מנעולין וגושפנקן דפרזלא וקליפין בישין (ס״א ודא איהו שבחא דאסתלק ביה יקרא דקב״ה יתיר משבחא אחרא ואסתלקותא דא יתיר מכלא מ״ט בגין דאיהו לאתכפייא סטרא אחרא ולאסתלקא) לאסתלקא יקרא דקב״ה על כלא ואנן בעינן למימר לה בלישנא דסטרא אחרא ולאתבא בחילא תקיף אמן יהא שמיה רבא מברך בגין דיתבר חילא דסטרא אחרא ויסתלק קב״ה ביקריה על כלא. וכד אתבר בקדושתא דא חילא דסטרא אחרא קב״ה אסתלק ביקריה ואדכר לבנוי ואדכר לשמיה. ובגין דקב״ה אסתלק ביקריה בקדושתא דא לאו איהי אלא בעשרה. ובלישנא דא על כרחיה כוחיה דסטרא אחרא אתכפיא ואתתבר חיליה ואסתלק יקרא דקב״ה ותבר מנעולין וגושפנקן ושלשלאן תקיפין וקליפין בישין ואדכר קב״ה לשמיה ולבנוי. זכאין אינון עמא קדישא דקב״ה יהב לן אורייתא קדישא למזכי בה לעלמא דאתי.

אצל הקליפה בשביה. וכך מרומז ענין ביטול האנוכיות להיות לכנופיא חדא במספר עשרה.

[ואגב יש לדייק ולהעיר על דבר פלא שמצינו אצל כל המספרים שנמנו בתנ״ך, כגון בעת שֶׁמנה משה רבינו את בני ישראל, לעולם יצא המנין במספרים שמסתיימים בעשרה, ולא נשארו יחידיות. גם מצינו כי מספר בני ישראל בעת שקבלו את התורה היו כולם של מאה, והוא סימן על השלמות כי מאה הוא עשר פעמים עשר שהוא הכלליות של עשרה, וכן מספר התקיעות בראש השנה הוא מאה קולות שהוא יום בריאת העולם שנברא בעשרה מאמרות, והוא תכלית העשיריות בשלמותם].

והנה אמרו חז״ל (מגילה כג ע״ב) שכל דבר שבקדושה צריך להיות בעשרה מישראל דוקא, ונדרש מגזירה שוה תוך תוך, עדה עדה[טז], מהמרגלים ועדת קרח, והקשו המפרשים איך למדו חז״ל ממעשה המרגלים דין, שמנין של עשרה נחשב לקבוצה השייכת לדבר מצוה והשראת השכינה, הלא המרגלים הלכו לעשות דבר עבירה. ויש מהראשונים[יז] שמשנים גירסת הגמ׳ מחמת קושיא זו.

ואפשר ליישב גירסתנו על פי הכלל שכל דבר שבקדושה בטל למה שגדול ממנו ופשוט שבטל להקב״ה. וגם שהקדושה ששורה בקיבוץ עשרה מישראל נובעת מכח זה שכשנקבצים עשרה במקום אחד, בטל כל אחד אל חבירו ואינו יחיד לעצמו אלא הוא חלק מהרבים, וכח זה טמון בנפש הישראלי מכח קדושת נשמתו שטבעה להתבטל, ויוצא מזה שאין חשיבות המנין מכח מעלתם החיצונית כי אם ממעלתם הפנימית מצד שורש נשמתם. ולכן בחרו ללמוד דין זה מעדות המרגלים וקרח דייקא[יח], כי שם מתגלה ענין זה

ביאורים וציונים

טז. וז״ל הגמ׳, ונקדשתי בתוך בני ישראל, כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה. מאי משמע, דתני רבי חייא אתיא תוך תוך, כתיב הכא ונקדשתי בתוך בני ישראל, וכתיב התם הבדלו מתוך העדה, ואתיא עדה עדה, דכתיב התם עד מתי לעדה הרעה הזאת, מה להלן עשרה, אף כאן עשרה.

יז. וכן כתב **רבינו בחיי** (ויקרא כב, לב) וז״ל, ועוד הוכיחו רז״ל מן הכתוב הזה שכל דבר שבקדושה צריך עשרה, והוא שאמרו בברכות אין דבר שבקדושה בפחות מעשרה שנאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל, וכתיב התם (במדבר טז) הבדלו מתוך העדה, מה להלן עשרה אף כאן עשרה. ופירש ר׳ יעקב שאין נוסחא זו מדוקדקת שאין להביא ראיה מעשרה מרגלים לדבר שבקדושה, אבל עיקר הנוסחא היא כן, אתיא תוך תוך, כתיב הכא ונקדשתי בתוך וכתיב התם (בראשית מב) לשבור בתוך הבאים, מה להלן עשרה אף כאן עשרה, ועכשיו יביא ראיה מעשרה אחי יוסף שהיו צדיקים לדבר שבקדושה.

יח. בספר **אמונת עתיך** (פרשת קדושים) כתב וז״ל ע״פ מה שכתב הפרי צדיק בשם רבותיו, דילפינן דכל בי עשרה שכינתא שריא מלימוד תוך תוך עדה עדה. והגם שהם היו מרגלים רשעים, וכתיב ״עד מתי לעדה הרעה הזאת״, מ״מ עדיין גם עמהם שכינתא שריא. וילפינן כל דבר שבקדושה מעדת מרגלים, להראות שאין פנימיות של ישראל נפגם, ובציבור מתגלה הפנימיות. והיינו תו״ך תו״ך - בתוך תוכיותם ״עמך כולם צדיקים״. עכתדה״ק.

ביתר שאת, כי אף בעדה שבמצבם באותו זמן רשעים היו, מכל מקום מאחר שנשאר בהם נקודה טובה הרי אותה נקודה מצטרפת והחלק הרע שבה אינה מצטרפת שהרי אין בכח הרע להתבטל. (ודוגמא לזה שאף הרשעים מצטרפין לקדושת הכלל, מצינו בסממני הקטורת שאיתא בגמרא שחלבנה ריחה רע, ובכל זאת היא אחת הסממנים המשלימים את הקטורת, והיינו כי חלק הטוב שבה מצטרף. וכן אמרו חז״ל (כריתות ו ע״ב) כל תענית שאין בה מפושעי ישראל אינה תענית שהרי חלבנה ריחה רע ומנאה הכתוב עם סממני קטורת).

וחידוש זה לא היה נלמד אם היו לומדים דין זה מעדת צדיקים, דהוה אמינא שזה שיך רק אצלם מכח מעלת עצמם שזכו בכח מעשיהם, אבל כשלומדים דין זה מעדת רשעים הרי זה מורה הרבה יותר על מעלתה כי היא מעלה עצמית מצד שורש הנשמה שאינה נאבדת לעולם. וכן מדוייק מה שלומדים אותו בגזירה שוה מתיבת 'תוך', שזה מראה על עיקר הלימוד שהולכים בתר התו״ך, פי׳ הפנימיות.

ועפ״י זה יובן הטעם שאין שיך ענין המנין אצל אומות העולם, כי קדושת המנין נובעת מנשמה קדושה, ומאחר שאין להם נשמה קדושה ואדרבה נשמותיהם באות מחלק הקליפה הנקרא עלמא דפרודא[יט], ועליהם נאמר (מהלים צג, י) יתפרדו כל פועלי און, ולכן אינם שייכים לענין המנין כלל[כ].

אבל כל מה שאינו בטל אצלו ית׳ אלא הוא דבר נפרד בפני עצמו אינו מקבל חיות מקדושתו של הקב״ה מבחינת

ביאורים וציונים

יט. בספר **ישמח משה** (שמואל פרק א פסוק א) כתב וז״ל, ויהי איש אחד מן הרמתים וכו׳ דכשישראל באגודה אחת אז הם כלם נחשבים לאיש אחד דבעשו כתיב נפשות וביעקב שבעים נפש וכתיב ויחן שם ישראל [כאיש אחד בלב אחד] דהם חלק אלקי ממעל ממעולם היחוד, משא״כ האומות מעלמא דפרודא והיינו ויהי איש אחד [היינו שכ״י נחשבים כאיש אחד] הואיל והם מן הרמתים מעולמות הגבוהים עולם היחוד.

ובספר **תורה אור** פרשת מקץ סוף דף מ״ג ע״ג אבל נ״ח הוא המשכת אור התורה. כי היונים רצו להשכיחם תורתך ולכן הוא משמאל. כי מימינו אש דת למו שהתורה נמשלה לאש כנודע. ובפרט שעיקר מצות נ״ח להאיר בחוץ ברה״ר ובחי׳ רבים היינו טורא דפרודא מבחי׳ ז׳ אומות שגם שם יאיר אור ה׳ וקדושתו שלא יהא העלם והסתר כמו שהיה בימי חשמונאי שרצו היונים להשכיחם תורתך. וכשגברה מלכות בית חשמונאי תקנו להמשיך אור התורה גם במקום הרבים טורי דפרודא.

ובספר **מחשבות חרוץ** אות יד וז״ל ואחר כך משלוח מנות פשטות ענין זה מביא חיבור והתאחדות של אהבה ואחוה בין איש לרעהו, וזהו ישראל גוי אחד דהשבעים נפש לבית יעקב נקרא נפש לשון יחיד (שמות א׳, ה׳), שזהו כלל הפירוד שבהם לשבעים כוחות נגד שבעים אומות שהם שורש הפירוד המתחיל מהתגלות הרע שבעולם הבריאה שהוא התחלת עלמין דפירודין, ועל כן נפשות ביתו דעשו לשון רבים (בראשית ל״ו, ו׳), מה שאין כן אצל יעקב הפירוד חוזר להתאחד, ובמקום שורש הפירוד שהוא בלב שממנו תוצאות כל כוחות הנפרדים, ועל כן שם משכן היצר לכל כוחות הרע, שם הוא אצל בני

פנימית הקדושה ומהותה ועצמותה בכבודה ובעצמה. הכלל הוא שכל דבר בעולם מוכרח לקבל חיות בכל רגע מאת ה׳, ולולא זה הרי יחזור לתוהו ואַין[כא], ואין לו קיום כלל וכלל. ואמיתת רצונו יתברך הוא שחיות זו תירד על ידי ביטול רצונו ועצמיותו של הנברא לה׳, שהרי כל מה שברא הקב״ה בעולמו הוא לכבודו כמ״ש (ישעיה מג, ז) בראתיו יצרתיו אף עשיתיו, שהכל נברא כדי להרבות כבודו יתברך, וככל שמתבטל יותר ומקבל עליו עול מלכות שמים הרי זה מרבה כבוד ה׳ בעולם, ובזה מתייחד ומתקשר עם הקב״ה ומקבל חיותו באופן ישר ונקרא בחינת פנים בפנים. ויתבאר זה לקמן. והנקודה הגבוהה ביותר בענין זה, הוא כשאומרים שמע ישראל ה׳ אלהינו ה׳ אחד[כב], שמקבל עליו עול מלכות שמים ומכריז שה׳ אחד, פי׳ שאין דבר אחר בעולם רק אחד והוא ה׳ יתברך, והקב״ה ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין ולעילא מכל עלמין ותחות כל עלמין וכל דבר הוא רק השי״ת אחד והכל כלא חשוב אצלו ובטל אליו. ולכן הוי אחד המספר הכי גבוה כיון שכולל הכל ואין מספר גבוה ממנו ואין מספר למטה ממנו, ולכן נקרא שמע ישראל וכו׳ יחודא עילאה - לידע שכל העולם הוא בטל להקב״ה ומלא כל הארץ כבודו.

ביאורים וציונים

ישראל שורש היחוד דצור לבבי וחלקי וגו׳ שהקב״ה לבן של ישראל, ודבוקים במעמקי לבם באלקים חיים ה׳ אחד, ואצל עמלק גם המוח ששם היחוד הוא אצלו ברשות לבו להיות בפירוד כמו שנתבאר לעיל, וכשנמחה זה אז מתגלת קדושת ישראל שגם בלב שבו התחלת הפירוד, שם הוא גם כן מיוחד ביחוד גמור להיות כל כנסת ישראל גוי אחד כאיש אחד בלב אחד, וזהו תכלית ישרת הלב המביא לידי שמחה כמו שנאמר (תהלים צ״ז, י״א) לישרי לב שמחה, ועיקר השמחה הוא בלב היודע מרת נפשו ואחר הישועה בשמחתו לא יתערב זר.

כ. בספר **באר מים חיים** (פרשת בשלח, פרק טו) כתב וז״ל, וידוע מה שכתב מרן האר״י ז״ל (בלק״ת פרשה בלק) וז״ל כבר הודעתיך בסוד יותרת אשר על הכבד כי בקדוש׳ הזכר גובר והנוקבא טפילה לו ובטומאה להיפך וז״ש פתורה אשר על הנהר כי המ״ל שלו מלמעלה ע״ש. אשר ע״כ לא יכלו לצאת כי אם בהכות במצרים גם בג״ר נוקבא דקליפה. הגם שלכאורה היה די להכות הזכר כולו וממילא תיבטל הנוקבא. אך לפי שבקליפה הנוקבא גוברת על הזכר לא היו יכולים לצאת עד אשר הגיע המכה למצח אשה זונה נוקבא דקליפה וכאשר הוכתה בג״ר שלה ממילא נחלש כוחה וגירשה את ישראל ממצרים. ורק שלא נרצין לגמרי.

ובספר **דברי יואל** (פרשת במדבר) כתב וז״ל, אכן דבר זה לא יתכן שיהיה האדם מקיים בפועל בגלגול א׳ רמ״ח עשין ושס״ה ל״ת אחד מהם לא נעדר, שהרי כמה מצוות יש שאינם נוהגות בכל אדם כגון יבום חליצה ומצוות כהונה וכיו״ב הרבה. והנה יש תקנה לדבר עפי״מ דאיתא בספה״ק דמי שמקשר עצמו עם כל אחד מישראל באהבה אחוה וריעות ונפשו קשורה בנפשותם והיו לאחדים, אזי נחשב הוא כגוף אחד עם כל ישראל, וכל מה שמקיים אדם מישראל יחשב לו כאילו קיים אף הוא. וא״כ גם מצוות אשר אין לאל ידו לקיימם בפועל כנ״ל, יחשב לו כאילו קיימם גם הוא, דמכיון שנמצאים אנשים מישראל המקיימים מצוות אלו בפועל מעלה עליו כאילו אף הוא עשה אלה המצוות, שהרי כגוף אחד יחשב עם כל ישראל וידם כידו.

אמנם, אף שיש מקומות בעולם שנתן להם הקב״ה הכח להסתיר את קדושתו וחוצצין בין הקדושה לבינינו, וכפי ראות העין נדמה כמו שיש דברים אחרים בעולם חוץ מה׳ אחד, מכל מקום האדם צריך להאמין שאפילו במקומות שאין רואים שם את השכינה מכל מקום נמצאת שם, והיא החיות שמחייה את הדבר. וזהו ענין יחודא תתאה שאומרים אחר שמע ישראל, והוא ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, שכבוד ה׳ הוא בכל מקום ולעולם ועד - אף שאינו נראה. וכיון שדבר זה אינו בגילוי לכן אין אומרים אותו בקול רם רק בלחש, אבל כשיבוא משיח צדקנו בב״א אז יאמרו אותו בקול רם, וכך נוהגין גם ביום הכיפורים לאומרו בקול רם משום שהוא מעין ימות המשיח שאז תתגלה הקדושה שיש בכל דבר לעין כל, וכן מבואר במס׳ פסחים (דף נ ע״ב) ששאלו למה אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד בלחש, ומשלו משל לבת מלך שהריחה ציקי קדירה ורצתה לאכלם, אבל אין זה מדרך כבוד ליתן לבת מלך לאוכלם כי הוא מאכל מבוזה, ומצד אחר אם לא

ביאורים וציונים

אמנם ענין זה לא שייך אלא בישראל דוקא, כי שורש נשמות ישראל חד הוא שהם נצר מטע האבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב, על כן בהתקשרם יחד בקיום מצות ואהבת לרעך כמוך יחשבו לגוף אחד, שהרי מוצא נשמתן ממקור ישראל וממקום אחד חוצבו, על כן יתכן שיתחברו והיו לאחד.

עכ״פ מבואר דלא שייך ענין התקשרות הנשמות אלא בבנ״י שמשורש אחד מוצא נשמותיהן, ע״כ יתכן שיתחברו ויתקטרו בחד קטירא, משא״כ האומות שהם משורש עלמא דפרודא אין להם קשר ושייכות בנפשותם איש אל רעהו.

כא. עיין לעיל בהוספות וציונים

כב. בספר **באר מים חיים** (פרשת תצא פרק כא ד״ה והנה כל) כתב וז״ל, והנה כל בחינת היחוד של שמע ישראל כתבנו במקומו. שאין פירוש שה׳ הוא אחד הוא לבד וכל העולם הוא נבדל ממנו. כי אם ה׳ אלהינו ה׳ אחד פירוש שאין בכל העולמות עליונים ותחתונים שפלים ורמים ואפילו בכל עומקי הקליפות והרע כי אם אחדותו יתברך, הוא בעצמו נעלם שם כוחו אורו שפעו וחיותו, לא זולת. והוא בחינת היחוד השלם באמת שאין בכל העולמות כולם כי אם אחד ממש הוא אלהינו ברוך הוא וברוך שמו המחיה ומהוה את כל הבריאה בכל יום תמיד ובכל רגע ורגע. ואלמלי יצוייר העדר שפעו וחיותו מן כל הנמצאים שבעולם אף על רגע אחת היו כל העולמות כלא היו, והיו לאפס ואין. ואך לעולם דברו הטוב שדיבר בראש הבריאה בהווייתם יהי רקיע, יהי מאורות, תוצא הארץ, וכדומה, עד עתה הוא נצב בשמים וארץ וכל צבאם. ועל כן באמת אין עוד מלבדו כתיב כי אין בכל העולמות כי אם הוא בעצמו לא זולת והוא אמיתית היחוד. ובזה האדם מקבל על עצמו עול מלכות שמים להתיחד עצמו בכל פרטי אבריו וגידיו במחשבה ודיבור ומעשה ותנועותיו והרגשותיו לה׳ המיוחד שלא לצאת מרשות היחיד יחידו של עולם אף על רגע אף לחשוב במחשבה קלה לדבר הנוגע חוץ מעבודתו יתברך או דבר הטפל לעבודתו. כי אין בעולם חוץ מאחדותו ולית אתר פנוי מניה. רק שכביכול הוא מתעטף גם ברע כביכול בכדי להיטיב לבריותיו על ידי זה כאשר יביט האדם אל זה שאין שם כי אם אלהינו יתברך המצוה שלא לפנות לשם אדרבה לברוח בתכלית הבריחה.

יתנו לה יש לה צער, ולכן נתנו לה בשתיקה שלא ירגישו בזה בני אדם. כך הנמשל - שהקב״ה רצה להתייחד אתנו אף במקומות השפלים, אבל אין זה מכבוד המלך לירד למקום שפל וכו׳, ולכן עשה אותו בלחש. וזהו ענין ברוך שם, שאומרים שה׳ יתברך אתנו בכל מקום אף במקומות שפלים, וכדי להסתיר זאת אומרים אותו בהשקט.

ואולם, אף שה׳ יתברך נמצא בכל מקום ובכל דבר, מ״מ התגלות כבודו אינה כי אם במקום שהדבר בטל אצלו ית׳, אבל כשאחד מפריד את עצמו ובמקום לעשות כל דבר בכדי להרבות בכבודו ית׳ בלבד, הוא מכריז אני ואפסי עוד שהנני ״יש״ ותופס מקום בעולם, הרי שאז הוא כמו שאומר שבמקום שאני נמצא שם אין הקב״ה, כי אי אפשר לשני דברים להיות במקום אחד ממש, ואף שאינו כן, והקב״ה נמצא גם שם, מכל מקום היות שהוא מתנהג באופן זה כך מתנהג הקב״ה אתו, וזה גופא הוא עונשו - שהקב״ה מסיר תמיכתו וחיותו ממנו, במדה כנגד מדה.

וכך מרומז בפסוק (תהלים נח, ג) הנשא שופט הארץ השב גמול על גאים, שהעונש של הרשעים - גמול על גאים - הוא כשהקב״ה מתנהג עמם במדה כנגד מדה של ״הנשא שופט הארץ״ שה׳ מסיר השגחתו ממנו ומניח לו לנהוג על פי מקרי העולם הזה, וכשאינו משגיח עליו ממילא אין לו שמירה ועלול ליפול בכל סכנות העולם הזה.

והחיפך מזה מצינו בקדושה, בדבר שהוא תכלית הקדושה שאינו יכול לתפוס מקום רק בטל לגמרי להקב״ה, והוא אצל הארון הקודש בקודש הקדשים שישנם בתוכו הלוחות שחרות עליהם עשרת הדברות, ולכן הארון אינו מן המדה שהרי קודש הקדשים היה עשרים אמות ומכל צידי הארון היה, עשר אמות לכל רוח, הרי שאפילו גשמיות הארון נתבטל לגמרי ולא תפס מקומו הראוי.

ובאמת כן הוא ממש גם אצל הטומאה, רק הטעם שאינו נראה כן הוא מצד ההסתר פנים, אבל האמת הוא שמלא כל הארץ כבודו וכמ״ש (במדבר ט, ו) ואתה מחיה את כולם, ודרשו חז״ל שבזה נכללים אפילו המזיקים[כג], וכן אפילו במקום הבעל גאוה ישנה השראת השכינה רק שהיא בהסתר בתוך הקליפה ואין יכולים לראותה. וזהו לשון התניא שאינו מקבל החיות מבחינת פנימיות הקדושה ומהותה ועצמותה בכבודה ובעצמה, שאינה בכבודה ובעצמה בגילוי רק נסתרת תוך הקליפות.

והנה זהו כלל מיסודות האמונה שה׳ ברא

ביאורים וציונים

כג. מסכת סנהדרין דף סז: אמר רבי יוחנן למה נקרא שמן כשפים שמכחישין פמליא של מעלה אין עוד מלבדו אמר רבי חנינא אפילו לדבר כשפים החיא איתתא דהות קא מהדרא למשקל עפרא מתותי כרעיה דרבי חנינא אמר לה אי מסתייעת זילי עבידי אין עוד מלבדו כתיב.

את עולמו ולא עזבו עד היום והוא ברא ובורא יש מאין בכל רגע ורגע, ואם יסיר השגחתו אפילו לרגע אזי יחזור אותו דבר לתוהו, ודבר זה מוכח מן התורה ואף חכמי המחקר חקרוהו והסכימו שהעולם מתנהג מפי ה׳ בכל רגע ורגע מהשפעתו שמשפיע חיות לעולם הזה. ואם כן יקשה מהיכן באה החיות לרשעים והסטרא אחרא שעוברים על רצונו. ועל זה מחלק הבעל התניא בין החיות שבאה לצדיקים לחיות שבאה לסטרא אחרא.

אלא מבחינת אחוריים הענין הוא שיש כמה מיני מדרגות שבהם יוכלו לקבל חיות מה׳, הצדיקים הגדולים מקבלים אותה באהבה בייחוד של פנים בפנים כמ״ש (דברים ה, ד) פנים בפנים דבר ה׳ עמכם, ולהבדיל יש נבראים שה׳ יתברך שונאם, אמנם היות שהבריאה צריכה גם אותם לתכלית כל שהיא, לכן ה׳ משפיע להם באופן הדומה לאדם שרוצה ליתן דבר לשונאו, שאינו נותנו לו כשפניו כלפי המקבל, אלא מטה פניו אחורנית ונותנו לו בנזיפת פנים דרך אחוריו ואינו רואה את פני המשפיע, וזו נקראת השפעה בבחינת אחוריים[כד], וכמובן שזהו משל גשמי לסבר את האוזן.

שיורדים ממדרגה למדרגה רבבות מדרגות בהשתלשלות

ביאורים וציונים

כד. **בספר התניא** פרק כ״ב וז״ל ירידת והמשכת החיות לתחתונים בצמצומים רבים ועצומים מינים ממינים שונים להבראות מהם ברואים רבים מינים ממינים שונים וכ״כ גברו ועצמו הצמצומים והסתר פנים העליונים עד שיוכלו להתהוות ולהבראות גם דברים טמאים וקליפות וס״א ולקבל חיותם וקיומם מדבר ה׳ ורוח פיו ית׳ בהסתר פנים וירידת המדרגות ולכן נקרא אלהים אחרים מפני שיניקתם וחיותם אינה מבחי׳ פנים אלא מבחי׳ אחוריים דקדושה ופי׳ אחוריים כאדם הנותן דבר לשונאו שלא ברצונו שמשליכו לו כלאחר כתפו כי מחזיר פניו ממנו משנאתו אותו כך למעלה בחי׳ פנים הוא פנימיות הרצון העליון וחפצו האמיתי אשר חפץ ה׳ להשפיע חיות לכל הקרוב אליו מסטרא דקדושה אבל הס״א והטומאה היא תועבת ה׳ אשר שנא ואינו משפיע לה חיות מפנימית הרצון וחפצו האמיתי אשר חפץ בה ח״ו כ״א כמאן דשדי בתר כתפוי לשונאו שלא ברצונו רק כדי להעניש את הרשע וליתן שכר טוב לצדיקי׳ דאכפיין לס״א וזה נקרא בחי׳ אחוריים דרצון העליון ב״ה.

ובליקוטי תורה פרשת אחרי דף כ״ו עמוד ד׳ וז״ל אלא הענין הוא כמשל ב׳ בנ״א שעומדים זה אצל זה רק שחוזרים עורף זה מזה אין לך ריחוק גדול מזה ואין קירוב אלא בהחזרת פנים אל פנים. וכך הנה כתיב וראית את אחורי ופני לא יראו שיש בחי׳ פנים ואחוריים למעלה. וכתיב יאר ה׳ פניו אליך פי׳ שההשפעה* תהי׳ בבחי׳ הארת פנים מפנימיות רצונו כדכתיב ואוהב את יעקב וכתיב כי מחה אמחה כו׳ ולכן ההשפעה שמשפיע לו להחיותו הוא מבחי׳ אחוריים דהיינו כמאן דשדי בתר כתפוי שנותן לשונאו שאינו נותנו ברצון* גמור רק כמי שמוכרח להשפיע ואין השפעה זו מבחי׳ פנימיות ועיקר רצונו. אבל לצדיק בא ההשפעה מבחי׳ פנימיות רצונו שנותן ברצון גמור ובהארת פנים בשמחה ובטוב לבב ברוב עוז וחדוה. ועד״ז יובן ג״כ ענין התשובה, כי הנה כתיב כי פנו אלי עורף פי׳ כי פנו אלי שפונים אליו ית׳ בקיום תורתו ומצותיו. אבל מ״מ אין זה אלא בבחי׳ עורף שאינו מבחי׳ פנימית הרצון מאהבה ותשוקה אלא מצות אנשים מלומדה והולך בקרירות. והתשובה היא החזרת פנים בפנים להיות פנימיות רצונו וחפצו בתורת ה׳ ומצותיו בשמחה ובטוב לבב מרוב כל.

העולמות דרך עלה ועלול וצמצומים רבים עד שנתמעט כל כך האור והחיות מיעוט אחר מיעוט עד שיכול להתצמצם ולהתלבש, והיא אותה חיות אלהית ממש, ולא עברה שום שינויים בעצמותה, רק שעברו עליה הרבה שינויים חיצוניים על ידי צמצומים רבים בהשתלשלות המדרגות ממדרגה למדרגה עד שנתלבשה בדבר ירוד ושפל כבחינת האחוריים (וענין השתלשלות וצמצום כבר ביארנו בפרקים הקודמים ע"ש)[כה].

ואפשר לתאר ענין זה בהקדם הכלל הידוע כמה פעמים שהקב"ה ברא את האדם בעולם קטן[כו], וגם בפי חכמי הטבע מתואר האדם כדבר קטן המסמל וכולל כל חלקי הבריאה. וכן כתב הרמב"ן[כז] בביאור הפסוק נעשה אדם שכתוב נעשה לשון רבים, שכל הבריאה השתתפה בבריאת האדם, וכן האדם כולל כל הג' מוחין והשבע מדות שהם העשרה מאמרות שבהם נברא העולם.

ועוד יותר מזה שלא רק שנברא בכללות העולם, אלא אף השפעת החיות לכל חלקי הבריאה גם כן מושפעת על ידי

ביאורים וציונים

כה. בספר השל"ה הקדוש תולדות אדם בית אחרון אות י"ב וז"ל ויש לאותיות רוחניות הן מצד תמונתן הן מצד מספרן. והנה תמונת האותיות ברמיזתן מובא בספר התמונה ובפרדס שער האותיות ואז תדע דמכל שכן בהתחברות אותיות הקדושות ונעשים מהם תיבה, שרוחניות התיבה הזו הוא ענין גדול למעלה, וכמו שההויות והשמות הם סוד האצילות, רק השמות הם התפשטות ההוויות, כן הכינויים התפשטות השמות, ויש כנוי כינויים, כן הם כל תיבות לשונינו הקודש, וכל התיבות הם למעלה, וכל מה שיש למטה בגשמיות הוא התפשטות והשתלשלות השפע מלמעלה שנשתלשל ממדריגה למדריגה אלף אלפי אלפים עד שנתגשם בעולם הזה הגשמי. והנה הדבר הזה שנקרא בשם הזה הוא שמו באמת למעלה בשרשו, כי שם מקור אלו האותיות וחבורן, רק שכל חבל ההשתלשלות נקרא בשם זה מושאל משרשו. ועל כן נקרא לשונינו לשון קודש, כי כל השמות והתיבות הם למעלה בשרשם במקום קודש העליון, ואחר כך כשיורד ומשתלשל ממקום קודש הזה נקרא זה השתלשלות בשם הזה בהשאלה. וכמו שכתב הרב הפרדס כי ידוע הכלי מושאל מידי אדם וכן רגל הכסא. כך אני אומר זה הרוחניי כח היד של אדם הנקרא יד אין שמו העצם יד, רק הוא מושאל, וכן עין המורה על כח ראות העין, וכן אוזן המורה על כח שמיעת האוזן, כל השמות כולם הם מושאלים. כי יד תחת יד עין תחת עין רגל תחת רגל וכן כולם, רצוני לומר הלשון הוא קודש, כלומר נקרא יד למעלה במקום קודש, ואחר כך בהשתלשלות כל העולמות מענין לענין ומענין לענין רבבות מדריגות, בכל מדריגה נקרא יד, אמנם בהשאלה, ויד זו תחת יד זו וזו תחת זו, עד מקור הקדושה שהוא יד בעצם. הכלל העולה, לשונינו הוא לשון קודש, רצוני לומר אלו העניינים שאנו קורין כל אחד בשמו, זה אינו שמו בעצם, רק מושאל, ועצם השם הוא דוקא למעלה בקדושה. כענין ארבעה יסודות אש מים רוח עפר שהאריך הזוהר, וכתב שהם משתלשלים מהמרכבה העליונה, חסד מים, גבורה אש, תפארת רוח, מלכות עפר. אלו התיבות, מים אש רוח עפר, שמם בקדושה הם עצמיים, ואנחנו קוראים אחר כך ההשתלשלות מהם בהשאלה אש מים ורוח ועפר בסוד ארבע חיות

כו. עיין לעיל בהוספות וציונים

כז. עיין לעיל בהוספות וציונים

האדם[כח], ובכח מעשיו הוא משפיע לכל הבריאה, וזהו משום שנברא בצלם אלהים, וצלם האדם התחתון מכוון לצלם אלהים של מעלה כביכול[כט], ובכל אבר ואבר שבאדם יש כח אחר לפעול על חלקי הבריאה שמכוונים כנגדו, ובפרט על ידי מעשי המצוות שהרמ״ח אברים מכוונים לרמ״ח מצוות עשה ושס״ה גידין מכוונים לשס״ה מצוות לא תעשה, וכבר ביארנו שהתורה היא גם כן דוגמת העולם ואסתכל באורייתא וברא עלמא. ולכן העולם מושפע על ידי האדם בתרי״ג אבריו שמכוון כצלם שלמעלה וגם מכוון לתרי״ג מצוות התורה שהיא צורת העולם, ועל ידי עבודתו על פי התורה משפיע החיות להעולם.

והנה גוף האדם שנברא בצלם אלהים יש בו אברים שונים שהם מרכבה ומקום להשראת כחות שונים, ויש בה מקומות שהם מקומות להשראת הקדושה וכן צורתו מרמזת לשמות הקדושים[ל], כגון שתי העינים הם נגד שני יודי״ן והאף הוא כנגד וי״ו, וביחד הם מרמזים להשם הוי״ה ב״ה שהוא בגימטריא כ״ו, וכך הוא בצורת אות אל״ף שגם הוא מכוון לשם הנ״ל שאות אל״ף הוא המקור לכל, ולכן כל שאר האותיות מקורם באות אל״ף[לא]

ביאורים וציונים

כח. עיין לעיל בהוספות וציונים

כט. וזהו כל ענין ההקדמה לתיקוני זהר הנקרא פתח אליהו מובא לעיל בהערות לפרק ג׳

ל. בספר **סידורו של שבת** (שורש ג ענף א עלה א) כתב וז״ל, והנה ידוע שאנחנו ״כצל ימינו על הארץ״ (דהי״א כט, טז), ו״ה׳ צלך״ (תהלים קכא, ה). וביאורו: שעל ידי כל עשיותינו עשיות מעשי המצות, נגדנו נעשה מעשה בשמים להגברת הרחמים על הדין, כמאמר רבותינו ז״ל (בראשית רבה לג, ג): אשריהם הצדיקים שהם הופכין מדת הדין למדת הרחמים וכו׳, וחס ושלום ארורים הרשעים שהופכין מדת הרחמים וכו׳. והוא מעשה סולם המוצב ארצה וראשו מגיע השמימה (מלשה״ב בראשית כח, יב). וזהו בחינת ה׳ ההולך בדרכיו.

בספר **מאור עינים** (ריש פ׳ שמות) כתב וז״ל, והנה האדם הישראלי הוא מלא שמות הקדושים. הגולגולת הוא הוי״ה בניקוד קמץ, המוח הוא הוי״ה בניקוד פתח, הלב הוא הוי״ה בניקוד צירי, זרוע ימין הוא הוי״ה בניקוד סגול, זרוע שמאל הוא הוי״ה בניקוד שבא, הגוף הוי״ה בניקוד חולם, השוק ימין הוי״ה בניקוד חירק, השוק שמאל הוי״ה בניקוד קבוץ, הברית הוי״ה בניקוד שורק בוא״ו, העטרה שלו הוי״ה בלי ניקוד כי היא בקבלת כל הנקודות. נמצא כי הישראלי הוא מלא שמות הקדושים. וזהו ואלה שמות בני ישראל שהם מלאים שמות הקדושים כנ״ל, אפילו הבאים מצרימה, רצה לומר אפילו בשעה שהם נופלים ממדריגתן ובאים לקליפות, את יעקב גו׳, רצה לומר י׳ עקב שהי׳ שהיא המחשבה העליונה ירדה לבחינת עקב כדי שאיש וביתו באו, רצה לומר שיעלו עם כל הנשמות שלמטה מהם כנ״ל. (ועיין באמונת עתיך פ׳ נשא ד״ה ויתבאר).

לא. בספר **כתר שם טוב** (אות פו) כתב וז״ל, מבעש״ט ז״ל נודע כי אות א׳ הוא חכמה ומחשבה כמ״ש אאלפך חכמה ובזה יובן בראשית ותרגומו בחכמתא שהיא אות א׳ בזה ברא אלקים את השמים כי כל כ״ב אותיות הם לבושין זה לזה כי א׳ נתלבשה תוך אות ב׳ כי ב׳ ב׳ אלפין ג׳ ג׳ אלפין וראשית הבריאה הי׳ ע״י אות א׳ שהוא חכמה וברא הכל ע״י חכמה כמ״ש בחכמה עשית כו׳ הרי רוחנייתו ית׳ בתוך אות א׳ ונתעטף בו וברא אור מן אות א׳ והוא אור אצילות ואח״כ נתעטף עם

שאות בי"ת היא שתי פעמים אלף וכן הלאה.

ולכל אחת מהעשר ספירות יש אחת מן הנקודות של האותיות המכוונות אליה[לב], הקמץ הוא כנגד כתר, הפתח כנגד חכמה, צירי כנגד בינה, סגול כנגד חסד, שוּא כנגד גבורה וכו'. וכאמור שעיקר ראשית הבריאה היה בחכמה, וכדאיתא בתרגום ירושלמי (בראשית ג, ג, וכן מובא בזוה"ק) שמתרגם תיבת 'בראשית' - 'בחוכמתא', ומשם מתחלת בריאת האדם, ולכן מרומז השם הוי"ה על פני האדם כנ"ל, ותחתיו ישנו הַפֶּתח שהוא הפה, והפה הוא מקום נקודת החכמה באדם, וכמ"ש (משלי ג, כו) פיה פתחה בחכמה. וכן שאר אברי האדם הם בדוגמת ענינים פנימיים ומצוידים בכחות עצומים להמשיך השפעות טובות לכל העולם. וענין זה מבואר בזוה"ק בחלק הנקרא האדרא שהוא חלק הזוהר הקדוש שמסר ר' שמעון בר יוחאי לתלמידיו ביום שנפטר מן העולם שמבאר את צורת האדם וכיצד הוא מכוון לצלם אלהים.

והנה כאמור שגם חלק הקליפות צריך להשפעה מהקדושה כדי לקיימן ולהחיותן. וידוע שמדור הסטרא אחרא והקליפות הוא באותם מקומות שהטומאה דוחקת משם את הקדושה, מקום שאין שם השראת השכינה, ומקומם בעולם הזה הוא בית הכסא, ולכן אסור ללמוד שם ואף להרהר בדברים שבקדושה. ולכן נברא האדם באופן שהחיות שנותן לחלק הסטרא אחרא ובמקום הסטרא אחרא הוא בבחינת האחוריים ממש, וזה נקרא בפי ספרי הקבלה נקודת האחור שהוא מקור חיות הקליפות. כי המאכל מתחיל בחתיכה יפה הראויה לברך עליה ברכה ראשונה וברכה אחרונה, ועל ידי אכילתו עברו על המאכל שינויים רבים, על ידי לעיסת המאכל ושאר פרטי עיכול המאכל, וחלק הטוב מתפרד ממנו והגוף משתמש בזה להחיות את עצמו, וחלק הפסולת של המאכל שאין לגופו שום תועלת ממנו ואין בכחו להחיות את האדם בבחינת חיות דקדושה, יוצא לחלק הסטרא אחרא ובבחינת אחוריים דוקא ובבית הכסא דוקא, והבן.

ולהתלבש בבחינת גלות תוך אותו דבר הנפרד להחיותו ולקיימו מאין ליש שלא יחזור להיות אין ואפס כבתחלה מקודם שנברא. פי' שהקדושה משפילה עצמה להיכנס לגלות תוך הקליפות כדי להחיותם, והוא הנקרא בסה"ק "שכינתא בגלותא" שהשכינה יורדת למקום הקליפות כדי להחיותם.[לג]

ביאורים וציונים

א' בתוך אות ב' וברא עולם הבריאה.

לב. בספר **אגרא דכלה** (דף קלח:) כתב וז"ל, דייק לה באפשר מדכתב שמע בצירי ופתח, ניקוד החכמה פתח קו ימין, ומקבל ממנה החסד פיה פתחה בחכמה ותורת חסד וכו' (משלי לא, כו), צירי ניקוד הבינה צור עולמים (ישעיה כו, ד), ודינין מתערין מינה ומקבל ממנה מדת הגבורה קו שמאל. (ועיין בהערה הקודמת מה שהבאנו מספר מאור עינים, ובספר דגל מחנה אפרים פרשת מקץ ד"ה או).

לג. בספר **תומר דבורה** פרק ראשון וז"ל מי אל

ומה שקרה להשכינה הקדושה קרה גם לכלל ישראל, וכן אנו נמצאים בגלות בארץ העמים - מקום טמא, כי המקום הראוי לישראל הוא בארץ ישראל[לד] שהוא מקום הקדושה היפך ארץ העמים שחז״ל גזרו טומאה על אדמתם, וכשישראל נמצאים על אדמת נכר אינם יכולים לקבל את הקדושה באופן ישר מהקב״ה - באופן קדוש מאד כמו בארץ ישראל[לה], רק מוכרחים

ביאורים וציונים

כמוך המדה הזאת מורה על היות הקב״ה מלך נעלב, סובל עלבון, מה שלא יכילהו רעיון. הרי אין דבר נסתר מהשגחתו בלי ספק, ועוד אין רגע שלא יהיה האדם נזון ומתקיים מכח עליון השופע בו עליו; והרי תמצא שמעולם לא חטא אדם נגדו שלא יהיה הוא באותו הרגע ממש שופע שפע קיומו ותנועת אבריו, ועם היות שהאדם חוטא בכח ההוא לא מנעו ממנו כלל, אלא סובל הקב״ה עלבון כזה להיות משפיע בו כח תנועות אבריו, והוא מוציא אותו כח באותו רגע בחטא ועון ומכעיס והקב״ה סובל.

לד. **בספר הכוזרי** מאמר ב׳ אות ט״ו וז״ל אמר החבר, הארץ הזאת הנועדת להישרת כל העולם הוכנה כנחלה לשבטי בני ישראל מאז נפלגו הלשונות כמה שנאמר בהנחל עליון גויים (בהפרידו בני אדם יצב גבולות עמים למספר בני ישראל כי חלק ה׳ עמו יעקב חבל נחלתו) אף אברהם לא הכשר להדבק בענין האלוה ולכרת האלוה עמו ברית אמנה היא ברית בין הבתרים כי אם אחרי אשר הגיע לארץ הזאת מה תאמר אפוא לעם הסגלה אשר זכה לשם עם ה׳ בארץ המיחדת הנקראת נחלת ה׳ ומה תאמר למועדי העם הזה אשר נתנו לו מאת האלוה בעצמו (לא כחגים אשר יקבע לו צבור לפי הסכם או על פי חכמת הכוכבים או חכמה אחרת) אשר על כן נקראו חגי העם הזה מועדי ה׳ במועדים האלה שמר העם על מצוות טהרה ועל תפלות ועל עוד עבודות ומעשים אשר אף הם נקבע שעורם מאת האלוה ועל כן נודעו בשם מלאכת ה׳ ועבודת ה׳.

לה. וכן אמרו חז״ל במסכת תענית (דף י ע״א) וז״ל, תנו רבנן ארץ ישראל נבראת תחילה וכל העולם כולו נברא לבסוף, שנאמר עד לא עשה ארץ וחוצות. ארץ ישראל משקה אותה הקב״ה בעצמו, וכל העולם כולו על ידי שליח, שנאמר הנותן מטר על פני ארץ ושולח מים על פני חוצות. ארץ ישראל שותה מי גשמים, וכל העולם כולו מתמצית, שנאמר הנותן מטר על פני ארץ וגו׳. ארץ ישראל שותה תחילה, וכל העולם כולו לבסוף, שנאמר הנותן מטר על פני ארץ וגו׳. משל לאדם שמגבל את הגבינה, נוטל את האוכל ומניח את הפסולת.

ובספר **אגרא דפרקא** (אות קמ״ב) הביא בשם הזוה״ק וז״ל, בזוהר וישלח (דף קסו ע״א) ואי תימא שכינתא לא שריא אלא באחסנתיה דאיהו ארעא קדישא וודאי לא שריא בגין לינקא מינה אבל לאגנא שריא עכ״ל. ולדעתי ד״ש דוד (שמואל א כו, יט) כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת י״י, אמר מהסתפח לשון דיבוק וחיבור המקבל עם המשפיע כמד״א (שמואל א ב, לו) ספחני נא אל אחת הכהנות כי באמת השכינה היתה עמו גם בחוץ לארץ רק לא לינקא מינה בדרך משפיע ומקבל, והבן.

ובספר **פנים יפות** (פ׳ בלק ד״ה כי מראש) כתב וז״ל, יש לפרש ענינו לפי מה שאמר דהמע״ה [תהלים ד, ח] נתתה שמחה בלבי מעת דגנם ותירושם רבו, לפי שאחז״ל [תענית י ע״א] כשישראל בגלות הם ניזונים מתמצית השפע של האומות, וע״י ישראל שאינם יכולים לקבל השפע מעל שלחן אביהם בארץ הקדושה בהכרח משפיע הקב״ה לאותן האומות שגלו בתוכן שפע רב, כדי שיקבלו ישראל מתמצית השפע שלהן, והיה ראוי להתאונן ע״ז כי בשביל ישראל משפיע טובה רב לאומות העולם, אמנם לא כן אמרו חז״ל [ברכות ט ע״ב] לעולם ירוץ לפני מלכי

לקבלה אחר צימצומים רבים, שהננו מכריחים להשכינה כביכול לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ כדי להחיותינו, וגלות ישראל הוא גלות השכינה.

וחלק מהסתר פנים של הגלות, הוא זה שהרשעים חיים ומצליחים ברשעותם, ואף שעוברים על עבירות חמורות מכל מקום הקב״ה מחיה אותם. ואה״נ שזהו מגודל חסדי ה׳ שמחיה לשונאים ולעוברי רצונו, אמנם זהו בזיון לקדושה שתצטרך להחיות את הקליפה, והוא כמו ספר קדוש המונח באשפה, שאף בעת שנמצא שם הוא ספר קדוש ועומד בקדושתו, אבל מכל מקום הוא מוטל בבזיון, וזהו ענין גלות השכינה.

ולכן נקרא עולם הזה ומלואו עולם הקליפות ומטרא אחרא, פי׳ כי דרך העולם הזה הגשמי הוא שמסתיר את הקדושה וחוצץ בין נקודת האמת למה שנגלה לעין הגשמית, והיא דוגמת קליפת הפרי המכסה את העיקר שהוא הפרי שבתוכה. ולכן כל מעשה עולם הזה קשים ורעים והרשעים גוברים בו כמ״ש בעץ חיים שער מ״ב סוף פרק ד׳, כי מציאות עולם הזה הוא רע. וכן כל הדברים הטמאים יתרים הם על הדברים הטהורים, וחלקים הטובים שבעולם הם המיעוט. כגון שקצים ורמשים מרובים משאר בעלי חיים, ובבהמות וחיות מצינו שמיני הטמאים מרובים מהטהורים. וכן בעלי חיים מרובים מבני אדם, ובבני אדם עצמם, אומות העולם רבים הם על מספר הקטן של בני ישראל, ובבני ישראל עצמם, הצדיקים הם המיעוט מכלל ישראל, ואפילו בהחלק הטוב של כלל ישראל יש יותר ישראלים מכהנים ולויים, כי בעולם הזה הקדושה היא המיעוט.

ואם תעיין עוד תראה שהעולם הזה הוא גדוש בסכנות ומכשולות העומדות מוכנות להרע לו וקשה מאד לעברו בשלום, וכל אחד רואה בחוש איך שהעולם מלא תלאות ולכל אחד יש לו חלק בצרות העולם, זה בבריאות הגוף וזה בפרנסה, אחד בשלום בית ואחד בחינוך

ביאורים וציונים

אומות העולם שאם יזכה יבחין, וענינו כי האיש המשכיל ישמח באותה אהבה הגדולה שהקב״ה אוהב את עמו שמשפיע לשונאיו שפע, בשביל אהבת ישראל שיגיע להם מעט מן המעט, מפזר ונותן שפע לעם המכחישים וכופרים בטובה, ק״ו בן בנו של ק״ו כשיזכו ישראל להיות נזונים משלחן אביהם בארץ הקדושה ישפיע להם שפע רב עד בלי די עכ״ל.

ובספר **מאור עינים** (פרשת שלח לך) כתב וז״ל, כי ידוע שארץ ישראל הוא החומר והכלי של עולם הבא שעל ידה הוא דרך מבוא לעולם הבא היותר נקל מן העובד בחוץ לארץ כמאמרם ז״ל כל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוה וכל הדר בחוץ לארץ וכו׳ כי ישראל שבחוץ לארץ עובדי ע״ז בטהרה הם כל השפעתם צריך לירד אצלם על ידי השר של מדינה ההיא כי אף שהן מבקשים מהבורא ב״ה מכל מקום אחר שיסכים הוא יתברך להשפיע השפע ההיא עוברת דרך השר שהן שוכנין במדינתו והבן... ונמצא שעבודה השלימה לזכות לארץ העליונה ארץ החיים פנימים בחי׳ ארץ ישראל הוא הדרך הנקל בארץ ישראל. (ועיין באגרא דפרקא רמז קמב).

הבנים וכו׳, ובדרך כלל אין בני אדם שמחים, ואם יעשה חשבון מהשעות השמחות וטובות של השנה וחשבון השעות הלא טובות, יראה שברוב זמנו היה מלא מצער יגון ואנחה, כי העולם הזה אינו מתנהג בהתגברות הטוב כי אם בהתגברות הקליפות, ולמה, הלא הקב״ה הוא בעל החסד והרחמים, והעולם נברא בחסד כמ״ש (תהלים פט, ג) עולם חסד יבנה. אלא הסיבה לכך, כי כל מה שנעשה בעולם הוא לתכלית מסויימת, והקב״ה הוא שברא את העולם הזה שכולל גם ההסתר ששורה בו, וכן גם היצר הרע שמסתיר את גילוי האלהות בעולם, וגם זה הוא לתכלית הידועה לו ית׳. אולם אדם ההולך בדרך ה׳ ואינו עושה שום דבר נגד רצון ה׳ יכול לראות בבירור איך שכל מה שנעשה בעולם הוא באופן מכוון ע״י הקב״ה ובהשגחה פרטית מן השמים, והמעיין בעינים ישרות יראה פליאות נשגבות בהתנהגות העולם שהוא חסד באמת, וצריך להגביה עצמו למעלה מזה העולם ואז ישתנה כל צורת העולם ותתגלה האמת והיושר שבה.

והגם שנתבאר שעולם הזה הוא רובו רע, מ״מ יש מקום שהוא יוצא מן הכלל והוא בארץ ישראל ששם הוא מקום הקדושה, וכן בחוץ לארץ במקום בתי כנסיות ובתי מדרשות ושאר המקומות של ישראל.

אלא שהקליפות הן נחלקות לשתי מדרגות זו למטה מזו המדרגה התחתונה היא שלש קליפות הטמאות ורעות לגמרי ואין בהם טוב כלל בגלוי, כמו שבארנו כמה פעמים שיש ב׳ בחינות בקליפות, הקליפה הקשה שכולה רע ואי אפשר שתהפך לקדושה וקליפת נוגה שאפשר שתהפך לטוב ולהתעלות להיות נכלל בחלק הקדושה.

ונקראו במרכבת יחזקאל (יחזקאל ו, ד) רוח סערה וענן גדול וגו׳. ויש לדייק בדברי התניא, שהביא דברי הנביא ביחזקאל שהוזכרו שם ד׳ מיני קליפות, וכאן כתב הבעל התניא רק שנים מהם, ולא כתב את כולם. והטעם, כי צדיקים היו נזהרים מאד מלומר דיבורים או לכתוב או לחשוב על דבר בלתי רצוי, דבר שאינו קדוש לגמרי, ויש שנהגו שלא לומר המלה רע, רק אמרו היפך הטוב או במקום רשע אמרו אינו צדיק, כי עצם ההזכרה יכול להמשיך טומאה על האדם. ואיתא במדרשים[לו], שפעמים המקטרגים בשמים מזכירים שפלוני עשה עבירה פלונית, ואחר כך צריכים לטבול אותו מקום בשמים, כי הזכירו שם ענין

ביאורים וציונים

לו. בספר **יסוד יוסף** (פרק א׳) הביא את דברי האותיות דרבי עקיבא וז״ל, בא וראה מה שכתוב בספר אותיות דרבי עקיבא, כי יש מלאך אחד עומד סמוך לרקיע הראשון, ורואה מעשה בני אדם ומכריז למלאך אחר, ומלאך השני מכריז וקולו נשמע לפני הפרגודא קדישתא. ומאותן מקומות אשר עומדין אלו המלאכים שמכריזין העבירות מתרחקין כל המלאכים מלומר שירה עד שמטהרין אותן המקומות בטבילות. (ועיין בישמח משה פרשת בראשית פסוק ד׳).

של עבירה. ועל דרך זה נהגו הצדיקים, ועל כן גם כאן הבעל התניא לא הזכיר את כל הקליפות רק מה שמוכרח ואחר כך כתב וגו', כדי שלא ליתן להם שום כח על ידי זה שמזכירם.

ומהן נשפעות ונמשכות נפשות כל אומות עובדי גלולים וקיום גופם ונפשות כל בעלי חיים הטמאים ואסורים באכילה וקיום גופם. והביאור כנ"ל שהיות שאי אפשר לה ליהפך לקדושה כי היא הקליפה הקשה, ולכן אין לנו הכח להעלותה ואין לנו בה עבודה בקום ועשה רק העבודה בהם הוא להמנע מלאכלם.

וקיום וחיות כל מאכלות אסורות מהצומח כמו ערלה וכלאי הכרם כו' שהם אינן אסורים מחמת סיבה צדדית שאסרו אותם אלא הם אסורים בעצם, וכמ"ש בעץ חיים שער מ"ט פרק ו' וכן קיום וחיות כל המעשה דבור ומחשבה של כל שם"ה לא תעשה וענפיהן כמ"ש שם סוף פרק ה'.

יש להעיר שכשהזכיר את המאכלות אסורות וג' קליפות הטמאות הזכיר דוגמאות של צומח חי ומדבר ולא הזכיר את הדומם. והטעם, כי אין שום דבר בדומם שהוא אסור, כי דומם הוא ממקור העפר בבחינת מלכות ארץ ומתבטל לה' כי זוהי התכונה של עפר כמו שאומרים ונפשי כעפר לכל תהיה, פי' שתהיה בביטול הגמור, וג' קליפות הטמאות אי אפשר להן להתהפך לקדושה, מה שאין כן אצל הדומם כיון שיש לו תכונת הביטול ובמהותו יש בכחו להתבטל, ממילא יוכל גם להתהפך לקדושה. כי מלכות היא המדרגה התחתונה, ועל ידי ביטולה נהפכת למדרגה הכי גבוהה, וזה מרומז בדומם. ולכן כשרצה אברהם אבינו לומר שהוא בטל אל ה', אמר ואנכי עפר ואפר.

וענין זה מצינו במה שנצטוו ישראל להרוג את השבעה עממין מארץ ישראל, והם כנגד השבע מדות[לז], והאומה שמכוונת למדה השביעית היא

ביאורים וציונים

לז. בספר **אגרא דכלה** (פרשת לך לך ד"ה את הקני) כתב וז"ל, סידורן של הד' אומות שהם נגד חג"ת נהי"ם, קבלתי מאדמו"ר הנ"ל [החוזה מלובלין] זצוק"ל. כנענ"י, החסד דס"א כנעני מלשון הכנעה, שעל ידי החסד היא הכנעה, (וכן הוא בס"א אהבות רעות מצד הכנעת החס"ד דסט"א, שמראה לו אהבת התענוגים, והבן). חת"י הוא גבור"ה דס"א, שהוא מלשון חת"ת שהוא יראה וגבורה כנודע, (ומשם באים היראות הרעות מצד הקליפות, והבן). אמר"י, תפארת דס"א. אמר"י לשון התפארות, מזעזין וד' האמירך היום (דברים כו, יח), (ומשם בא הכבוד המדומיי והתפארות אשר לא לד' המה). פרז"י, נצח דס"א, מלשון פרזות תשב (זכריה ב, ח), כי הנוצח יושב בערי הפרזי בבטחונו בנצחונו, (ומשם בא הנצחון והנקמה אשר לא להשם הוא). חו"י, שכחתי מה אמר קדוש השם בזה. ונ"ל שהוא מלשון חיוויא, שהוא נחש הכרוך בעקב, שהוא סוד ירך שמאל, וגם בקדושה הוד"י נהפך עלי למשחית (דניאל י, ח), דהיינו כל היום דו"ה (איכ' א, יג) בהיפך אתוון, יהיה איך שיהיה חו"י הו"ד דס"א. ובזה יובן מה שכתב ביהושע (ט, ד) אצל החו"י, ויעשו גם המה במרמה, ר"ל כמו שנחש הקדמוני היה ערום ועשה במרמה, כן גם החיויים היונקים ממדתו עשו כן. היבוס"י, נ"ל ששמעתי מפה קדוש

הגרגשי, ורש״י בפ׳ משפטים (שמות לג, ב ד״ה וגרשתי) הביא את המדרש שלא הרגו את הגרגשי רק שפנה מעצמו. והענין הוא כנ״ל, שהגרגשי הוא בחינת המלכות ושייך לעפר ולדומם, כמו שנקרא גרגשתא דארעא. ואף מלכות דקליפה מכירה בחינת מלכות הקב״ה בבחינת לך ה׳ המלוכה ואתה מושל בכל, ואפילו בחלקי הקליפה מוטמנת בתוכה קדושה ואינה טמאה לגמרי.

ביאורים וציונים

הנ״ל מלשון תבו״ס נופת (משלי כז, ז), שהוא סוד יסוד דס״א, ובחינת היסוד הוא המשפיע והזב, ולשון תבוס הוא לשון משיכה והגרה כנודע, ועוד נ״ל שהוא מלשון יבו״ס צרינו (תהלים ס, יד), שפירשו דריכה, ובחינת היסו״ד הוא דרך גבר (משלי ל, יט), והבן. גרגשי, בחינת המלכות דס״א, ואמר פה קדוש הנ״ל שהוא מלשון ריש גרגותני מן שמיא מוקי לה (ברכות נח ע״א), שהוא כולל כל מיני ממשלות אפילו במדרגות הפחותים, והבן. ולי הקטן נראה עוד לפרש מלשון גרגוש עפר, כי מלכות הוא בחינת יסוד העפר ע״כ. (ועיין באמונת עתיך חלק קנ״ב:)

ליקוטי אמרים תניא

פרק ז׳

אך נפש החיונית הבהמית שבישראל שמצד הקליפה המלובשת בדם האדם כנ"ל ונפשות בהמות וחיות ועופות ודגים טהורים ומותרים באכילה וקיום וחיות כל הדומם וכל הצומח המותר באכילה, וכן קיום וחיות כל המעשה דבור ומחשבה בענייני עוה"ז שאין בהם צד איסור לא שרש ולא ענף משס"ה מצות לא תעשה וענפיהן דאורייתא ודרבנן רק שאינן לשם שמים, אלא רצון הגוף וחפצו ותאותו, ואפי׳ הוא צורך הגוף וקיומו וחיותו ממש אלא שכוונתו אינה לשם שמים כדי לעבוד את ה׳ בגופו לא עדיפי מעשה דבור ומחשבות אלו מנפש החיונית הבהמית בעצמה, והכל כאשר לכל נשפע ונמשך ממדרגה השנית שבקליפות וסטרא אחרא שהיא קליפה רביעית הנקראת קליפת נוגה שבעולם הזה הנקרא עולם העשיה רובו ככולו רע רק מעט טוב מעורב בתוכה [שממנה באות מדות טובות שנפש הבהמית שבישראל כמ"ש לעיל]. והיא בחי׳ ממוצעת בין שלש קליפות הטמאות לגמרי ובין בחי׳ ומדרגת הקדושה, ולכן פעמים שהיא נכללת בשלש קליפות הטמאות [כמ"ש בע"ח שער מ"ט ריש פ"ד בשם הזהר]. ופעמים שהיא נכללת ועולה בבחי׳ ומדרגת הקדושה, דהיינו כשהטוב המעורב בה נתברר מהרע וגובר ועולה ונכלל בקדושה, כגון דרך משל האוכל בשרא שמינא דתורא ושותה יין מבושם להרחיב דעתו לה׳ ולתורתו, כדאמר רבא (סנהדרין ע.) חמרא וריחא כו׳, או בשביל כדי לקיים מצות ענג שבת וי"ט, אזי נתברר חיות הבשר והיין שהיה נשפע מקליפת נוגה ועולה לה׳ כעולה וכקרבן.

וכן האומר מילתא דבדיחותא לפקח דעתו ולשמח לבו לה׳ ולתורתו ועבודתו שצריכים להיות בשמחה, וכמו שעשה רבא לתלמידיו (שבת ל׳ ע"ב) שאמר לפניהם מילתא דבדיחותא תחלה ובדחי רבנן. אך מי שהוא בזוללי בשר וסובאי יין למלאת תאות גופו ונפשו הבהמית שהוא בחי׳ יסוד המים מארבע יסודות הרעים שבה שממנו מדת התאוה, הנה ע"י זה יורד חיות

הבשר והיין שבקרבו ונכלל לפי שעה ברע גמור שבשלש קליפות הטמאות, וגופו נעשה להן לבוש ומרכבה לפי שעה עד אשר ישוב האדם ויחזור לעבודת ה׳ ולתורתו, כי לפי שהיה בשר היתר ויין כשר לכך יכולים לחזור ולעלות עמו בשובו לעבודת ה׳, שזהו לשון היתר ומותר, כלומר שאינו קשור ואסור בידי החיצונים שלא יוכל לחזור ולעלות לה׳, רק שהרשימו ממנו נשאר בגוף, ועל כן צריך הגוף לחיבוט הקבר כמ"ש לקמן, מה שאין כן במאכלות אסורות וביאות אסורות שהן משלש קליפות הטמאות לגמרי הם אסורים וקשורים בידי החיצונים לעולם, ואין עולים משם עד כי יבא יומם ויבולע המות לנצח, כמ"ש (זכריה יג) ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ, או עד שיעשה תשובה גדולה כל כך שזדונות נעשה לו כזכיות ממש, שהיא תשובה מאהבה מעומקא דלבא באהבה רבה וחשיקה ונפש שוקקה לדבקה בו ית׳, וצמאה נפשו לה׳ כארץ עיפה וציה וצלמות, היא הסטרא אחרא, ורחוקה מאור פני ה׳ בתכלית.

ולזאת צמאה נפשו ביתר עז מצמאון נפשות הצדיקים, כמאמרם ז"ל (ברכות ל"ד ע"ב) במקום שבעלי תשובה עומדים כו׳, ועל תשובה מאהבה רבה זו אמרו (יומא פ"ו ע"ב) שזדונות נעשו לו כזכיות, הואיל ועל ידי זה בא לאהבה רבה זו, אבל תשובה שלא מאהבה זו אף שהיא תשובה נכונה וה׳ יסלח לו מכל מקום לא נעשו לו כזכיות, ואין עולים מהקליפה לגמרי עד עת קץ שיבולע המות לנצח. אך החיות שבטפות זרע שיצאו ממנו לבטלה אף שירדה ונכללה בשלש קליפות הטמאות הרי זו עולה משם בתשובה נכונה ובכוונה עצומה בקריאת שמע שעל המטה, כנודע מהאר"י ז"ל, ומרומז בגמרא (ברכות ה׳ ע"א) כל הקורא קריאת שמע על מטתו כאלו אוחז חרב של שתי פיות כו׳, להרוג גופות החיצונים שנעשו לבוש לחיות שבטפות ועולה החיות מהם כידוע לי"ח.

ולכן לא הוזכר עון זרע לבטלה בתורה בכלל ביאות אסורות, אף שחמור מהן וגדול עונו בבחי׳ הגדלות ורבוי הטומאה והקליפות שמוליד ומרבה במאד מאד בהוצאת זרע לבטלה יותר מביאות אסורות, רק שבביאות

אסורות מוסיף כח וחיות בקליפה טמאה ביותר עד שאינו יכול להעלות משם החיות בתשובה, (מפני שנקלטה ביסוד דנוקבא דקליפה המקבלת וקולטת החיות מהקדושה, משא"כ בזרע לבטלה שאין שם בחי׳ נוקבא דקליפה רק שכחותיה וחיילותיה מלבישים לחיות שבטפות כידוע לי"ח), אא"כ יעשה תשובה מאהבה רבה כל כך עד שזדונות נעשו לו כזכיות.

ובזה יובן מאמר רז"ל (חגיגה ט׳ ע"א) איזהו מעוות שלא יוכל לתקון זה שבא על הערוה והוליד ממזר, שאז גם אם יעשה תשובה גדולה כל כך אי אפשר לו להעלות החיות לקדושה, מאחר שכבר ירדה לעולם הזה ונתלבשה בגוף בשר ודם.

ליקוטי אורות

פרק ז׳

בהמשך לפרקים הקודמים ממשיך הבעל התניא להסביר הבדל נוסף בין נפשות ישראל לנפשות אומות העולם ובין קליפת נוגה לג׳ קליפות הטמאות לגמרי, וכבר ביארנו שהג׳ קליפות הטמאות אינן יכולין ליהפך לקדושה בעולם הזה עד ימות המשיח מה שאין כן קליפת נוגה. וזהו גם כן ההבדל שיש בין הנפש הבהמית שבישראל לנפש הבהמית של אומות העולם, שנפש הבהמית של ישראל באה מקליפת נוגה וממילא אפשר להפכה לקדושה (וכמו שנתבאר), מה שאין כן בנפשות אומות העולם אי אפשר להשתמש בגופם לדברים שבקדושה. והנה, עצם מהות ג׳ הקליפות הטמאות כבר נתבאר בפרק הקודם שהן כוללות כל נפשות העכו״ם וכל המאכלות האסורות וכל פעולות שאסורות על פי התורה, ועכשיו יסביר את מהות קליפת נוגה.

אך נפש החיונית הבהמית שבישראל ונקרא בהמית כי בנפש זה הרי האדם שוה עם הבהמה שגם בבהמות יש נפש כזה שמצד הקליפה המלובשת בדם האדם בנזכר לעיל ונפשות בהמות וחיות ועופות ודגים טהורים ומותרים באכילה וקיום וחיות כל הדומם וכל הצומח המותר באכילה וכן קיום וחיות כל המעשה דבור ומחשבה בעניני עולם הזה שאין בהם צד איסור לא שורש ולא ענף משם״ה מצות לא תעשה וענפיהן דאורייתא ודרבנן דאם היה אסור ממש, או אפילו שום צד איסור, כבר היה זה בגדר הג׳ קליפות הראשונות שהן טמאות לגמרי.

אמנם אף שאינם אסורים מעיקרא דדינא, רק **שאינן לשם שמים אלא רצון** הגוף וחפצו ותאותו ועוד יותר ואפילו הוא צורך הגוף וקיומו וחיותו ממש אלא שכוונתו אינה לשם שמים דהיינו כדי לעבוד את ה׳ בגופו או לא עדיפי מעשה דבור ומחשבות אלו מנפש החיונית הבהמית בעצמה, והכל כאשר לכל היינו כל הדברים האלו נשפע ונמשך ממדריגה השנית שבקליפות וסטרא אחרא שהמדריגה הראשונה הן הג׳ קליפות הטמאות לגמרי ודברים אלו של היתר הם במדריגה השניה שהיא קליפה רביעית הנקראת קליפת נוגה שבעולם הזה הנקרא עולם העשיה. כי ענין זה של קליפת נוגה ישנו בכל הד׳ עולמות, אמנם צורת הקליפת נוגה שבכל עולם ועולם משתנה בצורתה, כי הרי ככל מה שעולם אחד גבוה מן השני, הוי מהותו יותר רוחני מהעולם שלמטה ממנו וכן הוא קדוש יותר. וקליפת נוגה, כשהיא בעולמות העליונים היא טוב, כי על מקומות הגבוהים אמר הכתוב (משלי ח, ח) לא יגורך

רע, ואין שם רע כלל, כי אם על ידי ירידה מעולמות הגבוהים לעולם הזה העשיה, נפחתת מדרגתה בהשתלשלות ממדריגה למדריגה עד שנכללת בצד הקליפה ונעשית קליפת נוגה שבעולם הזה שהוא רובו רע אלא שמכל מקום יש בו גם חלק טוב.

וביתר ביאור נוכל להבין את הענין ע״פ המשל שכתוב בזוה״ק למלך שרצה לנסות את בנו, וצוה לזונה א׳ לילך לפתות את בנו, אבל הזונה שצוה אותה המלך ציווי כזה לא רצתה לעשות שליחות מגונה כזאת, ולכן היא צותה לאחרת לעשות את השליחות אבל גם אותה השניה לא רצתה למלאות את השליחות ולכן צותה לשליח אחרת ואחרת לאחרת עד האחרונה שבהן שכן עשתה את השליחות. והיות שמילוי הציווי הוא מרוחק כ״כ מֵהַמַצָוֶה, הרי העושה כבר אינה יודעת שעושה כן מחמת ציווי המלך. ככה הוא ענין הקליפות שהקב״ה בראה במקורה ושם היא באמת טובה וה׳ ציווה אותה לנסות את בניו[א], והתכלית

ביאורים וציונים

א. **בספר אגרא דכלה** (דף שנה.) וז״ל כי הנה מעשה הרשעים הם מצד הקליפות המסיתים אותם ומטים עקלקלותם. והנה הכסיל מתמיה על זה דהרי גם הקליפות נבראים והשי״ת מחיה את כולם, והיכן יתהווה זה להיותם מתנגדים לאלקותו ית׳. והמשכילים יבינו שהכל נברא כדי שיהיה עולם הנסיון והבחירה חפשית, ואם כן גם השטן לשם שמים נתכוין לעשות מצותיו ית׳, ורצונו שיתגבר עליו האדם כמשל הזונה בזוהר הק׳ (ח״ב קס״ג ע״א). ובזה יובן מ״ש איוב רבש״ע בראת צדיקים בראת רשעים, והרי השי״ת אינו גוזר על הטיפה רק חכם וטיפש וכיוצא, אבל צדיק ורשע לא קאמר (נדה ט״ז ע״ב). אבל הכוונה על מעשיהם של צדיקים ומעשיהם של רשעים, דהיינו יצר הטוב ויצר הרע המסית את האדם. וזה שדרש והוא גלי עמיקתא ומסתורתא ידע מה בחשוכא, הכל על מעשיהם של רשעים היינו הקליפות, שח״ו לומר שהוא נגדיי לאלוקית ונמצאים בעצמם, רק הש״י מחיה את כולם וקרא אותם עמיקתא ומסתרתא וחשוכא, הכוונה כי מדוריהם בחצי טהירו התחתונה, ששם לא הגיע רזא דמחשבה להיות ציור למלך הכבוד, רק הוא מקום החשך ואבדון נוקבא דתהומא רבה. ואמרו ידע מה בחשוכא, להורות שידע מהם כמאן דשדי לשנאוי בתר כתפוי (זוהר ח״ג כ״ג ע״ב), והמשכילים יבינו גם הפסוקים שהביא לראיה הכל מודים על הדבר הזה (עיין בשערי גן עדן שער א׳ ותבין כל זה), ונהור״א עמי״ה שר״א אלו מעשיה״ם ש״ל צדיקי״ם, מה שעולה בכל פעם על ידי מעשה:

ובספר עבודת ישראל פרשת וישלח וז״ל ושמעתי אומרים בשם חכם אחד פירוש המד״ר (פ״ד עח) שאמר המלאך ליעקב הגיע זמני לומר שירה, וצריך ביאור שמיום שנברא שרו של עשו לא הגיע זמנו לומר שירה עד היום שנלחם ביעקב, אמנם הנה כל מלאך אינו אומר שירה וזמרה להבורא ית״ש רק על החסד שבראו לעשות רצונו ית׳, ולמשל מלאך מיכאל כשפועל רצונו ית״ש ומלמד זכות על ישראל ומגביר החסדים אשר לזה התכלית נברא אז אומר שירה וכן כל המלאכים. והנה שרו של עשו הוא הס״מ הוא היצה״ר הוא השטן שנברא להסית האדם ולהסירו מדעת יוצרו כי לכך נברא. אמנם אף על גב שלכך נברא אין חפץ המלאך הזה באמת שישמע האדם לקולו לעשות הרע רק הוא מחויב לעשות פעולתו ולהדיחו והאדם יתחזק וילחום כנגדו ויכבוש אותו, וזה תכלית בריאתו כי לא בראו היוצר ב״ה באופן אחר כי מאתו לא תצא הרעה רק כמשל הזונה עם בן המלך הנזכר בזוה״ק וכתוב שם כי אם

ביאורים וציונים

ישמע בן המלך לזונה המסיתו במצות המלך וידבק בה אין מזה נחת רוח להזונה רק כשמתגבר בן המלך וגוער בה ודוחה אותה במהמורות לא תקום אז מתעורר נחת רוח לאביו המלך ומשלם שכר לבנו וגם להזונה מיטיב בעבורו שעשתה רצונו להסיתו ולא יכלה לו ונעשה נחת רוח להמלך, וכן הנמשל להיצה״ר הגם שמפתה את האדם, מכל מקום אין חפצו ברשעים המקשיבים לקולו. ולכן אמרו (כ״ב טז.) יורד ומסית עולה ומקטרג. אכן אז נעשה פעולתו באמת כשמפתה לאדם ולא יכול לו ונתעורר נחת רוח ליוצרנו ואז גם היצה״ר לוקח שכרו משלם בעבור שהוא גרם הנחת רוח. כמ״ש על פסוק (אסתר ו, ו) ויאמר המלך בלבו למי יחפוץ המלך לעשות יקר יותר ממני, ממני דייקא כלומר שכל הנחת רוח בא על ידי הפיתוי ממני ואם כן יש לו לשלם לי כל יקר וגדולה עיין במ״א:

וכתב עוד בספר **עבודת ישראל** פרשת וישלח וז״ל איך נחפשו עשו נבעו מצפוניו רומז בדבריו לשר של עשו כמ״ש לעיל הגם שנדמה לנו כי הוא השר הגרוע והוא היצה״ר הוא השטן, מכל מקום כל זה הוא רק חיצונותו אבל פנימותו הוא טוב בודאי ואין רוצה להחטיא לבר ישראל אמנם לפתותו מדרך טובה ובן חכם יתחזק עליו ויאמר לו נואש ולא יאבה לו ולא ישמע לקולו כמשל הזונה עם בן המלך המבואר בזוה״ק וכמ״ש לעיל. והנה השר הזה נברא בתכלית זה בהסתר אבל לגילוי עין הראות נדמה כי הוא היצה״ר הגרוע. והנה בימי יעקב כאשר נאבק עמו השר וירא כי לא יכול לו ויאמר שלחני הגיע זמני לומר שירה וכמ״ש לעיל באורך אז נתגלה כל תכלית כוונת בריאתו אשר נברא כי חפץ בטוב האדם ושמח באמת בזה וכמו שברך את יעקב ורצה לומר שירה. וזהו שאמר איך נחפשו עשו נבעו מצפוניו, כלומר נתגלה הפנימית שלך על ידי הצדיק יעקב אבינו ע״ה. ובדרך רמז נאמר כי עשו במילואו ע״ן שי״ן ו״ו, והנה המילוי בלבדו הוא הנעלם והמכוסה שבאותיותיו עולה קכ״ו שם אדנ״י בריבוע שהוא בכתר שבמלכות רומז שהפנימית שבעשו הוא רק טוב ומסכים גם כן לכתר מלכות הבורא ית״ש.

ובספר **באר מים חיים** פרשת בראשית - פרק ב׳ וז״ל ונחזור לענין אשר לזה נברא העולם בדין, כדי לשלם שכרם בדין שהוא הטובה השלימה מכל השלימות. ובזה אומר באימה ובירא מה שידוע מכתבי המקובלים אשר מכוחות דיני אלהינו נתגלגל ונשתלשל בהשתלשלות רבות עד שנתהוה מזה כוחות הרע להקליפות, המשוטטים בעולם כמו שאיתא בדברי האר״י בכמה מקומות אשר מבחינת אלהים נתמשך ונתגלגל עד הגיע לבחינת אלהים אחרים חלילה. ולכאורה אין להבין אשר ממקור הקדושה דין קדוש כמוס בעצמיותו יתברך יתמשך ויתהוה ממנו כח הרע, אכן לפי הנזכר יבואר כי בחינת הדין עיקרו הוא לשלם שכר לבני אדם בדין, שיהא לו הטבה שלימה וזאת הוא על ידי הבחירה שיהא אדם בוחר בטוב ומואס ברע ולכן מהדין נתהוה כח הרע בכדי לנסות בו בני אדם כמשל הזונה הנזכר בזוה״ק להיות כח הרע מסית תמיד לאדם למרוד בה׳ אלהיו ולהיות אדם עומד בנסיון להתגבר עליו שלא יצייתו בכדי להיטיב לו בכל האפשרי. ולזאת כאשר ברא הקב״ה עולמו שיתן להם שכרם בדין ובמשפט, הוכרח להתהוות מכח הזה כח הרע בעולם לעשות מלחמה באדם עם כח הטוב ושיתגבר הטוב על הרע לשלם שכרו במשפט הדין כי שכר שכיר עבדו. וכשראה הקב״ה שלא יתקיים העולם בדין לבד לרוב תוקף דיני אלהינו יתברך, זיווג לו יתברך מדת החסד והתנוצץ משניהם אור ממוזג מחסד ודין, נקרא אור הרחמים ועל ידו מתנהגים כל העולמות כמו שכתבנו בתחילת חיבורנו זה. ובכח אור הרחמים הזה, הנה נמצאים שניהם יחד כח החסד וכח הדין כי הוא עושה שלום במרומיו, ופירשו המפרשים שיש מלאכים שרפי אש ויש מלאכים ממים והקב״ה עושה שלום ביניהם שאין אחד מכבה חבירו (כמו שאיתא בטור אורח חיים סימן נ״ו) והוא רמז על הדברים האמורים כי חסד ודין נקראים אש ומים והקב״ה

האמיתית היא שהיא תנסה אותם והם לא ישמעו לפיתויה ועל ידי זה יתעלו ע״י עמידתם בנסיון, ודוקא על ידי זה שלא ישמע לדברי הקליפה - הוא היצר הרע, יתקדש שם שמים.

אמנם כמו במשל הזונה״ק הלא הזונה שציוה אותה המלך לא עשתה את השליחות בעצמה, רק אמרה לאחרת וכו׳ ככה הוא גם כאן, שבתחילת בריאת הקליפה הלא הוא טוב כנ״ל שהוא מציווי המלך, וכדי להביא לתועלת כפולה ומכופלת, אמנם כשהקליפה יורדת ממדריגה למדריגה הרי היא פוחתת והולכת עד שכשתגיע לעולם הזה ההסתר יתגבר עליה כ״כ עד שנשתכחה לגמרי תכלית הקליפה, ואינן משיגות שליחותן עוד והרע שולט עליה ביותר.

וזהו ביאור הגמ׳ (נ״ג פ״ח.) א״ר לוי שטן ופנינה[ב] לשם שמים נתכוונו שטן כיון דחזיא להקדוש ברוך הוא דנטיה דעתיה בתר איוב אמר, חס ושלום, מינשי ליה לרחמנותיה דאברהם, וכן פנינה נהגה באופן לא נאה עם חנה וכוונתה היתה שרצתה לעוררה לתפילה שעל ידה תזכה לתולדות והם כיוונו לטוב, וזהו אופן של פיתוי לרע במקום גבוה כשהכוונה היתה שיצא מזה הטוב.

ואל תקשה מה שמצינו שלעתיד לבא ישחוט הקב״ה את השטן[ג] וכמ״ש

ביאורים וציונים

ברא אור ממוזג משניהם יחד ועושה שלום ביניהם שלא להתגבר אחד על חבירו עד שיכריע לכף זכות כו׳ או לכף חובה חלילה. ועל ידי מעשה בני אדם, הם המכריעים לכף זכות שיתגבר הכף זכות להנטותו לצד הטוב שהשמאל יוכלל בימין אבל לא לבטל השמאל לגמרי כי בזה עושה הקב״ה שלום ביניהם להיות שתיהם נמצאים בו כי שניהם צורך עולם הוא כמו שאיתא בכוונות האר״י ז״ל (בכוונת ברכת אשר יצר) ובמדה הזה הקב״ה שוקל זכויות ועוונות בני ישראל להיות כח שניהם בו וכשהזכויות מרובין אז קו החסד מכריע ומתרבה ומתגבר על כח הדין, והדין נכלל ונמתק בימין ואז כל טוב על בית ישראל. וח״ו כשהעוונות מרובין כף החוב מכריע והעולם שרוי בדין, ובזה הקב״ה ברוב חסדיו כשעולה לפניו רחמי בני ישראל כובש כף הדין ונושא כף החסד ועומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים ומרחם על עולמו.

ובספר אמת ואמונה (להגה״ק מקאצק) דף ק״ה וז״ל בכל לבבך פירש רש״י בשני יצריך, היינו שאם אין לו היצר הרע קשה העבודה וכשרוצה אז גם החלק הרע עוזרו ולכך נברא, כמו דאיתא בזוה״ק שגם היצר הרע רוצה שיעבוד האדם את השם יתברך, והוא בא רק לנסותו אבל כרוצה שלא ישמע לו, ועל הצדיק לא כוונו חז״ל באמרם שמתחרט על ואשר הרעותי. והיצר הרע שבביעור חמץ הוא ענין אחר.

ב. במסכת בבא בתרא דף טז. א״ר לוי שטן ופנינה לשם שמים נתכוונו שטן כיון דחזיא להקדוש ברוך הוא דנטיה דעתיה בתר איוב אמר חס ושלום מינשי ליה לרחמנותיה דאברהם פנינה דכתיב וכעסתה צרתה גם כעס בעבור הרעימה.

ובשיטה מקובצת בבא בתרא טו. שטן ופנינה לשם שמים נתכוונו דכתיב וכעסתה צרתה גם כעס בעבור הרעימה מאי בעבור הרעימה כדי שתתרעם על הבורא ותבקש רחמים לפניו כי לפי שהיה בעלה אוהב אותה מתיאשת מלבקש רחמים לפני הבורא והיתה מכעיסתה כדי שתבקש ושמא לא מפני אהבתה אלא כדי שלא יצטער עליה בעלה. והדן חברו לזכות השם יתברך ידונו לכף זכות, הראב״ד.

ג. מסכת סוכה דף נב. כדדרש רבי יהודה לעתיד

(ישעיה נד, ו) זבח לה׳ בבצרה וטבח גדול בארץ אדום, שישחוט את היצר הרע, כי אין הכוונה שם על היצר הרע הגבוה כ״א היצר הרע הגשמי השפל של עולם הזה[ה]. ולעתיד לבא הרע המקורי יתקיים, כגון היצר הרע לתאוה ישתמש להרבות חדוותא דשמעתא שזהו חלק מהיצר הרע[ו], שמגרר תאות האדם אל

ביאורים וציונים

לבא מביאו הקדוש ברוך הוא ליצר הרע ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים צדיקים נדמה להם כהר גבוה ורשעים נדמה להם כחוט השערה הללו בוכין והללו בוכין צדיקים בוכין ואומרים היאך יכולנו לכבוש הר גבוה כזה ורשעים בוכין ואומרים היאך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה ואף הקדוש ברוך הוא תמה עמהם שנאמר כה אמר ה׳ צבאות כי יפלא בעיני שארית העם הזה בימים ההם גם בעיני יפלא.

ד. בספר השל״ה הקדוש ספר בראשית פרשת חיי שרה תורה אור (כ) וז״ל וענין יצחק תיקן התפשטות עין הדעת טוב ורע, הם יעקב ועשו נולדו תאומים. כי גם הרע יתוקן, כמו שאמרו רז״ל (תרגו״י בראשית ג, יג) רישא דעשו מונח בעטפיה דיצחק, סוד החזרת הרע למוטב, בסוד עתיד חזיר לטהר. וישחוט הקב״ה מלאך המות, דהיינו בלע המות לנצח, וישאר מלאך. כי הקליפה בראשה יש לה אחיזה בקדושה, כמו ראש עשו בעטפיה דיצחק, ובהתפשטות נעשית טומאה. כענין סמאל, מצד אחיזתו בקדושה אל, ומצד שהוא סמא דמותא בר מינן נקרא סם, ולעתיד סם יתבטל. אבל אנחנו אומה ישראלית קודש ישראל לה׳ נקראים בשם אל, כמו שאמרו רז״ל (מגילה יח, א), ויקרא לו אל אלהי ישראל, כי אלהי ישראל קרא ליעקב אל. רמז לדבר אלה תולדות שם, כי אנחנו כולו שם, ולא חצי שם כמו סמאל חציו הוא שם אבל סם הוא סמא דמותא. וזהו ענין ולבני הפלגשם נתן להם מתנות, ופירשו רז״ל (סנהדרין צא, א), שם טומאה מסר להם. ודבר זה נרמז במה שתיבת פלגשם חסר כתיב, שרומז לשם טומאה. כי הקליפה בשרשה שם, ובהתפשטות טומאה, וזהו שם ׳טומאה׳, וזהו נרמז בתיבת פלגשם חסר, כתיב פלג שם, רצה לומר פלג דהיינו החצי הוא שם. אבל לעתיד יתוקן כי תתבטל הטומאה, והיה הנותר קדוש יאמר לו. וענין הזה הוא ענין בריאת העולם, שקדמה הקליפה ואחר כך יהי אור, שכן כתיב תהו ובהו וחושך על פני תהום ואחר כך יהי אור. ורז״ל דרשו (כ״ר ב, ח) על ד׳ גליות ואחר כך יהי אור זה משיח.

ובספר מאור עינים פרשת בראשית וז״ל והנה כבר מבואר למעלה שלכן נקרא התורה תבלין נגד יצר הרע על שם שממתיקו ומתבלו על ידי עסק התורה שנקרא בינה שורש הגבורות שאין הדינין נמתקין אלא בשרשן כי הכל יש להם שורש בתורה כנודע עד שנכלל שמאל בימין ונעשה טוב לסייעו בעבודת אלהות כמו שנכתב לעיל וכמבואר אצלנו במקום אחר על פסוק זבח לה׳ בבצרה שהוא מורה על זביחת היצר הרע לעתיד כי ענין הזביחה הוא שיסתלק ממנו הרע לעתיד מכל וכל וישאר מלאך קדוש כי באמת היה מלאך קדוש מקודם אך שנפל מקדושתו כנודע ולעתיד יוחזר להיות מלאך קדוש וכל זה נעשה מעט מעט שבכל דור ודור הצדיקים ממעטים את הרע שבו וממתיקים אותו על ידי התורה כאמור למעלה ששם שרשו.

ה. בזוה״ק ח״א קלח. וז״ל רבי יצחק ברבי יוסי הוה אתי מקפוטקיא ללוד, פגע ביה רבי יהודה, אמר ליה רבי יצחק, תאמר דחבירנא חכימי מתניתא, אתערו להאי ענינא, דיצר הרע יתנשי מן עלמא, בר ההיא שעתא לזיווגא, אמר ליה חייך הכי אצטריך יצר הרע לעולם כמטרא לעולם, דאלמלא יצר הרע חדוותא דשמעתא לא ליהוי, אבל לא מנוולא כקדמיתא למחטי ביה, הדא הוא דכתיב (ישעיה יא ט) לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי וגומר, אמר רבי שמעון, הוא לבא דמדוריה דיצר הרע ביה. רבי אליעזר אומר, לבא טבא בניינא דגופא ונשמתא, ובגין כך כתיב (דברים ו ה) ואהבת את

איזה דבר ואז תהיה התאוה לטוב.

והיות שיש כמה מדרגות של רע ויצר הרע, לכן כתב הבעל התניא שכאן אירי בקליפה של עולם העשייה שמהותה היא רובו ככולו רע רק מעט טוב מעורב בתוכה [שממנה באות מדות טובות שבנפש הבהמית שבישראל כמו שכתוב לעיל].

והיא בחינה ממוצעת בין שלש קליפות הטמאות לגמרי ובין בחינת ומדרגת הקדושה שהיא כמו מדריגה אמצעית שבין כולו טוב של מצוות לכולו רע של עבירות ולכן פעמים שהיא נכללת בשלש קליפות הטמאות [כמו שכתוב בעץ חיים שער מ״ט ריש פרק ד׳[1] בשם הזהר] ופעמים שהיא נכללת ועולה בבחינת ומדרגת הקדושה מכיון שהיא בחינה של עץ הדעת טוב ורע, וכשמשתמש בקליפת נוגה לטוב אז נתברר הטוב מהרע וזהו תיקון הבריאה וגובר פי׳ שכח הטוב שבו גובר למשול על כולו ועולה ואז כורת את עצמה מהרע ועולה ונכלל בקדושה.

בזוה״ק נקראת קליפת נוגה במשל למתקלא, פי׳ מאזניים, שיכול להטותו או לצד זה או לצד השני[2]

ביאורים וציונים

יהו״ה אלהיך בכל לבבך, דהוא עקרא דכלא.

ובספר **מאור עינים** פרשת בראשית וז״ל כנודע שיש באדם תרי חללי דלבא משכן יצר טוב בימינו ומשכן יצר הרע בשמאלו ועל ידי טוב ההתגברות נכלל השמאל בימין ונמחק הרע ונעשה טוב ואדרבה מסייעהו לעבודת השם יתברך וכמאמר רז״ל אלמלא יצר הרע חדוותא דשמעתתא לא הוי כי עיקר הזריזות והחשק בעבודה בא מצד היצר הרע שנמתק וקטיגור נעשה סניגור שזהו מה שכתוב (דברים ו׳, ה׳) ואהבת את וגו׳ בכל לבבך בשני יצריך כו׳ וכמו שאמר הכתוב (שיר השירים ב׳, ו׳) שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני שעיקר התשוקה והחשק לעבודה נעשה מהמתקת היצר הרע שאין לך תענוג שיש לבורא גדול מזה שדבר המונע מתהפך לטוב ומה גם שהוא בעולם המעשה וגשמי המעכבין גם כן ובגוף חומרי ומכל מקום עובד ה׳ על כן יש תענוג גדול להבורא ברוך הוא מזה וכו׳

ובספר **מאור עינים** פרשת בראשית ויבדל אלהים בין האור ובין החושך הוא יצר הרע שאינו יכול להיות במקום שיש יחוד ואם לחשך אדם לומר למה לי יצר הרע כלל זה אינו כי הלא אמרו רז״ל אלמלא יצר הרע לא הוה חדוותא דשמעתא כי עיקר החשק והתענוג בא מצד יצר הרע וצריך להיות כך בסוד שמאלו תחת לראשי שמתחלה צריך להיות מן היצר הרע ולכן אמרו רז״ל לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות שלא לשמה וכו׳ דרך משל כשיושב ללמוד מתחלה כשרוצה להתענג עצמו מן התורה שהוא תענוג כל התענוגים נמצא הוא שלא לשמה בסוד שמאלו תחת לראשי ואחר כך בא לבחינת וימינו תחבקני וזהו ויהי ערב ויהי בוקר היינו היצר הרע והיצר טוב הוא יום אחד ושניהם צריכים כנ״ל:

ו. בספר **עץ חיים** - שער מט פרק ד וז״ל והנה האש המתלקחת שהיא הקלי׳ הג׳ כשמחברת עם נוגה שהיא רביעית אז נעשית רע, וכשמסתלקת מן נגה אז נגה מתחברת עם החשמ״ל ונעשית טוב כנזכר פ׳ ויקהל רט״ז. [הגהה - צמח נלע״ד שכשמתחברת עם הנגה נעשית הטוב דנוגה רע וכשמתחברת נוגה עם חשמ״ל נעשית הרע טוב שאל״כ למה לא נשאר נגה טוב בלתי התחברות בחשמ״ל אחר שנסתלק קליפה ג׳ מן נגה:

ז. בספר **אגרא דכלה** - דף רסז ע״ב וז״ל ידוע דשלש קליפות הטמאות הם טמאות לגמרי ואין להם מבוא אל הקדושה, והקליפה הרביעית היא קליפת נוגה, היא טיקל״א בחינת משקל והיא

ביאורים וציונים

מצרנית בין הקדושה והקליפה, ויש בה סוד טו״ב ור״ע, לפעמים היא נכללת בקדושה ולפעמים בהיפך, על כן טיקל״א נקרא כמו לשון המשקל, שנוטה בהכרעה פעמים לכאן ופעמים לכאן. והנה כל הדברים אשר בעולם אשר נאסרו על פי התורה, נפש חיותם מג׳ קליפות הטמאות לגמרי, על כן נאסרו לעם הקודש כי אין בחיות הזה מבוא אל הקדושה, רק הם צריכים ביטול וכריתה לגמרי כמו שיהיה לעת קץ אשר רוח הטומאה יעביר מן הארץ, ואפילו אם יהיה האדם מכוין באכילת דבר האסור לשם שמים, דהיינו שיעבוד את הש״י בכח האכילה, לא ירצה לקרבן לי״י כי מום בו ואין לו מבוא אל הקדושה, רק צריך לבטל ממנו הכח הניתוסף בו מחיות הדבר הנאסר, על ידי סיגופים וכיוצא בשבירת לבו. והנה מעשה התורה והמצות אשר צוה י״י לעשותם, הם לגמרי מהקדושה, והדברים העולמיים המותרים והם רשות, כגון אכילה ושתיה ומשגל בדברים המותרים, הם מסוד קליפת נוגה והם בסוד המשקל, ועיקר עבודת האדם סובב על קוטב הזה, דהנה נברא האדם באופן הזה שאי אפשר לו לחיות על פני תבל מבלי התעסקות באכילה ושתיה ומשגל, והנה חיות כל אלה הדברים המותרים ורשותיים הנעשים תחת השמש, הם מקליפת נוגה אשר היא מצרנית וסוד הטיקלא, והוא יתבחן בבחינת הדע״ת וכוונת האדם בהכרעה על ידי הדעת הנתון בו, אשר הדע״ת יתפשט בכל מדותיו, דהיינו בלוקח ועושה הדבר המותר ומכוין דעתו לשם שמים, דהיינו שילך בכח האכילה ההוא לעבודת הש״י, ובמשגל להוליד בדומה עבדים לאלקי עולם וכיוצא בענייני משא ומתן, וכל הדברים הנעשים תחת השמש אשר לא נאסרו בחוקי התורה, הנה בעשות כל אלה בכיוון והכרעת דעתו לשם שמים, הנה יוכלל החיות שבדבר המעשיי ההוא אשר היא מקליפת נוגה יבוא אל הקודש לקדושה, ובהיפוך ח״ו כשמכריע בדעתו בעשות כל אלה למלאות תאוותו הבהמיית, הנה יוכלל החיות שבדבר המעשיי ההוא בתוך שלש קליפות הטמאות, עד אשר יתיישב בדעתו לשוב אל י״י וילך בכח האכילה ההוא לעבודתו ית״ש, אזי יוצא בלעם מפיהם ליכלל החיות בקדושה. והנה מעשה האדם בתחתונים גורם בעליונים, דהיינו כשעושה האדם מעשה מותר ורשות תחת השמש בכיוון דעתו לשם שמים ויוכלל החיות מנוגה בקדושה, אזי גורם שהקליפות נוגה שיש בה טוב ורע, והנה הרע הוא מהקליפות הטמאות, וכשתוכלל נוגה בקדושה הנה היא מטהרת טמאים, ובהיפוך ח״ו הנה כשגורם האדם שתוכלל בקליפות הטמאות, הנה היא מטמאה טהורים. והנה זה עיקר עבודת האדם על פני האדמה לגרום שתוכלל ותתעלה נוגה בקדושה, עד שבמהרה בימינו תוכלל לגמרי עם כל בחינותיה, ואז לא יהיה חיות לג׳ קליפות הטמאות, כי כל חיותם נמשך על ידי קליפת נוגה המצרנית.

ובספר **בני יששכר** מאמרי השבתות מאמרי י״אות ה׳ וז״ל ובזה נמצא טוב טעם למצות קריאת התרגום עם המקרא בצירוף בהגיע שבת, כי תרגום (לק״ת ואתחנן, בטעמי המצוה) הוא סוד קליפת נג״ה אשר היא מצרנית בין הקדש ובין החול, וידוע (ע״ח שמ״ט, כז:) דכל הדברים וכל הבעלי חיים האסורים באכילה על פי התורה חיותם הוא מן שלש קליפות הטמאות, על כן אסורים באכילה לגמרי על פי התורה כי ג׳ קליפות הטמאות אין להם תקנה אלא ביטול לגמרי כמו שיהיה לעתיד במהרה בימינו שיתבטלו שלש קליפות הטמאות, והם נרמזין בג׳ קליפות של אגוז שאינם ראוים לאכילה כלל בשום אופן, וכל הדברים והבעלי חיים הכשרים המותרים באכילה על פי התורה נשמתן וחיותן הוא מן הקליפה הרביעית קליפת נג״ה, אשר היא מצרנית בין קדש לחול ובה בחינת טוב ורע, והנה באכול האדם את הבעלי חיים הללו הכשרים בכוונה רצויה לשם שמים והולך בכח האכילה ההיא לתורה ולעבודה, אזי מעלה חיות הקליפות נג״ה אל הקודש פנימה ויתפרדו כל פועלי און, היינו הג׳ קליפות הטמאות מתפרדים לנוקבא דתהומא רבה, דכיון שנכללה הקליפות נג״ה בקודש אין להם על מה שיסמוכו, מה שאין כאן באכול האדם אפילו

ובכל דבר שבא ליד האדם שאינו מקושר בעבירה או במצוה מפורשת, הרי אותו דבר עומד במקומו ומחכה, לאיזה צד יטהו האדם, אם להעלותו לקדושה או להורידו לטומאה.

והנה ענין זה של העלאת קליפת נוגה לצד הקדושה, תופס מקום גדול וחשוב בחיי כל אחד ואחת מישראל, והוא בכל דבר גשמי הנעשית על ידי האדם שכאמור שאין דבר בעולם שהוא דבר של רשות רק או מצוה או עבירה, ואם כן בכל דבר גשמי שהאדם עושה שאינו מצוה או עבירה להדיא, הנה תלוי הדבר במעשיו ובמחשבתו אם לעשותם למצוות או ח״ו להיפך. ובאמת עבודה הזאת מצינו בעיקר הדברים שכתוב בתורה מהנהגת החיים של האבות אברהם יצחק ויעקב, שכמעט לא מוזכר אצל האבות הק׳ שום דברים רוחניים שעשו, כי אם כל עסקיהם היו במעשים גשמיים, שהיו רועי צאן וכדומה, ומצינו פרשה ארוכה אצל יצחק אבינו שֶׂנֶרֶה בארות ומה שעשו הפלישתים אז, והשמות שקרא לבארות, אריכות שהיא הרבה יותר מכמה פרשיות בתורה שנלמדים ממנה כמה אלפי הלכות.

והענין הוא שחפירת הבארות הוא רמז על האדם החופר בארציות בגשמיות, וחופרים כדי למצוא את הנקודה של קדושה הטמונה בתוך הארציות[ח] וזהו עיקר התכלית שיש בנו בבואינו לעולם הזה

ביאורים וציונים

האכילות הכשירות והמותרות על פי התורה למלאות תאותו ולענג גופו, הנה אדרבה מטה קליפת נג״ה על הג׳ קליפות הטמאות, על כן נקרא קליפת נג״ה בזהר הקדוש (ח״ב צה:) טיקלא, היינו משקל כף מאזנים אל כל אשר יחפוץ יטנו, והוא סוד קליפה הרביעית שבאגוז שנאכלת עם האוכל אבל לא בפני עצמה, הבן הדבר, והנה זה התנאי הוא רק בימי החול, מה שאין כן בשבת כיון דמצוה הוא על פי התורה לענג את הגוף במאכל ומשתה לכבוד שבת, הנה בודאי מעלין על ידי כל אלו התענוגים הגשמיים את החיות שבהם מקליפת נג״ה אל הקדושה, על כן הקליפת נג״ה נתעלית אל הקודש בהגיע זמן הארת שבת, והג׳ קליפות הטמאות נידחין לנוקבא דתהומא רבא בסוד הכתוב במזמור שיר ליום השבת (תהלים צב י) כי הנה אויביך וכו׳ יתפרדו כל פועלי און, על כן אומרים תרגום (שהוא סוד קליפת נג״ה בצירוף המקרא, הבן הדבר, נ״ל). (וע״ל ח״ב דף כ׳ ע״ג, ובדף קלה ע״ג).

ח. עיין לעיל בהוספות וציונים בספר **שפת אמת** ספר פרשת תולדות שנת [תרל״ג] וז״ל אא״ז מו״ר ז״ל הגיד בענין הבארות שחפרו אבותינו להסיר החיצוניות למצוא הארה הגנוזה. שבכל מקום יש נקודה פנימיות. ורחובות הוא בחי׳ שבת קודש. שבימות החול עשק ושטנה כו׳. ובימי המעשה זה עצמו הבאר מה שמבטלין רצון עצמו ותאות יצה״ר להכניע הכל להש״י. ויש עלי׳ בש״ק אח״כ. ובש״ק עצמו הבאר למצוא השגות קדושות וכ׳ סתמום פלשתים כו׳ וישב ויחפור כו׳. בוודאי כן בכל איש ישראל שמקודם נוטל עצמו לעבודת הש״י ע״י אהבה וחשק להתדבק בהקב״ה. והוא בחי׳ אברהם אוהבי. ואח״כ נסתם זה הבאר ע״י אהבות גשמיות שמתערבין באדם. והתיקון ע״י בחי׳ יצחק והוא יראת שמים כמ״ש בספרים הקדושים שהסימן לאהבה אמיתית שנולד ממנו יראה. וז״ש אברהם הוליד את יצחק. וכ׳ בזוה״ק כי עתה המצות שיש לכל איש ישראל בכל יום ציצית תפילין הם כדמיון הבארות ע״ש. והיינו שנתן הקב״ה חיות הקדושה בכל מעשה גשמיי ע״י המצות שאין לך דבר שאין

והוא לגלות נקודות הקדושה המוטלות במצבים שהן מכוסות בגשמיות העולם הזה, ולגלות שבכל דבר בעולם יש שם באמת חלק העבודה של תורה, וע״ד שכתבנו לעיל (סוף פרק ו׳) בשם הקאצקער שהקב״ה חיבר חיבור ועל אותו חיבור צירף לו פירוש על החיבור, וכך החיבור הוא העולם, וצירף פירוש על העולם והיא התורה, והתורה מראה למקור הקדושה הנפלאה שמוטמנת בכל חלק מהבריאה.

ובעת החפירה ישנם זמנים שונים בתוארם החיצוני, יש שהם בבחינת שטנה, ויש שהם בבחינת עשק, והם זמנים לא טובים שהיצר הרע מגרו ומעכבו מלידבק בקדושה ויש לו דאגות שונות המפריעות את לימודו, וישנן סיבות שעל ידן צריך ליבטל מתורתו ולעסוק בהל״ט מלאכות וכדומה. ואחד שאינו יודע את פנימיות העולם, כשבאים לו מצבים כאלו הרי יפול לתוך ארציות וגשמיות הארץ. אבל מי

ביאורים וציונים

בו מצוה. אף בממון צדקה כו׳. ועי״ז נוכל למצוא הארה הגנוזה גם במעשים גשמיים. כי באמת ע״י יגיעה יוכל כ״א למצוא האמת בכל מקום. כדאיתא במדרש המשל למלך שעשה מקומות טמונים ומרדו בו בני המדינה והחביאו שם ואמר המלך אנכי עשיתי מקומות הללו כו׳. וכן בכל דבר גשמיי עיקר החיות רק מהש״י והוא עשה כל המטמוניות הללו. ממילא יוכל כ״א להשיג האמת גם שם. וזה ענין הבארות כנ״ל:

ובשפת אמת פרשת תולדות שנת תר״נ וז״ל בענין הבארות שכתב בזוה״ק שעתה ע״י המצות יכולין למצוא מים חיים. דכל מה שברא השי״ת הכל בחכמה כמ״ש כולם בחכמה עשית. וכאשר יכולין למצוא בארות ומעיינות תחת הקרקע הוא להודיע כי התורה שנקראת מים היא נמצאת בכל מקום רק שהיא בהסתר וכפי היגיעה יכולין לעולם למצוא בכל מקום הארת התורה וחיות הפנימיות מחי החיים. ובאמת האבות היו הראשונים שמצאו אלה המעיינות ובארות. ולולא שפתחו המה הפתחים. לא היינו יכולים למצוא הבארות וכ״כ חפרוה שרים אילין אבהן. וכתיב המשלח מעינים כו׳ בין הרים יהלכון ואין הרים אלא אבות. והכל משל כמו שנמצא מעיינות בין ההרים כן צדקתך כהררי. שהצדיקים במעשיהם פותחין אלה המקורות. וכתיב ויזרע יצחק בארץ ההוא וימצא בשנה ההיא מאה שערים. פרש״י השנה קשה והמקום קשה. אעפ״כ בגודל צדקתו נפתח לו מאה שערים. והכל להראות כי בכל מקום יש הארה גנוזה. ואדרבא אם נסתר יותר נמצא שם גנוזין כמה מקורות. וזהו בשנה ההיא בארץ ההוא. ההוא הוא לשון נסתר שהוא נקודה פנימיות הגנוזה. ובמדרש כמה בארות חפר. עשק נגד ס׳ בראשית שבו נתעסק הקב״ה וברא עולמו. שטנה נגד שמות וימררו את חייהם כו׳. רחובות כו׳. פי׳ שכל אלה המה פתחים איך למצוא הפנימיות. שיש הסתר מן הטבע והגשמיות. שזה הי׳ ב׳ אלפים תהו. וזה עשק נגד ס׳ בראשית כדאיתא מ״ט פתח בבראשית כח מעשיו הגיד כו׳ לתת להם נחלת גוים כו׳ לכן כתיב לנו המים. והצדיקים שמביאין הצורה אל החומר ומוציאין החיות הפנימיות זהו כח מעשיו הגיד. שטנה הוא שיש הסתר על ידי הרשעים ויצה״ר. וכשזוכין לגבור עליהם זוכין לפתיחת באר ומעין. ורחובות הוא התורה ששם אין מגע נכרי ונק׳ עץ החיים. ואלו הג׳ הם בחי׳ ג׳ אבות אברהם אע״ה הי׳ הראשון שהי׳ הצורה של העולם והפך החומר ותהו אל צורה ופנימיות. אח״כ יצחק בו התחיל הגירות כמ״ש ד״ל גר יהי׳ זרעך. ויעקב אבינו הוא שורש התורה לכן אחר אברהם אע״ה סתמו פלשתים הבארות. וכמו כן אחר יצחק כ׳ עוד והאבן גדולה על פי הבאר. אבל אחר שכתוב ביעקב ויגל את האבן נפתח הבאר לעולם:

שלומד תורה באמת ויודע למצוא את הקדושה בכל זמן ובכל מקום ובכל מצב ובכל זמן שהקב״ה הטיל אותו בתוכו, הרי אינו רואה את הגשמיות רק הוא טפל לעיקר עבודתו הרוחנית שיש לו אז בעסקו בפנימיות הגשמיות. וכשיזכה אחר כך יבא לבארות אחרים יותר טובים שהיא הבאר שקרא יצחק רחובות, בארות שהם בבחינת שבת שהיא שביתה ממלאכה ועסק ברוחניות ממש.

ובכל מצב צריכה העבודה להיות מותאמת למצב שבו קבעו הרבוש״ע[ט], ואז אינו כורה בורות סתם כי אם למצוא שם את הבאר מים חיים בתוך הטומאה. ומאותם הבארות שחפרו האבות הק׳ יש לנו את הכח לעמוד בכל הנסיונות של זמננו בחשכת הגלות ולמצוא גם שם באר מים חיים.

וכן ברכות יצחק ליעקב, הלא כולם היו רק בעניינים גשמיים וכמעט לא הזכיר דבר רוחני כלל רק מטל השמים ומשמני הארץ ורוב דגן ותירוש וכו׳, ולכאורה כשהיה מברכין למישהו כמו בברית מילה וכדומה מברכין שיתגדל לתורה

ביאורים וציונים

ט. בספר פרי צדיק פרשת וילך ושבת תשובה - אות ד׳ וז״ל יעזוב רשע דרכו וגו׳ וישוב אל ה׳ וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח כי לא מחשבותי מחשבותיכם וגו׳. יש להבין מה זה נתינת טעם על מה שאמר וישוב אל ה׳ וגו׳ כי לא מחשבותי וגו׳. הענין דזה קאי על תשובה ותפלה ולפעמים כאשר יודע האדם בעצמו שכבר שב והתפלל ועם כל זה רואה שעדיין לא נושע ויוכל ליפול בדעתו. על זה אמר כי לא מחשבותי מחשבותיכם על דרך שנאמר מה גדלו מעשיך ה׳, גדול מרמז עד אין שיעור בחינת פלא, היינו שאפילו המעשים של השם יתברך גם כן נפלאו ומכל שכן שמאוד עמקו מחשבותיך. איש בער לא ידע וגו׳ בפרוח רשעים כמו עשב. אבל באמת הסוף הוא שצדיק כתמר יפרח. גם על ענין התשובה דאיתא (שהשי״ר ה׳ ב׳) בני פתחו לי פתח אחד של תשובה כחודה של מחט ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרניות נכנסות בו. ולפעמים נדמה בעיני האדם שהוא כבר פתח פתח של תשובה ועדיין לא נושע שיראה הסייעתא מהשם יתברך. ועל זה נאמר גם כן כי לא מחשבותי מחשבותיכם. על דרך שנאמר כי אנכי ידעתי את המחשבות אשר אנכי חושב עליכם מחשבות שלום ולא לרעה לתת לכם אחרית ותקוה. שכל המחשבות של השם יתברך עלינו הם רק לטובה, הגם שלפי ראות העין ידמה שאינו כן כמו שבגלות בבל שם זכו לעיקר התפשטות תורה שבעל פה על ידי אנשי כנסת הגדולה ולפעמים גם הריחוק לטובה כדי שעל ידי זה יזכו לרב חכמה שבא לתקן הרב כעס. ועל ידי זה וסלחת לעוני כי רב הוא כמו שאמר (שוחר טוב תהלים י״ט) מפשע רב אותו עון רב וכו׳ אתה אלוה רב ואנא חובי רברבין יאה לאלוה רב למשבק חובין רברבין וכו׳ שיוכל לתקן אף דברים שקשה מהן התשובה. ועל כן נאמר יעזוב רשע דרכו וגו׳ וישוב אל ה׳ וירחמהו שיפתח לו פתחים וכו׳ ואל אלהינו כי ירבה לסלוח, היינו אף לעונות חמורות וסלחת לעוני כי רב הוא כאמור. וזה ענין דאמרו (ר״ה י״ח.) אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום כפורים אף שבין ראש השנה ליום הכפורים הם רק ז׳ ימים. אך דז׳ הימים מרמזים להז׳ מדות כמו שאמר בזוהר הקדוש (ח״ג צ״ד ב׳) כי ששת ימים וגו׳ ולא כתיב בששת. והאדם מצדו צריך לברר עצמו רק בהז׳ מדות וכשמברר עצמו בהז׳ המדות אז השם יתברך מברר אותו אף בהג׳ ראשונות. וזה מה שאמר ואל אלהינו כי ירבה לסלוח. וז׳ ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים כוללין כל העשרה מדות שנקרא

ולחופה ולמעשים טובים, ואם אחד יברך את בעל השמחה בעשירות, הלא יהיה זר בעיני בני אדם למה הנך עוסק בדברים גשמיים בעת כזאת, אמנם אף שבחיצוניות הענינים נראין בלתי חשובין כן, מכל מקום באמת בפנימיות הדברים הגשמיים מוטלים אורות נפלאים[ט] וכל הרבותא של האבות

ביאורים וציונים

עשרה ימים שתמיד בז׳ ימים אלו יש גם כן שבת ועל ידי השבת מתברר גם בג׳ ראשונות וכמו שאמר (זוהר ח״ג רנ״ז א׳) שכינתא אתקריאת שבת מסטרא דתלת דרגין עלאין ש׳ ג׳ כתרין כח״ב ואיהי בת רביעאה לון ועל ידי זה מתברר בכל העשר מדות על ידי השבת שבתוכם:

במכתבי קודש בסוף ספר **בית אהרן** מהרה״צ הר״ר אשר מסטאלין זצ״ל דף קמז וז״ל ומה שסיפר לי חתנו שיחיה שמעלתו עצל במלאכתו מלאכת שמים ואינו עוסק במו״מ ורוצה להיות יושב אוהל ומקנה. ידע אהובי שלא טוב זה הדרך. ומקרא מלא הוא יגיע כפיך כי תאכל וכו׳. ובגמ׳ גדול הנהנה מיגיע כפו יותר מירא שמים ויאמין לי אהובי שגמילות חסד אחד או פרוטה צדקה אחת או שאר מצות מעשיות ובפרט הכנסת אורחים וכל מה שבכלל כל התורה אין בכלל אלא מה שבפרט. ומהפרט נעשה כלל גדול בתורה וכל פרט בפני עצמו הוא כלל. כללו של דבר הוא יותר טוב מכמה שבועות ואפשר שנים שהוא לומד בתורה. שהעיקר הלימוד הוא לעשות. ומי ומי עלה למרום להוריד עוז מבטחה כאשר איש הנאמן ועוסק באמונה. וצא ולמד מהשאלות ששואלין נשאת ונתת באמונה וקבעת עתים לתורה. ומזה מי שעוסק באמונה אין החיוב עליו רק בקביעות עתים לתורה. ולהבינך הענין יותר כי ידע כי בעת שהוא לומד אינו מקשר עצמו נפשו ורוחו ונשמתו להתענוג אמתי כאשר הוא עושה המצוה בעשיה. ומקשר עצמו עם מי שהוא עושה עמו המצוה. וזה בחי׳ זכר ונקבה והתענוג שמקבלין שניהם היא ההולדה. וזהו תולדותיהם של צדיקים מעש״ט. וידע אהובי שזה עיקר השלימוות. לבד מבני עליה אשר הם עושים יחודים בכל תנועה ותנועה. ובפרט בכל דיבור ודיבור. וע״ז נאמר אמרתי אחכמה והוא רחוקה ממני. והדרך כבושה לפני בעלי בתים הרוצים להיות סור מרע ועשה טוב. כאשר כתבתי יותר מכמה למודים. ובעז״ה עלה בידי לכמה וכמה אנשים שרצו לעשות כמעשהו. והכרחתי אותם למו״מ. ובעז״ה מחזיקים לי טובה. בזה ובבא. והעיקר שלא יתעצל בשום עסק. וידע בעת שהוא עצל במו״מ גם הלימוד שלו בעצלות. וע״ז ג״כ נאמר ולחם עצלות לא תאכל. וידע שאין דרכי כ״כ להרבות בכתיבה רק מחמת וכו׳. אנא נפשי בכתיבה יהבית. ואי״ה כשיקיים כפי מכתבי אכתוב לו יותר באריכות. ועליו לעשות ודי יגמור בעדו לטובה. ויהיה ברוך ממקור הברכות הוא וביתו וכל אשר לו וכל הנלוים אליו ודורשי שלומו הטוב עד עולם כי טוב מהאל הטוב כל הימים טוב. מנאי הכותב בטוב ורוצה ומבקש שיהיה לו טוב בכל טוב סלה. הק׳ אשר בהרב מו״ה אהרן זצוקלל״ה.

י. בספר **ערבי נחל** - פרשת תולדות וז״ל ובזה יובן המשך הפרשה. אמר, ויהי כי זקן יצחק ותכהינה עיניו מראות כדי שיבא יעקב ויטול הברכות ויהיה הברכה סמוי מן העין ובהיסח הדעת כאמור, והיה הברכה ויתן לך האלהים מטל השמים, ר״ל שהברכה היא ברכה רוחניית במדריגה עליונה ועד שם נתעלה יעקב ומשם קיבל ברכתו ומרב טוב וברכה אשר למעלה נמשך ג״כ משמני הארץ ורוב דגן ועי״ז יעבדוך עמים כו׳ הוי גביר כו׳ כי מאחר שהברכה נמשך ממקום גבוה אשר אין שם אחיזה לעשו אז בכח זה עשו עבד למו, וכאשר בא עשו ויחרד יצחק ורצה לקללו עד שאמר לו ה׳ שלא יקלל אז הבין יצחק כל הענין כי חפץ ה׳ בברכה זו ושתהיה בהיסח הדעת וסמוי מן העין אמר בא אחיך במרמה פירוש בחכמה ועי״ז לקח ברכתך, דדוקא באופן זה צוה ה׳ אלי הברכה הגמורה בכל אופן נאות:

הק׳ הוא שהיה להם כוחות כה חזקים שהעלו נוצוצות מדברים גשמיים דוקא. ואף שיש להאריך בזה, הנה לעת עתה יספיק.

ועכשיו נבוא אל המכוון של הבעל התניא בפרק זה שבא לומר שמה שהננו מוכרחים לעסוק בדברים של רשות, לא איסור ולא היתר, והם מקליפת נוגה, הרי באמת היא קליפה שמעורב בה רוב רע, מכל מקום ניתן לנו הכח להעלותה על ידי שכל ההתנהגות והשייכות שיש בין האדם לדברים או דיבורים או מחשבות גשמיים יהיו רק לשם שמים, שעל ידי זה הוא מעלה אותם וכמו שנתבאר.

ולכן כשאחד מוכרח לעזוב את הישיבה ולילך לעבוד על המחיה ועל הכלכלה, עליו לדעת, שאז יש לו עבודה גדולה עד מאד והוא שבכל רגע שהוא עוסק במסחר יעשהו לשם שמים כדי להחיות את משפחתו ולשלם שכר לימוד עבור בניו ובנותיו וליתן צדקה לנצרכים שונים, ושיהיה בידו לקיים שאר מצוות בהידור. ובמחשבות אלו הרי הוא מעלה ניצוצות של קליפה למקורם בטוב.

ואיתא בתורה אור מהבעל התניא בפרשת נח[א] וכן מבואר

ביאורים וציונים

יא. בספר **תורה אור** פרשת נח ד״ה מים רבים וז״ל מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונהרות לא ישטפוה אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו. הנה מים רבים הם כל טרדות הפרנסה והמחשבות שבעניני עוה״ז כו׳ ועכ״ז לא יוכלו לכבות את האהבה שהוא בחי׳ האהבה המוסתרת שיש בכל נפש מישראל בטבע מבחי׳ נפש האלקי׳ שטבעה לעלות וליכלל תמיד למעלה כשלהבת העולה מאליה כמ״ש לעיל מיניה רשפיה רשפי אש שלהבת יה שהוא בחי׳ שלהבת הבאה מלמעלה שהיא הנפש האלקית שקודם התלבשותה בגוף הגשמי היתה נהנית מזיו השכינה והיתה מיוחדת בתכלית היחוד בא״ס ב״ה. ולזאת גם אחר התלבשותה בגוף הגשמי לעסוק בענינים גשמיים שהן הנקראים מים רבים עכ״ז לא יוכלו לכבותה מלהיות תמיד בבחי׳ אהבה ותשוקה נפלאה לעלות וליכלל למעלה ואדרבה ע״י התלבשותה במים רבים הנ״ל יכולה להגיע למדרגה היותר גבוה מקודם שירדה לעוה״ז כאשר יתבאר:

...וזהו מארז״ל יפה שעה א׳ בתשובה ומע״ט בעוה״ז מכל חיי העוה״ב כנ״ל. ולזאת נקראו מים רבים הנ״ל מי נח לפי שנעשה ע״י נייחא דרוחא שנעשה מהם תבת נח שהוא בחי׳ תיבות התפלה וכמ״ש בא אתה וכל ביתך אל התבה כו׳. וזהו ויגברו המים מאד כו׳ חמש עשרה אמה מלמעלה גברו המים כו׳ שהוא בחי׳ תגבורת נפש הבהמית על בחי׳ נפש האלקית בעסק הפרנסה וענייניים הגשמיים אך ע״ז נעשה אח״כ יתרון אור כו׳ כנ״ל. וזהו ותלך התבה על פני המים דוקא ותרם התבה כו׳ שע״י המים דוקא מתעלות תיבות התפלה ועולה למעלה מעלה כנ״ל. וזהו טעות הבעלי עסקים שבדעתם שאין יכול׳ להתפלל כ״כ כמו היושבי אוהלים כי אדרבה נהפוך הוא שהם יכולים להתפלל יותר כי יתרון האור הוא מתוך החשך דוקא כו׳. וזהו שנק׳ מי נח נייחא דרוחא שהוא בחי׳ השבת כמ״ש כי בו שבת מכל מלאכתו כו׳. שבו׳ ימי המעשה הוא בחי׳ התפשטות והמשכת מלכותו ית׳ למטה כמו ביום הראשון נאמר ויאמר אלקים יהי אור כו׳ יהי רקיע תדשא הארץ דשא כו׳ שנקראים ימי המעשה ובשבת הוא בחי׳ שביתה ממלאכה ונייחא דרוחא שהוא עליית העולמות למעלה כאדם השובת ונח ממלאכתו. כמו״כ הוא בחי׳ טרדת ועסק

בספר מאור עינים[יב] דבר פלא שאם הם לא היו אומרים כן הוא לא היינו רשאים,

ביאורים וציונים

הפרנסה בעניינים גשמיים שנק׳ מים רבים כשמתהפכים ועולים אח״כ בבחי׳ אלקות ע״י התפלה כנ״ל נק׳ בחי׳ זו בחי׳ נייחא דרוחא שהוא בחי׳ שבת כנ״ל כידוע שכל תפלה מו׳ ימי המעשה היא הארה מבחי׳ שבת כנ״ל.

יב. בספר מאור עינים פרשת ויצא וז״ל ונודע ממה שמבואר לעיל (ישעיה ס״ו, א׳) על פסוק השמים כסאי וגו׳ כי הקדוש ברוך הוא מסר ההנהגה לישראל לתקן ההדום רגליו מבחינת רגלין מדריגות הפחותות לברר מהם ניצוצות הקדושים ולקרב את עצמן לבורא מכל הדברים שהם בחינת ארציות ומזה יתרחב תענוג הגדול בכל העולמות על ידי שמתענג השם יתברך כשמדברים פחותי הערך נעשין מרכבה לו יתברך ועל ידי זה נעשה כסא העליון רם ונשא לשם בשלימות הגמור על ידי שמחזירין למעלה הדברים הנפולין ויעקב אבינו ע״ה נאמר בו וישא יעקב רגליו בחינת רגלין כאמור אצלנו לעיל והנה כתיב (חגי ב׳, ח׳) לי הכסף ולי הזהב נאום ה׳ צבאות ולמה אמר דווקא הכסף והזהב מיוחדין לו יתברך הלא כל העולם ומלואו הוא עשהו ולו הוא כמו שכתוב (בראשית י״ד, י״ט) קונה שמים וארץ, אך מפני שכל הנהגות העולם והצטרכותן הוא על ידי הכסף והזהב ועל זה אמר לי הכסף וגו׳ שצריך כל אחד מישראל לקרבן לי לשמי שהוא ניצוץ הקדוש המלובש בתוכן כי אין לך דבר שאין בו ניצוצות הקדושות וגדול התענוג שיש לו יתברך כשמביאין אצלו הניצוצות קדושות הנפולים במקום השפל כזה שהוא יסוד עפר ממש שממנו נתהוה הכסף והזהב וכל זה על ידי גודל האמונה בו יתברך ולהתנהג במשא ומתן באמונה באמת גמור שאמת חותמו של הקודשא בריך הוא ועל ידי זה מסייעין אותו מן השמים כי הבא לטהר מסייעין אותו להעלות את הקדושה שמלובש בתוכו על ידי שהמשיך את האמת חותמו של הקב״ה על המשא ומתן ההוא ונמצא כי הוא יתברך כאן גם כן וממילא מתקרב גם כן הניצוץ ההוא אל האלקות שהמשיך למשא ומתן הזה על ידי עסקו בו על פי התורה והאמת כי אורייתא וקודשא בריך הוא חד והבן ועל כן נקרא משא ומתן שהוא על שם שמגביה הניצוץ הקדוש ממקום נפילתו שהוא לשון נושא ומתן שנותנו למקומו מקור הקדושה ההיא ובשביל זה נפזרו ישראל בין העמים, שעל ידי עוסקין עמהם במשא ומתן ובדברים מוציאם מהם ניצוצות ההם המלובשים בהדברים שעוסק עמהם, ועל ידי זה עושה מרכבה לו יתברך בכל דבר שבעולם ומתקנין בחינת ההדום רגליו וכסא עליון יתרומם ויתעלה בתוספת עילוי גדול ולכן אמרו בגמרא וכל היקום אשר ברגליהם זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו כי על ידי הממון יוכל להעמידו ולתקן בחינת הדום רגליו על ידי זה שיעשה באמונתו יתברך במאוד ועל פי דת תורתינו הקדושה ובאמת ובהאמנה שגם שם צמצום אלהותו יתברך ואז נעשה מרכבה לו יתברך מזה.

ויעקב אבינו ע״ה עשה כן כמו שכתוב וישא יעקב רגליו כאמור כשנאבק עם שרו של עשו נאמר (בראשית ל״ב, כ״ה) וירא כי לא יכול לו כי מה שנתאבק עמו הוא על כל המאורעות וענינים והנהגותה הדורות העתידים לצאת ממנו שתיקן לנו יעקב אבינו ע״ה על ידי המלחמה שהיה לו אתו שמחמת גודל כשרונו נצח להסטרא אחרא בכדי שלא יפעול רעה ח״ו לבניו הדורות הבאים כמו שכתוב (מלאכי ג׳, ו׳) ואתם בני יעקב לא כליתם רצה לומר על ידי שאתם בני יעקב שנתחזק מאוד בכדי שיהיה נקל לכם לעבוד את ה׳ ולא יוכל להרע לכם בכל האופנים שהיה יכול לעשות לכם אם לא הכניעם ועכשיו לא יכול להרע לכם על ידי זה לא כליתם, כי יעקב אבינו ע״ה צפה עד סוף כל הדורות וראה לתקן להם דרך ה׳ ולהכניע המקטרג והסטרא אחרא וזהו ענין ההתאבקות שכתוב בתורה הקדושה ויאבק איש עמו שהוא עבור בניו הדורות הבאין עד ביאת משיחנו במהרה בימינו וזהו עד עלות השחר זמן שנאמר בו (ישעיה נ״ח, ח׳) אז יבקע כשחר אורך שהוא ימות

אבל זהו מה שהם אומרים, שאחד שעוסק בעניינים גשמיים ועושה אותם לש״ש, אז יש לו כח מיוחד שלפעמים יכול להעלות עליות גדולות יותר ממה שהיה יכול לעשות ע״י לימוד התורה ומעשים טובים, והוא דבר פלא, ופשוט שצריך להיות כולו באופן כשר ולשם שמים.

והנה אף שעבודה זו, של העלאת הגשמיות היא עבודה של כל יום ויום, מכל מקום יש זמן מיוחד בשנה שהוא מסוגל על זה ביותר והם ימי הספירה - הימים שבין פסח לשבועות, שהם מתחילים בפסח בהקרבת העומר[יג] שהוא קרבן של שעורים שהוא מאכל בהמות, שמורה על

ביאורים וציונים

המשיח וירא כי לא יכול לו ויגע בכף יריכו, ירכין הוא בחינת הרגלין כמו שכתוב ואת כל היקום אשר ברגליהם כאמור לעיל ששם מצא לו הסטרא אחרא מקום אחיזה לאחוז בו שעל ידי הממון לא די שאינו מעלה הניצוצות ומקרבין אותו אל הטוב אלא אדרבה מתרחקין על ידי זה יותר ממנו יתברך ח״ו על ידי שהכניס להם את החמדה בממון בקליפות ומה שהיא עבודה גדולה יותר מהעובד בעסקו בתורה כי העוסק בתורה עושה יחוד בדבר עליון ובזה יש יותר תענוג כשמביאין החיות הקודש ממקום שפל ובבחינה זו היא יותר העבדות מן העוסק בתורה אמנם צריך לעסוק בתורה כדי שידע איך לעשות, וגם עוד לטעמים אחרים כי הוא העיקר כי זה גם כן תורה מה שעובד ה׳ במשא ומתן ושארי דברים הפחותים כי בודאי לולא עסקו בתורה לא יבוא לידי זה ומחמת התורה יביא את עצמו לזה השכל ששם גם כן תורה כי התורה הוא גם כן בכל דבר כי אורייתא וקודשא בריך הוא חד באופן שתאחז בזה וגם מזה אל תנח ידך והבן. ונמצא שהוא עבודה גדולה והוא התחכם שאדרבה על ידי זה מרחיקין אור ממנו יתברך כידוע דבר זה בעוונותינו הרבים, והכל על ידי יצר הרע הנקרא גיד הנשה דמנשיא בר נש מפולחנא דמאריהון שהיה להן לעבוד בזה ולכן נאמר בתורה על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה שלא יאכלו מזון פרנסתם ממזון כזה שהוא בא מבחינת גיד הנשה משא ומתן שמצד היצר הרע אשר על כף הירך שהוא בחינת רגלין שצריכין לתקן על ידי זה ההדום רגליו ומודעת זאת מה שכתוב בספרים כי סולם בגימטריא ממון:

יג. בספר **שפת אמת** ספר במדבר לשבועות שנת [תרל״ז] וז״ל וספרתם לכם כו׳ והקרבתם מנחה חדשה כו׳. ענין קרבן העומר ושתי הלחם, דעומר שעורים מאכל בהמה ושתי הלחם מאכל אדם. הענין הוא כי לחם הוא אמונה כמ״ש בזוה״ק חסר לחם חסר מהימנותא, והקרבת המנחה הוא האמונה וההכנעה להשי״ת להודיע כי הכל שלו. והנה בתחילת יציאת מצרים כתיב ואת ערום וערי׳ והי׳ הכנעה מצד פחיתת מדריגתם. וע״ז עומר מאכל בהמה. אח״כ זכו לברר המדות עד שנתקרבנו להר סיני ואחר כל ההשגות צריכין ג״כ להכניע עצמו ולהאמין בהשי״ת כי תכלית השגה הוא להכיר כבודו ית׳ וזאת המנחה שבא אחר הספירה היא נקראת מנחה חדשה שיש בה כח ההתחדשות ע״י שבא ע״י הדעת שבאדם. וע״ז נאמר אדם ובהמה תושיע ה׳ ערומין בדעת כאדם ומשימין עצמן כבהמה. וכן סדר הפסוק וספרתם כו׳ והקרבתם. פי׳ שצריך להיות כל רצון האדם בבירור המדות ולהשיג הדעת כדי שע״ז ידע איך להכניע עצמו לפניו ית׳. וב׳ אלו ההכנעות הוא כל עבודת האדם מן העולם ועד עולם כמ״ש במ״א הרבה מזה. ובשבועות שהוא שער הנ׳ מתחברין שתי לחם אלו כנ״ל.

ובספר **דברי סופרים** (להרה״צ ר׳ צדוק הכהן מלובלין) ליקוטי אמרים אות [טז] ד״ה ומרדכי וז״ל וזהו העומר שמביאים להשם יתברך גם מקציר שעורים שהוא מאכל בהמה כנזכר וכמ״ש בריש פסחים צא ובשר לסוסים וחמורים, אבל מכ״מ הרי השם יתברך יצרם ויצר מאכלם שהוא המקיים חיותם ע״כ

הנפש הבהמית של האדם וצריך להקריב את הנפש הבהמית לה', ועובד עבודתו בכל המשך ימי הספירה לזכך את כל המדות הבהמיות, מחסד ועד מלכות (וכמו שבארנו שיש בכח כל אחד ממדות אלו לעשות טוב או רע, כגון בחסד שהוא אהבה, יש בכחו לאהוב דברים טובים או ח"ו לאהוב ולהתאוות לדברים שאסורים לאוהבם כמו העריות וכדומה) שכל המדות הללו יהיו משועבדים ומוכנעים לצד הטוב ולא ישתמשו בהם כי אם לשם שמים. ואחר כל העבודה הגדולה הזאת, אז ביום בוא חג השבועות כתיב (במדבר כח, כו) וביום הביכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה' - שיקריב מנחה בהתחדשות ובחידוש גמור עד שאף בעולמות העליונים הוי זה דבר חדש, שהמלאכים אינם יכולים להקריב מנחה כזאת, שהמלאכים יכולים להקריב רק דברים קדושים וכמו עבודת השרפים וחיות הקודש שעובדים את ה' רק בקדושה, מה שאין כן עבודתנו היא חידוש כלפי עבודתם שהננו מקריבים את שני הלחם של חמץ, שמראה על כח הגשמיות בעולם, וגם החמץ יתעלה להיות קרבן לה'.

ובחג השבועות השמים והארץ מתחברים ונעשים אחד והארץ מתעלה למעלת שמים ויכולין להקריב את הקליפה של נוגה לה'.

ודבר זה בולט מהמשך הסדרות שבאות אחר חג הפסח, שבשבוע הראשון שמבררין אז את מדת החסד, וחסד כולל אכילות האדם, הנה אחר שבוע זה קורין את פ' שמיני שבה מפורטים כל המאכלות האסורות באכילה שאחר שתיקנו את מדת החסד על ידי אכילת מצה וכו' והולכים עכשיו לאכול חמץ, תדע שלא הותר לקרב את כל הקליפות רק בקליפת נוגה לבד שהם מאכלות המותרים וצריך להבחין ע"פ התורה מאיזה קליפה הוי כל מאכל.

ובדרך כלל ענין הבירורים של קליפת נוגה, הוא ענין התגלות מלכות שמים ממקום שהיה מוטמן שם תחת הקליפות והוא סוד האמונה, כמ"ש (שמות כ, ב) אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, ובחג הפסח שהוא חג של יציאת מצרים אוכלין מצה, מיכלא דמהימנותא כדי לחזק את האמונה והוא מגביה את האדם מעלה מעלה ממדריגה למדריגה עד

ביאורים וציונים

מביאים גם מזה הראשית להש"י, וכשיעור עומר שהיא מדת מאכל אדם ליום כמ"ש במן כי כל ההבאות להשם יתברך הוא מצד נפש הבהמית שבאדם, ובשבועות זמן קציר חטים שהוא מאכל אדם אז הוא מתן תורה שהוא להשלים צורת האדם, ומפסח עד שבועות שסופרין לאותו יום הוא השלמת נפש הבהמית כדי שיהיה מוכן לקבל צורת אדם והוא על ידי הקיווי והחיכוי לזה, ובהתחלה מביא עומר לד' לומר דכל מעשה בהמיית של אדם מישראל כונתו לשמים, וקצירתו גם כן דוחה שבת שגם הוא מכלל ההקרבה עצמה הגם שאינו מקריב עדיין לד' רק מכין ומכשיר להקרבה, כי אף על פי שמצד ההשתדלות בבחירת אדם עיקר ההשתדלות הוא בכפיית נפש הבהמית דבה שורש הרע מכ"מ מצד שורש נשמת ישראל הוא בהיפך, שהרי מצות מילה הוא מורה על קדושת אותה תאוה והוא נימול לח' טרם ידע כלל מאוס ברע ובחור בטוב כמ"ש הפייטן מבטן לשמך המה נימולים, ולא עוד אלא אפילו ערלי ישראל נקראים מולים וכו'

שביום החמישים זוכים להגיע אל הכסא הכבוד - המקום שהוא מקור ושורש האמונה[ד]. והיות שיש לנו כלל שמאכלות אסורות פוגמים את האמונה ומטמטמים את הלב[טו] לכן מיד אחר פסח שקבלו חיזוק של האמונה קורין

ביאורים וציונים

יד. בזוהר חלק ב׳ דף קפג ע״א וז״ל תרין נהמי אכלו ישראל, חד כד נפקו ממצרים אכלו מצה לחם עוני, וחד במדברא לחם מן השמים, (חד בפסח וחד בשבועות), דכתיב (שם טז ד) הנני ממטיר לכם לחם מן השמים, ועל דא קרבנא דיומא דא נהמא איהו, ועל נהמא אתקריבו כל שאר קרבנין, דנהמא איהו עיקר, דכתיב (ויקרא כג יח) והקרבתם על הלחם שבעת כבשים וגו׳ (שם יז) ממושבותיכם תביאו לחם תנופה וגו׳, דדא איהו נהמא דאחכימו ביה ישראל חכמתא עלאה דאורייתא, ועאלו בארחהא. השתא אית לן לאסתכלא, בפסח נפקו ישראל מנהמא דאתקרי חמץ, כתיב (שמות יג ז) ולא יראה לך חמץ, וכתיב (שם יב יט) כי כל אוכל מחמצת מאי טעמא, בגין יקרא דההוא נהמא דאתקרי מצה, השתא דזכו ישראל לנהמא עלאה יתיר, לא יאות הוה לאתבטלא חמץ ולא אתחזיא כלל, ואמאי קרבנא דא חמץ הוה, דכתיב סלת תהיינה חמץ תאפינה, ותו דהשתא ביומא דא אתבטל יצר הרע, ואורייתא דאתקרי חירו אשתכחת. אלא למלכא דהוה ליה בר יחידאי וחלש, יומא חד הוה תאיב למיכל, אמרו ייכול בריה דמלכא (ס״א מיכלא דאסוותא) אסוותא דא, ועד דייכול ליה לא ישתכח מיכלא ומזונא אחרא בביתא, עבדו הכי, כיון דאכל ההוא אסוותא, אמר מכאן ולהלאה ייכול כל מה דאיהו תאיב, ולא יכיל לנזקא ליה. כך כד נפקו ישראל ממצרים, לא הוי ידעי עיקרא ורזא דמהימנותא, אמר קודשא בריך הוא, יטעמון ישראל אסוותא, ועד דייכלון אסוותא דא לא אתחזי להון מיכלא אחרא, כיון דאכלו מצה דאיהי אסוותא, למיעל ולמנדע ברזא דמהימנותא, אמר קודשא בריך הוא, מכאן ולהלאה אתחזי לון חמץ, וייכלון ליה, דהא לא יכיל לנזקא לון, וכל שכן דביומא דשבועות אזדמן נהמא עלאה, דאיהו אסוותא בכלא. ועל דא מקרבין חמץ לאתוקדא על מדבחא, ומקרבין תרין נהמין אחרנין כחדא, וחמץ אתוקדא בנורא דמדבחא, ולא יכיל לשלטאה ולנזקא לון לישראל, ובגיני כך ישראל קדישין אתדבקו ביה בקודשא בריך הוא באסוותא דאורייתא ביומא דא, ואלמלי הוו נטרי ישראל תרין סטרין דנהמי אלין, לא הוו עיילין בדינא לעלמין. ביומא דראש השנה דאיהו יומא דדינא, (וכל יומא) דלאו איהו אלא לאינון דלא נטלו מיכלא דאסוותא, ושבקו לאסוותא דאורייתא, בגין מיכלא אחרא דאיהו חמץ, דהא ביומא דא דראש השנה, ההוא חמץ סלקא ומקטרגא עליה דבר נש ואלשין עליה, ואיהו קיימא ביומא דא מקטרגא על עלמא, וקודשא בריך הוא יתיב בדינא על כלא ודאין עלמא. ובגיני כך כד יהב קודשא בריך הוא אורייתא לישראל, אטעים להו מההוא נהמא עלאה דההוא אתר, ומגו ההוא נהמא הוו ידעין ומסתכלין ברזי דאורייתא, למהך בארח מישר, והא אוקמוה מלה אינון חברייא ברזין (ס״א אלין דקאמרן) כדקאמרן.

טו. בספר **דגל מחנה אפרים** - פרשת עקב ד״ה ומלתם וז״ל ומלתם את ערלת לבבכם וערפכם לא תקשו עוד. היא תמיהה גדולה מה ענין לב לעורף, ויש לפרש בזה על פי ששמעתי מאא״ז זללה״ה על מדינה אחת ששאלו במכתב להרמב״ם ז״ל על תחיית המתים לומר להם מן התורה ומה שדרשו חז״ל בגמרא מן הפסוקים אמרו שיש לדורשם באופן אחר ולא רצה להשיבם הוא בעצמו דבר אך אמר לתלמידו ר׳ שמואל אבן תבון שהוא ישיבם, וזה תוכן דבריו בקיצור נמרץ על פי חכמת הטבע כי מכל מיני מאכל ומשקה נעשה דם ומהדם יורד אל הכבד ומהכבד עולה הברירות אל הלב ומהלב יורד המובחר והדק אל המוח ושם שורה השכל וחיות של האדם ומי ששומר עצמו ממאכלות המותרות והאסור והטמא נעשו דמיו צלולין וטהורין ויש לו לב טהור והמוח והחיות שלו נעשה חיות טהורות להשיג אמיתית החיות שהוא אלהות של כל העולמות המחיה את כולם, ומי ששומר

ביאורים וציונים

עצמו יותר ומקדש את אכילתו על פי דרכי ה' ותורתו נעשה מזה בנין אב והוא השכל לכל רמ"ח אבריו ומתקדשים ומתטהרים, וכן להיפוך ח"ו נעשה בנין אב שכל עכור ומעופש בדיעות זרות וחיות שלו נעשה בחינת מת והיא אבי אבות הטומאה לכולם, ורמ"ח אבריו נטמאים וטמא טמא יקרא לכל דבר ונעלם ממנו אמיתת החיות שהוא אלקות של כל העולמות, ונטמא ונופל לדעות זרות ואלהים אחרים הם אלמים אלילים מתים וזבחי מתים יקראו להם לכן התנאים והאמוראים ובעלי המדות וחכמי המשנה הם שמרו נפשם שלא יתגאלו בפת בג המלך הזקן ובין משתיו, ולכן האירו אור שכלם והיה שורה עליהם רוח הקודש לפרש כל מאמר סתום בדת התורה הקדושה כי שרתה עליהם כח אלוה אשר הוא ואורייתא כולא חד ואור נשמתם גם כן הוא חוט המשולש אשר לא ינתק לעולם ולעולמי עולמים, אבל אנשים הללו בודאי טמאים ונטמאו דמם ומשם לבם ומוח שלהם נטמטם במאכלות האסורות והטמאים ולכך החיות שלהם נוטה למינות ואפיקורסות ולא יוכלו לקבל מתיקות נופת צוף דברי מאמרינו הבנוים על פי שכל אלקי עולם ומלך עליון והואיל והעיזו פניהם ויצאו לחוץ פתאום יבא עליהם הכורת וכרות יכרתו אותם וכל אשר להם, וכך עלתה להם כי לא היו ימים מועטים עד אשר בא עליהם מלך גדול והרג אותם וביזז כל אשר להם, עד כאן תוכן דבריו. ועתה אתחיל לפרש הפסוק כי מהכבד עולה המובחר אל הלב ומשם יותר הברור והמזוקק אל המוח וכלל זה ידוע כי השכל האמת נקרא פנים והתנגדות לזה נקרא עורף והוא שרמזו בש"ס (חולין י"ט:) עורף למול היינו נגד פנים שהוא התנגדות אל הפנים ומהיכן יצא זה התנגדות בודאי מחמת שלא שמרו את לבבם כי כשהלב הוא טהור אזי המוח גם כן טהור כי משם עולה הברור אל המוח ובודאי נכנע עורף אל הפנים וזהו ומלתם את ערלת לבבכם וערפכם לא תקשו עוד והמשכיל יבין.

ובספר **שם משמואל** פרשת שמיני - שנת תרע"ה וז"ל נראה לפרש ענין זה לזה, דהנה בזוה"ק מצה היא מיכלא דמהימנותא, והיינו שמביאה אמונה בלב ... וכמו במצרים אחר אכילת המצה הלכו אחר ה' במדבר בארץ לא זרועה, אף שלפי השקפת השכל האנושי היו מעותדים למות ברעב, לא התחכמו לחשוב אלא האמינו בה' ויצאו, כן לדורות אכילת המצה מביאה אמונה בלב האדם. ונראה שלעומתה מאכלות אסורות מטמטמים את לבו של אדם ומסירין ממנו את האמונה. וזה שברוב השנים קורין פרשה זו אחר הפסח לסמוך ענין לו שהוא להיפוך מאכילת מצה. וע"כ במדרש (פ' י"ג) דורש גמל שפן ארנבת חזיר לרמז על ארבע מלכיות שהם מתנגדין למלכות שמים, היינו לנתק את אמונת מלכות שמים מלב ישראל, וכמו שהגיד כ"ק אבי אדומו"ר זצללה"ה שארבעה מינים אלו מוצאם משורש ד' מלכיות, עכת"ד. והמצה כמו שאז היתה מורה על חירות ממצרים שהיתה כח רע כולל כל הד' מלכיות, כן לדורות מורה על חירות מכחות ד' מלכיות אלו ומביאה את האמונה בלב האדם, ומאכלות אסורות להיפוך מסירין את האמונה ומחזיקין כח ארבע המלכיות בלב האדם לטמטם את הלב שלא תאיר בו האמונה:

ובהעמק **דבר** על דברים פרק ו' פסוק י' וז"ל מעתה באה פ' זו להתיר את האסור בשעת מלחמה. וע"ז הזהירה ביותר על שארי דברים. משום דטבע מאכלות אסורות לטמטם את הלב כדאי' ספ"ג דיומא עה"פ ונטמטם בם אפילו טבל ושאיר מ"א מזיק להנפש ופוגמה יותר משארי עבירות כמש"כ התוספות חולין ד"ה ב' דמש"ה נשתנה מאכל איסור שאין הקדוש ברוך הוא מביא לצדיקים להכשל באלו (ובזה נראה טעם ההוראה הידועה בראש"ור"ן פ' יוה"כ דשוחטין לחולה שיב"ס בשבת כדי שלא להאכילו נבלה אע"ג שאיסור נבלה קל מה"ש. ונאמר ע"ז טעמים שונים. ועל כולם יש לדון. איברא נראה להוכיח עיקר הדין מדתנן ביומא פ"ב מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו אפי' דברים טמאים ומאי אפי' הרי מאכילין ביוה"כ דבכרת

פרשת שמיני[טז] שכוללת את דיני המאכלות האסורים באכילה שיזהר מהם

ביאורים וציונים

וכש״כ דברים טמאים דבלאו, אלא נוח לעבוד על איסור כרת מלהאכיל דבר איסור. ותנן ביחוד דברים טמאים ולא סתם דברים אסורים משום שדברים טמאים מטמטמים ביותר. ומש״ה תני׳ בבריי׳ שם טבל ונבילה מאכילין נבילה. וקשה פשיטא זה בלאו וזה במיתה ותו ליתני טבל וערלה אלא קמ״ל אפי׳ נבילה דמטמטם ביותר. ובזה נראה הא שדקדקו חז״ל ביבמות דקי״ד ובכ״מ קטן אוכל נבלות אין ב״ד מצווין להפרישו. ולמאי נקטי ביחוד נבלות. והכי מיבעי קטן עושה עבירות. אלא משום דס״ד דאע״ג שאין לב״ד לחוש על עצם האיסור שעושה בקטנות. מכ״מ על ב״ד לחוש שלא יטמטם לב הקטן ויזיק לנפשו גם כשיגדל והיה לאיש. מש״ה הוסיפו דאפי׳ אוכל נבלות כו׳:

טז. בספר **אמונת עתיך** פרשת שמיני וז״ל ויהי ביום השמיני וגו׳. פרשה זו נקראת בשבת אחר הפסח, כי בחי׳ שמיני הוא מבחי׳ שער הנו״ן שהיא מקור הגאולה שבפסח, והאורים גדולים של פסח נמשכים עדיין. אשר בימי הספירה צריך להזדכך כדי לזכות מחדש בחג השבועות לבחי׳ האור הגדול ע״י הטבת מעשינו, והם ימים של ״לקדשנו ולטהרנו״. וראה זה פלא. בפרשיות אלו של ימי הספירה מבוארים כל ההלכות שכ׳ הרמב״ם בס׳ קדושה וטהרה שביד החזקה - כגון הל׳ מאכלות אסורות, וטומאה וטהרה, ואיסורי ביאה, ומקואות, דוק ותשכח - כי בשבועות אלו צריך להתקדש ולהטהר עד שמגיעים ליום החמישים שהוא המקוה טהרה (כמ״ש בזוה״ק). והוא בחי׳ יום השמיני שהוא יום הטבילה לכל הטמאים שבעת ימים. והוא בחי׳ ״חרות על הלוחות״ שאחז״ל מל׳ חירות מיצה״ר וממלאך המות.

ובימים אלו ממשיכים קדושה וטהרה ע״י הספירה כמו שאומרים ואטהר ואתקדש בקדושה של מעלה וכו׳ ולטהרינו ולקדשנו בקדושתך העליונה. וע״י שמירה ממאכלות אסורות קונים קדושה וטהרה כלשון הרמב״ם בסוף הלכות מאכלות אסורות, ״וכל הנזהר בדברים אלו מביא קדושה וטהרה יתירה לנפשו וממרק נפשו לשם הקב״ה שנא׳ והתקדשתם וגו׳. עכ״ל.

והנה בספר יד החזקה יש לו לרמב״ם שני ספרים אשר נקרא שמם ספר ה״קדושה״ וספר ה״טהרה״. ופלא הוא, שכמעט כל עניני שני ספרים הללו קוראים בפרשיות של ימי הספירה, בימים של ״וקדשנו וטהרנו״. כיצד, בספר הקדושה יש כל דיני בהמות ועופות ודגים טמאים, אשר מקומם בפ׳ שמיני. וכן הלכות שרצים בפרשה זו. וכן נבלה וטרפה בפסוק האחרון של פרשה זו, עיין רש״י ובגמרא. וכן איסור דם בפ׳ אחרי. ואיסור ערלה וכלאים בפ׳ קדושים. ואותו ואת בנו בפ׳ אמר. וגם איסור חדש. וגם איסור טבל מונה הרמב״ם בהלכות מאכלות אסורות והוא בפ׳ אמור מן הקרא ולא יחללו את קדשי בנ״י. עיין סנה׳ פ״ג ע״א. נמצא כל איסורי אכילה של ספר קדושה הם בפרשיות אלו, חוץ מאבר מן החי, וחלב, ובשר בחלב ויין נסך, ושור הנסקל.

וכן בספר ה״קדושה״ יש כל העריות בהלכות איסורי ביאה, והם כולם בסוף פ׳ אחרי, ובסוף פ׳ קדושים. וכל איסורי ביאה של כהן גדול וכהן הדיוט, הם בפ׳ אמור. וכולם בפרשיות אלו חוץ מאיסורי קהל.

ובספר ה״טהרה״ ישנם כל הלכות טומאות צרעת, ומשכב ומושב, וטומאות אוכלין וטומאות כלים והם כולם בפרשיות תזריע ומצורע, וכן הלכות טומאת שרץ בפ׳ שמיני וגם הלכות מקוואות, על הפסוק רק מעין ובור מקוֵ׳ מים וגו׳. וכן טומאת יולדת ונדה וזבה (ושרץ בפ׳ שמיני) ושכבת זרע, כולם בתזומ״צ. ואין חסר רק טומאת מת (נזיר ר״פ אמור) וטהרתה ע״י פרה אדומה שמקומם בפ׳ חוקת.

והנה ידוע כי ההשפעות באים לנו ע״י הימים המקודשים שממשיכים המאורע ולכן נקרא מקר״א קודש, או ע״י קריאת הפרשיות שמעורר הזמן כידוע

שלא יפגמו את האמונה.

ואחר שביארנו כלליות עבודת העסק בקליפת נוגה לשם שמים, נבוא לבאר כמה פרטים ודוגמאות של עבודה זו שמצינו בדברי חז״ל. כגון דרך משל האוכל בשרא שמינא דתורא ושותה יין מבושם להרחיב דעתו לה׳ ולתורתו כי כך הוא המציאות שיש לאדם גוף וממילא בהנאתו מדברים כאלו הרי הם פועלים להרחיב דעתו. ואם משתמש בהם לשם שמים טוב הוא כדאמר רבא חמרא וריחא כו׳ (יומא עו.) הענין הוא, שהיות שיש לאדם נפש שהיא כמו הנפש של הבהמה, ויש לו הצטרכויות שונות. ואין לאדם לזלזל בהם[יג] כי אם אינו שומר גופו ליתן לו כל מה שצריך לבריאותו הטובה יכול לבוא מזה להתרשלות גדולה וחורבן ברוחניות נפשו האלוקית.

וכגון כשאחד מרגיש רעבון וצריך לאכול או צמאון וצריך לשתות, הרי אם לא יאכל הלא זה יפריע לכחו וכח מוחו ולא יוכל ללמוד או להתפלל[יד]. ואפילו

ביאורים וציונים

בספה״ק. ונראה שלכן נקרא מקר״א, שגם קריאת המק״א מזמין הקדושה כמו מקרא קודש.

ולכן בששה שבועות של הספירה, שהוא הזמן של לקדשנו ולטהרנו, עוסקים במקרא של ספר קדושה וספר טהרה. ומ״מ עניני טומאת מת לא נמצא בפרשיות אלו במקרא, אבל נמצא בעצם היום של מקרא קודש של יום החמשים, שהוא יום מתן תורה, ובו ניתנו הלוחות שהם חירות ממלאך המות כמו שדרשו חז״ל (ע״ז ה.), וגם בו ביום ירדה טל של תחיית המתים להחיותם כדאיתא בגמרא (שבת פח:) ובטל מלאך המות והמיתה וטומאת מת עד שחזר במעשה העגל כמו שדרשו עה״כ אני אמרתי וגו׳ אכן כאדם תמותון. וממילא גם זה החלק של טהרה שהיא הטהרה היותר גדולה ומטהרת מהטומאה היותר גדולה שהיא אבי אבות הטומאה, נמצא בימי הספירה, וטהרה גדולה כזו מקומה דוקא ביום השבועות. ונכלל ביום זה הטהרה של איסור יין נסך שאיסורו ילפינן מהכתוב זבחי מתי״ם ויין נסיכם הוקש להם כדאיתא בגמרא. וכן גיד הנשה שהוא מחס״ם הוא מלאה״מ שבטל ביום זה. וכן איסור שור הנסקל שבא מחמת שהרג אדם נכלל ביום זה שמטהר ומסלק מלאך המות.

יג. **ברמב״ם** הלכות דעות פרק ד הלכה א וז״ל הואיל והיות הגוף בריא ושלם מדרכי השם הוא שהרי אי אפשר שיבין או ידע דבר מידיעת הבורא והוא חולה לפיכך צריך להרחיק אדם עצמו מדברים המאבדין את הגוף ולהנהיג עצמו בדברים המברין והמחלימים.

יד. **בשמנה פרקים להרמב״ם** - פרק ה׳ וז״ל צריך לאדם שישעבד כחות נפשו כולם לפי הדעת, כפי מה שהקדמנו בפרק שלפני זה, וישים לנגד עיניו תמיד תכלית אחת, והיא השגת השם יתברך כפי יכולת האדם לדעת אותו, וישים פעולותיו כולן, תנועותיו, מנוחותיו וכל דבריו, מביאים לזו התכלית, עד שלא יהיה בפעולותיו דבר מפועל ההבל, רצוני לומר, פועל שלא יביא אל זאת התכלית, והמשל בו, שישים הכונה באכילתו, בשתיתו, משגלו, שנתו, יקיצתו, תנועתו ומנוחתו בבריאות גופו לבד והכונה בבריאות גופו, שתמצא הנפש כלים בריאים ושלמים לקנות החכמות ולקנות מעלות המדות ומעלות השכליות, עד שיגיע לתכלית ההיא, ועל זה החיקש לא תהיה אז כונתו אל ההנאה לבד עד שיבחר מן המזון והמשתה הערב, וכן בשאר ההנהגות, אבל יכון אל המועיל, וכשיזדמן שיהיה ערב יהיה וכשיזדמן - שיהיה בלתי ערב - יהיה, או יכון אל הערב על דבר חכמת הרפואה כמי שחלשה תאותו למאכל - יעוררה במזונות המתובלים הערבים שנפש

אם יתפלל או ילמוד לא יהיה הלימוד או התפילה באותו חוזק ובאותו חשק כמו אם היה אוכל, מאחר שהגוף תובע ממנו כדי צרכו, נמצא שזה שאינו אוכל ואינו שומר את גופו זה מעכב את כל הצלחתו בעבודתו הרוחנית.

ואין הכי נמי שאצל הצדיקים מצינו שסיגפו עצמם וצמו תעניות רבות וכדומה ולא הקפידו על בריאות גופם כ״כ, זהו מפני שהם היו במדריגה גבוהה מאד עד שלא[יט] הוצרכו למלאות צרכי גופם בעניני גשמיים, כי היו להם כל הצטרכויותיהם הגופניות מעבודתם הרוחנית וכמו שמספרים על הבעל מאור עיניים שהיה בעל בשר וידוע שהיה אוכל רק כזית לחם בכל יום, וצדיקים אמרו עליו שנעשה בעל בשר מההנאה של עניית אמן יהא שמיה רבה.

אמנם לשאר כל בני אדם - וכל אחד צריך לידע את מדרגתו ומצבו ולא לרמאות את עצמו בחשבו שהוא על מדריגה גבוה כמו הצדיקים - צריכים ליזהר מלזלזל בענין זה, ואדרבה צריכים לעשות את כל מה שהגוף צריך לקיומו בחוזק, ועוד יותר שאפילו מה שצריך כדי שיהא לו יישוב הדעת ומרגוע הנפש, גם כן הוי מההכרח, כמו שאמר חכם אחד, שאם היתה אפשרות לאדם להכנים האוכל לתוך בטנו בלי שילך דרך פיו הרי היה חי ומתקיים, מאחר שיש לו את כל האוכל שצריך, אבל מכל מקום בזמן מה היה יוצא מדעתו ומיטרף כי זה נגד הטבע שהטביע הקב״ה בו, והוא שהאדם צריך לאיזה הנאה מאכילתו כדי להרגיע את

ביאורים וציונים

האדם מתאוה להם. וכן מי שהתעוררה עליו מרה שחורה - יסירה בשמיעת הנגונים, במיני זמר, בטיול הגנות, בבנינים הנאים, חברת הצורות היפות וכיוצא בהם ממה שירחיב הנפש ויסיר חולי המרה השחורה ממנו. והכונה בכל זה שיבריא גופו ותכלית הכונה בבריאות גופו לקנות חכמה.

...אבל הנכון, שישים תכלית כל מה שיתעסק בו בבריאות גופו והמשך מציאותו על השלמות, כדי שישארו כלי כחות נפשו, אשר הם איברי הגוף שלמים, ותתעסק נפשו מבלי מונע במעלות המדות ובמעלות השכליות.

יט. **בספר התניא - אגרת התשובה** - פרק ג וז״ל אכן כל זה באדם חזק ובריא שאין ריבוי הצומות מזיק לו כלל לבריאות גופו וכמו בדורות הראשונים. אבל מי שריבוי הצומות מזיק לו שאפשר שיוכל לבא לידי חולי או מיחוש ח״ו כמו בדורותינו אלה, אסור לו להרבות בתעניות אפי׳ על כריתות ומיתות ב״ד ומכ״ש על מ״ע ומל״ת שאין בהן כרת, אלא כפי אשר ישער בנפשו שבודאי לא יזיק לו כלל. כי אפי׳ בדורות הראשונים בימי תנאים ואמוראים לא היו מתענין בכה״ג אלא הבריאים דמצו לצעורי נפשייהו, ודלא מצי לצעורי נפשיה ומתענה נקרא חוטא בגמ׳ פ״ג דתענית. ואפי׳ מתענה על עבירות שבידו כדפרש״י שם וכדאיתא בגמ׳ פ״ג דזבחים שאין לך אדם מישראל שאינו מחוייב עשה וכו׳. ומכ״ש מי שהוא בעל תורה, שחוטא ונענש בכפליים כי מחמת חלישות התענית לא יוכל לעסוק בה כראוי. אלא מאי תקנתי׳ כדכתיב וחטאך בצדקה פרוק.

הנערווען שלו ולהרחיק העצבות ממנו שלא יהיה קפדן ולא יטיל אימה על בני אדם, כי דברים אלו עלולים לבוא לאחד שאינו נותן לגופו הדברים שגופו תובע ממנו וממילא הגוף לא יתנהג במנוחה וכנ"ל, אלא צריך האדם להנות מעולם הזה בכוונה שגופו לא יפריע עבודתו. ואם מכוון כן הוי כל אכילתו ושאר פעולות גשמיים שעושה, כהכנה ללימוד התורה ועבודת השי"ת וכיון שהפעלות הגשמיות נעשו לשם שמים ממילא מעלה בזה את קליפת נוגה[כ].

ביאורים וציונים

כ. בספר דרך ה' - חלק א פרק ד - במצבו של האדם בעוה"ז וז"ל אכן מה שהאדם משתמש מן העולם לצרכו, הנה צריך תחלה שיהיה מוגבל בגבול רצונו ית', דהיינו שלא יהיה בו דבר ממה שמנעו ואסרו האל ית'. ושלא יהיה אלא הראוי לבריאות הגוף וקיום חיותו על הצד היותר טוב, ולא כפי נטית החומר ותשוקתו למותרות. ויהיה הכונה בו, להיות הגוף מוכן ומזומן לשתשתמש ממנו הנשמה לצורך עבודה בוראו, שלא תמצא לה עיכוב בהעדר הכנתו וחולשתו. וכשיהיה האדם משתמש מן העולם על הדרך הזה, הנה ימצא התשמיש ההוא בעצמו פועל השלימות כמ"ש, ויקנה בו מעלה אמיתית כמו שיקנה במעשה כל המצות כלן, כי גם זה מצוה עלינו, לשמור את גופנו בהכנה הגונה לשיוכל לעבוד בו את בוראנו, ונשתמש מהעולם לכונה זו ולתכלית זה כפי המצטרך לנו, ונמצינו אנחנו מתעלים במעשה הזה, והעולם עצמו מתעלה בזה בהיותו עוזר לאדם לשיעבוד את בוראו:

בספר **דברי חיים** פרשת אחרי מות וז"ל אך דמבואר בש"ס (ברכת לב:) דאדם צריך לשמור גופו בבריאות כדכתיב (דברים ד, טו) ונשמרתם מאוד לנפשותיכם וגם מצינו (ויק"ר לד, ג) בהלל שאמר איזל לגמול חסד עם אכסניא דא הוא נשמה, והגמילת חסד הוא שאוכל לשובע נפשו שיוכל לעסוק בתורה.

אך הן אמת שצריך לשמור הבריאות אבל העיקר הוא שמירת נפשו השכלית, ושלא ישקע בתאות האכילה וכדומה. ולזה הזהיר הכתוב שמירת בריאת גופו בלשון ונשמרתם מאוד לנפשותיכם להורות כי גם בעת קיום וחיזוק גופו לעבודת השם צריך מאד שמירה שלא יוזק ח"ו הנפש, ורק שניהם יחדו הגוף והנפש יתחזקו באכילה או שארי ענינים המצטרך ההכרחי לקיום האישי בעולם הזה.

והנה באמת מי שעשה כן הוא עובד ד', וגם בעסקו בעניני העולם הזה, וכמאמר הכתוב (משלי ג, ו) בכל דרכיך דעהו ובזה מוציא ניצוצות קדושות מהאכילה מעניני העולם הזה, כי כל תכלית עולם הזה נברא רק לצורך האדם העובד ד', ואם האדם משתמש בדברי העולם הזה הגשמיים לצורך גבוה בא הדבר לתכליתו שבשבילו נברא, והניצוץ קדוש שבו נתעלה, כי בכל דברים שבעולם יש איזה ניצוצות קדושות שמחייהו כי בדבר ד' נעשה הכל, ובעשרה מאמרות (אבות פ"ה מ"א) והמאמר הוא החיות של אותו הדבר הנברא, ואם האדם עושה מצוה באיזה דבר, נתעלה הקדושה וחיות של אותו הדבר.

והנה לזה מצינו בתורתנו הקדושה שאכילת תלמיד חכם נקרא מצוה, וכמו שמצינו גבי יתרו שאכלו לפני אלקים (שמות יח, יב). ולא כמו שחשבו הפלוסופים שאכילה גריעות ופחיתות הוא באדם, עד שהחכמים שבהם אמרו שהוא יותר מגונה מהיציאה לחוץ, שזה מוציא הפסולת וזה מכניס הפסולת. אולם הם דברו בנפשם האומללה שהוא רק נפש הבהמית ודבוק עם הגוף, ואין נפשם מותר על הגוף, רק שיש בנפשם גם כן השכלה אפס קצת, אבל אין מועילים להוציא ניצוצות קדושות מהמאכל, ולזה האכילה פחיתות אצלם, שהוא דבר מגושם עם פסולת.

אבל אנחנו עם הקדוש זרע ישראל, אשר כל מגמתו לעבוד ד' ולגלות מלכותו על כל, ובאכול

ופשוט הוא שאף באופן זה צריך להיות בחשבון נכון שיהא רק מה שצריך ולא למותרות שאז כבר יצא ממצוה לקליפה. ועל זה כתב הרמב״ן עה״פ קדושים תהיו - שתפרוש מדברים המותרים ולא תהא נבל ברשות התורה[כא]. והקשה הבני יששכר[כב] דאם אסור לאכול דברים שאינם הכרחיים

ביאורים וציונים

האדם לחזק נפשו הקדוש לתורה ולעבודה מתהפך המאכל הגשמי לרוחני לעבוד ד׳ בכחו, ובאמצעות המאכל והניצוץ קדוש נתעלה לשורשו, אשר בשביל זה נבראו להתגלות על ידם כבוד השם על ידי עמו ישראל. אך אם ח״ו אין האדם מכוין רק לתאוה יבקש, אזי נפרד הקדושה, ולא לתכלית, ונתגלה פתיחות וערות המאכל.

כא. **ברמב״ן** על ויקרא פרק יט פסוק ב׳ וז״ל והענין כי התורה הזהירה בעריות ובמאכלים האסורים והתירה הביאה איש באשתו ואכילת הבשר והיין, א״כ ימצא בעל התאוה מקום להיות שטוף בזמת אשתו או נשיו הרבות, ולהיות בסובאי יין בזוללי בשר למו, וידבר כרצונו בכל הנבלות, שלא הוזכר איסור זה בתורה, והנה יהיה נבל ברשות התורה.

לפיכך בא הכתוב, אחרי שפרט האיסורים שאסר אותם לגמרי, וצוה בדבר כללי שנהיה פרושים מן המותרות ימעט במשגל, כענין שאמרו (ברכות כב) שלא יהיו תלמידי חכמים מצויין אצל נשותיהן כתרנגולין, ולא ישמש אלא כפי הצריך בקיום המצוה ממנו ויקדש עצמו מן היין במיעוטו, כמו שקרא הכתוב (במדבר ו ה) הנזיר קדוש, ויזכור הרעות הנזכרות ממנו בתורה בנח ובלוט וכן יפריש עצמו מן הטומאה, אע״פ שלא הוזהרנו ממנה בתורה, כענין שהזכירו (חגיגה יח:) בגדי עם הארץ מדרס לפרושים, וכמו שנקרא הנזיר קדוש (במדבר ו ח) בשמרו מטומאת המת גם כן וגם ישמור פיו ולשונו מהתגאל ברבוי האכילה הגסה ומן הדבור הנמאס, כענין שהזכיר הכתוב (ישעיה ט סז) וכל פה דובר נבלה, ויקדש עצמו בזה עד שיגיע לפרישות, כמה שאמרו על רבי חייא שלא שח שיחה בטלה מימיו:

באלו ובכיוצא בהן באה המצוה הזאת הכללית, אחרי שפרט כל העבירות שהן אסורות לגמרי, עד שיכנס בכלל זאת הצוואה הנקיות בידיו וגופו, כמו שאמרו (ברכות נג:) והתקדשתם אלו מים ראשונים, והייתם קדושים אלו מים אחרונים, כי קדוש זה שמן ערב כי אע״פ שאלו מצות מדבריהם, עיקר הכתוב בכיוצא בזה יזהיר, שנהיה נקיים וטהורים ופרושים מהמון בני אדם שהם מלכלכים עצמם במותרות ובכיעורים:

כב. בספר **אגרא דכלה** - דף רסח ע״א וז״ל והנה תראה שמעשה המצות אשר הם בבחינת הקודש לגמרי, מפורשים בתורה כזה וכזה יעשה האדם וח״י בהם, זאת המעשה אשר לא תעשנה אשר הם מחיות הקליפות הטמאות, מפורשים בתורה באזהרה לבל נגוע בקצה העבירות. ובענין מעשה הרשות המותר וההכרחי לחיותו, אינו מפורש בתורה כמה יאכל וכמה ישתה וכמה יעסוק במשגל וידבר דבריו ויעסוק במשא ומתן וכיוצא, רק דרך כלל היא מצוה בתורה (ויקרא יט כ) קדושים תהיו, ופירשו רז״ל (יבמות כ׳ ע״א) קדש עצמך במותר לך, דהיינו כל הדברים המותרים וההכרחים יקח מהן די הסיפוק בכיוון דעתו לצד הקודש, דהיינו לילך בכח האכילה ההוא לעבוד את הש״י ולא לעסוק במותרות לצד התאוה, ולמה לא פירשה התורה שיעור ההכרח וגבולו אשר בעבור הגבול הוא המותרות. דאי אפשר לפרש זה בתורה, כי בזה אין אדם דומה לחבירו, דהנה יש לך אדם שצריך למאכל ג׳ לטרות למלאות בטנו, והנה כאשר ישער ויכוין לשם שמים, ויקח די בסיפוק ב׳ לטרות בכדי שלא למלאות תאוותו, הנה קיים קדושים תהיו ומעשיו הם לצד הקדושה, ויש לך אדם אשר יתמלא בטנו על ידי מזון ליטרא אחת, ויאכל כל שבעו למלאות תאוותו, הנה הגם שהראשון אכל יותר, עם

להחזקת הגוף ולצורך עבודתו יתברך, וכמ״ש הרמב״ן עה״פ קדושים תהיו, אם כן למה נכתב בפסוק באופן של רמז הוה ליה לפרושי בפירוש. ותירץ, שאין לזה שיעור מסויים רק תלוי בכל אדם בפני עצמו ואין שני בני אדם ששיעורם שוה, וזה מוטל על האדם לשער מהו השיעור המוכרח לו ויפריש עצמו מלהרבות משיעור הזה.

ואל ירע בעיניו מזה שסוף סוף צריך להנות מעולם הזה כי כך ברא הקב״ה את עולמו. ויובן על דרך משל לאחד שיושב ואוכל סעודתו ובא כלב וקפץ על השולחן והתחיל גם כן לאכול והרי זה מפריע לבעל הבית, מה עשה, לקח חלק מלחמו וזרקו לארץ להכלב לאכול, וכשהכלב יהיה עסוק בלחמו לא יעלה על השלחן להפריע לבעל הבית, כך על דרך משל האדם שיש לו גוף הבהמי והוא תובע ממנו תביעות שונות, אז לפעמים צריך להסכים ליתן לו חלק מלחמך כדי שיניח לעסוק בעבודתך החשובה, ובתנאי שיזהר שיהא רק לשם שמים. ואין הכי נמי שזוהי מדריגה על פי פשט, ויש מדרגות גבוה מעל גבוה של הצדיקים שאצלם אין האכילה הכשר מצוה רק שאצלם הוי האכילה עצמה מצוה בעצם ובאכילה מכוונים כוונות גדולות ומיחדים ייחודים[כג], אבל זהו רק לצדיקים בהשגות גדולות, אבל אצל שאר בני אדם הוי האכילה אצלם להכשר מצוה.

או בשביל כדי לקיים מצות עונג שבת ויום טוב אזי נתברר חיות הבשר והיין שהיה נשפע מקליפת נוגה ועולה לה׳ בעולה וכקרבן הבעל התניא מזכיר כאן שתי דוגמאות, א׳ - שאוכל או עוסק בשאר פעולות גשמיות כדי שיוכל ללמוד תורה וכו׳, וב׳ - שאוכל כדי לקיים מצות עונג שבת, ויש חילוק גדול ביניהם[כד], והוא

ביאורים וציונים

כל זה מעשהו בקודש והשני בתאוה יתהלך. והנה על פי המשל הזה תבין כל ענייני בני האדם, ואי אפשר לפרש השיעור והגבול בתורה, רק סתם קדושים תהיו והוא בשיקול הדע״ת. ואפשר יש לרמז שעל כן נאמר בפרשת קדושים דבר אל כל עד״ת בני ישראל, רצ״ל דע״ת בני ישראל. והנה ניתנה התורה לישראל, בשביל כן ממדבר מתנה לא מקום זרע ותאנה וכו׳, להורות שעיקר דרכי התורה שלא להנות מעולם הזה, רק כל ענייני האדם יהיו לצורך גבוה, להעלות כל הנאות יישוב העולם מקליפת נוגה אל מקום הקודש על ידי הכרעת הדע״ת כנ״ל. ובזה תבין זאת חקת התורה וכו׳ ויקחו אלי״ך דייקא, שאתה דעת הכולל ותמיד תהיה נקרא על שמך פר״ה שעשה משה במדבר דייקא, שהדעת מכריע ומשים כל ענייני תאוות העולם הזה מקליפת נוגה (הנקרא פר״ה אדומה תמימה), כמדבר בלי שום כיסופא דגופא, והבן מאוד.

כג. בספר **סדורו של שבת** דרוש ז׳ פרק א׳ מאמר י״ב וז״ל ועל כן השקיע הקדוש ברוך הוא השמש שלא בעונתה כדי להיות שוכב במקום ההוא כמאמרם (חולין צא ע״ב). צדיק זה בא לבית מלוני ויפטר בלא לינה, והיתה כונת הקדוש ברוך הוא להראות לו שאף בשנה, שהוא צרכי הגוף, וכן שארי דברי הגשמיות בכלם יש עבודת גבוה נורא מאד. ויחודים עליונים תלוין בהם, כידוע מכונת האר״י בענין השנה (משנת חסידים, השכיבה), שהכל נעשה כן למעלה וגורם יחודים גדולים על ידי זה.

שבאכילה של ימות החול צריכה האכילה להיות רק לקיום גופו ולא לתענוג כלל, מה שאין כן בשבת עצם התענוג הוי גם כן מצוה ולא רק האכילה[כה]. וביתר ביאור

ביאורים וציונים

ואך יעקב אבינו לא הבין שיהיה נעשה מדברים אלה יחודים בשמים, ועל כן הראה לו הקדוש ברוך הוא סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה, ומלאכי אלהים עולים ויורדים בו, והנה ה׳ נצב עליו, ורמז לו שעבודה זו היא ממש כמעשה הקרבנות, שנעשין מדברי ארציות עולם הזה וריחן עולה עד לשמים, עד שהנה ה׳ נצב עליו בבחינת ״אשה ריח נחוח לה׳׳, שהוא התכללות כל העולמות עד אין סוף. וכן הוא בכל דברי ארציות כאמור למעלה.

ועל כן אמר הקרא (בראשית כח, טז) ״ויקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה׳ במקום הזה ואנכי לא ידעתי״. כלומר, שלא ידע עד עתה שגם בדברי ארציות יש בהם עבודת השם בעבודה תמה וכי גדלה עבודתן לכן (שם שם, יז) ״ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים.״ ידוע מקום בחינת מדה זו, שהיא הנקראת שכינה תתאה (זוהר ויצא קנ ע״ב), אשר ממנה תוצאות חיים לכל אשר בארץ, ממנה יבואו ואליה ישובו, ועל ידה מתיחדין כל העולמות.

ועל כן אמרו רבותינו ז״ל (ב״ר סס, ז׳ ילקוט רמז ק״ב) חסלם היה עומד בבאר שבע – הוא בחינת מדה הזו, כמו שכתוב ב״שערי אורה״ (שער החג׳). ולמד הקדוש ברוך הוא הדרך הנפלא הזה ליעקב אבינו, אשר גדלה כחם ממש כמעשה הקרבנות, כדבר האמור.

כד. בספר **ראשית חכמה** - שער הקדושה - פרק שלישי וז״ל אחר שבפרק הקודם ביארנו שחייב אדם לקדש כל יום ויום מו׳ ימי השבוע ולנהוג בו קדושת יום שבת, ראוי לבאר מה הם הקדושות שצריך לנהוג ביום שבת ובשאר הימים ונאמר כי הקדושות אף על פי שהם רבות מה שנמצא בתורה ובדברי רבותינו ז״ל כמו שיתבארו מה שנמצא כתוב ביום שבת הם ג׳, הא׳ קדושת המחשבה. הב׳ קדושת הדבור. הג׳ קדושת מלאכה. וג׳ אלו הם העיקר להתדבק האדם, ועם היות שהותר אכילה בשבת לא יצא מזה הריסה לביטול הקדושה לששת ימי החול אף על פי שיאכל האדם בו׳ ימי החול אם תהיה אכילתו לשם שמים, וכמו שיתבאר אכילתו תביאהו להתקדש ולהתדבק. ומכל מקום אין אכילת שבת כשאר אכילת ימי חול, כי באכילת שבת נזכר עונג, כדכתיב (ישעיה כח, יג) וקראת לשבת ענ״ג, והוא סוד ׳עדן ׳נהר ׳גן כדפי׳. וכן בענין התשמיש בליל שבת שהאריכו בזוהר ואמרו שעליו נאמר קדושים תהיו ואפילו ילמוד שאר אדם מתשמיש הנמצא בשבת לימי החול אם יתקדש בימי חול בחצות לילה, כמו שיתבאר, כמו שהוא הזווג בליל שבת לא הפסיד. קדושת המחשבה מצינו בשבת במכילתא, זה לשונו, ו׳ ימים תעבוד, וכי אפשר לו לאדם לעשות מלאכתו בששת ימים אלא שבות כאלו מלאכתך עשויה. דבר אחר שבות ממחשבת עבודה, עד כאן לשונו. הרי בפירוש שהוזהרנו שלא לחשוב בעניני שום דבר מעניני העולם כדי שתהיה מחשבתנו דבקה בשם יתברך ובכל דבר שהוא עבודתו. וכן בקדושת הדבור כמו שאמר הכתוב (שם) ממצוא חפצך ודבר דבר, וכמה האריכו בזוהר בענין המדבר שיחת חול בשבת שהוא כמחלל שבת כמו שנאריך לקמן. קדושת מלאכה מבוארת בכמה פסוקים בתורה (שמות לה, ב) ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון קדש לה׳.

כה. בספר **סדורו של שבת** (מאמר שלוה בארץ תהיה דרוש ט׳ פרק א׳ מאמר ז׳) וז״ל אמנם נשתנה יום השבת קודש למעליותא, שהאכילה בו מצוה כשאר מצות התורה, ולשמוח בו בתענוג אכול ושתה כל עדת ישראל יעשו אותו (זמר כל מקדש שביעי) – אף מי שאינו יודע לכוון בכוונות השמות והיחודים התלויין באכילה. ואם תהיה כוונתו נכונה באמת רק למען המצוה, די לו לקבל על ידי אכילה זו כל בחינת יחוד ברכה וקדושה ומוחין קדישין בכל השלימות. ובפרט שבשבת נקרא עלית העולמות (ע׳ פע״ח שער

שכשאדם אוכל כדי ללמוד הרי הוא מברר את הטוב מהרע, והקדושה מתעלה למעלה ונעשה חלק מהקדושה והרע שהוא התענוג גשמי יורד למטה ואז צריכה להיות האכילה רק לשם שמים[כו]. ולכן אף שאין אנו על המדריגה שנוכל לאכול בלי הרגשת טעם המאכל, מכל מקום אם כוונתו היא לשם שמים ואין כוונתו על התענוג, אז אין התענוג מקלקל את הענין ונעשה הבירור. (ואף שהיו צדיקים שעבדו בכוחות חזקים שלא ירגישו שום תענוג באכילתם אבל זוהי מדריגה גדולה.)

ביאורים וציונים

השבת פרקים ב-ג), שהעולמות כלם עליונים ותחתונים עולים ממעלת אחורנית לדרגות ומעלות עליונות, וכל הבחינות דומם צומח חי מדבר נתעלו ונתבסמו בבסום ריח ניחוח לה׳, בדרך ״וביום השביעי יהיה לכם קדש״ (שמות לה, כ) שכתבנו פרושו בחלק זה (דרוש השביעי פרק א׳, מאמר יג) שאף ״הלכם״, שהוא המאכל הגשמי, נתקדש בקדשה של מעלה להיות מוסר ממנו כל בחינות הקליפות והרע והכל מצד הארת שבת בכל העולמות.

כו. **בספר סדורו של שבת** מאמר שמו בו תפאר שורש ה׳ ענף א׳ עלה ה׳ ואולם אף מי שאין לו חלק בחכמה זו ובכונות המבארין בדברי האר״י זלה״ה, עם כל זה חלילה לאדם לעשות מעשהו מצרכי גופו למלאות בטנו ותאותו כבהמה. ורחמנא לבא בעי (סנהדרין ק ע״ב, זוהר תרומה קסב ע״ב), ואיש לא נעדר מלהיות בבחינת ״צדיק אכל לשובע נפשו״, ובכל מעשה הגופניות יוכל למצא בהם דרך ומקום לה׳, כמאמר שלמה המלך עליו השלום (משלי ג, ו) ״בכל דרכיך דעהו״ – שבכל דרכיך בבית ובחוץ, הן בתורה והן בתפלה והן בדברי צרכי גופו, הכל דעהו – שתשים כונתך בו למען שם ה׳, ולא חס ושלום להנאות גופך למלאות נפשך כי ירעב.

והאנשים המשכילים ההולכים לפני ה׳, בעסקם בעניני גופם מה שמן ההכרח לעשות בהם, הנה מחשבתם יפה וטובה לעזב דרך רוח הבהמה היורדת היא למטה לארץ לדברי ארציות לבד, ואוחז במחשבת אדם להיות עולה במחשבתו הקדושה למעלה לקיים בכח אכילה זו כמה וכמה מצות השם אשר לא תעשינה בהסיר כחו ממנו ועתה על ידי אכילה זו יתחזק כוחו ושכלו להיות כח בו לעמוד על משמרתו ולעסק בתורת השם ולעשיות מצותיו ולתפלה בכונה, ודעתו יהא צלולה בהרחבת לב לשמח על ידי זה בה׳ ובתורתו ולעבוד את השם בכל עוז ותעצומות. ועל דרך שכתב הקדוש הרמב״ם זללה״ה (פ״ד מהלכות דעות ה״א) ורבינו בחיי (פרשת תולדות בענין מטעמי יצחק ע״ש) ושאר חכמי המחקר, אשר בהתחזקות כוחות הגופניות יתחזקו כוחות הנפשות, ועל דרך שאמר רב נחמן (עירובין סד ע״א): אנא עד לא שתינא רביעתא דחמרא לא צילא דעתאי.

וכן בכל צרכי ועניני הגוף, וכמו שכתבו (כרמב״ם פ״ג מהלכות דעות הלכה ג׳ ג׳ ובטור ובשו״ע או״ח סימן רלא) וזה לשונם וכן בכל מה שיהנה בעולם הזה לא יכון להנאתו אלא לעבודת בוראו יתברך, כדכתיב: ״בכל דרכיך דעהו״. ואמרו חכמים (אבות פ״ב מי״ב): כל מעשיך יהיו לשם שמים, שאפילו דברים של רשות, כגון האכילה ושתיה ושנה והחליכה והישיבה והקימה והתשמיש והשיחה וכל צרכי גופך, יהיו כלם לעבודת בוראך ולדבר הגורם עבודתו, שאפילו היה צמא ורעב, אם אכל ושתה להנאתו אינו משובח, אלא יתכון שיאכל וישתה כפי חיותו

אבל באכילת שבת אינו כן ואינו צריך לאכול שלא לשם תענוג, רק הכוונה היא שהתענוג יהיה לשם שמים והעונג עצמו מתעלה כמ״ש (ישעיה נח, יג) וקראת לשבת עונג, שהעונג הוא חלק מהמצוה. והטעם, כי בשבת העולם הבא מתפשט בעולם הזה[בז] והשבת היא מעין עולם הבא, ועולם הבא נקרא עולם התענוג בספרי הקבלה[בח]. ולכן בשבת יש מצוה להתענג דוקא. ולכן איתא מהאר״י הק׳

ביאורים וציונים

לעבוד את בוראו וכו׳, וכן בשנה, אין צריך לומר שבזמן שיכול לעסק בתורה ובמצות לא יתגרה בשנה לעגן עצמו, אלא אפילו בזמן שהוא יגע וצריך לישון כדי לנוח מיגיעתו, אם עשה להנאת גופו – אינו משבח, אלא יתכוין לתת שנה לעיניו ולגופו מנוחה לצורך הבריאות, שלא תטרף דעתו בתורה מחמת מניעת השנה. וכן בתשמיש, אפילו בעונה האמורה בתורה אם עשה להשלים תאותו או להנאות גופו הרי זה מגנה וכו׳, אלא יתכוין שיהיו לו בנים לעבודת בוראו או לדבר המביא לעבודתו, כללו של דבר חייב אדם לשום עיניו ולבו על דרכיו ולשקל כל מעשיו במאזני שכל, וכשרואה דבר שיבוא לידי עבודת הבורא יתברך יעשהו, ואם לאו לא יעשהו. ומי שנוהג כן, עובד את בוראו תמיד. עד כאן. והנה קראו לזה עובד השם תמיד, מפני שהם טפולים לעושה מצוה, והנטפל לעושה מצוה כעושה מצוה דמי (מכות ח ע״ב).

כז. **בספר צדקת הצדיק** אות [רסב] ועוה״ב הוא עולם התענוג דנהנין מזיו השכינה כמשאז״ל (ברכות יז.) וכן בשבת שהוא מעין עוה״ב נא׳ והתענג על ה׳ (כמ״ש שבת קיח:). אבל בעוה״ז שכר מצוה בהאי עלמא ליכא (כמ״ש קידושין לט:) שאין אדם מרגיש עונג בנפש מן המצוה רק לאדם שטוב מטעימין כו׳ כמ״ש (שם מא.).

כח. **בשל״ה הקדוש** מסכת פסחים מצה שמורה (ז) כתב וז״ל והנה עולם הבא הוא העולם התענוג הרוחני וכו׳.

וכן **בצוואת הריב״ש** (רבי ישראל בעל שם טוב) - הנהגות ישרות (סימן פ״ז) כתב וז״ל וכן אם רואה או אוכל דבר שיש לו תענוג ממנו יחשוב הלא זה חלק מעולם התענוג וירא מאוד שלא יגשים התענוג ההוא כי אז תתענג על ה׳ כביכול למעלה מהשם, אלא ישים כל עצמותיו אל התענוג ההוא לאמר כי הלא היא חלק מעולם התענוג ויבא הוא אל עולם התענוג, והוא יושב כאן ואוכל, והוא בעולם התענוג וכשצריך ועושה תענוג לעצמו מביא תענוג של השי״ת בכל העולמות.

ובספר **מאור עינים** פרשת מקץ דרוש לחנוכה וז״ל שבת במרה נצטוו כי מחמת עצבות אי אפשר לקבל את התורה שהוא עולם התענוג.

ועוד כתב בספר **מאור עינים** פרשת יתרו הנה נודע כי יש עולם התענוג עולם הבינה וכשמדבר הדבורים בחדוה ובהתלהבות באהבה ויראה בא לו התענוג אחר כך כי מתחלה צריך להטריח עצמו בעבודה שהיא התעוררות ותשוקה שלו וזה נקרא עולם הבא רצה לומר כי הוא בא תמיד בשעת עבודה ועולם העתיד נקרא לעתיד לבוא בגמרא. ושמיעה היא מלשון בינה כמאמר כי שומע יוסף כי לולא זה שהיו צריכים לטרוח מקודם לא היה נחשב לעבודה כי היה תאוה כשאר תאוות:

ועוד כתב ספר **מאור עינים** פרשת דברים כוונתם באמרם ז״ל בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים בפרטיות שהאדם מפיל עצמו ודעת שלו במיצר ים וקטנות ועל ידי זה הוא במקום דינין וכשמקבל עליו את היראה שהיא השער שהוא מקום הדינין כנודע ועל ידי הדעת האמור שמאמין כי פי ה׳ דיבר בו ובא על ידי זה לתענוג העליון עולם התענוג עלמא דחירות שהוא עולם הבינה דמינה דינין מתערין אזי מקשר היראה בעולם התענוג ונמתקים הדינין בשרשם כי אין המתקת הדינין אלא בשרשם כנודע וזהו במקום גילה שם תהא רעדה רוצה לומר שצריך שתהא

שאפילו אם אינו אוכל לשם שמים בשבת, מכל מקום הוי מצוה (כמו שנתבאר לעיל בפרק א׳). אבל לאכול סתם כזולל וסובא, על זה אין שום היתר. אמנם, פשוט הוא שאינו דומה מי שאוכל לשם שמים בשבת למי שאוכל סתם להשביע תאותו. והעיקר שיכוון באכילת שבת הוא שיהיה להקב״ה עונג מזה שאני מענג את השבת. ואדרבה שבהאכילות של שבת צריכים ליזהר שיהיה יותר מזוכך (פיילעג) ואז יוכל להעלות אף את האכילות של ימות החול[כט].

ובזה יובן גם ענין שני מיני הקרבנות שהזכיר כאן, עולה וקרבן, שהעולה היא קרבן שכולו כליל לה׳ ואין לבני אדם שום אכילה בו, אבל כשמשתמשים בלשון קרבן סתם, בדרך כלל הכוונה על קרבן שלמים שעל ידי העבודה שעושה בבהמה הזריקה וההקרבה וכו׳ אז הגשמיות של הבהמה מתעלה, וכדמשמעות לשון קרבן, שקירב אותו להקב״ה[ל] עד שבני אדם יכולים לאכלו ולהיות אכילתם מצוה. ועולה היא כנגד האכילות של ימות החול

ביאורים וציונים

רעדה שהוא היראה במקום גילה שמקשרה בעולם התענוג על ידי הדעת האמור ותעלה למעלה מקום שאין שם פעולת הדינין כי אף דמינה דינין מתערין מכל מקום הוא רחמים מאחר שהוא עולם השמחה ובמקום שמחה אין דינין.

כט. בספר פרי צדיק פרשת קדושים אות ב׳ וז״ל קדושים תהיו. פתח הפרשה שיוכלו לתקן שורש הקלקול של הנחש שהיה באכילה, ואחר כך בא על חוה והטיל בה זוהמא (כמו שאמרו שבת קמ״ו ע״ב) ומזה נעשה אדם הראשון משוך בערלתו (כמו שאמרו סנהדרין ל״ח ע״ב) ונסתעף הק״ל שנה שהוזכר בגמרא (עירובין י״ח ע״ב), ופתח קדושים תהיו ואיתא במדרש רבה (ריש פרשה זו) שבכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה כו׳ ונקרא קדוש. ואחר כך כתוב ואת שבתותי תשמורו שהוא תיקון הפגם באכילה שעל זה בא מצות שבת כמו שאמרו (סנהדרין לח.) אדם נברא בערב שבת כדי שיכנס לסעודה מיד ובאבות דר׳ נתן (פ״א) הגירסא לסעודת שבת מיד שבסעודת שבת יתקן הפגם שפגם באכילה, וכעין שכתב בזוהר הקדוש (ח״ב קנ״ד ב) ובגין החיא לחם מזונא דהוו לקטי כהני אתברכא כל מזונא דאכלי ושתאן דלא לקטרגא בהו יצר הרע כו׳. וכמו שהועיל אכילת לחם הפנים בשבת לכהנים לתקן כל אכילתם שיהיה בקדושה ולא יהיה בהם קטרוג יצר הרע, כן מועיל כל אכילת שבת בקדושה לתקן כל פגם האכילות ושיהיה האכילה בקדושה, וכן איתא במדרש (בראשית רבה פ׳ כ״א) מי יגלה עפר מעיניך אדם הראשון שלא יכולת לעמוד בציווך אפילו שעה אחת ואיתא בש״ך על התורה שאם היה אדם הראשון ממתין עד השבת, ואכילת שבת הוא מסטרא דעץ החיים. וכמו שכתוב טועמיה חיים זכו, ואז אף אם היה אוכל אדם הראשון מעץ הדעת טוב ורע היה טועם רק מהטוב שבו ולא היה ערבוב טוב ורע, וזה שאמרו במדרש רבה שלא יכולת לעמוד בציווך אפילו שעה אחת. אף שפרי העץ הדעת נאסר לעולם לפי פשט הפסוק. וכן כתיב בפרשה זו אחר כך פרשת ערלה שישראל יתקנו ג׳ שנים וזה יהיה תיקון לפגם אדם הראשון. והיינו שכל פגם אדם הראשון היה בפרי העץ, שרק פרי העץ ניתן למאכל אדם הראשון. ואחר כך כתיב ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קודש הלולים לה׳. ובזוהר הקדוש (פרשה זו פ״ז ב) בשנה דא קודשא בריך הוא ותנינן שנה הרביעית דא כנסת ישראל דאיהו קיימא רביעאה לכרסייא.

ל. בספר שערי אורה שער הראשון, הספירה העשירית וז״ל ולפי דרך זה התבונן כי התפילות עומדות במקום הקרבנות. וכבר ידעת כי סוד הקרבנות הוא סוד קירוב הספירות וסדר המעלות ותיקון הצינורות. ולפיכך נקראים קרבן מלשון קירוב. אם כן התפילה עומדת במקום

שבהם מבררים את הטוב מהרע, וקרבן שלמים הוא כנגד אכילת שבת שבשבת אין מבררין הרע מהטוב, כי מלאכת בורר היא אחת מהל״ט מלאכות ואין לעסוק בבירורים בשבת רק שהכל - הטוב עם הרע מתעלה, אפילו חלק התענוג של המאכל.

עד כאן דבר על ענינים הנעשים במעשה בפועל, ועכשיו מבאר קליפת נוגה בדיבורים. וכן האומר מילתא דבדיחותא לפקח דעתו ולשמח לבו לה׳ ולתורתו ועבודתו שצריכים להיות בשמחה וכמו שעשה רבא לתלמידיו שאמר לפניהם מילתא דבדיחותא תחלה ובדחי רבנן (כלכות דף נ״ג.) שיש בכח דברי בדיחה לישב דעתו של אדם ולהכנים איזה שמחה (לופרידענסייט) לתוך לב האדם ולהסיר העצבות ממנו וממילא כשלבו שמח יהא נוח לו ללמוד ולהתפלל. וצריך האדם לחפש עצות שונות האיך להגביה רוחו ולהרגיע נפשו שתהיה לו הרחבת הדעת ושיהיה במצב

ביאורים וציונים

הקרבנות, אלא שהקרבנות מקרבין המעלות על ידי המעשה, ותפילות על ידי דיבור, וחסוד: ונשלמה פרים שפתינו (הושע יד, לא). וזהו שארז״ל: תפילות כנגד תמידין ומוספין תקנום. ואחר שעוררנוך על העיקרים הללו בשם הנקרא אל ח״י, יש לנו עכשיו להיכנס לביאור שאר שמותיו של י״י יתברך על דרך המעלות, והשם יורנו דרך האמת אמן ואמן סלה:

בספר קב הישר פרק מ״ט וז״ל כתבו רז״ל, ״התחלת התעוררות התשובה הוא התענית״. ונבאר ענין כח התענית, רק נקדים מה שמצאתי בזוהר פ׳ שמות, ״ר׳ אבא הוי אזיל באורחא והוי עמיה ר׳ יצחק עד דהוו אזלי, פגעו באינון וורדא נטיל ר׳ אבא חד וורדא בידיה והוי אזיל, פגע בהו ר׳ יוסי אמר וודאי שכינתא הכא ואנא חמינא בידיה דר׳ אבא למילף חכמתא סגיאה דהא ידענא דר׳ אבא לא נטיל האי וורדא אלא לאחזא׳ חכמתא, אמר ר׳ אבא תוב ברי יתבו ארח ר׳ אבא בההוא וורדא, אמר ודאי אין העולם מתקיים אלא על הריח דהא חזינא דנשמתא לא מתקיימת אלא על הריח ועל דא הדס צריכין לנטלא במוצאי שבת. והנה ביאור הענין לסבר את האוזן כי כשם שהנפש שהיא הנשמה נקראת עולם קטן אין קיום שלה כי אם מהריח, וכמ״ש רז״ל איזהו דבר שהנשמה נהנית ואין הגוף נהנה זה הריח. כן העולם הגדול התחתון ועולם העליון, קיומן על הריח דהיינו בזמן שביהמ״ק קיים היו מקריבים קרבנות והיו מכוונים בשעת ההקרבה כל היחודים השייכין אל הקרבנות, ובשמות הקדושים היוצאים מפסוק, ״אשה ריח ניחוח לה״׳. והיה מעורר רצון העליון ונתייחדו העולמות בקשורא חדא ובחבורא חדא, וזהו מורה תיבת קרבן לשון קירוב, ועכשיו התפלה היא במקום קרבן, ע״י הבל פיו. וכן התורה היא במקום קרבן, וכל העוסק בתורת עולה כאלו הקריב עולה. וכן הבל פיו של המתפלל בשעת התענית הוא דומה לריח הקרבנות.

לא. בספר התניא פרק כ״ו ברם כגון דא צריך לאודעי כלל גדול כי כמו שנצחון לנצח דבר גשמי כגון שני אנשים המתאבקים זה עם זה להפיל זה את זה. הנה אם האחד הוא בעצלות וכבדות ינוצח בקל ויפול גם אם הוא גבור יותר מחבירו, ככה ממש בנצחון היצר אי אפשר לנצחו בעצלות וכבדות הנמשכות מעצבות וטמטום הלב כאבן כ״א בזריזות הנמשכת משמחה ופתיחת הלב וטהרתו מכל נדנוד דאגה ועצב בעולם. ומ״ש בכל עצב יהיה מותר פי׳ שיהיה איזה יתרון ומעלה מזה הנה אדרבה מלשון זה משמע שהעצב מצד עצמו אין בו מעלה רק שיגיע ויבא ממנו איזה יתרון והיינו השמחה האמיתית בה׳ אלהיו הבאה אחר העצב האמיתי לעתים מזומנים על עונותיו במר נפשו ולב נשבר שע״י זה נשברה רוח הטומאה וס״א ומחיצה

רוח טוב[לא] כי על ידי זה הוא מכשיר את גופו לקבל את התורה. כי במקום שמחה דוקא שם שורה הקדושה[לב]. אמנם אין הכוונה על שמחה שמקבלים הגויים ממה שהם שומעים לליצנותיהם ושאר דברים שמושכים את לבם וכנראה שהם מקבלים

ביאורים וציונים

של ברזל המפסקת בינו לאביו שבשמים כמ"ש בזהר ע"פ רוח נשברה לב נשבר וגו' ואזי יקוים בו רישיה דקרא תשמיעני ששון ושמחה וגו' השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה וגו' וזהו טעם הפשוט לתיקון האר"י ז"ל לומר מזמור זה אחר תיקון חצות קודם הלימוד כדי ללמוד בשמחה אמיתית בה' הבאה אחר העצב שיש לשמחה זו יתרון כיתרון האור הבא מן החשך דוקא כמ"ש בזהר על פסוק וראיתי שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור כו' ע"ש וד"ל ומקרא מלא דבר הכתוב תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה וגו' ונודע לכל פי' האר"י ז"ל על פסוק זה.

אך העצבות ממילי דשמיא צריך לשית עצות בנפשו לפטר ממנה אין צריך לומר בשעת עבודה שצריך לעבוד ה' בשמחה ובטוב לבב אלא אפילו מי שהוא בעל עסקים ודרך ארץ אם נופל לו עצב ודאגה ממילי דשמיא בשעת עסקיו בידוע שהוא תחבולת היצר כדי להפילו אח"כ בתאוות ח"ו כנודע שאל"כ מאין באה לו עצבות אמיתית מחמת אהבת ה' או יראתו באמצע עסקיו. והנה בין שנפלה לו העצבות בשעת עבודה בת"ת או בתפלה ובין שנפלה לו שלא בשעת עבודה זאת ישים אל לבו כי אין הזמן גרמא כעת לעצבות אמיתית אפי' לדאגת עונות חמורים ח"ו. רק לזאת צריך קביעות עתים ושעת הכושר בישוב הדעת להתבונן בגדול' ה' אשר חטא לו כדי שע"י זה יהיה לבו נשבר באמת במרירות אמיתית וכמבואר עת זו במ"א ושם נתבאר ג"כ כי מיד אחר שנשבר לבו בעתים קבועים ההם אזי יסיר העצב מלבו לגמרי ויאמין אמונה שלימה כי ה' העביר חטאתו ורב לסלוח וזו היא השמחה האמיתית בה' הבאה אחר העצב כנ"ל.

לב. במסכת שבת דף ל: ושבחתי אני את השמחה שמחה של מצוה ולשמחה מה זה עשה זו שמחה שאינה של מצוה ללמדך שאין שכינה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך שיחה ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך דבר שמחה של מצוה שנאמר ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה' אמר רב יהודה וכן לדבר הלכה.

ובמסכת פסחים דף קיז. ת"ר כל שירות ותושבחות שאמר דוד בספר תהלים ר"א אומר כנגד עצמו אמרן רבי יהושע אומר כנגד ציבור אמרן וחכ"א יש מהן כנגד ציבור ויש מהן כנגד עצמו. האמורות בלשון יחיד כנגד עצמו, האמורות בלשון רבים כנגד ציבור, ניצוח וניגון לעתיד לבא, משכיל על ידי תורגמן, לדוד מזמור מלמד ששרתה עליו שכינה ואחר כך אמר שירה, מזמור לדוד מלמד שאמר שירה ואחר כך שרתה עליו שכינה ללמדך שאין השכינה שורה לא מתוך עצלות ולא מתוך עצבות ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך דבר שמחה של מצוה שנאמר ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה' אמר רב יהודה אמר רב וכן לדבר הלכה אמר רב נחמן וכן לחלום טוב.

ובזוהר הקדוש חלק א' דף קפ: הכא אית לאסתכלא בכמה סטרין, חד דהא חמינן דשכינתא לא שריא באתר עציבו אלא באתר דאית ביה חדוה, אי חדוה לית ביה לא שריא שכינתא בההוא אתר, כמה דאת אמר (מ"ב ג טו) ועתה קחו לי מנגן, והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד יהו"ה, דהא שכינתא ודאי לא שריא באתר עציבו, מנלן מיעקב, דבגין דהוה עציב עליה דיוסף, אסתלקת שכינתא מניה, כיון דאתא ליה חדוה דבשורה דיוסף, מיד ותחי רוח יעקב אביהם, הכא בהאי זכאה דאתבר, כיון דאיהו חלשא ואתבר במכאובין, אן הוא חדוה, דהא איהו בעציבו, ולית עמיה חדוה כלל.

בספר התניא פרק ל"א, וז"ל ואף שעצבות היא

שמחה מהם. כי שם אינה שמחה אמיתית והחוש מראה כי אחר שנגמרת השמחה ונפסקת הליצנות, האדם ירגיש כל עצמותו מלאה תוהו ובהו ושב לעצבותו ובמדריגה גרועה ביותר[לג]. מה שאין כן בבדיחות הרבנן שהיא רק כהכנה להטיב רוחם ולפתח את לבם ולהחיותם בדבר טוב, התוצאה ממנו הוא שאחר כך התחילו ללמוד ברצינות מלא שמחה. (ופשוט שכל הנ״ל פ״י בלילנות בדיבורי שמחה שמופרת ע״פ הלכה ולפ על פשבון מציכו מ״ו רק כמו ללמופפ דעבודה זכה, חוסי קליפת נוגה שמהפכת לקדושה).

אך מי שהוא בזוללי בשר וסובאי יין למלאות תאות גופו ונפשו הבהמית שהוא בחינת יסוד המים מארבע יסודות הרעים שבה שממנו מדת התאוה כמו שביארנו בפרק א׳ שיש ד׳ יסודות שמהם נעשו כל הדברים שבעולם, אש רוח מים עפר, ומקור כל התאוות הוא במים שהמים מצמיחים כל מיני תענוגים ותאוות שאין שום דבר תאוה בעולם שאינו שיך או מקושר עם מים.

וכשאחד עושה דבר לשם תאוה בעלמא הנה על ידי זה יורד חיות הבשר והיין שבקרבו ונכלל לפי שעה ברע גמור שבשלש קליפות הטמאות ולפי שעה נחשב כמו שאוכל דברים שהם משלש קליפות הטמאות שהם רע גמור וממילא וגופו נעשה להן לבוש ומרכבה לפי שעה ואדם שגופו נעשה מרכבה וכלי קיבול

ביאורים וציונים

מצד קליפת נוגה ולא מצד הקדושה כי בצד הקדושה כתיב עוז וחדוה במקומו ואין השכינה שורה אלא מתוך שמחה וכן לדבר הלכה וכו׳ אלא שאם העצבות היא ממילי דשמיא היא מבחי׳ טוב שבנוגה ולכן כתב האר״י ז״ל שאפי׳ דאגת העונות אינה ראויה כ״א בשעת הוידוי ולא בשעת התפלה ות״ת שצ״ל בשמחה שמצד הקדושה דוקא.

בסידור הרב שער הפורים דף רפ״א: וז״ל צריך להיות השפע והחסד בשמחה וטוב לבב מרצון הנפש כו׳ וכן בקו האמצעי שהוא התורה צ״ל השמחה כמו שאמרו וכן לדבר הלכה כו׳ והטעם לזה ידוע דכל התגלות ההעלם אינו אלא על ידי השמחה דוקא שמוציאה מן ההעלם לגילוי כו׳ וע״כ לא יתגלו העלם המדות עליונות בג׳ קווין הללו כ״א ע״י השמחה דוקא וד״ל.

לג. בספר **תפארת שלמה** ח״ב בפירוש לברכת המצוות בברכות כשעולה לתורה. קודם קריאת התורה מברך ברוך אתה ד׳ אמ״ה אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו וכו׳. ולאחר קריאת התורה מברך אשר נתן לנו תורת אמת וכו׳. וצריך לדקדק שינוי לשונות הברכות הללו מקודם ומאחרי׳ מהו. אך י״ל משום שקודם לימודו ועלייתו לתורה עודנו לא בא לשלימות הרצון והחשק להתורה. משום הכי מברך אשר בחר בנו מכל העמים כו׳ בא ללמד לחזק את רצונו לטובה ולקחת מוסר להיות בוחר בטוב. מכל העמים. מדרכי העולם אשר בוער בהם החשק במס״נ על תאוות עוה״ז אשר היא חק מסמא את העינים. והראי׳ כי לאחר שמלא כריסו והשיג תאוותו הוא מואס בעצמו בתאווה זאת. אך בתורה ומצות אינו כן כי כל מה שילמוד יותר נוסף לו חשקות הלימוד ורצון חדש לתורה. וז״ש אשר בחר בנו וכו׳ כי מחזק את הבחירה שלו בחשקת הלימוד מכל העמים היינו מתאוותיהם כנ״ל. אך אחר הקריאה והלימוד שהתורה בעצמה נותנת בו חשק להיות נכספה נפשו לחצרות קודש ואינו צריך עוד להתלמד מתאוות עוה״ז. לכן הוא מברך אשר נתן לנו תורת אמת.

להקליפות, נאבדים ממנו ומסתתרים ממנו חלקי הקדושה שיש לו לדוגמא, אחד שלבו טהור, אז כשעומד ממטתו בבוקר הוא מלא חשק לומר מודה אני לפניך וכו׳ ולילך לבית הכנסת ללבוש טלית ותפילין ולהתפלל מתוך שמחה וטוב לבב, אבל אחד, שלא עלינו, הגביר על עצמו את הס״א, לא יהיה לו חשק לדברים שבקדושה[לד] ולא תתעורר אצלו האהבה הטבעית אהבת עולם שהוטבעה בתוכו אל הקב״ה, וממילא במקום שתהיה לו שמחה עצומה ממעשים דקדושה, נעשה לו הדבר כעול, וזה נעשה על ידי זה שנהנה מדברים של קליפת נוגה שלא לשם שמים ומשפילם לס״א ונעשים אותם מאכלים חלק מגופו עד שנעשה דם מדמו ובשר מבשרו ופועל על עצם מציאותו.

עד אשר ישוב האדם ויחזור לעבודת ה׳

ולתורתו שכשישתמש בכח מאכל זה לעבודתו ותורתו אז עולה וחוזר לקדושה ונכרת משבייה בס״א כי לפי שהיה בשר היתר ויין כשר לכך יכולים לחזור ולעלות עמו בשובו לעבודת ה׳, כי היות שסוף סוף היה המאכל כשר אז אם יעבוד את ה׳ וילמוד תורה באותו כח שקבל מן המאכל יעלה המאכל שוב אל הקדושה.

ובאמת אפילו אחר שכבר נגמר הכח מהמאכל, עדיין יכול להתעלות על ידי התשובה שיעשה, שאז יעלה עם תשובתו אל הצד של הקדושה. כי כשהוא עצמו יוצא מן הקליפה נגררין אחריו גם קליפת נוגה.

אולם כל זה שיך רק בדברים המותרים בעצם, כי זהו פירוש מותר שזהו לשון היתר ומותר בלומר שאינו קשור ואסור בידי החיצונים שלא יוכל לחזור ולעלות לה׳. כי זהו החילוק בין דבר אסור לדבר המותר. ש״אסור״ פירוש שהוא קשור בקשר של קיימא אצל החיצונים ותפום ביד הקליפה ולכן אינו יכול לצאת משם[לה], כי מה בכך, שאחר אכילתו את

ביאורים וציונים

לד. בספר **עבודת ישראל** פרקי אבות פרק שלישי וז״ל או יאמר זה השלחן אשר לפני ה׳. רצ״ל אימתי הוא צירוף שלחן, כשהוא לפני ה׳ כנ״ל. אבל כשאינו לפני ה׳ אזי נעשה מאותיות שלח״ן צירוף לנח״ש רח״ל שזה השלחן הוא של הנחש והוא הסטרא אחרא, כדכתיב (ישעיה כח, ח) כי כל שלחנות מלאו קיא צואה בלי מקום. כי כשאוכל בקדושה ובטהרה, אדרבה מזה יכול להגיע לאיזה התעוררות הארה ושמחה וחשקות לעבוד את הבורא יתברך, מה שאין כן כשאוכל שלא בקדושה, אז מגיע לו מזה המחשבות ותאות רעות שבעולם רח״ל.

ובספר **צדקת הצדיק** אות רמ״ה וז״ל על ידי חטאת נעורים בהוצאת זרע לבטלה וראיית קרי כל זמן שלא תיקן כראוי קשה לינצל ממחשבות זרות המאפיל אור השמש. כי מאותן טיפין שהם חלקי נפש ממש כנזכר לעיל (אות רמ״א ורמ״ב) וכן קראום חז״ל (נדה יג.) שוחטי הילדים הרי זה כנפשות הרשעים שמולידים מחשבות רעות כנזכר לעיל (אות ל״ט). ואלו מאחר שהם חלקי נפשו ממש והיו ראוים להיות בניו הרי סובבים אותו ואויר שלו מלא מהם והאויר מכניס מחשבה ללב.

לה. בספר **באר מים חיים** פרשת שמיני וז״ל שעל כן נקראים מאכלות אסורות שהם אסורים וקשורים ביד החיצונים והרע ואינם מניחין הניצוצות לצאת מאתם עד עת קץ שיבולע המות

הדברים האסורים מן התורה או מדרבנן הולך לעבוד את הקב״ה באותו כח, הלא מאחר שהוא מקושר שם אינו יכול לעלות משם, כי אם בתשובה שלימה שהיא קשה מאוד, וכמו שנבאר, אבל בפשטות אין לה עלייה, ואדרבה הוא מוריד את התורה בזה, מה שאין כן דבר המותר אף שיורד ונכלל לצד הקליפה כשהאדם השתמש בו לתאותו, מכל מקום אינו נקשר שם בקשר חזק ורק מונח שם בשביה, ולכן נוח להוציאו משם. וזהו הלשון אסור-קשור, ומותר שהוא היפוכו שאינו קשור.

וביתר ביאור יובן ע״פ מה ששאלו את הצמח צדק זצ״ל למה מצינו שיש דברים שבדורות הראשונים הקילו בהם וכהיום החומרות הולכות ומתרבות יותר ויותר[לו]. ולבאורה, ממה נפשך אם היה

ביאורים וציונים

לנצח ורוח הטומאה יעבור מן הארץ. ואז לא די שאלו הניצוצות אינם עולים עמו כי אם גם הוא יורד עמם ירידה אחר ירידה בירידה התחתונה למקום אשר אסורי המלך אסורים שם וגם הוא ניתן ביד החיצונים והרע כמאמר חז״ל (עבודה זרה ח׳.) כל העובר עבירה אחת מלפפתו מוליכתו ליום הדין ר׳ אליעזר אומר קשורה בו ככלב וכו׳. וכל עופות הטמאים ובהמות טמאות על כן נאסרו שהחיות הקדושה אשר בהם קשורים ביד החיצונים שאין יכולים לעלות למחיה החיים ברוך הוא עתה, והאוכלם קשור ואסור עמם שלא יוכל גם הוא להתקרב אל הקדושה כי טומאתו עליו מטומאת החיצונים אשר בבהמות הטמאות ואל המקדש לא יבוא:

לו. **בספר אמונת עתיך** פ׳ שמיני החודש שנת תשמ״ט וז״ל במס׳ חולין (דף צ״ב) אי׳ דרב פפא התיר תרנגולתא דאגמא ולאחר זמן ראו חכמים שהיא דורסת ואוכלת ע״כ אסרוה דהוה סימן של עוף טמא. וכ׳ שם ברש״י הילכך כיון שאין אנו בקיאין בהם עוף הבא לפנינו יש לחוש שמא ידרוס כמו דהך תרנגולתא היו מחזיקין בטהורה ולאח״ז ראוה שדורסת ואין עוף נאכל לנו אלא במסורת שמסרו לנו אבותינו בטהור ואז יש לנו לסמוך, עכת״ד. ולכאו׳ הוא תמוה היאך יתכן שבדורות הקודמים נכשלו באכילת עוף טמא כמו שנתגלה אח״כ שהוא עוף דורס. ויבואר עפ״י המובא בקונטרס שמועות וסיפורים (מתלמידי הרה״צ הרש״ב מליובאוויץ זי״ע) ששאל אחד את הצמח צדק דהיאך יתכן שיש הרבה חומרות שנתחדשו בדורות האחרונים מה שלא נהגו בהם הראשונים כמו שראינו בפוסקים אחרונים שמחמירים בענינים שונים מה שלא נהוג כן מקדם. וכי יתכן שהראשונים נכשלו בהם. והשיב לו כי ידוע דענין מאכל אסור הכוונה שיש עליו שליטת החיצונים והמאכל אסור וקשור בידם לעולם וא״א להעלותם, ומאכל מותר פירושו שהוא אינו קשור בידם אלא הוא מותר ויכולים להעלותו ע״י אכילה הראויה. ומעתה בדברים אלו שנתחדשו לאיסור בדורות האחרונים הוא משום שבהם יש חלק מועט מאד המשוחרר ומותר מיד שליטת הטומאה. וע״כ רק בדורות הראשונים היה גדול כוחם להעלותם משא״כ בדורות האחרונים אין בהם כבר כח זה וע״כ נסתבב כך שיאסרום. ע״כ. ובדרך זה י״ל תרנגולתא דאגמא שלכך נסתבב אח״כ שיהא העוף דורס כדי שיאסרוהו כי לא היו כבר מסוגלים להעלות עוף זה. אך א״כ יש להבין מה התועלת אם יש מסורת על העוף שאכלוהו אבותינו דאכתי יש לחוש שמא נשתנה עתה בסיבת ירידת הדורות. אך יובן בהקדים העובדא שאירע אצל הרה״ק מהרי״ד מבעלזא זצוק״ל שהביא לו גוי אחד לצורך כרפס מלפפון שגדל בגן מיוחד כי באופן טבעי עדיין לא גדלו אז באותו עת בשנה ירקות ופירות חדשים, ולא רצה לאכלו ואכלום החסידים קודם פסח ושוב נודע אח״כ שלצורך הגידול שפכו י״ש תחת הפירות.

מותר בזמנם - אז הוא מותר גם עכשיו, ואם הוא אסור, אז אף בזמניהם היה אסור. והשיב להם, שבכל פעולה של כל אחד מישראל יש בכחו להוציא ניצוצות הקדושים מהקליפה ולהעלותם לקדושה, רק אין כל אחד יכול להוציא כל ניצוץ, אלא תלוי בגדולת העושה ומדרגת עבודתו וטהרת נשמתו וכח נשמתו למעלה במקורה, ולכן בדורות הראשונים היו איזה דברים שהיו באמצע, לא אסור ודאי ולא מותר ודאי ולכן הראשונים בכוחותיהם הגדולים בעבודתם, ובתפילתם, ובברכותיהם שהיו מברכים על מאכלם היה בכוחם להוציא אף אותם ניצוצות מה שאין כן עכשיו שנתקטנו הדורות ונתרבתה הס״א וכבר אין בכחנו לפעול כמוהם, לכן הננו מחמירים ואסור לנו להקל כיון שאין לנו את הכח להוציא את הניצוצות.

וא״ת מאחר שיש עצות להוציא את הדברים המותרים של קליפת נוגה שאכל לתאותו, ולכן יעשה מה שלבו חפץ, על זה קאמר שהעצה מועילה מכל מקום - רק שהרשימו ממנו נשאר בגוף ששמץ מכח הקליפה נשארת באדם אף אחר שעיקר כחה כבר נסתלק ומשאיר איזה רושם, ומפני זה רואים בני אדם שכשהיו צעירים למדו והתפללו בחשק והתלהבות וכשהזקינו יותר, נחלשה עבודתם ונתקררה, והטעם הוא כי עסקו בדברים גשמיים, ואף שהיו מותרים מכל מקום זה פעל עליהם להתגשם יותר ויותר, והרושם שנשאר מעסקם בקליפת נוגה התרחב ויותר ויותר.

ועל כן צריך הגוף לחיבוט הקבר כמו שיתבאר לקמן (פרק ח׳) כי אף שאחר תשובתו הוא מעלה את הניצוץ מהקליפה, מכל מקום חלק מן הקליפה אינו עולה, וזהו רושם הנשאר אצלו, ולכן לאחר מאה ועשרים שנה באים מלאכים אליו בקבר ומכין אותו ומוציאין ממנו כל התענוגים המותרים שנהנה מהם שלא לשם שמים,

(ופשוט שאין דבריהם אלו גמריך כפשוטם רק שפקפו ליוליס גמריך כדי לקבר אם הפחון אבל בפועל הס דבריהם רומניים) כדרך שמבין את השטיח שנתלכלך מאבק, שאינו מטונף ממש ואינו צריך לנקותו בנקיון חמור בסבון ושפשוף, רק די להכותו שיפרד האבק ממנו. כך גם כאן היות שסוף סוף הוא דבר היתר לכן לא התלכלך כולי האי ואינו צריך נקיון חמור כמו גיהנום רק סגי בחיבוט הקבר, וכפי חומר כל עבירה ועבירה כך הוי עונשו ויש

ביאורים וציונים

והסביר אז כי כל המאכלים של פסח צריכים שמירה מעולה שלא נכשל ח״ו במשהו חמץ, וצריך לזה סייעתא דשמיא. וע״כ אותם המאכלים שהיו בימי אבותינו ורבותינו הקדושים התפללו עליהם שלא יכשלו בהם, וע״כ יכולים אנו לבטוח שלא יארע לנו מכשול בהם אבל המלפפונים לא היו מצויים בימי אבותינו בתקופת הפסח רק הגוי הגדילם בהתחכמות בבית של זכוכית, ולא התפללו אבותינו עליהם, לכן לא רציתי לאכלם. וכן בענינינו, הקדמונים כבר התפללו על כל מיני עופות שהיו מצויים בימיהם ושכיחים לאכילה ועליהם הי׳ מסורת, אבל האי תרנגולא דאגמא לא הי׳ מסורת עליו שהרי רואים שהי׳ רב פפא דורש להתירם כי ראה שלא דורס, ושוב נתגלה שדורס.

מדרגות הרבה, ומבוארים בזוה״ק ועוד ספרים[לז], מהו חיבוט הקבר וכף הקלע.

שחיבוט הקבר הוא לטובת הנשמה שעל ידי זה יוכל להעלות מעלה מעלה לגן עדן.

ויש לדעת, שיש עצות איך להיפטר מחיבוט הקבר ואב״מ[לח]. ופשוט

מה שאין כן במאכלות אסורות וביאות אסורות שהן משלש קליפות הטמאות

ביאורים וציונים

לז. עיין **שומר אמונים** מאמר שכר ועונש פרקים ח׳ ואילך לאריכות הענין

לח. בספר **אגרא דפרקא** רמז קכ״ה וז״ל וכבר כתבנו במ״א שאל יפול לב אדם עליו ויירא מעונשי היסורין ולא ישוב ביודעו שלא תגמור הכפרה אלא בקבלת היסורין, כי הש״י חנון ורחום ויראה ללבב בשובו בתשובה באמת בחרטה ועזיבה וקבלה על העתיד, אזי ינכה לו גם העונות החמורין ע״י יסורין קלין כגון הושיט ידו לכיס ליטול פרוטה וכו׳ וכיוצא. וגם מס״נ בכח בק״ש מהני לנכות כל חטא ועון אפילו עון ח״ה כמבואר בזהר במדבר קכא.).

בהקדמה לספר **דרך פקודיך** וז״ל החסיד רבינו יונה ז״ל (שערי תשובה שער ד׳ אות יא), ואם עבר אדם על כריתות ומיתות ב״ד ועשה תשובה, אחרי כי לא נרצה העון בלי יסורין כו׳ יכין לבו לעשות מצות המגינות מן היסורים כמו מצות הצדקה וכו׳ ומי שאין לו וכו׳ ידבר טוב על העני ויהיה לו לפה ויבקש מאחרים להטיב עמו וכו׳, וכן יעסוק בגמילות חסדים וכו׳ וכן ידבר על לב העני ויכבדהו וינחמהו וכו׳, וכן יעסוק במצות ביקור חולים וקבורת מתים ותנחומי אבלים ולשמח חתן וכלה וכו׳, וכנגד כולן מצות תלמוד תורה לשם שמים וכו׳. ואמרו רבותינו ז״ל (ויק״ר כ״ד א) עבר אדם על כריתות ומיתות ב״ד אם היה רגיל לקרוא פרק אחד יקרא ב׳ פרקים וכו׳, ומשני פנים תגין עליו התורה מן היסורין, האחת כי אמרו חז״ל (פאה פ״א מ״א) תלמוד תורה כנגד כולם, והשנית כי ישית עמלו בתורה וטרחו בה ואשר תדד שנתו מעיניו עולה במקום יסורין עכ״ל. הנך רואה שהתורה ומצות הם במקום יסורין, וכבר הוכחנו שתיכף שמקבל עליו באמת לעשות מיחשב כאילו עשה, א״כ סרה מעליו מרירות תואר רשע תיכף לתשובתו.

בספר **בני יששכר** מאמרי תשרי ד׳ אות כט האיש הנלבב בעת אשר יתמרמר בלבו באמת על עונותיו וחטאיו ופשעיו לנגד הש״י, ומתבונן בשפל מצבו נגד תמים דעות, ואיך עקר את נפשו היקרה החצובה מתחת כסא הכבוד, והשליט עליה הסטרא אחרא אלהים אחרים, הנה תקטן בעיניו כל היסורין, ומקבל אותם על עצמו בתם לבבו, בלבד שיתרצה לשם הנכבד וישוב נפשו מני שחת, ובתם לבבו מתאווה אל היסורין בכדי להסיר חלאתו, הנה איש כזה תיכף מתכפר לו על ידי התשובה, הגם שהדין דין אמת ומצטרך אל היסורין, הנה הש״י יזמין לו יסורין קלים, כגון הושיט ידו לכיס וכו׳ שחשבו חכמינו ז״ל ליסורין וכיוצא שחשבו חכמינו ז״ל (ערכין סז:), אבל הכפרה נגמרת תיכף, כיון שהבעל תשובה בתם לבבו קיבל על עצמו כבר היסורין, נחשב כאילו היה בפועל, וכענין הנאמר בדינאל (י, יב) ומיום שנתת אל לבך להתענות נשמעו דבריך).

ובספר **מגיד תעלומה** ברכות יז. ד״ה מה היסורין הם כפי תשובתו, אם התשובה היא כשורה מעומקא דלבא ומבקש ומתחנן לפני בעל הרחמים, הנה יכול השי״ת עשות ברחמיו המרובים שתתקיים החלכה הזאת על ידי יסורין קלים שאין בהם מכאוב לגוף ולנפש, וכמו שאמרו רבותינו ז״ל (ערכין סז:) היכי דמי יסורין, הושיט ידו לארנקי ליטול פרוטה ולא עלתה בידו, וכגון שעשו לו בגד ולא מתקבל עליו כל כך, וזה הוא הבקשה (ברכות יז.) ומה שחטאתי לפניך, הגם שהוא מהדברים שלא יתכפרו בתשובה עד שימרקו היסורין, הנה אתה הוא בעל הרחמים מרק ברחמיך הרבים, ביסורין קלים שאין בהם מיחוש, אבל לא על ידי יסורין וחלאים רעים.

לגמרי הם אסורים וקשורים בידי החיצונים לעולם ואין עולים משם עד כי יבוא יומם ויבולע המות לנצח וְבָמָוֶת נכלל כל דבר רע בעולם, וכל דבר שבא לעולם מאותה סיבה שבא המות לעולם דהיינו החטא של עץ הדעת שהביא את כל התאוות לעולם הזה, ואז יבולע המות לנצח וכל השייך לו יתבטל.

וזהו ענין שמן הדין מחוייבין לקבור את המת שהוא בדוגמת צומח שלא צמח יפה, שאז לוקחין שתיל ממנו וחוזרין וזורעים אותו כדי שיחזור ויצמיח, כך גם כאן שאדם הראשון לא היה צריך למות והיה מזוכך גופו כ״כ עד שייעשה גופו במדרגת נשמה ויחיה לעולם, אבל אחר שחטא באכילת עץ הדעת קלקל את גופו כ״כ עד שהוצרך למות ולחזור לזורעו שיצמח מחדש. וזהו ענין הקבורה, יצמיח עוד הפעם באופן היותר נאה ומתוקן ובתחיית המתים תהיה הצמיחה החדשה וכך מרומז בפסוק (תהילים עב) ויציצו מעיר כעשב הארץ - שיצמיח עוד הפעם כעשב הארץ וזהו בזמן תחית המתים, אבל כדי שיעמוד ויצמיח אז, הוצרך לנקותו מקודם מפגמים שקבל בגופו בעת שנהנה מעולם הזה שלא לשם שמים ולכן באים מלאכים וחובטים אותו כדי לנער ממנו אותן הנאות.

כמו שכתוב ואת רוח הטומאה אעביר מן

הארץ. כוונתו כאן על ימות המשיח שאז יבוטל הרע לנצח, והוא זמן התיקון השלם, ואז תהיה הנהגה אחרת בעולם, ויהיה רק טוב וטהרה בעולם, ואז יטהר האדם אף מהרושם שבגוף שנעשה ע״י מעשי בני אדם אפילו בג׳ קליפות הטמאות. ומשיח יכול להמשיך זמן זה בשלמותה בפעם אחת, או שיבוא במדריגה מועטת ואחר כך יעלה מעלה במדרגות וכמ״ש הרמב״ם שזה תלוי לאיזה מין תיקון שיצטרך העולם בעת ביאתו בחשבונות של בעתה או באחישנה ועוד חשבונות.

או עד שיעשה תשובה גדולה כל כך

שזדונות נעשו לו כזכיות ממש שהיא תשובה מאהבה מעומקא דלבא באהבה רבה וחשיקה ונפש שוקקה לדבקה בו יתברך ועכשיו נותן עצה אחרת שיכול להעלות אפילו דברים אסורים לגמרי בג׳ קליפות הטמאות והוא על ידי תשובה, ולא תשובה פשוטה של קבלה על העתיד או מיראת העונש וכדומה רק שתשובתו יהיה כדי לחזור לשורשו.

ומובן ע״פ הכלל שנברא בטבע הבריאה

שלכל דבר בבריאה יש חשק לחזור למקורו ולשורשו[לט] כמו דברים ארציים שאף שזורקים אותם למעלה הרי תשוקתם

ביאורים וציונים

לט. בספר תורת משה להאלשי״ך פרק כ״ה פסוק י״ב וז״ל איתא במדרש (ילקוט תהלים רמז תתפט) על פסוק כל הנשמה תהלל יה, וז״ל: נפשו של אדם עולה ויורדת תמיד ומבקשת לצאת ממנו, אלא שרואה את הקב״ה שכל הארץ מלא כבודו וחוזרת לאחוריה וכו׳, וקיצור ענין המפורש אצלנו שם, הוא כי למה שאין דבר שלא ישתוקק לשוב אל שורשו אשר נפרד ממנו. ומה גם עתה הנפש אשר חוצבה מתחת כסא הכבוד, ותתענג בדשן בהיכלי מלכו של עולם. והיא ניתנה תוך חלאת טינוף חומר עכור.

לחזור לארץ, וכן רואין שהם נופלים לארץ וחוזרים למקורם ביסוד העפר, ואף שחכמי הטבע יאמרו טעמים שונים בדבר כגון שהטעם שנופל לארץ הוא משום גראוויטי, אין זה כי אם לבוש לטעם האמיתי והטעם לטעמם הוא שחוזר למקורו. ואש שמקורה בשמים לכן השלהבת עולה למעלה תמיד.

ועל דרך זה גם הנשמה הישראלית ששרשה הוא חלק אלוק ממעל ממש ומכסא הכבוד חוצבה, יש לה חשק לחזור אל חיק אביה שבשמים[2] וצמאה נפשו לאלקים לקל חי, פי׳ אל יסוד האלוקות שמשם ירד לעולם הזה. וזהו הפירוש האמיתי של תשובה - שחוזר ושב

ביאורים וציונים

הלא תקוץ בו ולילה ויומם לא תמיש מהתאוות תאות צאת מתוך הפכת איכותה, לשוב אל האלהים אשר נתנה, כי הן הוא משוש דרכה.

וזה מאמרם ז״ל כי היא עולה ויורדת ומבקשת לצאת וכו׳. והוא, כי במחשבתה עולה ומהרהרת במה שלמעלה, מקום שממנו חוצבה, יורדת במחשבתה מהרהרת בירידתה אשר היא ניתנה בבור טיט היון הלז. ועל כן מבקשת לצאת לעלות אל שורשה, וזה בכל נשימה ונשימה כמפורש שם במאמר. אלא שרואה את הקב״ה שמלא כל הארץ כבודו, וחוזרת. והוא שאומרת דיו לעבד להיות כרבו. קל וחומר, אם הוא יתברך שאין קצה לקדושתו, על הארץ הכעורה כבודו, מה גם עתה אנכי, כי מה אני בערכו יתברך. ועל כן מתנחמת וסובלת.

ובספר **באר מים חיים** פרשת כי תבוא וז״ל וכן הוא ממש בנשמת אדם אשר על האדמה. כי כן בבני ישראל נאמר (דברים ל״ב, ט׳) כי חלק ה׳ עמו שהם חלקו ממש שנשמתם הוא חלק אלוה ממעל וכן קראה הכתוב (איוב ד׳, ח׳) נשמת אלוה. וכמבואר בזוה״ק (עיין חלק א׳, כ״ז.) על פסוק (בראשית ב׳, ז׳) ויפח באפיו נשמת חיים מאן דנפח מתוכו נפח.

והנה נודע אשר כל דבר ודבר שבעולם מתאוה לשורשו מקום אשר נלקח משם להדבק שם ביחוד בטרם הפרדו. כמו הנה טבע האש לעלות בלהב השמימה למעלה כי שורשו ביסוד האש הכללי אשר תחת הרקיע תיכף וכן טבע צרור או אבן ליפול למטה לארץ כי שורשו ביסוד עפר הארץ וכל מקור יקו למקורו ואין אהבה וחיבה ותשוקה יתירה כמו חלק הנפרד מחלקו שמתאוה לשורשו אשר לוקח משם, ובהתקרב עם שורשו נעשים אחד ביחוד עצום. וכמו למשל האב עם בנו החביב אצלו ואם עם בתה. כאשר יתרחקו זה מזה ולעתים רחוקות יתקרבו זה לזה. כמעט פסקה חיותם ובטילין ממציאותן ברגע ההוא לרוב הדיבוק אשר יתדבקו זה בזה באהבה וחיבה. וזה הכל הבל הוא נגד התקרבות הרוחניות זה בזה ששם באמת ביטול המציאות ופסיקת הגשמיות.

אשר על כן מאחר שנשמת אדם מישראל חלק אלוה הוא, והוא יתברך שורשם. ודאי היה ראוי להיות בכל אחד מישראל בכל עת ובפרט בעת העלות על לבו זכרון שמו יתברך שיתקרב אליו ברוך הוא באהבה רבה ועזה עד שיבוא להתפשטות הגשמיות ממש ואתדבקות רוחא ברוחא. כי הנשמה ודאי חומדת ומתאוה ומשתוקקת לקרבת אלהים לאין קץ. וכאשר כן היה בכל נביאי ה׳ כמו שכתב ברמב״ם ז״ל (פרק ז׳ מהלכות יסודי התורה הלכה ב׳) שכאשר הגיע אליו הנבואה היו כל אבריו מזדעזעין וכח הגוף כשל ועשתונותיו מתטרפות ותשאר הדעת פנויה להבין מה שתראה, כמו שאמר דניאל (י׳, ח׳) והודי נהפך עלי למשחית ולא עצרתי כח, ונקשרה דעתו אל צור העולמים ברוך הוא. ואפילו בהחסידים הראשונים מבואר (בשולחן ערוך אורח חיים סימן צ״ח סעיף א׳) שהיו מתבודדים ומכוונים בתפילתם עד שהיו מגיעים להתפשטות הגשמיות ולהתגברות כח השכל עד שהיו מגיעים קרוב למעלת הנבואה וכו׳ עד כאן.

מ. בספר **באר מים חיים** פרשת בראשית וז״ל

אל מקור שורשו[מא], וכשעושה תשובה מאהבה הרי הוא חוזר למקורו שנתרחק ממנו בעשיית דבר עבירה.

והנה פירשו את הפסוק (בראשית ב, ז) ויהי האדם לנפש חיה שהאדם הוא הנפש חיה של כל הבריאה[מב], וכמו שיש

ביאורים וציונים

ויפח באפיו נשמת חיים נשמה קדושה וטהורה כח הטוב האמיתי חצובה מתחת כסא כבודו מתאוה ומשתוקקת לרוחניות. חומדת לעבוד עבודת בוראה. מקוות לחזור למקור שורשה אשר נלקחה משם וקשרם זה בזה ליחדם לאחד.

מא. **בספר התניא אגרת התשובה** (פרק א׳) וז״ל והנה מצות התשובה מן התורה היא עזיבת החטא בלבד (כדאי׳ בגמ׳ פ״ג דסנהדרין ובח״מ סס׳ ל״ד לענין עדות) דהיינו שיגמור בלבו בלב שלם לבל ישוב עוד לכסלה למרוד במלכותו ית׳ ולא יעבור עוד מצות המלך ח״ו הן במ״ע הן במל״ת. וזהו עיקר פי׳ לשון תשובה לשוב אל ה׳ בכל לבו ובכל נפשו לעבדו ולשמור כל מצותיו כמ״ש יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה׳ וכו׳. ובפ׳ נצבים כתיב ושבת עד ה׳ אלקיך ושמעת בקולו וכו׳ בכל לבבך וכו׳ שובה ישראל עד ה׳ אלקיך וכו׳ השיבנו ה׳ אליך וכו׳. ולא כדעת ההמון שהתשובה היא התענית.

מב. **בספר שפת אמת** ספר דברים לראש השנה שנת [תרנ״ז] וז״ל ואח״כ ברא האדם ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה פי׳ שהוא הכלי שיחזור ויתמשך החיים מחי החיים אל כל מעשה בראשית. ולכן האדם קרא שמות לכל. שהוא המעלה ומקשר כל הבריאה אל חי החיים. ולכן הצדיק נק׳ חי. והרשעים בחייהם קרוים מתים. כי כל מה שמתדבק בגשמיות הוא בחי׳ מיתה. והצדיק הוא חי. וזהו החיים שיורד בר״ה שיש התחדשות משורש החיים. ולכן נקרא ראש השנה כי עיקר החיים בראש. וכמו בבחי׳ נפש הראש נותן חיים לכל הקומה ויש איברים שהנשמה תלוי׳ בהם. וכמו כן יש זמנים שבתות ויו״ט בשנה. שחיות הנשמה תלוי בהם ומתגלה בהם.

ובספר **שיחת מלאכי השרת** (לר׳ צדוק הכהן מלובלין) פרק שלישי ד״ה והנה וז״ל והנה כל נפש ישראלית היא חלק אלקי ממעל כמו שנתבאר לעיל [פרק א׳] וכמו שנאמר [תהילים ח] ותחסרהו מעט מאלקים וגו׳ ונאמר [שם] אני אמרתי אלקים אתם. וכבר זכרנו דברי הטור או״ח שפירש שם אלקים ר״ל כולל כל הכחיות כולם. כי הוראת אלו״ק על בעל כח מה שלכן נקראו השופטים והמושלים ג״כ בו. ולכן אמר גם באלו ב׳ הכתובים שם אלקים כי מה שהנפש מתייחסת להתדמות אל השי״ת הוא אל השם הזה של השי״ת. ר״ל מצד שהוא בעל הכחות כולם. והיינו בהיות תכלית הבריאה הוא האדם שכל העולם כולו נברא בשבילו וכמו שנתבאר לעיל מדברי רז״ל והוא מפורש בכתוב [תילים ח׳] כל שתה תחת רגליו וגו׳. ונגלה לחוש כי המכוון בבריאה הי׳ להתגלות כבודו כמו שנאמר [משלי ט״ז] כל פעל ד׳ למענהו. והגילוי הוא רק על ידי נפש האדם המשכלת אבל הדומם צומח חי אינם משכילים ולמי יתגלה כבודו על ידיהם אם לא אל האדם:

והנה גם כל הבריאה כולה לא למגן ולמה ברא בריאה כולה כל כך שיצטרך עלי׳ האדם והי׳ אפשר להתגלות כבודו על ידי האדם זולתה על כרחך שגם על ידי כולם מתגלה כבוד שמים והם עצמם ראינו שהם בלתי משכילים ואיך יהי׳ זה ועל כרחך על ידי האדם. והיינו שהאדם הוא כולל ג״כ כל פרטי כחות הברואים הנמצאים בעולם וכאשר האדם מכיר וידע כבוד השי״ת וגדלו הרי כל כחות העולמיים מכירים כולם כבוד שמים. והאדם הוא חלק אלו״ק ממעל שכמו שהאלו״ק הוא נפש העולם כולו ואלו יצוייר בטול כח ממנו לא הי׳ אפשר לאותו כח להיות נברא וכן עכשיו לא הי׳ לאותו כח קיום כך אחר שנברא האדם כל שתה תחת רגליו והוא רודה בהם כנפש בגוף שהוא הנפש להם שכל מה שיש בכלל יש

ביאורים וציונים

בפרט וחלק ממנו וכמו שבגרעין פרי האילן יש בכח כל מה שיש באילן ונראה בחוש כל מה שיש באילן שלם על ידי כלים המגדלים הראות וכן בכל זרעי הצומחים והחיים [וכן הוא באבני הר סיני כפי המסופר במפרשי המורה נבוכים [ח״א פרק ס״ו] עי׳ שם וכמו שכתבתי במקום אחר מזה]. וכן נפשות הישראלים נקראו בנים לד׳ אלקיכם וכל מה שיש בכח האב יש בכח הבן והזרע שלו. ולכן אמרו [ע״ז ה׳ א׳] שאלמלא קבלו ישראל התורה הי׳ נחזר העולם לתוהו ובוהו שנעדר ונאפס כח חיותם שהוא האדם שהוא הנפש שלהם שלכך יצר השי״ת את האדם שיהי׳ הוא הנפש העולם ועל ידי קבלתו התורה והכירו וקבלו עול מלכות שמים בכל כחותיו הרי כל כחות העולמיות שהם הגופות לאותם כחות הנפשיות גם הם מכירים ומקבלים עול מלכות שמים. כי הנפש והגוף אחד ואלו יצוייר בטול כח אחד בכל מיני האדם כולו הי׳ גם הגוף של כח ההוא בגופי העולם נאפס ונעדר מן העולם. ולכך יש ביד האדם תפיסה והרגשה בכל הברואים כולם ויכול לעמוד על בוריין ועניינם מפני שהם כולם כלולים בו. ולכן לא על חנם קראו הקדמונים את האדם עולם קטן שהוא עולם גמור רוחניי כמו שנתבאר. ודברים אלו עוד עמוקים וארוכים מסודות הנפש ויתבאר אי״ה במאמרינו בענין הנפש. וכך מפורש בספר יצירה שכל דבר הוא בעולם שנה ונפש. וזה פירוש שכל אחד יש לו עולם בפני עצמו [אח״כ מצאתי בתיקונים ריש תיקון ס״ט והוא בזוהר דפוס גדול בפרשת בראשית דל״ט ע״ב שפירשו כן וזה לשונם הכי שמענא דכל צדיק וצדיק אית לי׳ עולם בפני עצמו ודא גופא דבר נש דאתקרי עולם קטן עכ״ל. ופירוש מה שקרא העולם הגוף ולא הנפש דבר זה מובן למשכיל כי גוף ונפש ר״ל כח היחוד והפירוד וכן עולם ואדם. ושבח לאל יתברך המנחני בדרך אמת]:

ובספר **נפש החיים** שער א׳ פרק ג׳ וז״ל זהו ויברא אלקים את האדם בצלמו בצלם אלקים גו׳. כי בצלם אלקים עשה וגו׳. שכמו שהוא ית׳ שמו הוא האלקים בעל הכחות הנמצאים בכל העולמות כולם. ומסדרם ומנהיגם כל רגע כרצונו. כן השליט רצונו יתברך את האדם שיהא הוא הפותח והסוגר של כמה אלפי רבואות כחות ועולמות. עפ״י כל פרטי סדרי הנהגותיו בכל ענינו בכל עת ורגע ממש. כפי שרשו העליון של מעשיו ודבוריו ומחשבותיו. כאלו הוא ג״כ הבעל כח שלהם כביכול. ואמרו ז״ל באיכה רבתי (בפסוק וילכו בלא כח גו׳) ר״ע בשם ריב״ס אומר בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מוסיפין כח בגבורה של מעלה כד״א באלקים נעשה חיל. ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקים כביכול מתישין כח גדול של מעלה דכתיב צור ילדך תשי גו׳. ובכ״מ בזוה״ק דחובו ב״נ עבדין פגימו לעילא כו׳. וכן להיפך כנ״ל. וזש״ה תנו עוז לאלקים. ובזוהר (ר״פ בא) ויהי היום ויבאו גו׳ להתיצב על ה׳ כד בעאן וקיימא על אינון עובדין דישראל על ה׳ ודאי קיימין. דהא כד ישראל עבדין עובדין דלא כשרן כביכול מתישין חילא דקב״ה. וכד עבדין עובדין דכשרן יהבין תוקפא וחילא לקב״ה. וע״ד כתיב תנו עז לאלקים במה בעובדין דכשרן. ולכן אמר לאלקים. וכן באלקים נעשה חיל. שפי׳ בעל הכחות כולם וכנ״ל:

ובספר **דברי חיים** לחג השבועות וז״ל ונראה לע״ד לומר כך, דהנה ידוע שתכלית בריאת עולם היה בשביל התורה שנקרא ראשית (כ״ר א, ד) היינו כמו שבארנו כמה פעמים שרצון הקדוש ב״ה להיטיב ולזה ברא העולם יש מאין המוחלט ומאפס הוציא וברא עולמות אין מספר כדי להיטיב, וההטבה כל כך שאין לשער, עד שבא אדם, שיהיה בכח זה האדם בחירה חפשית, וזה בגדר אלקות, כמאמר הכתוב (בראשית א, כו) נעשה אדם בצלמנו, היינו כביכול בעל רצון, והפליא חסדו ית״ש עם האדם שנתן לו חכמה ובינה, ותכלית בריאותו למסור לו תורה הקדושה, שעל ידי קיום מצות התורה יהיה בו דיבוק אלקי, ויוכל להיות כביכול בורא עולמות, וכמ״ש בש״ס (זוה״ק תולדות קלה.) עתידים צדיקים שיבראו עולמות, וכל זה הוא

לגוף האדם נשמה שמחיה כך האדם הוא הנשמה של הבריאה וממילא במה שהאדם פועל בכחותיו הרי הוא פועל גם על חלקי הבריאה ששייך אליו, וכל הבריאה משתתפת עמו במה שהוא עושה, ובאמת מבואר יותר עפ״י מש״כ הרמב״ן כמה פעמים ביאור על הפסוק נעשה אדם ומקורו בזוה״ק, שכל העולם השתתף בבריאת האדם וממילא כולם מושפעים ממנו אם לטוב - טוב, ואם להיפך ח״ו - היפוכו. ולכן כשהאדם חוזר בתשובה באהבה רבה וחוזר אל שורשו, אז גם חלקי הבריאה ששייכים אליו גם כן מתעלים וחוזרים עמו אל מקור העולם שהוא האלוקות שבו, כי כך הטביע ה׳ בבריאת עולמו שהארץ נתן לבני אדם והארץ נפעלת על פי פעולות האדם.

ולכן מצינו בימי נח שגם הבהמות וחיות חטאו, כמו שהביא רש״י (בראשית ח, יג) אפילו בהמה חיה ועוף נזקקין לשאינן מינן, ולכאורה יקשה האיך שייך דבר זה, הלא אין להם בחירה לעשות טוב או רע, וע״פ הנ״ל יובן שהיות שהעולם האנושי חטאו ממילא גם העולם הבהמי שמקושר ומושפע ע״פ בני אדם גם כן חטאו[מג]. ולכן, נח שלא חטא אז נשארו גם חלקי הבריאה שמקושרים אליו שגם הם לא חטאו והן הן אותן הבהמות חיות ועופות שבאו לתיבה שנשארו בטהרה, והיות שהטבע של כל חלקי הבריאה הוא לחזור אל שורשו לכן כל הבהמות וכו׳ באו מעצמן אל התיבה וכטבען לילך למקום שורשן. וזהו פי׳ הפסוק וישאר אך נח ואשר אתו בתיבה, שכל מה שהיה בתיבה

ביאורים וציונים

מטובת הבורא ב״ה וב״ש לעשות טובות עם ברואים.

ולזה ברא האדם שהוא נפש העולם, דידוע דכל המציאות כולו גדר אחד, נקרא קומת אדם כמבואר ברמב״ם ד״ל (מו״נ ח״א פע״ב) והאדם הוא נפש העולם, ובו נכלל כללות העולם, ואם אדם מטיב דרכו מזכה לכל העולם, ויזדככו כל אחד לפי ערכם, וקודם חטא האדם היו כל מעשה בראשית משבחים לבוראם, וכן עתיד להיות ויאתיו כל לעבדו, וכמו שאומרים (תפלת ר״ה ויו״כ) ויירא כל העמים וכו׳.

בספר **מגיד דבריו ליעקב** רמזי תורה תהלים אות רמ״ג וז״ל כח מעשיו הגיד לעמו התורה נקראת כח מעשיו, כי באורייתא ברא קב״ה עלמא, והוא הכח של מעשיו יתברך וזהו הגי״ד לשון המשכה לעמו כי כשאדם לומר תורה באהבה ויראה אזי על ידי אותיות התורה ממשיך חיות לכל הברואים.

מג. זוהר חלק א׳ דף ס״ב רבי יצחק הוה שכיח קמיה דרבי שמעון, א״ל האי קרא דקאמרי ותשחת הארץ לפני האלהי״ם, אי בני נשא חטאן ארעא במה, א״ל בגין דכתיב כי השחית כל בשר את דרכו כמה דאתמר, כגוונא דא (ויקרא יח כה) ותטמא הארץ ואפקוד עונה עליה, אלא ואי תימא אי בני נשא חטאן ארעא במה, אלא עיקרא דארעא בני נשא אינון, ואינון מחבלין ארעא והיא אתחבלת, וקרא אוכח, דכתיב וירא אלהי״ם את הארץ והנה נשחתה, כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ. תא חזי כל חטאוי דבר נש, כלהו חבלותא דיליה תליין בתשובה, וחטאה דאושיד זרעא על ארעא ומחבלא ארחיה ואפיק זרעא על ארעא, מחבל ליה ומחבל ארעא, ועליה כתיב (ירמיה ב כב) נכתם עונך לפני, וכתיב ביה (תהלים ה ה) כי לא אל חפץ רשע אתה לא

היה "אך נח" שגם שאר הבהמות היו רק המשך של נח.

וכן אמר הבעש"ט הק' שכשאדם אוכל הוא אוכל אדם וכשהוא מלובש בבגדים הוא מלובש באדם, כי כל דבר בעולם שייך לאדם ומקושר לאדם ומושפע על פי מעשי אותו אדם, כגון כשבא לאדם תפוח והוא אוכלו, ותחשוב, למה בא תפוח זו דייקא לאדם זה דייקא ולא לחבירו, המענה, כי יש לו שייכות לתפוח זה דייקא והקב"ה מסבב סיבות שאותו אדם ימצא אותו תפוח ויאכלנו ויתקנו ועל ידי זה יבואו כל חלקי הבריאה לתיקונם, ואם יש לאדם תפוח וחותכו ונותן חלק ממנו לחבירו הרי זה סימן שבתוך תפוח זה היה מוטל חלק משניהם, וכל אחד אוכל רק את החלק השייך אליו. וזהו כל הענין של אכילה, כדי לחזק חלק של נפשו שנמצא בעולם. וכן פירש הבעש"ט את הפסוק (תהילים ק"ז) רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף, פי' למה עשה הקב"ה שבני אדם יהיו רעבים גם צמאים, המענה הוא - שנפשם בהם תתעטף - שבמאכל זה יש לו חלק מנפשו, ומעוטף תוך המאכל, וע"י אכילתו תתחזק נפשו ויקרב התיקון[מד].

והנה כללא הוא שכל דבר גשמי הוא מראה המראה על דבר הרוחני וכך הוא גם כאן, דכמו שבגשמיות כשהאדם רעב ומרגיש שגופו חסר כח אז על ידי

ביאורים וציונים

יגורך רע, בר בתשובה סגי, וכתיב (בראשית לח ז) ויהי ער בכור יהודה רע בעיני יהו"ה וימיתהו יהו"ה, והא אתמר. א"ל אמאי דאין קב"ה עלמא במיא, ולא באשא ולא במלה אחרא, א"ל רזא הוא, דהא אינון חבילו ארחייהו, בגין דמיין עלאין ומיין תתאין לא אתחברו כדקא יאות, מה אינון חבילו ארחייהו, כגוונא דא מיין דכורין ונוקבין לא אתחברו, ועל דא אתדנו במיא ומאן אלין מיין עלאין בינה, ומיין תתאין מלכות, ה"א עלאה ה"א תתאה, וכד אינון מחבלין אסתלק י"ו דהוא דכר ואשתאר ה"א ה"א מיין במיין. כמה דאינון חבו, ומיין הוו רתיחן ופשטו משכא מנייהו, כמה דחבילו ארחייהו במיין רתיחן. דינא לקבל דינא, הה"ד נבקעו כל מעינות תהום רבה, דא מיין תתאין, וארובות השמים נפתחו, דא מיין עלאין מיין עלאין ותתאין. רבי חייא ורבי יהודה הוו אזלי בארחא, ומטו לגבי טורין רברבן, ואשכחו ביני טוריא גרמי בני נשא דהוו מאינון בני טופנא, ופסעו תלת מאה פסיעין בגרמא חדא, תווהו אמרו היינו דאמרו חברנא דאינון לא הוו מסתפו, מדינא דקב"ה, כמה דכתיב (איוב כא יד) ויאמרו לאל סור ממנו ודעת דרכיך לא חפצנו, מה עבדו, הוו סתימין ברגלייהו מבועי תהומא, ומיין נפקין רתיחן ולא יכילו למיקם בהו, עד דהוו נשמטין ונפלי בארעא ומייתין:

מד. בספר בעש"ט עה"ת פרשת עקב (דף תקל"ו) וז"ל רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף. פירש בכאן סוד גדול ונורא, והוא, למה ברא הקדוש ברוך הוא עניני מאכל ומשתה שאדם תאב להם לאכול ולשתות, והטעם שהם ממש ניצוצי אדם הראשון שהם מתלבשים בדומם ובצומח ובחי ובמדבר, ויש להם חשק לדבק בקדושה, והן מעוררין מיין נוקבין, בסוד (זוה"ק פינחס דרמ"ז ע"ב) אין טיפה יורדת מלמעלה שאין טפיים עולים כנגדה מלמטה, וכל אכילה ושתיה שאדם אוכל ושותה הוא ממש חלק ניצוצות שלו, שהוא צריך לתקן, וזהו שאמר הכתוב רעבים גם צמאים, כשאדם רעב וצמא להם, למה זהו, וזהו שאמר נפשם בהם תתעטף, בסוד גלות, בלבושים זרים, (כפ' וישב) ויחשבה לזונה כי כסתה פניה וכל הדברים שהם משמשים לאדם הם ממש בסוד הבנים שלו שנתלבשו, והבן.

שיאכל מאכל זה יחזק מזגו ויחזור גופו לבריאותו, כמו כן, וביותר זה מה שנעשה ברוחניות, כשנשמת האדם חסרת כח, וצריך להכנים לתוך עצמיותו עוד חלקים מנשמתו, כדי שיחזק את נפשו הפרטית לעבודת השי״ת והרי הוא אוכל פנימיות המאכל[מה], וכן ביאר האריה״ק על הפסוק, (דברים ח, ג) כי לא על הלחם לבדו

ביאורים וציונים

בספר **תפארת שלמה** פרשת בחקותי וז״ל ואם בזאת לא תשמעו לי והלכתם עמי קרי וגו׳ ואכלתם בשר בניכם ובשר בנותיכם תאכלו. הנראה לרמז בזה להפוך הקללה לברכה. עפמ״ש בשם הבעש״ט בפי׳ הפ׳ (תהלים קז, ה) רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף. הכתוב מתמי׳ למה נברא האדם להיות רעב וצמא. והתירוץ נפשם בהם תתעטף מכוסה ומעוטף חלק נפשו אשר נבלע בין החיצונים ע״י פגם אב״ק. וכל הקרוב קרוב קודם חלק נפשו אשר נבלע ביניהם. וזהו ענין תחיית המתים להעלות אותם למקור הקדושה. וז״ש בתפלה (בשמו״ע) אתה גבור כו׳ מחיה מתים ורב להושיע. קאי על ר״ב נ״ק. מכלכל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים. פי׳ ע״י האכילה של האדם בקדושה הוא מחיה הני״ק כנ״ל. וזה הרמוז בפ׳ זו והלכתם עמי קרי וכו׳ ואכלתם בשר בניכם וכו׳ ע״י האכילה בקדושה יעלו הני״ק שנפלו והם בשר בניכם ובנותיכם ותעלו אותם למקור הקדושה. וז״ש (תהלים קמז, ז) נותן לחם לרעבים ה׳ מתיר אסורים רמז לני״ק שהם אסורים ביד החיצונים. וזה ג״כ הרמז באיכה (ד, י) ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן היו לברות למו. ילדיהם הם הטיפות שנפלו לקליפה וע״י בישולם ואכילתם בקדושה היו לברות למו להכניסם לגבול הקדושה. וזה הענין ג״כ בשמיטה שלא נזרע להצמיח להעלותם ע״י הצמיחה כיל״ח. לכן כתיב (שמות כג, יא) ואכלו אביוני עמך יהי׳ להם עלי׳ ע״י האכילה כנ״ל. וז״פ (תהלים קיג, ז) מקימי מעפר דל מאשפות ירים אביון הם הנשמות להושיבי עם נדיבים הם הצדיקים שהולכים במס״נ לשון נדבה הרי זו יהי׳ להם עלי׳ על ידם. וזה הרמז ברש״י פ׳ בהר סיני (ויקרא כה, א), מה ענין שמיטה אצל הר סיני שכל הנשמות עמדו על הר סיני וענין השמיטה הי׳ כדי לתקן הנשמות שלא נזרע להוציא נשמות אחרות רק אביוני עמך כנ״ל:

מה. ובספר **בעל שם טוב** פרשת יתרו אות ב׳ וז״ל ויענך וירעיבך ויאכילך את המן וגו׳ למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם וגו׳, וקשה דהחי״ן של שני פעמים האדם מיותרים, והוי לו לומר יחיה אדם, יש לומר דאיתא בס׳ ליקוטי תורה מהאר״י ז״ל, דהחוקרים הקשו מאין הוא חיות הנשמה, דאין הדעת נותן שיהיה חיות הנשמה מלחם ומאכל גשמיי, ואין לומר דהנשמה יכולה לחיות בלי מזון כמו מלאך, דאם כן מה טעם אם עובר אדם ושוהה כמה ימים בלא מזון ימות ברעב, והמיתה הוא פירוד הנשמה מן הגוף, וקשה מה טעמא תצא הנשמה מחמת מניעת אכילה, כיון שאינה נהנית ממנה, ונבוכו הרבה בזאת החקירה.

ותירץ האר״י ז״ל שהיו סכלים ולא ידעו בשורש הבריאה, דאמרו רבותינו ז״ל (אבות פרק ה׳) בעשרה מאמרות נברא העולם, פירוש, על ידי המאמרות עצמן נתהווה הכל, דמאמרו של הקדוש ברוך הוא מרום וקדוש, ותיכף כשאמר הקדוש ברוך הוא יהי רקיע נתהווה הרקיע, וכמו שנאמר (תהלים ל״ג) בדבר ה׳ שמים נעשו, ונכנס המאמר ההוא בחיות פנימי להחיות הרקיע כל ימי עולם שיעמוד כמו שנאמר (תהלים קי״ט) לעולם ה׳ דברך נצב בשמים (וכן כשאמר תוצא הארץ דשא ועץ פרי או תוצא הארץ נפש חיה, אותו המאמר היה מהותו הכל, והמאמר הזה הוא חיות פנימי להם.

וכשנוטל אדם פרי או דבר מאכל ומברך עליו בכוונה ואומר ברוך אתה ה׳, כשמזכיר את השם מתעורר אותו החיות שעל ידו נברא הפרי ההוא כי נברא הכל על ידי השם, ומוצא מין את מינו וניעור, וזה החיות הוא מזון הנשמה. וכל זה במאכלים המותרים וכשרים שציוה הקדוש ברוך הוא להעלותן מגשמיות לרוחניות.

יחיה האדם כי אם על כל מוצא פי ה' יחיה האדם[מו] - שבתוך הלחם יש מוצא פי ה', היינו ניצוץ קדוש. וכמו שגופו ניזון מגוף המאכל כך נשמתו ניזונית מרוחניות המאכל.

ומאחר שהאדם הוא הבעל כח על הבריאה, וכל אדם בפרטות ממונה על חלקו הפרטי בבריאה, הנה, אם נסתבבו סיבות שיבוא לידו מאכל שהוא אסור, הוא סימן שסוף סוף אותו מאכל

ביאורים וציונים

וזהו שאמר הכתוב ויענך וירעיבך, כי המן היה רוחניי מאוד, וההדיוטות לא היה להם קורת רוח ממנו, שעל כן אמרו (כפ' בהעלותך) ונפשינו קצה וגו', וזהו שאמר ויאכילך את המן שהוא רוחניי מאוד, לחם אבירים שמלאכי השרת אוכלים, אלא שנתגשם קצת, כדי שיהיה בו תפיסת יד, לבא לידי כך למען הודיעך, אפילו בזמן שתבא לארץ ישראל ותאכל לחם גשמיי, פירוש בזמן שהוא לבדו גשמיות, בלי התעוררות הרוחני בו, יחיה האדם, פירוש, הנשמה שנקרא האדם בה"א הידיעה, כי הגוף נקרא בשר אדם והנשמה נקרא האדם (זוהר בראשית ד"כ ע"ב), כי על כל מוצא פי ה', כשאתה מוציא השם בכוונה על ידי הברכה שברכת עליו, שעל ידי זה מתעורר בו הרוחניות, ומזה יחיה האדם, שהוא הנשמה, שניזונה מרוחניות המאכלים, כי הקדוש ברוך הוא עושה כן בכוונה מכוונת, שעל ידי שהיה בונה עולמות ומחריבן (רבתי בראשית פרשה ג) נפלו ניצוצין קדושין לד' חלקי הבריאה דומם צומח חי מדבר שראוי לאדם להעלותם.

מו. בספר **ליקוטי תורה** להבעל התניא פרשת צו דף יג: וז"ל ולהבין כ"ז צריך להקדים ענין מ"ש כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם וכו', דבזה מתורץ הקושיא איך יש בכח המאכל להחיות את האדם הלא הלחם הוא בחי' צומח והאדם הוא בחי' מדבר וא"כ איך יהיה הצומח בחי' מחיה להמדבר שלמעלה ממנו הרבה. אלא כי לא על הלחם לבדו מצד עצמות הלחם יחיה האדם, אלא על כל מוצא פי הוי' שמלובש ממש בהלחם, דהיינו ממאמר תדשא הארץ דשא, וכמ"ש בלק"ת פ' עקב כי אותו דבר ה' נכנס באותו המזון והוא זן ומחיה את האדם.

סידורו של שבת מאמר שמו בו תפאר שורש ה' ענף א' עלה ד' וז"ל ואחר כך כשיושב לאכול, הנה צדיק אוכל רק לשובע נפשו (משלי יג, כה) להשביע נפשו מכל חיות וניצוצי הקדשה שבתוך המאכל ההוא, כאשר כתב האר"י זלה"ה (ליקוטי תורה פרשת עקב) בפרוש הפסוק (דברים ח, ג) "כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם", וזה לשונו כבר חקרו הפילוסופים לידע סיבת חבור הנפש בגוף על ידי אכילה, וכי הנשמה בת אכילה היא ולא עלתה בידם לידע הסיבה. ואתה שמע את אשר אומר לך. כי הנה אין לך דבר מדברי העולם הזה שאין בו צד קדושה וחיות הקדושה המחיה את הדבר ההוא, וכמאמר רבותינו ז"ל (בראשית רבה י', ו) אין לך כל עשב ועשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה ברקיע המכה אותו ואומר לו גדל, והכונה הוא על כח ההשפעה הבאה מלמעלה, כמו שכתוב (הושע ב, כג) "נאם ה' אענה את השמים והם יענו את הארץ". נמצא כל מאכל בעולם הוא מערב בגוף ונפש. המאכל הנגלה הוא גוף, וקדושת ההשפעה מלמעלה שמכה בו לאמר גדל זה הנפש שלו, וכשהאוכל אוכלו, אז על יד אכילה נשאר גוף ונפש שלו מחברים, כי הנפש נהנה מהנפש של המאכל והגוף מהגוף. וזה שאמר כי לא על הלחם לבדו רוצה לומר, לא על הלחם הנגלה לנו יחיה האדם, דזה אינו, דאם כן מה תועלת להנפש מזה, אלא על כל מוצא פי ה' – רוצה לומר, שיש למוצא הלחם פי ה', דהיינו ההשפעה שמכה בו ואומר לו שיצא

שיך לנשמתו, וכמו שאצל תיבת נח שבאו אליו גם הבהמות טמאות, כך אצל האדם הפרטי יש לו חלק בבריאה אצל המאכלות הבלתי טהורות, וכשיבוא עולם התיקון גם הם יתוקנו כמ״ש במדרש[מז] שהחזיר נקרא כן על שם העתיד שעתיד לחזור להיותרו שאז ישיג סימנים טהורים לגמרי, ואפילו הכחות הטמאים וחלקי השטן שאי אפשר לתקן עכשיו מכל מקום בעולם התיקון יתוקנו.

ואם כן אדם זה שאוכל דבר האסור הרי הוא חוזר והולך בדרך אדם הראשון בחטאו מעץ הדעת, שחטאו היה שאכל מעץ הדעת כשהיה עדיין באיסורו אבל אם היה שוהה מלאכלו עד זמן התיקון[מח],

ביאורים וציונים

לחוץ ויגדל, על ידי זה יחיה האדם, עד כאן.

מז. עיין לעיל.

מח. **באור החיים** על בראשית פרק מ״ט פסוק ג׳ וז״ל גם אמרו ז״ל שאם היה ממתין עד ערב שבת קודש היה מקדש על גפן למאן דאמר גפן היה (כתובות מ), הא למדת שלא היה בחינת הרע אלא כדבר חול בערך קודש, והוא סוד.

(ועיין עוד באור החיים הקדוש פרשת בראשית פרק א׳ פסוק כ״ט ד״ה ואת כל העץ)

ובספר **פרי צדיק** פרשת קדושים אות ב׳ וז״ל קדושים תהיו. פתח הפרשה שיוכלו לתקן שורש הקלקול של הנחש שהיה באכילה, ואחר כך בא על חוה והטיל בה זוהמא (כמו שאמרו שבת קמ״ו ע״ב) ומזה נעשה אדם הראשון משוך בערלתו (כמו שאמרו סנהדרין ל״ח ע״ב) ונסתעף הק״ל שנה שהוזכר בגמרא (עירובין י״ח ע״ב), ופתח קדושים תהיו ואיתא במדרש רבה (ריש פרשה זו) שבכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה כו׳ ונקרא קדוש. ואחר כך כתוב ואת שבתותי תשמורו שהוא תיקון הפגם באכילה שעל זה בא מצות שבת כמו שאמרו (סנהדרין לח.) אדם נברא בערב שבת כדי שיכנס לסעודה מיד ובאבות דר׳ נתן (פ״א) הגירסא לסעודת שבת מיד שבסעודת שבת יתקן הפגם שפגם באכילה, וכעין שכתב בזוהר הקדוש (ח״ב קנ״ד ב) ובגין החיא לחם מזונא דהוו לקטי כהני אתברכא כל מזונא דאכלי ושתאן דלא לקטרגא בהו יצר הרע כו׳. וכמו שהועיל אכילת לחם הפנים בשבת לכהנים לתקן כל אכילתם שיהיה בקדושה ולא יהיה בהם קטרוג יצר הרע, כן מועיל כל אכילת שבת בקדושה לתקן כל פגם האכילות ושיהיה האכילה בקדושה, וכן איתא במדרש (בראשית רבה פ׳ כ״א) מי יגלה עפר מעיניך אדם הראשון שלא יכולת לעמוד בציוויך אפילו שעה אחת ואיתא בש״ך על התורה שאם היה אדם הראשון ממתין עד השבת, ואכילת שבת הוא מסטרא דעץ החיים. וכמו שכתוב טועמיה חיים זכו, ואז אף אם היה אוכל אדם הראשון מעץ הדעת טוב ורע היה טועם רק מהטוב שבו ולא היה ערבוב טוב ורע, וזה שאמרו במדרש רבה שלא יכולת לעמוד בציוויך אפילו שעה אחת. אף שפרי העץ הדעת נאסר לעולם לפי פשט הפסוק. וכן כתיב בפרשה זו אחר כך פרשת ערלה שישראל ימתינו ג׳ שנים וזה יהיה תיקון לפגם אדם הראשון. והיינו שכל פגם אדם הראשון היה בפרי העץ, שרק פרי העץ ניתן למאכל אדם הראשון. ואחר כך כתיב ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קודש הלולים לה׳. ובזוהר הקדוש (פרשה זו פ״ז ב) בשנה דא קודשא בריך הוא ותנינן שנה הרביעית דא כנסת ישראל דאיהו קיימא רביעאה לכרסייא.

ובספר **באר מים חיים** פרשת בראשית - פרק ג׳ וז״ל או יאמר כי יודע אלהים וגו׳ על פי אשר כתבנו למעלה (כפסוק ויצמח ה׳ אלהים וגו׳) אשר העץ הדעת בעצמו הנה הוא כולו קודש ועומד במקום הקודש ואילו היה אדם הראשון ממתין עד שבת קודש היה מקדש על היין ואז היה מצווה לאכלו דוקא כי כל בחינתו הוא כתרגום האונקלוס דאכלין פירוהי חכמין בין טב לביש כלומר שנתהוה מאתו ידיעה

שהיה מוכן להיות בשבת הראשונה של הבריאה, היה אוכלו בהיתרו ושכן באמת היה שייך לו וכיון שאכלו קודם זמנו נעשה מה שנעשה, כך אדם הזה אף שאוכל דבר ששייך לו, דאם לא היה שייך לו לא היתה אפשרות שיבוא לאכלו, מכל מקום הרי עדיין הוא בצורת איסור והיה לו לחכות עד עת התיקון ולאכלו אז בהיתר, כי עכשיו הטומאה בעולם היא מדי חזקה ואין לנו את הכח שיוכלו לתקן זאת. ועל דרך משל לאדם חולה שצריך לאכול רק מאכלים מסויימים, ואם יאכל בשר בהמה הלא אף שהוא מאכל טוב, מכל מקום אם אדם חולה יאכלהו יחלה יותר, מכיון שבעת חליו אין גופו מוכן לקבל ולעכל מאכל קשה כזה.

ועל כן כשעושה תשובה מאהבה נעשה לו גאולה פרטית ואצל עולמו הקטן נעשה בעולם התיקון של לעתיד וגואל עצמו מתוך הקליפות והולכים עמו כל חלקי הבריאה ששייכים אליו, ולגבי חיותו הפרטית נעשה כזמן התיקון שאז הכל מתתקן וחוזרין לשורשן, ואף דברים האסורים של הג' קליפות הטמאות יתתקנו.

ובחינה זו של לעתיד לבוא שיבוער כל הרע מתגלה גם כן בזמנים שונים אף קודם ימות המשיח, וזה היה בעת יציאת כלל ישראל ממצרים כמו שכתוב (שמות יב, כג) ובכל אלוהי מצרים אעשה שפטים - שנתבטל הרע לגמרי, וממילא אז נתגלו הנ' שערי בינה, וכמו שאיתא בזוה"ק שנזכר יציאת מצרים בתורה חמישים פעמים כנגד החמישים שערי בינה שנתגלו אז.

וביסוד הזה מתרץ הדברי יואל קושיא שהקשה, איך הביאו הקרבן פסח מהבהמות שהיו במצרים הלא זה היה העבודה זרה שלהם כמו"ש במדרשים (שמות רבה פרשה ט"ו ג' ופרשה י"ח) שהבהמות היו תועבת מצרים, וקיימא לן דנעבד פי' בהמה שעבדו אותה לעבודה זרה אסור בהקרבה. (וכן הקשה הספנ[מט]) וע"פ הנ"ל יובן שהיות שנעשה אז כמו עת קץ ונתבטל הרע והג' קליפות הטמאות לגמרי, ממילא הותר דבר זה ולעתיד לבוא תהיה השלימות של יציאת

ביאורים וציונים

באדם לדעת בחינת הטוב ובחינת הרע. וידעו אשר רק לזה נברא האדם שיהא יודע בטוב וברע ויבחר בטוב וימאס ברע. ואיך יכול להיות אשר לולא הנחש לא היה האדם אוכל מעץ הדעת ולמה זה נברא ועל מה בא לעולם אם לא ידע כלל משום רע בעולם והרי הוא כמלאך אלהים וכבר ברא ה' מלאכים בשמי השמים לרוב עד אין מספר. ועיקר בריאת האדם היה לידע ברע ובטוב ויבחר בחיים. ונמצא ודאי שהיה מוכרח לאכול מעץ הדעת. אך פגה אכל שלא בזמנו עד אשר לא קידש היום ולא נתקדש בקדושת שבת ולא היה בכוחו להתחזק עצמו בה' אחר שנתודע לו בין רע ובין טוב, לברור האוכל מתוך הפסולת לכוף הרע תחת רשות הטוב. אדרבה נתפס חלילה במחשבת עבודה זרה כמאמר חז"ל. ובזה, המחשבה כמעשה (קידושין מ.), והוצרך למיתה, לטובתו כי נפסלה גוייתו מעלות בהררי קודש כמאז כידוע.

מט. **פנים יפות** פרשת בא ד"ה ויאמר משה גם וז"ל ויש לפרש ע"ד מה שכתבנו בפ' משכו וקחו לכם צאן שאחז"ל (מכילתא בא י"ב, כ"א) משכו

מצרים ואז יתקיים ענין זה בכל העולם ובקיום לעולם ועד.

וכאמור שהעולם נברא בג׳ אופנים עולם שנה נפש, הרי גם בנפש שייך שיהיה נפש שמגלין לו את עולם התיקון אף קודם הזמן של תיקון כל העולם, וכמו הנפש של אליהו הנביא. שמצינו באליהו שכשהחביא את עצמו מאחאב בתוך מערה והוצרך אוכל לאכול, הזמין לו הקב״ה עורב והיה מביא לו בשר בכל יום מבית הטבחים של אחאב. ולכאורה קשה האיך אכל בשר שבא משם הלא שחיטת מומר הוי נבילה, וא״ת שאליהו אכלו ע״פ הדיבור, א״כ, יקשה ממה שמצינו אצל יחזקאל (יחזקאל ד, טו) שצווהו מן השמים לאכול גללי אדם, והוא השיב שהרי יש איסור בתורה של בל תשקצו, ולעולם לא אכלתי מאכלות אסורות ולא רצה לפגום עצמו באכילה זו, והקב״ה אמר לו לאכול מאכל אחר, וא״כ למה אליהו לא עשה כמו שעשה יחזקאל כדי שלא יצטרך לעבור על דבר תורה. והתירוץ הוא, שאליהו הוא נשמה של עולם התיקון ומקומו הוא בימות המשיח[1]. ונשמת אליהו היתה

ביאורים וציונים

מעבודה זרה דהיינו להוציא מחשש נעבד שאסור לגבוה משום דכיון שימשכו מע״ז הוי כמכר הנכרי לצורך ישראל דמסתמא ביטלו או שלא עובדו (ע״ז נג.)

נ. בספר אמונת עתיך ח״ב פרשת מטות דף קצ״א וז״ל במס׳ מנחות (מ״ה.) דרש הקרא ביחזקאל (מ״ד) וכל נבילה וטריפה לא יאכלוה כהנים. כהנים הוא דלא אכלי הא ישראל אכלי? ומשני, אמר רבי יוחנן פ׳ זו אליהו עתיד לדורשה. וצריך ביאור.

במס׳ חולין (ד:) רצה להביא ראי׳ דשחיטת מומר כשר מקרא דמלכים (א׳ י״ז) דכתיב גבי אליהו, והעורבים מביאים לו לחם ובשר בבוקר ולחם ובשר בערב. ואמר רב יהודה אמר רב, מבי טבחא דאחאב. ואחאב וחבריו מומרים לע״ז. ודחי שם הגמרא, ע״פ הדיבור שאני.

ביחזקאל (ד) כתוב שם שצוה השי״ת ליחזקא׳ לאכול מאכל שיש בו משום בל תשקצו ולאפות לחם על צואת אדם לסימן שככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא בגויים. ואמר יחזקא׳, אהה ד׳ אלקים, הנה נפשי לא מטומאה ונבילה וטריפה לא אכלתי מנעורי וגו׳. והקיל עליו הקב״ה ואמר, ראה נתתי לך את צפיעי הבקר תחת גללי אדם ועשית לחמך עליהם. וראוי להבין, שהרי יחזקא׳ לא הי׳ ניחא לי׳ לאכול דבר שאסרה תורה אע״פ שיש לו היתר ע״פ הדיבור, ופעל בתפלתו שהקב״ה שינה את הגזירה ולמה לא עשה כן אלי׳, ולא התפלל על זה ואכל נבילה ע״פ הדיבור.

ולבאר כל זאת אקדים מה שכתב הרה״ק מסאטמאר (שלי״א) [זצוק״ל] על מה שהקשו המפרשים, איך אמר משה לפרעה, גם אתה תתן בידינו זבחים ועולות ונזבחה לד׳ אלקינו, הלא כל הבהמות של מצרים היו נעבדים לע״ז ואסורים למזבח. ותירץ שהרי הקב״ה אמר ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים ונתבטלה כל ע״ז שבמצרים. והי׳ מעין לעתיד לבוא שיקויים אז, להעביר גילולים מן הארץ, ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ. ומה שנעבד לע״ז אסורה למזבח משום שנאחז בה הטומאה של ע״ז ועדיין לא מטוהרה מרישומה. אבל כשהקב״ה בעצמו מעיד שנתבטלה ממצרים כל טומאת ע״ז, ממילא הוי כעין לעת״ל שיתבטל מכל העולם כולו, ואין טעם לאסור אחר שהקב״ה מעיד עליה שלא נשאר שום רושם של ע״ז. ודפח״ח.

(עי״ש בקונטרס המועדים חלק ג׳ דף י״א).

ובספר התניא (פ״ז) איתא שם וז״ל - משא״כ במאכלות אסורות וביאות אסורות שהן משלש

נשמה שלא אכלה מעץ הדעת שהוא היה מחלק של אדם הראשון של עצם הנקרא

ביאורים וציונים

קליפות הטמאות לגמרי, הם אסורים וקשורים בידי החיצונים לעולם ואין עולים משם עד כי יבוא יומם ויבולע המות לנצח כמ״ש ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ. (או עד שיעשה תשובה גדולה כ״כ שזדונות נעשו לו כזכיות ממש שהיא תשובה מאהבה). עכ״ל. (ביאור הדברים נ״ל כי בתשובה מאהבה עולה עד כסה״כ עולם חשמיני של לעת״ל, וממילא נמצא עכשו כמצב שאינו עוה״ז כלל ושרוי כמצב של לעת״ל בעולם הבינה ח״א עילאה ושם כבר בטלה הטומאה).

והנה ראוי להתבונן איך יתכן שלעתיד לבוא תהי׳ מותרת להקריב נעבד, הלא התורה אסרו וזאת התורה לא תהי׳ מוחלפת. ומלשון התניא משמע שאיסור של מאכלות אסורות יהי׳ נפקע לעת״ל וגם זה צריך ביאור. וידוע המדרש שהחזיר עתיד להיות כשר לעת״ל.

ונבוא בעזה״י אל המכוון. אליהו הנביא שבמהרה בימינו יבוא לבשרנו, נשמתו שייכת לגאולה ולימות המשיח ואין מצב חייו מצב של עוה״ז כלל, והוא ברצונו אדם וברצונו מלאך כמבואר באריכות בחידושי חת״ס בעירובין בסוגיא דהריני נזיר ביום שבן דוד בא. והואיל והוא מתוקן לבשר גאולתא בסוף יומיא, לכן לא טעם טעם מיתה וקבורה כי אין הוא שייך למיתה כלל ואין שחת והרקבה וקלקול שייכים גבי׳. ואיש כזה מותר לאכול נבלות מבי טבחי דאחאב כמו שיהי׳ מותר לכל בזמן התיקון כשהקב״ה יעביר רוח הטומאה מן הארץ. ובזה מובן שדוקא העורבים כלכלוהו, כי כל אדם יש לו חלק בבריאת הקב״ה. ואותם בעלי חיים שהם היו חלקו של נח, לא השחיתו את דרכם ובאו אל התיבה. וכן העורבים שכלכלו את אליהו היו חלקו בבריאה. וידוע מה שאיתא במדרש (הובא ברש״י בבא בתרא (ח׳ ע״א) ד״ה ככלב וכעורב) שהעורבים הם אכזרים ואינם מכלכלים את בניהם כל הצורך והקב״ה מרחם עליהם וממציא להם מזונות כמ״ש נותן לבהמה לחמה לבני עורב אשר יקראו. ועיקר טעם איסור עופות טמאים הוא מפני אכזריותם כמ״ש מהרמב״ן לעיל. וא״כ העורב הוא היותר טמא והיותר אכזרי מכל הבריאה שהרי גם תנים חלצו שד היניקו לבניהם. אבל אליהו שהוא מעולם התיקון כשנתבטל האכזריות מן העולם, לפיכך העורבים השייכים לו, בטלה מהם טבע האכזריות, ואפילו מי שאין בנם, ג״כ מכלכלים לו. ומה שדווקא העורבים כילכלוהו זהו גופא סימן, שהוא מותר לאכול מבי טבחי דאחאב כי הוא במצב של ביטול ע״ז מהעולם ואין הוא מרגיש טומאת מומר לע״ז. ועוד טעם שמותר לו לאכול מבי טבחי דאחאב, שהרי הואיל ואינו שייך למיתה כי לא טעם טעם מיתה וקבורה, וא״כ אין אכילתו מיקרי אכילה כלל ואינו בגדר מאכלות אסורות.

ושני טעמים אלו מרומזים בפייט, איש כלכלוהו העורבים ובמה שהעורבים כלכלוהו סימן שהוא מעולם התיקון וממילא מותר לו להתכלכל מהם מבי טבחי דאחאב. והטעם השני, הלא הוא איש שלא מת לשחת ואינו בשחת והרקבה כלל, ולכן אכילתו לאו אכילה מיקרי ומותר ליתן לתוך פיו מבי טבחי דאחאב.

ולפ״ז ניחא למה לא התפלל אליהו שהעורבים לא יכלכלוהו מאכלות אסורות, כמו שעשה יחזקא׳, כי יחזקא׳ אינו מעולם התיקון והוא בן תמותה כמו כל באי עולם ולו גנאי וגיעול הנפש לאכול דבר שאסרה תורה, משא״כ אליהו. אבל מ״מ אפילו לאליהו לא יתכן לאכול נבילות משום ״לא פלוג״ שהרי הוא חי בין אנשים של עולם הזה וילמדו ממנו. והא ראי׳, שהיה הוה אמינא בגמרא ללמוד הימנו ששחיטת מומר מותר. ועל טענה זו של ״לא פלוג״ מועילה החיתר של ע״פ הדיבור, כי לא ילמדו ממנו כי לו הותר בהוראת שעה. נמצא שעצם האכילה אינה גנאי לו כמו ליחזקא׳ כי אצלו אין שייך טומאת נבילות. ומה שיש לאסור משום לא פלוג, הותר אצלו ע״פ הדיבור.

לוז[נא] שאינו נהנה כי אם מסעודת מלוה מלכה במוצאי שבת קודש, והיות שלא היתה אכילת אדם הראשון מעץ הדעת במוצאי שבת קודש, ממילא לא נהנה ממנו, וממילא אצלו הכל כבר מתוקן.

וכל אחד יש לו עצם זו, ומאותו עצם יקום בעת תחיית המתים. ואי אפשר לאבד ולהעביר מן העולם עצם זאת[נב], כי הוא דבר נצחי שלא חטא, וכיון שאליהו לא אכל מעץ הדעת ממילא אליהו לא מת,

ביאורים וציונים

נא. בספר הזכות דף נ״ט וד״ל ושם במקום קשר של תפילין הוא העצם הנקרא לוז, שממנו יבנה האדם בתחיית המתים, והטעם אחר שהמיתה באה על ידי אכילת עץ הדעת, ולכך במקום זה שהוא שורש הדעת, ונקרא לכך לוז דאמר פולין עצמן איני יודע אם לפנים כו׳ זה נשאר, ומטעם זה נקרא לוז שהוא באר שבע, שהז׳ מידות נובעים משם, ונקרא לוז שם המקום שאין שולט מלאך המות, שהוא הבאר למעלה מהתפשטות עץ הדעת טוב ורע.

בספר אמונת עתיך פרשת כי תבא דף רמ״ח וד״ל ואעפ״כ היו כמה חלקי הבריאה בעולם שנה נפש שלא שלט בהם פגם החטא, והם, כל אותם הנפשות שיש להם בחי׳ ראשית כמו דוד המלך שהוא חי וקים ומושלל מבחי׳ מיתה ולכן לא הי׳ ישן שתין נשמי כנ״ל, כדי שלא יטעום אפי׳ טעם מיתה כמ״ש בזוה״ק. וכן אליהו מבחי׳ זו ולכן לא טעם טעם מיתה וקבורה. ולכן בסעודת מלוה מלכה שהיא הסעודה שנהנית ממנו עצם הלוז שממנו מתהוה הגוף לעת התחי׳, וסעודה זו היא בחי׳ חיים היפך בחי׳ המיתה, ולכן מזמרים אודות אליהו הנביא ומלך המשיח שהם נשמות המשוללים מבחי׳ המיתה. וידוע שהר״ר אלימלך זי״ע העיד על עצמו שהוא לא נהנה או לא רצה ליהנות כשאכל אדה״ר מעץ הדעת, וכן בכל א׳ מישראל יש נקודה אחת ניצוץ משיח ששם אין שולט פגם החטא, נקודת הלוז, כדאיתא בספה״ק ועוד מעט ואין רשע, שבכל א׳ אפי׳ רשע גדול יש נקודה קטנה ששם אינו רשע, ועל נקודה זו אין יכול להיות בחי׳ מיתה ולכן ממנו נתהוה הגוף לעת התחי׳. ומבואר בספר זקוקין דנורא הטעם שדוקא עצם זו קיים לעולם, לפי שעצם זה אינו נהנה משום אכילה חוץ מסעודת מלוה מלכה ואז האדם שבע מהסעודות של שבת ואין לו הנאה גופנית מסעודה זו, נמצא שחיות עצם זה הוא רק מאכילה של קדושה בלי תאוה ולכן אינו תחת שלטון המיתה שבא מצד החטא, עכת״ד.

נב. מדרש רבה בראשית פרשה כ״ח פסקה ג׳ וז״ל ויאמר ה׳ אמחה את האדם ר׳ לוי בשם ר׳ יוחנן אמר אפי׳ אסטרובולין של רחיים נמחה ר״י בר סימון בשם ר׳ יוחנן אמר אפי׳ עפרו של אדה״ר נמחה כד דרשה ר״י בציפורי בצבורא ולא קיבלו מיניה רבי יוחנן בשם ר״ש בן יהוצדק אמר אפילו לוז של שדרה שממנו הקב״ה מציץ את האדם לע״ל נמחה אדריאנוס שחיק עצמות שאל את רבי יהושע בן חנניא א״ל מהיכן הקב״ה מציץ את האדם לעתיד לבא א״ל מלוז של שדרה א״ל מנין אתה יודע א״ל איתיתיה לידי ואנא מודע לך טחנו ברחים ולא נטחן שרפו באש ולא נשרף נתנו במים ולא נמחה נתנו על הסדן והתחיל מכה עליו בפטיש נחלק הסדן ונבקע הפטיש ולא חסר כלום:

ובכף החיים או״ח סימן ש׳ סעיף קטן א׳ וז״ל נ״ל טעמא דמילתא כי ידועה שאותו עצם לוז שמיה והוא עצומו ועיקרו ושרשו וממנו נתהווה האדם בעצם הטיפה, וכאשר ימות האדם העצם ההוא אינו נימוח ואינו נפתח ואילו יכניסו אותו באש אינו נשרף ברחיים אינו נטחן בפטיש אינו מתפוצץ והוא העצם שיש בו קיום נצחי וממנו יחיה האדם לעת התחייה והוא המקבל עונש ועונג אחר מיתת אדם ועצם הזה שרשו ועיקרו מעצם השמים, מט״מ סי׳ תקי״ג ועי״ש מ״ש עוד בזה, והביאו א״ר או׳ ב׳ ומ״ש דאינו נהנה באכילה אלא במו״ש א״כ לא הנה מעץ

כמו שאומרים עליו בזמירות של מוצאי שב"ק איש שלא טעם טעם מיתה וקבורה.

ולמה דוקא במוצאי שבת קודש הוי סעודת לוז, כי במוצאי שבת קודש יש בו הארה שהוא מעין העולם שלעתיד, שידוע שהעולם הזה נברא בשבעת ימי הבנין ואחר זה מלמעלה יש העולם השמיני, וכמו שמבואר במהר"ל[נג] ובעוד מקומות, ועולם השמיני הוא למעלה והוא על שם העתיד, ולכן אחר יום השביעי היה צריך לבוא יום השמיני, ואף שבהיום אין לנו יום השמיני רק שחוזר חלילה ומתחיל מיום אחד, מכל מקום במוצאי שבת קודש הוא מעין יום השמיני והרי הוא יכול להתהפך ליקרא יום השמיני אם יבוא משיח צדקנו, ולכן יש בו הארה מיום השמיני. וכיון שאליהו הוא נשמה השייכת לשמיני, לכן בזמן ששייך לשמיני שהוא במוצאי שבת קודש הגנו שָׁרִים שירים של אליהו הנביא. ולפי זה מובן דדוקא אצל אליהו הותר איסור טריפות, מה שאין כן אצל יחזקאל שלא היה במדרגת אליהו לא הותר לו מאכל אסור והוצרך לשנותו.

ולכן בעת ברית מילה שאז מתגלה הארה של לעתיד לבוא כי על לעתיד לבא כתוב (דברים ג, ו) ומל ה' אלוקיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ה' אלוקיך, והברית שהוא כריתת הערלה הוא מעין זה שמל את ערלת גופו, שהוא הרע שבגופו, ועל כן בא אליהו הנביא לכל ברית מילה והוא מלאך הברית.

ועל דרך זה מבואר הענין שבו התחלנו, שתשובה מאהבה רבה שהיא תשובה באמת שלא בא מחמת יראת העונש או סיבה אחרת רק שבאמת רוצה לידבק בהקב"ה, והיא חשובה מעין התשובה שיהיה לעתיד לבוא, ולכן מהני לעורר ענין של לעתיד לבא אצל האדם הפרטי וע"י שהוא מתעלה גם כל חלקי הבריאה השייכים אליו עולים עמו, ואף דברים האסורים לגמרי, והוא גאולה פרטית כמו שאומרים בלכה דודי קרבה אל נפשי גאלה[נד].

ביאורים וציונים

נג. במהר"ל בספר נר מצוה עמוד כ"ג וד"ל ולא היה בו להדליק אלא יום אחד ונעשה נס להדליק בו ח' ימים, כי אלו ח' ימים שנעשה נס הדעת ולכך אינו נפסד, א"ר או' ג' ועיון בזוה"ק פ' פנחס דף רכ"ב ע"א ומדרש הנעלם פ' תולדות דף קל"ז ע"א שכתב דקראן להוא גרמא דשדרה בתואל רמאה וכו' ולית סביל טעמא דמזונא דבני נשא כשאר גרמי וכו' יעו"ש, ומ"ש ולית סביל טעמא דמזונא וכ' י"ל דאינו נהנה מן המזון בכל עת כמו שאר עצמות אלא דוקא במו"ש וכמ"ש השל"ה ודו"ק.

באור, דבר זה בא ממעלת קודש הקדשים ששם לא שלטו היונים במעלתו שיש לו, והוא הצנע של כהן גדול. ולכך הדליקו בו ח' ימים, כי קודש קדשים הוא אחר שבעה וזהו השמיני. ולמה קודש הקדשים אחר שבעה, כי הנהגת עולם הטבע הוא תחת מספר ז', כי בד' ימים נברא העולם הזה הטבעי, ולפיכך מה שאחר הטבע הוא תחת מספר שמונה, שמונה הוא אחר ז' ימי הטבע. ולכך המילה שהיא על הטבע, שהרי לפי הטבע האדם נולד ערל, וזה מפני כי הטבע נותן שיהיה ערל, והמילה הוא על הטבע, ולכך המילה ביום הח'. ומפני שכל דבר שהוא קדוש והוא נבדל מן הטבע שהיא גשמית חמרית,

ועכשיו מבאר יותר את גודל מעלת הבעל תשובה, שהבעל תשובה בא ממקום הרע ועתה וצמאה נפשו לה׳ כארץ עיפה וציה להיות כי עד הנה היתה נפשו בארץ ציה וצלמות היא הסטרא אחרא ורחוקה מאור פני ה׳ בתכלית ולזאת צמאה נפשו ביתר עז מצמאון נפשות הצדיקים ומבאר כאן גודל כח הבעל תשובה עד שיש בכחו האפשרות להעלות דברים הטמאים לגמרי, ומנין בא לו כח

ביאורים וציונים

ולכך קודש הקדשים שהוא נבדל לגמרי הוא גם כן אחר הטבע:

נד. בספר **אוהב ישראל** פרשת ויחי וז״ל והקב״ה זן ומפרנס כל הברואים מקרני ראמים עד ביצי כנים. ואילמלי היה נסתם ח״ו הצינור משפעו ית׳ מאתנו אפילו רק יום אחד אז לא היה קיום להנבראים שבעולם, כמו כן צריך האדם לקרב את הגאולה בכל יום, היינו לצאת בכל יום מהגלות שלו ומשעיבוד היצה״ר להשליך מעליו כל חלקי הרע, ולהשלים נפשו בכל חלקי הטוב ולהדבקה ולקשרה בשורש האמת הגם שהגאולה אמיתית בכלל הכנסת ישראל עדיין מכוסה ונעלם מאתנו על כל זה צריך כל איש ישראל לתקן נפשו ולהוציאה מגלות הפרטי שהוא משיעבוד היצה״ר ויקבל על עצמו באמת עול התורה והמצות כנתינתה בהר סיני, ובזה יצא לחירות כידוע. וזה״ש דהמע״ה (תהלים סט, יט) קרבה אל נפשי גאלה. ר״ל שצריך לקרב לנפשו הגאולה בתורה ובתפלה ובמע״ט להעלות כל ניצוצי הקדושה שנפלו ולייחדם אל הקדושה שנפלו משם. ולייחדם כנ״ל מידי יום ביומו. ואין עליית יום אחד דומה לחבירו, וזהו גאולה בכל יום בפרטיות. עד שיתקן כל אחד ואחד חלקו ואז אחד באחד יוגשו ויתקרבו והיו לאחדים ותהיה הגאולה השלימה בכללות הכנסת ישראל אשר אנו עם ה׳ בני אל חי מצפים ומקוים ומייחלים לה.

ובספר **תולדות יעקב יוסף** פרשת שמיני אות א׳ פן ג׳ וז״ל על הפרט וכלל, דבארנו ענין גלות מצרים וגאולת מצרים, כמו שהיה בדרך כללות אומה ישראלית, כך יש בפרטות אדם א׳. וכמו ששמעתי (עיין פרשת וישלח, ועוד) פירוש הפסוק קרבה אל נפשי גאלה (תהלים סט, יט), כי קודם שיתפלל על גאולה כללית, צריך להתפלל על גאולה פרטיות לנפשו, ודפח״ח.

ובספר **שומר אמונים** מאמר פתחו שערים וז״ל ונחזור לענינינו והנה כמו שיש גאולה בכלל, ככה יש גאולה בפרט, בבחינת (תהלים סט) קרבה אל נפשי גאלה, שזה גאולת הנפש מידי החיצונים, ובזה יש גם כן בחינת גאולה כללית, על ידי שיתקרב האדם אל הקדושה, כשירא מאיזה מדה רעה או הרגל רע, ועל ידי שיתקרב אל אור הקדושה בטל ממנו כל חלק הרע, שזה בחינת הגאולה האמיתית המצופה והמקווה.

ובהוספות וביאורים שם ז״ל ובספר תשואות חן (פרשת וארא ובהשמטות לפר׳ נח) כתב וז״ל אמר הבעל שם טוב ז״ל בענין הכתוב קרבה אל נפשי גאלה שהוא תפלה על גאולה פרטית של הנפש שלו מגלות היצר הרע, וכשיגאל כל אחד גאולה פרטית אז יהיה אחר כך גאולה כללית, ויבא משיח במהרה בימינו אמן, וידעו אותו מקטנם ועד גדלם לעשות הכל לשמו יתברך בלבדו עכ״ל.

נה. בזוהר חלק א׳ דף קכט. אמרו שמענא מאבוך, דקודשא בריך הוא ברחימו סגיאה דהוה ליה עם ישראל, אמר לון למעבד ליה בי משכנא, כגוונא דרתיכא עלאה דלעילא, וייתי

זה, המענה הוא, שכיון שבא ממקום הס״א מקור הרע, ולכן כדי לצאת משם הוצרך לכוחות שהם למעלה מכוחותיו הטבעיים. ואף שהוא קשה מכל מקום אחר שהוא מתגבר וקופץ ויוצא הרי יש לו כח הרבה יותר, וכמשל הזוה״ק לצפור שהיא תפוסה בתוך מצודה והיא רוצה לנום משם אבל המצודה סוגרת עליה, ואחר יגיעה קשה הצפור נמלטה מן הפח ואז בכל כחה קופצת ומעופפת עד לשמים, ולשון הזוה״ק הוא שיצא בחילא סגי[ח], פי׳ בכח רב, ובאותו כח יכולה לעוף הרבה יותר גבוה מסתם צפור בכוחה הטבעי. כך הוא גם הבעל התשובה שטעם טעם החטא ויודע מהו חטא והיה משוקע ואסור ומקושר בתאוות ובמצודת הס״א, וכשהוא מתגבר בכל כחותיו ויוצא בקפיצה חזקה ובחילא סגי, יכול לעלות יותר ויותר עד כמאמרם ז״ל (גליון לד,) במקום שבעלי תשובה עומדים וכו׳ אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, וכך נפסק ברמב״ם הלכות תשובה שמעלת הבעל תשובה היא גבוהה יותר מהצדיק גמור.

ובאמת דבר זה נראה בחוש שבעלי התשובה שעושין תשובה מאהבה, (ועין זה דבר מלוא כ״כ כי פ״ירי בפסוקה גמורה), רואין אצלם שזהירים במצוות הרבה יותר מצדיקים אחרים. וזוהי אחת מן המעלות שיש לאחד שעבר עבירות, שעכשיו יש בידו לעשות תשובה ושיהיה יותר מצדיק גמור וכשיוצא בחילא סגי יש לו תשוקה יותר מהצדיק גמור ומגיע למקומות שאין הצדיק גמור יכול להגיע. ועל תשובה מאהבה רבה זו אמרו שזדונות נעשו לו כזכיות ולמה יהיו כזכויות הואיל ועל ידי זה בא לאהבה רבה זו פי׳ שעפ״י האמור שמעלת הבעל תשובה היא למעלה מזה של צדיק גמור כיון שיוצא בחילא סגי. והנה, מה היה הגורם לעליה זו? הלא החטא שעשה, והעבירה גרמה לו להשיג השגות אלו, נמצא שהעבירות עצמם נתהפכו לטוב, שעל ידם בא הטוב אל האדם, כי בלא עבירה אין שייך תשובה וכל הבא עמה, ונמצא שהעבירה היא זכות באמת וכמצוה יחשב.

ביאורים וציונים

דיוריה עמהון, הה״ד (שמות כה ח) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, ושמענא מאבוך, דהכא סתים טעמא דתפילין בהאי קריבין לגבי קב״ה, מה דלא הוה הכי אפילו לצדיקים גמורים, דאתקריבו גבי קב״ה בכמה שנין, אברהם לאל באינון יומין עלאין עד דהוה סיב כמה דאתמר, וכן דוד דכתיב (מ״א א א) והמלך דוד זקן בא בימים, אבל מאריה דתשובה מיד עאל ואתדבק ביה בקב״ה. רבי יוסי אמר, תנינן אתר דמאריהון דתשובה קיימי ביה בההוא עלמא, צדיקים גמורים לית לון רשו לקיימא ביה, בגין דאינון קריבין למלכא יתיר מכלהו ואינון משכי עלייהו ברעותא דלבא יתיר, ובחילא סגיא לאתקרבא למלכא.

ובספר הזכות (מהחידושי הרי״ם) דף ס״א וז״ל גם במדרש מי יתן כו׳ לא אחד יחידו של עולם שממקום היחוד בא הטהרה כו׳ מה שהשם יתברך ברא והוציא טהור מטמא נתגלה שאין קיום לשום דבר המנגד להקדושה, רק כמו שמדד לו השם יתברך שיוכל להתנגד כדי שיהיה יתרון להאור מן החושך, וזה במקום שבעלי תשובה עומדים דמשכין עלייהו בחילא סגי, כן כתוב בזוהר הקדוש, ומאותו היתרון בא קיום החושך. וזהו והנה טוב מאוד

וע״ד משל שהיה תבשיל מר ונותן לתוכו קצת צוקער הרי ימתק הכל ואף החלק המר יאכל כחלק מן המאכל שהמרירות שבו נמתקת, ונעשה טוב וחלק ממאכל הנאכל, ואדרבא, עכשיו המרירות מוספת טעם טוב בהמאכל, כך גם כאן שהעבירה שעשה נעשית הסיבה והמרכבה לתשובתו ונתהפך עד שהעבירה עצמה נעשתה לזכות.

וכתב השפת אמת[נו] שזהו הטעם שאמרו במס׳ יומא (דף פה.) על אחד שאומר אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה, כי שם הוא ההיפך שהתשובה נעשית הסיבה והמרכבה שעל ידה יעשה עבירה, ואם לא היתה התשובה לא היה עושה העבירה, נמצא שהתשובה גרמה העבירה, ואדרבה, התשובה נעשית חלק מהעבירה, ולכן אין מספיקין.

ויותר מזה כתוב בחובת הלבבות ששייך שאדם יעשה עבירה ויחשב לו למצוה גדולה ושייך שאדם אחר יעשה מצוה גדולה ויחשב לו כעבירה חמורה, כגון אדם שעבר עבירה ואחר כך הרגיש בחומר הדבר שעשה ואיך שמעשה זה שפל וגרוע, ומתוך המרירות הגדולה שבאה מזה הוא מתיישב בדעתו שמכאן ואילך יתחזק בעבודת ה׳ בכל כחו ובכל תוקפו, הרי נמצא שעבירה זו היא מה שגרמה שיתחזק הרבה יותר ויותר ממה שהיה ויתכן שכל הצלחת חייו יצא מעבירה זו שעשה. ואז

ביאורים וציונים

שדרשו זה כו׳ והוא יותר מטוב סתם מה שניכר יתרון הטוב.

נו. **ובשפת אמת** פרשת תולדות שנת [תרל״ג] וז״ל ענין יעקב שלקח הברכות במרמה והוטב בעיני הש״י יש ללמוד מזה כי כדי להשיג האמת באמת רשאין לעשות ע״י ערמה. כמ״ש רז״ל הוי ערום ביראה. פירש״י ז״ל להערים בכל מיני ערמה לירא בוראו. כיון שעיקר הרצון לבוא להאמת אינו בכלל שקר ואדרבא זה תיקון השקר. כדמצינו אחטא ואשוב אין מספיקין כו׳. והטעם שע״י התשובה חטא ע״ש. כן להיפוך. שמערים כדי לבא להאמת. כיון שע״י השקר בא להאמת מתקן השקר כנ״ל. ובוודאי בעוה״ז שנק׳ עלמא דשיקרא הי׳ כוונת הקב״ה לבוא להאמת ע״ז דוקא. וע״י נקודה אמיתית שבלב אדם יוכל לעמוד נגד חבילות של שקר. כי שקר אין לו רגלים ואין לו קיום באמת. לכך נקודה אמת מבטל הרבה שקר. וז״ש ניצוץ א׳ יוצא כו׳ ושורף כו׳ בפ׳ וישב.

ובשפת אמת לשבת תשובה שנת [תרל״ח] וז״ל איתא האומר אחטא ואשוב אין מספיקין בידו כו׳. הטעם כיון שקלקל ע״י התשובה לכן אין מספיקין בידו. ויש ללמוד מזה ג״כ למי ששב בתשובה על ידי יראת חטא שירא פן יכשילהו היצה״ר שנית. נמצא ע״י החטא שב בתשובה. אין מספיקין בידו לחטוא ומצילין אותו מן החטא כנ״ל.

ובשפת אמת לשבת תשובה שנת [תרנ״א] וז״ל בפסוק יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו. דאיתא במשנה האומר אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה. והטעם כיון שבתשובה עצמו חטא ועי״ז דרך התשובה נתרחק ממנו. ומדה טובה מרובה וא״כ מי שחוטא בשגגה ובמחשבות זרות שסופן להביא לזדונות ועבירות בפועל. ואם מתעורר בתשובה על כל אלה. כדי שלא לבוא לעבירות. וז״ש איש און מחשבותיו שעדיין לא חטא וע״י פחד החטא שב מקודם. מצילין אותו מן החטא. שהרי החטא גרם לו התשובה ותיקון מחשבותיו לכן נתרחק מן החטא.

העבירה עצמה נעשית למצוה ובאופן כזה אינו צריך לתשובה החמורה של תשובה מאהבה וכו׳ שהזכיר הבעל התניא כאן, אלא שבאופן הנ״ל שמהעבירה בא למצוה כזו, נעשה מהעבירה מצוה וזהו הדבר הכי טוב שעשה בכל חייו וזה גרם לו את כל הטוב, וזהו מעצות השי״ת שהאדם יזכה לתיקונו ויטהר מעוונותיו.

ובהיפך, במקום שעשה מצוה ואח״כ יחשוב בדעתו הרי עשיתי מצוה כה גדולה ומחמת זה הוא מתגאה והרגשי ישות מתגברים בו, וידוע שאין השכינה שורה על בעל גאוה[נז], כי אף שכתוב השוכן אתם בתוך טומאותם ודרשינן שאפילו אחד שעושה עבירות מכל מקום הקב״ה משרה שכינתו עליו, מכל מקום על הבעל גאוה לא, שאצלו אמרו אין אני והוא יכולים לדור בדירה אחת[נח] וממילא הולך ומתקלקל, ומה גרם לכל זה הלא מה שעשה מצוה זו.

הבני יששכר מבאר מה שכתוב (קיט, ט) במה יזכה נער את ארחו, לשמור כדבריך בכל לבי דרשתיך וגו׳ מה שתמוה מה זה שרואים לפעמים בחורים שבקטנותם היו טובים ומתנהגים כשורה מתוך יראת שמים וכו׳ ורואין שפתאום אבד חשקם לתורה ולעבודה עד שח״ו יכולים לעזוב דרכם, ומה גרם לרעה הזאת.

ביאורים וציונים

נז. מסכת סוטה דף ה. אמר רב חסדא ואיתימא מר עוקבא כל אדם שיש בו גסות הרוח אמר הקדוש ברוך הוא אין אני והוא יכולין לדור בעולם שנא׳ מלשני בסתר רעהו אותו אצמית גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל אל תקרי אותו אלא אתו לא אוכל.

נח. בספר ישמח משה פרשת ואתחנן דף קא: וז״ל והנה איתא גבוה נאמר על החשיבות, ועל ההרים הרמים (ישעיה ב יד), פרשו (תנחומא בשלח סי׳ י״ב) שהוא משל על בעלי הגאוה. והנה אמרו בסנהדרין (דף צ״ח.) אי בטלו יהירי בטלה אמגושי. נ״ל על פי המבואר בזוהר הק׳ (דהיינו) (חיבי) דמשרה שכינתו ית׳, מתבטל תיכף רוח הטומאה באותו מקום. והנה מזה מובן דעל ידי זה יעביר רוח הטומאה, דיתגלה כבוד ה׳ בכל מקום, והבן. והנה השראת שכינה תולה בביטול הגאוה, כאמרם בסוטה (דף ה׳ [ע״א]) כל המתגאה כו׳, אומר הקב״ה אין אני והוא יכולין לדור בעולם. והיינו אי בטלו יהירי והוי השראת שכינה, יתבטל רוח הטומאה ובטלו אמגושי שהוא מכוחות הטומאה, והבן. ועל פי זה מבואר (ישעיה מ ג) כל גיא, ר״ל כל המקומות שהם בתכלית השפלות שהוא מעון הסט״א, ינשא כשיתגלה כבוד ה׳ בכל מקום, ולמה וכל הר וגבוה ישפלו, שהגאוה יתבטל, והבן.

ובספר ערבי נחל בדרוש לפרשת שלח, וז״ל ונקדים עוד, כי הפסוק אומר (תהילים קטו, טז) השמים שמים לה׳ והארץ נתן לבני אדם, ולפעמים נאמר (ישעיה ו׳, ג) מלא כל הארץ כבודו. אלא הענין כמשרז״ל שכשהרבה רשעים בעולם מסלקים מרכבת השכינה למעלה, והוא כי המתגאה אמר הקב״ה אין אני והוא יכולים לדור במחיצה אחת, ולכן כשגאים רבים בעולם מרכבת השכינה מסתלקת, והשגחתו של הש״י בזה העולם הוא רק מעט מזעיר כדי חיונו של העולם, והוא רק בבחינת רגלים, דהיינו שאין מושפע ומושגח זה העולם מלמעלה רק בבחינת מדרגה תחתונה, ולזה ארז״ל (ברכות מ״ג ע״ב) כל ההולך בקומה זקופה כאלו דוחק רגלי השכינה, ר״ל כי כסא השכינה נסתלק למעלה על ידו ולא נשאר בזה העולם רק בחינת רגלים מהקדושה, וגם בחינה זו קשה עלי לסבול גאוותו וגאונו של זה, כי הקדושה והגאות הם ב׳ הפכים, ולכן דוחק רגלי השכינה וכנ״ל והבן:

ואמר שזה נעשה ממה שאביהם האכילם גזל ונבלע הרע של קליפת גזל אצל הבן ומזה נתקלקל. והבני יששכר[נט] כתב איסור גזילה על זמנו, שאז לא היו נסיונות קשים כל כך בענייני כשרות המאכלים שהיו רבנים תקיפים על הכפרים שלהם לפקח על הכשרות וגם כי היה קל יותר מכמה טעמים, שאז לא היה הייצור באופן של כמות גדולה כמו היום, וגם שלא היו כל כך מרכיבים שונים בתוך כל מאכל, וממילא לא היה מצוי איסור באכילה כי אם בגזל, אבל כהיום שנתרבו ונתגדלו מכשולות הקשורים בהמאכלים הנמצאים בינינו, וכמעט מן הנמנע מליכשל בזה ה׳

ביאורים וציונים

נט. בספר אגרא דפרקא אות קכ״ו וז״ל אמר כבוד אדמו״ר הרב הקדוש מהרמ״מ על מה שהוא מן התימה שאנחנו רואין כמה פעמים הילדים בקטנותם הולכים לבית רבם ומתמידים בלמוד תורתם ומתפללים בכוונה ועונים איש״ר ותמן ומיישרים אורחותם ואח״כ כשמתגלים מתהפכים ח״ו במדות גרועות ומבטלים התורה והתפלה וכיוצא ומאין יתהווה זה הרי התורה שלמדו בקטנותם והוא הבל שאין בו חטא הי׳ מהראוי שתעמוד למשען להם ויוסיפו אומץ בנפשותם כי מצוה גוררת מצוה ואמר הוא ז״ל שהוא על שאבותיהם האכילו אותם ממזון גזל שסיגלו ע״י מו״ו שאינו באמונה ונתפטמו באיסורים ושב להם לבשר מבשרם ועי״ז נולדים תאוות ומדות גרועות והביא ראי׳ מזפק העוף על שנהנה מן הגזל לא נתקרב לגבי המזבח כי לא לרצון יהי׳ והגם שהעוף לא נצטווה הנה הש״י שונא החמס עכ״ד והנה אעפי״כ אין טענה לאדם לפטור מן הדין באומרו שאבותיו גרמו לו לחטוא כי כאשר יתגדל וישים כל לבו לאל אמונה הש״י יעזרהו להתם כל חלאה ולא יאונ׳ אליו כל און ואברהם אבינו יוכיח שנולד מטפת תרח ונתגדל אצלו וכאשר שם לבו אל ה׳ והש״י מצא את לבבו נאמן אמר לו לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך וזה יש לפרש מה שאמר דוד במה יזכה נער את ארחו לשמור כדבריך בכל לבי דרשתיך וכו׳ והנה הדברים אינם מקושרים וגם התחיל במה יזכה נער וכו׳ הנה על כל נערי בני ישראל ידבר וסיים בשבחו לבד שאמר בכל לבי דרשתיך וכו׳ אך הוא שאמר במה יזכה נער את ארחו וכו׳ כי הגם שהוא הולך בנערותו בדרך ובאורח סלולה עכ״ז יש לחוש בגדלותו על שנתפטם מאבותיו באיסורים. וזה תביאהו להעדר השמירה ח״ו הנה אמר זה על כלל העולם כי באם יאמר על עצמו במה אזכה את ארחי וכו׳ הנה חש לכבוד אביו ישי הצדיק שנראה שחושדו שהאכילו באיסור ע״כ אמר הדבר הזה רק על כלל בני אדם אבל התיקון לזה אמר על עצמו בכל לבי דרשתיך וכו׳ בלי הפסק אמונת אומן בכל רגע וממנו ילמדו ק״ו שאר בני אדם אם דוד בן ישי הצדיק חש לזה מה יעשו בני אזובי קיר המלאים עון ומרמה אשר צריך להתחזק באמונה בכל לב בכדי שלא יבוא לידי איסורין ח״ו מחמת שנתפטמו מאבותיהם באיסור הנאה אזי צריכין מאד אשר עיניהם לנכח יביטו ויבקשו אל י״י לתוספת שמירה יתירה ומעולה והשם הטוב הבוחן לבות וכליות יעזרם ברחמיו הבן הדבר.

סייעתא לדברינו הנ״ל שבזכות אמונה בלב שלם ניצול האדם ממדות רעות הנטבעים בנפשו בחומריותו ע״י שנתפטם באיסור והוא דאמרי רז״ל בזכות אמונה נגאלו אבותינו ממצרים דכתיב ויאמן העם ואמרו בזהר בפסוק אל תלחם את לחם רע עין דאלמלי לא הוי טעמו ישראל נהמא דמצראי לא הוי באים לידי שעבוד והנה ע״י שטעמו מלחמם קנו לעצמם איכות החומריות ומדות רעות ובזכות אמונה נגלו ממצרים אשר בשר חמורים בשרם הרי לפניך מבואר כמ״ש.

ועיין עוד בספר אמונת עתיך ח״ב דף קמ״ח

ירחם, ולכן יש ליזהר בזה מאד כי ממאכלות אסורות יכול להתהפך מטוב לרע ולאבד החשק לתורה ח"ו.

וממשיך הבני יששכר שמהו העצה לזה, וזוהי שאלת הפסוק בבחור שאינו אשם, במה יזכה נער את ארחו, פי' במה יזכה מלשון שמן זית זך, האיך יטהר עצמו מהא שאכל את ארחו - שהיה בו איסורים של גזל, או שאר דינים האוסרים במאכלים. המענה הוא בכל לבי דרשתיך, וכמ"ש הבעל התניא שיעשה תשובה מאהבה, וידרוש את ה' לחפש עצות להרבות חשקו ותשוקתו לתורה ובצמאון לה', ובזה ישרש ויעקר את הרע ממקומו ויעלהו למעלה ויפליט את כל הרע שנבלע בתוכו אפילו ממאכל אסור מג' קליפות הטמאות. ומוסיף כאן הבני יששכר חידוש והמתקה. ואם אין לו חשק אף לזה דהיינו לעורר חשקו, אז לפחות יחפש עצות שירצה לרצות רעוא דרעוין, רצון שיהא לו רצון ואם זה בא מעומקא דלבא כחו רב לעקור את כל הרע עם שורשם.

וביאורו הוא כנ"ל, שנעשה לו דוגמא של לעתיד, וממשיך שאור של לעתיד יזרח אף בזמן הזה בתוך החושך ומתקיים אצלו מש"כ ואת רוח הטומאה אעביר על ג' קליפות הטמאות. כי בכל זמן הגלות הם"א גונבת כחות נפלאים מהקדושה, מנשמות ישראליות, ובתשובה חוזרות לשורשם[ס]. וביאר השפת אמת[סא]

ביאורים וציונים

ס. בספר **נועם אלימלך** פרשת יתרו ד"ה בחודש השלישי וז"ל, וזה שאמר משה רבינו עליו השלום ה' ילחם לכם פירוש הניצוץ הקדוש שבהם שהוא חלק אלקי הוא הנלחם בכם. ואתם תחרישון פירוש לשון חרישה ועבודה דהיינו שתראו לעבוד בכדי שתקחו הניצוצי קדושות שבהם וממילא יפלו וזהו כל עבודתינו להוציא הניצוצות הקדושות מהחיצונים וממילא הם נופלים והשכינה מתעלה שזהו גלות השכינה שהיא עמנו בצרה בגלות המר הזה ועומדות ומצפה שיתעלו ויוגבהו כל הניצוצות הקדושות ואז יהיה גאולת ישראל במהרה וזה היה גם כן גאולת מצרים שהוציאו הניצוצות הקדושות ממצרים ונגאלו. והנה אנו אומרים פסוקי דזמרה קודם התפילה הוא גם כן כונה הזאת דהיינו לזמר עריצים החיצונים להוציא הניצוצי קדושות וזה נקרא מסמך גאולה לתפילה. וזהו הטוב בעיניך עשיתי רוצה לומר מה שטוב בעיניך דהיינו בעיני השכינה שהיא מתאוה ומסתכלת בעיניה תמיד על הניצוצי קדושות שיוגבהו.

ובספר **מאור עינים** פרשת ואתחנן וז"ל הענין הוא דנודע סוד הגלות שנתפזרו ישראל בין האומות בארבע כנפות הארץ הוא לברר ניצוצות שנפלו בין האומות בקליפות.

ובספר **פרי צדיק** פרשת ויגש אות י"ב וז"ל דהנה כל עניני גליות ישראל להוציא הניצוצין קדישין ששקוע בקליפה בסוד ואתה מחיה את כולם.

סא. **בשפת אמת** פרשת משפטים שנת תרל"ה וז"ל בודאי יכולין ללמוד מאלה המשפטים דרכים הצריכין לעבודת הבורא ית'. ודין שומרים כי יתן כו' כסף או כלים כו' אם ימצא הגנב ישלם שנים כו' אם לא שלח ידו כו'. כי הקב"ה נותן לאדם כלים לשמור. כסף הוא הרצון והחשק. וגם בריאת האדם עצמו שהוא כלי לעבודתו ית' וצריך שמירה. והיצה"ר גונב העיקר. ואם האדם ניצול ממנו יש לו יתרון כי הגנב משלם כפל. והעצה היעוצה לאדם הוא הרחקת התענוגים כי אם שולח יד נתחייב באונסין. ובגמ' השומר שאמר הריני משלם קונה הכפל לכשתגנב ותרצה ותשלמיני כו' ע"ש פי' אף שחטא האדם אם נותן לבו לשוב להשי"ת ברצון

שזהו הסוד הטמון בדין גנב שצריך לשלם תשלומי כפל, שכתיב (שמות כב, ו) כי יתן איש אל רעהו, פי' כשהקב"ה איש המלחמה יתן לרעהו - כלל ישראל, כסף פי' חשק, או כלים לשמור - שאר הכלים שיוכל לשמור התורה ולעבוד את ה', וגונב מבית האיש - שיבא השטן ויגנוב מכחותיו, אז הדין הוא, שכשיעשה תשובה יקבל תשלומי כפל - שמקבל עוד יותר, לא רק מה שגזל אלא שמקבל גם חלק מהם"א, שהגנב מוסיף חלק גם משלו ע"ד מש"כ (מיוכ יפ, ו) וכפלים לתושיה, שחלק מהם"א נעשה מצוה, שמתהפך אף חלק מן הרע הגמור.

והנה בימות המשיח כל אחד מישראל יעשה לבעל תשובה, ולכן בזמננו שהננו מתקרבים לימות המשיח, כבר מתחילה ההארה של ימות המשיח להאיר וכמו כשיש יום מעונן ביותר ויורדים טיפות מועטות של גשם אז בידוע שהולך להיות גשם הרבה ביום המחרת, כך בהיום כבר התחילו לירד טיפות קטנות מהגשם הגדול של ימות המשיח, ורואין באופן רחב מאד ההתעוררות של בעלי תשובה ונשמות ישראל שהיו רחוקים אף מעיקרי היהדות הפשוטים, שחוזרים בתשובה ורואין מהם שחוזרים כ"כ לדרך הישר עד שזהירים במצוות ודבקים בתורה הרבה יותר מהיהודים שנולדו בתוך סביבה חרדית ובפרט המסירות נפש שהם מוסרים על קיום התורה ומצוותיה, ורואים אצלם גבורה מיוחדת שעוזבים משפחתם ועסקם ושאר תאוות האסורים שהיו דבקים בהם, וכל זה רק כדי לבוא בצל כנפי השכינה. וביותר רואים את זה בארץ ישראל והוא מהארת ימות המשיח שממשמשין ובאין.

ובאמת בגמ' (כתובות דף ע"ה.)[סב] איתא שחד מינייהו עדיף כתרי מינן, שאחד מבני ארץ ישראל הוי כמו שנים מחוץ לארץ, שיש לאותם שבארץ ישראל נשמות גדולות ביותר שמקורם בשם הוי"ה, מה שאין כן בני חוץ לארץ הוי נשמתם בשם אלוקים, וממשכת הגמ', אבל חד מינן כד סליק להתם הוי כתרי מינייהו. שאחד שעולה מחוץ לארץ ועוזב את מה שיש לו בחוץ לארץ ועולה לארץ ישראל הוא בגדר הבעל תשובה שמגיע למקומות גבוהים והוא פי שנים מאותם שהיו מארץ ישראל. ובאמת בין גדולי ארץ ישראל הרי דבר זה בולט שכמעט כל הגדולי רבנים וראשי הישיבות שבארץ ישראל אינם ילידי ארץ ישראל כי אם מחוץ לארץ.

אבל תשובה שלא מאהבה זו, אף שהיא תשובה נכונה וה' יסלח לו מכל מקום לא נעשו לו כזכיות ואין עולים

ביאורים וציונים

שלם. אף כי באמת חייב הוא. עכ"ז בא עוד למעלה ע"י החטא ומקנה לו הכפל והוא ענין מעלת בעל תשובה. שזדונות נעשין לו כזכיות כנ"ל.

סב. בגמרא כתובות דף עה., א"ר מיישא בר בריה דר' יהושע בן לוי אחד הנולד בה ואחד המצפה לראותה אמר אביי וחד מינייהו עדיף כתרי מינן אמר רבא וחד מינן כי סליק להתם עדיף כתרי מינייהו דהא רבי ירמיה דכי הוה הכא לא הוה ידע מאי קאמרי רבנן כי סליק להתם קרי לן בבלאי טפשאי.

מהקליפה לגמרי עד עת קץ שיבולע המות לנצח.

שאם אין התשובה מאהבה אז אף שהוי תשובה, וכל העושה תשובה הוי כמו צדיק גמור, כמבואר בכ״מ[סג], מכל מקום אין החטא עולה לו בגדר זכות, רק שנמתק במקצת וניטל חומרו ממנו, אבל מכל מקום רושם ממנו נשאר ואין לו עליה עד שיבוא עת קץ שיבולע המות לנצח וכל אחד מישראל יעשה תשובה מאהבה וממילא יהא לו עלייה.

אחר שכתב שכדי להעלות דברים אסורים צריך תשובה גדולה מאהבה רבה שעל ידי זה ימשיך על עצמו מזמן התיקון, ובאמת הוי זה תשובה קשה מאוד ועל זה יוצא כותב הבעל התניא שיש לזה יוצא מן הכלל. אך החיות שבטפות זרע שיצאו ממנו לבטלה אף שירדה ונכללה בשלש קליפות הטמאות הרי זו עולה משם בתשובה נבונה אף שאינה תשובה מאהבה רבה, רק סגי בתשובה "נבונה" שפירושו שהוא מתחרט באמת על העבר ומקבל שלא יעשהו בהעתיד ובנוסף לזה צריך ובכוונה עצומה בקריאת שמע שעל המטה בנודע מהאריז״ל. כאן בא לבאר ענין התשובה בחטא אחד שאין תשובתו כדרך שאר החטאים, והוא ענין מוציא זרע לבטלה שעל זה איתא בשולחן ערוך אבן העזר סימן כ״ג[סד] שהיא העבירה הכי חמורה בתורה ואין גרוע ממנה, ולשון זה שנקט המחבר באיסור זה, נזכר בשו״ע בשני מקומות, אחד כאן, ובדיני מילה[סה] כתב שמילה היא המצוה הכי חשובה בתורה, והביאור הוא כי כמו שהאיסור של פגם הברית הוא הכי חמור וממילא המצוה של מצות ברית מילה שהוא התיקון לברית הוא המצוה הכי חשובה שבתורה.

והנה, אם נניח שהיא האיסור הכי חמורה א״כ הסברא נותנת שתשובתו גם כן תהיה חמורה יותר משאר איסורים, ושלא יהיה לה עליה כי אם בתשובה

ביאורים וציונים

סג. **בחתם סופר** מי שהרשיע אין הוא צריך שום דבר ושום תקנה להיות צדיק גמור, כי מיד ברגע שמקבל עליו להטיב דרכיו הרי הוא צדיק גמור, אלא שהקב״ה אינו מוותר על העבירות שעבר, וברצון תליא אם רוצה לסגף עצמו כדי להפטר מעונש שמים טוב לו, ואם לאו ימורקו עונותיו במשפטי ה׳, אבל לעלם הוא צדיק גמור ברגע כמימרא, לכן על שאלתו אודות תיקוני תשובה למי שבעל נדה וכן למי שבעל נכרית, אהובי עיקר התשובה אינה אלא עזיבת החטא וחרטה בלב ווידוי בפה ואז הוא מיד בעל תשובה גמור וצדיק, והסיגופים הוא כדי להצילו מעונש על מה שעבר, ואם אינו רוצה להתענות ולקבל סיגופים על עצמו ייסרהו הקב״ה כדי לכפר על עונותיו, והרוצה לפטור מיסורי שמים מסגף עצמו בסיגופים ונפטר. (מובא בליקוט דעת ח״ס ח״א דף רל״א, מבוסס על דברי החת״ס בתשובות או״ח קע״ג וקע״ה, ובחידושיו מס׳ שבת דף לא:).

סד. שו״ע אבן העזר סימן כ״ג וז״ל אסור להוציא שכבת זרע לבטלה ועון זה חמור מכל עבירות שבתורה.

סה. שו״ע יורה דעה סימן ר״ס וז״ל מצות עשה לאב למול את בנו וגדולה מצוה זו משאר מצות עשה.

מאהבה רבה כנ״ל, אמנם כאן מחדש לנו הבעל התניא שאינו כן ואדרבה תשובתו קלה וא״צ תשובה גדולה מאהבה רק סגי בתשובה נכונה ויתבאר למה הוא כן באמת.

ומקודם נקדים הא שמצינו חידוש כבר בספרי הקדמונים[סו] וכבר מובא גם בבאר היטב[סז] אודות סגולת ימי שובבים שהם ששת השבועות שקוראים בהם פרשיות שמות וארא וכו׳ עד משפטים, שהן מסוגלות ביותר לתקן ענין החטאים הקשורים בפגם הברית ונוח אז לתקנם[סח]. ובאריה״ק ביאר הטעם[סט] שבשבועות אלו הננו קוראים את הסדרות של יציאת מצרים ומתן תורה שמתחיל בתיאור כלל

ביאורים וציונים

סו. **בכתבי הרמ״ע מפאנו** מאמר תקוני תשובה פרק ט״ז וז״ל וכונת המ׳ יום של ו׳ שבועות מפרשיות שובבי״ם היא להעלות הבנים שובבים דהיינו טפין דאזדריקו למגנא שישובו אל התקון בזכות ד׳ יודין של שם ע״ב חלק א׳ בכל יום עיין למעלה פ״ד. ונתיחדו ימי קריאת הפרשיות הללו לתקון זה שבהן גלות מצרים ומרירות השעבוד והגאולה ומתן תורה והדינין שהוא סדר המרוץ הזכוך מראש ועד סוף וישלמו המ׳ יום בפרשת תרומה שהיא הקמת המשכן עילא ותתא בתוקף התשובה:

ובספר השל״ה הקדוש על ספר שמות בחלק על שובבי״ם ת״ת וז״ל ועל אלה ארבע שהן שמונה, הן שמונה פרשיות של שובבי״ם ת״ת. פרשה שמות מענין גלויות וסיגופים של ישראל, וימררו את חייהם וגו׳ (שמות א, יד), וכל עבודה הקשה וגו׳ היה למירוק וזיכוך, והיא התשובה הנגלית כמו שנבאר. פרשת וארא שם יתבאר התשובה שהיא בלב שלם שהיא מדת אמת כמו שנבאר. פרשת בא שם תתבאר ענין העבודה. פרשת בשלח שם תתבאר ענין התפלה. פרשת יתרו שם מתן תורה. פרשת משפטים שם מתן הדינין. פרשת תרומה שם נדבת הלב הנכלל בצדקה. פרשת תצוה בעשיית בגדי כהונה לאהרן איש חסיד, שם יתבאר גמילות חסד. וסימנא מילתא, כי אלו התיבות של שובבי״ם ת״ת, רומזים לארבע חומות תשובה תפילה צדקה תורה, כי שובבים רמז לשובו בנים שובבים, ובמה, בתיבת ת״ת, ראשי תיבות ת׳שובה ת׳פילה, וגם ראשי תיבות ת׳למוד ת׳ורה, וגם תיבת ת״ת הוא לשון נתינה רומזו לצדקה:

סז. **בבאר היטב** סימן תרפ״ה ס״ק ב׳ וז״ל וכתב האר״י ז״ל בפ׳ התורה שימים אלו מסוגלים לתקן עון קרי יותר מכל השנה להמתענים בהן לכן מתחיל מפ׳ שמות שאז התחיל השעבוד שנתקן הקרי דאדה״ר ונגמר בפרשת כי תקנה עבד עברי ע״ש.

סח. **בספר ישמח ישראל** פרשת שמות ד״ה ובבעה״ט איתא ״ואלה ״שמות ״בני ״ישראל ״הבאים ר״ת ושבי׳, וזה ושב ד׳ אלקיך את שבותך ורחמיך ושב וקבצך (דברים ל׳, ג׳), וקבוץ היינו נדחי ישראל כנודע, וזהו ושב יו״ד ה״א שהוא חכמה ובינה, שהחטא המר ר״ל נוגע במקום גבוה והוא חכמה דאיהו מוחא, וז״ש בזוה״ק (ח״א ס״ב ע״ש) שאין מועיל לזה ח״ו תשובה, כי תשובה נוגע רק עד מדת בינה, בינה ליבא כנודע, אך ידוע שאין לך דבר העומד בפני תשובה, והקב״ה החפץ בעמו ישראל חושב תמיד לעזרתינו למען לא ידח ממנו נדח מסובב סיבות ועצות, ולפעמים ע״י הזמן בחי׳ שנה מעש״ן מעורר להם אור שיוכלו לשוב בתשובה, והנה זה הזמן שובבי״ם מועיל לתיקון חטא זה כנודע, והוא כי זה הזמן הוא זמן הנמוך מכל השנה כנודע, כי חדשי טבת ושבט ימים נמוכים הם, וכן קריאת הפרשיות מהזמנים האלו הנ״ל מרומזים איך שהיו ישראל בתכלית הירידה ואח״כ ועלה מן הארץ כמבואר במד״ר (א׳,י״ג), וע״כ מסוגל זמן זה לזה החטא, שאף לזה החטא שנעשה החוטא ירוד

ביאורים וציונים

בירידה התחתונה ר"ל מועיל תשובה בזמן הזה, שהוא מורה לנו שאף בעת הירידה הגדולה יש תיקון כי במצרים אף שהיו משוקעים במ"ט שערי טומאה כנודע, עכ"ז קושי השעבוד השלים המנין, והירידה הי' לצורך עלי', וכן מה שהיו משוקעים במ"ט שערי טומאה הי' סיבה למהר לגאלם ולהעלות הניצוצין שנפלו לשבירה כמו"ש בסה"ק, וזה מורה לנו שאין להתיאש, כמו"ש (תהלים קי"ב, ד) זרח בחושך אור לישרים, שע"י החושך נעשה אור.

סט. **בשער רוח הקודש** תיקון כז ענין השובבי"ם הנודעים. ר"ל שיש מנהג קדום בכל ישראל, להתענות מ' יום רצופים, שיש מן יום הראשון של פרשת שמות, עד פרשת תרומה, וקצת מן תצוה, ונתנו סימן בהם, שובו בנים שובבים, ר"ת: ש'מות ו'ארא ב'א ב'שלח י'תרו מ'שפטים. והנה עיקר התענית בהם במ' ימים אלו, לא נתקנו אלא על עון הקרי, יותר מכל ימות השנה, וטעם הדבר יתבאר לן ממה שביארנו בענין גלות מצרים, בחומר ובלבנים מה ענינו, ושם נתבאר, כי אותם שנשתעבדו בגלות מצרים, היו אותם הניצוצות של הנשמות שיצאו מדה"ר, באותם ק"ל שנה שפירש מן אשתו והיה מוליד שדין ורוחין ע"י טפות קרי. וכל אלו נתקנו בגלות מצרים ההוא, ולכן בזמן הפרישות אלו, יש בהם סגולה לקבל תשובת האדם, המתענה בהם על עון הקרי. ולכן הם מתחילים מן פרשת שמות, מפני שאז בפרשה ההוא, היה התחלת השעבוד, ומסתיימים בפרשת משפטים, לטעם שנתבאר שם ג"כ, בענין סמיכות כי תקנה עבד עברי אל מתן תורה, כי אז נגמרו אותם הניצוצות להתקן בענין כי תקנה עבד עברי (שמות כ"א) וע"ש.

גם דע, כי עיקר אלו התעניות נתקנו בימים אלו, לכפר על עון שכבת זרע לבטלה, שעליהם כתיב שוחטי הילדים וגו'.

בספר **צדקת הצדיק** (לרבי צדוק הכהן) **אות קע"ד** וז"ל ע"י קלקול ופגם הברית נעלם אור תורה ח"ו כמ"ש אור זרוע לצדיק דייקא וכתיב תורה אור, וכן מכת חושך למצרים היא מכה הט' כנודע דבכל מקום מספר י' רומז לקומה שלימה והט' נגד אות ברית קודש. שבמצרים זה לעומת זה הם שטופי זמה הי' להם חשך ולכל בנ"י אור במושבותם דעמך כולם צדיקים. וגלות מצרים הי' לתקן קלקול הברית כמ"ש במק"א על מה שנתגלגל הגלות ע"י מכירת יוסף ולכך אחר יציאת מצרים שתיקנו הברית בקושי השעבוד זכו לאור תורה. ולכך פ' שובבי"ם מתחלת גלות מצרים עד אחר מ"ת מיוחד לתיקון הברית. והוא בחודש שבט שנברא באות הצדי"ק כמ"ש בס' יצירה [וט' מתחלף בצ' בארמי לרוב כמ"ש בהגהות הערוך והוא כטעם אמרו צדיק כי טוב. דהפוגם נקרא רע כדאי' בזוהר] ואמרי' בשבת (עז:) דכך הוא סדר ברייתו של עולם ברישא חשוכא והדר נהורא בודאי מאחר שבדברים הטבעיים יסד הש"י כך ודאי כך הוא עיקר הרצון וכמ"ש מקום שבע"ת עומדים כו' הגם דחלילה לומר אחטא ואשוב ולעשות כן בבחירתו משום דאין מספיקין. מ"מ מעצמו נעשה כן דאין אדם צדיק בארץ וגו' אפי' יוסף הצדיק אד"ל (סוטה לו:) דיצאו י' טפין ע"פ ויפוזו וגו' ואפי' ישי אבי דוד שמת בעטיו של נחש אד"ל (מ"ר ר"פ תזריע) בעוון מלא כו'. וכן יסוד בנין בית דוד ומשיח בפרץ הי' מקודם ער ואונן חשוכא. וכך הוא הסדר והעם ההולכים בחשך ראו אור גדול מופלג ממי שאינו הולך בחושך. ובכל מקום חושך דכתוב היינו חשכות מאור תורה ולא בצרות עוה"ז לבד. וכן אין אדם עומד על ד"ת אא"כ נכשל הוא ע"י חושך זה שהוא עטיו של נחש דעשו הרשע שפגע בכך ירך יעקב כנודע. ותיכף כשהגיע ח"ו לכך ושב ורפא יקו לאור כההוא דמטא זרזפא דמיא אריש' אמר כו' מאשפות ירים אביון (יומא פז:).

ובספר **קומץ המנחה** (לרבי צדוק הכהן) **חלק ב' אות ע"ט** ד"ה ולכן וז"ל ולכן כתב האריז"ל שפ' שובבי"ם הם עת לתיקון הברית שהם תורה (כי מפ' תרומה והלאה ההתחלה לעבודה וכידוע שסוף כל מדרגה התחלה למדרגה שלאחרי' וכבר ביארתי במק"א כי סוף נקרא כך"ד משעבר רוב אותו דבר ושובבי"ם הם הרוב מי"א פרשיות שבס' שמות) והוא

ישראל במצרים, בערות הארץ, וירדו עד למ"ט שערי טומאה ואיך שיצאו משם עד שביום החמישים מיציאת מצרים קבלו את התורה ופסקה זוהמתם. וזה מסתיים בפרשת משפטים בנעשה ונשמע. ובשבועות אלו בא הנביא ומכריז שובו בנים שובבים[ע].

ואף שמצינו בספרים שונים שהזכירו כמה מיני תיקונים בתעניות וסיגופים וכד' לימים אלו ועל חטאים אלו, אמנם הנה כבר קבלנו מהבעש"ט הק' שבדורות הללו אין עבודתנו בסיגופים[עא] וכדומה, שאין לנו גופים בריאים וכחות חזקים שנוכל לסגף עצמנו בלי בלבול וחלישות

ביאורים וציונים

תיקון הברית משא"כ יראה הוא רק שמירת הברית אבל לא תיקונו שיהא כל תאותו רק לדבר אמת רק ההתחלה צריך להיות בכבישה.

בספר **אמרי נועם** פרשת שמות וז"ל וז"ל העיקר בימי שובבי"ם לדבק עצמו בקדושת השבת ולשמור השבתות שבתוך ימי השובבי"ם בקדושה נפלאה והוא תיקון לכל ימי השובבי"ם, ובזה מגרשין החיצונים ושומרים אות ברית וזוכין לתשובה באלו הימים, וכמו שנרמז מצרימ"ה א"ת יעק"ב אי"ש וביתי' ס"ת תשוב"ה.

ע. בספר **זרע קודש** פרשת שמות ד"ה ואלה והתיקון של הגאולה היה בימים האלו של הפרשיות שובבי"ם שבהם נכתב הגאולה, והגאולה היה על ידי שראה ית"ש שישראל יקבלו עליהם חוקיו ומשפטיו, לכן בפרשת בשלח כתיב (שמות טו, כה) שם שם לו חוק ומשפט, ובפרשת יתרו כתיב י' דברות הפירוש של חוק ומשפט, ובמשפטים כתיב (שמות כא, א) ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, ולכן מסיים אז שובבי"ם, רק על שעיקר התיקון היה על ידי בנין המשכן, ובגלות משנחרב המשכן לכן מתענים גם כן בפרשת תרומה ותצוה בחודש העיבור, ונכתב לקמן בפרשת בא הטעם עוד באריכות.

עא. בספר **חרדים** פרק ס"ה וז"ל עוד תקנה אחרת מצאתי בתוך ספרי המקובל האלהי חסידא קדישא הרב רבי יצחק לוריא אשכנזי ז"ל בספר אחד כתיבת יד נקרא בית מדות, איננו אותו ספר בית מדות שהוא בדפוס, שם מצאתי כתוב כל מה שתמצא בדברי הראשונים תוכחות על עון, סיגופים ויסורין קשין, שלג וחרולים, והפסקות, ענויים, לא נזכרו אלא למי שאין עמלו בתורה. אבל מי שתורתו אומנתו, ויודע דעת ויראת ה', זאת היא תקנתו - לא יחלש ולא יתבטל מלימודו

ובספר **מאור ושמש** על הפטרת שבת שובה ד"ה שובה וז"ל ויראה כי הנביא מבאר לנו ומורה הדרך אשר בה נלך בעבדות בוראינו יתברך ודרכי התשובה הנכונה, כי הנה ישנם אנשים אשר יחשבו כי תוכן התשובה הוא יום ענות אדם נפשו בתעניתים וסיגופים, ואולם לא בזה בחר ה' ובפרט בדורות האלו צוה לנו אדמו"ר הרב האלקי הקדוש מו"ה אלימלך זצוק"ל לבל יתענו יותר ממה שציוו חז"ל כי כשל כח הסבל לסבול התעניות והסיגופים ואין באפשרי לקנות שלימות על ידי תעניתים, זולת מי שבטוח על כחו ואונו שיהיה יכולת בידו לקבלם או פגם ח"ו בעבירות חמורות יבא לפני צדיקי הדורות להורות לו תשובה וכל ערום יעשה בדעת.

ובספר **בית אברהם** (סלונים) חלק לקוטי אמרים אות מ"א וז"ל עיקר מה שחידש הבעש"ט, שעד זמנו לא היה אדם יכול להתקרב אל השי"ת אלא על ידי תעניתים וסיגופים, והבעש"ט חדש שאדם יכול לאכול ולשתות ולישון, ובלבד שפנימיות לבו תהיה אל השי"ת.

ובספר **נתיב מצוותיך** נתיב האמונה שביל ה' אות ב' וז"ל כאשר צוה רבינו אלימלך, ואמר ששני דפין גמרא עם רא"ש, מועיל יותר מן התענית וגם בזוהר, שערי אורה, פרדס, כתבי מרן, ש"ע.

עיין באמונת עתיך פרשת שמות דף ק"צ.

בעבודתינו בתורה תפילה וגמילות חסדים, ואדרבה הלא יחלה מזה. ואמר שנקב קטן בגוף האדם הוא נקב גדול בנשמתו[עב], רק עיקר התיקון הוא בתורה ותפילה, שכיון שחטא זה בא ממחשבתו, ממילא הוי תיקונו באופן שמשתמש במחשבתו לתורה ותפילה.

וכאן כתב הבעל התניא ביתר פרטות שהתיקון הוא באמירת קריאת שמע שעל המטה. ובאמת בספרים אחרים מובאים תיקונים אחרים, ואף במה שכתב האריה״ק שהתיקון הוא קריאת שמע שעל המטה יש שפירשו כוונתו על כל הארבע פעמים שקורין קריאת שמע בכל יום, אלא שהד׳ ק״ש של היום הם במדריגות שונות מלעילא לתתא[עג], שהקריאת שמע הכי גדול הוא הקריאת שמע של ברכת יוצר אור והשני הוא הקריאת שמע של קרבנות והשלישי הוא קריאת שמע של ערבית והרביעית הוא קריאת שמע של המטה, לכן הם סוברים שכוונת האריה״ק הוא לומר שהתיקון הוא מכל הד׳ קריאות שמע של היום ואפילו קריאת שמע שעל המטה שהוא האחרון בחשיבותם.

אמנם אינו משמע כן בדברי התניא, רק שהוא סובר שהתיקון הוא דוקא על ידי קריאת שמע שעל המטה, שאם יהיה בכוונה עצומה ובקבלת עול מלכות

ביאורים וציונים

עב. אגרת מבן המגיד הגדול אשר כתב אודות ציוויים האחרונים של אביו יום לפני הסתלקותו, מובא בספר מגיד דבריו ליעקב דפוס קה״ת בהוספות אגרות קודש אות קצ״א וז״ל רושם אני את הדברים אשר מסר לי אאמו״ר זי״ע ביום ח״י כסליו תקל״ג יום א׳ לפני הסתלקותו זי״ע במעמד תלתא אני וחברי הרב הק׳ מ׳ יהודה ליב הכהן נ״י והרב הק׳ מ׳ זלמינא נ״י וגם כל הדברים ששמענו. ואח״כ שאל אם יש הרב הק׳ מ׳ מנדילי מוויטעבסק נ״י וענה ר׳ זלמינא כי איננו וגנח מאוד ושאל אם ר׳ ליב כהן נ״י יש וענה ר׳ זלמינא יש והביט עליו ואמר לו בזה״ל קדשו גם אתה תהי׳ במחיצתי שפתי כה״ן ישמרו דע״ת ואני מעולם הדעת ואח״כ אמר וקרא בזה״ל זלמינא זלמינא ואתה תשאר לבדך אבל אני אראה דיך ארויש שלעפין פון אלע דיינע צרות ווארים נאך דיר וועלן באמת בינקין ואח״כ אמר בזה״ל אין די אבהמיני׳ לעבין דיא זאלשט נאר שווייגין אין זיך פירין ווי ביז יעצט אין פאלגין זלמינין לעבין וועט דיר גוט זיין אין דער עיקר איז זאלשט זיך ניט מסגף זיין ווארים אז סיא וועלט אקליין לעיחילי אין גוף וועלט אגרוישער לאך אין דער נשמה אין דיין נשמה איז גאר עפיס אנדערש ואמר אגיטי נאחט וישן. ע״כ שמעתי מפיו הק׳ נ״ע ז״ל הדבורים האחרונים.

עג. בספר שומר אמונים מאמר פתחו שערם וז״ל והנה בק״ש יש בו ד׳ מדריגות, אלו המה סדרם ומעמדם מתתא לעילא, ראשית ק״ש שעל המטה, ואחר כך ק״ש של ערבית, ואחר כך ק״ש של הקרבנות, ואחר כך ק״ש של שחרית שעומד לעילא מכל הד׳ ק״ש, כמובא בכתבי רבינו האריז״ל.

והנה בק״ש שעל המטה מובא בכתבי רבינו האריז״ל שיש בכחו להרוג אלף וקכ״ה מזיקים בפעם אחד וכל שכן וכל שכן בק״ש של שחרית מה נאמר ומה נדבר מה שאפשר לפעול בזה, כמבואר בהקדמת תקוני זוה״ק (דף ח׳ ע״כ) וז״ל זכאה, איהו מאן דידע לאניף ליה בידיה לכל סטרא עילא ותתא וארבע סטרין בשית ספרין תרין פיפית דחתיך בהון עילא ותתא מתרין סטרין וכו׳, והאי איהו דאוקמוהו מארי.

שמים במסירות נפש כמו שמבואר בפוסקים ובזוה״ק שכשאומרים ה׳ אחד יקבל האדם על עצמו שאם היה גוי כופה אותו לעבוד עבודה זרה שלא יעבור אפילו אם ימיתהו בד׳ מיתות בית דין רק ימסור נפשו על קדושת השם[עד], וכשמחליט כן בלבו הרי הוא כמו מסירת נפש ומתקן בזה פגמו[עה].

ובסגולת מצוה זו יש ענין התיקון בפרט כי עיקר הפגם נובע מזה שבאותן טיפות זרע היה חיות שהרי היה יכול לייצר ממנו ולד והרי אדם זה גרם לאבדו וזהו בבחינת רציחה, ועוד יותר שגורם שיוריד אותו חיות קדוש למטה תוך עמקי הקליפות. וכן איתא בגמרא (נדה יג.) שנקרא שוחטי ילדים[עו]. ולכן מי שמוסר

ביאורים וציונים

עד. בספר **דרך השם** חלק ד׳ פרק ד׳ אות ה׳ וז״ל

והנה מתנאי המצוה הזאת, לחיות האדם גומר בדעתו למסור נפשו על יחודו ית׳, ולקבל עליו כל יסורין ומיני מיתה על קידוש שמו ית׳, ונחשב לו כאלו עשה הדבר בפועל ונהרג על קידוש השם. וגם מענין זה יוצאות תולדות גדולות לתועלת הבריאה ולתיקון הכללי.

עה. בספר **תפארת שלמה** פרשת ויקרא ד״ה ואת

אשר חטא וז״ל ואת אשר חטא מן הקדש ישלם ואת חמישיתו יוסף עליו. הנראה לרמז בזה כי ענין ק״ש במס״נ הוא התיקון על פגם הברית ר״ל. וזה הרמז בתיקון שלשה משמרות. אמר לי קב״ה אי אברהם וכו׳ ובשר קודש יעברו מעליך בטילו מיניהו ברית קדישא וכו׳ וכיון דשמע אברהם אמר ימחו על קדושת שמך כו׳. הרמז בזה שהיה אברהם אבינו ע״ה ממליץ טוב על ישראל אף שחטאו ופגמו בברית קודש עוד יש להם תיקון לזה מה שהם מוסרים נפשם על קדושת שמך וז״ש ימחו על קדושת שמך כמ״ש בכתבי האר״י ז״ל כי ענין הקדושה שאנו אומרים הוא בחינת מס״נ כמ״ש (ויקרא כב, לב) ונקדשתי בתוך בנ״י. וז״פ הפ׳ שהתחלנו ואת אשר חטא מן הקודש ישלם. וא״ת רומז לאות ברית קודש אם חטא בזה. מן הקודש מ״ן ר״ת ״מסירת ״נפש ע״י הק״ש במס״נ ישלים התיקון. והוא מפני כי הפגם מחטא זה מגיע לספירת החכמה רמז לשם ע״ב עולם המחשבה לכן ג״כ התיקון בזה ע״י המחשבה במס״נ כמ״ש בר׳ עקיבא (מנחות כט, ב) שתוק כך עלה במחשבה. וזה שמסיים וחמישיתו יוסף עליו רמז לאות הה׳ מצורף לתיבת יוסף ויהיה נקרא יהוס״ף, עליו, אז יהיה היחוד על ידו ויהיה הוא הכלי בבחי׳ יוסף צי״ע להוריד השפע על ידו כמ״ש בגמ׳ (ברכות לד, ב) במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד:

עו. מסכת נדה דף יג. דאמר רבי יוחנן כל המוציא שכבת זרע לבטלה חייב מיתה שנאמר וירע בעיני ה׳ (את) אשר עשה וימת גם אותו רבי יצחק ורבי אמי אמרי כאילו שופך דמים שנאמר הנחמים באלים תחת כל עץ רענן שוחטי הילדים בנחלים תחת סעיפי הסלעים אל תקרי שוחטי אלא סוחטי

עז. בספר **בני יששכר** מאמרי תשרי מאמר ב׳ אות כ״ו זה לשון הזהר (פרשת במדבר דף קכא ע״א), דרזא דמלה דאית חובין דלא מתכפרין עד דאתפטר בר נש מעלמא, הדא הוא דכתיב אם יכופר העון הזה לכם עד וכו׳ (ישעי׳ כב, יד), והאי יהיב גרמיה למותא ומסיר נפשיה לההוא אתר וכו׳ (רצונו לומר מקבל

נפשו ומוכן ליהרג ולמסור חיותו על קדושת השם, הרי זה תיקון מה שגרם ענין זה לאותו חיות שבטפה[עז]. ועל ידי תיקון זה הרי הוא מעלה אותו חיות ושב אל מקורה למעלה לחדר האוצר הנקרא גוף, וכמו שאומרים ביהי רצון בברכת תקע בשופר שתיקנו לומר בימי שובבים[עח].

והטעם שנקט קריאת שמע שעל המטה הוא, שזה מרמז שבכל מצב ששייך ואפילו במצבים קשים שאינו במצב של קומה זקופה אלא אף במצב של שכיבה, אם גם אז ימסור נפשו, הרי הוא מתקן תיקון הנ״ל.

ומביא ראיה לזה ומרומז בגמרא (ברכות ה.) כל הקורא קריאת שמע על מטתו כאילו אוחז חרב של שתי פיות[עט] כו׳ להרוג גופות החיצונים שנעשו לבוש לחיות שבטפות ועולה

ביאורים וציונים

עליו מסירת נפש), כמאן דאתפטר מן עלמא וכו׳, וכדין קוב״ה מרחם עלוי ומכפר ליה לחוביה, עכ״ל. הנך רואה שמסירת הנפש בכח באמת שמקבל עליו כפי המצוה שנצטוה ולא תחללו וכו׳ ונקדשתי וכו׳ (ויקרא כב, לב), אתחשיב כאילו מסר נפשיה בפועל, ואפילו היה בידו עון חילול השם (שהוא כעובד עבודה זרה) דכתיב עליה אם יכופר העון וכו׳ מתכפר ליה, והטעם הוא כנ״ל דישראל כביכול נתקדשו בקידושין לדודה, והנה בזנות ח״ו אחרי אלהי נכר הארץ נאסרים ח״ו אפילו באונס (דכביכול קוב״ה כהן נקרא (סנהדרין לט.), על כן אינו מתכפר העון עד שפושט צורה ולובש צורה אחרת בגן עדן חלוקא דרבנן. אבל לפי דברי הזוהר, כיון שמקבל האדם על עצמו מסירת הנפש בכח, אתחשיב ליה כאילו מסר נפשו בפועל ונעשה בחיים חיותו כבריה חדשה.

עח. בספר **אוהב ישראל** פרשת ויחי וז״ל ועל פגם הברית תקנו קדמונינו ז״ל להתענות ולעשות תשובה בימי פרשיות של שובבי״ם כידוע מספה״ק. והנה הגם שנתמעטו כעת כח הדורות בעונותינו הרבים ואינם יכולים לעשות סיגופים ותעניות כראוי, עכ״ז מי שנוגע יראת ה׳ בלבבו צריך להתאמץ בכל יכלתו ולעשות תשובה על זה החטא כי גדול הוא מנשוא. ובפרט בימי פרשיות של שובבי״ם המסוגלים לכך. ומהראוי לומר ברכת תקע בשופר גדול בכוונות הראויים כמבואר בסידור האריז״ל. גם היהי רצון הכתוב שם קודם חתימת הברכה. והכל ביראת ה׳ וברעותא דלבא ועיקר התשובה הוא ע״י תורה ותפלה וצדקה. כל אחד ואחד לפי יכולתו ובפרט בלימוד תורה שבע״פ ולברר הלכה בליבון ובירור יפה בזה הוא מקבץ חלקי הטוב והניצוצין קדישין ומברר אותן מתוך הקליפות להוציא בולעם מפיהם. בסוד חיל בלע ויקיאנו (איוב כ, טו) וזהו עיקר התיקון של פגם הברית. כי לימוד תורה שבע״פ בכוונת הלב וביראת שמו ית׳ הנכבד והנורא. וכש״כ מי שזוכה ללמוד תורה לשמה ממש וע״י תשובה כראוי מאסף ומייחד כל חלקי הטוב והניצוצין קדישין למקורן ולשורשן לה׳ תתאה. ומייחד אותה בבעלה. ולאשר שאחר כוונת הלב הן הן הדברים לזה מייחד לבא לפומא. היינו ה׳ עילאה לה׳ תתאה שהם בחי׳ לב ופה כביכול:

עט. בגמרא ברכות דף ה. אמר רבי יצחק כל הקורא קריאת שמע על מטתו כאלו אוחז חרב של שתי פיות בידו שנאמר רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם מאי משמע אמר מר זוטרא ואיתימא רב אשי מרישא דענינא דכתיב יעלזו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם וכתיב בתריה רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם ואמר רבי יצחק כל הקורא קריאת שמע על מטתו מזיקין בדילין הימנו שנאמר ובני רשף יגביהו עוף ואין עוף אלא תורה שנאמר התעיף עיניך בו ואיננו ואין רשף אלא מזיקין שנאמר מזי רעב ולחומי רשף וקטב מרירי.

החיות מהם כידוע ליודעי חן שאיתא בזוה״ק שהכוונה הוא בקריאת שמע שעל המטה הורגים את המזיקים הבאים ממה שהוציא ז״ל[פ]. וביאור הענין הוא, כי באמת הני טיפות הן קדושות מאד, ודוקא מחמת גדולתן הוא הטעם שהבעל דבר משקיע כחות גדולים כדי להוציאם מהקדושה ולכנסם תחת ממשלתו, והן קדושות יותר אפילו מטיפות שנולדו מהם ולדות[פא] ומחמת קדושתן הרי

ביאורים וציונים

פ. **באריה״ק שער הכוונות** דרושי לילה דרוש ד׳ וז״ל ובכל זה הנז׳ תבין סוד גדול הנז׳ בזו׳ פ׳ בלק על פסוק לא ישכב עד יאכל טרף כו׳ ובדרושי חז״ל בענין אותם אלפים ורבבות של מזיקין שהאדם ממית בכל לילה ע״י הק״ש של המטה וצריך האדם לכוין בכל ק״ש שאומר על מטתו לכוין בתיקון עון זה ולהמית כל אותם הגופות של מזיקין הנז׳ ויש אדם שגדול כח כונתו עד שיוכל להמי׳ בכל לילה אלף וקכ״ה כנז׳ בפ׳ בלק דף רי״א ע״ב ויש אדם שלא יוכל להמית אלא דבר יום ביומו וכמספר הימים שחטא כך צריך ימים אחרים כנגדם לתקן עון זה ויש בענין הזה כמה פרטים ואין אנו עתה בביאורן. ונמצא כי עיקר התיקון הוא שיכוין להמית ע״י הק״ש של מטתו אותם הגופים של המזיקים ועי״כ יוכל האיש הזה להעלות עם נפשו אותם הנשמות למעלה אל הקדושה לתקנם בכל לילה.

ובספר **תפארת שלמה** כי תשא ד״ה ויאמר להם אולם הנראה לרמז בפסוקים הללו ענין מעלת קריאת שמע שעל המטה לפי מ״ש בס׳ הכוונות כי ק״ש שעל המטה הוא לתקן ולהחיות אותם הטפות שיצאו ח״ו לבטלה ולהחזירם אל הקדושה ע״ש. נמצא כי צריך ב׳ כוונות אחת להמית הגופים שלהם והשנית להחזיר הנשמות אל מקום הני״ק העליונה הקדושה וכו׳ ואח״כ יבואו בעוה״ז כשאר כל הנשמות וכו׳ וכ״ז בסוד הק״ש דכתי׳ (במדבר כג, כד) לא ישכב עד יאכל טרף ומרוב אור הגדול הנשפע משם אין יכולת אל הקליפות להתגבר ולקבל ההארה ההיא כלל ועיקר ואז הם מתים ע״ש. וזה הרמז מ״ש ויאמר להם משה כה אמר ה׳ שימו איש חרבו על ירכו. כה רומז לק״ש כ״ה אותיות בפ׳ שמע. איש חרב״ו עולה גימ׳ רי״ו על ירכו רמז לשמירת אב״ק כפי הנ״ל לא ישכב עד יאכל טרף. עברו ושובו משער לשער במחנה הם השערים שלמעלה כמ״ש (משלי לא, כג) נודע בשערים בעלה. משער לשער במחנה ר״ל שירדו הנשמות למטה בקדושה כמ״ש (דברים כג, טו) והיה מחנך קדוש. והרגו איש את אחיו רמז על הנ״ל שענין הק״ש להמי׳ הקליפות. ויעשו בני לוי הם הצדיקים שדבוקים בהש״י כמ״ש (בראשית כט, לד) הפעם ילוה אישי. ויפול מן העם מובן עפ״י הנ״ל, ויאמר משה מלאו ידכם היום כי איש בבנו ובאחיו. כבר הקשו הראשונים בזה ותירצו הפי׳ אחיו מאמו רק על בנו עדיין הקושי׳ במקומה אם הוא משבט לוי גם בנו הוא לוי והם לא חטאו ולפי הנ״ל ניחא כנ״ל, ולתת עליכם היום ברכה, כמ״ש יוסף ה׳ עליכם אלף פעמים שירדו הנשמות הקדושים דמעת העשוקי׳ בתיקונם הראוי למטה כנ״ל, וכל העצה הזאת היו צריכים אז אחר חטא העגל. והבן:

ובספר **צדקת הצדיק** אות רמ״ה וז״ל וזה טעם חרב פיפיות בידם וגו׳ שפירש האריז״ל דקריאת שמע שעל המטה הורג גופות המזיקין

פא. **בספר דברי סופרים** (בחלק ליקוטי אמרים אות ט״ז ד״ה וצריך) וז״ל וזהו יקר אותיות קרי כמו ששמעתי על לשון רז״ל (ב״מ כ״ט:) תפילין בי בר חבו משכח שכיחי דרומז לשם שרמז האריז״ל בברכת תקע בשופר היוצא מג׳ מלות יח״ד מארב״ע כנפו׳ת בצירוף אותיות שלפני אות אחרונה שבכל תיבה דבכח זה השם הוא קיבוץ ניצוצי קרי שנפזרו לבטלה ושם שכיחי תפילין דגם כן מועילין לענין זה כך קיבלתי, והיינו דנעשה מזקרי יקר כידוע דהנשמות היוצאות על ידי טיפי קרי הם יקרות

ביאורים וציונים

ביותר וכשנקלטו לקדושה נעשה מהם יקר, וכן ביארתי במקום אחר דעל ידי תיקונו משיג גם כן דברים יקרים.

ועל זה אמרו (במדבר רבה י״ט, תנחומא פר׳ חוקת) על הפסוק וכל יקר ראתה עינו דברים שלא נתגלו למשרע״ה נתגלו לרבי עקיבא וחביריו, כי משרע״ה היה מנוקה לגמרי מכל תאוה שאין לו שייכות להם כלל וע״כ הוא שורש לתורה שבכתב שהוא תורת ד׳ ואחיד בקוב״ה להיות נקרא גם כן תורת משה, כי אותה השגה היה אצלו בקנין גמור עד דנקרא בעלה דמטרוניתא ושכינה מדברת מתוך גרונו, והשגה זו הוא מה שאפשר לאדם להשיג בעולם הזה דרך הרגשה בלב, וע״כ אין נקרא מסטורין שלו רק חכמת תורה שבע״פ שהוא מה שמשיגים בני ישראל מצד חכמתם שאינו ע״ד השגת הנבואה, כי חכמות אלו אי אפשר להשיגם כלל בעולם הזה דרך השגת הנבואה שזה נקרא התגלות דמשרע״ה, וע״כ נקרא יקר שזה בעולם הזה הוא יקר כי אינו מהשגת עולם הזה כלל, אבל דרך ראיית עין של חכמה נתגלה לרבי עקיבא וחביריו שהוא היה יסוד תורה שבע״פ כמ״ש (סנהדרין פ״ו.) וכולהו אליבא דרבי עקיבא, וחביריו הם ״ הרוגי מלכות וכמ״ש בפסחים [נ״ח א׳] הרוגי מלכות רבי עקיבא וחביריו שהיו ״ ניצוצי קרי שיצאו מיוסף הצדיק כנודע, וכשנתקנו ונעשו מהם נפשות יקרות הם השיגו כל יקר כוללות היקר של חכמה והשגה שאפשר להשיג בעולם, וכמו ששמעתי על קנמון תשעה בעולם, וכמו שהיא התשיעית מתתא לעילא והיסוד הוא הט׳ מעילא לתתא וקנמון רומז על המתקת היסוד הרומז עקשות כאשר הוא דבוק בחכמה דהיינו שהעקשות הוא ע״פ חכמה כך שמעתי, וכן על ידי תיקון היסוד משיג שרשי החכמה, ועיקשות הוא היפך התאוה וכידוע דכל בעל תאוה נוח להתפתות ודרך נשים לו, ומדת צדיק יסוד עולם להיות קשה עורף לטובה וכמו שלוקחין ליסוד הבנין דבר קשה וחזק מאוד שלא יהיה נכפך כלל ואבן שתי׳ שממנו הושתת עולם הוא אבן קשה שאין בו לחלוח כלל, וכל לחלוח מורה לתאוה כנודע וד׳ בחכמה יסד ארץ שצריך שיהיה יסוד זה נמשך מחכמתו יתברך, וזה כי אמרו בנדרים (ל״א.) אסור במולי או״ה כו׳ היינו דבאו״ה אפילו גדור בתאות בתכלית נקרא ערל, כי כל או״ה ערלי לב שאין להם חיבור הבינה שבלב לחכמה שמשיגים, ואשה דכמאן דמהילא דמי (ע״ז כ״ז.) מכ״מ א׳ אשה בכל אלה לא מצאתי והיינו לפי שאין בה חכמה, ואדם אחד מאלף מצאתי לשון אאלפך חכמה וכן רז״ל (ויקרא רבה פ״ב) דרשוהו על לימוד התורה אלף נכנסין למקרא ואחד יוצא להוראה, שזהו שלימות התורה לשון הוראה להורות המעשה אשר יעשון שיהיו המעשין נמשכים מחכמת התורה שבקרבו, ולכך בן פורת יוסף לשון פרי׳ ורבי׳ וכן ברכתם וידגו לרוב וכמ״ש לבני יוסף אם עם רב אתה, כי בהעדר התאוה אמרו ז״ל (יומא ס״ט:) אפילו ביעתא בת יומא לא אשתכח אבל יוסף נתברך ההיפך בריבוי, כי על דבר זה נסמית עינו של אותו רשע (נדה ל״א.) שהתפאר ויודע דעת עליון כי דעת דרע אסתרס ועיקשות שלהם גם בנביאי או״ה כשרוצה לפרוש מתאוה הוא פרוש לגמרי, אבל עקשות דישראל הוא יוצא מחכמה דרך הדעת המחבר החכמה עם שלמטה וכחות המעשה ואינו עיקש אלא לכבוד שמים ואדרבא הוא הצינור להוצאת הנפשות יקרות מישראל, וע״כ אין עמלק נופל אלא ביד זרעו של יוסף (כ״ב קכ״ג:) דעמלק הוא שורש העקשות ועיקר טענתו נגד תאות דישראל וכמשאד״ל (תנחומא תצא) ע״פ אשר קרך, אבל עקשות שלו נגד רצון השם יתברך ועקשות דזרע יוסף הוא כרצון הש״י.

וכתב עוד בספר ליקוטי מאמרים לר׳ צדוק הכהן דף קיז: ד״ה וידוע וז״ל וידוע מהאריז״ל כי הניצוצים היוצאים לבטלה בלא נוק׳ הם גדולים ויקרים יותר ע״ש על פי דרכו, ובפשוט כי צריך לזה כח יותר וחימום גדול מעצמו והוא התעוררות מוחו ביתר שאת על ידי זה נשפע גם בניצוץ זה שפע יותר גדול, ובהקבץ כולם יחד כמ״ש וקבצנו יחד מד׳ כנפות כו׳ שפירש האריז״ל ע״ז באותיות השם

ביאורים וציונים

הרמוזים שם כידוע ופי׳ השם לשון נחבא אל הכלים, כידוע דמחשבה שבמוח אין מלאכים יודעים (ע׳ תוס׳ שבת י״ב: ע״ש) והקיבוץ הוא רק בחכמה שבמוח לבד דהיינו חבויים ממלאכי השרת שהם מקטרגים ע״ז שהם אין בקיאים בכל דבר עד תכליתו האחרון שלכן קטרגו בבריאה ובמתן תורה מאחר שלפי שעה זו טוב יותר כך, וגם כי במעשה אי אפשר לקבץ הניצוצי זרע בחכמה רק המוחין וניצוצי החיות שבהם יכול להחזירם למוחו [וזה ששמעתי תפילין בי בר חבו משכח שכיחי (ב״מ כ״ט:) רצה לומר שם הנזכר שהתפילין מועילין לזה, היינו כי תפילין שבראש הם לקשר מחשבה שבמוח להשם יתברך כידוע על ידי זה נתקן הכל] ועל ידי זה מתרבה ומתגדלת חכמתו, אע״פ שגם ניצוצים אלו הם ממנו ומשלו ניתנו לו מכ״מ כבר נבדלו ממנו והרי זה כענין מתלמידי יותר מכולם שעומקי החכמה וכל יקר ראתה עינו על ידי זה, ונמצא על ידי התורה שמשיג אחר כך הוא תבלין להמתיק את הקודם שהרי היה כדי להשיג דברי תורה יקרים וכן יוסף לא זכה למלכות רק על ידי אותה מעשה שיצאו ממנו י׳ טפין כמשאז״ל (סוטה ל״ו:) ובשבילם ישב בבית האסורים כל כך ואחר שנתקנו ונתקבצו נדחיו זכה על ידי זה למלכות, כמש״נ בי מלכים ימלוכו שאין אדם זוכה למלכות אלא על ידי התורה אפילו מלכי או״ה בודאי גנוז ובלוע בהם דברי תורה יקרים שעל ידם זכו כמו בפרעה ונבוכדנצר שנאמרו דבריהם תוך דברי תורה ודאי היו דבריהם דברי תורה ממש אע״פ שהם לא ידעו מאומה מה הם מדברים רק דברי חול, ולכך דניאל כתב דברי נבוכדנצר בספרו על ידי זה הוציא בלעו מתוך פיו כמשאז״ל שהוציא השם כו׳ והיינו שעל ידי זה הוציא הדברים של תורה מנבוכדנצר חציו ונשתרשו אצלו וניתקו ממנו ומזילא היתה מפלתו על ידי זה, [ולכך דניאל היה סריס כי הוא היה ממש לעומת נבוכדנצר שעליו אז״ל (סנהדרין צ״ו:) רפינו את בבל ולא נרפתה שלא יצא ממנו זרע בישראל לכך גם דניאל לעומתו היה בלתי אפשר להשאיר קיום במין ואכ״מ] וכן כל מלכי ישראל ופרנסי כל דור ודור כ״א יש לו חדוש דברי תורה מיוחד השייך לאותו דור, וכן יוסף חידש אז ועתה ירא פרעה איש וגו׳ שמקשים הליועץ למלך נתנוהו, ובאמת זהו חדוש מדילי׳ וכל החלום ופתרונו הכל תורה ממש שהרי נכתב ויש בו תועלת וחיות לכל הדורות, רק החלום מהשם יתברך אשר האלקים עושה וגו׳ וכן הפתרון הוא כפי החלום וכמש״נ בלעדי וגו׳ רק ועתה וגו׳ מאחר שגם זה נכתב בתורה הרי הוא דברי תורה ממש, וזהו חידושין דאורייתא שנתחדשו על ידי יוסף ועל ידי החדוש זכה למלכות כמפורש בכתוב והיינו כי בי מלכים ימלוכו וזכה לחדוש זה רק על ידי אותה מעשה שעל ידי זה נתסבב כל הסבות הכל כנ״ל, וגם כי עיקר מה שנתחדש ליוסף עכשיו סוד זה דיש ירידה שהוא לצורך עליה כי דרגא דיוסף הצדיק מוגדר בכל וצדיק מעיקרו שלא חטא מעולם, משא״כ ביהודה נאמר וירד כי דוד המע״ה הקים עולה של תשובה (מ״ק ט״ז:) במקום שבעלי תשובה כו׳ (ברכות ל״ד:) שמתעלין עוד יותר, והוא הוציא דבת אחיו רעה כי לא יוכל לראות עולה כלל ואין אדם עומד על דברי תורה אלא א״כ נכשל (גיטין מ״ג.) ונתחדש לו אז דבר זה שלפעמים צורך לירידה כדי לעלות עוד יותר, וזה נתגלה לו יותר בעת שהיה גם כן ירידה לבית האסורין לצורך עלי׳ למלכות, וזה שאמר גם כן למלך ועתה כו׳ שהרעב הוא גם כן רעה להוליד טובה שנתגדלו אוצרות המלך ונתעשר ולכך בשרוהו בחלום זה. וזהו ועתה ואמרו ז״ל (בראשית רבה פכ״א) אין ועתה אלא תשובה פי׳ כי לשון עתה מורה שעתה הוא כן ולפני זה לא היה כן, וכן יוסף עמד עכשיו על מדריגתן של בעלי תשובה ואמר ועתה עכשיו באותה רגע נתחדש לי דבר זה של דברי תורה שלא ידעתי מקודם שראה עכשיו שהירידה לבית האסורים היא צורך עליה ולכן עתה גם בזה שעל ידי דבר זה נתגלה לו חדוש זה ע״כ שגם בזה עצמו הוא כן.

ועוד כתב בספר צדקת הצדיק אות ק״ב וז״ל מי שמתנהג אפילו בכל דברי הרשות וצרכי גופניים בקדושה רצה לומר שכל מעשיו לשם שמים ומכניס

ביאורים וציונים

בהם עבדות ורצון השם יתברך כדרך שאמרו ז״ל (ביצה ט״ז.) בהלל ושמאי, זהו נקרא חסיד רצה לומר שלאו דוקא מדקדק על פי שורת הדין. וזה נקרא בכל לבבך בשני יצריך וכו׳ שצדיק הוא הכובש יצרו אבל זה מכניס קדושה גם בכל חמדות היצר, ואז השם יתברך מדה כנגד מדה נותן קדושה בכל מה שיעשה וזוכה להוציא קדושה הרבה מן היצר רע דייקא ואז נקרא טוב מאד שהוא יותר מטוב סתם ועל זה נאמר (ברכות ל״ד ע״ב) במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים וכו׳ והשם יתברך מזמין לו תקלות ומכשולים והוא צריך תשובה וכפרה על זה דנקרא חטא, ועל ידי זה מוציא יקר מזולל. אבל צדיק שאין יוצא משורת הדין גם השם יתברך מתנהג עמו כן ולא יאונה לצדיק דייקא כל און.

ולכן אמרו (שבת קכ״ז:) במעשה דראה קרי אותו חסיד [ועיין שם ברש״י ובברכת הזבח בתמורה דייק למה פירש רש״י שם ולא בברכות. אך כוונת רש״י להודיע מי היה דאדם גדול הוא כדי להסיר מרה שחורה ממי שאירע לו רחמנא ליצלן] ולא בחינם נקרא שם בשם אותו חסיד. [וכן בכל מקום שנקרא כן יש טעם בדבר]. וגם בעירובין (י״ח ע״ב) אדם הראשון חסיד גדול היה וכו׳ בשכבת זרע דחזא לאונסו. דדייקא לחסיד השם יתברך מזמין זה להוציא יקר מזולל [יקר אותיות קרי] כידוע מהאריז״ל כי הנפשות דטיפי קרי הם יותר גדולות מהיוצאים מזיווג ואין כאן מקום להאריך יותר כעת.

ובספר ליקוטי מאמרים דף צב. וצריך גוף נקי כאלישע, שם זה מורה על טהרה מתאות לשון אלי שע שכל פניית לבו שהוא פונה הוא להש״י, וכן באלישע נאמר איש קדוש הוא ואמרו בברכות [י׳ ב׳] שלא ראתה קרי, ובעל כנפים רצה לומר בעל מצות שיש ב׳ מיני קדושות כטעם והתקדשתם והייתם קדושים, דוהייתם הוא קדושת הת״ח שהוא מעצמותו על ידי התורה נעשה כל גופו אש ואין צריך להשתדלות קדושה, אבל והתקדשתם בהשתדלות הוא לבעלי מצות שמקדשין עצמן מלמטה להיות גוף נקי, וזהו יקר אותיות קרי כמו ששמעתי על לשון רז״ל (ב״מ כ״ט:) תפילין בי בר חבו משכח שכיחי דרומז לשם שרמז האריז״ל בברכת תקע בשופר היוצא מג׳ מלות יח״ד מארב״ע כנפו׳ת בצירוף אותיות שלפני אות אחרונה שבכל תיבה דבכח זה השם הוא קיבוץ ניצוצי קרי שנפזרו לבטלה ושם שכיחי תפילין דגם כן מועילין לענין זה כך קיבלתי, והיינו דנעשה מקרי יקר כידוע דהנשמות היוצאות על ידי טיפי קרי הם יקרות ביותר וכשנקלטו לקדושה נעשה מהם יקר, וכן ביארתי במקום אחר דעל ידי תקינו משיג גם כן דברים יקרים, ועז״א בבמ״ר ותנחומא [פר׳ חוקת] ע״פ וכל יקר ראתה עינו דברים שלא נתגלו למשרע״ה נתגלו לרבי עקיבא וחביריו, כי משרע״ה היה מנוקה לגמרי מכל תאוה שאין לו שייכות להם כלל וע״כ הוא שורש לתורה שבכתב שהוא תורת ד׳ ואחיד בקוב״ה להיות נקרא גם כן תורת משה, כי אותה השגה היה אצלו בקנין גמור עד דנקרא בעלה דמטרוניתא ושכינה מדברת מתוך גרונו, והשגה זו הוא מה שאפשר לאדם להשיג בעולם הזה דרך הרגשה בלב, וע״כ אין נקרא מסטורין שלו רק חכמת תורה שבע״פ שהוא מה שמשיגים בני ישראל מצד חכמתם שאינו ע״ד השגת הנבואה, כי חכמות אלו אי אפשר להשיגם כלל בעולם הזה דרך השגת הנבואה שזה נקרא התגלות דמשרע״ה, וע״כ נקרא יקר שזה בעולם הזה הוא יקר כי אינו מהשגת עולם הזה כלל, אבל דרך ראיית עין של חכמה נתגלה לרבי עקיבא וחביריו שהוא היה יסוד תורה שבע״פ כמ״ש (סנהדרין פ״ו.) וכולהו אליבא דרבי עקיבא, וחביריו הם י׳ הרוגי מלכות וכמ״ש בפסחים [נ״ח א׳] הרוגי מלכות רבי עקיבא וחביריו שהיו י׳ ניצוצי קרי שיצאו מיוסף הצדיק כנודע, וכשנתקנו ונעשו מהם נפשות יקרות הם השיגו כל יקר כוללות היקר של חכמה והשגה שאפשר להשיג בעולם, וכמו ששמעתי על קנמון תשעה בעולם, וכמו שהיא התשיעית מתתא לעילא והיסוד הוא הט׳ מעילא לתתא וקנמון רומז על המתקת היסוד הרומז עקשות כאשר הוא דבוק בחכמה דהיינו שהעקשות הוא

הוא משתדל בכל כחו לחטוף אותן, וכשהם יוצאים לחוץ ולא נבראו מהם גופים, אז הם״א חוטפם ועושה להם גוף ונעשה מהם גופות לחיצונים[פב], והגופים של הני טיפות הן הם המזיקים השדים והלילין, והם מה שהוליד אדם הראשון לאונסו לק״ל שנה אחר אכילתו מעץ הדעת[פג]. והני מזיקים מזיקים לבני אדם ובפרט להאדם שהולידן[פד]. ועל ידי שהאדם קורא קריאת שמע שעל

ביאורים וציונים

ע״פ חכמה כך שמעתי, וכן על ידי תיקון היסוד משיג שרשי החכמה, ועיקשות הוא היפך התאוה וכידוע דכל בעל תאוה נוח להתפתות ודרך נשים לו, ומדת צדיק יסוד.

ועיין עוד בספר דובר צדק דף נא.

פב. **דרשות חתם סופר** ח״ג דף פב ד״ה הנה, הנה ידוע הוא כי בזרע האיש כבר נמצא בו דמות צורת בן אדם, ע״כ אמרו המחקרים כי אין כל חדש שכבר נגמרה הצורה רק שמתגדל במעי אמו, והמוציא זרע לבטלה ר״ל מזדקקת לילית הרשעה וכת דילה לאותה הצורה (ונעשה הזרע כעין בעל לילית) ומולידה בנים זרים, אשר אביהם הוא הצורה שבטפה, וזהו שאמר הכתוב (דברים ד, כה) כי תוליד בנים ובני בנים, בנים הם הטפות הללו שהם בניך וממנו נולדו בני בנים מה שהלילית מסגלת מהם בני בנים כשמזדקקת להצורה ההיא כנזכר, ואותו הילד של לילית נעשה שד והולך ומכשיל כמה בריות בחטאים רבים, ובפרט בחטא הנ״ל בנפול תרדמה על אנשים, לכן גם אם יעשה תשובה גדולה וקשה, לעקור את החטא, מי יודע כמה וכמה מכשולים כבר נעשה ע״י, וכמה בנים זרים יולדו כבר על ברכיו, ואתה תנהם באחריתך מי ילד לי את אלה.

בספר **ראשית חכמה** שער הקדושה פרק י״ז וז״ל ומורי ע״ה כתב בספר אלימה בענין תשובת עון זה, וכללתי כלל דבריו הוא זה, שמצינו שנקרא רע והרע הוא הפך הטוב. והענין כי הצדיק נקרא טוב שגורם להמשיך אור היסוד בנקבה כי שם אשד נחלי הזרע אור העליון, וכיון שזה השפיעו לבטלה נזדמנה לילית שם שהיא נקראת ריק ובטלה וגורם שהברית העליון ישתעבד להשפיע לחיצונים וגורם שפחה כי תירש גברתה שהשפע שהיה ראוי שיושפע לשכינה נשפע לחיצונים. ולכן נקרא רע, ולכן אינו רואה פני שכינה דהיינו הטוב הצפון הנשפע לה, כיון שפגם לה לא יזכה לאותו הטעם אחר שנכנס לגיהנם. מה שאין כן לשאר החוטאים כי שאר החוטאים אחר שנשלמה שיעור מדת עונם בגיהנם נכנסים לגן עדן לקבל שכרם, מה שאין כן מי שפגם בהוצאת הזרע לבטלה ואין לך עון שיטמא האדם נשמתו יותר מבהוצאת זרע לבטלה, וזה אם לא עשה תשובה, אמנם אם עשה תשובה אין לך דבר שעומד בפני התשובה.

...עוד כתב מורי ע״ה בענין ויהי ער בכור יהודה שנאמר בהם וימיתם ה׳, ופירשו רבותינו ז״ל מכאן שהמוציא זרע לבטלה חייב מיתה לשמים, והטעם הוא כדפי׳ לעיל שהטפה ההיא היוצאת לבטלה, כיון שלא באה בנקבה מיד החיצונית מזומנת שם ולוקחת חמום הרע ההוא ועושקת הנשמה שהיתה ראוי לבא בטפה ההיא נמצא שיש ביד החיצונית כל אותם הנשמות הראויות לבא באותם הטיפות.

פג. בגמרא עירובין דף יח: ואמר רבי ירמיה בן אלעזר כל אותן השנים שהיה אדם הראשון בנידוי הוליד רוחין ושידין ולילין שנאמר ויחי אדם שלשים ומאת שנה ויולד בדמותו כצלמו מכלל דעד האידנא לאו כצלמו אוליד מיתיבי היה רבי מאיר אומר אדם הראשון חסיד גדול היה כיון שראה שנקנסה מיתה על ידו ישב בתענית מאה ושלשים שנה ופירש מן האשה מאה ושלשים שנה והעלה זרזי תאנים על בשרו מאה ושלשים שנה כי קאמרינן ההוא בשכבת זרע דחזא לאונסיה.

פד. בספר **דברי חיים** פרשת בשלח בד״ה ה׳ ילחם לכם וז״ל י״ל לפי המבואר בספרים הקדושים (זוה״ק בראשית מז:) דכל השונאים ומעיקים

המטה הרי הוא אוחז חרב של שתי פיות והורג הני גופים של החיצונים, והקדושה של הטפה עולה וחוזרת למקורה בקדושה.

ומה שהוא מסיים כידוע לי"ח, פי' ליודעי חן שהוא ר"ת "חכמה נסתרה" (מכמ"ס הקבלה) ונקרא כן לפי שההסתרה, היינו היפך הפירסום, נוח וחן לחכמה זו.

ולכן לא הוזכר עון זרע לבטלה בתורה בכלל ביאות אסורות אף שחמור מהן והטעם שהוא חמור מהם מבואר באריה"ק כי בזרע לבטלה יוצא ניצוצות קדושים מאד ניצוצות שהיה ביכולת להולד צדיקים מהם, ומטעם זה גבר עליהם כוחות הס"א בכל כוחו לטמאם ולהכניסם לרשותו הטמאה, ומאחר שהקדושה היה יכול להיות גדול כל כך ממילא גם הטומאה שקולטתם הוא חזקה מאוד.

וגדול עונו בבחינת הגדלות וריבוי הטומאה והקליפות שמוליד ומרבה במאד מאד בהוצאת זרע לבטלה יותר מביאות אסורות ועכשיו מסביר הבעל התניא דמאחר שהחטא של מוז"ל הוא חמור כ"כ למה תיקל תשובתו, וכותב שאף שהאיסור של מוז"ל הוא חמור מאד ואף יותר מביאות אסורות שחייב העובר עליהן סקילה, והטומאה שמביא לעולם[פה] היא גדולה יותר מהטומאה שנעשית ע"י

ביאורים וציונים

שיש לאדם הוא מעצמו, מהחטאים, ונפלו ניצוצות ממנו להתקומם כנגדו, עד יעשה תשובה, וכמאמר הכתוב (שמואל ב' ז, יד) והוכחתיו בשבט אנשים ובנגעי בני אדם.

בספר **נתיבות שלום** על שובבי"ם דף נ"א אות ב' וז"ל דהנה להבין משמעות ענין התיקונים על פגמים אלו, מה שבכל החטאים מצינו ענין תשובה ולא תיקונים, ורק במדה זו ישנו ענין תיקונים. וכן הא דאיתא בזוה"ק (ח"א ריט:) שעל פגמים אלו אין תשובה מועלת רק תשובה סגיאה, דהיינו תשובה עילאה, מדוע דוקא במדה זו הוא כך, והרי תשובה מועלת אף על העבירות החמורות שבתורה, ומדוע ע"ז אין תשובה מועלת כי אם תשובה סגיאה. הביאור בזה י"ל ע"פ מאמר מרן הק' מקוברין זי"ע עה"פ כי תצא למלחמה על אויבך וראית סוס ורכב עם רב ממך, סוס ורכב היינו כל מרכבת הקליפה, עם רב ממך, היינו המשחיתים שיצאו ממך בעצמך רח"ל. והיינו שמפגמים אלו נולדים משחיתים, וכנגד כחות אלו צריך תיקונים להכרית המשחיתים, שמשום כך הם בבחי' מעוות לא יוכל לתקון.

פה. זוהר חלק א' דף קפ"ח. ותא חזי, בכל אינון חובין דאסתאב בהו בר נש בהאי עלמא, דא איהו חובא דאסתאב ביה בר נש יתיר בהאי עלמא ובעלמא דאתי, מאן דאושיד זרעיה בריקניא, ואפיק זרעא למגנא בידא או ברגלא ואסתאב ביה, כמה דאת אמר (תהלים ה ה) כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע, בגין דא לא יעאל לפרגודא, ולא חמי סבר אפי עתיק יומין, כמה דתנינן כתיב הכא לא יגורך רע, וכתיב ויהי יער בכור יהודה רע בעיני יהו"ה, ובגין כך כתיב (ישעיה א טו) ידיכם דמים מלאו, זכאה חולקיה דבר נש דדחיל למאריה ויהא נטיר מאורח בישא, וידכי גרמיה לאשתדלא בדחילו דמאריה.

ובאריה"ק בשער הכוונות ענין דרושי לילה דרוש ד' וז"ל וזה ענינו דע שבכל עבירות שבתורה אפי' החמורות אין בהם מזי שמוליד מזיקין ממש כמו המוציא שז"ל כמשי"ת כי אפי' הבא על כל העריות שבתור' נולדי' משם ממזרים גופניים בעוה"ז והאמת הוא שמי שעובר שאר עבירות מתלבשין בו המזיקין ונעשים קטגורים עליו אבל המוציא שז"ל עונשו גדול לאין קץ. הלא תראה מה

ביאות אסורות. ובאמת המעיין בדברי הסה״ק בענין עוון זה יראה גודל חמורתו[פה] עד שבזוה״ק נאמרו לשונות חמורות מאד[פו] כמו, שאין תשובה

ביאורים וציונים

שהפליגו בזו׳ במקומות רבים ובפרט בפ׳ ויחי שאמרו שכל העבירות תליין בתיובתא לבד ממוצי׳ שז״ל דלית ליה תיובתא בר בטורח סגי ויתיר ולא חזי אפי מלכא לעלמין כו׳ וע״ש.

פו. **בראשית חכמה** שער הקדושה פרק י״ז וז״ל והכוונה היא שתשובתו קשה עד שיגיע לתשובה עילאה, וכן כתב החכם כה״ר יהודה חלגואה ע״ה בספר צפנת פענח, שהכוונה באומרו שאין לו תשובה פירוש שתשובתו קשה עד מאד ואין מספיקין בידו לעשות תשובה, מפני שצריך סיגופים הרבה וילאה בעל תשובה ולא יעשה מה שראוי לעשות, זהו שאין לו תשובה. ועוד על דרך מה שאמרו ז״ל (משלי כ, יח) כל באיה לא ישובון וגו׳ על מי שיש לו אפיקורסות שקשה לו להניח דרכו ולא ישוב. ויש לסייע סברא זו מדברי רשב״י עליו השלום (זוהר פרשת ויקהל דף רצד ע״ב) שהחמיר שם בחומר הפוגם אות ברית, ואמר בסוף דבריו ווי ליה לההוא כסופא דנקמין מניה נקמת עלמין נוקמא דעלמא דא ונוקמא דההוא פגימו, ואמר אחר כך והני מלי כד לא עבד תיובתא שלימתא תיובתא דאיהי אתחזיא לחפייא על כל עובדוי, עד כאן לשונו. והטעם שיצטרך תשובה שלימתא לחפייא על כל עובדוי מפני שמדת הצדיק נקרא כ״ל, שכל המדות נכללות בו כמבואר בתיקונים, וכן הפגם בברית הוא פגם בכל אותיות ידו״ד כדפירשו בתיקונים ׳מי ׳יעלה ׳לנו ׳השמימה, ראשי תיבות מילי״ה סופי תיבות ידו״ד, נמצא הפוגם בברית פגם בכל המדות הכלולות במדת צדיק ובאותיות השם, וכאילו פגם כל השיעור קומה, ולזה יצטרך תשובה שלימתא דאיהי אתחזייא לחפאה על כל עובדוי שאפילו פגם כל אבריו צריך שיעשה לתקן כל אבריו כמו שנבאר, ועתה יתורץ בזה האופן אחר כי כל תשובה צריך התשובה באבר שבו חטא, אבל החטא בברית אינו תלוי בתשובת הברית לבדה כמו לישא אשה אבל צריך תשובה תקיפא כאלו פגם כל אבריו כדפי׳. ועוד נאריך יותר לקמן.

פז. זוהר חלק א׳ דף ריט: אוי לרשע אוי לשכנו, וכלהו פתחין ואמרין (ישעיה ג יא) אוי לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו, מאי (סעמא) גמול ידיו, אמר רבי יצחק, לאכללא (לאפקא) מאן דזני בידוי, לאפקא ולחבלא זרעיה בריקניא. דהא תנינן, כל מאן דאפיק זרעיה בריקניא אקרי רע, ולא חמי אפי שכינתא, דכתיב (תהלים ה ה) כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע, וכתיב (בראשית לח ז) ויהי ער בכור יהודה רע, אוף הכא אוי לרשע רע, ווי לההוא חייבא דאיהו רע, דעבד גרמיה רע, כי גמול ידיו יעשה לו, לאכללא מאן דזני בידוי לאפקא ולחבלא זרעיה בריקניא, ולהאי טרדין בההוא עלמא יתיר מכלא. תא חזי, דהא כתיב אוי לרשע רע, כיון דכתיב אוי לרשע, אמאי רע, אלא כמה דאמינא, דעבד גרמיה רע, וכתיב לא יגורך רע, וכלהו סלקין והאי לא סליק, ואי תימא שאר חייבין דקטלו בני נשא, ת״ח כלהו סלקין והוא לא סליק, מאי טעמא, אינון קטילו בני נשא אחרא, והאי קטיל בנוי ממש, אושיד דמין סגיאין. תא חזי, בשאר חייבי עלמא לא כתיב וירע בעיני יהו״ה, וכאן כתיב וירע בעיני יהו״ה אשר עשה, מאי טעמא, משום דכתיב ושחת ארצה, תנן, אמר רבי יהודה, לית לך חובא בעלמא דלא אית ליה תשובה בר מהאי, ולית לך חייביא דלא חמאן אפי שכינתא בר מהאי, דכתיב לא יגורך רע כלל. אמר רבי יצחק, זכאין אינון צדיקייא בעלמא דין ובעלמא דאתי, עלייהו כתיב (ישעיה ס כא) ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ, מאי לעולם יירשו ארץ, אמר רבי יהודה, כמה דכתיב (תהלים קמז ט) אתהלך לפני יהו״ה בארצות החיים.

ובזוהר חלק א׳ דף נו: וירא יהו״ה כי רבה רעת האדם בארץ וכל יצר מחשבות לבו, רבי יהודה פתח, (תהלים ה ה) כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע, האי קרא אתמר ואוקמוה, אבל תא חזי, מאן דאתדבק ביצר הרע ואתמשיך אבתריה, יסתאב הוא

מועלת לתקנו[פח], ובמקום אחר כתוב בזהר שבתשובה סגי כן מהני[פט], ותשובה סגי פי' תשובה במסירת נפש[צ]. ובאמת האריכו בספרים הקדושים האיך לפרש את דברי הזוה"ק הנ"ל[צא] וכתבו עצות שונות האיך לתקן חטא זה[צב].

ביאורים וציונים

ויסאבון ליה כמה דאתמר, כי רבה רעת האדם, כל בישין הוו עבדי, ולא אשתלים חובייהו עד דהוו אושדין דמין למגנא על ארעא, ומאן אינון, דהוו מחבלין ארחייהו על ארעא, הה"ד רק רע וכתיב התם (לא יגורך רע, וכתיב) (בראשית לח ז) ויהי ער בכור יהודה רע בעיני יהו"ה. אמר רבי יוסי וכי רע לאו איהו רשע, א"ל לא, רשע אפילו ארים ידיה לגבי חבריה אע"ג דלא עביד ליה מידי אקרי רשע, כמה דכתיב (שמות ב) ויאמר לרשע למה תכה רעך, הכית לא כתיב אלא תכה, אבל רע לא אקרי אלא מאן דמחבל ארחיה וסאיב גרמיה וסאיב ארעא, ויהיב חילא ותוקפא לרוח מסאבא דאקרי רע, דכתיב רק רע כל היום, ולא עאל בפלטרין, ולא חמי אפי שכינתא, בגין דבהאי אסתלק שכינתא מעלמא. מנלן מיעקב, דכד אסתלק שכינתא מניה חשיב דבבנוהי הוה פיסול, דבגינייהו אתתקף בעלמא רוחא מסאבא, וגרע נהורא מן סיהרא ופגים לה, ואי תימא אמאי, בגין דדא סאיב מקדשא, ואסתלקת שכינתא מעלוי דיעקב, כל שכן ההוא דמסאב ארחיה וסאיב גרמיה, דהוא אתקיף ליה לרוחא מסאבא, ובגין כך כד אסתאב אקרי רע. תא חזי כד בר נש אסתאב, לא יתפקד מעם קב"ה לטב, ובכל זמנא אתפקיד מההוא דאתקרי רע לביש, הה"ד (משלי יט כג) ושבע ילין בל יפקד רע, כד אזיל בארח מישר כדין בל יפקד רע, ועל דא כתיב רק רע כל היום, וכתיב לא יגורך רע, ודא אקרי רע ולא אקרי רשע, וכתיב (תהלים כג ד) גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי.

פח. בספר **ראשית חכמה** שער הקדושה פרק י"ז וז"ל וראיה שגם מוציאי זרע לבטלה יש להם תשובה שהרי דור המבול היו מוציאים זרעם לבטלה ופירשו רבותינו זכרונם לברכה שנתעכב נח בעשיית התיבה כדי להכריז להם שיחזרו ויעשו תשובה. אמרו במדרש תנחומא בפרשת נח, אמר רבי הונא בשם רבי יוסי מאה ועשרים שנה היה מתרה הקדוש ברוך הוא בדור המבול שמא יעשו תשובה, כיון שלא עשו אמר לנח עשה לך תיבת עצי גופר, עמד נח ונטע ארזים, עיין שם.

פט. זוהר חלק א' דף סב. לפני האלהי"ם, אי בני נשא חטאן ארעא במה, א"ל בגין דכתיב כי השחית כל בשר את דרכו כמה דאתמר, כגוונא דא (ויקרא יח כה) ותטמא הארץ ואפקוד עונה עליה, אלא ואי תימא אי בני נשא חטאן ארעא במה, אלא עיקרא דארעא בני נשא אינון, ואינון מחבלין ארעא והיא אתחבלת, וקרא אוכח, דכתיב וירא אלהי"ם את הארץ והנה נשחתה, כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ. תא חזי כל חטאוי דבר נש, כלהו חבלותא דיליה תליין בתשובה, וחטאה דאושיד זרעא על ארעא ומחבלא ארחיה ואפיק זרעא על ארעא, מחבל ליה ומחבל ארעא, ועליה כתיב (ירמיה ב כב) נכתם עונך לפני, וכתיב ביה (תהלים ה ה) כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע, בר בתשובה סגי, וכתיב (בראשית לח ז) ויהי ער בכור יהודה רע בעיני יהו"ה וימיתהו יהו"ה, והא אתמר. א"ל אמאי דאין קב"ה עלמא במיא, ולא באשא ולא במלה אחרא, א"ל רזא הוא, דהא אינון חבילו ארחייהו, בגין דמיין עלאין ומיין תתאין לא אתחברו כדקא יאות, מה אינון חבילו ארחייהו, כגוונא דא מיין דכורין ונוקבין לא אתחברו, ועל דא אתדנו במיא ומאן אלין מיין עלאין בינה, ומיין תתאין מלכות, ה"א עלאה ה"א תתאה, וכד אינון מחבלין אסתלק י"ו דהוא דכר ואשתאר ה"א ה"א מיין במיין. כמה דאינון חבו, ומיין הוו רתיחן ופשטו משכא מנייהו, כמה דחבילו ארחייהו במיין רתיחן. דינא לקבל דינא, הה"ד נבקעו כל מעינות תהום רבה, דא מיין תתאין, וארובות השמים נפתחו, דא מיין עלאין מיין עלאין ותתאין. רבי חייא ורבי יהודה הוו אזלי

ביאורים וציונים

בארחא, ומטו לגבי טורין רברבן, ואשכחו ביני טוריא גרמי בני נשא דהוו מאינון בני טופנא, ופסעו תלת מאה פסיעין בגרמא חדא, תווהו אמרו היינו דאמרו חברנא דאינון לא הוו מסתפו, מדינא דקב״ה, כמה דכתיב (איוב כא יד) ויאמרו לאל סור ממנו ודעת דרכיך לא חפצנו, מה עבדו, הוו סתימין ברגלייהו מבועי תהומא, ומיין נפקין רתיחן ולא יכילו למיקם בהו, עד דהוו נשמטין ונפלי בארעא ומייתין.

צ. בספר **דברי חיים** לפרשת שקלים וז״ל וזה הכלל, כוונת מצות מחצית שהקל לתקן תיקון הברית, וזה גופא חטא אדם הראשון שמשך בערלתו (סנהדרין לח:) **ואהבות הקדושים תקנו** (זוה״ק בהר קיא: ותיקו״ז תי׳ סט קיא:) ויוסף היה כנגד מדת הצדיק, והשבטים פגמו בזה בחטא הברית (זו״ח שם).

והנה ידוע שבאמת לחטא הזה קשה מאוד התשובה, עד שמכמה מקומות בזוה״ק (ויחי ריט:) משמע שאין לו תשובה, ואך באמת אין לך דבר שעומד בפני התשובה (ירושלמי פאה פ״א ה״א) ומצינו במדרש (תנחומא נח ה) ובגמרא (סנהדרין קח:) שגם דור המבול שפגמו בזה למאד, אלו עשה תשובה היה נתקבל תשובתן הרי דמהני תשובה גם לחטא זה ורק דהוא קשה מאד לתקנו.

והטעם נראה לי, דהנה בכל אבר שאדם פוגם נתקלקל אותו האבר (תיקו״ז תי׳ ע׳ קל:) וכנגד האיברים הגשמים יש איברי הנשמה הנשוא על אותם האברים כנראה בחוש שעל כל אבר אחד יש כח רוחניות בתוכו חיות, בזה אבר הוא הרגשה, ובזה רואים, ובזה שומעים, ובכל פרטי אברים גשמים יש כנגדם רוחנית, והיינו חיות, וגם כח קדושה של נפש הישראלי שורה על כל אבר כפי חלק החיות שבזה האבר, ואם ח״ו עובר עבירה נפגם חיות הקדושה של אותו האבר.

והנה בחולי הגשמי אם נחלש איזה אבר יכולים על ידי רפואות וסממנים להחזירו לבריאות, ואפילו אם נחסר כל האבר יכולים על ידי תחבולות לתקן האדם שישתמש ביתר אבריו כמו אם לא נחסר, כגון אם חסר רגל יכולים על ידי תחבולה לתקן לו כמו תבנית רגל, וכיוצא ביתר איברים כנראה מחק הרפואה, אבל אם נחסר חיות אדם אי אפשר להחזירו בשום רפואה בעולם.

והנה מבואר בזוהר חדש (כי תשא מד, ד – מה, א) דלכל אדם יש מחשבה קדומה להתדבק בבורא ב״ה וב״ש, ורק שהתורה הקדושה ניתנה לחשוב מן המחשבה זו עם החכמה תתאה שבאדם לעשות תרי״ג מצות, להחיות קדושת תרי״ג אברים עם הגידים, וכתב שם בזוהר חדש דלזה נעוץ סוף עשרת הדברות בתחלתן, דבתחלה הוא אנכי ולא יהיה לך (שמות כ, ב-ג) ולבסוף לא תחמוד (שם שם, יד) דהיינו שלא להוריד ממחשבה הקדומה שבאדם, שורש המחשבה, בדביקות הבורא ב״ה וב״ש באחדות גמור, ושלא לרצות כל, ורק ממחשבה הקדומה יחשב האיך לעשות רצון הבורא בתורה ומצוה יעו״ש. ואם כן אם אדם מוסר נפשו רק להדבק במחשבתו הקדומה בהבורא ב״ה וב״ש, אזי ידבק נפשו בשורשו, ומשם יתחדש לו חיות חדש, ולכן מהני לחטא זה גם כן תשובה ורק שיהא במסירת נפש ממש להדבק במקורו.

צא. בספר **דברי חיים** פרשת נח בפסוק קץ כל בשר בא לפני וגו׳ (ו, יג). דהנה מבואר (סנהדרין קח:) שחטא של דור המבול היה ששחתו זרעם, ולזה לא מהני תשובה (זוה״ק ויחי ריט:). והנה באמת לכאורה מבואר בקרא (בראשית ו, ג) שנתן להם זמן ק״ך שנה שיעשו תשובה, גם עוד שבעה ימים, וגם לאחר הורדה היה שאם יעשו תשובה יהי גשמי ברכה (רש״י שם ז, יב) והוא לכאורה נגד המבואר שלא מהני תשובה.

אך באמת לפי המבואר בספרים דהדור המבול היה מהעולמות שברא הקב״ה ואמר דין לא הניא לי (ב״ר ג, ז) דוגמתן נעשו בפועל דורות הללו ונאבדו מן העולם. והנה באמת לא עשה הקב״ה דבר לבטלה, ולא בן אדם ויתנחם, וגם בריאת עולמות הגם שנחרבו מחמת שאמר דין לא הניא לי, מכל

ביאורים וציונים

מקום כבר נרשמו בכח הבריאה, שעל ידי זה יש גם בזה העולם הבחירה ביד האדם לקיים העולם על ידי מעשים טובים, ולהחריב ח״ו על ידי מעשיו לא טובים. והנה כמו כן בדור המבול, הגם שנימוחו מן העולם, מכל מקום מבואר בספרים הקדושים בשם האר״י זצ״ל שנצרפו נשמתן במצרים, וחם המה בני ישראל שיצאו ממצרים. והנה באמת כמה עולמות וגלגולים היו עד שבא הדבר לתיקון בירידת ישראל למצרים וביציאתן, ובעוה״ר עדיין לא נגמר התיקון.

ואם כן ממילא מובן, אם המה בעצמם עשו התשובה, שהיה התיקון עד סוף כל העולם, שהרי במצרים התחיל התיקון, ויוגמר לעתיד אי״ה בביאת משיח במהרה, ואם המה בעצמם היו עושים התשובה כראוי, והיה אז תיקון כמו בעת קץ והיו כל העולמות מתוקנים. ולזה שפיר כתבו ספרי המוסר דלחטא זה לא מהני תשובה, דענין תשובה להחזיר הדבר שקלקל ויתקנו, אבל חטא זה הוא מבריאת עולם התוהו מהמלכים שנחרבו, כי החטא הזה הוא דוגמא שיוצא וזורע דבר שהיה בכח להוליד ולהיות בריאה ומשחיתו, ולכן לא מהני תשובה, רק לתקן עד גמר קץ, וסוף כל הענין שיתקנו העולמות שנחרבו כנ״ל, והוא תשובה קשה מאוד.

וכן באמת הדור המבול לא היה מהני להו התשובה, רק אם היו עושים התיקון עד סוף הקץ. ולזה באמת מבואר בספרים הקדושים תיקון לזה החטא, ואך עיקר הדבר למסור נפשו להקב״ה בהתשתוקקות רב עד דכדוכה של נפש, ומתוקן בזה מה שחרבו העולמות, ובא עד הקץ.

בספר **תקנת השבין** לרבי צדוק הכהן זצ״ל (אות טו) וז״ל אך בזוה״ק (ויחי שם) תנן אמר רבי יהודה לית לן חובא בעלמא דלא אית ליה תשובה בר מהאי, הנה מגרע כח חטא זה דלא מהני ליה תשובה כלל, וכבר צווחו על זה קמאי שהרי אין לך דבר שעומד בפני התשובה, ובפרשת נח (ס״ב ריש ע״א) כל חטאוי דבר נש וכו׳ תליין בתשובה וחטאה דאושיד זרעא וכו׳ נכתם עוונך וכו׳ בר בתשובה סגי עד כאן, והני שלוש מלות בר וכו׳ מוקפים כי בספרים ישנים אינו ונוסף מתוך איזה נוסחא אחרא כתב יד כי בראשית חכמה (שער הקדושה פרק י״ז) כתב דבמקצת נוסחות בספרי כתב יד כתוב בר בחילא דתיובתא תקיפא, וזה נראה כסותר הלשון דפרשת ויחי הנ״ל שסתם בעד התשובה לגמרי, אבל גם בפרשת ויקהל (שם) אחר שהאריך בגוף פגם הפוגם בברית אמר והני מילי כד לא עביד תיובתא שלימתא תיובתא דחזייא לחפייא על כל עובדוי עד כאן:

צב. **תלמוד תורה**

בספר **האלף לך שלמה** (או״ח סי׳ שנ״ח) מביא דברי **הראשית חכמה** שכתב שלימוד התורה אינו מכפר רק מגין מן היסורין, הנה אם כי דברי הראשית חכמה כולם קדושים מלא יראת ה׳ מ״מ הכביד יותר מדאי כי לדעתי ודאי דדברי תורה מכפרין, לא מיבעיא אם לומד בס׳ קדשים בזה גילו מאמרם ז״ל (מנחות ק״י) בפסוק זאת התורה לעולה וכו׳ (ויקרא ז׳:ל״ז) אף גם אם לומד שאר ענינים נראה שמכפר, וכו׳ אבל אם עזב דרכו הרעה ומתחרט ולומד כדי לכפר ודאי מכפר.

ובספר **נוצר חסד** פ״ג מ״ה וז״ל תלמיד חכם המוסר עצמו לתורה היצר מקטרג מאוד לבטל מד״ת, והתורה עליו כעול קשה כמות, והוא יושב ושונה ומזמית עצמו על ד״ת להגות בגמ׳ ופוסקים ומצפה שיזכה ללמוד לשמה בנועם זיו השכינה, וחן חן סגופים גדולים יותר מכל הסגופים שבעולם ללמוד תורה יומם ולילה ולפום צערא אגרא.

ובספר **צדקת הצדיק** אות קכ״ג וז״ל וע״י לימוד תורה ביגיעה נתקן עון דהוד״ל כי אז״ל בנדה (יג.) דחייב מיתה, ובודאי כל דברי חכמים לרחם על הבריות ולהמשיך טובה וחיים לעולם. וכונתם במקום שאמרו חיוב עונש על האדם היינו שבעונש זה מתכפר כמ״ש בסנהדרין (מז:) בחייבי מיתת ב״ד דמיתתם כפרתם. כי ראו שקשה למצוא כפרה [וכמו בעון זה ר״ל] ומצאו לו מקרא מה״ת שמחייב עונש כך. וממילא ע״כ שבעונש זה מתכפר כי אם לא כן למה יענש כנודע שהעונש הוא כדי להתכפר. ולכך

ביאורים וציונים

פעמים נגזר על האדם בשביל הוז״ל שלא יהי׳ לו בנים וכיוצא שהוא מד׳ דברים שנקרא מיתה בפ״ק דע״ז (ה.) וע״י ד״ת שממית עצמו על ד״ת שזה נקרא ג״כ מיתה כדרשת רז״ל (ברכות סג:) ע״פ אדם כי ימות באוהל ואז נתכפר לו בזה ג״כ דוגמת מיתה [ולכן אמרו (תמיד לב.) מה יעשה אדם ויחי׳ ימית עצמו]. וד״ת נקרא עץ החיים כמשז״ל (ריש סא״ר) ומיתה נקרא דרך ארץ כמ״ש אנכי הולך בדרך כל הארץ ולכך מיתה הוא דרך להגיע לחיי עולם שד״א הוא דרך עץ החיים כמש״ל אות קכ״א. וכן מי שממית עצמו על ד״ת זהו הדרך לעץ החיים דהיינו ד״ת ומתקן בזה מה שפגם בד״א. [ואז״ל טוב תורה עם ד״א ובברכות (לה:) הנהג בהן מנהג ד״א כו׳ ואם לאו אין מתקיים. אך העצה ע״ז להמית עצמו על ד״ת. ומשרע״ה לא נהג בד״א בפרישות מן האשה שג״כ נקרא ד״א ולכך דברו עליו לשון הרע ע״ז שחשבוהו למבטל מצוה כיון דאשתו לא מחלה. ובודאי כיון שנכתב בתורה יש ממש בדבורם ג״כ. אלא שמ״מ נענשו ונא׳ אשר נואלנו ואשר חטאנו דהקב״ה הסכים על ידו (כמ״ש שבת פז.) והוא כענין עבירה לשמה דהיא גדולה ג״כ. וחשיב שם ג׳ דברים ודימה זה לשבירת לוחות דהוא ג״כ עבירה לשמה. ולפעמים עי״ז יוכל ג״כ לתקן וכמ״ש ראה חיים עם אשה ואכ״מ].

ועוד כתב בספר **צדקת הצדיק** אות צ״ז וז״ל תיקון למז״ל הוא עסק התורה כמ״ש (קידושין ל:) בראתי יצה״ר בראתי תורה תבלין וא׳ בסוכה (נב.) הקב״ה קראו רע והיינו בעון דדור המבול דהיינו מז״ל [וא׳ בקידושין (יג.) דלא נגזר על דגים שבים. היינו ת״ח כמ״ש במק״א ע״פ ורדו בדגת הים] וכמ״ש בזוהר בראשית (נז א) וברי״פ כל היד דנקרא רע זה היצ״ר ברא הקב״ה וכמ״ש ואשר הרעותי ולכן ימצא זה גם בחלום שדבר זה ניכר שאינו מפעולת אדם. ותבלין הוא למתק המאכל היינו להפך הרע לטוב מאוד כמשז״ל (כב״ר פ׳ ט) זה יצה״ר שע״י ד״ת נמתק. ובזוהר בראשית ונח דלית מסאבא כמוהו. וחנה א׳ פ״ב דברכות (סז.) דד״ת מעלין מטומאה לטהרה. ומ״ש בזוהר נח (סב א) דאין מועיל תשובה הוא עד״ש (ר״ה יח.) בזבח אין מתכפר אבל מתכפר בתורה ה״נ כן וכמשז״ל שילחי חגיגה ת״ח אין אור של גיהנם שולט. גיהנם ג״כ נקרא רע כמ״ש (ברכות סא.) ע״פ לא ינקה רע והיינו כמ״ש בעירובין (יט.) שהכל יורד לה על עסקי גהינם היינו שמירת הברית וז״ש ג״כ בראת גיהנם שג״כ הש״י בראו כמו יצה״ר [וא׳ שם ג״כ בראת צדיקים צדיק בכל מקום שומר הברית גם הוא מתחלת בריאה כמ״ש באות שלפני זה כי ישנו גם ברשעים ובאומות עכו״ם] וע״ז נאמר גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי. רע הוא דרגא הנז׳ ואתה פי׳ ע״י שבראת.

לימוד התורה בעיון

בספר **שם משמואל** (פרשת לך לך שנת תרע״ח) וז״ל ומכאן לימוד בגלות המרה הזאת, מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזזים, הלא הכל הוא כפי מסת פגם ברית הנמצא בישראל רח״ל. ובזה יובן הא דאמרו ז״ל (שבת קי״ח ע״ב) אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטו בהם אומה ולשון, ואלמלי שמרו שתי שבתות מיד נגאלין, כי שמירת שבת היא תיקון על פגם ברית, כמו שהגדנו באריכות במק״א, וכמ״ש כ״ק אבי אדומו״ר זצללה״ה בהקדמה לספרו אגלי טל שבתיקון פגם זה אין מקום לשליטת אומות העולם כלל וכלל:

ובספר **אגלי טל** בפתיחה וז״ל ועפ״י זה יובן נחיצת הלימוד בהלכות שבת לתיקון פגם זה. כי תיקון הברית תלוי ביותר בלימוד התורה. וביותר בלימוד התורה בעיון. עפ״י מה ששמעתי מאדומו״ר זצ״ל בפי׳ דברי הזוה״ק שעל הטא שז״ל אינו מועיל תשובה משום דתשובה הוא מלב כדכתיב

ביאורים וציונים

ולבבו יבין ושב וגו׳. ופגם שבזרע הוא במוח והרי הקלקול למעלה ממקום התיקון. וכן מצאתי בס׳ זרע קודש. וע״כ עיון הלכה שהוא במוח. וכ״ש מי שמחדש חדושים הרי התיקון ג״כ במוח. ובזוה״ק דבגלותא בתראה אתקיים בהו וימררו את חייהם בעבודה קשה זו קושיא בחומר דא ק״ו ובלבנים דא ליבון הלכה ובכל עבודה בשדה דא ברייתא את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך דא תיקו. הרי דכמו שהיה התיקון במצרים מפגם הוצאת שז״ל כידוע ע״י שיעבוד ועבודה גופנית. כ״כ נעשה התיקון ע״י יגיעה ועיון בלימוד התורה והטעם כנ״ל מפני שהתיקון הוא במוח ומעתה יובן שהלימוד ועיון בהלכות שבת שמצות שבת בעצמה היא תיקון על פגם הברית על אחת כמה וכמה שהלימוד הזה הוא תיקון עצום לחטא זה. ואף שלאו כל אדם זוכה ללמוד תורה לשמה כבר אמרו הכמינו ז״ל לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה [ובלבד שלא ילמוד לקנתר ח״ו שבזה עוד מוסיף כח בחיצונים חלילה והוא מנמש הטא שז״ל ר״ל]:

ומדי דברי זכור אזכור מה ששמעתי קצת בני אדם טועין מדרך השכל בענין לימוד תוה״ק ואמרו כי הלומד ומחדש חדושים ושמח ומתענג בלימודו אין זה לימוד התורה כ״כ לשמה כמו אם היה לומד בפשיטות שאין לו מהלימוד שום תענוג והוא רק לשם מצוה, אבל הלומד ומתענג בלימודו הרי מתערב בלימודו גם הנאת עצמו, ובאמת זה טעות מפורסם. ואדרבא כי זה היא עיקר מצות לימוד התורה להיות שש ושמח ומתענג בלימודו ואז דברי תורה נבלעין בדמו. ומאחר שנהנה מדברי תורה הוא נעשה דבוק לתורה. [ועיין פירש״י סנהדרין נ״ח. ד״ה ודבק] .ובזוה״ק דבין יצה״ט ובין יצה״ר אינן מתגדלין אלא מתוך שמחה. יצה״ט מתגדל מתוך שמחה של תורה. יצה״ר כו׳. ואם אמרת שע״י השמחה שיש לו מהלימוד נקרא שלא לשמה או עכ״פ לשמה ושלא לשמה. הרי שמחה זו עוד מגרע כח המצוה ומכהה אורה ואיך יגדל מזה יצה״ט. וכיון שיצה״ט מתגדל מזה בודאי זה הוא עיקר המצוה. ומודינא דהלומד לא לשם מצות הלימוד רק מחמת שיש לו תענוג בלימודו הרי זה נקרא לימוד שלא לשמה כהא דאוכל מצוה שלא לשם מצוה רק לשם תענוג אכילה וכהא אמרו לעולם יעסוק אדם כו׳ שלא לשמה שמתוך כו׳. אבל הלומד לשם מצוה. ומתענג בלימודו הרי זה לימוד לשמה וכולו קודש כי גם התענוג מצוה.

ובספר **שם משמואל** (פרשת ויגש שנת תר״פ) וז״ל ועוד י״ל דהנה בזוה״ק (ע״ב.) דכל העוונות של האדם תלויין בתשובה חוץ מחטא הידוע הנקרא רע כמ״ש ויהי ער בכור יהודה רע וכתיב לא יגורך רע בר בתשובה סגי. ובהקדמת **אגלי טל** בשם זרע קודש משום דתשובה היא מלב כמ״ש (ישעי׳ ו׳) ולבבו יבין ע״כ אי אפשר שתועיל לחטא שפגם במוח, עכ״ד. ויש להבין א״כ למה תועיל בתשובה סגי. ויש לומר דפירוש תשובה סגי היינו שיכלול כל רמ״ח האיברים שבאדם והשכל והמוח בכלל, וכענין אמרם ז״ל (ר״ה י״ח.) בבני עלי שאינו מתכפר בזבח ובמנחה אבל מתכפר הוא בתורה שהיא בשכל. ויש לומר דהיינו הך שכתב האריז״ל דעיקר תשובה הוא עסק התורה, ולשון עסק התורה בודאי הפירוש העיון שהוא שקיל וטרי בתורה כל איש לפי יכולתו, והוא נוגע בשכל, ולא התמדת הקריאה ולימוד בלבד, ואפי׳ מי שאין ביכולתו לחדש חידושין דאורייתא נמי צריך עכ״פ לייגע את מוחו להבין בשכלו היטב עד שיחקקו ד״ת ויקבלם בשכלו כל איש לפי הבנתו ודעתו, וטוב מעט בכוונה מהרבות שלא בכוונה.

ובספר **פרי צדיק** (פרשת נח אות ב׳) וז״ל כי עיקר התפשטות תורה שבעל פה התחיל אחר הגלות דכ׳, כי ברב חכמה רב כעס שעל ידי הרב כעס נתרבה הרב חכמה והיה אז אנשי כנסת הגדולה שהרבו חידודי תורה. ועל ידי כן לא שלטו בהן שעיקר השליטה היה להם מחמת שמתרשלין בדברי תורה. וממילא יש כח ביצר הרע לפתות. אמנם המקבל עליו עול תורה דברי תורה רפואה ותיקון לכל עון

ביאורים וציונים

ולכל חטאת. ואף לפגם הברית שהחמיר בזוהר הקדוש (חלק א רייט ב) כוונתו רק שאין לו תיקון לעשות מהם זכיות. אמנם בתשובה ובתורה מועיל שינצל מעונש על כל פנים ולא תזכרנה הראשונות ולא תעלינה על לב.

לימוד התורה בלילה

בספר **אמרי פנחס** (שער הקדושה אות כ״ה) וז״ל כל מי שלומד בלילה הוא תיקון גדול לפגם הברית, יהיה באיזה לילה שיהיה, כי הוא הורג כל הקליפות, ובפרט בקריאת שמע.

שמחה

בספר **צפורך שמיר להחיד״א** סימן ז׳ אות קח וז״ל העצבות ובעל אנחה גורם ליטמא כי היא מדת פלונית כשמה ונותן לה יד לעשות בו תאותה כיון דהוא מסטרא דילה וסימנך עצ״ב מזרייע זרע.

טבילה במקוה

בספר **טהרת הקודש** מאמר תיקון היסוד פרק ד׳ וז״ל והנה תיקון הראשון הוא טבילת המקוה, דהיינו כשנטמא אדם בטומאת קרי, או אם רוצה לשוב לה׳ ולקבל ע״ע תשובה על עון ז״ל, אז התיקון הראשון הוא הטבילה

בספר **צפורך שמיר להחיד״א** סימן ז׳ אות קד וז״ל מסורת היא שהרואה קרי וטובל ביום ההוא דוקא ומתודה כראוי נמחה המזיק של קרי.

ובראשית חכמה שער הקדושה פרק י״ז התיקון לעון הקרי, ראשונה צריך שיטבול התיקון במקוה מ׳ סאה כדי לטהר עצמו מטומאת החיצונית הארורה, ואפילו מי שמקל בטבילה לענין הזווג אין ראוי להקל בזו. וכן פירש הרשב״י ע״ה (זוהר פרשת בראשית דף כה ע״א) ובגין דבעל קרי אתי מסטרא דרוח מסאבא בעי לאסחאה מניה לאתדכאה מניה והא אוקמוה חבריא, עד כאן לשונו. ולעיל מזה מיירי בענין נעמה אימא דשידין דמצדה באין כל אותן העושים לבני אדם בעלי קריין, ואם לא יהיה אפשר במ׳ סאה ישתדל להטיל עליו ט׳ קבין, ואם אפילו זה אי אפשר לו לפחות ירחוץ מקום הטנוף. ובספר מעשה החסידים (ספר חסידים סימן קנו) כתב, שלא יחשוב בדברי תורה עד שישפשף ירכותיו במים כן ראוי לעשות לכבוד התורה והתפלה. ובפרשת מצורע בפרשת הזב הביאו בילקוט תנא דבי אליהו, זה לשונו, ראה אדם קרי חייב טבילה, אמר מי רואה אותי אין בכך כלום, העבירו מנגד פניו שוב ראה קרי אמר מי רואה אותי וכו׳ שלש פעמים עבר על מה שכתוב (איוב לג, כט) פעמים שלש עם גבר, שהוא נעשה זב מתחלת דרכיו, שנאמר (ויקרא טו, א) איש איש כי יהיה זב, מה תלמוד לומר איש איש למקרה לילה, אם חזר ועשה תשובה מרפאין אותו ואם לאו הרי הוא בחזקתו עד יום מותו, שנאמר, וזאת תהיה טומאתו בזובו, עד כאן לשונו.

ובמעלות הטבילה כבר כתבנו לעיל במקומו (שער אהבה פרק יא) ואמרנו כי מסגולתה הוא להחזיר הנשמה למקומה, כי מי שהוא טמא אין לו נשמה והפוגם הברית נשמתו מסתלקת ממנו.

בספר **צדקת הצדיק** אות ק״ז וז״ל תיקון למקרה הוא הטבילה כי ע״י ז״ל מגיע עונש המבול כמ״ש בנדה (יג:) ומקבל ע״ע ג״כ דוגמת מבול כרגע ותיכף יוצא כי הש״י א׳ לא אוסיף וגו׳ כי יצר וגו׳ מנעוריו ר״ל עוד טרם ידע הנער כו׳ ובלא דעתו היצ״ר מתגבר וכן בשינתו [זה נקרא בלא דעתו וכמ״ש גם בלא דעת נפש לא טוב ומצינו בשבת (קמט:) אין לא טוב אלא רע וזה נקרא רע. וא׳ בסוטה (ג.) אין אדם עובר עבירה אא״כ נכנס בו רוח שטות והיינו אל אחר שא׳ בזוהר (ח״ב קג א) אסתרס ולא עביד פירין ופי׳ האריז״ל שאין לו דעת כנודע. ולכך משרע״ה שהוא סוד הדעת תיקונו. ורצה לתקן זה כמש״ל אות צ״ו ומן המים משיתיהו הוא בסוד המקוה]. והנה הוקשו אוהלים לנחלים בברכות (סז.) לכך גם ד״ת שהוא מי הדעת מועיל כמו כן. וצריך לזה ד״ת בדחילו. שזה הוא היפך דאימה ויראה כמ״ש בברכות (כב א) והוא דוגמת שא׳ בפ׳ חלק (קח:) בדור המבול ברותחין קלקלו ברותחין נידונו. ולכך עזרא תיקן טבילה לב״ק כדי לעסוק בתורה באימה כדאי׳

ביאורים וציונים

שם והיינו שיתקן עצמו קודם והוא עד"ש ביומא (עב:) תורה בטהרה ואמרי' עלה בקידושין (כט:) הא לן והא להו. וכשהתחילה תורה בבבל בטלוהו לטבילותא דזה מקרי ריחים בצוארו שם בקידושין ובטול תורה שם בברכות והכל א' שזה ענין תלמוד בבלי אע"פ שנקרא במחשכים בסנהדרין (כד.) והיינו כמ"ש במ"ק (כה.) שבבל גרמה לו לענין הארת גלוי שכינה מ"מ א' שם בסנהדרין (שם) מאי בבל בלולה כו' כי עי"ז הוא רבוי תורה והכל לטוב ואכ"מ להאריך עוד.

בספר **אמרי פנחס** (שער הקדושה אות כ"ג) וז"ל בשם הרב ז"ל שהשיב לו על ראיית קרי, שהמקוה מכפר, ואמר לו אל תפחד. וכן על שקבל לפניו כי אי אפשר להתקדש כראוי בשעת וכו' השיב: המקוה מכפר.

צדקה

בספר **צפורך שמיר** להחיד"א סימן ט' אות קכז וז"ל פזור פזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד ירבה בצדקה כפי כחו יום יום ולא יעבור יום א' שלא יתן צדקה אם מעט ואם הרבה ובזה מיחד שם המיוחד הויה ברוך הוא כמ"ש האר"י זצ"ל והוא תקון גדול להחיות נפשות אביונים ובזה יעלו ניצוצי קדושה אשר פיזר והוא רמז הפסוק פזר לומר אם פזר ניצוצי קדושה אם נתן לאביוני' צדקת"ו עומדת לעד מתקן השכינה וזכות הצדקה עמדה ונשא"ת להגין עליו.

ובראשית חכמה שער הקדושה פרק י"ז וז"ל עוד הזוכה למדת צדיק להיות בעל צדקה וזה עוד פי' בפי' בתיקונים שהוא תיקון לאות ברית, וכן לקיים מצות עונג שבת, זה לשון התיקונים (דף כ ע"א), ועוד שכינתא אתקריאת צדקה וקודשא בריך הוא בעל צדקה ובגלותא איהי עניה ובנהא עניים, וקודשא בריך הוא כביכול עני כד איהו בר מאתריה ובגיניה אתמר (ישעיה לג, ז) הן ארלם צעקו חוצה, ובאן אתר איהו עני ואיהי עניה בצדיק דאיהו ברית, ובגין דחבו ביה ישראל לתתא איהו נהר יחרב ויבש בבית ראשון ושני, ושכינתא איהי ביה חרבה ויבשה, ובגין דאינון גרמין דיתכנשון מניה מיין ושכינתא אשתארת יבשה, הדא הוא דכתיב יקוו המים אל מקום אחד ותראה היבשה, וכל מאן דעביד צדקה במסכנא גרים ההוא נהר דאתמשך מעדן דאיהי אימא עילאה להשקות את הגן דאיהי דלת דלה מסכינא ועני איהו יום שבת. ומאן דמקיים ביה עונג שבת גרים לאשקאה החיא דלת וההוא עני איתמלי ואיתקרי נהר, ומאן דאית ליה רשו למעבד עונג שבת ולא עביד אתהפך ליה עונג לנגע צרעת וחריב ביתיה וממוניה, עד כאן לשונו. וכן בעונש זה אמר בסוף דף יח. עוד בתיקון כד (דף סט) בענין עונג שבת וצריך לקיימא ביה עונג דאיהו צדיק דנפיק מעדן דאיהי בינה עלמא דאתי, להשקות דא שכינתא תתאה ונהרא איהו ו' דנפיק מן י"ה ואזיל חמש מאה שנין דאינון חמש ספירן ומטי לצדיק לאשקאה מניה גנתא דאיהו ה', (בראשית ב, כד) ועל כן יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו, עד כאן לשונו.

עוד בענין הצדקה שיהיה זוכה למדרגת צדיק עוד פירש בזוהר (פרשת בהר סיני דף קי ע"ב) זה לשונו, וכי תאמר מה נאכל, רבי יהודה פתח (תהלים לז, ג) בטח בה' ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה, לעולם בר נש יהא זהיר במאריה וידבק לביה במהימנותא עילאה בגין דיהא שלים במאריה דכד יהוי שלים ביה לא יכלין לאבאשא ליה כל בני עלמא, תא חזי בטח בה' ועשה טוב, אלא הכי תנינן בעובדא דלתתא אתער עובדא דלעילא, והא אוקמוה ועשיתם אותם כביכול אתון תעבדון להון, בגין דהוא אתערותא דילכון דאתון עבדין לתתא ואתער לעילא, ועל דא ועשה טוב כתיב, ואין טוב אלא צדיק, דכתיב (ישעיה ג, י) אמרו צדיק כי טוב, כיון דאתון עבדין הא ודאי האי טוב אתער כדין שכון ארץ ורעה אמונה, וכלא חד. שכון ארץ ארץ עלאה, דהא לית לך דייכול למשרי בהדה עד דיתער האי טוב לגבה, כיון דאתער ליה כביכול הוא עביד ליה. וכדין שכן ארץ שרי בגוה איכול איבה, אשתעשע בהדה, ורעה אמונה, דא ארץ וכלא חד, כמא דאת

ביאורים וציונים

אמר (תהלים צד, ג) ואמונתך בלילות. ורעה אמנה הוי דכר לה לכל רעותיך, ואי לא תתער לקבלה האי טוב אתרחק מינה ולא תקרב בהדה לא תקרב לגו אתון נורא יקדתא. ואי תקרב בהדה בדחילו כמאן דדחיל מן מותא דהא כדין נורא דליק ואוקיד עלמא בשלהובוי וכיון דאתער לקבלה האי טוב, כדין (איוב כב, כח) ותגזר אומר ויקם לך ועל דרכיך נוגה אור. תא חזי בני מהימנותא מדברי לחאי רעותהון בכל יומא, מאן אינון בני מהימנותא אינון דמתערי האי טוב לקבליה ולא חס על דיליה וידעי דהא קודשא בריך הוא יהיב ליה יתיר, כמא דאת אמר (משלי יא, כד) יש מפזר ונוסף עוד, מאי טעמא בגין דהאי יתער ברכאן לקבליה ולא יימא אי אתן האי השתא מאי אעביד למחר, אלא קודשא בריך הוא יהיב ליה ברכאן עד בלי די כמא דאוקמוה, עד כאן לשונו.

וכאשר יסתכל המעיין במאמר הזה ימצא היות הצדקה תיקון לפגם אות הברית, והענין שכמו שבעון הפגם מסתלקים החסדים מצדיק שהוא כולל ה' חסדים כדפי' באידרא והוא נהר יחרב ויבש, ולכן נקרא טוב, כן בצדקה ממשיך החסדים להמתיק הדינים והוא יחוד גמור כמבואר במאמר, וכן מבואר יותר בזוהר (פרשת בחוקותי דף קיג ע"ב) זה לשונו, בכה רבי שמעון ואמר ווי לון לבני נשא דלא ידעין ולא משגיחין ביקרא דמאריהון מאן עביד שמא בכל יומא הוי אימא מאן דיהיב צדקה למסכני. וסוף דבריו זכאה חולקיהון מאן דזכי למעבד שמא קדישא לעילא בגין כך צדקה סליק על כלא והני מילי צדקה לשמה דהא אתער צדקה לצדק לחברא לן כחדא ולמהוי כלא שמא קדישא כדקא יאות, דהא צדק לא אתתקן ולא אשתלים אלא בצדקה, דכתיב (ישעיה נד, יד) בצדקה תכונני, ולכנסת ישראל אתמר בגין כך ועשיתם אותם וגו' עד כאן לשונו.

בספר **נועם אלימלך** (פרשת קדושים) וז"ל ונחזור לביאור הכתוב ולקט קציר כו' פירוש אם תרצה לעשות שניהם כאחד דהיינו ללקוט כסף וזהב ועשירות מלשון וילקט יוסף וגם תרצה לקצור את חטאת נעורים לא תלקט לא תעשה כך רק תעשה תשובה בשלימות, לעני ולגר תעזוב אותם פירוש על ידי צדקה כמו שאמר שהכתוב וחטאך בצדקה פרוק.

ובספר **צדקת הצדיק** (לר' צדוק הכהן מלובלין זצ"ל) וז"ל צדקה לעניים ג"כ מועיל לתקן עון הוז"ל ובכלל לכל מה שאז"ל חייב מיתה מועיל צדקה כמ"ש דתציל ממות וכמשאז"ל פ"ק דב"ב (יא.) ולעון זה ביחוד דע"י שמחי' נפשות ואז"ל שם כל המקיים נפש א' מישראל כאלו קיים עולם מלא ובכלל העולם ג"כ אותם נפשות עשוקות מקיים ממש. ובלבד שיהי' לעני הגון דבלא"ה אין מועיל דהוא קצת מעין דוגמא דחטאו שמשפיע חיים למי שאין ראוי וכמ"ש בירמי' שקילל לאנשי ענתות ויהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם הכשילם בבנ"א שאינם מהוגנים כדאי' בספ"ק דב"ק. והיינו כי הם החטיאו לירמי' בהוז"ל כנודע כמ"ש (באהע"ז סי' א' בח"מ סק"ו) [ואולי זה ג"כ בכלל כי כרו שוחה וגו' ע"ש בב"ק. אלא שהש"י חשב מחשבות לבלתי יהי' לבטלה ונולד מזה בן סירא כדאי' שם ולכך ב"ס הי' כלול טוב ורע כדאי' פ' חלק (ק.) דהוא מס' חיצונים ומילתא מעליותא דאית בי' דרשינן ע"ש וכן בב"ק (צב.) קראוהו כתובים כי באמת היתה נפש יקרה רק דיצאה לחיצונים ומשם נלקחה ואכ"מ] וקיללם שיכשלו במדה כנגד מדה דלא רצה לקללם שיכשלו בחטאו דזה גורם רעה לכל כנודע בזוהר משא"כ בזה. והנה דבר זה אין ביד האדם לידע כלל עי' בכתובות (סח.) וכ"א בסוכה (מט.) שמא תאמר כל הבא לקפוץ קופץ ת"ל מה יקר חסדך. ובבר"ר (פ' סא) דרשו פסוק ולערב אל תנח ידך כי אינך יודע וגו' על נתינת צדקה שאיזיודע איזה יכשר רק מי ששב כראוי ומבקש רחמי שמים שיתוקן חטאו מכל וכל אז הש"י מזמין לו כראוי.

ועיין עוד בספר טהרת הקודש מאמר תיקון היסוד פרק ד'

להתפלל בברכת תקע בשופר

בספר **טהרת הקודש** (מאמר תיקון היסוד פרק ו') וז"ל לבקש מה' בתפילת שמונה עשרה על זה הפגם,

ביאורים וציונים

אשר הוא בשביל קיבוץ נידחים ולתקן העון כמובא בפע״ח. וז״ל ותשובת המוז״ל יכוון בברכת מקבץ נדחי ישראל לכל הדברים אשר נזכיר, וקודם החתימה יאמר יהי רצון מלפניך יאו״א שכל טפה וטפה של קרי שיצא ממני לבטלה ומכל ישראל בכלל ובפרט. שלא במקום מצוה בין באונס בין במזיד בין בהרהור בין במעשה בין בגלגול זה ובין בגלגול אחר ונבלע בקליפות, שתקיא הקליפות הניצוצות קרי שנבלעו בה. בזכות שמך הגדול היוצא מהפסוק חי״ל בל״ע ויוקיאנ״ו ובזכות שמך הגדול יחהבוו״ה שתחזירם למקום קדושה והטוב בעיניך עשה.

להיות גבאי צדקה

בראשית חכמה שער הקדושה פרק י״ז וז״ל ובפרט אם יזכה להיות גבאי צדקה שהוא ובפרט עומד במדריגת צדיק ונוטל שכר כנגד הכל, וכן פירש בזוהר (פרשת ויגש דף רח ע״א) בפסוק (תהלים קיב, ט) פזר נתן לאביונים, זה לשונו, ובגין כך פזר נתן לאביונים דא צדיק צדקתו עומדת לעד דא כנסת ישראל, דבגין כך איהי קיימא ברזא דשלם בקיומא שלים, רשע יראה וכעס דא מלכות עובדי ע״א. תא חזי מלכות שמים איהי בי מקדשא לקיימא כל מסכינין בגו צלא דשכינתא, וצדיק דא איקרי גבאי צדקה למיחן ולמיזן לכלא, דכתיב פזר נתן לאביונים, בגין כך גבאי צדקה נטלי אגרא לקבל כלא, עד כאן לשונו. וכל דרוש הצדקה שהעתקנו לעיל מבואר שם ולא העתקנו לשונו כדי שלא להאריך.

ענינות

בספר **צפורן שמיר להחיד״א** סימן ט׳ אות קכ״ח וז״ל יהיה עניו באמת ובזה יהיה מרכבה לשכינה ויעלה עליו כאלו הקריב כל הקרבנות ותפלתו אינה נמאסת וממילא רווחא להשיב נדחיו וירבם שפע.

קירוב רחוקים

בספר **צפורן שמיר להחיד״א** סימן ט׳ אות ק״ל וז״ל ילמד פושעי׳ דרכיו יתברך וחטאים אליו ישובו והיה תמורת אשר פיזר ניצוצי הקדושה עתה יחבר נפש החוטאים אליו יתברך ואין קץ לשכר מזכי לחייבא כמו שכתבנו במ״א ובקונטרס מורה באצבע והאריכו הרבה בזוהר הקדוש ואתיא מכללא יתוקן אשר פגם בחטא זה ותשבת״ו הרמת״ה.

בספר **צדקת הצדיק** אות קכ״ו מאן דמזכי לחייביא מועיל ג״כ לתקן זה. שהוא נקרא לוקח נפשות וכמשז״ל ע״פ ואת הנפש אשר עשו בחרן שהוא כאלו עשאם ונפש משיב את הנפש [ומעון דהוז״ל כשנעשו מזדונות זכיות ואותם נפשות נלקחים לקדושה מוסיף שפע גדול ונמצא דהי׳ מזכה לחייביא בזה. וחטאו ממש מעין דוגמא דתיקונו וע״ז א׳ (סנהדרין ע:) בדבר שקלקלו בו נתקנו וע״ל אות ק״כ דע״ז מגיע עונש זה ובודאי אין הש״י מגלגל חובה ע״י זכאי רק זכות. רק הוא באמת כענין שכר מצוה מצוה דגם בזה הוא מזכה לחייביא ע״י התשובה. ודכותי׳ ע״י מכשלה בד״ת בא קרי כמש״ל אות ק״ו ועל ידו התיקון כמש״ל אות קט״ז] ולכן אמר דוד המע״ה באותו מזמור אלמדה פושעים דרכיך וגו׳ רק הקדים השיבה לי ששון ישעך כי א״א לחייב לזכות את החייב וא׳ יבוא טהור ויכפר על הטהור וא׳ (שבת לב.) מגלגלין זכות ע״י זכאי. רק צריך מקודם תשובה ורחמים שישיב לו הש״י רוח קדושה שבנפש הישראלי ואז אח״כ לתקן הקודם ולהוציא נפשות עשוקות יוכל עי״ז דאלמדה וגו׳. [ופעמים אותן חייביא הם אותם נפשות עצמן ולכך נזדמנו לידו דייקא לתקנם. וע׳ ר״פ כל היד המשחקין בתינוקת ומקבלי גרים זה בא מזה כי הם ג״כ אותם נפשות כידוע ואכ״מ].

זיעה של מצוה

בספר **צפורן שמיר להחיד״א** סימן ט׳ אות קל״ב וז״ל יזהר לטרוח בלישת מצת מצוה בכח גדול וכן כשמקיים מצות גמילות חסדים לקבור מתים ולחפור קבר וכיוצא והזיעה שמזיע תועלת לחטא זה לתקן אשר פגם.

ובספר **צדקת הצדיק** - אות קצ״ד וז״ל ארבע מדריגות ביראת שמים כנזכר בברכות (כ״ב.) לענין טבילת קרי. אימה ויראה ורתת וזיעה. שתים

ביאורים וציונים

הראשונות בלב אימה בהתחלה כדרך שאומרים עונים באימה ואומרים ביראה. עניה בכל מקום בקול ואמירה בלחישה (זוהר ח"ג פ"ח ע"ב). כי בהתחלת הגעת פחד לאדם הוא צועק בקול ענות וזה קבלת עול מלכות שמים דקריאת שמע. ואחר כך התפילה בלחישה שהוא כעומד לפני המלך. ושניהם נקרא יראה כנזכר לעיל (אות קצ"ב). והתפילה ביותר כדפירש רש"י בברכות (כ"ה ריש ע"א). והיינו אחר שמתבונן בפחד ה' שבא לו אז מתגברת היראה עד שכמעט אין יכול לדבר מרוב הפחד. ושתי אחרונות באיברי המעשה ההתחלה רתת שאיברים רועדים. ואחר כך כשמתבונן יותר אז זיע שהוא מזיע מרוב הפחד וכדרך שאמרו (חגיגה י"ג סוף ע"ב) מזיעתן של חיות נהר דינור יוצא על ראש רשעים בגיהנום עיין שם. כי כשמגיע למדריגה זו דיראה עד שמזיע אז נהר של אש דיראת שמים שלו שורף כל שורש התאוות רעות שבלבו שזה נקרא ראש רשעים בגיהנום דעיקרו בתאוות כדאיתא בעירובין (י"ט.) שהכל יורדין על עסקי הינם וכו'.

ולכן אמר האריז"ל כי הזיעה שעל ידי עסקי המצוות הוא תיקון לקרי. והיינו כי המזיקים הן הם כוחות התאוה שבחלל השמאלי שבלב והן נשרפין על ידי זיעה זו היוצאה מחיות הקדושה שבאדם. וכשהזיעה בא לאדם על ידי יראת שמים ודאי אין למעלה הימנה והוא היפך ממש לקרי כדאיתא בגמרא שם. רק שזה יקר וקשה ועל כל פנים קל הוא על ידי פעולת אדם במעשה המצוות באיבריו.

וכל פעולת מעשה המצוות הרי זה קבלת עול מצוות ועול מלכות שמים ויראת שמים. וביותר במצות מצה שהוא היפך השאור שבעיסה והתאוה. וכל מצוה נותנת קדושה באדם כפי ענינה כמו שמברכין אשר קדשנו במצוותיו וצונו. ומצה קדושה לסילוק השאור שבעיסה מהלב דלכן נקרא בזוהר (ח"ב קפ"ג ע"ב) מיכלא דאסוותא כמו שאמרו ז"ל (ירושלמי שבת פרק י"ד הלכה ג') כל חולי (דברים ז' י"ד) זה יצר הרע. לכך הזיעה שבאה על ידה מועלת ביותר להיות נעשה נהר דינור לשרוף ולכלות כל שורש התאוות רעה ורש מן הלב.

אמן, ברכות, קדושה

בספר צפורן שמיר להחיד"א סימן ט' אות קל"ג וז"ל ישלים בכל יום צ' אמנים ד' קדושות י' קדישים ק' ברכות ר"ת צדיק והוא אחד מתיקני צדי"ק יסו"ד עולם.

ובראשית חכמה שער הקדושה פרק י"ז וז"ל וגם יכוון בכל יום לעשות עצמו צדיק ויתן צדקה רוחנית, כמו שכתוב בתיקונים (דף כט ע"ב) זה לשונו, ואלין דיהבין דורונא לך בימינא דאיהי צדק"ה, צ' תשעים אמנים, ד' ארבע קדושות, ק' מאה ברכאן, ה' חמשה חומשי תורה, עד כאן לשונו. ובמקום אחר פירש כי מצדי"ק הם י' קדישים שצריך לענות בכל יום.

בספר **אמרי פנחס** (שער הקדושה אות כ"ד) וז"ל תיקון גדול לאותו עון [ממוהר"ר רפאל ז"ל] בשם האריז"ל: שלא לדבר בשעת התפילה, משעה שהש"ץ מתחיל "אדון עולם" עד אחר עלינו.

השכמת ביהמ"ד

בספר צפורן שמיר להחיד"א סימן ט' אות קל"ה וז"ל ישתדל להיות ראשון בביהכ"נ שחרית וערבית וכמה האריכו בזוהר תרומה דקל"א ההוא קדמאה דאשתכח בבי כנישתא קיימא בדרגא דצדיק עש"ב.

תפילין

בספר **פרי צדיק** פרשת בשלח אות ו' וז"ל ובמכילתא (בשלח הנז') אחר שאמר שהים נתמלא עליהם חימה מדכתיב חמה חסר אל תיקרי חומה אלא חימה אמר ומי גרם לישראל להנצל מימינם בזכות התורה כו', מימינו אש דת למו ומשמאלם זו תפילין (כצ"ל עיין שם) והיינו דתורה תיקון לפגם זה וכמו שאמרנו ממה שנאמר ולכל בשרו מרפא דתורה רפואה לפגם זה שנקרא בשר רר בשרו ובקדושה בשר קודש ובהיפך בשר חמורים ומה שנאמר בזוהר הקדוש (ח"א שם) דתשובה אינו מועיל, היינו מפני שהפגם במוח ותשובה מבינה לבא אבל

ביאורים וציונים

על ידי תורה שהוא מחכמה יש מרפא ועל דרך מה שאמרו בבני עלי (ראש השנה יח.) אבל מתכפר בתורה. וכן תפילין שמעתי מרבינו הקדוש זצוק״ל רמז במה שאמרו (כ״מ כט ע״ב) תפילין בי בר חבו וכו׳, ושם חב״ו מרומז בתפלה בתיבות יחד מארבע כנפות שאות שקודם אות אחרונה הוא חב״ו ראשי תיבות חיל בלע ויקאנו. מרמז דתפילין תיקון לפגם זה. אך תפילין צריכין גוף נקי, והיינו שהגוף יהיה באמת נקי שבאם לאו מה יועילו התפילין אם יהרהר בהם דברי שטות ושבת הן גופן אות (כמו שאמרו עירובין צו.) והוה כמו שכל ישראל הולכין בתפילין כל המעת לעת ואף בלילה שאינו זמן תפילין כיון ששובתין מזמלאכה שרגילין בה הם כמניחין תפילין ועל כן שמירת שבת תיקון לפגם זה.

בבית אהרן בליקוטים, וז״ל לתיקון הברית אמר שהוא שמירת שבת ותפילין, ולומר שבחי ירושלים וגומ׳ שבפסוקי דזמרא בכוונה

תהילים תיקון כללי

בליקוטי מוהר״ן תורה ר״ה וז״ל תקון למקרה לילה, רחמנא לצלן, לומר עשרה קפיטל תהלים באותו היום שארע לו, חס ושלום, כי יש כח באמירת תהלים להוציא הטפה מהקליפה שלקחה אותה, כי תהלים בגימטריא לילי״ת עם החמש אותיות של שמה שהיא הממנה על זה כידוע, וצריך לכון בשעת אמירת תהלים, שתהלים בגימטריא תפ״ה, שהוא מכון כמספר השני שמות אל אלקים במלואו כזה אלף למד אלף למד הי יוד מם שעל - ידי השני שמות אלו יוצאה הטפה מהקלפה, כי הטפה היא בחינת חסד וגבורה כידוע, כי יש בה כח אש ומים חמימות ולחות שהם בחינת חסד וגבורה, ועל ידי השני שמות אל אלקים הנ״ל שהם בחינת חסד וגבורה כידוע שהם גימטריא תהלים כנ״ל, על ידי זה מוציאין הטפה משם, וזה צריך לכון בשעת אמירת תהלים.

ועל - כן צריך לומר עשרה קפיטל, כי יש עשרה מיני זמרה, שהם בחינת העשרה לשונות שנאמר בהם ספר תהלים כמובא (בגמרא פסחים ק״ז ובזהר): שהם אשרי ולמנצח ומשכיל והללויה וכו׳ עין בפרוש רש״י, ויש כח בכל לשון ולשון של העשרה לשונות הנ״ל לבטל כח הקליפה הנ״ל, כי כל אחד מאלו הלשונות, הם היפך הקליפה הנ״ל, כי אשרי הוא לשון ראיה והסתכלות, היפך הקליפה הנ״ל שעיקר כחה מקלקול הראות, מבחינת ״ותכהין עיניו מראות״, בבחינות ״יהי מארת״ חסר, ודרשו רבותינו, זכרונם לברכה (תקוני זהר תקון מ״ד דף עט:) ׳דא לילית׳ נמצא שעקר כחה מקלקול הראיה, ואשרי שהוא לשון ראיה היא הפך ממנה.

וכן משכיל, כי היא בחינת משכל, ומשכיל הוא הפך מזה, וענין זה עין במקום אחר (לעיל בסימן יט). כי עקר כחה להחטיא את האדם במקרה, חס ושלום, הוא על ידי לשון תרגום, שהוא בחינת משכיל על ידי תרגמן, שהוא מערב טוב ורע, לפעמים משכל ולפעמים משכיל עין שם.

וכן הללויה, הפך הקלפה, ששמה לילית, על שם שהיא מיללת בילה תמיד, והלל הפך יללה, כי אותיות הללי הם הפך יללי״ה, והשאר לא פרש.

גם הטפה באה מהדעת שהוא בחינת חסד וגבורה כידוע, כי גם הטפה היא בחינת חסד וגבורה כנ״ל, וידוע שהדעת הוא בחינת חמשה חסדים וחמש גבורות, על כן צריך לומר עשרה קפיטל.

וזה בחינת (תהלים ל״ב) ״לדוד משכיל א׳שרי נ׳שוי פ׳שע ראשי תבות נא״ף. שהוא נכנע על ידי בחינת לדוד משכיל, דהיינו תהלים.

אחר כך גלה רבנו, זכרונו לברכה, העשרה קפיטל תהלים בפרטיות, שצריך לאמרם באותו היום שיקרה לו, חס ושלום, מקרה בלתי טהור, ואלו הן, מכתם לדוד, ט״ז: לדוד משכיל, ל״ב: אשרי משכיל אל דל, מ״א: כאיל תערג, מ״ב. למנצח אל תשחת, נ״ט: למנצח על ידותון, ע״ז: תפלה למשה, צ׳: הודו לה׳ קראו בשמו, ק״ה: על נהרות בבל, קל״ז: הללויה הללו אל בקדשו, ק״נ: ואמר: שאלו העשרה קפיטל תהלים, הם תקון גדול מאד מאד למקרה חס ושלום, ומי שזוכה לאמרם באותו היום,

ביאורים וציונים

אין צריך לפחד עוד כלל מפגם הנורא של המקרה, חס ושלום, כי בודאי נתתקן על ידי זה: (ועיין ענין זה ב״לקוטי מוהר״ן תנינא״ בסופו).

התחברות לצדיק

בספר **מאור ושמש** פרשת מקץ ד״ה ויאמר אליהם וז״ל ונראה בדרך רמז כי עיקר תיקון הברית לאדם ובפרט בדורות הללו שאין אדם נמלט ממנו וצריכים תיקון, הענין הוא כך לחבר עצמו אל הצדיק כי הצדיק נקרא כל כידוע מספרים הקדושים, כי הוא מקושר עם כל להשי״ת אפילו עם תאות הגשמיות הוא מקושר עד למאד בהשי״ת ביתר שאת ועוז. ועל ידי זה שמקושר האדם עם הצדיק והצדיק מקשר הכל להשי״ת עי״ז גם האדם המחובר להצדיק נתבטל אצלו ובטל גם כן מתאוות גשמיים ויש לו תיקון גמור, כי מה שקלקל תחלה במדת יסוד הנקרא כל, עתה על ידי התחברות להצדיק הנקרא כל ומחובר לטהור וקדוש הרי הוא כמוהו בבחינת כל שהוא המדה שקלקל בה מתחלה ועתה נתקן הכל. וזה שאמר להם יוסף מרגלים אתם, מרגלים הוא מלשון רגלים שהוא תיקון הברית, לראות את ערות הארץ באתם, פירוש לראות הוא לשון תיקון והכשר (כמו רואה אני את דברי אדמון) שאתם רוצים לתקן את ערות הארץ את עון הרגלים באתם שאתם רוצים לתקן זאת באתם אל הצדיק לחבר עמו בשביל התיקון. והוא אזיל לטעמיה כי הוא אמר לאביו שהם חשודים על העריות וצריכים תיקון הברית. ואמרו אליו כנים אנחנו לא היו עבדיך מרגלים כנזכר לעיל וקל להבין.

אמונה

בספר **ישמח ישראל** פרשת וארא ד״ה ובזה נבאר וז״ל ובזה נבאר הכ׳ שאילו היו בני ישראל שומעים אל משה וקבלו עליהם מ״ע זו, מיד היו דבקים בד׳ ולא היה צריך להמכות הגדולות והנוראות הללו, וממילא לא היו יכולים המצרים לשלוט בהם. אכן לפי שלא שמעו אל משה מקוצר רוחם הי׳ בהכרח להוציא באופן אחר, ע״י המכות שהיו בבחי׳ נגוף ורפוא, נגוף למצרים ורפוא לישראל, ובני ישראל באו מהמכות האלו לידי הידיעה האמיתית, שראו בזה יכולת השי״ת והשגחתו עד שבאו לידי הידיעה, ואז היה פרעה מוכרח לגרש אותם, ולזה טרם שהכתוב מתחיל לספר מעניני המכות הגדולות מספר שלא יכלו לשמוע לקול משה ולהיות דבקים בד׳. בשביל זה הי׳ ההכרח להכות את המצרים במכות הללו, אכן באמת יקשה למה צוה הקב״ה לצוות אותם כעת במצרים במ״ע הזאת, והלא הוא בוחן כליות ולב ויודע מראש מה שיהיה בסוף שאי אפשר להם לקבל עליהם תיכף ומיד מ״ע הזאת מחמת קוצר רוחם, אלא ע״כ מוכח מזה דידע הקב״ה שיאמינו בו שיכולת בידו להושיעם, וכאשר היה באמת כדכתיב ויאמן העם, וזה האמונה הוא ג״כ מעין הידיעה הלזו שמחוייב כ״א ואחד מישראל להאמין בהקב״ה שמלא כל הארץ כבודו ולית אתר פנוי מיניה, ואף גם שאין בכוחו להיות דבוק בד׳ בכל לבו מחמת חטאיו ופשעיו שגרמו מסכים המבדילים בינו לבין אביו שבשמים, אעפ״כ יאמין באמונה שלימה שהקב״ה ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין, ומזה האמונה יבא לידי הידיעה האמיתית, ויזכה לתכלית הידיעה ולהיות דבוק בה׳. ולפיכך מבואר בהאר״י שימים מהפרשיות האלו מסוגלים לתשובה על החטא הידוע, לפי שמאותו החטא נעשה האדם מגושם ומרוחק מהקב״ה, אעפ״כ בל יאמר נואש לנפשו ויעש תשובה בכל יכולתו ויאמין בד׳ באמונה שלימה, ומזה האמונה השלימה יזכה לבא לידי תשובה האמתית ויזכה להיות דבוק בד׳.

ובספר **דובר צדק** דף נ״א (ספר דובר צדק אות [ד] ד״ה ואיתא) וז״ל כי בתורה נקרא מקרה לילה גם כשהיא במתכוין, שדבר זה נקרא מקרה לפי שאפילו חסיד וכו׳ וכל דבר שהוא להנאת עצמו נקרא מקרה, כי ה׳ יתברך הוא בעל הסדר ומה שאין מתכוין לה׳ יתברך לבדו נקרא מקרה.

והתיקון לזה לדעת שכל המקרים גם כן מה׳ יתברך שהוא מסדר כל המקרים.

ביאורים וציונים

אמת

בספר **ישמח ישראל** (פרשת תרומה כד״ה וכזה נכאר) וז״ל ואמת הוא עצה טובה לבטל השטן שבגמטריא שטים שהוא שקר, ולכפר על מעשה שטים שהוא פגם הברית ח״ו. כי בחסד ואמת יכופר עון הזה ר״ל, כי ברית הלשון מכוון נגד ברית המעור, וע״י אמת נתקן הברית והלשון ויתוקן עי״ז גם פגם המר הזה, וזה הוא לכפר על מעשה שטים. ובמדרש תנחומא שטים הוא ר״ת שפע טובה ישועה מחילה, כי על ידי האמת זוכים לתשובה על חטא הזה, והחטא הזה ר״ל הוא מנגד לכל אלה הדברים, והוא סותם צינורי השפע והטובה, שהוא טוב מבחינת אמרו צדיק כי טוב, וזה הוא ההיפך רע ולא טוב, ומעכב הישועה האמיתית, וכעין מאחז״ל (ע׳ נדה יג.) ומחילה כמבואר בזוה״ק בכמה מקומות, אבל כשאדם זוכה לאמת באמת ממילא זוכה לתשובה בלב שלם וטהור על חטא הזה ומתקן הכל אז זוכה שנעשה כזכיות ונעשה משטים שפע טובה ישועה מחילה, עומדים ועומד לעד ולעולמי עולמים, כן השי״ת יורנו מדרכיו להלוך באמיתו וליחד לבבנו אליו ברחמיו וחסדיו הגדולים למען שמו יתׄ ויתׄ אמן.

פסוקי דזמרה

בספר **תפארת שלמה** רמזי פורים ד״ה שיר המעלות וז״ל שיר המעלות בשוב ד׳ את שיבת ציון וכו׳ (תהלים קכו, א ה ו) הזורעים בדמעה ברנה יקצורו הלוך ילך ובכה כו׳. הנראה לרמז בזה עפ״י הידוע מספרים הקדושים גודל הפגם אב״ק אשר כמעט מי ינצל מזה ונקה והענין הזה בא ע״י הסתכלות והרהור ח״ו. וכל ענין הגלות המר הזה תולה בתיקון הפגם הזה כמ״ש (תהלים קמז, ב) בונה ירושלים ד׳ נדחי ישראל יכנס. נדחי ישראל הם דמעת העשוקים וכאשר יתלקטו הני״ק הנדחים יהי׳ בנין ירושלים. והעצה לזה לתיקון הברית היא ב׳ ענינים. האחד הוא הבכי להוריד דמעות מעיניו מעומק לבבו אשר יודע מרת נפשו בזה ימחה הפגם. ועוד זאת מצינו בכתבי האר״י ז״ל כי גם ע״י שירות ותשבחות בשמחה הוא תיקון לפגם הנ״ל. ולזה תיקנו אנשי כנה״ג פסוקי דזמרה קודׄ התפלה להכרית כל החוחים ולזמר עריצים הם הקליפות ומשחיתים שנבראו מעון זה. וזה הרמז במזמור שיר חנוכת כוׄ (תהלים ל, ד) דׄ העלית מן שאול נפשי חייתני מיורדי בור. כי זה נקרא (שבת כב, א) בור מים אין בו וכו׳. ולזה במגלה זאת כתיב (אסתר ד, ג) צום ובכי ומספד וכו׳ כי מרדכי ידע את כל אשר נעשה כי גזירת המן חי׳ ע״י פגם זה כמבואר במ״א (אסתר רבה ח, ה) על פסוק כל אשר קרהו. ולזה כאשר שבו בנ״י בצום ובכי ומספד נהפך לטובה אותיות קר״י לאותיות יק״ר כדכתי׳ אח״כ (אסתר ח, טז) ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויק״ר כן תהי׳ לנו. בזה יש לפרש ג״כ ב׳ ענינים בפסוק הנ״ל הזורעים בדמעה ברנה יקצורו. הזורעים, רמז על הוצאת ז״ל ר״ל. יתוקן בשני האופנים הנ״ל. בדמעה. או ברנה. יקצורו ויכרתו כל החוחים והקוצים, הלוך ילך ובכה ע״י הבכי׳ נושא משך הזרע, בא יבא ברנה גם ע״י השירות ותשבחות נושא אלומותיו, תיקון מדת יסוד צדיק בחי׳ יוסף הצדיק דכתיב (בראשית לז, ז) והנה קמה אלומתי וגם נצבה, והבן.

יוה״כ

בספר **מאור עינים** פרשת האזינו וז״ל איתא בש״ס דרבי סבירא ליה דיום הכיפורים מכפר בין לשבים בין לשאינם שבים ולכאורה איך אפשר שרבי יהיה סובר שיום הכיפורים מכפר אף לשאינם שבים הלא אמרו רז״ל כל האומר הקדוש ברוך הוא וותרן וכו׳ אך נראה דוודאי בלא תשובה אינו כלום אך הפי׳ הוא על פי מה שאמרו רז״ל בזוהר הקדוש על עון הוצאת זרע לבטלה אמרו כלהו חובין תליין בתיובתא לבר מהאי וזהו שאמר אף לשאינם שבים רצה לומר אף לאותן שאינן מקבלים אותם בתשובה כל השנה דהיינו על עון הנ״ל ביום הכיפורים מקבלים אותם.

בספר **אך פרי תבואה** דרוש ליום כיפור דף קע״ו. ד״ה עוד על פסוק וז״ל מבואר בס׳ חובת הלבבות בשער התשובה [פרק ט׳ וי׳] שכתב שם

ביאורים וציונים

ולומד דרכי התשובה, ואחר כך חוקר אם יכול לעשות תשובה על כל עבירה, ואמר שבאמת יש כמה דברים שאינו יכול לעשות תשובה, כגון שגזל את הרבים ואינו יודע למי ישוב או שדיבר לשון הרע על כמה בני אדם ואינו יודע ממי לבקש מחילה, או שהוליד ממזר והנה תשובתו קשה עליו. וכתב דמכל מקום יעשה מה שביכלתו עד מקום שידו מגעת והשי״ת יעשה מה שלא יוכל הוא לעשות, דהיינו השי״ת יכרית זרעו, והשי״ת יתן בלב אותן האנשים שימחלו לו מה שגזל אותם עכ״ד דברי פ״ק [וכו׳], וזה שכתבה התורה כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ד׳, דהיינו אפילו בדבר שלא תוכלו לעשות בעצמכם רק שהשי״ת צריך לגמור, גם כן תטהרו ודוק.

ובספר **אך פרי תבואה** דרוש להושענא רבה דף קע״ט ע״ג ד״ה עוד אמרתי וז״ל אמרתי על הפסוק כי ביום הזה יכפר עליכם [וכ״ו], דהנה מי שחטא ח״ו ופגם בבריתו שזה חטאו גדול כל כך, וכמעט שמצינו שאין לו תשובה, אמנם אף על פי כן הסכימו בספרים הקדושים שמועיל מכל מקום תשובה, והנה אמרו חכמינו ז״ל במסכת נדה פרק כל היד שאם מקשה עצמו לדעת הוא בנידוי ח״ו וזה דרכו של היצר שהיום אומר לו עשה כך ולמחר עשה כך ואחר כך ח״ו אומר לו שיעבוד עבודה זרה, וגם כן מבואר בספרים [זוהר ח״ג דף פ״ד ע״א] שאמר ר׳ שמעון לתלמידו שלא יסתכלו בנשים ואמר להם אל תפנו אל האלילים, וגם כן ח״ו אם בעל את הנכריות נאמר עליו לא תשתחוה לאל אחר [עי׳ בזוהר ח״ב דף קל״א ע״ב], על כן ח״ו הפגם של הברית הוא כמו עובד ע״ז [וכו׳], וזהו גם כן הפירוש של הפסוק כי ביום הזה יכפר עליכם וגו׳ לפני ד׳ תטהרו, דהיינו אף אם עשיתם דבר שהוא ח״ו נגד ד׳ דהיינו ע״ז או פגם הברית שהוא גם כן כמו זה, גם כן יתכפר עליכם ודו״ק.

חנוכה

בספר **שם משמואל** (פרשת מקץ, שנת תרע״ג) וז״ל ונראה דבמסירת הנפש על התורה ועל המצוה שהיתה להם אז, כמבואר ביוסיפון, תיקנו פגם המוח, כי מסירת הנפש היא עוד למעלה מהמוח. וע״כ בא להם הנס בשמן שהוא חכמה להראות להם שנרצו מעשיהם ותיקנו פגם זה. והנה ענין זה מתעורר בכל שנה, וע״כ יש בחנוכה תיקון לפגם ברית אפילו להחטאים שבקצת מקומות בזוה״ק דלא מועילה תשובה, שכתבו הטעם משום דתשובה היא בלב כדכתיב (ישעי׳ ו׳) ולבבו יבין, ופגם זה הוא במוח שהוא למעלה מהלב, אבל בחנוכה שנתעורר התיקון שבא למעלה מהמוח שוב יש תיקון על הפגמים האלה. וזהו פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהם בשבת מדליקין בהם בחנוכה, ואיתא בספרים שפתילות ושמנים רומזים לנפשות ונשמות. ולהנ״ל יש לומר דכוונו על החטא ההוא, דשבת הוא תשובה כמ״ש בנוטריקון שבת בו תשוב, ולחטא ההוא הרי אינה מועילה תשובה, זולת מי שזוכה לעונג שבת, שכתבנו במקום אחר שזה תיקון גם לחטא זה, כי אין למעלה מעונג, אבל השבת עצמה אינה תיקון לזה, אבל בחנוכה יש תיקון לכל אלה.

ועוד כתב שם, וז״ל וממוצא הדברים שכל ענין נצחונם נצמח מתיקון פגם ברית. וזה נשאר לדורות זמן מסוגל לתיקון פגם ברית, ואפי׳ לאותם שבקצת מקומות שבזוה״ק שאין תשובה מועילה להם אלא בחילא סגי. וחנוכה היא זמן חידוש עבודה תורה ותפילה בחיות וזריזות והתלהבות. ונראה שזהו טעמא דדורשי רשימות מרבותינו ז״ל בהא דפתילות ושמנים שאמרו חכמים שאין מדליקים בהם בשבת מדליקין בהם בחנוכה דקאי על נפשות אטומים שאין להם עלי׳ בשבת יש להם עלי׳ בחנוכה, אף כי אין למעלה משבת, מ״מ בשבת אי אפשר אלא איש על מחנהו ואיש על דגלו ומי שטרח בע״ש יאכל בשבת, וע״ז מורה מצות אזהרות תחומין שכל איש יש לו תחומו בפני עצמו, אבל חנוכה כמו שאז בעת הנס זכו לנצחון ונס למעלה מן הסדר ומן הגבול כן נשאר לדורות זמן חידוש עבודה בחיות למעלה מן הסדר, ולפי דרכנו הנ״ל שזוכין לבחי׳

ביאורים וציונים

הדעת, וידוע במקובלים שמתעלה עד פנימית הכתר, וע״כ הוא למעלה מכל קו וגבול, ע״כ התיקון נמי למעלה מגבול.

ועוד כתב בספר **שם משמואל** (פרשת מקץ, חנוכה ליל ח׳) וז״ל ולפי האמור יתבאר מה שעד ניצוח היונים היו ישראל משועבדים למלכי פרס ויון אף אחר בנין הבית וכמ״ש בספר עזרא (ט׳) כי עבדים אנחנו וגו׳, כי עבדות נמשכת מחמת פגם ברית כמו שורש העבדות שקילל נח את חם, וע״כ טרם נתקן פגם זה היו משועבדים למלכי האומות, ורק כאשר תיקנו את הפגם בימי יונים יצאו לחירות עולם ולא היו עוד משועבדים תחת האומות.

והנה בכל שנה בימים האלה מתעוררת פדות נפשנו מכחות הסט״א המתהוים מחמת פגם ברית ר״ל, וע״כ זמן התיקון לפגם זה בימים האלה יותר מבשאר הימים. והתיקון לזה הוא שע״י התאחדות הכחות בכל לבו ונפשו ומאדו שכולל כל כוונות האדם בא תיקון נמי לחטא הכולל כנ״ל. וההפרש בין הזמן הזה למאז, שאז היתה התעוררות ישראל בראשונה ותיקנו את הפגם ואח״כ ניתנו להם הפדות והחירות, ועתה הפדות והחירות מוקדמות ומכחן מתעוררין ישראל לתקן את הפגם בהתאחדות כל הכחות כנ״ל, וכענין שאומר הכתוב פדות שלח לעמו צוה לעולם בריתו, שמחמת הפדות ששולח לעמו מתעוררים לתקן פגם ברית, ועי״ז צוה לעולם בריתו. והנה ימי החנוכה מתעלין והולכין עד יום השמיני, וכמו יובל אחר שבע שמיטות, שאז משיגין ישראל חירות עולם, כן ביום השמיני הוא גמר תיקון פגם זה, והזוכים לזה משיגים חירות עולם. ולפי האמור יש ליתן טעם מה שאנו קורין יום השמיני זאת חנוכה, כי ברית נקראת זאת, כמ״ש (בראשית י״ז) זאת בריתי אשר תשמרו וגו׳ ובמדרש (פ׳ מ״ח) בפסוק ואחר עורי נקפו זאת, ובאשר ביום השמיני הוא גמר תיקון פגם ברית נקרא בשם זאת.

שקלים ואחדות ישראל

בספר **בני יששכר** (מאמרי חודש אדר מאמר ב׳ אות י״ב) וז״ל בפרשת שקלים יש ששה שמות הוי״ה, נ״ל דמצות שקלים מכפרת על חטא מכירת יוסף שהוא סוד הברית שמכרוהו למצרים ערות הארץ (לילית הרשעה נקראת ערות הארץ), לבתר דעבדת ניאופין יהיבת שיורין לבעלה, וכן מכפרין שקלים על עון הברית בהוצאת ז״ל, וזהו סוד לכפר על נפשתיכם, היינו עון הוצאת ז״ל, שהנפשות שהיו ראויין ליכנס באותן הטפות הללו נעשקין בידי לילי״ת, ולזה צריכים כפרה על נפשות הללו הנעשקות וזהו לכפר על נפשותיכם, על כן שקלי״ם בגימטריא ת״פ, לבטל הקליפה לילי״ת בגימטריא ת״פ, וזהו שקורין פרשת שקלים בחודש אדר (או כשמברכים חדש אדר), שהוא סוד השם אדיירו״ן בגימטריא תפ״א לבטל את הקליפה הנ״ל עם חיילותיה ת״פ כנודע, וזהו סוד באחד באד״ר משמיעין על השקלי״ם, היינו אחד יותר על מספר שקלי״ם. וכיון שהשקלים מכפרין על חטא הברית דרגא דיוסף, על כן יש בפרשת שקלים ו׳ שמות הוי״ה בגימטריא יוס״ף.

ובספר **שם משמואל** (פרשת משפטים, ושקלים שנת תרע״ד) וז״ל ולפי האמור יובן ענין השקלים לקרבנות ציבור, לאחד רצון ונפש כל קהל עדת ישראל בעבודת הקרבנות, וזוהי מצות מחצית השקל שהוא עשר גרה רומז לכל כחות הנפש, השכל שבמוח והמדות שבלב, שבכל איש ואיש לעשות הסכמה בכל כחות נפשו בעבודה. וכבר אמרנו הרמז שאמרו ז״ל (שקלים פ״א ה״ד) כמין מטבע של אש הראה לו למשה, כי מטבע הוא כסף כדקי״ל (כ״מ מ״ד ע״ב) כספא טבעא, וכסף הוא אהבה מלשון (בראשית ל״א) נכסוף נכספת שהוא אהבה רבה שמשכנה בלב והוא של אש רומז לרשפי׳ רשפי אש שלהבתי׳, ומ״מ הוא מחצית רומז שעדיין צריך השלמה מזולתו, ומחמת שאין לאיש השלמה כי אם ע״י זולתו, ע״ז נעשו כולם כאיש אחד, היינו אחר שנתעוררה הפנימיות של כל אחד ואחד הפנימיות מאחדת את כל הפרטים לעשותם כאיש אחד עד שיצדק לאמור על הציבור בלשון יחיד כנ״ל:

ולפי האמור שעשר גרה הם עשרה כחות הנפש שהם השכל והמדות שהם במוח ולב יחדיו, ע״כ

ביאורים וציונים

הוא תיקון על פגם ברית המעור וברית הלשון כנ"ל:

ויש לומר עוד דההתאחדות כל קהל עדת ישראל שיהי' להם לב אחד לאביהן שבשמים הוא רק בבחינת לב, שכולם יש להם מטרה אחת כמ"ש (תהלים מ') לעשות רצונך אלהי חפצתי אבל במוח ושכל אין דעתן של בני אדם שוות, זה נדמה לו וישר בעיניו זה הדרך להתקרב לאביו שבשמים וזה ישר בעיניו זה הדרך, ובזוה"ק (ח"א ק"ג ע"ב) נודע בשערים בעלה כל חד וחד לפום מה דמשער בלבי', ע"כ התאספות של כל איש ואיש כל הכחות שלו ורמ"ח אבריו מתיחסת למוח, ולפי"ז התאספות האדם הפרטי כל כחות נפשו היא תיקון לפגם ברית המעור המתיחס להמוח כנ"ל, וכמו שהחטא הי' בהרגש כל אבריו כאמרם ז"ל (נדה מ"ג.) כל ש"ז שאין כל גופו מרגיש בה וכו', צריך נמי התיקון להיות באופן זה מדה במדה, אך התאספות כל קהל עדת ישראל ע"י צירוף כל השקלים יחד מתיחסת ללב שאין להם אלא לב אחד לאביהן שבשמים הוא תיקון פגם ברית הלשון המתיחס ללב כנ"ל:

הנה נתבאר שמצות השקלים שהם התאספות כל כחות הנפש של כל אחד ואחד והתאספות כל קהל עדת ישראל לעבודה לעבדו שכם אחד הוא תיקון פגם ברית המעור והלשון, ונתגלה פנימיות ישראל ויוצאין בניסן ופסח נפשות ישראל לחירות בלי עיכוב, דוגמת ובשביעית יצא לחפשי חנם.

כפיית רצון

בספר **יושר דברי אמת** אות מ"א ולדעתי כפי מה שהבנתי מדעת קדושי אשר בארץ הנזכרים לעיל, אשר בדור הזה אשר גבר החלישות הכח, ואם נתענה נחלש ולא נוכל להתפלל ולא ללמוד, בודאי טוב להניח מזה רק הפעולה שעושה בתענית צריך לפעול בלא תענית.

והנה פעולת התענית היא כמה ענינים, א' אז יוכל להיות החרטה כנ"ל ב' שבירת הלב וכחות הגוף הבא מסטא אחרא, ג' שבירת התאוה, ד' הכניעה, ה' התגברות אש הטבעי, כמו שאמר הכתוב כל אשר יבא באש תעבירו באש וטהר. וכמו שכתוב בראשית חכמה (שער התשובה פרק ד') ועוד ענינים.

אבל כל זה יכול להיות גם בלא תענית, כי אם תרצה להכריח לבך וכחות אבריך להתפלל בכוונה זכה, שזה נקרא עבודה (תעניטת ב) כמו שכתוב בסידור שערי שמים שלזה נקרא תפילה עבודה, שזהו עבודה גדולה לכבוש המחשבה הטרודה בעסקי העולם ולהביאה לשעבוד הכוונה לכוון המלות של תפלה, בודאי לזה צריך כח גדול, וזה מחליש כל האברים, ואז כשהשי"ת יזכה אותך ויעזרוך להתפלל לפעמים בכוונה רצויה, בודאי תתחרט חרטה גדולה על כל חטאתך, ויושבר גופך ותאוותך, ותכנע, ואש ההתלהבות המאמצת את הלב לתפילה, היא מטהרת במקום אש התענית.

שינוי טבע

בספר **שפתי צדיק** (שבועות אות ו') וז"ל אך הפירוש אף על אותן שאינן ראויין לקבל פני השכינה, כגון מה שאיתא בזוה"ק כל הפוגם בריתו אינו זוכה לקבל פניו השינה, אף על פי כן על ידי שמשנים עצמם מהטבע זוכין להיות למעלה מהטבע.

שלום - שבת - שימוש צדיקים - צדקה - אמן יהא שמיה רבה

בספר **סור מרע ועשה טוב** (בכתבי יושר דברי אמת – דף קכ"ז) וז"ל והנה כשיתבונן האדם בחכמה ימצא על עצמו דקדוקים רבים באיזה אבר הגיע פגמו, ויתחרט במסירות נפש, ונגד אותו מדה יעשה מצות הנוגע לכללות האבר. ואין כאן מקומו להאריך, כי יצטרך לזה חיבור גדול בשרשי מדות עד אין מספר. אמנם אראך דוגמא, כגון אם ח"ו יש לו פגם הברית, בא וראה בשער תיקון עוונות כמה יחודים מסר לכל בחינה בפני עצמה, וכן יש לרדוף מצות הרבה נגד הפגם בשובו מחטאו, לרדוף שלום ולעשות שלום בין איש לאשתו ובין אדם לחבירו, כי שלום רזא דברי. וישמור את השבת בזכור ושמור בתכלית, לכוין לתקן מה שעיות. לשמש צדיקים יסודי עולם

ביאורים וציונים

בשמוש במעשה, להיות להם עבד נאמן בפועל לקיים ברזא דצדיקי נאמנים וכו' [נוסח אחר: ברזא דצדיק צ' אמנים וכו'] כאמור בריש עץ חיים. יעסוק במצות צדקה לחבר צדי"ק וצדי"ק, ילמוד תורה לשמה, אם רגיל לשנות פרק אחד וכו', אמן יהא שמיה רבא בכל כוחו ממש וכוונתו. וזה הוא לכל בחינה עצמים נפרדים עצמו מספר. ויש לכל בר דעת הרוצה לשוב לחפש מקורי פרטי הענינים השייכים לכל ספירה ומדה שפגם בהם, לעשות ולתקן במצות ומעשים טובים, וימצא בוודאי בעוסקו בחכמה, כי לא הבאתי כי אם לדוגמא. ובכל מעשיו ייחד ביחודי שמות אשר יודע כי שמות הללו שייכים ואחודים במדה זו. וברוך הוא וברוך שמו יעזור לך לפתוח לך שערי אורה, כאמור בזהר על פסוק או הודע אליו חטאתו. ובודאי ברוך הוא וברוך שמו לא ימנע טוב להולכים בתמים, והבא לטהר מסייעין לו. ובזה שלום על ישראל.

עונג שבת

בספר **שם משמואל** (פרשת ויחי שנת תרע"ו) וז"ל והנה כבר הגדנו הרבה פעמים ששבת היא תיקון פגם ברית. וכמו שפגם ברית הוא בכללות האדם, כאמרם ז"ל (נדה מ"ג) כל שאין כל גופו מרגיש בה וכו', כן התיקון הוא שבת שהוא כללא דאורייתא, ועונג שבת כולל נמי כל חלקי האדם שאין למעלה מעונג, וע"כ מצות שבת עונג שבת הוא תיקון על פגם זה, והאדם שזוכה לזה הוא מושך החיות והשמחה לכל ששת ימי המעשה. וכמו שבע עשרה השנים שהי' יעקב במצרים בהתחלת הגלות שהיו מועילות לכל ימי הגלות, כן יום השבת מועיל לששת ימי המעשה שלאחריו, כי כבר אמרנו ששבת יש בו שתי בחי' שהוא אחר ימי המעשה שלפניו וקודם ימי המעשה שלאחריו, וכבש"ס סנהדרין (ל"ח.) למה נברא האדם בע"ש כדי שיכנס למצוה מיד. ובזה יש לפרש הא דבזמירות צרורא דלעילא דבי' חיי כולא וכו'.

כפי הזמן

בספר **הזכות** פרשת נח וז"ל כתיב בזוהר הקדוש פרשת נח, ויהי לשש מאות לחיי נח נפתחו כו' כי בשנת ת"ר יפתחון תרעין דחכמתא. ומה ענינו לכאן, אולם כי האלף הששי הזה עיקרו לתקן מדת יסוד שהוא המדה הו' היינו אות ברית קודש הנקרא צדיק יסוד עולם, ועל ידי זה באה הגאולה כמו שנאמר ועמך כולם צדיקים כו' ופתיחת מעיינות החכמה הוא להיות נזרח אור גם בתוך החושך כמו שנאמר בדברו מעריב ערבים בחכמה פותח שערים. ולזאת הגם שכתב בזוהר הקדוש על חטא זה אין מקבלין בתשובה חס וחלילה. והטעם שאין לו תשובה, כי החטא הזה בא מהמוח, ותשובה היא רק ולבבו יבין כו', וכאשר נפתחין תרעין דחכמתא יש תיקון גם לזה, והגם כאשר האדם חוטא אין באפשרי לכנוס לשערים האלה, אבל כאשר נפתחין תרעין אזי מתנוצץ האור למקום החושך כמו שנאמר בדברו מעריב ערבים בחכמה פותח שערים, ועל ידי זה יכול לשוב גם מחטא זה ר"ל.

בספר **שפתי צדיק** (שבועות אות ו') וז"ל ושמעתי מאא"ז מו"ר זצ"ל על הזוה"ק הנ"ל שאין מועיל על חטא זה תשובה, דאף על פי כן אי' בזוה"ק בשנת ת"ר יתפתחון תרעין דחכמתא, ואז מועיל תשובה אף על חטא זה, שהטעם שאין מועיל תשובה הוא מפני שהחטא בא מהמוח, ותשובה היא מהלב כדכתיב ולבבו יבין ושב ורפא לו, ועל ידי שהפגם למעלה מהתיקון לא מועיל התיקון, אבל כשיתפתחון תרעין דחכמתא והלב והמוח נעשה אחד מועיל תשובה אף על חטא ה גם כן. (ועיין שם פרשת נשא אות ו' שביאר וז"ל אמר מה דאיתא בזוה"ק משנת ת"ר נפתח תרעין דחכמתא כוונתו שיועיל תשובה לתקן פגם המוח)

דמעות מכפרים

בדרשות חתם סופר ח"ג דף פב: ד"ה הנה וז"ל אחז"ל (קידושין ל:) שהתורה תבלין להנצל מיצה"ר, פי' התורה מכפרת על כל עונות ומשמרת מיצה"ר מכאן ולהלן, אבל כל זה רק כל זמן שלא נטמא גופו בטומאת ברית המעור, והיות כי התורה הוא לבד נשאר לנו להיותו חרב בידינו נגד אויבינו פנימי וחיצון עתה נשאר זה כאדם שאין בידו כלי זיין,

ביאורים וציונים

וא״א לו לערוך מלחמה נגד האויב, אך בזאת נאות בשפוך כמים לבו ועפעפיו יזל דמעה מאין הפוגות, הדמעות מכפרים קצת ע״ז, באופן שיוטהר עכ״פ שיכול לעסוק בתורה, ואח״כ [ע״י עסק התורה] יתכפר לו לגמרי, כי התורה בגוף טהור מכפרת על כל עונות ומשמרת מיצה״ר מכאן ולהלן.

בספר **ראשית חכמה** שער הקדושה פרק שבעה עשר וז״ל גם לתיקון אות הברית שיהיה שח עינים, כי על ידי ראיית העין נפגם הברית, כדכתיב (במדבר טו, לח) ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, ליבא ועינא תרי סרסורי דעבירה, וכשהעין הוא פגום נקרא רע עין, כאומרו (משלי כח, ו) אל תלחם את לחם רע עין. והטעם כי כמו שפגם הברית נקרא רע, כן הפגם בבת עין שהיא י׳ יקרא רע, שמוציא ראות הקדש לבטלה ולמקום ערוה וכיוצא, וכיון שמצינו שתיקון הברית הוא סור מרע בכלל הוא שלא יהיה רע עין, והיינו סור מרע סתם כל בחינת רע, בין שיהיה בעין בין בלשון, כאומרו נצור לשונך מרע בין בברית שבכולם צודק רע כמו שהארכנו. והשומר הראות מתקשר בחסד, שכן אריה אל הימין כדפי׳ בתיקונים כמה פעמים, וסימנך (יחזקאל א, י) ופני אריה אל הימין, ואריה הוא ראיה, ואברהם אבינו עליו השלום מפני שהיתה כוונתו לעולם להתקשר בימין, אמר (בראשית כב, יב) עתה ידעתי וגו׳, ופי׳ רבותינו ז״ל שראה פרצופה במים. וכל בחינות תיקוני העינים שפי׳ לעיל כלם תיקון לאות ברית, כי יוסף אוחז בעינים כדכתיב (בראשית) בן פורת יוסף בן פורת עלי עין, וגם בבחינת ניתוח העין שם יוסף אחוז כדפי׳ במקומו. ובפרט כי הזרע מאור עיניו של אדם וכיון שפגם בזרע יורד מעיניו דמעה והדמעה ממעטת הזרע כדפי׳ במס׳ גיטין, כי הדמעה גם כן מאור העינים.

בספר **תולדות יעקב יוסף** פרשת נשא אות ג׳ וז״ל עוד י״ל תועלת הבכיה לכל בית ישראל. ונבאר ש״ס פרק י״ג דשבת (דף קה ע״ב), אמר רבי יהושע בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא כל המוריד דמעות על אדם כשר הקדוש ברוך הוא סופרן ומניחן בבית גנזיו, שנאמר שימה דמעתי וגו׳. וי״ל חדא איך מוכח דקאי על מת, ומוהרש״א פירש דאם לא כן אסור לאדם להצטער ולבכות וכו׳. וי״ל הא על עונותיו מותר להצטער ולבכות ומנא לן דקאי על מת. ועוד למה לי סופרן.

כדי לבאר זה נבאר ש״ס שאחר זה, תניא מפני מה בניו קטנים מתים כדי שיבכה ויתאבל על אדם כשר, ופריך ערבונא שקלי מיניה, אלא מפני שלא בכה והתאבל על אדם כשר, שכל הבוכה וכו׳, מוחלין לו על כל עונותיו ע״כ.

והספיקות רבו, כמ״ש הרי״ף יעו״ש. ונ״ל דאיתא בפ״ב דנדה (דף יג.) המוציא שכבת זרע לבטלה כאלו שוחטי ילדים שנאמר וכו׳. והוא מחמת שתי נשים זונות מחלת ולילית המחטיאין לאדם בשכבת זרע לבטלה, והתקנה לזה להכניע כח לילית על ידי דמעות שאדם מיליל על אדם כשר, או בתפלה. וכח מחלת, על ידי שמחה של מצוה נכנעו.

ועל פי זה מבואר בשם מו׳ יהושיע העשיל מקראקא פסוק מלאתך ודמעך לא תאחר (שמות כב, כח), ואז בכור בניך תתן לי, כמ״ש בס״ד פ׳ ס״ח. כי מלאתך אלו בכורים שהיו מביאין בשמחה, להכניע מחלת. ודמעך שהם להכניע לילית שלא יחטאו בשכבת זרע, ואז בכור בניך טפה ראשונה יהיה לי יעו״ש ודפח״ח.

ובזה יובן כל המוריד דמעות על אדם כשר הקדוש ברוך הוא סופרן. והיה קשה מנא לן דקאי על אדם כשר דלמא על עונותיו, ועוד למה לי סופרן. וכדי לתרץ קושיא חדא באידך, מביא ש״ס שאחר זה תניא מפני מה בניו קטנים מתים, שהוא עבור חטא ש״ז שנקרא שוחטי ילדים, שלא עשה תקנה והוא לבכות על אדם כשר שידע שהוא נעדר בעונו, ואז הדמעות הוא תיקון חטא הנ״ל, ואז מוחלין כל עונותיו. ולכך הקדוש ברוך הוא סופרן, כי כל טפה של שכבת זרע שגורם מיתת בנים, נגד זה כל טפה מן הדמעות נקרא תיקון על כל טפה

ביאורים וציונים

הנ״ל. ולכך סופרן ומניחן בבית גנזיו, באוצר שנקרא גוף וכו׳, והבן כי קצרתי.

ובספר **טהרת הקודש** מאמר תיקון היסוד פרק ה׳ וז״ל דע אחי, כי מובא בשם האריז״ל שאדם ע״י פגם הברית, בין בשוגג ובין במזיד, גורם להרבות הטומאה במאד מאד רח״ל, ומוריד בכל פעם הרבה ניצוצות קדושות בין החיצונים, ע״י טיפות שיצאו ממנו לבטלה.

ולכן מובא בספרי קודש, שאם אדם מוריד דמעות מעיניו על זה הפגם, אז ע״י כל דמעה מעלה עמו בכל פעם טפה אחת. כי בכל פעם יוצאים ממנו טיפות הרבה, ובכל דמע שיוצא מעיניו מבטל ממנו טפה, וכן מובא בספר אור פני משה פ׳ ויקרא, אשר ידוע כי כל דבריו המה מהתגלות האלשי״ך הקדוש אשר נתגלה אליו ולמד עמו,

ועוד כתב שם בסוף הפרק וז״ל ואזהרה שלישית כי האדם כשהוא בוכה אז בטבע נמשך לו עצבות אחר הבכי, וזה היזק גדול מאד ח״ו לנפש לכן צריך אחר התשובה ובכיה לומר ״אני מאמין באמונה שלימה כי חנון המרבה לסלוח אתה ובודאי תפשוט ימינך ותקבלני, ויחזק עצמו בשמחה אח״כ בע״כ, וינגן לעצמו איזה נגון של שמחה. כי באם נשאר בעצבות ח״ו, אז ג״כ החיצונים יונקים מדמעותיו ח״ו, ויש לו היזק גדול בנפשו.

בזיונות

בספר **בית אהרן** בהשמטות, וז״ל תשובה ידוע שעיקרה בלב וסימנה השמחה לא נצרכה אלא לקבלוניהו בשמחה בכל מדה ומדה. ובזה לא יצטרך לתעניתים וסיגופים. מאוד צריך האדם להתבונן בזה ותקננו בעצה טובה מלפניך שזהו התיקון להחוטא בעצה טובה מלפני השי״ת. והראה הדברים מפורשים מהגאלאנטי ז״ל בספר קול בוכים בפסוק יתן למכהו לחי ישבע בחרפה. וז״ל הקדוש מרגלא בפומי׳ דמורי זלה״ה שהיה אומר שבכל התשובות שבעולם המעולה שבכולם למרק החטאות והזדונות והפשעים היא סבולת העלבונות והחירופים והגידופים וחיא מעולה יותר מכל מלקיות וסיגופי תעניות שבעולם כי אם יסגף עצמו לבד יחוש ויבטל מדברי תורה למאן דלא אפשר ליה ונקרא חוטא וכן במלקיות וכיוצא. אמנם במדה זו תאכל ותשתה ותעבוד והעונות מתכפרים. ומבינתך חדל. כי הגע עצמך שיאמרו לך תרצה שיבא לך הפסד ממון או נפילת בתים תשיב לא, ואם יאמרו לך תרצה עליך מיתת בנים, תשיב ח״ו. אלא אתה ה׳ תשמרם ואם יאמרו תרצה שיכך ה׳ בשחפת ובקדחת בקרירי ובחמימו מיד ירוץ לבך ותשיב רחמנא ליצלן. וכן אם יאמרו לך על המיתה ועל גיהנם ועל הגלגולים הרעים על הכל, תשיב ח״ו. א״כ תאמר לי בחייך החטאות והעונות והפשעים שחטאת ושעות ושפשעת ופגמת במעלות הרמות בעשי״ה ויצי״ה וברי״ה ואצי״ל״ת כפי מחצב נשמתך מיום היותך על האדמה במה יכופר. והזקן הכסיל בכל יום רודף אחריך וכו׳. לכן זאת העצה חיעוצה מאת ה׳ צבאות יצאה לאמר יתן למכהו לחי ישבע בחרפה כמדובר ובזה אל יזניחך אלקים לעולם וזה כי לא יזנח לעולם אד׳.

ובספר **תומר דבורה** פרק שני וז״ל השלישית - שיחשוב על עונותיו תמיד וירצה בטהרה ותוכחת ויסורים, ויאמר מה הם היסורין היותר טובים שבעולם שלא יטרידוני מעבודת ד׳, אין חביב בכולם מאלו שיחרפוהו ויבזוהו ויגדפוהו, שהרי לא ימנעו ממנו כחו ואונו בחלאים ולא ימנעו אכילתו ומלבושו ולא ימנעו חייו וחיי בניו במיתה, אם כן ממש יחפוץ בהם, ויאמר מה לי להתענות ולהסתגף בשקים ומלקיות, המחלישים כחי מעבודת ד׳, ואני לוקח אותם בידי יותר טוב אסתגף בבזיון בני אדם וחרפתם לי ולא יסור כחי ולא יחלש, ובזה כשיבואו העלבונות עליו ישמח בהם ואדרבה יחפוץ בהם. ויעשה מג׳ המינים אלו תחבושת ללבו ויתלמד בזה כל ימיו.

ובספר **ראשית חכמה** שער הקדושה פרק י״ז וז״ל ובכלל תיקון מדת השלום הוא שיהיה שומע חרפתו ולא ישיב שכיון שמדת השלום קטיגורו

ביאורים וציונים

יקבל דין שמים בסבר פנים יפות, ודוד מפני שחטא בענין בת שבע קבל עונשו כאשר חרפו שמעי בן גרא, ואמר (שמואל-ב טז, יא) ה׳ אמר לו קלל, ושתק.

השתוקקות

בספר **בית ישראל** פרשת בהעלתך שנת תש״ט, וז״ל ענין פסח שני דאי׳ בס׳ הזכות שיש נפשות שהם רחוקות דלא חמי אפי׳ שכינתא ולכן ראה מרע״ה גם עבורם עצה בפסח שני, דאי׳ עד שנגלה עליהם ממהקב״ה וגאלם ממילא מי שלא ראה (דלא חמי) נצרך עצה אחרת, ואי בתיובתא סגי וכ״ק אאז״ל הגיד עמדו ואשמעה עמדו בתפלה תיובתא סגי ועי״ז ואשמעה. ואי בזבח ומנחה לא מתכפר אבל מתכפר בתורה וכאן ע״י השתוקקות שלהם נתחדשה תורה חדשה פסח שני. וזה אבל מתכפר הוא בתורה. ואי׳ נושאי ארונו של יוסף היו הם היו דור דעה ולא נכשלו כלל רק על הדורות העתידות עשו תיקון ועצה להחזירם לשרשם וזהו הרמז נושאי ארונו של יוסף שומר הברית ועי״ז יכלו להמציא עצה גם לאנשים שפלים שנתרחקו דלא חמי אפי שכינתא שיתקרבו. וזהו ע״י הלמה נגרע שירגישו שהם מרוחקים וירצו להתקרב עי״ז נפתח להם פתח חדה כעין דאי׳ הקב״ה חותר חתירה תחת כסא הכבוד לקבל את הבעלי תשובה אף שלפי שורת הדין אין להם תקנה.

ועוד כתב שם בשנת תש״י, וז״ל פרשת פסח שני למה נגרע. עמדו ואשמעה כו׳. כ״ק אאז״ל הגיד בשם ס׳ הזכות, כי בניסן נגלה הקב״ה וגאלם ויש נפשות רחוקות שאינם חמי אפי שכינתא יש עבורם ג״ע עצה חודש אייר זיו מלוא כל הארץ כבודו מליא כל ארעא זיו יקרי׳ ויש להם תיקון להתקרב באייר ע״י פסח שני, וזה הכח הי׳ ממרע״ה שהוא פתח להם הפתח הזה ע״י בקשתם ותפלתם כדאי׳ בתיובתא סגי, עמדו ועי״ז ואשמעה, וזה נרמז בדברי חכ״ל ראוי׳ היתה פרשה זו להיות בתחלת הספר אלא שאין מוקדם ומאוחר הרמז שזה הכח לחתור חתירה אף שאינו עומד אצל זה הפתח ואין כאן מקומו יש להם ג״כ מקום ופתח, וכנראה יש עוד לרמז בזה על הדורות הבאים דאי׳ נושאי ארונו של יוסף היו, ויוסף הצדיק יסוד העולם [עמדו ואשמעה יסוד עמידה יפה]. והם המציאו עי״ז שלא יכלו לעשות הפסח לכל הנפשות הנמוכים יהי׳ להם תיקון על ידם, כאשר הגיע כ״ק החי׳ הרי״ם ז״ל על למה נגרע שנגע להם עד עומק הלב ועי״ז המציאו דבר חדש פסח שני ע״י הלמה נגרע. ולהם לא שייך כל הענין נושאי ארונו של יוסף רק לדורות הבאים דלא חמי אפי שכינתא יוכלו להתקרב, ולרמז בזה שיהי׳ להאדם התשוקה לשוב ולהתקרב להשי״ת ולחמי אפי שכינתא, וזאת פעלו לדורות כדאי׳ בזוהר אצל פסח שני הלשון תרעין פתוחין הרמז על אותן השערים להכנס ולהתקבל בתשובה הקב״ה חותר חתירה. ואף שהם סבלו עי״ז אבל עשו זאת עבור בני ישראל, וכן אי׳ במשיח ב״ד והוא מחולל מפשעינו סובל יסורים ומוסר עצמו ע׳ בנ״י, וכן הענין במשיח בן יוסף נושאי ארונו של יוסף והם הראו הדרך עד שיהי׳ הגאולה שלימה ויתוקן הענין הזה כנודע, ובעוה״ז ע״י יגיעה בתורה זוכה לתקן ולראות השכינה וזה הרמז פא״פ אדבר בו אדם יושב ושונה כו׳ ועי״ז מגיע ותמונת ד׳ יביט חמי אפי שכינתא אדבר בו לשון עתיד לכל א׳.

לחיים

בספר **נר ישראל**, חלק הליקוטים דף קי״ח (נר ישראל חדש ח״ג דף קי״ח) וז״ל תענית שובבי״ם ת״ת מסוגלים לתיקון מדת ה״יסוד״ כידוע מספה״ק, ואמר רבינו אדה״ז מסא״ג זי״ע: תיקון זה אפשר נמי לעשות ע״י שתיית לחיים יחד ושיברכו אחד להשני בתקיעת כפיים דוקא, כי שני פעמים ״כף״ בגימטר׳ ״מאתיים״, ומדינא דגמ׳ הרי ״ערלה״ במאתיים (פסחים מח.), ובזה יתוקן מה שגרם למשוך ערלתו עליו כשפגם בבריתו ח״ו.

לאסף צדקה וגמילת חסדים בגופו בכלל

בספר **נתיבות שלום** שובבים דף י״ב וז״ל ועד״ז יש גם להסביר מה שסיפר מרן אדמו״ר זי״ע בשם ר׳ אפרים שלום ז״ל כי הרה״ק מרחמסטריבקא ז״ל הזמין פ״א את כל הקהל לדרוש בעניני תיקון פגמי

ביאורים וציונים

ברי״ק, ואמר כי אין דרכו לדבר על עניני תיקון פגם זה, כי התיקונים הם מאד קשים בסיגופים ותעניתים והתועלת מזה היא מועטת, אך עכשיו מצא תיקון קל ומועיל הרבה, ללכת ולכתת רגליו לאסוף כספים עבור נצרכים. והנה הפירוש המקובל על זה כי הפגם היא ברגלים, וע״כ התיקון הוא לכתת רגליו לדבר מצוה, וע״פ דברינו י״ל עוד, כי פגם ברי״ק מקורו ממדת חסד, וכמ״ד בעריות (ויקרא כ) כי חסד הוא, ולכך התיקון גם הוא במדת החסד. והנה לתת כסף משלו לעניים אין זה ענין חסד אלא צדקה, אבל לאסוף אצל אחרים זה בחינת חסד המתקן מדה זו. ואותו דבר שייך ביותר במדת החסד לעשות טובה לחבירו במובן הרוחני או במובן הנפשי, בעת שהוא ירוד ברוחו ומדוכא בנפשו, ומעודדו ומחזקו מתוך אהבה נאמנה, הרי זה תיקון גדול, ומתקן את מדת אהבה השקועה בתכלית השפלות, ומעלה אותה לשרשה למקור הקדושה והטהרה.

צעקה

בספר **ראשית חכמה** שער הקדושה וז״ל עם היות שבמאמר הזה אמר סתם דלא אית ליה תשובה צריכין אנו לתרץ ענין זה שהרי יש להו שאין דבר שאין לו תשובה, שהרי אפילו מנשה קבלו הקדוש ברוך הוא אם כן מה ישתנה עון זה מהשאר. ונראה לי לתרץ שהכוונה הוא שאין הדבר תלוי בתשובה תתאה כשאר הפוגמים שתחלתם בשובם הוא בתשובה תתאה, דהיינו בסור מרע מיד הם מקובלים, וכן מדוקדק בלשונו דסמיך ליה ולית לך חייביא דלא חמאן אפי שכינתא בר מהאי, והטעם מפני שהחטא הזה הוא בצדיק ובשכינה כאחד כדפי׳, ולכן כיון שהשכינה קטיגורו אינו מקבלו בתשובה. כי בזה יובן פסוק (תהלים לד, יז) פני ה׳ בעושי רע להכרית מארץ זכרם צעקו וה׳ שמע, כי עושה רע הם הנקראים המוציאים זרע לבטלה והם נכרתים מארץ החיים מפני היות הפגם בה, אבל צעקו וחזרו בתשובה וה׳ שמע ומכל צרותם הצילם, שפירש בזוהר (פרשת שמות דף כ) אמר רבי יהודה גדולה צעקה שקורעת גזר דינו של אדם מכל ימיו. רבי יצחק אומר גדולה צעקה שמושלת על מדת הדין של מעלה, רבי יוסי אומר גדולה צעקה שמושלת בעולם הזה ובעולם הבא, בשביל זעקה נוחל העולם הזה והעולם הבא, דכתיב (תהלים קז, ו) ויצעקו אל ה׳ בצר להם ממצוקותיהם יצילם, עד כאן לשונו. נמצא היות הצעקה למעלה מהתשובה תתאה לכל הפי׳ ולכך וה׳ שמע.

אוהב שלום ורודף שלום

בספר **ראשית חכמה** שער הקדושה פרק י״ז וז״ל גם הזוכה למדת צדיק הוא להיות אוהב שלום ורודף שלום כנודע, כי מדת צדיק נקרא שלום וכמו שהוא הפריד השלום כן יבקש לתווך השלום בין איש לאשתו ובין אדם לחברו. וכן מבואר בפסוקי דוד המלך ע״ה (תהלים כד, יד) מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב, ואמר סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו, ובחינת אוהב ימים לראות טוב, הוא תיקון למדת צדיק, וכנגדה אמר סור מרע בקש שלום ורדפהו, שהוא הנקרא המוציא זרע לבטלה, ועשה טוב יתקין מדת טוב על ידי הצדקה כמבואר לעיל. וכן לסמוך גאולה לתפלה כמו שפי׳ (ישעיה) והטוב בעיניך עשית, שסמך גאולה לתפלה. וכוונת עשה טוב הכוונה תיקון מדת טוב הנקראת צדיק לסוד הייחוד, ולכן צריך גם כן שיבקש שלום כדפי׳, ובחינה זו היא העשה ובחינת סור מרע הנוגע לבחינת פגם הצדיק הוא שמירת הלשון מכל דבר הפוגם בה כדפי׳ לעיל בענין נצור לשונך מרע שהפוגם לשונו מטמאין אותו ואין צורך להאריך יותר בזה.

תהילים

ספר **אגרא דכלה** — (דף סט:) וז״ל את כל היקום (בראשית ז ד). אפשר את לרבות כל הנפשות, כמו שאמרו רז״ל (סנהדרין ק״ז ע״ב) שאין להם חלק לעולם הבא: לי״ה ומחית״י א״ת כ״ל היקו״ם (בראשית ז ד) ס״ת תהלים, ירמוז מה שאמרו רז״ל (כ״ר פס״ח י״א) שיעקב אבינו אמר תהלים בביתו של לבן, ומקובל אצל חכמי האמת שעל ידי התהלים הוציא אז יקר מזולל איזה ניצוצות הנידחות שהיו עדיין מדור

ביאורים וציונים

המבול והיו מגולגלים בצאנו של לבן, ויעקב אבינו הוציא אותם אל הקדושה מה שהיו ראוי לציור קדוש.

שבת

בספר **צדקת הצדיק** אות רמ״ב וז״ל התשובה הוא כמו התרת חכם שעוקר הדבר למפרע ונתבטל המלאך רע הנעשה מהעבירה לגמרי. ומאהבה שנעשין כזכיות היינו שלא נתבטל רק שנתהפך לטוב זהו ב׳ דרגין דלאתהפכא ולאכפיי׳. פי׳ היראה הוא ההגדרה בלב מהרע ואהבה הוא שמהפך המר שהוא היצר והחשק שבאדם למתוק שמושכו לבהמ״ד ולד״ת שבזה היצ״ר טוב מאוד כמ״ש במדה״נ (זח״א קלח א) דחמידו דאורייתא על ידו. וזהו התורה תבלין ליצר לתבלו להיות טוב. וזה בלהבא וכן בעבר כאשר מתגבר באהבת הש״י וכן הש״י לעומתו מכיר כי גם כל מעשינו פעלת הכל לטובתינו וממך הכל כי לעולם לא זזה אהבתך מעמנו וגם כי אלך וגו׳ כי אתה עמדי גם בעת עשיית הרע וא״כ בודאי אינו אלא טוב ובגדר עת לעשות לה׳ הפרו וכמ״ש בשבת (פט:) שאם הם כשנים הסדורות משׁשת ימי בראשית פי׳ בסדר שסידר הבורא ית׳ בתחילת היצירה בחכמתו שיהי׳ כך ממילא כשלג ילבינו שיהיו כזכיות מאחר שכך הי׳ אמיתות רצון הש״י שזכיות היינו רק עשיית רצון הש״י האמיתי. וזה טענת דוד המע״ה למען תצדק בדברך וגו׳ והרי החטא כך רצונך שכך אמרת שלא אעמוד בנסיון. ותשובה זו דאהבה היא כללית על כל העבירות שהגדיל משא״כ דיראה צריך תשובה על כל א׳ בפרט וכפי סדרו של בעל הרוקח בגדרים ומשקל וזה לא שייך כלל במאהבה כנ״ל. וז״ש בזוהר (ח״ב ריד כ) דלא מהני תשובה בהוצאת ז״ל אלא תשובה דחזיא לחפיא על כל עובדוי פי׳ מאהבה שהיא כללית על כל מעשים רעים שעשה. והיינו לאתהפכא להוציא הנפשות ההם מעמקי רע ונעשים כזכיות פי׳ הוספות כחות קדושות. אבל ביראה והגדרה א״א לאכפיי׳ ולבטל לגמרי כי הלא הוז״ל הוא כח נפשי ממש שהרי הי׳ נולד ממנו נפש אדם שיש בו חיות וא״כ בודאי יש בו מחיותו. וחיות הישראל יש בו קדושה גמורה מחלק הש״י מורשה מהאבות שהוא מורישה לבניו ויש ממנה ג״כ באותה טיפה רק שהיא מלובשת במחשבה וחשק התאוה דיצ״ר הגוברת עליו בעת ההוצאת ז״ל ובלבוש דעשיי׳ של גמר המעשה. אבל מ״מ יש בו ניצוץ קדוש גמור שא״א לבטלו ולהיות כלא הי׳ רק ע״כ צריך להוציאו משם לתוך הקדושה דהיינו לעשותו כזכיות והיינו ע״י מאהבה דמחפיי׳ על כל עובדוי שהיא כוללת לכל מה שעשה ע״י הכרה זו הברורה באהבת הש״י שאינה ניתקת והכל ממנו ולטובתינו גם היצ״ר לטובתינו בגדר טוב מאוד וממתיק היצר בכלל. והגם דעצמות הרע דג׳ קליפות הטמאות ואסור לגמרי א״א להיות טוב עד כי יבולע המוח לנצח כנודע וע״כ צריך להיות בגדר הביטול. מ״מ החשק והמחשבה לרע שאין מצטרפת למעשה הישראל ואין בו מעשה דאיסור הוא מקליפת נוגה שנכללת פעמים בקדושה ומזה נעשה זכיות ומחשבה טובה דמצטרפת. והם הנכללים עם ניצוץ הנפשיי לחזור לטוב. ולכן זמן לתשובה הטוב לזה הוא ביום השבת ביחוד שאז הקליפת נוגה נכללת בקדושה כנודע. והיינו שכל עינוגים דהיתר ורשות כל שאינו איסור יש בו מצוה וקדושה. ולכן אז עונת ת״ח ועי״ז הוא גמר הכנסת אותן ניצוצי הנפשות למקומן.

ארץ ישראל

בספר **ליקוטי מוהר״ן** (מהדורא בתרא סימן קט) וז״ל ספר עמי מענין קבר הבעל - שם - טוב, זכר צדיק וקדוש לברכה, שטוב מאד להיות שם על קברו. ואמר כי ״צדיקים יירשו ארץ״ (תהלים ל״ז), הינו שהצדיקים אמתיים יורשים ארץ - ישראל, שזוכין

ביאורים וציונים

שמקום גניזתם הוא קדוש בקדשת ארץ - ישראל ממש, וארץ - ישראל הוא תקון גדול לפגם הברית.

משניות

בספר **ראשית חכמה** שער הקדושה פרק י"ז וז"ל עוד התיקון לאות ברית גם כן על ידי עסק התורה, כמבואר לעיל במאמר שהעתקנו מהתיקונים, וביארו בתיקונים (דף קב) שמי שפגם בנשמה תיקונו על ידי עסק התורה בשש סדרי משנה, זה לשונו, ולא עוד אלא מאן דאעיל זרעיה בנדה או שפחה או כותית או זונה כאלו מערב מה דאפריש קודשא בריך הוא, דכתיב ויהי מבדיל בין מים למים, דאינון מי נדה למי דכיא דדא אסור ודא מותר דא כשר ודא פסול דא טומאה ודא טהרה, אלין אינון שית סדרין דאתייהבת בהון משנה לאפרשא בין טוב לרע דערב לון אדם ודרין דאתו אבתריה, עד כאן לשונו. עוד עיין (שם דף פג ריש ע"ב) בתיקון מ.

בהוספת מהרצ"א לספר סור מרע ועשה טוב אות ל"ג, וז"ל ונראה לי דהנה ידוע דאחד מתיקוני הברית הוא עסק המשניות, משנ"ה אותיות נשמ"ה, מה שגרם להוריד נשמות להקליפות על ידי חטא הקר"י יוכל להעלותם בעסקו במשנה בכונה שהוא סוד תורה שבעל פה, בחינת נוקבא, ונתקן מה שגרם בהורידו הטיפות מבלי נוקבא על כן כתבו המקובלים ללמוד בכל יום ח"י פרקים, נגד יסוד ח"י אשר הטיפה יורדת אליו מח"י חוליות שבשדרה, ותבין סוד הלולב בח"י נענועין. והנה אמר בחתימת המשנה עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדי"ק וצדי"ק, הן מי שהוא צדי"ק מעיקרו שלא פגם הברית בקר"י, הן מי שפגם ח"ו ותיקן בעסק המשניות שאעפ"כ לא נאבד שם צדי"ק ממנו וצדי"ק יתקרי, שניהם כאחד טובים וינחלו ש"י עולמות על שלא יגעו לרי"ק ולא הלכו בקר"י הקליפות חושבן ש"י. והוא בחושבן כ"י חל"ק י"י עמ"ו. והמבין יבין. נראה לי.

תפילה בקול ובכח

בספר **תולדות יעקב יוסף** פרשת ראה סוף אות ג' וז"ל כי צריך גבורי כח בתורה ותפלה לבטל מחשבות זרות ולשבר הקליפות, שיתפלל וילמד בכח ובקול כנודע תיקוני הקרי בזה.

בספר **ברכת אהרן** בשם הרה"ק ר' אשר מסטאלין בזמן הזה שנחלשו הכוחות, ואינו יכול לסגף ולקרר את היצר הרע, ולקדש את עצמו שלא יכסוף להבלי עולם, גם אין בנו דעת להתענות באופן שבפעם אחד יכולים לתקן הרבה כמו בדורות הקודמים, אלא לא די שאינן מתקנים עוד מקלקלים מחמת פניות ושארי דברים, לכן אין תקנה אלא בתפילה בכל כחו, שבהפסד כוחו בתפילה מתקרר היצר הרע, ומטהר עצמו בכל אות ואות.

קריאת שמע במסירות נפש

בספר **תפארת שלמה** (פרשת אמור) וז"ל ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בנ"י אני ה' מקדשכם המוציא אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים אני ה'. ונקדים מ"ש בפר' ויקרא בפ' (ה, טז) ואת אשר חטא מן הקודש ישלם וגו'. מעלת ק"ש במס"נ הוא תיקון לפגם הברית וז"ש וא"ת אשר חטא או"ת אשר חטא מן הקודש ישלם מ"ן ר"ת מס"נ ע"י הקדושה ישלם. וז"ש בתיקון שלשה משמורות אמר ליה קב"ה ובשר קודש יעברו מעליך בטלו מיניהו ברית קדישא וכיון דשמע אברהם אמר ימחו על קדושת שמך. הפי' שהמליץ טוב על בנ"י שיש להם תיקון ע"י המס"נ על קדושת שמך כמ"ש בכתבי האר"י ז"ל כי ענין הקדושה הוא המס"נ כמ"ש ונקדשתי בתוך בנ"י. וז"ש (ברכות ה, א) כל הקורא ק"ש מזיקין בדילין ממנו. הם דמעת העשוקים שיצאו ממנו ח"ו. וע"י הק"ש יש להם תיקון להיות בדילין ממנו. וז"ש (שה"ש ג, ח) איש חרבו על ירכו מפחד בלילות חרב"ו עולה רי"ו גבורה וגם ע"י הקדושה שאנו אומרים בתפלה יש ג"כ עלי'. ולזה סמיכת הברכות (בתפילת שמו"ע) אתה גבור וכו' מחיה מתים אתה רב להושיע. לפמ"ש (תענית ז, א) כי גדול יום הגשמים כתחיית המתים. כי ענין העלאת הני"ק הוא בחי' תחיית המתים להני"ק שנפלו לתהומא רבא ועל ידי הגשמים עולין

וכן כאן בא הבעל התניא בנחמה חזקה, שהאמת היא שיכולים לתקן ענין זה והוא על ידי קריאת שמע שעל המטה בצרוף עם תשובה נכונה. והענין היא שדוקא משום זה שמצד אחד החטא חמור כל כך, ומצד שני שכמעט לא נמצא מי שנמלט מזה היא היא הסיבה שחתרו צדיקי הדורות לחדש תיקוני תשובה[צג] על זה,

ביאורים וציונים

הצמחים והוא העלאת הניצ״ק. וז״ש מחיה מתים ר״ב להושיע כמ״ש (בראשית מא, מט) ויצבור יוסף ב״ר הם ר״ב ניצוצות שהעלה יוסף ממצרים. וז״ש מחיה מתים ברחמים רבים להעלות אותם לבחי׳ רחם של הקדושה.

שמירת עינים

בספר **עבודת פנים** פרק י״ב אות כ׳ וז״ל גדר שמירת העינים, הוא שלא יהיו עיניו הפקר, ולא יגביה עיניו להסתכל בדבר שאינו צריך לו ושיכול להיות בלא זה, שטבע העין להביט בכל מה שלפניו וטבע זה צריך לשבר וירויח מזה שיהיה לו קל לטהר מחשבתו מדברים מכוערים המזדמנים לנגד עיניו כשהם פתוחים בלי שמירה, וגם שמירה זו תעלה לו במקום תענית, שבודאי מחויב אדם הרבה תעניתים על מה שחטא בעיניו ועל ידי זה ששומר את עיניו מלהסתכל אפילו על דבר רשות בלי צורך, והוא סיגוף גדול ונגד טבעו של אדם, ע״כ בודאי שזה נחשב לתענית, ובפרט שנחלשו הדורות, שאין בכח להתענות מאכילה, טוב לו לסגף עיניו שלא להשביעם בהבטה על כל דבר, ובזה לא יחסר כוחו ויתכפר.

פדיון הבן

בספר **פרי צדיק** חומש ויקרא (מאמר לסעודת פדיון הבן) בסוף המאמר וז״ל ושמעתי בשם הרב הקדוש ר״מ זצוק״ל שאמר בשם רבותינו הקדושים זצוקללה״ה דסעודת פדיון הבן כפ״ד תעניות והמכוון שיכולים לתקן בו מה שמתקנים על ידי פ״ד תעניות. שהוא תיקון לפגם הברית והוא על דרך מה שאמרנו כמה פעמים במה שאמרו (קידושין לא. וש״נ) עבידנא יומא טבא לרבנן שפירש״י סעודה לתלמידים שהוא שיוכל להופיע בהם אור כי טוב על דרך מה שנאמר ויקרא אלהים לאור יום וזהו יום טוב, והיינו תורה אור ואור תורה שבעל פה שהוא מטלא דעתיקא וכן איתא למאן דאמר בירושלמי (פ׳ טו דשבת ה׳ ג) דלא נתנו ימים טובים אלא לעסוק בהן בדברי תורה. ועל ידי השמחה שעושה אבי הבן לשמחת המצוה מופיע אור כי טוב על הסעודה וכל מי שאוכל ונהנה מסעודה זו זוכה ליומא טבא אור כי טוב אור תורה שבעל פה. וכן נדרש במכילתא (בא ריש פרק ט) מקרא קודש דיום טוב קדשהו באכילה ושתיה וכסות וכפירש״י. שעל ידי האכילה מכניסין קדושה ליום טוב וכן כל סעודת מצוה עביד יומא טבא להמסובין ועל ידי זה יכולים לתקן הפגם ועטיו של נחש להיות הו׳ מעוון מלא נהורא דנפיק מגו חשוכא וכמו שאמרנו ובפרט בחודש שבט שנוצר באות צ׳ כמו שאמרו בספר יצירה, והיינו דצדיק נקרא המוגדר מתאוה וכן שבועות אלו מסוגלים לתיקון פגם הברית וכשיש בו סעודת פדיון הבן יכולים לתקן כל הקלקול והפגם זוהמת הנחש שיהיה בישראל פסקה זוהמתן לגמרי כמו לעתיד ולא יהיה קטרוג כלל קודש ישראל לה׳ ראשית תבואתו. שישראל קשורים בראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית.

צג. בספר **טהרת הקודש** מאמר תיקון היסוד פרק ב׳ (מדבר שם על הייאוש הנופל על האדם בראותו דיבורים אלו) וז״ל בראותם בספרים ריבוי התיקונים אשר רבו כמו רבו, מתיאשים ואינם עושים כלום, ובפרט שהיצר מראה להם מאמר הזוהר שאין תשובה לפגם הזה, כאשר שמעתי דיבורי כמה פתאים.

וחס מלהזכיר, וחס לרחמנא אשר יעשה זאת, אשר כל העולם נברא על תשובה, כמו שהבאתי במאמרים דלעיל, כי מנשה שהעמיד צלם בהיכל ועשה כל תועבות שבעולם, קבלו הקב״ה בתשובה. ואחאב שנאמר עליו (מלכים א׳ כז) ויהי הנקל לכתו בחטאות ירבעם קבלו הקב״ה בתשובה, כמש״כ (שם

כי כללא הוא שאין הקב״ה משים את האדם במצב שאי אפשר לו ליצא ממנו בשלום, והרי קיימא לן שלא ידח ממנו נדח ומוכרח להיות עצה שאף א׳ מישראל לא ידח[צד] והמציא הקב״ה רפואתו והוא כנ״ל ע״י קריאת שמע שעל המטה עם תשובה נכונה.

וראשית התיקון צומח מזה שמצינו דבר פלא שכל שאר איסורי עריות נזכרו בתורה חוץ מאיסור זה שלא נכתב בתורה באופן מפורש[צה], ואף שמרומז בתורה בשני מקומות, אצל דור המבול שכתוב כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ, שכוונת הפסוק על זה העון

ביאורים וציונים

א׳ כ״א) הראית כי נכנע אחאב מלפני, וגם ירבעם גופא אשר החטיא את כללות ישראל אמר לו הקב״ה חזור בך, וגם אלישע אחר שנכרז עליו שובו בנים שובבים חוץ מאחר (חגיגה טו.) מובא בכל המקובלים שבאם היה דוחק עצמו לתשובה בודאי ובוודאי היה מקבלין אותו בשמים, כאשר באמת קודם מיתתו היה מהרהר בתשובה ושמח תלמידו ר׳ מאיר ואמר כנראה מת רבי מתוך תשובה.

וגם בזוה״ק בעצמו נדחה כ״פ דברי זה התנא...

ותראה שלכל עבירות שבתורה ועל כל מיני עריות, אחר התשובה נמחה הפגם לעילא ותתא, מגיהנום ומכל המקומות, ובאותו מאמר גופא בזוה״ק שאמר אותו תנא שאין תשובה לאותו פגם, אית גרסא אמיתית אשר מובא גם בראשית חכמה שמסיים ככה אם לא בתיובתא סגי. דהיינו זה התנא גופא מודה שבתשובה גדולה יש לו תשובה. וכן מבואר עוד בכמה מקומות בזהר. שבוודאי בלי שום ספק שבעולם שמועיל תשובה. וח״ו מלומר כן שלא יועיל תשובה. מי שאומר זאת מחטיא רבים ונותן דחי׳ לבעלי תשובה אשר עליהם קיימי עלמא, כאשר אמרו (יומא פו:) בשביל יחיד שעשה תשובה מוחלין לכל העולם.

צד. בספר מאור ושמש פרשת כי תבא וז״ל ואחר כך אמר והשיב בך את כל מדוה מצרים, כי הנה ידוע ליודעים שמצרים הוא ערות הארץ במקום הטומאה ולכן נגאלו ישראל ממצרים בזכות שהיו גדורים בערוה כמאמרם ז״ל אחת היתה ופרסמה הכתוב, שהגם שהיו בערות הארץ ובמקום הטומאה שהיא בהיפך קדושת הברית עם כל זה לא פגמו בבריתם הקדוש. והנה כל איש ישראלי צריך לראות שיתקן את אשר פגם בברית קודש ויעלה ניצוצות הקדושות שנפלו לבין הקליפות אפילו בשוגג ובמקרה לילה ויקבץ נדחים שנפלו למקום הטומאה ויהרוג כל גופי המזיקים שהם נגעי בני אדם. וזהו אמרו והשיב ה׳ בך את כל מדוה מצרים, מדוה הוא לשון זב ורומז להוצאת שכבת זרע ואותן הניצוצות הקדושות שנפלו על ידך לערות הארץ ומקום מצרים ישיבם ה׳ לך וזהו אשר יגרת מפניהם שהם נגעי בני אדם ודבקו בך שידבקו ויחזרו למקום הקדוש. וגם דבקו גימטריא יב״ק שהיא גימטריא של שמות אהי״ה הוי״ה אדנ״י שבכח יחוד השמות הללו תשיבם למקום הקדושה והבן.

ובספר מי השילוח פרשת ויגש וז״ל ד״ה ויגש אליו יהודה, מושל באדם צדיק היינו אם הי׳ החטא בדבר בגזרת חכמים ע״ז נאמר מושל באדם צדיק היינו שהבע״ת מושל עליהם כי אין לך דבר שעומד בפני התשובה, מושל יראת אלקים היינו אם הי׳ החטא נגד תורה שבכתב על זה נאמר מושל יראת אלקים היינו שגם ע״ז ימשול, על הכל נאמר נאום הגבר הוקם על שהוקם עולה של תשובה, כי אף שד״ת ניתנו ביראה מופלגת ועל כמה דברים שאיימו חז״ל כידוע, זאת אינו רק לפני החטא נאמר, אבל נגד תשובה אין לך שום דבר שעומד. ולאחר שיארע לאדם מכשול לא יתיאש עצמו כי לא ישאר לעתיד שום חטא על נפש מישראל, ועיקר זאת התקיפות נמצא בשבט יהודה, ע״כ ויגש אליו יהודה אף שלא נראה עתה חדשות בדבריו, אך

ביאורים וציונים

שמראה בדבריו גודל תקיפתו אשר בלי ספק נמצא עתה צמיחת ישועה. וזה פי׳ הפסוק ירא את ה׳ בני ומלך, בני היינו לשון בינה והוא שיהא יראתך מבוררת ואמיתיות, ומלך היינו שתהי׳ מלך ותקיף בבטחון גדול בהש״י, ועם שונים אל תתערב, ואיתא בגמ׳ אלו המורים הלכה מתוך משנתן, ומקשה פשיטא ומשני מ״ד כרב יהודה דאמר כל העובר עבירה ושנה בה הותרה לו קמ״ל, היינו שבאמת נמצא איזה איזה מקום גם לזה כמבואר על פסו׳ ויד תהי׳ לך, וזה הי׳ תקיפות יהודה אחרי אשר אירע לו שאמר אנכי אערבנו, ועבר על מה שנאמר הרחק מן הערבות ואעפ״כ הי׳ בטוח שיוצמח לו הישועה.

ובמי השילוח פרשת נשא ד״ה דבר אל בני ישראל ענין גדל הגר מורה על חטא שנראה בעיני בני אדם שאין תשובה מועיל כמ״ש בזוה״ק, ומלמד הכתו׳ כאן שאין לך דבר שעומד בפני התשובה ויש להש״י עצות לבל ידח ממנו נדח, וכמו שגזל הגר ג״כ נראה לעין שאין כאן שום תקנה. והנה כוונת רשב״י הי׳ בספר הזוהר במה שמחריד את האדם כ״כ בחטא הידוע כדי שהאדם יחרד ויבעת מהש״י וישפוך שיחו לפני הש״י, כי הוא חטא גדול עד מאוד ומזמילא נולד להאדם שמחה גדולה כשלא יארע לו זאת.

צה. **בספר צדקת הצדיק** - אות רמ״ה וז״ל כי הן אותן נפשות העשוקות בטיקלא הנזכר בזוהר (משפטים צה:) [עיין שם בסיטרא דרע וידוע בזוהר בכל מקום רע היינו עוון דהוצאת זרע לבטלה] ודאותה טיקלא הוא קליפת נוגה יעויין שם. וידוע דקליפת נוגה הוא דבר הרשות ואינו משלוש קליפות הטמאות לגמרי.

ובאמת בכל התורה כולה לא נזכר לאו על הוצאת זרע לבטלה רק העונש דדור המבול ועד ואונן וזהו מצד ביטול פריה ורביה ולא תוהו בראה (ישעיה מ״ה י״ח) וכן כתבו תוס׳ בסנהדרין (נ״ט ריש ע״ב) דהוא בכלל מצות פריה ורביה. וזה לא שייך כל כך עכשיו דאי אפשר לישא נשים הרבה וכשאין מונע מאשתו תפקידתה. רק שורש הטומאה הוא קליפת נוגה ולכך הוא רע ביותר דאף תשובה אין מועיל כמו שמובא בזוהר כמה פעמים. והגם דחומרתו מכל עבירות ניחא מצד הלבשת חלק הנפש כנזכר לעיל (אות רמ״ב) מכל מקום מאי טעמא רע מעוון דעריות שהוא גם כן ביציאת זרע וחלק מנפש והם עבירות חמורות ביותר. דודאי באמת חמירי מהוצאת זרע לבטלה וכמו שכתב בספר חסידים (סימן קע״ו) דמוטב להוציא זרע לבטלה ולא לחטוא בעריות ואפילו בדרבנן ודאי דהוא מכלל שלוש קליפות הטמאות לגמרי. ומכל מקום תשובה מועלת כמו שאמרו (כבא מציעא נ״ט.) בבא על אשת איש ורק בהוליד ממזר אמרינן בחגיגה (ט׳.) דלא יכול לתקון. רק שבאמת זה יסד השם יתברך בבריאה בראית קרי בלילה שהוא כמו הכרח וצורך הבריאה והיינו כמו שמובא בזוהר שם לרע לו (קהלת ח׳ ט׳) ומהם חסידי אומות העולם וכו׳ עיין שם.

ולכך בעקבי משיח עוון זה גובר כמו שכתב בספר ראשית חכמה כי זה הכנה לאז אהפוך אל עמים וגו׳. ושורש נפשות אומות העולם מקליפת נוגה ומאין יתהפכו לטוב. רק כאשר יקלטו מנפשות אלו דהוצאת זרע לבטלה העשוקות בקליפת נוגה.

ובספר **צדקת הצדיק** אות קכ״א בכל התורה כולה לא נזכר בפירוש עון דהוצאת ז״ל רק נזכר שנענשו דור המבול ועד ועונן [וידוע דער הוא ניצוץ משיח שירד פעם ראשון לעולם ובא לתקן עון דדור המבול עי׳ מ״ש לעיל אות ק״ט וקי״א] כי לא הי׳ אפשר לכתוב האיסור בפירוש מאחר שהש״י יסד בטבע העולם שיארע זה ג״כ לאדם באונס ויהי׳ צעקה גדולה על מה עשה ה׳ ככה לנו להכשילנו. רק הניחה תורה דבר זה ללמוד ד״ז ממצות ב״נ דמודבק באשתו כמו דמיעטי׳ אשת חבירו ה״נ כל שלא באשתו וכל מצות ב״נ הוא מכלל דרך ארץ שקדמו לתורה וכן ד״ז ג״כ מדרך ארץ דיש לידע מעצמו שאינו מד״א לעשות כן וכל הבע״ח אין עושים כן ואין לצאת מישוב העולם [ובזה יובן מ״ש בפ׳ מי שמתו (כב:) דב״ק שונה בהלכות ד״א ואכ״מ]. והנה ד״א קדמה לתורה ובתדבא״ר רפ״א

שנכשלו בו דור המבול[צו]. ועוד נזכר אצל ער ואונן בני יהודה הלשון ושחת ארצה, והכוונה ג״כ לעוון זה, ובשני המקומות האלו מובא ג״כ העונש שנענשו ע״ז בדור המבול כתיב העונש הנורא שכל העולם נחרב על ידי המבול וכן בער ועונן כתיב (בראשית לח, ז) וימיתהו ה׳, אבל מכל מקום לא נזכר ענין זה במפורש רק מרומז בדרך סיפור דברים בעלמא, וסוף סוף לא הוזכר בתורה וממילא זה עצמו מביא הקלה יותר ושיהיה נוח לתקנו יותר משאר איסורי עריות. ואף שבאמת דרשו חז״ל[צז] מהפסוק (דברים כג, י) ונשמרת מכל דבר רע, שאל יהרהר אדם ביום ויבוא לידי טומאה בלילה, ולשון שימור הוא באמת לשון לאו[צח], מכל מקום לא מזכיר את העבירה עצמה אלא הגורם להעבירה שהוא ההרהור.

ולמה הוי כן, רק שבביאות אסורות מוסיף כח וחיות בקליפה טמאה ביותר עד שאינו יכול להעלות משם החיות בתשובה ומסבירו ביותר בדברי הגה״ה (מפני שנקלטה וכתב לשון נקלטה וזה אינו כמו הלשון שנקט בשאר איסורים וזה יתבאר בהמשך הביאורים ביסוד דנוקבא דקליפה המקבלת וקולטת החיות מהקדושה מה שאין כן בזרע לבטלה שאין שם בחינת נוקבא דקליפה רק שכחותיה וחיילותיה מלבישים לחיות שבטפות בידוע ליודעי חן). פירוש שיש חילוק בין ביאות אסורות ששם נקלט הזרע בתוך גוף של נוקבא והיות שהוא עבירה ואיסור, הרי נאסר שם תוך הקליפות ואי אפשר לצאת משם כי נקשר שם בקשר של קיימא, וכמו שכתבנו

ביאורים וציונים

נקרא ד״א דרך עץ החיים ע״ש [ולכך נקרא פרי צדיק דייקא עץ חיים] ומי שאינו בד״א א״א להגיע.

צו. זוהר חלק א׳ דף סט. הא אתמר, בכל חובין דחייבי עלמא דחיין לה לשכינתא, חד מנייהו מאן דמחבל אורחיה על ארעא כדאמרן, ובגין כך לא חמי אנפי שכינתא, ולא עאל בפלטרין, ועל דא כתיב באלין וימחו מן הארץ, אתמחון מן כלא. תא חזי בההוא זמנא דזמין קב״ה לאחייאה מתייא, כל אינון מתין דישתכחון לבר בשאר ארעין נוכראין, קב״ה יברא לון גופייהו (ע״פ יזקים לון בגופייהו) כדקא חזי, דהא גרמא חד דאשתאר ביה בבר נש תחות ארעא, ההוא גרמא יתעביד כחמירא בעיסה, ועליה יבני קב״ה כל גופא, ולא יהיב לון קב״ה נשמתין אלא בארעא דישראל, דכתיב (יחזקאל לז יב) הנה אני פותח את קברותיכם, והעליתי אתכם מקברותיכם עמי, והבאתי אתכם אל אדמת ישראל, דיתגלגלון תחות ארעא, ולבתר מה כתיב ונתתי רוחי בכם וחייתם וגו׳, דהא בארעא דישראל יקבלון נשמתין כל אינון בני עלמא. בר אלין דאסתאבו וסאיבו ארעא, דבאלין כתיב וימחו מן הארץ, מן הארץ דייקא, ואע״ג דאקשו ואפליגו קדמאי על דא, וימחו כמה דאת אמר (תהלים סט כט) ימחו מספר חיים, א״ל רבי שמעון, ודאי לית לון חולקא בעלמא דאתי, דכתיב וימחו מן הארץ, וכתיב (ישעיה ס כא) לעולם יירשו ארץ, אבל יקומון בדין, ועלייהו כתיב (דניאל יב ב) ורבים מישני אדמת עפר יקיצו, וכו׳.

צז. בגמרא כתובות דף מו. ונשמרת מכל דבר רע מכאן אמר ר׳ פנחס בן יאיר אל יהרהר אדם ביום ויבא לידי טומאה בלילה.

צח. בגמרא מכות דף יג: וכדרבי אבין א״ר אילעי דאמר רבי אבין א״ר אילעי כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה

לעיל במאכלות אסורות, וכאן הוא עוד יותר שנקלט לתוך הנוקבא של ס״א, משא״כ בהוז״ל לא נקלט תוך הנוקבא[צט].

ביתר ביאור יש להקדים מה שמצינו אצל הקדושה שיש ענין של זכר ונקבה, ובבחינת כנסת ישראל וקודשא בריך הוא בסוד חתן וכלה[ק], וע״פ הפסוק (ישעיה סב, ה) כמשוש חתן על כלה ישיש עליך אלוקיך, וע״ז נבנה כל תוכן הענין של שיר השירים. כך מרומז ענין זה בשני שמות הקדושים, שם הויה ושם אדנות שהיא המבטא של השם הוי״ה. ששם הוי״ה הוא הכינוי לבחינת זכר, והשם הקדוש של הקב״ה כשהוא משרה שכינתו על כנסת ישראל בבחינת נקיבה הוא השם של אדנות. והכלל הוא שהזכר משפיע להנקבה, וכמו חתן וכלה, שהחתן נעשה מרכבה לבחינת שם הויה ומשפיע להכלה שנעשית מרכבה לבחינת שם אדנות, וביניהם נעשה יחוד, והוא דוגמת היחוד של הקרי והכתיב של השתי שמות אלו, שמייחדין ומולידין השפעות קדושות[קא]. וזהו הענין של עניית אמן, שהוא הגימטריא של שני השמות הויה-אדנות[קב].

ביאורים וציונים

צט. בכתבי האריה״ק שער הכוונות דרושי לילה דרוש ד׳ וזה ענינה דע כי המוציא שז״ל פוגם במחשבה כי אינו משתמש בשום כלי ובשום ערוה ועונשו גדול שפוגם בדעת עליון דאו״א וכמו שמעשיו הם זכר בלי נקבה כן כביכול גורם למעלה שממשיך אותה הטפה של אותה נשמה מן הזכר העליון ואינה נשפע׳ במלכו׳ אבל יוצא לחוץ אל הקלי׳ הנק׳ קליפ׳ נוגה הנד׳ בזוהר פ׳ ויקהל והיא ג״כ סוד אותה טיקלא דאזדמנת בההוא סטרא דעשיקת נשמתין כנד׳ בתחלת הסבא דפ׳ משפטים דצ״ה וצ״ו. הנה אשת זנונים דס״א פתי לחוה באמצעו׳ קליפ׳ נוגה כנד׳ שם פרשת ויקהל ונמשכת אותה הנשמה אליה ואז מתחב׳ בה כח מזיק אחד הנמשך מאותה אשת זנונים ונעשי בחי׳ גוף א׳ אל אותה הנשמה נמצא שהמוציא שז״ל גורם שאותם טיפות של הנשמות שעתידות לצאת ממנו בבחי׳ בנים שיתערבו בס״א ושם יתלבשו בגופו׳ הנעשות מסטרא דנחש אשת זנונים ונמצא שהפך והחזיר הקדושה אל הטומאה והטוב אל הרע. והנה כדי לתקן עון זה צריך שימית אותם הגופות הטמאות המלבישים לאותם הנשמות ועי״כ אותם הנשמו׳ יברחו משם ויחזרו אל שרשם שבקדושה ונמצא שצריך שני כונות אחת להמית הגופות ההם. ב׳ להחזיר הנשמות ההם אל מקום הנוק׳ העליונה דקדושה שיתוקנו שם ויצויירו כשאר כל הנשמות ואח״כ יבואו בעוה״ז כשאר כל הנשמות.

ק. בספר מאור עינים פרשת נח ד״ה את האלוקים התהלך נח וז״ל אך דנודע שהכל תלוי באתערותא דלתתא והוא בחינת מ״ן כי תיאובתא דנוקבא לגבי דדכורא ואנחנו עם בני ישראל נקראים בחינת נוקבא לגבי קודשא בריך הוא, וכשאנו מתעוררים לדבק בבוראינו יתברך מלמטה למעלה אנו מעוררים כביכול תשוקה בבוראינו יתברך להשפיע לנו כל טוב סלה ומורידים השפעה מלמעלה למטה בשפע וברכה ורחמים וחיים ושלום, והנה אנחנו כנסת ישראל עם הבורא יתברך דבר אחד שלם כשאנו דבקים עמו יתברך וזה בלא זה כביכול אינו נקרא שלם כמאמר אין השם שלם ואין הכסא שלם שאנחנו נקראים כסא להבורא יתברך כי כביכול הבורא ברוך הוא בלעדינו אינו נקרא שלם ופשיטא אנחנו זולתו יתברך רק כשאנו

ביאורים וציונים

מעוררים תחלה מיין נוקבין דהיינו תשוקתינו ממטה למעלה לדבק בו יתברך על ידי זה אנו מעוררים תשוקתו יתברך מלמעלה למטה, ואז כשהשני תשוקות באים ביחד אז הוא דבר אחד שלם וזהו תמיד תהיה עם ה' אלהיך (דברים י"ח, י"ג) רצה לומר אתה עם השם יתברך נקרא דבר שלם

בליקוטי תורה שיר השירים דף א. וז"ל שיר השירים אשר לשלמה ישקנו מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיין. הנה נודע שהקב"ה נקרא חתן, וכנ"י נקרא בשם כלה. והיינו ע"ש המשכת והשפעת התורה לישראל. וכמארז"ל ביום חתונתו זה מ"ת. ולכן המשמח את החתן זוכה לתורה שניתנה בה' קולות בפ"ק דברכות כי חתן חות דרגא. דהיינו ירידת והמשכת אור א"ס ב"ה להתלבש בתורה. וכנס"י היא מקור נשמות ישראל וכן כל ניצוץ וניצוץ מישראל בפרט הוא בבחי' כלה. והנה כלה יש בו ב' פירושים. הא' מלשון כליון שמכלה ומבלה הכל מלשון כלה. (וכמו כלה שארי בתהלים ע"ג דתרגם יונתן אשתיצא גושמי דהיינו לשון כליון וכן (בישעיה ט"ז ד') וכך ג"כ בכלה בפתח י"ל הפי' ג"כ עד"ז וכ"ה בזהר פ' אחרי (דע"ב) ע"פ כי כלתו היא שצייתא כו'). כי מלת כלה היא שם דבר המורה על הפעולה כמו רכה זכה דקה ונק' כלה ע"ש שמכלה כו'. וכן איתא ברבות שנתכלו. והב' מלשון כלתה נפשי כו' (תהלים פ"ד) והיינו תשוקת הנפש לידבק וליכלל באורו ית' (וכמו דת"י שם תאיבת נפשי שהוא לשון תשוקה כמו ואל אישך תשוקתך ותרגומו תיאובתיך) והענין דהנה בק"ש יש ב' בחי' מס"נ. הא' למסור נפשו באחד. והב' ואהבת בכל נפשך אפי' נוטל את נפשך כו'.

קא. **בספר נועם אלימלך** פ' וישב וז"ל אך נראה דהנה אנחנו צריכין ליחד השני שמות הוי"ה ואדני ואז נקרא שמו יתברך אדון ע"ד שאנו אומרים אל אדון על כל המעשים. דאל הוא חסד כמו שאמר הכתוב חסד אל כל היום ועל ידי שאנו מיחדים שמו יתברך אנו גורמים וממשיכים החסדים והרחמים לעולם. וזהו אל רוצה לומר כאשר אנו מעוררים החסדים על ידי שאנו מיחדים שמו יתברך אז הוא אדון על כל המעשים. וזהו וה' בהיכל קדשו הס מפניו כל הארץ שהשם אדנ"י הוא ההיכל להשם הוי' ברוך הוא כידוע ובשעת שנתיחד שמו הגדול בהיכל קדשו דהיינו היחוד בשם אדנ"י. ה"ס מפניו כל הארץ רוצה לומר ה"ס בגמטריא אדנ"י היינו שאז נקרא אדון על הארץ.

ועוד כתב **בנועם אלימלך** לקוטי שושנה בתוך ד"ה אור זרוע לצדיק וז"ל וע"פ זה יבואר גם כן פסוק אז ירננו כל עצי היער לפני ה' דהנה שם הוי"ה ברוך הוא הוא המנהיג לכל העולמות אלא שלא כעולם הזה העולם הבא דהיינו עולמות העליונים נקראים עולם הבא מחמת שהצדיק הולך ובא מעולם לעולם ושם הוי"ה ברוך הוא נקרא ככתיבתו אבל בעולם הזה לא כשאני נכתב אני נקרא נכתב בי"ה ונקרא באדני והצדיק צריך לייחד השני שמות הקדושים הללו. וזהו א"ז דהיינו השני שמות הן מנין א"ז ח' אותיות ירננו כל עצי היער דהיינו הצדיק הנקרא עצי היער כשמייחד השני שמות כנ"ל מכניס ומביא רנה וחדוה לפני ה' בעולמות העליונים וזהו אור זרוע ר"ת א"ז דהיינו על ידי אור שהיא התורה הצדיק מייחד השני שמות כנ"ל ועל ידי זה הוא מזריע ומשפיע בעולמות העליונים ומעילא לתתא הוא גם כן משפיע לישרי לב שמחה.

קב. **תיקוני זהר** דף מ. יו"ד ק"א וא"ו ק"א, אינון עשר אצבעאן, דאתמר בהון ידיו גלילי זהב, דבהון כ"ח פרקין, דאינון כ"ח אתוון דעובדא דבראשית, ובגין דא ה' אלה"י אתה, ומאי אתה, החוא דאתמר ביה נכון כסאך מאז מעולם אתה, ומאי נכון, דא נאמן יושב ונאמן עומד באמצע, הדא הוא דכתיב (ישעיה מ"ד) כתפארת אדם לשבת בית, ומאי מאז, אלא ההוא דאתמר ביה אז תקרא וה' יענה, ומאי א"ד אלין תמניא אתוון דאינון יאקדונק"י דסלקין לחושבן אמן.

בספר **שומר אמונים** מאמר פתחו שערים דף רמו: וז"ל הנה מובא בספר התיקונים (דף מ' ע"א א) וז"ל ומאי אתה (כלומר למי ראוי לקדות אתה), ההוא

כך להבדיל אלפי הבדלות אצל הם״א יש ענין של זכר ונקבה, השם של הזכר בם״א הוא סמ-אל והנקבה נקראת לי-לית. וידוע שנזהרים מלומר שמות אלה בפה כי טומאתם חזקה כ״כ עד שעל ידי הזכרת שמותיהם בעלמא יכול להמשיך טומאתם.

וכל זה הוא בבחינת זה לעומת זה, וכמו שיש בקדושה ענין של משפיע ומקבל. וכמו שעל ידי קיום כל מצוה האדם מוריד השפעה טובה לעולם הזה, כך לעומת זה בם״א יש גם כן משפיע ומקבל, בתואר זכר ונקבה שעל ידן נשפע טומאה בעולם. וכך

ביאורים וציונים

דאתמר ביה (תהלים צג) נכון כסאך מאז מעולם אתה, ומאי נכון, דהא נאמן יושב (מלכות), ונאמן עומד באמצע (תפארת), (ובס׳ עבודת ישראל לפסח בד״ה במדרש חזית גורס וכ״ו באמצע, ופי׳ נאמן יושב בינה, ונאמן עומד מלכות וכ״ו באמצע תפארת, שבינה משפיע למלכות על ידי תפארת), הדא הוא דכתיב (ישעיה מד) כתפארת אדם לשבת בית (כי תפארת ד״א בשלימות שיהא נקרא אדם, הוא רק לשבת בית, כשבא אדם לשבת על הכסא שהוא מלכות, דהיינו כשנעשה יחוד תפארת ומלכות), ומאי מאז, אלא ההוא דאתמר ביה (ישעיה נח) אז תקרא וה׳ יענה, ומאי אז אלין ח׳ אתוון דאינון יאקדונק״י דסלקין לחושבן אמן. (ופי׳ הפסוק הוא כך כלומר נכון דהיינו תפארת ומלכות שהם סוד נכון, איהו כסאך, שהם כסא לאבא ואמא, והם בסוד א״ז דהיינו ח׳ אתוון הוי״ה ואדנ״י, מעולם אתה דהיינו ז״א הנקרא עולם ראוי לקרות אתה), ודא איהו העונה אמן בכל כחו בההוא כ״ח (כח רומז על אבא ואמא, שעל ידי עניית אמן בכל כחו מעורר השפעת אבא ואמא לזו״ן שהם תפארת ומלכות), ובגין דא אוקמוה מארי מתניתין העונה אמן בכל כחו קורעין לו גזר דינו של שבעים שנה (שהם ז׳ ספירות חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות שהם בסוד ע׳ שנה, ולכן גם שנגזר עליו דין מן זו״ן שהם בסוד ע׳ שנה, כח אבא ואמא קורע אותו גזר דין, כשמושך אותו כח על זו״ן בעניית אמן, הם מדחין וקורעין הדינים מזו״ן), ובגיניה אתמר (תהלים צג) נכון כסאך מאז מעולם אתה, וביה (איכה ה) אתה ה׳ לעולם תשב, (שז״א שנקרא אתה בא לישב על הכסא היא מלכות שנקראת עולם), אתה, ההוא דאתמר ביה אבינו מלכנו אבינו אתה (הוא ז״א), ומאי ניהו אבינו אב הרחמן (ז״א), ואיהו כליל כל אתוון דאורייתא (מפרש הענין מה שאמר שאתה הוא מרמז לד״א, ואמר שהטעם הוא משום דד״א הוא סוד תורה שבכתב שנארגה מכ״ז אותות, היינו כ״ב אותיות מא׳ עד ת׳, וה׳ אותיות הכפולים, וזה הוא אתה א״ת ה׳) עכ״ל התיקונים ופי׳ שם באור ישראל על מה שכתב העונה אמן בכל כחו קורעין לו גזר דינו של שבעים שנה, וז״ל כי כמו שמיחד כל כוחותיו כן ממשיך כל הכחות העליונים ליחוד עכ״ל, וכתב שם בתיקונים לפני זה המאמר ז״ל ובגין דאסתלק האי חילא (פי׳ כח, היינו המוחין דאו״א שנקראים כח), מישראל (שהוא ז״א), אתמר בהון (איכה א) וילכו בלא כח לפני רודף עכ״ל.

ועוד שם בשומר אמונים דף רמז: וז״ל ומובא (בזוה״ק פרשת תרומה דף קע״ח ע״א) וז״ל ובכוונת אמן דהוא כליל תרין שמהן הוי״ה אדנ״י, והאחד (הוא שם הוי״ה תפארת שנקרא הוי״ה אחד), גנוז טוביה וברכוהי (יסוד) באוצר הנקרא היכל (מלכות), והוא רמוז בפסוק וה׳ (הוי״ה שהוא ת״ת) בהיכל (היכל גימטריא אדנ״י שהוא מלכות) קדשו, הס מפניו כל הארץ, ולדא רמזו רז״ל כל טוב (יסוד) האדם (ת״ת) בביתו (מלכות), שנאמר בכל ביתי נאמן הוא ומתרגמינן בכל דעמי עכ״ל.

הוא בכל העריות שמורידין טומאה חמורה לעולם הזה. אולם בזה אינו שוה, שאצל הקדושה הוי הצד של הזכר שהוא המשפיע חזק יותר מצד הנוקבא, וכנסת ישראל מתבטלת להקב״ה והשם אדנות מתבטל לשם הוי״ה, אבל אצל הס״א הוי להיפך והנקבה גוברת וחזקה יותר מהזכר[קג].

וכן מבואר בדברי האור החיים הקדוש בפרשת ויחי[קד], ועיין בהערה.

וכיון שהנוקבא אצל הס״א חזקה כ״כ לכן כשאחד עובר על אחת מהביאות האסורות ח״ו, הרי הנקבה מתלבשת בטומאה ונעשית מרכבה לקליפה החזקה של נוקבא דס״א ששמה ליל, והניצוצין שנקלטות בתוכה קשה להעלותם משם כי קשורים שם בחזקה במאד מאד.

אולם יש אחד מאיסורי העריות שיוצא מן הכלל, והוא העבירה של הוצאת זרע לבטלה שנעשה בבחינת זכר בלי מקבל, וע״כ בביאות אסורות דוקא נאסר ונקשר הקדושה תוך הקליפה, אבל במוציא ז״ל אינו כן, שלא נקלט בתוך הס״א ממש כיון שלא נקלט לתוך הנוקבא, ולכן קל יותר באופן תיקונו ומהני לזה קריאת שמע שעל המטה במסירות נפש כמו שמבואר, והבאנו למעלה שכשמקבל על עצמו ד׳ מיתות בית דין ביחד עם תשובה נכונה אפשר לתקן עוון זה.

אבל ביאות אסורות אינן עולות אלא אם כן יעשה תשובה מאהבה רבה כל כך עד שזדונות נעשו לו כזכיות שאז, כאמור לעיל, מתחדש ענין של ימות המשיח ומתקיים בו הפסוק של להעביר

ביאורים וציונים

קג. בספר **אמונת עתיך** פ׳ קרח דף קנ. וז״ל ולבאר מ״ש אל נא תהי מריבה ולא כ׳ ל׳ ריב כמ״ש לעיל. י״ל עפ״י המובא באוחה״ק פ׳ ויחי עה״פ אוסרי לגפן עירה, שכוח הקליפה הנקבה חזקה יותר מן הזכר. ומביא שבחלומו היתה לו מלחמה עם הזכר והכניעו בקל אבל עם הנקבה היתה לו מלחמה כבידה ובקושי הכניעה מעט. ע״כ. והנה ראה אברהם אבינו שהתחיל ריב בין הרועים וחשש שיתגלגלו הדברים עד שתתחזק המחלוקת ותעמוד לב׳ צדדים. מצד א׳ שיטת אברהם אבינו מצד אחר שיטתו של לוט. וע״כ אמה״כ ויהי ריב בין רועי מקנה אברם ובין רועי מקנה לוט. וריב הוא ל׳ זכר שאין הקליפה חזקה כ״כ. ואמר אברהם אבינו אל נא תהי מריב״ה ביני ובינך, שלא תתחזק המחלוקת להיות בבחי׳ מריבה ל׳ נקבה המורה על תוקף הקליפה ותהיה מחלוקת ביני ובינך ולא רק בין הרועים כי נבוא להתחלק לב׳ שיטות ומסיים הכ׳ והכנעני והפריזי אז יושב בארץ. ופי׳ הספורנו שהריב הזה הבאיש את ריחם בעיני הכנעני יושב הארץ, כי בראותם שני אחים מריבים יחשבו אותם לאנשי ריב וישאו ק״ו בעצמם. ע״כ.

קד. **באור החיים** על בראשית פרק מט פסוק יא וז״ל ואולי נוכל לומר עוד על דרך מה שאמרו בזוהר (כמדבר רלא:) כי בסטרא אחרא הנקבה היא יותר חזקה מהזכר, כי הזכר נוטל יותרת שלה ונקרא יותרת הכבד וכדבר הזה ובחזיון הראוני בחלום שהאבקתי במלחמה עם הזכר ויהי נקל בעיני להכניעו והפלתי אותו בכחי, ולנקבה נתאמצתי בכל כחי כמה פעמים ואחר כמה טרחות יכולתי להשליכה כמה מעלות למטה לארץ, אך לא כבעלה הזכר ולזה אמר כנגד גאולה העתידה ״ולשרקה״ עת אשר ישרוק ה׳ ויקבצם, ״בני אתונו״ אותם שבאים מכח הנקבה, גם אותם יאסור ה׳ לפני בני ישראל.

גילולים מן הארץ.

והנה, היוצא מכל זה, שיש לפנינו ג׳ מדרגות כלליות של חטא א׳ - המשתמש בדברים שאינם אסורים רק הוא משתמש בהם לשם תאוה ושלא לשם שמים, ואז הרי הוא משפיל קליפת נוגה לצד הטומאה אבל אינה נאסרת שם בקשר חזק מאחר שהיא של היתר. ב׳ - כשעושה דברים האסורים והרי הם נקשרים בחלק הס״א וקשה להוציאם. ג׳ - עבירה שנקלטת בתוך הס״א ונעשית חלק מעצם הס״א שאז הוא קשה מאד מאד להוציאו משם. וחילוקים אלו אינם מראים על חומר החטא, שהרי הבאנו למעלה שיש עוונות שהם חמורים ביותר אף שאינן נקלטות בס״א, רק הכוונה על אופן התיקון שכל זמן שלא נקלט נוח יותר לתקנו.

ועכשיו מביא מדריגה יותר חמורה ובזה יובן מאמר רז״ל (סנהדרין ע.) **איזהו מעוות שלא יוכל לתקון** (קהלת ו, ט) **זה שבא על הערוה והוליד ממזר שאז גם אם יעשה תשובה גדולה כל כך אי אפשר לו להעלות** החיות לקדושה מאחר שכבר ירדה לעולם הזה ונתלבשה בגוף בשר ודם שמאחר שבכחו גרם שירד לעולם בגוף אחר, הרי אי אפשר להעלותו ואף בתשובה של אהבה רבה לא מהני בזה, כי בעוון שעשה בעצמו הרי על ידי תשובתו ימשיך הארה של ימות המשיח על עצמו, אבל מאחר שגם בנו הממזר יש לו גוף ונשמה אין לו כח להמשיך ההארה על אדם אחר, והעבירה נשארת בגוף הממזר.

אבל אפילו אחר פגם זה אינו אלא בגוף הממזר שהוא באיסור, אבל נשמתו היא נשמה קדושה וכאחד מנשמת ישראל, וחייב בכל המצוות כמו כל אחד מישראל וכשמת מיתתקן גופו והשי״ת מתקן הכל.

וצריך לעורר כאן שני דברים נחוצים מאוד, א׳ כנ״ל שמסורה היא בידינו שאין דבר בעולם שלא יהיה עצה ליפטר ממנו ולהשיבו למקורו[קח] ואי אפשר לסגור את הדרך בפני אחד מעם ישראל, ואין הקב״ה בא בטרוניא עם בריותיו, וכללא הוא שאין דבר עומד בפני

ביאורים וציונים

קח. בספר אגרא דכלה פרשת שופטים ד״ה ואמר וז״ל אך תשובה מהני לכל העבירות, והמקדש את האשה על מנת שאני צדיק גמור, ונמצא רשע גמור מקודשת שמא הרהר בתשובה (קידושין מ״ט ע״ב). אך יש לתמוה דהנה ד׳ חילוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש, עבר אדם מצות עשה ושב, לא זז משם עד שמוחלין לו. עבר אדם על לא תעשה ושב, תשובה תולה ויום הכיפורים מכפר. עבר על כריתות ומיתות בית דין, תשובה ויום הכיפורים תולין ויסורין ממרקין, ועל חילול השם, כולן תולין ומיתה מכפרת (יומא פ״ו ע״א). והנה לפי זה האיך אפשר לומר דבהרהר תשובה בלבד יכופרו כל העונות, הרי תשובה לבדה אינה מכפרת רק על מצות עשה. אך עצה היעוצה לזה מבואר בזוהר הק׳ פרשת במדבר (ח״ג קכ״א ע״א) אם מוסר האדם את נפשו באמיתיית הקבלה בלב בשעת קריאת שמע, איתחשיב ליה כאילו מסר את עצמו בפועל למיתה על קדושת השם, ומתכפר לו אפילו אותן העונות שאין להם כפרה אלא במיתה, ומכל שכן שמתכפרין על ידי יום הכיפורים ויסורין. ועל כן במלחמה דצריכין להיות נקיים מכל חטא ועון, אמר עליהם הכהן שמע ישראל אפילו אין בידכם אלא זכות קריאת שמע במסירות נפש מתכפר לכם.

התשובה[קו]. וכן גם כאן אף שבתשובה מאהבה אי אפשר לתקנו מכל מקום בתשובה מאהבה רבה בצירוף עם מסירות נפש ותיקונים יכול לתקנו.

ובאמת אפילו בענין הממזרים הרי נודע כמה מעשיות מצדיקים שבאו אליהם בני אדם של״ע עברו על איסורים כאלו והולידו ממזרים ונתנו להם תיקונים לתקנם ומסרו להם סימן שידעו מתי יתוקן עוונם והוא בשימות הממזר[קז], שהקב״ה יסבב סיבובים שימות. וזהו תיקון הממזרים שימותו ואם הצדיקים אמרו כן, הרי זה סימן שגם בזה יכולים לתקן. ואין הכי נמי שהתשובה הצריכה לזה תהיה קשה הרבה יותר מתשובה על עבירות אחרות[קח] שבאותן העבירות מספיק בתשובה שאינו כי אם שיבוא פעם שיזכה לרגע טוב כגון ביום הכיפורים בנעילה וכדומה שישוב באמת אז מהני להעלות אפילו איסורים משלש קליפות הטמאות, מה שאין כן בהוליד ממזרים שהוא דבר שנתארך להמשך של תשעה חדשים, והם״א גראבט זיך אריין אין זמן, והטריח את הקב״ה ליצור את הממזר מטיפתו בהמשך הט׳ ירחי לידה, הרי לזה צריך תשובה גדולה באופן שיומשך לזמן ארוך עד שימות הממזר מחמת התשובה.

ויש עוד מצב שעל ידו נטהר הממזר והוא ע״י ביטול ברוב, שישכח מפי בני אדם ענין ממזרותו שאף אחד לא ידע מזה.

ביאורים וציונים

קו. תלמוד ירושלמי מסכת פאה דף ה. מה אנן קיימין אם כשעשה תשובה אין כל דבר עומד בפני בעלי תשובה אלא כי אנן קיימין באותו שלא עשה תשובה ומת בייסורין.

ובמדרש הנעלם פרשת בראשית מאמר קין והבל ושת וז״ל ר׳ חייא אמר מהכא, והתודה אשר חטא, ונאמר ונסלח לו. ר׳ ייסא אמר, אין דבר בעולם עומד בפני התשובה. קין נגזר עליו נע ונד תהיה בארץ, וכשעשה תשובה, פקע החצי. דכתיב, וישב בארץ נוד, אבל נע לא נאמר.

ובספר עבודת הקודש חלק ב׳ פרק ל״ב ובהיות הבעל תשובה תמיד דבק במדתו שהיא התשובה העליונה הנה הוא למעלה מכל בתי דינין, ומכל מיני העונשין ונצול מהם ואינו ירא מדינה של גיהנם ולא מדין בני חלוף, כי אין דבר עומד בפניה כי הוא התקון הכולל תקון עליונים ותחתונים וקיומם.

ובכתבי הרמ״ע מפאנו מאמר תקוני תשובה פרק א׳ וז״ל עוד הרהור״י עביר״ה בגימ׳ תשובה שאעפ״י שהם קשים מעברה לפי רוב הפירושים שנאמרו בו מכל מקום אין שום דבר עומד בפני התשובה.

ובספר ראשית חכמה שער הקדושה (פרק י״ז) וז״ל הכלל שאין לך דבר שלא יתוקן בתשובה, ומה שפירשו בזוהר שאינו תלוי בתשובה הוא שתשובתו קשה, ואף זה מכלל קושי התשובה שמראים לו שאינו תלוי בתשובה ואין לך דבר שעומד לפני התשובה, ואף אם שמעת שובו בנים שובבים חוץ מפלוני כענין אלישע אחר, אל תחוש, שהרי אלישע אחר סוף סוף נתקבל אפילו שלא שב כל שכן אם היה שב שהיה מועיל לו יותר ויותר אלא שסגרו דלתי התשובה בפניו והיה צריך להפציר עד יפתח הפתח, וזהו מה שאמרו ז״ל כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה חוץ מצא. בעל הבית דהיינו הקדוש ברוך הוא כל מה שיאמר לך עשה מהמצות עשה, חוץ מצא שאם יאמר לך צא מביתי ואל תכנס כענין אלישע אחר, אל תשמע לו אלא תכנס בתשובה כי היא חשקו של בעל הבית, אלא שמטעה אותך.

ביאורים וציונים

קז. בספר **שומר אמונים** מאמר שכר ועונש דף שטו: וז״ל וכן העיד רבינו הקדוש בעל הרמ״ק ז״ל, בספרו (שיעור קומה דף פ״ד ע״א סימן פ״ד אות גלגול) וזה לשונו הקדוש וכן יתגלגל לפעמים להביא לעולם נפש שהרג, וכמו שהוציאו מן העולם כך הוא מביאו לעולם, או להביא אביו לעולם כמו שהביאו יביאהו, וכיוצא בזה לשלם לחבירו ממון שגזל ויתן לו נכסיו, או ליתן כל נכסיו לבן בין הבנים, או ייטיב לאדם זר בחשק נפשו בטובה ההוא, אינו יודע בזה רק יודע כל הנסתרות שהוא מגלגל את הענין, או משיא את בתו לו או מקנה לו נכסיו, וכיוצא בזה במשפטי ה׳ והנהגתו הסתומה והדלת ננעלת מבני אדם, וכבר נמצא בזמננו ועינינו ראו ולא זר, נואף אחד שמת ונתלבש בכלב והמית את הנואפת, ובן הנואפת הרג את הכלב, ואחר כך מת בן הנואפת במשפטיו של הקב״ה להמית הממזרים בסתר, ובני אדם תמהו על המעשה ולא נתגלה המציאות כולו אלא לשרידים ובלי ספק היה מעשה תמהון לבב לאותם שראוי אותו כי נורא הוא, וזה ראינו בעינינו, אמנם זמן הרחבת הגלגול מהעתק להעתק הכל הוא בגזרת ה׳, יש שהוא מתגלגל בשעתו אחר קבורתו, ויש מתגלגל אחר כמה שנים עכ״ל.

ובסידורו של שבת מאמר שיר בו תחדש שורש ו׳ ענף ב׳ עלה א וז״ל בחובת הלבבות, בשער התשובה (פרק י׳), וזה תוכן דבריו שלפעמים נמנע האדם מן התשובה עבור מה שאין בידו לתקן מה שעות, כמאמר חכמינו ז״ל (חגיגה ט ע״א) איזהו מעות אשר לא יוכל לתקון זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר. שכל זמן שהעבירה בעולם, כדמיון הממזר הזה או כדומה, אז חרון אף בעולם, אם לא שימות זה הממזר בעולם בלא זרע של קיימא. או הגוזל את חבירו והנגזל חלף והלך למדינת הים, ואין בידו להוליך אחריו, גם זה הוא מעות לא יוכל לתקון. ואך אף על פי כן לא ימנע אדם עצמו מן התשובה, כי זהו חסדי המקום עלינו, אם לבבו יבחן שבכל לבו שב אל ה׳ הן בעברות שבין אדם למקום שאין צריך בזה לשוב כי אם אל ה׳, הן בעבירות שבין אדם לחבירו שיש בו שתי השבות, כי לשתים נחשב חטאו א׳ שחטא נגד המקום ועבר על ציוויו בלא תגזול או לא תגנוב וכדומה, ונוסף עוד שעשה רעה לרעהו, שזה החלק אפילו הביא כל אילי נביות שבעולם אינו נמחל לו עד שירצה את חבירו (כ״ק צב ע״א) — הנה הוא יעשה תשובה לפי כוחו באמת בזה החלק שחטא נגד המקום, וכיון ששב השבה בכל לבבו ונפשו בצד היותר טוב ששיך לה׳, והשם הטוב המוחל לו על חלקו יודע שלבו נתן באמת לתקן העבירה, ורוצה לתקן הכל ורק שאין ספק בידו כמבואר, על כן זאת עושה הקדוש ברוך הוא עמו להיות הוא בעצמו אשר בידו כח וגבורה להעביר העבירה מן הארץ להמית הממזר, או שנותן ה׳ בלב הנגזל באשר הוא שם להיות מוחל לו בכל לבבו מה שגזל ולקח ממנו, ואז נתבטל העברה מכל וכל, בחלק השמים והבריות. ואך מאת ה׳ היתה זאת, היא נפלאת בעינינו שהדבר הנפלא ונמנע מן האדם נעשה לו מה׳ עזר וישועה עד כאן דברי חובות הלבבות בקצת באור להבין דבריו.

בספר **שערי תשובה** להאדמו״ר האמצעי (חינוך קט״ז עמוד ד׳) וז״ל וז״ש אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ולכאורה איך יתכן ענין נדח שהוא הפיזור לחלקים באדם א׳ אך הכונה הוא על בחי׳ פיזור הנפש לחלקים ששייך גם באדם א׳ וכמ״ש במ״א (וכמ״ש במ״א דבחי׳ תשובה עלאה כזו לעקור לגמרי כל הרצון הזר מכל וכל ע״ד תשובה של ר״א בן דורדייא שיצא נשמתו בבכיה וכה״ג הרי גם מה שהוליד ממזר מתאו׳ רעה ימות כידוע במעשה שהיה בבעל תשובה א׳ שצעק בכל נפשו עד שמאס בחייו באמת והיה קרוב ליציאת הנפש כו׳ ומתו פתאום באותו הרגע כל ממזרים הנולדים מעונו כו׳ לפי שהיה בכח עקירת הרצון הזה כ״כ לעקור גם מה שכבר נמשך ונשפע בתאותו להוליד ולד שילקח ממנו החיות כו׳ וד״ל)

קח. בספר **ראשית חכמה** שער הקדושה פרק י״ז וז״ל ומזה שפירשו בזוהר שאינו תלוי

ולכן איתא שכשיבוא משיח צדקנו בב"א לא יודיע את פסולי היחוס רק שאם נשכח נטהר[קט]. ובאיזה אופן שיהא הרי הקב"ה הוא כל יכול ויתקן הכל באיזה אופן שירצה.

והדבר השני הצריך לעורר כאן הוא, שאפילו בדברים שאי אפשר לתקנם בתשובה פשוטה וצריך תשובה חמורה, מכל מקום כ"ז אינו אלא לתיקון אותה הפגם, אמנם אפילו אם עבר על כל דבר אסור שבתורה ואפילו החמור שבחמורים ואפילו כמה וכמה פעמים, מכל מקום אם יתחרט בחרטה אמיתית ויקבל על עצמו שלא לעבור על דברים אסורים בעתיד מיד נעשה לצדיק גמור ממש[קי], וכלשון הרמב"ם שאחר תשובה כזה נעשה אהוב נחמד וה' אוהבו ומקרבו[קיא], רק שהפגם נשאר ועדיין צריך לתיקון.

ועל דרך משל אדם שבטעות שפך דיו על בגד חבירו וחבירו מתכעם עליו, ואחר כך הוא מרצהו והוא מוחל לו בלב

ביאורים וציונים

בתשובה, הוא כי צריך לעשות דברים שהם למעלה ממקום התשובה. והטעם כי הפוגם בברית פוגם במוח כי משם נשפע הזרע והוא פגם בחכמה, ולכן צריך לעשות תשובה למעלה ממקום התשובה שהיא הבינה, וצריך לתיקון זה שלשה דברים, הראשון תשובה, השני חכמה, השלישי ענוה. התשובה להתרחק מהרע ולהתדבק בטוב, והיינו שיעשה קישוטין ויחודים לשכינה באופן שמה שנפרדה מהצדיק שתביט פניה לו והיסוד ישפיע בה. וכן התשובה הוא לסגף עצמו בסגוף והכנעה גדולה תחת אשר הרתיח עצמו ובזה יזכה למדת הענוה שהיא למעלה ממקום התשובה ואין לך דבר שלא יתוקן בהפכו. וכן כשיזכה לחכמה וימשיך מחכמה אור התורה ליסוד להשפיע למלכות כנגד טיפי הזרע הנמשכים מהמוח לברית, וכן בהמשכת הסודות העליונות מסוד הדעת ליסוד גם כן מתקן הפגם כי בזה השכינה מאירה על ידיה יסוד, כדפי' בתיקונים.

קט. **רמב"ם** הלכות מלכים פרק י"ב הלכה ג' וז"ל בימי המלך המשיח כשתתיישב ממלכתו ויתקבצו אליו כל ישראל יתייחסו כולם על פיו ברוח הקודש שתנוח עליו שנאמר וישב מצרף ומטהר וגו' ובני לוי מטהר תחילה ואומר זה מיוחס כהן וזה מיוחס לוי ודוחה את שאינן מיוחסין לישראל הרי הוא אומר ויאמר התרשתא להם וגו' עד עמוד כהן לאורים ולתומים הנה למדת שברוח הקודש מייחסין המוחזקין ומודיעין המיוחס ואינו מייחס ישראל אלא לשבטיהם שמודיע שזה משבט פלוני וזה משבט פלוני אבל אינו אומר על שהן בחזקת כשרות זה ממזר וזה עבד שהדין הוא שמשפחה שנטמעה נטמעה.

קי. בספר **פרי צדיק** פרשת וילך אות ד' וז"ל ואמר ביום ההוא הלא על כי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה וגו'. ועמד על זה הרמב"ן ז"ל מדוע בא העונש של הסתרת פנים אחר זה שאומר הלא על כי אין אלהי בקרבי מצאוני וגו' שהלא זה הוא תשובה וחרטה שהצדיק עליו את הדין. והרמב"ן ז"ל תירץ דכאן בתשובה בהרהור לב לבד על כן הוא עדיין בהסתר פנים ולא כראשון. אבל כששב בוידוי על זה אמר בפרשת נצבים ושבת עד וגו' ושב וגו' יעויין שם. אבל באמת גם אם

ביאורים וציונים

התשובה הוא רק בהרהור לבד הלא ידוע מאמרם ז״ל (קידושין פ״ט ע״ב) המקדש את האשה על מנת שאני צדיק אפילו הוא רשע גמור מקודשת שמא הרהר תשובה בלבו. הרי שאפילו אנו רואים עתה במעשיו שהוא רשע גמור דמשמע גם בעבירות היותר חמורות כעבודה זרה (חסר איזה תיבות) עם כל זה אם באותו רגע הרהר בתשובה היה נחשב לצדיק גמור. וגם ביציאת מצרים אמרו במדרש (שמו״ר פ׳ א׳) שגם הרשעים הרהרו לעשות תשובה ועל ידי זה היה הגאולה. אמנם האמת הוא שגם בהרהור תשובה בלבד מהני רק אם יהיה באמת לאמיתו כמו שכתב הרמב״ם (ה׳ תשובה) עד שיעיד עליו היודע תעלומות שלא ישוב לאותו חטא לעולם מיד נמחק העון ועל זה נאמר שובה ישראל עד ה׳ אלהיך, היינו שמיד שישוב ויתחרט בלבו עד ה׳ אלהיך, היינו שיהיה גלוי לפני היודע תעלומות וכו׳ כי כשלת בעוניך מיד נחשב כשוגג. וזהו הרמז בפרשה זו ואמר ביום ההוא על כי אין אלהי בקרבי מצאוני, היינו שיהיה לו הרהור תשובה כנ״ל אז ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה, היינו שמיד יהיה נסתר ונמחק העון מלפניו יתברך גם על כל הרעות שבעולם אפילו כי פנה אל אלהים אחרים.

בספר אגרא דפרקא רמז קכ״ה וז״ל וכבר כתבנו במקום אחר שאל יפול לב אדם עליו ויירא מעונשי היסורין, ולא ישוב אל י״י ביודעו שלא תוגמר הכפרה אלא בקבלת היסורין, כי השי״ת חנון ורחום ויראה ללבב, בשובו בתשובה באמת בחרטה ועזיבה וקבלה על העתיד, אזי ינכה לו גם מן העונות החמורין על ידי יסורין קלים, כגון הושיט ידו לכיס ליטול פרוטה וכו׳ וכיוצא, וגם מסירת נפש בכח בקריאת שמע מהני לנכות כל חטא ועון, אפילו עון חילול השם כמבואר בזהר במדבר.

בספר מגיד תעלומה בפתיחה וז״ל והנה עיקר קריאת שמע הוא מסירת נפש בכח לקבל על עצמו באמת למסור נפשו על אמונת אלקי עולם ויחודו ואחדותו יתברך שמו, הנה יכופרו לו כל העונות להקורא קריאת שמע במסירת הנפש, ויהיו לרצון תורותיו ומצותיו.

קיא. רמב״ם הלכות תשובה פרק ז׳ הלכה ד׳, ואל ידמה אדם בעל תשובה שהוא מרוחק ממעלת הצדיקים מפני העונות והחטאות שעשה אין הדבר כן אלא אהוב ונחמד הוא לפני הבורא כאילו לא חטא מעולם ולא עוד אלא ששכרו הרבה שהרי טעם טעם החטא ופירש ממנו וכבש יצרו אמרו חכמים מקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורין יכולין לעמוד בו כלומר מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם מפני שהן כובשים יצרם יותר מהם.

ובהלכה ו׳ גדולה תשובה שמקרבת את האדם לשכינה שנאמר שובה ישראל עד ה׳ אלהיך ונאמר ולא שבתם עדי נאם ה׳ ונאמר אם תשוב ישראל נאם ה׳ אלי תשוב כלומר אם תחזור בתשובה בי תדבק התשובה מקרבת את הרחוקים אמש היה זה שנאוי לפני המקום משוקץ ומרוחק ותועבה והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד וכן אתה מוצא שבלשון שהקב״ה מרחיק החוטאים בה מקרב את השבים בין יחיד בין רבים שנאמר והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי ונאמר ביכניהו ברשעתו כתוב את האיש הזה עירירי גבר לא יצלח בימיו אם יהיה יכניהו בן יהויקים מלך יהודה חותם על יד ימיני וגו׳ וכיון ששב בגלותו נאמר בזרובבל בנו ביום ההוא נאם ה׳ צבאות אקחך זרובבל בן שאלתיאל עבדי נאם ה׳ ושמתיך כחותם.

ובהלכה ז׳, כמה מעולה מעלת התשובה אמש היה זה מובדל מה׳ אלהי ישראל שנאמר עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם צועק ואינו נענה שנאמר כי תרבו תפלה וגו׳ ועושה מצות וטורפין אותן בפניו שנאמר מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי מי גם בכם ויסגר דלתים וגו׳ והיום הוא מודבק בשכינה שנאמר ואתם הדבקים בה׳ אלהיכם צועק ונענה מיד שנאמר והיה טרם יקראו ואני אענה ועושה מצות ומקבלין אותן בנחת ושמחה שנאמר כי כבר רצה האלהים את מעשיך ולא עוד אלא

שלם, אז אע״פ שהבגד עדיין נשאר מטונף וצריך לעסוק באופני כיבום להסירו, מכל מקום אין שני הדברים קשורים זה בזה, שיכול להיות שנמחל לו אך עדיין נשאר הכתם וצריך להסירו. וכן הננו רואים אצל הממזר, שאם אביו עשה תשובה ועושה מעשה עמך הרי הבן חייב בכיבוד אב ואם[קי״ב]. ולכאורה יקשה, למה הוא כן הרי יש לאביו את הפגם של הולדת ממזר, והראיה שהבן חי, אלא ע״כ שאין זו קושיא, כי שני הדברים אינם תלויים זה בזה, ששייך שהפגם נשאר, ומכל מקום הוא עצמו הינו צדיק גמור.

והנה המעיין במצב תקופתנו, תקופת עקבים דעקבתא דמשיחא, רואה איך שענין פגמים אלו נתרבו הרבה יותר ממה שהיה בדורות הקודמים[קי״ג] והקלקולים הם במספר רב מאד והעולם הולך ומתדרדר ירוד וירוד עמוק עמוק לתוך בירא עמיקתא של התגברות הקליפות והטומאות בעולם, וכמו שפירשו המפרשים על הפסוק (עמוס ה, ג) נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל, שכשיגיע הכלל ישראל למצב של לא תוסיף - שלא נשאר מקום עמוק יותר ליפול, אז דייקא יזכו לסוף הפסוק של קום בתולת ישראל[קי״ד].

ביאורים וציונים

שמתאוים להם שנאמר וערבה לה׳ מנחת יהודה וירושלם כימי עולם וכשנים קדמוניות.

ובהלכה ח׳, בעלי תשובה דרכן להיות שפלים וענוים ביותר אם חרפו אותן הכסילים במעשיהם הראשונים ואמרו להן אמש היית עושה כך וכך ואמש היית אומר כך וכך אל ירגישו להן אלא שומעין ושמחים ויודעין שזו זכות להם שכל זמן שהם בושים ממעשיהם שעברו ונכלמים מהן זכותם מרובה ומעלתם מתגדלת וחטא גמור הוא לומר לבעל תשובה זכור מעשיך הראשונים או להזכירן לפניו כדי לביישו או להזכיר דברים וענינים הדומין להם כדי להזכירו מה עשה הכל אסור ומוזהר עליו בכלל הוניית דברים שהזהירה תורה עליה שנאמר ולא תונו איש את עמיתו.

קי״ב. שו״ע יורה דעה סימן ר״מ סעיף י״ח וז״ל ממזר חייב בכבוד אביו ובמוראו אפליו הי׳ אביו רשע ובעל עברות מכבדו ומתירא ממנו. הגה וי״א דאינו מחוייב לכבד אביו רשע אא״כ עשה תשובה (טור ומרדכי פ׳ כיצד ובהגהות מיימוני פ״ו דהלכות ממרים).

קי״ג. בספר **תפארת שלמה** פרשת עקב ד״ה א״י והיה עקב תשמעון וז״ל הנה בעקבות דמשיחא חוצפא יסגא. מבואר בכתבי האר״י ז״ל כי עכשיו הוא התיקון ברגלים של אדה״ר ומחמת שהרגלים הם עבים וגסים בתכלית הגשמיות נגד שאר האיברים של האדם לכן חוצפא יסגא. ועיקר התיקון בזמה״ז הוא שמירת הברית כי אלף הששי הוא נגד בחי׳ היסוד כידוע. וזה שהבטיח הקב״ה שלבסוף בעקבות דמשיחא אף שיהי׳ בבחי׳ עקב מ״מ תשמעון לתורה ומצות כי לא תשכח מפי זרעו וכו׳.

בספר **צדקת הצדיק** אות ק״ט וז״ל ובעקבי משיח מתגבר מאד עוון זה וכמו שכתב בספר ראשית חכמה כי כמעט אין אדם בדורו שניצול. כי כל הנפשות שיצאו עד אברהם אבינו ע״ה נוטעו בזרעו אחר כך, כמו שאמרו ז״ל (יבמות ס״ג.) על פסוק (בראשית י״ח י״ח) ונברכו בך כל גויי הארץ לשון הברכה [וזה נאמר לטעם על ההודעה מהפיכת סדום שגם הם נברכו בו והיו צריכים הכנה יתירה לשיתוקנו כמו שכתב האריז״ל שהם היו יוצאי מצרים. ונודע דרשת חז״ל (ויקרא רבה כ״ג ב׳) על פסוק

ביאורים וציונים

(דברים ד' ל"ד) גוי מקרב גוי. וגם ידוע דגלות מצרים היה בעבור אברהם לכך הוא התפלל עליהם ועל ידי זה ניתקנו בעתיד] ולכך נקרא אב המון גוים, אב ממש לכל הגוים.

והיינו כי שני אלפים הוא סיבוב שלם בבריאה כמו שאמרו (בראשית רבה י' ב') בב' נברא העולם וכמו שנתבאר במקום אחר על מאמר חז"ל דתורה קדמה שני אלפים שנה לעולם. ולכך אמרו ז"ל (סנהדרין צ"ז.) שני אלפים תוהו וכו' שבכל חלק היו כל הנפשות הראויות לצאת. דתוהו עד אברהם אבינו ע"ה. ודתורה בזרעו עד משיח שיכלו כל הנשמות שבגוף כמו שאמרו (ביכמות ס"ב.) ויהיה פעם שלישית בתכלית השלימות בדורו של משיח המתחיל בשני אלפים השלישים.

והנה שלושה דורות שקדמו לאברהם אבינו ע"ה מנו בפרק חלק (סנהדרין ק"ט.) שאין להם חלק לעולם הבא והיינו לתוקף הרע שנתגבר עליהם וזה לעומת זה כאשר יתוקנו הם גם כן בתוקף גדול. וסדום הם דור יציאת מצרים כנזכר לעיל ודור הפלגה הם דור עולי גולה גם כן מארץ שנער ואמרו ז"ל (ברכות ד'.) שהיו גם כן ראוים לנס כביאה ראשונה. ודור המבול הם דור משיח בעלי ביאה שלישית ולכך מתגבר עוון דדור המבול ביותר. [ושלושה אלו הם גם כן נגד כלל שלושה סדרי שני אלפים הנזכרים ואין כאן מקום להאריך].

ובצדקת הצדיק אות קי"א וז"ל בעקבתא דמשיחא העיקר הוא רק להוציא יקר מזולל ורק במקום יצר הרע ותגבורת עוונות משם יקחך דייקא על ידי תשובה כמו שאמרו בחלק (סנהדרין צ"ח.) בן דוד בא בדור שכולו חייב. ונפש כזה הוא מחלקו של משיח וכן דוד המלך ע"ה נקרא שהקים עולה של תשובה כידוע דכנסת ישראל רגליה יורדות וגו' רחמנא ליצלן. ובעקבי משיח הנפשות מן הרגלין ושם תגבורת הרע והיצר. ולכך דור של נפשות כאלו דייקא יזכו למשיח כמו שאמרו ז"ל (בראשית רבה ט' ז') טוב מאוד זה יצר הרע.

וכן משיח עצמו נולד ממקום כזה כידוע מה שאמרו במדרש הנעלם וירא (ק"י.) על בנות לוט ולוט שהם שורש כח היצר הרע ומשם נצמח שורש בן דוד. והיינו שזהו תכלית השלימות שיהיה אז שיתהפך שורש הרע לטוב שזה שחיטת היצר דאמרו בסוכה (נ"ב.). והוא הנפש האחרון שבגוף והיותר סמוך לרע בכל מיני תוקף. ובעולם הזה הדורות הולכים ומתקטנים אבל אז כשיתוקן יהיה בטוב סוף מעשה במחשבה תחילה, בסוד (יחזקאל א' י"ד) החיות רצוא ושוב כמראה הבזק, שממקום שפוסק משם חוזר ומתחיל להאיר ונעשה זה ראש ונתהפכו תחתונים למעלה וכמו שאמרו ז"ל (פסחים נ'.) עולם הפוך ראיתי.

ובצדקת הצדיק אות רמ"ה וז"ל ולכך בעקבי משיח עוון זה גובר כמו שכתב בספר ראשית חכמה כי זה הכנה לאז אהפוך אל עמים וגו'. ושורש נפשות אומות העולם מקליפת נוגה ומאין יתהפכו לטוב. רק כאשר יקלטו מנפשות אלו דהוצאת זרע לבטלה העשוקות בקליפת נוגה.

קיד. **בספר בשומר אמונים** מאמר הגאולה דף שנ"ב וז"ל וא' מסימני התנחומין הוא, והנה אמשול לך משל, למלך ששלח בנו למרחקים חוץ למדינתו על איזה זמן, ולא הגביל לו שום זמן לאורך גלותו, ואמר לו המלך, תדע שבמקום שאני משלח אותך שם תהיה בצער גדול, מעונה ומוכה ומנוגע בעוני, ואם תתחזק ולא תשכח אביך ושאתה בן המלך, ולא תתנהג בנמוס אותה הדת של אותה המדינה, רק בנימוסיי שהדרכתיך, אז יתעורר בך תמיד התשוקות וגעגועין אלי, ואני גם כן על ידי השתוקקות שלך אשתוקק אליך, כי היא המדה, רוח ממשיך רוח ואייתי רוח, ובעת שיגיע הזמן המוגבל אבוא בעצמי אליך ואגאלך משם, ואעשה ואנשא אותך ברום המעלות העליונות שאין למעלה ממנה חוץ ממני.

ושאל בן המלך לאביו, אדוני אבי כמה יהא זמן גלותי, ואימתי אדע שאחזור אליך, והשיב לו אביו, בני יקירי, אי אפשר לגלות לך הזמן אשר טמון ומכוסה מעין כל חי, רק סימנא אמסור לך, כי תדע

וזהו תואר תקופת עקבתא דמשיחא והנגנו כבר אוחזים בבחינת לא תוסיף, שכל אחד רואה איך נתרבו נישואי תערובת בין יהודים ולהבדיל גויים רח"ל שזהו פגם הברית הכי גדול שמזרע קדוש של ישראל יוצא גוי טמא - אין פגם גדול מזה.

וכן להבדיל בכלליות העולם, הגוים גם כן נתקלקלו ביותר והתרבו אצלם עבירות וטומאות שאף הם היו נזהרים בהם בדורות הקודמים, וכמו מה שהורגים עוברים בריבוי הכמות והוא דבר שבן נח חייב עליו מיתה[קטו]. וכן התאוות שהם

ביאורים וציונים

כי בכל זמן שיכו וימרטו אותך שם בשוטים ובמקלות, ויתחברו אליך שם כמה מפתים, ויאמרו אם תתערב ואם תתחבר עמנו ביחד ותתנהג כמונו ולא כנמוסי אביך, אז תהיה חד מנן ונכבד אותך ונרום ונגשא אותך ברום המעלות, ותהיה נשיא בקרבנו, ואם לאו מרה תהיה, ככה יהיה בכל עת, ואתה תעמוד ותסבול הכל, כי אין להם רשות לכלות אותך, רק להבהילך להכותך ולצערך, אבל עדיין לא הגיע זמן גאולתך, וכשיגיע הזמן האחרון אשר יכו אותך מכות גדולות בגודל אכזריות, בלי שיבקשו אותך עוד שתתחבר עמהם, כי לא ירצו ולא יחפצו עוד בחבורתך, תדע כי זה הזמן שבו אבוא לגאלך ולהצילך משם.

ככה כתיב (עמוס ה) נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל, ובאו רבותינו הקדושים (ברכות דף ד' ע"ב) ודרשו, במערבא מתרצי לה הכי, נפלה לא תוסיף לנפול עוד, קום בתולת ישראל, ומה היה קשה להם שהיו צריכים לתרץ, רק הקשה הלם לרבותינו, האיך כתיב נפלה לא תוסיף וגו' ח"ו, שהוא נגד כל ההבטחות שהבטיח לנו השי"ת בתורה (דברים ל) ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו וגו', ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלהיך שמה, אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ה' אלהיך ומשם יקחך, ומל ה' אלהיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חייך, ועוד על ידי בלעם (במדבר כד) דרך כוכב מיעקב וגו' וקרקר כל בני שת, שלא נתקיים עוד מעולם כל זה עד לעתיד במהרה, מלבד דברי נביאים שכתבו לנו הבטחות ותנחומים בלי שיעור, ואיך אמר הנביא נפלה לא תוסיף וגו' ח"ו.

לכן מתרצים שאין זה קללה ח"ו, רק בזה מוטמן הבטחה גדולה וסימני הגאולה בעזרת השם, כאשר ביארתי לעיל (בדרוש הבטחון פרק ה') מספר רזא מהימנא, שפירש נפלה ולא תוסיף לנפול עוד, הכונה שלא יהא שייך עוד בחינת נפילה, כי נפילה שייך ממקום גבוה למקום נמוך, אבל כשהוא בתכלית הנמיכות לארץ שאין שייך אז נפילה רק הנחה, אז תיכף קום בתולת ישראל, כמובאר (במדרש תהלים מ"ה) וז"ל אמרו ישראל לפני הקב"ה רבונו של עולם אימתי אתה גואלנו, אמר להם כשתרדו לירידה התחתונה אותה שעה אני גואל אתכם עכ"ל.

וזה (תהלים מד) כי שחה לעפר נפשנו, שלא יהא שייך עוד בחינת נפילה, דבקה לארץ בטננו, ואז תיכף קומה עזרתה לנו ופדנו למען חסדך.

קטו. **רמב"ם** הלכות מלכים פרק ט' הלכה ד' וז"ל בן נח שהרג נפש אפילו עובר במעי אמו נהרג עליו וכן אם הרג טריפה או שכפתו ונתנו לפי ארי או שהניחו ברעב עד שמת הואיל והמית מכל מקום נהרג וכן אם הרג רודף שיכול להצילו באחד מאיבריו נהרג עליו מה שאין כן בישראל. [השגת הראב"ד - וכן אם הרג רודף וכו' א"א קשיא ליה אבנר עכ"ל].

עוסקים בהם שפלים כ״כ והולכין ומתרבין לרוע, וממילא רואין איך אפילו העולם הגשמי מתקלקל, על דרך שמצינו בדור המבול שהעולם האנושי חטא כ״כ עד שכתוב (בראשית ו, יב) כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ, שמחמת עון הדור נרגש הדבר אף בהחיות ובהמות עד שאף הם נזקקו לשאינן מינן, וכן הוא בחיום שרואים האיך שהנחלים ונהרות כבר אינן נקיים ומלאים סמים והגשם שיורד אינו נקי והאויר מזוהם כי כשהעולם מתקלקל ברוחניות אז גם בגשמיות נעשה כן.

ועוד יותר שנפלו לשערי טומאה שאף במצרים לא טעמו, כמ״ש האור החיים הקדוש פ׳ שמות[קטז] על הא שדרשו שבמצרים לא ירדו לשער הנ׳ של טומאה, שמכל מקום בימות עקבתא דמשיחא יפלו אף לשער הנ׳ של טומאה. וכתב האריה״ק שכבר בזמנו התחילה כבר תקופת עקבתא דמשיחא, וא״כ קל וחומר דור שלנו שכבר נתקיים הפסוק במגילת איכה (ה, ט) ותרד פלאים מעת זמן האריה״ק, ונתקלקלו יותר ויותר, ודאי כבר נפלו בעומק שער הנ׳.

והמשך ירידת הדורות הוא כמו בסדר הא״ב, שבתחילה מתוסף רק מספר אחד, כי מא׳ לב׳ יש שינוי של מספר אחד, וזה הולך עד אות י׳, ומשם כבר הולך ומתוסף עשר מספרים בכל אות, והולך כך עד אות ק׳, ואז כבר מתוסף מאה בכל אות ועל דרך זה הוא חוזק הנפילה כהיום שהנפילה הולכת במהירות גדולה לרוע.

אמנם צריך לדעת שמתוך מצב כזו של שפלות דוקא הוא שרוצה הקב״ה שיהא אופן עבודת ה׳ לדורנו, ומחמת קושי הנסיון[קיז] הרי ממילא ע״י עמידה בנסיון מתקדש שם שמים ביתר שאת,

ביאורים וציונים

קטז. **באור החיים** על שמות פרק ג׳ פסוק ח׳ וז״ל הנה למה שקדם לנו כי עיקר הגלות הוא לברר הניצוצות שנטמעו בנ׳ שערי טומאה, וכמו שציינתי דבר זה כמה פעמים, בזה יניח דעת בב׳ השאלות, כי אם היה מוציאם קודם זה היו מפסידים בירור החלק ההוא, ותדע שעם ה׳ השיגו בבחינת כללותם הכלול במשה שנתיחס בשם עמו השגת מ״ט שערי בינה, וטעם שלא השיג שער החמשים, הוא לצד שאין המושג אלא בהשתדלות המשיג, ולצד שישראל לא נכנסו בנ׳ שערי טומאה לברר אותו לא השיגו בחינת הקודש שכנגדו, והבטיחנו כי לעתיד לבא ישפיע בנו אל עליון תורת חיים שבשער החמשים, והשגתה היא באמצעות הגליות, ובפרט בגלות האחרון אנו משיגים הדבר.

וטעם שנסתכנו ישראל במצרים בבירור שער הנ׳, לצד שלא היו בני תורה, מה שאין כן דורות האחרונים באמצעות תורתם ישיגו ליכנס לשער הנ׳, ולהוציא בלעו מפיו, ואז ספו תמו בחינת הטומאה ומעתה כל שהיה ה׳ מוציא ישראל קודם זמן כל שהוא היו ממעטים הבירור, והיו מתמעטים במושג, ולזה הוציאם בנקודה האחרונה של מ״ט וקודם שנכנסו לשער הנ׳, והוא אומרם ז״ל (מכילתא בא) וגאלם מיד.

קיז. **באור החיים הקדוש** פרשת בראשית (ג, ד) וז״ל ואם תאמר למה יברא ה׳ בריה רעה כזו לתקלה, דע כי בריה זו כל מה שהפליא ה׳ בגודל בחינתה כן גודל בחינת השגת הנפש בעולם העליון כי לפי התעצמות הצריך לאדם לנצחון כן יטול שכרו כמאמרם ז״ל (אבות פ״ה מכ״ג) לפום צערא אגרא, ואם היה מגביל שיעור כח המסית בשיעור מועט

וחשוב מאד אצל הקב״ה כשאדם מתגבר על רעת העולם, ומה יותר אם עוסק בתיקון העניינים, הרי זה חשוב במאד מאד וחשיבות יותר מעבודות הגדולות שעבדו דורות הקודמים שלא היה להם נסיונות כאלו, וכהיום דבר קטן שאנו עושים נחשב לדבר חשוב מאד בשמים. וכן השיב האריה״ק לר׳ חיים ויטאל, כשאמר לו פעם שהוא במדרגת תנא, והוא שאל אותו האיך זה שיך, שהרי ר׳ חיים ויטאל ידע את גודל מעלת התנאים ושהם נשגבים למעלה הרבה יותר ממנו, והשיב לו האריז״ל תשובה הנ״ל, שהכל תלוי במצב הדור, שבדור שפל העבודה קשה ביותר וממילא אף עובדה קטנה לדבר גדול יחשב, ואפשר שאף אדם פשוט כהיום שלומד תורה ושומר מצוות ואינו פוגם בבריתו במחשבה דיבור או מעשה שיהיה במדרגת תנא של הימים ההם.

ביאורים וציונים

אין מקום לרוצה להשיג השגה גדולה להשיגה כי אין השגה זולת אמצעות נצחון המסית וצא ולמד מהאמור בספר זוה״ק (תרומה קפג) במשל בן מלך אשר ציוהו אביו לבל קרוב להזונה ואת הזונה צוה להסיתו לבחון בן יכבד אב יעויין שם ומעתה הפליא ה׳ להתחסד עם אוהביו להכין להם דבר שבאמצעותו ישיגו עלות במעלות חיים הנצחיים אשרי העם שככה לו.